

श्री पुष्कराक्षरलोक

भाग ५ उ०

जिनवचनामृतमहोदधिजन्य

धुरंधर सुविदित गीतार्थज्ञ पूर्वाचार्य वचन तरंग विडुरूप
विविध विषयक प्रकरणामय ग्रंथानो यन्किंचित् मग्नह करिने

श्री मुंवापुरीमध्ये

शा० नीमसिंह माणक नामाख्य श्रावके

श्यामिन विग्नित

ज्ञान वृद्धये

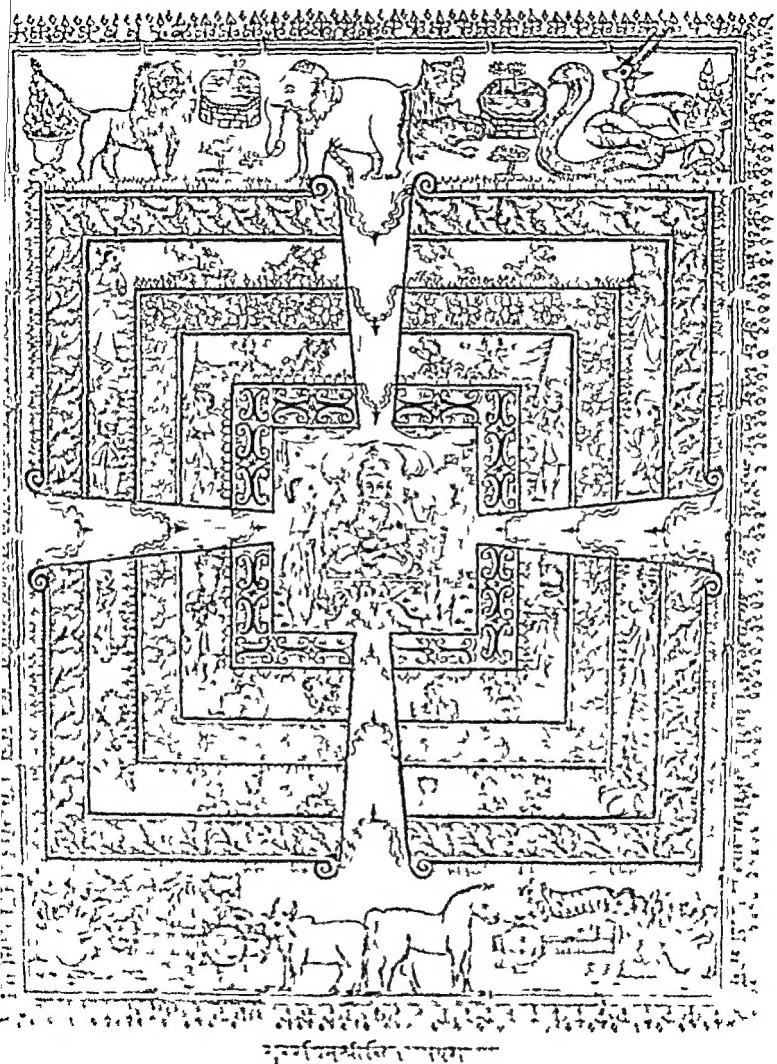
आ पुस्तक तपावी प्रसिद्ध करु ने

शके १७९८ संवत् १९३३

पौष शुद्ध ३ सोमवार शके १८७८ जिनम्वर सो १८७८

'जिनम्वर' मंगलमा १० १० तांमे श्रावके दे उ प दे

आ पुस्तकाने सर्वप्रकारे तरफारता भाराप्रमाणे दण्ड मालके स्थापीत राखवीटे

प्रस्तावना.

आ पंचमकाल समाप्तिना अवसरे ठेला दूप्पसहनामा आचार्य थज्ञे तेमना नि
वीणसुधी जिनधर्मरूप मानससरोवरना साधु, साध्वी, आवक तथा आविका ए चतु
विंश संघरूप चार थारा खुला रहेवा जोयेठे एतु परमेश्वरनु वचन ठे. कदाचित काल
ना प्रबल प्रजावधी कोई समये कोई थारो न्यूनता पाम्या जेवु थाय तोपण वाकीना चालु
रहेला बीजा थाराने प्रजावे समय पाम्याथी ते थारो पण सुधरी जाय ठे

आ समयमा पूर्वना समयना करता घणी न्यूनता थई गएली दीगमा आवेठे च
तुर्विधसंघमां साधु तथा साध्वी तो क्वचितज दीगमा आवेठे थने आवक तथा आविकाओ
तुं पण अल्प अस्तित्व ठे तेथोनी कपरज धर्मवृद्धि आधार राखे ठे. धर्म वृद्धि ज्ञाननी वृ
द्धि थी थायठे. माटे ज्ञान वृद्धि अवश्य करवी जोयेठे ज्ञाननी वृद्धि ज्ञानना साधनोनी
वृद्धि कपर आधार राखेठे ज्ञानना साधनो पूर्वाचार्य कृत ग्रंथोनो जीर्णोद्धार तथा अ
वलोकन, विद्यान्यास, उत्सुकता, धर्मप्रीति, अनिरुचि, तथा उद्योग प्रमुख ठे

पूर्वाचार्योक्त ग्रंथोनो जीर्णोद्धार कखाथी ते समयना पंमितोतुं पामित्य जाण्वा
मा आवेठे, मनुष्योनी धर्मकपर केवी रुचि हती ते जणायठे चूत कालथी ते आ
वर्तमान कालसुधी वचगालामां धर्म तथा विद्वत्ता प्रमुखनी केटली अधिक न्यूनता
थई ठे ते दीगमा आवेठे पूर्वाचार्यो अति श्रम वेठी विद्यान्यास करी मोटा मोटा
ग्रंथोनी रचना करता हता तेनो हेतु मात्र धर्मवृद्धि अथवा ज्ञानवृद्धि विना बीजो काई ह
तो के शु ते वात स्पष्ट देखाई आवेठे ग्रंथोनी रचना कखामा केवल परोपकार विना
बीजो काई पण स्वार्थ होयठे के शु ? ते कलाय ठे पूर्व कालना करतां हालना वखतमां
विद्यान्यासनो उद्योग केटलो अधिक अथवा न्यून थयोठे ? ते जणाई आवेठे इत्यादि
क बीजा पण घणा हेतुत दीगमा आवेठे माटे अवश्य प्राचीन ग्रंथोनो जीर्णोद्धार
करवो जोयेठे केमके, ए ज्ञानवृद्धितुं मुख्य साधन ठे जो पुरातन ग्रंथोनो जीर्णोद्धार
र नही थाय, तो कालातरे विभेद थई जवानो संभव ठे थने तेवु थएलु हाल दीगमां
आवेठे, छवो के हरिजइसरिए चौद ओ ने चुमालीश ग्रंथो कखा ठे, ते वधानो जीर्णोद्धार
र नही थयाथी तेवमांनो केटलाएक ग्रंथोनो हाल पत्तो पण मलतो नथी, एवा बी
जा पण अनेक सुविद्धित आचार्योना करेला ग्रंथोनो शोध मली शकतो नथी तेनु कारण
पण एज ठे ते केटलु लखियें। यद्यपि मारु एम कहेवु नथी के आज दिवससुधी को
ईए ग्रंथोनो जीर्णोद्धार कखोज नथी, मोटा रालाठ तथा सद्गुकारो वगैरे घणा ज्ञान

જંમારા કરી ગયાઠે તે અધ્યાપિ વિદ્યમાન ઠે; અને તેથીજ હાલ કેટલાએક પુરાતન ગ્રંથોનું આપણને દર્શન થાયઠે. તથાપિ માત્ર દર્શન કરવાથીજ કાંઈ વલવાનું નથી, પણ યોગ્યરીતે ઉપયોગ કસ્યાથી કાર્યસિદ્ધિ થવાનો સંજવઠે. જેમ પૂર્વ ધર્માનિમાની રાજા વગૈરાડે જ્ઞાન જંમારા કસ્યાઠે તેમ પાઠલ થયું નથી. એ મોટી દિલગીરીની વાત ઠે. જો એવો ચાલજ પડી ગયો હોત તો એકે ગ્રંથ વિષ્ણેદ ગયો ન હોત અને આટલી જ્ઞાનની ન્યૂનતા પણ થઈ ન હોત. જુવોકે, દેરાસરનો જીર્ણોદ્ધાર કરવાનો ચાલ પડી ગયોઠે તો તેની સંતતિ વિષ્ણેદ ગણી દેખાતી નથી. તેમજ ગ્રંથોવિષે ચાલ પડવો જોયેઠે. કેમકે ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર તો જ્ઞાનની વૃદ્ધિનું એક મુખ્ય કારણ ઠે.

હાલના સમયમાં ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર કરવાના જેવાં સાધનો મલી આવેઠે તેવાં આગલ કોઈ વચ્ચે પણ નહોતાં. પહેલાં પ્રથમ ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર તાલપત્ર કપર થાણો દેખાયઠે, ને ત્યાર પછી કાગલ કપર થયો ઠે તે અધ્યાપિ સિદ્ધ ઠે. પરંતુ તે હસ્તક્રિયા વિના યંત્રાદિકની સહાયતાથી થાણો નથી. ને હાલ તો મુદ્રાયંત્રની અતિ ઉત્કૃષ્ટ સહાયતા મલી આવેઠે, તેનો ઉપયોગ કરવાનું મૂકી દઈને આલસ કરી વેશી રહેશું તો ગ્રંથો કેમ કાયમ રહેશે ? હાલ વિદ્યાન્યાસ કરીને નવા નવા ગ્રંથોની રચના કરવી તો એક કોરે રહી, પણ ઠતીશક્તિયે પુરાતન ગ્રંથોની રક્ષા કરવાનો યત્ન નહીં કરશું તો આપણેજ જ્ઞાનના વિરોધી ઠરશું. કેમકે જે જેની રક્ષા કરે નહીં તે તેનો વિરોધી અથવા અહિતકર હોયઠે. એ સાધારણ નિયમ આપણી કપર લાગુ પડશે:

શ્રાવક નાઈયો, પુરાતન ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર કસ્યાથી તે ગ્રંથોનું અવલોકન થશે, પ્રયાશવિના કેટલાએક વિદ્યાન્યાસ થશે, રસ ઉત્પન્ન થઈને જ્ઞાન સંપાદન કરવાની અંતઃકરણમાં ઉત્કંઠા થશે. શુદ્ધ ધર્મ કપર પ્રીતિ વધશે, અનિરુચિ એટલે પુનઃપુનઃ જ્ઞાન મેલવવાની ઇચ્છા થશે, અને ઉદ્યોગ પ્રમુખ સર્વ જ્ઞાનનાં સાધનોનો સહજ પ્રાપ્ત થશે. ઉદ્યોગ એ સર્વ પદાર્થ મેલવવાનું અથવા વૃદ્ધિ કરવાનું મુખ્ય સાધન ઠે; પરંતુ અમસ્તા ઉદ્યમથીજ કાંઈ થઈ શકતું નથી. તેની સાથે ડ્યવની પણ સહાયતા જોયેઠે. ડ્યવ જે ઠે તે સર્વોપયોગી પદાર્થ ઠે. માટે ડ્યવવાન પુરુષોએ અવશ્ય એ કામ કપર લક્ષ્ય દેવો જોયેઠે. કેમકે, તેડની એ ફરજ ઠે કે, જેમ બને તેમ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવી જોયેઠે. તે આપ્રમાણે:— સારા સારા પંદિતોની મારફતે પ્રાચીન ગ્રંથો સુંધારી લેવાવી અથવા ઠપાવીને પ્રસિદ્ધ કરવા. તેનો નાવિક લોકોને અન્યાસ કરાવવો. ઇત્યાદિક શાસ્ત્રોમાં કહ્યા પ્રમાણે સર્વ પ્રકારે જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવી. એવા હેતુથીજ મેં આ ગ્રંથો ઠપાવવાનું કામ હાથમાં લીધું ઠે, પરંતુ કોઈની સહાયતા વિના સ્વતંત્ર મારી મરજી પ્રમાણે હું ગ્રંથો ઠપાવી શકું એવી મારીપાણે ડ્યવની શક્તિ નહીં

હોવાને લીધે આ 'પ્રકરણ રત્નાકર' નામનું મોટું પુસ્તક કહામવાની આગમજ મારા સ્વ
ધર્મી જાણ્યોની મને મદત લેવી પડી છે સારા જાગ્યજોગે યોગ્ય રીતે મદત પણ મલી
આવી, તેથી આ પુસ્તકનો પ્રથમ જાગ સમાપ્ત કરી તે ગયા જેટ માસમાં પ્રસિદ્ધ કર્યો
અને આ વીજો જાગ પણ હમણા પૂર્ણ થયો છે તેથી હું મને રૂતકલ્પ સમજું હું

આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કરવાને મુખ્ય મદત કરનાર શ્રેષ્ઠ. કેશવજી નાયકભે.

હરેક પદાર્થને સમ યોગ્યતાવાન વા અધિક યોગ્યતાવાન રક્ષણ કરી શકે છે એવું
ઘડુગા દીગામા આવે છે જેમ ગ્રીષ્મ ઋતુના તાપથી તમ થાણા પર્વતને મેઘજ રક્ષણ
કરે છે, તેમ જ્ઞાનનું રક્ષણ તે ઉત્તમ યોગ્યતાવાન પુરુષથી જ થઈ શકે છે ચદ્યપિ સકલ
ચતુર્વિધ સઘને જ્ઞાનની રક્ષા કરવાનો અધિકાર છે, તથાપિ સર્વને તેજુ સામર્થ્ય હોતુ
નથી માટે યોગ્યતાવાનજ રક્ષણ કરી શકે છે. તેવી યોગ્યતા કોઈ વિરલાનેજ હોય
છે, કેમકે બાહ્ય સર્વ લક્ષ્યાદિ સમૃદ્ધિ ઠતા અંતરનવિપે જિન વચન શ્રદ્ધાનરૂપ સમૃ
દ્ધિ પણ જોયે છે તેમાની બાહ્ય સમૃદ્ધિ તો ઘણાઓને હોય છે તેમ ઠતા જિનવચન
શ્રદ્ધાન હોતુ નથી તો તેનાથી કોઈ પણ એવું શુભ રુલ્ય થઈ શકતુ નથી તેથી બાહ્ય
સંપત્તિ સહિત પ્રવચનશ્રદ્ધાન પણ જોયે છે બાહ્ય ઉત્તમ સપદા અને અંતર સ્વયર્મ
નિષ્ઠા એ ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યાનુબંધીપુણ્યનું ફલ છે તેજુ કોઈએકનેજ હોય છે એનું પ્રત્યક્ષ વ
વાહરણ આ વર્તમાન વિશતકરૂપ કાલનેવિપે શ્રેષ્ઠ કેશવજી નાયક છે કેમકે, એવી
યોગ્યતાવાન વીજો કોઈ પુરુષ હાતા દીગામા આવતો નથી એથી બાહ્ય લક્ષ્યાદિ સં
પત્તિયુક્ત ઠતા આતર ધર્મ સમ્યક્ત્વ શ્રદ્ધાનરૂપ અત્યુત્તમ સપત્તિએ કરીને પણ યુક્ત છે.
જેનેવિપે પચ પ્રકૃતિરૂપ અંતરાય કર્મનો ક્ષયોપશમ આધુનિક સર્વ સઘ જનોના કર્તાશ્ર
યિક દીગામાં આવે છે, એમના જેજુ આતપ નામ કર્મ તો કોઈ નૂપને પણ ક્ષતિત્ત્વ ઉદય
થયલું દૃષ્ટિ ગોચર થશે ! તેમજ આદેય નામકર્મ, અંગોપાગ નામકર્મ, યશ કીર્તિનામ
કર્મ, પ્રમુખ શુભ પ્રકૃતિઓનું એમણે એવો તો ઉત્કૃષ્ટવંધ કર્યો છે કે, તેવો હાલ દક્ષણજરતા
ર્કમાં કોઈ વીજાનેવિપે ક્ષતિત્ત્વ દીગામા આવસે એવા પુરુષને છુ અશક્ય હોય ? અને કીયું
કાર્ય કરવાને સમર્થ ન થાય ! અર્થાત્ સર્વ કાર્ય કરવાને શક્તિમાન છે પૂર્વે થઈગણા સ
પ્રતિ રાજા તથા વસ્તુપાલ તેજપાત્ર અને કુમારપાલ પ્રમુખ મહત્ પ્રજાવિક પુરુષોની પટે
એમણે પણ વર્તમાન કાલાનુસાર ધર્મ દીપનાર્થ તથા સ્વશ્રદ્ધાન દર્શનાર્થ શ્રીશ્રદ્ધેવા
લયો તથા અજન શલાકા પ્રમુખ ઉત્તમ ધર્મ રુલ્યો કર્યા છે, તે વધાઓથી પણ અ

त्युत्तम ज्ञानवृद्धिनी उत्कंठा पूर्वक तड्युक्त पुरुषोने अतिशय आश्रय दियेठे; माटे नि श्रये करी एमने पूर्वजुत धर्म श्रद्धावान कुमारपाल राजा प्रमुखनी पंक्तिमां शासारुं न गणाय. किंतु तेमनी तुलना करे तेवाज ठे. आ लखाणमां कोईए अतिशयोक्ति स मऊवी नही, पण निर्पक्षपात बुद्धिची विचार करी जोबुं के, शेर केशवजी नायक ए सर्व उपमाने योग्य ठे के नही! जुवो के अमे अंकित करवाने आरंज करेला आ ए क लक्ष संख्याक महत् चतुर्णागात्मक पुस्तकना अंकनीय खर्चनेविषे एवी युक्तिची आश्रय आप्योठे के जेथकी केटलाएक समयोद्धरित पूर्व गीतार्थोए करी रचित प्रकर णोतुं सुखरूप पुनः जीर्णोद्धार थई शकरो. माटे एमने जेटली उपमादैये तेटली थोडीठे.

राजवहादूर बाबुसाहेब लक्ष्मीपति सिंहजी ठत्रपति सिंहजी.

शेर केशवजी नायकविषे लखतां आ प्रसंगे श्रीमच्छुदावाद निवासी स्वप्रांत नूप समान, लक्ष्म्यादि बाह्य अमित समृद्धि युक्त, उत्तम यशःकीर्ति नाम कर्मोदयवान, ज्ञान वृद्ध्युत्कंठावान अतिशय, प्रतापी, स्वधर्म दीपक, पूर्वोक्त पंक्ति अनिराजनीय, सर्व संघ तिलक नूत तथा श्रावक गुण सहित्यादि अपूर्व कल्याणकार नूपित राजवहादुर नूपतिदत्त पदक धारक बाबुसाहेब लक्ष्मीपति सिंहजी ठत्रपति सिंहजी पोताना नाम प्रमाणेज योग्यतावान होवाथी अधुना अनुपमेयज ठे.

जस्टिस् ऑव् धि पीसारख्य नूपतिदत्त पदक धारक शेर केशवजी नायक तथा रा उवहादुराख्य नूपतिदत्त पदक धारक शेर लक्ष्मीपतिसिंहजी ठत्रपतिसिंहजी जेवा प्रजा विक धर्म दीपक पुरुषो श्रावक मंजलनेविषे हमेश उत्पन्नथता रहो; अने आवा ज्ञान वृद्धिरूप धर्मकृत्यो कर्ता रहो एवो अमारो अंतःकरण पूर्वक आशिर्वाद ठे.

आ ज्ञानवृद्धिक उत्तम कृत्यने सारो आश्रय आपनार प्रजाविक पुरुषोनी पंक्तिमां शोनित, अपेक्षा तथा उपेक्षा रहित, सारासार ग्राहक, परम रहस्यज्ञ, परोपकार म तिमान, करुणा, दया, कृपा तथा शीलादि शुभगुण युक्त, श्री वीतरागपद कमल मकरंद लालसाय भ्रमरायमान्, महात्मा सदृश मुनी महिमा सागरजी तथा सुमति सागर जी; एमनो अत्यंत प्रार्थना पूर्वक अत्युपकार युक्त नाम स्मरण अत्र गुंथित करुं तुं.

श्री सुंबईना श्रावक मंजलमांना श्रेष्ठ हरजम नरसिंह; श्रेष्ठ घेला जाई पदमसी, श्रेष्ठ वर्द्धमान पुनसी, श्रेष्ठ नोजराज देसल, एमणे ज्ञान वृद्धि विषयक पोतानी सारी उदारता दर्शावी ठे माटे तेमना उपकार पूर्वक हुं नाम गुंथित करुं तुं.

श्रीमच्छुद्धावाद निवासी परम ज्ञान प्रसारोद्युक्त मतिमान स्वज्येष्ठ भ्राता तुल्य लक्ष्मी तथा गुण युक्त नृप दत्तक रायबाहादूर पद धारक बाबुसाहेब धनपति सिंहाजी ठाकुरपति सिंहाजी एमने पण पोतानी उत्कृष्ट ज्ञान वृद्धि करवने सारी उदारता दर्शावी ठे तेथी तथा बीजो पण ज्ञान वृद्धिने अर्थ पुस्तक अंकित करवानो हमेश उद्योग चालुं राखेवे तेथी अति सत्कार पूर्वक तथा मान्यता युक्त नामस्मरण गुंथित करुंहुं

श्री मुंबईना आवक मडलमांना शेठ परबत लधा, शेठ मूलजी देवजी, शेठ जादवजी परबत, सा. नोजराज नरपाल, तथा शेठ कीकाजाई फूलचंद तथा शा गकरसी देवजी एअोए पण यथाश्रद्धान प्रमाणे आ ज्ञानवृद्धिना करवने आश्रय आप्योवे तेथी तेअोहुं उपकार सहित नामस्मरण गुंथित करुं हुं.

श्री अहमदाबादना आवक ममल माहेला शेठ दलपत जाई नयुनाई, तथा शेठ मयाजाई प्रेमाजाई, एअंनी ज्ञाननी प्रशस्ति थवानेविषे अति उत्कंग जोईने मोटा आजार सहित नामस्मरण गुंथित करुं हुं ;

श्री साणदवाला शेठ साकलचंद हुकमचंद तथा श्री नरूचवाला शेठ अनूपचंद मल्लु कचंद, एअोए पोतानी धर्मप्रभावना अधिक दर्शाववाने अर्थ ज्ञाननी वृद्धि थवा सारु जे उत्सुकता बतावी ठे ते जोईने मोटा उपकार साथे नामस्मरण गुंथित करुं हुं

श्री कव मुदराना रहेवाशी शेठ कस्तुरचंद सिंघजी पारेख एमनी अद्भुत धर्म प्रीति, वैराग्यता तथा ज्ञानवृद्धिनी अतिशय चाहना जोईने मोटा आदर पूर्वक आ पुस्तकनी साथे नाम गुंथित करुं हुं

साधुमंजल मार्गमार्गित सवेगी साधु वर्ग, अति विवेकी, ज्ञान पीयूष बुद्धिस्तुक्त जिनप्रवचन श्रवण श्रद्धावान आवक जन मन कर्णेने परमामृत रहस्य पान कराव नार, साधु गुण नृपणालंरुत, ज्ञानवृद्धि कर्ता पुरुषरूप वृद्धोने मेघवृष्टि समान अत्युत्कृष्ट साधन नूत, महाराज श्री मूलचंदजी तथा जवेर सागरजीना, नामस्मरण प्रेम पूर्वक गुंथित करुं हुं

साधु ममलमा साधु गुण सपन्न, ज्ञानरूप सूर्यना प्रकाशने आवरण करनारा जे नाना प्रकारना सशयो, कृतकौं, देव, मान, ईर्ष्या तथा कुसंग प्रमुख वादल समूहरूप घनघटानो सम्यक् प्रकारे निवृत्त करवाने वलवान पवन समान , धर्म तथा धर्मींग ज्ञानादिकनी वृद्धि करवाने पूर्वना अत्युत्तम सुविहित शास्त्रपारंग आचार्यादि आर्य जन तुल स्यादाद संजीना जाण वदुधा पजावारख्य वेग निवाशी सवेगी साधु श्री आत्माराम समान आत्मारामजी एमनु अति जाबपूर्वक नामस्मरण गुंथित करुंहुं

संवेगी साधु श्री नितीविजयजी महाराज एउनो ज्ञान वृद्धि अर्थे सारो उद्योग होवाथी प्रथम जागनी पठे नामस्मरण गुंथित करुं तुं;

संवेगी साधु साध्य वस्तु साधनोद्युक्त युक्त मतिमान; जिनवचन समुद्रमांथी जलद वत ग्रहीत धर्माकाशस्थित जलवृष्टि वत् ज्ञान वृद्धि कर्त्ता; संवेगी साधु शुद्ध सम्यक्त्व पदारथ, परम सुविहित सुसाधु मंमल माल प्रोहीत, ज्ञानादि शुद्ध जिनधर्मांगवृद्धि प्रयत्नवान. श्री शांति सागरजी महाराजनुं नामस्मरण गुंथित करुं तुं;

जन वृंद वंद्य अचल गङ्गाचार्य नट्टारक श्रीविवेक सागर सूरि, एमनुं पूर्वजागनी पठे नाम स्मरण गुंथित करुं तुं;

मनुष्य पुंज पूज्य तप गङ्गाधिपति नट्टारक श्री धरणेंद्रसूरि; एमनुं नाम स्मरण गुंथित करुं तुं;

श्री हुकमचंदजी महाराजनुं में प्रथम जागमां नाम स्मरण गुंथन कखुं ठे तेमज अत्रे पण गुंथित करुं तुं.

प्रवचन रहस्य ज्ञाता, कोविद मतिमान, अद्भुत चपल वक्तृत्वशक्तियुक्त, स्वरूपसा गरवित् श्रीरूपसागरजीनुं नाम स्मरण गुंथित करुं तुं;

शुद्ध वीतराग परुषित, जिनधर्म विनूति युक्त श्रीअहमदावाद नगर निवाशी सर्व श्रावक मंमल जन नूप समान अत्यंत लक्ष्मि संपत्तिवान पूर्वज परंपरा श्रेणि आगत श्रीमान उत्तम श्रद्धान सहवर्त्तमान तथा धर्मदीपक श्रेष्ठ मयानाई प्रे मानाईनुं नामस्मरण पुनः गुंथित करुं तुं.

बीजा पण जे जे सद्बुद्धिमान पुरुषोए धर्म प्रजावना दर्शाववा निमित्ते स्वसामर्थ्या नुसार ज्ञानवृद्धि हेतुथी जे उदारता दर्शावी ठे तेथोनां नामस्मरणार्थ पुस्तकना अंत नेविपे गुंथित अशे.

द्विमापना.

प्रथम जाग मध्ये मतिदोषथी तत्वानुबोध नामनो ग्रंथ जे पृष्ठ ७३१ थी ७५६ सुधीमां नाखवामां आव्युं ठे ते स्थानकवासी रतनचंदनो करेलो ठतां लखेली प्रतमां तेहुं न जणायाथी जूलथी ठपाई गयो ठे. एटला माटे हुं सर्व सुबुद्धिवान वाचको पाशे थी द्दमा मांगुं तुं के अंकित ग्रंथना मुख पृष्ठमां. सुविहित गीतार्थी रचित ग्रंथो ज नाखवानी मे प्रतिज्ञा करेली ठे तेने कोई दूषण आपशो नही. केम के, हरेक

काम जूलथी थाय ते कृमा करवा योग्य ठे हुंढिया यद्यपि जिनधर्मो नाम न
रा तो ठे पण जाते मूर्खज होय ठे तेथी तेउं जिनोक्त मार्गनी विपरीत परुपणा
ता दरता नथी एवात सर्व सुझ जनोने सम्मत ठे माटे ते मूर्ख होवाथी गोतार्थ कहेव
य नही तेथी ए ग्रंथ अवश्य जैन सैलीथी विपरीतजठे एवु जाणी त्याग करवा यो
ग्य ठे, कोईए सुविहित गीतार्थरुत जाणीने वाचवो नणवो नही ए वात हुं श्री ना
वनगरमा साधु श्री आत्मारामजी महाराजने मलवा गयो हतो त्यारे तेमणे मारी
पात्रो कही ए रतनचद थानकवासी साथे आत्मारामजी महाराजनो मलाप थयलो
हतो इत्यादिक बहुवातो मे एमना मुखथी साजलीने तेथी में घणो पश्चात्ताप कखो पण
पठी थाय शुं ? माटे मूलथी मारी प्रतिज्ञामा मे जूल कीधी तेनी मुनि श्री आत्माराम
जी महाराजना उपकार सहित सर्व सङ्गानो पाशेथी कृमापना मायु दु

शा नीमसिंह माणक.

विनती.

समस्त जैन धर्म रागी, नाना ग्रंथ विचार गुञ्जुत्सुक, जिनवचन पीयूषपान कर्ता, श
रज चित्तवाला जनोने अति प्रार्थना पूर्वक विनति करुं दु के, जेम जननी अथवा
जनक स्वपुत्रना दोषविषे रचमात्र विचार न करतां मात्र गुणहुंज ग्रहण करेठे तेम
आ अकित पुस्तकनेविषे कोईने काई दोष दृष्टिगोचर थाय तो मज कपर रचमात्र रोष कर
वो नही केमके, सर्व प्रकारे निर्दोषता एक केवलीविना बीजा कोईनेविषे पण संजवे
नही एटला माटेज पूर्वे थई गयला महत् आचार्य प्रमुख श्रुतज्ञान पारग अत्युत्क
ष्ट पन्थितो पण स्वरचित ग्रथोमा बुद्धि दोषनेविषे कृमा मागी गयला दीगमां आवेठे;
त्यारे आधुनिक साधारण जननी वात शु कहेवी ? आ पुस्तकनुं शोधन करतां मति
दोष अथवा दृष्टिदोष अवश्य दीगमा आवेशे, ते जोईने रोष न करतां कृमा करवी
केमके, वाचता अथवा लखता जूल थायज ठे एवो नियम ठे एधिपे जे गर्व करे ते
मूर्ख कहेवाय माटे ए विषे दु सर्व सत्पुरुषोनो विनय करुनु के, थापनी हसना चचू
जेवी मतिथी सारासार विचार पूर्वक जलरूप दोषनु निवारण करीने पयरूप गुणनुं
ग्रहण करवु अने असत् पुरुषोनो पण अधिक विनय करुं दु के, थापनी काकना
चचू जेवी मतिवढे गुण तजीने दोषनु ग्रहण करीने ते सुखेथी प्रतिष्ठ करवो, तेथी दु

મોટો ઉપકાર માનીશ ? કેમકે, જો દોષ દર્શાવનાર નહીં મળે તો દોષ દીઠામાં કેમ આવે? ગુણગ્રાહકની ક્ષમારૂપ અમૃત ધારાથી યદ્યપિ ગુણની પુષ્ટી થાયઠે, તથાપિ દોષ ગ્રાહકની કુમતિરૂપ કુઠાર ધારાથી બુદ્ધિ ઢિન્ન ઢિન્ન થઈને તેને અદોષતા કરવાવિષે ઘણા પ્રયત્નમાં પ્રવૃત્તિ થાયઠે, તેથી તેનો પણ ઉપકાર માનવા યોગ્ય ઠે. માટે સર્વ સજ્જન તથા હુષ્ટ પુરુષોની વિનતિ કરું હું કે, યથા સ્વમતિ અનુસાર ગુણદોષ વિચાર કરીને ક્ષમાદિક કરવું.

શાળી નીમસિંહ માણક.

પ્રાર્થના.

આ પુસ્તક વાંચનારા અને જાણનારા પ્રમુખ સર્વ જ્ઞાનના રાગી અને વિવેકી સુજ્ઞ જનોને અતિ નમ્રતાપૂર્વક હું યાચના કરુંહું કે, આ પ્રકરણ રક્ષાકરમાંના કોઈ પ્રકરણમાં અંતરવૃત્તિજન્ય દોષથી, બાહ્યદૃષ્ટિ દોષથી અથવા અજ્ઞાન પ્રક્રિયાને લીધે કોઈ જૈનની સૈલીથી વિપરીતતા અથવા સાંશયિક દીઠામાં આવે તો તેવિષે કોપ ન કરતાં સર્વ જલ્દી જઈને તે મને મોકલાવી દેવું, કે જેથી તે સુધારીને કોઈ પ્રસંગે વિરોધનો પરિહાર કરવામાં આવે. જેમ કે, પ્રથમ નાગમાં નાચેલા ઉપમિતિજવપ્રપંચની કથામાં અનુસુંદરને અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી અનંત કાલ નિગોદમાં રહી આવ્યો ઠ તો તે સર્વ વાત સ્મરણમાં આવી ઠે. એ સાંશયિક ઓક્તિ ઠે; ઇત્યાદિકની પઠે જ્યાં જ્યાં દીઠામાં આવે ત્યાં ત્યાંથી જલ્દી જઈને જો બને તો તેના વિવેચનસુધ્ધાં અથવા એમજ મને સૂચના કરવી એવી હું તેમની પ્રાર્થના કરુંહું, અને એમ કસ્યાથી મોટો ઉપકાર માન્યામાં આવશે.

શાળી નીમસિંહ માણક.

॥ श्री ॥

प्रकरणरत्नाकर नामाख्य पुस्तकना बीजाज्ञाग माहेला ग्रंथोनी
स्थूल विषयानुक्रमणिका प्रारंभ.

ग्रंथोत्तुं नाम.

पृष्ठ

१ श्री रत्नशेखरसूरिकृत श्रीरूपन स्तुति गर्जित महिम्नस्तोत्र	१
२ श्री ह्रमाकव्याणजीकृत विविधकाव्यचातुर्य युक्त चतुर्विंशतिजिनस्तुति	४
३ श्रीमुनिसुंदरसूरिकृत अध्यात्मकल्पद्रुमनामाग्रथनी अनुक्रमणिका.	ए

अधिकार

पद्य

पृष्ठ

१ साम्योपदेशाख्य प्रथमोधिकार	३४—	११
२ स्त्रीममत्वमोचनोनामद्वितीयोधिकार.	८—	१९
३ पुत्रममत्वमोचनारख्यस्तृतीयोधिकार	४—	२१
४ धनममत्व मोचनोनामचतुर्थोधिकार	७—	२३
५ देहममत्वमोचनारख्य पंचमोधिकार .	८—	२५
६ विषयावशतोपदेश नामाख्य षष्ठोधिकार	ए—	२७
७ विषयकपाययवशताख्य सप्तमोधिकार	२१—	३०
८ शास्त्रागुणाधिकारोऽष्टम तदतरगत चतुर्गत्याश्रितोधिकार	१८—	३६
९ चित्तदमनानिधानो नामनवमोधिकार	१७—	४१
१० वैराग्योपदेशाख्योदशमोधिकार	२६—	४८
११ धर्मशुद्धिउपदेशाख्य एकादशोधिकार	१४—	५८
१२ देवगुरुधर्मशुद्धिनामाख्यो द्वादशोधिकार	१७—	६०
१३ यतिशिष्टानिधानोनाम त्रयोदशोधिकार	७९—	६६
१४ मिथ्यात्वादिसवरोपदेशाख्यश्रुतुर्दशोधिकार	२२—	८२
१५ शून्यप्रवृत्तिशिष्टोपदेशाख्य पंचदशोधिकार	१०—	८९
१६ साम्यसर्वस्वनामा षोडशोधिकार	८—	९३

४ श्री शीतलनाथाष्टक हुतविलंबितारव्य वृत्त चतुर्पादावृत्ति युक्त
मल्लूकचंद्र रचित

८— ए६

श्री जिनस्तोत्र संग्रह, श्री कल्याणसागर सूरिकृत.

५ श्री माणिक्य स्वामि स्तोत्र विविध पद्यरचनात्मक

१८— ए७

६ सूर्यपुरीय श्रीसंनव जिनस्तोत्र वसंत तिलकारव्य वृत्त गुंथित च
तुर्थी विनक्तयंत पद ब६

११— ए८

७ श्री सुविधि जिनस्तवन हुतविलंबित वृत्तब६ प्रत्येक पद सुविधि
नाम युक्त

६— ए८

८ श्री शांतिनाथ स्तोत्र हुतविलंबितवृत्तब६ द्वितीया विनक्तयंत पद युक्त

१३— ए९

९ श्री शांतिजिनस्तोत्र विविध पद्यब६ संबोधन पर्यंत अष्टविनक्ति
दर्शक

१९— ए९

१० श्री अंतरिक्ष पार्श्वस्तोत्र इंडवज्जा वृत्त ब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त.

ए— १०१

११ श्री गौडिक पार्श्वष्टक शार्दूलविक्रीडित वृत्त ब६ चतुर्थ पादा
वृत्ति युक्त

११— १०१

१२ श्री गौडि पार्श्वनाथस्तोत्र नानारव्यवृत्त ब६ अद्भुत चमत्कृतियुक्त.

१२— १०२

१३ श्री दादा पार्श्वनाथ स्तोत्र इंडवज्जावृत्त ब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त

ए— १०३

१४ श्री कलिकुंभ पार्श्वष्टक वृत्त ब६ चतुर्थ पादा वृत्ति युक्त ..

ए— १०४

१५ श्री रावण पार्श्वष्टक इंडवज्जावृत्त ब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त.

ए— १०४

१६ श्री गोडिपुर पार्श्व जिनस्तोत्र गायत्र पद्य ब६ रमणीय राग युक्त.

१७— १०५

१७ श्री पार्श्व जिन स्तोत्र तोटक वृत्तब६ द्वितीया विनक्तयंत पदयुक्त

१०— १०५

१८ श्री महुर पार्श्वस्तोत्र हुतविलंबित वृत्तब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त.

१०— १०६

१९ श्री सत्यपुरीय महावीर स्तोत्र हुतविलंबित वृत्त ब६ युष्मह्व
प्रथमैक वचन द्वितीय पुरुष अस् धातु वर्तमान काल दर्शक.

२५— १०६

२० " " " " वृत्तब६ युष्मह्व शब्द चतुर्थे
क वचन द्वितीय पुरुष नम् धातु एक वचन वर्तमान काल दर्शक

ए— १०८

२१ श्री लोडण पार्श्वनाथ स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त ब६ द्वितीय विनक्तिदर्शक.

१३— १०८

२२ श्री सेरीश पार्श्वनाथ स्तोत्र उपजाति वृत्तब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त.

ए— १०९

२३ श्री संजवनाथ स्तोत्र उपजाति वृत्त बद्ध चतुर्थ पादावृत्ति युक्त	ए—१०ए
२४ श्री सूक्त मुक्तावली केशरविमलकृत मालिनी प्रवृत्ति वृत्त बद्ध	
१ धर्म पदार्थ वर्ग	४४—११०
२ अर्थ पदार्थ वर्ग	३५—११६
३ काम पदार्थ वर्ग	२३—११ए
४ मोक्ष पदार्थ वर्ग	४३—१२१
२५ श्री शातसुधारस ग्रंथ श्रीविनय विजय उपाध्यायजीकृत विविध गायनीयराग रचित पद्य बद्ध अनित्यादि द्वादश जावना तथा मैत्रादिचार जावना मली शोल जावना विषय काव्यचमत्कृति युक्त.	२३४—१२४
२६ चतुर्विंशति जिनस्तोत्र जिनप्रज्ञासूत्रिकृत वृत्तबद्ध काव्य चमत्कृति युक्त	३ए—१४५
२७ आस्तिक तथा नास्तिक मति सवाद कर्त्ता नाम लुप्त विविध प्र श्रोत्तर युक्त गुर्जर नापा गद्यबद्ध	०—१४७
२८ सत्यकृत्वना सदसत बोलनी सशाय श्रीयशो विजयजी उपाध्यायकृत गुर्जर नापा गायनीय विविध ढालरूप पद्यबद्ध	६ए—२१२
२९ शृंगार वैराग्य तरंगिणी, सोमप्रज्ञाचार्य विरचित नूतन काव्य चमत्कृति उपजात्यादि अनेक विध वृत्ताख्य पद्यबद्ध स्त्री शृंगार वर्णन मिश्रो वैराग्य दर्शक.	४५—२१७

विविधविषयिकस्तोत्र, जिनप्रज्ञाचार्यकृत.

३० श्री वीरजिनस्तोत्र आर्यावृत्तबद्ध पंच वर्ग परिहारक काव्य चातुर्ययुक्त	२६—२४२
३१ श्री गौतम स्तोत्र उपजात्यादि वृत्तबद्ध पादित्य युक्त	२१—२४३
३२ श्री नेमिजिनस्तोत्र आर्या प्रवृत्ति विविध जातीय वृत्तबद्ध अमि त चातुर्य क्रियालुप्त	२०—२४४
३३ श्रीवर्द्धमान जिनस्तोत्र इन्द्रवज्रा प्रमुख विविध वृत्त नाम श्लेषार्थ गणित काव्य पादित्य सूचक	२७—२४५
३४ श्री चतुर्विंशति जिनस्तोत्र दुतविलङ्घित वृत्त चतुर्थ पादांतरगत सदृश वर्णावृत्तिरूप यमक नामक शब्दालंकार श्लेषादि गणित	२ए—२४७

- ३५ श्री पंचकल्याणिकमय महावीरजिनस्तोत्र वृत्त बद्ध लाटानुप्रासा
द्यनेक काव्य कलायुक्त ३६—३४ए
- ३६ श्रीमंत्र स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध परम रहस्यार्थं गर्जित मंत्ररूप ५—३५१
- ३७ श्रीवर्द्धमानजिनस्तोत्र उपजातिवृत्तबद्ध विविधालंकृत शब्द लालित्ययुक्त ए—३५१
- ३८ श्री पार्श्वजिनस्तोत्र उपजाति वृत्त बद्ध प्रतिपद पंचाक्षर पुनरा
वृत्ति रूप सिंहावलोकन युक्त ए—३५१
- ३९ श्री पार्श्वजिनस्तोत्र उपजाति वृत्त बद्ध पादांत समचतुरक्षर पुन
रावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त ८—३५२
- ४० श्री नंदीश्वर कल्प अनुष्टुप् वृत्त बद्ध काव्यसरलत्व अर्थ गौरवयुक्त ४८—३५२
- ४१ श्री शारदास्तोत्र उपजातिवृत्त बद्ध क्वचित् समपाद पुनरावृत्ति
क्वचित् विषमपाद पुनरावृत्तिरूप एक चतुर्पादरूप यम
कालंकारयुक्त १३—३५४
- ४२ श्री जिनसिंहसूरिस्तोत्र उपजाति वृत्त बद्ध क्वचित् समपाद
पुनरावृत्ति क्वचित् विषम पाद पुनरावृत्ति एक चतुर्पादरूप
यमकालंकार युक्त १३—३५५
- ४३ श्री पंच नमस्कृति स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध अद्भुत आशय युक्त ३३—३५६
- ४४ श्री वीरस्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध प्रत्येक पद्ये सम समपाद पुनरावृत्ति
रूप यमकालंकार युक्त १३—३५७
- ४५ श्री आदि जिनादि स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध प्रत्येक पद्ये सम स
मपाद पुनरावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त ३८—३५८
- ४६ श्री पार्श्वप्रातिहार्य स्तोत्र स्वागता वृत्त बद्ध प्रत्येक पद्ये समसम
पाद पुनरावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त १०—३५ए
- ४७ श्री कल्याण पंचक स्तोत्र वंशस्थ वृत्त बद्ध साधारण काव्य रचना युक्त ८—३६०
- ४८ श्रीवीर जिनस्तोत्र लक्ष्मण प्रयोगमय उपजाति वृत्त बद्ध व्याकर
णना प्रयोगना मिश्रे जगवंतना लक्ष्मण उक्ति युक्त १७—३६०
- ४९ श्री वीतराग स्तोत्र उपजाति वृत्त बद्ध क्वचित् पादांतगत क्वचित्
पादांतस्थले ष्यादि अक्षरावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त १६—३६१
- ५० श्रीचंडप्रज्ञस्वामि स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त बद्ध सम समपाद पुनरावृ
त्तिरूप यमकालंकार युक्त ४—३६२
- ५१ श्रीरुषभदेव स्तोत्र आर्यादि वृत्त बद्ध विविध जाया रचना चम

कृति युक्त तथा संस्कृत, प्राकृत, मागधी, पैशाची, चूलिका
पैशाची, शौरसेनी, समसंस्कृत ने अपभ्रंश निन्न निन्न अने
मिश्र कविनाम गर्ज चक्र युक्त

४०—२६३

५२ श्री महावीरस्तोत्र विविध वृत्तबद्ध अत्युत्तम चित्रादि काव्य चम
कृति युक्त यथा प्रतिलोमानुलोमपाद, अनुलोम प्रतिलोम,
अर्द्ध प्रतिलोमानु लोम, अर्द्धध्रुव, मुरजबंध, गोमूत्रिका, सर्व
तो नष्ट, रथपद, द्व्यक्षरपाद, एकाक्षरपाद, एकाक्षरश्लोक,
असंयोग, दान्यां खड्ग संदानितक, मुसल, त्रिशूल, हल, धनु
प्य, शर, शक्ति, अष्टदल कमल, षोडशदल कमल, स्तुत्यना
मगर्ज बीजपूर ह्र, कविकाव्य नामक चक्र, तथा चामरबंध.

२६—२६५

५३ श्री जीरापद्धिपार्थस्तोत्र स्वागतावृत्तबद्ध विषम पदांत समपदाद्य
त्र्यक्षर पुनरावृत्तिरूप सिंहावलोक काव्ययुक्त

१५—२६८

५४ श्री फलवर्द्धि जिनस्तोत्र आर्यावृत्तबद्ध प्रत्येक पद्यार्द्धे चतुरक्षर
रमक त्रयावृत्तिरूप यमकालंकारयुक्त

१२—२६९

५५ श्री चंद्रप्रज्ञ स्वामिस्तोत्र मौक्तिक दामादिवृत्तबद्ध पट्टनाषा रच
ना चमकृति युक्त यथा संस्कृत, प्राकृत, शौरसेनी, मागधी,
पैशाचिक, चूलिका पैशाचिक, अपभ्रंश

१३—२७०

५६ श्री वर्द्धमान निर्वाण कल्याणक स्तोत्र स्वागतावृत्तबद्ध सर्वोत्कृष्ट
वर्णन युक्त

१९—२७१

५७ श्री अरनाथस्तोत्र पंचदश केवलाक्षर पद्यबद्ध अद्भुत रचना युक्त

१४—२७२

५८ आध्यात्म मतपरिक्लानाम ग्रंथनी स्थूलविषयानुक्रमणिका.

२७३

आध्यात्मना चार प्रकार देखाढीने तेमां मात्र नाम अध्यात्मिजे
विगम्बर लोकठे तेमना मतनु निवारण करतां जावाध्यात्मनुं
स्वरूप दर्शावता तथा साधुने वस्त्र पात्र उपधिप्रमुख ते सिद्ध
ताना हेतुठे एवु अनेक दृष्टातो सहीत प्रश्नोत्तररूपे सिद्धांतसै
जियें प्रतिपाद्युठे तेने प्रसंगे ध्याननुं स्वरूप स्थविरकल्प
जिनकल्प तथा अपवाद उत्सर्ग इत्यादि .

..

२७३

उत्कृष्ट अध्यात्मनी प्राप्ति यवानां कारणो निश्चय व्यवहार न	
यना वाद सहित मध्यस्थपणे प्रमाण वादीनुं मत लावी	
उत्कृष्ट अध्यात्मनी प्राप्ति दर्शावीढे	२९०
केवली कवलाहार अवश्य करे एवी स्थापना युक्तिपूर्वक सि	
धांत सैलियें बतावी ठे	३०२
केवली कवलाहार करता ठता कृतकृत्यज ठे	३११
पट्कारकनुं स्वरूप	३३२
सिद्धना पन्नर जेद	३३२
स्त्रीलिंगें सिद्धता दिगम्बरीउं नथी मानता तेने दूषण ..	३३३
ग्रंथनुं परम रहस्य	३३९

५९ श्री समयसार नाटक नामाख्य ग्रंथनी स्थूल विषयानुक्रमणिका. ३४५

श्री पार्श्वनाथ, सिद्ध जगवान, साधु, अने सम्यक्दृष्टीनी स्तुति,	
मिथ्यादृष्टि वर्णन, मंगलाचरण, आत्मइव्य वर्णन, ग्रंथगौ	
रवता, कवीनुं साम्यर्थ, ग्रंथ महिमा, अनुभव लक्षण, तथा	
महिमा, पड्इव्य नव तत्व वर्णन, नाम माला, आ ग्रंथमां क	
हेवा लायक षादश द्वारनां नाम; ग्रंथारंजनो मंगलाचरणरूप	
नमस्कार, आत्म वर्णन, जगवाननी वाणीने नमस्कार ..	३४५
१ जीवद्वार वर्णन	८६—३६३
२ अजीव द्वार अधिकार	१४—३७९
३ करता क्रिया कर्मनो द्वार	३५—३८४
४ पुन्य पाप एकत्वी कथन चतुर्थद्वार	१६—४००
५ अध्यात्मना अधिकार सहित आश्रवद्वार	१६—४०७
६ संवर द्वार	११—४१२
७ निर्झरा द्वार	६१—४१६
८ बंध तत्वना द्वारना प्रबंधनो अधिकार	६८—४३८
९ मोक्षद्वार	५३—४६२
१० सर्व विगुह्मिद्वार	२८—४७९
११ स्याद्वादनामा द्वारनी अंतर्गत ग्रंथमहिमा तथा नवरस	

वर्णन अने चतुर्दश नय इत्यादिक अनेक विषययुक्त

४१—५१३

१२ साध्य वस्तु अने साधक वस्तुना स्वरूपनो दार

५२—५२७

कवी अमृतचंद आचार्यनी आलोचना तथा बनारसी दासैं जिन

प्रतिमानी स्तुति करी तथा वणारसीदासनी पोतानी कथनी. ५३—५४४

चउद गुणस्थानक स्वरूप तेमा चोथा गुणस्थानकमां ह्वा

यिकादि सम्यक्त्वनो स्वरूप तथा पाचमा गुणस्थानकमां

भावकनी एकादश प्रतिमानुं ल्हण

५४—५४६

६० सम्यक्त्वस्वरूप स्तवग्रथनी स्थूलविषयानुक्रमणिका

५५७

१ सूत्रकारनी गाथा तथा सम्यक्त्वप्राप्तिनी अगाठ जेवी जी
वनी अवस्था होय तेनो विवरो

५७७

२ सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय

५७८

३ ग्रंथि जेदवानी रीत

५७९

४ अनिवृत्ति करणे गयो थको जीव जे कर्त्तव्य करे ते कर्त्तव्य

५८०

५ सम्यक्त्वना जेदनो विवरो

५८३

६ कारकादि सम्यक्त्वना ल्हण

५८६

७ कर्म ग्रथनी सैलिये उपशम सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय

६०१

८ पाच सम्यक्त्वनो काल

६०५

९ दश प्रकारनी रुचिरूप सम्यक्त्व

६१२

१० सम्यक्त्वना सडसठ जेद विगुह व्यवहारथी

६१७

६१ पट्टीशतक नामक ग्रंथ नेमीचड चमारीरुत ए ग्रंथ गुह मार्गानु
सारीअने जणवा वाचवा तथा साजलवा लायक विचित्र उ
पदेउ करी युक्त ठे

६२६

६२ सयमश्रेणीनु स्तवन पंक्ति उत्तम विजयजीरुत

६२७

६३ लोकनाल दात्रिशिका

६२८

६४ सम्यक्त्व विचारगर्जित महावीरजिन स्तवन

उपशमादिक सम्यक्त्वना जेद सविस्तरपणे तथा सम्यक्त्व पामवा
नो उपाय अने यथा प्रवृत्त्यादिक त्रण करणुनु स्वरूप इत्यादि

७३७

पांचसम्यक्त्वना स्थितिकालमानादिक तथा गुणगणा	३५४
उपशम श्रेणी तथा रूपकश्रेणीनुं स्वरूप..... ..	३५४
आठ नेदे पुजल परावर्त	३५४
काय स्थितिविचार.. .. .	३५५
सप्तजंगीनुं स्वरूप	३६२

६५ षड्व्य विचार नामाग्रंथ चर्चकरूपे.

३६०

सिद्धना पन्नर नेद तेमां दिगम्बरीयोना मत खंमन पूर्वक स्त्री लिंगनी सिद्धता बतावीठे	३६०
अजीव इव्य विचार तेमां दिगम्बरोनी चर्चा पूर्वक पुजल इव्यनो विचार सिद्ध कखुंठे	३६६
चार प्रकारना अज्ञाव	६०७
नय निक्षेप स्वरूप	६१०
मोक्ष प्राप्तिनुं क्रम	६११
आत्म प्राप्ति विधि	६१२
सम्यक्त्वीना आठगुण	६१४
सम्यक्त्वी सोहं बीजध्यावे तेनो अर्थ	६१५

॥ अथ श्री महिम्नस्तोत्रप्रारम्भः ॥

महिम्नः पार ते परमजन्माना अपि विजो नवति स्तोतार समवसृतिचूमो समु
दिता ॥ यदिद्यास्त्वां तज्जिनवृषजन्तया स्तवयतो ममाप्येष स्तोत्रे हरनिरप
वादः परिकर ॥ १ ॥ स्वरूपं चिद्रूपं किमपि तदरूपं जगवत् श्वतूरूपा ब्राह्मी
यदि गदितुमीष्टे न जवत् ॥ ततः कस्य सुखं किमुपममिदं कस्य विषय पदे
त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥ २ ॥ यद्वा ॥ पदं शैव केचित्परमम
नपेक्षाह्वयसुखं सुवति त्वां राज्यादिकपदरुते भवमतयः ॥ जवेद्वा तत्त्वार्थे रतिर
तितरां नैव जवत् पदे त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥ ३ ॥ गुणाना
मानत्यादविषयतया वाङ्मनसयो न शक्या तत्त्वज्ञै रपि तव विधातुं स्तुतिरियम् ॥
जवन्नामोच्चारत्पुनरपि ममेतां निजगिर पुनामीत्यर्थेऽस्मिन् पुरमथनबुद्धिर्व्यव
सिता ॥ ४ ॥ यद्वा ॥ जटालंकारालंकृतमथ वृषां च जगवन् पुनान विश्वत्वां
प्रथमजिन मत्वा किमु ततः ॥ जटां धृत्वा श्रित्वा वृषमहमपि ज्ञातजमिदं पु
नामीत्यर्थेऽस्मिन्पुरमथनबुद्धिर्व्यवसिता ॥ ५ ॥ न कोपस्याटोपः स्वरिपुषु न च स्वे
ष्वपि तथा प्रशान्तिर्नां कांतादिकपरिकर कश्चिदिति ते ॥ त्रिलोक्यामालोक्याप्यह
ह परमा प्रारम्भरमां विहृतु व्याक्रोशी विदधत इदं कै जडधियः ॥ ६ ॥ ध्रुव कश्चि
त्कर्त्ता निखिलस्रुवनस्यापि स पुनर्विद्युर्नित्यश्चैक सतनुरतनुर्वा स्ववशतः ॥ स्वयं
सिद्ध्यन्तिस्मिन्स्त्व मतमनाप्तान् हतधियः कुतर्कोयं कश्चिन्मुखरयति मोहाय जगतः
॥ ७ ॥ विद्युत्सैरागाद्यैरपि जवति किं सर्वविद्वद्भो विना वा सर्वज्ञं ननु जिन किमाप्तो
पि स च किम् ॥ त्वदन्योपि कापि त्रिजगति वतामस्वविषये यतोमदास्त्वा प्रत्यमर
वर संशेरत इमे ॥ ८ ॥ त्वमेवार्हन् बुद्धो जगति परमेष्ठी च पुरुषोत्तमोलङ्घ्या ना
स्वान्विबुधयशुरादीश्वर इति ॥ विजो नानाहानि समविषयमार्गेषु चरता नृणामे
कोगम्यस्त्वमसि पयसामर्णव इव ॥ ९ ॥ प्रसादान्ने पुत्रा विषयसुखसाध्याज्यमजन्
न के वा सेवातस्तव नवनवामृद्धिमगमन् ॥ तृणे स्त्रेणे स्वर्णे द्रुपदि च सदृद्ग पु
नरहो न हि स्वात्माराम विषयमृगतृष्णा भ्रमयति ॥ १० ॥ जवन्तत्तादृहातिशय
महिमेद्वावशसमुद्भवद्रक्तियुक्त्या रणरणकितात करणतः ॥ अधीरपुद्गुक्तोखिलजग
दशक्यं स्तवमपि सुवन् जिह्मेमि त्वां न खलु ननु धृष्टा मुखरता ॥ ११ ॥ न श
स्यो कस्यास्ता नमिविनमिपत्ती जिनपते त्वदेकस्वामित्वाक्रमकमलसेवासु रसिकी ॥
प्रसादान्ने विद्याधरपतितति र्यत्सविनयं स्वयं तस्ये ताभ्यां तव किमनुवृत्तिर्न फल
ति ॥ १२ ॥ तदा विद्या प्राप्य ध्रुवमखिलविद्याधरमहा स्वयं प्राप्नुर्नाथ्य प्रथमम

य वैतादयविभृताम् ॥ यदेतौ दुस्साध्यौ सुरनरवराणामनजतां स्थिरायास्त्वङ्गकेस्त्रि
पुरहर विस्फूर्जितमिदम् ॥ १३ ॥ अथावातैश्वर्यं मदनमदविध्वंसि च महाव्रतित्वं
सर्वकलमसमविभृतिश्च परितः ॥ शिवासंगश्रंगः सततमिति नो कस्य कतिनः स्थि
रायास्त्वङ्गकेस्त्रिपुरहर विस्फूर्जितमिदम् ॥ १४ ॥ विवाहादौ नेतुर्भुदुरुपकृतो विप्र
निचवं त्वया पारंपर्यागतपरिचयान्मोहचरटः ॥ तथा दूरं नष्टः कचिदपि यथाकेव
लकलाप्रतिष्ठा त्वयासीद् ध्रुवमुपचितो मुह्यति खलः ॥ १५ ॥ निजद्वर्था स्पर्धाजुर्नरत
विचुरासीन्मयवता यदाऽपत्तस्यार्द्धसनमथ सुखं केवलरमाम् ॥ तदेतस्मिन्सर्वं तव
पदविनष्टे समुचितं न कस्याप्युन्नत्यै नवति शिरसस्त्वग्यवनतिः ॥ १६ ॥ निनंसा
यां पूर्वं कृणमजगणत्वां नरतराट् समं चक्रेणाहो तदिह विषयाणां विषमता ॥ यदे
तम्यार्चात्र प्रमितफलदैवाशिवसुखं न कस्याप्युन्नत्यै नवति शिरसस्त्वग्यवनतिः
॥ १७ ॥ प्रजो त्वत्पुत्रस्यातुलबलवतो बाहुबलिनस्तपस्तीव्रं तादृक् शरदवधिमानाद
पि कृतं ॥ निदानं ज्ञानस्य ध्रुवमनवदाश्रयमथवा विकारोपि श्लाघ्यो ज्यवननयनंग
व्यमनिनः ॥ १८ ॥ न सुत्रामा यत्र प्रनवति विधातापि न विभुः स वैकुण्ठः कुण्डः
किमपि न नवश्चानवदलम् ॥ जिगीषुः स त्वामप्यपरसुरमदुर्मतिरनूत् स्मरः स्म
र्त्तव्यात्मा न हि वशिष्ठ पथ्यः परिनवः ॥ १९ ॥ प्रयुंजानः स्वामिन्स्वयमखिलशि
व्पान्यमुमतां कलाः पुंसां स्त्रीणामपि च सकलाः क्षापतिरपि ॥ कुलाजादींस्तांस्ता
न कृणमपि नयन् शिक्कणविधौ जगद्दृष्टायै त्वं नटसि ननु वामैव विभृता ॥ २० ॥
प्रजो तैस्तैः सारैरणुनिरखिलैश्चामरवरैः कृतं रूपं सर्वोत्तमसुखगमंशुष्टकमितम् ॥
त्वदंशुष्टस्यायं गुणति किल नांगारकद्वेत्यनेनैवोन्नेयं धृतमहिमदिव्यं तव वपुः
॥ २१ ॥ प्रजाः प्राज्यं राज्यं स्थविरजननी स्वस्य तनुजांस्तपस्यन्नासत्तावपि च विहरन्वा
दुबलिनः ॥ उपेक्षिष्या आत्तव्रतनृपसहस्राश्च चतुरो विधेयैः क्रीडंत्यो न खलु परतंत्राः
प्रनुधियः ॥ २२ ॥ यदा नो रत्नानां त्रयमखिलदौर्गत्यहरणं निदानं संपत्तेस्त्रिज्यवनज
नानामनुदिनम् ॥ जवान् योगद्वेमावपि विरचयन्मन्मथजये त्रयाणां रक्षायै त्रिपुर
हर जागर्ति जगताम् ॥ २३ ॥ यथा पूर्वं मुग्धास्तवसङ्पदेशाद्युगलिनः सदा स्वामि
त्रीगाजनिपित सदाचारचतुराः ॥ तथा कस्कः संप्रत्यपि न विशदेषु त्वदुदितश्रुतौ श्र
द्धां बध्वा दृढपरिकरः कर्मसु जनः ॥ २४ ॥ तपस्तीव्रं ब्रह्मव्रतनियमनिष्ठा बहुवि
धाः क्रियाकष्टास्त्रिपि जिनप दुष्टाशयतया ॥ त्वदाज्ञावज्ञायां नियतमहितायै
न जयिनां ध्रुवं कर्तुः श्रद्धाविधुरमनिचाराय हि मग्नाः ॥ २५ ॥ क्लृप्तान्मुख्याः के
नियतमधिमात्रानपि तदा स्वयंस्थान् शास्त्रोपाद्भयतितरां यस्य हतये ॥ अविघ्नं तं

निघ्नन्नसमसमयस्तामसमृगं त्रसंतं ते ऽद्यापि त्यजति न मृगव्याधरजस ॥ ३६ ॥
 परित्राम्य क्लेशार्जितमपि सहस्रेण शरदा मदाश्रिज्ञाजलं सपदि मरुदेव्यै तदपि चेत् ॥
 प्रजो निस्नेहं सा व्रतसमयसर्वावगणनादवैति त्वाम-दा वत वरद मुग्धा युवतय
 ॥ ३७ ॥ महानदे यद्यप्यसि जिन दवीयस्यपि पदे न रुष्टस्तुष्टश्च त्रिचुवनजनेषु क
 चिदपि ॥ नवन्नाम स्वामिन्स्वमनसि महामत्रमनिशं तथापि स्मर्तॄणां वरद परम
 मंगलमसि ॥ ३८ ॥ प्रजो प्राणायामान्यसनरसिकत्वान्निजमन समाधावाधाय
 खिलविषयतोक्षाणि युगपत् ॥ दुर्तं प्रत्याहृत्य स्थिरनिहितनासाग्रनयना दधत्यंत
 स्तत्वं किमपि यमिनस्तत्किल नवान् ॥ ३९ ॥ सुरदुः खं कुचस्त्रिदशसुरजिस्त्वं सुरम
 णि पिता माता त्राता बिभुरपि सुहृत्त्व च सुगुरु ॥ परात्मा ब्रह्मापि त्वमसि पर
 मं दैवतमतो न विद्मस्तत्तत्त्वं द्यमिह हि यत्त्वं न जवसि ॥ ४० ॥ अकारार्थैर्वर्णै
 स्त्वयि परिणतान् पंच परमेष्ठिनं स्पष्टं पंचाक्षररचनया नामिनिगदन् ॥ कलाना
 दव्यक्तं किमपि परमब्रह्मविषयं समस्तं व्यस्तं त्वा शरणदं गृणाल्योमिति पदम् ॥ ४१ ॥
 न रागाद्यैर्गस्तो न पुनरनुकप्यो मदपरं कृपांस्तु स्त्वचो न्यो न जगति न तेन्य पुनरलम् ॥
 स्वयं तेरत्यार्त्तैः किमितरसुरैश्चेति विमृशन् प्रियायास्मैधात्रे प्रविहृतनमस्योस्मि
 नवते ॥ ४२ ॥ नमो नासक्ताय कचिदपि विरक्ताय च नमो नम सद्युदाय प्रशमद
 मरुदाय च नम ॥ नम सर्वज्ञाय स्मरणपरतत्राय च नमोनम सर्वस्मै ते तदि
 दमिति शर्वाय च नम ॥ ४३ ॥ दलितरजसे शश्वद्विश्वाचिताय नमोनम प्रहृततम
 से श्रीसर्वज्ञाधिपाय नमोनम ॥ जनहितकृते तुभ्यं सत्त्वाधिकाय नमोनम प्रमहसि
 पदे निस्त्रिगुण्ये शिवाय नमोनम ॥ ४४ ॥ कुसुमवदुरिवाहं तद्भुतो किंचनार्हं कृतिनि
 रुरसि कंठे वा गुणत्वादधार्यम् ॥ जिनवर जिनहर्षेत्कर्पितोकापमेव वरद चरणयोस्ते
 वाक्यपुष्पोपहार ॥ ४५ ॥ प्राणुश्रीसोमवगेऽजनिपत मुनयोमौक्तिकानीव शुद्धास्ते
 प्वप्येकावली च प्रगुणगुणवती श्रीमदाचार्यपति ॥ जीयाज्ञाय यदूनामिव गुरुज
 यचज्ञाह्यश्रीमुनी इस्तस्यामप्येष चितामणिरुचिररुचिर्नायक कृष्णदेव ॥ ४६ ॥
 निहितचरमपाद श्रीमहिम्न स्तवस्य त्रिचुवनमहितस्य श्रीयुगादीश्वरस्य ॥ अमरश्च
 सदा तत्पादपद्मोपजीवी रुचिरमलघुवृत्तैः स्तोत्रमेतद्व्यधत् ॥ ४७ ॥ एव शारदस्तो
 मसुदरयश स्तोम युगादीश्वरं चेतो नूजयचङ्मोजिनिजिप्रत्यान्वह योगिनि ॥ ज्ञान
 प्राप्य विगात्रराजसदृशहृद्दं समाश्रीयते मुक्त्यं भूकृति रत्नशेखररमा ब्रह्मकतेजो
 मयी ॥ ४८ ॥ इति श्रीयुगादिदेवमहिम्नः स्तोत्रं संपूर्णम् ॥

॥ अथ क्षमाकल्याणजीकृत चतुर्विंशतिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥

शार्दूल विक्रीडिततंडः ॥ अथ रूपनस्तुति प्रारंभः ॥ सद्भक्त्या नतमौलिनिर्जरवरत्राजि
 सुमौलिप्रज्ञा संमिश्रारुणदीप्तिशोभिचरणानोज हयःसर्वदा ॥ सर्वज्ञः पुरुषोत्तमः सुच
 रितो धर्मार्थिनां प्राणिनां नूयाद्भूरिविभूतये मुनिपतिः श्रीनानिसूनुर्जिनः ॥ १ ॥ सद्बो
 धोपचिताः सदैव दधताप्रौढप्रतापश्रियो येनाज्ञानतमोवितानमखिलं विद्धितमंतः
 कृणं ॥ श्रीशत्रुंजयपूर्वशैलशिखरं नास्वानिवोद्भासयन् नव्यांनोजहितः स एष जयतु
 श्रीमारुदेवप्रभुः ॥ २ ॥ योविज्ञानमयो जगत्रयगुरुर्यं सर्वलोकाश्रिताः सिद्धिर्थेन वृता स
 मस्तजनता यस्मै नतितन्वते ॥ यस्मान्मोहमतिर्गता मतिनृतांयस्यैव सेव्यं वचो यस्मि
 न्विश्वगुणास्तमेव सुतरां वंदे युगादीश्वरं ॥ ३ ॥ अथ अजितस्तुतिः प्रारंभः ॥ मालिनीतंडः ॥
 सकलसुखसमृद्धिर्धस्य पादारविंदे विलसति गुणरक्ता नृतराजीव नित्यं ॥ त्रिभुवनज
 नमान्यः शांतमुडानिरम्यः स जयति जिनराजस्तुंगतारंगतीर्थे ॥ १ ॥ प्रभवति किल नव्यो
 यस्यनिर्वर्णनेन व्यपगतदुरितौघः प्राप्तमोदप्रपंचः ॥ निजबलजितरागद्वेषविद्वेषिवर्गै
 तमजितवरगोत्रं तीर्थनाथं नमामि ॥ २ ॥ नरपतिजितशत्रोर्वेशरत्नाकरेण्डुः सुरपतिय
 तिमुख्यैर्नक्तिदक्षैः समर्च्यः ॥ दिनपतिरिव लोकेऽपास्तमोहांधकारो जिनपतिरजितेशः
 पातुमां पुण्यमूर्तिः ॥ ३ ॥ अथ संभवस्तुतिः ॥ स्रग्धरातंडः ॥ यद्भक्त्या सक्तचित्ताः प्रचु
 रतरनवत्रांतिमुक्ता मनुष्याः संजाताः साधुजावोद्धसितनिजगुणान्वेषिणः सद्यएव ॥ स
 श्रीमान्संभवेशः प्रशमरसमयोविश्व विश्वोपकर्ता सद्भर्ता दिव्यदीप्तिः परमपदकृते से
 व्यतां नव्यलोकाः ॥ १ ॥ शुक्लध्यानोदकेनोज्ज्वलमतिशयितस्वहृत्तावाद्भुतेन स्वस्मादा
 दृत्य वृत्तं शिवपदनिगमं कर्मपंकप्रपंचं ॥ नीरंध्रं दूरयित्वा प्रकृतिमुपगतोनिर्विकल्पस्वरू
 पः सेव्यस्तादृश्यध्वजोसो जगति जिनपतिर्वीतरागः सदैव ॥ २ ॥ वार्धौ विद्योतिरत्नप्रकर
 इव परित्राजते सर्वकाले यस्मिन्निःशेषदोषव्यपगमविशदे श्रीजितारेस्तनूजे ॥ दु प्रा
 पो दुष्टसत्त्वैः स्फुटगुणनिकरः शुद्धबुद्धिहृमादिः कल्याणश्रीनिवासः स नवतिवद
 ताऽन्यर्चनीयो न केषां ॥ ३ ॥ अथ अजिनंदनस्तुतिप्रारंभः ॥ दुतविलंबिततंडः ॥ विश
 दशारदसोमसमाननः कमलकोमलचारुविलोचनः ॥ शुचिगुणः सुतरामजिनंदन ज
 य सुनिर्मलतांचितनूधन ॥ १ ॥ जगति कांतहरीश्वरलांबितक्रमसरोरुह कामकृपा
 निधे ॥ मम समोहितसिद्धिविधायकं त्वदपरं किमपीह न तर्कये ॥ २ ॥ प्रवरसंवर सं
 वरनूपतेस्तनय नीतिविचक्षण ते पदं ॥ शरणमस्तु जिनेश निरंतरं रुचिरनक्तिसुयुक्तिनृ
 तो मम ॥ ३ ॥ अथ सुमतिस्तुति प्रारंभः ॥ उपेक्षवज्रातंडः ॥ सुवर्णवर्णो हरिणासव

लो मनोवनं मे सुमतिर्बलीयान् ॥ गतस्ततो दुष्टकुट्टपिरागद्विपेक्ष नैव स्थितिरत्र कार्या
 ॥ १ ॥ जिनेश्वरो मेघनरेंद्रसुतुर्धनोपमो गर्जति मानसे मे ॥ अहो गुरुद्वेपदुताशन त्वा म
 सो शम नेष्यति सद्यएव ॥ २ ॥ इतः सुदूरं ब्रज दुष्टबुद्धे समं दुरात्मीयपरिहृदेन ॥ सु
 बुद्धिर्नर्त्ता सुमतिर्जिनेशो मनोरमः स्वातमितो मदीयं ॥ ३ ॥ अथ पद्मस्तुतिप्रारंभ
 शुजंगप्रयातठंद ॥ उदारप्रजामंडलैर्जासमान कृतात्यंतदुर्दितदोषापमानः ॥ सुसी
 मांगजश्रीपतिर्देवदेव स्तदा मे मुदान्यर्चनीयस्त्वमेव ॥ १ ॥ यदीयं मन पंकजं नित्य
 मेव त्वयालंकृतं ध्येयरूपेण देव ॥ प्रधानस्वरूपं तमेवातिपुण्यं जगन्नाथ जानामि लो
 के सुधन्य ॥ २ ॥ अतो धीशपद्मप्रज्ञानंदधाम स्मरामि प्रकाम तवैवाग नाम ॥ मनो
 वांछितार्थप्रदं योगिगम्यं यथा चक्रवाको रवेर्दाम रम्यं ॥ ३ ॥ अथ सुपार्श्वजिनस्तुतिप्रा
 रंभ तोटकठंद ॥ जयवत्तमनंतगुणैर्निर्जुत पृथिवीसुतमद्भुतरूपजुतं ॥ निजवीर्य
 विनिर्जितकर्मबलं सुरकोटिसमाश्रितपत्कमलं ॥ १ ॥ निरुपाधिकनिर्मलसौख्यनि
 धिं परिवर्जितविश्वदुरंतविधिं नववारिनिधेः परपारमिमं परमोज्वलचेतनयोन्मिलितं
 ॥ कलधौतसुवर्णशरीरधर शुभपाश्वरुपाश्वरुजिनप्रवरम् ॥ विनयावनत प्रणमामि
 सदा हृदयोद्भवज्ञरितरप्रमुदा ॥ ३ ॥ अथ चंद्रप्रज्ञाजिनस्तुतिप्रारंभ ॥ वशस्थठंद ॥
 अनंतकांतिप्रकरेण चारुणा कलाधिपेनाश्रितमात्मसात्म्यतः ॥ जिनेंद्र चंद्रप्रज्ञ देवमुत्त
 मं नवतमेवात्महितं विनायके ॥ १ ॥ उदारचारित्रनिधे जगत्प्रज्ञो तवाननाजो जविलोक
 नेन मे ॥ व्यथा समस्तास्तमितोदितं सुख यथा तमिस्रादिवमर्कतेजसा ॥ २ ॥ सदैव संसे
 वनतत्परे जने नवति सर्वेपि सुराः सुदृष्टयः ॥ समग्रलोके समचित्तवृत्तिना त्वयैव सजा
 तमनोनमोस्तु ते ॥ ३ ॥ अथ सुविधिजिनस्तुतिप्रारंभ ॥ वसततिलकाठंद ॥ विश्वानिव
 द्यमकराकितपादपद्म सुग्रीवजात जिनपुगव शातिसद्व्य ॥ नव्यात्मतारणपरोत्तमपानपा
 त्र मां तारयस्व नववारिनिधेर्विरूपात् ॥ १ ॥ नि शेषदोषविगमोद्भवमोक्षमार्गं न
 व्या श्रयंति नवदाश्रयतो मुनां ॥ ससेवित सुरमणिर्बहुधा जनानां किनाम नोनव
 ति कामितसिद्धिकारी ॥ २ ॥ विहंरुपारसनिधि सुविधे स्वयन्मूर्त्त्या नवतमिति विहंप
 यामि तावत् ॥ देवाधिदेव तव दर्शनवत्त्रजोहं शश्वद्भवामि सुवनेश तथा विधेहि ॥ ३ ॥
 अथ शीतलजिनस्तुतिप्रारंभ ॥ शार्दूलविक्रीडितठंद ॥ कल्याणाकुरवर्द्धने जलधरं सर्वो
 गितपत्कर विश्वव्यापियश कलापकलितं कैवल्यलीलाश्रितं ॥ नंदाकुक्षिसमुद्भव दृ
 ढरथहोषीपतेर्नंदन श्रीमत्सूरतविदरे जिनवर वदे प्रभुं शीतलं ॥ १ ॥ विश्वाज्ञानविद्यु
 द्भ्रंतिद्विपदवीहेतुप्रबोधः दधन्व्यानां वरजकिरक्तमनसा चेत सुमुखासयन् नित्यानं
 दमयप्रसिद्धसमय सद्भूतसौख्याश्रयो दुष्टानिष्टतमः प्रणाशतरणिर्जीयाङ्गिन शीत

लः ॥ ३ ॥ सङ्गत्तया त्रिदशेश्वरैः कृतनुतिर्नास्वज्जुणालंकृतिः सत्कल्याणसमद्युतिः शुभ
 मतिः कल्याणकृतसंगतिः ॥ श्रीवत्सांकसमन्वितस्त्रिभुवनत्राणे गृहीतव्रतो नूयाद्भक्ति
 नृतां सदेष्टवरदः श्रीशीतलस्तीर्थकृत् ॥ ३ ॥ अथ श्रेयांसजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ हरिणी
 ठंदः ॥ चिरपरिचितागाढव्याप्ता सुबुद्धिपराङ्मुखी निजबलपरिस्फूर्त्योदग्रा समग्रतया
 मम ॥ व्यपगतवती दूरं दुष्टा स्वनिष्ठकुदृष्टिता अपचितसहा सद्योनूत्वा यदीयसुदृष्टितः १
 निरुपमसुखश्रेणीहेतुर्निराकृतदुर्देशा शुचितरगुणग्रामावासो निसर्गमहोज्वला ॥ हृदय
 कमले प्रादुर्भूता सुतत्वरुचिर्मम विदलितनवत्रांतिर्यस्याप्यजस्रमनुस्मृतेः ॥ २ ॥ उपक
 तिमतिर्दाने दहो निरस्तजगद्वयस्य समुचितकृतिर्विद्वानां शुप्रकाशितसत्पथः ॥ नृपगण
 गुरोर्विष्णोर्वेशे प्रजाकरसन्निजः स नवतु मम श्रेयांसेनः प्रबोधसमृद्धये ॥ ३ ॥ अथ वासुपू
 ज्यस्तुतिप्रारंभः ॥ रथोद्धताठंदः ॥ पूर्णचंद्रकमनीयदीधिति त्राजमानसुखमद्भुतश्रि
 यां ॥ शांतदृष्टिमजिरामचेष्टितं शिष्टजंतुपरिवेष्टितं परं ॥ १ ॥ नष्टदृष्टमतिर्निर्यमीश्वरं संस्मर
 द्भिरिह नूरिर्निर्दृजिः ॥ क्षीणमोहसमयादनंतरा प्रापि सत्यपरमात्मरूपता ॥ २ ॥ पार्थिवे
 शवसुपूज्यवेशमनि प्राप्तपुण्यजनुपं जगत्प्रभुं ॥ वासुपूज्यपरमेष्ठिनं विशः के स्मरन्ति नहि
 तं विपश्चितः ॥ ३ ॥ अथ विमलजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ मंदाक्रांताठंदः ॥ संसारेस्मिन्महतिम
 हिमामेयमानंदिरूपं त्वां सर्वज्ञं सकलसुकृतिश्रेणिसंसेव्यमानं ॥ दृष्ट्वा सम्यग्विमलसद
 सज्ज्ञानधाम प्रधानं संप्राप्तोहं प्रशमसुखदां संनृतानंदवीचिं ॥ १ ॥ येतु स्वामिन् कुमति
 पिहितस्फारसदोधमूढाः सौम्याकारां प्रतिकृतिमपि प्रह्वयते विश्वपूज्यां ॥ दोषोद्भूतेः कलु
 षितमनोवृत्तयः स्युः प्रकामं मन्ये तेषां गतशुचदृशां का गतिर्नाविनीति ॥ २ ॥ श्यामा
 सूतो प्रतिदिनमनुस्मृत्य विद्वानिवाक्यं हित्वानार्थं कुमतिवचनं ये भुवि प्राणनाजः ॥ पू
 र्णानंदोल्लसितहृदयास्त्वां समाराधयन्ति श्लोघ्याचाराः प्रकृतिसुजगाः संति धन्या स्तए
 व ॥ ३ ॥ अथ अनंतस्तुतिप्रारंभः ॥ स्रग्विणीठंदः ॥ यस्य नव्यात्मनो दिव्यचेतो गृहे सर्वदा
 ऽनंतचित्तामणिर्योतते ॥ यांति दूरे स्वतस्तस्य दुष्टापदो विश्वविज्ञानवित्तं न वेद ह्वयं ॥ १
 यस्तु सर्वज्ञरूपं स्वरूपस्थितं वीक्ष्य स ज्ञावतः सिंहसेनात्मजं ॥ अद्भुतामोदसंदोहसंपूरि
 तो मन्यते धन्यमात्मीयनेत्र ह्वयं ॥ २ ॥ सोपवर्गानुगामिस्वजावोज्ज्वलां व्यूढमिष्यात्ववि
 ष्ववणे तत्परां बंधुरात्मा ऽनुनूतिप्रकाशोद्यतां शुद्धसम्यक्त्वसंपत्तिमालंबते ॥ ३ ॥ यु
 ग्मं ॥ अथ धर्मस्तुतिप्रारंभः ॥ कामक्रीडाठंदः ॥ नास्वज्ञानं शुद्धात्मानं धर्मेशानं स
 दधानं शक्त्यायुक्तं दोषोन्मुक्तं तत्त्वासक्तं सङ्गत्तं ॥ शश्वद्भातं कीर्त्या कांतं ध्वस्तध्वातं वि
 श्रामं क्षिप्तावेशं सत्यादेशं श्रीधर्मेशं वंदध्वं ॥ १ ॥ निःशेषार्थप्रादुर्भक्तीं सिद्धेर्नर्त्ता संसर्त्ता
 दुर्भावानां दूरे हर्त्ता दीनोद्धर्ता संस्मर्त्ता ॥ सङ्गत्तेन्योमुक्तेर्दाता विश्वत्राता निर्वाता स्तुत्यो

नक्त्यावाचोयुक्त्या चेतोवृत्त्या ध्येयात्मा ॥ १ ॥ सम्यग्दृष्टिं साक्षात्दृष्टो मोहास्पृष्टो ना
 कृष्ट स्तोतोयामै. संपज्ज्येष्ट साधुश्रेष्ठ सत्प्रेष्ठ ॥ श्रद्धायुक्तस्वातैर्जुष्टो नित्यंतुष्टो निर्दुष्ट
 स्याज्यो नैव श्रीवज्राको नष्टातंको नि शंकः ॥ ३ ॥ युग्म ॥ अथ शक्तिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥
 दुतविलंबितबंद ॥ विपुलनिर्मलकीर्तिनरान्वितोजयति निर्जरनाथनमस्कृत ॥ जघु
 विनिर्जितमोहधराधिपो जगति यः प्रभुशक्तिजिनाधिप ॥ १ ॥ विहितशतसुधारसमङ्ग
 न निखिलजुर्जयदोषविवर्जित ॥ परमपुण्यवतां नजनीयतां गतमनतगुणै सहित सतां
 ॥ १ ॥ तमचिरात्तमजमीशमनीश्वर नविकपद्मविबोधदिनेश्वर ॥ महिमधाम नजामि जग
 त्रये वरमनुत्तरसिद्धिसमृद्धये ॥ ३ ॥ त्रिजिर्विशेषक ॥ अथ कुशुजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ गी
 तपद्मतिमाह ॥ जयजय कुंशुजिनोत्तमसत्तम तत्त्वनिधान धर्मजो ज्वलमानसमानस
 हसंसमान ॥ ज्ञानाद्वादकमुख्यमहोदतकर्मविमुक्त विषमविषयपरिजोगविरक्त शुभाश
 ययुक्तः ॥ १ ॥ जयजय विश्वजनीन मुनिव्रजमान्य विद्युद् चेतन चारुचरित्रपवित्रितलोक
 विबुद् निरुपममेरुमहीधरधीर निरंतरमेव गर्वविर्वर्जितसर्वसुपर्वविनिर्भितसेव ॥ २ ॥
 जयजय सूरनरेश्वर नंदनचंदनकल्प वासक विश्वविज्ञावविनाशक वीतविकल्प ॥ नि
 र्मलकेवलबोधविजोक्तलोकालोक प्रादुर्भूतमहोदयनिर्वृतिनित्यविशोक ॥ ३ ॥ अ
 थारजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ रामगिरिरागेण गीयते ॥ दिव्यगुणधारकं नव्यजनतारक
 डुरितमतिवारकं सुकृतिकांतं ॥ जिनविषमसायक सर्वसुखदायकं जगति जिननायकं
 परमशतं दि० ॥ १ ॥ स्वगुणपर्यायसमीजत व्याहृतं विगतपरजावपरिणतिमखडः ॥ सर्व
 सयोगविस्तारपारगत प्राप्तपरमात्मरूप प्रचंडं ॥ २ ॥ दि० ॥ साधुदर्शनवृत्तं जाविकै
 प्रस्तुतं ॥ प्रातिहार्याष्टकोज्ञासमान ॥ सततमुक्तिप्रद सर्वदा पूजितं ॥ शिवमपरसार्वभौ
 मप्रधानं ॥ ३ ॥ अथ मल्लिस्तुतिप्रारंभः ॥ कुजसमुज्ज्वल समदाकर सगुणवरहेमद्विजि
 नोत्तम देव जयजय विश्वपते ॥ कल्याणविवेकिता जिनसमुचिता हे त्वयि जागर्ति जि
 नेश ज० ॥ १ ॥ नित्यानंदप्रकाशिका त्रमनाशिका हे तव शुभदृष्टिरनीश ज० ॥ ३ ॥ शुद्धिनि
 बंधनसन्निधे सजुगनिधे हे वर्जितसर्वविकार ज० ॥ ४ ॥ निजनिरुपाधिकसपदा शो
 नित सदा हे निर्मलधर्मधुरीण ॥ ५ ॥ १ ॥ अथ मुनिसुव्रतस्तुति प्रारंभः ॥ अथान्या
 गेयपद्यति ॥ उत्तमचेतनधर्मसमृद्धजगत्पते ॥ नित्यानित्यपदार्थनिचयविलसन्मते ॥ नि
 जविक्रमजितमोहमहोद्वज्रनूपते ॥ श्रीपद्मातनुजात सुजातहरियुते ॥ १ ॥ श्रीमुनिस्तु
 त सुव्रतदेशक सङ्गना कृतसजुरुज्ज्वलवाक्यसुधारसमङ्गना हे प्रणमति नवतमनंतसु
 खाश्रितं ॥ केवलसुज्वलजावमखडमनिदितं ॥ २ ॥ तेनि संशयमेव जगत्रयवदिता ॥
 सज्ञावेन नवति सुदृष्टयानंदिता ॥ कृत्यं स्वोचितमेव यत किल कारणं ॥ जनयति नात्म

विरुद्धमिहासाधारणं ॥ ३ ॥ अथ नमिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ पंचचामरठंदः ॥ नमीश
 निर्मलात्मनूप सत्यरूप शाश्वतं परार्थसिद्धिसौधमूर्ध्विसत्स्वजावतः स्थितं ॥ विधा
 य मानसाब्जकोशदेशमध्यवर्तिनं स्मरामि सर्वदा नवंतमेव सर्वदर्शिनं ॥ १ ॥ प्रफुल्लकौव
 लांठन प्रनूततेजसो य ते दिवाकरस्य वा महेश्वरानिदर्शनेन मे ॥ प्रमादवर्द्धिनी सुधुर्म
 तिर्निशेव दुर्नेगा गता प्रणाशमाशु हृत्कजे विनिश्चिता नवत् ॥ २ ॥ निरस्तदोषदुष्ट
 कष्टकार्यमर्थसंस्तवो नवे नवे नवत्पदांबुजैकसेवकः प्रजो ॥ नवेयमीदृशं नृशं म
 दीयचित्तचितितं तव प्रसादतो नवत्वबंध्यमेव सत्वरं ॥ ३ ॥ अथ नेमिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥
 उपजातिठंदः ॥ विद्युद्विज्ञाननृतां वरेण शिवात्मजेन प्रशमाकरेण ॥ येन प्रयासे
 न विनैव कामं विजित्य विक्रांतवरं प्रकामं ॥ १ ॥ विहाय राज्यं चपलस्वजावं राजीम
 तिं राजकुमारिकां च ॥ गत्वा सलीलं गिरिनारशलं नेजे व्रतं केवलमुक्तियुक्तं ॥ २ ॥ निः
 शेषयोगीश्वरमौलिरत्नं जिनैर्द्वित्वं विहितप्रयत्नं ॥ तमुत्तमानंदनिधानमेकं नमामि ने
 मिं विलसद्विवेकं ॥ ३ ॥ अथ पार्श्वजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ पंचचामरठंदः ॥ श्रयाम तं जि
 नं सदा मुदा प्रमादवर्जितं स्वकीयवाग्विलासतोजितोरुमेघगर्जितम् ॥ जगत्प्रकामका
 मितप्रदानदह्मदह्मत् पदं दधानमुच्चकैरकैतवोपलक्षितं ॥ १ ॥ सतामवद्यनेदकं प्र
 नूतसंपदां पदं वलरूपदह्मजापतीक्षणप्रदं ॥ सदैव यस्य दर्शनं विशांविर्मेदि
 तैर्नसां ॥ निहंत्यशातजातमात्मनक्तिरक्तचेतसां ॥ २ ॥ युग्मं ॥ अथाप्य यत्प्रसादमादितः
 पुरुश्रियो नरा नवंति मुक्तिगामिनस्ततः प्रजाप्रजास्वराः ॥ नजेयमाश्वसेनिदेवदेवमेवस
 त्पदं तमुच्चमानसेन शुद्धबोधवृद्धिजानंदं ॥ ३ ॥ अथ वीरजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ पृथ्वी
 ठंदः ॥ वरेण्यगुणवारिधिः परमनिर्वृतः सर्वदा समस्तकमलानिधिः सुरनरैर्द
 कोटिश्रितः ॥ तथापि गुणवर्जितो विगतजावसौख्यो धनः सुमुक्तजनसंगमस्त्वम
 सि वर्द्धमान प्रजो ॥ १ ॥ जिनैर्द्व नवतोद्भूतं मुखमुदारविंबस्थितं विकारपरिव
 र्जितं परमशांतमुद्भांकितं ॥ निरीक्ष्य मुदितेक्षणः क्षणमितोस्मि यज्ञावनां सदैव जग
 दीश्वरोद्भवत सैव मे सर्वदा ॥ २ ॥ विवेकिजिनवह्मजं समदुरात्मनां दुर्ध्वजं दुरंतदुरि
 तव्यथाजरनिवारणो तत्परं ॥ तवांग पदपद्मयोर्युगमनिंद्यवीरप्रजो प्रनूतसुखसिद्धये
 मम चिराय संपद्यतां ॥ ३ ॥ इत्थं चतुर्विंशतिसंख्ययैव प्रसिद्धिजाजां वरतीर्थराजां ॥ श्री
 जैनवाक्यानुसृतप्रबंधा वृत्तैरहीना प्रणुतिर्नवीना ॥ ७५ ॥ गणाधिपश्रीजिनलानसूरिप्रभु
 प्रसादेनविनिर्मितेयं ॥ जिनप्रणीतामृतधर्मसेविह्मादिकव्याणबुधात्मबुध्यै ॥ ७६ ॥ यु
 ग्मं ॥ यस्याः प्रसादात्परिपूर्णजावं नूतः सुनिर्विघ्नतया स्तवोयं ॥ जगत्रयीजंतुहितैकनिष्ठा
 वाग्देवता सा जयतादजस्रं ॥ ७७ ॥ इति श्रीमच्चतुर्विंशतिजिनस्तुतिः समाप्ता ॥

॥ श्रीसर्वज्ञायनमोनम ॥

अथश्री मुनिसुंदरसूरिकृत अध्यात्मकल्पद्रुमो
बालावबोधसहितः प्रारब्धते

॥ प्रथम अर्थकर्त्तातुं मंगलाचरण ॥

श्रीशंखेश्वरपार्श्वेशं प्रणतानीष्टदायकं ॥
प्रणमामि परमप्रेम्णा सर्वाङ्गीप्सितसिद्धये ॥ १ ॥
सर्वज्ञं सर्वज्ञापात्रं सर्वसंसत्प्रबोधकं ॥
सर्वसत्त्वहितं वंदे वर्धमानजिनेश्वरं ॥ २ ॥

अध्यात्मकल्पद्रुमसङ्गकस्य शास्त्रस्य संविज्ञहितावहस्य ॥
वार्त्तानिरप्रौढमतिप्रतुष्ट्यै बालावबोधां विदधे विवृत्ति ॥ ३ ॥

हेवैग्रंथनेत्रादि ग्रंथकार प्रथमस्थापनातुं सत्प्रकहेवे
अथायंश्रीमान् शांतनामा रसाधिराजः सकलागमादि
सुशास्त्रार्णवोपनिषद्भूतसुधारसायमान ऐहिकामुष्मिका
नंतानंदसंदोहसाध्नतया पारमार्थिकोपदेश्यतया सर्वरस
सारचूतत्वाच्च - शांतरसज्ञावनात्माध्यात्मकल्पद्रुमाज्ञिधा
नग्रथांतरग्रंथननिपुणेन पद्यसंदर्भेण जाव्यते ॥

अर्थ ॥ पूर्वश्री मुनिसुंदरसूरिये त्रिदशतरणिणी गुर्वावली प्रमुख ग्रंथकीधा ते
वारपत्नी आग्रंथकीयो तेजणीइहां अथशब्दआण्यो तेमाटे अथकहेता एटलायकी
अनतर जेजेनशासननेविषे प्रत्यक्ष शातनामाजे रसाधिराज रसजे १ शृंगार २ हा
स्य ३ करुणा ४ रौद्र ५ वीर ६ जयानक ७ वीजत्स ८ अद्भुत ९ शात एनवमथ्येअ
धिराजके ० शिरोमणी तेहुं मुनिसुंदरसूरि पदके ० काव्यतेह्नो सदर्भजेरचना तेणेकरी
ने जाव्यतेके ० विचारुंहुं एटलेपूर्वमनमायखोळे तेकाव्यबंधे प्रगटकरीकहुंहुं के
हेवोळेते रसाधिराज श्रीके ० मोक्षरूपिणीजङ्घी तेळे फलजेहनु एहवो वलीकेहेवोळे

आगमजे श्रीजिनेश्वरप्रणीत सिद्धांत तेआर्देदेइने सकलजे सुशास्त्रकहेतां धर्मशा
स्त्र तेरूपीउ अर्णवजे समुद्र तेहतुं उपनिषद्भूतके० सारचूत एहवो सुधारसायमा
नके० अमृतरसतुल्यठे हवेअन्यशृंगारादिक रसतजीने केवलशांतरसनेज शावास्तेना
वहुं तेहनोहेतुकहेठे एकतोऐहिकामुष्मिकके० इहलोकसंबंधी अने आमुष्मिकके०
परलोकसंबंधी जेअनंतआनंदनो संदोहके० समूह तेनुंसाधनठे तेहेतुयेंकरीने वली
बीजोहेतुकहेठे परमार्थिकजे मोक्षार्थ तेहनाजेजाणनार तेहनेउपदेशदेवायोग्यठेए
टलेमोक्षार्थनाउपदेशकजे तीर्थकर गणधरादिक तेआशांतरसनोज उपदेशकरे तेऐक
रीने. वलीत्रीजोहेतुकहेठे जेआशांतरसते सर्वरसनेविपे सारचूतठे तेहेतुयकी. हवे
पद्यसंदर्भकहेवुंठे तेकेहेठे शांतरसनावनास्वरूप अध्यात्मकल्पद्रुम एहवेनामेजेग्रंथ
विशेष तेहतुं ग्रंथनजेरचना तेहेनेविपे निपुणठे मनश्चित अध्यात्मज्ञान आपवा
ने कल्पवृक्षनीपेठेसमर्थ तेमाटेआग्रंथनुंनाम अध्यात्मकल्पद्रुम जाणवुं.

जयश्रीरांतरारीणां लेजे येन प्रशान्तितः ॥

तं श्रीवीरजिनं नत्वा रसः शान्तो विभाव्यते ॥१॥

अर्थ ॥ हवेग्रंथनेआर्दे ग्रंथकर्ता मंगलाचरणकहेठे जेऐप्रशान्तितके० उत्कृष्टशा
ंतरसथी क्रोध मान माया लोभ राग द्वेष ए ठए अंतरंगशत्रुठे तेओनेजीतीने जय
लक्ष्मीपामीठे एहवाते श्रीवीरजिनप्रतें हुंसुनिसुंदरस्वरि नमस्कारकरीने शान्तनामाजे
रस तेने जावुंठे एटले समुचितेष्टदेवताने नमस्कारलक्षण ग्रंथारंभेमंगलिककहुं ॥१॥

सर्वमंगलनिधौ हृदि यस्मिन् संगते निरुपमं सुखमेति ॥

मुक्तिशर्म च वशीभवति जाक् तं बुधा भजत शान्तरसेंज ॥२॥

अर्थ ॥ हवेशांतरसनुं महात्म्यकहेठे बुधाके० हेविवेकीजनो तमें आ सर्वमांग
व्यनुं निधान एहवोजे शान्तनामारसाधिराज तेप्रतेंजजो केमके एशांतरस जेनारुद
यमांआव्यो तेप्राणी अनुपम सर्वार्थसिध्यादिकनाजेसुख तेप्रतेपामें वलीजे रुदयमां
आवेयके जेमोक्षसुखतेपण डागके० तत्काल थोडाकालमांज वशथाय ॥ २ ॥

समतैकलीनचित्तो ललनापत्यस्वदेहममतामुक् ॥ विप

यकपायायवशः शास्त्रगुणैर्दयितचेतस्कः ॥ ३ ॥ वैरा

ग्यशुद्धधर्मा देवादिसतत्वविद्विरतिधारी ॥ संवरवान्

शुचवृत्तिः साम्बरहस्यं भज शिवार्थिन् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे साम्योपदेशयोग पुरुषनाविशेषण द्वारें करीने ग्रंथकर्ता ग्रंथमध्येक हेवाना सोल द्वारकहेठे हेमोद्धार्थिपुरुषतु साम्यरहस्यजे समतानुसार तेप्रतेनज तेकहेवोयश्नेनज जे एकतो समतासाथे लीनचित्तकरीने एटलेएपहेलुं द्वारपण कहु वली बीजुं ललनाजे स्त्रीनीममतामोचन द्वार व्रीजुं अपत्यजे पुत्रादिकसततिनी ममतामोचन द्वार चोथु स्वके० धननीममतामोचन द्वार पाचमुं देह तेहनीममतायेर हितयको एटलेपांचमुं देहममतामोचन द्वार ठतुं विषयजे गद्यादिकनोनिग्रहकरवो सातमुं कषायजे क्रोधादिक तेनोनिग्रहकरवो इहां आदिशब्दधी राग द्वेष प्रमादादि क तेहुने अवश्यके० आधीननही एहवोथकोरहे तथा शास्त्रजे जैनागम तेहना गुणजे हेयोपादेयादिक तेणेकरीने दस्युंतेचित्तजेणे एटलेशास्त्रगुणते आवमुं द्वार अनेचित्तदमननामे नवमुं द्वार वली वैरागेंकरीने शुद्धनिर्दोषते धर्मजेहतुं एमावस मुं वैराग्य द्वार अने इग्यारमुं शुद्धधर्मनामा द्वार तथा देवजे श्रीअरिहत गुरुजेसु साधु अनेकेवलिप्रणीतधर्म एत्रण तत्वनो जाणथयीने एटले ए देवादिकस्वरूपनाझा नतुं बारमुं द्वार तथा विरतिजे पंचाश्रवतुं विरमण तेहुधारकयको एतेरमुं विरति धारी नामा द्वार वली संवरजेसत्तावनजेदें आश्रवनिरोधरूप तेणेकरीसहित तेचवद मुं संवर द्वार अने गुणवत्तम वृत्तिके० आचरणाठेजेहनी एहवोथको तुसाम्यरहस्य नेनज एटलेइहां गुणवृत्तिनामापन्नरमुं द्वारथुं अनेसोलमुं साम्यरहस्यनामा द्वार एग्रंथप्राकहेवानासोल द्वारना नामवेश्लोकेकरीकह्या ॥ ३।४ ॥

इति षोडशाधिकारे शास्त्रोपदेशपदसंग्रहो यथा

चित्तबालक मात्याह्नी रजस्रं जावनौपधी ॥

यत्त्वां दुर्ध्यानचूता न गलयति गलान्विप ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथम समताना अधिकारआश्री उपदेशकहेठे हेचित्तरूपीयावाल क तु सदायं जावनाने अनित्यादिकवार तथा मैत्र्यादिकचार तेरूपणीऔपधीप्रतें ठा मीसनही केमकेएजावनाने नठाफवाथी शोगुणथायठे तेकहेठे जेथकीताह्रावजना जोनाराजे आर्त्तरीडादिदुर्ध्यान तेरूपीआ चूतपिशाचते तुजनेगलकरीशकशेनही॥५

यदिद्विचार्यै सकलैः सुख स्यान्नरेजचक्रिन्द्रिदाधिपाना ॥

तद्विदवत्येव पुरोहि साम्यसुधाबुधेस्तेन तमाद्वियस्व ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेएगुंनजावना ते समताविना नहोय तेकहेठे सधला इद्विचार्यैजे शब्द रूप रस गंध अनेस्पर्श तेणेकरीने राजाचक्रवर्ती अनेन्द्रिदाधिपकहेता इह

तेहनेजेसुखहोय तेसर्वसुख समतारूपीयुंजे सुधांबुधिकहेतां अमृतसमुद्रते तेआ
गल बिंदुबराबरदेखाय एटलेसंसारिकसुख सवलुंमलीने बिंदुतुल्यते अनेसमतानुं
सुखतेते समुद्रतुल्यते तेमाटेमोक्षार्थिजीवते समतारूपीआ सुधासमुद्रनेआदरे॥६॥

अट्टष्टवैचित्र्यवशाजगज्जने विचित्रकर्माशयवाग्विसंस्थुले ॥

उदासवृत्तिस्थितचित्तवृत्तयः सुखं नजंते यतयः क्षतार्तयः॥७॥

अर्थ ॥ हवेसमताआदखानुं फलकहेते जगतजे त्रिचुवनतेमां जनजे देवमनु
ष्यादि तेमध्येयतीजेनिग्रंथ तेजसुखीयाते तेजगतजनकहेवाते तेकहेते अट्टष्टजेपूर्वक
तकर्म तेहनुंविचित्रजे नानारूपपणुं तेहनावश्यककी नानाविधकर्मना विपाकथी सं
सारीजीवना मननोअनिप्राय तथावचन अनेकायानीचेष्टापण नानाविधते तेणेकरी
व्याकुलते. हवेयतीकहेवाते उदासवृत्तिजे लालालान सुखदुःख अने प्रियअप्रिय तेने
विषेसमानवृत्तिते तथाजेनी चित्तवृत्ति स्थितरहीते वलीजेनीसर्वचिंता क्षयपामीते ॥७॥

विश्वजंतुषु यदि ह्यणमेकं साम्यतो नजसि मानस मैत्रीं ॥

तत्सुखं परममत्र परत्राप्यश्रुषे न यदन्नूतव जातु ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीसमतानुं विशेषफलकहेते हेचित्त जोतुं समतार्येकरीने सर्वजीवने
विषे एकह्यणमात्रपण मैत्रिता चिन्तवेतोतुं पूर्वेसंसारमांभ्रमणकरतां कोश्वखतपा
म्योनथी एवा इहलोक अने परलोकमांभ्रमण परमउत्कृष्टसुखप्रतेंपामें ॥ ८ ॥

न यस्य मित्रं न च कोपि शत्रु निजः परो वापि न कश्चनास्ते ॥

न चेन्द्रियार्थेषु रमेत चेतः कषायमुक्तं परमः स योगी ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेएसमताने योग्यजीवकोणहोय तेकहेते जेहनेकोइमित्रनथी तथा
कोइशत्रुपणनथी तेमजजेहने पोतानुं तथापारकुंकांइनथी वलीजेहनुं चित्त कषाय
रहितथको इन्द्रियार्थजे शब्दादिविषय तेनेविषे रमेनही तेप्राणीपरमयोगवंतहोय
एटले ते समतावंतजाणवो ॥ ९ ॥

नजस्व मैत्रीं जगदंगिराशिषु प्रमोदमात्मन् गुणिषु त्रशेषतः ॥

नवार्तिदीनेषु कृपारसं सदाऽप्युदासवृत्तिं खलु निर्गुणेष्वपि ॥१०॥

अर्थ ॥ हवेसमताआव्याना कारणउपदेशेते हेजीव जगतना अंगीके० जेजीवते
हनीराशिकहेतां समूहनेविषे एटलेसामान्यथकीसर्वजीवनेविषे मैत्रिताप्रत्ये नजस्वके०
आदरीने वलीसमस्तप्रकारें जेकोइ ज्ञानादिकगुणयुक्तहोय तेहनेविषे प्रमोदप्रत्ये नजि

अनुमोदनाकर तथाजवके० संसारनी आर्त्तिजेपीढा तेणेकरीढीनके० डु खितप्राणिने विषेकृपारसप्रतेंजज वली निश्चैर्निर्गुण प्राणीनेविषेपण उदासवृत्तिप्रतेजज ॥ १० ॥

मैत्री परस्मिन् हितधी समये जवेत्प्रमोदो गुणपक्षपात. ॥

कृपा ज्वार्ते प्रतिकर्तुमीहोपेक्षा च माध्यस्थ्यमवार्यदोषे ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेएमैत्र्यादि चारेजावनानुं स्वरूपकहेते समस्तपोताथी व्यतिरिक्तजेवी जाजीव तेनेविषेजे हितचितववानोबुद्ध तेनेमैत्रीकहिये तथागुणीजे ज्ञानादिकगुण वत तेहनोपक्षपातजे प्रशंसा तेहनेप्रमोदकहिये तथाजवार्थीजे जन्ममरणादिक सं सारनाडु ख प्रतिकारकरवानीवाङ्मा कोइअज्ञानीजीवने पापथकीनिवर्त्ताववानेअर्थ प्र तिबोधदेवो तेनेरुपाकहिये जेमश्रीवीरस्वामीये शूलपाणीयक्ष चक्रकोशिकसर्पप्रतें अपराधउपरपण रुपाकीधी वलीजेप्राणीअवार्यदोषकहेता वारतांथकापण दोषनेन ठांने तथावारवायोग्यपणनहोय एहवोदोषवत जेपुरुष तेनेविषे मध्यमजावें रागद्वेष रहितपणे समजावेंरहेवुं तेउपेक्षाजावनाकहियें ॥ ११ ॥

तथाचोक्तं तुर्यपोडशके॥परहितचिंता मैत्री परदुःखनिवारिणी तथा

करुणा ॥ परसुखतुष्टिर्मुदिता परदोषोपेक्षणमुपेक्षा ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तेमजवलीकसुठे श्रीहरिजडसूरिये चोथापोडशकमध्ये जे परनेहितचित वतुंतेमैत्री तथापरनाडु खने निवारणकरवानीजावना तेकरुणा अनेपरतुंसुखजे सम तादिरूप तेदेखीने संतोषपामवो ते मुदिताके० प्रमोदजावना कहिये अने परनादोष देखी उवेखवु उदास रहेवु तेनेउपेक्षाजावना कहिये ॥ १२ ॥

तथाच योगशास्त्रे ॥ माकार्पण्योपि पापानि मा चानूत्कोपि डु.

खितः ॥ मुच्यतां जगदप्येषां मतिर्मैत्री निगद्यते ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ वलीयोगशास्त्रमध्येपण श्रीहेमचंदसूरियेकसुठे के कोइपापमकरो कोइ डु खीयाथोमा तथाजगतसर्व कर्मथीमुकाथो एवीजेमतितेने मैत्रीकहिये ॥ १३ ॥

अपास्ताशोपदोषाणां वस्तुतत्तावलोकिना ॥ गुणे

पु पक्षपातो य स प्रमोदः प्रकीर्तितः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ सकलदोषरहित तथा वस्तुतत्वजे स्वभाव अने परभाव तथा इव्य गुण पर्यायनाजाण एवाजेगुणवत तथाउपलक्षणपकी सामान्यपणेपण जेगुणवतहोय तेहना गुणनेविषे जेपक्षपात तेनेप्रमोदजावनाकहियें ॥ १४ ॥

दीनेष्वार्त्तेषु नीतेषु याचमानेषु जीवितं ॥ प्रती
कारपराबुद्धिः कारुण्यमभिधीयते ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ बलीदीन असमर्थ अनेआर्त्तपीडावंत तथा नयेंकरी आकुल अनेजी वितव्यनेयाचतां एवाप्राणिनेविपेजे प्रतिकारकहेतां दुःख निवारवानीबुद्धि राखवी तेने कारुण्यके० करुणानावना कहियें ॥ १५ ॥

क्रूरकर्मसु निःशंकं देवतागुरुनिंदिषु ॥ आ
त्मशंसिषु योपेक्षा तन्माध्यस्थ्यमुदीरितं ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तथा शंकारहित क्रूरकर्मनाकरनार अने देवगुरुनानिंदक पोतानीप्रशं
सानाकरनार एवाअधमपुरुषनेविपेजे उपेक्षा तेमध्यस्थ्यनावनाकहियें ॥ १६ ॥

चेतनेतरगतेष्वखिलेषु स्पर्शरूपरसगंधरसेषु साम्यमे ॥
ति यदा तव चेतः पाणिगं शिवसुखं हि तदात्मन् ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेवली मूलसूत्रकार समताआदरवाची मोक्षनी सुलज्जताकहेढे हेआ
त्मन् जेवारें ताहारुंचित्त अखिलके० समग्रचेतनजे अनुक्रमें स्त्री देह स्त्रीकटाक्ष
कोकिलनाद कस्तुरी पशुमांसप्रमुख तथाइतरजे अचेतनपदार्थ अनुक्रमें शय्या
आनरणधरेणादिक कर्पूर वीणा शर्कराप्रमुख तेसंबंधी जेस्पर्श रूप रसके० श
ब्द गंध रस तेहनेविपेतुं साम्यताके० इष्टानिष्टनेविपेसमवृत्तिप्रतेंपामशे तेवारेंजे नि
श्चेंकरीने मुक्तिसुखते ताहरेहस्तगतथाशे ॥ १७ ॥

के गुणास्तव यतः स्तुतिमिच्छस्यद्भुतं किमकृथा मदवान् यत् ॥
कैर्गता नरकनीः सुकृतैस्ते किं जितः पितृपतिर्यदचितः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माजे स्तुतिनेवांढेढे तेनोमदनिवारवाने कहेढे हेअत्माऔदार्य धै
र्य गांजीर्य दान शील तप जावना उपशमादिक जेगुणढे तेमांहेलाताहरामां श्यागुण
ढे केजेहने माटेतुं स्तुतिकहेतां लोकनामुखें पोतानीप्रशंसा कराववावांढेढे तथावली
तेंगुंसाधुआश्रीने राज्यादिमहार्द्धिकनेप्रतिबोध अथवासर्वशास्त्रप्रवीणता उग्रतप
युगप्रधानपणुं इत्यादिक अथवाश्रावकआश्रीने जीर्णोद्धार बिंबप्रतिष्ठा संघपतिपणुं
अमारपडह इत्यादिक अद्भुतके० आश्चर्यकारी कार्यश्यांकीधा केजेनाथी तूं मद
वंतथायढे तथा कयासुकृतेंकरी ताहारीनरकनीबीकगइ अथवापितृपतिजे यम तेंगुं

तेजित्यो जेमाटेतुअचितकहेता निश्चितयकोरहेते एटले स्तुतिनीवांठा मदकरवो
अने निश्चितरहेवु एतने युक्तनथी ॥ १८ ॥

गुणस्तवैर्यो गुणिना परेपा माक्रोशनिंदादिजिरात्मनश्च ॥

मनःसमशीलति मोदतेवा खिद्येत च व्यत्ययतः स वेत्ता ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवेजेवेत्तापणुते शातरसनुंकारणते एमकहेते जेप्राणी परके० अन्यजेगुण
वतपुरुषहोय तेनागुणस्तवजे गुणवर्णन अनेआत्मन कहेता पोतानाआक्रोशजे गा
लप्रमुख तथानिंदादिक साजजीने पोतानुंमन समपरिणामेराखे पण अमर्षधरेनही
उलटो मोदतेकहेता हर्षपामे अनेएमविचारेजे गुणवतना गुणस्तववाजवटेते तथा
हेआत्मातु निर्गुणतो भाटे निंदानेजयोग्यतो एमप्रमोदधरे तथाव्यत्ययकहेता उ
परकह्याथीविपरीतजे बीजागुणवतपुरुषना आक्रोशके० निंदासाजजीअनेपोतानी
प्रशंसादिकसांजजीने खेदपामे जेएवागुणवतपुरुषनी निदाकाकरेते तथामाहारामा
तोयुणनथी तेमठताएछुंकहेते एमचितवे तेहनेवेत्ताके० ज्ञानीकहिये ॥ १९ ॥

न वेत्ति शत्रून् सुहृदश्च नैव हिताहिते स्वं न परं च जंतोः ॥ २० ॥

खं विपन् वांठसि शर्मचैत त्रिदानमूढः कथमाप्स्यसीष्टं ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवेयथार्थने नहीजाणनारजीवनुं मूढपणुंकहेते हेजीव तुशत्रूजेरागादिक
तथामित्रजेउपगमादिक तेहनेनथीजाणतो तथाहितजेसवरादिक अने अहितजेआ
श्रवादिक तथावलीसजावजे ज्ञानदर्शनादिक अनेपरजावजे मिथ्यात्तरागादिक तेहने
नथीओलखतो वली उ खजेपरिसहादिक तेहथीउजग्योते अनेशर्मजे इहलोकतथा
परलोकादिकनुंसुख तेनेवाठेते तेवारे तु एसुखनुं निदानजे कारण तेहनुं तो मूढके०
अजाणतो तेमठता शीरीतेंवांठित पदार्थप्रतेपामीश एटलेसुखनुंमूल निदानते स
यमते तेविनाइष्टसुखनी प्राप्तिनथाय ॥ २० ॥

कृती हि सर्वं परिणामरम्यं विचार्य गृह्णाति चिरस्थितीह ॥

नवातरे ऽनतसुखाप्तये तदालम्बिकमाचारमिम जहासि ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवेजाणपणानुं फलदेखाडीने उपदेखेते कृतीजेमाह्योपुरुषहोय तेतोस
र्ववस्तुमाजे वस्तुपरिणामेरम्य तथासुखदाइहोय अनेचिरस्थितिकहेता षणोकाजर
हे एवुविचारकरीने तेवस्तुनेतेग्रहणकरे तोहेआत्मा नवातरेअनतसुख आपवाने
समर्थ एवाजेज्ञानादिक चारयदार्थ तेनेतुकेमल्यजेते एचारेवस्तुपरिणामेरम्यते अने
चिरस्थितिते एटलेषणकालसुधी रहेएवीते भाटेतेतुजनेल्यजवीधटेनही ॥ २१ ॥

निजः परो वेति कृतो विनागो रागादिजिस्ते त्वरय स्तवात्मन् ॥

चतुर्गतिक्लेशविधानतस्तत्प्रमाणयन्नस्यरिनिर्मितः किं ॥ ९२ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्मा रागादिकने वशथको पोतानुंअने पारकुंलेखेते तेआश्रीउपदे शेते हेआत्मा निजकहेतां स्वजन कलत्र पुत्रादिक अथवा परजेशत्रुप्रमुख एवोवि नागजे जेदकरीजाएवो तेजेदसर्वरागादिकनुं करेलुंते माटेताहरे जेप्राणीसार्ये राग ठे तेहनेतुं स्वजनकरीजाएते अनेजेनाथीदेपठे तेनेशत्रुकरीजाएते पणतेरागादिक तो चारगतिनाक्लेश कष्टनाकरनार ताराशत्रुठे तोअरिनिर्मितके० तेशत्रुनुंजनीपजा व्युं जेजेद तेने शुंप्रमाणकरेते एटलेराग देपनावशथी निजपराविनागकरवुंतेजूवोते.

अनादिरात्मा न निजः परो वा कस्यापि कश्चिन्न रिपुः सुहृदा ॥

स्थिरा न देहाकृतयोएवश्च तथापि साम्यं किमुपैपि नेपु ॥ ९३ ॥

अर्थ ॥ हवेसर्ववस्तुनी अनित्यतादेखामी आत्मानेसमतानी प्रेरणाकरेते हेआ त्मा तुंआदिरहितवो अनेकोइनेकोइ पोतानुं तथापारकुंनथी वलीकोइनोकोइशत्रु अ नेमित्रपणनथी वलीहेआत्मन् देहजेपुरुष स्त्रीआदिकनुंशरीर तेआकारेंपरिणाम्या एवाअणुकहेतां पुजल तेपणस्थिरनथी केमके कृणकृणप्रत्ये उपचयके० शुनअशु नादिक अवस्थापालटेते तेमठतां हेआत्मा आदेहाकारजे पुजलतेनेविषे तुंकेम सा म्यताकहेतां रागदेषरहिततापणुं नथीपामतो हेआत्मा तुंतोअनादीते अनेएदेहाकृती तो अस्थिरते माटेसमतानेआदर ॥ ९३ ॥

यथा विदां लेप्यमया न तत्वा त्सुखाय मातापितृपुत्रदाराः ॥

तथा परेपीह विशीर्णतत्तदा कारमेतद्धि समं समग्रं ॥ ९४ ॥

अर्थ ॥ वलीएजअर्थ दृढकरेते आसंसारमांजेम लेपमयकहेतां चित्रादिलिखित जे माता पिता पुत्र दारा कलत्रहोय ते तत्वथकी विचारीजोतां विवेकीपुरुषने सुखदाइ नहोय एटलेतेहने देखीविवेकीसुखमानेनही तेम अपरेके० बीजापणजे साक्षातदृश्य मान माता पिता पुत्र कलत्रादिक तेपणतत्वथकी विवेकीने सुखदाइनथाय केम के तेना तेतेआकारनांगाथकी ते लिप्यमय जेचित्रितपुतजा तथाप्रत्यक्षदृश्यमानजे मातापितादिक तेसर्वसरखाथाय माटेतेनेविषे ममत्वकरवुं तेमिथ्याते ॥ ९४ ॥

जानंति कामान्निखिलाः ससंज्ञा अर्थ नराः कर्म च केपि धर्म ॥
जैनं च केचिद् गुरुदेवशुद्धं केचित् शिवं केपि च केपि साम्यं ॥ ९५ ॥

અર્થ ॥ હવેસમતાના ધરનારપ્રાણિયોઢાહોય તેકહેઢે સંસારમાં સમગ્રસંજ્ઞાવાર
ક જીવમાત્ર તેકામકહેતાં શબ્દાદિકવિષયજાણેઢે ઇટલે કામનાઅર્થી સર્વજીવે
તેસર્વમનુષ્ય અર્થકહેતા ધનઉપાર્જન તથાકર્મકહેતાંકામ એવેપદાર્થજાણેઢે કેમકે
મનુષ્યના કામનોગતે ધનનેઆધીનઢે તેમાંવલીકોફકમનુષ્યતે સામાન્યથકી મિથ્યા
દૃષ્ટ્યાદિક ધર્મનેજાણેઢે વલીતેમાપણકોફકજ જૈનધર્મનેજાણેઢે વલીતેમાપણ કો
ફકવિરલાજ શુદ્ધ અષ્ટાદશદોષરહિતદેવ તથાગુરુ સુવિહિતસુસાધુ એવોજૈનધર્મજા
ણેઢે વલીતેમાંપણ શિવજેમોક્ષાર્થ તેહનેતોકોફકજ જાણેઢે વલીતેમાપણસમતાના
જાણતો કોફકવિરલાજઢે ઇટલે એ સર્વથીઅધિક તેસમતાના જાણનેકહ્યો ॥ ૨૫॥

સ્નિહ્યતિ તાવદ્વિ નિજાનિજેપુ પશ્યંતિ યાવન્નિજમર્થમેચ્ચ ॥

ફમા નવેડ્રાપિ સમીદ્ય રીતિ સ્વાર્થે ન ક પ્રેત્ય દિતે યતેત ॥૨૬॥

અર્થ ॥ હવેસ્વજનના સંબંધતે કેવલસ્વાર્થનિષ્ઠિતઢે તેદેલાઢેઢે નિશ્ચયથી નિજકે
પોતાનાસ્ત્રીપુત્રાદિકતેસહુ નિજકે ० પોતાના પતિતાદિક સ્વજનનેવિપેતિહા લગે સ્નેહ
ધરે જિહા લગે તે સ્વજનથી પોતાનુંઅર્થ જે નરણ પોપણાદિક થતુઢેલે તિહાલગે સ્નેહ
ધરેઢે એમ પ્રત્યક્ષઅનનવનેવિષેપણ સ્વજનાદિકની ઈરીતઢે તેજોફને પ્રેત્યકે ० પરલોક
નેવિપે હિતકારી એવોસ્વાર્થજે અત્માર્થ સયમાદિક તેહનેવિપે કોણચમનકરો ॥૨૬॥

સ્વમેડ્જાલાદિપુયદ્વાતૈ રોપશ્ચ તોપશ્ચ મુદા પદાર્થે ॥

તથા નવેડ્રસ્મિન્ વિપયૈ સમસ્તૈરેવં વિજ્ઞાવ્યાત્મલયેડ્વધેહિ ॥૨૭॥

અર્થ ॥ હવેજેરાગદેષધરવો તેફોગટઢે એમદેલાઢેઢે જેમસ્વપ્ન તથાઈડ્જાલાદિક
વિપે પામ્યાજે અશુભ તથા શુભપદાર્થ તેણેકરીને રોષકહેતાદેપ અને તોપકહેતા
હર્ષકરવો તે મુધાકે ० નિર્થકઢે ઇટલે જેમસ્વપ્ન ડ્જાલાદિકના પદાર્થોથી અર્થસિ
દ્ધિકાફનથી તેમજવમાપણ અશુભતથા શુભવિષયેકરીને રોષઅનેતોપકરવો તેમુધાઢે
એમવિચારીને હેઆત્માતુ આત્મમમાધિનેવિપે અવધેહિકે ० સાવધાનરહે ॥ ૨૭ ॥

એપ મે જનયિતા જનનીય વધવ પુનરિમે સ્વજનાશ્ચ ॥

હ્યમેતદિતિ જાતમમત્વો નૈવ પશ્યસિ કૃતાંનવશત્વાં ॥૨૮॥

નોધનૈ પરિજનૈ સ્વજનૈર્વા દૈવતૈ પરિચિતૈરપિ મત્રૈ ॥

રક્તેડ્રા સ્વલુ કાપિ કૃતાંતાન્નો વિજ્ઞાવયસિ મૂઢ કિમેવા ॥૨૯॥

અર્થ ॥ હવેવેકાવ્યમા જીવને મૃત્યુનું આધીનપણું દેલાઢેઢે હેઆત્મા આમાહ

रोपिता आमाहरीमाता आस्वजन आड्य एम ममत्वमां मग्नयथोक्तोतुं स्वकहे
तांपोतेज यमनेवशपड्युं नथीदेखतोठतो ॥ १८ ॥ तोहेमूढ एसंसारनेविषे निश्च
येंकरीने धनतथापरिजन सेवकादिक तथा स्वजन पुत्र कलत्रादिक बलिदेवता त
था परिचितकहेतां विधिथीउपाज्या जेमंत्रतेणोसर्वेमलीनेपण कृतांतजेमृत्यु तेथी
कोइप्राणीरस्वायनही एवुंहेमूर्खतुं केमविचारतो नथी ॥ १९ ॥

तैर्जवेपि यदहो सुखमिदं स्तस्य साधनतया प्रतिजातैः ॥ मुह्य
सि प्रतिकलं विषयेषु प्रीतिमेपि न तु साम्यसतत्वे ॥ ३० ॥

अर्थ ॥ अहोआत्मा जेमाटेतुंसंसारमांपण तेंपूर्वीकजेधनादिक तेणोकरिने सु
खवांठतो ठतो समयसमयविषे विषयमां मोहपामेठे पणतेधनादिक कहेवाठे तेतुज
नेसुख साधन त्याके० कारणपणे प्रतिजास्यांठे पणतेधनादिक तोसुखनाकार
एनथी मात्रतने एमजास्यांठे जे ए सुखनासाधनठे तेथी तुं समताना सतत्वस्वरू
पनेविषे प्रीतिनथीपामतुं ॥ ३० ॥

अर्थतोयुग्मं ॥ किं कषाय कलुपं कुरुपे स्वं केषु चिन्ननु मनोरिधि
याऽत्मन् ॥ तेपि ते हि जनकादिकरूपैरिष्टतां दधुरनंतजवेषु ॥ ३१ ॥

अर्थ ॥ हवेस्वजनादिकतुं अनेकांतिकपणुं देखामेठे निश्चयथकी हेआत्मा कोइ
कप्राणीनेविषे अरिधियाकहेतां एमाहाराशत्रुठे एवीबुद्धेंकरी पोतानुंमन कपायेंकरीक
बुधितशुंकरेठे केमके तेप्राणीपण ताहारा पिता मातादिकस्वरूपेंकरीने अनंता जवमां
अनंतासगपणोने धरताहवा तेमाटेतेआने केवल शत्रुकरीजाणवुं तेमिथ्याठे ॥ ३१ ॥

यांश्च शोचसि गताः किमिमेमे स्नेहला इति धिया विधुरात्मा ॥

तैर्जवेषु निहतस्त्वमनंतेष्वेव तेपि निहता जवता च ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ हवे जे स्वजनठे तेजशत्रुठे एवुंदेखाडेठे हेआत्मातुं एमाहारो स्नेहवंत
स्वजन किहांगयो एवीबुद्धियें विधुरात्माके० दुःखेंआकुलथको सुवागयाजेस्वज
नादिक तेप्रल्येंशोचेठे एमजेहनो शोककरेठे तेजस्वजनादिकें तुजनेअनंतानवनेवि
पेहण्योठे वलीतेंपण तेहनेअनंतानवनेविषे हण्योठे तेठलामाटे स्वजनबुद्धियेंजे स्ने
हराखवुं तेपणमिथ्याठे. ॥ ३२ ॥

त्रातुं न शक्या जवदुःखतो ये त्वया न ये त्वामपि पातुमीशाः ॥

ममत्वमेतेषु दधत् मुधात्मन् पदेपदे किं शुचमेपि मूढ ॥ ३३ ॥

अर्थ ॥ हवेकोइकोइने राखवासमर्थनथी एवुदेखाडेठे जवके० ससारनाडु खथ की जेप्राणीने तुं राखीगक्योनही अनेतेपण जवडु खथीतुजने राखीशक्यानही तो जेजवडु खथी राखवानेसमर्थनथी तेवारेहेमूर्खआत्मा स्वजनादिकनेविपे मुधाके० फो कटममत्वकरतोथको पगेपगेछुशोकपामेठे माटेशोकतजीने समतानेजज ॥ ३३ ॥

सचेतना पुजलपिंडजीवा अर्थी परे चाणुमया ध्येपि ॥

दधत्यनंतान् परिणामजावान् तत्तेषु कस्त्वर्हति रागरोषौ॥३४॥

अर्थ ॥ हवेजीवना पुजलसाथे नानाविध परिणामठे तेकहेठे पुजलपिंडके० पुज लनो समूहजेदेहलक्षण तेहनेआश्रीनेरह्या एवाजे सचेतनके० चेतनाधारक सर्व जीव अथवा अणुमयाके० पुजलमयजे बीजा अचेतन अर्थके० पदार्थ एटलेशरी रधारकजीव अने पुजल एवैपण अनतागमे परिणामजावके० पर्यायप्रत्येधरेठे तोते जीवअनेपुजलनेविपे रागअनेरोषकरवाने कोणयोग्य थाय निपुणपुरुष तेउपर राग रोषकरवो युक्तनथी॥३४॥ इतिश्रीअव्यात्मकतत्त्वमुमे साम्योपदेशाख्य प्रथमोधिकार,

अयस्त्रिय ॥ मुह्यसि प्रणयचारुगिरासु प्रीतित प्रणयिनीपु कृतिन् कि ॥ कि न वेत्सि पततां जववाधौ तानृणा खलु शिलागलवद्वा ॥१॥

चर्म्मास्थिमज्जात्रवसास्त्रमासामेध्याद्यशुच्यस्थिरपुजलाना ॥ स्त्री

देहपिडाकृतिसस्थितेषु स्कंधेषु कि पश्यसि रम्यमात्मन् ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेबीजाअधिकारमा स्त्रीओनोममत्व त्यजवाआश्री उपदेशआपेठे हेरु तिन प्रणयचारुके० स्नेहेकरीमनोहरठे गिराके० वाणीजेहनी एहवी प्रणयिनीके० स्त्री ओनेविपे प्रेमेकरीने हुंमोहपामेठे पण एककानथीजाणतोजे जववाधौके० सं सारसमुद्रमा पढतापुरुषनागलामा स्त्रीओते शिलाउवांवेठे ॥ १ ॥ हवेएस्त्रीओना शरीरतुं अपवित्रपणुकहेठे हेआत्मन् चामडी हाम चरवी आत्रर्मा पासली मेद रुधिर मास विष्टा तथा आदिशब्दथी सूत्र कफ श्लेष्मादिक एहवाअपवित्र अने अस्थिरके० कृणविनाशिक जे पुजल तेहना स्कंधके० समूहथी वन्यो जेस्त्रीनुशरी र तेहनी पिमाकृतिके० साइ सुघटआकार तेरूपेसस्थितरह्याठे तेमा सुतुमनोहर पणुदेवठे एटलेएसर्व अपवित्र अस्थिरपुजलनो पिमठे तेमोकाइसारनथी ॥ २ ॥

विलोक्य दूरस्थममेध्यमत्प जुगुप्ससे मोटितनासिकस्त्वं ॥

नृतेषु तेनैव विमूढयोपावपुष्पु तत्कि कुरुपेऽजिलाप ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेढे हेआत्मन् अल्पके० थोरुकपण अमेध्यके० विष्टादि
कदेखीने मोटितनासिकाके० नाकमचकोडीनेतुं जुगुप्ससेके० दुगंठाकरेढे तोहे
मूर्ख विष्टादिकेंजन्हा एहवाजे स्त्रीओनाशरीर तेहनेविषे सुं अनिलापकरेढे ॥ ३ ॥

अमेध्यमांसास्त्रवसात्मकानि नारीशरीराणि निषेवमाणाः ॥

इहाप्यपत्यजविणादिचिंतातापान् परत्रेप्रतिदुर्गतीश्र्य ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेएस्त्रीओनाशरीरते इहलोकें अने परलोकेंपण दुःखदायीढे तेकहेढे
अमेध्यजे विष्टादिक ते मांस रुधिर मेद तेथीजवनेला तन्मय एहवाजे स्त्रीओनाश
रीर तेहने सेवनाराजेपुरुष तेइहलोकेंपण अपत्यके० संतानपुत्रादिक तथा इविण
के० धनइत्यादिकनी चिंतानासंतापप्रतें पामेढे अने परलोकेंपण दुर्गतिप्रतेंपामेढे ४

अंगेषु येषु परिमुह्यसि कामिनीनां चेतः प्रसीद विश
चक्षणमंतरेषां ॥ सम्यक् समीक्ष्य विरमाशुचिपिंडके
न्यस्तेन्यश्च शुच्यशुचिवस्तुविचारमिष्ठत् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वलीस्त्रीनादेहनी अपवित्रताकहेढे चित्तनीप्रसन्नतायेंकरीनेजे स्त्रीओनाअं
गनेविषे मोहपामेढे तेहनेकहियेंढेयें जे तुं तेमांएकक्षणमात्र प्रवेशकरी एटलेसूक्ष्मदृ
ष्टीयेंकरी तेहनुंसम्यक्प्रकारें स्वरूपविचारीने पवित्र अने अपवित्र एवेवस्तुनावि
चारने वांढतुंथको होयतो जेजे स्त्रीनाअंगढे तेतेसर्व अपवित्रतानाज पिंडके० ढग
लांढे तेहथीतुं विरमके० रागत्यजीने अलगोरहे ॥ ५ ॥

विमुह्यसि स्मेरदृशः सुमुख्या मुखेक्षणादीन्यभिर्वीक्षमाणः ॥

समीक्षसे नो नरकेषु तेषु मोहोऽन्वा नाविकदर्थनास्ताः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेस्त्रीनाअंगनिरीक्षण तथाजोगनुंफलकहेढे हेआत्मातुं सुं मुखीके० चं
इमुखी तथास्मेरके० विकसितढेनेत्रजेहुना एहवीस्त्रीओनामुख तथाईक्षणजेनेत्र आ
दिशब्दथी स्तन जंघादिक तेहनाउपर सरागपणेजोतोथको मोहपामेढे पणजे
महादुःखमयनरक तेहुनेविषे तथाविध मोहथकी उपनीओ एहवी नाविके० आ
गामिककदर्थनाजे महापीडाओ तेप्रतेंतुंकेमविचारतोनथी ॥ ६ ॥

अमेध्यजस्त्रावहुरंध्रनिर्यन्मलाविलोचत्कमिजालकीर्णा ॥

चापल्यमायानृतवंचिका स्त्री संस्कारमोहान्नरकाय जुक्ता ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेढे विष्टादिकेंजरीयकी जन्हाके० धमणीसरिखी तथाघ

एतद्भजे वारेदार तेह्यनीकजता मलके० विष्टामुत्रश्लेष्मादिक तेणेकरी आवि
लके० मलिन तथा उद्यतके० उपजता रुमिजे योनीमाहेला सूक्ष्मजीव तेहना
जालके० समूह तेणेकरी कीर्णके० व्याप्त वली चपलपणुं तथा कपटास्पणुं अने
अनृतके० असत्यवचन तेणेकरी वचिकाके० पुरुषनेतृगनारी एहवीजेस्त्री तेसस्कार
जे जन्मातरनोसंबंध तेहनावशयकी अथवा सस्कारजे स्नान तिलक आचरणादिक
तेह्यी उपनोजेमोह तेहनावशेकरी जोगवीथकी नरकायके० नरकनीदेवावालीयाय॥

निर्भर्मिर्विपकदली गतदरी व्याघ्री निराब्धो महाव्या
धिर्मृत्युरकारणश्च ललनाऽनश्वा च वज्राशनिः ॥ वधु
स्नेहविघातसाहसमृपावादादिसतापनू प्रत्यक्षापि च
राक्षसीति विरुद्धै ख्याताऽऽगमे त्यज्यतां ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीपणस्त्रीतुंज त्यजवुकहेते श्रीसिद्धांतमा स्त्रीनेएहवे विरुद्धेकरीवरवा
णीने तेमाटेस्त्रीनेत्यजवी तेकिहाकिहाविरुद्धेत्यजवी तेविरुद्धोनानामकहेते एस्त्रीतेचू
मिविना विपनी कदलीके० नवायकुरनीसीखाठे तथा कदरीजेगुफायीरहितयकीपण
वाघणमरिखीने वलीकोइ नामविनापण महारोगरूपठे वली अकारणके० अपप्य
सेवन अजीर्णादिक कारणोविनाज मृत्युके० मरणतुल्यठे वली अन्नवादलरहितते
वज्रसरिखी बीजलीने अने वधुके० स्वजननो स्नेह तेहनो विघातके० नाशकरनारी
ठे तथा साहसके० अविचारितकार्यतुंकरतु असत्यबोलतु वली आदिशब्दथी अदत्त
अन्नह्य परिग्रहादिक तेसबंधी सतापनो चूके० उत्पत्तिनोस्थानकठे वली प्रत्यक्ष
साक्षात् राक्षसीपणजाणवी एरीते एसर्वस्त्रीना एहवा अशुच विरुद्धजाणीने विवेकी
पुरुषने स्त्रीसंबंधी ममत्वत्यजतु ॥ ७ ॥ इतिश्रीअध्यात्मकटपड्मे स्त्रीममत्वमोचनो
नाम द्वितीयोऽधिकार संपूर्ण ॥

अथापत्याधिकार ॥ मांजूरपत्यान्यवलोकमानो मुढाकुलो मोहनृपारि
णा यत् ॥ चिह्निप्सया नारकचारकेऽस्मिन् दृढ निवधो निगडैरमीनि ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेत्रीजाअधिकारें पुत्रादिकतुं ममत्वमुकवायाथी उपदेशकहेते तेमा
प्रथम सतानउपरें मोहकरतुनही तेकहेते हेआत्मातु अपत्यजेपुत्रपुत्रीप्रमुख तेने
जोतोयको मुढाके० हर्षआकुलथाइस केमके मोहराजारूप शत्रुयें नरकरूपजे चार
कके० बंदीखानु तिहा चिह्निप्साके० घालवानीइजाये अपत्यरूप निगडके० विनियें
दृढकरीने तुजने बांध्योठे ॥ १ ॥

आजीवितं जीव जवांतरेपि वा शल्यान्यपत्यानि न वेत्सि किं हृदि ॥

चलाचलैर्यौर्विविधातिदानतोऽनिशं निहन्येत समाधिरात्मनः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेउपमानंतरैकरी संताननुं दुखदाइपणुंदेखाडेढे हेआत्मा आजव मां जावजीवजगें तथा जवांतरे परजवेंपण अपत्यजे संतानते शक्यके० शलरूप ढे एमतुंताहराकृदयमां केमनथीजाणतो जेस्वल्पायुपवंत संतानादिक तेशेकरूप पीडाआपेढे अने दीर्घायुपवंतजे अपत्यते लग्नादिकइव्यव्ययप्रमुख विविधप्रकारनी पीडाआपेढे तथा जरणपोपणादिकनी चिंता रूपजेआर्त्ति तेहनेउपजावेकरीने अह निशके० निरंतर हेआत्माताहरी समाधी सुस्थताने हन्येतके० हणीढे ॥ २ ॥

कुक्षौ युवत्याः कृमयो विचित्रा अप्यस्त्रशुक्रप्रजवा जवंति ॥

न तेषु तस्या न हि तत्पतेश्च रागस्ततोऽयं किमपत्यकेषु

॥ ३ ॥ त्राणाशक्तेरापदि संबंधानंत्यतोमिथोऽगवतां ॥

संदेहांच्चापकृतेर्माऽपत्येषु स्निहो जीव ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहीजकहेढे स्त्रीनीकुंखनेविषे अस्त्रजेस्त्रीनीयोनीनुरक्त अने शुक्रजे पुरुषनुंवीर्य तेहनासंयोगथीउपना एहवाक्रमीजे वेइंडियादिकजीव तेपणविचित्रप्र कारनाथायढे यडुक्तं इढीणजोणिमझे हवंतिबेंदियाउ जे जीवा ॥ इकोयदोवतिन्निव लरकपहुत्तं च उक्कोसा ॥ १ ॥ तथासंमूर्द्धिम अनेगर्जजपंचेंडीमनुष्यपणथायढे तो तेस्त्री तथाजर्त्तार बेहुने किंनिश्चये स्युंके० तेक्रमीजीवनेविषे केमरागस्नेहनथीहोतु अ नेअपत्यजेपुत्रपुत्रादिक तेहनाउपर रागकेमउपजेढे केमके एकजस्थानकनाउपना तेक्रमी अनेअपत्य तेबेहुबराबरढे ॥ २ ॥ हवे अपत्यथकी कांइपणस्वार्थसिद्धिनी आशाराखवी जूठीढेतेदेखाडेढे हेआत्मातुं अपत्यउपर स्नेहकरीसनही शाहेतुमाटेके आपदाजे मरणरोगादिक आवेथके जेअपत्यते त्राणके० राखवानेसमर्थनथी तथाव लीपरस्परेंप्राणीने संबंधनुं अनित्यढे कारणकेनानाप्रकारना संबंधढे माटे उपकारनो पणसंदेहढे केमकेजोपुत्रादिकसार्थे वैरानुबंधी संबंधहोयतो तेथकी उपकारकेमथा य श्रेणीकअने कोणीराजानीपरें तेमाटेस्नेहनुं धरवुंतेफोकटढे ॥ ४ ॥ इतिश्रीअध्या त्मकल्पद्रुमे पुत्रममत्वमोचनाख्यस्तृतीयोऽधिकारसमाप्तः ॥

अथधनाधिकारः ॥ याः सुखोपकृतिकृत्वधिया त्वं मेलयन्नसि रमा

ममताच्चाक् ॥ पाप्मनोधिकरणत्वत एता हेतवो ददति संसृतिपातं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेचोथाअधिकारे धननीममत्वमूकवाआश्री उपदेशआपेठे तिहापहेलु धनथी सुखतथाउपकार नथाय तेकहेठे हेजीवतु ममत्वने जजतोथको एममानेठे जे एलक्ष्मी ते मने तथामहाराकुटुबने सुखकारीथासे तथा दिनादिकनो उपकारकरवा ने कामआवशे एहवीबुद्धियेजे रमाके० लक्ष्मीनेमेलवेठे तेएलक्ष्मीतोकर्मादानादिक सावयव्यापारने करवेकरी अधिकरणपणाथकी पाप्मन के० पापनीजहेतुठे तेमाटे संसृतिपातजे ससारमात्रमणकरबु तेप्रतेजआपे एहवीठे तेनणी लक्ष्मीथकी सुख तथा उपकारनीवाठाते फोकटवे ॥ १ ॥

यानि द्विपामप्युपकारकाणि सप्पौंडुरादिष्वपि यैर्गतिश्च ॥

शक्या च नापन्मरणमयाद्या हतुं धनेष्वेव क एव मोह ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेधनथकी अनर्थनीपरपराथाय तेकहेठे जेधनते द्विपाके० शत्रुनेपण उपयोगीथाय एटलेधनना संचयकरनारने हणीनेज शत्रुबलवतथाय अनेतेहना धननेज जोगवे बली जेधननेसच्यायका उंदिरइत्यादिकनीगतिप्राप्तथाय केमके धन नोलोनीजीव धननीमूर्खीयेमरीने तेधनउपरे सर्प तथा उंदिर इत्यादिकथयी अवत रे बलीजे धनेकरीमरण तथारोगइत्यादिक आपदाओतेपण सुखमचक्रवर्तिप्रमुखनी परे निवारीशकायनही तोएहवाधननेविषे मोहतेशीकरवी ॥ २ ॥

ममत्वमात्रेण मन प्रसाद सुखं धनैरल्पकमल्पकालं ॥

आरंजपापैः सुचिरं तु दुःखं स्याद्दुर्गतौ दारुणमित्यवेहि ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेधनथकीसुखथोकुठे अने दुःखघणुठे तेकहेठे केमके धनेकरी केव लममत्वना जन्मनोज प्रसादथाय कारणके महारापागेधनने एमचितवीचितवी ने धननोलोनिप्राणी हर्षपामेठे पणतेधनेकरी सुखतो अल्पकालप्रशमात्र थोडा काललगेजहोय पणतेहना अतिनिमित्तक आरंजनाहूउबंधन अतिनेविषे दारु एके० कठिणदुःखहोयज एहबु नवनंदराजानेदृष्टातं अपेक्षिम् जाण ॥ ३ ॥

उव्यस्तवात्मा धनसाधनो न धर्मोपि सारजतया तिशुद्ध ॥

नि सगतात्मा त्वतिशुद्धियोगा न्मुक्तिश्चिं यन्नति तन्नवेपि ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेधनविना इव्यस्तरूपधर्मनथाय तेमाटेधनउपार्जबु एहबुविचारपण निश्चयकी जोता अयुक्तवे तेदेखाडेठे धननेसाधिये एहबुइव्यस्तवात्माके० इव्य सत्वरूप जिनसुवन विवप्रतिष्ठा दानशालादिक जेधर्मकरणीठे तेपण सारजके०

इव्यारंजसहितपणेकरीने अतिनिर्मलनथी पणमात्रस्वर्गादिकगतिनाहेतुळे माटेतेथ
 र्मनेपण मुक्तिनुंपरंपरा कारणजाणवुंनही अने निःसंगतारूपजे धर्मते अतिशुद्धके०
 निर्मलता निरवयतानायोगथी तेहिजनवमांपण मोक्षरूप लक्ष्मीने आपे ॥ ४ ॥

क्षेत्रवास्तुधनधान्यगवाश्वैर्मलितैः सनिधिभिस्तनुजाजां ॥

क्षेत्रपापनरकाभ्यधिकः स्यात् को गुणो यदि न धर्मनियोगः ॥५॥

अर्थ ॥ हवेघणुंपरिग्रहते पापनुंमूलजे तेकहेजे क्षेत्र क्यारडाप्रमुख तथावस्तुते
 घरप्रमुख धनधान्य गायो अश्वइत्यादिक तथानिधिजे जंमारतेणोसहित एहवोपरि
 ग्रहमेजवेथकेपण जो एक धर्मनियोगके० जिनबिंबादिक शातक्षेत्रमां ववरायन
 ही तो तेवारें तेपरिग्रह्यकी क्षेत्र पाप अने नरक एत्रणविना अन्यधिकके० व्यति
 रेकबीजोशोगुणहोय एटले परिग्रह्यकी अनुक्रमें कष्ट पाप अने नरक एत्रणवा
 नाजयाय पणबीजोगुणकोइनयाय ॥ ५ ॥

आरंभैर्नरितो निमज्जति यतः प्राणी जवानोनिधावीहंते कुन्तपादय
 श्च पुरुषा येन बलाद्वाधितुं ॥ चिंताव्याकुलताकृतेश्च हरते यो धर्म
 कर्मस्मृतिं विज्ञा नूरि परिग्रहं त्यजत तं जोग्यं परैः प्रायशः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेपरिग्रह्यकी इहलोकें तथा परलोकें दुःखयायतेकहेजे जेपरिग्रहमे
 लववायकी प्राणी आरंभके० आरंभेनखुंयको संसारसमुद्रमांबुडेजे वलीतेपरिग्रहेंकरी
 डुष्टराजा तथाआदिशब्दथी मंत्रीप्रमुख अधिकारीओ अनेचोरादिक तेपुरुषने ठले
 करी बाधितुंके० पीडवानेवांढेजे केमकेबहुधनवंत उपरखोटोपण गुनाहनो आरोप
 करीनेदंमकरे वलीपरिग्रहनी चिंतायें व्याकुलताने करवेकरीने धर्मकर्मस्मृतिके०
 धर्मकार्यनुं संल्लुलवुं तेहनोहरणकरीलिये माटेहेविवेकीजनो एधनते प्रायेंबाहुल
 तायें परनाजनेगमांखो एटले एकेंसंच्योहोय अनेबीजोनोगवे एहवोजेए नूरिके०
 घणुंपरिग्रहतेह्नादिक आवेथुं के कीटिकासंचितंधान्यं मत्तिकासंचितंमधु ॥ रूप
 णैः संचितंवित्तं परैरंधपञ्चेज्यते ॥ १ ॥ जेमयोगियें घणाकष्टेकरी सिद्धिनारसनो संग्रह
 कखो अने वलजिपूरमां रांकाशेतनानोगमांआव्यो तेमकोइनुंसंच्युधन कोइकनोगवे ६
 क्षेत्रेषु नो वपसि यत्सदपि स्वमेतद्यातासि तत्परजवे किमिदं गृहीत्वा ॥
 तस्यार्जनादिजनिताघचयार्जितात्ते ज्ञावी कथं नरकदुःखजराच्च मोक्षः ७
 अर्थ ॥ हवेअर्थीतरकहीने सातखेत्रें धनवावखानुं उपदेशकहेजे हेधनवंत जे
 तुं ठतुंपोतानुंस्वके० धन तेहनेसातक्षेत्रनेविषे नथीवावरतुंतो एधननेतुंसुंपरजवेंसा

येलेइजनारते एटलेहमणातोतु लोचनावश्यकी धननेसुमार्गे खग्वचतोतथी पणते धन परनवेताहरीसाथे नइजआवे वलीतेधनना उपाजनकरवाथी उपनुंजे अघ के० पापनो चयके० समूह तेथी अर्जितके० उपजाव्यो एहवोजे नरकसंबंधीइ ख तेहनो नरके० नारतेहथी मोक्षके० तूटवुतेकेमथाशे ॥ ७ ॥ इति श्रीअव्यात्मकल्प द्रुमे धनममत्वमोचनोनामचतुर्थाधिकार समाप्त ॥

अथ देहाधिकार ॥ पुण्यासि यं देहमघान्यर्चितयं स्तवोपकारं कमय विधा स्यति॥ कर्माणि कुर्वन्नितिचितयायति जगत्त्ययं वंचयते हि धूर्तराट् ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेपाचमेअधिकारे शरीरआश्रयी ममत्वमूकवो तेकहेते तेमांप्रथम पा पकरीने देहनुंपोपणकरवुनही तेकहेते हेआत्मातु अघके० पापने अणविचारतोथ कोदेहने पुष्पासिके० पोखेते ते आ देह तुजने सुंउपकारकरशे वजी आयतिके० आ वताकालनी चिताचितवी हिसादिककर्मकरतोथकोप्रवर्त्तनारो एहवोजेताहरोदेहते धूर्त्तनोराजावे सर्वजगतने वचयतेके० उगेते तोतुपापकरीनेदेहने पुष्टकरेतेपण एवे हतेआखरतुजनेउगसे ठेहवेहीजागे ॥ १ ॥

कारागृहाद्बहुविधाशुचितादिदु खा त्रिर्गतुमिच्छति जडोपि हि तद्विचिन्ध्या॥

क्षिप्तस्ततोधिकतरे वपुपि स्वकर्मव्रातेन तद्वदयितुं यतसे किमात्मनः॥२॥

अर्थ ॥ हवेएशरीरते काराग्रहथीपणजुमोठे तेदेखाडेते हेआत्माजेप्राणी जड के० मूर्खहोय तेपण कारागृहजे बंदीखानु जेमा बहुविध अशुचिता अपवित्रता आदि शब्दथी क्लुधा तृपा वध बंधनादिइ खहोय एहवाकारागृहने नेदी खात्रादिकपाडी ने नीकलवावाठेते तोतुजने स्वके० पोतानाकर्मने समूहे तेकाराग्रहथीअधिकुएह वुजे वपुके० शरीररूपबंदीखानु तेमाघाल्योते तोएहवाकारागृह सरिखोजे ताहारो वेदतेहने दृढकरवानेज सुउद्यमकरेते केमके काराग्रहनुं वधनतोथोनुं पणवेहनु बंधनतो जावजीसुधी तथापरलोकेपणहोय तेमाटेदेहनुंबंधन अग्रिकजाणवु ॥ २ ॥

चेद्यावसीदमवितु परलोकइ खजीत्या ततो न कुरुपे किमु पुण्यमेवा॥शक्य न रक्षितुमिदं हि न इ खजीति पुण्य विना क्लयमुपैति च वज्रिणोपि ॥३॥

अर्थ ॥ हवेपरजवनाइ खथी बीहीतोथको घणुजीववानेअर्थजे वेहनेपोपेते तेने कहेते हेआत्माजांतु आशरीरने परलोकसबधीइ खनात्रीकेरी अत्रितुके रागवचावा नेते तोतुपुण्यउपाजन केमनथीकरतो केमकेपुण्येकरी एशरीरइ गनानजययकी रखा यनही एमतोकाइनथी एटलेशरीरने इ खनाजयथी राखयानेपण पुण्यजसमर्थते

अनेवलीपुण्यविनानु तो वज्जिजेइइ तेहवुंशरीरपण नाशपामेढे तेमाटेजोपरलोकें
डुःखथीबीहेढेतो तुंपुण्यकर ॥ ३ ॥

देहे विमुह्य कुरुषे किमघं न वेत्ति देहस्थ एव न जसे नवडुःखजालं ॥

लोहाश्रितोहि सहते घनघातमग्नि बाधा न तेस्य च न ज्ञोवदनाश्रयत्वे ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेजेशरीरनुंजेतुंपोपणकरेढे तेशरीरमारह्योथकोज तुंडुःखपामेढे एहवुं
देखाडेढे किंनवेत्तिके ० हेआत्मातुं देहनेविपे मोहपामिने पापकरेढे अनेतेदेहमां
रह्योथकोज नवडुःखना समूहप्रतेंपामेढे तेकेमनथीजाणतो एतोनिश्चैथकी लोह
नेआश्रित मळुंजेअग्नि तेजेम घणा घणोना प्रहारोनेसहनकरेढे तेमतुजने तथा ए
शरीररूप अग्निनेपण नजवत्के ० आकाशनीपरें अनाश्रयत्वेके ० निरालंबपणुंकरेतो
बाधाके ० पीडानहोय एटलेलोहाश्रित अग्नीनीपरें तुंपणदेहाश्रितथको डुःखपामेढे

डुष्टः कर्मविपाकनूपतिवशः कायावहयः कर्मकृत् बध्वा कर्मगुणैर्हपी
कचपकैः पीतप्रमादासवं ॥ कृत्वा नारकचारकापडुचितं त्वां प्राप्य
चागु वलं गंतंति स्वहिताय संयमजरं तं वाहयाल्पं ददत् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेदेहकर्मकरनुं उपमानकहेढे हेआत्मा एडुष्ट निर्दय एहवोदेहनामे क
र्मकरके ० राजसेवक तेतुजने कर्मरूप घणाबंधनेबांधीने नरकरूप बंदिखाना संबं
धीआपदानो उचितयोगएहवोकरी पढेढलताकीने उतावजोजतोरहसे एकर्मकरक
हेवुंढेके कर्मविपाकनामाजेराजा तेहनोवशवर्त्तिढे एटलेकर्मविपाकराजायें एहनेप्रे
खोढे माटेहेजीव तें रूपीकजे इंडियतेरूप चर्बकजे मद्यपाननापात्र त्रणेकरी पां
चविधप्रमादरूप आश्रवनामामद्य पीधुंढे एहवोजाणीनेतुं पोतानाहितनेअर्थें तेकर्म
करजे शरीरतेहने थोंडुंपणअहार दोषरहितआपीने संयमरूपजारवहरावके जेथ
कीताहरा आत्मानी सिद्धिथाय ॥ ५ ॥

यतः शुचीन्यप्यशुचीनवंति कृम्याकुलात् काकशुनादिनद्धयात् ॥

जागृन्नाविनो नस्मृतया ततोऽगात् मांसादिपिंडात्स्वहितं गृहाण ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेअशुचिदेहथी बीजापदार्थपण अपवित्रथाय तेकहेढे शुचिके ० प
वित्रजेवस्तु एहवाखीरखामप्रमुख तेपण एशरीरनासंगथी अपवित्रथाय तेमाटेएश
रीरकहेवुंढे तेकहेढेक्रमिजे उदरप्रमुखनाजीव तेणेकरीआकुलके ० व्यास तथा का
गडा कुतरा इत्यादिकजीवने नहुवायोग्य अने प्राणगयापठि तत्काल नस्मथयी

राखथनारठे वली मांसादिकनुंपिम्भे एहवाए असारशरीरथकीतो जे स्वहितके०
आत्मानेहितकारकएहवा संयमादिकतेप्रतेलेइने आत्मसाधनकर ॥ ६ ॥

परोपकारोस्ति तपो जपो वा विनश्वराद्यस्य फलं न देहात् ॥

सनाटकादल्पदिनाप्तगेहमृत्पिम्भूढः फलमश्नुतेकि ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीयुक्तिविशेषे देहनुं सफलकरबुकहेठे जेपुरुषने एविनाशशील एहवुं
जेदेह तेथकी परोपकार तथा तप जप प्रमुखनथाय तोतेपुरुष जाडेरारखेनुं थोडा
दिवससुधिपास्युं एहवुजेघर तेसरिखो एमाटीनापिम्भूरूप देहउपरमूढठतो शोफ
लपामे जेमनाडानुंघरते वापरियेतोजशारुं नहिकाजेनाहुंखरचियेते व्यर्थजाय
अनेवली आखरपोतानुंपण तेघरथायनही तेमएदेहनेपण अहारादिकनाडुआपीने
पोष्युंथको तपजपादिकेकरी वावरीये तोजसफलथाय नहिकानि फलजाणवु ॥७॥

मृत्पिडरूपेण विनश्वरेण जुगुप्सनीयेन गदालयेन ॥

देहेन चेदात्महितं सुसाधं धर्मान्नकि तद्यतसेऽत्रमूढ ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेठे जेमाटीनापिम्भूसरिखुं विनाशीआचारवत तथाडुगंवा
करवायोग्य अनेरोगनुं आलयके० घर एहवोजेदेह तेणेकरीने धर्मकरवाथी आ
त्महितसाधुं तुजनेसुलजने तोहेमूर्ख अत्महितसाधवाने केमउद्यमकरतोनी
माटे असारनूतदेहथी सारनूतआत्मानो हितसाधवाने सर्वथाउद्यमकरवु ॥ ८ ॥
इतिश्री अथ्यात्मकटपडुमेदेह ममत्वमोचनानामे पाचमोअधिकारसंपूर्णथयो.

अत्यल्पकल्पितसुखाय किमिद्वियार्थै स्वं मुह्यसि प्रतिपद प्रचुरप्रमादः॥

एते क्षिपन्ति गहने नवनीमकक्षे जंतून् यत्र सुललाशिवमार्गदृष्टि ॥१॥

अर्थ॥पूर्वेकसुजेदेहनिग्रहकरवुतेकाइ विषयनीममतामूकवासीवाय थनुंनथी मा
टेहवेठेअधिकारे विषयप्रमाद त्यजवा आश्रयी उपदेशेठे तिहा प्रथम इद्वियार्थनुं मो
हत्यजवु तेकहेठे हेआत्मातु घणुजप्रमादवतथको पण अतिशयेकरी अटपके०थो
हुपणकटपनामात्र जेसुखतेपण परमार्थथीतोडु खजने पणतेंसुखकरीमान्यु एहवु
जेसुख तेहनाअर्थे प्रतिपदके० तामेगामें इद्वियार्थजे शब्द रूप रस गंध स्पर्श तेणेक
री सुसुंजायते एइद्वियार्थते जतुके० प्राणीने गहनके० अपार एहवोसंसाररूपजे नी
मके० रौड कट्टके० अटवीतेमा क्षिपतीके० घालेठे वजात्कारे तेमा प्रवेशकरावेठे
जिहां शिवके० मुक्तिमार्गनु दृष्टिदर्शनतेजीवने सुलजननथी जेमकोइवीजोपण गह
नवनहोयतोतेंमाहें शिवके० निरूपडव्यमार्गनु जेदर्शनते डुर्जनहोय तेनीपरेंजा

एवं ॥ १ ॥ इहांप्रमादना पांचप्रकार तथा आठप्रकारनी गाथाकहेते. मल्लं विषय
कषाया निदाविकहाय पंचमीनणिया ॥ एए पंच पमाया जिवं पाडंति संसारे ॥ १ ॥
तथाआठप्रकार कहेते. पमाउयमुणिंदीहीं नणिउ अठनेयउ ॥ अन्नाणं संसज्जं चैव ॥
मिहानाणं तदेवय ॥ १ ॥ रागो दोसो मइल्लं सो धम्मंमिय अणायरो ॥ जोगाणं डुप्पणि
हाण ॥ अठहावज्जियवउ ॥ २ ॥

आपातरम्ये परिणामदुःखे सुखे कथं वैषयिके रतोसि ॥ जप्तो
पि कार्यं रचयन् हितार्थी करोति विघ्नं यदुदकतर्कं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेसंसारिकसुखते प्रथमतोसुखदायीते पण परिणामेंदुःखदायीते
तेकहेते हेचतुरआत्मातुं आपातके० तत्कालमात्रतो रम्यमनोहरते पणपरिणाम
के० विपाककालें महादुःखदाइरूप एहवा विषयसंबंधी सुखमां सुराच्योढो केमके
पोतानाहितने वांठनार एहवोजे जडके० मूर्खप्राणीहोय तेपण कोइकार्यकरेतो
उदकके० जेआगामिककालनुंफल तेहनुं तर्कके० विचार करीने परिणामे अहितका
रीहोयतेने त्यजेते तोतुंचतुरढता परिणामें दुःखदायी एहवांजे विषयादिक तेप्रतें
केमआचरेते एआचरवा तुजने योग्यनथी ॥ २ ॥

यदिंजियार्थैरिह शर्मविंदवद्यदर्णवत्स्वःशिवगं परत्र च ॥ तयो
र्मियोस्ति प्रतिपद्धता कृतिन् विशेषदृष्ट्यान्यतरजृहाण तत् ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेसंसारिकसुखनी अटपतादेखाडेते हेचतुरआत्मा इहलोकनेविषे इं
जियार्थजे शब्दादिक तेणेकरीने वेध्युंजे तुल्लसुख अनेवलीजे परलोकें अर्णवके०स
मुइसरिखुं स्वःशिवगंके० देवलोक अनेमुक्तिसंबंधीजेसुख तेसुखने मिथःके० मा
होमांहें प्रतिपद्धता एटजेशत्रुजावते केमके जिहांइंजियार्थनुंसुखते तिहांमुक्तिसुख
नथी अनेजिहां मुक्तिसुखतेतिहां इंजियार्थसुखनथी तेमाटेविशेषदृष्टियेंकरी तेवेहुमां
जेहनेतुंरुडोजाणे तेहने ग्रहणकर ॥ ३ ॥

नुक्ते कथं नारकतिर्यगादि दुःखानिदेहीत्यवधेहि शास्त्रैः ॥

निवर्तते ते विषयेषु तृष्णा बिभेपि पापप्रचयाच्च येन ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेतेहिजविशेषें देखाडेते हेआत्मा देहवंतप्राणी नरकंतिर्यचगतीनाडुः
ख केवाप्रकारेंजोगवेते एटलुंतुं शास्त्रमांथी जोइने अवधेहिके० निश्चयकर तोतुजने
निश्चयकी विषयनेविषे तृष्णानीनिवर्तियासे अनेपापना संचवायकीतुंबीहेतोरहिश.

गर्भवासनरकादिवेदना पश्यतो नवरतं श्रुतेक्षणैः ॥

नो कपायविषयेषु मानसं श्लिष्यते बुध विचितयेति ताः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ बलीतेहीजकहेठे हेपफितप्राणी अनवरतके० निरतर श्रुतजे शास्त्रतेरू पी ईक्षणके० नेत्रेकरीनेगर्भावास तथा नरक आदिशब्दथी निगोट एकेडियादिक तेस बंधीवेदनाउप्रतेंजोता थकां ताहसं मानसके० चित्तते कपाय तथा विषयनेविषे नो श्लिष्यतेके० अशक्तनथाय एहेतुमाटे पूर्वोक्तवेदनाउने सम्यकरीतेंविचारीसतो ता हसंचित विषयकपायथकी किंचितमात्र उद्दिग्ननथाय ॥ ५ ॥

वधस्य चोरस्य यथा पशोर्वा संप्राप्यमाणस्य पदं वधस्य ॥

शनैः शनैरेति मृतिः समीपं तथा खिलस्येति कथं प्रमादः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ बलीमृत्युनयदेखामी प्रमादल्यजवानु प्रतिबोधकरेठे जेमवधकरवाने का दया एहवाजे चोरतथा बोकडाप्रमुखजेपशु तेहनेवधनास्थानके लज्जता जेमजेमव धना स्थानकतरफ पगलाजरे तेमतेमथोडेथोडे मृत्युपणनजीकआवे तेहनीपरे स र्वप्राणीओने थोडेथोडे घडी पहोर दिवस मास वर्षादिकने जावेकरी मृत्युदुकडो आवेठे तेकारणमाटे आत्मानाहितसाधननेविषे विलवकेमकरिये अर्थात् प्रमादल्य जीने सर्वथाधर्मनेविषे तत्परथाबु ॥ ६ ॥

विज्ञेपि जतो यद्विडु खराशो स्तदिडियार्थेषु रति कृथा मा ॥

तदुभ्रवं नश्यति शर्म यज्ञाक् नाशो च तस्य ध्रुवमेव दु ख ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेसुखनो शीघ्रके० तुरतनाशपणदेखाडीने जीवनेप्रतिबोधकरेठे हेजी वजोतु दु खनासमूह्यकी बीहेठे तो इडियार्थजे शब्दादितेहनेविषे रतिके० रागकेमक रेठे केमके इडियार्थयीउपजुंजे शर्मके० सुखतेझागुके० उतावलोज नाशपामेठे अनेते हनानाशपठि दु खतो ध्रुवके० निश्चल चिरकाललगे निश्चितठे जेमप्रकाशनेअंते अथ कार निश्चयकीहोय तेमसुखनेअंते दु खपणनिश्चयकीजहोय ॥ ७ ॥

मृत किमु प्रेतपतिर्हरामया गता ह्य किं नरकाश्च मुञ्जिता ॥

ध्रुवा किमायुर्धनदेहबंधव सकौतुको यद्विषयेर्विमुह्यसि ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ बलीप्रकारातरेजीवने सुखनाप्रतिबंधकदेखाडेठे हेआत्मा प्रेतपतिजे यममृत्युलक्षण तेसुसुओ के जतोरह्यो तथाडुष्टकारी आमयके० रोग यदुक्तं रो गाणं कोडीठे हवति पंचेव लक्षग्रहसंघी ॥ नवनवइसहस्ताइ ठबसयाचेव पणयाली

१५६८९५६४५ खासे सासे जरे दाहे कुठिसूजे नगंदरे ॥ अरसा अजीर्ण दीहि
मुहसूजे अरोयए ॥ १ ॥ अतिवेयए कंठु अकणबाधाजलोचरे ॥ कुडे एमाइवा रो
गा पीलयंति सरीरिणं ॥ २ ॥ एसोलरोग महोटाकह्यावे तेदेहनेआश्रयीजरह्यावे ते
सुंदयपास्या तथासातनरक तेहनाबारणातेसुं मुडिताके० टंकाणा बंधयया तथा
आयुप धन देह अनेस्वजनजे बंधुतेसुं ध्रुवके० निश्चलशाश्वतावे जेमाटेतुं सकांतु
कके० सहर्षवंतथको विपयनेविषे मोहपामेढे एटलेमृत्यु रोग अने नरक एत्रण
जयतो विद्यमानवे अने आयु धन देह स्वजन एतोअस्थिरवे तोतुंसहर्षपणुंते शा
कारणशीधरेढे तेकांसमजातुनयी ॥ ७ ॥

विमोह्यसे किं विपयप्रमादै भ्रमात्सुखस्यायति दुःखराशेः ॥

तज्जर्धमुक्तस्य हि यत्सुखं ते गतोपमं चायतिमुक्तिदं तत् ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेविषयसुखते निदानदुःखरूपवे तेकही जीवनेप्रतिबोधेढे हेआत्मातुजने
विपयनेप्रमादैमिलीने निदान दुःखराशीके० दुःखनासमूह तेहने सुखनात्रमथकी वि
मोह्यसेके० मोहपमाडेढे एटलेदुःखनासमूहनेविषे सुखनीत्रांतियें जेतुंमोहपामेढे
तेमात्र विपयप्रमादना वशथकीजपामेढे एनावार्थवे तेमाटे गर्दमुक्तके० तृष्णारहि
त एहवोथकोतुजने उपशमलक्षणरूप गतोपमके० अनुपमसुखते आयतिके० नि
दानमुक्तिनुंदातारवे तेमाटे तृष्णारहित निरिहतासुखनेआदर ए इतिश्रीअध्यात्मकल्प
द्रुमे विपयावशतोपदेशः पष्ठोधिकारः ॥ ८ ॥

अथ कषयाः ॥ रे जीव सेहिथ सहिष्यसि च व्यथास्ता स्त्वं
नारकादि पु पराजवन्नूः कपायैः ॥ मुग्धोदितैः कुवचनादि
निरप्य तः किं क्रोधान्निहंसि निजपुण्यधनं डुरापं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेसातमेंअधिकारें कपायादिक त्यजवाआश्री उपदेशकरेढे त्यांप्रथम
कपायनुंफलकहेढे हेजीवतुं कपायजे क्रोधादिकतेनाहेतुथी नरकादिकनेविषे पराजव
जेपीडा तेहनो नाजन थको तें माहा दुःसह वेदनाओ सहनकरी अनेवलीपण
सहीश तेमाटेमुग्धजे अजाणलोकनाकहेजा जे कुवचन गालप्रमुख इत्यादिकतुठकार
णोनेवास्ते दुर्जनएवुंजेपोतानुं पुण्यरूपीशुंधन तेनेक्रोधथीशुंहणेढे एटलेअल्पकारण
माटे कपायकरीने दुर्जनजेपुण्यरूप धनतेनेहरेढे तेमाटेकपायनकरवुं ॥ १ ॥

पराजिज्ञता यदि मानमुक्ति स्ततस्तपोखंडमत शिवं च ॥

मानादृतिर्द्वचनादिजिश्च तपःक्षयस्तन्नरकादिदुःखं ॥ ७ ॥

वैरादियात्रेति विचार्य लाजालाजौ कृतिज्ञानवसंज्ञविन्या ॥

तपोऽथवा मानमवाजिज्ञताविहास्ति नूनं हि गतिर्द्विधैवा ॥ ३ ॥ युग्मा ॥

अर्थ ॥ हवेमानमुक्तवानुं अनेराखवानुं फलकहेते हेआत्मा परजेअन्यजनतेथी अजिज्ञतिके ० अपमान आक्रोशादिकउपजेथके मानजेअहकार तेनेमुकीआप जेणे करीअखमतपथी मोक्षप्राप्तिथाय अनेडुरवचनादिकेकरी जोमानआदरीशतो तपनो ह्यथाय तेतपह्ययके नरकादिकडु खयाओ तथाआलोकेपण वैर धनहानि मरणा विकडु खयासे माटेहेनिपुणआत्मा एमपूर्वोक्तप्रकारे मानमुक्त्याथीजानते अनेमान आदस्याथीअजानते एवेवातोविचारिने आजवके ० एकजवसबंधिनी अजिज्ञतिजेपरा नव तेउपजेबतेपण तपनेराख अथवामाननेराख केमकेएकार्यमा बेजउपायते पण तेमाअजिज्ञतितुंतो एकजजवतु डु खते अनेमानकस्याथीतो तपह्यथाओ तेवारे नवो नवेडु खते तेमाटेमानत्यजीने तपनेराख एवेकाव्यनोअर्थएकगते ॥ १ ॥ ३ ॥

श्रुत्वा कोशान् यो मुदा पूरित स्यात् लौष्टार्थैर्यथाहतो लोमहर्षी ॥

यः प्राणातेप्यन्यदोषं न पश्यत्येव श्रेयो जागृ लजेतेव योगी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेकपायतज्याथी मुक्तिफलते तेकहेते जेयोगीसाधु आक्रोश गाल प्रमुख सानजीने आनदपामी विचारेजे एगाजितुं अजिधेय मेअनतिवार अनुनव्यते एमचित वी वलीजेलोह पापाणादिके ह्णायोथकोपणजेनुं रोमाचित हर्षितथाय अनेएम चितवेजे आजमाहरे विशेषनिर्जराथडु एमजाणी वलीजेसाधुप्राणातेपण अन्यना दोष तथाअवगुणनदेखे पणपोतानोजदोषदेखे एहवोजेयोगीश्वर मन वचन अने का याथीशुचयोगवत तेउतावलो ज श्रेयजेमोक्ष तेनेपामे ॥ ४ ॥

कोगुणस्तव कटा च कपायै निर्ममे नजसि नित्यमिमान् यत् ॥

किं न पश्यसि च दोषममीपा तापमत्र नरक च परत्र ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेयुक्तियेकरी कपायमा गुणनोअजाव देखाडेते हेआत्मा कपायजेक्रोधा दिक तेणेनुजनेकोश्वारे कोऽपणगुणकखोटेके जेथकीतुंएकपायने नित्यप्रत्येसेवेते व लीआलोकेसताप अनेपरलोके नरकनाडु खआपनार एवोजे कपायनोदोष तेनेतुन थीदेखतोहुं जे तुंनिश्चितथको कपायनेसेवेते ॥ ५ ॥

यत्कषायजनितं तव सौख्यं यत्कषायपरिहाणि भवन्ति ॥
तद्विशेषमथैतदुदकं संविज्ञाय्य न ज धीर विशिष्टं ॥ ६ ॥

अर्थ॥ वलीप्रकारान्तरं कषायत्यजबुं उपदेशेहे हेआत्मा तुजनेकषायथी उपनुंजेसु
ख अनेकषायना परित्यागथी उपनुंजेसुख एबेनुविशेषजे अधिकपणुं तथा उदकके
निंदानो विपाकजेफल तेसम्यक प्रकारं विचारीने पढे हेधीरपंमित एमांजेतुजने विशि
ष्टउत्तमजाणवामांआवे तेनेतुंआदरअंगोकारकर ॥ ६ ॥

सुखेन साध्या तपसां प्रवृत्ति र्यथातथा नैव तु मानमुक्तिः ॥
आद्या न दत्तेपि शिवं परा तु निदर्शनाद्बाहुबले प्रदत्ते ॥ ७ ॥
सम्यग् विचार्येति विहाय मानं रक्षन् दुरापाणि तपांसि यत्नात् ॥
मुदा मनीषी सहतेऽनिनूतीः शूरः क्षमायामपि नीचजातिः ॥ ८ ॥

अर्थ॥ हवेतपकरवाथी मानत्यागनी दुष्करता देखाडेहे हेआत्मा जेम तपनीप्रवृ
त्तितेसुखेसाध्यते तेममानमुक्तिजे माननुत्यजबुं तेसुखेसाध्यनथी तो आद्याके
कहीजे तपप्रवृत्तितेमुक्तिआपवा समर्थनथी अने बीजीजेमानमुक्ति तेयद्यपिदुःसाध्यते
तोपणते मुक्तिआपवाने समर्थते बाहुबलनेदृष्टांतं जेमबाहुबलने मानमुक्तिविना मात्र
तपथकीज केवलज्ञान उपनुंनही अनेमानमुक्त्युं तेवारं तत्कालज्ञानउपनुं एवुंसम्यग्
विचारीने मानत्यजीनेयत्ने करीदुर्लभ एहवोजेतप तेनेराखतोथको क्षमानेविषे शूर
एवोजे मनीषीके
पंमित ते नीच जननो करेलो अनिनुति जेपरानव तेनेपण मुदा
के
हर्षेकरीनेसहेते ॥ ७ ॥ ८ ॥ एबेकाव्यनोअर्थेएकवोते.

पराजिन्तूत्याट्टिपकयापि कुप्यस्य घैरपीमां प्रतिकर्तुमिच्छन् ॥
न वेत्ति तिर्यङ्नरकादिकेषु तास्तैरनन्तास्त्वतुला न वित्रीः ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ वलीएपरिसह सहेवाआश्रीज उपदेशेहे हेआत्मातुं थोडीपण परनीकरे
लीजे अनिनुति पीडादिक तेणेकरी अनिनुतिना करनारजे पुरुषतेउपर कोपेते अने
वली पापकरीने तेहना प्रतिकारने वांतेते एटले पूर्वजन्मांतरना पापविपाकथकी प
रानवपामेते अनेवलीतेहनो प्रतिकारपण पापेकरीनेज वांतेते परंतुतेपापेकरीने तुं
अनिनुतिजेपीडाथो तेतिर्यचनरकादिक गतिनेविषे अनंततथाअतुल मोहोटी एवि
नवित्रीकहेता पीडाथाओ एवुंकांनथीजाणतो ॥ ९ ॥

धत्से कृतिन् यद्यपकारकेषु क्रोधं ततो धेह्यरिपटू एव ॥

अयोपकारिष्वपि तद्भवाति कृतकर्महन्मित्रवर्हिर्द्विपत्सु ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेक्रोधकरवो तेवैरीनेज विभुक्तने तेकहेने हेपणितआत्मा जोतु अपकारक शत्रुनेविपे क्रोधयरेतेतो तेनेबदलेताहारा अंतरगनाजे क्रोध मान माया लोच राग अनेदेष मलीशशत्रुते तेहनेविपेज क्रोधधर केमकेएवशत्रुथी बीजोकोइ तुजने वधारेडु खदाइनथी अथवा उपकारक मित्रनेविपे जोतुक्रोधधरतोनथी तेवारेतु स सारमा अर्तिकारी एहवाङ्गानावर्णादिक कर्म तेनोहरणकरनाराजे उपसर्गादिकना करनार शत्रु तेनाउपसर्गनेकरवेकरी बाह्यदृष्टियेतोते ताहारागत्रूने पणकर्मह्यकर वामा अनेपरलोकना अनतसुखनीप्राप्तिकरवामा साह्यकारीथया माटे तत्वदृष्टिये जोता अन्त्यंतरपणे तेमित्रजावेज परिणम्या तेथी उपसर्गकारकशत्रुने तत्वदृष्टीये मित्रतुल्य जोइने तेमित्रनेविपे क्रोधनधरवो एजावार्थे ॥ १० ॥

अधीत्यनुष्ठानतपश्चमाद्यान् धर्मान् विचित्रान् विदधत्समायान् ॥

न लप्स्यसे तत्फलमात्मदेहकेशाधिकं तांश्च भवांतरेषु ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेमायात्यजवा आश्रीउपदेगेने हेअत्मातु अधीतिके ० नणवुं तथाअ नुष्ठानजे क्रियाआवड्यकादिक तथातपउपशमादिक नानाविधधर्म ते मायाके ० कपटसहित करतोथको मात्रतु पोतानादेहने कष्टजआपेने पणतेथी व्यतिरिक्तके ० बीजूंफलकाइ नवातरनेविपे पामीसनही वली नवातरनेविपे तेधर्मेनेपणपामीसन ही केमकेमायावीने बोधीपामवीडुलंनहोय ॥ ११ ॥

सुखाय धत्से यद्वि लोचमात्मनो ज्ञानादिरत्नत्रितये विधेहि तत् ॥

डुखाय चेदत्र परत्र वा कृतिन् परिग्रहे तद्वहिरांतरेपि च ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेलोचल्यजवाआश्री उपदेशकरेने हेआत्माजोतु पोतानासुखनेअ ये लोचकरेने तोज्ञानादिक जे ज्ञानदर्शनअनेचारित्र एत्रणरत्ननेविपे लोचकर बी जीयनधान्यादिक असारवस्तुथी काहिसुखनथाय माटेहेचतुरआत्मा तुआलोके डुखनेअर्थे बाह्यजीयनधान्यादिक अने अतरगथी क्रोधमानादिक परिग्रहनेविपे लोच करिसनही ॥ १२ ॥

करोपि यत्प्रेत्य हिताय किंचित्कदाचिदल्पं सुकृतं कथंचित् ॥

माजीहरस्तन्मदमत्सराद्यैर्विना च तन्मां नरकातिथिर्नू ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवेजीवने सुकृतराखवाआश्री उपदेशेने हेआत्मातु कोइकाले कथंचित् प

ऐक्येकरीने काइएक अल्पके० थोहुंपणसुकृत जेदानादिक तथातपसंयमादिकने प्रेत्यके० परलोकना हेतनेअर्थकरेढे तेसुकृतनेमद मत्सर क्रोध लोनादिकें करीने हारिसनही अनेवली तेसुकृतविना सातनरकनो अतिथिके० परोणो यइशनही एटले तेसुकृत खोयाथी नरकगतिथरो तेमाटे मदमत्सरादिकने निवारीनेसुकृतराखजे ॥ १३ ॥

पुरापि पापैः पतितोसि संसृतौ दधासि रे किं गुणिमत्सरं पुनः ॥

न वेत्सि किं घोरजले निपात्यसे नियंत्र्यसे गुंखलया च सर्वतः ॥ १४ ॥

अर्थ॥वली मत्सरत्यजवाआश्री उपदेशेढे हेआत्मातुं पूर्वेपण पापेंकरीने संसारमां पडयोढे अनेवलीगुणवंतने विपे गुंमत्सरधरेढे एमकांनथीजाणतोजे एमत्सरतोमु जने घोरके० अगाधडुःखरूपियुं जेमां जलढे एहवा संसाररूपीया समुड्मानांखेढे अनेवली ताहारा सर्वांगने निकांचित कर्मरूप सांकलेकरीबांधेढे ॥ १४ ॥

कष्टेन धर्मो लवशो मिलत्ययं क्षयं कषायैर्युगपत्प्रयाति च ॥

अतिप्रपन्नार्जितमर्जुनं ततः किमङ्ग ही हारयसे नञस्वता ॥ १५ ॥

अर्थ॥हवेआत्माने कष्टेंउपार्जितधर्म राखवानो उपदेशकहेढे हेआत्मातुं धर्मनुं एकल वलेशमात्रपण कष्टेंकरीने संचयकर केजेथकीताहरो कषायेकरीने युगपतके० समकाले घणाकालनो संचित करेलुंजेक्लेशते एकवारेंज क्षयपामे तेमाटेहेमूर्ख घणाउद्यमे उपा ज्युंएहवुं अर्जुनजे सुवर्ण ते वायुएकरीने हाइतिखेदे गुंहारी जायढे एटलेसुवर्णरस वायुयें हाखानीपरें कष्टेंउपाज्योर्जेधर्म तेनेकषायरूपवायुयें हरावेढेतेयुक्तनथी ॥ १५ ॥

शत्रून् न वंति सुहृदः कलुषीन् न वंति धर्मा यशांसि नि

चिता यशसीन् न वंति ॥ स्निह्यन्ति नैव पितरोपि च बांध

वाश्च लोकद्वयेपि विपदो न विनां कषायैः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥हवेकषायथी श्याश्याअवगुणथायढे तेकहेढे संसारीजीवने कषायेंकरी ने मित्रतेशत्रूथाय वलीधर्मजे तपदानादिक तेमेलाथाय वलीचिरकालनोसंचेलोयश तेपण अपयशसरखोथाय वलीमातापिता तथा बीजाखजनादिक तेपणकोइ स्नेह नकरे तेमाटेप्राणीने कषायेंकरी आलोकें अनेपरलोकेंपण आपदाथाय. ॥ १६ ॥

रूपलान्नकुलविक्रमविद्या श्रीतपोवितरणप्रचुताद्यैः ॥

किं मदं वहसि वेत्सि न मूढानंतशः स्वचूशलाघवडुःखं ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेजीवने मदनिवारवाआश्री उपदेशकहेढे हेआत्मातुं रूप लान्न कु ल पराक्रम विद्या लक्ष्मी तप दान ऐश्वर्य तथाआदिशब्दथी जाति परिवार स्त्री मं

दिर इत्यादिके करीने मद अहकार शुंभहेळे? हेमूर्खअनंतिवार पोताना अतिशये जाघवपणानुजे इ ख तेकेमनथी विचारतो? तुंपोतेज अनतिवार कुरूप जानरहि त हीनकुज निर्वल मूर्ख दरिडी तपकरवाने अशक्त रुपण दास किकर एहवो अघतखो हतो त्यांपणसर्ववार्ते हीनपण अनुजयुं तोआजइहा शुभदकरेळे ॥ १ ॥

विना कपायान्नजवार्तिराशि नवेनवे देव च तेपु सत्सु ॥ मूल

हि संसारतरो. कपायास्तत्तान् विहायैव मुखी नवात्मन् ॥ १ ॥

अर्थ ॥ बलीफरीने कपायनुंत्यजवुज इहेळे हेआत्माससारमा कपायविना ससार संवंधीनी आर्त्तिनोसमूह होयजनही अनेतेकषायेकरी विद्यमानठते नवार्त्तिनीराशि होयज केमके ससाररूपीया वृद्धनुमूल तेकषायजळे. माटेतेकपायनेबांभीनेसुखीथा शांतिमुखनेपाम. ॥ १ ॥

समीह्य तिर्यङ्नरकादिवेदना श्रुतेक्षणेर्धर्मदुरापतां तथा ॥

प्रमादसे यदिपयैः सकौतुकै स्ततस्तवात्मन् विफलैव चेतना ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेजेविषयने त्यजीशक्तोनथी तेप्राणीने शास्त्रनण्यो तेपणअफलजे ते आश्रीकहेळे हेआत्मा श्रुतजेसिद्धात तेनेजोवेकरीने तिर्यच नरक प्रमुखनी वेदनाने तथासर्वज्ञनापित धर्मनुंडुर्जनपणुंजे एमतेसम्यक्प्रकारेजाणीने पणजोतु कौतुकस हितथको विषयमाराचेळे तेवारे ताहारो चेतनाजे ज्ञानदृष्टि तेनिस्फलजे केमके तुन रकादिकनाडु खने जाणतोठतोपण दुर्लेजधर्मपामिने धर्मकरतोनथी ॥ १ ॥

चौरैस्तथा कर्मकरैर्गृहीति झष्टै स्वमात्रेप्युपतप्यसे त्व ॥ पुष्टै

प्रमादैस्तनुजिश्च पुण्यधन न किवेत्स्यसि लुठयमानं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेधर्मरूपधन तेजुटातुनथी तेआश्रीजीवने उपदेशकहेळे हेआत्माचोर लोको तथा झटकुजकृणकर्मकर जेदासादिकतेणे स्वमात्रके० मात्रबाह्यधनने अप हस्यावतां तुपरितापकरेळे पणपोतानापोष्या एवाजेप्रमाद तथा तनुके० शरीर तेणेचो रनीपेठें लुटयुं एहवुजे ताहरुं पुण्यरूप धन तेसर्वजुटाइजायजे माटेतेहनी रद्दाकर केजेथीतु नवातरेसुखीथाय ॥ २ ॥

मृत्यो कोपि न रक्षितो न जगतो दारिद्र्यमुत्रासितं रोगास्तेन नृपादि जा न च नियोनिर्णाशिता पोडश ॥ विध्यस्ता नरका न नापि सुखिता धर्मैस्त्रिलोकी सदा तत्कोनाम गुणोमदश्च विनुता का ते स्तुतीष्ठा च का १

अर्थ ॥ वलीआत्माने गुणरहितपणुं देखाडी मदठांमवा उपदेशकरेढे हेआत्मा जोतें मृत्युनामुखथी कोइप्राणीराख्योनथी तथा जगतजेविश्वतेनुं दारिद्रनाशपमां ड्युंनथी वलीसोलेरोगजे कासादिक तथाराजाअने चोरप्रमुखनाजय तेनाशपमाड्या नथी वलीसातजेनरक तेपणनिवाख्यानथी तथाधमैंकरीने त्रिचुवनने सदासुखीकीधुन थी इत्यादिकगुणमाहेजो एकगुणजोताहरामानथी तेवारेंताहारोगुणतेस्यो, अनेतेगु एविना मदतेश्यो, तथा विचुताके० मोहोटाइतेशी, तथास्तुति प्रशंसानीवांठा तेप एशी, एटलेपूर्वाक्त तथाविध कोइगुणजोताहरामां होयतो मदकरवोपणघटेढे पण तेविना तोजेमदकरवोतेसर्वे निर्थकढे तेमाटे मदमत्सरादिकत्यजवा ३१ इतिथी अध्यात्मकल्पद्रुमेविषयकपायाद्यवशताधिकारः सप्तमः संपूर्णम् ॥

अथशास्त्राण्यनित्योपदेशः॥ शिलातलाजे हृदि ते वहंति विशंति सिद्धांत रसा न चांतः॥ यदत्र नो जीवदयार्जता ते न ज्ञावनांकूरततिश्च लज्जया॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेआवमेंअधिकारे शास्त्रगुणकेहेढे त्यांप्रथमउपमानेशिद्धांतरेचित्तनुक ठिणपणुं देखाडेढे हेआत्माशिलाना तलियासरखा ताहराहृदयमां सिद्धांतरूपिया रसवहेढे पणतेथीतारोअंतःकरण जिगारेजेदातो नथी केमकेएहृदयमां जीवदया रूप एकीकोमलता तथाज्ञावनाजे अनित्यत्वादिक तेरूपीयाअंकूरनी श्रेणी देखाती न थी कोमलपृथ्वी जेम जलप्रवाहनेयोगें आर्जतापामे तथात्यां अनेकअंकुरादिप्रगटे तेमआसनसिद्धिकजीवने सिद्धांतनायोगथी हृदयमां कोमलताथाय तथाज्ञावनाप्र मुख शुनपरिणामपणउपजे अनेडुरसिद्धिकजीवने तोए शिलातलनुंदृष्टांतजाणवुं.

यस्यागमांजोदरसैर्न धौतः प्रमादपंकः स कथं शिवेच्छुः ॥

रसायनैर्यस्य गदाः कृता नो सुडुर्लभं जीवितमस्य नूनं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेउक्तिविशेषेकरी सिद्धांतनुं माहात्म्यकहेढे जेप्राणिने आगमजेसिद्धांत तेरूपीया मेघनेरसेंकरी प्रमादरूपीयो पंकजेकचरो तेधोवाणोनथी तेवाप्राणिमुक्ति छुंवांढेढे एटले जेने सिद्धांतजाणवाथीपण प्रमादमटयोनही तेप्राणिपढे श्याथीप्र मादरहितयइ मुक्तिपामशे केमके सिद्धांतथीअधिक बीजोकोइ प्रमाद परिहारनो उपायनथी तेउपरदृष्टांतकहेढे जेपुरुषने रसायनजेपारदादिक तेथीपण रोगहृयन पाम्यो तेनेजिवतव्य तेधणुजडुर्लभढे एमइहांपणजे सिद्धांतजाणीने प्रमादरहितन थाय तोतेनेमुक्तिपामवी घणीज डुर्लभढे ॥ ३ ॥

अधीतिनोर्चादिकृते जिनागम. प्रमादिनो दुर्गतिपापतेर्मुधा ॥

ज्योतिर्विमृदस्य हि दीपपातिनो गुणाय कस्मै शलजस्य चक्षुषी ॥३॥

अर्थ ॥ हवेजेपुरुषसिद्धातजणिनेपण प्रमादवतळे तोतेहनुंणवु वृथाढेते कहे
ढे जेपुरुषप्रमादवत सर्वथा दुर्गतिनोपढनार तेअर्चादिके० केवलपूजासत्कारादिक
नेजअर्थे सिद्धातजणे एवोहोयतेहनु जण्युं मुधाके० निष्फलजाणवु तेउपर दृष्टा
तकहेढे ज्योतिके० प्रकाशेंकरीनेज मुंजाणोथकोदीवामाजइपढे एवोजे शलजके०
पतंग तेहनाच हूजेनेत्र तेकेवागुणनाअर्थहोय एतोउलटाअवगुणकारीजथाय तेमप्र
मादिजीवरूपजे पतंगते अर्चासत्कारादिक ज्योतिमा मुंजाणोथको दुर्गतिरूप दीप
ज्वालामापढेढे त्यासिद्धातरूपचक्षुतेकाईकामनआवे सामोमोहकारीथाय ॥ ३ ॥

मोदंते बहुतर्कतर्कणचणा केचिजयाघादिनां काव्यै केचन कट्टिप
तार्थघटनैस्तुष्टा कविरव्यातित ॥ ज्योतिर्नाटकनीतिलक्षणधनुर्वे
दादिशास्त्रैः परे ब्रूम प्रेत्य हिते तु कर्मणि जडान् कुक्षजरीनेव तान् ॥४॥

अर्थ ॥ हवेतत्वज्ञानविना घणुंजणोपण व्यर्थढे तेदेखाढेढे केटलाएकपुरुष घ
णातर्कजेप्रमाण प्रमेयादिन्याय तेहनातर्कविचारनेविपे चणके० प्रतिष्ठित एवाढतां प
रवादिने जीपवाथकी हर्षपामेढे तथावलीकेटलाक चितव्याअर्थनी रचनाएरच्या
एहवेकाव्येकरीने कवीपणानीप्रसिद्धिथकी सतोपपामेढे वलीकेटलाएक ज्योतिप नाट
क नीतिके० व्यवहार शास्त्र लक्षणके० सामुद्रिक तथाअश्व गजलक्षणादिक धनुर्वे
दके० आयुध अन्यासनाशास्त्र आदिशब्दथी शकुन गारुडि इत्यादिक शास्त्रेकरीने स
तोपपामेढे पणपरलोकनेविपे हितकारीएवाजे सयमादिकर्मतेहनेविपेजो जडके०
अज्ञानढेतोतेसर्वेने अथात्मशास्त्रने अनुसारे अमेपेटजरा कहिये ठेये एटलेअथा
त्मशास्त्रनेमूकीबीजासर्वजे पापश्रुतादिशास्त्र तेपेटजराइनाजढे ॥ ४ ॥

किं मोदसे पडितनाममात्रात् शास्त्रेष्वधीती जनरंजकेपु ॥ तत्किं

चनाधीष्व कुरुष्व चाशु न ते जवेद्येन जवाब्धिपात ॥५॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजदढेढे हेपमितुं जनके० लोकनेरजनना करनार एहवाजे
शृंगार नाटककाव्यादिशास्त्र तेहनेविपेप्रवीणथको नाममात्रपमितपणाथी शुद्धर्षपा
मेढे एलोकरजकशास्त्रथी काइआत्मार्यनीसिद्धिनथी पणतुशास्त्रनेजाणिने शीघ्रपणे
काइकएहवीकरणीकर केजेथेकरीने तुजनेससार समुद्रमा बुमबुनथाय एटलेजिनाग
मजणिने तेहनेअनुसारे सयमआराध ॥ ५ ॥

धिगागमैर्माद्यसि रंजयन् जनान् नोद्यत्तसि प्रेत्य हिताय संयमे ॥

दधासि कुट्टिंजरिमात्रतां मुने क्व ते कतत् कैप च ते नवांतरे ॥६॥

अर्थ ॥ हवेक्रियाविना केवल आगमनुंजणवुं तेपण अर्थसाधकनथी तेकहेवे हेमुनितनेधिःकारणे केमकेतुं आगमसिद्धांत तेणेकरीने लोकने रीजवेवे पणपरलो कना हितनेमाटे संयमनविषेउद्यमवंत नथीयातो तेमाटेतुंकेवल पेटनराइजकरेवे पणताहरेयादराखवुंके नवांतरनेविषे तेजिनागमकिहां अनेलोकनुंरीजववुंपणकिहां तथासंयमपणकिहां एटले नवांतरेएवीगतिपामिश केजिहांएमाहेलोएकेतुजनेनहोय.

धन्याः केप्यनधीतिनोपि सदनुष्ठानेषु बद्धादरा दुःसाध्येषु परोपदे

शलवतः श्रद्धानशुद्धाशयाः ॥ केचित्त्वागमपाठिनोपि दधतस्तत्पु

स्तकान् येऽलसा अत्रामुत्र हितेषु कर्मसु कथं ते नाविनः प्रेत्यहाः॥७॥

अर्थ ॥ हवेशोडोनणावाथीपण किहांक क्रियानो उत्कर्षदेखामेवे केटलाकप्रा णी अल्पश्रुतवंतठतांपण श्रद्धानजे सम्यक्ततेणेकरीने शुद्धाशयके० निर्मलपरिणा मवंतहोयतेनेधन्यवे केमकेतेपारकाउपदेशना लेशमात्रथीपण दुःखेंसाध्य एवांजे नलाअनुष्ठान तपसंयमादिक्रियाविशेष तेहनेविषे आदरवंतवे अनेहाइतिखेदेंकेट लाकतो आगमनां नणनारठतां तथाआगमना पुस्तकधरतांठतांपण आलोक अने परलोकनेविषे हितकारीकर्म जेसंयमादिक तेहनेविषे निरादरकरेवे तेपुरुषनेपरजवने विषेशुंथाशे एटलेपरजवेतेनी शीगतीथाशे अर्थात् ते माहादुःखपामशे ॥ ७ ॥

धन्यः समुग्धमतिरप्युदितार्हदाज्ञारागेण यः सजति

पुण्यमडुर्विकल्पःपाठेन किं व्यसनतोस्य तु डुर्विकल्पै

र्यो डुस्स्थितोत्र सदनुष्ठितिषु प्रमादी ॥८॥ इतिवापाठः ॥

अर्थ ॥ वलीअर्थीतरें एहिजड्ठेवे जेअल्पश्रुतवंतथको पणकदाग्रहरहितहोय ते हने मुग्धमतिकहियें तेपणजलुंजाणवुं केमकेजे उदितके० सिद्धांतोक्त एहवीजे अ रिहंतनी आज्ञातेना रागेकरीने रखेजिनाज्ञानोचंगथाय एवीबुद्धियें कुविकल्परहित थको पुण्यकरेवे अनेजेपठितथकोपण कदाग्रहेंग्रस्तहोयतो तेनेधणुनएपण शोणुण जेलोकनेविषे द्यूतादिव्यसनथी कुविकल्पेंकरी डुपितवे एटलेकांश्क पूजासत्कारादि कना लोनेंनस्युंथकुं पण व्यसनादिकें आसक्तपणेकरी कुविकल्पचिंतवे एटलेकेहेनेरी जवुं केहेनेमोहपमाडुं केमकरि परीग्रहमेजवुं एवीबुद्धियें रात्रदिवस दुःखितथको रहे

अनेजलाअनुष्ठान जेष्टुजक्रियातेनेविषे प्रमादवतळे तोतेहनुंजण्युपण निष्फलळे आ
काव्यपेहेलाकाव्यनुं पाठांतरळे ॥ ८ ॥

अधीतिमात्रेण फलंति नागमाः समीहितैर्जीवसुखैर्जवातरे ॥

स्वनुष्ठितै किनु तदीरितै खरो न यत्सिनाया वहनश्रमात्सुखी॥९॥

अर्थ ॥ वलीतेजदृढकरेळे हेआत्मा केवलजण्यामात्रथकीज आगमसिद्धातते
नवातरनेविषे वाढितसुखेकरी फलेनही इष्टफलदायकनहोय पणतेसिद्धांतनेविषे
कह्याजे स्वनुष्ठितके ० जलाअनुष्ठान तपसंयमादिक तेनेआराध्येठते आगमफलदायक
होय तेउपरदृष्टातकहेळे जेमखरजेरासज तेसाकरनोजार उपाडवामात्रथी सुखीउ
नहोय साकरनापरिजोगनुं सुखनपामे तेम आगमनणवामात्रथीज आगमोक्त क्रिया
जनित फलपामेनही॥९॥इतिश्री अध्यात्मकटपट्टमे शास्त्रगुणाधिकारोऽष्टम संपूर्ण ॥

अथचतुर्गत्याश्रीतोपदेशः॥ दुर्गधतो यदणुतोपि पुरस्य मृत्युरायू

पिसागरमितान्यनुपक्रमाणि ॥ स्पर्शः खर क्रकचतोतितमामित

श्च डु.खावनंतगुणितौ नृशशैत्यतापौ ॥२॥तीव्रा व्यथाः सुरकृता

विविधाश्च यत्राक्रदारवैः सततमभ्रनृतोप्यमुष्मात् ॥ किं नाविनो

न नरकान् कुमते विज्ञेपि यन्मोदसे द्दणसुखैर्विपयैः कपायी॥१॥युग्म

अर्थ॥हवे एपूर्वेक्तशास्त्रधारातर्गत चतुर्गत्याश्रीतउपदेशकहेळे तेमांप्रथम शास्त्रोक्त
नरकगतिनाडु खकहेळे निश्चेकरी नरकना एकपरमाणुमात्रना दुर्गधथी पुरवासिस
मस्तलोकनुं मृत्युथाय एहवामहादुर्गधमयं नरकनापुजलळे वलीजिहां निरुपक्रमके ०
अपवर्तनरहित निकाचित् अने सागरोपमेप्रमित एकसागरोपमथी मामीने तेत्रीस
सागरोपम पर्यंत एहवाआऊपाळे केमके देवताअने नारकीनाआउपा सदाइ निरु
परुमहोय वलीजिहा स्पर्शतेपण करवतनीधाराथी कर्कशळे वलीइहाथकी अनत
गुणडु खदायी महाशीत तथा महातापळे एमहृत्रवेदनाकहीने हवेपरमाधामीनी
करेलीवेदनाकहेळे वलीजिहा देवताजे पन्नरजेर्दे परमाधामीतेहुनीकरेली अतितीव्र
कठोरजे वेदना तेविविधप्रकारना वेदन विदारणादिकहोय एप्रकारे निरतर आक्रंद
रुदनने शब्देकरी आकाशनेपुरतो एहवोजे नविष्यमाण नरक तेहथकी हेकुमतिव
तआत्मातु केमनथीबिहितो जेमाटे कषायसहितथको द्दणमात्रसुखनाकारक एह
वाविषयजे शब्दादिक तेणेकरी हर्षनेपामेळे एवेकाव्यनो अर्थएकगेळे ॥ १ ॥ २ ॥

बंधोऽनिशं वाहनताडनानि क्लृप्तदुःखरामातपशीतवाताः ॥

निजान्यजातीयजनयापमृत्यु दुःखानि तिर्यद्विवति दुःसहानि॥३॥

अर्थ ॥ हवेतिर्येचगतिआश्री दुःखदेखाडेते अनिशके० नित्यबंधन तथा वाहन के० नारनुउपाडवुं तथापराणादिकना प्रहारेंकरी ताडन वली क्लृप्ता तृपा डुरामके० दुष्टरोग आतप तडको तथाटाढ्य वायुइत्यादिक तथावलीस्वजातीनोजन जेम म हिषने महिषनोजन तथाहस्तिने हस्तिनोजन तथाअन्यजातीयजन ते जेम मृगादि कने व्याघ्रादिकनोजन तथाअपमृत्युजे कुमरण खड्गप्रहारथी तथाआहेडीप्रमुख थी तथाजल दावानल विषमादिकयोगथी क्लृप्तातृपादिक गाढवेदना आक्रांतपणे अकालमृत्यु इत्यादिकप्रकारें तिर्येचगतिमां नयंकरकवीन दुःखहोयते ॥ ३ ॥

सुधान्यदास्यानिजवान्यसूया नियोंतगर्जस्थितडुर्गतीनां ॥

एवं सुरेष्वप्यसुखानि नित्यं कितत्सुखैर्वा परिणामदुःखैः॥४॥

अर्थ ॥ हवेदेवगतिआश्रीदुःखकहेते नित्यप्रतें सुधाके० फोकट अन्यके० पारकी सेवा करवी केमकेमनुष्यतो धननालोने तथाआजीविकादिक कारणथी परनीसेवा करे अनेदेवतानेतो तेवोकोऽनिमित्तनथी तोपणसदाकालें इंडादिकनीसेवाकरवी तथाआजवेवज्जप्रहारादिकनी पीडा अने अनिसूयाके० परस्परें ईर्ष्या द्वेषादिकमां वलि अंतके० चवननुंजन केमके सरवार्थसिद्धिना देवतानेपण चवननुंजनते तथागर्जा वासनुजन वलीडुर्गतिजे चांमालादिककुलें अथवातिर्येचनुंअवतारलेवुं तेसंबंधीजन इत्यादिक प्रकारें देवतानाजवमांपण घणाप्रकारें असुखते तेमाटेपरिणामें दुःखकारी एहवाजे देवतासंबंधीसुख तो तेसुखेंसुंथाय माटेतेसुखनेपण असुखकरीजाणवा॥४॥

सप्तनीत्यनिजवेष्टविष्टवानिष्टयोगगददुःसुतादिभिः ॥

स्याच्चिरं विरसता नृजन्मनः पुण्यतः सरसतां तदानय ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेमनुष्यगतिआश्री दुःखकहेते धुंवके० निश्चेंकरीने सातनीतिजे १ इह लोक २ परलोक ३ आदान ४ आकस्मिक ५ आजीविका ६ मरण ७ अपयश एसातजन तथा अनिजनवके० राजा चोर दुर्जनादिकथी परानव तथा इष्टजे वध्न नजन स्त्री पुत्रादिकनोवियोग शत्रुप्रमुखनो योगके० संबंध तथा गदके० रोग वली दुःसुतके० कुपुत्र आदिशब्दथी कुनार्याप्रमुख इत्यादिकप्रकारेकरीने मनुष्यजन्मनु पण विरसपणुथाय तेकारणमाटे पुण्येकरीने मनुष्यजन्मनु सुरसपणुकरवुं ॥ ५ ॥

इति चतुर्गतिः स्वतती कृतिन्नतिनयास्त्वमनंतमनेहसं ॥ हृदि
विजाव्य जिनोक्तकृतातत कुरु तथा न यथास्युरिमास्तव ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेउपसंहारकहेठे हेपंमितात्मा एप्रकारे अनतकालसुधी अतिशय
नयनीकरनार एहवीचारगतिसबधीजे ड खनीश्रेणी तेप्रते जिनोक्त श्रीसर्वज्ञप्रणि
त कृतातजे सिद्धात तेथकी त्दयमा विचारीने जेम ए चारगतिना ड खनीश्रेणीओ
तुजने कोइवारे प्राप्तनथाय तेवो उपाय कर ॥ ६ ॥

आत्मन् परस्त्वमसि साहसिक श्रुताक्षैर्यज्ञाविनं चिरचतुर्गतिः स्वतती
पश्यन्नपीह न बिभ्रेषि ततो न तस्य विच्छिन्नये च यतसे विपरीतकारी ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्मा चारगतीना ड खजाणतोथकोपण धर्मनेविषे तत्परथातु
नथी तेवास्तेपरमअविचारीपणुं देखाडेठे हेआत्मातु अविचारमाहेमुख्यठो केमके
आससारमा चिरकाललगें नावीएहवोजे चारगतिनाड खनोसमूहतेहने श्रुतसिद्धात
रूपनेत्रेकरी देखतोठतोपण बीकपामतो नथी वलीतेड खना समूहनोविह्वद करवा
नेपण उजमालथातुनथी माटेतु उपराठाकर्मनुकरनारठो केमके ड खवेद कर्मकर
वानेबढजे ड खद्विकारीकर्मकरेठे ॥ ७ ॥ इति शास्त्रोपदेशातरगतचतुर्गत्याधिकारसमाप्त
अथमन ॥ कुकर्मजालै कुविकल्पसूत्रजै निबद्ध गाढ नरकाग्निजिथिर ॥
विसारवत्पश्यति जीव हे मन कैवर्त्तकस्त्वामिति मास्य विश्वसी ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेचित्तदमन नामानवनमोक्षार कहेठे तेमाप्रथम आत्माने मनरूपशत्रु
नु विश्वासकरबुनिपेठे हेजीवतुजने मनरूपी धीवर तेकुविकल्परूप सूत्रेगुथ्या ए
हवाजे कुकर्मरूपी जालो तेणोकरीगाढोबाधीने नरकरूप अग्नियेकरी मत्तोनीपरे चि
रकाललगे पचावसे जेमधीवरपण मत्सने सूत्रनीजाले गाढोबाधीनेपठे अग्नीमाप
चावे तेमइहापण एउपनयजाणबु माटेतुंताहरामनरूप धीवरनोविश्वासकरीसनही
जेम ते मनरूप धीवरनाबनावेला कुकर्मरूपजालमापडेनही एवीरीतेवर्त्तजे ॥ १ ॥

चेतोऽर्थये मयि चिरत्नसख प्रसीद किं दुर्विकल्पनिकरैः क्षिपसे जवे मां ॥
वद्धों जलि कुरु कृपाजज सध्विकल्पान् मैत्रा कृतार्थय यतो नरकाद्विजेमि ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माबीहितोथको मनरूपमित्रने विनतीकरेठे हेचिरकालनामित्रतु
चेतहेंयामाहे हेयणाकालना सहचारीतु महाराउपर प्रसादकरीने एमाठा विकल्पने
समूहेकरीने मुजने आससारमा सुंनमावेठे तुजनेहु हाथजोमीने कहुंजु जेतुमहारा

उपर कृपाकरीने गुनविकल्पजे धर्म ध्यानलक्षण तेहनी नजनाकरी आपणीमंत्रि स
फलकर केमकेहुं हवे नरकना दुःखथी बीहुंहुं ॥ २ ॥

स्वर्गापवर्गौ नरकं तथांतर्मुहूर्त्तमात्रेण वशावशं यत् ॥

ददाति जंतोः सततं प्रयत्नादशं तदंतःकरणं कुरुष्व ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने मनवशकरवाआश्री उपदेशआपेठे हेआत्माजे अंतःकरण
वशतथा अवशथको जीवने अंतरमुहूर्त्तमात्रमांज स्वर्गमोक्षादिकना सुखप्रतेआपे
अनेनरकनी प्राप्तिपणकरावे एटलेमनवशथको जीर्णशेठ तथाप्रश्नचंदराजर्षि इत्या
दिकनीपरें स्वर्गमोक्षादिकआपे अने मनअवशथको तंडुलमत्स्यादिकनीपरें अंतर
मुहूर्त्तमात्रमां नरकप्रतेआपे तेमाटेतुंताहरा अंतःकरणेज सर्वथाप्रकारेंवशकर ॥ ३ ॥

सुखाय दुःखाय च नैव देवा न चापि कालः सुहृदोरयो वा ॥

जवेत्परं मानसमेव जंतोः संसारचक्रभ्रमणैकहेतु ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेतेहिजकहेठे जीवने देवता तथा वर्षा शीत ग्रीष्मादिककाल तथा
मित्र शत्रुतेकोइपण सुखदायी तथादुःखदाइनहोय पणएकमन तेहिजजीवने सुख
दायी तथा दुःखदायीहोय हवे तेमनकहेतुंठे तेकहेठे संसारसमुद्रमां च्रमणजे ज
न्ममरणादिक तेहनुंएकहेतुंठे एवचन संझीपंचेंडी आश्रीजाणवुं अन्यथा असंझीने
मनना अजावें पण संसारमां च्रमण देखायठे ॥ ४ ॥

वशं मनो यस्य समाहितं स्यात् किं तस्य कार्यं नियमैर्यमैश्च ॥

हतं मनो यस्य च दुर्विकल्पैः किं तस्य कार्यं नियमैर्यमैश्च ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणीनेपोतानुंमन समाधिवंतठतो वशवर्त्तिहोय तेहने नियमजे ?
शौच १ संतोष ३ स्वाध्याय ४ तप ५ देवताप्रणिधानादिक लक्षण तथायमजे
प्राणातिपात विरमणादिक पांचमहाव्रत तेहनुंसुंकार्यठे केमकेतेतोसर्वे मनवशकर
वाना उपायठे अनेजेवारेंते मनवशथयुं तेवारेंतो ते सर्वगुण प्रथमजआव्या अनेजे
प्राणीनुं मन माठाविकल्पेंकरी हतप्रहतठे तोतेहने नियमयमें करीने पणसुंथवानुंठे
जेमठालीना गलाना स्तनथाव्याथी कांइ अर्थसिद्धि नथाय तेमज मनवश थयाविना
यम नियमादिक पण व्यर्थ जाणवा ॥ ५ ॥

दानं श्रुतध्यानंतपोर्चनादि वृथा मनोनिग्रहमंतरेण ॥ कषाय

चिंताकुलतोस्तितस्य परो हि योगो मनसोवशत्वं ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जीवने एक मनवशययाविना दानतथा श्रुतसिद्धांतनुंणवुं तथाध्यान तथा अर्चनजे देवपूजा आदिशब्दथी प्रासाद देवप्रतिष्ठादिक क्रिया तेसर्ववृथाजा एवी पण तेमोहफलनी देनारनथाय केमके कथायजेक्रोधादिक तेसंबंधीनीचिता थकी उपनीजे असाता तेणेकरीरहित एहबुजेमन तेहनुंवशवर्त्तिपणु तेहिजपरम योगे अने तेहिज अष्टाग योगनु सर्वस्व ॥ ६ ॥

जपो न मुक्त्यै न तपोद्दिनेदं न संयमो नापि दमो न मौनं ॥

न साधनाद्यं पवनादिकस्य किं लेकमंतकरणं सुदांत ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जीवने नवकारादिकनोजप तथा बाह्य अन्यतर वेप्रकारनुंतप तथासंयम चारित्र तथा दमजे इडियदमन तथामौनजे वचननुंसवर तथा पवनादिकनुंसाधन आदिशब्दथी चोरासी योगासनप्रमुख तेकांइमुक्तिना देवावाला थायनही तेवारे तुजने कितुके० मुक्तिप्राप्तिनो शोउपायजे तेकहेजे जेणेसुडीरीते पोतानुंअत करणजे मनतेहने वशकथुं तोतेहिज एकमुक्तिनु दातार होय ॥ ७ ॥

लब्ध्वापि धर्मं सकलं जिनोदितं सुदुर्लभं पोतनिज विहाय च ॥

मन पिशाचग्रहिलीकृतं पतन् नवाबुधौ नायतिदृग्जगो जनः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जडके० हेअज्ञानीप्राणी अतिशयेंकरीपामबुडुर्लभ प्रवहणसरिखो एह वोएसर्वज्ञप्रणीत सपूर्णधर्म तेप्रतेंपामिने वलीतेहनेठामिने मनरूपिओ पिशाचके० नूततेणेधहेलोकखोथको ससारसमुड्मापमता आयतिदृग्के० उत्तरकालनो विचार करतोनथी एटजेएमनथी विचारतोजे प्रवहणरूप धर्मनेठामी ससारसमुड्मा जपापा तखाउंनु तेथी आगलें हवे महारी शीगति थासे ॥ ८ ॥

सुदुर्जय ही रिपवत्यदोमनो रिपूकरोत्येव च वाक्तनू अपि ॥

त्रिजिह्वस्तद्विपुञ्जि करोतु किं पदीनवन्डविपदा पदे पदे ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हेआत्माअतिशय दुर्जयएहबुजे ताहसंमन तेपोतेंशत्रुपणु आचरेजे अ नेवली वचनतथाकायानेपण शत्रुकरेजे मनडुष्टथके वचनतथा कायानाव्यापारपण डुष्टथाय तेकारणमाटे मन वचन तथाकाया एत्रणेशत्रुये पराजव्यो एहवोतुपगेपगे डुष्ट विपदा जे नरकादिक तेहनुं नाजनथातोथको तुसुकरे एटछेताहरोकांइचालतु नथी॥९॥ रे चित्त वेरि तव किं नु मया उपराधं यद्दुर्गतौ क्षिपसि मा कुविकल्पजालो॥जा नासि मामयमपास्य शिवेस्तिगंता तत्किं न संति तव वासपद ह्यसंख्या १०

अर्थ ॥ हेचित्तरूपवैरी में ताहरोशो अपराधकीधोठे केतुंमुजने विकल्परूपजात्रें बांधीने दुर्गतिमांनाखेठे जोतुंएमजाणतोहोयजे एजीवमुजनेपरिहरीने मुक्तिजनारठे तोपणताहरे वशकरवानास्थानक वलीमहाराशिवाय बीजाद्यसंख्याता संसारीजी वसुंनथी एटले एकहुंजतोरह्यो तोपण ताहरेबीजानीशीखोटठे ॥ १० ॥

पूतिश्रुतिःश्वेव रतोर्विदूरे कुष्ठीव संपत्सुदृशामनर्हः ॥

श्वपाकवत्सज्जतिमंदिरेपु नार्हेत्प्रवेशं कुमनोहतांगी ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेमननाअवशपणाथकी बहुप्रकारना अवगुणथायठेतेदेखाडेठे डट मनेकरीसंतापपाम्यो एहवोजेप्राणी तेकुंध्याकाननां कुतरानीपरें रतिजेनिवृत्तितेहथी वेगेलोहोय जेम कीमेंखाधो एहवोजे कुतरोते किहांपणकृणमात्र रतिपामेनहीतेम कुविकल्पचित्तनोधणी तेपणरतिरहितहोय वलीकोढीआनीपरें संपदारूपणीजे सुदृ शात्रोरूप उत्तमकन्याओ तेहनेवरवाअयोग्यहोय जेमकोढीआनेकोऽपण उत्तमक न्यावरवावांठेनही तेमदुष्टचित्तवंतप्राणीने सौजाग्यादिक कोऽपणसंपदाआश्रयेनही वलीसद्गतिरूपजेमंदिर तेहनेविपे श्वपाकके० चंडालनीपरें प्रवेशकरवानपामे॥ ११ ॥

तपोजपाद्याः स्वफलाय धर्मा न दुर्विकल्पैर्हतचेतसः स्युः ॥

तत्स्वाद्यपेयैः सुनृतेपि गेहे क्षुधातृपाज्यां प्रियते स्वदोषात्॥ १२ ॥

अर्थ ॥ माटेविकल्पेकरी जेहनुंचित्तपीडाणुंठे एहवाप्राणीने तपजपप्रमुखजेधर्म तेपोतपोताना फलनुंदेवावालोनाथाय अने कुविकल्पचित्तनोधणी धर्मक्रियाकरतोय कोपण मोक्षफलपामेनही तेउपरदृष्टांतकहेठे जेमकोऽ अपुण्यवंतप्राणी खानपाना दिकें जरेलाघरमांपण पोताना कृपणतायादिकदोषथी सुखतृणायेंपीडाय तेमइहां पण कुविकल्पचित्तवंतप्राणीते ठतेधर्मपण परजवेंसीदाय ॥ १२ ॥

अकृतसाध्यं मनसो वशीकृतात् परं च पुण्यं न तु यस्य तद्वशं ॥

स वंचितः पुण्यचयैस्तद्वैः फलैश्च हीही हतकः करोतु किं॥ १३ ॥

अर्थ ॥ एकमनना वशकरवाथी बीजुंसर्वपुण्यते सुखेंसाध्यठे अनेते मन जेहनेव शनथी तेप्राणी पुण्यनेसमूहें त्यातेपुण्यजनितफलेंकरीने वांठितठे तेफोकटठे एट जेमनवशविना पुण्यनी त्यापुण्यजन्यक फलनी फोकट आशाराखेठे तेमाटे हीही इतिखेदे एबापडो प्राणी सुंकरे पठे तेहने एके गतिनथी ॥ १३ ॥

अकारणं यस्य सुषुर्विकल्पैर्दृतं मनः शास्त्रविदोपि नित्यं ॥

घोरैरर्घैर्निश्चितनारकायुर्मृत्यौ प्रयाता नरके स नून ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ यद्यपिसिद्धातनोचनारते तथापिजेहनुमन अकारणके० उपसर्गादि ककारणविना पण नित्ये अतिशयेकुविकल्पेकरी पीडितते तेपुरुषमहारौडपापेकरीने दृढकीधुंते नरकायुजेणे एहबुधकोते सर्वथा मुआपढी नरकमाजजशे ॥ १४ ॥

योगस्य हेतुर्मनसः समाधि परं निदानं तपसश्च योगः ॥

तपश्च मूल शिवशर्मवल्या मनःसमाधि जज तत् कथंचित् ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ मननीसमाधिजे एकाग्रता तेहिज योगनुहेतुते अनेवलीयोगजे अष्टांग लक्षण तेतपनुपरम उत्कृष्टकारणते अनेतेतपतो मोक्षसुखरूपणी वेलीतुंमूलजे मा टेहेआत्मा जेतेउपाय करीने मननीसमाधिनेआदर केमके मननीसमाधिथी योग अने योगथी तप तथा तपथीमोक्षसुख एमपरपराये सर्वसिद्धिपामे ॥ १५ ॥

स्वाध्याययोगैश्चरणक्रियासु व्यापारणैर्द्वादशज्ञावनानि ॥

सुधीस्त्रियोगी सदसत्प्रवृत्तिः फलोपयोगैश्च मनो निरुंध्यात् ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेमनसमाधिना उपायकहेते स्वाध्यायजे जिज्ञासमतेहनायोगनुं वहेबु आंबिलादिक तपविशेष तेषेकरीने तथाचारित्रसंबंधीनी क्रियानेविपे प्रवर्त्तवेकरी वलीअनित्यादिक बारज्ञावनायेकरीने वली त्रियोगीजे मन वचन कायानायोग ते होनी सदसत्प्रवृत्तिके० जलोअने जूडोव्यापार तेहना फलनुं उपयोगजे विचारणा एटलेत्रियोगना शुनव्यापारनो शो फलते एहवीविचारणा अने अशुनव्यापारनोशो फलते एहवाजे उपयोगदेवा इत्यादिक प्रकारेकरी मननेवशकरुं ॥ १६ ॥

ज्ञावनापरिणामेषु सिद्धेष्विव मनोवने ॥

सदा जाग्रत्सु दुर्ध्यानसूकरा न विशत्यपि ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेवली एसर्वप्रकारमां पण ज्ञावनापरिणामने विशेषदेखाहेते मनरूपी आवननेविपे सिद्धसंस्वाजे ज्ञावनाना परिणाम तेमासर्वदासावधानरहेथके दुर्ध्यां नजे आर्त्तरोडध्यान तेरूपजे सूअरोते प्रवेशपणकरीशकेनही तोतिहा तेसूअरो वासकरवानेतो सर्वथानजपामे ॥ १७ ॥ इति श्रीअध्यात्मकटपडुमे चित्तदमनानि भानो नाम नवमोअधिकार सपूर्ण थयो ॥ ९ ॥

अथ सामान्यतो वैराग्यधर्मोपदेशः ॥ किं जीव माद्यसि हसंस्य
यमीहसेऽर्थान् कामांश्च खेलसि तथा कुतुकैरशंकः ॥ चिद्धि
प्सु धारनरकावटकोटरे त्वामन्यापतल्लघु विनावय मृत्युरक्तः ॥१॥

अर्थ ॥ हवेसामान्यथी वैरागोपदेशनामा दसमोअधिकारकहेळे तेमांप्रथमजीव
ने मरणसंबंधीनयदेखाडेळे हेजीवतुं मदशानोकरेळे तथासुंहजेळे वली अर्थजेसुव
एरूपादिक तेहनेसुंवांढेळे तथावली निःशंकठतो कौतुकेकरीने कामजे शब्दादिक
विषय तेप्रतेसुंरमेळे तुजनेतो जयंकर नरंकरूपजे खांइ तेमांनाखवावांढतो एवो मृ
त्युरूपजे राक्षस तेउतावलुं तारेसन्मुखआवतुं सांजलीने निःशंकरहिशनही ॥१॥

आलंबनं तव लवादिकुठारघाताश्लिष्टंति जीविततरुं न
हि यावदात्मन् ॥ तावद्यतस्व परिणामहिताय तस्मि
न् भिन्ने हि कः क्वच कथं जविता स्वतंत्रः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेआउणुंविद्यमानठते जीवनेधर्मकरवुं उपदेशेळे हेआत्माताहरो आ
लंबनआधारनूत एहवोजे जीवितव्यरूपवृद्ध तेप्रते लवादिकजे लव लेश कृणं य
डी मुहूर्त्तप्रमुखकालमान तेरूपीया कुहामानाघाव जाहांलगेढेदेनही तेहथीपहेजां
ज परिणामहितजे निदानहितकारी तपसंयमादिक तेहनेअर्थेउद्यमकर जेथ
कीताहरो जीवितव्यरूप वृद्धेद्यापठि फरीतेहने नवपल्लवकरवाने किहांक कोइकप्र
कारें पण मंत्रउपायथासे जेणेकरीतुं जीवितव्यरूपतरुने नवपल्लवकरीस एटलेक
णेकृणे जीवितव्यरूप वृद्धेदातुंजायळे तेढेदाइगयापठि फरीसज्जकरवानु कोइउपा
यनथी तेमाटे आत्महितनेविषे तत्परथावुं एहिजश्रेष्ठउपायळे ॥ २ ॥

त्वमेव मोग्धा मतिमान् त्वमात्मन्नेष्टाप्यनेष्टा सुखदुःखयोस्त्वं ॥

दाता च ज्ञोक्ता च तयोस्त्वमेव तच्चेष्टसे किं न यथाहितासि ॥३॥

अर्थ ॥ हवेसर्वकरणीते आत्मानेआधीनळे एहवुंकहिने विशेषेप्रेरेळे हेआत्मातुं
मोग्धाके० मूढतासहिततो अने मतिमान्के० ज्ञातापणतुंढो वलीसुखनुं वांढक अ
नेडुःखनुंअवांढकपणतुंढो तथासुखअनेडुःखनुंदाता अनेज्ञोक्तापणतुंजढो केमके सु
खडुःखते स्वरुतकर्मथीजथायळे यडुक्तं श्रीउत्तराध्ययने अप्पानईवेअरणि अप्पामे
कूमसामली अप्पाकामडुधाधेणुं अप्पामेनंदणं वणं अप्पाकत्ताविकत्ताय इत्यादिक
माटे जेरीतें ताहरीआत्माने हितनीपजे तेमजकांनथीकरतो ॥ ३ ॥

कस्ते निरंजन चिरं जनरंजनेन धीमन् गणोस्ति परमार्थदृशेति पश्य ॥
त रजयाशु चरितैर्विशदैर्नवाब्धौ यस्तां पतंतमवलं परिपातुमीष्टे ॥४॥

अर्थ ॥ हवेलोकनेरीजवतोथको आत्मापोतानुं हितकाइकरतोनथी तेआश्रयीउ
पदेशेठे हेनिरजन हेनिरलेपआत्मा हेबुद्धिवत हेहिताहितविवेकनाजाण चिरकाल
जावजीवजगे लोकनुंरीजवबु एटलेमलीनवस्त्र धारणकरी बाह्यक्रिया देखामीने शू
न्यचिन्ते गामेगामे उपदेशआपीने लोकनुंमनरीजवबुं तेथीतुजने शोणुण्ठे एटलुंत
त्वदृष्टे विचारी परमार्थदृष्टीयेजोता लोकरीजव्याथी आत्माने अर्थसिद्धिकांश्नथी
तेमाटे लोकरंजनत्यजीने उतावलोथयी विशदके० निर्मलजे चारित्र तपसयमादिक
आचरण तेणेकरीने श्रीवीतराग तथातेमनाजापेलाधर्मनेरीजव जेथकीतुजने अ
बलंके० परजवे संबलेंरहित संसारसमुड्मांपडताथका राखवानेसमर्थथाय केमके
संसारमांपडता एकधर्मजआधार आपणे पणलोककोइ आधारआपणेनही ॥४॥

विधानह सकललब्धिहरहं नृपोह दाताहमद्भुतगुणोहमह गरीयान् ॥

इत्याद्यहंकृतिवशात् परितोपमेपि नो वेत्ति किं परजवे लघुता चवित्री ॥५॥

अर्थ ॥ हवेअहंकारनिवारवा उपदेशेठे हेआत्मा हुंपणितहुं हुंसर्वजज्ञाये स
हितहुं दुराजाहुं हुंदातारहुं हुंअद्भुतगुणवतहुं तथाहुंमहोदोबु इत्यादिकजे पोता
नामनकल्पित अहंकार तेहनावशथकीं तु परितोपके० हर्षणामेठे पणजन्मातरे
जाविनी एहवीतेपदार्थानी लघुताप्रते काविचारतोनथी जेजेपदार्थनेतु आचवमा
हुंपदेकरेठे तेतेपदार्थनीतु परजवेहीनतापामिस इतिजाव ॥यडुक्तं योगशास्त्रे ॥जाति
जानकुर्जैश्वर्यं बजरूपतप श्रुते ॥ कुर्वन्मदं पुनस्तानि हीनानि लज्यते जन इति ॥५॥

वेत्ति स्वरूपफलसाधनबाधनानि धर्मस्य त प्रजवसि

स्ववशश्च कर्तुं ॥ तस्मिन् यतस्व मतिमन्नधुनेत्यमुत्र

किंचित्त्वया हि नहि सेत्स्यति ज्ञोत्स्यते वा ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने इहजवेधर्मकरवानी प्रेरणाकरेठे हेबुद्धिवतप्राणी तुधर्महुं
स्वरूपजे हांत्यादिकदशविध लक्षण तथाधर्मनुफलजे मोहादिक तथाधर्मनुसाधन
जे मनुष्यजन्म आर्यक्षेत्रादिक तथाधर्मना बाधकजे कुजन्म कुक्षेत्र प्रमाद मिथ्या
त्व इत्यादिकसर्वप्रकारने वेत्तिके० जाणेठे अनेवली स्ववशके० पोतानेवशेथको ध
र्मकरवाने समर्थपणठो पणतिथेच नारकीनीपरे परवश तथाधर्मकरवाने असमर्थ

नथी तेमाटे आज्ञवमांज धर्मनेविषे उद्यमकर केमकेफरी परजवेंते कांइ सीजेनही
तथा तुजने तेवा धर्मनुं फरीकांइ जाणपणुपण नहीयाशें माटे ॥ ६ ॥

धर्मस्यावसरोस्ति पुञ्जलपरावर्त्तरनंतैस्तथा यातः संप्रति जीव हे प्रस
हतो दुःखान्यनंतान्ययम् ॥ स्वल्पाहः पुनरेप दुर्लभतमश्चास्मिन् य
तस्वार्हतो धर्मं कर्तुमिमं विना हि नहि ते दुःखद्वयः कर्हिचित् ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने धर्मनुंअवसरजणावेढे हेजीवअनंतादुःख सहित तुजने
अनंते पुञ्जलपरावर्त्तें संसारमांजटकतां संप्रतिके० हमणा आज्ञवमां धर्म करवानुंअव
सरआव्योढे अनंतउत्सर्पिणी अने अवसर्पिणी प्रमाण एकपुञ्जलपरावर्त्तें आय ते
हनुंस्वरूप ग्रंथांतरथीजाणवुं एधर्मनुंअवसरते थोडाजदिवसलगणढे फरीपामवुं घ
णुंदुर्लभढे तेमाटेअवसरें श्रीजिनोक्तधर्म करवाने उद्यमकर केमके एजिनोक्तधर्म
विना ताहरे किवारेंपण जन्ममरणादिकना दुःखनो क्ययवानुंनथी माटेजोदुःख
नुं अंतकरवाने वांढतोहोयतो एअवसर पामिने धर्मकरवाने तत्परथा ॥ ७ ॥

गुणस्तुतिर्वाग्वसि निर्गुणोपि सुखप्रतिष्ठादि विनापि पुण्यं ॥

अष्टांगयोगं च विनापि सिद्धिर्वातूलता कापि न वा तवात्मन् ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेअयुक्तवांढकपणाथी जीवनुंबाहुलापणुंदेखाढेढे हेआत्मातुंज्ञानदर्शन
चारित्रादिकगुणेरहितअकोपण गुणस्तुतिजे पोतानीप्रशंसा लोकनामुखथी कीर्तिना
वरणनने वांढेढे तथापुण्यविनापण सुखने तथा प्रतिष्ठाके० गौरवपणानेवांढेढे व
ली अष्टांगजेयोग यम नियम आसन प्राणायाम प्रत्याहार धारणा ध्यान समाधि
एआठयोगविना पण सिद्धिअष्टकर्मक्यलक्षण सिद्धनाआठगुण अथवा सिद्धिते
अष्टमहासिद्धि लघिमा वशिता ईशिता प्राकाम्य महिमा अणिमा यत्नकामावसायि
ता प्राप्ति तेप्रतेंतुंवांढेढे माटेहेआत्मा एताहरो बाहुलापणुंते कोइअपूर्वनवुंजदेखा
यढे केमके कारणनी सामग्रीविनाज कार्य नीपजाववानी अनिजापाकरेढे ॥ ८ ॥

पदे पदे जीव पराजिन्तूतीः पश्यन् किमीर्ष्यस्यधमः परेभ्यः ॥

अपुण्यमात्मानमवैषि किं न तनोषि किंवा न हि पुण्यमेव ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेबीजानाकरेला अपमानथी जीवईर्षाकरेढे तेआश्रीउपदेशकरेढे हे
जीवतुं पुण्यरहितपणाथी अधमके० नीचअवस्थापाम्योअकोपण पगेंपगें बीजानी
करेली जे अजिन्तूतिके० अपमान आक्रोशादिकते देखीने परेभ्यःके० तेलोकउपरें
सुं ईर्षाके० क्रोधकरेढे पणपोताना आत्मानेज पुण्यहीन केमजाणतो नथी जेपुण्य

हितहोय तेहनेतो पणेंपणें पराजवथाय तेमासुं महोटीवातळे एमकाविचारतो नथी अ
यवानिश्चेथी पुण्यजकेमकरतो नथी केजेथकी कोइपराजवनथाय ॥ ९ ॥

किमर्दयन्निर्दयमंगिनो लघून् विचेष्टसे कर्मसु हि प्रमोदतः ॥

यदेकशोप्यन्यकृतार्दनः सहत्यनंतशोप्यंगयमर्दनं नवे ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माप्रते परनेपीडातुं फलकहेळे हेआत्मातु निर्दयपणेकरी ताह्रा
यकी लघुके० निर्बल एहवाजे अंगीके० प्राणी तेहनेपीडतोथको तु प्रमोदतःके०
हर्षेकरी पापकर्मविषे सुंप्रवर्त्तेळे केमके एकवारपण जेप्राणिये अन्यजीवने पीडाउ
पजावीहोय तेप्राणीअनतिवार ससारमापीडासहे यडुक्तं तिवयरेउपउत्ते सयगुणि
उत्तयसहस्सकोडिगुणा ॥ कोडाकोडिगुणोवाहुळ विवागो बहुतरो वा इति ॥ १० ॥

यथा सर्पमुखस्थोपि नेको जतूनि नद्ध्येत् ॥

तथा मृत्युमुखस्थोपि किमात्मन्नादसेऽगिन ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेतेउपर दृष्टांतकहेळे जेम नेकजे मेडको तेसर्पनामुखमा रह्यो अर्धग्रसित
थको पण जतुजेन्हाना कृडजीवतेप्रतेखाय तेम हेआत्मा तुपणमृत्युना मुखमा र
ह्योथको पण अन्यप्राणीआने सुंपीडाआपेळे ॥ ११ ॥

आत्मानमलपैरिह वंचयित्वा प्रकल्पितैर्वा तनुचित्तसौख्यैः ॥

नवाधमे किं जन सागराणि सोढासि ही नारकड खराशीन् ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेइहनेवे हिसाजनिन अल्पमात्रसुखथी परनेवे अनताड ख सहवा
पडशे तेकहेळे हेजन हेससारीप्राणी प्रकल्पितके० तेताहरी कल्पनामात्रथी ड ख
नेज सुखकरीमान्या तेपणवली अल्प तुळ कृण स्थायी एहवाजे मनवचनकाया
सबधीसुख तेणेकरी इहनेवे तुठगायेढतो हाहाइतिखेदे नवजे चारगतिरूपसंसार
तेमा अधमजे नरकतेहनेविषे घणाक सागरोपमसुधी नारकीनाजेड खसमूह तेसहे
वाने सुंतत्परथायळे ए विषय सुखते ड खजळे पणकल्पनामात्रथी एनेजीवसुख
करीमानेळे ॥ १२ ॥ यदाह नर्तृहरि ॥ तृपा शुष्यत्यास्ये पिबति सलिजं स्वाड सुरजि
कृधार्त सन् शालीन् कवलयति मासाज्यकवलान् ॥ प्रदीते रागाग्नौ मुदढतरमा
श्लिष्यति वधूं प्रतीकारो व्याधे सुखमिति विपर्यस्यति जन ॥ १३ ॥

नरभ्रकाकिण्यदविदुकाश्च वणिकत्रयीशाकटजिकुकाद्यैः ॥

निदर्शनैर्द्वारितमर्त्यजन्मा ड खी प्रमादेर्वहु शोचिताऽसि ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ बलीतेहिजअर्थ उत्तराध्ययनसूत्रना दृष्टांतकरी दृढकरेते हेआत्मातुं प्र
मादजे मद्यादिकपांच तेनावशयकी मनुष्यअवतारहारीने पढेपरजवेंडुःखीअथको
उरत्रजेबोकडो कागिणी उदकबिंदु आम्रवातकीराजा वणिकत्रयीजे त्रणव्यापारी
शाकटजे गामावाहक निह्नुकजेरांक इत्यादिकोनादृष्टांततुं पण घणुंशोचनाकरीस ॥ १ ३

इहांसंक्षेपथी उरत्रादिकना दृष्टांतलिखेते तेमांप्रथम उरत्रनुंदृष्टांतकहेते जेम
कोइगाममां कोइकनाघरमध्ये एकबोकडोहतो तेकोइक प्राहुणोआवसें तेवारें ए
हनुंमांस काममांआवशे एमचितवीने तेघरनामाणसो तेबोकडाने अन्नादिकेंपोपेते
अनुक्रमेंते बोकडो घणुपुष्टशारीययो हवेतेहनेतेहवोदेखीने एकवाठडो मनमांखेद
पाम्योथको क्रोधधरीने दोहतांशेपरहुंजे पोतानीमातानुंडुध तेहनेधावेनही तेवारें
मातायें क्रोधनुंकारणपुढेथके कहेवालागो हेमाताजूआने आबोकडो यथेष्ट अ
न्नादिकखायते तेथीकहेवो पुष्टयइरह्योते एहनेपुत्रनीपरेंपाजेते नानाप्रकारना अ
लंकारपहेरावेते अनेमुजनेतो पोतानीमातानुंडुध तेपणकोइ पीवादेतो नथी तथासुका
तृणतेपण वखतउपर पूरामजतानथी एहवुंसांनली मातायेंकहुं आउरचिणाई
पया जाइंचरसिनंदित॥सुकृतिणेहलांतेहि एयं दीहाउजरस्कणं ॥ १ ॥ हेवत्स जेमरोगीउ
मरवापडयोहोय तेहनेजेकांइ खावामांगे तेआपे तथाफुलनीमाला प्रमुखपहेरावे तेम
एबोकडानेपण वध्यमंमननीपरें गृंगारादिककरेते पोपेते पणकोइप्राहुणाआवसें तेवा
रेपरीक्षाजणासे तेसांनली वत्सठानोरह्यो पढेकोइकदिवशें तेहनेघरेंप्राहुणाआव्या
तेवारेंतेबोकडानेबांधी उंचूकरी घणुतडफडतो जीजकाढतो दीनस्वरे आरडतो मृत्युप
माडयो तेहनामांसने खंडोखंडकरी पचावीने प्राहुणासहितसकुटुंबें घरधणिये नह्नु
एकीधुं तेवृत्तांतदेखीने वाठडो जयपाम्योथको चुरव्योतरस्योथकोपण मातानुंडुधपीये
नही तेवारेंमातायें पुढेथके वत्सबोव्यो हेमातामैं बोकडानीएहवी जूंमीअवस्थादीठी
तेथीमुजने धाववानीपण वांठाआतिनथी एमइहांपणएउपनय जोमवो जेमतेबोक
डोजीवतव्यनीवांठायें निर्जयपणे यथेष्टपुष्टयातुंथको प्राहुणाआवे मृत्युपाम्यो
तेमहेआत्मातुंपण प्रमादेपुष्ट्यको यथाइत्तायेंविचरेते पणमृत्युआवेथके मनुष्य
जन्महारीनरकादिकना दुःखपामि घणुशोचपामीस.

हवेबीजुंकांगणीनुंदृष्टांतकहेते जेमकोइकरांक परदेशेजइ मजूरीकरीने एकहजार
सोनैया कमायो पढेपोतानादेश तरफचाव्यो तेवारेरस्तामांखरचीसारुं एकरूपकवटा
वी तेहनी (५०) कागणीसाथेराखी बीजासर्वइव्यनी वांसलीनरी सीवीनेराखी एक
दिवसें किहांकमार्गमां विश्रामस्थानकें एककांगणीवीसरी ते सयवारासाथें आगजें

जातासाजरी तेवारेंराकेविचाखुंजे एककागणीनीखोटे रखेनेबीजुरूपक वटाववुं पडे
इमचित्तवी सथवारोमूकी इव्यनीवासली किहाकगोपवीने तेकांगणीलेवा पाठोव
त्यो आवीनेजूएतेतो कागणीकोइकलइगयु अनेपाठोफरीनेजूएतो वासलीपण को
इकलेइगयु पठेनिराशययी अतोत्रष्ट ततोत्रष्टको घणुशोच करवालागो जेमतेरां
के एककागणीनालोचथी हजारसोनैयानीवांसली अनेतेकांगणी बेन्हे खोइने घ
णाशोचनुजाजनययो तेमआत्मापणपूर्व अप्राप्तकामजोगथको बहुमूलचारित्रपा
मिने वलतुकागणीतुव्य कामजोगनीलालसाये चारित्र्यजीने कामजोगगवेषतोथको
कामजोगपणनपामे अनेचारित्रपणनपामे एमवचयत्रष्टयथको तेराकनीपरे घ
णुशोचपामे इहा कागणी ते एक मासानुं चोथोनाग अथवावीसकोमी अथवा
एकरूपैयानुं (८०) मुंजागजाणवो

हवेत्रीजु उदकबिडुनुंष्टातकहेहे कोइकवनमा कोइतुपातुरने कोइकदेवताये क
रुणाकरीने ह्मीरसमुइनेकाठेजइमुक्यो तेमूर्खतिहांपाणीपीधुनही अनेदेवतानेकहुजे
हेस्वामि महारागामनीसीममाकुठे तेहनेउपकाते माजनेअग्रेलबमान एकजलवि
डुठे तेखरीपडगे माटेमुजनेतिहामूकोतो बिडुओपीठं तेसाजली तेहनेमूर्खनिर्जाग्य
जाणी देवतायेतिहामूक्यो देवतापोताने स्थानकेगयो पठेतेबिडुओपण खरीपडयो
तेदेखीतेमूर्ख उजयत्रष्टयथो थको शोचकरवालागो तेमइहातुपातुरतेजीवह्मीरसमु
इतेचारित्र देवतातेसजरु जलबिडुआरूप कामजोगनासुख एम उपनयजाणवु

हवेचोधुंआभ्रष्टातकहेहे कोइकराजाने आवानाफलघणुज वल्लनहता एकदिव
जे घणाआभ्रफलनाखावाथकी अजीर्णविपुचिकाययी पठेवैद्येअनेक औपथेकरी,घ
णीकष्टेनिरोगीकीधो वलतुवैद्येकहु हवेजोआभ्रफलखासोतो मरणपामसो एमकही
सर्वथावाखो राजायेपणपोतानादेशमाथी आबूनासर्वचनेढेदावीनाख्या हवेकोइक
दिवसेराजा आहेडेनिकथ्यो तिहाडुष्टअथे अपहसा एहवाप्रधान अनेराजावेहुजण
घणुद्रपंथे किहाकथटवीमाजइपहोता सैन्यसर्वपाठलरहु राजाप्रधान वनेजेण अ
थ्वथीउत्तरी आवानीठायायेवेता तेआवानीचेफलपमचादेखी राजानेघणादिवसे अ
जिलापथयो प्रधानेघणुवाखो तोपणतेफलखाधु एटलेतत्काल मृत्युअवस्थातुव्यथ
योथको घणुशोचवालागो जेमतेराजा आभ्रनासार्दिलुव्योथको प्रधानेवाखोथकोप
ण ते फलखाइ राजा जीअत्तवनी आगातजीने मरतामहाशोकपाम्यो तेमइहापण
विषयलुव्यकजीव विषयने परवगथको जिनाझाअणमानतो कामजोगासक्तथयी
सयम अने मनुष्यजन्म वेदुहारीने पठे पश्चात्ताप करजे

हवेपांचमुंवणिकनुं दृष्टांतकहेढे एकवणिकनेत्रणपुत्रहता तेत्रणेनेहजार हजार सौनैया आपणआपीनेकहुंजे एटलाइव्यंतमेव्यापारकरीने अवधिवपरेंआववुं हवे तेत्रणोजण नीमे नीमे मूललेइने जूदेजूदेनगरेंचाव्या तेमांपहेलोनाइसर्वव्यसनरहित अल्पव्ययकरतो थको व्यापारकरवालागोतेमां घणोकमाणुं अनेबीजो हजारसौनैयाकायमराखीने लाजआवेतेवावरे एरीतेंते मूलइव्यनेराखीरहुं अनेत्रीजेव्यापारकी धुनही अनेवेश्यादिकनाव्यसनमां सर्वमूलइव्यवावरीनाखुं अनुक्रमेंतेत्रणोजण पोतानाघरेंआव्या तेहोनुंव्यतिकरजाणीने त्रीजापुत्रनें मूलनीमेंपणनराख्योमाटे पितायें घरथीबारकामीमूक्यो लोकमांनिंदनिकथयो दासपणुंपाम्यो जेमतेत्रीजोपुत्र नीमेंमूलनेहारीने निंदाअवस्थापाम्यो तेमआत्माविषयनुव्यथको पूर्वजन्मपुण्यरूप मूल नीमेंहारीने जन्मांतरेंडुर्गतिना दुःखपाम्योथको घणुंशोचपामेढे.

हवेठठो शाकटनुं दृष्टांतकहेढे जेमकोइक गामानुवाहकसम विषम मार्गजाणतो थको पण विषममार्गे गामानेलेइगयो पढेधुसखुंजांगेथके शोचकरवामांमधुं तेमइ हांपण जीवपुण्यपापादिक मार्गनेजाणतोथको पण प्रमादना परवशपणाथकी कुमार्गे चालतो कुगतीमांपमसे तेवारेंशोच पामसे.

हवेसातमुं निहुकनुं दृष्टांतकहेढे कोइकगामडीआनो रहेवासी पुरुषदालिडेंपरा जव्योथको देशांतरेजइ निहूकामांगे पणपुण्यरहितपणाथकी निहूकानपाम्यो तेवारे फरीपोतानां घरतरफचालवानिकव्यो मार्गमांकोइकगामे पाण पाटकपाशे एकदेवलढे तेमां रात्रेजइसुतो तेदेवलमांथी एकसिद्धचित्रेलुंकामकुंनहाथमांलेइ निकव्यो पढेएक बाजुयेंउजेरही घडानेकहेवालागो हेकुंनइहांमंदिरकर एटलेतिहां मंदिरथयुं एम तिहांशय्यादिक नोगसामग्रीसर्वकीथी पढेस्त्रीसहित रात्रेनोगनोगवी प्रजातेंसर्व संहयुं तेदेखीने निहूकेचिंतव्युं जेआजलगणहुं फोकट पृथ्वीमांनम्यो हवेजोडुंएसिद्धनेसेवुंतो माहरीसर्वआश्याफले एमचिंतवीते पाणनीसेवाकरी एकदिवशेते पाणप्रसन्नअइवोव्यो जेतुंसुंमागेढे तेवारेनिहूंबोव्युं जेताहरापशायथीहुंपण एहवोनोगपामुं पाणेकहुंतुजने गमेतो एकुंनलेइजा अनेगमेतो एकुंनप्रतिष्ठानी विद्यालेइजा तेवारे निहूकबोव्यो जेहेस्वामीविद्यातो कष्टकरीसाधुं तेवारेंफले तेमाटेविद्यासिद्धकुंनढे तेहिजमने आपो तोकष्टकिथाविनाज नोगसिद्धिपामु पढेतेपाणेधमोआप्यो हवेतेगामडीआघटलेइने घरेंआव्यो घटनेप्रतापें उज्वलघरनीपजावी विविधनोगसामग्री मेजवी पोतानासर्वकुडुंबसहित मनोवांछित विलास नोगववालागो पोताना सज्जनादिकने खेतीप्रमुख आजीविकाना उपाय सर्वमूकाव्या ढोरप्रमुखचतुष्पद सर्वठो

डोमूक्या एकदिवशे ते ग्रामीणमद्यपाने ढाकटोयइने मनमांर्हपधरतो तेविद्याकुंज
खानाउपरलेइने नाचवालागो मद्यपानना परवशपणाथकी घटपडीने जांगीगयो
तेथी विद्याये करेलुं वैजव सर्वमटीगयो पलेग्रामीणकुटुंबसहित आजीविकायें
डु खीथयोथको शोचकरवालागोके हाहाइतिखेदे जोमेघटसिद्धिनी विद्यालीधीहती
तोसुखीयात एरीते जेमतेग्रामिकजिहु परिच्छटनकरता दैववशात् कामकुंजपामिने
वलीमद्यपाननी परवशताथकी कुंजजागीनाखीने विद्यानुशोचपाम्यु तेमएजीवपण
डुलंज जिनधर्म पामिने प्रमादपरवशताथी धर्महारीने कुगतीयेगयोथको धर्मसा
मग्रीविना शोचपामे एसातदृष्टातना संबंधजाणवा तेमापहेलापाचदृष्टांततो श्रीश
तराव्ययनना सातमा अथ्ययनथी तथाढोहट्टात पाचमांअथ्ययनथी अने सा
तमोदृष्टात ढाछाअथ्ययनथी जख्युळे श्लोकमा आद्यशब्दकह्योळे तेथीबीजापण द
रिडिकुडवादिक एह्वादृष्टात घणाळे तेग्रंथांतरथी जाणवा.

पतंगं नृगेण खगाहिमीनद्विपद्विपारिप्रमुखा. प्रमादै. ॥ शोच्या
यथा स्युर्मृतिवधडु खैश्चिरायनावी त्वमपीति जंतो ॥ १४ ॥

अर्थ॥ हवेवली ग्रंथकार प्रमादीजीवने दृष्टातेकरी जावीडु खदेखाडेने हेआत्मा जेम
पतंगीयो तथा जमरो मृग तथा खगके० पारेवाप्रमुखपह्नी तथासर्पअने माढलो तथा
हस्तिव्याघ्रइत्यादिक सर्वजीवते प्रमादजे शब्दादिकविषय तेहनावशथकी मरणसंबं
धीडु खेकरीने शोचनीयथायळे तेमांपतंगते नेत्रनाविषयथी दीपशिखायेमोह्योथको
मृत्युपामेळे अने जमरोघ्राणेडियनाविषयथी कमलमध्येमुझाइमरेळे मृगशब्दविष
यथी नादनुमोह्यो पाराधीथकी मरणपामेळे पह्नीशालप्रमुखकणनेलोने रसनेडियना
वशथकी जालमापमेळे सर्पकाननाविषयथी महुअरनानादनोमोह्यो बंधनपामेळे अने
मत्स बडिशनामासनीजालचे रसनेडियना वशथीमरेळे हस्तिहस्तीनामोह्यी रूप
ईनेडियनावगे बंधनमरणादिपामेळे व्याघ्रपिजरामारहेला बोकडानामासनीजा
लचे रसनेडियनावगेमृत्यु बंधनादिकपामेळे इत्यादिकबीजापण चित्राप्रमुखना दृ
ष्टातजाणवा तेमाटेहेआत्मा तुपणतेपतंगादिकनीपरे प्रमादनावशथकी चिरकालल
गे शोचनीय थाइस ॥ १४ ॥

पुरापि पापै पतितोसि डु खराशौ पुनर्मूढ करोपि तानि ॥ मऊ
न्महापंकिलवारिपूरे शिला निजे मूर्ध्नि गले च धत्से ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रमादनु पापरूपपणुदेखाडी तेहनोपरिहारकरेळे हेमुखतुपूर्वपण पा

पेकरीनेजडुःखसमूहमांपडयोढे अनेफरीपण तेहिजपापनेकरेढे तेथीतुंघणाकदिवस
हितजलनापूरमां बुडतोथको पोतानामस्तकनेविपे अने गलानेविपे शिलाधरेढे॥१५॥

पुनःपुनर्जीव तवोपदिश्यते विज्ञेपि दुःखात् सुखमीहसे चेत् ॥

कुरुष्व तत्किंचन येन वाञ्छितं जवेत्तवास्तेऽवसरोयमेव यत् ॥१६॥

अर्थ ॥ हवेजीवने प्रमादपरिहारनुएहिजअवसरढे तेकहेढे हेजीवतुजने फरीफ
रीने उपदेशकहुंढुं केजोतुंढुःखथीबीहेढे अनेसुखनेवांढेढे तोतुं एवुंकांइक सुरुत
करके जेथकीताहरुं वांढेलुंसुख तुजनेमिले अनेतेसुरुतकरवानो अवसर एहिजढे इ
हांफरीनेउपदेशदीधो माटेपुनरुक्तदोपनही यडुक्तं सझायजाणतवजं सहेसुउवएस
धुईपयाणोसु ॥ संतगुंणकिंतणोसु न हुंति पुणरुक्तदोसाउं ॥ १६ ॥

धनांगसौख्यस्वजनानसूनपि त्यज त्यजैकं न च धर्ममार्हतं ॥

जवंति धर्माश्च जवे जवे र्थिता न्यमून्यमीजिः पुनरेप दुर्लभः ॥१७॥

अर्थ॥हवेधर्मनीदुर्लभतादेखाडीने धर्मावसरनेज दृढकरेढे हेजीवतुं धनतथाशरीर
अनेसुख तथास्वजनकुटुंब तथाप्राणजे जीवितव्यपणुं तेसर्वनोत्यांगकर पणएकश्रीस
र्वज्ञप्रणीतजे धर्मे तेहनेकोइवारेंपण त्यजीशनही केमकेएधनादिक सर्ववस्तुतेधर्मथकी
जतुजनेजवनवनेविपे वांछितमलगे पणधनादिकेकरी जिनोक्तधर्ममलहुं दुर्लभढे १७
दुःखं यथा बहुविधं सहसेप्यऽकामः कामं तथा सहसि चेत्करुणादिनावैः॥
अलपीयसापि तव तेन जवांतरेस्या दात्यंतिकी सकलदुःखनिवृत्तिरेव १८

अर्थ॥हवेआत्माने अकामदुःखनासहेवाने बदले सकामदुःखसहेवुंते जलुंएमकहे
ढे हेआत्मातुंजेम अकामके० इहारहित परवशथको बहुविध सुख तृप्ता वध बंधनादि
कदुःखप्रतेसहेढे तेमज जोकरुणादिक जेमेत्री प्रमोद कारुण्य माध्यस्थ्य एपरिणामेकरी
ने सकामके० निर्झरानीबुद्धियें तुंढुःखसहनकरे तो तेवाथोडापणदुःखने सहवेकरीने
जवांतरनेविपे आत्यंतिकीके० पुनःप्राडुर्नाविरहित एहवी समस्तदुःखनी निवृत्तिते नि
श्चयथाय एटले मोक्षपद पामे ॥ १८ ॥

प्रगल्भसे कर्मसु पापकेष्वरे यदाशया शर्म न तद्विनानितं ॥

विज्ञावयंस्तच्च विनश्वरं कृतं विज्ञेपि किं दुर्गतिदुःखतो न हि॥१९॥

अर्थ ॥ हवेधर्मत्यजीने आत्मापापकर्ममां निपुणताकरेढे तेआश्रीकहेढे अरेमू
खंजीवतुं सुखनीआस्यार्येंकरी पापनाउत्पादकजेकर्म तेहनेविपे प्रगल्भसेके० माहा
पणकरेढे पण ते धनस्वजनादिकनासुख तो प्राणितके० जीवतव्यविना जोगवायनही

अने ताहरो जीवतव्यतो शीघ्रके० उतावळुं विनाशशीलने एवीरीतेजाणतोथकोपण
तु डुर्गतीनाडु खची केमवीहितोनथी ॥ १९ ॥

कर्माणि रे जीव करोपि तानि यैस्ते नवित्र्यो विपदो ह्यनन्ताः ॥

ताज्यो जिया तद्दधसे ऽधुना कि संजाविताज्योपि नृशाकुलतां ॥ २० ॥

अर्थ ॥ वलीप्रकारातरेतेहिजकहेळे हेजीवजोतु तेहवाज हिसा मृपावादादिककर्म
करेळे जेकमकरीतुजने अततिआपदाओथागे तेवारेहमणाजते आपदाओसंनारेथके
पण अतिजेनयेकरीने आकुलताकेमपामेळे जोपापनाफलजाणतोथकोपण तुपापक
र्मकरवानेप्रवर्त्ते तेवारेवली नरकादिकनाडु खसांजलीनेसावास्ते नयपामेळे निश्वेतु
जनेतेडु खजोगवाजपडगे एमासशयसुळे एजावार्थे ॥ २० ॥

ये पालिता वृद्धिमिता सहैव स्निग्धा नृशस्नेहपद च ये ते ॥

यमेन तानप्यदयं गृहीतान् ज्ञात्वापि किं न त्वरसे हिताय ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ वलीजीवने हीतार्थनेविपेप्रेरेळे हेजीवजेस्वजन मित्रादिक तथापुत्रादिक
तेपाव्यापोष्या तथाजे तुजसार्येवृद्धिपाम्या महोटाथया वलीतेताह्रा अतिशयस्नेह
पात्रथया तेहुनेपण यमराजाये निर्दयपणेश्या तेजाणीनेपणतु आत्महितकरवानेके
मजजमालथतुनथी केमके तेहुनेजो यमेग्रम्यतो तुशीरीतेस्थिररहिस एजावार्थ ॥ २१ ॥

यैः क्लिश्यसे त्व धनबंध्वपत्य यशः प्रभुत्वादिजिराशयस्यै ॥

कियानिह प्रेत्य च तैर्गुणस्ते साध्य किमायुश्च विचारयैवं ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ हवेजेतुक्लेशसहेळे तेहथीतुजने काऽगुणनथी तेकहेळे हेआत्मनतु आ
शयस्थके० केवलकटिपतमात्र एहवाजेधन बंधु स्वजन अपत्यके० सत्तान तथा य
श कीर्ति अने प्रभुत्व स्वामिपणु इत्यादिकनिमित्तेकरी क्लिश्यसेके० कष्टजोगवेळे ते
धनस्वजनादिकरी तुजनेऽहजवे तथा परजवे केटलुंक गुणसाधवुळेएटले ते तुजने
सुगुणकरसे अनेआकयोते केटलुंकळे एमविचारी धनादिकनु ममत्व करता करताज
आयुप पुरोयऽजासे अने नवातरेकोऽपण ताहरेकामेआवसेनही ॥ २२ ॥

किमु मुह्यसि गत्वरै पृथक् कृपणैर्वंधुवपु परिग्रहै ॥ विमृश

स्व हितोपयोगिनो ऽवसरैऽस्मिन् परलोकपाथ रे ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ हेपरलोकेजनार पयीजीव तु ठपण दीन सरणदेवाने असमर्थ एहवा अ
ने पृथगत्वरके० जुदाजुववेराऽजासे एहवाजेबंधु स्वजन तथा वपुजेशरीर तथा ध
नधान्यादिक परिग्रह तेणेकरी सुमुजायळे एकोऽपण ताह्रासार्ये आवेनही एजावा

थेते माटेएधर्मकरवायोग अवसरनेविषे पोतानाहितोपयोगी परलोकना सहायनूत
एहवाजे ज्ञानादिकगुण तेहोने चित्तमाराख ॥ १३ ॥

सुखमास्से सुखं शोषे नुंहे पिवसि खेलसि ॥ न

जाने त्वग्रतः पुण्यैर्विना ते किं नविप्यति ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे हमणातुंसुखेविलशेते पण आगलताहरी सीगतिथासे तेकहेते हेआ
त्मातुं हमणापूर्वोपार्जित पुण्यफलना उपायथी सुंसुखेवेशीरहेते तथासुखेनोजनक
रेते सुखमद्यादिकपानकरेते सुखेंधूतादिकेंरमेते पणआगल परजवें तुजनेपुण्यविना
सुंयवानुते तेसुंनथीजाणतो एटलेपुण्यविना घणुजडुखीयइस ॥ १४ ॥

शीतात्तापान्मद्विकाकतृणादि स्पर्शाद्युत्थात्कष्टतोल्पादिज्ञेपि ॥ ता

स्ताश्चेत्तिः कर्मजिः स्वीकरोपि श्वभ्रादीनां वेदना धिग् धियं ते ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेथोडाकष्टथी बीहतोथको घणुकंष्टअंगीकारकरेते तेकहेते हेआत्मातुं
ताढथी तापथी तथामांखीप्रमुख तृण मानप्रमुखना स्पर्शादिकथी उपनुंजे अल्प
मात्रकष्ट तेथीबीहेते कायरथायते अनेएवापापकर्मकरीने श्वत्रके० नरकादिकना प्र
कारनीजे महावेदनाथो तेप्रतेअंगीकारकरेते तोताहरीबुद्धिने धिःकारते ॥ १५ ॥

क्वचित्कपायैः कचन प्रमादैः कदाग्रहैः कापि च मत्सराद्यैः ॥ आ

त्मानमात्मनू कलुषीकरोपि विज्ञेपि धिङ् नो नरकादधर्मा ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेते हेआत्मातुं किहांक परीयहादिकमां कपायेंकरीने वली
किहांक क्रियानुष्ठानादिकनेविषे प्रमादेकरीने वलीकिहांक उपदेशादिकमां कदाग्रहेंक
रीने किहांकगुणवंतनी अनुमोदनानेविषे मत्सरादिकेंकरीने पोतानीआत्माने मलीन
करेते पणतुंधर्मरहितथको नरकथीबीहितोनथी माटेतुजने धिःकारते ॥ १६ ॥ इति
श्रीअध्यात्मकल्पद्रुमे सामान्यतो वेराग्योपदेशाख्यो दशमोधिकार समाप्त.

अथधर्मशुध्युपदेशः ॥ नवेज्जवापायविनाशनाय तमङ्गधर्मं कलुषीकरोपि
किं ॥ प्रमा दमानोपधिमत्सरादिजिर्न मिश्रितं ह्यौषधमामयापहं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेधर्मशुद्धिउपदेशनामें इग्यारमो अधिकारकहेते तिहांप्रथम धर्मनीशु
द्धताज थापेते जेधर्मते नवके० संसारसंबंधी अपायजे जन्ममरणादिक तेहनो वि
नाशकरवाने समर्थथाय एहवाधर्मने हेमूर्खआत्मा प्रमादजे मद्यादिक तथामान
अहंकार उपधि कपट तथामत्सर इत्यादिकेंकरीने सुं मलीनकरेते हवेतेउपर दृष्टां
तकहेते हिंयस्मात्के० मिश्रितऔषध आमयापहंनस्यात् एटले विरुद्धव्येमिश्रित

जे औपथ तेकांइरोगनिवारकनहोय अनेतेमजतेऔपथनीपरे धर्मपणजोप्रमादादि
के मिश्रितहोयतो ससारना अपायजे इ खतेनो निवारकनहोय ॥ १ ॥

यत ॥ शैथिल्यमात्सर्यकदाग्रदक्रुधोनुतापदंजाविधिगौरवाणि च ॥

प्रमादमानौ कुगुरु कुसंगतिः श्लाघार्थिता वा सुकृते मला इमे ॥२॥

अर्थ ॥ हवेधर्मनेविषे मलसरिखाजेटलादोषठे तेटलापूर्वाचार्यना वचनथीदेखाहे
वे सुकृतजेधर्मकार्यतेमां शैथिल्यके० धर्मनेविषे अनादरता मात्सर्यके० गुणवतनेविषे
वेपथुपरबु तथाकदाग्रदके० जगवचननुंदर क्रुधके० क्रोध वली अनुतापके० सुकृ
तकरीनेपठे हाइतिखेदेमें फोकटदानदीयुं फोकटतपस्याकीधी इत्यादिकपश्चात्तापनुं कर
बु तथादजके० कपट अने अविधिके० शास्त्रोक्तविधिचे रहित क्रियानुंकरबु तथागौर
वके० हुंमहाधर्मिष्ठ इत्यादिक महोटाइनुचितवबु वलीप्रमादजे धर्ममा असावधा
नपणुं अने मानजेअहंकार वलीकुगुरुजे जोहशिलानुत्य अने कुसंगतिजे कत्सूत्र
जापी एहवामिथ्यात्वी प्रमुखनोसग तथा श्लाघार्थिताके० लोकनामुखयी पोतानी
कीर्तिनुंवाठबु एटलाप्रकारेकरी धर्ममलीनथाय धर्मनुयथोक्तफलनथाय ॥ २ ॥

यथा तवेष्टा स्वगुणप्रशंसा तथा परेपामिति मत्सरोक्षी ॥

तेपामिमां सतनु यत्ननेथास्ता नेष्टदानादिविनेष्टलाज ॥३॥

अर्थ ॥ हवेआत्मापोतानागुणनी प्रगसावाठेवे तेआश्रीउपदेगेवे हेआत्माजेम
तुजने पोतानागुणनी प्रगसावद्वजने तेमपरजे अन्यजन तेहनेपणपोताना गुणनीप्र
शसावद्वजने एहबुजाणीने मत्सररहितथको तेअन्यजननी इमाके० गुणनीप्रगंसाप्र
तें विस्तारीनेकहे जेमतुपणतेप्रगसाप्रतेंपामे केमके कोइने वाठितदानदीयाविनापोता
नेपण वाठितलाजनथाय एटलेपारकागुणनी प्रशसाकरीयेतो पोतेपण प्रशसनीयथेये

जनेपु गृह्णत्सु गुणान् प्रमोदसे ततो नवित्री गुणरिक्ता तवा॥गृह्णत्सु

दोषान् परितप्यसे चरे भवतु दोषास्त्वयि सुस्थिरास्तत ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेकेटलाक काव्यनेविषे गुणप्रशसानीवाठायकी अवगुणदेखामेने हे
आत्माजोताहरागुण लोकेग्रहणकखायका तुहर्षपामेने तोतेहर्षपामवायी ताहरे
गुणनी रिक्तायासे अनेजोलोके अवगुणबोलतेठते तु परितापके० खेदपामेने तो
तेखेदपामवायी ताहराविषे अवगुणते निश्चलथइरहेसे तेमाटे गुणकह्यायी हर्ष अ
नेदोषकह्यायी खेद एवेहुवाना तुकरीसनही ॥ ४ ॥

प्रमोदसे स्वस्य यथाऽन्यनिर्मितै स्तवैस्तथा चेत्प्रतिपंथिनामपि ॥

विगर्हणैः स्वस्य यथोपतप्यसे तथा रिपूणामपि चेततोसि वित् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मातुं जेमलोकनामुखें पोतानागुण स्तवसांजलीने प्रमोदपामेठे तेम शत्रुनापण गुणस्तवसांजलीने जोप्रमोदपामें अने पोताने विगर्हणैः के० अवर्णवादे करीने जेमपरीतापकरेठे तेमजजो शत्रुनापण अवर्णवाद सांजलीने तुंपरीताप करे तेवारें एम जाणियेंजे तुंज्ञाताढो ॥ ५ ॥

अथवा ॥ स्तवैर्यथा स्वस्य विगर्हणैश्च प्रमोदतापौ नजसे तथा चेत् ॥

इमौ परेषामपि तैश्चतुर्ष्वप्युदासतो वासि ततोऽर्थवेदी ॥ ६ ॥ इतिवापाठः

अर्थ ॥ बली पाठांतरेकरी एहिजअर्थकहेठे हेआत्मातुंजेम पोतानीस्तुतियेंकरी ने तथापोतानेविगर्हणेंकरीने प्रमोदतापौके० हर्षअनेशोकप्रतेजजेठे तेमज पोतानी स्तवना तथा निंदा अने परनीस्तवना तथा परनीनिंदा एचारेनेविपेजो उदास ताके० मध्यस्थजावनेनजे तेवारेंतुं अर्थवेदीके० परमार्थनुंजाणढो एमजाणियें एकाव्य पहेलाकाव्यनुं पाठांतरजाणवुं ॥ ६ ॥

नवेन्न कोपि स्तुतिमात्रतो गुणी ख्यात्या न बह्यापि हितं परत्र च ॥

तदिबुरीर्ष्यादिजिरायति ततो मुग्धानिमानग्रहिलो निहंसि किं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हेआत्माकेवल एकजीस्तुतिमात्रथीज कोइगुणवंतनथाय अनेवली जग तमां ख्यातिकीर्तिजोघणीहोय तोपण तेथी कांइपरनवनुं हितनथाय तेमाटेपरलो कें हितनुंवांढक एहवुंजेतुंते मुधाके० फोकट अजिमानेकरी घहेलोथयो थको ईर्ष्या दिकेंकरीने आयतिजे उत्तरकाल तेहने सावास्ते बगाडेठे एटलेईर्ष्या करवाथी ताहरो परनवनुंहित विणसीजायठे इतिनाव ॥ ७ ॥

सृजंति के के न बहिर्मुखा जनाः प्रमादमात्सर्यकुबोधविप्लुताः ॥

दानादिधर्माणि मलीमसान्धमू न्युपेक्षशुद्धं सुकृतं चराएवपि ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेदानादिककर्मने जे मलीनकरेठे तेहनेकहेठे हेआत्मा प्रमादजे मद्या दिक पांचप्रकारें तथामात्सर्य एटले पारकीसंपदानी अदेखाइ तथाकुबोधजे मि थ्यादर्शननुं दृष्टिराग तेणेकरी विप्लुतके० परानव्या एहवा बहिरमुखजे स्वचित्तक द्विपत मार्गनास्थापक कुतीर्थकलोकते मलीमसके० महाआरंजादिकें दूःषत एह वादानप्रमुख ते धर्मकार्यमां कोणकोणनथीकरता अर्थात्मिथ्यात्वीलोकपण सर्वपो

तपोताना मननीरुचिये दानप्रमुख धर्मकार्यकरेते पण तेप्रमादादिके दूषितथका य
थोक्तफलदायकनथाय तेमाटेतेमलीन धर्मकार्य उवेपीने थोमुपण शुद्धधर्मकर ॥८॥

आच्छादितानि सुकृतानि यथा दध्ते सौभाग्यमत्र न
तथा प्रकटीकृतानि ॥ ब्रीडानताननसरोजसरोजनेत्रा
वद्धस्थलानि कलितानि यथा झुकूलै ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रशंसारहितधर्मसुं विशेषफलदेखाडेते इहाश्रीजिनशासननेविपे आ
च्छादितके० प्रशसानेढाक्याथका एटलेजेप्राणी प्रशसायेरहित थका एहवाजे सुकृत
के० धर्मकार्य तेथीजेहवी सुजगतानेपामे तेहवी प्रकटितके० जेसुकृतकरीने लोक
अगले प्रशंसाकरावे ते सुजगतानेनपामे तेहनुंढातकहेते जेम ब्रीडाजेजळा ते
ऐकरीने नतके० नचते आननसरोजके० मुखकमलजेहनुं एहवीजे सरोजनेत्राके०
कमलनयना एटले उत्तमस्त्री तेहना वद्धस्थलजे स्तनमडलते झुकूलजे वस्त्रतेऐकरी
सहितथका जेहवी सुजगताप्रतें पामे तेहवा उघाडाथका सुजगताप्रतेंनपामे ॥९॥

स्तुतैः श्रुतैर्वाप्यपरैर्निरीक्षितैर्गुणस्तवात्मन् सुकृतैर्न कश्च न ॥
फलति नैव प्रकटीकृतैर्नवो द्रुमा हि मूलैर्निपतंत्यपि त्वध ॥१०॥

अर्थ ॥ हेआत्मा ताह्रासुकृतजे धर्मकार्य ते अन्यलोके स्तुतके० वखाणोथके
तथा अन्यलोके साजलेथके तथा अन्यलोकेदेखेथके तेथीतुजने कोइगुणनथी तेउ
परदृष्टातकहेते जेमजूमीमाहेथी मूलप्रगटकरेवते डुमजेवृद्धतेफलेनहीपण उलटाहे
गपडे तेम सुकृतपण कघाडाकस्याथका फलदायक न थाय ॥ १० ॥

तपःक्रियावश्यकदानपूजनै शिवं न गता गुणमत्सरी जनः ॥
अपथ्यभोजी न निरामयो नवेज्जसायनैरप्यतुल्यैर्दातुरः ॥११॥

अर्थ ॥ हवेगुणवतनुं मत्सरकरनुनिपेधेते गुणजेपारका तपसंयमदानादिक तेह
नेविपे मत्सरनुकरनार एहवोजे मनुष्यते तपतथाक्रिया जे आवश्यक दान तथापूजन
जे जिनविव पुस्तकप्रमुखनीपूजा इत्यादिक सर्वप्रकारेंकरीपण मोहपामेनही तेउपर
दृष्टातकहेते जेम आतुरजे रोगीपुरुषते अपथ्यभोजन करतोयको अनोपम महामू
ला एहवाजे रसायन पारदादिक औषध तेऐकरी रोगरहितनथाय इहां रोगीतेआ
त्मा अने तपप्रमुखते रसायण अनेगुणवतउपर मत्सरते अपथ्यभोजन तथा मुक्ति
ते निरोगता जाणवी एउपनयकहु ॥ ११ ॥

मंत्रप्रचारत्नरसायनादि निदर्शनादल्पमपीहि शुद्धं ॥ दाना
र्चनावश्यकपौषधादि महाफलं पुण्यमितोन्यथाऽन्यत् ॥१७॥

अर्थ ॥ वलीप्रकारांतरे तेहिजकहेठे इहांश्रीजिनशासनमां दान देवपूजा आवश्य
क पोसहप्रमुखजे पुण्य तेथोहुंपण शुद्ध दोपरहितकीधोहोयतो मंत्रजे जांगुलीप्र
मुख तथा रत्नजे सूर्यकांत चंद्रकांतादिक तथा रसायनजे पारादिक तेहनीपरें म
हाफलकारीधाय जेममंत्रथोडाअक्षरनुंहोय तोपण विप्रप्रहारादिकनेहरी महागुणक
रे तथासूर्यकांतादिक रत्नन्हानुंहोयतोपण महाप्रकाशकरे अने रसायणथोहुंपण म
होदारोगहरे तेमदोपरहितपुण्यजो थोहुंहोयतोपण महाफलदायकयाय अनेतेहथी
विपरीतजे अशुद्धपुण्यकार्य तेअन्यथाके० घणुंहोयतोपण अल्पफलदायकयाय ॥१८॥

दीपो यथाल्पोपि तमांसि हन्ति लवोपि रोगान् हरते सुधायाः ॥

तृणं दहत्याशु कणोपि चाग्नेर्धर्मस्य लेशोप्यमलस्तथाहः ॥१९॥

अर्थ ॥ जेमदीपक अल्पके० न्हानोहोयतोपण अंधकारटालेठे वलीजेम अमृ
तनो एकबिंदुमात्रतेपण सर्वरोगनेहरे वलीजेम अग्नीनुंएककणीयुंमात्रतेपण तृणा
नेवालीनाखे तेमनिर्मलदोषरहित एहवोधर्मनुं लेशमात्रतेपण पापनेटाले ॥ १९ ॥

जावोपयोगशून्याः कुर्वन्नावश्यक्रीः क्रियाः सर्वाः ॥

देहकेशं लज्जसे फलमाप्स्यसि नैव पुनरासां ॥ २० ॥

अर्थ ॥ हवेसर्वक्रियानी सफलताते जावसहितकरवाथोजहोय तेकहेठे हेआ
त्मातुं जावजे अक्षा तेहनाउपयोगेंकरी शून्यके० रहित एहवासर्वए अवश्यकरवा
योग्य जे पडिकमणुं पडिलेहणप्रमुखक्रिया तेप्रते करतोथको पणतेथीकेवल शरीरने
केशमात्रउपजावुं तेहिजफलपामेठे पणतेक्रियानुं मुख्यफलजे मोक्षलक्षण तेसर्व
थानहीजपामे केमके जावथकी शून्यक्रियाजो घणीकरीतोपण निःफलयाय ॥ २० ॥
इतिश्रीअध्यात्मकल्पद्रुमे धर्मशुद्ध्युपदेशाख्य एकादशोअधिकार समाप्त ॥ ११ ॥

अथ श्रीदेवगुरुधर्मशुद्धिमधिकृत्य किंचिदुपदेशः ॥

तत्वेपु सर्वेषु गुरुः प्रधानं हितार्थधर्मा हि तदुक्तिसाध्याः ॥

श्रयंस्तमेवेत्यपरीक्ष्य मूढ धर्मप्रयासान् कुरुपे वृथैव ॥२१॥

अर्थ ॥ हवेवारमेंअधिकारें देव गुरु धर्म एत्रणतत्त्वनीशुद्धिकहेसे तिहांप्रथमतो
जो शुद्धगुरुमले तोज शुद्धदेव तथाशुद्धधर्मपामियें तेमाटेप्रथम गुरुतत्त्वनी शुद्धि
कहेठे हेआत्मासर्वतत्त्वमां मुख्यतत्त्वते गुरुठे केमके हितार्थके० मोक्षनेअर्थ धर्म

साधवोहोयतो ते गुरुनावचनयकीसधाय तेमाटेनुं मूढयको परीक्षाकखाविनाज शु
रुने आश्रयतोयको धर्मेनेनिमित्तेजे प्रयासकरेजे तेवृथाके० फोकटजे ॥ १ ॥

जवी न धर्मैरविधिप्रयुक्तै र्गमी शिवं येपु गुरुर्न शुद्धः ॥

रोगी हि कल्पो न रसायनैस्ते र्येषां प्रयोक्ता निपगेव मूढाः॥२॥

अर्थ ॥ हवेगुरुअशुद्धहोयतोधर्मपण अशुद्धधाय तेकहेजे जवीजे संसारीजीव
तेणे अविधियेकीधाएहवाजे दानादिकधर्म तेहथीजीव मोक्षगामीनथाय केमकेजे
धर्मेनेविषे शुद्धके० निर्दोषपणुं नथी तेधर्मवृथाजे तेउपरदृष्टात कहेजे जेमरसायननुं
करनार वैद्यते गुणगुणनुं अजाणमूर्खहोयतो रोगीपुरुष ते रसायनेकरी निरोगीन
थाय तेमइहारांगी तेआत्मा औपथतेधर्म मूर्खवैद्य ते कुगुरु जाणवो ॥ २ ॥

समाश्रितस्तारकबुद्धितो यो यस्यास्त्वहो मङ्गयिता स एव ॥

ओघ तरीता विपमं कथं स तथैव जंतु कुगुरोर्नवाब्धिं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेकुगुरुअने कुतारकनुंदृष्टातकहेजे जेप्राणिये तारकबुद्धियेंकरीने तार
कनेआश्रयोजे अनेतेतारकज आश्रितप्राणीने बुमाडनारहोय तोतेप्राणी विपमइ
स्तर एहवो उधजे समुद्रनापाणीनो प्रवाह तेशीरीतंतरसे तेमज जेयकी तरवानीआ
शाराखिये तेहिज जेवारें बोडे तिवारें समुद्रनुं पारते केमपामिये तेमज कुगुरुथी
जवसमुद्रपण जाणवु केमके जेयुरुप्रतें तारकजाणीने ससारसमुद्र तरवानी आशा
यें तेहने आश्रयिये अनेतेगुरुतो उन्मार्गने देखाडवेकरी आश्रितप्राणीने ससारसमु
द्रमा बोडे तेवारे ते प्राणी ससारसमुद्रनो पारकेमपामे एजावार्थजे ॥ ३ ॥

गजाश्वपोतोद्हरथान् यथेष्टपदास्तथे नज निजान् परान् वा ॥

नजंति विज्ञाः सुगुणान् नजैव शिवाय शुद्धान् गुरुदेवधर्मान् ॥४॥

अर्थ ॥ तेमाटेशुद्धदेवगुरुधर्मेने आदरवुतेकहेजे जेमविज्ञाजे निपुणपुरुष तेवां
ठितस्थानके पद्मोचवानेअर्थ पोताना अथवापारका हाथी घोडा तथा वाहण उव व
जद रथ तेआपआपगोपुणोसहितसुलक्षणाजोडने आदरे केमकेजो निर्लक्षण वाहन
होयतो तेहथीवाठित स्थानकेपद्मोचयनही माटेहेसरलप्राणी एरीतेंतुपण मोक्षस्था
नक पामवानेअर्थ शुद्धगुणोपेत एवाजे देव गुरु धर्मतेप्रतेंनज जेयकीमोक्षपदपामे
फलाधृथास्यु कुगुरूपदेशत कृताहि धर्मार्थमपीह सूद्यमा ॥

तद्वटिराग परिमुच्य नज हे गुरु विशुद्ध नज चेद्विताथ्यसि ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेकुगुरुनावपदेवधर्म फलदायकनहोय तेकहेजे इहांश्रीजिनशासनने

विषे कुगुरुनाउपदेशथकी धर्मनेअर्थेपणजे नलाउद्यमकरेलाहोय तेफलदायकनथाय
माटेहेनइकजोतुं मोक्षफलनोअर्थीगो तोदृष्टिरागठांमीने शुद्धपरुपकगुरुनेनज ॥५॥

न्यस्ता मुक्तिपथस्य वाहकतया श्रीवीर ये प्राक् त्वया लुं
टाकास्त्वदृतेऽनवन् बहुतरास्त्वन्नासनं ते कलौ ॥ विभ्रा
णा यतिनाम तत्तनुधियां मुष्णंति पुण्यश्रियः फूत्कुर्मः
किमराजके ह्यपि तलारह्णा न किं दस्यवः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेदृष्टांतेकरी कुगुरुनीडृष्टताकहेढे हेश्रीमहावीर पूर्वेतुमेजे सुधर्मास्वा
मिप्रमुख मोक्षमार्गना चलावनारामूक्याहता तेपढे कलियुगमां तुजविना ताहराशा
सननेविषे पट्टपरंपरा सुविहिताचार्यथी अलगायइने पोतानाकुमतने प्रवर्त्ताववेकरी
ने लूटाकके० लूटारायया हवेतेहनुं लूटारापणुंकहेढे जेनणी तेयतिनामधरावताथ
का स्वल्पबुद्धिलोक जेकुगुरुनीपरिह्णाकरीसकतानथी तेहोनी पुण्यरूपजे लक्ष्मीतेप्रते
लूटेढे एहवातेउत्सूत्रनाषनार कुगुरुनीवाततो अर्थीजीव किहांजइपोकारे केमकेवि
शेषज्ञानीविना पोकारकखानुं कोइवामनथी एटले अराजकके० राजानेअजावे त
लारह्णकजे कोटवाल तेपणचोरनथायसुं एटलेराजानंहोय तेवारेजे रखवालाहोय
तेहिजचोरीकरे तेमइहाराजाते श्रीवीरपरमात्मा तेनोमार्ग प्रवर्त्तकतेसुधर्मादिकगण
धर अराजकतेकलिकाल लूटाकते कुमतना प्रवर्त्तक इत्यादिक उपनयजाणवुं ॥६॥

दमाद्यस्य शुद्धिर्गुरुदेवधर्मे धिग् दृष्टिरागेण गुणानपेक्षः ॥

अमुत्र शोचिष्यसि तत्फले तु कुपय्यन्नोजीव महामयार्तः ॥७॥

अर्थ ॥ हवेअशुद्धदेवगुरुधर्मपामिने हर्षधरेनहीतेकहेढे हेआत्मातुं अशुद्धदेव
गुरुधर्मप्रतेपामवाथकी गुणनीअपेक्षारहितथयोथको दृष्टिरागेकरी हर्षपामेढे तेमा
टेतुजने धिःकारढे पण जेवारें तेहनुंफल उदयआवशे तेवारेंतुंनरकादिकनेविषे घणो
शोचपामिस तेहनुंदृष्टांत कहेढे जेम महारोगीओ पुरुष स्वादना वशथकी कुपय्य
नोजन करीने पढेरोगवधेतिवारें घणु शोचकरे तेमतुंपण दृष्टिरागें करी कुगुरुकुदेव
कुधर्म सेवीने पढे दुर्गति पामेथके घणुसोचपामिस ॥ ७ ॥

नाम्नं सुसिक्तोपि ददाति निंबकः पुष्टा रसैर्वध्यगवी पयो न च ॥

उःस्थो नृपो नैव सुसेवितः श्रियं धर्मं शिवं वा कुगुरुर्न संश्रितः ॥८॥

अर्थ ॥ हवेकुगुरुनीसेवा शुनफलनीदेनारीनथाय तेकहेढे जेमनिंबडोजलीपरें सी
ओथकोपण आंबातुंफलनआपे तथारसजे धीतेलप्रमुख पुष्टकारीवस्तुथकीपणवांज

लीगायकांश्च दुधआपेनही वलीदेशत्रष्टविपमअवस्थानेपान्थो जेराजातेने नलीपरेसे
व्योथकोपण लक्ष्मीनआपे तेमकुगुरुनेपण सेव्योथको धर्म अथवा मोक्षप्रतेनआपे०

कुल न जातिः पितरो गणोवा विद्या च बंधुश्च गुरुधनं वा ॥

हिताय जंतोर्न परं न किंचित् कित्वादृता सज्जुरुदेयधर्माः ॥९॥

अर्थ ॥ हवेसर्वपदार्थथी देवगुरुधर्मअधिकतेते कहेते जतुके० जीवने कुजजेइ
द्ववांगकुलप्रमुख तथाजातिजे मातानुपह पितरके० पितामहप्रमुख तथागणजे स
रखासरखामित्रनीटोली तथाविद्याते पंगीप्रमुख तथाबंधुजे स्वजन वलीगुरुजे कु
लविद्यानुअथापक अने धनतेसुवर्णादिक तथाबीजाजेकाइ देश ग्राम मंदिरप्रमुख
तेसर्व हितायके० परलोकना हितनेअर्थकोइयायनहीपण सत्के० छुइएहवा देव
गुरुअनेधर्म एत्रणनेआदखाथका परलोकनाहितने अर्थथाय ॥ ९ ॥

माता पिता स्वः सुगुरुश्च तत्वात् प्रबोध्य यो योजति शुद्धधर्मे ॥

न तत्समोरिः क्षिपते नवाब्धौ यो धर्मविघ्नादिकृतेश्च जीवं ॥१०॥

अर्थ ॥ हवेजेछुद्धधर्ममाजोमे तेपुरुषनीप्रशसाकरेते जेपुरुषजेहने तत्वदेखाडी प्र
तीबोधपमाडी अनेछुद्धधर्ममाजोडे तेहनेतेहिजपुरुष माता तेहिजपिता तेहिजस्वज
न अनेतेहिज गुरुजाणवु अनेजेजीव हरेकप्राणिने धर्मनुअंतरायादिक करीने संसार
समुद्रमांखाते तेसरिखोतेनोकोइ बीजो शत्रुनथी ॥ १० ॥

दाक्षिण्यलजे गुरुदेवपूजा पित्रादिभक्तिः सुकृत्तिलाप ॥

परोपकारी व्यवहारशुद्धिर्नृणामिहामुत्र च संपदे स्युः ॥११॥

अर्थ ॥ हवेपुरुषने सपदानाकारण केटलाढे तेकहेते दाक्षिणताजे अनुकूलता
तथालक्षा अनेदेवगुरुनीपूजा तथापितामाता काकोकाकी महोटाजाई इत्यादिकजे
कोइ गुरुस्थानकियाहोय तेहनीभक्ति तथापरनेउपकारनुं करवु तथाव्यवहारछुइते
जहेणादेवामा साचापणुराखवु एटलाप्रकार तेपुरुषने इहलोके अथवापरलोके प
ण सपदादेवाना कारणजुतथाय ॥ ११ ॥

जिनेष्वभक्तिर्यमिनामवज्ञा कर्मस्वनौचित्यमधर्मसंग ॥

पित्राद्युपेक्षा परवचनं च सृजति पुंसां विपद समतात् ॥१२॥

अर्थ ॥ हवेपूर्वोक्तप्रकारेथी विपरीतपणे प्रवर्चता प्राणीने आपदाहोय तेकहेते
जिननकिरहितपणु तथासाधुनीअवगणना अने कर्मजे साधुअने आवकनीक्रिया
तेहनेविषे अनुचितपणु तथा अधर्मजे धर्मरहित एहवानद्विद्व नास्तिकप्रमुख अ

अवाविरुद्धधर्मिते मिथ्यात्वी कुमतिप्रमुख तेहनीमित्राश्ते विवाहव्यापार प्रमुखकरी
परिचयकरवुं तथापिताप्रमुखनी अवगणना अनेपरने कुमालेख कुमानामा कुडा
माप कुडातोलप्रमुखकरीने उगवुं एटलासर्वप्रकारेंकरी पुरुषनेआपदाउपजे ॥१२॥

नक्तयैव नार्चसि जिनं सुगुरोश्च धर्मं नाकर्णयस्यविरतं विरतिर्न धत्से ॥
सार्थं निरर्थमपि च प्रचिनोप्यघानि मूल्येन केन तदमुत्र समीदसे शं ॥१३॥

अर्थ ॥ वलीप्रकारांतरेकहेढे हेआत्मातुं नक्तियेंकरी जिनपूजाकरतोनथी अने कदा
पिपूजेढेतोपण कुलकर्मादिक परवशपणायकी पूजेढे पणनक्तिथीपूजतोनथी तथास
द्गुरुपासेथी धर्मसांजलतोनथी तथानिरंतर अठारपापस्थानक पन्नरकर्मादान प्रमु
खधीसंवरनुंकरवुं इत्यादिकविरतीपणुं तेपणनथीआदरतो तथासार्थकके पोताने अ
थवाकुटुंबादिकनेअर्थ अनेनिरर्थकके स्वार्थविनापण अपथ्य अनाचरित पापोपदेश
हिंसाप्रदान प्रमादाचरित एपांचप्रकारेंकरी कारणविना पाण्डोमेलवेढे तोपरलोकें
तुं शामूलेंकरी सुखनी वांढाकरेढे इहां मूलरूपते पुण्यजाखु ॥ १३ ॥

चतुष्पदैः सिंहइव स्वजात्यैर्मिल त्रिमांस्तारयतीहि कश्चित् ॥

सदैव तैर्मज्जति कोपि दुर्गे शृगालवच्चेत्यमिलन् वरं सः ॥१४॥

अर्थ ॥ हवेसुगुरुनेसिंहनीउपमा अनेकुगुरुने सीयालनीउपमाकहीने उपदेशेढे
पोतानीजातीनाजे चतुःपदमृगप्रमुख तेसार्थमव्या सिंहनीपरें एसंसारमांजे सद्गुरु
तेपोतानी जातीना नव्यपंचेंद्रियसंज्ञीमनुष्यइत्यादिकसार्थे मव्योयको आश्रीतजीव
नेतारे जेमसिंहनिजाश्रितचतुःपदने कूपगर्तादिकथीतारे तेमसुगुरुपण निजाश्रितन
व्यजीवने संसारसमुद्धीतारे अनेकुगुरुतेसीयालनीपरें स्वजातीयजे मनुष्यादिक अ
नेविजातीयजे चतुःपद तेहनेसार्थेलेइजइने दुर्गेजेनरकप्रमुख वलीदुर्गेजे कूपादिकते
मांबुमाडे तेमाटेजेकुगुरुतेनमव्योयकोजसारो जेमपंचारव्यानमां कोइकवन्नमां बीजा
वाघसिंहादिकनुंनयटालवाने अर्थे सर्वचतुःपदेंमली एकबलवंतसिंहने राजाकरी
थाप्यो अनेसर्वचतुःपद तेहनीसेवाकरवालागा एकदिवसेतेवन्नमां अग्रीलागी तेवारें
तेसर्वचतुःपद सिंहनेसरणोगया तेसर्वनेसिंहेपोताने पुंढडेवलगामी एकफालेकरी को
इकमहानदी उतरीपहेलेपार पहोचाड्या वलीकेटलाकदिवसे दावानलमिटयो वन्न
नवपल्लवययुं तेवारेंतेसर्वचतुःपदने पाठापोतानेवामे पहोचाड्या एहवोते सिंहनोप
राक्रमदेखी कोइकडुबुदिसीयालेपण केटलाक हीनसत्व निर्जाग्य ससलाप्रमुखजीवने
पोतानांसेवककीधा वलीकालांतरें दवजागो तेवारे सीयाले निजाश्रित सर्वचतुःपदने

पुठडेवलगामी फालजरीनदी उत्तरवा लागो तेवारे सर्वजीवसहित पोतेपण अ
गाधजलमाबुमो इहांसिंहते सुगुरु अनेसीयाजते कुगुरु महानदीते झर्गति अने
आश्रितजीवते धर्मार्थी मनुष्य एमउपनयलेवो ॥ १४ ॥

पूर्णं तटाके तृपितः सदैव नृतेपि गेहे क्लृपित स मूढः ॥ क
ल्पद्रुमे सत्यपि ही दरिजो गुर्वादियोगेपि हि य प्रमादी ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेगुर्वादिकतु योगवतेप्रमाद करवुनही तेदृष्टांतदेइनेकहेढे निश्चेकरीजे
प्राणी देवगुरुधर्मतुं योगवतेपण प्रमादवतथायते तो हाहाइतिखेदेतेप्राणी नखातजा
वेपण सदाइतरस्योढे वजी ते पुरुष सुखडी प्रमुखे नखायका घरमा पण झुरव्योढे
वजी घरमावते कपटवृद्धे पण दरिडीढे तेमाटे गुर्वादिकनो योगवते प्रमादत्यजीने
धर्मसाधनकरतु तेहिजसार्थकडे ॥ १५ ॥

न धर्मचिता गुरुदेवजक्ति र्येपां न वैराग्यलवोपि चित्ते ॥ तेपां
प्रमूढेशफलः पशूना मिवोद्भवः स्याद्धरंजरीणां ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रकागतरतेहिजकहेढे आजमेष्टु धर्मकीयो अनेहवे नित्य प्रत्येशोधर्म
करवानुंढे एहवीजेने विचारणानथी यडुक्तं उत्थायोत्थाय चित्तेय किमद्य सुरुत कृत॥
आयुष खंममाढाय रविरस्तमयं गत ॥ १ ॥ तथा जेने गुरुअने देवनीनक्तिनथी वजी
वैरागनुंलेशमात्रपणनथी एहवाजेपेटनराप्राणी तेहोनुंजन्मते पशु छुम कुतराप्रमु
खनीपरे केवल माताने गर्जधारणादिकक्लेश करवामात्रज फलहोय ॥ १६ ॥

न देवकार्ये न च संघकार्ये येपा धनं नश्वरमाशु तेपा ॥ तदर्ज
नाद्यैर्तृजिनैर्जवांधौ पतिष्यतां कि त्वलवनं स्यात् ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रकारातरे सुपात्रेधनवावरवानी सफलतादेखाडेढे जेधनवतप्राणीनुं
धन देवकार्यजे प्रासादकराववा अथवाजीर्णोद्धार विबप्रतिष्ठा इत्यादिकनेविपे तथा
संघकार्यजे चतुर्विधसंघनुंपोषणु तथासाधर्मिनीवत्सलताते हीन अने दीनजे साधर्मि
कहोयतेनीचिताकरवी तथा पुस्तकलखववा इत्यादिक कार्योमाउपयोगीनहोय तेप्रा
णीनुं विनाशशील एहवुजेधन तेउपार्जनादिकनापापेकरी संसारकूपमापडताने तेधन
सुंकाइ आधारनूतथाय अर्थात्काइनथाय एठलेसुपात्रेव्ययविना अन्यथाकोइकामेना
वे॥ १ ७ ॥ इति श्रीअध्यात्मकल्पद्रुमेदेवगुरुधर्मशुद्धीनामा षडशोधिकार समाप्त॥ १ ७ ॥

ते तीर्णा नववारिधिं मुनिवरास्तेन्यो नमस्कुर्महे येषां नो विषयेषु निगृ
ध्यति मनो नो वा कषायैः प्लुतं ॥ रागद्वेषविमुग् प्रशान्तकलुषं साम्यात्
शर्माद्यं नित्यं खेलति चाप्तसंयमगुणाक्रीडे नजजावनाः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेयतिशिक्षोपदेशनामा तेरमोअधिकारकहेठे तेमांप्रथमयतिनुं स्वरूपक
हेठे जेमुनीनुंमन विषयमां आसक्तपामतुंनथी तथाक्रोधादिककषायमां व्याप्तुं
नथी एहवाजेमहानुनाव संसारसमुद्रथीतखा तेहनेनमस्कारकरियेंतैयें जेमुनिराज
रागद्वेषैरहित अइने कलुपताजे पापाचरणतेहने शान्तपमाडयोठे वलीसमतायेंकरी अ
नुपमसुखपाम्योठे एहवुंअइने पांचमहाव्रतनी पचवीसजावना तथा अनित्यादिक
बारजावनानेनजेठे वलीजिनप्रणीतजे संयमनागुण क्लृप्तादिकरूप उद्याननेविषे
खेलेठे एहवुंजेहनुंमनहोय तेहनेज तत्वथकी मुनिकहियें एजावार्थेठे ॥ १ ॥

स्वाध्यायमादित्ससि नो प्रमादैः शुद्धा न गुप्तीः समितीश्च धत्से ॥ त
पोद्धिधानार्जसि देहमोहादल्पे हि हेतौ दधसे कषायान् ॥२॥ प
रीसहन्नो सहसे न चोप सर्गात्त शीलांगधरोपि वाऽसि ॥ तन्मोक्षमा
णोपि नवाद्धि पारं मुने कथं यास्यविशेषमात्रात् ॥३॥ युग्मं ॥

अर्थ ॥ हवेसाधुनावेषमात्रथकीज अर्थसिद्धिनथाय तेकहेठे हेमुनितुंप्रमादैक
रीसिन्नायध्यानकरवा बांढतोनथी तथाशुद्धनिर्मल मनादिकत्रणगुप्ति अने ईर्ष्यादि
कपांचसुमतीने धारणकरतोनथी वलीशरीरनामोहथी बाह्यअन्यंतर बेप्रकारेंतपप
ण करतोनथी तथाथोमोपण कषायनुंकारणउपनाथी कषायधरेठे ॥ २ ॥ तथाक्लृप्ता
दिक बावीसपरिसह अने देवता प्रमुखनाकरेला उपसर्ग तेप्रतेंनथीसहेतो तथा अ
ठारसहस्ररूप शीलांगरथने पणधरतोनथी अनेकेवल वेषमात्रथीज मोक्षनेवांढेठे प
णएरीतेंतोतुं संसारसमुद्रनोपारकेमपामीस ॥ ३ ॥ एवेकाव्यनोअर्थ एकठोठे.

आजीविकार्थमिह यद्यतिवेषमेव धत्से चरित्रममलं न तु कष्टजीरुः ॥ तद्धे
त्सि किं न न बिभेति जगज्जिघृक्षुर्मृत्युः कुतोपि नरकश्च न वेषमात्रात् ४

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेठे हेसाधुतुंआसंसारमां आजीविकानेअर्थें जे यतिनोवेषध
रेठे अनेकष्टकरवाथी बीहितोथको निर्मलनिरतिचार जेचारित्रतेप्रते धरतोनथी तो
तेवारेंतुं एमकांनथीजाणतो जे जगतनुंग्रासकरनार एहवोजेमृत्युते कोइथीबीहतोन
थी वलीसाधुनोवेषमात्र धखांथकी तो नरकपणबीहितोनथी एटले मृत्यु अने नरक
एवेवाना सर्वथा तुजनेआवशेज पण ताहाराथी डरसेनही इतिनाव ॥ ४ ॥

वेषेण मायसि यते चरण विनात्मन् पूजां च वाञ्छसि जनाद्बुधोपाधिं च॥
मुग्धप्रतारणञ्च नरके ऽसि गंता न्यायं विजिपिं तदजागलकर्तरीया॥५॥

अर्थ ॥ हेअत्मातुचारित्रविना यतिनेवेषेकरीहर्षपामेढे अनेलोकथकी बहुप्रकार
नीपूजा वदन सत्कारप्रमुख तथाउपधिजे वस्त्रपात्र पुस्तकादिकप्रतेवांढेढे पणपठेतु
एमुग्धलोकने प्रतारणके० कपटक्रियाये उगाडकरी तेहथीउपाज्येजेनरकतिहाज
रहीश तेमाटेतु अजागले कर्त्तरीना न्यायप्रतेधगेढे जेमकोइ खाटकिये एकबकरीहण
वानेअर्थे वधकरवानेस्थानकेआणी कातीयेधारचडावी सङ्ककरी तेबकरीनेपासेका
तिमूकी एटलामांकोइकामनेअर्थे पोतेयरमांगयो पढवाडेबकरीये पोतानापगेकरीजू
मीखोदितेमाकातिदाटी नेविचाखुजे रखेखाटकीआवेतिवारेदेखे एमजाणीतेहनाउ
परसुती दैवयोगथी कतलेकातीनीधारआवी तेथीगलुदबाइगु अनेमृत्युपामि तेमहे
आत्मातुपण तेबकरीनीपरे अज्ञानीअइने कातीरूपनरकने ढाकिराखेढे पणतेअवश्य
जाविपणायी उदयआव्याविना रहेसेजनही तेमाटेप्रथमथीज अज्ञानत्यजीने साव
धानरहेजे एन्यायग्रंथातरे बीजेप्रकारेपण लख्युढे ॥ ५ ॥

जानेऽस्ति संयमनपोजिरमीजिरात्मन्नस्य प्रतिग्रहन्नरस्य न निष्क्रियोपि ॥
किङ्कर्तौ निपतत. शरणं तवास्ते सौख्यं च दास्यति परत्र किमित्यवेदि॥६॥

अर्थ ॥ हेआत्माएलोकजन निमित्तेजे संयमतथातप तेणेकरीने गृहस्थोपा
सेथी अहार आपथ वस्त्रपात्रादिकतुंलेतुं ते तो संयमतपादिकना समूहनु वक्तयके०
मूलपणनथयुं तेवारेतुजने डुर्गतिमापमता शरणतेसुंढे अनेपरलोके सुखतें कोणआ
पसे तेविचारीजो एतोलोकोनाप्रतिग्रहनुं मूलमात्रपण ताहंसंभुतनथी माटेतुजने
नरकेपडता उद्धार अनेपरलोकनेविपे सुखतेशायकीथासे एनावार्थेढे ॥ ६ ॥

किं लोकसत्कृतिनमस्करणाचर्चनाद्यै रे मुग्ध तुष्यसि विनापि विशुद्धयोगान्
कृतन् जवाधुपतने तव यत्प्रमादो बोधिद्रुमाश्रयमिमानि करोति पर्शुन्॥७॥

अर्थ ॥ हेवलोकसत्कारादिकदेखी राचतुनहीतेकहेढे हेमूढआत्मा शुद्धनिर्मल
दोपरहित एहवाजे मनवचनकायानायोग तेविनालोकोनो सत्कारजे अन्युत्थाना
दिक तथानमस्कारवदना अर्चना जेनवागपूजा विलेपनादिक तेणेकरीने सुहर्षपामे
ढे केमकेएप्रमादते ताहरेससारकूपमा पडताबोधरूप वृक्षनाआलंबनने ठेदवाने ए
लोकसत्कारते कुहाडारूपे एटलेताहरोप्रमादरूपवैरीते तुजने संसाररूपकुवामां

नाखवासारं बोधआलंबनरूपवृद्धने लोकसत्काररूप कुहाडेकरीढेदेढे एटलेहमणा
तो सत्कारपामिमनमां हर्षधरेढे पणआगले बोधपामवो दुर्लभयासे ॥ ७ ॥

गुणांस्तवाश्रित्य नमंत्यमी जना ददत्युपध्यालयनैह्यशिष्यकान् ॥

विना गुणान् वेषमृषेर्विन्नर्षि चेत् त तष्ठकानां तव ज्ञाविनी गतिः॥८॥

अर्थ॥हेसाधो धर्मार्थिलोकतो तहारागुणआश्रीने तुजनेनमेढे तथा उपधि वस्त्र
पात्रादिक आलय वस्ति नैपज अन्नपानादिक अनेशिष्य तुजनेआपेढे अनेतुंजोगुण
विनाज मात्र वेषधरेढे तेवारे ताहरीधूर्जनी गति याज्ञे जेमठगारा कृत्रिम नवानवा
वेष करीलोकना धनठगीलिये पढेकोइकदिवसें तेहनाविपांकथी वध बंधनादिक पा
मे तेम ताहारा हवालपण तेहनीपरे यासे ॥ ८ ॥

नाजीविकाप्रणयिनी तनयादिचिंता नो राजनीश्च जगवत्समयं च वे
त्सि॥ नो राजनीर्धरसि वाऽऽ गमपुस्तकानि इत्यपि पाठः॥शुद्धे तथा
पि चरणे यतसे न जिह्वो तत्ते प्रतिग्रहजरो नरकार्यमेव ॥९॥

अर्थ ॥ हवेसाधुपणानुं सुखदेखाडेढे हेनिकुकतेंघरवारपरिग्रहतोमूक्या माटे
आजीविका तथापुत्रादिकनी चिंतानथी तेमराजासंबंधीनयपणनथी वलीजिनप्रणी
त सिद्धांतपणजाणेढे अथवाजैनसिद्धांतना पुस्तकधरेढे तोपणशुद्धचारित्रनेविषे
उद्यमकरतो नथी तेवारेताहरं वस्त्रपात्रादिकनुंजेवुं तेहनुंजारते नरकनेअर्थेंजढे ॥९॥

शास्त्रज्ञोपि दृढव्रतोपि गृहिणीपुत्रादिबंधोज्जितोप्यंगी यद्यतते
प्रमादवशगो न प्रेत्य सौख्यश्रियो॥तन्मोहद्विषतस्त्रिलोकजयिनः

काचित् परा दुष्टता बद्धायुष्कतया स वा नरपशुर्नूनं गमी दुर्गतौ॥१०॥

अर्थ ॥ हवेढतेयोगेपणजीव धर्मकरतो नथी तेहनावेकारणदेखाडेढे लौकिकअ
ने लोकोत्तरशास्त्रने जाणतोथको तथा पंचमहाव्रतधारीथको तथास्त्रीपुत्रादिकना
प्रतिबंधेंरहितथको पण जेप्राणीप्रमादवशे पमथोथको परलोकनासुखनी संपदारूप ध
र्मकार्यनेविषेउद्यम करतो नथी तोतिहां त्रणलोकनुं जीपनारजे मोहरूपशत्रु तेहनी
ज कोइक अलक्ष्यमहादुष्टताजाणवी अथवाते नररूपपशुबापडो पूर्वेनरकादिकना
आयुषाना बांधवाथकी दुर्गतिमांज जनारढे एमजाणीयेंढैयें ॥ १० ॥

उच्चारयस्यनुदिनं न करोमि सर्वं सावद्यमित्यसकृदेतदथो करोषि ॥

नित्यं मृषोक्तिजिनवंचनचारिता तत्सावद्यतो नरकमेव विज्ञावये ते११

अर्थ ॥ हवेयतिनावेपमा नित्येमृपावादिपणुं देखाडेढे जेयतिबीजा लोकोने उगवा
सारुं हुंसर्वथासावयकरुनही एहबुकहीनेपढे वारवार सावयकर्म सचित्त्यारजप्रसु
खकरेढे तेमाटेनित्येमृपावादेकरी जारीथयुं एहबुंजे सावयत्तारजादिककर्म तेहथी
तुजने नरकेजबुजसंजवेढे जुतंबोलीने सावयकरवाथी निश्चेनरकगतिथाय ॥ ११॥

वेपोपदेशाद्युपधिप्रतारिता ददत्यनीष्टानृजवो धुना जना ॥

जुद्धे च शोपे च सुख विचेष्टसे जवातरे झास्यसि तत्फलं पुनः ॥ १२॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेढे हेसाधुहमणाआजवमातु कालामेलाकपमाप्रसुखना
वेपे तथालोकरजवाप्रमुखनेअर्थे उपदेशआपी कपटवैरागपोपीने धर्मकथाकहेढे इ
त्यादिककपटेकरी जेनोलालोकते तुजने वाढित अन्न पान वस्त्र पात्र वसति शिक्षा
दिकआपेढे तेथीसुखेखायढे सुखेसुएढे सुखेगमतोफिरेढे पणते सुखनोगव्यातुं फल
परजवें नरकादिकनाडु खविना बीजोकाइजाणीसनही ॥ १२ ॥

आजीविकादिविविधात्तिष्ठानिशान्तिं कृतेण केपि महतैव सृजति धर्मान्
तेन्योपि निर्दयजिघृक्षसि सर्वमिष्टं नो संयमे च यतसे जविता कथं ही ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ वलीप्रकारातरे तेहिजकहेढे केटलाकभावको आजीविकाजे उदरवृत्ति
आदिशब्दथी वस्त्र आनरण राजदम पुत्रादिकविवाह इत्यादिकचितायेकरी सदा
कालआकुलथका घणीकटेकरीने धर्मजेदानप्रमुख तेकरेढे अने हेनिर्दयवेपनाधरना
र तुतेवापात्रेथीपण अन्नपानादिक सर्ववाढितवस्तु लेवानेवाढेढे अनेसयममा व
द्यमकरतो नथी माटे हाइतिखेदेताहरी तेसीगतीयासे ॥ १३ ॥

आराधितो वा गुणवान् स्वयं तरन् जवाब्धिधमस्मानपि तारयिष्यति ॥

श्रयति ये त्वामिति नूरिजक्तिजि फल तवैषां च किमस्ति निर्गुण ॥ १४॥

अर्थ ॥ एगुणवतढे एसयमगुणेसहितढे एमहानुजावढे एनेआराध्योथको पोतेस
सारसमुद्रतरेढे तेम आपणनेपण तारसे एहवीबुद्धिये घणीजक्तियेकरी तेप्राणिये तु
जनेआश्रयोढे अनेतुतोपोतेनिर्गुणढो माटेतुजने अथवाते आश्रयकरनारने एमाशो
फलढे एटलेतुबुद्धतोथको तेप्राणीनेपण बोडेढे एजावार्थ ॥ १४ ॥

स्वयं प्रमादोर्नपतन् जवाबुधौ कथस्वजक्तानपि तारयिष्यसि ॥ प्र

तारयन् स्वार्थमृजून शिवार्थिन स्वतोन्यतश्चैव विलुप्यसेऽहसा ॥ १५॥

अर्थ ॥ हेमुनितुपोते प्रमादेकरीने बुद्धतोढतो पोतानाजक्तजे सेवकलोक तेने
शरीरेंतारीश केमके पोताने अन्नपानादिकमले तेनेअर्थे सरलजे मोक्षार्थिलोक ते

हनेवंचतोयको तुंफरेढे एटलेपोताना प्रमादाचरणथी अनेबीजोलोकने उगवाथी
एबन्नेप्रकारना पापेकरीने तुंलोपायढे ॥ १५ ॥

गृह्णासि शय्याहतिपुस्तकोपधीन् सदा परेऽन्यस्तपसस्त्वयं स्थितिः॥

तत्ते प्रमादाद्भरितात्प्रतिग्रहे कर्णार्णमग्नस्य परत्र का गतिः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हे वेषना धरनारयति तुं लोकोपासेथी शय्या वस्ति अहार तथापुस्तक
ज्ञानोपकरण तथाउपधि वस्त्रपात्रादिकजे नित्यलियेढे तेतो तपसीलोकनी स्थिति
ढे परंतु तुंतो प्रत्यक्षप्रमादमां मग्नथको कांश्चनतपस्यादिक करतो नथी तेमाटे प्र
तिग्रहने निग्रवेकरी नारीथयुं एहवुंजेप्रमाद तेथकीउपाज्युंजे लेणो ते लेणानेविषे
मग्नथको खुतोढोएहवुंढतो ताहरीपरनवे सौअवस्थायासे एटलेप्रथमतुं चारित्रले
इने प्रमादसेवेढे तेलेणोकरेढे तेवारपढे तपसंयमादिकविना लोकोपासेथीशय्यादि
क प्रतेंलीयेढे तेबीजोलेणो एमएवेप्रकारना लेणामांखुतोयको ताहरीसी अथ
स्थायासे अर्थात् दुष्टअवस्थाज पामीस इतिनाव ॥ १६ ॥

न कापि सिद्धिर्न च तेतिशायि मुने क्रियायोगतपःश्रुतादि ॥ तथा

प्यहंकारकदर्थितस्त्वं ख्यातीच्छया ताम्यसि धिङ् मुधा किं ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेतथाविधगुणविना कीर्त्तिनेसुंवांढेढे हेमुनिताहरेविषेकोइ विद्यामंत्रा
दिक सिद्धिनथी वलीवांदणा खमासमणाप्रमुख उत्कृष्टक्रियानथी तथामनवचन
कायाना योगनी शुनप्रवृत्तिनथी तथाबाह्यान्तरतपनथीकरतो तथाश्रुतज्ञान आ
दिशब्दथी प्रजाविकपणुं राजाप्रमुखनुं प्रतिबोधवुं इत्यादिकगुणतेपणनथी तोपणतुं
अहंकारे कदर्थितथको ख्यातिजे प्रसिद्धितेहनी वांढायेकरीने फोकटशोपरीतापकरे
ढे माटेतुजने धिःकारथाउताहरामां जो कोइ अतिशयगुणहोय तेवारेंतो ख्यातिनी
वांढापणयुक्तढे अनेतेविनाज प्रख्यातीनेवांढेढे माटेतुं धिक्कारवायोग्यढो ॥ १७ ॥

हीनोप्यरे नाग्यगुणैर्मुधात्मन् वांढस्तवार्चाद्यनवाप्नुवंश्च ॥

ईर्ष्यन् परेऽन्यो लज्जसेऽतितापमिहापि यातो कुगतिं परत्र ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ फरीतेहिजकहेढे अरेनिर्नाग्य निःपुण्यकआत्मातुं गुणरहितथको फो
कटस्तवनापूजाप्रमुखने वांढतो जोपूजास्तवनानथायतो वलीलोकोउपरक्रोधकरतो
थको इहलोकेपण अतिशय तापसंतापपामेढे अनेपरलोकेपणडुर्गतियेजइश ॥ १८ ॥

गुणैर्विहीनोपि जनानतिस्तुति प्रतिग्रहान् यन्मुदितः प्रतीक्षसि ॥

लुलायगोश्वोष्ट्रखरादिजन्मनि विना ततस्ते नविता न निष्क्रयः ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवेकुगतिमापडवाविषे उपदेशकरीने प्रतिबोधे हेयतिवेषनाधारक तु गुणरहितको पणहर्षवतथयीने लोकथी नमस्कारादिक स्तवना वस्त्रपात्रअन्नादिकलेवावाढे तेहथीतुजने लुलायजे पामोपाणीवहेवायोग्य अथवागोजेवजदीओ हल गाडा यंत्र कोल प्रमुख वहेवायोग्य अथवाअश्वते अस्वारीकरवायोग्य तथा उंट खररासज अनेकविधजारवहेवायोग्य इत्यादिकअवतार पाम्याविना तेप्रतिग्रहादिकतुं मूलनथाय केमकेगुणविनापण लोकोपासेथी प्रतिग्रहादिक कटपे तेहतुंलेणो पामाप्रमुखना अवतारपामि नारवहीनेवूटबुढे एजावार्थ ॥ १९ ॥

गुणेषु नोद्यच्छसि चेन्मुने तत प्रगीयसे यैरपि वंद्यसेऽर्च्यसे॥ जु गुप्सितां प्रेत्य गति गतोऽपि तैर्हसिष्यसे चाऽन्नविष्यसेऽपि वा॥२०॥ दानमाननुतिवदनापरै मोंढसे निकृतिरंजितैर्जनै ॥ नत्वैपि सुकृतस्य चेत्त्वव कोपि सोपि तव लुठयते हितै ॥२१॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजप्रकारातरेकहेढे हेमुनिजोतुगुणनेविषे उद्यमकरतो नथी ते वारेइहजवेजे तुजने श्रावकादिक गीतनासप्रमुखेकरीगायढे तथावली षादशवर्त्त वा दणायेकरीवाढे सुगंधलेपनादिकेकरीपूजेढे तेतुपरजवे निंदनीक कुरूप दरिद्रतादिक पाम्याथका तेहिजताहाराउपर हससे तथानानाप्रकारनीपीडा उपजावसे एटले ते स्वामिपणे अवतरसे अनेतुदासपणेशास तिहा लातो लाठीप्रमुखना प्रहारेकरी तुजनेपीडसे ॥ २० ॥ हेमुनितु कपटक्रियायेकरी लोकरीजवीने तेहोने दानसन्मान स्तवन वदनानेविषे तत्परदेखीने हर्षपामेढे पण एम नथीजाणतो जे ताहरो लेश मात्रसुकृतढे तेहनेएलोकलुढे ॥ २१ ॥

नवेजुणी मुग्धकृतैर्न हि स्तवैर्न ख्यातिदानार्चनवदनादिभिः ॥ विना गुणान्नो नवड खसद्दय स्ततो गुणानर्जय किं स्तवादिभिः ॥२२॥ अर्थ॥हवेस्तवनादिकनी वांढामूकीने गुणनुंपोषकरबुतेकहेढे हेमुनितु विगोपाविशे पनाअजाण एहवामुग्धलोकनीकरेलीजे स्तुतितथाख्याति प्रशसादिक तेणेकरीगुणव तनथाय वलीगुणजे ज्ञानादिक तेहनीप्राप्तिविना संसारनोविनाश अनेमुकिनीप्राप्तिन थाय तेमाटेकेवल गुणनेजउपार्जनकर पणस्तुतिकराववाथी काइअर्थसिद्धिनथी २२ अथपि शास्त्र सदसच्चित्रा लापादिभिस्ताम्यसि वा समा यै ॥येपा जनानामिह रंजनाय नवातरे ते कं मुने क्व च तं॥२३॥ अर्थ ॥ हवेलोकरीजववामाटेतु शास्त्रनणेढे पणनवातरेतुकिहां अनेरीजनारलो

ककिहां तेदेखाडेढे हेमुनितुंजे लोकरीजववानिमित्तें सत्के० नजोजिनागम तथा असत्के० विरुद्धबौद्धादिकनुंशास्त्रते प्रतेंजणेढे अनेवली कपटसहित नानाप्रकार नाआलापसंजापादिक तेणेकरीने घणुंप्रयासकरेढे पणनवांतरें तेजोककिहागतिमां जशे अनेतुं केइगतियेंजइश एटलेआनवें जावजीवशुद्धीजे जीव तें रीजव्याहशे तेपरनवेंकोइपण ताहरे कामेआवेसेनही ॥ १३ ॥

परिग्रहं त्वं व्यजहादृहादे स्तत्किं न धर्मोपकृतिचलात् ॥

करोषि शय्योपधिपुस्तकादे गर्शोपि नामांतरतोपि हंता ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवेपरिग्रहजवा आश्रीउपदेशेढे हेमुनितेंपूर्वें घरप्रमुखनुंपरिग्रहठां ड्युं अनेवली धर्मोपकरणने मीसैंकरीने शय्या वस्ति उपधि वस्त्र पात्रादिक पुस्त क आदिशब्दथी पाठा चाबखी पोथी बांधणा जपमाला प्रमुखउपकरणनो परिग्रह सुंकरेढे धर्मोपकरणजेकांइ बहुमूलो ममतानावश्यकी वधारेराखियेंते परिग्रहजजा एवो केमके० गरके० विष तेहनेंनामांतरकस्यायकी एटलेनामफेरवीनाख्याथीप ण हंताके० मृत्युकारकहोयज जोविपने साकर अमृत इत्यादिककहियेंतोपण खांधु थकुं प्राणहरणकरे तेमपरिग्रहने धर्मोपकरण निमित्ते राख्योथकोपण इर्गतिआपे परिग्रहात्स्वीकृतधर्मसाधनान्निधानमात्रात्किमु मूढ तुप्यसि ॥

न वेत्सि हेन्नाप्यतिचारिता तरी निमज्जयत्यंगिनमंबुधौ द्रुतं ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेढे हेमूर्खसाधोतुं स्वीकृतके० प्रमाणकिंधुंढे धर्मसाधनके० धर्मोपकरण एहवुंनाममात्रजेहनुं एहवोपरिग्रह पाम्याथी सुंहर्षपामेढे हेमूर्खतुंन श्रीजाणतोजे अतिशयनारी एहवोजेसुवर्ण तेणेकरीनरी एहवीतरीजे होडी तेजेम अंगीनके० बेशनारमनुष्यने बोडेढे तेमतुजनेपण धर्मोपकरणनेमीसैं मल्योएहवो जे अतिपरिग्रहतेनवसमुझ्मां बोडशे इतिनावः ॥ १५ ॥

येहः कषायकलिकर्मनिबंधनाजनं स्युः पुस्तकादिजिरपीहितधर्मसाधनैः ॥ तेषां रसायनवरैरपि सर्पदामयै रार्तात्मनां गदहृतेः सुखकृत्तु किं नवेत् ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेमुनियें हितके० वांढ्युंढे धर्मनुंसाधनजेथकी एहवाजे पुस्तकादिकते णेकरीनेपण अंहजेपाप तथाकषायजे क्रोधादिक तथा कलिकेकलहतेना करवा थकी कर्मेजे झानावरणियादिक तेनानिकांचित्बंधनुंजाजनथाय तेहनेबीजोकोइ सुखकार्य निवृत्तिनुंकरनारनथाय एटलेजेहनेधर्मोपकरणतेहिज ममत्वनावश्यकी परिग्रहपणे परिणम्याढे तोतेहनेअर्थे क्लेशकषायादिकने करवेकरीकर्मवृद्धिकरेढे

तो तेहने संतोपते पढे फरीबीजाशयकीथासे एजावार्थ तेहनुं दृष्टांत कहेहे जेम रसा
यनजे मृगागपारादिक तेहनो सेवन करवाथीज उलटोमांदापड्यो एटलेरसायनय
कीपण जेहने रोगवथो तोपढे तेहनारोगनुं निवारकबीजो मुखकारी कोइनथी ॥२६॥

रक्षार्थ खलु संयमस्य गदिता येऽर्था यतीनां जिनै वांसः पुस्तकपात्र
कप्रचृतयो धर्मोपकृत्यात्मका ॥ मूर्धन्यो हवशात् एव कुधिया संसा
रपाताय धिक् स्व स्वस्यैव वधाय शस्त्रमधियां यदुःप्रयुक्तं नवेत् ॥२७॥
अर्थ ॥ निश्चेकरीनेजे वस्त्रपुस्तकप्रमुख पदार्थ ते श्रीजिनेश्वरे साधुने संयमनी रक्षा
ने अर्थ धर्मोपकरण स्वरूपे कह्याहे तोहाहा इतिखेदे तेहिजपदार्थ कुबुद्धिनाथणीने
अतिशय मोहनावशयकी उलटा संसारमां बूडावनारनाकारण यइपडेहे तेहनुं दृष्टां
त जेम बुद्धिहीन पुरुषनुं पोतानुं अस्त्रजेखड्गादिक तेविपरीतपणे राखुं होय तोपो
ताने जवधकारीथाय तेहनीपरे जाणवुं ॥ २७ ॥

संयमोपकरणवृत्तात्परान् नारयन् यदसि पुस्तकादिनि ॥

गोखरोष्ट्रमहिषादिरूपचतुश्चिरं त्वमपि नारयिष्यसे ॥२८॥

अर्थ ॥ हेमुनि तु जे परप्राणी नारवाहक पोढी बलद उंटप्रमुखने संयमना उपकरण
नेमीतेकरी पुस्तकादिकनुं नारवहेवरावेहे तेमाटे तेप्राणी तुजनेपण बलद उंट रास
न पामाप्रमुखना अवतारपाम्यायका चिरकाल लगे नारवहेवरावशे ॥ २८ ॥

वस्त्रपात्रतनुपुस्तकादिन शोचया न खलु संयमस्य सा ॥

आदिमा च ददते नव परा मुक्तिमाश्रय तदिद्वयैकिका ॥२९॥

अर्थ ॥ हवेवस्त्रपात्रादिकथी संयमनी शोचानथी तेकहेहे हेमुनि वस्त्रपात्रतथाश
रीर पुस्तकइत्यादिकनी शोचाकीधेयके निश्चेकरी संयमनी शोचानथाय एटलेवस्त्रादि
कनी शोचाते संयमने अशोचाकारणीहे तेमापणवली आदिमके ० पहेलीजे वस्त्रादि
कनी शोचाते नवचमणजआपे अने परके ० बीजीजे संयमनी शोचाते मोक्षजआपे ते
माटे जो संसारनी वाढाहोयतो वस्त्रादिकनी शोचाआदर अने जो मुक्तिनी वाढा तुजने
होय तो संयमनी शोचाआदर ॥ २९ ॥

वस्त्रपात्रतनुपुस्तकादिन शोचया न खलु संयमस्य सा ॥ ता तदत्र प

रिहार्थ संयमे किं यते न यतसे शिवार्थेपि ॥ इति चोत्तरार्द्धपाठ ॥३०॥

अर्थ ॥ वस्त्रपात्रेति एषावांतर एश्लोकनुं पूर्वाह पूर्वनीपरे जाणवु अने उत्तरार्द्धनी

વ્યાખ્યાકહેલે તસ્માત્કારણાત્ તેકારણમાટેહેસાધો તે વસ્ત્રાદિકની શોનાઠાંમીને જોમુક્તિનોઅર્થીઠોતો જિનપ્રણીત ચારિત્રનેવિષે કેમઉદ્યમકરતોનથી ॥ ૩૦ ॥

શીતાતપાધ્યાન્નમનાગપીહ પરીપદાશ્ચેત્ક્રમસે વિસોદું ॥

કથં તતોનારકગર્જનાસ ડુઃસ્વાનિસોઢાસિ જવાંતરે ત્વં ॥૩૧॥

અર્થ ॥ હવેપરીપદ સહેવાઆશ્રી ઉપદેશઆપેલે હેમુનિજોતું સંયમનેવિષે ટાહાડ તાપપ્રમુખ થોડાપણપરીપદ સહેવાનેસમર્થનથી અનેકાયંરથાયલે તોજવાંતરેનેવિષે નરકતથા ગર્જનાસનાડુઃસ્વ કેમ સહીસ એટલે નરકાદિકના ડુઃસ્વસહેવાથીતો પરીપ દનાડુઃસ્વતું સહેવુંજનુંલે એમજાણ ॥ ૩૧ ॥

મુને ન કિં નશ્વરમસ્વદેહ મૃતિંડમેનં સુતપોવ્રતાદ્યૈઃ ॥ નિપી

ઉચ્ચ જીતીર્જવદુઃસ્વરાશો દિત્વાત્મસાઠૈવસુખં કરોષિ ॥ ૩૨ ॥

અર્થ ॥ હવેસાધુને તપપ્રમુખતું ઉદ્યમકરવુંકહેલે હેસાધુ એવિનાશશીલ તથા આ સ્વરપોતાનુંનહી એહવોજેદેહરૂપ માટિનુંપિંમ તેહને જાજિનાકાસહિત તપવ્રતપ્રમુખે કરી દમીને સંસારનાડુઃસ્વસંબંધી સર્વજન્યઠાંમીને મુક્તિસંબંધી સુખતે પોતાનેવશ કેમનથીકરતો ॥ ૩૨ ॥

યદત્ર કષ્ટં ચરણસ્ય પાલને પરત્ર તિર્યક્નરકેષુ યત્પુન. ॥તયોર્મિ

થઃ સપ્રતિપક્ષતા સ્થિતા વિશેષદૃષ્ટ્યાન્યતરં જહીહિ તત્ ॥૩૩॥

અર્થ ॥ હેસાધુજેહાં શ્રીજિનશાસનેવિષે ચારિત્રપાલવાનીકષ્ટે અનેપરજવે તિ ર્યંચનરકાદિકનેવિષેજે કષ્ટે તેબેહુકષ્ટને પરસ્પરેં પ્રતિપક્ષપણુંરહેલે એટલેજિહાં ચારિત્રકષ્ટે તિહાંતિર્યંચનરકનું કષ્ટનથી અનેજિહાં તિર્યંચનરકાદિકના કષ્ટે તિહાં ચારિત્ર કષ્ટનથી તેમાટેવિશેષદૃષ્ટિયેં વિચારી તેબેમાંથી એકકષ્ટનેમૂક ॥ ૩૩ ॥

શમત્ર યદ્વિહુરિવ પ્રમાદજં પરત્ર યન્નાબ્ધિરિવ દ્યુમુક્તિગં ॥ તયોર્મિ

થઃ સપ્રતિપક્ષતા સ્થિતા વિશેષદૃષ્ટ્યાન્યતરદૃઢાણ તત્ ॥૩૪॥

અર્થ ॥ હવેસુખનુંગ્રહવુંકહેલે હેસાધોહાં ચારિત્રમાંપ્રમાદકરવાથીજે સુખ તે બિંહજેટલુંલે અનેસંયમના પાલવાયકીજે દેવલોકમુક્તિનાસુખ તેસમુદ્ધસરસાલે તેબન્દેસુખને પરસ્પરપ્રતિપક્ષપણુંલે જિહાંપ્રમાદસુખતિહાં મુક્તિસુખનથી અને જિહાં મુક્તિસુખ તિહાંપ્રમાદસુખનથી માટેવિશેષેંવિચારી બેમાંથી સારજાણેતેને આદર ॥૩૪॥

अथवा॥नियंत्रणायाचरणेऽत्र तिर्यक् स्त्रीगर्जकुंजीनरकेपु या च ॥

तयोर्मिथ सप्रतिपक्षजावा विशेषदृष्ट्याऽन्यतरां गृहाण ॥३५॥

अर्थ ॥ हवेगुरुपारतत्रआश्रयीकहेहे हेसाधुइहाजिनशासनमां चारित्रनेविषेजे गुरुपारतंत्र्यादिकत्रणप्रकारनो परवशपणुळे अने तिर्यचनाअवतारमां तथास्त्रीनागर्ज मां तथा कुंजीतेयणोजसांकमामुखनुनारकीने उपजवानुस्थानकतेमां उपनाजेनार कीते खडोखंडययी बाहेरनिकले तेहनेविषेजे परवशतापणुळे तेवेहुने परस्परेप्रति पक्षीपणुळे एटले जिहाचारित्रनी नियंत्रणाहोय तिहातिर्यंच स्त्रीअने नरकादिकनी नियंत्रणानहोय अनेजिहा तिर्यचस्त्रीनरकादिकनी नियंत्रणाहोय तिहां चारित्रनी नियंत्रणानहोय माटेविशेषदृष्टियेविचारिने तेवेमाथी एकनियंत्रणानेआदर ॥३५॥

सहृत्पोयमसयमयत्रणां स्ववशतासहने हि गुणो

महान्॥शिवं गुण इति वा पाठ ॥ परवशस्त्वतिचूरि स

दिष्यसे न च गुणं बहुमाप्स्यसि कं च न ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ हवेपरवशेड खसहेवाकरता पोतानावशेड खसहेहुजलुळे तेकहेहे हेसा धुतु चोथप्रमुखतप तथा नियमअजिग्रहादिक ते यम तथासत्तरनेवे सयमसबंधी एत्रण नियंत्रणाउळेतेतुंसहनकर केमके एत्रण नियंत्रणाओते पोताने स्वाधीनपणे सहनकरवीढेते महोढो गुणळे तथापाठातरे एयकी शिवगुणके० मुक्तिरूपीओगुण होय अने जे अतिपरवशपणे एकेडियादिकमां पराधीनथको घणीजनियंत्रणाओ सहित तिहा अकामनिर्झरासिवाय अधिकुगुणमात्र काइपणपामीसनही ॥ ३६ ॥

अणीयसासाम्यनियंत्रणाजुवा मुनेऽत्र कष्टेन चरित्रजेन च ॥ यदि

ह्वयो दुर्गतिगर्जवासगा सुखावलेस्तत्किमवापि नार्थित ॥ ३७ ॥

अर्थ ॥ बलीप्रकातरेतेहिजकहेहे हेसाधो आजन्ममा समतारूपनियंत्रणातेसं बंधीकष्ट तथाचारित्रसंबंधीजे अल्पमात्रकष्ट तेषेकरी दुर्गति अने गर्जवाससंबंधी असुखनासमूह ह्यथायते तोतेथी सुवाठितपणुतुनपाम्यो अर्थात्पाम्योज ॥३७॥

त्यज स्पृहा स्व शिवशर्मलाने स्वीकृत्य तिर्यङ्नरकादि ड ख ॥

सुखाणुजिश्चेद्विषयादिजातैः सतोष्यते सयमकष्टनीरु ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रमादवतने रीतेकरीकहेहे हेसाधु जो विषयादिकथीउपनोजे सुख नोजेश तेषेकरी सतोषपामेजे अने सयमनाकष्टथीवीहेहे एरीतितो ते तिर्यच तथा

नरकनुंडःखकबुलकरीने स्वर्गमोक्षनासुखपामवानी वांठामूकीदीधी एटलेअणुमात्र
सुख उपर राच्योथको स्वर्गमोक्षनुं अतुल्यसुखहारेठे एजावार्थेठे ॥ ३७ ॥

समग्रचिंतातिहतेरिहापि यस्मिन् सुखं स्यात्परमं रतानां ॥

परत्र चेंजादिमहोदयश्रीः प्रमाद्यसीहापि कथं चरित्रे ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ हवेचारित्रशी इहलोकेंतथा परलोकेंसुखठे तेकहेठे चारित्रमांरक्तययला
एहवाजेजावसाधु तेहने सर्वचिंताना निवारवाथकी इहलोकेपण परमअनुपमसुख
होय अनेपरलोकेंपण इंजादिकनीसंपदा तथा मोक्षनीसंपदाहोय तोहेसाधो एहवुंजे
चारित्रतेनेविषे रह्योथकोतुं सुंप्रमादकरेठे यतः देवलोकसमाणोअ परिचाउमहेसि
णं ॥ रयाणअरयाणंच महाणरयसारिसा ॥ १ ॥ पुनः नच राजनयं नच चोरनयं न
च वृत्तिनयं न वियोगनयं ॥ इह लोकसुखं परलोकहितं श्रमणत्वमिदं रमणीयतरं ॥ २ ॥

महातपोध्यानपरीषहादि न सत्वसाध्य यदि धर्तुमीश ॥ तज्जावनाः

किं समितीश्च गुप्ती धत्से शिवार्थिन् न मनःप्रसाध्याः ॥ ४० ॥

अनित्यताद्या नज जावनाः सदा यतस्व दुःसाध्यगुणेऽपि संयमे ॥ जि

घत्सया ते त्वरते ह्ययं यमः श्रयन् प्रमादान्न नवाद्भिन्नेपि किं ॥ ४१ ॥

अर्थ ॥ हवेजेबहुकष्टकरीशकेनहीतोते सुखसाध्यधर्मकरे तेकहेठे हेसाधु तुं पराक्र
मवंतपुरुषने साधवायोग्य एहवाजे मासखमणप्रमुख महातप तथा प्राणायामादिक
ध्यान तथाह्नुधादिकपरिसह धरवानेसमर्थनथी तोहेमोक्षनावांठक केवलमनेकरीज
साधिसकीयेंएहवीजे अनित्यादिकजावनातेनुंसेवनकर ॥ ४० ॥ तथावलीप्रकारांत
रेकहेठे हेसाधोतुंअनित्यताप्रमुख बारजावना ने सदानज अनेदुःखें साधवायोग्य
मूलोत्तरगुणठे जेना एहवासंयमनेविषेपण सुकुमालपणुंठांमीउद्यमकर केमके मृ
त्युते तुजने ग्रासकरवानीवांठाये उतावलुंथायठे दिनदिनप्रतें दुकमुंआवेठे मा
टेप्रमादसेवतोथकोपण मनेकरीसंसारथकी बीहितोरहेजे ॥ ४१ ॥

हंत मनस्ते कुविकल्पजालैर्वचोप्यवद्यैश्च वपुः प्रमादैः ॥ लब्धी

श्च सिद्धीश्च तथापि वांठन् मनोरथैरेव हहा हतोसि ॥ ४२ ॥ दग्धं

मनो मे कुविकल्पजालैर्वचोप्यवद्यैश्च वपुः प्रमादैः ॥ लब्धीश्च सि

द्धीश्च तथापि वांठन् मनोरथै रेव हहा विहन्ये ॥ इतिवापाठः ॥ ४३ ॥

अर्थ ॥ हवेसामग्रीविनापण महोडामहोडा मनोरथकरवा अफलठे तेकहेठे हे

साधुताहरोमनतें माताविकल्पनासमूहे विणसाडुं अनेवचनपण मृपानापणादि
क पापेकरीविणसाडुं वलीशरीरपण प्रमादजेमयादिकतेयेकरी विणसाडुं एरीतें
मनवचनकारूप त्रणयुग्विणसाडी तोपण आमोसहीप्रमुखलब्धि तथामत्रवि
यादिकसिद्धिने वाढेढे माटे हाइतिखेदे मनोरथेकरीज पीडायवे जेमशाली छुध खा
मप्रमुख सामग्रीविनापण कोऽमूर्खद्वीरनाजोजननुं मनोरथधरतो अहर्निशविकटपें
ज पीडाय तेमतुपणपीडायवे ॥ ४१ ॥ तथावलीपातातरें माहूरुंमन कुविकल्पजालें
विणासुं तथा अवयके० मृपानापणादिकपापे वचनविणासुं अनेप्रमादेकरीशरीर
विणासुं तोपण लब्धि अने सिद्धि प्रतें वाढतो थको हाइतिखेदे हुं मनोरथमात्रें
ज सुपीमावडुं इत्यादिक पहेलाकाव्यनुं पातांतर काव्यजाणुं ॥ ४२ ॥

मनोवशास्ते सुखदुःखसंगमो मनो मिलेथैस्तु तदात्मकं भवेत् ॥

प्रमादचौरैरिति वार्यतां मिलहीलांगमित्रैरनुपजयानिशं ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ हवेमननेसतसंगमांजोडवु तेकहेढे हेसाधुताहरे सुखअने दुःखनोजे मि
लाप तेमननेवशे केमकेमनजेहनीसाथेमिले तेरूपीथाय जेम तैलने जेहवाफूजनो
संगमिले तेहवीवासनामयथाय माटेमननेप्रमादरूपचोरसाथेमलतो वारीने नित्ये शी
लागरथरूपजेमित्र तेनीसाथेमेलव जेथकीतुजने सर्वथासुखसाथेज मिलापथाय ॥ ४४ ॥

ध्रुव प्रमादैर्नववारिधौ मुने तव प्रपात परमत्सर पुन ॥ गले
न वक्षोरुशिलोपमोस्ति चे त्कथं तत्रोन्मज्जनमव्यवाप्स्यसि ॥ ४५ ॥

अर्थ ॥ हवेयुक्तिविशेषेकरी प्रमादनोपरिहारकहेढे हेसाधुप्रमादनाहेतुयेकरी तु
जनेसंसारमापडवुतो निश्चय थकीढे केमकेप्रमाद अनेसंसारने अग्निधुमादिकनीपरें
नित्यबंधवे अनेवलीजो गलेबाधिमोटी शिलासरिखुं परप्राणीउपरमत्सरतुजनेढे तेवा
रे संसारसमुद्रमांथी तरीनिकलवु केमपामिस माटेप्रमादअने मत्सरवेदुल्यज ॥ ४५ ॥

महर्षयः केपि सहत्युदीर्या प्युग्रातपादीन्यदि निर्जरार्थं ॥

कष्ट प्रसंगागतमप्यणीयोपीडन् शिवं किं सहसे न चिह्नो ॥ ४६ ॥

अर्थ ॥ हवेकष्टसहेवाआश्री उपदेशआपेढे केटलाकमहारूपी तेनइवाहुस्वा
मी दीक्षितचार व्यवहारीपुत्रनीपरें शीतादिक परिसहनासहनारा वली उग्रके० घ
णोकठिण आतपके० तडकाप्रमुख कष्टने उदरीनेपण निर्झरानेअर्थसहेढे तेवारेंहे
साधुतुं मुक्तिनेतोवाढेढे तेवारे प्रसंगथी उदयआवुं एहवोस्वल्पमात्र कष्टप्रतेकान
थीसहेतो अनेकष्टसहाविना मुक्तिकेमपामिस एजावार्थ ॥ ४६ ॥

अर्थ ॥ हवेडुर्जनचारित्रपामिने विषयप्रमादत्यजवा तेप्रकारांतरेकहेढे हेनिह्नु
डुर्जनएहवुंजे चारित्रतेपामिने जोपोतानावांकथीउपना एहवाजे विषयप्रमाद तेणे
करीतुंसंसारसमुद्रमांपमीश तेवारें ते अनंताकालसुधी चारगतिसंबंधीनाडुःखेकरीने
पीडाइश तेमाटेधिःकारढेतुजने जेतुंचारित्रनेविषे उजमालयातो नथी ॥ ५३ ॥

कथमपि समवाप्य बोधिरत्नं युगसमिलादिनिदर्शनादुरापं ॥

कुरु कुरु रिपुवश्यतामगच्छन् किमपि हितं लज्जसे यतोऽर्थितं शं॥५४॥

अर्थ ॥ हवेदृष्टांतसहित बोधनुंडुर्जनपणुंकहेढे हेसाधुतुंयुगसमिलादिक दशदृष्टां
तेंकरी डुर्जनएहवुं समकेतरूपरत्न तेघणोकष्टेपामिने आगजेंवद्दयमाण विषयादिक
शत्रु तेहनुंआधीनपणुंत्यजतुंथको कांश्कआत्मानुंहितजे संयमादिकतेकर जेथकीवां
ठितसुखपामे. चुल्लग पासग धन्ने जूए रयणोय सुमिण चक्केअ ॥ चम्मजूगे परमाणु दस
दिठंता मणुयलंजे॥१॥ एदशदृष्टांतनानामजाणवा ॥ पुवं तेहुळ्ळुगं अवरं ते तस्स दु
ळ्ळसमिलाउ ॥ जुगठिडुंमि पवेसो इय संसइउ मणुअलंजो ॥१॥ इत्यावश्यक ॥५४॥

धिषस्त्वमे ते विषयप्रमादा असंवृता मानसदेहवाचः ॥ असं

यमाः सप्तदशापि हास्या दयश्चबिन्ध्यच्चर नित्यमेज्यः ॥५५॥

अर्थ ॥ हवेनामथकी शत्रुदेखामीने तेथीदूररहेवानो उपदेशआपेढे हेसाधो वि
षयजेशब्दादिकपांच तथाप्रमादजे मद्यादिक पांच अने असंवृतकहेतां मोकलामू
क्या एवाजे मनवचनकायानायोग तथा प्राणातिपातादिक पांचअव्रत अनेपांचेंडि
यनुं अणजीतवुं तथाक्रोधादिक चारकषायनो अपरिहार अनेमनवचनकाया एत्र
णयोगने डुःप्रवर्तियेंप्रवर्त्तावुं एसर्वमलीसत्तर असंयमनास्थानक तथावली हास्य
रति अरति जय शोक डुगढा ए हास्यषट्क एटलां ताहाराशत्रुढे तेमाटेएथकी
सदाकाल बीहीतोथको विचरजे ॥ ५५ ॥

गुरूनवाप्याप्यपहाय गेह मधीत्य शास्त्रण्यपि तत्त्ववांचि ॥

निर्वाहचिंतादिनराद्यजावे प्युषे न किं प्रेत्य हिताय यत्नः॥५६॥

अर्थ ॥ हवेसर्वसामग्री मळ्याढतांपण आत्महितकांनथीकरतो तेकहेढे हेरुषितुं
घरतांमीने गुरुजेधर्माचार्य तेहनेपामीने तथातत्त्वप्ररूपक शास्त्रजेसिद्धांत तेजणीने
पण तथानिर्वाहजेआजीविका तेहनीचिंता अनेआदिशब्दथी वस्त्रपात्र वसतिप्रमुख
नीचिंता अनेराजजय चौरजय इत्यादिकतेहनो नरजेसमूह तथावलीआदिशब्दथी
गृह राज देशांतर जलपंथ प्रमुखव्यापार तेहनो अजावढतां पण परलोकना हितने

अर्थे काउद्यमनधीकरतो एटले सकलसामग्रौने योगेपण जोआत्महितनथी साथ तो तोपठे धणोज शोचकरीश एनावार्थे ॥ ५६ ॥

विराधितैः सयमसर्वयोगे पतिष्यतस्ते नवड खराशौ ॥ शास्त्राणि शिष्योपधिपुस्तकाद्या नक्ताश्च लोकाः शरणाय नालं ॥ ५७ ॥

अर्थ ॥ हवेसंयमग्रहीने संयमविराधनानकरवी तेकहेहे हेयतितेविराध्या एहवा जे संयमनासर्वयोग एटले मूलगुणउत्तरगुणादिकविराध्यातेहेतुयेकरीने ससारना ड खसमूहमापडतातुजने शास्त्रजेआगमादिक तथाशिष्यजे उपधीपुस्तकप्रमुख तथा वलीनक्तलोकजे श्रावकश्राविकादिक तेकोशरणआपवाने समर्थनहीथाय पण एक संयम मात्रज अविराध्या थको शरणदाइयाजे ॥ ५७ ॥

यस्य कृणोपि सुरधामसुखानि पत्यकोटीनृणां दिनवती ह्यधिका ददाति ॥ किं हारयस्यधम संयमजीवि

त तत् हा हा प्रमत्त पुनरस्य कुतस्तवाप्तिः ॥ ५८ ॥

अर्थ ॥ हवेसंयमेजीवितनुं फलदेखाडी प्रमादनीपरिहार उपदेशेहे हेसाधो संयमजीवितनुं कृणजेमुहूर्तमात्र तेपणपुरुषनेनिश्चयथी साधिक बाणोकोमिपत्योपमलगे देवलोकनासुखआपे यडुक्तं प्रतिक्रमणसूत्रवृत्तां सामास्यकुणतो समजावसावउअथडियडुगं ॥ आउसुरेसु बंधइ इत्थि मित्ताइ पलियाइ ॥ १ ॥ बाणवर्कोडीउलकगुणसंछितहस्तपणवीत्ता ॥ नवसयपणवीत्ताए सतिहा अडनाग पलियस्त ॥ २ ॥ इति बाणुकरोड आगणसाठलाख पचीसहजार नवसेपचीश एटलापत्योपम अनेएक पत्योपमना नवनागकरीये एहवाआठनवमाग अनेतेउपरवली एकनवमाशनी एक तृतीयाश एटलुदेवायु बेधमीना एकतामाइकथीवधाय ते आके करी लिखियेठये ए२ प५ ए २५ ए २५, ८१ तो हाहाइतिखेहे हेअधमनीचप्राणी तु सयमेजीवितने के महारेहे हेप्रमादवतफरीनेतुजने एसयमनीप्राप्ति क्याथीयाजे ॥ ५८ ॥

नाम्नापि यस्येति जनेऽसि पूज्य शुद्धात्ततो नेष्टमुखानि कानि ॥ तत्सयमेऽस्मिन् यतसे मुमुक्षोऽनुज्यूयमानोरुफलेपि किं न ॥ ५९ ॥

अर्थ ॥ हवेदारसमाप्तिना मगलनेअर्थे सयमनाशुनफल देखाडी शिद्दाकहेहे हे मोक्षार्थीसाधु जेसयमना केवलनाममात्रथीज एटलेसंयमी एहदुनाममात्र धराव्याथीज प्रत्यह प्रकारें करी लोकनेविपे तु पूजनीकययोगे तोशुद्धनिर्मल सयमथी शाशास्वर्गमोक्षादिक वाठितसुखनहोय एटलेसयमथी अनीष्टसुख होयज तेमाटेप्र

त्यद्वयमान जेहनुं महाफलअनुनवायवे एहवाए संयमनेविषे तुं कांउद्यम नथी
कर्तो सर्वथा उद्यमकरवोज युक्तवे ॥५९॥ इति श्री अध्यात्मकल्पद्रुमे यतिशि
द्धानिधानोनाम त्रयोदशोधिकारः संपूर्णः ॥

अथ सामान्यतो यतीन् विशेषधर्मस्थगृहिणश्चाश्रित्य मिथ्यात्वादिसं
वरोपदेशः ॥ मिथ्यात्वयोगा विरतिप्रमादा नात्मन्सदा संवृणु सौख्य
मिबन् ॥ असंवृता यन्नवतापमेते सुसंवृता मुक्तिरमां च दद्युः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे यतिने तथासम्यक्तमूलबारवृत्तधारक श्रावकने साधारण मिथ्यात्वाव्रति
कषाय योग निरोधोपदेश तथा संवरोपदेश नामाचौदमो अधिकारकहेवे तिहांप्रथमक
र्मबंधनाहेतुजे मिथ्यात्वादिकतेहनुंसंवरकहेवे हेआत्मातुं सुखनेवांठतो होयतोमिथ्या
त्वजे अनिग्रहिकादिकपांच तेमांअनिग्रहिक तेपोतानाशास्त्रादिकनां ममत्वथी कदाग्र
हकरवो तेकुतीर्थिपाखंडादिक बीजुंअनानिग्रहिक ते सर्वे देवाः सर्वे गुरुवः सर्वे धर्मा
श्च आराध्याः एहवोअनिप्राय जेसामान्यप्राकृतलोकोनोते त्रीजुंआनिनिवेशिक ते व
स्तुनुं यथास्थित स्वरूपजाणेत्यके पण कोइडुष्टानिनिवेशना वशथी पोतानुं मतथा
पवानेअर्थे गोष्ठीमाहिलादिकनीपेते असत्यरूपणानुंकरवुं चोथोसांशयिक ते देवादि
कतत्वनेविषे आसाचूंके आसाचूं एमसंदेहधरवो पांचमुं अनानोगिकते अनानोग
नावशयकी एकेंडियादिकनेविषे जीवादिकतत्वनुं अणजाणवुं ५ एपांचमिथ्यात्व
तथा अशुभमनोयोगादिकत्रण अनेअविरतिते प्राणातिपातादिकपांच तथाप्रमाद जे
मद्यादिक पांच एचारेनेसदाकालजगे संवरवुंकेमके एचारेने अणसंवख्यायका संसा
रनातापप्रत्ये आपे अने संवख्यायका मुक्तिरूपिणी लक्ष्मीनेआपे ॥ १ ॥

मनः संवृणु हे विद्वन्नसंवृतमना यतः ॥

याति तंडुलमत्स्यो जाक् सप्तमीं नरकावनीं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथमथी मननुंसंवरउपदेशेवे हेपंमितआत्मा तुंतारामननेसंवर केमके
मनने संवरे रहित एवुंजे तंडुलमत्स्य तेउतावळुं थोडाकालमांज सातमांनरकपृथ्वीये
जइअवतरे एमत्स्यसमुद्रमाहेला महोदामत्स्योनी आखनीपांपणमांहे सूक्ष्ममत्सिने
गर्जे सातमीनरकथीचवीनेअवतरेवे तेमत्स्य तंडुलप्रमाणगर्जजथाय पठेतेमहाम
त्स्यना मुखनाफाडमा पेसतांनिकलतां एहवाअनेकन्हाना मत्स्यादिकदेखीने तेतंडुल
मत्स्यएहवुंचिंतवेजे हाहाइतिखेदेजो माहारी आवडीमोहोटी कायाअइहोततो हुंआ
सर्वजीवनाकोलियाकरुं पणएमांथीएकेनेजावानआपुं एवुंमहाडुर्ध्यान चिंतवतोथको
अंतर्मुहूर्तप्रमाण आयुजोगवीने एकमुहूर्तने अंतरेंवली सातमीनरकपृथ्वीयेजइ अ

वतरे एरीतेजीवते वचन तथाकायाये अशक्तथकोहोयतो पण मात्र एकमननाज अ
संवरथकी तडुलमत्स्यनीपेठें डुर्गतिगामीयाय ॥ २ ॥

प्रसन्नचडराजर्पे मन प्रसरसवरौ ॥ नरक

स्य शिवस्यापि हेतुनूतौ कृणादपि ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वलीतेउपरज दृष्टातकहेठे हेप्राणि मननुंप्रसरजे डुर्ध्याननीप्रवृत्तिअने सं
वरजे डुर्ध्यानथीनिवृत्ति तेवेहु एककृणमात्रमाजेम प्रसन्नचडराजकृपिनेनरकना अने
मुक्तिनापण कारणथया केमकेतेने मननाडुर्ध्यानथी एककृणमात्रमा सातमानरकनुंद
लमेलयुं अने तेजमनना सवरथी एककृणमा केवलज्ञानपण उपाज्युं ॥ ३ ॥

हवेसद्वेपथीतेप्रश्नचडराजकृपिनोसंबंधलखीयेठेये क्तिप्रतिष्ठितपुरमां प्रसन्नच
डराजा राज्यकरताहता अन्यदातिहा श्रीवीरस्वामी समोसखा प्रसन्नचडराजा सह
परिवारे वादवाआव्यो देशनासाजली वैराग्यपास्यो पुत्रनेराज्येस्थापी श्रीवीरपासे
पोतेदीक्षालीरी अनुक्रमेगीतार्थययो अन्यदाविहारकरतो राजगृहनगरेआव्यो ति
हांजिनकटपीनी तुल्यनानेअर्थे स्मशानमा काउसगगरीरहोठे एटलामांश्रीवीरस्वा
मीराजगृहनगरेसमोसखाठे नगरलोकसर्व जगवतने वादवाजायठे एटलामाकोइए
क वेवणिक तेक्तिप्रतिष्ठितनगरथीआव्याठे तेमाथीएकवणिक प्रसन्नचडराजर्पिने
जोइवोव्यो केधन्यठेआपणाराजानेजे राज्यलब्धीतृणनीमाफकल्यजीने व्यानाधिरूढथ
को उग्रतपकरेठे तेसाजलीबीजोवणिकवोव्यो केअहोधि कारठेएनातपने एनुंमुखजो
वायोग्यनथी केमकेएवापडावालकपुत्रने राज्यआपी मूढथइनिकव्यो अनेपाठलतो
सीमाडेबीजाराजायेआवीनेबालकनुंराज्यहरीलेवानगरपेखुठे नगरतथादेशनालोकसर्व
अनाथथयाथका बहुतलपेठे माटेदेशजागसे घणअनर्थयातो तेथीएतेंछुभर्मआराधेठे
ते सांजजीप्रसन्नचडराजर्पि व्यानथीचूकीने चित्तववालागो केअहोमुखवेठा माहारं
राज्यले एवोकोणठे एमरौइध्यानमा व्याप्तथइने मनसाथेज महासग्रामकरवामाम्यो
तेसमयेश्रेणिकराजा श्रीवीरने वादवाजातामार्गमा तेकाउसगगधरसाधुदेखी नक्ति
पूर्वकवादी तेहनीउग्रतपम्याने अनुमोदतो समोसरणेपहोतो त्याश्रीवीरनेवादिनेपु
ठ्युं जेस्वामीएप्रसन्नचडराजर्पि व्यानाधिरूढअवस्थामा मेंवाद्यो तेअवस्थाने समये
काल करतो शोणतिपामे जगवतेंकखु सातमीनरकपामें तेसाजजिभ्रेणिकसत्रातथइर
ह्यो हवेप्रसन्नचडराजर्पियें मनथीसग्रामकरता सर्वशत्रुहण्णा अनेएककोइमहोटा श
त्रुनीतायेहु-इकरता आधुपसर्वनष्टथयाठे त्यारेजाप्युजे माथेंलोहनीटोपपदेखोठे ते
लश्नेशत्रूनेमारु एमंचितवी मायेहाथनारव्यो एटलेमस्तकतत्कालनुं लोचितमुग्धेखी

ने मनमांसवेगपाम्यो पश्चात्तापकरवालाग्यो हाहायामेशुंडुर्थांनचितव्युं मित्रामिडक
 डदेवालागो एवामांफरीश्रेणीकें वीरनेपुठुं हेस्वामीआसमये राजर्षिकालकरेतोशीग
 तिपामे जगवंतेअनुत्तरविमानकहुं तेसांजलीविस्मितथइने श्रेणिकेपुठुं कहोस्वा
 मी पहेलेप्रश्नेतोतमे नरककह्यो तेएतपस्वीनेकेमसंजवे अनेएकमुहूर्तनेअंतरे अनु
 त्तरविमानकहुं तेपणअसमंजस अथवा चांतेकरीनेमें अन्यथासांजहुं तेवारेंज
 गवंते यथास्थित सर्ववृत्तांतेंकरी श्रेणिकनोसंदेह टाढ्यो एटलामां देवहुंडुजिनो
 नादसांजलीने श्रेणीके पुठुं हेस्वामि आमहोत्सवक्यांथायठे जगवंतेकहुंजे प्रस
 न्नचंद्रराजर्षिने केवलज्ञानउपनुं त्यांदेवता महोत्सवकरेठे एमएप्रसन्नचंद्रराजर्षिने
 एकमुहूर्तनेअंतरे मननोव्यापार नरकहेते अनेमुक्तिहेतेपणथयो ॥

मनोऽप्रवृत्तिमात्रेण ध्यानं नैकेंडियादिपु ॥ धर्म्य

शुक्लमनःस्थैर्यं नाजस्तु ध्यायिनः स्तुमः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेपवनसाधनादिकथी मननोरोधनिरर्थकठे तेकहेठे केवलमननीअप्र
 वृत्तिजे मनोव्यापाररहितपणुं तेणेकरीने एकेंडियादिकजे एकेंडिय बेंडिय तेंडिय चौ
 रेंडिय असंझिपंचेंडिय तेहनेविषेध्यानजे मनोरोध लक्षण तेशुंनथी एटलेपवनसा
 धनादिक मनोरोधकरवाथी जोध्यानथायतो एकेंडियादिकनेविषेयाय केमकेतेहनेस्व
 नावथीज मननेअजावेंकरी मनोव्यापारनीप्रवृत्तिनथी तेथीपवनसाधनादिकतेकोइस
 माधिलक्षण ध्याननोउपयोगीनथी श्वासरोधादिक क्लिष्टकर्मथी साहमुं मनआर्तियें
 व्याकुलथाय पणजेधर्मध्यान अनेशुक्लध्यान तेणेकरीने मननीस्थिरतानेनजे एवाजे
 ध्याननाकरनार तेनेज स्तवियेंठैयें एटलेध्यानते तेनुंजप्रमाणठे इतिनावः ॥ ४ ॥

सार्थं निरर्थकं वा यन्मनः सुध्यानयंत्रितं ॥ विरतं

डुर्विकल्पेभ्यः पारगांस्तां स्तुवे यतीन् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेध्यानेकरी जेहनुंमनसार्थकके०सफलठे अथवानिरर्थकके०निष्फलठे
 तोपण शुजध्यानेकरियंत्रित एटलेसांकजूंथकुं डुर्विकल्पजे अशुजकार्यनामनोरथ ते
 हथीविरम्युंठेतोतेसदाध्यानजठे एहवाजे संसारनापारगामी साधुतेहने हुंस्तबुं ॥ ५

वचोऽप्रवृत्तिमात्रेण मौनं के के न बिभ्रते ॥ निर

वद्यं वचो येषां वचोगुप्तास्तु तांस्तुवे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेवचनयोगनुं संवरउपदेशेठे केवलवचननीअप्रवृत्ति एटलेमात्र वच
 ननेज अणउचरवेकरीने कोणकोणएकेंडियादिक तथा पंचेंडियमांपण रोगविशे

यथी तथामनुष्यमापण मुंगाबोबडाप्रमुखप्राणी मौनपणानेनथीधरतासुं एटलेतेसर्वेमौ
नपणोजधरेठे तोतेथी तेहने वचनगुप्तिवतनकहिये पण जेहनुंवचन निरवद्यके० पाप
रहितहोय एटलेवचनबोआनी शक्तिठतापण सर्वथासावद्यवचननबोले तेनेवचनगुप्ति
वतकहिये तेवानेहुंस्तबुबु पणमात्रमौनपणोज धखाथी वचनगुप्तिवतनकहिये ॥६॥

निरवद्य वचो ब्रूहि सावद्यवचनैर्यत. ॥ प्रया

ता नरकं घोरं वसुराजादयोद्भुतं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेदृष्टांतेकरीने सावद्यवचननुं अनिष्टफलदेखाडेठे हेप्राणितु पापरहि
तवचनबोल केमके सावद्यवचनेकरीने वसुराजा प्रमुख ते घोररौड एहवोजे नरक
तेने पाण्या तेवसुराजानोसंवंग श्रीहेमाचार्यकृत रामचरित्रमांथी विस्तारेजोडलेवो ए
मजाणी असत्यवचन सावद्यवचननो परिहारकरवो ॥ ७ ॥

इहामुत्र च वैराय ऊर्वाचो नरकाय च ॥ अग्निद

ग्धा प्ररोहंति ऊर्वाग्दग्धा पुनर्नहि ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ बलीतेहिजकहेठे जेडुर्वचनो तेआजवमा अनेपरजवमापण वैरकारीथा
य अनेबलीनरकदाडपणथाय जेमाटेअग्नियेकरीदाधाजेवृद्धादिक तेफरीनवपल्लवथा
य पण डुर्वचननादाधाजेमनुष्य तेनवपल्लवनथाय एटलेलेहाकुर तेनेप्रगटेनही केम
के डुरवचनथी उपनोजे वैरनाव तेजन्मातरेपणनमटे इतिचाव ॥ ८ ॥

अतएव जिना दीक्षा कालादाकेवलोज्वं ॥ अव

द्यादिजिया ब्रूयु ज्ञानत्रयनृतोपि न ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एटलामाटे दीक्षालीयापठे केवलज्ञानउपजेतिहालगे जिनजेतीर्थकरदेव
तेमति श्रुत अवधि एत्रणज्ञानना धारकठतापण अवद्यजेपाप तथाआदिशब्दथी
वचनते ध्यानविधातादिकठे एमजाणी तेहनाजयथी बोलेनही यद्यपि जगवतने ठ
अस्थपणे मनपर्यवज्ञाननी सत्ताहोय तथा पिइहात्रणज्ञानना धारककह्या तेजाणि
येठेयेजे मनपर्यवज्ञाननुंतो मात्र मननो पर्यायजाणवानुंज साम्यर्थे तेमाटेआ
चार्ये इहाकथुनही अनेउपाध्यायश्री रत्नचङ्गणिकृत एजग्रंथनी टीकामापण एम
जलखुंठे बलीविगेपबुद्धिवतेविचारवु ॥ ९ ॥

कृपया सृष्टेः स्वांगं कूर्मा ज्ञाननिदर्शनात् ॥ सं

वृतासंवृतांगा यत् सुखं स्वान्धवाभ्युः ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेकायसवरकहेठे हेप्राणि तुकरुणायेकरीने कांचवानादृष्टांतनानि

दर्शनशकी पोतानीकायानेसंवर केमके कायानासंवरवंत अने असंवरवंतते अनुक्रमे सुखअनेदुःखपामे एटलेकायाना संवरवंततेसुखपामे अनेअसंवरवंतते दुःखपामे जे मबेकाचबाहता तेमांथीएकेपोताना अंगसंवख्यातो पापीशीयालयीमृत्युनपाम्यो अ ने बीजेपोतानाअंगसंवख्यानही तो पापीशीयालयी अकालमृत्युपाम्यो एट्टांत सवि स्तरपणो श्रीज्ञातासूत्रना चोथाअथ्येनथी जाणवुं ॥ १० ॥

कायस्तंजान्न के के स्यु स्तरुस्तंजादयो यतः ॥ शि

वहेतुः क्रिया येषां कायस्तांस्तु स्तुवे यतीन् ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ केवलकायने स्थिरतामात्रथीतोतरुजे वृद्ध तथा अचेतनजे स्तंजादिक ते कोणकोणसंवरवंतनथी अर्थातजेकोइ कायव्यापारना असमर्थते तेसर्वकायसंवरवं तजठे पणजेहनीक्रियाजे कायव्यापार तेमोहनेअर्थेहोय तेहने कायगुप्तिवंत कहियें ठैयें जेकायव्यापारने ठतेसामर्थे पण अशुजकायव्यापारने रुंधे अनेशुजक्रियानो खप करे तेहने कायगुप्तिवंतकहियें इतिनावः ॥ ११ ॥

श्रुतिसंयममात्रेण शब्दान्कान् के त्यजंति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेपंचेंडियनुं संवरकहेठे तेमांप्रथम श्रोत्रेंडियआश्री कहेठे केवलकानना व्यापारना निरोधशकीज कोणकोणएकेंडिय बेंडिय तेंडिय चोरेंडिय तथापंचेंडियति र्थेच अनेमनुष्यमथ्येपण बेहेराप्रमुखजे श्रोत्रेंडियेंविकल होय तेशब्दनाविषयने नथी त्यजतासुं अर्थातत्यजेजठे पणजेवारेंइष्टजे मृदंगादिवाजित्र तथास्त्रीकोयलप्रमुखना शब्द अनेअनिष्टजे खर तथाधूक प्रमुखनाशब्द नेविषे रागअनेद्वेषत्यजे तेवारेंमुनिथाय

चक्षुःसंवरमात्रात्के रूपालोकास्त्यजंति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ केवलनेत्रव्यापारनेज तजवायकी कोणकोण एकेंडिय बेंडिय तेंडिय त था अंध मनुष्यादिक तेदृष्टिविषयने नथीत्यजतासुं अर्थातत्यजेजठे पणइष्टजे स्त्रीनां कटाक्ष नाटकप्रमुख तथाअनिष्टजे अमेथ्य बीनत्सप्रमुख एवाजेदृष्टिनाविषय तेह नेविषे राग अने द्वेषने त्यजे तेवारें ते मुनिथाय ॥ १३ ॥

घ्राणसंयममात्रेण गंधान् कान् के त्यजंति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ केवलनाकना व्यापाररहितपणाथी कोणकोण शुजाशुजगंधने एकेंडिय

बैड्यादिक तथाबीजापण प्राणैडिये विकलथयेला प्राणि नथील्यजता अर्थात्तल्य जेजळे पणइष्टजे फुलप्रमुख अनेअनिष्टजे अमेध्यादिक एवाजेगंध तेहेनेविषे राग अने द्वेपल्यजे तेवारे तेमुनिथाय ॥ १४ ॥

जिव्हासयममात्रेण रसान्कान्के त्यजंति न ॥

मनसा त्यज तानिष्टान् यदीदृशसि तप फल ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ केवलजिव्हाना सवरमात्रथीज कोणकोणशुजाशुज रसने पृथ्वीकायादिक एकेडिय तथाबीजापण जावरसनेडियथी विकलथयेलाप्राणी ते नथील्यजतासुं अर्थात्तल्यजेजळे पणहेआत्माजो तु तपतुंफलवांढेढे तो तेजेइष्टवाढित मधुरादिकरस तेने मनसाकहेता मनोयोगपूर्वक समता परिणामेकरीनेत्यज ॥ १५ ॥

त्वचसयममात्रेण स्पर्शान् कान्के त्यजंति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनि ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ केवलत्वचाजे स्पर्शनेडिय तेहनो सयमजे स्पर्शज्ञानना नलेवानी शून्यता तेणेकरीने कोणकोणप्राणी शुजाशुजस्पर्शने नथील्यजता अर्थात्तल्यजेजळे यद्यपि एकेडियादिक सर्वजीवने स्पर्शतु विषयहोयढे तथापिकुष्टादिक रोगनावशयकी त्वचानीबहिरिनाथणीने स्पर्शतुंज्ञाननजहोय एजावढे पणइष्टजेस्त्रीस्पर्शादिक तथा अनिष्टजे ताप शीत मास मसा प्रमुखनेविषे राग द्वेपनेत्यजे तेवारेजमुनिथाय ॥ १६ ॥

वस्तिसंयममात्रेण ब्रह्म के के न बिभ्रते ॥

मन सयमतो धेहि धीर चेत्तत्फलार्थसि ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेवलीस्पर्शनेडियमा विज्ञेयकहेते वस्तिके० मूत्राशय एटलेगुह्येडिय ते नासवरमात्रथीज ब्रह्मचर्यधारणनथीकरता सुं एटले नारकी समूर्धिमपचेडिय प्रमुख तथा पुरुषरूपनपुसक अने स्त्रीरूपनपुसक इत्यादिक कोणकोणप्राणी मैद्युननीअश किथी शीलधारणनथीकरता एटलेतेसर्व ब्रह्मचर्यवतजळे पणपरिणामविना असक्ति थीपाळतु तेनिष्फलढे माटेहेधीरआत्मा जो तुब्रह्मव्रतनाफलनो अर्थाहोयतो मनने सवरेकरीने उतीशके ब्रह्मव्रतधारणकर ॥ १७ ॥

विषयेडियसयोगा जावात्के के न संयता ॥ राग

द्वेषमनोयोगजावांचेतु स्तवीमि तान् ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेसामान्यथी सर्वइडियादिक तेहनोसयोगजे एकत्रमलतुंते हनाअना वधी कोणकोणसवरवतनहोय एटलेविषयनोयोग मळाविनासर्वसवरवतजळे पण

जेमहापुरुषते ते तो विषयादिकनो योगवतांपण रागद्वेष अने मनयोगना अजावथी
एटलेजेमनथकी रागद्वेषरहितपणे संवरवंतते तेअनेहुंस्तबुं ॥ १७ ॥

कपायान् संवृणु प्राज्ञ नरकं यदसंचरात्॥

महातपस्विनोप्यापुः करटोत्करटादयः ॥१८॥

अर्थ ॥ एमइंडियआश्रित संवरकहीने हवेकपायआश्रितकहेते प्राज्ञके० हेवि
वेकीप्राणी कपायजे क्रोधादिक तेनुंतुंसंवरकर केमकेएकपायना असंवरथकी करम
अने उक्करम प्रमुख महातपस्वी महानुनाव तेपणनरकनेपाम्या एकरड अनेउक्करड
वे ब्राह्मणमासीयाइ नाइहता ते वैराग्यथकी दीक्षालइ उग्रतपकरी अन्यदाकुणालान
गरियें कोटनाघरनाजामां चोमासुरह्या तिहांनगरना जलप्रवाहनेपूरें साधुरखेतणा
इजाय एमजाणीदेवतायें कुणालानगरीउपर वरसादयेंजाव्यो कुणालाशिवायबीजे
सर्वत्रवर्षादिवरस्युं केटलेक दहाडे तेवातजाणी नगरलोकें ताडनातर्जनाकरी तेसाधु
नेकाढ्या तेवारें क्रोधशेखर करमबोव्यो वर्षमेघकुणलायां तेवारें उकरमबोव्यो दि
नानि दश पंच च वलीकरमबोव्यो मुशलप्रमाणधारानिः वलीउक्करमबोव्यो यथारात्रौ
तया दिवा तेवचनथी अहोरात्रमुशलधारायें कुणालानगरीउपर मेघवूठो तेहथीकु
णालानगरी लोकसहिततणाइगइ महाअनर्थथयो तेवारपठें त्रीजेवषें साकेतपूरें ते
पापनेअणआलोवेठते करमअनेउक्करडवेमरीने सातमीनरके कालनामा नरकावास
मां बत्रीससागरोपमनेआयुषें नारकीपणे अवतत्या एमजाणी कपायनोसंवरकरवो.

यस्यास्ति किंचिन्न तपोयमादि ब्रूयात् स य तत्तुदतां परान् वा ॥ य

स्यास्तिकष्टाप्तमिदं तु किं न तद्भ्रंशनीः संवृणुते स योगान् ॥१९॥

अर्थ॥हवेवलीमनोयोगादिकनो संवरकहेते जेप्राणिनेकांइ तपसंयमादिकनथी अ
विरतिते तेप्राणिजेमतेम असंबंधबोले तथाअन्यजीवनेपीडाकरे एटले अव्रती जेजेअ
कृत्यकरे तेतेघटेते पणविरतिवंतप्राणितो एतपसंयमादिक घणुंजकष्टेंप्राप्तिथायते ए
मजाणी तद्भ्रंशनीःके० रखेमहारांतपसंयमनो विनाशथाय एमबीहीतोथको मनोयो
गादिकने केमनसंवरे एटलेविरतिवंतने सर्वथासंवरकरबुंज एजावार्थते ॥ २० ॥

नवेत्समग्रेष्वपि संवरेषु परं निदानं शिवसंपदा यः ॥ त्यजन्

कपायादिजड्विकल्पान् कुर्यान्मनःसंवरमिद्वधीस्तं ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवेवलीमननासंवरनुं आधिक्यतापणुकहेते जेमननो संवरते ते बीजा
जेटला संवरते तेसर्वमां मोक्षसंपदानुं परमकारणते ते माटे विशेषबुद्धिवंत

पुरुषतो कपायादिकथीउपनाजे कुविकटपते त्यजतोथको मननोसंवरकरे एटले सु
किंतुं मुख्यकारणजाणीने विवेकीपुरुषे प्रथममननुं सवरकरतु इतिजाव. ॥ २१ ॥

तदेवमात्मा कृतसंवर. स्थात् निःसंगताजाक् सततं सुखेन॥
नि संगतावादथ सवरस्तद्वय शिवार्थी युगपद्भजेत ॥२२॥

अर्थ॥हवे ए अधिकारनो उपसहारकहेहे तेमाटे एमपूर्वोप्रकारें रुतसंवरके ० सव
रवतजे आत्मा तेसदाकाले सुखेकरीने नि सगपणानेजजे अथवा बली नि सगपणाथी
सवरयाय एटले एवेहुनो अन्योन्यकार्यकारण नावजाणवो केमके कोइकनेनि सग
पणाथी संवरआवे अनेकोइनेसवरथी नि सगतापणुआवे माटेमोह्वाथीपुरुष तेसव
र अनेनि सगता एवेनेसमकालेतेवे ॥ २२ ॥ इति श्रीअध्यात्मकटपडुमे सिध्यात्वादि
सवरोपदेशारव्य श्रतुर्दशोअधिकार समाप्त ॥ १४ ॥

अथ शुनप्रवृत्तिशिक्षोपदेश॥आवश्यकेष्वतनु यत्नमाप्तौ दितेषु शुद्धेषु त
मोपहेषु ॥ न ह्यनुक्तं हि न चाप्यशुद्धं वैद्योक्तमप्यौपधमामयापहं॥१॥

अर्थ ॥हवेशुनप्रवृत्तिशिक्षा एहवेनामे पन्नरमोअधिकारकहेहे एअधिकारमा य
तियोग्यशिक्षा यतीनेजाणवी अनेश्रावकयोग्यशिक्षा श्रावकनेजाणवी इहाप्रथम आ
वश्यक करवायोग्यजाणीने आवश्यकआश्रयी उपदेशेकहेहे हेसाधु तथा हेआवक
तु पापनानिवारक अनेसर्वज्ञनापित एवाजेशुद्धनिर्मल आवश्यक सामायिकादिक
तथाअवश्यकणीय पोसह उपवास आलोयणादिक तेहनेविषेउद्यमकर तेनाउपर
दृष्टातरुहेहे जेम वैद्यनुकसुजेऔपध तेनस्वाधुशुं तथाअशुद्धजेकाचु हरितालप्रमुख
तेस्वाधुशुकुपण रोगनिवारक नथाय तेम सर्वज्ञनापित आवश्यकजाणीनेपण तेह
नीक्रियानकरीये अथवाअशुद्धक्रियाकरिये तोतेहथीकर्मकूननथाय तेमाटेदोषरहित
शुद्धक्रियायेकरी आवश्यकदिकनोउद्यमकरवो एउपनयले इहाप्रसगथी सामायिकना
दोषलखियेठेये १ वस्त्रेतथाचुजायेकरीने पलांठीवाधे २ आसनआधुपालुफेरवे ३
चपलपणोसर्वदिशयेजोवे ४ गृहसंबंधीसावद्यकर्मकरे ५ नितीस्थनादिकेओग्वीवे
से ६ अगोपागमोडे ७ आलसमोडे तथाधर्मकार्येआलसकरे ८ हाथपगेकरकडा व
जाडे ९ शरीरनोमेलउतारे १० खाजिखणे ११ विसामणकरावे १२ निडाकरे ए
बारदोपकायथकीजाणवा तथा १ कुवचन कोइनुमर्मनिदादिकबोले २ सहसात्कारे
अविचासुबोले ३ आर्तिमयविसस्थलवचनबोले ४ आपठेंदंबोले ५ सूत्रनणतो अ

अवानवकारगुणतो वचनसंक्षेपकरे ६ कलहविवादकरे ७ राजकथादिकविकथाकरे
८ हास्यनावचनकहे ९ संपदारहितसूत्रज्ञणे १० जावाआववानाआदेश आपे एद
शदोषवचनथीजाणवा वली १ निर्विवेकीमनेकरे २ यशकीर्तिनीवांठायेकरे ३ धनला
जनेअर्थेकरे ४ गर्वथीकरे ५ जयथीकरे ६ धनपुत्रादिनेअर्थेनियाणुंकरे ७ सामायि
कनाफलनो संदेहकरे ८ रीसधरीसामायिककरे ९ विनयरहितसामायिककरे १०
नक्तिरहितसामायिककरे एदशदोषमनथीउपजे एम मन वचन अने कायाना मलीने
वत्रीशदोषसामायिकनात्यजवा तथावांदणाना ३२ दोष अने काउसग्गना १९ दो
ष ते नाप्यादिक ग्रंथथी जाणीने त्यजवा ॥ १ ॥

तपांसि तन्याद्विविधानि नित्यं मुखे कटून्यायतिसुंदराणि ॥ वि
घ्रंति तान्येव कुकर्मराशिं रसायनानीव डुरामयान् यत् ॥२॥

अर्थ ॥ हवेतपप्रवृत्तिआश्रयीउपदेशेढे मुखके ० प्रथमकरतीवेलायेतो सुखतृपादि
कसहेवांपडे तेमाटे कडवाढे पण आयतिके ० उत्तरकालें सुखनाकरनार एहवांजेवि
विधप्रकारना ठव अठम दशमादिक तप तेनित्येंकरवां केमकेतेतपज कर्मनासमूहने
निवारेढे तेउपरदृष्टांतकहेढे जेमरसायन पारो हरिताल सुवर्णादिक औषधिओ
तेहिज उवरअनेह्यादिक दुष्टरोगोनेनिवारे तेम इहांपण उपनयजेवुं ॥ २ ॥

विशुद्धशीलांगसहस्रधारी भवानिशं निर्मितयोगसिद्धिः ॥

सहोपसर्गास्तनुनिर्ममः सन् भजस्व गुप्तीः समितीश्च सम्यक् ॥३॥

अर्थ ॥ हवेतपकरनार प्रायेंशीलवंतजोइयें तेमाटेशीलआश्रयीउपदेशेढे हेसाधु
तुंविशुद्धनिर्मज्जएवाजे अठारसहस्र शीलांगरथतेने धरतोयको नित्यें निर्मित योग
सिद्धिके ० निपजावीढे अष्टांगयोगनीसिद्धिजेणे अथवायोगजे मनोयोगादिक तेह
ता दुःप्रणिधानना निवारवारूप समाधिनी सिद्धिकर एटलेशीलांगधरतोयको मनव
चक्रकायाना योगवशकर एजावार्थेढे वलीदेहनेविषे ममत्वरहितथको देवादिकनाक
रेला उपसर्ग तेनेसहनकर अनेपांचसमिति तथात्रगुणगुप्ती तेहनेनज ॥ ३ ॥

स्वाध्याययोगेषु दधस्व यत्नं मध्यस्थवृत्त्यानुसरागमार्थान् ॥

अगारवो नैक्षमटाविपादी हेतौ विशुद्धे वशितेंद्रियौघः ॥४॥

अर्थ ॥ हवेशीलवंतने मनस्थिरकरवानिमित्त जेसिद्धांतादिकतुं स्वाध्याय नणवुं

जणावबु तेहुं योगजे मनवचनकायायेकरी नित्यअन्यास करवानेविषे उद्यमकरे वलीअगमनाजे अर्थ तेमथस्थवृत्तिषे कदाग्रहरहितपणे अनुसरे एटले कदाग्रहे करीने जिनवचननाअर्थनी परुपणाजुगीनकरे वली अगारवके० रुद्धिगारव रसगा रव सातागारव तेपोरहितथकु अनेविशुद्धिनिर्मलहेतुजे मोक्षसाधन तेहनेविषे वि दादरहितथकु एटलेशुद्धक्रियाकरता अविपिन्नचित्तथकु अनेवलीवशकीधोने इत्थि नोसमूहजेणे एहबुयकु नैकेजेउचनीचकुल शुद्धमानआहारतेहनी गवेषणाकरे ॥४

ददस्व धर्मार्थितयैव धर्म्यान् सदोपदेशान् स्वपरादिसाम्यात् ॥

जगद्वितैपी नवजिश्च कल्पै ग्रामे कुले वा विहराप्रमत्त ॥५॥

अर्थ ॥ हवेसज्जानुफलते शुनउपदेशते तेमाटेशुनोपदेशआश्रीकहेने हेसाधो तुं पोताना अनेपारकानेविषे समानपणे उपदेशकर एटले आमाहारोनकते दाताने मनाढवने एहवानेधर्मकहुं अथवा आ मिथ्यात्वी रूपणदरिद्रिने एहवानेउपदेशको एकहे इत्यादिककटपना त्यजो केवलधर्मार्थीपणेकरीनेज पण आहारवस्त्रादिकने अर्थेनही एप्रकारे नित्यधर्मसंबंधीयाजे उपदेशते कहेतोरहे अनेवली सर्वससारीजी यने हितवाठतोथको नवकटपेकरीने ग्रामनगरादिकनेविषे शुन उपदेशकरतोरहे त थाविहारकरवानी अशक्तं कुत्तके० ग्रामनगरादिकनो एकप्रदेशतेनेविषे प्रमादरहित थकुं विहारकर इहाकटपते मागसिरप्रमुख आठमास जेरुतुवद्धकाल तेहनाआठकटप अनेश्रावणादिक चारमास चोमासना तेनोएकटप एरीते सर्वमलीने नवकटप जाणवा

कृताकृतं स्वस्य तपोजपादि शक्तीरशक्ती सुकृतेतरे च॥ सदा

समीक्षस्व हृदाऽथ साध्ये यतस्व हेय त्यज चाव्ययार्था ॥६॥

अर्थ ॥ हेशुनोपदेशनाकहेनारने कृत्याकृत्यनोविचारजोइये तेमाटेतेआश्रयीकहे हे हेसाधु तथाहेश्रावक तुपोतानुं तप जप प्रमुखजेकर्म ते कृत्याकृत्यकहेता एटनुंमेंकी धुं एटनुंमेनयीकीधुं एहबुविवेचन तथाशक्ति अनेअशक्ति तथापोतानुसुलत अनेउ कृत एटलावाना पोतानामनसाथेसदायविचारिने तेवारपठे मोक्षार्थीयकु साध्यजे साधवायोग्य तपोनुष्ठानादिक तेहनेविषेउद्यमकर अनेवली हेयकहेता त्यजचायोग्य जेविषयकयायादिक तेहनेत्यज सत्पुरुषने चित्तरूपिणीनूमिनेविषे गुरूपदेश तेबीज वृद्धिरूपहोय पठेतेमा विचाररूप जलनासिचवाथी सुलतरूपवृद्धि विस्तारपामेते माटे मोक्षार्थियें हेयउपादेयहेयना विचारपूर्वक धर्मोद्यमकरवो ॥ ६ ॥

परस्य पीडापरिवर्जनात्ते त्रिधा त्रियोग्यप्यमला सदाऽस्तु ॥

साम्यैकलीनं गतदुर्विकल्पं मनोवचश्चाप्यनघप्रवृत्तिः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेजेविचारवंतहोयते त्रियोगीनिर्मलजोश्यें तेमाटेतेआश्रयीकहेढे हेआत्मात्रियोगीजे मनवचनकायाना त्रयेयोगतेणेकरी सदाईनिर्मलथा एटलेसर्वजीवउपरें हितबुद्धिराखीने मनवचनकायानायोग निर्मलकर एजावार्थेढे केमके परनेपीडा वर्जवाथकी काययोगतो निर्मलथयोज अनेतेकाययोगनी निर्मलताथी मनपणसमता येलीन अनेदुर्विकल्परहितथाय तथावचनपण पापव्यवहाररहितथाय इहांआचार्यें काययोग सुगमढे माटे जुदोकरीने नकह्यो ॥ ७ ॥

मैत्रीं प्रमोदं करुणां च सम्यक् मध्यस्थतांचानय साम्यमात्मन् ॥

सजावनास्वात्मलयं प्रयत्नात् कृताविरामं रमयस्व चेतः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेएत्रियोगीनेनिर्मलताते मैत्र्यादिजावनाथीयाय तेमाटेतेकहेढे हेआत्मातुं मैत्रीतथाप्रमोद तथाकारुण्य अनेमध्यस्थता ए चारजावना तेआत्मानेविषे आण अनेवलीतेजावनायेकरी सम्यक्प्रकारें समताआण वली प्रयत्नातुके० पंमि तवीर्यफोरववाथी चित्तने आत्मलयके० ध्यानलीन अनेध्यानथी अविपिन्न एहबुं थयुं थकुं गुनजावनाजे अनित्यादिक तेहनेविषेरमाड ॥ ८ ॥

कुर्यान्न कुत्रापि ममत्वज्ञावं न च प्रजो रत्यरती कषायान् ॥ इहापि सौख्यं लज्जसेप्यनीहो ह्यनुत्तरामर्त्यसुखान्नमात्मन् ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेएजावनाओते ममत्वनात्यागथीहोय तेमाटेतेआश्रयीकहेढे हेसमर्थ आत्मा जोतुंकोइवस्तुनेविषे ममत्वनकरें अनेवली रति अरति अनेकषाय नकरे ए हवोतुं वांठनारहितथको रहेतो आजवेंज अनुत्तरविमानवासी देवतानाजेबुं सुखपामें केमके अनुत्तरवासी देवतामां स्वामिसेवकनो व्यवहारनथी तेमाटे संसारिक सुख जोतां अनुत्तरविमाननो सुखते सर्वोत्कृष्टजाणबुं ॥ ९ ॥

इति यतिवरशिद्धां योऽवधार्य व्रतस्थश्चरणकरणयो

गानेकचित्तः श्रयेत ॥ सपदि नवमहाब्धिक्लेशराशिं

सतीर्त्वा विलसति शिवसौख्यानंत्यसायुज्यमाप्य ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेएअधिकारनो उपसंहारकहेढे एप्रकारें यतिवरजे नजासाधु उपलब्ध

अथी नजाश्रावकपणलेवा तेसबंधीनीजेशिद्धा तेनेचित्तमाधरीने एकाग्रचित्तयकुं चर
एकरणयोगजे चरणसित्तरी अनेकरणसित्तरीनागुण तेनेजेसेवे तेसाधु तथा ते श्रावक
गीघ्रके० उतावजु क्लेशड खना समूहरूपजे ससारमहासमुद्र तेथकीतरीने मोहसु
खनुं अनंतपणुं तेहुनु साधुज्यके० जेसहचारीपणुं तेपामीने वलीमोहनाअविनाशीसु
खनीपरे पोतेपणत्या अविनाशीनावपामी विलसतिके० सर्वदासुखनेअनुनवे ॥१०॥
इति श्रीअध्यात्मकटपडुमेऽष्टुनप्रवृत्तिशिद्धोपदेशाख्य पंचदशोअधिकारसमाप्त

अथ ग्रंथोपसंहाराय साम्यसर्वस्व ॥ एव सदान्या
सवशेन सात्म्य नयस्व साम्य परमार्थवेदिन् ॥ यत
करस्था शिवसपदस्ते नवंति सद्यो नवनीतिनेतु ॥ १॥

अर्थ ॥ हवेग्रंथनाउपसंहारनेअर्थ साम्यसर्वस्वनामे सोलमोअधिकारकहेने हेप
रमार्थनाजाण विवेकीपुरुष तुएमपूर्वाक्तप्रकारे अन्यासवशेकरीने साम्यजेसमता ते
हने सात्म्यकहेता आत्मासाथे ऐक्यपमाड जेसमताथी नवनीतजे ससारसबंधी
नय तेहनेजेदवावाढतो एवोजेतु तेतुजने मोहनी संपदाथो ते तत्कालमात्र करस्था
कहेता हस्तप्राप्तथाय ॥ १ ॥

त्वमेव ह्रु खं नरकस्त्वमेव त्वमेव शर्मापि शिवं त्वमेव ॥ त्व
मेव कर्माणि मनस्त्वमेव जहीह्यवज्ञा मवधेहि चात्मन् ॥१॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने अविद्यानोपरिहार अनेसमतानुंधरबु कहेने हेआत्मातुड
खनेकारणे प्रवर्त्यो माटे ह्रु खतेतुजने एमअगलपण सगलीवस्तुं आत्माजकार
णरूपजाणबु वलीनरकनुंकारणतेपणतुजने वलीसुखपणतुजे अनेमुक्तिपणतुजे व
लीकर्मपणतुजे अने मनोव्यापारना प्रकाशकपणाथी मनपणतुजे तेकारणमाटे अथ
ज्ञाजेधर्मकार्येनेविपे अनादरकरवो एटलेहमणा धर्मेनथीयातो तोपठेकरीश इत्यादि
क कल्पना त्यजीने अवधेहिकहेता धर्मकार्येनेविपे सावधानरहे ॥ २ ॥

नि संगतामेहि सदा तदात्मन्नर्थेष्वशेष्वपि साम्यज्ञावात् ॥

अवेहि विद्वन्ममतेव मूलं शुचां सुखाना समतेव चेति ॥ ३॥

अर्थ ॥ हवेसर्वत्रपणे नि सगपणानुं प्राथ्यान्यपणुकहेने हेआत्मा तेकारणमाटे
सकलपदार्थनेविपे समताजावथी सदाय नि सगपणाने पाम अनेवली हेनिपुणप्राप्ति

સકલશોકનુંમૂળ તે મમતાજઠે અનેસકલસુખનુંમૂળતે સમતાજઠે એહું જાણીને મ
મતાને ત્યજ અને સમતાને આદર ઇતિનાવઃ ॥ ૩ ॥

સ્ત્રીપુ ધૂલિષુ નિજે ચ પરે વા સંપદિ પ્રસરદાપદિ ચાત્મન્ ॥ ત
ત્વમેહિ સમતાં મમતામુક્ત્યેન શાશ્વતસુખાદ્યમેપિ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જેનિઃસંગતાતે મમત્વમુકવાથીજથાયઠે તેમાટેમમતાત્યજવાનું ઉપદેશે
ઠે હેઆત્મા તે પૂર્વોક્તકારણથી તુંમમતારહિતથકો સ્ત્રીનેવિષે અનેધૂલિનેવિષે વળી
સ્વજનનેવિષે અનેપરશત્રૂનેવિષે તથા વલ્લિ સંપત્તિનેવિષે અને વિસ્તારપામતીઆપદાને
વિષે સમતાનેપામવેકરીને સરસ્વોપરિણામરાખજે એટલેમોક્તસુખનોનોક્તાથાશ ॥૪

તમેવ સેવસ્વ ગુરું પ્રયત્ના દધીષ્વ શાસ્ત્રાણ્યપિ તાનિ વિઘ્ન ॥ ન દે
વતત્વં પરિજ્ઞાવયાત્મન્ યેભ્યો નવેત્સામ્યસુધોપનોગઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હવેસમતાતેજ સકલપદાર્થનો સારકરીનેઉપદેશેઠે હેવિઘ્ન હેઆત્મન્
તુંઉચ્ચમકરીને તેહિજગુરુનેસેવ અનેગુરુસેવનાકરીનેશાસ્ત્રપણ તેહિજનણ તથાશાસ્ત્ર
જાણીને તત્ત્વરહસ્યપણ તેજચિત્તમાંચિંતવ કેજેગુરુથી અનેશાસ્ત્રથી તથાજેતત્ત્વથી સમ
તારૂપીયું જેઅમૃત તેનોઉપનોગ આસ્વાદપામે એટલેજેજેપદાર્થનેતું સમતાનુંકારણજા
ણે તેતેપદાર્થનુંસ્વરૂપકર કેમકેબીજાસર્વપદાર્થ તેનિરર્થકઠે ॥ ૫ ॥

સમગ્રસત્તાસ્ત્રમહાણેવન્યઃ સમુદ્ધૃતઃ સામ્યસુધારસોડયં ॥ નિપી
યતાં હે વિવુધા લન્નેધ્વ મિહાપિ મુક્તેઃ સુખવર્ણિકાં યત્ ॥૬॥

અર્થ ॥ હવેઆચાર્યગ્રંથને ઉપસંહરતો ગ્રંથનીઉપાદેયતાદેસ્વાડેઠે હેપંક્તિજનો
તમેસમગ્ર જ્ઞાંજે ધર્મશાસ્ત્ર તેરૂપીયો જેમહાસમુદ્ધૃતેહથીઉધણુંજે એસમતારૂપિયું
સુધારસકે ॥ અમૃતરસતેપ્રત્યે તુમે પીયતાંકહેતાં આદરસહિતસાંજો તથાજાણો જે
થી તમેઆલોકેપણ મુક્તિનાસુખની વર્ણિકાકહેતાં વાનગીનેપામો કેમકેસમતારસ
મય જીવતે આલોકેપણ મુક્તિસુખને અનુજવેઠે ॥ ૬ ॥

શાંતરસજ્ઞાવનાત્મા મુનિસુંદરસૂરિન્નિઃ કૃતો ગ્રંથઃ ॥

બ્રહ્મસ્પૃહયા ધ્યેયઃ સ્વપરહિતોધ્યાત્મકલ્પતરુરેષઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ હવેગ્રંથનેઠેડે આચાર્યપોતાનુંનામ અનેગ્રંથનુંનામ જણાવવાકહેઠે સ્વ
અર્થ ॥ જેતાં ગ્રંથકર્તાને તથાપરજેશ્રોતાપ્રમુખ એવેદુનેહિતકારી એવોજેઆઅધ્યા

त्मकत्पद्मनामग्रंथ तेतपगङ्गाधिराज श्रीमुनिसुंदरसूरियेकीधो ते एग्रंथ पमितें ब्र
ह्मज्ञेज्ञान तेहनी वाढाये नणवुं अथवा ब्रह्मज्ञे मुक्ति तेहनीवाढाये चितववु ॥ ७ ॥

इममिति मतिमानधीत्य चित्ते रमयति यो विरमत्यय नवाडाक् ॥ स
च नियतमतो रमेत चास्मिन् सह नववैरिजयश्रिया शिवश्री ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेफलोपदर्शन द्वारे मंगलगर्जित उपसंहार वाक्यकहेढे जेमतिवत पुरुष
अध्यात्मकत्पद्मनामे ग्रंथनेनणि पोताना चित्तेविषेरमाडे रात्रदिवसचितवे तेपुरुष
ससारथकी थोडाकालमा विरक्तथाय अनेवलीएहनाज चितनथी तेपुरुषनेविषे स
साररूपीया शत्रुनीजे जयलक्ष्मी तेणोसहित शिवश्रीजेमोक्षलक्ष्मी तेमा रमिके ॥ आश्र
यीनेरहे एटलेतेससाररूप शत्रुनेजीतीने मोक्षरूपलक्ष्मीपामे इतिअध्यात्मकत्पद्मे
साम्यसर्वस्वनामा पोडशोधिकार समाप्त ॥ १६ ॥

ए श्रीअध्यात्मकत्पद्मनामे ग्रंथनो बालावबोधार्थ उपाध्यायश्री रत्नचङ्गणिकृत
तथाउपाध्यायश्री विद्यासागरगणिकृत एबेटीकाजोइने मे महारीबुद्धिने अनुसारे मुज
सरखा स्वत्पबुद्धिवत प्राणिना उपकारने अर्थ लेशमात्र लख्योढे तेमा अनाजोगथी
तथाअज्ञानथी तथाघ्रातिथी जेकाइसत्रना तथाटीकाना अनुसारथी ओहुंअथकु
अयुक्त लखाणुं होय तेहनुं मिठामीडकमं अथवाकिहाएक सुगमपणानेअर्थ किहाएक
साहचर्यथी किहाएकरूढिथी जेकाइ विनक्ति वचन लिंग कारक अन्वय प्रमुखनो
विपर्यास कीधो होय तेअपराध बहुश्रुत गीतार्थस्वमवो तथा उपकारबुद्धे अशुद्ध
टालिने शुद्धकरवु

अथ प्रशस्ति ॥ श्रीमत्तपगणगगना गणजासनतरुणतरणिनि ॥ श्रीराजविजयसू
रिर्बनूव छवि जूरि वितानयशा ॥ १ ॥ योल्याहीदिनव धन सुविहितानुष्टानबद्धादरो
लोक कोकमिव प्रबोधमनयजोनिश्च गोस्वामिवत् ॥ त्रिलादीकिटदर्पमुज्वलपटाश्रके वि
शेषोज्वलान् यो वाचालितमालवेश्वरसितहृत्प्रज्जावोज्वल ॥ २ ॥ रत्नत्रयप्रथितसंय
मनूतदीय पट्टेप्वरत्नविजयाब्ध्यसुरिरासीत् ॥ येन प्रशातरजसा प्रशमार्णवेन रत्ना
करायितमनत्पगुणौघरजै ॥ ३ ॥ तस्यान्वये निखिलनूतलगीतकीर्ति श्रीहीररत्न
इतिस्रिवरो विरेजे ॥ स्वर्ग गतोप्यखिलनक्तसमीहितानि योधापि पूरयति नव्य इवाम
रडु ॥ ४ ॥ तत्पट्टनूपणमणिजैरत्नसूरि सर्वाग्रणीर्भुलिपु जूरिगुणाश्रयोऽनूत् ॥ श्री
नावरत्न इति नावविदा वरेण्य स्तत्पट्टनूतलगीत सप्रति सूरिराज ॥ ५ ॥ श्रीहीररत्नसूरे

मुख्याः शिष्याः सुनिर्मलानिख्याः ॥ श्रीलब्धिरत्नविबुधाः शास्त्रार्णवपारदृश्वानः ॥ ६ ॥
 श्रीसिद्धिरत्ननाम्ना पाठकवर्यास्तदन्वये तदनु ॥ श्रीहर्षरत्नवाचक, वरा वरीयोगुणैर्व
 द्याः ॥ ७ ॥ लक्ष्मीरत्नगणीशा आसन् दुर्वादिदनुजलक्ष्मीशाः ॥ श्रीज्ञानरत्नगणयस्त
 दाश्रवाः सांप्रतं जयंतु चिरं ॥ ८ ॥ तच्चरणकमलसेवा जृंगस्तत्संगसमयतरंगः ॥ सुविहि
 तकल्याणविमल गणिवरविहितार्थिनीनुन्नः ॥ ९ ॥ बालावबोधवार्त्ता मध्यात्मसुरद्रु
 माख्यशास्त्रस्य ॥ मुनिहंसरत्न एता मतनोत्तनुबुद्धिसत्वहितां ॥ १० ॥ शोध्यं सुतत्ववि
 जिर्ग्रथो ऽयं धीधनैः प्रवाच्यमानश्च ॥ सन्नावसंपदाढ्यै राचंङ्कार्कं चिरं जयतात् ॥ ११ ॥

इति श्रीमुनिसुंदरसूरिकृतअध्यात्म
 कल्पद्रुमो बालावबोधसहितः संपूर्णः

॥ अथ श्री सीतलनाथष्टकं ॥

वृषन्नतुल्यगतिं वृषदं सदा व्यजितदर्पकदर्पकचेदकं ॥ अमितशंखवजीतिविवर्जितं
 जिनमहं प्रणमामि सुशीतलं ॥ १ ॥ दृढरथारव्यकुजागनिनंदनं सुमतिधाम विचक्र
 एपुंगवं ॥ ठविविनिर्जितपद्मप्रन्नं वरं जिनमहं ॥ २ ॥ यमसुपार्श्वविनूषितविग्रहं
 विशदचंङ्प्रज्ञाननबंधुरं ॥ सुविधिरंजितनव्यजनव्रजं जिन ॥ ३ ॥ विबुधमोदकशि
 तलवाग्नरं सकलश्रेयसिकामकुटोपमं ॥ सुवसुपूज्यपदं शिवदायकं जिन ॥ ४ ॥ वि
 मलनीरजपत्रविलोचनं गृहमनतगुणस्य कृपापरं ॥ सदयधर्मप्रवृत्ति प्ररूपकं ॥
 जिन ॥ ५ ॥ जगति शांतिविताननिपादकं धृतशमं किल कुर्यमनिन्दितं ॥ विगतदो
 षमरं नविनौनिजं ॥ जिन ॥ ६ ॥ युगकषायजयप्रतिमद्वज्रं कनकवर्णधरं मुनिसुव्रतं ॥
 नमत दानवमानवराजितं ॥ जिन ॥ ७ ॥ विततधर्मरथांगकनेमिकं निखिलविष्टप
 पार्श्वमदूषणं ॥ सबलमोहविनाशनवीरकं ॥ जिन ॥ ८ ॥ इति स्तुतः श्रीजिनशीत
 लारव्यः स्थितः पुरे रायधनानिधाने ॥ श्रीवीरचंङ्गस्य मलूकचंङ्ग नाम्ना विनेयेन वशां
 श्रिये स्तात् ॥ ९ ॥ इति श्रीमहतीतलनाथारव्यदशमतीर्थाधिपतेरष्टकं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्री कल्याणसागरसूरिकृत, माणिक्यस्वामिस्तवनप्रारंभ ॥

नमः सिद्धेय ॥ स्वधराढं ॥ स्वामी माणिक्यपूर्वस्त्रिचुवनतिलकश्चित्तश्रीसुरादि स्वै
लोकोद्योतकर्ता प्रथिततरयशा, श्वित्ररुन्नाममत्र ॥ श्रीमन्नीनानिचूपाव्यगगनरवि
र्मञ्जुख्याणकाती राप्ते सदक्षिणाख्ये निरुपममहिमा ख्यातिकारिप्रताप ॥ १ ॥ हुत
विजंबितहृदं ॥ प्रवरयर्मधनार्पणकामगौ स्मृतवाग्गुणरजितनागर ॥ रिपुसमूहनिवार
णसद्गतो वृषनेचिन्हितपादकुशेशय ॥ २ ॥ हरिणीढं ॥ शुभमतिकरश्रंशदित्याधिको
त्तरजात्यर स्वचुवनमणि विश्वाधारो धरेश्वरकोर्तित ॥ उपशमरसासक्तस्वातोप्यनंत
चतुष्टयी गुणमणिलिनेष्टारिष्टामयाधिजराव्यथ ॥ ३ ॥ पंचचामरहृदं ॥ अखर्व
देहराजितो यतीश्वरो घृणाप्रशीतमानस कलाधर ॥ अनेकलब्धिमंडितो वृपाक
शिवाब्धिघृष्टिचिचमा नतासुर ॥ ४ ॥ ज्ञजगप्रयातहृदं ॥ प्रभुमार्गदेवश्विदात्हादली
न, सदाचारलीलाविलोसातिशाली ॥ महामोहमातंगपंचाम्यकहो हितार्थी कलाशि
ल्पविज्ञानचापी ॥ ५ ॥ मोजिनीढं ॥ जलधिनिजगनीर सारसाग्रगण्यो, जितविष
यविकारो ज्ञानबुद्धिप्रदोता ॥ खलसमिरष्टदाकुर्देवदेवाधिराज समवसरणशोभासिधु
प्ररोधमेघ ॥ ६ ॥ नाराचहृदं ॥ श्वेतातपत्रचामरैर्युक्तो मनोज्ञपुजल ॥ जव्यागिराशि
वदितो धर्मार्थमोक्षसाधक ॥ ७ ॥ आर्याढं ॥ देवैर्युक्तो विमल सुदरवशो नृपूजरा
त्मापि ॥ मान्य सतामैजस्रं सदोदयो वरातिशयधर ॥ ८ ॥ गीतिहृदं ॥ त्रैलोक्या
वाप्तविभु समस्तगुणरत्नकलितसाधुमना ॥ एनस्तमोनिगेशः सुश्लोकैर्धवलित
श आशाद ॥ ९ ॥ नगस्वरूपिणीढं ॥ सदायर्मार्गदेशको प्यमेयजाग्यधारक ॥
प्रभूतसत्त्वपालको विवेकनीतिकारक ॥ १० ॥ माणवकहृदं ॥ हु खहरो नाकिनुत सत्य
क्तमहादोषनर ॥ पारगतस्तीर्थकर शीलशाली ज्ञानधन ॥ ११ ॥ तोटकहृदं ॥ कम
जाननमोहितसन्धजन समयार्थनिरूपणरम्यसुधी ॥ नृशिलीमुखखेलनतामरस पु
रुपोत्तमपुण्यनिधिर्वरद ॥ १२ ॥ मणिमध्यहृदं ॥ लक्षणपंतथा सारतनु निर्जितमा
यालोजकलि ॥ आहतसाध्वाचाररति सादरदेवाधीशपति ॥ १३ ॥ चपकमालाढं
द ॥ केवलपुग्मालोकितलोका लोकविज्ञाग सयमिसेव्य ॥ इडियवाणाजेदितचेता
श्रपकमाजामडितगात्र ॥ १४ ॥ हस्तीढं ॥ प्रोक्तानदो शुवनमुकुट स्तीर्थस्वामी विस्तृत
नयन ॥ सश्रीकात्मा मुकृतनिलयो, योगीशो वै विजितकपट ॥ १५ ॥ शालिनीढं
द ॥ आदेयाख्यो मुक्तिजस्फारसौख्यो, विश्वोत्तंसो दुष्टकर्मारिहता ॥ चक्रेश्वराराधितो
गोमुखेश काताकारश्रोतधर्माधिकार ॥ १६ ॥ कैकीरवहृदं ॥ जगतीशपूज्यो जयताङ्गि

नेशः कुशलार्थवद्भोततिवारिधारः ॥ विशदावदातावलिचित्तनामा नववार्धिपोतः कु
लपाकनाथः ॥ १७ ॥ कुलकं॥ इन्द्रवज्राब्दः॥ एवं मया संस्तुत आदिदेवो नूयात् सदा
संघगणस्य नूत्यै ॥ हेमंकरो विश्वजगत्सुदीपः कल्याणमांगव्यकलापकोशः ॥ १८ ॥

॥ अथ सूर्यपुरीयश्रीसंज्ञवजिनस्तवनप्रारंभः ॥

वसंततिलकाब्दः ॥ कामं नमोऽस्तु सततं जिनसंज्ञवाय चंडाननाय कमलामल
लोचनाय ॥ देहप्रजास्थगितलोकचमत्कराय दुर्ध्यानपादपविजेदनसिंधुराय ॥ १ ॥
देवैः स्तुताय नवसागरपारगाय कीर्तिप्रसूनसुरजीकृतविष्टपाय ॥ सन्मूर्तिकांतिततिरं
जितमानवाय सेनांगकुक्षिवरशुक्तिकमौक्तिकाय ॥ २ ॥ अब्जोपमाय जिनशासनदीप
काय सूर्यारख्यबंदरमनोरममंडनाय ॥ नव्याब्जकाननविनासनजास्कराय नानार्थ
दानहरिचंदनसन्निनाय ॥ ३ ॥ आदेयनामकलिताय शुभाशयाय सिध्यंगनामिलनसादर
लोलुपाय ॥ राक्षांतहार्दिकयनोत्तरकोविदाय तेजःप्रनावयशसामवनीश्वराय ॥ ४ ॥
अज्ञानमोहनयसंज्वरनेपजाय सौजाग्यजाग्यगुणरत्नकरंडकाय ॥ अष्टापदान्तनुव
र्णविराजिताय निर्लोकहंसरतिखेलनमानसाय ॥ ५ ॥ आव्हानमंत्रविनिवारितपातका
य कल्याणसागरतरंगकलाधराय ॥ दुष्टारिचक्रजवणांबुधरोपमाय वाचासुधाश्रवणह
र्षितनागराय ॥ ६ ॥ सद्धर्ममार्गविधिदेशनदेशिकाय दुःखौघवारणमृगेंद्रपराक्रमाय ॥
लोकातिशायिमहिमाचलनूषणाय गंधर्वलंठनसुशोजितपत्कजाय ॥ ७ ॥ सस्यौघवृद्धि
रणाय जितेंद्रियाय शुद्धान्वयोनितिकराय कृपालयाय ॥ मिथ्यात्वतापशशिचंदनपादपा
य दुष्कर्मवायुमुजगाय नरार्चिताय ॥ ८ ॥ संकल्पकल्पनविर्वर्जितमानसाय गांजीर्यधै
र्यमणिसंज्ञवरोहणाय ॥ सज्ञानबुद्धिवरदाय गुणाकराय कौशल्यवद्विपरिवर्द्धनमंडपा
य ॥ ९ ॥ इन्द्रवज्राब्दः ॥ स्तोत्रं चतुर्थ्यंतविनक्तिसंयुतं ध्यायंति ये संज्ञवदेवरागि
णः ॥ तिष्ठंति तद्वान्नि शुभाः समृद्धयः कल्याणसंपादनकामधेनवः ॥ १० ॥ शा
र्दूलविक्रीडितहृदः ॥ लक्ष्मीकेजिगृहं सदावलिनतं श्रीसंज्ञवारख्यं जिनं सन्मार्तेंद्रपुरा
मजाचलवरोक्षीषे नवाब्धौ तटं ॥ देवाधीशनरेशशेषपटलैः संसेवितं कामहं मुक्तिस्त्री
सुखरंगलीनमनिशं सेवे मुदा सिद्ध्ये ॥ ११ ॥

॥ अथ श्रीसुविधिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

५. द्रुतविजंबितहृदः ॥ सुविधिनाथजिनं नयनामृतं सुविधिनाथजिनं महिमालयं ॥
लाख्येनाथजिनं नररंजनं सुविधिनाथजिनं वरकेवलं ॥ १ ॥ सुविधिनाथजिनं कम
श्रिये स्तुतिधिनाथजिनं नवदं परं ॥ सुविधिनाथजिनं ह्यतिकीर्तिदं सुविधिनाथजिनं

सुविधिप्रदं ॥ ३ ॥ सुविधिनाथजिनं रजतञ्जलि सुविधिनाथजिनं जडतापहं ॥ सुविधिनाथजिनं मकरांकितसुविधिनाथजिनं जगदंचितं ॥ ३ ॥ सुविधिनाथजिनं रजतांहित सुविधिनाथजिनं परमेश्वर ॥ सुविधिनाथजिनं श्रुतसूरिण सुविधिनाथजिन शिवपारंगं ॥ ४ ॥ सुविधिनाथजिनं शुभदर्शन सुविधिनाथजिन जनतानतं ॥ सुविधिनाथजिनं वरद विभुं सुविधिनाथजिन नमितासुर ॥ ५ ॥ अनुपपुण्ड्रं ॥ सितेतरपुराधीश सुविधिर्नवमो जिन ॥ सधम्य सुखदो नूयात् कल्याणसूरिणा स्तुतः ॥ ६ ॥

॥ अथ श्रीशांतिनाथजिनस्तवनप्रारंभः ॥

धुतविलंबितहृदं ॥ सकलदेवनरेश्वरवदित विबुधमानवसंस्तुतपूजितं ॥ कमललोचनरजितनागरजविकपातकतामसजास्कर ॥ १ ॥ निखिलवाढितदानसुरागम विदितशास्त्रविचारनयागम ॥ कठिनकर्मदेवानलनीरद परमशातिरदामृतशतिदं ॥ २ ॥ विविधलक्षणरजितसंचर सुविधिमार्गप्रकाशनतत्पर ॥ चपलमत्तमतंगजगामिन कमलकोमलमासलपाणिनं ॥ ३ ॥ दलितदन्तमहाधृतिवियह विहितमोहमहाबलिनिग्रहं ॥ दृढपरीपहवायुञ्जगमं किञ्च शुभं युग्मनीष्टसमागमं ॥ ४ ॥ जविचकोरसुखाय कलानिधिं विनयधैर्यगुणोत्करगेवधि ॥ मुनिपडं न्हिनिवासकुशेशयं विधुसुधामधुसारतराशयं ॥ ५ ॥ कुसुमसन्निदतविराजित सुजगनाय सुखाकरशोजित ॥ निजसुजाबलसाधितराष्ट्रकजित विपद्गण नतराजक ॥ ६ ॥ कुशलकेलिविलासचुव पर विगदकीर्तिविकाशिदिगंत ॥ कुमतसिधुरसिधुरवैरिण सुमतिकामितसज्जितकारण ॥ ७ ॥ वरसुवर्णसवर्णसुवर्णकजितहृषीकमधर्मनिवारक ॥ हरिणसेवितपादकज जिनं हितकर स्तुतनिर्झरसज्जन ॥ ८ ॥ प्रवरवार्पिकदानगुणैर्वर हतदरिद्रपर परमेश्वर ॥ समधरीरुतमेरुसुरधुमे प्रचुरसर्वगुणादधिकोत्तमं ॥ ९ ॥ विकटदुर्जयमन्मथशकर जनकलापिघन विगतातर ॥ लपननिर्जितचक्षुस नृश विगतदोषकलि चमद्गौजस ॥ १० ॥ अशिवविघ्नघनाघनमारुत विषयतापवश जनतामत ॥ शिववधूपरिरजणलोलुप विमलकेवलि साधुकुलाधिप ॥ ११ ॥ नजतं शातिजिन तु शिवकर कुशलसागरतृप्तिकलाधर ॥ अतुलरूपवशीरुतमानव प्रणतसादरकिन्नरदानव ॥ १२ ॥ द्वादशनि कुलकम् ॥ मालिनीढं ॥ सुवननलिनचानो शातिदेवस्य नर्तुर्नवजलनिधिसेतो ई खदारिद्र्यहर्तुः ॥ निजहृदयविशुद्ध्या स्तोत्रमेतत्पठति प्रतिदिनमपि ये ते संपद प्राप्नुवन्ति ॥ १३ ॥

॥ अथ श्रीशांतिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

स्मधराढं ॥ दद्याद्द्वीशांतिदेवो वरकनकतनु सारसारूप्यानि शश्वद्भक्तानां नक्ति

नाजां त्रिभुवननगरे स्फारकोटीरहीरः ॥ चार्वाकारेः प्रणोता प्रणतहितकरः काम
 दो मारिवारः सर्वज्ञाख्यातनामा प्रकटितमहिमा प्राप्तकर्मारिपारः १ ॥ तोटकण्डः ॥
 सुरमानवपूजितपाणिकजः कमलोदयकारकधर्मधनः ॥ विगतामयदूषणजन्मततिः
 शुनसागरसोमनिनो विमलः ॥ २ ॥ इति प्रथमांतविनक्तिकाव्ययुग्मं ॥ जुजंगप्रयात
 ण्डः ॥ अजर्यं विजुं विश्वपूज्यं प्रसन्नं जिनं सत्प्रज्ञं शंकरं देवदेवं ॥ सदाज्ञानव
 क्षीततौ मेघमेकं स्तुवे शान्तिनाथं कजौ कामकुंजं ॥ ३ ॥ हरिणीण्डः ॥ कमलवदनं प्रा
 प्तानंदं नताशुचंचञ्जं गजपतिगतिं विश्वाधारं सुरेश्वरवंदितं ॥ सदयहृदयं त्यक्तातंकं वि
 निर्जितशोचनं परमपददं ज्ञाताथौघं त्रिकालविदंचितं ॥ ४ ॥ इन्द्रवज्राण्डः ॥ अर्च
 ति देवा नवपारगं जिनं कल्याणकारं मुनिवृन्दसेवितं ॥ वज्रादिसहस्ररूपलक्षितं हि
 तावानंदसंदोहकरं सुधामयं ॥ ५ ॥ इति द्वितीयांतविनक्तिकाव्यत्रिकं ॥ शालिनीण्ड
 दः ॥ प्राज्यं राज्यं चक्रवर्तिवसंगं त्यक्त्वा दत्त्वा स्वर्णरूप्यादिदानं ॥ श्रुत्वा वाक्यं ब्रह्म
 लोकांतिकानां येनावाप्तं संयमं मुक्तियोग्यं ॥ ६ ॥ द्रुतविलंबितण्डः ॥ अमितपुण्य
 वता जनतावता कुगतिवारणतत्परसज्जितः ॥ नतनरामरकिन्नरशालिना नगवता
 शुविशर्म विधायिना ॥ ७ ॥ इति तृतीयांतविनक्तिकाव्यद्वयं ॥ इन्द्रवज्राण्डः ॥ श्रीशान्तिदेवाय
 नमोऽस्तु नेत्रे विघ्नौघहर्त्रे शिवमार्गदात्रे ॥ चक्रांकहस्ताय समस्तजत्रे शंखेण्डहारोज्ज्व
 लशुक्लकर्त्रे ॥ ८ ॥ रथोदण्डः ॥ दर्शनामृतनिनीनजंतवे विश्वशास्त्रनयनीतिहेत
 वे ॥ लोचसागरसुवेलसेतवे क्षापरावलितमिस्त्रज्ञानवे ॥ ९ ॥ इति चतुर्थीविनक्तिकाव्ययु
 ग्मं ॥ उपेन्द्रवज्राण्डः ॥ अधानि नश्यन्ति पुराकृतानि प्रशस्तनाम्नातिशयप्रसक्तः ॥
 अनेकसंसारनिबंधितानि प्रगाढबंधस्थितिसंचितानि ॥ १० ॥ मालिनीण्डः ॥ नव
 ति सुखमनंतं शान्तिनाथप्रसादाक्षरिणशरणदातुर्विश्वसेनांगजातात् ॥ नतनविकज
 नानां प्रीतिराजात्प्रकामं निरवधिजिनरागे लग्नसन्मानसानां ॥ ११ ॥ इति पंचम्यं
 तविनक्तिकाव्यद्वयं ॥ शिखरिणीण्डः ॥ सदा ध्यानं शान्तेरखिलगुणधाम्नः शुनवतो
 धरन्ति श्रीकारं सुमतिमतिकारं नयहरं ॥ नरा नव्याः शक्त्या विगतमदतंज्ञाः श्रुतप
 रास्त्रिसंख्यं सद्धानं प्रबलतरनाग्योदयमतः ॥ १२ ॥ विद्युन्मालाण्डः ॥ शान्तेः शान्तेः
 गददं नत्वा नत्वा सश्रीकाः स्युः ॥ नोनोः श्राद्धायायुष्मन्तस्तुष्टधानंदं कृत्वा कृत्वा ॥
 १३ ॥ इति षष्ठीविनक्तिकाव्यद्विकं ॥ वसंततिलकाण्डः ॥ चेतोस्ति चेद्रवपयोनिधि
 ५ ॥ प्रप्राप्त तीर्थकरे जिनपतौ किञ्च शान्तिदेवे ॥ नक्ति कुरुष्व सततं विपुलामुदारां
 लारव्यप्रमादमपि कर्मविशेषजन्यं ॥ १४ ॥ दोधकण्डः ॥ दुर्गतिसागरपीतसमुद्गे नि
 श्रिये स्तात्प्रगलनमेतौ ॥ शारदशुद्धसुधाकरवक्रं शंखसमाननिरंजनचित्ते ॥ १५ ॥ ना

राचहृद ॥ कारुण्यरंगरजिते कार्पण्यदोषवर्जिते ॥ देवाधिपेऽचिरासुते लोकोपकारक
मते ॥ १६ ॥ इति सप्तमीविजक्तिकाव्यत्रिकं ॥ वशस्थहृद ॥ स्वकीयवशांवरजास्कर
प्रजो विशालगंगाजलशुभ्रकीर्ति ॥ अपारसंसारजयाच्च सत्वर कृपापरस्त्वं परिरक्त
सेवकान् ॥ १७ ॥ इति सप्तोदनविजक्तिकाव्यमेक ॥ मटाक्राताहृद ॥ कव्याणोक्तं
कुशलजनन सर्वसंधस्य नित्य नानावृत्ते. प्रकलितमिदं स्तोत्रमेतद्विकालं॥मुक्त्वाऽऽल
स्यं नणति मनुजो जाविनाजावितात्मा गेहे लक्ष्मीर्भवति दृढता तस्य दीर्घायुष
श्च ॥ १८ ॥ शार्दूलविक्रीडितहृद ॥ कव्याणोदधिवर्धन कलिहर कौशल्यमालास्पदं
सौभाग्यौघकर, विजक्तिकलित कार्यैर्विनिज्ञे पर ॥ श्रीशान्तेः स्तवन पठति नविन
तरुण्यपण्यालयास्तेषां धाम्नि शुभे निवासमनुजा कुर्वन्ति संपन्नयः ॥ १९ ॥

॥ अथ श्रीश्रुतिरत्नपाश्वस्तवनप्रारंभ ॥

इवज्जाहृद ॥ विश्वेश्वर विश्वजनेशपूज्यं सर्वार्थनिष्पादनकामकुर्वन् ॥ प्रख्यातिमंतं
महिमौघलक्ष्म्या पार्श्वे नजे संस्थितमतरिक्ते ॥ १ ॥ कव्याणमालागुहमंगिवेव विद्या
धराधीशनुताहिपद्म ॥ सर्वत्र रात्रेऽपि विशालकीर्ति पार्श्वे ॥ २ ॥ रोगाधिचित्तिंसमू
हतापनैपज्यमाचारविचारसरि ॥ सन्निलरत्नविभूषितांगं पार्श्वे ॥ ३ ॥ संसारसिंधौ
वरयानपात्रं मुक्तयंगनासक्तहृदं शरण्यं ॥ वामागजातं जगतीप्रदीपं पार्श्वे ॥ ४ ॥ श्री
पार्श्वयक्षाधिपमदितोषं श्रीशालिनं सेरपुरावतस ॥ वाचासुधाकर्षितसन्त्यलोक पा
श्वे ॥ ५ ॥ त्रैलोक्यकोटोरमनाथनाथं दारिद्र्यवाताहिमनतशक्ति ॥ शास्त्रार्थनैपु
ण्यनिधिं दयालु पार्श्वे ॥ ६ ॥ पद्मावतीसेवितपादयुग्मं महोन्नरध्वांतदिनेशमाद्यु ॥
लावण्यसौभाग्यशोचिराढ्य पार्श्वे ॥ ७ ॥ ज्ञानादिधर्माचरण वरेण्यं तद्वोधदाना
दिकमार्गपांथ आनदवल्लीततिवारिधार पार्श्वे ॥ ८ ॥ कलश ॥ स्वधराहृद
इत्थं ये देववद्यं विविधमुखकर चातरिक्कारव्यपार्श्वे नित्यं व्यायति नक्त्या हृदयरति
युजो जाग्यवतो नरोपि ॥ लक्ष्मीस्तेषां निकाये वसति दृढतया सर्वदा कामकर्त्री क
व्याणश्रेणिकर्तुर्नुवि विदिततरा सर्वसंपत्तिकाता ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीगौणिकपार्श्वष्टकप्रारंभः ॥

शार्दूलविक्रीडितहृद ॥ वामेय मरुदेगजूपणतर श्रीपार्श्वयक्षाचित्तं कव्याणावलिबद्धि
सिंघनयनं श्रीद्वाकुवगोज्ञव ॥ आराद्राष्टसमागतेर्नरवर्दे तसेवितं नित्यश श्रीमङ्गीकर
गंडिकाजिधधर पार्श्वे सुपार्श्वे नजे ॥ १ ॥ नानासाधुजनापपकजवने मार्तेडविवापितं वि
ग्रम्बूहनिवारकं कलिपुगे-प्राप्तप्रतापालयं ॥ विश्वस्यां प्रयितावदाना... नैपपुण्यो

ज्वलं श्रीमह्नी० ॥ १ ॥ संपद्मेणिसुदानकामकलशं त्रैलोक्यचिंतामणिं सदाचामृतरंजि
तामरनरं सद्भर्मावोधप्रदं ॥ सौजाग्याद्भुतकांतकीर्त्तियशसा संपूरिताशांतरं श्रीम
ह्नी० ॥ ३ ॥ मार्गे चांतरनीतिवारिनिचिते हेमंकरं सर्वदा दारिद्र्यादिनिपातनात्तकुलि
शं चिंतार्त्तिरोगापहं ॥ दुःखत्राससमीरणौघचुजगं नागांकमंहोमयं श्रीमह्नी० ॥ ४ ॥
कारुण्यांचितचारुचित्तकमलं सत्त्वेषु संसारिषु सदैयादिगुणैरलंकृततनुं लावण्यलोला
स्पदं ॥ संसारार्णवपीतवारिधिसमं मुक्तयंगनावह्वनं श्रीमह्नी० ॥ ५ ॥ त्रैलोक्ये ति
लकायितं निरुपमं नव्यैर्नृनिः पूजितं दुष्टानां निजसत्त्वदर्शनपरं क्षिप्रं सतां कामदं ॥
नाम्ना ध्वस्तसमस्तवैरिनिचयं राक्षांतनिर्देशकं श्रीमह्नी० ॥ ६ ॥ नूयिष्ठामलनक्ति
शक्तिकलितैर्देवैश्चतुर्धा नतं सर्वांशकरैककल्पफलदं सर्वांगिचूडामणिं ॥ शिष्टानं
तचतुष्टयीवरतरं श्रीमेरुतुंगं जिनं श्रीमह्नी० ॥ ७ ॥ स्फाराकारनिराजितांगमतुलं स
दृष्ट्यहेमाकरं विश्वव्याप्ततरं प्रवाससदनं गंजीरतासागरं ॥ नासोद्योतितविश्वविश्वम
वनौ कल्याणसिंधौ विधुं श्रीमह्नी० ॥ ८ ॥ अष्टनिः कुलकं ॥ अनुष्टुप्बंदः ॥ निन्न
माले सदाश्रेष्ठे गुणवद्भूषिते ॥ पुष्पमालेऽतरानिख्ये नेकवीहारसंयुते ॥ ९ ॥ श्री
मतः पार्श्वनाथस्य स्तवनं जगतोऽवनं ॥ कल्याणसागराधीशैः सूरिनी रचितं मुदा ॥ १० ॥
॥ स्वग्धराबंदः ॥ ध्येयं श्रीपार्श्वदेवं नजत किं जना गोमिकग्रामराजं शश्वत्सर्वार्थ
सिद्धयै विहितशुनहितं विष्टपे चैत्रपूर्वे ॥ सानंदोद्भासलष्टाः कुशलगविबुधाः सर्वलोके
विशिष्टानिर्दोषाचारपुष्टा जिनपपतिषु रता आप्तकल्याणतुष्टाः ॥ ११ ॥

॥ अथ श्रीगोमीपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

मालिनीबंदः ॥ जयति जगति चंद्रः पार्श्वनामा जिनेन्द्रो विकचकमलदृष्ट्या नंदिताम
र्त्यमर्त्यः ॥ अकलितमहिमौघस्तीर्णसंसारसिंधुर्नुजगकलितपादः पुण्यपीयूषपुष्टः ॥ १ ॥
स्वग्धराबंदः ॥ श्रीपार्श्व गोडिकारख्यं नजत नविगणे कल्पवृक्षं सुगोत्रं नानादेशेषु ल
ब्धातिशयमहितताव्यूहवारं सुमूर्तिं ॥ श्रीमतं नीलरत्नाधिकतरवपुषं स्फारलावण्यशा
लं मोहांनोराशिकुंनोद्भवममरनुतं पार्श्वयक्षार्चितांज्हिं ॥ २ ॥ पंचचामरबंदः ॥ नमं
ति पार्श्वमंगिनो नरालसा धृतातपत्रचामरैः सुरैः स्तुतं ॥ अनंतशक्तिमालिनं गतामयं
विवेकरत्नरोहणं दयाकरं ॥ ३ ॥ वसंततिलकाबंदः ॥ करीकृतं व्रतमनुत्तरमंगिनेत्रा द
त्वा ऽशु येन वरवार्षिकदानराशिं ॥ वामोद्भवेन मुनिनायकनायकेन कल्याणकेलिनि
लयेन शुभाशयेन ॥ ४ ॥ दुतविलंबितबंदः ॥ मम नमोस्त्ववते परमात्मने जगवते
शिवशर्माविधायिने ॥ अमितशौर्यतिरस्कृतमेरवे शुनदशोरकमंडलमौलये ॥ ५ ॥ हरि

णीठंद ॥ अमृतरसताधिक्याजीष्टान्नरोत्तमसंगताडुवनमुजगात्पार्श्वानिख्यादिनश्यति
पातक ॥ प्रसरति च वै कीर्त्तिर्दिक् प्रसूनवड्ज्वला प्रनवति पुन शीघ्रं लीलाजयो
न्नतिवर्द्धनं ॥६॥ गार्दूलविक्रीडितछंद ॥ आकल्या नरदेवदेवमनुषा संतुष्टिकर्तुस्सदा
चेतोवह्नजकामसार्थददत कर्मारिहर्तुर्नृशं ॥ आनदौघसर प्रवृद्धिकरणे पानीयदा
तुर्मदा पार्श्वस्थास्ति नति समृद्धिजननी कट्याणविस्तारिणी ॥७॥ तोटकछंद ॥ नरल
क्षणूपितवह्नुपुरे मुखनीरजरजितविश्वजने ॥ श्रुतदेशनदर्शितधर्मपथे जिननेतरि ति
ष्ठति ज्ञाग्यरमा ॥८॥ जुजगप्रयातछंद ॥ सुराधीशचक्रै स्तुत ज्ञानसिधो जगन्नाथ नेत
रुपालोकबंधो ॥ विनो पाहि मां सर्वदा नकिजाज स्मर त चिर त्वत्पदानोज्ज्वलं
॥९॥ गार्दूलविक्रीडितछंद ॥ स्तोत्रं पार्श्वजिनेश्वरस्य सतत ये प्राणिनो जा
वत सहस्रधापि पठति हृद्यमनसस्तेषा गृहे संपद ॥ स्थुर्नित्यं स्थिरज्ञावशोज
नतरा धर्म्मार्थनिष्पादिका कट्याणार्णवसूरिनिर्विरचित मागव्यमालाकर ॥१०॥
शिखरिणीठंद ॥ सदा धार्य चित्ते स्तवनमनवद्यं जयहर नरैर्नूनं सिद्धये कुशलवन
राजो धननिजं ॥ अथयं नकाना जिनगुणरतानां स्मृतिमतां समेषां नव्यानां प्रमु
दकरण कामितकर ॥ ११ ॥

॥ अथ श्रीदादापार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

॥ इत्यज्जाठंद ॥ कट्याणगेहं गुणरत्नराज सदेहकाल्याजितनीलरत्नं ॥ स्तोत्रे
मुदाशकरमगिवद्यं दादानिधं श्रीवरपार्श्वनाथं ॥ १ ॥ सद्धर्मलीनाशयमाद्यु विद्धं
कम्मोष्टदावानलवारिधार ॥ संसारपाथोनिधिकर्णधार दादा ॥ २ ॥ आचारव
ह्योततिवृद्धिनोर सत्कीर्त्तिपुष्पडुतवासिताश ॥ नानार्थराक्षतविचारदह दादा ॥
॥ ३ ॥ वैराग्यरगार्पितचारुचित्तं सद्बोधिदातारमनीहसेय्यं ॥ नागेऽससेवि
तपादपद्मं दादा ॥ ४ ॥ त्रैलोक्यचूडामणिमृद्धिशोच सौभाग्यजाग्यावलिपूर्ण
वेह ॥ नव्याधराजीवदिनेशमेक ॥ दादा ॥ ५ ॥ सर्वाग्निनेतारमजीष्टवाच विश्वे
श्वर रजितसच्यलोक ॥ लोकार्त्तिचित्तजनयडु खवार दादा ॥ ६ ॥ ह्यारुति रुत्तजरा
धिदोष नरामरेऽं स्तुतमर्त्यसपं ॥ सन्नागचिन्हं कुशलार्थकार दादा ॥ ७ ॥ सर्वत्र वि
ख्याततरप्रताप कारुण्यसत्रं सुवि शिष्टगोत्रं ॥ अज्ञानमिथ्यात्वतमिस्रदीप दादा ॥
॥ ८ ॥ अष्टनि कुजक ॥ गार्दूलविक्रीडितछंद ॥ श्रीमद्बीवटपद्मनगरे शृंगार
हारोपम कट्याणगुजजानुचक्ष्मसम वामागजातं परं ॥ दादारव्यं जिनपार्श्वदेवमन
धं ध्यापति ये नित्यशस्तेषां धाम्नि रमा निवासमनिश कुर्वति कल्याणत ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीकलिकुंडपार्श्वष्टकप्रारंभः ॥

॥ विबुधादिराजैर्नतपादपद्मं बहुजाग्यसौजाग्यलताधमेधं ॥ कमठोपसर्गाच्चल
धैर्यनिर्जितं कलिकुम्भपार्श्वं सुचिरं नजेऽहं ॥ १ ॥ कमलाप्रदाने हरिचंदनांगं
सपयोधिदेशाद्भुतलब्धकीर्तिं ॥ रुचिराकृतौ रंजितविश्वविश्वं कलिकुम्भ ॥ २ ॥
महिमावदातोत्तमनाममंत्रं समतानिरामं कमलानिनेत्रं ॥ अनिलापदं सिद्धि
विलासयंत्रं कलि ॥ ३ ॥ इरितांधकारारुणसन्निकाशं करुणाशयं दुःखवने
षु दावं ॥ नरदेवपूज्यं सुखदं सुमूर्तिं कलि ॥ ४ ॥ कनकादिदातारमनंतशक्तिं
वरनीलरत्नाधिकदेहवर्णं ॥ शिवशर्मराजं जनतानिवंद्यं कलि ॥ ५ ॥ अनघं सदा
सज्जुणकेलिपालं गुनलक्ष्णालंकृतवर्यगात्रं ॥ कुलनूषणं शत्रुतृणौघदात्रं कलि ॥
॥ ६ ॥ जगतीश्वरं कर्मविमुक्तसंगं विषमायुधालयमनःस्वरूपं ॥ धरणेऽपार्श्वार्चित
पादयुग्मं कलि ॥ ७ ॥ गुनसिंधुवृद्धौ शशिनं वरेण्यं वचसा सुधाजेन सहर्षस
न्यं ॥ श्रुतसूरिणं पुण्यविराजमानं कलि ॥ ८ ॥ अष्टनिः कुलकं ॥ इंद्वज्जातदः ॥
एवं स्तुतः श्रीकलिकुंडपार्श्वः कव्याणनाम्ना मयका नितांतं ॥ ये प्राणिनः स्तोत्रमिदं
पठन्ति तद्वाप्ति लक्ष्मीर्विलसत्यवश्यं ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीरावणपार्श्वष्टकप्रारंभः ॥

॥ इंद्वज्जातदः ॥ देवाधिदेवं कृतपार्श्वसेवं नागाधिराजेन नतांहिपद्मं ॥
पद्मावतीसंस्तुतनामधेयं सेवे सदा रावणपार्श्वनाथं ॥ १ ॥ आनंदकंदोदय
वृद्धिमेधं मेघध्वनिध्वानविशेषराजं ॥ जितारिचंदं विगताधिमोहं सेवे ॥ २ ॥
वामांगजातं कुलनंदिकारं ध्वस्तोपसर्गोत्कटडुष्टरोगं ॥ प्रख्यातिमंतं भुवने प्रजा
वैः सेवे ॥ ३ ॥ सन्नीलनासा हसितेऽनीलं सत्कांतकांत्या रमणीयरूपं ॥ प्रावीण्यना
नातिशयैः प्रधानं सेवे ॥ ४ ॥ संजीतिहर्त्तारमनंतसौख्यं विश्वेश्वरं द्योतितविश्व
लोकं ॥ पद्मार्थदाने सुररत्नवृद्धं सेवे ॥ ५ ॥ अज्ञानमिथ्यात्वतमिस्त्रजानुं नामं
मलालंकृतमौलिष्ठं ॥ वाणीसुधामोदितसन्धेयसंघं सेवे ॥ ६ ॥ कौशल्यमांगल्यनिवा
सगेहं पूर्णकृताजीष्टपदार्थराशिं त्रैलोक्यदीपं वरसिद्धिनाजं सेवे ॥ ७ ॥ संसार
रत्नाकरयानपात्रं निःशेषदोषोन्नितधर्ममार्गं ॥ आदेयसौजाग्ययशःसुपात्रं सेवे ॥ ८ ॥
अष्टनिः कुलकं ॥ मालिनीतंदः ॥ अलवरपुररत्नं रावणं पार्श्वदेवं प्रणतगुनसमुद्
कामदं देवदेवं ॥ अमितगुणनिधाना ये नरः संस्तुवन्ति जगति विदितसारा ना
ग्यवन्तो नवन्ति ॥ ९ ॥

॥ अथ श्री गोडीपुरपार्श्वजिनस्तवनप्रारंभः ॥

रागेणगीयते॥गौडिपुरप्रभुपार्श्वममंद दर्शनदर्शनपरमानंद नमितसुरासुरवृद्ध॥१॥
 श्रीजिनशासनचारुशृंगार अंतरगरिपुट्टकुकुतार सकलजगदाधार॥२॥निरुपमरूपविरा
 जितदेह विदलितनानाजनसदेह अमितगुणधनगेह॥३॥धुरितकाननचेदनदात्रं रुचि
 रलक्षणविनूपितगात्रं वारितकुमतकुपात्रं ॥४॥ अनघजिनवरगोत्रसुगोत्रं कामकुजम
 णिनिर्जरगोत्रं संयमदृढतागोत्रं ॥५॥देदितजवनयमरणारिष्टं प्रकटितमहिमातिशयव
 रिष्टं जगदैश्वर्यगरिष्टं ॥६॥ विहिताखिलजविजनकट्याण पालितयथाख्यातकट्याण
 वत्तमार्गणकट्याण ॥७॥ आधिबन्धवधगदहन्तार वाढितकुशलसौख्यकर्तार सुव
 नत्रयनर्तार ॥८॥ विकटकट्टनिवारणशूर आगमनयप्रकाशनसूर चारतीगंगापू
 र ॥९॥ वृत्तिकीर्तिबुद्धिजङ्गीगणविश्व केवलपुगलालोकितविश्व प्राप्तजनेप्सित
 विज्व ॥१०॥ सेवकमनोनीष्टदातार रजितदेवनरनेतार अनुनूतकुलत्रातार ॥११॥
 इन्दीलमणिवर्णसुवर्ण निखिलदेशविरव्यातसुवर्ण वाक्कुसुधासारसुवर्ण ॥१२॥ मु
 क्तिसीमतिनीसगमलुब्ध चञ्जविषयसुखसगालुब्ध कर्मपराविप्रलुब्ध ॥१३॥ वदि
 तामरमालिकुटीर विषमकपायदवानलनीर उत्कटपरीषद्दहीर ॥१४॥ अचलगणनी
 रधिसारग कीर्तिजतावर्द्धनसारगं कुर्जनशलजसारग ॥१५॥ वदेऽनतचतुष्टयिराज
 पूजितसुरपतिमानवगज प्रवरतीर्थापिराज ॥१६॥ षोडशजि कुजक ॥ शिवतातिपार्श्व
 वरदवरपाठर्व मोहतमिस्रसवितार नागराजराज त्रिभुवनपूज्य लब्धनवोदपिपार ॥
 गुजसागरनित्यप्रथितगरिमाण ये ध्यायति विभु मुदा लक्ष्मीस्तान् समुपैति सत्वर
 मनुजा सर्वार्थसिद्धिप्रदा ॥१७॥

॥ अथ श्रीपार्श्वजिनस्तवनप्रारंभः ॥

तोटकहृद ॥ नविकाबुजनासनचानुनिचं नृवत्तापसमावनवारिधर ॥ रचितागम
 शास्त्रविचारनय जय मंगलकीर्तियशोनिचय ॥१॥ कमलामलकेलिंगद विमल
 लसदाशयमुक्षितसतमस ॥ गुजसागरवर्द्धनचन्द्रमसं सकलामरपूजितपादकज ॥२॥
 विकटोत्कटकर्ममृगेजरिपु खगनागनरेश्वरदेवनत ॥ तरसा जितमोहरिपुं विजयं
 यमसंवरसंहितसाधुहित ॥३॥ गुजलक्षणलक्षितहस्तयुग गजेराजगति गतविप्र
 रुज ॥ जडतामयजेयजमोशवर दशनद्युतियोतितचारुमुख ॥४॥ कनकाचलधीरम
 नीष्टर रसनारसरजितसर्वसज ॥ सुवनत्रयमडलमोघतर रुचिराकृतिमोहितदेवजन
 ॥५॥ अरिहतमनुत्तरतीर्थकर रचित वरबुद्धिधनं जिनप ॥ पुरुषोत्तममस्मरमर्थनिधि धृ

तिकांतिनिकेतनमंगिनुत ॥६॥ निजवंशवतंसकमार्तिहरं रवनिर्जितमेघनदं शिवदं ॥
 दधितं भुवि विश्वजनीनतमं नतनूतगणं जितलोचनदं ॥ ७ ॥ शरणाश्रितपालकमु
 क्तिपदं दधतं वरशांतरसं नवमं ॥ महसेंऽमणिप्रजदेहधरं धरणेऽनिषेवितपार्श्वयुगं
 ॥८॥ अममं नुतपार्श्वजिनं सततं तपसा हृतसिद्धमनंतबलं ॥ जलनाजनसंगविरक्त
 मलं मलवर्जितमुत्तरसौख्यधरं ॥९॥ नवनिः कुलकं ॥ सुरराजखेचरनागपुरंदरधरणि
 रा जसुसेवितं श्रीपार्श्वजिनेश्वरं नमितसुरेश्वरपद्मावतीसंस्तुतं ॥ येऽनंतनतया विभुः श
 क्त्या संस्तुवंति जिनं मुदा गुनसागरपठनाद्भविकरमासमेतं ते जनंति सुखं सदा ॥ १० ॥

॥ अथ श्रीमदुरपार्श्वपट्टकप्रारंभः ॥

द्रुतविलंबितहृदः ॥ विबुधमानवमानसनंदनं विजवदानविधौ हरिचंदनं ॥ नि
 खिलसज्जजनैः कृतवंदनं नजतं पार्श्वजिनं मदुरानिधं ॥ १ ॥ युगलकौशिकसा
 म्यतराशयं भुवनजानुनिवासघनाश्रयं ॥ विषयिवारणकेसरिसन्निभं नजतं ॥ २ ॥
 अरुणकोटिविजाधिकजास्वरं कुमुदबांधवशुभ्रतराननं ॥ वरगजीरगुणोत्तमसागरं
 नजतं ॥ ३ ॥ नविकपद्मविजासनजास्करं जगति जावप्रकाशनदीपकं ॥ नयनपाटव
 पावनतंत्रकं नजतं ॥ ४ ॥ रचितकामठवारिदसंचयैरखिलधैर्यसमन्वितचेतसं ॥ विकट
 कर्मसमीरणजोगिनं नजतं ॥ ५ ॥ कमठनिर्मितपांशुकदंबकैः स्थिरतरोत्कटजाव
 विराजितं ॥ जगति दुर्जनसर्पविषापहं नजतं ॥ ६ ॥ प्रशमनूपणनूपणनूधनं सुजग
 नाग्यगुणावलिमंदिरं ॥ धवलकीर्तियशोवरघासितं नजतं ॥ ७ ॥ सकलसंघसमीहि
 तकर्तृकं निचितविघ्नपराजवहर्तृकं ॥ अतिशयाद्भुतचारुचरित्रकं नजतं ॥ ८ ॥ हरि
 णीहृदः ॥ मदुरजिनपं नित्यं वंदे शिवोदधिवर्द्धनं शशिनमनिशं किएवध्वांते दिनेश
 महोदयं ॥ स्तवनजणने चिताल्हादैः कृतादरसेवकेविविधधनदं विश्वे विश्वे जिनेश
 नतानने ॥९॥ द्रुतविलंबितहृदः ॥ मदुरपार्श्वजिनेश्वरसंस्तवं पठति यः सुधियोषसि
 नित्यशः ॥ वसति तस्य गृहे कमलाऽखिला स्थिरतरासुमतां वरदायिनी ॥ १० ॥

॥ अथ सत्यपुरीय श्रीमहावीरस्तवनप्रारंभः ॥

द्रुतविलंबितहृदः ॥ त्वमसि सद्गुणनंदनमंदरस्त्वमसि मेरुलतावलिमं रूपः ॥
 त्वमसि खेचरनाकिनरस्तुतस्त्वमसि रूपवशीकृतविष्टपः ॥ १ ॥ त्वमसि योगिजनौ
 यशिरोमणिस्त्वमसि कांतिविकाशितदिग्गणः ॥ त्वमसि नाषितरंजितनागरस्त्वम
 सि सिद्धिवशरतिमोदितः ॥ २ ॥ त्वमसि नष्टकरः करुणालयस्त्वमसि नक्तचकोर
 निशाकरः ॥ त्वमसि दर्शनहर्षितमानवस्त्वमसि संसृतिसागरपोतकः ॥ ३ ॥ त्वमसि
 मोहमहोरुहमुजरस्त्वमसि धर्मधनो धनकामदः ॥ त्वमसि संशयवायुज्जगम

स्त्वमसि दर्शितजीवदयापथ ॥ ४ ॥ त्वमसि धारितशीजविनूपणस्त्वमसि कामि
तदामसुरद्रुम ॥ त्वमसि देवनराधिपवदितस्त्वमसि जाड्यतमिस्त्वनजोमणि ॥ ५ ॥
त्वमसि कर्मवनावनिपावकस्त्वमसि सेवकपूजितपंकज ॥ त्वमसि जन्मजरामृतिवा
रणस्त्वमसि शाश्वतमोक्षपदस्थित ॥ ६ ॥ त्वमसि मञ्जुलसत्कुलदीपकस्त्वम
सि सर्वपदार्थविशारद ॥ त्वमसि लोकनतो नतवत्सल स्त्वमसि देवशिलीमुख
पुष्कर ॥ ७ ॥ त्वमसि नाथमनोहरलक्षणस्त्वमसि समतजीवगण सदा ॥ त्वमसि
सवरमार्गविधायकस्त्वमसि दानगुणाल्पितकल्पक ॥ ८ ॥ त्वमसि चित्रकराति
शयांचितस्त्वमसि सूरिततीश्वरसेवित ॥ त्वमसि दुःखिजनावनतत्परस्त्वमसि हारनि
ज हितिमङ्गले ॥ ९ ॥ त्वमसि शिष्टनरामरसगतस्त्वमसि लोकचमत्कृतनिर्भ
म ॥ त्वमसि केवलजसाधुनतो मुदा त्वमसि कुग्रहदोषनिवारक ॥ १० ॥
त्वमसि सद्गतनारद्वृषोपमस्त्वमसि वीतमदो विशदाशय ॥ त्वमसि तीर्थपते रु
चिराढ्यस्त्वमसि गुप्तिपवित्रितमानस ॥ ११ ॥ त्वमसि बुद्धिपराजितगी प
ति स्त्वमसि हाटकसन्निविद्यद ॥ त्वमसि जाग्यविनाशनिकेतनस्त्वमसिलोच
मदीधरवज्रक ॥ १२ ॥ त्वमसि सप्तजघार्णवतारकस्त्वमसि दुर्घटसत्पनयाध्व
ग ॥ त्वमसि सम्भवसंततिकारकस्त्वमसि सिद्धिकरो वरदायक ॥ १३ ॥ त्वमसि विश्व
जगद्भवनवज्रजस्त्वमसि रक्षितजूतकदुबक ॥ त्वमसि दुर्नेगदुस्यद्रोनिश त्वमसि वि
स्तृतलोचनरजक ॥ १४ ॥ त्वमसि विश्वपति श्रितबांधवस्त्वमसि वक्रतिरस्कृतचंद्र
मा ॥ त्वमसि वैरिसमुद्घटोद्भवस्त्वमसि तीर्थकर प्रतिबोध ॥ १५ ॥
त्वमसि जम्बुशिखंडिबलाहकस्त्वमसि बधुरमूर्तिधरोऽजर ॥ त्वमसि सर्वविभुर्विग
तातुरस्त्वमसि संयममडनमंडित ॥ १६ ॥ त्वमसि शांतरसाश्रितचेतनस्त्वमसि
पौरुषनिर्झितकार्मण ॥ त्वमसि दुर्लभजबोधिनिबन्धनस्त्वमसि कामदुयाधिकदानद
॥ १७ ॥ त्वमसि सचित्तपुष्पनिधि परस्त्वमसि विघ्नसरीसृपगारुड ॥ त्वमसि शु
भ्रयशोचरमंदिरस्त्वमसि सघजयोज्जतिहर्षद ॥ १८ ॥ त्वमसि सत्त्वहितो मतिव
र्द्धनस्त्वमसि धर्मसरोजसर सम ॥ त्वमसि चक्रिनतो जविशेखरस्त्वमसि पारग
त परमेश्वर ॥ १९ ॥ त्वमसि सत्यपुरामलजूपणस्त्वमसि सश्रितपादमृगाधि
प ॥ त्वमसि केवलपुग्मविराजितस्त्वमसि वीरजिनो जिननायक ॥ २० ॥
त्वमसि शासनपोतनियामकस्त्वमसि साधुवयालुलजामक ॥ त्वमसि सौख्यकरस्त्रिश
लांजजस्त्वमसि विश्वगुरु गुजसागर ॥ २१ ॥ हरिणीष्ठं ॥ जयति सततं वीर श
चूर्णबोधिपारगो जगति तिलक पापध्वाते गजस्तिरनुत्तर ॥ कुशलनिलयस्तीर्थसा

मी सुरासुरसंस्तुतो विदितमहिनां विश्वे विश्वेश्वरार्चितपत्कजः ॥ ११ ॥ वंशस्थं हृदः ॥
 कुलावतंसं यतिधर्मदेशकं कलंदिकापारगमंगिपालकं ॥ नवीमि वीरं मतिदं हिता
 वदं मनोर्थसंपादनकामकुंजकं ॥ १२ ॥ जुगं प्रयात हृदः ॥ प्रभुं देववंद्यं जिनं वि
 श्वनाथं जगद्धारुचूडामणिं वीरनाथं ॥ स्तुवेऽहं जितारिं नतस्वर्गिनाथं सदा शान्ति
 कारं नरेन्द्राधिनाथं ॥ १४ ॥ स्वधराहृदः ॥ श्रीराजं वीरदेवं प्रणतसुरमणिं देवमर्त्या
 धिराजं कल्याणांजोधिपुद्गौ विमलशशधरं चांग्यसौजाग्यकारं ॥ ये जग्याः संस्तुवं
 ति प्रतिदिनमनयं चारुनक्त्या त्रिसंध्यं प्रख्यातिं ते लज्जते त्रिभुवनविदितां कीर्तिप्रा
 ग्गजारकर्त्री ॥ १५ ॥ तुभ्यं नमः समयधर्मनिवेदकाय तुभ्यं नमस्त्रिभुवनेश्वरशेख
 राय ॥ तुभ्यं नमः सुरनरामरसेविताय तुभ्यं नमो जिनजनार्चितपत्कजाय ॥ १ ॥ तु
 भ्यं नमोऽजिलपते हरिचंदनाय तुभ्यं नमो वरकुलांबरनास्कराय ॥ तुभ्यं नमः प्रणतदे
 वनराधिपाय तुभ्यं नमः प्रवररूपमनोहराय ॥ २ ॥ तुभ्यं नमो हरिणनायकनाय
 काय तुभ्यं नमो यतिततिप्रतिपालकाय ॥ तुभ्यं नमो विकचनीरजलोचनाय तुभ्यं
 नमस्तनितनादविराजिताय ॥ ३ ॥ तुभ्यं नमः कुशलमार्गविधायकाय तुभ्यं नमो वि
 कटकटनिषेधकाय ॥ तुभ्यं नमो दुरितरोगचिकित्सकाय तुभ्यं नमस्त्रिजगतो हृदि
 नूषणाय ॥ ४ ॥ तुभ्यं नमो दलितमोहतमोनराय तुभ्यं नमः कनकसन्निजनूयना
 य ॥ तुभ्यं नमोऽप्यखिलसद्गुणमंदिराय तुभ्यं नमो मुखकलादिऽतचंडिकाय ॥ ५ ॥
 तुभ्यं नमोऽतिशयराजिविभूषिताय तुभ्यं नमः कुमतितापसुजंजनाय ॥ तुभ्यं न
 मो मुखपयोधिवहित्रकाय तुभ्यं नमो विगतकैतवमत्सराय ॥ ६ ॥ तुभ्यं नमो विदि
 तजग्यजनाशयाय तुभ्यं नमो निखिलसंशयवारकाय ॥ तुभ्यं नमः प्रथितकीर्तिय
 शोन्विताय तुभ्यं नमो जितहृषीकमुनीश्वराय ॥ ७ ॥ तुभ्यं नमो प्रमितपुञ्जनिर्मि
 ताय तुभ्यं नमः सकलवाङ्मयपारगाय ॥ तुभ्यं नमो जविकचातकनीरदाय तुभ्यं
 नमश्चरणवैनवदायकाय ॥ ८ ॥ कुलकम् ॥ वीराष्टकं पठति यः सततं त्रिसंध्यं त्य
 क्त्वा सदा प्रबलमीहजडः प्रमादं ॥ तस्मान्नि मंहु कुरुते कमला निवासं कल्याणसा
 गरं भुवामसतामजीष्टं ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीलोडणपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीकरं कष्टहर्तारं विधिवादप्रकाशकं ॥ धिया तर्जितवागीशं परमात्मानमन्वहं ॥ १ ॥
 कृमागारं कृपापात्रं गताधिव्याधिदूषणं ॥ ठेकं तु सर्वकार्येषु श्रीप्रदं दलितामयं ॥ २ ॥
 धनधान्यकरं लोके रमाकेलिपदं परं ॥ मर्मतामदमानौयमूर्खतादोषवर्जितं ॥ ३ ॥
 ध्यातिसंतापनेत्तारं सूरिश्रेणिशिरोमणिं ॥ रिपुसारंगसारंगं मंगिनाथनिषेवितं ॥ ४ ॥

तेजसां मंदिर रम्यं वारिताशेषदुर्जनं ॥ नि सीमं सर्वगोत्राणा श्रीमतं गुणसागर ॥ ७ ॥ कथिताचारमार्गैषं कल्याणकमले विधुं ॥ प्रणताशेषदेवेश शासन कातनूध न ॥ ६ ॥ गदितगमसदोहं रसनामृतसुंदर ॥ सूराधिकप्रतापाजि रिक्षद दमितेडि य ॥ ७ ॥ नागेश्विबुधै सेव्यं लोकाना गातिकारक ॥ जडताया विठेचार नयनाढ्हा दकारण ॥ ८ ॥ पालकं सर्वसत्वाना पार्श्वयक्षेण पूजित ॥ नाकिमानववद्यान्हि नाय नायं जगत्प्रजुं ॥ ९ ॥ क्रियासंततिनेतार त्रासितानेकदोषक ॥ कृतातार्थविचारकं तारतारुण्यराजित ॥ १० ॥ ससारसागरे पोत धस्मराधिविवर्जित ॥ सर्वज्ञं मेघगनी र हित विध्वंस्य सर्वदा ॥ ११ ॥ तेजोनिधि मुदा पार्श्व नवीमि लोमणाजिध ॥ क व्याणसागरारख्येन सस्तुत ह्यादिमाहुरै ॥ १२ ॥ द्वादशनि कुजक ॥ श्रीमद्वोडण पार्श्वनायमवनौ विख्यातगोत्राजिध ये नव्या वरजावनकिसहिता पूजति सौख्या थिन ॥ ते सत्त्वा सुखमानकीर्तिकलिता कल्याणतुगा परा जायते ध्रुवने प्रताप चिरा आदेयवाच सदा ॥ १३ ॥

॥ अथ श्रीसेरीशपार्थाष्टकप्रारंभः ॥

- कामौघकर्तारमशेषदेवाधिगैस्सदाचर्चितपादपद्मं ॥ कल्याणकार वरनीजवर्ण सेरी शपार्श्वं नुय लोडणारख्य ॥ १ ॥ सत्पुण्यवल्लीवनवारिधार नि शेषनव्यावलिपूरिता श ॥ त्रैलोक्यवृत्रं ध्रुवनाधिनाथ सेरी ॥ २ ॥ सारगवाणीजितचित्तदाढ्यं सारगगनी रनिनादकांत ॥ सारगसारावकयुग्मराज सेरी ॥ ३ ॥ विश्वेषु सत्त्वेषु कृपानिधान स म्यक्त्वरत्नानरणाकितांगं ॥ दु स्वागपशुं दजितारिवर्ग सेरी ॥ ४ ॥ अपारससारसमुद्र पोतं सर्वज्ञमाचारपवित्रवशं ॥ राक्षांतशास्त्रार्थरहस्यदक्ष सेरी ॥ ५ ॥ वाणीरस्तानदितवि श्वविश्व तीर्थकर नागपुरेशपूज्यं ॥ सर्वत्र विख्यातयशोजिराम सेरी ॥ ६ ॥ तेजोनिधि कामितकामकुज सौजन्यसाहाईविलासपात्रं ॥ कत्र्याणसूर्यादिवितानहेतु सेरी ॥ ७ ॥ ॥ आदित्यचंद्राधिकदेहनास सत्प्रातिहाय्याष्टकराजिराज ॥ स्फाराकृती मोहि तदेवदेव सेरी ॥ ८ ॥ कलश ॥ एव कत्र्याणवद्य त्रिध्रुवनतिलक लोडणार्धं सुपार्श्व कृत्वेकाग्र्य स्वचिन्ते नवसफनरुते ज्ञानसपत्तिस्सिद्धये ॥ नित्य ध्यायति नव्याजिनसमय रता शुभ्रलेख्याजिरामास्तेपा हर्षात्प्रकाम नवति च सवने मज्जुपद्मानिवास ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीसजवनपार्थाष्टकप्रारंभः ॥

- लावणगेह कजहेमवर्ण तद्वोजित सुंदरवाहचिन्ह ॥ लक्ष्मीकलापार्णवधि ण्यनाथ देवर्नतं सजवनायमीडे ॥ १ ॥ त्रयेनागज दारुणकर्मगतो वीर वर पू तचरित्रशोच ॥ हेमास्पद सज्जुणरत्नखानि देवै ॥ २ ॥ इन्द्राकुचगं चरतिगमरगिम

राकेंडुवक्रं गतवक्रमाद्यं ॥ अज्ञानवैश्वानरशांतिनीरं देवैः ॥ ३ ॥ दुःखोदधौ पीत
समुद्भिदं ॥ सत्प्रातिहार्याष्टकराजिराजं ॥ कृमानिधिं विस्तृतपुष्पमूर्तिं ॥ दे
वैः ॥ ४ ॥ नव्यैर्मुदा सेवितपादपद्मं सद्भानवज्राहतमोहनूथरं ॥ संसारदावाकुल
मर्त्यमेघं देवैः ॥ ५ ॥ सत्कीर्त्तिपात्रं दुरितारिसेव्यं जगद्भानानंदकरं शरण्यं ॥ कारुण्यसं
युक्तपवित्रचित्तं देवैः ॥ ६ ॥ कुंदार्हदंतं कजलोचनं वै वपुःश्रियातर्जितसूर्यकांतिं ॥
पापांधकारेऽमलदीपकं तं देवैः ॥ ७ ॥ प्रसादनातत्परसेवकस्येप्सितार्थदाने सुर
देववृद्धं ॥ सुखैरनेकैर्युतचारुदेहं देवैः ॥ ८ ॥ कलशः ॥ इत्यष्टकं श्रीजिनसंज्ञवस्य
पठंति ये मञ्जुजनावयुक्त्या ॥ तेषां गृहे पुण्यनिधाननव्याः कल्याणकाराश्च नवंति क
व्यः ॥ ९ ॥ इति श्रीमज्जिननायकस्य श्रीसूर्यपुरनूपणस्य श्रीसंज्ञवनाथस्याष्टकं संपूर्णं ॥

॥ अथ श्रीसूक्तमुक्तावली प्रारंभः ॥

मालिनी ठंदः ॥ सकलसुकृतवल्लीवृंदजीमूतमालां निजमनसि निधाय श्रीजि
नेऽस्य मूर्तिं ॥ ललितवचनलीलालोकनापानिबद्धैरिह कतिपयपदैः सूक्तमालां
तनोमि ॥ १ ॥ अथक्रमसंग्रहकाव्यं ॥ शार्दूलविक्रीडितठंदः ॥ तत्त्वज्ञानमनुष्य
सद्भानगुणान्यायप्रतिज्ञाकृमा चित्ताद्यं च कुलं विवेकविनयो विद्योपकारोद्यमाः ॥
दानक्रोधदयादितोषविषयाः साक्षात्प्रमादस्तथा साधुश्रावकधर्मवर्गविषये ज्ञेया
प्रसंगाह्यमी ॥ २ ॥ अथदेवतत्वविषेः मालिनीठंदः ॥ सकल करमवारी मोक्षमार्गा
धिकारी ॥ त्रिभुवनउपगारी केवलज्ञानधारी ॥ नविजन नित सेवो देव ए नक्तिजा
वे ॥ इहिज जिन नजंतां सर्व संपत्ति आवे ॥ ३ ॥ जिनवरपदसेवा सर्वसंपत्तिदा
ई ॥ निशिदिन सुखदाई कल्पवल्ली सहार्ई ॥ नमि विनमि लहीजे सर्व विद्या वडाई ॥
कृपन जिनह सेवा साधतां तेह पाई ॥ ४ ॥ अथगुरुविषेः ॥ स्वपरसमयजाणे ध
र्मवाणी वखाणे ॥ परम गुरुकह्याथी तत्व नीशंक माणे ॥ नविककज विकाशे जा
नुज्यूं तेज जासे ॥ इहज गुरु नजो जे शुद्धमार्ग प्रकाशे ॥ ५ ॥ सुगुरुवचनसंगे
निस्तरेजीवरंगे ॥ निरमल नर थाए जेम गंगाप्रसंगे ॥ सुणिय सुगुरु केशी ॥ वाणि
रायप्रदेशी ॥ लहि सुरजव वासी जे हसे मोक्षवाशी ॥ ६ ॥ अथधर्मविषे ॥ जलनि
धि जलवेला चंड्यी जेम वाधे ॥ सकल विनवलीला धर्मथी तेम साधे ॥ मनुअ
जनमकेरो सार ते धर्म जाणी ॥ नजिनजि नवि जावे धर्म ते सौख्य खाणी ॥ ७ ॥
इह धरम पसाये विक्रमे सत्य साध्यो ॥ इह धरम पसाये शालिनो साक वाध्यो ॥
जस नर गज वाजी मृत्तिकाना जिकेई ॥ रणसमय थया ते जीव साचा तिकेई ॥
॥ ८ ॥ अथज्ञानविषेः ॥ तन धन ठकुराई सर्व ए जीवनेठे ॥ पण इक इहिलूं

ज्ञान संसारमां ठे ॥ नवजलनिधि तारे सर्व जे दुःख वारे ॥ निजपरहित हेते
 ज्ञान ते कां न धारे ॥ ए ॥ यवऋषि इक गाथा बोधथी नै निवाखो ॥ इक पदधि
 चिलातीपुत्र संसार वाखो ॥ श्रुतचणत सुज्ञानी मास तुंठादि थावे ॥ श्रुतधि अच
 य हाथे रोहिल्यो चोर नावे ॥ १० ॥ अथमनुष्यजन्मविषे ॥ नवजलनधि जमतां
 कोइ वेला विशेषे ॥ मनुजजनम लायो छल्लहो रत्न लेखे ॥ सफल कर सुधर्मा ज
 न्म ते धर्मयोगे ॥ परजवसुख जेथी मोहलक्ष्मी प्रजोगे ॥ ११ ॥ मनुजजनम पा
 मी आलसे जे गमेढे ॥ शशिनृपतिपरे ते शोचनाथी जमेढे ॥ डुलह दश कथा यू
 मानुखोजन्म ए ठे ॥ जिनधरम विशेषे जोडतां सार्थ ते ठे ॥ १२ ॥ अथसज्जन
 विषे ॥ सद्यमन सदाई डु खियां जे सदाई ॥ परहित मतिदाई जास वाणी मि
 ठाई ॥ गुणकरि गहराई मेरुज्यू धीरताई ॥ सुजनजन सदाई तेह आनददाई ॥ १३ ॥
 जइ डुरजन लोके दूहव्या दोष देई ॥ मनमलिन न थाए सज्जना तेह तेई ॥ डुप
 दजनकपुत्री अजना कष्टयोगे ॥ कनकजिम कशोटी ते तिसी शील नोगे ॥ १४ ॥
 अथगुणविषे ॥ गुणगहि गुण जेमां ते बहू मान पावे ॥ नर सुरजिगुणे ज्यू फूल
 शीशे चढावे ॥ गुणकरि बडु माने लोक ज्यू चडमाने ॥ अति कश जिम माने पू
 र्णने ह्युं न माने ॥ १५ ॥ मलयगिरि कहे जे जवुलिवादि सोई ॥ मलयजतरु संगे
 चदना तेइ होई ॥ इम लहिय वडाइयूं कीजिये सग रगे ॥ गजशिरचडि बेठी ज्यू
 अजा सिंहासने ॥ १६ ॥ अथन्यायविषे ॥ जग सुजस सुवासे न्यायलक्ष्मी उपासे ॥
 व्यसन डुरित नासे न्यायथी लोक वासे ॥ इम रुदय विमासी न्याय अंगी करी
 जे ॥ अनय परिहरीजे विद्वने वश्य कीजे ॥ १७ ॥ पद्य पण तस सेवे न्यायथी जे
 न चूके ॥ अनयपथ चले जे जाइ ते तास सूके ॥ कपिकुज मिलि सेव्यो रामने
 सीस नामी ॥ अनयकरि तज्यो ज्यू जाइए लकस्वामी ॥ १८ ॥ हय गय न सदाई
 युद्ध कीर्ती सदाई ॥ रिपुविजय वधाई न्याय ते धर्मदाई ॥ धरमनय धरे जे ते सुखे
 वैरि जीपे ॥ धरमनय विदूषा तेहने वैरि कोपे ॥ १९ ॥ धरमनय पसाये पामवा
 पंच तेई ॥ करि युधे जय पाम्या राज्यलीला लहेई ॥ धरमनय विदूषा कीरवा
 गर्व माता रणसमय विगृता पामवा तेह जीत्या ॥ २० ॥ अथप्रतिज्ञाविषे ॥
 अज अजुन जिकाई आदरुं जे निवाहे ॥ रवि पण तम जोवा ब्योम जाणी
 वगाहे ॥ करिगहन तिवाहे तास निस्तत आपे ॥ मजिन तनु परवाले
 सिंधुमां सूर आपे ॥ २१ ॥ पुरुषरपण मोटा जे गणीजे धराये ॥ जिन जिम प
 दिवज्यू ते न ठांवे पराये ॥ गिरिश विष धखो जे ते न अथापि नाख्यो ॥ डुर

गति नर लेई विक्रमादित्य राख्यो ॥ ११ ॥ अथ उपशमविषे: ॥ उपशम हित
 कारी सर्वदा लोकमांही ॥ उपशम धर प्राणी ए समो सौख्य नांही ॥ तप ज
 प सुर सेवा सर्व जे आदरे ठे ॥ उपशमविण जे ते वारि मंथा करे ठे ॥ १२ ॥
 उपशम रस लीला जांस चित्ते विराजी ॥ किम नर नव केरी रिद्धिमां तेह रा
 जी ॥ गज मुनिवर जेहा धन्य ते ज्ञान गेहा ॥ तपकरि कृश देहा शांति पीयू
 ष मेहा ॥ १४ ॥ अथ त्रिकरणशुद्धिविषे: ॥ जग जन सुखदाई चित्त एवुं सदाई ॥
 मुखे अति मधुराई साच वाचा सुहाई ॥ वपु परहित हेते त्रण्य ए शुद्ध जेने
 ॥ तप जप व्रत सेवा तीर्थ ते सर्व तेने ॥ १५ ॥ मण वच तनु त्रण्ये गंगज्युं
 शुद्ध जेने ॥ निज घर निवसंतां निर्जरा धर्म तेने ॥ जिम त्रिकरण शुद्धे डौप
 दी अंब वाव्यो ॥ घर सफल फलंतो शील धर्म सुहाव्यो ॥ १६ ॥ अथ कुलविषे
 सहज गुण वशे ज्युं शंखमां श्वेतताई ॥ अमृत मधुरताई चंडमां शीतलाई
 कुवलय सुरजाई इंदुमां ज्युं मिठाई ॥ कुलज मनुजकेरी त्युं सुजावे नलाई ॥
 ॥ १७ ॥ जिण घर वर विद्या जो हुवे तो न रुद्धि ॥ जिण घर डय जाने तो
 न सौजन्य वृद्धि ॥ सुकुल जनम योगे ते त्रणे जो लहीजे ॥ अनय कुमर ज्युं
 तो जन्म साफत्य कीजे ॥ १८ ॥ अथ विवेकविषे ॥ हृदय घर विवेके प्राणि
 जो दीप वासे ॥ सकल नव तणो तो मोह अंधार नाशे ॥ परम धरम वस्तु त
 त्व प्रत्यक्ष नासे ॥ करम नर पतंगा स्वांग तेने विधंसे ॥ १९ ॥ विकल नर
 कहीजे जे विवेके विहीना ॥ सकल गुण नखा जे ते विवेके विलीना ॥ जिम सुम
 ति पुरोधा नूमि गेहे वसंते ॥ उगति जुगति कीधी जे विवेके उगंते ॥ २० ॥
 अथ विनय विषे ॥ निशिविण शशि सोहे ज्युं न शोले कलाई ॥ विनयविण
 न सोहे त्युं न विद्या वमाई ॥ विनयवहि सदाई जेह विद्या सहाई ॥ विनय
 विण न कांई लोकमां उच्चताई ॥ २१ ॥ विनय गुण वहीजे जेहथी श्री वरीजे ॥
 सुर नर पति लीला जेह हेलां लहीजे ॥ पर तणय शरीरे पेशवा जे सुविद्या ॥
 विनय गुणधि लाधी विक्रमे तेह विद्या ॥ २२ ॥ अथ विद्याविषे ॥ अगम म
 ति प्रयुंज्ये विद्ययें कोन गंजे ॥ रिपु दल बल नंजे विद्ययें विश्व रंजे ॥ धनधि
 अखय विद्या सीख एणे तमासे ॥ गुरुमुख नणि विद्या दीपका जेम नासे
 ॥ २३ ॥ सुर नर सुप्रसंसे विद्ययें वैरि नाशे ॥ जगि सुजस सुवासे जेह वि
 द्या उपासे ॥ जिणकरि नृप रंज्यो नोज बाणे भयूरे ॥ जिणकरि कुमरिंदो
 रीजव्यो हेम सूर ॥ २४ ॥ अथ उपकारविषे: ॥ तन धन तरुणाई आयु ए चंचला ठे ॥

परहित करि ले जे ताहरो ए समे ठे ॥ जब जनम जरा जां लागशे
 कठ साई ॥ कहि न तिण समे तो कोण थाशे सहाई ॥ ३५ ॥ नहि त
 रु फल खावे ना नदी नीर पीवे ॥ जस धन परअर्थे सो नले जीव जीवे ॥
 नल कण नरिदा विक्रमा राम जेवा ॥ परहित करवा जे उद्यमी दक्ष तेवा ॥ ३६ ॥
 ॥ अथ उद्यमविषे ॥ रयण निहितरी ने उद्यमे लहि आणे ॥ गुरु नगति हरीने उ
 द्यमे शास्त्र जाणे ॥ दुख समय सहाई उद्यमे ठे नलाई ॥ अति अलस तजी
 ने उद्यमे लाग नाई ॥ ३७ ॥ नृपशिर निपतंती वीज जात्कारकारी ॥ उद्यम क
 रि सुबुद्धी मत्रिण ते निवारी ॥ तिम निज सुतकेरी आवती दुर्वशाने ॥ उद्यम
 करि निवारी ज्ञानगर्ज प्रधाने ॥ ३८ ॥ अथ दानविषे ॥ धिर नहि धन राख्यो
 तेम नाख्यो न जाए ॥ इण पर धन जोतां एव गत्या जणाए ॥ इह सुगुण सु
 पात्रे जेह दे नक्ति नावे ॥ निप्रि जिम धन आगे साथ तेहीज आवे ॥ ३९ ॥
 नल बलि हरिचदा नोज जे जे गवाए ॥ प्रह समय सदा ते दानकेरे पसाए ॥
 इम वृद्धय विमासी सर्वथा दान दीजे ॥ धन सफल करीजे जन्मनो लाहु जी
 जे ॥ ४० ॥ अथ शीलविषे ॥ अद्युन करम घाले शील शोना दिखाले ॥ गुणगण
 अजुआले आपदा सर्व टाले ॥ तस नर बहु जीवी रूप लावण्य देई ॥ परनव शि
 व होई शील पाले जिकेई ॥ ४१ ॥ इण जग जिनदास श्रेष्ठ शीले सुहायो ॥ ति
 म निरमल शीले शील गंगेव गायो ॥ कलि करण नरिदा ए समा ठे जिकेई ॥
 परनव शिव पामे शील पाले तिकेई ॥ ४२ ॥ अथ तपविषे ॥ तरणि किरणथी
 ज्युं सर्व अथार जाए ॥ तपकरि तपथी ल्युं दुख ते दूर थाए ॥ बलि मजिन य
 यूं जे कर्मचमाल तीरे ॥ किम तनु न पखाले ते तपस्वर्ण नीरे ॥ ४३ ॥ तपविण
 नवि थाए नाश दु कर्म केरो ॥ तपविण न टले जे जन्म संसार फेरो ॥ तप ब
 लि लहि लब्धी गोतमे नदिखेणे ॥ तप बलि वपु कीर्युं विष्णु वैक्रीय जेणे ॥ ४४ ॥
 अथ नावविषे ॥ मनविण मिलवो ज्युं चाववो दत्तहीणे ॥ गुरुविण नणवो ज्युं
 जीमवो ज्युं अज्युणे ॥ जसविण बहु जीवी जीव ते ज्युं न सोहे ॥ तिम धरम
 न सोहे नावना जो न होहे ॥ ४५ ॥ नरत नृप इजाची जीरणश्रेष्ठि नावे ॥
 बलि बलकल चीरी केवल ज्ञान पावे ॥ बलनद हरिणो जे पचमे स्वर्ग जाए ॥
 इहज गुण पसाये तास निस्तार थाए ॥ ४६ ॥ अथ क्रोधविषे ॥ नृण दहन द
 हतो वस्तु ज्युं सर्व बाले ॥ गुण करण नरी ल्युं क्रोध काया प्रजाले ॥ प्रसम ज
 लद धारा बन्दि ते क्रोध वारो ॥ तप जप व्रत सेवा प्रीतिवद्नी वधारो ॥ ४७ ॥

धरणि परशुरामे क्रोधि निहृत्रि कीधी ॥ धरणि सुचुमराये क्रोधि निब्रह्मि सा
 धी ॥ नरकगति सहायी क्रोध ए दुःख दाई ॥ वरज वरज नाई प्रीति दे जे वधा
 ई ॥ ४७ ॥ अथ मानविषे ॥ विनय वनतणी जे मूल शाखा विमोडे ॥ सुगुण क
 नककेरी जूंखलाबंध तोडे ॥ उनमद करि दोडे मान ते मत्त हाथी ॥ निजवश
 करि ले जे अन्यथा दूर एथी ॥ ४८ ॥ विपद विष समो ए मान ते सर्प जाणो
 मनुज विकल होवे एण मंके जडाणो ॥ इह न परिहस्यो जो मान डुर्योधने तो ॥
 निज कुल विणसाड्यो मानने जे वहंतो ॥ ४९ ॥ अथ मायाविषे ॥ नितुरपण
 निवारी हीयडे हेज धारी ॥ परिहर ठल माया जे असंतोषकारी ॥ मधुर मयुर
 बोले तोहि विश्वास नाणो ॥ अहि गिलण प्रमाणे मायिने लोक जाणो ॥ ५० ॥
 म कर म कर माया दंज दोषहु बाया ॥ नरय तिरिय केरा जन्म दे जेह माया ॥
 बलि नृप ठलवाने विष्णु माया वहंतां ॥ लहुयपण लहूं जे वामनारूप लेतां
 ॥ ५१ ॥ अथ लोचविषे ॥ सुण वयण सयाणे चित्तमां लोच माणे ॥ सकल व्य
 सनकेरो मार्ग ए लोच जाणो ॥ इक खिए पण एने संग रंगे म लागे ॥ नव
 नव दुख दे ए लोचने दूर त्यागे ॥ ५२ ॥ कनकगिरि कराया लोचथी नंदराये ॥
 निज अरथ न आया ते हखा देवताये ॥ सयल निधि लही जे स्वाय ते विश्व
 कीजे ॥ मन तनह वरीजे लोच तृष्णा न ठीजे ॥ ५३ ॥ अथ दयाविषे ॥ सुकृत क
 लप वेली लब्धि विद्या सहेली ॥ विरतिरमण केली शांति राजा महेली ॥ सकल
 गुण नलेरी जे दया जीव केरी ॥ निज तृदय धरी ते साधिए मुक्ति सेरी ॥ ५४ ॥
 निज सरण परेवो शेनथी जेण राख्यो ॥ षट दशम जिने ते ए दया धर्म दा
 ख्यो ॥ तिह तृदय धरीने जो दया धर्म कीजे ॥ नवजलधि तरीजे दुःख दूरे करी
 जे ॥ ५५ ॥ अथ सत्यविषे ॥ गरल अमृत वाणी साचथी अग्नि पाणी ॥ सृज
 सम अहिराणी साच विश्वास खाणी ॥ सुपसन सुर कीजे साचथी ते तरीजे ॥
 त्रिण अलिक तजो जे साचवाणी वदीजे ॥ ५६ ॥ जग अपजश वाधे कूडवाणी
 वदंतां ॥ वसु नृपति कुगत्यें साख कूडी नरंतां ॥ असत वचन वारी साचने चि
 त्त धारी ॥ वद वचन विचारी जे सदा सौख्यकारी ॥ ५७ ॥ अथ चोरीविषे ॥ पर
 धन अपहारे स्वार्थपें चोर हारे ॥ कुल अजस वधारे बंध घातादि धारे ॥ पर धन
 तिण हेते सर्प ज्यूं दूर वारी ॥ जग जन हितकारी होय संतोष धारी ॥ ५८ ॥
 निशिदिन नर पामे जेहथी दुःख कोडी ॥ तज तज धन चोरी कष्टनी जेह ओरी ॥
 पर विनव हरंतो रोहिणी चोर रंगे ॥ इह अजय कुमारे ते ग्रहो बुद्धि संगे ॥ ५९ ॥

अथ कुशीजविषे ॥ अथश पमह वागे लोकमा लीह जागे ॥ डुरजन बहु जागे
 जे कुले लाज लागे ॥ सजन पण विरागे मा रमे एण रागे ॥ परतिय रस रागे दो
 पनी कोडि जागे ॥ ६१ ॥ परतिय रसरामे नाश लकेस पायो ॥ परतिय रस त्या
 गे जीज गगेव गायो ॥ द्रुपद जनक पुत्री विश्व विश्वे विदीती ॥ सुर नर मिलि सेवी
 जीजने जे धरती ॥ ६२ ॥ अथ परिग्रहविषे ॥ शशिवदय वधे ज्युं सिधु वेला नजेरी ॥
 धनकरि मन साए तेम वाधे घणेरी ॥ डुरित नरग सेरी तू करे ए परेरी ॥ ममकर अधि
 केरी प्रीति ए अर्थकेरी ॥ ६३ ॥ मनुज जनम द्वारे ॥ डु खनी कोडि धारे ॥ परिग्र
 ह ममता ए स्वर्गना सोख्य वारे ॥ अधिक धरणि लेवा धातकी खंन केरी ॥ सुष्ठम
 कुगति पामी चक्रिराये घणेरी ॥ ६४ ॥ अथ सतोषविषे ॥ सकल सुख नराए विश्व
 तावश्य थाए ॥ नवजलधि तराए डु ख दूरे पलाए ॥ निज जनम सुवारे आपदा
 दूर वारे ॥ निज धरम वधारे जेह सतोष धारे ॥ ६५ ॥ सकल सुखतणो ते सार
 सतोष जाणो ॥ कनक रमणिकेरी जेह इहा न आयो ॥ रजनि कपिल बाथ्यो स्व
 र्णनी लोलताए ॥ नमर कमल बाथ्यो ते असतोषताए ॥ ६६ ॥ अथ विषयविषे ॥
 शिवपद यडि वाढे जेह आनंद दाई ॥ विषयसम विषया तो ठादि दे डु खदाई ॥
 मधुर अमृत धारा दूधनी जो लहीजे ॥ अति विरस सदा तो काजिका सग्रही
 जे ॥ ६७ ॥ विषय विकल ताणी कीचके नीम नार्या ॥ दशमुख अपहारी जा
 नकी रामनार्या ॥ रति धरि रहनेमी क्रीडवा नेमि नार्या ॥ जिण विषय न वज्या
 तेह जाणो अनार्या ॥ ६८ ॥ अथ इडियविषे ॥ गज मगर पनगा जेह चंगा कुरं
 गा ॥ इरु इरु विषयार्थे ते लहे डु ख चगा ॥ जस परवश पावे तेहनुं शू कही
 जे ॥ इम लहदय विमासी इडि पाचे ठमीजे ॥ ६९ ॥ विषय वन चरता इडि जे
 उंटडा ए ॥ निज वश नवि राखे तेह दे डु खडा ए ॥ अवश करण मृदू पशू अशुमे
 डि पामे ॥ स्ववश सुख लह्या ज्युं कुर्मि गुर्गाडि नामे ॥ ७० ॥ अथ प्रमादवि
 षे ॥ सहु मन सुख वाढे डु खने को न वाढे ॥ नहि धरम विना ते सौख्य ए सपजे
 ठे ॥ इह सुखरम पामी का प्रमादे गमीजे ॥ अति अलश तजीने उद्यमे धर्म की
 जे ॥ ७१ ॥ इह दिवश गया जे तेह पाठा न आवे ॥ धरम समय आले कां प्र
 मादे गमावे ॥ धरम नवि करे जे आयु आले वहावे ॥ शशि नृपतिपरे त्पु सोच
 ना अत पावे ॥ ७२ ॥ अथ साधुधर्मविषे ॥ शार्दूल विक्रीडितछद ॥ जे पच व्रत मेरु
 नार निवहे, नि मग रगे रहे ॥ पचाचार धरे प्रमाद न करे, जे डु परिस्ता सहे ॥
 पाचे इडि तुरगमा वश करे, मोक्षार्थने सग्रहे ॥ एवो डुप्कर साधु धर्म यन ते, जे

ज्युं ग्रहे त्युं वहे ॥ ७३ ॥ मालिनीतंद ॥ मयण सरव मोदी कामिनी संग तोमी ॥
 तजिय कनक कोडी मुक्तिसूं प्रीति जोडी ॥ नव नव नय वामी शुद्ध चारित्र पामी ॥
 इह जग शिवगामी ते नमो जंबु स्वामी ॥ ७४ ॥ अथ श्रावकधर्म विषे ॥ शा
 र्दूलविक्रीडिततंद ॥ जे सम्यक्त लही सदा व्रत धरे, सर्वज्ञ सेवा करे ॥ संध्या वश्य
 क आदरे गुरु नजे, दानादि धर्माचरे ॥ नित्ये सद्गुरु सेवना मनधरे, एवो जि
 नाधीशरे ॥ नाख्यो श्रावकधर्म दोय दशधा, जे आदरे ते तरे ॥ ७५ ॥ मालिनी
 तंद ॥ निशिदिन जिनकेरी जे करे शुद्ध सेवा ॥ अणु व्रत धरि जे ते काम आनंद
 देवा ॥ चरम जिन वरिंदे जे सुधर्मे सुवास्या ॥ समकित सतवंता श्रावका ते प्रसं
 स्या ॥ ७६ ॥ इम अरथ रसाला जेरची सूक्तमाला ॥ धरम नृपति बाला मालि
 नी तंद शाला ॥ धरम मति धरंतां ए इहां पुण्य वाथ्यो ॥ प्रथम धरम केरो सार ए
 वर्ग साथ्यो ॥ ७७ ॥ इति श्रीमत्सूक्त मुक्तावल्यां धर्मवर्गः प्रथमः समाप्तः ॥ १ ॥

॥ अथ अर्थवर्ग प्रारंभः ॥

उपेण्डवजातंदः ॥ अथार्थवर्गे हितचिंतनं श्रीमिंतपचार्यस्व महीशसेवा ॥
 खलादिमैत्री व्यसनादि चैव; मिहावधार्याः कतिचित्प्रसंगाः ॥ १ ॥ अथ अर्थ
 विषेः मालिनी तंद ॥ अरथ अरजि जेणे स्वायते विश्व होवे ॥ जिण विण गु
 ण विद्या रूपने कोण जोवे ॥ अनिनव सुखकेरो सार ए अर्थ जाणी ॥ सकल
 धरम एथी साधिए चित्त आणी ॥ २ ॥ अरथ विण कवन्नो जेह वेश्याइ ना
 ख्यो ॥ अरथ विण वसिष्ठे राम जातो उवेख्यो ॥ सुकृत सुजस कारी अर्थ ते ए
 उपार्जो ॥ कुवणज उपजंतो अर्थ ते दूर वर्जो ॥ ३ ॥ अथ हित चिंतनवि
 षेः ॥ परहित करवा जे चित्त उज्जाह धारे ॥ परकृत हितहीये जे न कांई विसारे ॥
 प्रति हित परथी ते जे न वांढे कदाई ॥ पुरुष रयण सोई वंदिए सो सदाई ॥ ४ ॥
 निज दुख न गणीने पारकूं दुःख वारे ॥ तिहतणि बलिहारे जाइए कोडि वा
 रे ॥ जिम विपन्नर जेणे मंक पीडा सहिने ॥ विषधर जिनवीरे बूजव्यो ते वहीने
 ॥ ५ ॥ अथ लक्ष्मीविषेः ॥ हरि सुत रति रंगे जे रमे रात सारी ॥ शिवतनय कुमा
 रो ब्रह्म पुत्री कुमारी ॥ हितकरि दृगलीला जेहने लब्धि जोवे ॥ सकल सुख ल
 हे सो सोहि विख्यात होवे ॥ ६ ॥ लखमि बलि यशोदा नंदने विश्व मोहे ॥ ल
 खमि विण विरूपी संछु निद्रू न सोहे ॥ लखमि लहिय रांके जे शिलादित्य नां
 ज्यो ॥ लखमि लहिय शाके विक्रमे विश्व रंज्यो ॥ ७ ॥ अथ कृपणविषेः ॥ कण

कण जिम सचे कीटिका धान्यकेरो ॥ मधुकर मधु संचे जोगवे को अनेरो ॥ ति
 म धन रुपणकेरो नोपकारे दिवाये ॥ इमहि विलय जाए अन्यथा अन्य खाए ॥
 ७ ॥ रुपण पणु धरंता जे नवे नंद राया ॥ कनक गिरि कराया ते तिहां अर्थ
 नाया ॥ इम मनत करता डु ख वासे वसीजे ॥ रुपण पणु तजीजे मेघज्युं दा
 न दीजे ॥ ८ ॥ अथ याचनविपे ॥ निरमल गुण राजी त्या लगे लोक राजी ॥
 तब लग कहि जीजी त्या लगे प्रीति जाजी ॥ सुजन जन सनेही त्या लगे मि
 त्र तेही ॥ सुख थकि न कहीजे ज्या लगे देहि देही ॥ १० ॥ जइ वडपण वाढे
 मांगजे तो न काई ॥ लहु पण जिण होवे केम कीजे तिकाई ॥ जिम लघु थइ सोजे
 वीरयी दान लीधूं ॥ हरि बल नृप आगे वामना रूप कीधूं ॥ ११ ॥ अथ नि
 धनविपे ॥ धनविण निज बंधू तेहने दूर डंडे ॥ धनविण गृह चार्या तेह सेवा न
 मंडे ॥ निरजल सरजेवो देह निर्जीव जेवो ॥ निरधन ठण जेवो लोकमे ते गणे
 वो ॥ १२ ॥ सरवर जिम सोहे नीर पूरे चरायो ॥ धन करि नर सोहे तेम नीते
 उपायो ॥ धनकरिय सुंदतो माघ जे जाण दूतो ॥ धनविण पग सूजी तेह दीगो मर
 तो ॥ १३ ॥ अथ राज सेवाविपे ॥ सुजनसु हित कीजे दुर्जना सीख दीजे ॥ जग
 जन वश कीजे चित्त बाढा वरीजे ॥ निज गुण प्रगटीजे विश्वना कार्य कीजे ॥ प्रभु
 सम विचरीजे जो प्रभूसेव कीजे ॥ १४ ॥ जगतिकरि वडानी सेव कीजे जिकाई
 ॥ अधिक फल न आपे कर्मथी ते तिकाई ॥ जलधि तरिय लंका सीत सदेस
 लावे ॥ हनुमत कर्मे ते राम कडोट पावे ॥ १५ ॥ अथ खलताविपे ॥ रस विर
 स नजे ज्यू अंघ निव प्रसंगे ॥ खल मिलण दुवे लूं अतरंग प्रसंगे ॥ सुण सु
 ण ससनेही जाणि छे रीति जेही ॥ खल जन निसनेही तेहगूं प्रीति केही ॥ १६
 मगर जल वसंतो ते कपीराय दीगो ॥ मधुर फल चखावी ते कखो मित्र मीगो
 ॥ कपि कलिज नखेवा मत्स खेली खलाई ॥ जलमहि कपि बुद्धी ठामि दे ते जला
 ई ॥ १७ ॥ अथ अविश्वासविपे ॥ उपजाति ठढ ॥ विश्वासिसाथे न ठले रमीजे ॥ न
 वेरि विश्वास कदापि कीजे ॥ जो चित्त ए वीर गुणे धरीजे ॥ तो लडि लीजा ज
 गमा वरीजे ॥ १८ ॥ इवजाठढ ॥ चाणायके ज्यू निज काज साखो ॥ जे राज जागी नृप
 तेह माखो ॥ जो घूअडे काक विश्वास कीयो ॥ तो वायसे घूकने दाह दीयो ॥ १९ ॥
 अथ मैत्रीविपे ॥ मालिनीठढ ॥ करि कनक सरीसी साधु मैत्री सदाई ॥ घसि कसि
 तप वेधे जास वाणी सवाई ॥ अहव करहि मैत्री चडमा सिधु जेही ॥ घट घट
 वध बाधे सारखा वे सनेही ॥ २० ॥ इह सहज सनेहे जे वधे मित्रताई ॥ रवि प

रि न चले ते काजज्युं बंधुताई ॥ हरि हलधर मैत्री कृष्णने जे ठमासे ॥ हलधर नि
 ज खंधे ले फिखो जीवि आसे ॥ ११ ॥ अथ व्यसन विषे ॥ नलिन मलिन शोभा सां
 ज्यी जेम थाए ॥ इह कुवसनथी त्यूं संपदा कीर्ति जाए ॥ कुविसन तिण हेते स
 र्वथा दूर कीजे ॥ जनम सफल कीजे कीर्ति कांता बरीजे ॥ १२ ॥ अथ द्यूतविषे ॥ दु
 तविलंबित ठंद ॥ सुगुरु देव जिहां नवि लेखवे ॥ धनविणा सहुए जिण खेलवे ॥ नव
 नवे नमवूं जिण कवटें ॥ कहिनि कोण रमे तिण जूवटें ॥ १३ ॥ अथ मांस नक्षण
 विषे ॥ उपजातिठंद ॥ जे मांस लुब्धा नर ते न होवै ॥ ते राक्षसा मानुषरूप सोवै ॥ अथ
 चोरीविषे ॥ जे लोकमां नर्ग निवास करी ॥ निवारीए ते परद्व्यचोरी ॥ १४ ॥ अथ म
 द्यविषे ॥ सुयंगप्रयातठंद ॥ सुरापानथी चित्त संच्रांत थाये ॥ गले लाज गंजीरता शी
 ल जाये ॥ जिहां ज्ञान विज्ञान सूजे न बूजे ॥ इशू मद्य जाणी न पीजे न दीजे ॥
 ॥ १५ ॥ अथ वेश्याविषे ॥ कहो कोण वेश्या तणो अंग सेवे ॥ जिणे अर्थनी लाजनी
 हाणि होवे ॥ जिणे कोश सिंहा गुफाये निवासी ॥ ठव्यो साधु ने पालग्यो कंबलासी
 ॥ १६ ॥ अथ खेटकविषे ॥ ठंद ॥ मृगयाने तज जीव घात जे ॥ सघले जीव दया सदा
 नजे ॥ मृगयाथी दुख जे लह्या नवां ॥ हरि रामादि नरेंद्र जे हवा ॥ १७ ॥
 परस्त्रीविषे ॥ चौपाईठंद ॥ स्वर्ग सौख्यनणि जो मन आशा ॥ ठांडे तो परनारि
 विलासा ॥ जेण एण निज जन्म दुःखए ॥ सर्वथा न परलोक सूखए ॥ १८ ॥
 अथ ए विषयोना उदाहरणो ॥ शार्दूलविक्रीडितठंदः ॥ जूवा खेलण पांमवा वन
 नम्या, मद्ये बली धारिका ॥ मांसे श्रेणिक नारकी दुख लह्या, बांध्या नरे चोरि
 का ॥ आखेटे दशरथपुत्र विरही, केवल वेश्या घरे ॥ लंकास्वामि परत्रिया रस
 रमे, जे ए तजे ते तरे ॥ १९ ॥ अथ कीर्तिविषे ॥ मालिनी ठंदः ॥ दिशिदिशि पसरं
 ती चंद्रमा ज्योति जैसी ॥ श्रवण सुणत लागे जाए मीठी सुधासी ॥ निशिदिन
 जनगाये रामराजिंद जेवी ॥ इणि कलि बहु पुण्ये पामियें कीर्ति एवी ॥ २० ॥ अथ
 प्रधानविषे ॥ सकल व्यसन वारे स्वामिसूं नक्तिधारे ॥ स्वपरहित वधारे राज्यना का
 ज सारे ॥ अनय नय विचारे हुइता दूर वारे ॥ निजसुत जिम धारे राज्य लक्ष्मी
 वधारे ॥ २१ ॥ अथ कलाविषे ॥ चतुर कर कलानो संग्रहो सौख्यकारी ॥ इण
 गुण जिण लाधी डौण संपत्ति सारी ॥ त्रिपुर विजय कर्ता जे कलाने प्रसंगे ॥ हि
 मकर मनरंगे ले धखो उत्तमांगे ॥ २२ ॥ अथ मूर्खताविषे ॥ वचन रस न जेदे मूर्ख
 वार्त्ता न वेदे ॥ तस कुवचन खेदे तेहने सीख जे दे ॥ नृपशिर रज नाखी जेण मू
 र्ख वहीने ॥ हित कहत हणीज्युं वानरे सुग्रहीने ॥ २३ ॥ अथ लज्जाविषे ॥ निज

वचन निवाहे लाज गुराज्य वाले ॥ व्रत नय कुलरीते मातज्यूं लाज पाले ॥ सक
ल गुण सुहावे लाजथी नावदेवे ॥ व्रत नियम लह्यो जे नाऽलज्जा प्रनावे ॥ ३४ ॥
शालिनी ठंद ॥ एवा जे जे रूयडा नाव राजे ॥ एणोविश्वे अर्थथी तेह ठाजे ॥ एवु
जाणी सार ए सौख्य केरो ॥ ते धोरा जे अर्थ अर्जे नलेरो ॥ ३५ ॥ इतिश्री सूक्त
मुक्तावल्या अर्थवर्गो द्वितीय समाप्त ॥ २ ॥

॥ अथ कामवर्ग प्रारंभ ॥

उपजाति ठंद ॥ ग्राह्या कियत किल कामवर्गे कामो नृनाथा गुणदोषनाज ॥
सुलक्षणै यौगवियोगयुक्तै समाप्तपितृप्रमुखा प्रसंगा ॥ १ ॥ अथ कामविपे ॥
कदर्प पचानन तेज आगे ॥ कुराग जेवा जगजीव नागे ॥ स्त्रीशस्त्र लेई जग जे व
दीता ॥ तिण देवा जनवुंद जीता ॥ २ ॥ मालिनी ठंद ॥ मनमथ जगमाहे ड
जैथी जे अद्यापी ॥ त्रिभुवन सुरराजी जासशस्त्रे सतापी ॥ जलज विधि उपासे वा
दिजा विष्णु सेवे ॥ हर हिम गिरिजाने जेण अर्धांग देवे ॥ ३ ॥ शार्दूलविक्रीडित
ठंद ॥ जिह्वानाव चव्यो महेश उमया, जे काम रागे करी ॥ पुत्री देखि चव्यो चतुर्मु
ख हरी, आहेरिका आदरी ॥ इडे गोतमनी त्रिया विलसिने, सजोग ते ओलव्या ॥
कामे एम महंत देव जग जे, ते जोलव्या रोटाव्या ॥ ४ ॥ मालिनी ठंद ॥ नल नृ
पद वदती देखि चारित्र चाले ॥ अरह नरहनेमी ते तपम्या विटाले ॥ चरम जिन
मुनी ते चिह्नणारूप मोहे ॥ मयण सर व्यथाना एह उन्माद सोहे ॥ ५ ॥ अथ
गुणदोषोद्भावनविपे ॥ रथोद्गताठंद ॥ उत्तमा पण नरा न सजवे ॥ मथ्यमा तिम
न योपिता हुवे ॥ एह उत्तमिक मथ्यमी पणो ॥ वेहुमाहि गुणदोषनो गिणो ॥ ६ ॥
तत्र पुरुषगुणा यथा ॥ शार्दूलविक्रीडितठंद ॥ जे नित्ये गुण वृंद ले परतणा, दोषा
न जे दाखवे ॥ जे विश्वे उपगारिने उपकरे, वाणीसुधा जे लवे ॥ पूरा प्रनिम चढ
जेम सुगुणा, जे धीर मेरुसमा ॥ उमा जेह गजीर सायर जित्या, ते मानवा उत्तमा
॥ ७ ॥ अनुष्टुप ठंद ॥ रूप सौजाग्य सपन्ना सत्वादिगुणशोचना ॥ ते लोके विरला
धीरा श्रीराम सदृशा नरा ॥ ८ ॥ अथ पुरुष दोषा यथा ॥ शार्दूलविक्रीडितठंद ॥
लकासामि हरति राम तजि जे, शीतातणी एवकी ॥ स्त्रीवेची हरिचद पांमय नृपे, रु
ष्णा न राखी सकी ॥ रात्रे ठानि निज स्त्रिया नल नृपे, ए दोष मोटा जणी ॥ जोवो
उत्तम माहि दोष गणना, का वात बीजातणी ॥ ९ ॥ अथ स्त्रीगुणा यथा ॥ उपजा
तिठंद ॥ सुसीख आले प्रिय चित्त चाले ॥ जे शीत पाले गृह चित ठाले ॥ दाना

दि जेणे गृहधर्म होई ॥ ते गेहि नित्ये घरलळि सोई ॥ १० ॥ अथ स्त्रीदोषा यथा
 ॥ उपजातिठंद ॥ जर्ता हण्यो जे पति मारकार्यें ॥ नारव्यो नदीमां शुक्र मालिका
 र्यें ॥ सुदर्शनश्रेष्ठ सुशील राख्यो ॥ ते आल देई अनयाय दाख्यो ॥ ११ ॥ वसं
 ततिलका ठंदः ॥ माख्यो प्रदेशि सुरिकांति विपयावलीए ॥ राजा यशोधर हण्यो न
 यनावलीए ॥ दुःखी कख्यो स्वसुर नूपुर पंडिताए ॥ दोषी त्रिया इम जणी
 इण दोषताए ॥ १२ ॥ अथ सुलक्षणी स्त्रीविषेः--शार्दूलविक्रीडितठंद ॥ रुडी
 रूपवती सुशील सुगुणी, जावण्य अंगे लसे ॥ लज्जालु प्रियवादिनी प्रियतणे, चित्ते
 सदा जे वसे ॥ लीला यौवन उल्लसे उरवसी, जाणे नृलोके वशी ॥ एवी पुण्यतणे
 पसाय लहिये, रामे रमा सारशी ॥ १३ ॥ उपजातिठंदः ॥ सीता सुनडा नलराय रा
 णी ॥ जे दोषदी शीलवती वखाणी ॥ जे एहवी शीलगुणे समाणी ॥ सुलक्षणा ते
 जगमांही जाणी ॥ १४ ॥ अथसंयोगविषेः ॥ मालिनी ठंदः प्रियसखि प्रिययोगे उल्ल
 से नेत्र रंगे ॥ हसित मुख शशीज्युं सर्व रोमांच अंगे ॥ कुच इक मुऊ वैरी नम्रता
 जे न दाखे ॥ प्रिय मिलण समे जे अंतरो तेह राखे ॥ १५ ॥ अथ वियोगविषेः
 दिन वरस समाणे रैणि कढपांत जाणे ॥ हिम रज कदली जे तेह जाला प्रमाणे
 ॥ शशिरसिकरसो जे सूरसो सोई लागे ॥ प्रिय विरह प्रियाने दुःख शूं शूं न जागे
 ॥ १६ ॥ अथ माताविषे ॥ इंदुवज्राठंदः ॥ जे मातनो बोल कदा न लोपे ॥ जे विश्वमां सृ
 रज जेम ओपे ॥ ज्यां धर्म चर्या बहुधा परीखी ॥ त्यां मातपूजा सहुमां सरीखी
 ॥ १७ ॥ जे मात मोहें जिन एम कीधो ॥ गर्जे वसंतां व्रत नेम लीधो ॥ जे मात ज
 डा वयणे प्रबुद्धो ॥ शीला तपंते अरहन्न सीधो ॥ १८ ॥ अथपिताविषेः ॥ जे बाल ना
 वे सुतने रमाडे ॥ विद्या जणावे सरसूं जमाडे ॥ ते तातनो प्रत्युपकार एही ॥ जे तेह
 नी नक्ति हिये वहेही ॥ १९ ॥ मालिनीठंदः ॥ निषध सगर राया जे हरीजड चं
 डा ॥ तिम दशरथ राया जे प्रसन्ना मुनिंडा ॥ मनक जनक जेते पुत्रने मोह ना
 र्या ॥ स्वसुत हित करीते तेहना काज साखा ॥ २० ॥ अथ पुत्रविषेः ॥ स्वागताठंदः
 मात तातपद पंकज सेवा ॥ जे करे तस सुपुत्र कहेवा ॥ जेह कीर्ति कुललाज वधा
 रे ॥ सूर्य जेम जगि तेज सधारे ॥ २१ ॥ शालिनीठंदः ॥ गंगापुत्रे विश्वमां कीर्ति
 रोपी ॥ आझा जेणे तातकेरी न लोपी ॥ ते धन्या जे अंजनापुत्र जेवां ॥ जेणे की
 थी जानकी नाथ सेवा ॥ २२ ॥ तोटकठंदः ॥ इम काम विलास उलास तए ॥ र
 सरीति हृदे अनुजावतए ॥ जिमचंदन अंग विलेप तए ॥ हिय होय सदा सुख
 संपतए ॥ २३ ॥ इति श्रीसूक्त मुक्तावल्यां काम वर्गस्तृतीयः समाप्तः ॥

अथ मोक्षवर्ग प्रारंभः

उपजातिवृद्ध ॥ ग्राह्या कियत. किल मोक्षवर्गे कर्मकथासयमनावनाद्या ॥ वि
वेकनिर्वेदनिजप्रबोधा इत्येवमेते प्रवरप्रसंगा ॥ १ ॥ मोक्षार्थविषे मालिनीठं
द ॥ इह नव सुख हेते के प्रवर्ते नलेरा ॥ परनव सुखहेते जे प्रवर्ते अनेरा ॥ अवर
र अरथ ठेमी मुक्ति पथा अराये ॥ परम पुरुष सोई जेह मोक्षार्थ साधे ॥ २ ॥
तजिय नरत केरी जेण ठे खंड नूमी ॥ शिवपथ जिण साथ्यो सोलमे सांति सामी ॥
गजमुनि सुप्रसिद्धा जेम प्रत्येक बुद्धा ॥ अवर अर्थ ठडी धन्य ते मोक्ष बुद्धा ॥ ३ ॥
अथ कर्मविषे ॥ करम नृपति कोपे डु ख आपे घणोरा ॥ नरय तिरय केरा जन्म ज
न्मे अनेरा ॥ गुन परिणति होवे जीवने कर्म तेवे ॥ सुरनरपतिकेरी सपदा सोई
देवे ॥ ४ ॥ करम शशि कलंकी कर्म जिहू पिनाकी ॥ करम बजि नरेई प्रार्थना
विष्णुराकी ॥ करम वश विधाता इष्ट सूर्यादि होई ॥ सबल करम सोई, कर्म जेवो
न कोई ॥ ५ ॥ अथ कृमाविषे ॥ डुरित नर निवारे जे कृमा कर्म वारे ॥ सकल
तप सधारे पुन्य लक्ष्मी वधारे ॥ श्रुत सकल अराये जे कृमा मोक्ष साधे ॥
जिण निज गुण वाधे ते कृमा कां न साधे ॥ ६ ॥ सुगति लहि खिमाए स्वध
सूरीस सीसा ॥ सुगति दृढ प्रहारे क्रूरगद्गु मुनीसा ॥ गज मुनिस खिमाए मु
क्ति पथा अराये ॥ तिम सुगति खिमाए साधु मैतार्य साधे ॥ ७ ॥ अथ सयमविषे
स्वागता ठंढ ॥ पूर्व कर्म सवि सयम वारे ॥ जन्म वारिनिधि पार उतारे ॥ तेह सयम
न केम धरीजे ॥ जेण मुक्ति रमणी वश कीजे ॥ ८ ॥ तुग गेल बलदेव सुहायो ॥ जे
ण सिंह मृग बोध वतायो ॥ तेम सयम लहीय अरायो ॥ जेण पचम सुराजय पायो
॥ ९ ॥ अथ षादश नावनाविषे ॥ तत्र प्रथम अनिल्य नावना ॥ मालिनी ठंढा ॥ एण
कण तनु जीवी बीज जात्कार जेवी ॥ सुजन तरुण मैत्री स्वप्न जेवी गणोवी ॥
अहमत ममताए मूढता कांड माचे ॥ अधिर अरथ जाणी एणशं कोण राचे
॥ १० ॥ धरणि तरु गिरिदा देखिए जाव जेई ॥ सुर धनुष परे ते चंशुरा जाव तेई
इम लहदय विमासी कारमी वेह ठाया ॥ तजिय नरतराया चित्त योगे लगाया ॥ ११ ॥
द्वितीय अस्तरण नावना ॥ परम पुरुष जेवा सहसा जे कृताते ॥ अवर सरण के
नुं लीजिये तेह अते ॥ प्रिय सुल्लह कुटवा पाश वेठा जिकोई ॥ मरण समय राखे
जीवने ते न कोई ॥ १२ ॥ सुर गण नर कोढो जे करे जास मेवा ॥ मरण नय
न नूटा तेह इष्टादि देवा ॥ जगत जन हस्तो एम जाणी अनाथी ॥ त्रत ग्रहिय वि
नूटो जेह ससारमाथी ॥ १३ ॥ तृतीय ससार नावना ॥ शार्दूलविक्रीडितछंद ॥

तिर्यचादि निगोद नारकितणी, जे योनि योनी रह्यां ॥ जीवे दुःख अनेक दुर्गति
 णा, कर्मप्रभावे जह्यां ॥ या संयोग वियोग रोग बहुधा, या जन्म जन्मे दुखी ॥ ते
 संसार असार जाणि इहवो, जे ए तजे सो सुखी ॥ १४ ॥ इंद्वज्जातंदः ॥ जे हीन
 ते उत्तम जाति जाए ॥ जे उच्च ते मध्यम जाति थाए ॥ ज्यूं मोक्षमेतार्थ
 मुनींइ जाए ॥ लूं मंगु सूरि पुरयद्ध थाए ॥ १५ ॥ चतुर्थ एकत्वनावना
 पुण्ये अकेलो जिव स्वर्ग जाए ॥ पापे अकेलो जिव नर्क जाए ॥ ए जीव जा आ
 व करेअकेलो ॥ ए जाणिने ते ममता महेलो ॥ १६ ॥ उपजाति तंदः ॥ ए एकलो जी
 व कुटुंब योगे ॥ सुखी दुखी ते तस विप्रयोगे ॥ स्त्री हाथ देखी वलथो अकेलो ॥ न
 मी प्रबोध्यो तिणथी वहेलो ॥ १७ ॥ पंचम अन्यत्वनावना ॥ जो आपणो देहज ए
 न होई ॥ तो अन्यको आपण मित्त कोई ॥ जे सर्व ते अन्य इहां जणीजे ॥ केहो ति
 हां हर्ष विषाद कीजे ॥ १८ ॥ देहादि जे जीव्यकी अनेरां ॥ इयो दुःख कीजे तस
 नासकेरां ॥ ते जाणिने वाघणिने प्रबोधी ॥ सुकोसले स्वांगन सारकीधी ॥ १९ ॥ अथ
 अशुचिनावना ॥ काया महा एह अशुचिताई ॥ जिहां नव द्वार वहे सदाई ॥ कस्तू
 रिकपूर सुद्वय सोई ॥ ते काय संयोग मलीन होई ॥ २० ॥ अशुचि देही नर नारि केरी
 ॥ म राच जे ए मलमूत्र सेरी ॥ ए कारमी देह असार देखी ॥ चतुर्थ चक्रिय पण ते उवेखी
 ॥ २१ ॥ सप्तमी आश्रवनावना ॥ मालिनीतंदः ॥ इह अविरति मिथ्या योग पापादि साधे
 इण उण नव जीवा आश्रवे कर्म बांधे ॥ करम जनक जेने आश्रवा जे न रुंधे ॥ स
 मर समय आत्मा संवरी सो प्रबुद्धे ॥ २२ ॥ इंद्वज्जातंदः ॥ जेकुंडरीके व्रतठांडि दीधुं
 ॥ नाईतणूं तेवलि राज्य लीधुं ॥ तेदुःख पाग्या नरके घणोरा ॥ तेहेतु एआश्रवदोषकेरा ॥ २३
 अष्टमी संवरनावनाजे सर्वथाआश्रवनेनिरुंधे ॥ तेसंवरी संवरनाव साधे ॥ ते नाववंदो
 गुरुवज्र स्वामी ॥ जेणे त्रिया कंचन कोडिधामी ॥ २४ ॥ नवमी निर्जरा नावना ॥ मालिनी
 तंदः ॥ दुयदस तपजेदे कर्म ए निर्जराए ॥ उत्तपति श्रिति नागो लोक नावा जराए ॥ डुरलन
 जग बोधीदुर्लभा धर्मबुद्धी ॥ नव हरणि विजावो नावना एह बुद्धी ॥ २५ ॥ उपजातितंदः ॥
 बे निर्जरा काम सकाम तेही ॥ अकाम जे ते मरुदेवि जेही ॥ ते ज्ञानथी कर्मह निर्ज
 रीजे ॥ दृढ प्रहारी परि तो तरीजे ॥ २६ ॥ दशमी लोकनावना ॥ मालिनी तंदः ॥
 जिम पुरुष विलोये ए अधो लोक तेवो ॥ तिरिय पण विराजे थाल स्योवृत्त जे
 धीरे ॥ उरध मुरज जेवो लोकनाले प्रकास्यो ॥ तिमज नवन जानूं केवली ज्ञान
 सरीतिरे ॥ २७ ॥ एकादश बोधिदुर्लभनावना ॥ स्वागतातंदः ॥ बोधि बीज लहि
 संपतए ॥ ये ॥ ते इलासुत परे शिव साधे ॥ धर्म नावन जही नवि नावो ॥ राय

सप्रति परे सुख पावो ॥ १८ ॥ अथ रागविषे ॥ इवजा ठंड ॥ रागे म राचे नव
बंध जाणी ॥ जे जाण ते राग वडो अनाणी ॥ गौरी तणे राग महेस रागी ॥ अर्धांग देवा नि
जबुद्धि जागी ॥ १९ ॥ अथ द्वेषविषे ॥ रे जीव विद्वेष मने म आणे ॥ विद्वेष ससार
निदान जाणे ॥ सासूनणदे मिलि कूड कीधू ॥ जूतं मुनडा शिर आल दीधू ॥ २० ॥
अथ संतोषविषे ॥ वसततिलका ठंड ॥ संतोष तृप्त जनने सुख होय जेवु ॥ ते इव
जुव्य जनने सुख नाहि तेवु ॥ सतोषवत जनने सहु लोक सेवे ॥ राजेंद्र रक सरि
खा करि जेह जोवे ॥ २१ ॥ अथ विवेकविषे ॥ उपजाति ठंड ॥ जो जेह चित्ते सुवि
वेक जासे ॥ तो मोह अधार विकार नागे ॥ विवेक विज्ञानतणे प्रमाणे ॥ जीवादि जे
वस्तु स्वभाव जाणे ॥ २२ ॥ इवजा ठंड ॥ वाला पणे सयम योग
धारी ॥ वर्षाकृते काचलि जेण तारी ॥ श्रीवीरकेरो अयमत्त तेई ॥ सुज्ञान पाय्यो सु
विवेक लेई ॥ २३ ॥ अथ निर्वेदविषे ॥ शार्दूलविक्रीडित ठंड ॥ जे वधूजन कर्म बधन जि
सा, नोगा जुजगा गिणे ॥ जाणतो विषसारिखी विषयता, ससारता ते हणे ॥ जे स
सारह रागहेतु जनने, संसार नावा हुवे ॥ नावो तेइ विरागवत जनने, वैराग्यता
दाखवे ॥ २४ ॥ वसततिलका ठंड ॥ निर्वेद ते प्रबल कुर्नर बंदिखाणो ॥ जे ठोडवा
मनधरे बुध तेह जाणो ॥ निर्वेदधी तजिय राज विवेक लीधो ॥ योगींद्र चतुर्हरि म
यम योग लीरो ॥ २५ ॥ अथ आत्मबोधविषे ॥ ए मोहनींद तजि केवल बोध हेते ॥
ते ध्यान शुद्ध रुदि नावनि एक चित्ते ॥ ज्युं निप्रपच निज ज्योति स्वरूप पावे ॥
निर्बाध जे अखय मोह सुखार्थ आवे ॥ २६ ॥ मालिनी ठंड ॥ नवि विषयतणा जे
चचला साख्य जाणी ॥ प्रियतम प्रिय योगा नगुग चित्त आणी ॥ करमदल खपे
ई केवल ज्ञान लेई ॥ धन धन नर तेई मोह साधे जिकेई ॥ २७ ॥ इति मोक्षय
गं चतुर्थ समाप्त ॥

उपजाति वृत्त ॥ इत्येवमुक्ता किल सूक्तमाला विनूयिता वर्गचतुष्टयेन ॥ तनोतु
शोभा अधिक जनाना स्वस्थिता भौक्तिकमालिकेव ॥ १ ॥ शार्दूलविक्रीडित वृत्त ॥
आसीत्सज्जुणसिंधुपार्वणशर्मा श्रीमत्तपागञ्चप सूरि श्रीविजयप्रनाभिधगुरुर्बुध्या
जित स्वर्गुरु ॥ तत्पट्टोदयचूडरो पित्रपते नास्वानिवोयत्प्रज सूरिश्रीचिजयादिर
वसुगुरुर्विद्वक्कनानदचू ॥ २ ॥ आर्यावृत्तं ॥ विख्यातास्तज्ञाज्ये, प्राज्ञा श्रीशक्तिवि
मजनामान ॥ तत्सोदग वनूतु प्राज्ञा श्रीरुनकविमलाब्हा ॥ ३ ॥ तेषामुक्ता विनोया
प्रधान कथाणमिमल इत्याब्ध ॥ तत्सोदरो द्वितीय, केसरविमलाभिधो ऽवरज ॥ ४ ॥
तेन चतुर्भिर्वर्गैः रचिता जापानिबद्धरुचिरेय ॥ सूक्तानामिह माला, मनोविनोदाय

बालानां ॥ ५ ॥ वेदेन्द्रियर्षि चंद्र, प्रमिते श्रीविक्रमाहते वर्षे ॥ अग्रंथि सूक्तमाला केसर
विमलेन विबुधेन ॥ ६ ॥ इति श्रीसूक्तमुक्तावली संपूर्ण.

॥ श्री शंखेश्वरपार्श्वनाथाय नमः ॥

अथ

श्री विनयविजयजी उपाध्यायकृत शांतसुधारस ग्रंथ अर्थसहित प्रारंभः

शार्दूलविक्रीडितहृदः ॥ नीरंध्रे नवकानने परिगलत्पंचाश्र
वांनोधरे नानाकर्मलतावितानगहने मोहांधकारोत्क्षुरे ॥
भ्रांतानामिह देहिनां स्थिरकृते कारुण्यपुण्यात्मनिस्तीर्थे
शैः प्रथितास्सुधारसकिरो रम्या गिरः पांतु वः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ प्रथमग्रंथकर्त्ता ग्रंथनेत्रार्दे श्रीतीर्थंकरदेवनी वाणीनी स्तुतिकरी मंग
लाचरणकरेठे हेनव्यो जेमां कोइबिडनथी एटलेनिकलवानो बारणोनथी वलीजेमां
समस्तप्रकारें पांचआश्रवरूप मेघ वरसीरहुंठे तथानानाप्रकारना ज्ञानावरणीयादि
क कर्मोनीप्रकृतिरूप वेलियेंकरीव्याप्त अनेमोहरूप अंधकारेकरीयुक्त एहवोआसं
साररूपवन तेमांफिरनाराजे प्राणीओ तेने स्थिरकरवानेअर्थे करुणायेंकरीपवित्रठे
अंतःकरणजेहनो एहवा चतुर्विधसंघरूप तीर्थनाईश्वरजे श्रीतीर्थंकरदेव तेणोउपदे
सेली अमृतरसने वरसती एहवीरमणीयजेवाणी ते तमारुं रक्षुणकरो ॥ १ ॥

द्रुतविलंबितं वृत्तत्रयं॥स्फुरति चेतसि जावनया विना न वि
डुषामपि शांतसुधारसः॥ न च सुखं कृशमप्यमुना विना
जगति मोहविषादविषाकुले ॥ २ ॥ यदि नवभ्रमखेदप
राड्मुखं यदि च चित्तमनंतसुखोन्मुखं ॥ शृणुत तत्सुधि
यः शुभजावनानृतरसं मम शांतसुधारसं ॥ ३ ॥ सुम
नसो मनसि श्रुतपावना निदधतां द्व्यधिका दश जावनाः॥

यदिह रोहति मोहतिरोहिताद्भुतगतिर्विदिता समतालता॥४॥

अर्थ ॥ हवेजेशांतसुधारसते जावनाओविना स्फुरतो नथी तेकहेठे विद्वानलोको

ना अत करणमापण शातिरूपअमृतनोरस तेजावविना स्फुरतो नथी अने मोह
तथा खेद तद्रूपविपेकरीव्याप्त एहवोजेजगत तेमा शांतसुधारसविना किंचित्मात्र
थोमोपणमुखनथी ॥ ३॥ माटेआशातसुधारसनामा ग्रंथसांजलवानो उपदेशकरेढे
हेबुद्धिमतो जोतमारुंमन संसारभ्रमणकरवाना खेदेंकरी पराट्मुख उपरावूं थयोहोय
अनेजेमा अततसुखढे एहवोजेमोह तेनासुखपामवानेविपे सन्मुखथयो होय तोजेमां
मनोहरजावनानो रसनरेलोढे एवोमारो आशातसुधारसनामा ग्रंथसांजलो ॥ ३ ॥
हवे जावनाथी समताप्रगट्थायतेकहेढे हेपमित्तजनो आससारमा जेतुंश्रवणमा
प्रकरवाथीज पवित्रतानेकरनारी एहवीबारजावनाढे तो तेने धारणकरनारो जेजीव
तेनारुदयमा मोहजेअज्ञान तेने आडादितकरनारी अनेजेहनी अजुतगतिढे एहवी
प्रव्यात समतारूप वेलीप्रगट्थयो ॥ ४ ॥

रथोद्धतावृत्ता॥आर्तारौडपरिणामपावक छुष्टनावुकविवेकसौष्ठवे॥
मानसे विषयलोलुपात्मनां क प्ररोदिततमां समांकुर ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेसमतापामवाने जे अयोग्यहोयतेकहेढे जेतुंमन पाचेडियना त्रेवीत
विषयोनेविपे लोलुपढे एहवाप्राणीओने आर्त रौडध्यानेकरीने उत्पन्नथयेली एह
वीजे माठापरिणामरूप अग्नि तेणेकरीने जावनाना रसनेविपे जे चतुरपुरुषोढे तेना
विचाररूप रूडापणुं जेमाथीवलीगयुंढे एहवाप्राणीओना मनमा समतानोअंकुर
किहांथी उत्पन्नथाय अर्थातनजथाय ॥ ५ ॥

वसंततिलकावृत्त॥यस्याशयं श्रुतकृतातिशय विवेकपी
यूपवर्परमणीयरमं श्रयते ॥ सज्जवना सुरलता नदि
तस्य दूरे लोकोत्तरप्रशमसौख्यफलप्रसूति ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेसमतापामवाने योग्यहोयतेकहेढे सिद्धातश्रवणादिकेकरीने अत्य
तपणे सपूर्णजरेला वृद्धिपामेला तथा विवेकरूप अमृतवृष्टीनी रमणीयजेकीडा ते
ऐकरीने रम्यके० मनोहर शोभायमान एहवाजेना अत करणढे तेवाअत करणो
मां सज्जवनाओ अर्थतेके० प्रवेशकरेढे तेथीतेपुरुषने लोकोत्तरजे प्रशमके० शातर
सनासुख अर्थात्मोहसुख तेनाफलने प्रसवनारी एहवीजे सुरलताके० कल्पलता
ते दूरनथी अर्थात् तेहने मोहदूरनथी ॥ ६ ॥

अनुष्टुबृत्तद्वयं॥ अनित्यताशरणते नवमेकत्वमन्यतां ॥ अशौच
माश्रवं चात्मन् संवरं परिजावय ॥७॥ कर्मणो निर्जरां धर्मं सुकृतां
लोकपद्मतिं ॥ बोधिहुर्लज्जतामेता जावयन्मुच्यसे नवात् ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेवे श्लोकेंकरी आग्रंथमांजाववानी बारजावनाओनां नामकहेठे १
अनित्यजावना २ अशरणजावना ३ संसारजावना ४ एकत्वजावना ५ अ
न्यत्वजावना ६ अशुचिजावना ७ आश्रवजावना ८ संवरजावना॥हेआत्मातुं एजा
वनाओनो विचारकर ॥ ७ ॥ ८ कर्मनिर्झराजावना १० धर्मजावना ११ रूडाप्रका
रनी लोकस्वरूप जावना १२ बोधिहुर्लज्ज जावना॥हेआत्मातुं एबारजावनाओ नो वि
चारकरतोथको संसारथकीमुक्तयस्स ॥ ८ ॥

पुष्पिताग्रावृत्तं ॥ वपुरवपुरिदं विदभ्रलीलापरिचितमप्यतिजंगुरं नरा
णां ॥ तदतिजिहुरयौवनाविनीतं नवति कथं विडुपां महोदयाय ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथमअनित्यजावना जावतां शरीरतुं अनित्यपणुंदेखाडेठे देवि ६
नृजनं आजगतमां अत्रलीलानीपरें कृणजंगुर अनेजेहनो जयकरवो अत्यंतकठी
णठे एहवो तरुणअवस्थायेंकरी उन्मत्त मदनजे कामदेव तेनाजेहवुं सुंदर एहवुं
जे मनुष्योनुंशरीरते विद्वान्जे पंडितलोक तेनापण महोटा उदयकरवानुं कारण
शरीरतेंथाय अपितुनहीजथाय ॥ ९ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तद्वयं॥ आयुर्वायुतरत्तरंगतरलं लज्जाप
दः संपदः सर्वेपीडियगोचराश्च चटुलाः संख्याभ्ररागादिवत्॥
मित्रस्त्रीस्वजनादिसंगमसुखं स्वप्नेज्जालोपमं तत्किं वस्तुन
वे नवेदिह मुदामालंबनं यत्सतां ॥ १० ॥ प्रातर्भातरिहाव
दातरुचयो ये चेतनाचेतना दृष्टा विश्वमनःप्रमोदविह्वरा जा
वाः स्वतः सुंदराः॥तांस्तत्रैव दिने विपाकविरसात् हा नश्य
तः पश्यतश्चेतः प्रेतहतं जहाति न नवप्रेमानुबंधं मम॥११॥

अर्थ ॥ हवेवेकाव्येंकरी संसारनो अनित्यपणुंदेखामेठे हेप्राणी आसंसारमां वा
यरेंकरी चंचलथयला एहवाजे पाणीनातरंग तेहनीपरें आयुषपणचंचलठे वली
विचित्रप्रकारनी संपत्तिओठे तेपण विपत्तियेंकरीयुक्तठे अने समस्त रूपरसादिकजे

विषयते ते संख्याकालना आकाशजेवासुंदरते एतले संख्याना अत्ररागनीपरे सुंदर तोळे पण अत्ररागनीपरे थोडीवारपठि विनाशशीलते तथा मित्र स्त्री स्वजन इत्या दिकोनोजे समागम तेणेकरिने थयेलुंजेसुख तेस्वप्नसरीखु किवाइजालसरखुंते ते वारे आसंसारमा सत्पुरुषोने आश्रयकरवायोग्य कइवस्तुतेवारुं, अर्थात्कोइजनंथी सर्वविनाशशील अनित्यते इतिनाव ॥ १० ॥ वली त्रातके० हेजाई आजगतमा जे प्रजातसमये स्वच्छकातिवान तथा अत्यंतपणें जगतने आनंद आपनारा अने स्वतासुंदरजे चेतनपदार्थ अने अचेतनपदार्थना जावदीवाहोय तेपदार्थोना काल परिपाक थयाथी तेहिजदिवसे शोभायेकरी हीन थईजायते अने नाशपामेते ए ह्वापदार्थोने जोनारो एहवो महासुं हतके० नष्टथयलु जे अंत करण ते संसार संबंधने मूकतुनथी ए कहेवी महोटी खेदनीवातते ॥ ११ ॥

॥ प्रथमजावनाष्टक रामगिरिरागेण गीयते ॥

मूढ मुह्यसि मुधा ॥ मूढ मुह्यसि मुधा ॥ ध्रुवपदं ॥ विजव
मनुचित्य हृदि सपरिवार ॥ कुशशिरसि नीरमिव गलद
निलकंपित ॥ विनय जानीहि जीवितमसारं ॥ मू० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेवलीविज्ञेपे अनित्यजावना जावतोथको संसारनुं अनित्यपणु देखाडे ते हेमूर्खशिष्य तु परिवारसहित पोतानीसपत्तिनुं चितनकरिने शुद्ध्यर्थमोहपामेते वायुये हलाव्योथको कंपायमानथयीने गलीजनारो एहवो दर्जेनाअग्रजागे रहेना रोजे पाणीनुं बिडुओ तेनीपरे हेविनय आ तहासुंजीवितव्य असारते एमजाण एरीतें विनयविजयजीउपाध्याय पोतेपोताने प्रतिबोधकरतो बीजानेपण उपदेशकरेते ॥ १ ॥

पश्य जगुरमिद विषयसुखसौहृदं पश्यतामेव नश्यति सदासं ॥

एतदनुहरति संसाररूपं रयाज्वलज्जलदवालि कारुचिविलासा ॥ मू० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ वलीहेमित्रतु जो के आविषयसुखते कृणंजुरते जेमकोई हाथतालीदेई ने हमताहसताज नाशीजायते तेनीपरे विषयसुखपण जोताजोताज नहता एह वाथईजायते वली आ ससारनु स्वरूपते वेगेकरीने जनारी एहवीजे बीजली तेना जबुकानी कातीनुं अनुकरण करेते एतले एससारनु स्वरूपते बीजलीनीपरे चचलते ॥ २ ॥

हत हतयौवनं पुत्रमिव शौवन ॥ कुटिलमति तदपि लघु दृष्टनष्टं ॥ तेन
वत परवशापरवशा हतधिय ॥ कटुकमिह किं न कलयति कष्टम् ॥ मू० ॥ ३ ॥

અર્થ ॥ આ એકમહોટી खेदનીવાતહે કે હુટ્ટારુણ્યપણુંતે કુતરાની પુઠડીસરિખો વાંકો અને જેહને જોતાવારજ તુરતનહીએવોચઈજાયહે અર્થાત્ નાશપામીજાયહે એહ વા તારુણ્યપણાને પરવશાકે० પરાધીનથયલા હતધિયકે० નષ્ટબુદ્ધિવંતજે પુરુષોહે તે સંસારમાં પરવશાકે० સ્ત્રીઓ તે કષ્ટકારી કડવાફલનીઆપનારીહે એહવું જાણ તાનથી માટે વતઈતિखेदे एपणएकमहोटुं खेदनोज कारणहे ॥ ૩ ॥

यदपि पिण्याकतामंगमिदमुपगतं ॥ जुवनजुर्जयजरापीतसारं ॥ तदपि गतलज्जमुञ्जतिमनो नांगिनां वितथमतिकुथितमन्मथविकारं॥मू०॥४॥

અર્થ ॥ જોપણ ત્રણેલોકના પ્રાણીઓ જેને જીતવાને અત્યંતઅસમર્થ એહવીજે જરાઅવસ્થા તેણેકરીને જેપુરુષનું સારકે० સત્વપણું જતુરચુંહે એટલે જરાયેંકરી શરીરહીણચઈગયુંહે એહવું એશરીર ડુર્બલ થયું હોય તોપણ નિર્લજ્જપ્રાણીઓનાં મન નિષ્ફળ બુદ્ધિથી ઉત્પન્નથયલા કામવિકારને મૂકતાનથી ॥ ૪ ॥

सुखमनुत्तरसुरावधि यदतिमेडुरं ॥ कालतस्तदपि कलयति विरामं॥ क तरदितरत्तदा वस्तु सांसारिकं॥स्थिरतरं नवति चिंतय निकामं ॥मू०॥५॥

અર્થ ॥ જુઓકે પાંચઅનુત્તરવિમાનનાં ઘણાજ પુષ્ટકારીસુખહે તેનીપણ મર્યાદા હે તે પણકાલેંકરી મર્યાદાપુરીથયાથી વિરામપામેહે તો પાંચ અનુત્તરવિમાન કરતાં એવી બીજીકઈવસ્તુહે જેસંસારમાં વધારેસ્થિરીનૂતથસે એવાતનો તું મહોટોવિચારકર

यैः समं क्रीमिता ये च नृशमीमिता यैः सहाकृष्महि प्रीतिवादं॥तान् जनान्वीक्ष्य वत नस्मन्नूयंगतान्निर्विशंकाः स्म इति धिक्प्रमादं॥मू०॥६॥

અર્થ ॥ જેનીસાથે આપણે હરહમેસ રમતા ખેલતા ક્રીમાકરતા તથા જેનીઆ પણે અત્યંત સ્તુતિકરતાં અને જેનીસાથે આપણેપ્રીતીયેંકરી બોલતાહતા તેહિજપ્રાણીને નસ્મનૂત ચઈગયલા દેખીને પણ જોઅમેં નિશંક રહિયેંઠેયેં તો વતઈતિखेदे एवोजे अमारो प्रमाद तेप्रमादने धिःकारहोजो ॥ ૬ ॥

असकृदुन्मिष्य निमिषंति सिंधूर्मिवच्चेतनाचेतनाः सर्वज्ञावाः ॥ इञ्जालोपमाः स्वजनधनसंगमास्तेषु रज्यन्ति मूढस्वज्ञावाः ॥ म० ॥ ७ ॥

અર્થ ॥ જેમ સમુદ્રના કલ્લોલ વારંવાર ઉત્પન્નથયીને નાશપામેહે તેમજ જગત માં સ્થાવર અને જંગમપદાર્થોના જાવહે એમજાણવું અને જગતમાં ઇવ્યાદિકનો જેસં બંધહે તેસર્વે ઇંજાલ સરિખોહે તો એહવા પદાર્થોંઉપર હેમૂર્ખપ્રાણીતું ઝૂંરીજપામેહે॥

अर्थ ॥ माटेजेनो रक्षणकरनार कोईनथी एहवो एमनुष्यरूपीओ कीटजेकीडो ते हनेजिहांसुधि सहनकरवाने डुर्जन एहवोजेकाल तेणे पोताना कटाक्षेंकरी जोयुंन थी तिहांसुधी मदजे अहंकार तेनाविजासेकरी शोचेवे अने तिहांसुधीज गुणोनो गौरवपणुं धारणकरेवे ॥ २ ॥

शिखरिणीवृत्तं ॥ प्रतापैर्व्यापन्नं गलितमथ तेजोऽनिरुदितैर्गतं
धैर्योद्योगैः श्लथितमथ पुष्टेन वपुषा॥प्रवृत्तं तद्रव्यग्रहणविषये
बांधवजनैर्जने कीनाशेन प्रसन्नमुपनीते निजवशं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ पण जेप्राणीने जेवारें यमराजायें पोताने स्वाधीनकस्यो तेवारें तेप्राणी नो प्रतापपण नाशपाम्यो अने उदितथयजुंजेतेज हतुं तेपणगलीगयुं तथा धैर्य अ ने उद्योग पण जतुरखुं वली शरीरपुष्टहतो तेपण शिथिलथईगयुं अनेतेपुरुषनुं एकतुं करेलुं इव्य जेवाने अर्थे बांधवजन जे नाईओ प्रमुख हता ते प्रवर्तयया ॥ ३ ॥

दीतीयजावनाष्टकं मारुणीरागेण गीयते

स्वजनजनो बहुधा हितकामं प्रीतिरसैरनिरामं॥मरणदशावशमुपगत
वंतं रक्षति कोपि न संतं ॥१॥ विनय विधीयतां रे श्रीजिनधर्मः शरणं॥
अनुसंधीयतां रे शुचितरचरणस्मरणं ॥ वि० ॥ २ ॥ ध्रुवपदं ॥

अर्थ ॥ फिरि सम्यक्दृष्टीजीवें विशेषेंकरी अशरणजावनाने आवीरीतें जाववीते कहेवे जेपोताना स्वजनलोकवे तेघणुंज हितनावांढक तथा प्रीतिनाराखनार इत्या दिकरीते घणाप्रकारें रूडावे पणतेसर्व स्वार्थनिमित्तेजाणवा ए तात्पर्यवे परंतु हेस त्पुरुषो जेवारें जीव मरणअवस्था पामवाने तैयारथयो तेवारेंतेनुं संरक्षण करना र कोईनथी ॥ १ ॥ तेमाटेग्रंथनाकर्त्ता श्रीविनयविजयजी उपाध्यायकहेवे के हेवि नय तुं श्रीजिनधर्मनुं शरणकर अने पवित्र एहवुंजे चारित्रतेनुं स्मरणकर ॥ २ ॥

तुरगरथेन्ननरावृत्तिकलितं दधतं बलमस्खलितं ॥ हर

ति यमो नरपतिमपि दीनं मैनिकश्च लघुमीनं ॥ वि० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ घोडा रथ हाथी पायदल एचतुरंगणी सेनायेंकरीयुक्त तथा पोतेंपण अस्खलित बलने धारणकरनारो एटलेकोईकालें खलनापामेनही एहवो महापरा क्रमवंत राजा तेनेपण जेरीतें मैनिकके० माळलानोमारनार जटदेईने लघुमी नके० न्हाना दीनमाळलाओने पकडीलियेवे तेरीतें यम पकमीलियेवे ॥ ३ ॥

प्रविशति वज्रमये यदि सद्ने तृणमथ घटयति वदने ॥

तदपि न मुंचति हतसमवर्ती निर्दयपौरुषनर्ती ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जो वज्रमय एटले वज्रनाज परमाणुये बनावेला घरमाप्रवेशकरे अथवा मुखमा तृणपलाधारणकरे परंतु निर्दय अने पराक्रमेकरी नाचनारो तथाजेहनी सर्वेनेविषे समानघातकरवानीजवृत्तिने एहवोजेयम ते तेनेपण मूकतोनेथी ॥ ४ ॥

विद्यामंत्रमहौपधिसेवा सृजतु वशीकृतदेवां ॥ रसतु

रसायनमुपचयकरण तदपि न मुंचति मरणं ॥ वि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हेप्राणी जो देवतानुंसाधनकरी पोतानेस्वाधीनकरो अथवा महोटीम होटी विद्याओ साधनकरो मंत्रसाधनकरो तथा महोटी औपधिओसाधी शरीरपुष्टी करवानेअर्थे आरोगो तोपण मरण मूकतुनेथी ॥ ५ ॥

वपुषि चिरं निरुणद्धि समीरं पतति जलधिपरतीर ॥ शिर

सि गिरिरधिरोहति तरसा तदपि स जीर्यति जरसा ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजव्यो जो समाधीचढावी शरीरने घणाकालसुधी वायुनोरोधकरो अथवा समुद्रने पहेलाकांठे जईवेशो अथवा बलात्कारे पर्वतनाशिखरउपर चढीवेशो तोपण जराअवस्थार्थी ह्रीणथबु ते काईबंधयतुनेथी ॥ ६ ॥

सृजतीमसितशिरोरुहललित मनुजशिरोवलिपलित ॥ को

विदधानां नूधनमरसं प्रज्वति रोऽग्निरसं ॥ वि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ कालाकेशेकरीने घणोजसुंदर एहवो मनुष्यनो कालोमस्तक तेने सपेतपणानी करनारी तथा शरीरना मासनोनाशकरनारी खोखरासरीखोकरी नशोनसने जूडी करीदेखाडनारी पृथ्वीउपर मेघसमान शरीरतेने शुष्ककरीनाखनारी एहवीजरा अवस्था जेवारे प्राणीने आवडो तेवारे तेनोरोधकरवाने कोण सहायचूतयसे अर्थात् कोईपण वृद्धावस्थानो रोधकरवाने समर्थनथाय ॥ ७ ॥

उद्यत उग्ररुजा जनकाय क स्यात्तत्र सहाय ॥ एकोऽ

नुजवति विधुरपरागं विजजति कोपि न जाग ॥ वि० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मा जेवखतें ताहरुशरीर उग्ररोगेकरी व्याप्तथाओ तेवखतें तुजने कोणसहायथाओ' जूओ जेमघडमा एकलोपोतेज राहुना ग्रहणानी पीडानोगवेने प

रंतु नह्वत्र अथवा ताराकोईपण तेनाडुःखमांविजागलेतानथी तेम तुजनेपण जेवारें
रोगादिक दुःखप्राप्तथगे तेवारें ताहरोकोईपण संबंधी तेडुःखमांविजागलेनारनथी ॥ ५

शरणमेकमनुसर चतुरंगं परिहर ममतासंगं ॥ विनय रचय शिव
सौख्यनिधानं शांतिसुधारसपानं ॥ वि० ॥ ए ॥ इति श्रीशांतिसुधार
स गेयकाव्ये अशरणजावनाविजावनो नाम द्वितीयः प्रकाशः ॥

अर्थ ॥ माटे दान शील तप अने जाव एचार अंग जेहनाढे एहवाएक धर्मनुंज
तुं शरणकर अने ममत्वनो संग परिहर हेविनय तुं शिवसुखनो निधान एहवो
जे शांतिसुधारस तेनुंपानकर ॥ ए ॥ इति श्री शांतिसुधारसगेयकाव्ये अशरणत्वजा
वना विजावनोनाम द्वितीयः प्रकाशः ॥

शिखरिणीवृत्तत्रयं ॥ इतो लोचः क्षोभं जनयति दुरंतो दवइवो
ल्लसल्लान्नांजोभिः कथमपि न शक्यः शमयितुं ॥ इतस्तृष्णाऽद्धा
णां तुदति मृगतृष्णेव विफला कथं स्वस्थैः स्थेयं विविधजनयनी
मे नववने ॥ १ ॥ गलत्येका चिंता नवति पुनरन्या तदधिका
मनोवाक्काये हा विकृतिरतिरोषात्तरजसः ॥ विपन्नतावर्ते ऋटिति
पतयालोः प्रतिपदं न जंतोः संसारे नवति कथमप्यर्तिविरतिः ॥
॥ २ ॥ सहित्वा संतापानशुचिजननीकुहिकुहरे ततो जन्म प्राप्य
प्रचुरतरकष्टक्रमहतः ॥ सुखाज्ञासैर्यावत्स्पृशति कथमप्यर्तिवि
रतिं जरा तावत्कायं कवलयति मृत्योः सहचरी ॥ ३ ॥

॥ हवे बीजी संसारजावना जावेढे आ संसारमां दुरंतके० घणोमहोढो जेहनो
अंतनथी अनेदावानल सरिखो अर्थात् वनअग्नीसरखो एहवोजेलोच तेनेकोईपणरी
तें उदयनेपामनारो जे लोचरूप अंजोभिःके० उदकते शांतकरी शक्तीनथी पणउलढो
क्षोभने उत्पन्नकरेढे वलीइहां संसारमां मृगतृष्णा जेवीरीतेविफलढे तेवीरीतेइंझियोनी
तृष्णा प्रेरणाकरेढे तेपणविफलढे तोएहवा अनेकप्रकारना नानाविधजनयेंकरी बिहा
मणा संसाररूप अरण्यमां शीरीतें स्वस्थपणे रहिशकियें ॥ १ ॥ आसंसारमां एक
चिंतामटिजायढे तोफरी तेकरतांपण अधिक बीजीचिंताआवी उत्पन्नथायढे वली म
न वचन अने कायानाव्यापारेंकरी विकारथायढे तथाअत्यंतक्रोधना योगेंकरीरजो
गुणने पामवापणुंप्राप्तथायढे एरीतेंसंसारमां विपन्नरूप खाईनापाणीनी चमरीमां

पगलेपगले पडनारा प्राणीओने कोईवागेडु खनो अतथावतोनथी ॥३॥ वली पहे
जातो अपवित्रमाताना उदरनेविषे नानाप्रकारना उदरसंबंधी सतापोने सहनकर
तो कष्टनीपरपरायेकरी तामनतर्जनायेयुक्तथको रहेवे अने जन्मपाम्यापडे जेटलामां
सुखाजास करवानेअर्थे कोइपणपोताने यतीपीमाओ दूरकरेवे परतु एटलामातो मृ
त्युनी सहचारिणी एहवीजे जराअवस्था ते आवीने प्राणीनादेहनो आसकरेवे ते
वारे मसारमा सुखतेसुंवे अर्थात् कार्जजनथी ॥ ३ ॥

उपजातिवृत्त ॥ विश्वातचित्तो बत बभ्रमीति पक्षीव रुद्धस्तनु
पजरेऽग्नी ॥ नुन्नो नियत्याऽतनुकर्मतनुसंदानित सन्निहिता
तकौतु ॥ ४ ॥ अनुष्टुप्वृत्त ॥ अनतान् पुञ्जलावर्ताननंतान
तरूपन्नृत् ॥ अनंतशो भ्रमत्येव जीवोऽनादिज्ज्वाणवे ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ प्रारब्धे प्रेरणाकरेलो महोटाकर्मरूप तनुयेकरी बाधेलो कालरूप विद्या
डानीपासे वेवेलो एहवोप्राणी बतइतिखेदे शरीररूप पिज्जरामा पक्षीनीपरं रुंध्योथ
को आतिवत चिन्नेकरीफिरेवे ॥ ४ ॥ एरीतेअनंतानंत शरीरोनोधारणकरनारो एजी
वअनंतीवार अनादिकालनो संसारसमुद्रमा अनता पुञ्जलपरावर्त्तरूप पाणीनी त्र
मरीमा प्रतिघ्रमण करतोयको फिरेवे ॥ ५ ॥

॥ तृतीयजावनाष्टक केदारारागेण गीयते शांतसुधारसकुंमेमा एवेशी ॥

कलय ससारमतिटारुणं जन्ममरणादिजयजीत रे ॥ मो
हरिपुणेह सगलग्रह प्रतिपदं विपदमुपनीत रे ॥ क० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ वलीविशेषप्रकारे ससारजावनाजावतो ससारनीवीकदेखाडेवे मोहरूप
शत्रुये गलोथोवेइने पकडयुंवे तेणेकरी पगले पगले विपत्तीनेपामेला अरेजीव आ
ससारते जन्ममरणादिकना जयेकरी अत्यंतजयकरवे एवु तु जाण ॥ १ ॥

स्वजनतनयादिपरिचयगुणैरिह मुधा बध्यसे मूढरे ॥ प्रति
पद नवनवं रनुज्वै परिज्वै रसकृष्टपगूढ रे ॥ क० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हेमूर्खेआत्मातु स्वजन अने पुत्र इत्यादिकौना परिचयगुणेकरीने शुआ
ससारमां व्यर्थेबधायवे वली पगलेपगले नवानवा अतनुजवेकरी अने नवानवा परा
जवेकरी बारवारतु आलिंगितवो एटले युक्तवो ॥ २ ॥

घटयसि कचन मदमुन्नतेः कचिदहो हीनतादीन रे ॥ प्र
तिनवं रूपमपरापरं वहसि बत कर्मणाधीन रे ॥ क० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मातुं किहांकतो राजलक्ष्मीप्रमुख संपत्तीनामदने धारणकरेढे वलीकिहांकतो हीनतापामी रांकजेवो नीखारीथई हीनतापणाने धारणकरेढे ए वाआश्चर्य हेजीवतुं कर्माधीनथको जन्मजन्मप्रतें अपरअपरके० नवानवाज रूपध रेढे कोईनवेनीखारी कोईनवेराजा कोईनवेतिथैच कोईनवेनारकी वलीएकनवमांपण राजारंकपणुप्रमुख अनेकरूपधारणकरेढे एकेहेवो महोदो खेदनोहेतुढे ॥ ३ ॥

जातु शैशवदशापरवशो ॥ जातु तारुण्यमदमत्त रे ॥ जातु
दुर्जयजराजर्जरो ॥ जातु पितृपतिकरायत्तरे ॥ क० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अरेजीवतुं एकजन्ममांपण कोईकवारेंतो बालकअवस्थाने आधीनर हेढे अने कोईकवारेंतो तारुण्यअवस्थाना मदेकरी उन्मत्तथायढे वलीकोईकवारें दुर्जय जरा अवस्थायें करी दुःखवंतथायढे अनेकोईकवारें यमराजाना हाथमां सप डाईजायढे एहवी अवस्थाओने पामेढे ॥ ४ ॥

व्रजति तनयोपि ननु जनकतां ॥ तनयतां व्रजति पुनरेष रे ॥ जाव
यन् विकृतिमिति जवगते ॥ स्त्यजतमां नृजवशुजशेष रे ॥ क० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मा आसंसारमां कोईनवमांतो दीकरोते बापथायढे फरीकोईक नवमां बापतेदीकरो थायढे एहवी संसारी पुरुषोनी गतिओनी फजेतीजोईने मनु प्यजन्ममां जेना पुण्यशेषरह्याढे एहवो तुं आसंसारने मूकीआप ॥ ५ ॥

यत्र दुःखातिगददवलवैरनुदिनं दह्यसे जीव रे ॥ हंत
तत्रैव रज्यसि चिरं मोहमदिरामदह्नीव रे ॥ क० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अरेजीव आसंसारमां दुःख तथा आरतिजेचिंता अने रोगरूप दावान लेंकरीने तुं नित्यनित्यप्रते दाजेढे तोपणमोहरूप मदिराना मदेकरी उन्मत्तथईने तेमां जघणाकालसुधी अनुरक्तथायढे माटेबतइतिखेदे मोहनाफंदेज जीवदुःखीथायढे ॥ ६ ॥

दर्शयन् किमपि सुखवैजवं ॥ संहरंस्तदथ सहसैव रे ॥ विप्र
लंजयति शिशुमिव जनं ॥ कालवटुको ऽयमत्रैव रे ॥ क० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ अरेजीव जेमकोइलघुबालकने उगवासारुं कोईकचीजतेनाहाथमां आ पीपाढी हीनवीलइयें तेम हंतइतिखेदे आजगतमां कालरूपीओ बडुकके० चोर ते

तुजने कांइकसुख ऐश्वर्यादिक देखाडीने अकस्मात् तेसुखने जाणेनजहता तेवा
करीनाखेले एम ठोकराने ठगवानी रीते कालरूपबटुक लोकोने ठगेले. ॥ ७ ॥

सकल संसारजयजेदक ॥ जिनवचो मनसि निवधान रे ॥

विनय परिणामय नि श्रेयसं ॥ विहितशमरससुधापान रे ॥ ८ ॥

इति श्री शांतसुधारस गेयकाव्ये संसारजावना विजावनो
नाम तृतीय प्रकाशः ॥

अर्थ ॥ तेमाटे अरेविनयतु शांतिसुधारससुंनपानकरी समस्तसंसारिकजयना
नाशकरनार एहवा जिन श्री वीतरागनावचनने मनभाधारणकर अने मोक्षपाम
एरीते विनयविजयजीउपाध्याय पोतेजपोताना आत्मानेसीखामण आपेले ॥
इतिश्रीशांतसुधारसगेयकाव्ये संसारजावना विजावनोनाम तृतीय प्रकाश ॥ ३ ॥

स्वागतावृत्त॥ एक एव जगवानयमात्मा ज्ञानदर्शनतरंगसरंग ॥

सर्वमन्यङ्गपकटिपतमेतत् व्याकुलीकरणमेव ममत्वम् ॥ १ ॥

अर्थ॥ हवेचोथी एकत्वजावना जावेले एरुज जगवानते आआत्माते अने ज्ञानदर्श
न तथा चारित्ररूप तरंगेकरीने सरंगके० विलासीले पणते आत्मासिवाय बीजाजे
कांई कल्पितपुञ्जादिकले तेसर्व ममतास्पदमाज व्याकुलकरनारावे ॥ १ ॥

प्रबोधतावृत्तत्रया॥ अवुधै परजावलालसाजसदज्ञानदशा

वशात्मनि ॥ परवस्तुपु हा स्वकीयता विषयावेशवशादि

कल्प्यते ॥ २ ॥ कृतिना दयितेति चित्तन परदारेपु यथा

विपत्तयो॥ विविधातिजयावह तथा परजावेपु ममत्वजावना॥

३ ॥ अधुना परजावसवृत्तिं हर चेत् परितोवगुठितं॥ क्लृप्त

मालविचारचदनद्रुमवातोर्मिरसा स्पृशतु मां ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ परवस्तुउपर रहेलीअत्यंतऽज्ञाना योगेकरी उपनीजे अज्ञानअवस्थानी
आधीनता तेजेना अत करणमां व्यापीले एहवामूर्खोने जे परकीयवस्तुउपर स्वकी
यपणुकपेले तेमात्र शब्द रूप रसादिकविषयोना आवेशेंकरीजकट्योजायले ए ए
क महोदु खेदतुंकारणले ॥ २ ॥ पुण्यवानपुरुषे परस्त्रीने पोतानीस्त्रीकरी चित्तवनक
रतु तेजेमविपत्तीतुं कारणप्रायले तेमज परकीयवस्तुउपर जे ममत्वकरतु तेपण
नानाप्रकारनीपीमानु अने अनेकप्रकारना जयतुं कारणप्रायले ॥ ३ ॥ माटेहेआ

ત્મા હવે ચારેબાજુયેંવિંટેલી પરવસ્તુની સંવૃતિ જે આઠાદન તેનેતુંદૂરકર અને આત્મવિ
ચારૂપ ચંદનવૃક્ષ ઉપરના વાયુનીજહેરીનુંજે રસ તેનુંએકરૂપમાત્ર સ્પર્શકર ॥ ૪ ॥

અનુષ્ટુપ્વૃત્તં ॥ એકતાં સમતોપેતામેનામાત્મન્ વિ
નાવય ॥ લજ્જસ્વ પરમાનંદસંપદં નમિરાજવત્ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ અરેજીવ આસમતાયેંકરીયુક્ત એહવુંજે એકત્વપણું તેને તું પોતાના આ
ત્મામાં વિચારીજોઈશતો નેમિરાજરૂપીનાજેવો પરમાનંદ સંપદાનેપામિશ ॥ ૫ ॥

॥ ચતુર્થનાવનાષ્ટકં પરજીયારાગેણગીયતે ॥

વિનય ચિંતય વસ્તુતત્વં જગતિ નિજમિહ કસ્યકિં ॥ નવતિ
મતિરિતિ યસ્ય હૃદયે હૃરિતમુદયતિ તસ્ય કિં ॥ વિ૦ ॥ ૧ ॥
એક ઉત્પદ્યતે તનુમાનેક એવ વિપદ્યતે ॥ એક એવ હિ
કર્મ ચિનુતે ॥ સૈકેકઃ ફલમશ્રુતે ॥ વિ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવેવલીવિશેષેં એકત્વનાવનાનાવેઢે ઇહાંશ્રી વિનયવિજયજી ઉપાધ્યાય
પોતેજ પોતાનીઆત્માને ઉપદેશેઢે કે હેવિનય તું વસ્તુતત્વજે આત્મજ્ઞાન તેનું ચિંત
વનકે ૦ વિચારકર આજગતમાં કોઈનોસ્વકીયપણુંઢેકેશું એહવીબુદ્ધિ જેનારુદયમાં
ઉત્પન્નઆયઢે તેપ્રાણીને હૃરિતપાપાદિક ઉદયપામેઢેસું અપિતુતેને પાપોદયપામતુંજ
નથી ॥ ૧ ॥ હેઆત્મા તાહરોજીવ એકલોજ ઉપજેઢે એકલોજ મરણપામેઢે એક
લોજ કર્મનેબાંધેઢે અને તેબંધાયલા કર્મોનાફલનેપણ એકલોજ જોગવેઢે ॥ ૨ ॥

યસ્ય યાવાન્પરપરિગ્રહઃ ॥ વિવિધમમતાવીવધઃ ॥ જલધિ
વિર્નિહતપોતયુક્ત્યા પતતિ તાવદ સાવધઃ ॥ વિ૦ ॥ ૩ ॥
સ્વસ્વનાવં મદ્યમુદિતે નુવિ વિલુપ્ય વિચેષ્ટતે ॥ દૃશ્યતાં
પરનાવઘટનાત્પતતિ વિલુઠતિ જૃંજતે ॥ વિ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જિહાંસુધી જેપ્રાણીનેમાથે પરપરિગ્રહઉપર નાનાપ્રકારની જે મમત્વ ત
દૂપનારપડયોઢે તિહાંસુધી તો પહરાપ્રમુખ વજનદારવસ્તુયેંજરેલો જિહાજ જેમ સમુદ્ર
નાતલિયામાં જશ્વેસેઢે તેમ તેપ્રાણીપણ સંસારરૂપ સમુદ્રના તલિયામાં પમેલોજા
ણવું ॥ ૩ ॥ જેમ મદેકરી ઝન્મત્તથયલો પુરુષ સ્વકીયસ્વનાવ એટલે મૂલ સ્વના
વને લોપી જમીનઉપરપત્ની ચેષ્ટાકરેઢે તેમજ પરવસ્તુની ઘટનાયેંકરી ઝન્મત્તથયલો
પુરુષ સંસારરૂપ જમિનમાંપડેઢે લોટેઢે અને જંઝાયમાન થયોથકોરહેઢે ॥ ૪ ॥

पश्य कांचनमित्तरपुञ्जलमिलितमंचति कां दशां ॥ केवलस्य तु तस्य
रूपं विदितमेव जवाट्टशां ॥ वि० ॥ ५ ॥ एवमात्मनि कर्मवशतो जवति
रूपमनेकधा ॥ कर्म मलरहिते तु जगवति जासते कांचनविधा ॥ वि० ॥ ६ ॥
अर्थ ॥ जेमसुवर्णमा बीजाधातुनी मिश्रताथवाथी विपरीतदशानेपामेठे अने
तेसुवर्णना शुद्धस्वरूपनीतो हेजीव तहाराजेवाने खवरजठे ॥ ५ ॥ तेमजआत्मा
नेविपे कर्मरूप अन्यधातुना बडोकरी नानाप्रकारना रूपथायठे पणकर्ममलरहित
शुद्धज्ञानस्वरूपी आत्मातो सुवर्णसरखो देदीप्यमानजासेठे ॥ ६ ॥

ज्ञानदर्शनचरणपर्यवपरिचृत परमेश्वर ॥ एक एवानुभवसदने सर
मतामविनश्वर ॥ वि० ॥ ७ ॥ इति रुचिरसमतामृतरस क्षणमुदितमात्वाद्
य मुदा ॥ विनय विपयातीतसुखरसरतिरुदंचतु ते सदा ॥ वि० ॥ ८ ॥ इति श्री
शांतसुधारसगेयकाव्ये एकत्वजावनाविजावनोनाम चतुर्थ प्रकाश

अर्थ ॥ तेआत्मा ज्ञान दर्शनअने चारित्रना पर्यायेकरीयुक्त एहवो अविनागीजे एकपर
मेश्वर तेमहारा अनुभवगृह्णाम रम्यमाणथजो ॥ ७ ॥ माटेहेआत्मा प्राप्तथयलो एहवो अ
तिसुंदर समतारूप अमृतरस तेनोएकक्षणमात्र पण सतोपेकरी आस्वादनकर अने हे
विनय सर्वकाल विषयसुखथी अतीत एटलेजूदा एहवाजे शातिसुखरस तेनाउपर ताह
रेप्रीतिहोजो ॥ ८ ॥ ६० शांतसुधारसगेयकाव्ये एकत्वजावनाविजावनोनाम चतुर्थ प्रकाश
उपजातिवृत्तं ॥ पर प्रविष्ट कुरुते विनाश लोकोक्तिरेपा न मृपेति मन्ये ॥
निर्विश्यकर्मणुजिरस्य किं किं ज्ञानात्मनो नो समपादि कष्ट ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे पाचमी अन्यत्वजावना जावतोथको श्रीविनयविजयजी उपाध्यायकहे
ठे एकनायरमा बीजायेप्रवेशकखो एटले पहेलानोनाशकरेठे एहवु लोकोक्तुं बोलवु
मने खोटुजागतुनथी केमके महारोआत्मा ज्ञानस्वरूपीठे तेमा कर्मरूप परमाणुये प्र
वेशकरीने आत्माने कोणकोण कष्टोनथीआपी अर्थात् सर्वकष्टोआपीजठे ॥ १ ॥

स्वागतावृत्तम् ॥ खिद्यसे ननु किमन्यकथार्त सर्वदेव ममतापरतत्र ॥

चितयस्यनुपमान्कथमात्मन्नात्मनो गुणमणीन्नि कदापि ॥ २ ॥

अर्थ ॥ अरेजीवतु सर्वकाल ममताने स्वाधीनथई अन्यजे पुञ्जादिक तेनीज
गोष्टीये पीडितथको काखेदपामेठे अने जेहनीकोइउपमाजनथी एवा तारी आत्मा
ना गुणरूपजे मणीरत्न तेनुकोइवारेंपण चितन केमकरतोनथी एकेटळुं अयुक्तेश ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तद्वयम् ॥ यस्मै त्वं यतसे विज्ञेपि च यतो यत्रा
निशं मोदसे यद्यन्नोचसि यदिष्ठसि हृदा यत्प्राप्य पेप्रीयसे ॥
स्निग्धो येषु निजस्वप्नावममलं निर्लोठ्य लालप्यसे तत्सर्वं पर
कीयमेव जगवन्नात्मन् किञ्चित्तव ॥ ३ ॥ डुष्टाः कष्टकदर्थनाः क
तिन ताः सोढास्त्वया संसृतौ तिर्यङ्नारकयोनिषु प्रतिहतविन्नो
विचिन्नो मुहुः ॥ सर्वं तत्परकीयदुर्विलसितं विस्मृत्य तेष्वेव हा
रज्यन्मुह्यसि मूढ तानुपचरन्नात्मन् न किं लज्जसे ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मातुं जेनेवास्ते घणीयत्नकरेठे अने जेनाथकी घणोबीहितोरहेठे
तथा जेथकी सर्वकाल आनंदपामेठे वली जेनाअर्थेघणुंशोचकरेठे अथवा जेनेतुं
ताहराकदयमां हरहमेस इठेठे वली जेनादेखवाथी अत्यंतप्रीतिपामेठे जेनेविषे तुं
घणुंस्नेहराखी पोतानानिर्मल ज्ञानादिक स्वप्नावनो नाशकरी लालनपालनकरेठे इ
त्यादिकक्रियाते सर्वपरकीयजठे पण हेआत्मस्वरूपी जगवन् एमांस्वकीय ताहरोकां
इनथी ॥ ३ ॥ अरेजीवतुंपूर्वोक्तप्रकारेंकरतोथको आसंसारमां तिर्येच अने नारकीनी
योनीमां अत्यंतडुष्ट एहवी अनेककदर्थनाओ तेंजोगवीनथीकेसुं अपितु जोगवीतोठे
ज केमके मुहुके० वारंवार नरकादिकयोनीओमां हणाणुं ठेदाणुं चेदाणुं एहवीएह
वी तहारी अवस्थाओथइ तोपणहेमूर्ख तेसर्व परकीय एटले स्वरूपविना पुञ्जनासंग
थी दुर्विलासथया तेनेविस्मृतकरी फरितेनावपरज प्रेमधरीने मोहपामेठे अनेतेहतुं
ज सेवनकरतोथको केमलज्जातोनथी साटे हाइतिखेदे एपणमहोटी खेदनीजवातठे

अनुष्टुप्वृत्तं ॥ ज्ञानदर्शनचारित्रकेतनाचेतनां विना ॥

सर्वमन्यधिनिश्चित्य यतस्व स्वहिताप्तये ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मातुं ज्ञान दर्शन अने चारित्रनी आश्रयचूतजे चेतना तेविना
बीजाजे विजाविक पदार्थोठे तेसर्वने निश्चयथकी तहाराथी अन्यके० जूदाजाणीने
पोताना हितने अर्थेयत्नकर ॥ ५ ॥

॥ पंचमजावनाष्टकं श्रीरागेण गीयते ॥ तुङ्गुणपारनदिस्रअणोएदेशी ॥

विनय निजालय निजचवनं तनुधनसुतसदनस्वजनादिषु किं नि
जमिह कुगतेरवनं ॥वि०॥१॥ येन सहाश्रयसे इतिविमोहादिदमहमि
त्यविचेदं तदपि शरीरं नियतमधीरं॥त्यजति जवंतं धृतखेदं॥वि०॥१॥

अर्थ॥हवेविशेषे अन्यत्वजावनाजावता श्रीविनयविजयजी उपाध्याय पोतानेउप देशकरेढे के हेविनय तुतहारापोताना आत्मारूपघरने जो अने आससारमां शरीर इव्य पुत्र घर स्वजनादिकमा कोणतुजने डुर्गतिथीरहूण करवालोढे अर्थात्कोइज नथी एटलेतु स्वजनादिकनेअर्थे माताकर्मकरेढे तेकर्मनायोगथी जेवारे नरकादिक डुर्गतिमाजइस तेवारे तहारोहाथपकमीने तुजने कोइडुर्गतिथी वारीराखजेनही ॥१॥ बीजातोदूररह्या पणजेनीसाथे तु अत्यंतमोहनावश्यककी ऐकपणुंकरेढे एहदुजे शरीरतेपण निश्चयथीअधीरोढे सेवट खेडकरावी तुजने मूकीचाव्योजसे अथवा खेद नोकरनारतुढो एहवा तुजनेमूकी चाव्योजसे ॥ २ ॥

जन्मनि जन्मनि विविधपरिग्रहमुपचिनुपे च कुटुंबं॥ तेषु जवं
तं परजवगमने नानुसरति कृशमपि सुबं ॥ वि० ॥३॥ त्यज
ममतापरितापनिदानं ॥ परपरिचयपरिणामं ॥ जज निरसंगत
या विशदीकृतमनुजवसुखरसमजिराम ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हेप्राणीतु जन्म जन्मने विषे विविधप्रकारना परिग्रहने संपादनकरेढे तेमज नानाप्रकारना कुटुंबने सपादनकरेढे परतु जन्मातरेंजाता ते पूर्वोक्तपरिग्रह माथी एकदोकडो पण ताहरीसाथेंआवतोनथी ॥ ३ ॥ माटे ममतानायोगेकरी अत्यंततीव्रतापतुं मुख्यकारण एवो परकीयवस्तुनो परिणाम तेनोल्यागकर अने नि सग लपणेकरी स्वहृथयलु आट्हादनोकरनार एहदुजेअनुजवसुख तेनुसेवनकर ॥ ४॥

पथि पथि विविधपथे पथिकै सह कुरुते क प्रतिबंधं ॥
निजनिजकर्मवशै स्वजने सह कि कुरुपे ममतावध॥वि०॥५॥
प्रणयविहीने दधदन्निपगं ॥ सहते बहुसतापं ॥ तथि नि·
प्रणये पुजलनिचये बहसि मुधा ममतातापं ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमपथीमाणसने जूढेजूढेस्थानके मार्गमार्गमा वाटालुजोकनु मिलाप थतोजायढे पणते वाटमार्गुनीसाथे कोइप्रतिवधकरतोनथी तेमजपोतपोताना कर्म नेवशे आवीमव्या एहवावाटमार्गुतुल्य जे तारास्वजनजोक तेनीसाथेतु ममत्वनो प्रतिबंधकाकरेढे ॥५॥ जेमकोइ स्नेहगून्यपदार्थहोय अथवामनुप्यहोय तेनाउपर स्नेहधरनाराप्राणी बहुसतापने सहनकरेढे तेमज तुपण ताहाराउपर निस्नेही ए ह्वोजे पुजजनोसमुदाय एटलेपोतानुशरीर तेपणपुजजे अनेजेस्वजनादिक शरीरी

जीवते तेपणपुञ्जजते तथा नवविधपरिग्रह तेपणपुञ्जजते एहवापुञ्जजना समुदायउप
र व्यर्थ ममता रूप ताप धारण करीने संताप सहन करेते ॥ ६ ॥

त्यज संयोगं नियतवियोगं ॥ कुरु निर्मलमवधानं ॥ नहिविद
धानः कथमपि तृप्यसि ॥ मृगतृष्णाघनरसपानं ॥ वि० ॥ ७ ॥ नज
जिनपतिमसहायसहायं ॥ शिवगतिसुगमोपायं ॥ पिव गद
शमनं परिहृतवमनं ॥ शांतसुधारसमनपायं ॥ वि० ॥ ८ ॥

५० शांतसुधारसगेय काव्ये अन्यत्वज्ञावनाविज्ञावनो नाम पंचमः प्रकाशः

अर्थ ॥ माटेनिश्चयेंकरी जेहनो वियोगयवानोते एहवापुञ्जजादिकसाथे जे तें सं
योगकछुंते तेनो त्यागकर अने निर्मल एहवोजेपोतानो शुद्धात्मजावतेने विपे अवधान
के० स्वस्थथइ एकाग्रपणेलक्ष्मराख केमकेकोइपणप्राणी मृगतृष्णारूप जलनुंपानक
रीने कदापिकालें तृप्तयवानोनथी तेमतुं पण परवस्तुउपर ममत्तराखी कोइकालें
आत्मरतिमां तृप्तिपामनारनथी ॥ ७ ॥ माटेरेआत्मा तुं असहायने सहायनाकर
नार एटलेअशरणने शरणनूत एहवातीर्थेकरदेव तेनुंसेवनकर अनेनिरदोष मोक्ष
गतिमांजवानुं जे सुगमोपाय अथवा जेमांथी परिकृतके० नाशपाभ्युंते वमनंके०
मोक्षनासुखनो वमवापणुं वली गदशमनके० संसाररूप रोगनो समावनार एहवो
जे शांतनामा सुधारसके० अमृतरस तेनो पिवके० पानकर ॥ ८ ॥ इति श्री शांतसु
धारसगेयकाव्ये अन्यत्वज्ञावनाविज्ञावनो नाम पंचमः प्रकाशः

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं ॥ सन्निधौ मदिराघटः परिगलतल्लेश
संगाशुचिः शुच्या मृद्यमृदा बहिः स बहुशो धौतोपि गंगो
दकैः ॥ नाधत्ते शुचितां यथा तनुचृतां कायो निकायो महावी
रत्सास्थिपुरीषमूत्ररजसां नायं तथा शुद्ध्यति ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेठही अशुचि जावना जावेते जेम मदिरा गालवानुंयंत्र जारीनीमाफ
कं बिडेंकरी सहितथायते तेबिडोमांथी मदिरागलावेते तेथी तेबिडोमां मदिराना
कणिआनुं अंशरहीजायते तेजेशमात्र पण मदिरानासंगेकरीने अपवित्रथयलुं
एहवोजे मदिराना जाजननो बिड तेनेपवित्रकरवाने अर्थ बाहिरथी माटीसाथें गसी
ने पडे गंगानदीना पाणीयेंकरी घणावखत धोइधोइने साफकरवामांमियें तोपणते
मदिरागालवाना बिडो कोइवारें पवित्र थायनही तेमज मनुष्यनो अत्यंत बीजत्स

डुगडाकरवायोग्य हाम रक्त मल मूत्रनोस्थानकरूप शरीर तेने माटीयेगसवाथी
अथवा गंगादिकनापाणीये नवराब्याथी पणपूर्वोक्त दृष्टातेकोड्वारे शुद्धयातुनथी?

मंदाक्रांतावृत्तास्नायं स्नायं पुनरपि पुनः स्नांति शुद्धान्निरङ्गि वा
रं वारं वत मलतनु चंदनैरचयंते ॥ मूढात्मानो वय मपमला प्री
तिमित्याश्रयंते नो शुद्ध्यते कथमवकरः शक्यते शोक्षुमेवं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ माटेजगतमा जेनुंअंत करण मूढथयुळे एहवालोके स्नानकरीने वा
रवार शरीरशुद्धि करवानेअर्थे फरिपण स्नानकरेळे तथा वारंवार मलनास्थानकरू
प शरीरने चदनेकरीचर्चेळे अने अर्मेनिर्मलथया एवुकहीने प्रीतिकरेळे पण एम न
थी जाणताजे एशरीर तो किवारेपण शुद्धयातुनथी केमके खात्रनुं उकरडो तेको
इरीते शुद्ध थायकेसुं अर्थात्तनजथाय ॥ ७ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं ॥ कर्पूरादिनिरर्चितोपि लशुनो नो
गाहते सौरभं नाजन्मोपकृतोपि हंत पिशुन सौजन्यमा
लवते ॥ देहोप्येव तथा जहाति न नृणां स्वान्नाविकी विस्त्र
तां नान्यक्तोपि विजूपितोपि बहुधा पुष्टोपि विश्वस्यते ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेमलसणमा कर्पूरादिकपदार्थोनो जेलकखो तोपण लसणकांइ सुगंधी
वत थायनही तथा जन्मपर्यंत उपकारकखोहोय तोपण दुर्जनपुरुष काइ सौजन्यता
ने धारणकरतो नथी तो हंतइतिखेदे आमनुष्यनुंशरीर तेपण स्वनावसिद्ध दुर्गंधने
मूकतुनथी आशरीरने विविधप्रकारनासुगंधीतेलेकरीमसल्यो अनेवस्त्रालंकारेकरी
जूपितकखो तथा खवरावी पीवरावीने अत्यंतपुष्टकखो तोपण विश्वासनोपात्र था
यनही एटले एशरीर हवेसारुंथयुं एहवोविश्वास कदापिआवेनही ॥ ३ ॥

उपेक्षवज्रावृत्तं ॥ यदीयससर्गमवाप्य सद्यो नवेच्छुचीनामशुचित्वमु
चै ॥ अमेध्योनेर्वद्रपुपोस्य शौचसंकल्पमोहोयमहो महीयान् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ शरीरनोसंबंधपामिने पवित्रपदार्थोने पण अपवित्रतापणु आवेळे केम
के आशरीरने उत्तमजातिना चदनादिके मर्दनकरो तो तेचदनादिक थोडीजवारमा
पोतानुं सुगंधतापणुमूकीने दुर्गंधतानेधारणकरेळे तेमज उत्तमप्रकारनाजोजन खव
राब्याथी तेपण तुरत नरगमय थयीजायळे एवो आ अपवित्रवस्तुने उत्पत्तिनुकार
ण जेशरीर तेनेपवित्रपणु करवाना सकटपनो मोहराखनु एमहोटीआश्चर्यकारीनेध

स्वागतावृत्तं॥इत्यवेत्य शुचिवादमतथ्यं पथ्यमेव जगदेकपवित्रं ॥

शोधनं सकलदोषमलानां धर्ममेव हृदये निदधीयाः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एरीतें शरीरने पवित्रकरवानोवाद स्वोटोजाणीने जगतमां एकपवित्र पथ्य तो समस्तदोषरूपमलनो शोधक एहवोजेधर्म तेहनेहृदयमांधरो ॥ ५ ॥

॥ पट्टजावनाष्टकं आसावरीरागेण गीयते कागारेतनुचुनिचुनिजावे एदेशी. ॥

जावय रे वपुरिदमतिसलिनं विनय विबोधय मानसनलिनं॥

पावनमनुचितय विनुमेकं॥परममहोमयमुदितविवेकं॥जा०॥१॥

दम्पतिरेतोरुधिरविवर्ते किं शुभमिह मलकश्मलगते॥ नृशम

पि पिहितः स्रवति विरूपं को बहुमनुतेऽवस्करकूपं ॥जा०॥२॥

अर्थ ॥ हवेविनयविजयजी उपाध्याय पोतेंपोताने उपदेशकरतो अशुचिपणुं जावेढे हेविनय आशरीरनेतुं घणुजमलीनजाणीने पोतानुंमनरूपकमल प्रफुल्लित कर वलीजे परमतेजस्वी अनेजेनाथकी उत्तमविचार उत्पन्नथाय एहवो एकपवित्र परमात्मानुं चिंतवनकर ॥ १ ॥ स्त्रीनोरक्त अने पुरुषनो रेत तेनापरिणाम स्वरूपथी उत्पन्नथयुं एहवुं मलमयजे कश्मलके० चीखलतेनी गर्ताके० खाइ रूप आ शरीर तेमांसुसारुंढे जोआशरीरने अत्यंतढाकीराखुं तोपणतेमांथी विरूपपणे माठोडुर्गंधज स्रवेढे तोएवांकचराना कूवाने कोणरुडोकरी माननारुंढे अर्थात् कोइपण उकरडारूप कचरायेंकरी नरेला कूवाने नलुंमानसेनही ॥ २ ॥

नजति सचंजं शुचि तांबूलं ॥ कर्तुं मुखमारुतमनुकूलं ॥तिष्ठ

ति सुरजि कियंतं कालं॥मुखमसुगंधि जुगुप्सितलालं॥ जा०

॥३॥असुरजिगंधवहोंतरचारी॥आवरितुं शक्यो न विकारी॥

वपुरुपजिघ्रसि वारंवारं॥हसति बुधस्तव शौचाचारं ॥जा०४॥

अर्थ ॥ सुंदरतांबूलमां कर्पूरप्रमुखनाखीने मुखसंबंधीवायु अनुकूलकरवानेअर्थे खायढे परंतु निंदाकरवायोग्य अनेघणीज डुगढाकरवायोग्यढे लालजेनी वली अपवित्रजेनोगंध एहवा तहारामुखनी सुगंधीते केटलोक वखतरहसे ॥३॥ शरीरमांचाल नारो विविधप्रकारना विकारेंकरीसहित असुरजिगंधनो वहेनारो जे ताहारामुखनो वायुतेने ढांकीमूकवाने तुंसमर्थथयोनही तोताहराअंगने सुगंधीपदार्थोनो जेपकरी वारं वार तेहनो सुवासलियेढे एतारो पवित्रतानो आचारजोइने पंडितलोकोहसेढे ॥४॥

द्वादश नव रधाणि निकामं ॥ गलदशुचीनि न यांति विरामं ॥
यत्र वपुषि तत्कलयसि पूतां ॥ मन्ये तव नूतनमाकूत ॥ जाण ॥ ५ ॥
अशितमुपरकरसंस्कृतमन्नं जगति जुगुप्सां जनयति हन्नं ॥ पुं
सवनं धैनवमपि लीढं भवति विगर्हितमति जनमीढं ॥ जाण ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अतिशयेकरी जेमाथी रात्रदिवस अपवित्रवस्तुश्रवेठे पणकोड्वारे विरा
मपामतिनथी एहवास्त्रीना बारठिड् अने पुरुपनानवठिड् तेठिडेकरीसहित एहवा
शरीरने तुपवित्रपणोजाणोठे माटेए ताहरोकोड् नवोज आचारजणायठे ॥ ५ ॥ ना
नाप्रकारे वगारप्रमुखना संस्कारेकरी सस्कृतकरेलुं पचावेळुं एहबुजे अन्न तेपण आ
शरीरमा आरोग्यायकी हन्नके० विष्टारूपयड्जायठे तेणेकरी जगतमा जुगुप्सा
के० डगड्ठावत्पन्नकरेठे वली आशरीरने वीर्यनीवृद्धिकरनारुं गायनुंडुध प्राशनक
रीने फरीतेपुरुषे मूत्रितकखोथको तेपणअत्यंत निदाकरवायोग्य थड्पडेठे ॥ ६ ॥

केवलमलमयपुञ्जलनिचये अशुचीकृतशुचिन्नोजनसिचये ॥ वपु
पि विचितय परमिहसारं शिवसाधनसामर्थ्यमुदार ॥ जाण ॥ ७ ॥
येन विराजितमिदमतिपुण्य तच्चितय चेतननैपुण्या ॥ विशदागमम
धिगम्य निपानं विरचय शांतसुधारसपान ॥ जाण ॥ ८ ॥ इति श्री
शांतसुधारसगेयकाव्ये अशौचज्ञावनाविज्ञावनोनाम पष्ठ प्रकाश

अर्थ ॥ माटे केवलमलरूप पुञ्जनोसमूह अने पवित्रन्नोजनने अपवित्रपणु आ
पनार एहवाशरीरमा मात्रएक मोहसाधन करवानुजे सामर्थ्यठे एहिजमहोठो सार
नूतजाण ॥ ७ ॥ मोहसाधनेकरी जूपितकखोथको ए शरीरपवित्रथायठे तेचेतना
नीज चातुर्यताजाणवी पणजेमा निर्मलसिद्धातरूप जलमिलेठे एहवो जलस्थान
कजोडने शांतसुधारसनोपानकर ॥ ८ ॥ इति श्री शांतसुधारसगेयकाव्ये अशुचिना
वनाविज्ञावनोनाम पष्ठ प्रकाश

नुजंगप्रयात वृत्तां ॥ यथा सर्वतो निर्जरै रापतत्रि प्रपूर्येत सद्यः पयोनिस्त
टाक ॥ तथैवाश्रवे कर्मणि संनृतोगी भवेद्वाकुलश्वचल पकिलश्च ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ह्येसातमी आश्रवणावना जावेठे जेम सर्वबाळुथी पमता पाणीना
निजरणायेकरी तत्कालतलाव जराड्जायठे पठे पाणीनातरगेंकरी चचलयायठे ते

मज कादववधेते इत्यादिके व्याकुलथायते तेम आश्रवेंकरीयुक्तप्राणी कर्मरूपपाणी
यी जरपूरथई व्याकुल अने चंचलथको पापरूपकादवें सहितथायते ॥ १ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं ॥ यावत्किंचिदिवानुजय तरसा कर्मह
निर्जीर्यते तावच्चाश्रवशत्रवोऽनुसमयं सिंचति नूयोपि तत् ॥
हा कष्टं कथमाश्रवप्रतिजटाः शक्या निरोद्धुं मया संसा
रादतिजीषणान्मम हहा मुक्तिः कथं जाविनी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ते जेटलामां अनुजवलेइने बलात्कारेकरी महारा अत्मांमांथी कांइक
र्मने हुं शुष्ककरुंतुं तेटलामांवली आश्रवरूपशत्रु समयसमयप्रतें कर्मोने फरी सी
चनकरेते माटे हाइतिखेदे मने एवुं कठणलागेते के हुं आश्रवरूपशत्रुने केवीरीते
जीतिशकुं अने एरीतेंतो अत्यंतजयंकर संसारथकी महारोटूटको पण सीरीतेंथसे ॥ २ ॥

प्रहर्षणीवृत्तं ॥ मिथ्यात्वाविरतिकषाययोगसंज्ञाश्रत्वारः
सुकृतिजिराश्रवाः प्रदिष्टाः ॥ कर्माणि प्रतिसमयं
स्फुटैरमीजिर्बध्नंतो भ्रमवशतो भ्रमंति जीवाः ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ पुण्यवंतपुरुषोए १ मिथ्यात्व २ अव्रति ३ कषाय ४ योग एचारनाम
ना चारआश्रवकह्याते ते समयसमयप्रतें एचारआश्रवना योगेकरी कर्मोने बांध
नारा जीवो ते चमेकरी चारगतिरूप संसारमांजमेते ॥ ३ ॥

रथोद्धतावृत्तं ॥ इन्द्रियाव्रतकषाययोगजाः पंच पंच चतुरन्वितास्त्र
यः ॥ पंचविंशतिरसक्रिया इति नेत्रवेदपरिसंख्ययाऽप्यमी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ पांचइन्द्रियो तथा प्राणातिपातादिक पांचअव्रत अने क्रोधादिक चारक
षाय वली मनादिक त्रणयोग तथा कायिकादिक पचीस असक्रिया एरीते सर्व
मलीने आश्रव बेतालीस प्रकारनुंते ॥ ४ ॥

इजवज्रावृत्तं ॥ इत्याश्रवाणामधिगम्य तत्वं निश्चित्य सत्वं श्रुतिसन्निधा
नात् ॥ एषां निरोधे विगलद्विरोधे सर्वात्मना जागृ यतितव्यमात्मनू ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एहवुं आश्रवनुं तत्वजाणीने निश्चयथकी शास्त्रसन्निधानपणुं एटछे
आगम सिद्धांतरूप शास्त्रनुं ठतापणुं तेजेनाथकी विरोधगयुंते एहवा आश्रवरूप
शत्रुनो निरोधकरवा विषे हेआत्मातुं दुरत यत्नकर ॥ ५ ॥

સતમનાવનાટક ધનાશ્રીરાગેણ ગીયતે ॥ જોલીમારેહસારેવિપયનરાચિયે એદેશી ॥

પરિહરણીયા રે સુકૃતિજિરાશ્રવા હૃદિ શમતામવધાય ॥ પ્રજવં
ત્યેતં રે જૃશમુચ્છંચલા વિજુગુણવિજવવધાય ॥ પરિ ૦ ॥ ૧ ॥

કુગુરુનિયુક્તા રે કુમતિપરિપ્લુતા ॥ શિવપુરપથમપદાય
પ્રયનતેડમીરે ક્રિયયા હૃષ્ટયા પ્રત્યુત શિવવિરહાય ॥ પરિ ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ સુકૃતવતપુરુષે હૃદયમાં સમતાધારણકરી આશ્રવનોપરિહારકરવો અરે
જીવ આ લોચદના શાકલનીપરે બાધીરાચનારો જે આશ્રવ તે વિજુજે પરમાત્મા
તેનાગુણરૂપ એશ્વર્યતાનો નાગકરવાને સમર્થચાયઠે ॥ ૧ ॥ કુગુરુયેકરેલીપ્રિરણા
અને કુમતિયેકરી સુકથયલા હેહૃષ્ટજીવ તુ કાચિકાદિક હૃષ્ટક્રિયાડમા પ્રવર્તવે
કરી મોહપુરીયે જવાનો માર્ગમૂકીને ડલટોમોહમાર્ગનો નાશકરવાનુજ યત્નકરેઠે ॥ ૨ ॥

અવિરતચિત્તા રે વિપયવશીકૃતા વિપદંતે વિતતાનિ ॥ ૬હ
પરલોકે રે કર્મવિપાકજાન્યવિરલહ. સ્વશતાનિ ॥ પરિ ૦ ॥ ૩ ॥

કરિઝપમધુપા રે શલજમૃગાદયો વિપયવિનોદરસેન ॥ હંત
લજનતે રે વિવિધા વેદના વત પરિણતિવિરસેન ॥ પરિ ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જેનાચિત્તમા વેરાગ્યનથી એહવા વિપયને પરાધીનથયલાપ્રાણી ૬હલોકે
તથા પરલોકેપણ નિરતરપણે કર્મનાપરિણામોથી શ્વપન્નથયલા જૈકમાહુ સ્વોનું
સહનકરેઠે ॥ ૩ ॥ હસ્તિ મત્સ્ય વ્રમર પતંગ અને મૃગ એવા પાંચજાતના પ્રાણીઓ
અનુક્રમેસ્પર્શ રસ ગંધ રૂપ શબ્દ એ એકેકાવિપયના વિનોદરસેકરી નાનાપ્રકારની
વેદનાઓને એવિષયોના પરિણામ જે વિરસ એટલે માઠારસ તેણેકરીપામેઠે એ મહો
દુંલેદનુ કારણઠે ॥ ૪ ॥

ઉદિતકપાયા રે વિપયવશીકૃતા યાતિ મહાનરકેપુ પરિવ
ર્તતે રે નિયતમનતશો જન્મજરામરકેપુ ॥ પરિ ૦ ॥ ૫ ॥

મનસા વાચા રે વપુષા ચચલા હુર્જયહરિતજરેણ ॥ ઉપલિ
પ્યતેરે તત આશ્રવજયે યતતા કૃતમપરેણ ॥ પરિ ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ જેને ક્રોધાદિક કપાય ઉદયમાઆવ્યાઠે તેપ્રાણીઓ પાંચહિંસ્રોના
વિષયોને સ્વાધીનથયલાઠે તેણેકરી મહોટા નરકમા જાયઠે અને અનતિવાર જન્મ
જરામરણકરેઠે ॥ ૫ ॥ આશ્રવેકરી ચચલ થયલા પ્રાણી મન વચન અને કાયાના

योगें दुर्जय एहबुंजेपाप तेणेकरी युक्तथायढे माटे चतुरपुरुषें आश्रवने जीतवानुं
प्रयत्नकरवुं अने नवा कर्म बांधवानही ॥ ६ ॥

शुद्धायोगा रे यदपि यतात्मनां स्रवंते शुद्धकर्माणि ॥ कांचन
निगडांस्तान्यपि जानीयात् हतनिवृत्तिशर्माणि ॥ परि० ॥ ७ ॥
मोदस्वैवं रे साश्रवपाप्मनां रोधे धियमाधाय ॥ शांतसुधारसपा
नमनारतं विनय विधाय विधाय ॥ ८ ॥ इतिश्री शांतसुधा
रस गेयकाव्ये आश्रवजावनाविजावनोनाम सप्तमः प्रकाशः

अर्थ ॥ जेणेपोतानुं मनस्वाधीनकसुं तेनाशुद्धयोगजेने ते शुद्धयोग जोपण
शुद्धकर्मांनेज स्रवेढे एटले शुद्धकर्मांनीज प्राप्तिकरावेढे परंतु तेकर्मांपण मोक्षसुख
ना नाशकरवाने शोनानीबेडीसरखा जाणवा ॥७॥ माटे विनयविजयजी उपाध्याय
पोते पोतानेकहेढे के अरेविनय आवाप्रकारेंकरी आश्रवसहित जेपाप तेनोनि
रोधकरवा उपर बुद्धिराखी वारंवार शांतिसुधारसनो पानकरीकरीने आनंदपाम ॥८॥
इतिश्रीशांतसुधारस गेयकाव्ये आश्रवजावनाविजावनो नाम सप्तमः प्रकाशः

स्वागतावृत्तद्वयं ॥ येन येन य इहाश्रवरोधः संजवेन्नियतमौ
पयिकेन ॥ आज्ञियस्व विनयोद्यतचेतास्तत्तदांतरदृशा परिज्ञा
व्य ॥ १ ॥ संयमेन विषयाविरतत्वे दर्शनेन वितथान्निनिवे
शं॥ ध्यानमार्तमथ रौद्रमजस्रं चेतसः स्थिरतया च निरुंध्याः ॥२॥

अर्थ ॥ हवेआठमी संवरजावनाजावेढे अरेविनय आजगतमां जे जे उपायेंकरी
निश्चयशी आश्रवनोरोध अतोहोय ते ते उपाय ताहरी अंतरदृष्टियेंजोइ तेनेविषे
चित्त लगामीने तेनेस्वीकारकर ॥ १ ॥ एटले संयमेंकरीने विषयउपर वैरागकर
सम्यक्त दर्शनेकरीने अग्निनिवेशके० मिथ्यात्वनो आग्रहमूकीआप अने चित्तना
स्थिरपरिणाम पणे करीने आर्त तथा रौद्र एबे ध्याननुं निरंतर रुंधनकर ॥ २ ॥

शालिनीवृत्तं ॥ क्रोधं ह्यांत्या मार्दवेनाग्निमानं हन्या मायामार्जवेनो
ज्वलेन॥ लोचं वारांराशिरोऽं निरुंध्याः संतोषेण प्रांगुना सेतुनेवा ॥३॥

अर्थ ॥ ह्मायेंकरी क्रोधनो जयकर मार्दवेंकरी अग्निमाननो जयकर सरलपणे
आगम ग्याजेकपट तेने हणीनाख वलीसमुडजेबो डुप्कर जे लोच तेहनो उंचो सेतु
शत्रुनो निरुंध्याः संतोष तेणेकरी रोधकर ॥ ३ ॥

स्वागतावृत्त॥ गुप्तिनिस्तिमृजिरेवमजय्यान् त्रीन् विजित्य तरसाऽधमयो
गान् ॥ साधुसवरपथे प्रयतेथा लप्स्यसे हितमनीहितमिदम् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ एमज मनगुप्ति वचनगुप्ति अने कायगुप्ति एत्रण गुप्तियेंकरीने जे जीत
वाने घणाजडजेन निदनीक एहवा त्रण दुष्टयोग्य तेने जीती रुडासवर मार्गनेवि
पे यत्नकर एटले प्रकाशवत् देदीप्यमान अने कोङ्कालें विनाशने न पामनारा एह
वा जे हितार्थ तेने पामीत अर्थात् मोहसुखने पामीत ॥ ४ ॥

मंदाक्रातावृत्तं ॥ एवं रुद्धेष्वमलहृदयैराश्रवेष्वाप्तवाक्यश्रद्धाचंच
त्सितपटपटु मुप्रतिष्ठानशाली ॥ शुद्ध्यैर्गैर्जवनपवनै प्रेरितो
जीवपोत स्रोतस्तीर्त्वा नवजलनिधेर्याति निर्वाणपुर्या ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एवाप्रकारेंकरी स्वहृद्दयवत् पुरुषे आश्रवनी रोधकरवो पठे आप्तके
पोतानाहितवांठक तीर्थंकरादिक पुरुषोना वाक्योत्तर जेश्रद्धाराखवी तेजाणीये
वाहणेनेविषे एकसुंदर अनेउज्ज्वल वावटोचडाव्यो एहवो नूतनपीठबंध थयो थको
शुद्धमनोयोग शुद्धवचनयोग शुद्धकाययोग एत्रणयोग तेहिज जाणिये कोङ्क वेग
वानवायरो तेणोकरि प्रसूयोथको जीवरूपीश्रो जहाज तेससारसमुद्रनो प्रवाह्तरी
ने तुरत मोहुरूप नगरिये जइपहोचेने ॥ ५ ॥

॥ अष्टमजावनाष्टक नटरागेण गीयते महावीरमेरो लालन एवेशी ॥

शृणु शिवसुखसाधनसङ्घपाय सङ्घपायं रे सङ्घपाय ॥ शृणु शिवसु
खसाधनसङ्घपाय ॥ ज्ञानादिकपावनरत्नत्रयपरमाराधनमनपाय
॥ शृ० ॥ १ ॥ ॥ विषयविकारमपाकुरु दूरं क्रोधं मान सहमायं ॥
लोभ रिपुंच विजित्य सहेल ॥ नज सयमगुणमकपाय ॥ शृ० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे विनय तु मोहसाधननो रुढोत्पाय साजल एकतो निर्दोषपवित्र
ज्ञानादिक रत्नत्रयसुं आराधनकर बीजो पाचेडियोना विषयसबंधीजे विकारोने ते
हनेदूरकर त्रीजोमायासहित क्रोध मान अनेलोभरूप शत्रुश्रोनी हेजनाकरी सहेज
मा श्रमविना एचारेकपायने हलकटजेवा जाणी जीतीजेऽने कपायथी अन्यथयलो
एहवोजे सयमरूप गुण तेनुसेवनकर ॥ २ ॥

उपशमरसमनुशीलय मनसा रोषदहनजलदप्रायं ॥ कलय
विरागं धृतपरजागं हृदि विनयं नायं नायं ॥ शृ० ॥ ३ ॥
आर्ति रौंङ ध्यानं मार्जय ॥ दह विकल्पपरचनानायं ॥
यदियमरुद्धा मानसवीथी ॥ तत्त्वविदः पंथा नायं ॥ शृ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ क्रोधरूपअग्नीने शमाववा मेघनीपरं शांतिनोकरनार एहवोजे उपशम
रस तेहने तुं मनसां धारणकर हे विनय रुदयमां धारणकरेलोजे परपुजजादिक
संबंधी जाग तेहने तहारा रुदयमांभी नीत्वानीत्वाकें० काढीकाढीने अत्यंत गुणवा
नजे वैराग्य तेने धारणकर वली आर्तध्यान अनेरौंङ ध्यानने धारणकरीतनही ॥ ३ ॥
तथा संकल्प विकल्पनीजेजालने तेने वाली जस्मकरीनाख कारणकें मनो
योगना मार्गने रुंधी न राखवो एवोकांङ तत्व वेत्तानो मार्गनथी तत्ववेत्ता पुरुष
नेतो मनोयोग मोकलो राखवुंज नही ॥ ४ ॥

संयमयोगैरवद्वितमानसशुद्ध्या चरितार्थयकायं ॥ नानामत
रुचिगहने जुवने निश्चिनु शुद्धपथं नायं ॥ शृ० ॥ ५ ॥ ब्रह्म
व्रतमंगीकुरु विमलं विश्राणं गुणसमवायं ॥ उदितं
गुरुवदनाउपदेशं संगृहाण शुचिमिव रायं ॥ शृ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ संयमनायोगथी थयलीजेमननीगुढि तेणेकरीने कांङपण कृतार्थकर
नानाप्रकारनी रुचिसहीत विचित्रप्रकारना मत्तेकरी गहन एटजेव्याप्त एहवो आज
गतमां नयरूप शुद्धमार्ग एटजे स्यादाद शैलीरूपजे जैनमार्ग तेनोशोधकर ॥ ५ ॥
वली गुणना समुदायने धरनार अत्यंतनिर्मल एहवाब्रह्मचर्यव्रत ने स्वीकारकर
अने गुरुर्येकजालाउपदेशने जेरीतें शुद्धव्यनो संग्रहकरियें तेरीतेंसंग्रहकर ॥ ६ ॥

संयमवाङ्मयकुसुमरसरति सुरजय निजमध्यवसायं ॥ चेतन
मुपलक्ष्य कृतलक्षणज्ञानचरणगुणपर्यायं ॥ शृ० ॥ ७ ॥ वदन
मलंकुरु पावनरमनं जिनचरितं गायं गायं ॥ सविनय शांतिसु
धारसमेनं चिरं नंद पायं पायं ॥ शृ० ॥ ८ ॥ इति श्रीशांतिसुधा
संयमकाव्ये संवरजावनाविजावर्नो नाम अष्टमः प्रकाशः

अर्थ ॥ संयमना प्रतिपादन करनारा एहवा परमेश्वरनी वाणीमय जेपुष्प ते
पुष्पोना रसनीसुगंधी पोताना अथ्यवसायनेअत्यंतपणेकर अने ज्ञानादिक गुणपर्या

यरूप लक्षणनो करनारं एहवोजे तहारं चेतनठे तेने तु अजख ॥ ७ ॥ पवित्र
अने जलारसेकरी सहित एहबु परमेश्वरनाचरित्रांनुं गायन करीकरीने पोताना सु
खने अलकृतके० शोजितकर (नूपितकर) वली विनयसहित आ शातिसुधारसनो
पान करी करीने घणाकाल सुधी आनंद मग्नमा रहे ॥ इतिश्री शातिसुधारस गेयका
व्ये संवरजावनाविजावनो नाम अष्टम प्रकाश ॥

इवज्जावृत्ता॥यन्निर्जरा द्वादशधा निरुक्ता तत् द्वादशानां तपसां विजे
दात् ॥ हेतुप्रज्ञेदादिह कार्यज्ञेदं स्वातंत्र्यतस्त्वेकविधैव सा स्यात् ॥ १ ॥
अर्थ ॥ हवे निर्जरा जावनाजावेठे निर्जराजे बारप्रकारनी कहीठे तेबारप्रकारना
तपने जेदेकरीथाय इहा कारणनेजेदे कार्यनो जेदथाय तेणेकरी बारप्रकार कहेवाय
नहीकां स्वतंत्रपणेतो निर्जरा एकप्रकारनीजठे ॥ १ ॥

अनुष्टुप्चतुर्थ्या॥काष्ठोपलादिरूपाणां निदानानां विज्ञेदत् ॥वन्दि
र्यथैकरूपोपि पृथग्रूपो विवक्ष्यते॥१॥ निर्जरापि द्वादशधा तपो
ज्ञेदेस्तथोदिता ॥ कर्मनिर्जराणां तु सैकरूपैव वस्तुत ॥ ३ ॥
अर्थ ॥ जेम कारणरूप काष्ठ अने पाखाणना जूदाजूदा जेदठे तेनाजेदेकरी यद्य
पि अग्निएकरूपठे तथापि निन्ननिन्नरूप देखायठे एटले आ अमुक काष्ठनीअग्नि
अथवा आ अमुक पाखाणनी अग्नि इत्यादिक अग्निना जेदकहेवायठे ॥ १ ॥ ते
मज तपनाजेदेकरी निर्जरा बारप्रकारनीकहीठे पण वस्तुतलें विचारता कर्मनिर्ज
रा स्वरूप जे ठे तेतो एक रूपजठे ॥ ३ ॥

उपेवज्जावृत्ता॥निकाचितानामपि कर्मणां यजरीयसा नूधरद्धराणां॥
विज्ञेदने वज्रमिवातितीव्र नमोस्तु तस्मै तपसेऽद्भुताय ॥ ४ ॥
अर्थ ॥ पर्वतजेवा दुर्धर एहवा महोटा निकाचितकर्मोनो जेदकरवाविषे वज्रनी
परें अत्यंततीव्र एहबुअद्भुतजे तप तेने महारो नमस्कार होजो ॥ ४ ॥
उपजातिवृत्तं॥किमुच्यते सत्तपस प्रज्ञाव कठोरकर्माजितकिल्बि
पोपि ॥ दृढप्रहारीव निहत्य पाप यतोऽपवर्ग लज्जतेऽचिरेणा॥५॥
यथा सुवर्णस्यशुचि स्वरूप दीप्त कृशानु प्रकटीकरोति ॥
तथात्मन कर्मरजो निहत्य ज्योतिस्तपस्तद्विशदीकरोति ॥ ६ ॥
अर्थ ॥ तपना रूपाप्रजावनुं केटलुं बखाण करियें जेटलुं बखाणकरियें तेटलु

थोमुंजठे केमके दृढप्रहारी जेवा पुरुषोए महोटा कठोर कर्म करीने अत्यंत पापोनो
संपादान कछुंहतो तेपण तपस्याना प्रजावें समस्त पापोनो नाशकरीने थोडाज का
लमां मोक्ष प्रतें पाय्या ॥ ५ ॥ जेम प्रदीप्तअग्नि सुवर्णनुं पवित्रस्वरूप प्रगटकरेठे
तेमज तपजेठे तेपण आत्मामांथी कर्मरूप रजनो नाशकरीने साक्षात् आत्मानुं
ज्योतिस्वरूप प्रगटकरेठे ॥ ६ ॥

स्त्रग्धरावृत्तं॥ बाह्येनान्यंतरेण प्रथितबहुजिदा जीयते येन
शत्रुश्रेणी बाह्यांतरंगा नरतनृपतिवत् नावलब्धजडिम्ना॥
यस्मात्प्राडुर्नवेयुः प्रकटितविजवा लब्धयः सिद्ध्यश्च वं
दे स्वर्गापवर्गार्पणपटु सततं तत्तपो विश्ववन्द्यं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेना बाह्य अने अन्यंतर जेदेकरी घणाज्जेद प्रख्यातठे एहवा तपना
उपर विशेषजावना योगेंकरी जेहने दृढपणुं लब्धके० प्राप्तथायतो ते तपेंकरी दुस
मनादिक बाह्यशत्रु अने रागादिक अंतरंग शत्रु तेनीजि श्रेणीके० पंक्ति तेने नरत
राजानीपरें जीतीजवायठे वली जेतपथकी ऐश्वर्यताने प्रगटकरनारी अवचावीसल
ब्धीओ अने आवसिद्धिओ प्रगटथायठे तथा जे स्वर्ग अने मोक्षना सुखआपवामां
कुशल वलीजगतने पूजवायोग्य एहवोजेतप तेहनेहुं निरंतर नमस्कारकरुंहुं ॥ ७ ॥
अथनवमजावनाष्टकं सारंगरागेण गीयते ॥ जिणंदरायसरण तिहारे आयोएदेशी॥

विजावय विनय तपोमहिमानं ॥ ध्रुवपदं ॥ बहुजवसंचितडु
ष्कृतममुना ॥ लजतेलघुलघिमानं ॥ वि० ॥ १ ॥ याति
घनापि घनाघनपटली ॥ खरपवनेन विरामं ॥ नजति त
था तपसा झुरिताली ॥ कृणजंगुरपरिणामं वि० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ विनयविजयंजी पोताने उपदेशकरेठेके अरेविनय तुं तपनामहिमानी
जावनाकर जेनायोगथकी घणाजवनुं संचितकरेहुं पाप तुरतज हलकापणुंपामे
ठे ॥ १ ॥ जेम तीकृणवायुयें करी महोटी महोटी मेवनीपंक्तिओ नाशपामेठे तेमज
तपेंकरीने महोटीमहोटी पापनीपंक्तिओ एक कृणमात्रमां नष्टयइजायठे ॥ २ ॥

वांछितमाकर्षति दूरादपि रिपुमपि व्रजति वयस्यं॥ तप इदमाश्र
य निर्मलजावादागमपरमरहस्यं॥३॥अनशनमूनोदरतां वृत्तिन्हा
सं रसपरिहारं नज सांलीन्यं कायक्लेशं तप इति बाह्यमुदारं॥४॥

अर्थ ॥ वली जे वाढितार्थ घणुंदूरहोय तेनेपण नजीकआणीआपेठे तथाशत्रु
नेपण मित्रकरेठे एहवाएतपने आखनु परमरहस्य जाणीने निर्मलनावे आदर ॥
॥ ३ ॥ तेतपनावारजेदळे १ अनशन २ उनोदरी ३ वृत्तिहास एटले वृत्तिस
हेप ४ रसपरिहार ५ सालीन्यता एटले इंडियोनोरोधनु एकांतेवेसनु ६ कायक्लेश
एठप्रकारनु महोटु बाह्यतपठे तेनुं तु सेवनकर ॥ ४ ॥

प्रायश्चित्त वेयावृत्यं स्वाध्यायं विनयं च ॥ कायोत्सर्गं शुचध्यानं
आन्यतरमिदमच॥वि०॥५॥शमयति ताप गमयति पाप रमयति
मानसदहस॥हरति विमोहं दूरारोहं तप इति विगताशंसं ॥वि०॥६॥

अर्थ ॥ १ प्रायश्चित्त २ वेयावस्तु ३ स्वाध्याय ४ विनय ५ कायोत्सर्ग ६ शुच
ध्यान एठप्रकारना आन्यतर तपठे तेनेसेव ॥ ५ ॥ एतप अनेकप्रकारना संसारी
कतापनी शातिकरेठे अनेपापनोनाशकरेठे तथा मनरुपहसने रमाडेठे वली नि स
जयपणे आजगतमा इ खोनेदूरकरवा असमर्थ एहवोजे मोहतेनो नाशकरेठे ॥६॥

संयमकमलाकार्मणमुज्ज्वलशिवसुखसत्यकारं चितितचितामणिमाराध
य तप इह वारं वार ॥वि०॥७॥ कर्मगदौपधमिदमिदमस्य च जिनपति
मतमनुपाना॥विनय समाचर सौख्यनिधानं शांतिसुधारसपाना॥वि०॥८॥
इतिश्रीशांतिसुधारसगेयकाव्ये निर्जरानावनाविजावनोनामनवम प्रकाश

अर्थ ॥ वलीएतपठे चारित्ररुप लक्ष्मीने वगकरवानी विद्याठे तथा सुंदर मो
हना सुखआपवाने विगारदळे वली चितितार्थ देवाने चितामणीरत्नसरखोठे एह
वा तपने आजगतमा हेविनय तु वारवार अंगीकारकर ॥ ७ ॥ हेविनय कर्मरुप
रोगनु आपय अने तीर्थकरोनो जे मत तेठे अनुपानजेहनु तथा समस्त सुखनु
निधान एहवोजे शांतिसुधारस तेनुंतुपानकर ॥ ८ ॥ इतिश्रीशांतिसुधारस गेयकाव्ये
निर्जरानावनाविजावनो नाम नवम प्रकाश

उपजातिरुत्त ॥ दान च शील च तपश्च ज्ञावो धर्मश्चतुर्धा जिनचां
धवेना॥निरूपितो यो जगता हिताय स मानसे मे रमतामजस्र॥१॥

अर्थ ॥ हवेदगमी धर्मेनावना जावेठे तीर्थकरवेवे लोकहिताय दानशील तप अ
ने ज्ञा एरीते चारप्रकारनो धर्मकह्योठे तेधर्ममारामनमां सर्वकालरहो ॥ १ ॥

इन्द्रवज्रावृत्त त्रयं॥सत्यक्षमामार्दवशौचसंगत्यागार्जवब्रह्मविमुक्तियु
क्तः॥ यः संयमः किंच ततोपगूढश्चारित्रधर्मो दशधायमुक्तः॥ १ ॥ य
स्य प्रज्ञावादिह पुष्पदंतौ विश्वोपकाराय सदोदये ते ॥ ग्रीष्मोष्मजी
ष्मामुदितस्तप्तित्वान् काले समावासयति क्षितिं च ॥ ३ ॥ उल्लो
लकल्लोलकलाविलासैर्नाल्लावयत्यंबुनिधिः क्षितिं यत् ॥ न
घ्रंति यत् व्याघ्रमरुदवाद्या धर्मस्य सर्वोप्यनुज्ञाव एषः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ १ सत्य २ क्षमा ३ मार्दव ४ शौच ५ तपधर्म ६ संगत्याग ७ ब्रह्मचर्य ८
विज्ञेयप्रकारें मुक्तिएटजे निर्लोचतापणं ९ संयम १० अकिंचनता तेणेकरीयुक्त ए
रीतें दसप्रकारनुं चारित्रधर्म कह्युंते ॥ १ ॥ जे धर्मनापसायेंकरी जगतमां चंद्रसूर्य
पण सर्वप्राणीमात्रने उपकारकरवाने अर्थें नित्यउदयपणुं पामेते वलीग्रीष्मऋतुमां
नी अत्यंत तप्तथयली जमीनने वर्षाऋतुमां मेघ वर्षादकरीने ठंमिकरेते ॥ ३ ॥ त
था समुद्रपोताना महोटाकल्लोलेंकरी पृथ्वीनेबुडावतोनथी अने व्याघ्र तथा बावा
नल अने पवन इत्यादिकोकोइने मारतानथी एप्रतापसर्व धर्मनोजेते ॥ ४ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तद्वयं ॥ यस्मिन्नेव पिता हिताय यतते
भ्राता च माता सुतः सैन्यं दैन्यमुपैति चापचपलं यत्रा
फलं दौर्बलं ॥ तस्मिन्कष्टदशाविपाकसमये धर्मस्तु संवार्मै
तः सज्जः सज्जन एष सर्वजगतस्त्राणाय बद्धोद्यमः ॥ ५ ॥
त्रैलोक्यं सचराचरं विजयते यस्य प्रसादादिदं योत्रामु
त्र हितावहस्तनुजृतां सर्वार्थसिद्धिप्रदः ॥ येनानर्थकदर्थ
ना निजमहःस्सामर्थ्यतो व्यर्थिता तस्मै कारुणिकाय ध
र्मविजवे नक्तिप्रणामोऽस्तु मे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेवखत पोतानाहितनेअर्थें बाप नाइ माता पुत्र अत्यंतउद्योगकरेते
तेपण धर्मनोजप्रतापजाणवो अनेवली धनुष्यनायोगेंकरी चपलथयलो जे सैन्यके
लशकर तेपण दैन्यके ० दीनपणाने पामेते तथा जेवखतपोतानी जुजाओनुंबल
निष्फलथायते एवी कष्टअवस्थाना परिणामकालें पण सज्जनएहबुंजे आधर्मरूप
मित्रते पोतानाअंगमां बरुतरजेबुंयइ जाणे एकधर्मरूप बरुतरज पहेसुंहोबनी एट

લે આંગમાં વસ્ત્રપદેશ્યા નીપરેથયીને સર્વજગતના રક્ષણાર્થે યદ્યોગકરેઢે ॥ ૫ ॥
વલી જેહનાપસાયથકી સ્થાવર અને જગમસહિત જગત શોચેઢે તથા જે આલોકે
પ્રાણીઓને હિતકરવાને યોગ્યથયીને સર્વઅર્થની સિદ્ધતાને પમાડેઢે જેણેપોતાના
તેજસ્વીતામયેકરી પાપરૂપવિટબનાનો નાશકરીનાશ્યુઢે એહવો જે દયાવત ધર્મરૂપ
પ્રજુ તેને મહારો નમસ્કાર હોજો ॥ ૬ ॥

મંદાક્રાતાવૃત્તં ॥ પ્રાજ્ય રાજ્ય સુનગદયિતા નંદનાનંદનાનાં રમ્યં
રૂપ સરસકવિતા ચાતુરી સુસ્વરત્વં ॥ નીરોગત્વં ગુણપરિચય
સજ્જનત્વં સુબુદ્ધિ કિંતુ બ્રૂમ્ ફલપરિણતિ ધર્મકલ્પદ્રુમસ્ય ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ મહોદ્ધુરાજ્ય સુંદરસ્ત્રી પુત્ર પુત્રીઓ રમણીકરૂપ ઘણીજ સરસ કવિતા
કરવાની ચતુરાઈ સુસ્વરપણું આરોગ્યતાપણું ગુણોનોપરિચય તથાસજ્જનપણું અને
રૂઢીબુદ્ધિ એસર્વવાના તે ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષના ફલઢે ॥ ૭ ॥

॥ અથ દશમનાવનાટકં વસંતરાગેણ ગીયતે નવિતુમેવદોરેહીરવિજયસ્રરિરાયા એવેશી ॥

પાલય પાલય રે પાલય માં જિનધર્મ ॥ મગલકમલાકેલિનિકે
તન કરુણાકેતન ધીર ॥ શિવસુખસાધન જવજન્યવાધન જગદા
ધાર ગન્ધીર ॥ પાઠ ॥ ૧ ॥ સિચિતિ પયસા જલધરપટલીનૂતલમમૃત
મયેન ॥ સૂર્યાચઙ્ગમસાવુદયેતે તવ મહિમાતિશયેન ॥ પાઠ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હે જૈનધર્મ તુ મહારુરક્ષણકર મહારું રક્ષણકર તુ માગલિકરૂપ લક્ષ્મી
તું ક્રીડાગૃહઠો વલીકરુણાનો સ્થાનકઠો તથા મોક્ષસુખનુ સાધનઠો અને સસા
રના સમસ્તજનનો નાશકરનારઠો તેમજ જગતના જીવોને આશ્રયનૂતઠો અનેઅતિગ
ન્ધીરઠો ॥ ૧ ॥ જે મેયનો સમૂહતે પૃથ્વીતલને અમૃત સરસા પાણીયે કરીને નિચન
કરેઢે અને ચંદ્ર સૂર્ય જે નિત્ય ઝગેઢે તેસર્વે તાહરોજ મહિમાઢે ॥ ૨ ॥

નિરાલંબમિયમસદાધારા તિષ્ઠતિ વસુધા યેનાત વિશ્વસ્થિતિમૂલસ્ત
નંત સેવે વિનયેના ॥ પાઠ ॥ ૩ ॥ દાનશીલશુભ્રજાવતપોમુખચરિતાર્થીઠ્ઠુ
તલોક ॥ શરણસ્મરણકૃતામિદ્ જવિના દૂરીકૃતજન્યશોક ॥ પાઠ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ નિરાલંબ પૃથ્વીનેકોઈ આધાર નઢતા જેનાઆધારથકી રહેઢે એહવો જગ
તનીસ્થિતીનો મૂલસ્તંજ જે ધર્મ તેને દુ નિર્ભ્રપ્રતે વિનય ઇટલે નક્તિયે કરી સેવુઢુ ॥ ૩ ॥
દાન શીલ શુભ્રજાવ અને તપ એવારપ્રકારેકસી લોકોને ચારિત્રાર્થીનો કરનારો અને

જે પ્રાણી આ જગતમાં એ ધર્મનો સ્મરણ કરે છે તથા આશ્રય કરે છે તે પ્રાણીના જય તથા શોકને દૂર કરનારો એહવો એ ધર્મ છે ॥ ૪ ॥

હ્રમાસત્યસંતોષદયાદિકસુજનગસકલપરિવારઃ ॥ દેવાસુરનરપૂજિત
શાસન કૃતબહુજવપરિહારઃ ॥ પા ૭ ॥ ૫ ॥ બંધુરબંધુજનસ્ય દિવાનિશમસ
હાયસ્ય સહાયઃ ॥ ભ્રામ્યતિ જીમે જવગહનેંગી ત્વાં બાંધવમપહાય ॥ પા ૭ ૬
અર્થ ॥ જેનો હ્રમા સત્ય સંતોષ દયા આદેવેદને સમસ્તપરિવાર સુંદર છે વલી
દેવતા વૈત્ય અને મનુષ્યો એ જેની આજ્ઞામાન્યકરી છે તથા અનેક જન્મ જરા મરણ
નો પરિહાર કરનારો તે એ ધર્મજ છે ॥ ૫ ॥ વલીહે ધર્મતું જેનેકોઈ નાઈનથી તેનોના
૬ તથા જેનેકોઈ સહાયનથી તેને રાત્રિવિવસ સહાયનો કરનાર બાંધવ રૂપઠો તેમ
ઠતા બાંધવરૂપ તુજને મૂકીને પ્રાણીઓ સંસારરૂપ અરણ્યમાં ફિરે છે ॥ ૬ ॥

ઙ્ગતિ ગહનં જલતિ કૃશાનુઃ સ્થલતિ જલધિરચિરેણ ॥ તવ કૃપયા ઽસ્થિલ
કામિતસિદ્ધિર્વહુના કિંતુ પરેણ ॥ પા ૭ ॥ ૭ ॥ ઇહ યઞસિ સુખમુદિતદશાંગં
પ્રેત્યેજાદિપદાનિ ॥ ક્રમતોઙ્ઞાનાદીનિ ચ વિતરસિ નિઃશ્રેયસસુખદાનિ ॥ ૮
અર્થ ॥ હે ધર્મરૂપમિત્ર તહારીરૂપાથકી આરણ્ય તે મહોટા નગર જેવો થાય તથા
અગ્નિતે પાણીસરસ્વીથાય અને સમુદ્રતે સ્થલ સરસ્વો તુરતથા જાય છે વધારે સું કહું
તહારી રૂપાથકી પ્રાણીમાત્રના સર્વ મનોરથ પૂર્ણથાય છે ॥ ૭ ॥ આલોકમાં જેના
અંગનેવિષે દયારૂપ ધર્મ ડહાપણે તો તેને ઇહાંપણે પૂર્વોક્તપ્રકારે સુખઆપે છે
અને પરજવે ઇંદ્રાદિક દેવતાઓની પદવીઆપે છે વલી ક્રમેકરી મોક્ષસુખને આપ
નારા એહવા જ્ઞાનાદિક ગુણઆપે છે ॥ ૮ ॥

સર્વતંત્રનવનીતસનાતન સિદ્ધિસદનસોપાન ॥ જય જય વિ
નયવતાં પ્રતિલંબિતશાંતિસુધારસપાન ॥ પા ૭ ॥ ૯ ॥ ઇતિશાંત
સુધારસ ગેયકાવ્યે ધર્મજાવનાવિજાવનો નામ દશમઃ પ્રકાશઃ

અર્થ ॥ સર્વશાસ્ત્રોમાં નવનીત એટલે માખણજેવો સારચૂત અને સનાતનકે ૦ શા
શ્વંત તથા સિદ્ધિરૂપગૃહનો સોપાન એટલે નિસરણીરૂપ અને જે વિનયવંત શિષ્યો
ને શાંતિસુધારસતું પાન કરાવે છે એહવોજે ધર્મ તે જયપામો જયપામો ॥ ૯ ॥
ઇતિશ્રી શાંતિસુધારસ ગેયકાવ્યે ધર્મજાવનાવિજાવનો નામ દશમઃ પ્રકાશઃ

मालिनी वृत्तं ॥ सप्ताधोधो विस्तृता या पृथिव्यश्चक्राकारा संति रत्नप्रज्ञा
द्या ॥ ताजि पूर्णो योस्त्यधोलोक एतो पादौ यस्य व्यायतौ सप्तरज्जु ॥ १

अर्थ ॥ हवे इग्यारमी लोकस्वरूप जावनानावेळे सातअधोअधो एटले एकवी
जाने नीचेनीचे विस्तीर्ण चक्राकारे रत्नप्रज्ञादिक सातपृथ्वीओळे तेणेकरी परिपू
र्ण एवा अधोलोकरूप सातरज्जुप्रमाणे जेना महोटाबेपगळे ॥ १ ॥

तिर्यग्लोको विस्तृतो रज्जुमेकां पूर्णो दीपैरर्णवातैरसख्यै ॥ यस्य
ज्योतिश्चक्रकांचीकलाप मध्ये कार्य्य श्रीविचित्रं कटिच ॥ २ ॥

अर्थ ॥ अने एक रज्जु प्रमाण विस्तारवत असख्याता दीपसमुद्देकरी व्याप्त एह
वो तिर्यग्लोकमां रुशपणानी शोभायेकरी युक्तवे वली ज्योतिष चक्ररूप कांचीक
लापार्ये युक्त जेनुं सुंदर कणदोरोळे ॥ २ ॥

लोकोऽथोर्ध्वं ब्रह्मलोके चुलोके यस्य व्याप्तौ कूर्परौ पंच रज्जु ॥ लोक
स्यांतो विस्तृतो रज्जुमेकां सिद्धज्योतिश्चित्रको यस्य मौलि ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेनो ऊर्ध्वलोके ब्रह्मनामा देवलोक पाचरज्जुप्रमाणे व्याप्त ते कोपरा स
ख्यो कूरपरळे अने जेनुं लोकनेअते एकरज्जुविस्तारपणे जे सिद्धशिलातेमस्तकळे ॥ ३ ॥

यो वैशाखस्थानकस्थायिपाद श्रोणीदेशे न्यस्तहस्तद्वयश्च ॥ का
लेऽनादौ शश्वदूर्ध्वदमत्वाद्भिन्नाणोपि श्रातमुजामखिन्न ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेना मथनकरवाना दडने स्थानकेपगळे एटले वासमथन करवाना दमनी
परें जेना पगपसरेलाळे जेणे पोतानी कटीउपर वेहाथ राखेलाळे एहवोयको अना
दिकालनुं निरतर ऊर्ध्वदमपणे जितेंडियथको शातमुझा धरीरह्योळे पण खिन्ननथी ॥ ४ ॥

सोय झेय पूरुपो लोकनामा पड्डव्यात्माऽकृत्रिमोनाद्यनत ॥

धर्माधर्माकाशकालात्मसङ्गै र्व्यै पूर्ण सर्वत पुजलैश्च ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ पटड्वयरूप जेना आत्मानु स्वरूपते जेनेकोश्ये कखोनथी जेनो जन्म
अथवा मृत्युथयोनथी वली धर्म अयर्म आकाश काल जीव अने पुज्ज एपाचड
व्येकरी सर्वस्थले परिपूर्ण एवो आ चउदराज लोकनामा पुरुषजाणवो ॥ ५ ॥

रगस्थान पुजलाना नटाना नानारूपैर्नृत्यतामात्मना च ॥ को

लोद्योगस्वस्वजावादिजायै कर्मातोद्यैर्नर्तिताना नियत्या ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली जे काल उद्योग स्वस्वजावादिकजावे कर्मरूपवाजिर्त्रे नियतियेक

नमथायते तथा परंपरायें अद्वैत ब्रह्मपदवी पमाडवामां जेनेकोइशत्रुनथी जेनीप्राप्ति
पामवी अत्यंतकठीणते एहवुंजे बोधरूपरत्न तेनोहेबुद्धिमंतो तमेसेवनकरो ॥ १ ॥

नुजंगप्रयातवृत्तत्रयं॥अनादौ निगोदांधकूपे स्थितानामजस्रं जनुर्मृ
त्युहुःस्वार्दितानां॥परीणामशुद्धिः कुतस्तादृशी स्याद्यया हंत तस्माद्भि
निर्यांति जीवाः ॥ २ ॥ततो निर्गतानामपि स्थावरत्वं त्रसत्वं पुनर्दुर्लभं
देहनाजां ॥ त्रसत्वेपि पंचाक्षपर्याप्तसंज्ञिस्थिरायुष्कवत्वं दुर्लभं मानु
षत्वं ॥३॥ तदेतन्मनुष्यत्वमाप्यापि मूढो महामोहमिथ्यात्वमायोपगूढः॥
भ्रमन्दूरमग्नौ नवागाधगते पुनः क प्रपद्येत तद्वोधिरत्नं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ पण अनादि कालना निगोदरूप अंधकार तद्रूप कुवामां रहेनारा निरं
तर जन्म मरणना दुःखेंकरी पीडायला प्राणीअने तेवी परिणामबुद्धि केमथाय
केमके जेथकी महोटा आनंदे सहित जीव निगोद रूप अंधकार कुवामांथी बा
हेरपडेते ॥ १ ॥ ते निगोदमांथी नीकलीने पण स्थावरमां उपजवुंथाय केमके
प्राणीने त्रसपणुं पामवुंतो दुर्लभते वली त्रसपणामां पण पंचेंडियपणुं पामवुं दु
र्लभते तेमां वलीपर्याप्तिपणुं पामवुं दूर्लभते तेमांपण संज्ञी पंचेंडियपणुं दीर्घांशु अ
ने मनुष्यपणुं पामवुंतो परमदुर्लभते ॥३॥महामोह मिथ्यात्व तथा माया एणेकरी
युक्तथको मूर्खप्राणी आ मनुष्यपणुं पामीने संसाररूप अगाध खाडामां फिरतो
फिरतो बुडयोथको रहेते तेप्राणीने बोधिरत्न फरीने शीरीतें प्राप्तथसे ॥ ४ ॥

शिखरिणीवृत्तं॥विचित्राः पंथानः प्रतिपदमनलपाश्र्य मतिनः कुयुक्ति
व्यासंगैर्निजनिजमतोह्लासरसिकाः ॥ न देवाः सान्निध्यं विदधति न
वा कोप्यरसिकस्तदेवं कालेऽस्मिन् य इह दृढधर्मा स सुकृती॥५॥

अर्थ ॥ धर्मोना चिन्नचिन्न मार्ग अने चिन्नचिन्न स्थानकें कुयुक्तिना व्यासंगें ए
टले अन्यासें करीने पोतपोताना मतना उदयविपेरसिक एहवा घणामतवाला आ
कालमांते अनेजो देवतानेपूठवाजइयेंतो देव कांइ कोइपासें आवतोनथी एमजएह
वो अतिशयवालोपण कोइनथीके जेने पूठि निर्णय करीयें तो एवा आ दुष्करकाल
मां जेप्राणी धर्मउपर दृढता राखेते तेज प्राणी पुण्यवान जाणवो ॥ ५ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्तं॥ यावद्देहमिदं गंदेन मृदितं नोवां जराजर्जरं याव
चक्षुकदवक स्वविषयज्ञानावगाहकम्॥ यावच्चायुरजंगुरं निजहिते ता
वदुर्ध्वैत्यता कासारं स्फुटिते जले प्रचलिते पालि कथं बध्यते ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जिहामुधी आशरीर रोगाक्रांत थयोनथी तेमज जिहामुधी आशरीर जरायेकरी जर्जरीनूतथयोनथी तथा जिहामुधी आ पांचेड्यनो समूह पोतपोता ना विषयो लेवाने समर्थते अने जिहामुधी आयुष्य क्षीणथयुनथी तिहामुधी हेजीव तु पोताना कयाणविषे यत्नकर केमके तलोफुटीने पाणी बाहेर नीकली जसे तोपटे पाजते केवी बांधीस ॥ ६ ॥

अनुष्टुप् ॥ विविधोपञ्च देहमायुश्च क्षणजंगुरं ॥

कामालव्य धृतिं मूढे स्वश्रेयसि विलम्ब्यते ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ आशरीर नानाप्रकारेना उपड्वेकरी युक्ते आयुष कृष्णजंगुरते एमठतां कोणसूर्ख तेनाउपर संतोष राखी पोताना कव्याणथवाना कार्यमां विलंब करे॥४

॥ षादशनावनाष्टक धनश्रीरागेणगीयते ॥ ह्रीचेरेह्रीचेरेपीआहिंडोजडेएदेशी ॥

बुध्यता बुध्यतां बोधिरतिष्ठर्त्तना ॥ जलधिजलपतितसुररत्नयु

क्त्या सम्यगाराध्यतां स्वहितमिह साध्यतां ॥ वाध्यताम

धरगतिरात्मशक्त्या ॥ बु० ॥ १ ॥ चक्रिज्ज्योतिरिव न

रत्नवो दुर्लभो भ्राम्यता घोरससारकत्ते ॥ बहुनिगोटादिका

यस्थितिव्यायते ॥ मोहमिथ्यात्वमुखचोरलक्ष्णे ॥ बु० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेम समुद्रनापाणीमां पमीगयलु चितामणीरत्न पाठोहायमा श्रावबु
अतिदुर्जनत्रे तेम वोप्रिपामवीपण अतिदुर्जनत्रे माटेरुमीरीतें वोधितुं श्रायाधनकरी
पोतालु हितसायबु अनेपोतानी शक्तीयेकरी दुर्गतिनो बाधकरवो ॥ १ ॥ घणी नि
गोदादिक कायस्थितिये करी विशाल अने मोह मिथ्यात्वप्रमुख लाखोगमे चोरटा
यें युक्त एहो आ घोर सत्साररूप श्रायमा फिरनारा जीवोने चक्रवर्तिना जोजन
सरखो मनुष्य जन्म पामवो दुर्जनत्रे ॥ २ ॥

लब्ध इह नरन्वोऽनार्यदेशेषु यः स जवति प्रत्युतानर्थकारी ॥ जी

षड्विंशतिपापाश्रवण्यसन्निना माघवत्यादिमार्गानुसारी ॥ बु० ॥ ३ ॥

आर्यदेशस्पृशामपि सुकुलजन्मनां ॥ दुर्लभा विविदिषा धर्मतत्वे ॥ र
तपरिग्रहजयाहारसंज्ञावर्तिनि हंत मग्नं जगद्दुस्थितत्वे ॥ बु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जो आ जगतमां प्राणी अनार्यदेशमां मनुष्यजव पाम्योतो उलटो अन
र्थनुं कारणथायठे केमके जीवहिंसादिक पापाश्रवना व्यसनवाला जीवोतो माधव
ति जे सातमी नरकादिकठे तेना मार्गनुं कारण थायठे ॥ ३ ॥ रुडाकुलमां जन्म
पामेलो होय अनेवली आर्यदेशमां रहेनार होय तेनेपण धर्मतत्व जाणवानी इहा
धवीडुर्जनठे कारणके रतके० मैथुन परिग्रह जय अने अहार ए चार नामना ड
स्थितपणामां सर्वजगत बूमोपडयोठे ॥ ४ ॥

विविदिषायामपि श्रवणमतिदुर्लभं धर्मशास्त्रस्य गुरुसन्निधाने ॥ वित
थविकथादितत्तज्जसावेशतो विविधविक्षेपमलिनेऽवधाने ॥ बु० ॥
॥ ५ ॥ धर्ममाकर्ण्य संबुध्य तत्रोद्यमं कुर्वतो वैश्वर्गोऽंतरंगः राग
क्षेपश्रमालस्य निजादिको बाधते निहृतसुकृतप्रसंगः ॥ बु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ कदाचकोइने धर्मतत्व जाणवानी इहाहोय अने गुरुसंनिध बेगोहोय
तोपण वृथा विकथारसना आवेशथी नानाप्रकारना विक्षेपेंकरी जोतेनुंअंतःकरण
मलीन थयुंहोयतो धर्मशास्त्रोनुं श्रवण दुर्लभहोय ॥ ५ ॥ वली जेप्राणी धर्मे
सांजली धर्मेनेपाम्यो अने धर्मेनेविषे उद्योगपण करवावेतो तेवा प्राणीनेपण पुण्य
रूप प्रसंगना नाशकरनारा जे रागक्षेप श्रम आलस निजा इत्यादिक अंतरंग शत्रु
नो समूहठे तेषीडाकरेठे तेथीतेने धर्मपामवुं दुर्लभथायठे ॥ ६ ॥

चतुरशीतावहो योनिलक्ष्णेष्वियं क्व लया कर्णिता धर्मवार्ता ॥ प्राय
शो जगति जनतां मिथो विवदते रुद्धिरसशातगुरुगौरवार्ता ॥ बु० ॥ ७ ॥
एवमतिदुर्लभात्प्राप्य दुर्लभतमं बोधिरत्नं सकलगुणनिधानं ॥ कुरु गुरु
प्राज्यविनयप्रसादोदितं ॥ शांतरससरसपीयूषपानं ॥ बु० ॥ ८ ॥

इ० शांतसुधारसगेयकाव्ये बोधिजावनाविजावनो नामद्वादशः प्रकाशः

अर्थ ॥ माटे अहोइति आश्चर्य हेजीव चोरासीलक्ष जीवा योनीमां किहां
पण तें धर्मेनीवात सांजली हसेके अर्थात् नहीज सांजली हसे केमके घणुकरीने
आ जगतमां रुद्धिगारव रसगारव सातागारव एत्रण महोटा गारवेंकरी पीडायला
लोकोतो परस्पर एकबीजा साथे वादकरेठे पणधर्मेनी वातोसांजली धर्ममार्गे प्रव

चेतानयी ॥७॥ एम अतिदुर्जन वस्तु करता पण विशेष दुर्जन अने समस्त गुणुं
निधानएवु जे बोधिरत्न ते पामीने गुरुनो अत्यंत विनयकस्यो तेणेकरीने प्राप्तयु ए
हवु जे शांतिसुधारस रूप जलोअमृत तेनु तु पानकर एमाकत्तिये पोतानुनाम पणसु
चव्यु ॥ ८ ॥ इतिश्री शांतसुधारस गेयकाव्ये बोधिजावनाविजावनोनाम द्वादश प्र
काश एरीते अनित्यादिक बारजावनाओनो अधिकार सपूर्णथयो ॥

अनुष्टुप्वृत्तं ॥ सधर्मध्यानसध्यानहेतव श्रीजिनेश्वरै ॥ मैत्रीप्रचूतय
प्रोक्ताश्चतस्रो जावना परा ॥ १ ॥ तथाहु ॥ मैत्रीप्रमोदकारुण्यमाध्य
स्थानि नियोजयेत् ॥ धर्मध्यानमुपस्कृत् तद्धि तस्य रसायनं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे मैत्र्यादिक चारजावनाओ जावेळे श्रीतीर्थकरदेवे सत्यधर्मध्याननी
धारानी हेतुनून मैत्रीआवेदेइने बीजी चारजावनाओ कहीळे ॥ १ ॥ ते श्रीतीर्थकरदेवे
कहीळे तेमज नाविद्येठैये १ मैत्री २ प्रमोद ३ कारुण्य अने ४ माय्यस्थ एचारजाव
नाते धर्मध्यानना जूपणार्थे एटले धर्मध्याननी शोजानेअर्थे योजना करीयकी व्या
वहारने चारजावनायुक्त जे धर्म ते रसायन (अर्थी) तुल्य थायळे ॥ २ ॥

उपजातिवृत्त ॥ मैत्री परेपा हितचितनं यत् नवेत्प्रमोदो गुणपक्षपातः ॥
कारुण्यमार्तागिरुजां जिहीर्षत्युपेक्षण दुष्टधियामुपेक्षा ॥ ३ ॥ सर्वत्र
मैत्रीमुपकल्पयात्मन् चित्यो जगत्पत्र न कोपि शत्रु ॥ कियद्दिन
स्थायिनि जीविते ऽस्मिन् किं सिद्ध्यते वैरिधिया परस्मिन् ॥ ४ ॥
सर्वेप्यमीबंधुतया ऽनुज्ज्ञातः सहस्रशोऽस्मिन्भवता नवावधौ ॥ जी
वास्ततो बंधव एव सर्वे न कोपि ते शत्रुरिति प्रतीहि ॥ ५ ॥
सर्वे पितृभ्रातृपितृव्यमातृपुत्रागजास्त्रीजगिनीस्तुपाल ॥ जी
वा प्रपन्नावदुशस्तद्वैतकुटुबमेवेति परो न कश्चित् ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जे बीजानाहितनु चितनकरबु ते मैत्रीजावना जाणवी गुणीनो पक्षपा
तकरबु ते प्रमोदजावना जाणवी दुखीप्राणीना दुख दुःकरवानी इवाराखवी ते का
रुण्यजावना दुष्टबुद्धिवत प्राणीउपर उपेक्षाकरवी ते उपेक्षणजावना ॥ ३ ॥ हेआ
त्मातु सर्वत्र मैत्रीतापणुकर एटले आजगतमा कोइपण महारो शत्रुने एहवो तु
ताहारा मनमा बीजकुज लावीतनही केमके थोडादिवस रहेनारो अल्पमात्र ताह
रो जीवितव्यपणुने तेमां बीजाउपर शत्रुबुद्धि राखीने सु दृष्ट्या खिन्नथायळे ॥ ४ ॥

हेजीव आसंसारसमुद्गमां ए समस्तप्राणीसाथें हजारोवखत तें नाइपणो अनुन
व्यो तेमाटे एसर्व ताहारा नाइओजळे पण कोइ तहारो शत्रुनथी एवीरीतें तुंजाण
॥ ५ ॥ सर्वजीवो मात्र, संसारमां माता पिता बंधु काको पुत्र पुत्री स्त्री, बहेन
ठोरानीस्त्री इत्यादिकरीतें ताहरीसाथें शेकडो वखत सगपण करीचुकाळे तेमाटे
एसर्व ताहारो कुटुंबजळे पण एमांकोइ परकीयनथी एमविचारी सर्वजंतु उपर मै
त्रिता पणुं आदर ॥ ६ ॥

इजवज्जावृत्तद्वयं॥ एकेंद्रियाद्या अपि हंत जीवा. पंचेंद्रियत्वाद्यधि
गत्य सम्यक्॥बोधिं समाराध्य कदा लज्जते न्यूयो नवभ्रांतिजियां
विरामं॥ ७ ॥या रागरोषादिरुजो जनानां शाम्यंतु वाक्काय
मनोबुहस्ताः॥सर्वेप्युदासीनरसंरसंतु सर्वत्र सर्वेसुखिनोजवंतु॥८॥

अर्थ ॥ फिरी हेजीव तुं एवो विचारकर के आ संसारमां जे एकेंद्रियादिक
जीवोळे तेपण रूडाप्रकारें पंचेंद्रियादिकपणु पामीने झानाराधनाकरी कोइकालेंप
ण संसारमां नमवारूप जयतुं अंतकरसे एवुंजाणीने तेजीवोनी साथे पण मित्रता
कर ॥ ७ ॥ वलीजे प्राणीओने रागदेषादिरूप पीडा मन वचन कायाना गुनयो
गोनो डोहकरेळे तेसर्वप्राणी उदाशीनतापणुं पामीने सर्वलोक सुखीयाओ एवोमै
त्रीपणुं तुं सर्वजीवो उपर राख ॥ ८ ॥

॥ अथ त्रयोदशजावनाष्टकं देशाखरागेणगीयते रेजीवजिनधर्मकीजियें एदेशी ॥
विनय विचिंतय मित्रतां ॥ त्रिजगति जनतासु ॥ कर्मविचित्रतया गतिं
विविधां गमितासु ॥ वि० ॥ १ ॥ सर्वेते प्रियबांधवा नहि रिपुरिह
कोपि ॥ माकुरु कलिकलुपं मनो निजसुकृतविलोपि ॥ विन० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हेविनय आ त्रयलोकमां कर्मनी विचित्रतायेंकरी नानाप्रकारनी तिर्थ
चादिक गतिओने पामेजाप्राणी जे ठे तेसर्वप्राणीमात्रना समूहउपर तुं मित्र
ताजाव राख केमके एसर्व ताहारा परमप्रिय बांधवजळे पण एमांकोइ तहारोशत्रु
नथी माटे फोकट मनने क्लेशकरी कलुपता मकर कारणके क्रोधजेळे ते तहारा
पोतानाज पुण्यनो नाशकरनारोळे ॥ १ ॥ २ ॥ ए बेकाय्यनो अर्थेकरोळे.

यदि कोपं कुरुते परो निजकर्मवशेन ॥ अपि नवता किं न्यूयते
हृदि रोपवशेन ॥ वि० ॥ ३ ॥ अनुचितमिह कलहं सतां ॥ त्यज
समरसमीन ॥ नज विवेककलहंसतां ॥ गुणपरिचयपीन ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ माटे जो बीजोकोइ पोताना कर्माधीनपणाथकी ताह्याउपर क्रोधकरे
ढे तो तुपण तहाराहृदयमा तेनाउपर क्रोध शावास्ते करेढे ॥ ३ ॥ अरेजीवतु स
मतारूप पाणीना तलावतुं मत्स्यइने सत्पुरुषोने अयोग्य एहदुजे कलह तेनेमू
कीआप अनेगुणोनो परिचय करवाने पुष्टकारी एहवोजे विवेकरूप सरोवर तेमा
रमण करवाने हंस जेवो था ॥ ४ ॥

शत्रुजना सुखिन समे मत्सरमपहाय ॥ सतु गंतुमनसोप्यमी
शिवसौख्यगृहाया ॥ वि० ॥ ५ ॥ सकृदपि यदि समतालव हृदयेन लि
हंति ॥ विदितरसास्तत इह रति स्वत एव वहति ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजीवतु समस्त शत्रुलोकोनी मंमलीउपर मत्सरतानावनो त्यागकरी
ने परमसुखीथा अने मोक्षरूप सुखना घरने जाणवाने ताहरुं मनकर ॥ ५ ॥ जोए
कवारपण समताना जवतुं ताह्या हृदयमा आस्वादन करीस तो रसज्ञथइने तस्य
कउपर पोतानी मेजेज प्रीतिकरीस ॥ ६ ॥

किमुत कुमतमदमूर्ध्नितां छरितेषु पतंति जिनवचनानि कथं ह हा
न रसाडुपयंति ॥ वि० ॥ ७ ॥ परमात्मनि विमलात्मनां परिणम्य वस
तु ॥ विनय समाश्रितपानतो जनता विलसंतु ॥ वि० ॥ ८ ॥ इति श्री शांत
सुधारसगेयकाव्ये मैत्रीजावनाविजावनोनाम त्रयोदश प्रकाश

अर्थ ॥ हे जीवतु शावास्ते कुमतायेकरी मूर्ध्निताथइने नरकमां पडेढे अने शांत
रसधीज जरेला श्रीतीर्थकरदेवना वचनोतुं केम सरक्षण करतोनथी ॥ ७ ॥ निर्म
लअत करणवाला जीवोनामन परमात्माना स्वरूपने विपेज परिणत थइ रहो
अने लोकोनासमूह ते समतारूपी अमृतना पानेकरी विनयनो विलासपामो ॥ ८ ॥
इति श्री शांतसुधारस गेयकाव्ये मैत्रीजावनाविजावनो नाम त्रयोदश प्रकाश

स्वग्धरावृत्तं ॥ धन्यास्ते वीतरागा क्लृप्तकपथगतिह्रीणकर्मा
परागास्त्रैलोक्ये गंधनागा सहजसमुदितज्ञानजाग्रद्विरा
गा ॥ अथ्यारुह्यात्मशुष्या सकलशशिकलानिर्मलध्यानधा
रामारान्मुक्ते प्रपन्ना कृतसुकृतशतोपाजितार्ह्यलक्ष्मी
॥ १ ॥ तेपा कर्मक्षयोत्थैरतनुगुणगणैर्निर्मलात्मस्वभावैर्गायं

गायं पुनीमस्तवनपरिणतैरष्टवर्णास्पदानि ॥ धन्यां मन्ये र
सङ्गा जगति जवतस्तोत्रवाणीरसङ्गामङ्गां मन्ये तदन्यां
वितथजनकयाकार्यमौख्यमग्नां ॥ ७ ॥ निर्ग्रन्थास्तेपि ध
न्या गिरिगहनगुहागव्हरांतर्निविष्टा धर्मध्यानावधानाः
समरससुहिताः पद्ममासोपवासाः ॥ येन्येपि ज्ञानवंतः
श्रुतविततधियो दत्तधर्मोपदेशाः शांता दांता जिताङ्गा
जगति जिनपतेः शासनं चासयंति ॥ ३ ॥ दानं शीलं
तपो ये विदधति गृहिणो ज्ञावनां ज्ञावयंति धर्मं धन्या
श्रुतुर्धा श्रुतसमुपचितश्रद्धया राधयंति ॥ साध्व्यः श्राध्य
श्रु धन्याः श्रुतविदशधिया शीलमुज्ञावयंत्यस्ता न्सर्वान्
मुक्तगर्वाः प्रतिदिनमसकृद्भाग्यजाजः स्तुवंति ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रमोद ज्ञावना ज्ञावेठे कूपकश्रेणीना मार्गमां प्रवेशकरवाने कर्म
रूपमजने जेणे क्षीणकचुंठे अने त्रणलोकमां गंधहस्तिसरखा स्वस्वज्ञावमां रमण
करनारा सहजउदयने पामेला केवलज्ञानेकरी जागृतथचुंठे वैराग्यजेहनुं एहवा
श्रीवीतराग एटले तीर्थकरनेधन्यठे केमके जे आत्मशुद्धिकरीने पूर्ण चंद्रकलास
रिखी निर्मल जे ध्यानधारा तडूप अनंतपुण्यना समूहेंकरी संपादनकरेली तीर्थ
करनीलक्ष्मी तेनुं आराधनकरी मुक्तिनेप्राप्तथायठे ॥ १ ॥ श्रीविनयविजयजी उपा
ध्यायकहेठे के हुं ते तीर्थकरोना कर्मकृद्यथकी उत्पन्नथयाजे घणा गुणना समूह
तेनी स्तुतिकरवाविषे जेहना परिणामहोयठे एवा आत्माना निर्मलस्वजावें सहित
तीर्थकरनी स्तुति करीकरीने वरणना आठस्थानकोप्रतें पवित्रकरुंठुं अने आ जग
तमां तीर्थकरोनी स्तुतिना रसने जाणनारी जिव्हाने धन्यमानुंठुं तेविना बीजीजे
निष्फल लोकवार्ता अने कार्योंना वाचालपणामां वर्त्तनारी जिव्हाने मूर्खतुल्य
मानुंठुं ॥ २ ॥ वली पर्वतमां अरण्यमां गुफागुहिरमां निवासकरीने धर्मध्यान उ
पर एकाग्रचित्त-राखनारा तथा सम्यक्तरूप रसेकरी संतुष्टथयला वली पद्म मास
विगेरेना उपवास करनारा एहवा जे निग्रंथसाधु तेनेपण धन्यठे तथा वली बी
जाजे ज्ञानीपुरुषो शास्त्रउपर पसरेली बुद्धियेंकरी धर्मोपदेशआपेठे अने शांतगुणी
दांतगुणी जितेंद्रिय एहवा महापुरुष जे जगतमां प्रवर्त्तताथका श्री तीर्थकरदेवना

शासनने प्रकाशितकरेते तेनेपण धन्यते ॥ ३ ॥ वलीजे गृहस्थावासमा रद्यायका
पण सुपात्रने दानआपेते शीलपालेते तपकरेते जावनाओ जावेते तथा चारप्रका
रे करी धर्मध्यानने आराधेते अने पुष्टश्राद्धये शास्त्रनु आराधन करेते तेनेपण
धन्यते वलीजे साध्वी तथा श्राविकाओ शास्त्रयकी स्वहृथयली बुद्धिये शीलपाले
ते तेनेपण धन्यते एरीते हे जाग्यवत नव्यपुरुषो तमे सर्वथा गर्वमूकीने ए पूर्वोक्त
समस्त उत्तमपुरुषोनी नित्यप्रते निरतर स्तुतिकरो के जेथकी तमारु कव्याणयाया॥४॥

उपजातिवृत्त॥ मिथ्यादृशामप्युपकारसार सतोपसत्यादिगुणप्रसा
रं ॥ वदान्यतावैन यकप्रकार मार्गानुसारीत्यनुमोदयाम' ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ ए पूर्वोक्त सम्यक् दृष्टी जीवनी स्तुति करवी ते तो श्रेष्ठजने परतु अमे
मिथ्यादृष्टीनो पण उत्तम उपकार जाणीयेतेये कारणके जो तेमनो सतोप सत्या
दिक गुणनो प्रसार तथा वातारपणु अने विनयना प्रकार एटजावाना मार्गानु
सारीते तो एहवोजाणीने तेनीपण अनुमोदना करियेते ॥ ५ ॥

स्त्रगंधरावृत्त ॥ जिह्वे प्रव्ही नव तं सुकृतिसुचरितोच्चारणे सु
प्रसन्ना नूयास्तामन्यकीर्तिश्रुतिरसिकतया मेऽद्य कर्णौ सुक
र्णौ ॥ वीह्यान्यप्रौढलक्ष्मी द्रुतमुपचिनुत लोचने रोचनल
संसारेऽस्मिन्नसारे फलमिति भवता जन्मनो मुख्यमेव ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजीवो जो तमे सरलगे अने पुण्यवान पुरुषोना पुण्यनो उच्चार कर
वाने प्रसन्नगे एटले आज अमारा कान बीजा पुण्यवान पुरुषोनी कीर्ति श्रवण
ना रसिकपणे करी सुकर्णरहो अने बीजानी प्रौढ ऐश्वर्यताजोऽने अमारी चक्षु
प्रकाशपणाने धारणकरो एहवा जो तमारा विचारते तो आ ससारमा एज तमारा
जन्म सफल पणानो मुख्य फलते ॥ ६ ॥

उपजातिवृत्त ॥ प्रमोदमासाद्य गुणै परेपा येपा मति सङ्कति सा
म्यसिद्धौ ॥ देदीप्यते तेषु मन प्रसादे गुणास्तथ्येते विशदीभवति॥७॥

अर्थ ॥ बीजाना गुणो साजली सतोपपामिने जेनीबुद्धि समतारसरूप समुद्
धी सत्प्रथायते तेप्राणीना मननो प्रसाद देदीप्यमान-थायते तेमज तेना पोता
ना गुण पण सर्व स्वह थायते ॥ ७ ॥

॥ अथ चतुर्विंश जावनाष्टकं टोडीरागेणगीयते रुषनकीमेरेमनजगतिवशीरीएदेशी ॥
 विनय विज्ञावय गुणपरितोषं ॥ ध्रुवपदं ॥ निजसुकृता
 सवरेषु परेषु ॥ परिहर दूरं मत्सरदोषं ॥ वि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हेविनय तूं गुणीपुरुषनागुण उपर संतोष करवुं मनमाजाव अने पो
 ताना पुण्यप्राप्तिनावखतें बीजाउपर मत्सरकरवापणाना दोषने दूरकर ॥ १ ॥

दिष्ट्यायं वितरति बहुदानं वरमयमिह लज्जते बहुमानं ॥ किमिति
 न विमृशसि परपरमागं ॥ यद्विज्जसि तत्सुकृतविज्ञागं वि० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ अमुक मनुष्य अत्यंत दानआपेठे एबहु कव्याणकारक कामकरेठे अथ
 वा अमुकपुरुष अमुकस्थानके बहुमानपामेठे एपणघणुजरुमुंठे एहवो रूडोविचार
 तूं केमकरतोनाथी ठेकाणेठेकाणे लोकोना गुणोत्कर्ष करवा एहिज सुकृत विज्ञागठे २
 येषां मन इह विगतविकारं ॥ ये विदधति नुवि जगज्जपकारं ॥

तेषां वयमुचिताचरितानां ॥ नाम जपामो वारंवारं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ आ जगतमां जेना मननेविषे कोइप्रकारनो विकारनाथी एटले निर्विका
 रीठता पृथ्वीनेविषे लोकोनो उपकारकरेठे एहवा पवित्र सदाचारी पुरुषोना नाम
 अमें वारंवार जपियेंठैयें ॥ ३ ॥

अहह तितिक्षागुणमसमानं ॥ पश्यत जगवति मुक्तिनिदानं ॥ येन
 रुपा सह लसदग्निमानं ॥ ऊटिति विघटते कर्मवितानं ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेनीबराबरी करवाने कोई समर्थनथी एहवो मुक्तिनुं कारणजे ह्मा
 गुण ते श्रीतीर्थकरदेव नोजूओ के जेणेकरी क्रोधसंहित अग्निमानेकरी शोचना
 रो एहवोजे कर्मनो समूह ते तुरत नाशपामेठे ॥ ४ ॥

अदधुः केचन शीलमुदारं ॥ गृहिणोपि परिहतपरदारं ॥ यश इह
 संप्रत्यपि शुचि तेषां ॥ विलसति फलिताफलसहकारं ॥ वि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेगृहस्थो परस्त्रीनुं त्यागकरी महोडुं शीलव्रतपालेठे ते हमणापण आ
 जगतमां पवित्र यशें फलीनूत यथायका सफल आंबाना वृद्धसरिखाशोनेठे ॥ ५ ॥

या वनिता अपि यशसा साकं कुलयुगलं विदधति सुपताकं ॥
 तासां सुचरितसंचितराकं ॥ दर्शनमपि कृतसुकृतविपाकं ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वलीजे स्त्रीओपण शील पालीने पोताना मावित्र तथा सुसरा बन्ने कु

लोने यशनी सुपताकके० ध्वजाकरेढे एवीस्त्रीओनो पुण्य परिपाके करी प्राप्तथ
येलुं जेदर्शन ते पण पुण्यरूप धननुंज सपादकढे ॥ ६ ॥

तात्विकसात्विकमुजनवतसा ॥ केचन युक्तिविवेचनहसा ॥ अलम
कृपत किल भुवनान्नागं ॥ स्मरणमनीपां कृतशुभयोगं ॥ वि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ खरेखरा सत्वगुणने धारणकरनारा सक्कनलोकोना मस्तकना नूपणस
मान अने जेम हस दूध तथापाणीनो विवेचनकरेढे तेनीपरे युक्तियेकरी विवेचन
नाकरनारा एहवा जे सर्वोत्कृष्टप्राणीढे ते आ त्रणोभुवनने शोभायमान करवाने
तत्परढे तो तेवापुरुषोनुं स्मरणकरवु ते पण शुभयोगनो करनारथाय ॥ ७ ॥

इति परगुणपरिज्ञानसार ॥ सफलथ सततं निजमवतारं ॥ कुरु

सुविहितगुणनिधिगुणगानां ॥ विरचय शांतसुधारसपानां ॥ वि० ॥ ८ ॥ इति
श्री शांतसुधारसगेयकाव्ये प्रमोदज्ञावनाविज्ञावनोनामचतुर्दश प्रकाश
अर्थ ॥ हे आत्मा एपूर्वोत्करीते परनागुणनो विचार करवु एहिज जेमां सार
ढे एवु आ तहारो पोतानो अवतार तेने तु निरतर परनागुणो स्मरणकरीने सफ
लकर तथा शुद्ध्युणोना निधि एहवाजे मनुष्यो तेना गुणोनुं गायनकर अने शां
तसुधारसनुं पानकर ॥ ८ ॥ इति श्री शांतसुधारसगेयकाव्ये प्रमोदज्ञावना वि
ज्ञावनो नाम चतुर्दश प्रकाश ॥

मालिनीवृत्तं ॥ प्रथममशनपानप्राप्तिवांगविहस्ता स्तदनु वस
नवेदमालंकृतिव्यग्रचिन्ता ॥ परिणयनमपत्यावाप्तिमिष्टेडि
यार्थान्सततमजिलपत् स्वस्थतां कास्सुतीरन् ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हजे कारुण्यज्ञावना जवेढे प्रथमतो अशनपान प्राप्तिकरवानी इष्टा
ये व्याकुलथयला तदनतर वख घर अलंकार इत्यादिकोनी प्राप्ति करवाने विषे जे
मनुचित व्यग्रययुढे तेवारपठि लग्नकरवानी इष्टा तेपठि पुत्रपुत्री प्राप्त करवानी
इष्टा अने इक्षियार्थे पाचइक्षियोना त्रेवीस विषयोतेप्रते इष्टनार एहवाजे ससार
वासी जीवो तेकेवीरीतें स्वस्थ थाय ॥ १ ॥

शिखरिणीवृत्त ॥ उपायाना लक्ष्मै कथमपि समासाद्य विचय नवा
न्यासात्तत्र ध्रुवमिति निवध्नाति हृदयां ॥ अथाकस्मादस्मिन्विकिर
ति रज क्रूरहृदयो रिपु र्वा रोगो वा जयमुत जरा मृत्युरथवा ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे प्राणी तुम्हा जगतमां लक्षावधि उपायोकरिने कोऽपणरीतें ऐश्वर्य
ता मेजवी जन्मोजन्मना अन्यासैंकरी तेहनाउपरज मनने स्थिर राखेवे पण एना
उपरतो ऐशीअनंतर जे अकस्मातिक क्रूर हृदयवंत शत्रु किंवा रोगप्राप्ति नय जरा
अथवा मृत्यु एटलावाना धुलनाखेवे ॥ २ ॥

स्त्रग्धरावृत्तं ॥ स्पर्धते केपि केचिद्वधति हृदि मिथो मत्सरं
क्रोधदग्धा युध्यते केरुप्यद्वा धनयुवतिपशुक्षेत्रपजादिहेतोः ॥
केचिल्लोचाल्लनते विपदमनुपदं दूरदेशानटंतः ॥ किं कुर्मः
किं वदामो नृशमरतिशतैर्व्याकुलं विश्वमेतत् ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ कोऽ क्रोधेकरी दग्धथयाथका द्वेषकरेवे कोऽ परस्पर हृदयमां मत्सर
धरेवे केटलाक कोऽना रुंध्यानठता स्वतंदपणे डव्य स्त्री पशु खेत्र गाम इत्यादिको ने
वास्ते लडेवे वली कोऽक लोनेकरी विपत्तिये नोगित थयाथका दूर देशांतरोमां रटन
करीकरीने व्यामूढथायवे तो हवे सुं करियें अने सुं बोलियें आ जगत तो अत्यंत
शेकडा दुःखेकरी व्याकुलवे ॥ ३ ॥

उपजातिवृत्तत्रयं ॥ स्वयं खनंतः स्वकरेण गर्तान्मध्ये स्वयं तत्र य
था पतंति ॥ तथा ततो निष्क्रमणं तु दूरे ऽधोदः प्रपातादिरमंति
नैव ॥ ४ ॥ प्रकल्पयन्नास्तिकतादिवादमिदं प्रमादं परिशीलयंतः
॥ मग्ना निगोदादिषु दोषदग्धा डुरंतदुःखानि हहा सहंते ॥ ५ ॥
शृण्वन्ति ये नैव हितोपदेशं न धर्मलेशं मनसा स्पृशन्ति ॥ रुजः
कथंकारमथापनेयास्तेषामुपायस्त्वयमेक एव ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ प्राणीपोतें पोतानेहाथें खाडोखोदीने तेमां एवीरीतें पडेवेके फरीकोऽ
प्रकारें तेमांथी नीकलवुंतो दूररहुं परंतु उजटो नीचेनीचें जडपडवुं तेनुं किवारे
अंतज आवनार नथी एटलो उंडोखाडो खोदेवे ॥ ४ ॥ जे नास्तिकादिक वादक
वपीने प्रमादनो अन्यासकरनारा दोषेकरी दग्धथयीने निगोदादिकमां बुमारह्या
थका जेनोअंत घणुंजमावो एहवा महा क्लेशकारी दुःखोने सोसेवे तो हाहा इतिखे
वे एवात केटली खेदजरेलीवे ॥ ५ ॥ जेप्राणीहितोपदेश सांजजतोनथी अने धर्म
जेश्याने तो मनेकरीपण स्पर्श करतोनथी तेप्राणीना दुःखो सीरीते दूरकरीयें तेनो
आ एकज उपायवे तेआर्गलना श्लोकमां कहेवे ॥ ६ ॥

અનુદ્વૃત્ત ॥ પરહુ સ્વપ્રતીકારમેવં ધ્યાયંતિ યે હૃદિ ॥

લન્નતે નિર્વિકારં તે સુખમાયતિસુદરં ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જેપ્રાણી પૂર્વોક્તપ્રકારે બીજાના હુ સ્વોનો પ્રતીકાર હૃદયમાં ઘરેઢે તેણે કરી જેના પરિણામ સુંદરથાયઢે તેને નિર્વિકારી સુખ પ્રાપ્તથાય ॥ ૭ ॥

॥ પચ્ચદશજાવનાષ્ટક રામકુઝીરાગેણ ગીયતે ॥ હમારો અંબરદેહુમુરારી એવેશી ॥

સુજના જનત મુદા જગવંતં સુજનાજનત મુદા જગવત ॥ ધ્રુવપદ ॥

શરણાગતજનમિહ નિષ્કારણકરુણાવંતમવંતરે ॥ સુજ૦ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હેસક્કનો આ જગતમા કારણવિના દયાના પાલનારા અને જે પોતાને શરણે આવ્યો તેનીરક્ષાના કરનારા જે જગવતઢે તેને તુમે હપંકરી જજો ॥ ૧ ॥

ક્ષણમુપધાય મન સ્થિરતાયા પિવત જિનાગમસાર ॥ કા

પથઘટનાવિકૃતવિચારં ત્યજત કૃતાતમસારં રે ॥ સુજ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ એકક્ષણમાત્ર પોતાનો મનસ્થિરકરી જનાગમના સારનું પાનકરો અને જે કૃત્યોમા કુત્સિત માર્ગની ઘટનાયે કરી આપણો વિવેક વિકારવત થાયઢે એવા અસાર નિંદનિક કૃત્યનો ત્યાગકરો ॥ ૨ ॥

પરિહરણીયો ગુરુરવિવેકી ભ્રમયતિ યો મતિમદં ॥ સુગુરુવચ

સકૃદપિ પરિપીત પ્રથયતિ પરમાનંદં રે ॥ સુજ૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ અવિચારિતગુરુનો સગમૂકો કેમકે જે ગુરુઓ મદબુદ્ધિવત પુરુષોને ત્રાતિ સહિત કરેઢે અને સુગુરુના વચનો જો એક વચ્ચત સાનલ્યા તોપણપરમાનંદ ઉત્પન્નકરેઢે

કુમતતમોજરમીલિતનયનં કિમુ પૃચ્છત પથ્યાનં ॥ દધિબુધ્યા

નર જલમયન્યા કિમુ નિદધત મથ્યાન રે ॥ સુજ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ કુમતરૂપી અધારેકરી જેની આશ્વોઢકાઽ ગયલીઢે તેવાપ્રાણીને મોહ માર્ગનો રસ્તોહું પૂઠવુ હેજોકો તમે દહીની બુદ્ધિયે પાણીનેવિપે મથનિકાને કેમ નાશ્વોઢો કેમકે એ પાણીમાથી કાઽ માશ્વણ નિકલવાનુ નથી ॥ ૪ ॥

અનિરુદ્ધ મન એવ જનાના ॥ જનયતિ વિવિધાતક ॥ સપ

દિ મુસાનિ તદેવ વિધત્તે ॥ આત્મારામમશક રે ॥ સુજ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ પોતાનુમન પોતાને સાધીન ન રાખ્યો ઠતા તેહિજ પોતાને નાનાપ્રકાર

नाडुःखो उत्पन्नकरेते अने तेहिज मनपोताने स्वाधीन राख्योठता आत्मागमने
निशंकपणे विविध प्रकारना सुखआपेते ॥ ५ ॥

परिहरताश्रवविकयागौरवं मदनमनादिवयस्यं ॥ क्रियतां
सांवरसाप्तपदीनं ॥ ध्रुवमिदमेव रहस्यम् रे ॥ सुज० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हे सज्जनो तमे आश्रव अने विकयानुंजे गौरवपणुं तथा अनादिकालनुं
मित्रजे कामदेव तेनी साथें मित्रतानो त्याग जाव करीने संवररूप सन्मित्रकरो ए
हिज एक गुप्त तत्वते ॥ ६ ॥

सह्यत इह किं नवकांतारे ॥ गदनिकुरंवमपारं ॥ अनुस
रताहितजगदुपकारं जिनपतिमगदंकारं रे ॥ सुज० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हेजीव आ संसाररूप अरण्यमां रागद्वेषादिक अपाररोगना संमूहने
तुं सोसेते तेनो त्यागकरी ने जगतना उपकार करनार अने संसारीजीवोने राग
द्वेष मद मत्सर इत्यादिक रोगोनो निवारणकरी निरोगताना आपनार एहवा श्री
तीर्थकरदेवरूप औषधनी सेवनाकर ॥ ७ ॥

शृणुतैकं विनयोदितवचनं नियतायतिहितरचनं ॥ रचयत सुकृत
सुखशतसंधानं शांतसुधारसपानं रे ॥ सुज० ॥ ८ ॥ इति श्रीशांतसु
धारसगेयकाव्ये कारुण्यजावनाविजावनो नाम पंचदशः प्रकाशः ॥

अर्थ ॥ माटेहे नव्यो विनयविजयजीना कहेला अथवा विनयेंकरीने कहेला
आ ग्रंथमांहेला वाक्यो तेने एक नियमें करी एटले तदाकार वृत्तियें करी बराबर
ध्यानराखीने सांजलो ए वचनो सांजलवाथी उत्तरफलनी प्राप्तिथवाना कालनेविपे
हित रंजनना करनाराते एहवुंजाणीने ए वाक्यो ते एकनियमथी सांजलो ॥ ८ ॥ इति
श्रीशांतसुधारस गेयकाव्ये कारुण्यजावनाविजावनो नाम पंचदशः प्रकाशः ॥

पंचापि शालिनीवृत्तानि ॥ श्रान्ता यस्मिन् विश्रमं संश्रयंते रुग्णाः प्री
तिं यत्समासाद्य सद्यः ॥ लज्जं रागद्वेषविद्वेषिरोधादौदासीन्यं सर्व
दा तत्प्रियं नः ॥ १ ॥ लोके लोका निन्ननिन्नस्वरूपा निन्नैर्निन्नैः कर्म
निर्मर्मनिज्जिः ॥ रम्यारम्यैश्चेष्टितैः कस्य कस्य तद्विद्वज्जिस्तूयते रुष्यते
वा ॥ २ ॥ मिथ्याशांसन्वीरतीर्थेश्वरेण रोक्षुं शोके न स्वशिष्यो जमा
लिः ॥ अन्यः कोवा रोत्स्यते केन पापात्तस्मादौदासीन्यमेवात्मनी

न ॥ ३ ॥ अर्द्धतोपि प्राज्यशक्तिस्पृश कि धर्मोद्योग कारयेयु प्र
सह्य ॥ दद्यु शुद्ध कितु धर्मोपदेश यत्कुर्वाणा ह्युत्तरं निस्तरति ॥ ४
तरमादौ दासीन्यपीयपसार वारंवारं हत संतो लिहंतु ॥ आनदा
नामुत्तरंगतरंगैर्जीवन्निर्जुज्यते मुक्तिसौख्य ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे सोलमी माथ्यस्थ जावना जावेळे जेमकोऽप्राणीने थाकचडेलो
होयते प्राणी विश्रांतिनास्थानके विश्रांतिळे तेमज उदासीनता जेठेते संसार
रूप अरण्यामा भ्रमणकरनारा प्राणीने विश्रांतिळेवानु स्थानकळे अने जेनेजोऽ
रोगीपुरुष तत्काल प्रीतिवतथायठे एटले गमेतेवा रोगेकरी पीडितहोय तथापि
जेने उदासीनता पणु प्राप्तयुं तो तेने ते रोगनी व्याधि काऽपण जाणवामा न
आवता जलटो हर्षवयेळे वली जेनीप्राप्ति राग अने द्वेषरूप शत्रुनो रोयकरवाथी
यायठे एहवीजे उदासीनता ते अमोने सर्वकाल प्रियठे ॥ १ ॥ आजगतमांना
लोको अंतरना आशयेकरी मर्मेनाजेढे निन्ननिन्न कर्मकरी अने रम्यारम्य व्या
पारेकरी निन्ननिन्न स्वरूपवतळे पण वधाप्राणीनी एकप्रकृति तो नथीज तिवारे
हवे विद्वानपुरुषे केनीकेनी रम्यारम्य चेष्टा उपर संतुष्टथाडु किंवा रुष्टथाडु अर्था
तु विद्वान पुरुषेतो सर्वप्राणी उपर संतुष्ट अथवा रुष्टनथता समदृष्टीज राखवी
नलीठे ॥ २ ॥ जूओके श्री वीरजगवान पोते तीर्थकर उता मिथ्यासहित बोलना
रो पोतानो शिष्य जमाली तेने रुधीगव्यानही तो बीजो कोण कोऽने पण पाप
थकी रुंधीराखनारठे माटे उदासीनपणुं राखवुतेहीज आत्मानु हितकारीठे एम
जाणवु ॥ ३ ॥ जूओके श्रीतीर्थकरदेव अत्यंत शकिना धरनारहता तथापिते
कोऽने बलात्कारेकरी धर्मोद्योग करवाने प्रवर्तावताहता केसु ते तो जेणेकरी न
व्यपुरुषो ह्युत्तर ससार समुद्रमाथी तरी पारपामे एहवो केवल शुद्धधर्मनोज उपदेश
मात्र आपताहता ॥ ४ ॥ तेकारणे हेसत्पुरुषो तमेवारवार हर्षसहित औदासीन्य
तारूप सारजूत अमृतनो आस्वादनकरो के जेथकी जीव आनदना वहेनारा मो
जायेकरी सहित मोक्षमुख नोगवे ॥ ५ ॥

॥ षोडशजावनाष्टक प्रजातिरागेण गीयते ॥ आदरजीवह्नुमायुणआदर ॥ एदेशी
अनुभव विनय सदासुखमनुभव ॥ औदासीन्यमुदार रे ॥ कु
शलसमागममागमसार ॥ कामितफलमदाररे ॥ अनु० ॥ १ ॥

परिहर परचिंतापरिवारं ॥ चिंतय निजमविकारं रे ॥ वदति को
पि चिनोति करीरं ॥ चिनुतेऽन्यः सहकारं रे ॥ अनु० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ वली विशेषप्रकारें माथ्यस्थपणुं जावेळे हे विनयतुं सर्वकाल सुखनो
अनुभवकर जेम वांछित पदार्थों आपवामां कल्पवृक्षमुख्यते तेम वांछित मोक्षसु
खनी पमाडनारी अने सर्वशास्त्रोमां महोटी सारजूत एहवीजे उदासीनता तेनुंज
तुंसेवनकर ॥ १ ॥ अरेजीव तुं बीजा विकारीपदार्थोनी चिंतवनानो करावनारोजे
ताहरो परिवार तेनोत्यागकर अने पोताना अविकारि स्वरूपनुं चिंतनकर ॥ २ ॥

योपि न सहते हितमुपदेशं ॥ तडुपरि माकुरु कोपं रे ॥ निष्फ
लया किं परजनतृप्त्या ॥ कुरुषे निजसुखलोपं रे ॥ अनु० ३ ॥ सूत्र
मपास्य जडा नापंते ॥ केचन मतमुत्सूत्रं रे ॥ किंकुर्मस्ते प
रिहतपयसो यदि पीयंते मूत्रं रे ॥ अनु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जोपणकोइ हितकारी उपदेश सांजलतो नथी तोपण तेनाउपर क्रोधक
रीसनही निष्फल लोकोउपर संतापकरी पोताना सुखनो जोपकांकरेळे ॥ ३ ॥ केट
लाक मूर्ख सूत्र त्यजीने बोलेळे केटलाक उत्सूत्र नाषणकरेळे एवीरीतना बोल
नारा जोनिर्मलपाणीने मूकी लघुनीतनुं पान करवालागा तोतेने अमेसुंकरियें ॥ ४ ॥

पश्यति किं न मनःपरिणामं निजनिजगत्यनुसारं रे ॥ येन
जनेन यथा नवितव्यं तद्वता डुर्वारं रे ॥ अनु० ॥ ५ ॥

रमय हृदा हृदयंगमसमतां ॥ संवृणु मायाजालं रे ॥ वृथा
वहसि पुञ्जलपरवशतामायुःपरिमितकालं रे ॥ अनु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजीव पोतपोतानी गत्यनुसारें सर्वजीवोनामननो परिणाम जूढोजूढो
ळे तेतुं केमजोतोनथी केमके जेप्राणीने जेवी नवितव्यताळे तेना मननो परिणाम
पण तेहवोजळे तो ते तहाराथी डुर्वारळे एटले तहाराथी वारीशकाय तेमनथी ॥ ५ ॥
माटे हृदयने आनंद आपनारीएवीजे समतातेने मनमां धारणकरी आनंदनेपाम
अने मायाजालने त्यागकर व्यर्थ पुञ्जलने परवश कांथायळे केमके तहारोआयुष प
रिमितकालळे एटले प्रमाणसहितळे तेनेवूढतां वारलागसेनही ॥ ६ ॥

अनुपमतीर्थमिदं स्मर चेतनमंतस्थितमजिरामं रे ॥ चिरंजीव विश
दपरिणामं ॥ लजसे सुखमविरामं रे ॥ अनु० ॥ ७ ॥ परब्रह्मपरि

ણામનિદાનં ॥ સ્ફુટકેવલવિજ્ઞાનં રે ॥ વિરચય વિનય વિવેચિત
જ્ઞાનં ॥ શાંતસુધારસપાનં રે ॥ અનુ ૭ ॥ ૬ ॥ ઇતિશ્રી શાંતસુધાર
સ ગેયકાવ્યે માધ્યસ્થ્યજાવનાવિજાવનો નામ પોદ્દશ પ્રકાશ . ॥

અર્થે ॥ હેનવ્યો તમે મનમાં રહેનારું આનંદનું કારણ એહવું અનોપમ ઉદા
સીનપણારૂપ તીર્થનું સ્મરણકરો અને જે કોડકાલેપણ વિરામ પામતાનથી એહવા
મોહસુખપામિ ચિરકાલ સ્વજ્ઞપરિણામેરહો ॥ ૭ ॥ અને પરબ્રહ્મતારૂપ પરિણામોનું
જે નિદાન તડૂપ વિજ્ઞાનને જે પ્રગટકરેલે એહવું વિવેચનનુકરનારુંજેમા જ્ઞાન
લે એહવા શાંતસુધારસનું પાન તે હે વિનયતુ નિરતરકર ॥ ૬ ॥ ઇતિ શ્રીશાંતસુધાર
સ ગેયકાવ્યેમાધ્યસ્થ્યજાવના વિજાવનોનામ પોદ્દશ પ્રકાશ ॥

સ્ત્રગ્ધરાદ્યુત્ત્વયં ॥ એવ સજાવનાજિ સુરજિતહૃદયા સશયાતી
તર્ગીતોન્નીતસ્ફીતાત્મતત્ત્વાસ્ત્વરિતમપસરન્મોહનિજામમત્વા ॥
ગત્વા સત્ત્વા મમત્વાતિશયમનુપમા ચક્રિશક્રાધિકાનાં સૌખ્યા
નાં મંત્રુ લક્ષ્મી પરિચિતવિનયા સ્ફારકીર્તિ શ્રયતે ॥ ૧ ॥
હુર્ધ્વાનપ્રેતપીઠા પ્રજવતિ ન મનાક્ કાચિદંદ્રસૌર્યસ્ફા
તિ પ્રીણાતિ ચિત્ત પ્રસરતિ પરિત સૌર્યસૌહૃત્યસિધુ ॥
હૃદયતે રાગરોપપ્રજ્ઞતિરિપુજ્ઞતા સિદ્ધિસામ્રાજ્યલક્ષ્મી સ્યાદ
દયા યન્મહિમા વિનયશુચિધિયો જાવનાસ્તા શ્રયધ્વ ॥ ૨ ॥

અર્થે ॥ હવે શ્રીવિનયવિજયજી ઉપાધ્યાય આગ્રથ સમાપ્તકરીને ઉપદેશરૂપ
પોતાના આજિપ્રાયનું કથનકરેલે આવીરીતે પૂર્વોક્તપ્રકારે સજાવનાઓની સુગધિયે
જેનાહૃદયમા સશયરહિત ગાયનકરવાથી તાર્કિકકચુંબે સ્પષ્ટ આત્મતત્ત્વજેણે અને જે
નામોહ નિદા અને મમત્વ તુરત નાશપામ્યા લે એવાપ્રાણી મમતાનું અતિશય
પણ મૂઠીને ચક્રવર્તિ તથા ઇડાદિકોનાસુખોચકી પણ અધિક એવા વિનયધરનારા અ
નુપમ સુખોની પુષ્કલ કીર્તિવત લક્ષ્મીને પામેલે ॥ ૧ ॥ જેહના મહિમાયેંકરી
હુર્ધ્વાનરૂપ પ્રેતનીપીઠા લગારમાત્રપણ થાતીનથી પણ કોડેક અપૂર્વે અઘઘ સૌ
ખ્યની વૃદ્ધિથાયલે અને ચિત્તપ્રીતિવતથાયલે અને આત્માને ચારે બાજુથી સૌર્ય તુ
સિની નદીપસરેલે વલી રાગદેપરૂપશત્રુ હીણથજ્ઞાયલે સિદ્ધિરૂપ સામ્રાજ્યલક્ષ્મી

वशथायते एह्वीजे नावनाथो तेने हे नव्य लोको तमारी विनयेंकरी पवित्रबु
द्विष्यंता ते नावनाथोनुं आश्रयकरो ॥ २ ॥

पथ्यावृत्तं ॥ श्रीहीरविजयसूरीश्वरशिष्यौ सोदरावचूतां
द्वौ ॥ श्रीसोमविजयवाचकवाचकवरकीर्तिविजयाख्यौ ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ श्रीहीरविजय सूरीश्वरना शिष्यवेनाइहता तेमां एक सोमविजयवाच
क अने बीजा कीर्तिविजयवाचक ॥ ३ ॥

गीतिद्वयं ॥ तत्र च कीर्तिविजयवाचकशिष्योपाध्यायविनय
विजयेनाशांतसुधारसनामा संदृष्टो नावनाप्रबोधो ऽयं ॥ ४ ॥
शिखिनयनसिंधुशशिमितवर्पे हर्षेण गंधपुरनगरे ॥ श्री
विजयप्रज्ञसूरिप्रसादतो यत्न एव सफलो ऽभूत् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तेमां कीर्तिविजय वाचकना शिष्य श्रीविनयविजयजी उपाध्याय तेणे आ
शांतसुधारस नामा नावनानो प्रबोधकह्यो ॥ ४ ॥ आ प्रयत्न संवत सतरसोने
त्रेवीसना वर्षे श्रीगांधार नगरमां श्रीविजयप्रज्ञसूरिना प्रसादथकी हर्षसहित
सफलथयुं ॥ ५ ॥

उपजातिवृत्तं ॥ यथा विधुः षोडशजिः कलाजिः संपूर्णतामेत्य जग
त्पुनीते ॥ ग्रंथस्तथा षोडशजिः प्रकाशैरयं समग्रैः शिवमातनोतु ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेम चंडमा सोलेकलाये पूर्णतापामी जगतने पवित्रकरेते तेम आ
ग्रंथपण सोलकलारूप सोलप्रकाशेंकरी जगतनुंकव्याणकरो एवो भहारो आशीर्वाददे

इवज्जावृत्तं ॥ यावज्जगत्येव सहस्रजानुः पीयूषजानुश्च सदोदये
ते ॥ तावत्सतामेतदपि प्रमोदं ज्योतिः स्फुरद्वाङ्मयमातनोतु ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेकालपर्यंत जगतमां चंडसूर्य उगेते तिहांसुधी जेमांप्रकाशमान वा
णी मयरूप ज्योतिदे एहवो आ शास्त्र ते सत्पुरुषोने आनंद आपो ॥ ७ ॥

इति श्रीमन्महोपाध्याय श्री कीर्तिविजयगणेशिष्योपाध्याय श्री
विनयविजयगणिविरचिते शांतसुधारसग्रंथे षोडशः प्रकाशोऽर्थस
हितः समाप्तिमगमत्.

॥ अथ श्रीजिनप्रज्ञमूरिकृतचतुर्विंशतिजिनस्तवन ॥

पात्वादिदेवो दशकल्पवृक्षा यस्मादधीत्येहितदानविद्याम् ॥ अपूपुजन् यच्चरणौ
नखाविद्याजेन नून नवपद्मवै स्वै ॥ १ ॥ गत्या विजित्य द्विरदं स्वसेवा चिन्ह
हृजान्श्वदचीकरय ॥ यत्सोदये हव्यञ्जना नृणा वो बनूव नूमा शुवि सोऽजि
तोऽव्यात् ॥ २ ॥ सद्य स निद्याप्रवसन्नव व श्रीज्ञानवो यस्य पितुर्जितारे ॥ रा
जागिराजत्वञ्जुपोपि सेनापतित्वमेवानिमित्तं बतानूत ॥ ३ ॥ जातोपि यः सवरत
स्वयं यदजीजनत् सवरमद्भुतं तत् ॥ स कीशकेतुर्जितमीनकेतुर्जितोऽजिनद्यादजिन
दनो वः ॥ ४ ॥ सुदुर्लभं मेघनवस्य यस्य मुक्ताफलस्येव न दर्शनं कै ॥ चङ्गाव
दातुं मुमतिं तमार्यां सर्वश्रियामाश्रयमाश्रयध्व ॥ ५ ॥ न जेजिवान् वक्रगतिं क
दाचित् नचातिचार सततं च सौम्य ॥ पद्मप्रज्ञं शोणतनुप्रज्ञोपि नव्यश्रिये को
पि धरांगजन्मा ॥ ६ ॥ पृथ्व्या प्रसूतं सुमनोनिर्ऋत्य सुपर्णकातिर्बहुकव्युपास्य ॥
श्रेयःफलश्रीर्जयताडुदग्रस्कथं सुपार्श्वद्वरपास्तताप ॥ ७ ॥ चङ्गप्रज्ञोऽव्यात् वपुर
शुजाजैराजिगितागीजनता यदीयै ॥ प्रसेननिर्वाणरमाविमुक्तकटाङ्गलङ्घनपितेय
जाति ॥ ८ ॥ जावाहवे पुष्पशरं विजित्य नश्यध्वजं यो मकरं गृहीत्वा ॥ आरोप
यत्नक्षपणे ध्रुवं स स्वनृत्यता मे सुविधिर्विधेयात् ॥ ९ ॥ पितृगदाहप्रशमेन जाव
दाहप्रमायेपि खलु स्वशक्ति ॥ अजिह्वपङ्कजगतोपि विज्ञानं यस्तं स्तुम शीतलमह
शील ॥ १० ॥ श्रेयान् श्रिये दाहदि मातृरुद्रात् गर्भस्थिते यत्र महार्हतत्वात् ॥
दुर्व्यतरीडाक् प्रणनाशमोहराजाय पूत्कर्तुमिवाहितोत्थ ॥ ११ ॥ जव्याग्निना यस्य
रुचिप्रपञ्चरगानि चेतासि च रजितानि ॥ स वासुपूज्यो जगदेकपूज्य सपूज्यता नि
र्जितदुर्जयारि ॥ १२ ॥ कृमान्नं धर्तुमशिक्षिताकण्ठेन सेवा प्रतिपद्य यस्मात् ॥
धत्ते ततस्तं स किजादिकोल कांपिब्यजन्मा विमल स जीयात् ॥ १३ ॥ अन्नत
जिह्वतरुनतसौख्यप्रदोऽस्तु दोस्तजितवैरिवार ॥ यद्वातन इयेनमपि प्रहृश्य विश्व
स्य नश्यन्त्ययं वर्तिकौघा ॥ १४ ॥ पापाङ्गिनिद्वजमुदीक्ष्य दीपं यत्नक्षपणं नक्तिचिकीरु
पेत ॥ तद्भ्रंशगकी मुहुरालुलोके शक्र स्वपाणि स धिनोतु धर्म ॥ १५ ॥ अरातिरम्ये
प्यनरातिरम्ये सन्नानियोगेऽपि दृढानियोगे ॥ चक्रे स्थिता यस्य सुखजयश्री स पातु
व पञ्चमचक्रवर्ती ॥ १६ ॥ गगध्वजं यस्य तनौ विलोक्य तत्प्रेमतो हव्यञ्जना
ध्रुव यः ॥ सर्वांगमालिङ्गिमुवर्णवर्णना सुपूरदनात्स मुदेऽस्तु कुशु ॥ १७ ॥ सुदर्शना

ज्ञात इति प्रसह्य त्वेदं व्यथाद्यस्तमसः खट्वत्तेः ॥ पितुः क्रमं पालयितुं किलासौ
 स्तान्नः कलासौष्टवकृज्जिनोरः ॥ १७ ॥ यस्य प्रिया नो विहितारिलोपासुडा नव
 द्यो न पपौ नदीनं ॥ निस्तारकात्मा नयमालयस्यो नव्यः श्रिये कुंजजवः स मन्त्रिः
 ॥ १८ ॥ यस्यांगरोचिःपटलं समन्तात्प्रसूत्वरं जृंगकुलानिरामं ॥ उच्चाटनध्यानमि
 वास साह्यान्नावहिषां नंदतु सुव्रतोऽसौ ॥ १९ ॥ यद्वोचनस्पधिविधेर्विदित्वा स्वं
 सापराधं जगदेकनाथः ॥ यो लक्ष्मलक्ष्याभरणं श्रितो डाक् नीलोत्पलेनास्तु नमः
 स नूत्यै ॥ २० ॥ यद्वक्रयोगात्सुजगं विदन् स्वं महाशयोत्पन्नतया कृतज्ञः ॥ यं कं
 बुरंक्षां कमिपात्सिषेवे तं नेमिमध्येमि यदुप्रकांडं ॥ २१ ॥ यद्वेहदीप्तिं तुलितेन्नीज
 प्रजां चिरं चारुनिजालयंतः ॥ नैर्मव्यकोटिं घटयन्ति दृष्टेः शिष्टा अनिष्टं स पिनष्टु
 पार्थवः ॥ २२ ॥ प्राच्यं विमोच्यास्पदमुद्रवात्प्राक् स्थानांतरे रोपितवान् हरिर्धर्म ॥
 प्राचीकसत्सजुणशालिनीयं यस्याधमस्यान्नमतां स वीरः ॥ २३ ॥ जयन्ति गर्जागम
 जन्मदीक्षा ज्ञानापवर्गोत्सववासराणि ॥ जनानि नाकायितनूतलानि त्रैलोक्य
 लोकप्रमदप्रदानि ॥ २४ ॥ यदाह्वानः शिरसाऽजिवंद्य सुमेरुरक्षाऽजनि गोत्रमुख्यः ॥
 तीर्थाधिनाथाः प्रथयंतु सेवाहेवाकिनां ते कुपथप्रमाथं ॥ २५ ॥ कुवादिवक्त्रादिगु
 हांतरान्न प्रयोगवूकालिरलं निरेतुं ॥ यस्मिंस्तपत्यस्ततमःसमूहे श्रीवीरसिद्धांतरविः
 स जीयात् ॥ २६ ॥ व्यामोहनूपालवरं विजित्य तस्मादुपात्तं तु सितातपत्रं ॥ य
 स्याः करे राजति पुंमरीकं सा नारती यद्वतु वांढितं वः ॥ २७ ॥ इति जिनप्रनसू
 रिनिरीडिता जिनवराश्रतुरुत्तरविंशतिः ॥ नरतवर्षेनवा जुवनेश्वराः स्वरससिद्धिसु
 खं वितरंतु नः ॥ २८ ॥ इति श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ इति श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ શ્રી વીતરાગાયનમ ॥

॥ અથ શ્રી આસ્તિક તથા નાસ્તિકનો સવાદ પ્રારંભ ॥

૧ નાસ્તિક —આ જગત અને તેમાંના પદાર્થો સર્વ શૂન્ય છે, એને સસલાના શીંગડા, આકાશના ફૂલ તથા વાજણીના પુત્ર વગેરે જે પદાર્થોની ત્રણે કાલમા સિદ્ધતા થતી નથી, તેવા પદાર્થોની ઓપમા દેવાય કદાચ તમે કહેશો કે, જેમ શશશું ગાદિક દેખાતા નથી, તેમ એ પદાર્થો પણ દેખાયા ન જોઈયે, તેમ તો નથી જગત તો પ્રત્યક્ષ દેખાય છે, તેને એ ઓપમા કેમ દેવાય, પ્રત્યક્ષ પ્રમાણવડે સિદ્ધ પદાર્થો ને શૂન્ય કેમ કહેવાય ? એનો ઉત્તર એ કે, જે એ પદાર્થોને દેખે છે, તે ભ્રમિષ્ટ છે જે પુરુષને ભ્રમ થયો હોય, તેને એકનું બીજું જાણે, તેમ તમને પણ થયું કહેવાશે તમે એ દૃષ્ટાંતોનો મર્મ સમજી શકતા નથી, ત્યારે તમારા ધ્યાનમા સહેજ આંખે એવો બીજો દૃષ્ટાંત કહું છું તે સાંજો, આ જગત સ્વપ્નસમાન છે જેમ સ્વપ્ન અસત્ય છે, તેમ જગત પણ અસત્ય છે અને સ્વપ્નના પદાર્થોની પહે આ જગતના પદાર્થો પણ અસત્ય છે. જે દેખાય છે તે સ્વપ્નની પહે ભ્રમ માત્ર છે, એમા સંશય નથી

આસ્તિક —અરે નાસ્તિક, હું તને એટલુંજ પુછું છું કે તારા સિદ્ધાંતનો કહેનાર જીવ છે કે અજીવ છે, એનો ઉત્તર તારાથી શું દેવાશે ? જીવ અથવા અજીવ કહ્યાવિના ચાલશે જ નહીં જો તું કહીશ કે તે ભ્રમરૂપ છે, તો તે એક રીતે વ્યવહાર દૃષ્ટીએ યોગ્ય કહેવાશે ચાલું, કેમ કે જે પોતે ભ્રમરૂપ હોય તેને વધું ભ્રમરૂપ જાણે જો એમ હોય તો અમારો કાંઈ વાધો નથી, પણ જો તારો સિદ્ધાંતી ભ્રમરૂપ ઠરાવે નહીં, તો જેવો ઠરાવે તેવા બીજા પદાર્થો પણ કબૂલ કરવા પડશે, અને કબૂલ કહ્યાવિના ચાલનાર નથી, કેમ કે, બીજું વધું ભ્રમરૂપ હોય અને તારો સિદ્ધાંતીજ માત્ર અભ્રમ હોય એમ સત્ય નહીં ત્યારે એક સિદ્ધાંતી ને એક સિદ્ધાંત એ વે પદાર્થ માનવા જોઈયે છે એ વે પદાર્થ જો તું માને, તો જીવ અને અજીવપણું સિદ્ધ થાય છે કે નહીં ! એ રીતે જગતમા પણ ઘટપટાદિક જે વસ્તુ છે તે વસ્તુજ છે અવસ્તુ નથી તેમજ ઘટ તે ઘટ છે, ને પટ તે પટ છે ઘટ પટ નથી, ને પટ ઘટ નથી એક પદાર્થમા બીજા પદાર્થનો અભાવ હોય છે, પણ ઘટ ઘટપણે જાવરૂપે છે, ને પટ પટપણે જાવરૂપે છે ઇત્યાદિક સર્વ પદાર્થોવિપે જાણી લેવું જે જાવરૂપ હોય તે સત્યજ હોય છે એ રીતે આ જગત જાવરૂપ હોવાથી સત્ય છે કેમ કે સર્વ વસ્તુ પોતપોતાના રૂ

પેં અનાદિ સિદ્ધ છે, અને જેનો અંત નથી તેને શશલાના શિંગડાં પ્રમુખની ઉપમા દેવી એ કેવી મૂર્ખતા છે વારુ ! માટે એ બોલવું બાલકના જેવું કહેવાય.

જો સ્વપ્નજેવું જગત માનશો, તો તમારા પોતાને મહોડે પોતે બંધાશો. સ્વપ્ન જે છે તે સ્વપ્નપણે જાવરૂપ છે અને જાગૃતપણે અજાવરૂપ છે; તેમ જાગૃત જે છે તે જાગૃતપણે જાવરૂપ છે અને સ્વપ્નપણે અજાવરૂપ છે; પણ કેવળ અજાવરૂપે કોઈ પદાર્થ કહેવાય નહીં. જ્યારે સ્વપ્નજાવરૂપ છે ત્યારે તેના જેવો જે જગત તમે કહો છો તે કેમ અજાવરૂપ કહેવાય, અને સ્વપ્નને જો અજાવરૂપ કહેશો તો દેખાય છે કેમ ? જે અજાવરૂપ તે તો દેખાય નહીં; અને સ્વપ્ન તો રાત્રે દીતું તે રાત્રે દીતું કહેવાય છે. અને દિવસે દીતું તે દિવસે દીતું કહેવાય છે; માટે જે વસ્તુ સ્વપ્ન દેખાય છે તે વસ્તુ તે દેખાવારૂપે અને સંપ્રાપ્તરૂપે સત્ય છે. અને જાગૃત અસત્ય છે. તેમજ જ્યારે જાગૃત દેખાય છે ત્યારે સ્વપ્ન અસત્ય છે એમ જાવાજાવરૂપ પદાર્થ હોય તે સાદ્યંત હોય છે. વળી વિશેષ એવું સમજવું જોઈએ છે કે, યદ્યપિ સ્વપ્ન તો સાદ્યંત છે પણ સ્વપ્નનો જે વિકલ્પ છે તે આદ્યંતરહિત શાશ્વત છે. તેમાંથી કોઈક સમયે સ્વપ્ન ઝડપ થાય છે. માટે સ્વપ્નનું દેખવું કોઈ કાલે છે તેમજ યદ્યપિ જગતમાંના પદાર્થોને પલટવાપણે ઉત્પાદ વ્યયની અપેક્ષાએ પર્યાયપણે સાદ્યંત છે. તથાપિ દ્વ્યરૂપે સદા શાશ્વત ધ્રુવ છે. કેમકે પર્યાયપણે ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાલ, જીવ અને પુણ્ય એ તથા દ્વ્ય શાશ્વત છે; જો પણ હેલા ત્રણ દ્વ્યના પર્યાય અશાશ્વત કહેવાય છે, તો પણ સ્વરૂપે દ્વ્યપર્યાય સદા શાશ્વત જ છે; તેને અસત્ય કેમ કહેવાય ?

અરે ત્રિમિષ્ટ, તમે જીવને માનો છો કે નહીં ? જો ના કહેશો તો આ બોલો છે તે કોણ છે ? અને જગત અસત્ય કોણ ઠેરાવે છે ? જે પોતે જ અસત્ય હોય તે બીજાને શું સત્યાસત્ય કહેવાનો છે ? જે પોતે સત્ય હોય તે બીજાને સત્ય અથવા અસત્ય કહેવાને સમર્થ થાય. માટે જીવ પદાર્થ નથી જ એમ જો કહેશો તો તમે પોતે જ કોઈક પદાર્થ છો એ વાત તમારાથી ના કહેવાશે નહીં. અને જગતને અસત્ય માનો છો તેવારે તમે પોતે તો સત્ય ઠરશો જ; કેમકે જે પોતાથી અતિરિક્ત વસ્તુને અસત્ય માને તે પોતે તે ના જેવો અસત્ય હોતો નથી, કિંતુ તેના કરતાં વિપરીત સ્વજાવવાલો સત્ય હોય છે. તે નો આ પ્રત્યક્ષ દાખલો છે કે, જગતને તમે સ્વપ્નજેવું ગણો છો, ત્યારે તમે પોતે જાગૃત છો કે નહીં ? કેમકે તમે પોતે જાગૃત અવસ્થામાં ન હો તો સ્વપ્નને સ્વપ્ન કહો નહીં સ્વપ્નાવસ્થાનો તમે પોતે અનુભવ કરો છો, ત્યારે જ તેના વિષે કથન કરી શકો છો, તે

મજ જગતવિષે પણ તમે અનુનવ કરીને કયન કરો છો, તેથી જગતથી જુદા અનુનવ કર્તા છો માટે જીવ છો

અને જો જીવ ન હોય તો ગતાગતનાગ, નાવ, નાપા, કાર્ય તથા કારણ इत्यादિક વિષયોનો અનુનવ કરવો, પાંચ इन्द्रિઓનો નિગ્રહ કરવો, ત્રણયોગે શરીરની ચાલ ના કરવી इत्यादિક જેટલા કરનારો કોણ છે ? એ જેટલા ચેતન્ય શક્તિથી ધાય છે એથી ચેતના જ્ઞાણવાન જીવ જાણવો જ્યારે શરીરમાથી ચેતના નીકળી જાય છે ત્યારે જેટલા ચતી દીવામા આવતી નથી, માટે તે અજીવ કહિયે એવી રીતે જીવ અને અજીવ એ બંને પદાર્થ છે એમ સિદ્ધ થાય છે

સર્વ વસ્તુના બે પ્રકાર ધાય છે, એક પદ્ધતને બીજો પ્રતિપદ્ધત જીવ પદ્ધત છે અને અજીવ પ્રતિપદ્ધત છે અથવા અજીવ પદ્ધત છે ને જીવ પ્રતિપદ્ધત છે અર્થાત્ જીવ તથા અજીવ એ બે પદાર્થો સદા શાશ્વત અવિનાશી છે, એવું કેવલીનું વચન છે, તે અવશ્ય માન્ય કરવું જોયે ઢોહા, સ્વરી શીલ્પ એ માનજો, મનમા રાખી નાવ, સદ્ગુણ જિન વચનનું, કરો ધરી ચિત્ત ધાવ. ?

૧ નાસ્તિક - જીવ અને અજીવ નહીં મનનારા મૂર્ખ છે કેમકે, જીવ તો પાંચ મહાનૂતોના સમેલનથી ઉત્પન્ન ધાય છે જ્યારે પાંચ મહાનૂતોનું પ્રથકકરણ એટલે જુકુંચવાપણું ધાય છે ત્યારે જીવનો નાશ ધાય છે એ વાત સાચી છે

આસ્તિક - પાંચ મહાનૂતોથી તો તમારા મતપ્રમાણે પાંચ જુદાજુદા પદાર્થોની ઉત્પત્તિ ધાય છે તે આપ્રમાણે - પૃથ્વીથી અસ્થિ, જલથી રુધિર, અગ્નિથી જ્વરાગ્નિ, વાયુથી સ્વાસોસ્વાસ અને આકાશથી શૂન્યતા ધાય છે એ બધાથી જીવ તો જુદો છે, તે શાથી ઉત્પન્ન ધાય છે વાહ ? ચેતન્યને ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ કયા નૂતમા છે ? ચેતન્ય કયાનૂતના અસથથી ઉત્પન્ન થયું ? તે કહો પાંચ મહાનૂત પોતે જડ છે, તે ચેતન્યને કેમ કરી શકશે ? માટે એ પાંચ મહાનૂતનું સમેલન જોડની ઉત્પત્તિ કરે છે એમ તમે કહ્યું છે તે પણ સત્ય નહીં, કેમકે, સમેલન કોઈ એવો પદાર્થ નથી કે જેથી કોઈ પદાર્થ ઉત્પન્ન થઈ શકે. માટે જીવનો ઉત્પન્ન કરનારો કોઈ નથી, પણ એ તો અનાદિ પંચ મહાનૂતથી જુદો જ છે ઢોહા, જિનવચ નામૃત પાન કરિ, પામો અમર સ્વરૂપ, જીવ અનાદી અનુનવો, એ છે શીલ્પ અનૂપ ૧

૩ નાસ્તિક - સર્વ જાણે છે કે જીવ તે શાશ્વત પદાર્થ છે, તેની ઉત્પત્તિ કેમ સત્ય છે ? જ્યારે ઉત્પત્તિ કહેજો ત્યારે નાશ પણ થયો અને ચેતન તો ઉત્પત્તિ ત

યા નાશ રહિત છે; તો ચેતનનરૂપવંત જીવને નૂતની ઉપનો કહિયે તે યુક્ત નથી કેમકે પાંચ મહાનૂતના અંશથી તો માત્ર શરીરની ઉત્પત્તિ થાય છે.

આસ્તિક:— એ વાત પણ કલ્પિત છે. યદ્યપિ જીવવિપે તો તારા સારા વિચાર જણાય છે, તથાપિ જહાંગુથી જિનોક્ત વચનજન્ય જ્ઞાન નથી થયું, તહાંગુથી સર્વ મિથ્યા છે. એક જીવને શાશ્વત જાણ્યો તેથી ગું થયું! કોઈ અજાણના મુખથી નવકાર પ્રમુખ જેવા તાદૃશ્ય અદ્ધરોનો અચાનક ઉચ્ચાર થાય તેથી ગું તેને તેના ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે! તેમ તે જીવને શાશ્વત જાણ્યો તેથી ગું સમ્યક્ જ્ઞાનવાન કહેવાશે! કદી નહીં. અને શરીર પંચ મહાનૂતોથી ઉત્પન્ન થાય છે; એવું જે તે કહ્યું તે અસત્ય છે. શરીરની ઉત્પત્તિ તો પુજ્જલથી થાય છે. વીજા સંવાદમાં અસ્થિાદિકની ઉત્પત્તિ મહાનૂતથી કહી છે તે પણ મિથ્યા છે; કેમકે, અસ્થિ જે છે તે પૃથ્વીનો અંશ નથી, પણ પૃથ્વીના જેવા કઠણ છે; સ્થીર છે તે જલનો અંશ નથી, પણ જલની પથે પ્રવાહી વિંદુધારા થાય છે; જવરાગ્નિ જે છે તે અગ્નિનો અંશ નથી, પણ અગ્નીની પથે ઉભ છે, શાશ્વોશ્વાસ જે છે તે વાયુનો અંશ નથી, પણ વાયુની પથે પુરુષનો વિકાર છે; આકાશ તે આકાશ નાજન છે. તેમ ઠતાં શરીર પંચમહાનૂતોથી ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહેશો તો એ પંચમહાનૂતોમાંના પૃથ્વી, અપ, તેજ અને વાયુ એનાં શરીર શાયકો ઉત્પન્ન થાય છે? એ પૃથ્વીાદિકપણ જીવરૂપ છે; અને તેઓ શરીર સહિત છે. જેમ કાંચી માટી સજીવન છે માટેજ તેમાં વનસ્પતિ ઊગે છે; અને જે દ્વાર નૂનિ અજીવ છે તેમાં વનસ્પતિ ઉત્પન્ન થતી નથી. તેમજ એ પંચ મહાનૂત તે સર્વ સજીવ તથા નિર્જીવ એ બન્ને રૂપે છે, માટે જો જગત ઉપજવાનાં કારણ એ પાંચ મહાનૂતને કહેશો તો પાંચમહાનૂત શાયકો પેદા થયા કહેશો? માટે એનાથી શરીર અથવા જગતની ઉત્પત્તિ સંજવે નહીં. જીવ અને જડ એ બન્ને પદાર્થોથી જગતની પ્રવર્તિ છે એમ જાણવું. દોહા, આગમ અગમ અગાધકૃત, જ્ઞાન લહ્યો નર જેહ; બેશિ વચન જિનકલ્પતરુ, લહે ચાહ ફલ તેહ. ૩

૪ નાસ્તિક:— જીવ તો ઈશ્વરના અંશથી ઉત્પન્ન થાય છે એમ જણાય છે.

આસ્તિક:— જો ઈશ્વરના અંશથી જીવ થાય છે તો ઈશ્વર પોતે અસ્તિત્વ રૂપ છે તે ઘટઘટપ્રતે સ્વંડસ્વંડ જાવને પામશે. ઈશ્વર નિર્લેપ છે તો કર્મલેપ સહિત કેમ થાય છે? જન્મરોગ જરારોગ અને મરણરોગ રહિત છે તે જન્માદિક સહિત કેમ થાય છે? નિરાવરણ છે તે સાવરણ કેમ થાય છે? એહવો મૂઢતો જગતમાં કોઈ નથી જે પ્રધાનપદ મૂકી અધમપદ આદરે! માટે પરમેશ્વરને એવી બુદ્ધિ કેમ થઈ જે પરમેશ્વરપદ મૂકી

ને જગત વાશી જીવ થયો કેમકે સર્વ મતમતાંતર વાલા પરમપદની વાઠનાયે પો તપોતાના માર્ગની ક્રિયા કરે છે પોતાના આત્માને નિર્લેપણું ઢાઢે છે તો સ્વમેવ ઈશ્વરપદ જન્મ જરા મરણ રહિતપણું પામીને વલી જન્મમરણ સહિત ડપાધિપણું કેમઆઢરે છે ? માટે ં તમારા વચન વિરુઢ જણાય છે

૫ નાસ્તિક -- કાઈ નવી ડુક્તિ કઢાઢીને ઢોલે છે આ ઢીજાઓની મતિ તો મારી ગઈ છે માટે ગમે તેમ ઢકે છે જીવને કોઈશાશ્વતકઢે છે, ને કોઈઅશાશ્વત કઢે છે વગેરે જેના મનમા જેમ આવે છે તે તેમ મઢોઢેથી ઢોલે છે પળ મર્મે કોઈ જાણતો નથી આપણે પ્રત્યઢ્ઢ અનુનવ કરેલુ છે ને આણે ઢેઢીં ઢૈં કે જીવ પઢાર્થ ડત્પત્તિવાન છે, ને કોઈક સમયે તેનો અત પળ થાય છે સ્ત્રીપુરુપનો સંયોગ થયાથી તે ડોના રજ તથા ઢીર્યથી માતાના ડઢરનેવિપે શરીરરુપ ંક પિન ઢંધાય છે, ને પઢી નિયમિત સમયે તેમા ચેતના શક્તિ આવે છે, તેને જીવ કઢે છે વલી શરીર કાઈ રો ગઢિકને વશ મરણ પામે છે, ત્યારે જીવ પળ તેની શાયે નાશ થાય છે, ં પ્રત્યઢ્ઢ વાત છે. ઢાથના કાકળને આરીઢુ શાસારુ જોયે માટે જીવ પઢાર્થ કોઈકાલે ન ઢો પેઢા થાય છે, તેથીજીવની આઢિ છે ંમ જણાય છે

આસ્તિક -- નાઈ, તુ તો વલી ઢધાથી ઢાઢ્યો ઢેઢાય છે ! ચેતનની ડત્પત્તિ તથા નાશ સંજવે નઢી કર્મના વજો જીવને જન્માતર થાય છે, તેથી નઢુ શરીર ઢારણ કરે છે, પળ જીવ નઢુ થતુ નથી વલી શરીરનો નાશ થયાથી જીવનો નાશ પળ થતો નથી જીવ તો ઢીજા શરીરને ઢારણ કરે છે તેમ ડતા જો ઢધારે આઢ્ઢઢ કરી શ, તો આ મારા પ્રશ્નનો ડત્તર આપ કે, જીવ કઈ વસ્તુ પલટીને તેમાથી ડત્પન્ન થાય છે ? અથવા કઈ વસ્તુનો પરિણામ છે ? કેમકે કારણ ઢિના કાર્યની ડત્પત્તિ થાય નઢી ંવો નિયમ છે, ંટલુ સમજાઢ્યા ડતા પળ જો નઢી માનીશ, તી તુ પોતે જીવ નથી પળ જઢ ઢો ંવુ ડરજો. ત્યારે જઢની સાથે કોળ માથાકૂટ કરે !

૬ નાસ્તિક -- કઢાથ જઢ વસ્તુનો પરિણામ જીવ અને જીવનો પરિણામ જઢ થાય છે, ંમ કઢીં તો કાઈ ઢોષ આવે કે ? અપઢિતપઢનાપટીયશી માયા છે, તે મા ઢધુ સંજવે છે માટે અમે તો ંમ માનીં ઢૈં કે, જઢ વસ્તુ ઢઢલીને તેથી જીવની ડત્પત્તિ થાય છે

આસ્તિક -- નાઈ, ં તમારું ઢોલતું કેઢલ અવિચારતુ છે, ંમ તો કોઈ અજ્ઞાની પ ં માનનાર નથી જે જઢ વસ્તુથી જીવની ડત્પત્તિ થાય, ંક સ્ઢનાવઢાલા પઢાર્થ થી ઢીજા સ્ઢનાવઢાલા પઢાર્થોની ડત્પત્તિ થાય નઢી ંવો નિયમ છે જેમ કે, મા

ટીના પિંમથકી પટ થાય નહીં અને તંતુના પુંજથકી ઘટ થાય નહીં. તેમ અજીવથી જીવ ઉત્પન્ન થાય નહીં અને જીવથી અજીવ ઉત્પન્ન થાય નહીં. જે અચેતન હોય તેને જડ કહે છે અને જે ચેતન હોય તેને જીવ કહે છે. એ બન્ને પદાર્થ પરસ્પર સ્વભાવે અમિલિત છે, તેમ ઠતાં જડ વસ્તુથી જીવની ઉત્પત્તિ કહેવી, એના જેવી બીજી મૂર્ખતા કર્ફ છે ! શું કોઈક એવો મસાલો હશે કે જો તે જડ વસ્તુમાં પડે તો તેમાંથી ચેતન પેદા થાય ? એવી કાંઈ ચીજ તમે શોધી કહાડી હોય તો અમને દેખાવો ની ! માટે એ અજ્ઞાનરૂપ અંધારું હૃદયમાંથી કહાડી નાવો, ને શુદ્ધ ધર્મને અંગીકાર કરો. દોહા શુદ્ધ ધર્મ જન જે લહે, તે પામે પદ મોક્ષ; પ્રગટ વસ્તુને મૂકિને, કાં જન ત્રમે પરોક્ષ ४

૭ નાસ્તિક:— સ્વઠંદીના જેવી મુખમુઝા કરીને બોલવા લાગ્યો કે, જીવને કર્મ લાગે છે કે નહીં ? એ વિષે વિચાર કરવો જોઈયે. અમારા મતપ્રમાણે જીવને કર્મ લાગતાં નથી.

આસ્તિક:— તમે તો વલી બધાના શિરતાજ થયા જણાઓ છો ! પણ કર્મવિના કાંઈ બનતુંજ નથી; એમ માન્યાવિના ચાલશે નહીં. કર્મને તો સર્વ અંગીકાર કરે છે, એમાં કાંઈ વાંધો કહાડે એવું નથી. જો કર્મ ન હોય તો પાપપુણ્યનું ફલ થયું ન જોઈયે; તે તો પ્રત્યક્ષ દીઠામાં આવે છે; જેણે પાપ કયું છે તે દુઃખી છે, ને જેણે પુણ્ય કયું છે તે સુખી છે; વલી જો એમ હોય તો, દાન, ધ્યાન, સ્નાન તથા પૂજા પ્રમુખ જે સત્કર્મ છે, તે સર્વ મતવાલાઓ શાસારુ કરે છે ? તમારા કહ્યાપ્રમાણે તેનું ફલ તો કાંઈ થનાર નથી; પણ તે શુન કર્મ જાણીને લોકો આદરે છે. જ્યારે કર્મ નથી ત્યારે જન્મ ધારણ કરવાનું શું પ્રયોજન છે ? માટે જો જન્મમરણ તથા સુખદુઃખ છે, તો કર્મ પણ હોવાં જોઈયે. કર્મ છે તે જીવને રજરૂપ છે. રાગાદિકથી બંધાય છે, ને જોગવ્યાપઠી બુટે છે. જહાંલગિ કર્મ છે તહાંલગિ સંસારી જીવ કહેવાય છે, કર્મોનો ક્યથવાથી મુક્ત થયો કહેવાય છે. માટે તમારે નિશ્ચય માનવું જોઈયે છે કે જીવને અવશ્ય કર્મ લાગે છે. દોહા, કર્મથી જીવને, સુખ દુઃખ સઘલાં થાય; કૃત્ય શુનાશુન જેહથી, શફલ થયા કહેવાય.

૮ નાસ્તિક:—તમે કહો છો કે, જીવ નવાંતર થકી આવીને આહિંં ઉપજે છે. ત્યારે એક નવની વાત બીજા નવમાં કેમ કરતો નથી ? જો નવાંતર હોય તો તે નીસ્મૃતિ જરૂર થવી જોઈયે; તે તો કોઈને પણ થતી નથી. ત્યારે નવાંતર છે એમ શાઉપરથી સમજાય ?

આસ્તિક:—આગલા નવની સ્મૃતિ થતી નથી તે ઉપરથી નવાંતરનો અજાવ છે એ

મ જાણવું નહીં આગલા જવની વાત તો રહી, પણ આ જવમાજ મદ્યાદિક પદાર્થના યોગે, ગયા દિવસની વાત પૂઠવાથી માણસ બરાબર કહી શકતો નથી જી. આ કે, કોઈ મનુષ્ય તાડનાદિકના યોગે મૂર્ખાવાન થયો હોય, કોઈ પુરુષે સુરાપાન કહ્યું હોય, અથવા નિંદાવશ થયો હોય, ત્યારે ગયા દિવસની સ્મૃતિ રહેતી નથી, તેનું કારણ મદ્યાદિક પદાર્થોનું આવરણ છે તેમ જીવને જ્ઞાનાવરણી કર્મના અવરથી પૂર્વ જવના વાતની સ્મૃતિ થતી નથી. વળી જેમ આ જવમાજ માતાના ઓઢરમા નાના પ્રકારના ડુંભર સહન કરેલા હોય, તે વાત જન્મ્યાપછી કાંઈ કહી શકતો નથી, તો જવાતરની વાત કેમ કહી શકે? માટે જવાતરની વાત તો વિશેષ જ્ઞાનીવિના બીજો કોઈ જાણી શકેજ નહીં, એમ સમજવું. દોહા, જ્ઞાનાવરણી કર્મથી જ વલિસ્મૃતિ થઈ જાય, વિશેષ જ્ઞાની કહી શકે, પૂર્વ જન્મ મહિમાય ૬

૯ નાસ્તિક —અજિમાનયુક્ત મુઢા કરીને બોલે છે—તમે એમ માનો છો, કે જીવને કર્મનો લેપ લાગે છે ને વળી એમ પણ કહો છો કે, જીવ વાસ્તવિક સ્વરૂપે શુદ્ધ છે ત્યારે જે શુદ્ધ હોય તેને લેપ કેમ લાગે? માટે જીવ શુદ્ધજ છે, તેને કોઈ કર્મનો લેપ લાગતો નથી એમ માનવું જોઈયે

આસ્તિક —ઢુંકામાજ સમાધાન કરે છે કે, યદ્યપિ જીવનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ શુદ્ધ છે, તથાપિ શુનાશુન કર્મને યોગે તેને લેપ લાગે છે, તેથીજ જીવ બંધ કહેવાય છે અને જેને કર્મનો લેપ નથી, તે મુક્ત કહેવાય છે. મુક્તિ તો સિદ્ધતા પામ્યાવિના સજ્જ વેનહી અને જહાસુધી મુક્તિનો અનાવ છે, તહાસુધી બંધની કટપના અવશ્ય કરવી જોઈયે તે બંધ જીવને અનાદિ કાલથી ચાલ્યો આવે છે જેમ યાનને તૂટ લાગેલાજ હોય છે તેમ જીવને કર્મ અને કર્મજન્ય શરીર લાગેલુંજ હોય છે જેમ ધાનને તૂટ લાગવાનું કારણ ઠોતરા હોય છે તેમ જીવને કર્મબંધ લાગવાનું કારણ મિથ્યાત્વ તથા રાગદેષાદિક હોય છે જેમ ધાન્યમાથી તૂટ તથા તરસવથી ઠોતરારૂપ બંધ હેતુ પદાર્થના અનાવથી શુદ્ધ કણ દેખાય છે તેમ જીવમાથી મિથ્યાત્વ તથા રાગ દેષાદિક કર્મબંધ હેતુનો અનાવ થયાથી શુદ્ધ નિર્મલ થાય છે જેમ અનાજનો શુદ્ધ થયેલું ઘાણ વગે નહીં તેમ જીવપણ શુદ્ધ નિર્મલ થયાથી જન્મમરણ પામે નહીં. દોહા, કર્મ લેપના યોગથી, બંધ જીવને હોય, કર્મ સ્વરૂપે મુક્તી લહે, જન્મ મરણ નહિ કોય. ૭

૧૦ નાસ્તિક —અમા વિચારમા પહેલા જેવી મુઢાથી બોલવા લાગે છે કર્મ પોતે તો જડ પદાર્થ છે તેઓનો જીવની સાથે સ્વતંત્ર સંબંધ સત્ત્વે નહીં કોઈ પણ પ્રેરક હોવો

જોયે. માટે ઈશ્વરેજ્ઞાથી જીવને કર્મ બંધ થાય છે; અને તેજ પ્રેરક છે એમ જાણવું.

આસ્તિક:— લગારેક હાસ્ય કરીને બોલે છે. ઈશ્વરે પોતાના અંશરૂપ જીવને ઉત્પન્ન કહ્યા છે તેથી જીવ ઈશ્વરનો અંશ કહેવાય, એ ઉપરથી જીવ તથા ઈશ્વરનો અંશાંશીનાવ સંબંધ તમારા કહેવા પ્રમાણે ઠરે છે. જો ઈશ્વર અંશ છે એમ માનીએ, તો ઈશ્વરના જેવો જીવ હોવો જોયે. કેમકે, અંશાંશીમાં જેદ હોતો નથી. તેથી ઈશ્વર ની પઠે જીવ પણ નિર્મલ છે, એમ માનવું જોયે. ત્યારે એવા નિર્મલસ્વરૂપી જીવને કર્મ લગાડીને મલસહિત કરવાનું કારણ શું હતું! આપણે કોઈ શુદ્ધ વસ્તુ વાપરવાને અર્થે જ્યારે લાવીએ છે, ત્યારે જહાંસુધી બને તહાંસુધી તેને મલીન કરવા દેતા નથી; અને સ્વચ્છ રાખવાનો ઘણો પ્રયત્ન કહ્યા કરીએ છે. ત્યારે પોતાના અંશરૂપ જીવને જાણી જોઈને મેલ લગાડવું એ ઈશ્વરને વિષે સંજવે નહીં. એમ તો કોઈ સાધારણ મૂર્ખ મનુષ્ય પણ કરે નહીં, ત્યારે ઈશ્વર તે તેમ કરે! અને જે પોતાના અંગનો તિરસ્કાર અથવા નાશ કરે તે આત્મઘાતી કહેવાય. તેમ ઈશ્વર પણ આત્મઘાતી કહેવાશે. કદાચ તમે એમ કહેશો કે, ઈશ્વર પોતે પણ કર્મકલંકસહિત છે ત્યારે જે પોતે કલંકસહિત હોય, તે બીજાનો કલંક શું મટાડી શકવાનો હતો! અને તે ઈશ્વર પણ શાનો! માટે ગમે તેવી મનકલ્પના કરીને નિર્દોષી ઈશ્વરને દોષ લાગુ કરવો એ કેટલી મૂર્ખતા છે! માટે ઈશ્વરની જ્ઞાથી કાંઈ પણ થતું નથી. જે થાય છે તે કર્મથી થાય છે એમ જાણવું. દોહા, કર્મબંધ આ જીવને, ઈશ્વર જ્ઞારૂપ; કહે એમ તે મૂર્ખ છે, ઈશ અક્રીય અનૂપ. ૬

૧૧ **નાસ્તિક:—** આ જગતની જે અદ્ભુત રચના દેખાય છે, તેનો કર્તા કોઈ પણ હોવો જોયે. કેમકે, એવી કૃતિ સ્વાભાવિક થઈ શકે નહીં. તેમ કર્માદિક જડ પદાર્થોથી પણ જગતની ઉત્પત્તિ સંજવે નહીં. માટે જે જગતને ઉત્પન્ન કરે છે, તેને જ ઈશ્વર કહિયે; અને એવી લોકવદંતા પણ છે, કે જગત સર્વ ઈશ્વર કૃત્ય છે.

આસ્તિક:— જગતનો કર્તા ઈશ્વર હોય, તો સર્વ પ્રાણીમાત્રનું ઈશ્વર કારણ થયું. ને સર્વ પદાર્થો ઈશ્વરના કાર્ય થયા. પિતા જેમ પુત્રની ઉત્પત્તિ કરે છે તેમ ઈશ્વર સર્વ પ્રાણી માત્રની ઉત્પત્તિ કરે છે. ત્યારે ઈશ્વર પિતારૂપ અને સર્વ પદાર્થો પુત્રરૂપ માનવા જોયે. પુત્રની ઉપર પિતાનો પ્યાર હોય એ સ્વાભાવિક સિદ્ધ છે. તેમ ઈશ્વર નો પણ સર્વની ઉપર પ્યાર હોવો જોયે. જો એમ હોય તો સર્વ પ્રાણીમાત્ર સુખી હોવા જોયે. તેમ તો દીઠામાં આવતું નથી. કોઈ સુખી, કોઈ દુઃખી, કોઈ પાપી, કોઈ પુણ્યવાન, કોઈ નરકગામી, તથા કોઈ સ્વર્ગગામી વગેરે સર્વ જીવો

ની વર્તણુક જુદી જુદી દીગમા આવે છે. એમ કેમ કીધું છે? વલી જગતના જીવોને પ્રવર્ત્તાવિનારો ઈશ્વર છે, એમ પણ તમારા કહ્યા ઉપરથીજ સિદ્ધ થાય છે. ત્યારે હિંદુએ ગાયત્રી પૂજા કરવી, અને મ્લેઢે તેનો વધ કરવો, એ બુદ્ધિ પણ ઈશ્વરે આપી કહેવાણે જો એવી બુદ્ધિ દેનારો ઈશ્વર માનશો નહી, તો બીજો કોઈ માનવો જોડશે કેમકે તમારા મત પ્રમાણે પ્રેરણા કરનારો કોઈ જુદોજ હોય છે, અને જે પ્રેરણા કરે છે તે ઈશ્વર છે ત્યારે તે બીજો પ્રેરણા કરનારો ઈશ્વર માનવો પડશે ઈવી રીતે ઈશ્વરનો ઈશ્વર તેનો ઈશ્વર ઇત્યાદિક માનશો તો અનવસ્થા દોષ પ્રાપ્ત થશે વલી પોતે પોતાને હુ સ્વી કોઈ પણ કરતો નથી સર્વ પોતાને સુખની ઇચ્છા કરે છે તેમજ પોતાના સંબંધીઓવિષે પણ સુખની ઇચ્છા કરે છે તમારા કેહેવા પ્રમાણે તો જે જીવ નરકે જાય છે તેપણ ઈશ્વરનો અશ, અને જે સ્વર્ગે જાય છે તે પણ ઈશ્વરનોજ અશ છે એટલે સુખી તથા હુ સ્વી થાય તે સર્વ ઈશ્વર પોતેજ છે એમ ઠણું એ પ્રમાણે ઈશ્વર પોતેજ સંસારમા પરિભ્રમણ કરે છે તે પોતાના સેવકના જન્મ મરણાદિક હુ સ્વ કેમ ટાલી શકે! અને જીવોને નરકથી અથવા બીજી કુગતિથી કેમ વચાવી શકે? ઇત્યાદિક વિચાર કરતા જગતનો કર્તા ઈશ્વર નથી, કિંતુ સ્વાભાવિક સિદ્ધ છે. બોહા, જગ કર્તા ઈશ્વર કહે, તે વિદ્વાન ન હોય, ઈશ્વરને કર્તવ્યનહિં, સ્વભાવ સિદ્ધ જોય એ

૧૪ નાસ્તિક - જગતની ઉત્પત્તિકર્તા જલે ઈશ્વર ન હોય, એમા હુ કશો વાધો લેતો નથી પણ ઈશ્વર સર્વવ્યાપક છે કે નહી?

આસ્તિક - જો ઈશ્વર સર્વવ્યાપક હોય, તો જીવ શિવાય બીજો કોઈ પદાર્થ જ હોવો ન જોયે કેમકે, ઈશ્વરતો ચેતનવત છે, તે સર્વમા વ્યાપક હોય, તો ચેતના વિના કોઈ જગા રાલી ન જોડયે, કે જે ઠેકાણે બીજો પદાર્થ રહી શકે, અને જગતમા તો જીવ અજીવ પદાર્થો જુદા જુદા દીગમા આવે છે એથી સ્પષ્ટ સિદ્ધ થાય છે કે, ઈશ્વર સર્વ વ્યાપક નથી. વલી બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય તથા શૂદ્ર, એ ચાર વર્ણ અનુક્રમે શ્રેષ્ઠતા તથા કનિષ્ઠતા કેમ પામ્યા છે? જેમ કે, બ્રાહ્મણ સર્વથી શ્રેષ્ઠ, તેનાથી ક્ષત્રિય કનિષ્ઠ, ક્ષત્રિયથી વૈશ્ય, અને વૈશ્યથી શૂદ્ર કનિષ્ઠ છે, અને સર્વથી કનિષ્ઠ ચમલાદિક જાતિ છે, તેઓમાં શ્રેષ્ઠ કનિષ્ઠતા ન થવી જોડયે કેમકે, ઈશ્વર તો સર્વમાં એક અને સમાન છે, તેમા ઉત્તમ મધ્યમતા પ્રમુખ સત્ત્વે નહી, અને ઉત્તમ મધ્યમ તો પ્રત્યક્ષ દીગમા આવે છે વલી બીજા પણ ઝડાહરણ અનેક છે, જેમ કે, કોઈ પુરુષ શુભ કૃત્ય કરે છે, ને કોઈ પુરુષ અશુભ કૃત્ય કરે છે, એમ ન થવું જોડયે ઈશ્વર તો વધામા વ્યાપક છે, તેથી શુભાશુભ કૃત્ય શાસ્ત્ર

रु करे ठे ? ए उपरथी एवो निश्चय थाय ठे के, ईश्वर सर्व व्यापक नथी. दोहा, व्यापक ईश्वर जे कहे, तेह न जाणे मर्म; नर्मे नूच्या सर्व मत, विना एक जिनधर्म. १०

१३ नास्तिक:- ईश्वर सर्व व्यापक हो के न हो, तेनी साथे अमारे जरूर नथी; पण आ जगतनो अधिपति ईश्वर ठे; अने जगतरूप तेनुं ऐश्वर्य ठे; तेथीज ईश्वरताने पाम्यो ठे. जे ऐश्वर्यवालो होय तेने ईश्वर कहिये.

आस्तिक:- जगतनुं आधिपत्य लेवानुं ईश्वरने गुं कारण हतुं! अने जगत रूप ऐश्वर्य पण तेने शासारु जोशुं हतुं! गुं जगतनी उत्पत्तिनी पूर्वे ते ऐश्वर्य ने पाम्यो न हतो! ऐश्वर्यविना ईश्वरता संजवे नही. ए उपरथी जे जगतनी उत्पत्तिनी पूर्वे अनीश्वर हतो, ते उत्पत्ति करीने ईश्वरताने पाम्यो ठे; एवो तमारो आशय जणाय ठे नही वारु! पण ए बधुं खोटुं ठे. ईश्वरनेविषे एवी कल्पना करवीज नही जोये. जुओ के, तमारा कहेवा प्रमाणेज जेम प्रजानी अपेक्षाये राजा कहेवाय ठे, अथवा धननी अपेक्षाये धनाढ्य कहेवाय ठे; तेम जगतनी अपेक्षाये ईश्वर कहेवाय ठे. एटले जेवारे जगतने उपजावे तेवारे जगतनुं ईश्वर पणुं कहिये; एथी जगतनी पूर्वे ईश्वर न हतो एम थयुं; अने जेवारे जगतनो प्रलय थाय त्यारे ईश्वरनो पण अनाव थई जवो जोये. जो ए वात कबूल करशो तो जे कोई कालमां होय ने कोई कालमां न होय ते कृणिक कहेवाशे. जो कृणिक मानशो तो बीजा घणा दोष प्राप्त थशे; माटे ईश्वरने जगतनो एवी रीते अधिपति कहेवो ते योग्य नथी. दोहा, अधिपति जगतनो जे कहे, ईश्वरने मतवादि; ते एकांत कनिष्ठ ठे, उत्तम अनेक वादि. ११

१४ नास्तिक:- आटला संवाद थया, तेओमां ईश्वरनुं यथार्थ कारणपणुं कोइए कहुं नथी. जगतनी उत्पत्तिनी पूर्वे ईश्वरने एवो संकल्प थयो के, मारुं सामर्थ्य प्रगट करुं; ए वात वेदमां कही ठे. ते आवी रीते:- 'एकोहं बहुष्यामि' एटले एक हुं बहु रूपे थाउं; एवा कारणथी जगतनी उत्पत्ति करी ठे; तेथी ईश्वरने कारण कह्यो ठे.

आस्तिक:- पोतानुं सामर्थ्य प्रगट करवानी इच्छा तो तेने थाय के, जेनेविषे अज्ञान होय. ईश्वरतो सर्वज्ञ ठे, ते गुं पोतानुं सामर्थ्य जाणतो नहोतो! मा रामां केटलुं सामर्थ्य ठे, एवो जेने संशय होय, ते ईश्वर शानो! साधारण मनुष्य प्राणी पण पोतानुं सामर्थ्य जाणी शके ठे, तो ईश्वर केम न जाणी शके!

માટે એમ કહેવું તે મૂર્ખતા છે. દોહા, નિજ સમર્થને જાણવા, કશું ફેશ જગ
 એહ, કારણ વાદી જે કહે, શતમૂર્ખ છે તેહ ૧૨

૧૫ નાસ્તિક -- ફેશરે પોતાનું સામર્થ્ય બતાવવા સારુ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે,
 એમ જાણવું જોઈયે

આસ્તિક -- કોને બતાવવા સારુ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે? જીવ અને જડ પ
 પાર્થો તો ફેશરેજ ઉત્પન્ન કયા છે, એમ તમે કહો છો ત્યારે બીજો કોણ જગતની
 પૂર્વે હતો કે, જેને દેખાડવા સારુ ફેશરે આ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે. માટે એ
 વાત પણ અસત્ય છે. દોહા, બીજાને દેખાડવા, પોતાનું સામર્થ્ય, જગ ઉપજા
 વ્યુ ફેશરે, એમ કહે તે વ્યર્થ ૧૩

૧૬ નાસ્તિક -- જેમ માણસ સવારમા ઊઠી વસ્ત્રાદિક પહેરીને આરીસામા પોતાનું
 સ્વરૂપ ઢેખે છે, તે સારુ દેખાય તો આનંદિત થાય છે, તેમ ફેશર પણ પોતે પોતાનું
 સ્વરૂપ જોવાસારુ આ જગતરૂપ શૃંગાર કરી પોતાનું રૂપ વિસ્તારીને ઢેખે છે, એમ
 જાણવું જોઈયે

આસ્તિક -- માણસ પોતાનું રૂપ આરીસામા જુવે છે, તેનું કારણ એ કે, મારુ રૂપ
 સારુ દેખાડો નહી, તો લોકો હાશી કરશે, અથવા કોઈ સ્વોડ કાઢાડશે, તેમ ફેશરે
 બીજા કોના નયથી પોતાના રૂપનો વિસ્તાર કયો છે? ફેશરના જેવો બીજો ફેશર
 કોઈ છે નહી, ત્યારે જોનારો કોણ? માટે એ વાત પણ ખૂબી છે. દોહા, પોતે જોવા
 આપને, રચ્યો જગત આ ફેશ, કોના નયથી તે કહો, મતવાદી તજી રીશ ૧૪

૧૭ નાસ્તિક -- 'એક એવહિં જૂતાત્મા, જૂતે જૂતે વ્યવસ્થિત, એકથા બહુથા ચેવ,
 દૃશ્યતે જલ ચડ્વત્' એવી રીતે આત્મા એક ઠતા સર્વ પ્રાણીમાત્રમા જુદો જુદો
 ઠામા આવે છે, જેમ ચડ્મા એક ઠતા અનેક જલસ્થાનકોમા પ્રતિબિંબ રૂપે જુદો
 જુદો ઠામા આવે છે, તેમ ફેશર એકજ છે પણ ઘટ ઘટમા જુદો જુદો દેખાય છે
 એટલે ફેશર વિંવ છે ને સર્વ જીવ પ્રતિવિંવ છે, એમ જાણવું

આસ્તિક -- જેમ એક ચડ્માના અનેક પ્રતિવિંવો હોય છે, તે જેવો ચડ્મા
 હોય તેવા દેખાય છે તથા કાચના જુવનમા એક મનુષ્ય ઠતા અનેક પ્રતિવિંવ
 રૂપે ઠામા આવે છે તેમા મૂલ આરુતિથી જુદી આરુતિ દેખાતી નથી
 જેમકે, બીજથી તે પૂણિમાગ્રથી ગમે તેવી ચડ્માની આરુતિ હોય, તેયો પ્રતિવિંવ
 દેખાય છે, તથા કાચ જુવનમા મનુષ્યની જેવી આરુતિ હોય તેવીજ તાદૃશ્ય છે
 રાય છે કાણો હોય તો કાણો દેખાય, આધલો હોય તો આધલો દેખાય, વગેરે

વિંબના જેવોજ પ્રતિવિંબ દેશાય છે. તેમ ईश्वर સર્વ પ્રાણીઓમાં સરસો દેશાતો નથી. કોઈ સુખી, કોઈ દુઃખી, કોઈ પાપી, કોઈ પુણ્યવાન વગેરે અનેક પ્રકારે દેશાય છે. ત્યારે ईश्वરના પ્રતિવિંબ કેમ સંજવે? જે પ્રતિવિંબ હોય, તે વિંબના જેવોજ હોય છે? તેમ તો એ નથી. વલી જેમ ચંડમાનો ઉદય થતાં પ્રતિવિંબ પણ નેજ વચ્ચે ઉત્પન્ન થાય છે. અને ચંડમાં અસ્ત થયાથી પ્રતિવિંબ પણ મટી જાય છે. તેમ ईश्वર અને જીવોનેવિષે થતું નથી. ईश्वર ઉત્પત્તિ નાશ રહિત છે; તેમ જીવ પણ હોવા જોયે. ईश्वર જેમ અક્રિય છે, તેમ જીવ પણ કર્મવિના હોવા જોયે. જેવો વિંબ તેવા પ્રતિવિંબ હોવા જોયે. તેમ તો ईश्वર અને જીવ નથી; માટે ચંડવિંબ નો દૃષ્ટાંત સર્વથા અસત્ય છે; કેમકે સર્વ જીવ પોતાના કર્મોદયથી ઉત્તમ મધ્યમ પણ પામે છે. દોહા, વિંબ અને પ્રતિવિંબતા, ईश्वર જીવ પ્રમાણ; ચંડ વિંબવત એ નહીં, તેથી સત્ય ન જાણ. ૧૫

૧૬ નાસ્તિક:- જીવ વર્ણાદિકે કરી સહિત છે; એમ માનવું જોયે.

આસ્તિક:- જીવ વર્ણાદિકે કરી રહિત છે, અને ચેતન લક્ષણવંત છે; અને કાલું, રાતું, નીલું, પીલું, તથા ધોળું એ પાંચ વર્ણ; સુગંધિ તથા દુર્ગંધ એ બે ગંધ; તીક્ષ્ણ, કડવું, કશાયણું, સ્વાદુ તથા મીઠું એ પાંચ રસ; શીત, ઉષ્ણ, શ્રિગ્ધ, લૂઘું, કરકશ, મૃદુ, ગુરુ, તથા લઘુ એ આઠ ફરસ; અને પરિમંમલ, વ્રત, ત્રયાંશ, ચતુરંસ તથા આયતન એ સંસ્થાન પ્રમુખ સર્વ જડ પદાર્થના ગુણ છે; તેં ચૈતન્યમાં નથી. ચેતન નો આકાર શરીરને આશ્રયે છે. જેમ પાણીનો આકાર જલાશયથી જણાય છે તેમ ચેતનનો આકાર પુજ્જલથી જણાય છે.

૧૭ નાસ્તિક:- જીવ કર્મોને કેમ ગ્રહણ કરતો હશે વારુ?

આસ્તિક:- જેમ વસ્ત્રના તંતુ તે વસ્ત્રના અંશ છે; તેમ જીવના પ્રદેશ તે જીવ ના અંશ છે; જેમ વસ્ત્રાંતર્ગત તંતુના સૂક્ષ્મ તંતુ છે. તેમ જીવના પર્યાય છે. જેમ વસ્ત્રનો વરણ તેમ જીવનું સદ્લક્ષણ છે. જેમ વસ્ત્રને મેલ લાગવાનું કારણ, તેમ જીવને મિથ્યા ત્વાદિક હેતુએ રાગદ્વેષ આશ્રવે કર્મરૂપ મેલ લાગવાનું કારણ છે. જેમ વસ્ત્રનો મલ ટાલનાર ધોબી તેમ પોતાના અંતરનો મલ ટાલનાર આત્મા પોતે છે. જેમ વસ્ત્રને સાબુએ કરી મલ ટાલે છે, તેમ જીવને શુદ્ધિધ્યાનેકરી કર્મરૂપ મલ ટાલે છે. જેમ વસ્ત્રને અગ્નિ, તેમ જીવને તપસ્યા છે. શ્યાદિક કષ્ટાથી કર્મનો ક્ષય થાય છે. જે જીવ કર્મ સહિત હોય તેને કર્મ લાગે, પણ કર્મરહિત હોય, તેને નવાં કર્મ લાગે નહીં. જેમ સૂત્રકા તનારી નાડી કાતે, તેમાંથી થોડી બાકી રહે, ત્યારે તેની સાથે બીજી વલગા

હે, પણ પહેલી હોયજ નહી, તો તેનીસાથે બીજો સંબંધ સાધી કરે! તેમ જીવ પણ અનાદિનો કર્મસહિત છે, અનાદિ જીવનું એહબુંજ સ્વરૂપ ચાલ્યું આવે છે, માટે જહાંશુધી કર્મ સહિત છે તહાંશુધી નવા કર્મ પણ ગ્રહણ કરે છે, પણ પ્રથમથી અમુક વચ્ચેજ જીવ નવા કર્મ ગ્રહણ કરી કર્મમલ સહિત થયો, એવી આદિ નથી.

૧૦ નાસ્તિક --જીવને કર્મ ક્યારે લાગાં છે? કર્મ લાગવાની કોઈ પણ આદ્ય જોયે જે પદાર્થનો અંત થતો હોય, તેની આદિ પણ હોવી જોયે. જ્ઞાને કરી કમોનો અંત થાય છે એમ તમેજ કહો છો ત્યારે આદ્ય પણ કબુલ કરવી પડજો, તે આદિનો સમય કહ્યો તેરવશો? કેમ કે, જીવ પ્રથમ નિર્મલ હોય તોજ તેને કર્મરૂપ મલ લાગ્યો કહેવાય.

આસ્તિક --એ વચન દૂષણ સહિત છે કેમકે, જીવ પ્રથમ જ્યારે નિર્મલ હતો ત્યારે તેને કર્મ લાગવાના પરિણામ કેમ થયા? જે નિર્મલ હોય તે પોતાને મલ સહિત થવાની ઇચ્છા કરે નહી તેમ ઠતા જીવે કર્મોની વાંઠા કેમ કરી? માટે જીવ અનાદિનો કર્મ સહિત છે જીવનેવિપે કર્મ સ્વચાવે અનાદિસિદ્ધ છે. દોહા, આદિ જીવ નિર્મલ હતો, પછિ વલગ્યા છે કર્મ, એમ કહે તે ના લહે, જિન વચ નોનો મર્મ ૧૬

૧૧ નાસ્તિક --સર્વમા વ્યાપક આત્મા એક છે, અને શરીરો છુદા છુદાં છે, એમ માનવું જોઈયે.

આસ્તિક --જો વધામાં આત્મા એક હોય તો માતા, પિતા, સ્ત્રી, પુરુષ, નાઈ, વેન, પુત્ર, રાજા, પ્રજા, ચોર, સાદુકાર, ચમ્પાલ, કૃત્રિય, ઝંચ, નીચ, નરક, દેવ તા, પુણ્યવાન, તથા પાપી ઇત્યાદિક નિન્ન નિન્ન કેમ દેખાય છે? સર્વમા આત્મા એક હોવાથી તેજ દેખાયું જોઈયે, અને એકે કીધેલુ પાપ સર્વને લાગવું જોઈયે, તે મજ એકે કીધેલા પુણ્યના સર્વ નાગીદાર થવા જોઈયે, એકના મુક્ત થવાથી સર્વ મુક્ત થવા જોઈયે, પ્રત્યેક માણસનું છુડં છુડ અનુષ્ઠાન નિષ્ફલ થવું જોઈયે, તેમ તો થતું નથી જે કરે છે તે જોગવે છે, એ કહેવત પ્રમાણે વધા આત્મા નિન્ન નિન્ન દેખાય છે માટે સર્વમા એક આત્મા વ્યાપકપણું કહેવું તે સમીચીન નથી, એમ જાણવું. દોહા, આત્મ સર્વમા એક છે, નિન્ન નિન્ન આ દેહ, એમ કહે એકાત મ ત, અસત કહીજે તેહ ૧૭

૧૨ નાસ્તિક --સર્વે કાર્ય અને અકાર્યે ઈશ્વરની ઇચ્છારૂપ છે, અને ઈશ્વરની ઇચ્છાથીજ સર્વ થાય છે, એમ જાણવું જોઈયે.

આસ્તિક:--જો એમ હોય, તો જન્મ ધારણ કરવામાં માતાપિતાનું શું કામ છે ? અને વિપે સ્વાધાથી મરણ થાય છે, તેમાં વિપનું સુ વાંક છે ? તેમજ નો જનથી હુધાની નિવૃત્તિ, પાણીથી તૃપાની નિવૃત્તિ, અગ્નિથી શીતનિવૃત્તિ, વલી તાપથી સ્વેદોત્પત્તિ, વર્ષાથી ધાન્યોત્પત્તિ, દેવથી વૈરોત્પત્તિ, નમ્રતાથી સ્નેહોત્પત્તિ, ચોરી કસ્યાથી તાડન, ચારી થકી નિર્લજ્જ, પાપથકી નરક, પુણ્યથકી સ્વર્ગ, इत्यादि सर्व कारणો અને કાર્યો વ્યર્થ થશે. અને સર્વ વસ્તુઓ સ્વગુણ રહિત કહેવી જોઈશે. રાગ કરનારો સ્નેહી નહી, તેમ દેવ કરનારો વૈરી નહી કહેવાશે. ઉપકાર પ્રતિ ઉપકાર કરવાની કાંઈ જરૂર રહેશે નહી. અને પાપ પુણ્ય ફલરહિત થશે. કેમ કે, સર્વ કાર્ય કરવાનું મૂળ કારણ એક ઈશ્વર હોવા થઈ; માટે સર્વ ઈશ્વર હોવારૂપ છે, એમ કહેવું તે સમીચીન નથી. તમારા કહેવા પ્રમાણે પુણ્ય પાપનું કર્તા પણ ઈશ્વર અને નોક્તા પણ ઈશ્વર થયો. દોહા, ઈશ્વર હોવારૂપ આ, કૃત્ય સર્વ જગમાંહિ; એમ કહે ગુણતા ટલે, સારાસાર ન કાંહિ ૧૮

૧૩ નાસ્તિક:-- આત્મા પંચ જૂતો થકી થયો છે; એ વાત અસત્ય નથી, કિંતુ સાચી છે, એવું અમને જણાય છે.

આસ્તિક: - જૂત શબ્દનો અર્થ ત્રણે કાલમાં અસ્તિત્વ થાય છે. એટલે જે છે તે છે, તેને જૂત કહિયે. જૂતનો તો કોઈ કાલે હેદ થતો નથી; માટે એ અસ્તિત્વરૂપ જૂતનો અંશ તો સંજવે નહી; તેમ આકાશાદિક પંચ મહાજૂતનો અંશ પણ કહી શકાય નહી. વલી પાંચ જૂતના અંશે કરી શરીરની ઉત્પત્તિ થાય છે, ત્યારે જ્ઞાન અને ચેતના કહ્યા અંશથી ઉત્પન્ન થયાં ? માટે જૂત શબ્દ એ ત્રમજાલ છે. અને ચિદાનંદ જ્ઞાનરૂપ આત્મા તો શાશ્વત છે. તે કોઈ સમયે જૂનો તથા નવો થતો નથી. તે જીવ પૂર્વોપાર્જિત કર્મે કરી શરીર બાંધે છે. તે જલ પુદ્ગલનું ગ્રહણ છે. તેમાં જૂતનું કાંઈ પ્રયોજન નથી; જૂત કેવી વસ્તુ છે ? જીવ છે કે જડ છે ? રૂપી છે કે અરૂપી છે ? ઈશ્વરાશ્રિત છે કે નવા પ્રગટ થાય છે ? હતા રૂપ છે. કે સંયોગે થાય છે ? એ વિષે કાંઈ વિચાર કરી શકાતો નથી; માટે જૂત એ શબ્દજ વ્યર્થ છે. તે નાથી જીવની ઉત્પત્તિ કેમ મનાય ! દોહા, જીવ જપજે જૂતથી, એ મત છે ત્રમરૂપ; જીવ ચિદાનંદ સત્ય છે, અનાદિ જાવ અનૂપ. ૧૯

૧૪ નાસ્તિક:--તમારા કહ્યા પ્રમાણે જીવને જવાંતર થાય છે. જવની પ્રાપ્તિ કર્માનુસાર છે. જેવાં કર્મો કયાં હોય તેવા જવની પ્રાપ્તિ થાય છે. શુન કર્મનું ફલ સારો જવ છે, અને અશુન કર્મનું ફલ નરશો જવ છે. તે વાત સત્ય છે, પરંતુ કો

ઈ જીવને એક સ્વંદમા શરીર મૂકીને બીજા સ્વમમા બીજુ શરીર ધારણ કરવું પમે તો ઇટલો દૂર જતાં તેને કેટલો વચ્ચત લાગતો હશે ! અને કોઈ જીવને એક શરીર મૂકી તરત તેજ ગમમા ચપ્પજવું હોય, તેને કાંઈ દૂર જવું પડતું નથી, તેથી કાંઈ વધારે વચ્ચત લાગતો નહીં હશે, પણ જેને દૂર જવું પડતું હશે તેને રસ્તામા ચાલતા વધારે કચ્ચત લાગતો હશે ની !

આસ્તિક - નજીક અથવા દૂર જવાતર કરવામા વધારે વચ્ચત લાગતો નથી, સરસોજ વચ્ચત લાગે છે. જેમ ઘાણી, રહેઠીઓ અથવા બારણુ ઇત્યાદિક જ્યારે ફરે છે, ત્યારે તેઓનાં માહેલા તથા બાહેરના નાગને ફરતા સરસોજ વચ્ચત લાગે છે. યદ્યપિ અંદરનો ક્ષેત્ર ઓડો હોય છે, ને બાહેરનો ઘણો હોય છે, તથાપિ ફરતા વચ્ચતમા વધવટ થતી તથી વલી જેમ દીપકને શણગાવીએ તે ક્ષણમાજ પ્રકાશ કરે છે. વચ્ચમાં કાંઈ અંતર પડતો નથી, તેમ જે વચ્ચતે એક જવ મૂકે કે લાગલોજ બીજો જવ પામે છે, તેમા લગાર પણ અવકાશ રહેતો નથી. તે જવ પઢી દૂર વેશ ધારણ કરવો હોય, કે નજીક વેશમા ધારણ કરવો હોય, ગમે ત્યા જવ ધારણ કર માવામા વચ્ચતનો વાર ફેર થતો નથી.

૧૫ નાસ્તિક - જીવને કર્મ કેવી રીતે લાગે છે

આસ્તિક - આત્માના શુભાશુભ પરિણામથી જીવને કર્મ લાગે છે. જો શુભ પરિણામ હોય, તો સારા કર્મ લાગે છે, અને અશુભ પરિણામ હોય, તો નરશા કર્મ લાગે છે. અને તેના ફલ પણ તેવા થાય છે. કર્મને કાંઈ જ્ઞાન નથી, જે આ જીવે પાપ કહ્યું માટે હું એને પાપરૂપ કર્મ યઈ લાગુ.

૧૬ નાસ્તિક - કર્મ તો જડ છે. તેથી તેઓમા જ્ઞાન શક્તિ નથી ત્યારે જીવે નર શા અથવા સારા કર્મો કહ્યાથી પાપ અથવા પુણ્યરૂપ પરિણામ કેમ થાય છે ? એ પરિણામ તો જ્ઞાનવિના થાય નહીં. તેથી એવું જણાય છે કે કર્મ લાગવામા ઈશ્વર હેતુ છે. કર્મ કરવાપણુ જીવને છે, ને તેવું ફલ દેવું ઈશ્વરને છે.

આસ્તિક - કર્મ લાગવામા ઈશ્વરનું કાંઈ કામ નથી. કર્મોનો એવો સ્વનાવજ છે કે પરિણામને પામવું. જેમ કોઈ પુરુષ વિપમિશ્રિત ઝોજન કરે, તે મરણ પામે છે. મરણ એ વિપનો પરિણામ છે, પણ વિપ જન્મ પદાર્થ હોવાથી તેને એવું જ્ઞાન નથી કે મને જે સ્વાય છે, તે મરીજાય છે, તેમ ઠતા તેથી તેવો પરિણામ થાય છે કે નહીં ! વલી જેમ કોઈ પુરુષ મિષ્ટાન્ન ઝોજન કરે, તેથી પુષ્ટ થાય છે પણ તે ઝોજન એમ નથી જાણતું કે, મારાથકી આ શરીરની પુષ્ટી થાય છે. તેમ ઠતા તેનો પરિણામ

तेवो थाय ठे. एतो एनो स्वभाव ठे. तेम शुजाशुज कर्मोने यद्यपि ज्ञान नथी, तोपण तेओनो एवो स्वभावज ठे, के फलरूपे पोते परिणामने पामवुं. कर्मो नो एवो स्वभावज ठे के शुज कस्याथी पुण्यकर्म बंधाईने उत्तम गतिनी प्राप्ति थाय ठे, तेमज अशुजविषे पण जाणी जेवुं. एवो कर्मो नो अनंत कालनो स्वभाव ठे. वली जेम चमक पाहाण जोहने पोतानी तरफ खेंची लिये ठे, तेनुं चमकने कांई पण ज्ञान नथी, के हुं जोहनुं आकर्षण करुंहुं; परंतु ते क्रिया स्वाभाविक थाय ठे. तेम जीव शुजाशुज परिणामना उपयोगे शुजाशुज कर्म आकर्षण करी आत्मापणो जोजीनूत करे ठे; एवो अनादि कालनो स्वभावज ठे. एमां ईश्वरनुं कांई काम नथी.

१४ नास्तिकः— जीव एवो कोई पदार्थज नथी; वधुं शून्यज ठे. त्यारे शुजाशुज कर्मो ते कोने लागवाना दता ! ए वधो जर्म ठे. जीव कोई ठेज नही.

आस्तिकः— नाई, तूं पाको बुद्धिनो देखाय ठे. जीवनेज उराडी नाख्यो एटले बधी खटपट चूकी गई के नही वारु ! अरे मूढमति विचार तो कर, के जो शरीरमां जीव न होय, तो शरीरनी चेष्टा केम थई शके ? शरीर तो जन्म ठे, तेमां चेतन शक्ति न होय तो क्रिया केम थाय ? जो आत्मा न होय तो आ शरीर, हाथ, पग, कान, नाक, जीन, आंख, मन, बुद्धि, धन, धान्य, राज्य, तथा संपत्ति प्रमुख सर्व पोताथी जुदा पदार्थोमां शरीर मारुं ठे, धन मारुं ठे, वगैरे एवो बोलनार कोण ठे ! मारुं ठे, एवुं कहेनार पदार्थथी जुदो होय ठे. एम तो कोई पण कहे तो नथी के हुं शरीर हुं, हुं मन हुं वगैरे, माटे शरीरादिक सर्व वस्तुनो निन्न व्यवहार होवाथी जीव ठे एवुं ठरे ठे. शरीरमांथी जीव नोकली गया पठी विचार करवुं, बोलवुं, तथा चालवुं वगैरे कांई पण क्रिया थई शकती नथी. तेथी शरीर थकी जीव जुदो कोईक ठे एम नकी जाणजे. वली शरीरमां ज्यारे जीव ठे त्यारे बोले ठे, ने घट पटादिक पदार्थोमां जीव नथी त्यारे बोलता नथी. तेथी जीवइ व्य ते शरीर थकी निन्न ठे एवुं शिख थयुं. तेने ठेज नही एम तूं केम माने ठे ? जो जीव न होय तो व्यवहार केम चाले ? माटे जीव अवश्य ठे एम जाणवुं.

१५ नास्तिकः— जीव समय समयनेविषे नवो थाय ठे. हमेश एक जीव रहे तो नथी.

आस्तिकः— ए वात तदन जूठी ठे. जीवत्व नवुं कोई समये थतुंज नथी. जीवना पर्याय इव्य, क्षेत्र, काल, जाव, तथा उदय जावाश्रित तो जुदा जुदा

હોય છે, પણ જીવપણું નહુ હતું નથી જીવ સમય સમય પ્રત્યે જો નવો થ તો હોય, તો બાલપણની વાત યૌવનાવસ્થામા ગાજલવી ન જોયે. તથા ગત સમયનું શાનલેલું, દીઠેલું, જોગલેલું, લીધેલું, તથા દીધેલું પ્રમુખ કાર્ક પણ સ્મરણમા આવ્યું ન જોયે તેની સ્મૃતિ તો થાય છે તેથી જીવ તેહિજ છે જો જીવ નવો થતો હોય તો એક જીવનું કરેલું કાર્ય બીજો જીવ કેમ જાણી શકે ? એ તો પ્રસિદ્ધ વાત છે તેથી જીવ દ્વય સદા સરસુ છે, એમા કોઈ કાલે પણ ફેર પડતો નથી, એમ જાણવું

૩૫ નાસ્તિક - જીવ જે નાના પ્રકારનાં કર્મો કરે છે, તેઓનો કરાવનાર ઈશ્વર છે ઈશ્વરની પ્રેરણા વિના જીવ થકી કર્મ થાય નહીં, એમ જાણવું

આસ્તિક - જો જીવને કર્મ ઈશ્વર કરાવતો હોય, તો કર્મનો કર્તાજી ઈશ્વર ઠરજો, કેમકે જે ક્રીયાનો પ્રેરક હોય છે, તેજ કર્તા હોય છે જો ઈશ્વર કર્તા ઠેરાવશું તો જે કર્તા હોય છે, તેજ નોક્તા હોય છે એ રીતથી ઈશ્વરને નોક્તાપણુ પણ આવડે નોક્તા ઈશ્વર થયાથી પાપપુણ્ય ઈશ્વરનેજ લાગે છે, એમ માનવું પડજો જેમ કોઈ પુરુષ પોતાના હાથમા સ્વદગ લઈને વીજાને મારે તેનું પાપ સ્વદગને લાગતું નથી, પણ તે સ્વદગના મારનારને લાગે છે તેમ પુરુષે કીધેલું પાપ પણ ઈશ્વરને લાગનાર છે કર્મનો કરનાર તો સ્વદગના જેવો છે, તેને કર્મ લાગવા ન જોઈએ તેથી કર્મ ઈશ્વરને લાગે છે એમ સિદ્ધ થયું એમ માનનારને એટલુંજ પૂરવું જોયે કે, કર્મનો કર્તા તું નથી, તેમ કર્મનો નોક્તા પણ તું નથી, કર્તા નોક્તા ઈશ્વર છે ત્યારે સર્વ મનુષ્યો પોતપોતાના મત પ્રમાણે ક્રિયા કરવાની બુદ્ધિ કેમ કરે છે ? મધ માગનો લ્યાગ, અને સ્નાન, સત્યા સ્તોત્ર, તપ, જપ, વગેરે શાસારુ કરે છે ? પોતાને કાર્ક પાપ પ્રમુખ લાગ્યું હોય તો તેનું નિવારણ શાસારુ કરે છે ? અકાર્ય શાસારુ કરતા નથી ? પાપ થકી શાસારુ લીધે છે ! કર્તા જો નોક્તા એમ શાસારુ કહે છે ? પોતે કરે છે, તે જોગલે છે, તેમ ઠતા વલી કહે છે કે હે પ્રભુ, મારા પાપ ટાલો પણ એમ નથી કહેતો કે પ્રભુ તમારા પાપ ટાલો જે ચોરી કરે તેને દડ થાય ને જે ઠેદ કરે તેના પ્રાણ જાય અને હિંસા કરે તે અવગચ નરક ગામી થાય વગેરે એ સર્વે વ્યર્થ માનવા જોડો માટે કર્તા જીવ છે ઈશ્વર નથી એમ માનવું જોયે

૩૬ નાસ્તિક - અમે માન્ય કરેલું ઈશ્વર સર્વજ્ઞ છે એમ જાણવું અને શાસ્ત્રોમા પણ 'સર્વજ્ઞો ઈશ્વર' એમ પણ વાક્યો દીગામા આવે છે, માટે ઈશ્વર વધુ જાણે છે

आस्तिक-यद्यपि तमे कहोढो के ईश्वर सर्वज्ञ ठे, ए बात सत्य ठे. तथापि ते सर्वज्ञतानी रीत काँईक जूदीज ठे. जे तमे मानो ठो ते ईश्वर सर्वज्ञ नथी. अ मे एटलुंज पूढीए ठैए के, ज्यारे ईश्वर सर्वज्ञ ठे, त्यारे पोताने दुःख देनारा राव णादिकने तेणे शा सारु उत्पन्न कखा ! ज्यारे ए राक्षसोनी उत्पत्ति पोते कीधी त्यारे पोतानेज युद्ध करवुं पड्युं. ए उपरथीज विचार करो के जो ईश्वर सर्व जाणतो होय, तो एवी नूल केम करे ? जो एम कहिये, के राक्षसादिक प्राणी ओ ईश्वर थकी अजाणमां उत्पन्न थया जणाय ठे; तो ईश्वरनेविषे अज्ञानरूप दूषण प्राप्त थरो. अने जो एम कहीशुं के जाणी जोईने उत्पन्न कखा ठे; तो ईश्वरना नक्तने पण संग्राम उचित नथी; तो ईश्वरने ते केम संग्राम कार्य उचित थयो ? माटे एम कहेवुं तदन असंजवित ठे.

३१ नास्तिक:-ईश्वर ज्यारे जगतनो संहार करेठे, त्यारे पोते प्रागवमनां पांड डांपर पढोठे ठे; अने ज्यारे जगतनी उत्पत्ति करवानो संजव होय, त्यारे जागृत थाय ठे; ए बात तो साची ठे के नी ?

आस्तिक:-ए बात ते वली जूठी होय ! पण हुं तमने पूबुं बुं के ते प्राग वड अधर आकाशमां रहे ठे के, पृथ्वी उपर होय ठे ? तेमां अधर रहे ठे, एम तो तमे कबूल करशो नही, केम के तमे वली एम पण मानो ठो के, बधुं जलमय थई जाय ठे; ने तेनी उपर मात्र प्रागवम देखाय ठे; त्यारे पृथ्वी पण कबूल करवी पमशे. जो पाणी, पृथ्वी, तथा प्रागवम ए बधा पदार्थ महा प्रलय थया पढी पण रहे ठे, त्यारे संहार ते शानो कखो कहेवाय ? जो एम होय तो सर्व पदार्थो शाश्वत थया एम जणाय ठे. फरी ज्यारे ईश्वरे सृष्टि उत्पन्न करी, ते पहेलां कखा प्रमाणे पांच महा जूत तथा, प्रागवड हतो त्यारे नबुं ते शुं कीधुं ए वगैरे विचार कखाथी एम जणाय ठे के, ए बधा गपाटा ठे. जेना मनमां जेम आव्युं, तेणे तेम शास्त्रोमां लखी नाख्युं जणाय ठे.

३२ नास्तिक:-ब्रह्मा, विष्णु, अने महेश ए त्रणे सर्वज्ञ ईश्वर ठे; एम अमे मा निये ठैये.

आस्तिक:-तमे गमे तेम मानो तेमां अमारुं शुं गयुं ! अमे तो जेम हशे ते म मानशु. तमे कखा ते त्रणे जो सर्वज्ञ होय तो अज्ञानने केम अंगीकार करे ! जुवो के, महादेवे पोताना पुत्र गणेशनुं माथुं कापी नाख्युं तेनी खबर पोताने केम न पडी ? रावण सीतानुं हरण करी गयो ते वखते राम सर्वज्ञ ठतां

પશુ, પક્ષી, તથા વૃક્ષ પ્રમુખને કેમ પૂજતો હતો ? અને બ્રહ્મા પાસેથી રાક્ષસો વેદ કેમ ચોરી લઈ ગયા ? એ રીતે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ અજ્ઞાની ઠરે છે એવા અજ્ઞાની તેને ઈશ્વર કેમ કહિયે ?

૩૨ નાસ્તિક -સર્વ યોનિઓમા મનુષ્ય યોનિ ઉત્તમ છે એવું શાસ્ત્રોમા કહ્યું છે તે સત્ય છે અને વલો અનુનવ સિદ્ધ પણ છે

આસ્તિક -ના કોણે કહ્યું છે ? મનુષ્ય યોનિ તો ઉત્તમજ છે પરંતુ તેમ તેમ અત્ત કરણ પૂર્વક માનતા નથી દેશ્વાતા મહોદઠાથીજ માત્ર કહ્યો ઠો કેમ કે તમારે તો ઇચ્છી પણ બીજી ઉત્તમ યોનિઓ માનવી જોડ્યે છે જે યોનિને ઈશ્વરે અગ્રીકાર કરી છે, તે યોનિ તમારે પણ સર્વોત્કૃષ્ટ માનવી જોડ્યે મદ્ધ, કદ્ધ, તથા વરાહ, પ્રમુખ યોનિઓમા ઈશ્વરે અવતાર લીધો છે, તે યોનિઓ મનુષ્ય યોનિકરતા ઉત્તમ માનવી જોડ્યે. જો મનુષ્ય યોનિજ ઉત્તમ હોય તો ઈશ્વર પોતે બીજી યોનિ કેમ ધારણ કરે ? માટે તમારા બોલવા પ્રમાણે તો મનુષ્ય યોનિ કરતા વરાહાદિક યોનિ ઉત્તમ જણાય છે. ઈશ્વર જ્યારે પશુમા અવતાર લિયે છે, ત્યારે પશુમુખી, પશુવાહી, તથા પશુરૂપી હોય છે તેને ઘેવ માનવો તે અયોગ્ય છે આહાર, અસ્તિ, આયુધ, અસવારી, તથા આવાશ એ પાંચ પદાર્થ ઈશ્વરના નક્તને પણ ત્યાગ કરવા કહ્યું છે, તો ઈશ્વર પોતે તેનું કેમ ગ્રહણ કરે ? માટે વરાહાદિ યોનિ ધારણ કરનારો ઈશ્વર માનો, તો મનુષ્ય યોનિ કરતા તે યોનિ ઉત્તમ કહેવી જોડશે, જો તેમ નહીં કહેગો તો ઈશ્વરને અપમાન લાગશે

૩૪ નાસ્તિક -શરીરનો ત્યાગ કરીને જીવ પરલોકે ગયા પઠીપાઠો આ લોક મા કેમ આવતો નથી ? જે છે તેને તો આયુ જોડ્યે

આસ્તિક -આ સસારનો સંબંધ મટી ગયા પઠી જીવનું ફરી આવવું થતું નથી, તેનું કારણ કર્મ છે જીવનું આવવું જવું કર્મધીન છે જ્યાં કર્મ લઈ જાય ત્યાં જીવ જાય છે. અને જે જે જવ પામે છે તે તે જવના કાર્ય કરે છે આ જ વમા પણ હમેશાં એક રીત રહેતી નથી જેમ કે બાલપણની પ્રીતિ હોય તે કોઈ કાલે મટી જાય છે. ઘણા કાલ લક્ષ્મીનો સંબંધ હતા કોઈ કાલે તૂટી જાય છે ત્યારે દારિદ્ર્ય આવે છે કોઈ કર્મના યોગે પ્રાણી બંદીલાનામાં પડે, તે વારે તેનો અત્યંત સ્નેહી હોય તે પણ પાસે આવતો નથી કોઈ પુરુષ એક સ્ત્રીઉપર બીજી કરે ત્યારે પ્રથમ સ્ત્રીની ઉપર પ્રીતિ રહેતી નથી, અને પૂર્વનો સંબંધ પણ તૂટી ગયા જે બુધ્ધાય છે તો પૂર્વ જન્મના સંબંધ તે કેમ યાદ આવે ? જ્ઞાનાચરણી કર્મના યો

गे बीजा नवनुं स्मरण पण यतुं नथी. ए विषयने मलती प्रदेशी राजा अने के शी गुरुगी प्रसोत्तररूप चर्चा ठे ते कहुं हुं.

प्रदेशी राजा:— मारो अधर्मी दादो नरकमां गयो ठे, ते तमारा मतप्रमाणे त्यांथी आवीने मने अधर्म करतो वारे त्वारे हुं मानुं, के वात साची ठे.

केशी गुरु:— तारी स्त्रीनी साथे कोई पुरुषने कामनोग करतो तने दीठामां आवे, ने ते तारा हाथमां आव्या पढी ते तारी वीनती करे के, मने थोडीक वार ग्जा आपो, तो हुं मारा कुटंबने कही आवुं के, कामनोग कखाथी आवुं डुं:ख थाय ठे तो ते वात कबूल करीने तेने तूं रजा आपीश ?

राजा:— ना तेने एक क्षण पण बुटो मूकुं नही.

गुरु:— तेमज तारो दोदो पण पापसंची, गुनेहगार थई, नरकमां गया पढी, परमाधामी तेने केम मूके ? तेथी ते आवी शके नही.

राजा:— मारी दादी स्वेष्टाचारी थई, जैनधर्मने अंगीकार करीने स्वर्गे गई, ते पाढी केम कहेवा आवी नही; ने आवे तो तेने शुं हरकत ठे ?

गुरु:— कोई पुरुष स्नानकरी, कुशुम तथा धूप प्रमुख जई देवनी पूजा करवा जेतो होय, तेने कोई चांमाल संमाशमां जवाने कहे तो ते त्यां जाय के ? एवी क दी इज्ञा पण करे ?

राजा:— ना ते एवा खराब स्थले केम जाय ? कदी पण जाय नही.

गुरु:— तेम तारी दादी स्वर्गलोकमां गई ठे, ते सेतखाना तुल्य आ मनुष्य लो कमां केम आवे ! आ लोकमां आववानी इज्ञा पण थाय नही.

राजा:— एक चोरे चोरी करी, तेनो इन्साफ करीने तेने लोहानी कोठीमां घाली दीथो. तेनुं मुख बंध करीने उपर सारी रीते कलई करावी. तेमां पवन पण प्रवेश करी शके नही एवुं कखुं. पढी ते चोर कोठीमां मरी गयो. तेनो जीव ते कोठीना क्या रस्तेथी नोकली गयो ? तेमां तो कोई ठिड् दीठामां आव्यो नही. हवे जीव ते केम मनाय ?

गुरु:— मोटी शालामां एक पुरुषने चेरी सहित घालीने तेने चोतरफ बंध करी लीथी होय, तेमां ते चेरी वगाड्याथी तेनो अवाज बाहार शंजलाय ठे. ते ठिड् विना बाहार केम आवे ठे ? तेम जीव पण ठिड् विना बाहार निकली जाय ठे.

राजा:— एक चोरना कटका करी एक कुंजमां मेंजरी राख्याहता. तेनुं महोडुं उपरथी सारी रीते बांधी लीथुं हतुं, के जेमां पवन पण प्रवेश करी शके नही. ते

કેટલાક કાલ પઠી ઝપાડી જોયું, તો તેમાં અનેક ક્રમ પહેલા ઢેઘાયાં તે ટિડ્ વિના ક્યાથી આવ્યા ?

ગુરુ - અગ્નિમા લોહનો ગોલો નાચ્યો હોય તેમા ટિડ્ વિના અગ્નિ કેમ પ્રવેશ કરે? જે વસ્તુ અગ્નિમા નાચીએ તેમા ટિડ્ નહોય, તો પણ અગ્નિ પ્રવેશ કરે તે તેમ જીવનો પ્રવેશ થવામા ટિડ્ નુ કાંઈ કામ નથી

રાજા - એક ચોરને મે તે જીવતો હતો ત્યારે તોલ્યો, અને મરી ગયા પઠી પણ તોલ્યો, ત્યારે જીવ નીકલી ગયો ઠતા નારમા કાંઈ ફેર પડ્યો નહી તેનુ શુ કારણ હોવુ જોયે ?

ગુરુ - જેમ રાણી મશક તથા પવનથી ચરેલી મશક તોલી જોતા વજનમા ફેરફાર થતો નથી તેમ જીવ વાયુરૂપ હોવાથી તે શરીરમાથી નીકલી ગયા પ ઠી કાઠ તોલમા ફેર પડતો નથી

રાજા - બાલક અને યૌવનના શરીરમા ફેર છે પણ જીવમા કાંઈ ફેર નથી બન્ને વાણી સરખી બોલે છે ને તેનું શબ્દ પણે કાનમા મરખી રીતે સ્વર જાય છે, તેમ ઠતાં ઉપયોગ સરખો કેમ થતો નથી ? યુવાન જે ક્રિયા કરી શકે છે તે બાલકથી થતી નથી તેનું કારણ શું તે કહો

ગુરુ - જેમ જૂનુ ધનુષ્ય હોય તેથી વાણનો ઉપયોગ જુદી રીતે થાય છે ને ન વુ ધનુષ્ય હોય તો તેથી વાણનો ઉપયોગ જુદી રીતે થાય છે, ધનુષ્યમા ફેર હોવાથી વાણની ક્રિયામા ફેર પડે છે તેમ બાલક અને યુવાનના શરીરમા ફેર હોવાથી જીવની ક્રિયા સરખી થાય નહી એટલે બલ વીર્ય પ્રમુલ્લમા પણ ફેર ફારથાય છે

રાજા - યુવાન અને વૃદ્ધ માણશના શરીરમા જીવ સરખો ઠતા યુવાનની પઠે વૃદ્ધ કેમ નાર ઝપાડી શકતો નથી ?

ગુરુ - જેમ કાવડકાવડે નાર ઝપાડનારો પુરુષ સારી નવી કાવડ હોય તો વધારે નાર ઝપાડી શકે છે, ને જૂની કાવડ હોય તો કાંઈક થોડો નાર ઝપાડી શકે છે. તેમ જીવ તો તેજ છે પણ યુવાન શરીર હોય તો વધારે નાર ઝપાડી શકે. ને વૃદ્ધ શરીર થાય તો થોડો નાર ઝપાડી શકે છે

રાજા - એક ચોરને મારીને તેના અનેક ચમ્પ કીટા, પણ જીવ તથા જીવના રહેવાનું વેકાણુ ઢીંગમા આવ્યુ નહી, માટે જીવ કોઈ ઢેજ નહી

ગુરુ - જેમ કાષ્ઠમા અગ્નિ રહી છે, તેમ શરીરમા જીવ રહ્યો છે, તે દેઘાય કેમ ? જો કાષ્ઠમા અગ્નિ દેઘાય તો શરીરમા જીવ દેઘાય કાઠીઆરો હમેશ લાકમા

કાપે છે પણ તેને અગ્નિ કોઈ વચ્ચે પણ દીઠામાં આવતી નથી. ને તે અગ્નિનું રહેવાનું ઠેકાણું પણ દીઠામાં આવતું નથી તેમ જાણી લેવું.

રાજા:—મને પ્રત્યક્ષ જીવ દેશ્વામી આપો કે જેથી હું જીવને જાણું.

ગુરુ:—તમે બાદર વાયુ કાયના જીવને જોઈ શકશો કે? તેને પણ જોઈ શકશો નહીં તો જે અરૂપી જીવ છે તેને કેમ જોઈ શકશો?

રાજા:—હાથીમાં અને કીમીમાં જીવ કેમ સરસો હોય છે?

ગુરુ:—હાથીનું તથા કીમીનું શરીર મહોટું નાનું છે, પણ જીવમાં અધિક ન્યૂનતા નથી જીવ બન્નેમાં સરસો છે.

રાજા:—લોકમાં જીવ અને જડ એક ક્ષેત્ર અવગાહી નિરંતરપણે નિરાવાધ કેમ રહ્યા છે?

ગુરુ:—જેમ દૂધની નરેલી કઢાઈમાં સાકર, એલચી, અને કેશર નાચી હોય તે કેમ સમાઈ જાય છે? દૂધગુહાં ચારે વસ્તુ એક ક્ષેત્ર અવગાહી નિરંતરપણે કેમ રહે છે? એકજ ઠેકાણે ચારે વસ્તુ અનિન્ન નાવે રહેલી છે. એના વર્ણ, ગંધ, રસ, ફરશ નિરંતર નિરાવાધપણે છે. તેમ જીવ અને જડ જગતમાં નિરંતર એક ક્ષેત્ર અવગાહી નિરાવાધપણે રહ્યા છે.

૩૫ નાસ્તિક:—સર્વ લોકમાં જીવ નરપૂર છે ત્યારે દેશ્વાતા કેમ નથી?

આસ્તિક:—જેમ સૂક્ષ્મ જીવ સર્વત્ર પૂર્ણ છે. તે જ્યારે દિવસે તડકો પડે ત્યારે ઘરમાંના કોઈ ટિડ્દારાયેં થોડોએક તડકો ઘરમાં આવે છે. તે તડકા તરફ જોતાં કેટલા એક પરમાણુ જેવા દીઠામાં આવે છે, તે બધા સૂક્ષ્મ જીવો છે. તે ઢાયનામાં તડકો આવે ત્યારે ઝડપા દેશ્વાય છે, બીજી રીતે દેશ્વાતા નથી. તેમ જીવ અને જડ સર્વ લોકમાં નરપૂર ઠતાં ઢદ્યસ્થને દેશ્વાય નહીં; કિંતુ કેવલ જ્ઞાનરૂપ આત્મના યોગે દેશ્વાય છે. અર્થાત્ કેવલ જ્ઞાનીજ જાણી શકે છે.

૩૬ નાસ્તિક:—ચંદ્ર, સૂર્ય, ઢાયા, આત્મ, માતા, પિતા, સ્વર્ગ, નરક, જીવ, જડ, ઘટ, પટ, સ્તંન, તથા કુંન પ્રમુખ સર્વ ઢ્રમમાત્ર છે; વસ્તુરૂપ કંઈજ નથી.

આસ્તિક:—જેમ અંધકારમાં આકાશનેવિષે કોઈ પુરુષ ચાલ્યો જાય, તે નિરાવાધપણે જઈ શકે છે; પણ વચમાં જો ઢિંત આવીજાય તો આગલ ચલાતું નથી ને તે કાર્યમાં અપસંવાધક થાય છે. એ પ્રત્યક્ષ ઢ્રમ કે સત્ય છે? તથા કોઈ કોઈને મારે, કૂટે, દાનદિયે, એ વસ્તુ ગલ્યે સત્ય છે; અસત્ય અને ઢ્રમજાલ તો સ્વપ્ન અને સંકલ્પને કહિયે.

૩૪ નાસ્તિક - સર્વ જગતમા એકજ ઈશ્વર છે ઈશ્વર વિના બીજું કાંઈ નથી, એ મ જાણવું જોયે.

આસ્તિક. - જો સર્વ જગતમા એક ઈશ્વર હોય, તો દાનનો ઢેનાર પણ ઈશ્વર, અને લેનાર પણ ઈશ્વર કહિયે. લેનાર અને ઢેનારમા કાંઈ જેદ થયો નહીં ઈશ્વરે પોતે પોતાની પાણીથી દાન લિયું ત્યારે દાન દીધાનું પુણ્ય કોને થયું ? અર્થી દાન તથા પુણ્ય વ્યર્થ ગયા. વહી મારનાર પણ ઈશ્વર ને મરનાર પણ ઈશ્વર કહેવો જોયે, તો ઈશ્વરે ઈશ્વરને માણો તેનું પાપ કોને લાગ્યું ? ધણી પણ ઈશ્વર ને ચોર પણ ઈશ્વર, તો ઈશ્વરનો માલ ઈશ્વરે ચોર્યો કહેવાય, ત્યારે ચોરીની તપાશ શાસા રુ કરવી જોયે ? પુણ્યે કરી સ્વર્ગમા ગયો તે પણ ઈશ્વર, તથા પાપે કરી નરકમા ગયો તે પણ ઈશ્વર, ત્યારે સ્વર્ગમા પુણ્યવાન જાય અને નરકમા પાપી જાય, એમ કહેવું વ્યર્થ છે. એ ઉપરથી તમારુ બોલવું અસત્ય છે જગતમા એકજ ઈશ્વર છે એમ જે કહેવું તે અસત્ય છે ઘટઘટપ્રત્યે જીવ જુદા જુદા છે, અને તેઓની કરણી પણ જુદી જુદી જાણવી

૩૫ નાસ્તિક - ઘટ પટાદિક સર્વ પદાર્થોમા ઈશ્વર એકજ છે, એમ જાણવું જોયે

આસ્તિક - જો સર્વમા એક ઈશ્વર હોય તો જાત, કુલ, રાજા, તથા ચઢા જતની જિજ્ઞાસા કહી ન જોયે, કોઈ શ્રેષ્ઠ તથા નષ્ટ કહેવાય નહીં એક પુણ્ય કરે તેનું ફલ સર્વને થયું જોયે, તેમજ કોઈએક પાપ કરે તેનું ફલ પણ સર્વને થયું જોયે એકે નોજન કહ્યાથી સર્વની તૃપ્તિ થવી જોયે, એક નરકગામી થયાથી સગલા ન રકે જવાજોયે, એક સ્વર્ગગામી થયાથી સર્વ સ્વર્ગમા જવા જોયે, એકનો નોગ સર્વને નોગવ્યો જોયે, કર્મ જુદા જુદા નોગવવા ન જોયે, તેમ તો દેખાતું નથી, જે કરે તે નોગવે એવું સ્પષ્ટ દેખાય છે ત્યારે સર્વમા એક ઈશ્વર કેમ કહેવાય ? માટે એમ કહેવું તે સમીચીન નથી, વધા જીવ જુદા જુદા છે, એમ કહેવું યોગ્ય છે

૩૬ નાસ્તિક - સ્વર્ગ, નરક, પુણ્ય, પાપ, ચંદ્ર, સૂર્ય, નદી, સમુદ્ર, દ્વીપ, નર, નારી, નગર, ગ્રામ, તથા માતા, પિતા ઇત્યાદિક ચોરાશી લક્ષ જીવયોનિ પ્રમુખ સર્વ અસત્ય છે, અથોમા સત્ય પદાર્થ કોઈ નથી

આસ્તિક - સર્વ પદાર્થ સત્ય છે જતની હુંદ પણ અસત્ય કહેવાય નહીં, તો સ્વર્ગાદિક પદાર્થો કેમ અસત્ય કહેવાય ? જે વસ્તુ ધાય ત્યારે થઈ કહેવાય છે,

અને વણગો ત્યારે નાશ થઈ કહેવાયઢે. એ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે સિદ્ધ ઢે; તે મૂઢ પણ જાણે ઢે તો હે નાસ્તિક તૂં કેમ જાણતો નથી !

૪૦ નાસ્તિક:-જગત ઈશ્વર રચિત ઢે.

આસ્તિક:-જો જગત ઈશ્વરકૃત હોય, તો જેટલા ઈશ્વરના નક્ત ઢે, તે બધા સુખી હોવા જોયે; તેમ તો દીઠામાં આવતું નથી. હિંદુ તથા મુસલમાન બધા સુખી તથા દુઃખી દેશવાયઢે; તેને પણ પૂંઢિયે તેવારે એમ કહે જે સદુ પોતપોતાની કરણી પ્રમાણે પામેઢે, એમ કહીઢૂટે; ત્યારે તમારા કહેવા પ્રમાણે તો સુખ તથા દુઃખનો દેનાર કર્મવિના કોઈ બીજો હોવો જોયે તેનો તો વિચાર થઈ શકે નહી, માટે હે મૂર્ખબુદ્ધિ આ જગતનો કોઈ કરતા નથી; એ તો સ્વજાવ સિદ્ધ ઢે. અને જીવ જેવી કરણી કરે, તે પ્રમાણે સુખ તથા દુઃખ જોગવેઢે.

૪૧ નાસ્તિક:-સુખ દુઃખનો દેનારો ઈશ્વર ઢે, એમ માનવું જોયે.

આસ્તિક:-સુખદુઃખનો કર્તા આપણો આત્મા ઢે, તેજ સુખદુઃખનો જોક્તા જાણવો. માટે સુખદુઃખનો દેનારો બીજો કોઈ સમજવો નહી.

૪૨ નાસ્તિક:- (પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ વાદી) પુણ્યથકી સારું થાયઢે, ને પાપ થકી નરજી થાયઢે; તે અમને પ્રત્યક્ષ દૃષ્ટિએ દેશાડો તો માનીએ.

આસ્તિક:-પુણ્યપાપ તો સૂક્ષ્મ પુજ્જલ સમૂહરૂપઢે. જેમ શબ્દના પુજ્જલ કાનપ્રત્યે આ વેત્યારે શબ્દનું જ્ઞાન થાયઢે; માટે તે સત્ય ઢે. પણ આવતા દેશાતા નથી. તેમ સુગંધ, ડુર્ગંધ, પ્રમુખના પુજ્જલ ઇંદ્રિયો પ્રત્યે આવતા દેશાતા નથી; પણ તેનું જ્ઞાન થાયઢે; તેથી અનુમાન પ્રમાણ વડે જણાય ઢે કે એ સત્ય ઢે. તથા શરીરમાં વાયુ અને ગરમી પ્રમુખ જે થાયઢે, તે રોગના ઉદયથી જાણ્યામાં આવેઢે, પણ પ્રત્યક્ષ દીઠામાં આવતાં નથી. તેમ પુણ્ય તથા પાપ પણ ફલ જોગવ્યાથકી જાણ્યામાં આવેઢે. તેઓના પુજ્જલ બદ્ધસ્થ દૃષ્ટિએ આવે નહી.

૪૩ નાસ્તિક:-બાલ્યાવસ્થા તથા તરુણાવસ્થામાં જીવ સરસવો ઢે. તો તે બન્ને અવસ્થામાં વિજ્ઞાન, વિદ્યા, જ્ઞાપા, તથા પરાક્રમ સરસવાં કેમ નથી દેશાતાં ?

આસ્તિક:-જેમ વૃક્ષના બીમાં અનેક વૃક્ષ, ફલ, ફૂલ પ્રમુખ રહેલાં ઢે; પરંતુ જેવા સાધનો મલેઢે, તેવી ઉદ્ભવતાને પામેઢે. જેમ કે, ક્ષેત્રની જૂમિ સારી હોય ને પાણીની પણ બરાબર સાહ્યતા હોય, તો કૃષિ ફલરૂપ ધાન્યની ઉત્પત્તિ સારી થાયઢે. તેમ સારા સાધનોવડે જેમ જેમ શરીરની વૃદ્ધિ થતી જાય, તેમ તેમ જ્ઞાપા પણ પ્રૌઢ તાને પામતી જાયઢે; પણ અવસ્થાંતર થયાથી બુદ્ધિ બાહેરથી આવતી નથી. કિંતુ

શરીરની પટે બુદ્ધિનુ અવસ્થાતર થાયઢે સર્વ આત્મગુણ આત્માને વિપે સદા ન જાણ ઢે. પણ યોગ્ય સમયમા ડઙ્ગવ માત્ર થાયઢે કાઈ બાહેરથી નવા આવતા નથી જેમ મયૂરના શરીરમા અનેક રંગ રહેલાઢે, પણ સમય પામે પ્રગટ થાયઢે તેમ બાહ્યાવસ્થામા પણ સર્વ ગુણ સત્વજાવે ઢે, પરતુ જેવી રીતે પુરુષ બલવાન ઠ તાં ધનુષ્યવિના બાણ ચલાવવામા સમર્થ થાય નહી, ગલોલા, ગોફણ, તથા સ્વદ્ગ પ્રમુખ બધા શસ્ત્ર તેઓના ઉપકરણથી ઉપયોગી થાયઢે, તે વિના થાય નહી, તેમ જીવ પણ શરીરોપકરણ અવસ્થારૂપ સામગ્રી થકી સર્વ કાર્ય સાધી શકેઢે ચેત નમા કાઈ ફેર નથી, ચેતન સદાસર્વદા સરખુંજ ઢે.

૪૪ નાસ્તિક - જગત સર્વ ઈશ્વરરૂત હોવાથી સર્વ પદાર્થમા તથા સર્વ જીવમા ઈશ્વરની કલા ઢે

આસ્તિક - જો એમ હોય તો ઘટ, પટ, સ્ત્રજ, કુજ, શાસ્ત્ર તથા જાપા ઇત્યાદિક અનેક વસ્તુનું જ્ઞાન કોઈ એક જીવને ઢે, ને કોઈએક જીવને નથી જે જીવને ક્ષેપ પદાર્થનું જ્ઞાન ઢે, તેને તો હે મૂઢમતિ, તૂ ઈશ્વરનો અશ માનેઢે, ત્યારે શ્વાન, શૂકર, રાસજ, માજર, વ્યાઘ્ર, પ્રમુખ શ્વાપદ ચૌપદ જીવોને ઘટાદિક પદાર્થોનું જ્ઞાન નથી તેથી તેઓમા કુ ઈશ્વરનો અશ નથી ? તમે તો જીવમાત્રને ઈશ્વરનો અશ માનો ઢો તેને બાધ આવજો જે ઈશ્વરનો અશ હોય તે અજ્ઞાની કેમ હોય ? એથી જગત નો કર્તા ઈશ્વર અવિવેકી ઊરેઢે અને સર્વમા ઈશ્વરની કલા ઢે, એ બોલવુ પણ અસત્ય ઢે, કેમકે જો એમ હોય તો સર્વ સરખા જ્ઞાની હોવા જોયે તેમ તો વેશ્વાતુ નથી, માટે એ વાત પણ મિથ્યા ઢે તેમ સર્વ જીવ ઈશ્વરના અશરૂપ ઢે, એમ જે તમે માનો ઢો, તે પણ અજ્ઞાની હોવાને લીધે માનોઢો માટે સત્યવે નહી

૪૫ નાસ્તિક - ઈશ્વર નક્તવત્સલ ઢે, અને સ્વેચ્છાથી જન્મધારણ કરેઢે

આસ્તિક - જો એમ હોય, તો નક્તોને શરીર મૂકતા વેદના કેમ થાય ઢે ? અ ને સ્વજનાદિકના કોલાહલ શબ્દો સાંજીને નક્તને વત્સલજાવકારી આયુષ્યવૃદ્ધિ કેમ નથી કરતો ? મરણાદિક ક્રિયા તો સર્વ ઈશ્વરના સ્વાધીન ઢે એ આદિ વિચાર કરતા તમારું બોલવુ બધું પોકલ ઢે જીવ તો કર્મને આધીન ઢે જેમ કે ફ લીવેલો પ્રાણી તેની લહેરને સ્વાધીન થઈ જાયઢે, તેમ જીવવિષે પણ જાણી લેવુ જન્મમરણ પણ કર્મધીન ઢે, તેને જે ધારણ કરે તે ઈશ્વર જાનો ! તે તો સસારીજ કહેવાય ઈશ્વર તો કર્મથી મુક્ત હોયઢે, માટે તમારુ બોલવુ વડું વ્યર્થઢે

૪૬ નાસ્તિક - આ પચ મહાનૂતોથી ઉત્પન્ન થણુ જે વિશ્વ, તે મહા પ્રજયના

સમયે પોતાના કારણ પંચ મહાનૂતોમાં લીન થશે; ને પંચ મહાનૂતો ઈશ્વરમાં લીન થશે.

આસ્તિક:-જો એમ હોય તો ઈશ્વર જડ મિશ્રિત થાય. અને તે સમજ તથા નિર્મલ એ બે અવસ્થાવાળો કહેવાશે. ત્યારે કેવલ જ્યોતિસ્વરૂપપણું ક્યાં ગયું ? જે પંચ મહાનૂતોથી જગતની ઉત્પત્તિ થઈ કહોતો તે તો સદા શાશ્વત છે. તે ઓમાં પૃથ્વી, આપ, તેજ તથા વાયુ; એ ચારે નૂતો પોતપોતાની ક્રિયા કરે છે, કેમ કે, વનસ્પતિ અને જંગમ ત્રસની ઉત્પત્તિ કરે છે તે ક્રિયાવિના થાય નહીં. એવી રીતે તો જીવની ઠે જ્ઞાન શાશ્વત સદા કાલ છે, ત્યારે પ્રલય તે જ્ઞાનો થયો ? જો એમ કહેશે, કે પંચ મહાનૂતો જગત વિનિર્મિત ક્રિયા કરતા નથી, ત્યારે તો તે નૂતદ્વ્યરૂપ કથન માત્રજ ઠરશે. અને હરેક વસ્તુ પોતપોતાના ગુણવિના રહે નહીં એવો નિયમ છે. વળી જો કહેશે કે નૂત તો અનંત કાલના છે. ત્યારે તો સંસાર પણ અનંત કાલનો ઠરશે. તેની ઉત્પત્તિ તથા પ્રલય કેમ કહેવાય ? એ તો જેમ છે તેમ છે. વળી ઈશ્વર મનસા વાચા કર્મણા કરી રહિત છે, અને એક થી અનેક થાઉં એવી મનની ઇચ્છા થઈ ત્યારે જગતની ઉત્પત્તિ કરી. એ બે વાક્યો નો પરસ્પર વિરોધ છે; કેમ કે, પ્રથમ વાક્યપ્રમાણે ઈશ્વર ઇચ્છારહિત ઠરે છે; ને બીજા વાક્યમાં ઇચ્છાસહિત કહો તો; એવો પૂર્વાપર વચનવિરોધ હોવાથી તમારું બોલવું સર્વ અસમીચીન છે.

૪૭ નાસ્તિક:- સર્વ વસ્તુનો ઈશ્વર અધિષ્ઠાન છે. ઈશ્વરની ઇચ્છાથી કૃત તથા અકૃત સર્વ થાય છે.

આસ્તિક:- જો એમ છે તો ઘટ તે પટ કેમ થતો નથી ? પણ તેમ થાય નહીં; કેમકે, ઘટનું કારણ મૃત્તિકાનું પિંડ છે, તેમાંથી ઘટજ થાય છે. પણ પટાદિ કાર્ય નથી થતા. તેમજ પટનું કારણ તંતુ છે, તેથી પટજ થાય છે; પણ ઘટાદિ કે બીજા કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય નહીં. જો એમ થતું ન હોય તો કારણથી કાર્ય થાય છે, એ પ્રવૃત્તિ મિથ્યા થાય. માટે ઈશ્વરના અધિષ્ઠિતપણાત્મે ઈશ્વરની ઇચ્છાથી કૃત તથા અકૃત સર્વ થાય છે એ તમારું કહેવું સર્વ વ્યર્થ છે.

૪૮ નાસ્તિક:- જીવને જ્ઞાનંતર થાય છે સ્વરૂં, પણ વેદનો ભેદ થતો નથી. પુરુષ વેદ તે સ્ત્રી વેદ ન થાય, સ્ત્રીવેદ તે પુરુષવેદ ન થાય; તેમ સ્ત્રી તથા પુરુષ તે નપુંસક વેદ ન થાય; અને નપુંસકવેદ તે પુરુષ તથા સ્ત્રી વેદ ન થાય. એમ જાણવું જોયે

આસ્તિક:- પુજનના પરિણામનો નિયમ નથી. એના પુનઃ પુનઃ રૂપાંતર થયા કે

રહે માત્ર અવસ્તુપણું પામતા નથી, વસ્તુપણે ગમે તે રૂપે થઈ જાયઠે જેમ જેસ ના શિગમાથી કેલ થાયઠે, કાશથી સેરડી થાયઠે, માચીના હિંગારથી કદ લીની નાજી થાયઠે, એવી રીતે કર્મના પરિણામે ગત્યંતર થાયઠે આગામિક જન્મ નેવિપે કાયવેદ પલટાઈને તે નવા જન્મરૂપે પરિણમેઠે જેમ સોનીના યોગે સુવર્ણ નાના પ્રકારના ધાતુરૂપે પરિણામને પામેઠે તેમ જીવ કર્મના યોગે નાના વિધ ગતિઓ પામેઠે. તે તો રહ્યું, આ જન્મમાં પણ એકસરખી સ્થિતિ રહેતી નથી. જેમ કે, રાજા તે રક થઈ જાયઠે, ને, રક તે રાજા બની જાયઠે, મુશ્કી તે હાથી, તથા હાથી તે મુશ્કવાન થઈ જાયઠે. ઇત્યાદિક આ જન્મમાં પણ પર્યાય પલટાઈ જાયઠે, તો જવાતરમાં કેમ એકરૂપે રહે ? કર્મના બધા સાદિ ઢે, માટે જેવો કર્મનો ઉદય તેવા ફલનો પ્રાપ્તિ થાયઠે, એવિપે કોઈ નિયમ થઈ શકે નહીં ગમે તે વેદ બદલી ને ગમે તે વેદ કર્મના યોગે થાયઠે એમ જાણવું.

૪૯ નાસ્તિક - એમ કહ્યું ઠે કે બ્રહ્માના મુખમાંથી બ્રાહ્મણો ઉત્પન્ન થયા, યજ્ઞથી કૃત્રિય થયા, તથા જઘાથી વૈશ્ય થયા, માટે એ ત્રણે વર્ણો ઉત્તમ ઠે, અંધને પાદથી શૂદ્ર ઉત્પન્ન થયા માટે અધમ ઠે, એમ જાણવું.

આસ્તિક - એ વાત સંજ્ઞિત નથી જીવો કે, ડબરાના વૃક્ષમાં પેડ, દાલ, તથા પત્રનેવિપે સરખાં ફલ લાગેઠે તે સર્વે ફલોનું રૂપ સરખું હોયઠે, તથા તેઓમાં રસ પણ સરખોજ હોયઠે. તેઓમાં કોઈ પ્રકારે ઉત્તમ તથા અધમતા કહેવાય નહીં તેમજ બ્રહ્માના શરીરથી ઉત્પન્ન થયા જે ચાર વર્ણો, તે સર્વે ચેતનરૂપ હોવાથી સર્વ જીવ સરખા જાણવા ઉત્તમ મધ્યમ વગેરે સર્વે લૌકિક કાર્યથી કહેવાયઠે પણ ચેતનપણે તો સર્વ સરખા ઠે એના ઉપર એક દૃષ્ટાંત કહુંઝુ ચારે વર્ણના મનુષ્ય એક તલાવને કાઠે વેશીને પાણી પિયે ઠે, તેથી કોઈ વટલતો નથી પણ તે તલાવમાંથી પાણી જરીને પોતપોતાના વાસણોમાં લીધા પછી હલકા વર્ણના વાસણનું પાણી ઓંચા વરણવાળો માણસ પીએ તો વટલે ઠે ફરી ચારે વર્ણના જરેલા પાણીના વાસણો માનું પાણી તે તલાવમાં નાખીને પીતાં કોઈ વટલતું નથી તેનું કારણ શું ? માટે પાણીમાં વટલવાપણું નથી ને વાસણ તો સર્વના સરખા ઠે માટે વટલવું એ મનની માનીતા ઠે, અને એવીલોક મર્યાદા ઠે જ્યાં સુધી મનનો મિથ્યાજ્ઞાવ ઠે, ત્યાં સુધી જિન્ન પણ ઠે એમ જાણવું.

૫૦ નાસ્તિક - સમદૃષ્ટીને વિપે મિથ્યાજ્ઞાવ હોતો નથી, તેમ ઠતા તે જિન્ન જ્ઞાવ કેમ રાખે ?

आस्तिकः—लोक मर्यादा लोपवी नही ए नीति ठे तेनो लोप करवो नही. जे कार्यनी जगत निंदा करे ते कार्य करवो नही एवं श्रेष्ठोनुं वचन ठे तेनो पण लोप करवो नही. तेथीज समदृष्टि पण तेवुं आचरण करे ठे पण मनयकी स म दृष्टिने कांइ नथी.

५१ नास्तिकः— सर्व कार्यनो कर्ता ईश्वर ठे, एम मानवुं जोये के नही ?

आस्तिकः— एम मानवुं नही जोये. ए वचन प्रलाप ठे. ईश्वरविषे कर्तृत्व होयज नही. घट, पट, कृषि, संग्राम, खान, पान, दान, मान, स्नान, तप क्रिया, विनय तथा व्यावच इत्यादिक सर्व पदार्थोनां कारण काल, स्वभाव, नियत, पूर्वकृत कर्म, तथा पराक्रम ए पांच ठे. जेम के, तंतुना पुंजमांथी पटनी उत्पत्ति थवानो जे समय ते काल समजवो; तंतुना पुंजने पटनी उत्पत्ति करवानीजे योग्यता ते स्वभाव जाणवो; तंतुना पुंजमांथी पटनी उत्पत्तिनुं जे निमित्त थवुं ते पूर्व कर्म समजवुं, अने तंतुना पुंजमांथी पटनी उत्पत्ति करवानो जे उद्यम करवो ते पराक्रम जाणवो; ए पांचमांथी एक ओहुं होय तो वस्तुनी उत्पत्ति थई शके नही. ए पांचनां समुदायथी घटपटादिक सर्व कार्योनी उत्पत्ति थायठे; एणुइ मत जाणवुं.

५२ नास्तिकः— जो कुठ होता है, सो अद्वाहुतालाके हुकमसें होता है; और किसीका किया कुठ होता नही; यही बात रास्त है.

आस्तिकः— जो ऐसे होवै, तो अद्वाहुतालाने पैदा किये हुये, इमामे हसन औ हुसन, काफिरोंके हातसें कैसे मारे गये ? वे तौ खुदाके प्यारे बंदे थे, तिनकूं काफिरोंने मारे, ये बड़ी अजायबकी बात है. तिनकूं बचानेके वास्ते खुदा ना कौवत था ? इमाम किसीके गुनेहगारजी नही थे; वे क्यूं मारे गये ? इसवास्ते जो होता है, सो तकदीरसें होता है. जो जैसा करता है, सो तैसा पावता है, तामें अद्वाहुतालाका कुठ वास्ता नही है. यही बात रास्त है.

५३ नास्तिकः— अद्वाहुतालाने इमामोंका दिल देखनेके वास्ते आजाब दियाथा.

आस्तिकः— आजाब दिये शिवाय तिनोंके दिलकी बात खुदा नही जाणता था ! जो कहोगे की नही जाणताथा, तौ खुदामें खुदापना क्या रहा ! खुदा तो सब जानता है, ऐसे तुमारे कुरानेशरीफमें कहा है. एसै होके जी इमामोंकूं मारनेकी दयानत जो काफिरोंने करीथी सो खुदा जानके जी कैसे चुप रहा ! इ सवास्ते ये बात जी गलत है.

५४ नास्तिक - आदमी मरगये बाद जीकू फिरस्त लेजाते है ये बात तो सच है की नही ?

आस्तिक - इस बातकू कौन जूठ कहता है ? लेकिन समजमे कुछ फरक है तुम कहेते हो की कीयामततक जीकू एक ठिकानेमे रखते है, पीठे खुदाके पास ले जाके इन्साफ करवाते है, ऐसे नही होवै है लेकिन उसीवस्त जी अपनी त गदीरके लिये अठा या बुरा फल पावता हे तुमनी सुख, दुख, नेहेस्त औ दोज क तो मानते हो ! सो जैसी जीने करनी करी होवै तेसी गति उसकु मलती है

५५ नास्तिक - अल्लाहुतालाने ऐसे फरमाया है की जो किसीकू इजा देता है सो मारने लायक है

आस्तिक - कबू माबाप ठोकरेकू इजा देते है, आ कबु ठोकरा माबापकू इजा देता है, कबू पीर मुबिंदकू इजा देता है, औ कबू मुर्षिद पीरकू इजा देता है, कबू नोकर खाविदकू इजा देता है, कबू खाविद नोकरकू इजा देता है, ऐसे खुदाकी खलकतमे जहांतके जी है, वे सब इजा देनेवाले होनेते जो सब मारने लायक हो वै तो खैर महिर कैसे रहेगी ! औ रहम करने लायक कोई जी नही रहेगा और इमामोकू जब काफरोने इजा दी, तब तिनोकू कायके वास्ते इमामोने मारे नही इस वास्ते जो होवै है सो तगदिरसे होवे ऐसे जानना चाहिये

५६ नास्तिक - मासाआहारी पापिष्ट कहे ठे आ इनीआमा जलचर, स्थलचर, तथा खेचर प्रमुख जे नाना प्रकारना जीव ठे, तेओने बेशक मारी नाखवा, अने तेओनुं मास जहण करबु एम अमने साहेबे फरमाव्युं ठे, ते प्रमाणे करवामा शुं गुनाह तथा पाप ठे ?

आस्तिक - तमारा कहाा प्रमाणे जीवने मारबु ए खुदानो हुकम ठे, ते कोई ए फेरवो जोये नही जो फेरवीए तो गुनेहगार ठरीए, एम सिद्ध थायठे, त्यारे कोई वाध अथवा सिद्ध प्रमुख मनुष्यनो आहार करनार जीव, तमने मारवा आ वेठे, तेथी मरीने तमे केम नाशी जाओठो ? अने ते प्राणीने नाना प्रकारना हथीआर वगैरेनी सहायता वने केम मारवा तैयार थाओठो ? अने जो ते जीव तमारा दावमा आवी जाए तो केम मारीनाखो ठो ? जेम खुदाए तमने जीव मारवाने फरमाव्युं ठे तेम तेओने पण मनुष्य मारवाने फरमाव्युं ठे ! ते प्रमाणे तेओ पोतानु कल्य करेठे, तेओने मारबु लायक नथी जो तेओने मारवानु तमने लायक दीशतु होय, तो जे जीवोने तमे मारोठो, तेओए अथवा तेओने वा

સતે કોઈ બીજા પ્રાણીએ તમને મારવું પણ નાલાયક નથી; લાયકજ છે. માટે જેમ વાઘ વગેરે પ્રાણીઓ જીવ ઘાતક હોવાથી મારવા યોગ્ય છે. તેમ તમે પણ જીવ ઘાતક હોવાથી મારવા યોગ્ય છો. એમ તમારે કબૂલ કરવું જોઈએ. જો કબૂલ નહીં કરશો, તો ખુદાના ગુનેહગાર ઠરશો. માટે હે મહામદીયન મુસલમાનો વગેરે, જીવ મારવામાં ખુદાનો ટુકમ હોયજ નહીં. જો એમ હોય તો ખુદા રહમ વિનાનો ઠરે. ખુદા તો રહમદિન છે, એવું તમારા રસૂલિહ્વાએ કુરાનેશરીફમાં ફરમાવ્યું છે: તેને વાઘ આવશે. એ ઉપરથી એવું જણાય છે કે, કોઈ એક પુરુષને કોઈ કારણને લીધે અચાનક માંસનો આહાર મંત્રી ગયાથી, તેને તેનો સ્વાદ લાગો તેથી, વ્યસન પડી ગયું, ને પછી લોકાપવાદસારુ ખુદાએ ફરમાવ્યું છે, એમ કહીને વચારા ખુદાને હિંસક ઠેરવ્યો જણાય છે. તેમાં કેટલો ગુનાહ છે! એનો વિચારતો કરો! તે પ્રાણીઓને મારવાને ખુદા ફરમાવે ત્યારે બીજી અન્નાદિક વસ્તુઓ પેદા શાવાસ્તે કરે? એ ઉપરથી સાફ જણાય છે કે, અન્નાદિક વસ્તુ સ્વાવાયોગ્ય છે, પણ માંસ સ્વાવાયોગ્ય નથી. તેમ ઠતાં જે જીનના સ્વાદને અર્થે સ્વાય છે તે રાક્ષસતુલ્ય જાણવા.

વલી મુસલમાની પ્રમુખને બીજું યુક્તિથી સમજાવે છે કે, તમારા કિતાબોમાં આવેલા પાક વસ્તુ કહી છે, અને પિશાબને નાપાક વસ્તુ કહી છે, પાક વસ્તુથી જે પેદાશ થાય છે, તે પાક કહેવાય છે, અને નાપાક વસ્તુથી જે પેદાશ થાય છે તે નાપાક કહેવાય છે. જેમ કે, અન્ન વગેરે પદાર્થો જે પાણી થી પેદા થાય છે, તે પાક છે; અને પિશાબથી જે કીટકાદિક પેદા થાય છે, તે નાપાક છે. એવું તમે પણ માનો છો. પરંતુ તેમ ચાલતા નથી. કેમકે માંસાહાર કરો છો. જુઓકે પ્રાણિમાત્ર પિશાબની પેદાશ છે. તે પિશાબ જ્યારે નાપાક ત્યારે તેથી પેદા થયેલા પ્રાણીઓ કેમ પાક હોય! તેઓના માંસને તમે પાક માનો છો, એ કેટલી બેવકૂફી છે વારુ! જો માંસને પાક માનશો તો પિશાબને નાપાક કહેવાશે નહીં; ને જો પિશાબને નાપાક માનશો તો માંસને પાક માનશો નહીં. જેવું કારણ તેવો કાર્ય એવો ડુનીયામાં નિયમ છે. જ્યારે પિશાબ જેવો માંસ છે, ત્યારે તેનો આહાર કસ્યાથી ઢોજકમાં ગયાવિના કેમ રહેશે! એનો પાકો વિચાર કરીને માંસ જરૂર મૂકી દો; અને પાક પાણીની પેદાશ અન્ન ફળ, તથા ફૂલ વગેરે અનેક સ્વાદિષ્ઠ પદાર્થોનો આહાર કરોને! પરંતુ તમે માનશો નહીં. કેમકે એતો જન્મની આદત પડી ગઈ છે. કહ્યું છે કે, તહાડ જાણે રુએને આદત જાય મુએ; તેમ તમારી આદત હમણા જનાર નથી; પણ યાદ રાખજો કે કિયા મતને દહાડે જવાબ દેવો પડશે ત્યારે આંસો, ફાટીને પડોલા થશે હો!

૫૭ નાસ્તિક - યાજ્ઞિક નાસ્તિકો પ્રશ્ન કરે છે કે, યજ્ઞનેવિપે હોમ કરવાસારુ જીવને મારવું યોગ્ય છે કેમકે એ કૃત્ય શાસ્ત્રવિદિત છે, માટે એમા પાપ નથી, પણ પુણ્ય છે. યજ્ઞનેથ્યે જે જીવ મરે છે તે સ્વર્ગમા જાય છે, માટે તે કેમ ન કરવું ?

આસ્તિક - યજ્ઞાદિકને અર્થે જે જીવની હિંમા કરવી તે યોગ્ય નથી કેમકે, હિંસાનો પરિણામ તે પુણ્ય હોયજ નહીં, કિંતુ પાપ હોય છે એવો નિયમ છે જે શાસ્ત્રોમા પણ હોમવાનું કહ્યું છે, તે શાસ્ત્ર નહીં પણ કુશાન્ત્ર છે અને તેની રચના કરનારા મનુષ્ય નહીં પણ મનુષ્યરૂપે રાક્ષસ છે એમ નિશ્ચય જાણવું જે પાપને પુણ્ય માને તેના કરતાં બીજો પાપી કોણ ? યજ્ઞમાં હોમાયલું જીવ જો સ્વર્ગમા જતું હોય તો યજ્ઞ કરનારા તથા કરાવનારા પોતે હોમાર્ષને કેમ સ્વર્ગમાં જતા નથી ? પોતે એમ કરતા નથી તેથીજ જણાય છે કે, એ કલ્પિત વચન છે, યજ્ઞમા પશ્વાદિકનો હોમ શિવ, બ્રહ્મા, અને વિષ્ણુ આદિક દેવતાઓને અર્થે કરે છે અને તેનો બલી ખોગ તે દેવતાઓ લિયે છે એ વાત જો સાચી હોય, તો તે દેવતાઓ માસાહારી ઝરજો દેવતાઓને જો માસ જઘ્ણ કરવાની આદત હોય, તો તેઓ મનુષ્યના હાથે શાસારુ લીયે ? શું તેઓ પોતે આહારને અર્થે માસ મેલવી શક્તા નથી ? તેઓ તો મોટા સામર્થ્યવાન કહેવાય છે તે સામર્થ્ય કેમ ફોરવતા નથી ? જે જીવના માસનો બલિદાન તેઓને આપે છે, તે જીવોની ઉત્પત્તિ પણ તેઓ પોતેજ કરે છે, એમ તમે માનો છો પોતે જીવોને ઉત્પન્ન કરી તેને મનુષ્યના હાથે મરાવીને તેનો બલિદાન પોતે લેવો એ શું દેવતાઓને યોગ્ય છે ? એમ તો કોઈ સાધારણ માણસ પણ કરે નહીં, તે કૃત્ય દેવતાઓને કેમ સનવે ? જો તે દેવતાઓને માસ જઘ્ણ કરવાની હોસ હોય, તો પોતાને માટે જુઠીજ જાતના કોઈ જીવ વિનાના એવાજ સ્વાદવાળા પદાર્થની ઉત્પત્તિ કરી તે પદાર્થનો આહાર કરવાને શું હરકત છે ? માટે એ વધી વાત મનકલ્પિત છે, ઉત્તમ દેવતાઓનેવિપે એવી કલ્પના કરવી યોગ્ય નથી જો એ વાત તમારા કહ્યા પ્રમાણે સાચી હોય, તો તે ઉત્તમ દેવ નહીં, પણ અધમ કહેવાય યાજ્ઞિક લોકો હોમાદિકને અર્થે જીવઘાત કરી, તેનો બલિદાન લીધાથી પોતાને જન્મ સમજે છે પણ એહું જન્મું જઘ્ણ હોય નહીં, દેવજન્મું અત્ત કરણ શુદ્ધ હોય છે તેમા મલિન વાસના ઉત્પન્ન થાયજ નહીં જો મલિન વાસનાવાલાને જન્મ કહિયે, તો અજન્મ કોને કહીશું ? માટે એવું હિંસારૂપ કૃત્ય કરનારને જન્મ માનવો નહીં, પણ અજન્મ માનવો અને તે નિશ્ચય નરકગામી છે, એમા રચમાત્ર સશય આણવો નહીં

૫૬ નાસ્તિક:— કોઈ વેદધર્મી પ્રશ્ન કરે છે કે, તમારા જૈનમતમાં જીવના સ્વરૂપા દિકને વિષે કેવી રીતે વર્ણન કરેલું છે ? તેને ઉત્તર દિયે છે કે, સર્વજ્ઞ કેવલીએ આવી રીતે કહ્યું છે:—સર્વ લોકને વિષે ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય આકાશાસ્તિકાય, કાલ, જીવાસ્તિકાય તથા પુજ્જાસ્તિકાય એ ઇંદ્રિય નરપૂર છે. એ ઇંદ્રિય પોતપોતાના ગુણ તથા પર્યાયે કરી પૂર્ણ છે. સદા જાવરૂપ છે. જગતની સ્થિતિ જેમ વર્તમાન કાલમાં છે, તે મજ નૂત કાલમાં હતી, અને નવિષ્ય કાલમાં પણ એવી રીતે જ જાણવી. તે મધ્યે જીવ અને પુદ્ગલ અનંત કાલ લોલુપનૂત છે. એટલે જેમ ક્ષીર તથા પાણી અને મૃત્તિકા તથા ધાતુનું મિશ્રણ થયાથી એક રૂપ બની જાય છે. તેમ જીવ તથા પુજ્જાનો પણ એકરૂપે રહે છે. સમય સમયને વિષે નવાં કર્મ જીવવાં છે. અને સમય સમયને વિષે પૂર્વ કર્મ નિર્જરીને તૂટી પણ જાય છે. કર્મોની ઉત્પત્તિ તથા નાશમાં ઈશ્વરનું કોઈ કારણ પણ નથી ઈશ્વર તો અકર્તા છે, તેને વિષે કર્તા પણ કલ્પાય નહીં. માટે ઈશ્વર કોઈનું કારણ નથી. કાલ, સ્વજાવ, નિયત, પૂર્વ કર્મ, તથા પુરુષાકાર એ પાંચ કારણો ઉત્પત્તિના કહ્યાં છે. એણે કરીને જ પુણ્ય પાપ જન્ય સ્વર્ગ નરકને વિષે ગમનાગમન થાય છે. અને દંમકમાં જે નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય તથા દેવતાની ચોવીશ ગતિઓ કહી છે. તે પ્રમાણે નવપરંપરાને પામે છે. અને પોતાના ઉપાર્જેલા શુભાશુભ કર્મ જોગવે છે. તે તે જવને વિષે જ્ઞાનાવરણાદિક આઠ કર્મને અનુસારે વર્તે છે. જેમ માટીની નરેલી તૂંબી જલમાં નાચીએ તો તે માટીના નારને લીધે ફૂલી જાય છે. પછી જેમ જેમ તે માટી, તેમાંથી ઓઢી થતી જાય તેમ તેમ તે તૂંબી ઉપર આવતી જાય છે. જ્યારે બધી માટી નીકળી જાય ત્યારે પાણીની ઉપર તરતી રહે છે. પણ પાણીથી ઉપર જાય નહીં તેવી રીતે જીવ પાપ કર્મથી લેપાયો થકો અધોગતિને પામે છે. પછી જેમ જેમ તે કર્મની ન્યૂનતા થતી જાય તેમ તેમ તે ઊર્ધ્વ ગતિને પામતો જાય છે, જ્યારે બધા કર્મોનો નાશ થઈ જાય છે. ત્યારે તે જીવ લોકાગ્રને વિષે પ્રાપ્ત થાય છે; પણ તેની ઉપર અલોકમાં ગમન કરતો નથી, જેવી રીતે તૂંબી જલના યોગે ઝંચી આવે છે, તેમ જીવ ધર્માસ્તિકાયના યોગે લોકાંત રૂપ ઊર્ધ્વ ગતિ પામે છે.

વાદી આશંકા કરે છે કે, મનુષ્ય શાના બલથી સાત રાજ લોક સુધી ઊર્ધ્વ ગમન કરે છે ? જીવ તો ચૌદમે ગુણગણે અયોગી થાય છે. એનો ઉત્તર દિયે છે કે, જેમ ધનુષ્યથી જે બાણ તૂટે છે. તે પૂર્વ જોરના બલથી ચાલે છે. તેને વચમાં બીજો કોઈ ચલાવનારો જોઈ તો નથી. જ્યારે ધનુષ્યમાંથી બાણ તૂટે છે, તે ક્ષણે વિષેજ નિ

યમિત ઠેકાણે પહોતો એમ સમજવું એ વિષય ઉપર બીજા પણ ત્રણ દૃષ્ટાંતો છે
કુનકારનો ચક્ર, અગ્નિનો ધૂમાડો, તથા એડીઓ એ ચાર દૃષ્ટાંત વડે જાણી લેવું

૫૯ નાસ્તિક -કર્મકૃય યથા પઠી જીવ અલોકનેવિપે કેમ જતો નથી? જો
જાયતો વચમા તેને કોણ રોકનારો છે?

આસ્તિક -ચલન શક્તિને સહાય આપનારું જે ધર્માસ્તિકાય ઇચ્છ્ય, તેનું ત્યા
આલંબન નથી ધર્માસ્તિકાય ઇચ્છ્ય લોક પ્રમાણેજ છે તે થકી અધિક નથી. તેથી
અલોકમા જવાને જીવ તથા પુરુષની ગતિ થતી નથી

૬૦ નાસ્તિક -કર્મોનો કૃય કરીને સિદ્ધાવસ્થાને પામેલા જે સિદ્ધ જીવો તે
સિદ્ધક્ષેત્રે સમશ્રેણીએ જાય છે પણ સ્થાનાતરનેવિપે જતા નથી તેનું કારણ શું?

આસ્તિક -તે સમયનેવિપે કોઈ પ્રેરક નથી પ્રેરણાવિના ચક્રચ્રમણ થાય
નહી, તેથી સિદ્ધના જીવો સમશ્રેણીએ સિદ્ધસિલા ઉપર જાય છે

૬૧ નાસ્તિક -સિદ્ધને શરીરનો અજાવ થાય છે ત્યારે અવગાહના કેમ કહી છે?

આસ્તિક -જેમ ઢારાનું વાસણ બનાવવાને અર્થે પ્રથમ તેના જેવો મેણનો આ
કાર કરવો પડે છે તેમા તે રસ ઓછાથી તે ધાતુનો તેવો આકાર થાય છે તે
વાસણ મેણથી તૂટું કઢા પઠી પણ મેણનો આકાર થાય છે કદાચ મેણ ગાલી
નાચીએ તો પણ તે આકારપણુ જતું નથી, કેમકે વાસણનો આકાર જે કાયમ
રહે છે તે પણ તે મેણના આકાર જેવોજ છે, તેથી આકારપણુ કાયમ રહે છે
તેમ જીવ જે શરીરાકારે થયો છે તે શરીરનો અજાવ થયા પઠી પણ સિદ્ધ પુરુ
ષનો આત્મા તે શરીરની અવગાહનારૂપે રહે છે એટલે આઝવાને અતે જેવો સિ
દ્ધના શરીરનો આકાર રહે છે તેવોજ જીવના પ્રવેશોનો અરૂપી આકાર રહે છે

૬૨ નાસ્તિક -જેમ જલમા જલ મલે તે એકરૂપે થઈ જાય છે નિઘ્નતા દેશ
તી નથી, તેમ અનત સિદ્ધ એકરૂપે થઈ રહે છે કે ચેતન ઇચ્છ્યપણુ જુડ જુડ છે

આસ્તિક - જ્યારે જલના વિંડુઓ મલીને એક જલનો પિંડ થાય, ત્યારે એક
જ જલ કહેવાય છે પણ જ્યારે જલના વિંડુ જુદા જુદા હોય ત્યારે વિંડુ કહેવા
ય છે એક જલ કહેવાય નહી તેમ સિદ્ધ પણે સર્વે એકજ છે, પરંતુ ચેતન ઇ
ચ્છ્ય કરી સર્વે નિઘ્ન નિઘ્ન છે તે ઉપર દૃષ્ટાંત, જેમ અનેક ગીપીઓયકી ઉત્પન્ન
થઈના અનેક મોતીઓ જુદા જુદા હોય છે, તેઓમાના કેટલાંદરુલર્ષને એક મોટો
ટગલો કરિયે ને પઠી તેઓ વિપે વિચાર કરિયે કે એ ટગલામા એકતા અનેકતા
શું છે? તો તરત જણાશે કે તે મોતીઓ ઝગ્ગલતા શુણરૂપે સર્વે એક છે પણ

આકારરૂપે સર્વ જુદા છે. તેમ સિદ્ધો સર્વ સિદ્ધતારૂપે તો એક છે. પણ ચેતન દ્વ્ય રૂપે જુદા છે, એવિષે ધાન્યના પુંજ વગેરે ઘણા દૃષ્ટાંતો છે તેથી વિચારી લેવું. વળી સર્વ સિદ્ધોનું સિદ્ધરૂપપણું એક સરખું હોવાથી જાતિ વાચકપણે તેઓ એકજ કહેવાય; પણ દ્વ્યપણે અનંતા કહેવાય છે, માટેજ જગતમાં એવી વદંતા છે કે, “પ્રજુ એકમાં અનેક છે, અને અનેકમાં એક છે” કોઈ સિદ્ધમાં મોટા નાહનાપણું નથી, સર્વ સમાન છે. મોટામાં મોટાપણું તેની પોતાની અપેક્ષા એ નથી થતું પણ બીજા નાહનાની અપેક્ષા એ આવે છે, મોટો પોતાના સ્વરૂપે કરી શું મોટાપણું પામે છે, જો મોટો કહેશું તો કોઈ કાલે નાહાનો થવાનો સંજવ થશે ! અને નહાનો થવાથી સ્વરૂપમાં અપૂર્ણતા થશે, માટે સિદ્ધ બધા સરખા છે. એમ જાણવું. અને સિદ્ધ જનના કર્મના અંશ સર્વ ક્ષય થઈ ગયાથી પુનરપિ જગતમાં આગમન થતું નથી. જેમ ઝુંજેલા અન્નાજના ઢાંણાને પૃથ્વીમાં વાવીએ તો તે ઊગે નહીં; તેમ સિદ્ધ પણ પાઠા સંસારી જીવ થાય નહીં. કેમકે સંસારમાં આવવું કર્મ વિના થતું નથી.

૬૩ નાસ્તિક:—ઈશ્વર પૃથ્વીનો જાર ઉતારવાને અર્થે અવતાર ધારણ કરે છે એ વાત સત્ય છે કે મિથ્યા ?

આસ્તિક:—ઈશ્વરને તો કોઈ શત્રુ મિત્ર જાવ નથી. તેમ ઠતાં દાનવને મારવાસારુ તથા દેવતાઓને નિર્જય સુખી કરવાસારુ અવતાર ધારણ કરે તો દાનવ શત્રુ અને દેવતા મિત્ર ઠલા કે ની ! જેને શત્રુ મિત્ર જાવ હોય તો તે ઈશ્વર જાનો ! અને દાનવોને પ્રથમ ઉત્પન્ન શાસારુ કલ્યા કે જેઓને મારવાસારુ પોતાને માતાનાં ઉદરમાં આવી નાના પ્રકારની વેદનાઓ સહન કરી સંગ્રામાદિક આપત્તિ વેઠવી પડી ! વળી દાનવ અને દેવતાઓનો ઈશ્વર તો એકજ છે, સર્વમાં તેજ ઈશ્વરની કલા છે. તેમ ઠતાં દાનવની ઉત્પત્તિ કરી તેથી ઈશ્વરમાં અજ્ઞાનપણું આવશે સંસારમાં ત્રણ પ્રકારના જીવ હોય છે. એક ધર્મી, બીજા પાપી, ત્રીજા મહાપાપી. જે કોઈને મારે નહીં તે ધર્મી કહેવાય છે. જે બીજા જીવને મારે તે પાપી કહેવાય છે ને જે પોતાના જીવનો ઘાત કરે તે મહાપાપી કહેવાય છે. ઈશ્વરે દેવ તથા દાનવ વગેરેની ઉત્પત્તિ કરી તેમાં પોતે અંશરૂપે પ્રવેશ કલ્યો ઠતાં તેઓને માણ્યાથી આત્મઘાતી ઠરશે ને તેમ ઠલાથી મહાપાપી કહેવાશે.

૬૪ નાસ્તિક:—સ્નાને કરીને શુદ્ધ થવું એ મુક્તિનું અંગ છે.

આસ્તિક:—પેટમાં રોગ હોય ને શરીરની બાહર લેપ લગાડીએ તો તે રોગ કદી મટે નહીં. તેમ આત્માના કર્મ વિકાર તે શરીર શુચિથી કોઈ કાલે જાય નહીં. એ

ઉપર દૃષ્ટાંત કહું હું જેમ કોઈ મોટી હવેલીમા બાલક મૂતલો હોય તે શુદ્ધ કરવા ને જેટલી જૂમિ વગમી હોય તેટલીજ ધોવી જાણ્યે તેમ શરીરરૂપ હવેલી કર્મે કરી મલીન થઈ હોય તેટલીજ તપસાએ કરી શુદ્ધ કરવી. પણ આસ્વા શરીરને સ્નાન, મઝ્જન, સ્વચ્છ વસ્ત્રાદિક, તથા સુગંધ્યાદિક કરવાનું કાંઈ કામ નથી, સ્નાન તો સોલ શૃંગારમાનો પ્રથમ શૃંગાર છે તે સર્વ શૃંગારનો ત્યાગ કરે ત્યારે બ્રહ્મચારી કહેવાય કર્મે નિર્જરાને અર્થે મુનિને બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાલવો કહ્યો તેથી પણ સ્નાન કરહું નહીં એવું સિદ્ધ થાય છે

૬૫ નાસ્તિક —યહ્ ડુનિયા સબ સુદાને પૈદા કરી હૈ

આસ્તિક —યહ્ ડુનિયા સબ સુદાની કરી હોવૈ તો જો સુદાકા બંદા હરવચત સુદાની બંદગી કરૈ, કુરાન બાચૈ, નમાજ કરે, ઔ રોજા રખૈ, તિસીકૂ ડુનીયાંની નિયામતે જૈસેકી આલ ઔલાદ ઔ પૈસા વગૈરા મિલના ચાહિયે, ઔ હિડુ વ ગૈરા સબ ફકીરકે માફક હોના ચાહિયે તૈસે તો નહીં હોતા હૈ દૂસરે જો અઠી સદતીનત વાલે આલોકે મામને મૌજૂદ હૈ ઇત વાસ્તે યે બાત રાસ્ત નહીં હૈ જો હોવૈ હૈ સો સબ તકદીરસૈ હોવૈ હૈ

૬૬ નાસ્તિક — આ સસાર રામે ઉત્પન્ન કલ્યો છે.

આસ્તિક — જો આ જગત રામનું ઉપજાવેલું હોય તો જેઓ હમેશ રામની ન ક્તિ કરે છે પુરાણ વાંચે છે વદના કરે છે તથા એકાદશી આદિક વ્રત રાખે છે તેઓને સર્વ ઇચ્છાદિક સંપત્તિ મળવી જોયે બીજાઓને વિપત્તિ હોવી જોયે તે મ તો દીગમા આવતું નથી બીજા મુસલમાનાદિક પણ મહા સંપત્તિવાન દીગ માં આવે છે તેથી વાંતું કર્માધીન છે

૬૭ નાસ્તિક — અગદાન (કન્યાદાન) દીધાથી પુણ્ય થાય છે. કેમકે સ્ત્રીનું રૂપ હલીમલી મૈથુન ક્રિયાના સુખને પામે છે તેનું ફલ દાનદેનારાને થાય છે

આસ્તિક — જાઈ, તારા જેવો પૂર્વપદ્ધતી તો એકે મર્યો નથી તે તો આઠો આંક વાગ્યો પણ જાઈ, મૈથુન ક્રિયા તો સર્વ થકી અશુદ્ધ છે, યવન લોકો પણ ઇમામ ના દશરાની ક્રિયા કરે છે, ત્યારે મૈથુન સેવ્યાના વસ્ત્ર પહેરીને કરતા નથી કેમકે તે વસ્ત્રને તેઓ નાપાક કહે છે તેમજ હિંદુઓ દેવપૂજામાં વ્રતને દિવસે તથા તીર્થયાત્રામાં મૈથુનનો ત્યાગ કરે છે જે મુમુક્ષુ (મુક્તિની ઇચ્છા કરતો હોય) તેણે પ્રથમ મૈથુનનો ત્યાગ કરવો એ કલ્પ નરકનો હેતુ હોવાથી સર્વથા નિવર્તીત છે

इति श्री आस्तिक नास्तिकनो सवाद सद्भिः रूपे समाप्त

॥ ઐ શ્રી જિનાય નમઃ ॥

અથ શ્રીયશોવિજયજી ઉપાધ્યાયકૃત સમ્યક્તના
સડસઠ વોલની સજ્ઞાય પ્રારંભઃ ॥

॥ દોહા ॥ ॥ સુકૃત વલ્લિકાદંબિની । સમરી સરસતિ માત ॥ સમકિત સડ
સઠ વોલની । કહિશૂં મધુરી વાત ॥ ૧ ॥ સમકિત દાયક ગુરુતણો । પન્નુવચાર
ન થાય ॥ જવ કોઢાકોઢે કરી । કરતાં સર્વ ઉપાય ॥ ૨ ॥ દાનાદિક કિરિયા ન
દિયે । સમકિત વિણ શિવશર્મ ॥ તેમાટે સમકિત વડું । જાણો પ્રવચન મર્મ ॥ ૩ ॥
દર્શન મોહ વિનાશથી । જે નિર્મલ ગુણઠાણ ॥ તે નિશ્ચય સમકિત કહ્યો । તેહના
એ અહિઠાણ ॥ ૪ ॥ ॥ ઢાલ ॥ દેશ દેશ દરસણ આપણૂ, એદેશી ॥ ॥ ચઠ સદ્દહણા
તિલિંગ ઠે । દશવિધ વિનય વિચારોરે ॥ ત્રિણ શુદ્ધિ પણ દૂપણ । આઠ પ્રજાવિક
ધારોરે ॥ ૫ ॥ ત્રૂટક ॥ પ્રજાવિક અડ પંચ નૂષણ । પંચ લક્ષણ જાણિયે ॥ પટ્ જયણ પટ્
આગાર જાવન । ઠવિહા મન આણિયે ॥ ૫ ॥ ષટ ઠાણ સમકિત તણા સડસઠ ।
જેદ એહ ઉદાર એ ॥ એહનો તત્વ વિચાર કરતાં । લહીજે જવપાર એ ॥ ૬ ॥ ઢાલ ॥
ચઢુ વિહ સદ્દહણા તિહાં । જીવાદિક પરમઢોરે ॥ પ્રવચનમાં જે જાણિયા । લીજે તે
નો અઢોરે ॥ ૭ ॥ ત્રૂટક ॥ તેહનો અર્થ વિચાર કરિયે । પ્રથમ સદ્દહણા સ્વરી ॥ બીજી
સદ્દહણા તેહના જે । જાણ મુનિગુણ જવહરી ॥ સંવેગ રંગ તરંગ જીજે । માર્ગ શુદ્ધ
કહે બુધા ॥ તેહની સેવા કીજિયે જિમ । પીજિયે સમતા સુધા ॥ ૮ ॥ ઢાલ ॥ સમ
કેત જેણે ગ્રહી વમિકં । નિન્દવ ને અદ્દઠંદારે ॥ પાસઢાને કુશીલિયા તે । વેષ
વિમંબક મંદારે ॥ ૯ ॥ ત્રૂટક ॥ મંદા અનાણી દૂર ઠંનો । ત્રીજી સદ્દહણા ગ્રહી ॥ પરદ
શીનીનો સંગ તજિયે । ચોથી સદ્દહણા કહી ॥ હીણાતણો જે સંગ ન તજે ।
તેહનો ગુણ નવિ રહે ॥ જ્યૂં જલધિ જલમાં નચ્યું ગંગા । નીર જૂણપણૂ લહે ॥ ૧૦ ॥
॥ ઢાલ ॥ કપૂર હોવે અતિ કજલૂંરે; એદેશી ॥ ॥ ત્રણ લિંગ સમકિત તણારે ।
પહિલો શ્રુતઅનિલાષ ॥ જેહથિ શ્રોતા રસ લહેરે । જેવો સાકર ડાસરે । પ્રાણી, ધરિયે
સમકિત રંગ । જિમ લહિયે સુખ અનંગ રે । પ્રાણી, ટેક ॥ ૧૧ ॥ તરુણ સુખી
સ્ત્રી પરિવચોરે ચતુર સુણે સુરગીત ॥ તેહથિ રાગે અતિ ઘણો રે । ધર્મ સુણ્યાની રી
ત રે । પ્રાણી ॥ ૧૨ ॥ નૂરવ્યો અટવી કતસો રે । જિમ દિજ ઘેવર ચંગ ॥ ૬હે
તિમ જે ધર્મને રે । તેહિજ બીજૂં લિંગ રે । પ્રાણી ॥ ૧૩ ॥ વૈયાવચ્ચ ગુરુ દેવનું

रे । त्रीजुं लिंग उदार ॥ विद्या साधक तणि परे रे । आलस नविय लगार रे ।
 प्राणी० ॥ १४ ॥ ॥ ढाल ॥ प्रथम गोवालातणे नवेजी, ए देशी ॥ ॥ अरिहंत ते जि
 न विचरता जी ॥ कर्म खपी दुआ सिद्ध ॥ चेइय जिण पढिमा कही जी । सूत्र
 सिद्धात प्रसिद्ध ॥ चतुर नर, समजो विनय प्रकार । जिम लहिये समकित सार ।
 चतुर० ॥ १५ ॥ धर्म सिमादिक जाखेओ जी । साधु तेहना गेह ॥ आचारय आ
 चारना जी । दायक नायक जेह ॥ चतुर० ॥ १६ ॥ उपाध्याय ते शिष्यने जी ।
 सूत्र नणावण हार ॥ प्रवचन संघ वखाणिये जी । दरसन समकित सार । च
 तुर० ॥ १७ ॥ जगति बाह्य प्रतिपत्तिथी जी । हृदय प्रेम बहुमान ॥ गुण शुति
 अवगुण ढाकवा जी । आशातननी हाण । चतुर० ॥ १८ ॥ पाच नेद ए दश त
 णो जी । विनय करे अनुकूल ॥ सीचे तेह सुधारसे जी । धर्म वृद्धन मूल । चतुर० ॥
 १९ ॥ ढाल ॥ ॥ धोबीडा तू धोए मननूं धोतीयू रे ॥ ॥ एवेशी ॥ ॥ त्रण शुद्धि सम
 किततणी रे । तिहाँ पहिली मन शुद्धि रे ॥ श्री जिनने जिनमत विना रे । फुल स
 कल ए बुद्धि रे ॥ चतुर विचारो चित्तमा रे । टेक ॥ २० ॥ जिन जगते जे नवि थयु
 रे । तेबीजाधि नवि थाय रे ॥ एवु जे मुख जाखिये रे । ते वचन शुद्धि कहिवाय रे । च
 तुर० ॥ २१ ॥ ढेयो जेयो वेदना रे । जे सहतो अनेक प्रकारे ॥ जिण विण पर सुर
 नवि नमे रे । तेहनी काया शुद्ध उदाररे । चतुर० ॥ २२ ॥ ॥ ढाल ॥ मुनि जन मारगनी,
 ए देशी ॥ ॥ समकित दूषण परिहरो । तेमां पहिली ठे शंका रे ॥ ते जिन वचन
 मा मत करो ॥ जेहने समनूप रकारे । समकित दूषण परि हरो ॥ टेक ॥ २३ ॥
 कखा कुमतनी वाठना । बीजू दूषण तजिये ॥ पामी सुरतरु परगडो । किमवाकल
 नजिये ॥ समकित० ॥ २४ ॥ सशय धर्मेना फलतणो । वित्तिगिह्या नामे ॥ त्रीजुं दूषण
 परिहरो । निज शुन परिणामे ॥ समकित० ॥ २५ ॥ मिथ्यामति गुण वर्णनो ।
 ढालो चोयो दोष ॥ उन्मारगि शुणता हुवे । उन्मारग पोप ॥ समकित० ॥ २६ ॥
 पाचमो दोष मिथ्यामती । परिचय नवि कीजे ॥ इम शुन मति अरविदनी । न
 ली वासना लीजे ॥ समकित० ॥ २७ ॥ ॥ ढाल ॥ जोलिडा हसारे विषय न रा
 चीये, ए देशी ॥ आठ प्रजाविक प्रवचनना कहा । पाचयणी धुरि जाण ॥ व
 र्तमान श्रुतना जे अर्थनो । पार लहे गुण खाण ॥ धन यन शासन मनन सु
 निवरा । टेक० ॥ २८ ॥ धर्म कथी ते बीजो जाणिये । नदिखेण परि जेह ॥ नि
 ज उपदेगेरे रजे लोकने । नजे हृदय सदेह । धन धन० ॥ २९ ॥ वादी त्रीजोरे त
 र्क निपुण नण्यो । मल्लवादी परि जेह ॥ राजदारेरे जयकमला वरे । गाजतो जिम

મેહ । ધન ધન૦ ॥ ૩૦ ॥ નડ્વાહુ પરિ જેહ નિમિત્ત કહે । પરમત જીપણ કા
 જ ॥ તેહ નિમિત્તીરે ચોથો જાણિયે । શ્રી જિનશાસન રાજ । ધન ધન૦ ॥ ૩૧ ॥
 તપ ગુણ ઝપર રોપે ધર્મને । ગોપે નવિ જિન આણ ॥ આશ્રવ લોપેરે નવિકોપે ક
 દા । પંચમ તપસી જાણ । ધન ધન૦ ॥ ૩૨ ॥ ઢઘો વિચારે મંત્ર તણો બલિ । જિમ
 શ્રીવચર મુણિંદ ॥ સિદ્ધ સાતમોરે અંજન યોગથી । જિમ કાલિક મુનિ ચંદ । ધન
 ધન૦ ॥ ૩૩ ॥ કાવ્ય સુધારસ મધુર અર્થ નચ્યા । ધર્મ હેતુ કરિ જેહ ॥ સિદ્ધસેન
 પરિ નરપતિ રીઝવે । અઠમ વર કવિ તેહ । ધન ધન૦ ॥ ૩૪ ॥ જવ નવિ હોવે પ્ર
 નાવિક એહવા । તવ વિધિ પૂરવ અનેક ॥ જાત્રા પૂજાદિક કરણી કરે । તેહ પ્રનાવિ
 ક ઢેક । ધન ધન૦ ॥ ૩૫ ॥ ઢાલ ॥ સતીય સુનડાની । એ દેશી ॥ ॥ સોદે સમકિત
 જેહથી । સચિ જિમ આજરણે દેહ ॥ નૂપણ પાંચ તે મન વસ્યાં । સચી મન વ
 સ્યાં । તેમાં નહી સંદેહ । મુઝ સમકિત રંગ અચલ હોયો । ટેક૦ ॥ ૩૬ ॥ પહિ
 લું કુશલપણું તિહાં । સચી વંદન ને પચ્ચણ ॥ કિરિયાનો વિધિ અતિ ઘણો ।
 સચી આચરે તેહ સુજાણ । મુઝ૦ ॥ ૩૭ ॥ બીજું તીરથ સેવના । સચી તીરથ
 તારે જેહ ॥ તે ગીતારથ મુનિવરા । સચી તેહસું કીજે નેહ । મુઝ૦ ॥ ૩૮ ॥ ન
 ગતિ કરે ગુરુ દેવની । સચી ત્રીજું નૂપણ હોય ॥ કિણહિ ચલાવ્યો નવિ ચલે ।
 સચિ ચોથું નૂપણ જોય । મુઝ૦ ॥ ૩૯ ॥ જિનશાસન અનુમોદના । સચી જેહ
 થી બહુ જન હુંત ॥ કીજે તેહ પ્રનાવના । સચી પાંચ નૂપણની સ્વંત । મુઝ૦
 ॥ ૪૦ ॥ ॥ ઢાલ ॥ ઇમ નવિ કીજે હો, એ દેશી ॥ ॥ લક્ષણ પાંચ કહ્યાં સ
 મકિત તણા । ધુર ઉપશમ અનુકૂલ । સુગુણ નર ॥ અપરાધી સૂં પણ નવિ ચિ
 તથકી । ચિંતવિયેં પ્રતિકૂલ । સુગુણ નર । શ્રી જિનનાપિત વચન વિચારિયે । ટેક૦
 ॥ ૪૧ ॥ સુરનર સુખ જે હુઃખ કરિ લેખવે । વંઠે શિવસુખ એક ॥ સુ૦ ॥ બીજું
 લક્ષણ તે અંગીકરે । સાર સંવેગ સુંટેક । સુ૦ । શ્રીજિન૦ ॥ ૪૨ ॥ નારક ચારક સ
 મનવ ઝનગ્યો । તારક જાણિને ધર્મ । સુ૦ ॥ ચાહે નિકલવું નિર્વેદ તે । ત્રીજું લ
 ક્ષણ મર્મ । સુ૦ । શ્રી જિન૦ ॥ ૪૩ ॥ ઇચ્છથી હુઃખિયાની જે દયા । ધર્મહી
 ણાની નાવ । સુ૦ ॥ ચોથું લક્ષણ અનુકંપા કહી । નિજ શકતે મનઘ્યાવ ।
 સુ૦ શ્રીજિન૦ ૪૪ ॥ જે જિન નાચ્યું તે નહિ અન્યથા । એહવો જે દૃઢ રંગ । સુ૦
 તે આસ્તિકતા લક્ષણ પાંચમું । કરે કુમતિનો એ જંગ । સુ૦ । શ્રીજિન૦ ॥ ૪૫ ॥
 ॥ ઢાલ ॥ જિન જિન પ્રતિ વંદન દિસે, એ દેશી ॥ પર તીર્થી પરના સુર તેણે । ચૈ
 ત્ય ગ્રહ્યાં વલિ જેહ ॥ વંદન પ્રમુખ તિહાં નવિ કરવું । તે જયણા ષટ જેય રે ।

नविका, समकित यतना कीजे । टेक० ॥ ४६ ॥ वदन ते कर जोडन कहिये । न
मन ते शीस नमाडे । दान इष्ट अन्नादिक देवू । गौरव जगति देखाडेरें । नवि
का० ॥ ४७ ॥ अनुप्रदान ते तेहने कहिये । वार वार जे दान ॥ दोष कुपात्रे पात्र
मतिथे । नहि अनुकपा मान रे । नविका० ॥ ४८ ॥ अण बोलावे जेह ना
खवूं । ते कहिये आलाप ॥ वार वार आलाप जे करवो । ते कहिये संलाप रे ।
नविका० ॥ ४९ ॥ ए जयणार्थी समकित दीपे । वलि दीपे व्यवहार ॥ एमा पण
कारणार्थी जयणा । तेना अनेक प्रकार रे । नविका० ॥ ५० ॥ ढाल ॥ जलना
नीदेशी ॥ शुद्ध धर्मार्थी नवि चले । अति दृढ गुण आधार जलना ॥ तो पण
जे नवि तेहवा । तेहने एह आगार । जलना ॥ ५१ ॥ बोवु तेहवु पालिये ।
दंति दत्त सम बोल । जलना ॥ सङ्गनना दुर्जन तणा । कव्वप कोटिने तोल । ज
लना ॥ बो० ॥ ५२ ॥ राजा नगरादिक धणी । तस शासन अजियोग । जलना । तेहथी
कार्तिकनी परे । नहि मिथ्यात संयोग । जलना ॥ बो० ॥ ५३ ॥ मेलो जननो घण कह्यो ।
बल चोरादिक जाण । जलना ॥ पेत्रपालादिक देवता । तातादिक गुरु ठाण । ज
लना ॥ बो० ॥ ५४ ॥ वृत्ति दुर्जन आजिविका । ते जीखण कतार । जलना ॥ ते हेते दू
पण नही । करता अन्य आचार । जलना ॥ बो० ॥ ५५ ॥ ढाल ॥ राग मट्टहार ॥ नाविजे
रे समकित जेहथी रुझडूं ॥ ते जावना रे जावो मनकरि परवडूं ॥ जो समकित रे ताजूं
साजूं मूल रे ॥ तो व्रत तरु रे दीये शिवपद अनुकूज रे ॥ ५६ ॥ तूटका ॥ अनुकूज मू
ल रसाल समकित । तेहविण मति अथ रे ॥ जे करे किरिया गर्व जरिया । तेह
फूजो अथ रे ॥ ए प्रथम जावना गुणो रुझडी । सुणो बीजी जावना ॥ वारणू समकि
त धर्मपुरतुं । एहवीते पावना ॥ ५७ ॥ ढाल ॥ बीजी जावना रे समकित पीठ जो दृढ स
ही ॥ तो मोटो रे धर्म प्रासाद मगे नही ॥ पाइये खोटे रे मोटो ममाण न शोनी
ये ॥ तेह कारण रे समकितसू चित थोनीये ॥ ५८ ॥ तूटका ॥ थोनीये चित नित एम
जावी । चोथी जावना नाविये ॥ समकित निधान समस्त गुणनु । एहवु मन ला
विये ॥ तेह विण तूटा रत्न सरिखा । मूल उत्तर गुण सवे ॥ किम रहे ताके जेह
हरवा । चोर जोर जवे जवे ॥ ५९ ॥ ढाल ॥ जावो पचमी रे जावना सम दम सार रे
पृथवी परे रे समकित तस आधार रे ॥ ठठी जावना रे जाजन समकित जो मि
ले ॥ श्रुत शीजनो रे तो रस तेहमा नवि ढले ॥ ६० ॥ तूटका ॥ नवि ढले समकित जाव
ना रस । अमियसम सवरतणो ॥ पट जावना ए कही एहमा । करो आदर अ
ति घणो ॥ इम जावता परमार्थ जलनिधि । होइ निनु ऊकजोल ए ॥ धन पचन

पुण्य प्रमाण प्रगटे । चिदानंद कलोल ए॥६१॥ ढाला जे मुनिवेष सके नवी ठंढी ए देशी॥
 ठरे जिहां समकित ते आनक । तेहना पट विध कहिये रे ॥ तिहां पहिलुं आनक
 क ठे चेतन । लक्ष्मण आतम लहिये रे ॥ खीर नीर परें पुञ्जल मिश्रित । पण
 एहथी ठे अलगो रे ॥ अनुभव हंस चंच जो लागे । तो नवि दीसे बलगो रे ॥६२॥
 बीजूं आनक नित्य आतमा । जे अनुभूत संजारे रे ॥ बालकने स्तन पान वासना
 । पूरव नव अनुसारे रे ॥ देव मनुज नरकादिक तेहना । ठे अनित्य पर्याय रे ॥
 इव्यथकी अविचलित अखंभित । निज गुण आतमराय रे ॥ ६३ ॥ त्रीजुं आन
 क चेतन कर्ता । कर्मतणो ठे योगे रे ॥ कुंजकार जिम कुंजतणो जे । दंभादि
 क संयोगे रे ॥ निश्चयथी निज गुणनो कर्ता । अनुपचरित व्यवहारे रे ॥ इव्य
 कर्मनो नगरादिकनो । ते उपचार प्रकारे रे ॥ ६४ ॥ चोथुं आनक ठे ते नोक्ता ।
 पुण्य पाप फल केरो रे ॥ व्यवहारे निश्चय नय दृष्टे । जुंजे निज गुण नेरो रे ॥ पं
 चम आनक ठे परम पद । अचल अनंत सुख वासो रे ॥ आधि व्याधि तन म
 नथी लहिये । तसु अनावे सुख खासो रे ॥ ६५ ॥ ठतुं आनक मोक्षतणू ठे । सं
 यम ज्ञान उपायो रे ॥ जोसहिजे लहिये तो सघले । कारण निःफलथायो रे ॥
 कहे ज्ञान नय ज्ञानज साचूं । ते विण जूठीकिरिया रे ॥ न लहे रूपू-रूपू जाणी
 । सीप जणी जे फिरियारे ॥ ६६ ॥ कहे किरियानय किरियाविण जे । ज्ञान तेह
 सूं करजो रे ॥ जल पेसी कर पद न हलावे । तारू ते किम तरसे रे ॥ दूषण नूपण
 ठे इहां बहुला । नय एकेकने वादे रे ॥ सिद्धांति ते बेहु नय सांधे । ज्ञानवंत अ
 प्रमादे रे ॥ ६७ ॥ इणि परे सडसठ बोल विचारी । जे समकित आराहे रे ॥
 राग द्वेष टाली मन वाली । ते समसुख अवगाहे रे ॥ जेहनो मन समकितमां
 निश्चल । कोइ नही तस तोले रे ॥ श्री नय विजय विबुध पय सेवक । वाचक ज
 स इम बोले रे ॥ ६८ ॥

॥ इति श्री सम्यक्त सडसठबोल सङ्गाय समाप्तः

ॐ श्री जिनाय नम
अथ श्री शृंगारवैराग्यतरंगिणीप्रारंभ

संस्कृतटीकाना कर्ता आरनमा मगलाचरण करेढे

उपजातिवृत्तं ॥ श्रीपार्श्वनाथ प्रणिपत्य भक्त्या पुरि
स्थित श्रीफलवर्द्धिकायां ॥ शृंगारवैराग्यतरंगिणी या
व्याख्याननाच्या क्रियते मया सा ॥ १ ॥

अर्थ - श्रीफलवर्द्धिकानामनी पुरीनेविषे स्थित श्रीपार्श्वनाथ जगवानने न
क्विवडे प्रणाम करीने शृंगारवैराग्यतरंगिणी नदीनी नाविकारूप व्याख्या हु करुंतुं
अवतरण-श्रीसोमप्रजाचार्य, वैराग्यनी वासनावडे शृंगारने दूषित करनार ठ
ता आ शृंगारवैराग्यतरंगिणी नामनो अथ करवानी कामनाएकरी स्त्रीतुं रूप नि
दा करवा योग्य ठे एवु प्रतिपादन करेढे ॥ १ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥ धर्मरामदवाग्निधूमलहरीलावण्य
लीलाजुष स्तन्वंग्या यमितान्विलोक्य तदहो वालान्किमु
त्कठसे ॥ व्यालान् दर्शनतोपि मुक्तिनगरप्रस्थानविघ्नद्व
मान् मला दूरममून विमुच कुशल यद्यात्मनो वाठसि ॥ २॥

अर्थ - अहो ! आ धर्मरूप वननेविषे दावाग्निना धुमाडानी पक्किना जेवा द्या
मवर्णवाजा, सृष्ट्याश्रययुक्त शरीरवाली स्त्रीओना वाधेला जे वालो ठे, तेने जोई
ने तू केम आनदने पामेढे ? जो तू पोतातुं सारु यवानी ऽष्टा करतो हो तो, जे
ना दर्शनेकरी मुक्तिरूप नगरीना मार्गमा विघ्न थायढे, एवा वालोने व्याल (स
र्प) रूप मानीने दूरथी त्याग कर. एणेकरी वैराग्यरस दर्शवीने शृंगारने दूषित
कथोने, जेम सर्प लावा अने काला होयढे, तेमज स्त्रीना वाल पण लावा
अने काला होवाथी, तेथ्योतु सादृश्यपणुं कथुढे, जेम सर्पने जोताज थापणे
दूर नाशी जेथे ठेये, तेम ते वालोने जोताज तेथ्योना तिरस्कार करवो जोऽये
शकुनशास्त्रमा कथुढे के, कोई वाहेर गाम कामे जतो होय ते वखते जो मा
र्गमा साप मले तो ते काममा विघ्न पडतां ते कार्यनी सिद्धि थाय नही, तेमज

મુક્તિરૂપ નગરીના માર્ગમાં સ્ત્રીના વાલરૂપ સર્પ જો આડે આવે એટલે તેઓમાં મોહ ઉત્પન્ન થાય તો મોટો વિગ્ન થાય છે, માટે એ સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. ઉપર કહ્યું કે, સ્ત્રીઓના બાંધેલા વાલને વ્યાલરૂપ જાણ; એ ટેકાણે કવિએ ચ મત્કાર રાખ્યો છે કે, વાલશબ્દમાં યકાર મત્ક્યાથી વ્યાલશબ્દ થાય છે; માટે વાલને વ્યાલ કહેવું યોગ્ય છે. એને શ્લેષાલંકાર કહે છે.

આ વૃત્તમાં, સર્પ ચાલતી વખતે જેમ વાંકોચૂકો થઈ જાય છે; તેમ સ્ત્રીના કેશ વિંટડીઆલા હોય તેને કવિલોકો શ્રેષ્ઠ કહે છે. અને જેમ સર્પનો રંગ અતિ કાલો હોય છે, તેમ સ્ત્રીના અતિ કાલા રંગવાળા વાલ હોય, તો તે શ્રેષ્ઠ કહેવાય છે. એવી રીતે વાલની જે શ્રેષ્ઠતા છે, તે વિષયક શૃંગાર રસ દર્શાવ્યો છે, અને જેમ માર્ગમાં સર્પ આમો આવે તો કાર્યસિદ્ધિ થાય નહીં; તેમ ગુણસ્થાનક નિસરણી ચડતાં પુરુષને વચમાં સ્ત્રીના કેશનો મોહ ઉત્પન્ન થયો તો તેથી શ્રેણી આરોહની સિદ્ધિ થતી નથી; એવી રીતે વાલની જે નિર્નેત્સના કીધી છે તે વિષયક વૈરાગ્ય રસ દર્શાવ્યો છે. ॥ ૧ ॥

ये केशा लसिताः सरोरुहदृशां चारित्रचंद्रप्रज्ञाभ्रंशां
चोदसहोदरास्तव सखे चेतश्चमत्कारिणः ॥ क्लेशान्मू
र्त्तिमतोऽवगम्य नियतं दूरेण तानुत्सृजेर्नोचेत् कष्टपरंप
रापरिचितः शोच्यां दशामेष्यसि ॥ ७ ॥

અર્થ:- હે સરવા, કમલપત્રના જેવાં નેત્રોવાળી સ્ત્રીના દેદીપ્યમાન કેશ, ચારિત્રરૂપ ચંદ્રની જ્યોતિનો નાશ કરવાવિષે મેઘજેવા છે; અને જે તારા અંતઃકરણમાં ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરે છે, તેઓ મૂર્તિમાન ચકુરિંદ્રિયગમ્ય ક્લેશ છે; એમ નિશ્ચય જાણીને દૂર નાચી દે. જો એઓનો તું ત્યાગ કરીશ નહીં, તો તું કષ્ટપરંપરાએ યુક્ત થયોથકો શોક કરવાયોગ્ય અવસ્થાને પામીશ. આ શ્લોકમાં સ્ત્રીના કેશને ક્લેશતું સાદૃશ્ય કહ્યું છે, તે આવી રીતે “લસિત” એ શબ્દ મૂલમાં છે, એનો અર્થ લકારે કરી સિત કેહેતાં યુક્ત, કેશશબ્દનો ક્લેશ શબ્દ થાય છે.

આ વૃત્તમાં, મેઘના વર્ણની સાથે સ્ત્રીના કેશની બરાબરી કરી છે. જેમ આ કાશને વિષે મેઘ અતિ શોભાયમાન દીવામાં આવે છે, તેમ સ્ત્રીના મસ્તકને વિષે કેશ અતિ લસિત એટલે દેદીપ્યમાન દીવામાં આવે છે. સ્ત્રીનાં કેશ જે ચલકતા હોય તે શ્રેષ્ઠ કહેવાય છે. એ મુખ્ય કેશની શ્રેષ્ઠતાનો વિષય કહેતાં અંતરગત તે કેશ

ધારણ કરનારી સ્ત્રીના નેત્રોને કમલપત્ર જેવા કહ્યાઠે, એ બધો શૃંગાર રસ જાણ
વો અને સ્ત્રીના એવા કેશ જોઈને પુરુષના અંત કરણમા મદનાદિ વિકારરૂપ ચમ
ત્કાર ઉત્પન્ન થાયઠે, માટે તે ક્લેશરૂપ કહ્યાઠે, કેમકે, કામાદિ વિકારો ક્લેશરૂપ
કહ્યાઠે, ક્લેશો અંતરના વિષય હોવાથી ચક્ષુના વિષય નથી, તેઓએજ જાણે કેશ
રૂપ મૂર્તિ ધારણ કરી હોય ની! એવી ઉત્પ્રેક્ષા થાયઠે એ કારણથી સ્ત્રીના દેદીપ્ય
માન કેશને ક્લેશરૂપ જાણીને તેનો તુ ત્યાગ કર, એવઢે વૈરાગ્ય રસ દર્શાવ્યોઠે ॥૧॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ યે શુશ્રુવોધશશિખડનરાદુર્ચંદ્રાશ્રિતં
હરંતિ તવ વક્રકચા દશાગ્યા ॥ તે નિશ્ચિત સુકૃતમર્ત્ય
વિવેકદેહનિર્દારણે નનુ નવક્રકચા સ્ફુરતિ ॥ ૩ ॥

અર્થ — દે પુરુષ, નિર્મલ જ્ઞાનરૂપ ચંદ્રનું ગ્રાસન કરવાવિષે, સ્ત્રીના વાંકા કે
શ, રાદુ જેવા કૂર ઠે તે તારા અંત કરણમા ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરેઠે અર્થાત્ રા
દુ જેમ ચંદ્રનો ગ્રાસ કરેઠે, તેમ એ વાંકા કેશ તારા જ્ઞાનનો નાશ કરનારા ઠે
અને તે જાણે સુકૃતરૂપ મનુષ્યના વિવેકરૂપ દેહનું વિદારણ કરવાને નવી કર્વત
જ હોયની! એ ઉત્પ્રેક્ષા ઠે એમા “વક્ર કચ” એટલે વાંકા કેશ તે “નવક્રક
ચ” એટલે નવી કરવતના જેવા ઠે એમકહ્યાથી શ્લેષરૂપ ચમત્કાર જાણવો

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના વાંકા કેશ હોય તે શ્રેષ્ઠ કહ્યાઠે સ્ત્રીના વક્રકેશ પુરુષના
મનને મોહિત કરેઠે, ઇથીજ અંત કરણમાં ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરેઠે એમ કહ્યુ
ઠે, માટે એ શૃંગાર રસ ઠે, અને સ્ત્રીના વાંકા કેશનું દર્શન થતાજ પુરુષનું મન
વિવદ્ધ થાયઠે, દેહની પણ શુદ્ધિ રહેતી નથી, અને જ્ઞાનનો નાશ થઈ જાયઠે
તેથી તેઓને રાદુરૂપ કહ્યાઠે તેમજ વિવેકરૂપ શરીરને કાપવાને નવી કર્વત
જેવા કહ્યાઠે, એવા જાણીને તેઓનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ જાણવો ॥૩॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ અલકૃતં કુંતલનારમસ્યા વિલોક્ય લોક કુરુતે
પ્રમોદમ્ ॥ વૈરાગ્યવીરચ્છિહ્નં હ્રંત મમુ ન કિં પશ્યસિ કુતનારમ્ ॥ ૪ ॥

અર્થ — દે પુરુષ, પુષ્પાદિકેકરી ગુચેલા સ્ત્રીના બાંધેલા કેશોનો સમૂહ એટલે
આંબોહો જોઈને લોક આનંદને પામેઠે, પરંતુ એ વૈરાગ્યરૂપ વીરનુ ઠેદન કરણા
રુ પ્રાપ્ત નામક હુ સદ્ શસ્ત્ર ઠે એમ તૂં કા જોતો તથી? અર્થાત્ સ્ત્રીના અલંકૃત
“કુતલનાર” એટલે જે શણગારીને બાંધેલા કેશ ઠે, તે કુતનાર એટલે પ્રાપ્ત નામ

ક શસ્ત્રજ છે એમ જાણવું. આ ઠેકાણે અલંકાર એટલે લકારરહિત, કૃત એટલે કરે જો, જે કુંતલનાર શબ્દ, તેનો કુંતનાર એવો શબ્દ થાય; તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, પુષ્પાદિકેકરી શૃંગારેલો સ્ત્રીના કેશોનો અંબોમો પુરુષને એવો રમણીય લાગે છે કે, તે જોઈને વૈરાગ્યવાન પુરુષનો વૈરાગ્ય પણ ઢગી જાય છે; એવી શ્રેષ્ઠતા કહી છે, તે શૃંગારરસ છે. અને તે દુઃખે કરીને પણ સહન ન થાય એવા પ્રાસ નામક શસ્ત્રરૂપ ઠતાં વૈરાગ્યનો નાશકરનારો છે; માટે તેનો ત્યાગ કર; એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૪ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ કસ્તૂરિકાતિલકિતં તુલિતાષ્ટમીંદ્ર
ચિત્તે વિચિંતયસિ સૌખ્યનિમિત્તમેકમ્ ॥ વામભ્રુવાં યદલિકં
તદહો અલીકમિત્યારખ્યયૈવ પરયા પ્રવદંતિ રૂપમ્ ॥ ૫ ॥

અર્થ:-હે પુરુષ, જેમાં કસ્તૂરીનો તિલક કસ્યો છે; તેથી અષ્ટમીના ચંદ્ર જેવી જેની સુંદર ઝુકુટી દેખાય છે, તે અદિતીય સૌખ્યનું કારણ છે, એવું તું અંતઃકરણમાં ચિંતન કરે છે, તે વ્યર્થ છે. અહો ઇત્યાશ્ચર્યે! તે સ્ત્રીઓનું અલિક એટલે જે લલાટ છે, તેને પંડિત લોકો અલીક એટલે મિથ્યા કહે છે. અર્થાત્ અલિક એવાં વેરૂપ લલાટ વાચક છે; તેઓમાંના પહેલા રૂપને બીજા રૂપે કરી જાણ, એટલે લલાટને મિથ્યા જાણ; એ પણ શ્લેષજ છે.

આ વૃત્તમાં, અષ્ટમીનો ચંદ્ર અર્ધગોલાકાર ઠતાં વન્ને સૂણાં સરસો દેખાય છે, તેના વચમાં શ્યામ વર્ણના ચાંદલાના જેવું દેખાય છે, તેથી તે અતિ શોભિત લાગે છે, તેમ સ્ત્રીનું પણ વાંકું લલાટ ઠતાં તેમાં કસ્તૂરીનો તિલક કસ્યો હોય, તો અતિ મનોહર દેખાય છે, તે જોઈને પુરુષના મનને વિષે ઘણો આનંદ થાય છે; તે શૃંગારરસ છે. અને એ જે કસ્તૂરીના તિલક સહિત સ્ત્રીનું લલાટ અતિ શોભાયમાન દેખાય છે, તેમાં કાંઈ અર્થ નથી, કિંતુ વ્યર્થ છે; માટે તેનો ત્યાગ કરવો એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૫ ॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ ન ભૂરિયં પંકજલોચનાયાશ્ચકાસ્તિ શૃંગારરસૈ
કપાત્રમ્ ॥ ૬ ॥ કિંત્વસૌ સાધુતરા પ્રસૂતે નિબંધનં મોહવિષ્ણુમસ્ય ॥ ૬ ॥

અર્થ:-હે પુરુષ, કમલપત્રના જેવાં લોચનવાળી સ્ત્રીની શોભાયમાન ઝુકુટી છે, તે જાણ શૃંગારરસનું એક પાત્રજ છે; તે અતિશય શ્રેષ્ઠ નૂમિ છે; કેમકે, એકી મોહરૂપવિષના વૃદ્ધનો પ્રાદુર્ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે; અર્થાત્ ચૂ એટલે ઝુકુટી, તે સાધુતરા

જૂ એટલે જૂમિ થાયઠે, એમ કહ્યું, તેમા આવી રીતે શ્લેષ ઠે.- સા એટલે પ્રસિદ્ધ, ધુતરા એટલે રેફરહિત એવો, જૂ શબ્દ જૂમિવાચક શબ્દ થયો તે યોગ્ય ઠે

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીની જે શોભાયમાન ત્રુકુટિ, તેને શૃંગાર રસના પાત્રરૂપે કહી ઠે, કેમકે, એને જોતાજ પુરુષને મોહ ઉત્પન્ન થાયઠે, માટે એ શૃંગાર રસ ઠે, અ ને એ ત્રુકુટિ નથી પણ મોહરૂપ વિપના વૃદ્ધને ઉત્પન્ન કરનારી સારી જૂમિ ઠે, એમ કહેવાથી વૈરાગ્ય રસ જાણવો ॥ ૬ ॥

માલિનીવૃત્તમ્ ॥ નવકુવલયદામશ્યામલાન્ દૃષ્ટિપાતાન્ કૃત
પરમદનાશાન્ વિક્ષિપત્યાયતાક્ષી ॥ ઇતિ વહસિ મુદં કિ મોહ
રાજપ્રયુક્તાન્ પ્રશમન્નટવધાર્થં વિઘ્નમૂનૃષ્ટિપાતાન્ ॥ ૭ ॥

અર્થ.- હે પુરુષ, વિસ્તીર્ણ નેત્રોવાલી સ્ત્રીના કુવલયની માલા જેવા શ્યામવર્ણવાલા, અન્યમદના નાશ કરનારા જે કટાક્ષ, તે મારા ઉપર નાખેઠે, એમ જાણીને તૂ શાસ્ત્ર દર્પિત થાયઠે ? અરે, એ જે દૃષ્ટિપાત (કટાક્ષ) ઠે તે પ્રશમ રૂપ શરવીરનો વધ કરવા સારુ મોહ રાજાએ પ્રેરણા કરેલા કૃષ્ટિપાત એટલે તલવારના પાત (ધા) ઠે, એમ જાણ, અંદી દૃષ્ટિપાતનો કૃષ્ટિપાત આવી રીતે થયો ઠે.- દૃષ્ટિપાત શબ્દનું વિશેષણ મૂલમા “ કૃતપરમદનાશાન્ ” ઠે, એનો શ્લેષ કરી આવો અર્થ થાય ઠે.- કૃત એટલે કહ્યો, પરમ એટલે અત્યંત, દનાશ એટલે દકારનો નાશ થયાથી કૃષ્ટિપાત શબ્દ થાય ઠે તે યોગ્ય ઠે

આ વૃત્તમાં, વિસ્તીર્ણ નેત્રોવાલી સ્ત્રી કહી ઠે, એથી સ્ત્રીના વિશાલ નેત્રોને કવીઓ એ ઉત્તમ કહ્યા ઠે, એમ જાણવું, એવા વિશાલ નેત્રોના જે કટાક્ષ, તે કુવલયની માલા જેવા, અને અન્ય મદના નાશ કરનારા કહ્યા ઠે, એટલે જે પુરુષ ઉપર કુવલયની માલાના જેવા કટાક્ષ પડે તે પુરુષ વીજા ગમે તેવા મદવાલો હોય તો પણ તરત તે સ્ત્રીની ઉપર મોહિત થઈને તેના ફિકર જેવો થઈ રહેઠે, અને તે પોતાની ઉપર સ્ત્રીના કટાક્ષ પડ્યા જોઈને અતિ આનંદિત થાયઠે, માટે એ શૃંગાર રસ ઠે, અને એવો લુપ્ત થયેલો પુરુષ મોહરૂપ રાજાને વશ થયો થકો હુ સ્ત્રી થાયઠે, કેમકે, નેત્રકટાક્ષરૂપ તલવારના ધાંકરી તેના પ્રશમરૂપ શરવીરપણાનો વધ થાયઠે તેનો તું ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ ઠે ॥ ૭ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્તમ્ ॥ તસ્યા કોપપટ યદાનનમદ્ધોરા
ત્ર સ્મરન્નાત્મનઃ સતાપ વિતનોપિ કાનનમદ્ધો જ્ઞાતા સ

સ્વે તત્યજેઃ ॥ એતસ્મિન્ વસતા મનોન્નવમહાસર્પેણ દષ્ટઃ
પુમાન્ કાર્યાકાર્યવિવેકશૂન્યહૃદયઃ કસ્કો ન સંજાયતે ॥૬॥

અર્થ:-હે સખા, કોપનું સ્થાન જે સ્ત્રીનું આનન એટલે મુખ, તેનું રાત્રદિવસ સ્મરણ કરીને તું પોતાને સંતાપ કરીએ છે, અહો ઇતિ સ્વેદે ! તે આનન નથી પણ કાનન એટલે વન છે; એમ જાણીને મૂકી દે, કેમકે, એ વનમાં રહેનારો જે કામરૂપ સર્પ, તે જે પુરુષને દંશ કરે છે, તે પુરુષનો હૃદય કાર્યાકાર્ય વિવેકથી શૂન્ય થઈ જાય છે, એવો કોણ છે, કે જે ઊક્ત વિવેકશૂન્ય ન થાય ! કિંતુ સર્વ થાયજ છે. સામાન્ય સર્પનાવિષે કરીને મૂર્ખિત થાવો પુરુષ પણ શૂન્ય હૃદયવાળો થઈ જાય છે, તો જેને સર્પે દંશ કહ્યો હોય તેનું શું કહેવું ! અહીં કોપપદ આનન કાનન છે, એમ કહ્યું છે, તેથી કોપપદ એટલે કકાર છે ઉપપદ એટલે સમીપપદ જેનો એવો આનન શબ્દ કાનન શબ્દ થાય છે તે યોગ્ય છે, એશ્લેષ છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનું મુખ કોપાયમાન કહ્યું છે તેનું કારણ એ કે, સ્ત્રીની મુખમુડા યત્કિંચિત્ કોપાયમાન પુરુષને દીઠામાં આવે તો તેને કામવિકાર ઉત્પન્ન થાય છે અથવા કોઈ કારણને લીધે સ્ત્રીને રીશ આવીને પુરુષને પોતાની મુખમુડા કોપાયમાન કરી દેવાડ્યાથી તેને પ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય છે, અને વિવિધ પ્રકારે તેને સમજાવ્યાની આતુરતાને લીધે કામવિકાર ઉત્પન્ન થાય છે તે અહીં શૃંગારરસ જાણવો, અને સ્ત્રીના મુખને વન જેવું કહ્યું છે, ને તેમાં કામરૂપ સર્પ રહે છે તે દંશ કરીને પુરુષના હૃદયને શૂન્ય કરે છે એટલે સારાસાર વિવેકરહિત કરે છે; અર્થાત્ મૃતકતુ વ્ય કરે છે, તેથી તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્યરસ જાણવો. ॥ ૬ ॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ સાકારમાલોક્ય મુખં તરુણ્યઃ કિં મુગ્ધવુદ્ધે મુદ્
માદધાસિ ॥ ૬ ॥ હિ ચિત્તભ્રમનાટકસ્ય વિચક્ષ્ણૈરામુખમાચચક્ષ્ણે ॥ ૭ ॥

અર્થ:-હે રૂઢીબુદ્ધિવાન પુરુષ, તરુણ સ્ત્રીનું સાકાર એટલે સુંદર મુખ જોઈને તું શાસારુ આનંદિત થાય છે ! એ મુખને વિદ્વાન પુરુષ નિશ્ચયે કરી ચિત્ત ધ્રુમરૂપ નાટકનું આમુખ એટલે આધારન કહે છે. અહીં સાકાર એટલે આકાર સહિત જે મુખ હોય તે આમુખ છે, તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, તરુણ સ્ત્રીનું સુંદર મુખ કહ્યું છે, તેનું કારણ એ કે મુખની સુંદરતા તારુણ્યપણામાં હોય છે. તે ગમે તેવી સારીબુદ્ધિવાળા પુરુષની બુદ્ધિને વિધ્રમ કરે છે. એટલે મોહિત કરે છે. એ શૃંગાર રસ છે. અને તરુણ સ્ત્રીનું મુખ ચિત્તવિધ્રમરૂપ

નાટકનો આદ્યારજ છે એટલે સ્ત્રીનું મુખ જોઈને મોહનો આરજ થાય છે જેમ નાટકનો આદ્યારજ સૂત્રધાર અને નટીપ્રમુખના ગાયન દ્વારા થાય છે, તે જાનાર પુરુષના ચિત્તને મોહ ઉત્પન્ન કરે છે તેમ એ પણ જાણવું તેનો તું ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૯ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ કામજ્વરાતુરમતે તવ સર્વદાઽઽસ્યં વા
મધ્વવાં યદિ કથંચિદવાપ્તુમિચ્છા ॥ યત્નં વિનાપ્યશિલજ
ન્મપરંપરાસુ તજ્ઞાતમેવ જવતો નનુ સર્વદાસ્યમ્ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ - હે કામરૂપજ્વરથી પીડાયમાન થયેલી મતિવાળા પુરુષ, જો એટલે સર્વ કાલ સુંદર ત્રુકુટિવાળી સ્ત્રીનું આસ્ય એટલે મુખ, કોઈ પણ તને પ્રાપ્ત થવાની ઇચ્છા હોય, તો નિશ્ચયેકરિ યત્નશિવાય સંપૂર્ણ વિષે સર્વદાસ્ય એટલે સર્વનું દાસપણું તને થયલુંજ છે, એમ જાણવું છે તેકાણે “સર્વદાસ્ય” એ શબ્દ આવેલો છે તે વસ્ત્રનો અર્થ નિન્ન નિન્ન છે તેથી અહિં યમક જાણવો

આ વૃત્તમા, સુંદર ત્રુકુટિવાળું સ્ત્રીનું મુખ કહ્યું છે, એથી જે સ્ત્રીની ત્રુકુટિ રી હોય, તે સુરૂપ ઢીંગમા આવે છે તેનું મુખ કામી પુરુષને અતિ પ્રિય લાગે છે અને તેને જોતાજ કામીપુરુષની મતિ કામજ્વરથી પીડાયમાન થાય છે, એજ શૃંગાર રસ છે અને એવા સ્ત્રીના મુખની પ્રાપ્તિની ઇચ્છા જે પુરુષ કરે છે તે જન્મને વિષે પરાધીન રહે છે માટે તેનો તું ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ જાણવો. ॥ ૧

શાર્દૂલવિક્રીંક્તિ વૃત્તમ્ ॥ તસ્યા સાધુરદં વિલોક્ય વદ
નં ય સંશ્રયત્યજસા મુક્ત્વા મુક્તિપથ હૃદ્ધા પ્રવિશતિ શ્રા
ત્યા સ હુર્ગ વનમ્ ॥ તદ્ધાત્યંતમચારુવદ્વસતિર્યેનાત્ર રા
ગાદિન્નિશ્ચોરૈર્ધર્મધનાપહારકરણાત્કઠ ન કિ પ્રાપ્યતે ॥ ૧૧ ॥

અર્થ - તે સ્ત્રીનું “સાધુ રદ” એટલે સારા દાતવાળું વદન એટલે મુખ જોને જે પુરુષ વેગે કરી તેનો આશ્રય કરે છે, એટલે તેમા લુબ્ધ થાય છે તે હા હા ઇતિ રહે છે. મુક્તિમાર્ગને સૂકીને, વસતિને અરમ્ય કરીને હા રહેકરિ એ ગમન ન થાય એવા વનને વિષે ત્રાતિ એ કરિ પ્રવેશ કરે છે તે વન ત છે, તેમાં ગમન કરનારા પુરુષનું ઈર્મરૂપ ધન રાગાદિક ચોરો હરણ કરી જ છે તેથી શુ કદની પ્રાપ્તિ થતી નથી ? અહિં સાધુરદ વદન જે છે તે વન છે

મ કહ્યું છે. તે આમ:— સાધુરદં એ શબ્દનો પદભેદ કરિયે તો સાધુ: અર્દ એ વે પદ જુદા થાય છે. એમાંના અર્દ પદયકી દકાર રહિતપણું થાય છે, એમ વદનનું વન થાય છે, તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સારા દાંતવાળી સ્ત્રીનું મુખ જોતાંજ પુરુષનું મન લુબ્ધ થઈ જાય છે. મુક્તિનો માર્ગ જે ધર્મધ્યાનાદિક તેને તે મૂકી દે છે. જેને વસતિ સારી લાગતી નથી, મદનને વશ થયો થકો વનાદિક એકાંત સ્થળમાં તે સ્ત્રીસહિત અથવા સ્ત્રીના આગમનની ઇજ્ઞાવાન થયો થકો વાસ કરે છે, અને તેથી મહાકષ્ટ સહન કરે છે, એવો સ્ત્રીના મુખ દર્શનનો જે પ્રનાવ તે અહિં શૃંગાર રસ છે. અને સ્ત્રીના મુખરૂપ જે વન તેમાં જે પુરુષ પ્રવેશ કરે છે તેનું ધર્મરૂપ થન રાગાદિક ચોર જૂંટી લિયે છે. માટે તેમાં લુબ્ધ થવું નહીં. એ અહિં વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૧ ॥

પૃથ્વીવૃત્તમ્ ॥ યિયાસસિ નવોદધેર્યદિતટં તદેણીદિશામહીનમધરં
ધરં પરિહરે: પરં દૂરત: ॥ ઇહાસ્ફુલનતોઽન્યથાવિશદવાસનાનો
સ્તવ વ્રજિષ્યતિ વિશીર્ણતાં ન નવિતા તતો વાંઘિતમ્ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:—હે પુરુષ, જો તું આ સંસાર સમુદ્રનો પાર લેવાની ઇજ્ઞા કરતો હો, તો હરિણી જેવાં નેત્રોવાળી સ્ત્રીઓના અહીંન એટલે અમૃતાદિવંડે પરિપૂર્ણ, અધર એટલે ઓષ્ઠરૂપ ધર એટલે પર્વત જે છે તેને તું દૂર નાચી દે. તે જો તું નહીં મૂકીશ તો તે પર્વતના સંઘટ્ટનના યોગે તારી નિર્મલ વાસનારૂપ નોકા જાંગી જશે. તેથી તારું ઇજ્ઞે લું પાર પડશે નહીં. જેમ સમુદ્રમાં પર્વતના લાગવાથી વહાણ જાંગી જાય તો જવા આવવાદિક ઇષ્ટસિદ્ધિ થતી નથી. તે પ્રમાણે તું પણ આ નવ સમુદ્રને પહેલે પાર પહોંચી શકીશ નહીં. અહીં અહીંન અધર જે છે તે ધર એટલે પર્વતજ છે, એમ કહ્યું છે, તે આમ:— જે અહીંન એટલે અકારે કરિ હીન એટલે રહિત અધર શબ્દ તે ધર શબ્દ થાય છે, તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનાં નેત્રોને હરિણીનાં નેત્રોની બરાબરી કરી છે, એટલે હરિણીનાં નેત્રો અતિ વિશાલ અને સુશોજિત હોય છે તેમ સ્ત્રીના નેત્રો પણ અતિ વિશાલ તથા સુશોજિત હોવાથી પુરુષનું મન સેંચી લિયે છે, તથા જે કામી પુરુષ છે તેને સ્ત્રીના અધરામૃતનેવિષે ઘણી પ્રીતિ હોય છે, માટે અમૃતેકરી પૂર્ણ અધર કહ્યાં છે, તે શૃંગાર રસ છે. અને તે અધર છે તે પર્વતજ છે, કેમકે, જે પુરુષ તે અધરનેવિષે લુબ્ધ થાય છે તે સંસારથી તૂટી શકતો નથી. એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૩ ॥

શિખરિણીવૃત્તમ્ ॥ ન જાતીઠં ધ્રાત સ્ફુરદરુણરત્નોઘકિરણપ્રતા
નં તન્વગ્યાસ્તરલતરલ કુંડલયુગમ્ ॥ દમ હ્રગ્ધ પુસામિહ વિરહસ
યોગદશયોર્જ્વલત્તોકાનંગજ્વલનયુગિદ કુંડયુગલમ્ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ - હે નાઈ, દેદીપ્યમાન રક્તવર્ણ રત્નોનો કિરણસમૂહ છે જેનાવિપે, તથા
“ તરલ તરલ ” એટલે જે અત્યંત ચચલ છે. એવા કુશાગ્રી એટલે પાતલા આગવાલી સ્ત્રી
ના જે “ કુમલયુગ ” એટલે જે વે કાનના કુમલ છે તે શોજતા નથી, કિંતુ વિરહદશા
અને સયોગદશામા શોક તથા કામાગ્નિએકરી યુક્ત છે એટલે વિરહાવસ્થામા શોકાવિ
ર્નાવ, તથા સ્ત્રીપુરુષની સયોગાવસ્થામા કામાગ્નિનો આવિર્ભાવ થાય છે અને આ
સંસારનેવિપે પુરુષના શાતિરૂપ દૂધને બાલવાવાલા એ કુમલયુગલ એટલે વેકુમલ એમ
જાણ અહીં કુંડલયુગ તે કુમલયુગલ થાય છે તે આવીરીતે - કુમલયુગ શબ્દનું વિ
ગ્રોષણ તરલતરલં એવું છે એનો શ્લેષાર્થ આમ છે - તરલતરલ એટલે ચચલ છે લ
એટલે લકાર જેમાં એવો જે કુમલયુગ શબ્દ, તેમાનો લકાર કહાડી નાખિયે તો
કુમલયુગ શબ્દ થાય છે, અને યુગ શબ્દ યયા પઠી તેના અંતમા લકાર જોડીયે તો
કુમલયુગલ શબ્દ થાય છે તે યોગ્ય છે

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીના કાનનેવિપે દેદીપ્યમાન રત્નજડિત જે વે કુમલ હોય છે, તે
સ્ત્રીના રૂપમા અતિ વૃદ્ધિ કરે છે અને ચચલ હોવાથી અતિ સુગોજિત દેખાય છે
તેમા પણ કુશાગ્રી એટલે પાતલા આગવાલી સ્ત્રીને અતિ શોજે છે એ શૃંગાર છે અ
ને એ જે વે કુમલ છે તે શોજાકારક નથી પણ વિરહદશા તથા સયોગદશામા શો
ક તથા કામાગ્નિના ઉત્પન્ન કરનારા છે, એ પુરુષની શાતિરૂપ દૂધનો નાશ કરના
રા છે તેથી કુંડરૂપ છે, તેનો તૂ લ્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૧૩ ॥

અનુષ્ટુપ્વૃત્તમ્ ॥ તાડકં સસ્પૃહ તસ્યા પશ્યન્ મૂઢ પર
જવે ॥ નરો નરકપાલેન્યસ્તાડં કં ન સહિષ્યતે ॥ ૧૪ ॥

અર્થ - હે મૂર્ખ પુરુષ, તે સ્ત્રીનું સાન્નિધ્ય “ તામક ” એટલે કર્ણનૃપણ અવ
લોકન કરતા આગલ આવનારા જવમધ્યે નરક પાલન કરનારા અથમ પરમાધા
મી પુરુષોની પામેથી “ કતાડ ” એટલે કોણ આવાત સહન કરનાર નથી? અ
પિતુ સર્વ આવાત સહન કરજો અહીં “ તાડક ” એ શબ્દ વે ચાર આબ્યાંત્રે તેઓ
નો અર્થ નિન્ન નિન્ન છે એ યમકાલકાર છે

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના કાનના કુંડલ જોતાંજ પુરુષને એવી અનિલાષા થાય છે કે
 એ કુંડલેકરી શોનાયમાન સ્ત્રી મને પ્રાપ્ત થાય તો સારું. એ શૃંગાર રસ છે; અને અ
 નિલાષા કરી સ્ત્રીનાં કુંડલોને જે પુરુષ જુએ છે તે આવતા જવમાં નરકના પા
 લન કરનારા પરમાધામી દેવતાઓની માર લાયક છે; માટે એનો ત્યાગ કરવો એ વૈ
 રાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૪ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ સારં ગલં ચમરવિંદવિલોચનાના
 માલોક્ચ ચેતસિ મુદં કલયંતિ મૂઢાઃ ॥ હા નિશ્ચિતં રચિ
 તમુક્તિપુરપ્રવેશવ્યાપેધમર્ગલમમું ન વિચારયંતિ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:-- હે મૂઢ, કમલના જેવાં નેત્રોવાળી સ્ત્રીઓનો જે સાર એટલે શ્રેષ્ઠ, ગલ
 એટલે કંઠ અવલોકન કરીને પુરુષો અંતઃકરણમાં હર્ષ પામે છે. પરંતુ હા ઇતિ લે
 લે ! એ જે ગલ છે તે મુક્તિનગરીમાં પ્રવેશ કરવાને વિષે પ્રતિબંધ કરનાર હોવાથી અ
 ગલ છે, એવો વિચાર કરતા નથી. અહીં સાર એટલે અરસહિત ગલ શબ્દ તે અર્ગલ
 શબ્દ થાય છે. તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના કંઠની શ્રેષ્ઠતા કહી છે. જો સ્ત્રીનો કંઠ સારો હોય તો તે
 ને જોતાંજ પુરુષ આનંદિત થાય છે; અર્થાત્ કામની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે, તે અ
 હી શૃંગાર રસ છે; અને એવા અનિલાષી પુરુષોનો મુક્તિરૂપ નગરીમાં પ્રવેશ થતો
 નથી. માટે તેનો ત્યાગ કરવો એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૫ ॥

શિખરિણીવૃત્તમ્ ॥ અલં પ્રાપ્ય સ્પર્શં કુચકલશયોઃ પંકજદશાં
 પરાં પ્રીતિં ભ્રાતઃ કલયસિ સુધામગ્નઃ કિમ્ ॥ અવસ્કંદં ધર્મક્ષિતિપ
 પકટકે દાતુમનસા પ્રયુક્તં જાનીયાઃ કલુષવરટેન સ્પર્શમિમ્ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:-- હે ભ્રાત, જેના કમલનાં પત્ર જેવાં નેત્ર છે, એવી સ્ત્રીઓના સ્તનરૂપ જે
 કુંજ છે, તેને અલં એટલે અત્યંત સ્પર્શ પામીને અમૃતમાં મગ્ન થઈ જનારાના જેવો
 જે તું તે શું ઉત્કૃષ્ટ પ્રીતિને પામે છે ? એ સ્પર્શ, ધર્મરૂપ રાજાની સૈન્યને પ્રહાર ક
 રવાનું છે જેના મનમાં, એવા કલુષ એટલે પાપરૂપ જીલે મોકલેલો સ્પર્શ એટલે
 તેજાસૂદ છે; એમ તું જાણ. અહીં અલં સ્પર્શ જે છે તે સ્પર્શ છે; એમ કહ્યું. રેફ અને
 છે, તે ૬ એકજ હોય છે; એવો નિયમ છે. માટે અલં એટલે જેમાં રેફ નથી એવો સ્પ
 ર્શને વિષે કહે છે તે સ્પર્શ શબ્દ થાય છે તે યોગ્ય છે.

आ वृत्तमां, स्त्रीना स्तननी उत्कृष्टता कहीये, एटले पुरुषने स्त्रीना स्तननो स्प
श्री यथांज अमृतनेविषे मग्न थई गएला पुरुषनी पठे आनंद उत्पन्न थायये, ए
शृंगार रस ठे, अने ए स्तन जे ठे ते धर्मनो नाश करवाने अर्थे पापनो एक ठा
नो जास्रद ठे, माटे तेनो तु त्याग कर ए वैराग्य रस ठे ॥ १६ ॥

वसततिलकावृत्तम् ॥ पीनोन्नतं स्तनतटं मृगलोचनाया आ
लोकसे नरहितं यदपूर्वमेतत् ॥ मोहांधकारनिकरक्ष्य
कारणस्य विद्यास्तदस्ततमेव विवेकज्ञानो. ॥ १७ ॥

अर्थ - मृगना जेवा लोचनवाली स्त्रीना जे पुष्ट अने उन्नत स्तनतट एटले
बे स्तनो ठे, ते नरहित एटले पुरुषने हितकारक नासेठे, अने अपूर्व एटले प्र
तिक्षण पुरुषने चमत्कार उत्पन्न करे ठे, तेनु तु अवलोकन करेठे, पण तेमोह
रूप अधिकारनो क्षय करवानुं कारण विवेकरूप सूर्यना अस्ततट ठे अर्थात् ए
थकी ज्ञानरूप सूर्यनो अस्त थायये आ पद्यमा स्तनतट जे ठे तेने तु अस्ततट
जाण एम कछु, केमके, नरहित अने अपूर्व ए बे स्तनतटना विशेषणो ठे, तेओ
मांथी आवो अर्थ निकले ठे - नरहित एटले नकारेकरी रहित अने अपूर्व एटले
जेनी आद्यमा अकार ठे, एम कछाथी स्तनतटनो अस्ततट शब्द थायये ते योग्य ठे.

आ वृत्तमा, मृगना जेवां लोचनवाली स्त्रीना मांसथी चरेला अने उंचा रहेला
जे बे स्तन ठे, ते पुरुषने अति सुख करनारा लागेठे, अने पुरुषना मनमां कामवि
कार उत्पन्न करेठे माटे ए शृंगार रस ठे अने एज स्तनोनुं विलोकन करनारा पुरु
षनो विवेकनाश थई जायठे, एटले कामविबुद्ध ययो थको तेने कांई सृजतू न
थी तेथी एनो त्याग कर ए वैराग्य रस ठे ॥ १७ ॥

शार्दूलविक्रीर्णितं वृत्तम् ॥ कंदर्पक्षिपकुंजचारुणि कुचधंद्वे मृ
गादया मया न्यस्तो हस्त इति प्रमोदमदिरामाद्यन्मना मा
स्मञ्जू. ॥ किलाजन्म यदर्जितं बहुविधामन्यस्य कष्टक्रिया
हस्तोऽय मुकृतस्य तस्य सदसाऽदारीति संचितये ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हे सखा, कामरूप हस्तिना गमस्थल जेवा मनोझ जे मृगादी स्त्रीना बे
स्तन ठे, तेनेविषे में हस्तस्थापन कखां ठे, एम जाणीने हर्षरूप मदिराएकरी मद्यो
न्मत्त अत करणवालो तु नही था केमके, नाना प्रकारनी तपोनुष्ठानादिरूप जे क
ष्टसाध्य क्रिया ठे, तेनो अन्यास करीने जन्मेकरी सपावन करेलां जे मुकृत एटले

પુણ્ય, તેને તેં આડું હાથ દીધુઠે. જેમકે, કોઈ બાહેરથી આવનારા પુરુષને હસ્તપ્રદાનસંજ્ઞાએકરી નિપેધ કરે, તેમ કુચઘ્ઘનેવિપે હસ્તપ્રદાનેકરીને સુકૃતનો તેં નિપેધ કહ્યોઠે. એવો જે તું તે મનમાં વિચાર કર. આ પદ્યમાં સ્તન ઉપર હાથ રાખ્યું અને સુકૃતને હાથ દીધું એજ ચમત્કાર ઠે.

આ વૃત્તમાં, કામરૂપ હસ્તી કહ્યોઠે ને તેના ગંદસ્થલરૂપ સ્ત્રીના વે સ્તન કહ્યાઠે. તે જ્યારે પુરુષ હાથનેવિપે ગ્રહણ કરેઠે ત્યારે મદનાતુર થયોથકો મહાહર્ષને પામેઠે; એ શૃંગાર રસ ઠે; અને નાના પ્રકારે કષ્ટ કરીને સંપાદન કરેલાં સુકૃતનો નિપેધ કરેઠે; માટે તેનો ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ ઠે. ॥ ૧૮ ॥

इजवंशावृत्तम् ॥ कंठोपकंठे लुलितं विज्ञावयेर्जुजं युवत्या
जुजगं गराजितम् ॥ एतस्य संस्पर्शवशादपि क्षणाद
शेषचैतन्यमुपैति संहयम् ॥ १९ ॥

અર્થ:-કંઠની પાછો વલેલા ગર એટલે વિપે કરીને અજિત એવા જે તરુણ સ્ત્રીના જુજ એટલે બાહુ, તે જુજગ એટલે સર્પજ ઠે; એમ તું જાણ. એ સર્પના સ્પર્શમાત્રેકરી સંપૂર્ણચૈતન્ય ક્ષણમાત્રમાં નાશને પામેઠે. જેમ સર્પના સ્પર્શકરી ચૈતન્યનો નાશ થાયઠે; તેમજ તરુણ સ્ત્રીના જુજસ્પર્શથી ચૈતન્યનાશ થાયઠે. જુજનો જુજગ આવી રીતે થાયઠે:-જુજ શબ્દનું વિશેષણ ગરાજિત ઠે, તેનો અર્થ ગકાર અક્ષરેકરી રાજિત એટલે યુક્તથયાથી જુજગ શબ્દ થાયઠે; તે યુક્ત ઠે.

આ વૃત્તમાં, કંઠની પાછો વાંકા વલેલા સ્ત્રીના વે હાથ પુરુષને અડકતાંજ પુરુષ અતિ મોહિત થયોથકો પોતાના શરીરની શુદ્ધિ પણ રહેતી નથી. એ શૃંગાર રસ ઠે; અને એ વે સ્ત્રીના હાથ ઠે તે સાક્ષાત સર્પરૂપ ઠે, કેમકે, એનો સ્પર્શ થયાથી પુરુષ વેશુઘ્ઘ થઈ જાયઠે, માટે તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ ઠે. ॥ ૧૯ ॥

उपजातिवृत्तम् ॥ कंठावसक्ते कुपिते नवाहौ वरं बहिः प्राणहरे प्रमोदः ॥ विध्यस्तधर्मांतरजीविते नुः स्त्रैणे न वाहौ विडुपां स युक्तः २०

અર્થ:-બાહ્ય પ્રાણનો નાશ કરનારો ક્રોધાયમાન જે નવાહૌ એટલે નવીન સર્પ, તે પુરુષના ગલામાં સંલગ્ન થાય તે સારું; પરંતુ ધર્મરૂપ અન્યંતર જીવિત નાશ તેજ્જરનારા જે સ્ત્રીસંબંધી વાહૌ એટલે જુજ, તે પુરુષના ગલામાં સંલગ્ન થયાથી જે ઠે, તે થાયઠે, તે પંક્તિ પુરુષને યોગ્ય નથી; કેમકે, સર્પ, કંઠસંલગ્ન થતાં બાહ્ય પ્રાણનેવિપે લુપ્ત કરેઠે; પણ સ્ત્રીઓના જે બાહુ ઠે, તે કંઠસંલગ્ન થયાથી અંતર પ્રાણ

નો નાશ કરે છે, માટે સ્ત્રીએ પોતાના હાથથી કરેલું આલિંગન સર્પ કરતાં પણ અધિક હાથ દેનારું છે. આ શ્લોકમાં નવાહો શબ્દ બે વચ્ચે આવ્યો છે તેનો અર્થ જુદો છે. આ વૃત્તમાં, સ્ત્રી જ્યારે પોતાની જુજાવડે પુરુષને આલિંગન કરે છે, ત્યારે પુરુષ પોતાના પ્રાણની પણ પરવા રાખતો નથી, એવો કામાતુર થાય છે, એ શૃંગારરસ છે અને સર્પ ગલામા બાળી પ્રાણ લિયે તે સારું, પણ સ્ત્રીનું આલિંગન નહીં, કેમકે, તેથી માતા કર્મ બંધાઈને અંતરાત્માનો નાશ થાય છે. માટે તેનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે એ વૈરાગ્યરસ છે ॥ ૨૦ ॥

इवशावृत्तम् ॥ कोय विवेकस्तव यन्नतनुवा दोषावगूढ प्रमद विगाहसे ॥ यत स्मरातकपरीतचेतसा किं सुंदरासुदरयोविवेचनं ॥ ૨૧ ॥

અર્થ - હે સાથો, આ તારો કયો વિવેક છે કે, નહીં છે. જુજુટિ જેઓની એવી સ્ત્રીના દોષાવગૂઢ ઇટલે જુજાએ આલિંગિત થયો થકો તૂં ઝટકા મદને પામે છે. કેમકે, કામરૂપ રોમેકરીને જેના અંત કરણ વ્યાપ્ત થયા છે, એવા પુરુષને સારા તથા નરસાનું વિવેચન થતું નથી. જેમ અપસ્મારિ (મરી) રોગવાળા પુરુષને શુનાશુન જ્ઞાન હોતું નથી, તેમ તને પણ થયું છે. અથવા તારો વિવેક દોષાવગૂઢ ઇટલે દોષેકરીને યુક્ત છે એવો અર્થ પણ થાય છે, માટે એ તારો કેવો વિવેક છે એમ કહેવું યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, પુરુષને સ્ત્રીએ આલિંગન કર્યું હતા, તે ગમે તેવો વિવેકી હોય તો પણ તે એક કોરે રહીને કામાતુર થયો થકો હર્ષિત થાય છે, એ શૃંગાર રસ છે, અને સ્ત્રીના આલિંગનથી પુરુષના વિવેકનો નાશ થાય છે, અને અંત કરણમાં અવિવેક આવે છે, માટે તેનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૨૧ ॥

वसततिलकावृत्तम् ॥ हृदो विलोक्य परमगदमगनाना मानदमुद्गसि किं मदनाधबुद्धे ॥ सत्यं विवेकनिधनै कनिमित्तमेतत् मेधाविनो हि परमं गदमुजृणति ॥ ૨૨ ॥

અર્થ - હે કામેકરી અંધબુદ્ધિવાળા પુરુષ, સ્ત્રીઓનાં પરમગદ ઇટલે ઝટકા વાજીવધ જોઈને શુ આનંદ કરે છે? પશ્ચિત્ત લોકો જે છે તે એ વાજીવધને જ્ઞાનનો નાશ કરનારો પરમ ઇટલે ઝટકા ગદ ઇટલે રોગ કહે છે, તે સત્ય છે કેમકે, જેમ રોગ જીવના નાશનો હેતુ છે, તેમ સ્ત્રીનો વાહુનૂપણ પણ જ્ઞાનના નાશનો હેતુ છે એ પદ્યમાં પરમગદ એ બે વચ્ચે આવ્યો છે, તેનો અર્થ જુદો જુદો છે, એવો ચમકરૂપ ચમત્કાર છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના બાહુનું નૂષણ જે બાજૂબંધ છે, તે પુરુષના મનને એવો મોહિત કરી લિયે છે કે પુરુષ કામાંધ થયોયકો મહાહર્ષને પામે છે. એ શૃંગાર રસ છે; અને એ જે બાજૂબંધ છે તે આનંદ કરનારો નથી, પણ જીવનો નાશ કરનારો મોટો રોગ છે; એમ જાણીને તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૧ ॥

અયં જનો વલયચરં વિલોકતે મૃગીદશામધિન્નુજવલ્લિ બાલિશઃ॥
ન બુદ્ધ્યતે સુકૃતચમું જિગીષતઃ સમુદ્યતં બલચરમેનમેનસઃ ॥૧૩॥

અર્થ:- અયં એટલે આ પ્રત્યક્ષ મૂર્ખ જન જે છે, તે હરિણાદ્વી સ્ત્રીઓના શુજલતાનેવિષે વલયચરં એટલે જે કંકણસમૂહ છે તે જુવે છે. પરંતુ એ વલય જે છે તે સુકૃત જે શીલાદિક, તેઓને જીતવાની ઇચ્છાવાળો એવો પાપનો સાવધાનીનૂત બલચર એટલે સેનાસમૂહ છે; એમ જાણ. આ પદ્યમાં વલયચર જે છે, તે બલચર છે એમ કહ્યું છે; બકાર અને વકારનું એક્ય છે વલયચર શબ્દનું વિશેષણ અયં એ શબ્દ છે. એનો અર્થ અરહિત યં યાય છે; તેથી વલયચર શબ્દ, બલચર થયો તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીઓના હાથમાં જે કંકણ હોય છે, તેને જોઈને જે મૂર્ખ જન છે તે આનંદને પામે છે, એ શૃંગાર રસ છે; અને એ જે કંકણનો સમૂહ છે, તે શીલાદિક નો નાશ કરનારો છે, માટે તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૩ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ યે દૃક્પથે તવ પતંતિ નિતંબિનીનાં
કાંતાઃ કરા જમ્મિપલ્લવનપ્રવીણાઃ॥નો વેત્સિ તાન્ કિમપવ
ર્ગપુરપ્રયાણપ્રત્યૂહકારણતયા કરકાનવશ્યમ્ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:- હે જન્મતાના પ્રકટીકરણ કરવાવિષે નિપુણ પુરુષ, નિતંબિની સ્ત્રીઓના કાંત એટલે મનોહર કર એટલે હાથ તારી દૃષ્ટિરૂપ માર્ગમાં આવે છે, તેઓને મોહરૂપ નગરી પ્રતે જતાં કરક એટલે કરાની પેઠે વિગ્ર કરનારા કેમ જાણતો નથી! બાહરે જતાં જો માર્ગમાં કરાની વૃષ્ટિ થાય તો ઇચ્છેલા કાર્યની સિદ્ધિ થાય નહીં, એવું શકુનશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. આ પદ્યમાં સ્ત્રીના કર જે છે તે કરકજ એમ કહ્યું છે. તે આવી રીતે:- કરશબ્દનું વિશેષણ કાંત શબ્દ છે, એનો અર્થ ક છે જેના અંતનેવિષે એવો યાય છે; અર્થાત્ કર શબ્દના અંતે કકાર રાખિયે તો કરક થાય તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, જડતાનું પ્રકટીકરણ કરવાવિષે સ્ત્રીના હાથ નિપુણ છે, એટલે સ્ત્રીના હાથવતી પુરુષને સ્પર્શાદિ થતાંજ તે ગમે તેવો ધર્માદિકનેવિષે સાવધ હોય તો

પણ ઢિગ્મૂઢ એટલે કામને વશ થઈ જાય છે, ને તેમા તે પોતાને પરમાનન્દ માને છે; એ શૃંગાર રસ છે અને સ્ત્રીના કરસ્પર્શાદિકેકરી સ્તબ્ધ બની ગણા પુરુષને મોહનો માર્ગ જે ધર્મ, તે સૂજતો નથી, માટે તેનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે.

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ નીવ્યાપ્તમસ્યા હરિણેક્ષણાયા યંવીક્ષ્ય હારં હૃદિ હ
ર્પમેષિ ॥ વિવેકપંકેરુહકાનનસ્ય તમેવ નીહારમુદાહરંતિ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ - નીવી એટલે વસ્ત્ર, તેનો ગાઠ પર્યંત હરિણાહી સ્ત્રીનો જે લંબાયમાન હાર, તેને જોઈને તું પોતાના મનમા આનંદને પામે છે, તે હારને પંખિતલોક, જ્ઞાનરૂપ કમલના બનને નીહાર એટલે હિમ કહે છે જેમ હિમ, કમલના બનને નાશ કર નારો છે, તેમ સ્ત્રીના હૃદય કપરનો જે હાર તે જ્ઞાનને નાશ કરનારો છે આ પદ્યમાં હારને નીહાર કહ્યો છે, તે આમ - હારશબ્દનું વિશેષણ નીવ્યાપ્ત છે એનો અર્થ આ છે - નીશદેકરી વ્યાપ્ત એટલે જે યુક્ત હારશબ્દ તે નીહારશબ્દ થાય છે તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીના હૃદયનો જે લાલો હાર તે ઓતાજ પુરુષને અતિ આનન્દ ઉત્પન્ન થાય છે, એ શૃંગારરસ છે, અને તે હાર જે છે તે જ્ઞાનરૂપ કમલના બનને લાલવામા હિમ જેવો છે, એટલે તે હારમાં લુબ્ધ થયેલા પુરુષનું જ્ઞાન નાશ થઈ જાય છે, માટે તેનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૨૫ ॥

વંશસ્થવૃત્તમ્ ॥ વિલોક્ય કિ સુદરમગનોદરં કરોપિ મોહ મદનજ્વરા
તુરાનો ઈક્ષ્ણુસે ઊર્ગતિપાતસન્નિવન્નવાંતરે જાવિનમગનોદરમ્ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ - કામજ્વરવહે પીડાને પામેલા હે પુરુષ, સુંદર અંગના એટલે સ્ત્રીનું ઉદર જોઈને તુ કાં મોહને પામે છે? અંગ એટલે હે પુરુષ, એ ઉદર નથી પણ જન્માંતરને વિષે અને નરકને વિષે પડ્યાથી ઉત્પન્ન થનારા જે દર એટલે જય, તેજ છે, એવો કાં વિચાર કરતો નથી? આ પદ્યમા અંગનોદર એ પદ વે વચ્ચત છે, તેઓનો પદ વિજાગેકરી નિમ્ન અર્થ છે, તે અહિં યમકરૂપ ચમત્કાર જાણવો

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનું ઉદર જોઈ પુરુષ મોહને પામીને કામજ્વરની પીડાને પામે છે એ શૃંગારરસ છે, અને એ ઉદર નથી પણ જન્માંતર તથા નરકમાં થનારો જય છે, એમ જાણીને તેનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૨૬ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ સ્ફૂર્જન્મનોન્નવન્નજગમપાશનાન્નીનાન્ની
કુરગકટશાં દૃશિ યસ્ય લગ્ના ॥ નાન્નીમયં જગદશેષમુદી
ક્ષેતેઽસી યો યત્ર રજ્યતિ સ તન્મયમેવ પश्यેત્ ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:- દેદીપ્યમાન કામરૂપ સર્પનું પાશનાની એટલે રહેવાનું સ્થાન જે હરિ
 ણાહ્લી સ્ત્રીઓની નાની એટલે અવયવવિશેષ; તેનેવિષે જે પુરુષની દૃષ્ટિ લગ્ન એટલે
 લાગેલીઠે, તે પુરુષ અનીમય એટલે નિર્નય અવલોકન કરતો નથી, જે પુરુષ જે
 ઠેકાણે અનુરક્ત થાયઠે તે પુરુષ સંપૂર્ણ તડૂપ થાયઠે. આ પદ્યમાં દૃષ્ટિ સંલગ્ન
 નાની, નાનીમય સંપૂર્ણ જુએઠે. એ શબ્દશ્લેષ ચમત્કારઠે:

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીની જે નાજી ઠે તે કામને રહેવાનું સ્થાન ઠે, એટલે તે નાજીને જો
 તાંજ પુરુષને કામવિકાર ઉત્પન્ન થાયઠે, એ શૃંગાર ઠે; અને જે પુરુષ એ નાજીનેવિ
 ષે આસક્ત થાયઠે, તે અનેક નયને પામેઠે; માટે એનો તું ત્યાગ કર; એ વૈરાગ્ય ઠે ॥ ૨૭ ॥

उपेज्वज्जावृत्तम् ॥ जडोपयुक्तं जघनं मृगाद्व्याः समीक्ष्य किं तोपज
 रं तनोषि ॥ अमुं विशुंक्षाध्यवसायहंसप्रवासहेतुं घनमेव विंध्याः ॥ २८ ॥

અર્થ:- હે સરવા, જડ એટલે મૂર્ખ, તેઓને ઉપયુક્ત એટલે યોગ્ય, એવા હરિ
 ણાહ્લી સ્ત્રીના જે જઘન એટલે જાંઘ, જોડેને તું કાં આનંદ પામેઠે ? એ જઘન જે
 ઠે તે નિર્મલ ચિત્તાનિપ્રાયરૂપ હંસના પ્રવાસ ને કારણ જૂત ઘન એટલે મેઘ ઠે; એ
 મ તું જાણ. અર્થાત્ જ્યારે વર્ષા પડેઠે ત્યારે હંસ પોતાનું સ્થાન મૂકીને માનસસ
 રોવર કપર જાયઠે. એપ્રસિદ્ધ ઠે. તેમ મનુષ્યની દૃષ્ટિને વિષે સ્ત્રીની જંઘા આવેઠે,
 ત્યારે ચિત્તના નિર્મલ અનિપ્રાય મટી જાયઠે. આ પદ્યમાં જડોપયુક્ત જઘન જે ઠે
 તે ઘન ઠે, એમ કહ્યું ઠે, મ્કાર અને લકારનું સાવર્ણ્ય હોવાથી જડોપયુક્ત શબ્દ
 નો જલોપયુક્ત શબ્દ કરવો એટલે મ્કારના લોપ સહિત જે જઘન તે ઘન થાય
 ઠે, તે યોગ્યઠે. ॥ ૨૮ ॥

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીની જાંઘ મૂર્ખ કામી પુરુષોને અતિ પ્રિય લાગે ઠે ને તે તેમાં
 લુબ્ધ હોયઠે એ શૃંગાર રસ ઠે; અને નિર્મલ ચિત્તના અનિપ્રાયનો નાશ કરેઠે,
 અર્થાત્ સ્ત્રીની જંઘા નિરચ્છાથી પુરુષનું ચિત્ત મલિન થાયઠે, માટે ત્યાગ કરવા
 યોગ્ય ઠે એ વૈરાગ્ય રસ ઠે. ॥ ૨૮ ॥

उपजातिवृत्तम् ॥ नितंबमुल्लासिततापनोदं दिदृक्षुसे यत्कमलेक्षणाना
 म्॥सर्वात्मनाऽत्यंतकटुं विदित्वा तं निबमेव त्यज दूरतोपि ॥ २९ ॥

અર્થ:- સંતાપની પ્રેરણા કરનારા કમલનયના સ્ત્રીના જે નિતંબ, એટલે કટિ
 આઠલો જાગ, જોવાની તું ઇચ્છા કરેઠે; તે નિતંબ, પત્ર, પુષ્પ તથા ફલ ઇત્યા
 ના હાથવત્ત્વેકરી અત્યંત કડુવા જાડના જેવા ઠે, એમ જાણીને દૂર નાસ્વીદે. અર્થા

ત નિબંધું જાડ સર્વ પ્રકારે કહ્યું હોયઠે, તેમ સ્ત્રીના નિતવ સર્વ પ્રકારે ગ્લાનિ કરવા યોગ્ય ઠે, તેનો તુ ત્યાગ કર આ પદ્યમાં ઉદ્ધસિત તાપનો દેનાર જે નિતવ તે નિવવૃક્ષજ ઠે, એમ કહ્યું, તે આમ -ઉદ્ધસિત એટલે વિકસિત ઠે તકારનો અપ નોદ એટલે નાશ જેને વિષે, એવો નિતવ શબ્દ નિવશબ્દ આયઠે તે યોગ્ય ઠે

આ વૃત્તમાં, કમલના જેવા નેત્રોવાલી સ્ત્રીના જે વે નિતવ ઠે, તે સતાપની પ્રેર ણા કરનારાઠે, એટલે સ્ત્રીની કદિનો પાઠજો જાગ જોયાથી અત્યત મદન વિકાર ઉત્પન્ન આયઠે, તે ઇચ્છા પૂર્ણ ન થયાથી તેના મનમાં સતાપ આયઠે, એવો તે નિ તવોનો જે પ્રનાવ ઠે, તે શૃંગાર રસ ઠે, અને સ્ત્રીઓના નિતવ નિવડાના જાડજેવા કહવા ઠે, માટે એનો તુ ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ ઠે ॥ ૨૧ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્તમ્ ॥ નૂનં નૂપુરમેતદાયતદશો રાગાદિ
વિદ્વેષિણાં ક્રીડાર્થ પુરમિત્યવેલ્ય ન દશાપ્યાલોકનીય ક
ચિત્ ॥ યેનાસ્મિન્ મુખમાત્રચંગિમગુણૈરાકૃપ્ય તૈરુલ્લવે
વેદ્યસ્ય પ્રસન્ન ચિરાદપિ સસ્રે મુક્તિર્નવિત્રી ન તે ॥ ૩૦ ॥

અર્થ - હે સરવા, નૂન એટલે નિશ્ચયેકરી વિશાલનેત્રોવાલી સ્ત્રીઓના જે આ નૂપુર એટલે ચરણનૂપણ, રાગાદિગત્રને ક્રીડા કરવાનું પુર એટલે નગર ઠે, એમ જાણીને ક્યારે પણ નજરેકરી જોઈશ નહીં જેને પોતાનું સારું થવાની ઇચ્છા હો ય, તેણે ક્યારે પણ ગત્રનું નગર જોવું નહીં કેમકે, એ નગર પ્રસિદ્ધ, ઉદાર, ત થા મુખ્યત્વે શ્રેષ્ઠ ગુણે આકર્ષણ કરી વલાત્કારેકરી તને વાધીલેગે, તેથી ફરી તૂટી ગકનાર નથી અર્થાત્ તે નૂપુરમાં જો તુ આસક્ત થયો તો, ફસાઈ પડ ગે, આ પદ્યમાં સ્ત્રીઓના નૂપુરને ગત્રનું નગર કહ્યું, તે આમ -નૂપુરગચ્છું વિગે પણ જે નૂન ઠે, તેનો અર્થ ન ગચ્છેફરિ કન એટલે જે રહિત ઠે, એવું નૂપુર ઠે, એમ જાણવું આ વૃત્તમાં સ્ત્રીઓના પગના નૂપુર પુરુષના મનનું હરણ કરી જિણે એ શૃંગારરસ ઠે, અને તે નૂપુર ગત્રનું નગર ઠે એમ જાણીને તેનો ત્યાગ કરવો, એ વૈરાગ્ય રસ ઠે ૩૦

ઉપજાતિ વૃત્તમ્ ॥ યાસ્ત્રીતિનામ્ના વિનૃતે ગમાદો ગસ્રી પ્રવૃદ્ધેરવબુધતાં
મા ॥ એના પુરસ્કૃત્ય જગત્યનગજટાં યત પુણ્યજટ ત્રિજતિ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ -જે સ્ત્રી એનું નામ તુ અતઃ ઋણમાં ધારણ કરેઠે, તે ગમાદો એટલે ઉપજ માદિ ધર્મ કર્મને વિષે ગસ્રી એટલે એક આશુધર્મિગેષ ઠે, એમ સુજાણ પુરુષોએ જા

ણવું. આ સંસારનેવિષે કામરૂપ યોદો, એ સ્ત્રીરૂપ શસ્ત્રીને આગલ કરીને ધર્મરૂપ યોદાનું નેદન કરેલે. જેમ સંગ્રામનેવિષે એક મોટો યોદો, પોતાના શસ્ત્રેકરીને પ્રતિ યોદાનું નેદન કરેલે; તેમ કામરૂપ યોદો સ્ત્રીરૂપ શસ્ત્રીએ કરી ધર્મરૂપ યોદાનું નેદન કરેલે. આ પદ્યમાં સ્ત્રીને શસ્ત્રી કહીલે, તે આમ:—યા સ્ત્રી શમાદાં વિનૃતે, એટલે જે સ્ત્રી પ્રથમ શકાર ધારેલે, અર્થાત્ સ્ત્રીશબ્દની આથે શકાર આવ્યાથી શસ્ત્રી શબ્દ થાયલે તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, પ્રસિદ્ધ શૃંગારરસ નથી, પરંતુ સ્ત્રીની નિર્જર્ત્સના દ્વારા વૈરાગ્યાંતર ગત શૃંગારની પણ સૂચના કરીલે. ॥ ૩૧ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ યેયં વધૂરવસિતા હૃદયે પ્રમોદસંપા
દનવ્યતિકરૈકનિબંધનં તે ॥ સા હર્ગહર્ગતિપથેન જગન્નિ
નીપોર્ધૂરેવ મન્મથરથસ્ય વિજ્ઞાવનીયા ॥ ૩૨ ॥

અર્થ:— હે પુરુષ, તારાહૃદયનેવિષે હર્ષસમૂહ ઉત્પાદન કરવાનું કારણ જે વધૂ એટલે સ્ત્રી, અવસિતા એટલે આવીને રહીલે, તે સ્ત્રીને તું જે હૃદયને હર્ષ ઉત્પન્ન કરનારી માનેલે, તે વધૂ, અત્યંત હર્ગમ નરકના માર્ગેકરી જેઈ જવાવિષે હઠા કરનારા કામરથની ધૂ એટલે ધુરી છે; એમ તું જાણ. અર્થાત્ એ સ્ત્રી નથી, કિંતુ નરકના માર્ગેકરી સંસારનેવિષે જેઈજનારો જે કામરથ, તેની ધુરી છે. આ પદ્યમાં વધૂ કામરથની ધુરી છે, એમ કહ્યું; મૂળમાં વધૂ શબ્દનું વિશેષણ અવસિતા શબ્દ છે, એનો અર્થ વકારેકરિ સિત એટલે રહિત થયાથી વધૂ શબ્દનો ધૂ શબ્દ થાયલે તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીને હર્ષસમૂહ ઉત્પાદન કરનારી, અને પુરુષના મનનેવિષે રમણ કરનારી કહીલે, એ શૃંગાર રસ છે; અને એ વધૂ નથી પણ કામદેવના રથની ધુરી છે, એમ જાણીને તું ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૩૨ ॥

મંદાક્રાંતાવૃત્તમ્ ॥ પ્રીતિં તન્વંત્યનલસદૃશો યાસ્તરુણ
સ્તવૈતા દેહદ્યુત્યા કનકનિજયા દ્યોતિતાશા વિવેકિન્ ॥
સત્યં તાસામનલસદૃશાં સંયમારામરાજ્યાં માનૂઃ પા
ર્થેષ્યસિ યદિ શિવાવાપ્તયે વદ્ધબુદ્ધિઃ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:— હે વિવેકવાન્ પુરુષ, જેની અનલસ એટલે આલસ્ય રહિત દૃષ્ટિ છે, અને

જેની સુવર્ણના જેવી શરીરની કાંતીએ દિશાઓ પ્રકાશિત કરીઠે, એવી તરુણ સ્ત્રીઓ તને હર્ષ ઉત્પન્ન કરેઠે, તે અનલસદૃશ એટલે અગ્નિના જેવી સ્ત્રીઓની સત્તા સંયમ એટલે ચારિત્રરૂપ વનપરપરાવિષે ઠે, એમ જાણ અર્થાત્ જેમ અગ્નિસપર્કેકરી વન દગ્ધ થાયઠે, તેમ સ્ત્રીસંપર્કેકરી ચારિત્ર દગ્ધ થાયઠે જો મોહપ્રાપ્તિની બુદ્ધિ તને થઈ હોય, તો સ્ત્રીઓની સમીપ પણ જતો નહીં, આ પદ્યમા અનલસદૃશ પદ બે વાર આવ્યોઠે, તેનો અર્થ નોંધો નોંધો ઠે, એ ચમત્કાર જાણવો

આ વૃત્તમા, ચંચલદૃષ્ટિવાલી સ્ત્રીના શરીરનો વર્ણ સોના જેવો હોય, તો પુરુષના મનમા અતિ આનંદ ઉત્પન્ન કરેઠે. એ શૃંગાર રસ ઠે, અને સ્ત્રી અગ્નિ જેવી ઠે, તે સંયમાદિક વનપરપરાને બાલી નશ્વ કરનારી ઠે, માટે એનો તુ ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ ઠે ॥ ૩૩ ॥

માલિનીવૃત્તમા ॥ કંઈ વિષયજોગ પુણ્યકર્માયશૂન્ય સ્પૃહ્ય તિ વિષજોગ જાવયેસ્તત્તતસ્ત્વમ્ ॥ સ્મરતિ ન કરણીયં મૂઠિ તો યેન જંતુ પતતિ કુગતિર્ગતે નેદ્ધતે મોક્ષમાર્ગમ્ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ - આ સત્તારનેવિષે કયો પુરુષ પુણ્યકર્મનો આય એટલે લાજ, એણેકરી શૂન્ય એટલે રહિત જે વિષય જોગ એટલે પાંચ ઇન્દ્રિયા સુખની ઇચ્છા કરેઠે, કેમકે એ જે વિષયજોગ ઠે, તે વિષજોગ એટલે વિષનદ્ધણ ઠે, જે વિષયજોગના યોગે મોહને પામેલો પ્રાણી, સ્મરણ કરવાયોગ્ય તે કરતો નથી, તેથી નરકરૂપ સ્વાડામા પડેઠે તે ફરી મોક્ષમાર્ગને પામતો નથી, જેમ વિષ સ્વાનારા પુરુષને સ્મરણાદિ રહેતા નથી, તેમ વિષયોપજોગ કરનારાને પણ સ્મરણાદિક રહેતા નથી. આ પદ્યમા વિષય જોગ જે ઠે તે વિષજોગ ઠે, એમ કહ્યું, તે આમ - વિષયોપજોગી પદ્મનુ યશૂન્ય એ વિશેષણ ઠે, એનો અર્થ ચકારેકરી શૂન્ય એટલે રહિત થાયઠે, એમ ચકારરહિત જે વિષયજોગ તે વિષજોગ ઠે, તે યોગ્ય ઠે.

આ વૃત્તમા, પાંચે વિષયોનો તિરસ્કાર કહ્યો ઠે, તેઓનું મૂલ કારણ સ્ત્રી વિષય સુખ શાસ્ત્રોમા કહ્યુંઠે, તે આશ્લોકમા યદ્યપિ પ્રગટ કહ્યું નથી તથાપિ અર્થાત્ સિદ્ધ થાયઠે, તેથી એ શૃંગાર રસ ઠે, અને વિષયજોગને વિષજોગ કહ્યાઠે એ વૈરાગ્ય રસ ઠે ॥ ૩૪ ॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ સસ્રે સુખ વૈપયિકં યદેતદાજ્ઞાસતે તન્નરકા તમત ॥ સત્ય તદુત્સર્પદઘપ્રવંધનિવંધનલાન્નરકાતમેવ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- હે સખા, આ જે વિષયસુખ છે તે તારા અંતઃકરણમાં કાંત એટલે મ નોહર લાગે છે, તે સત્ય છે, મિથ્યા નથી, પરંતુ વિસ્તારને પામનારી જે પાપ પરંપરા, તેનું એ કારણ છે, માટે જેમો અંત નરક છે, એટલે નરકને દેનારા છે; એમ જાણ. આ પદ્યમાં પ્રથમના નર કાંત એ બે શબ્દ જિન્ન છે, અને પાઠલના નરકાંત એ બે પદ એકસરખા છે, એ કાવ્યચમત્કાર જાણવો.

આ વૃત્તમાં, વિષયસુખ જે છે, તે પુરુષના મનને ઘણા સારા લાગે છે, એમ કહ્યું છે, તે શૃંગાર રસ છે; અને એ વિષયસુખથી પાપપરંપરા વિસ્તારને પામે છે, માટે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૩૫ ॥

શિખરિણીવૃત્તમ્ ॥ સ્મરક્રીડાવાપ્યાં વદનકમલે પદ્મલલદશાં દૃઢાઽ
સક્તિર્યેપામધરમધુપાનં વિદધતામ્ ॥ અદૂરસ્થા બંધવ્યસનઘટના
કેશમહતી વિદગ્ધાનાં તેપામિહ મધુકરાણામિવ નૃણામ્ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- કામની ક્રીડારૂપ જે વાપી એટલે કુવો છે, તેને વિષે સ્ત્રીના અધરોષ્ટરૂપ મધુપુષ્પરસ પાન કરનારા જે પુરુષ છે, જેઓની સ્ત્રીના મુખકમલને વિષે દૃઢ આ સક્તિ છે; એવા મોહ પામનારા જે પુરુષ છે, તેઓને આ સ્ત્રીના મુખકમલને વિષે જમરાની પથે ક્લેશોકરી ડુઃસહ એવા બંધનોએ વ્યસન ઘટના એટલે કષ્ટરચના સમીપ વર્તિની છે; જેમ મધુપાન કરનારા જમરાઓની કમલોને વિષે દૃઢાશક્તિ બંધને કરી કષ્ટ દેનારી છે, તેમ અધરરસપાન કરનારા પુરુષોને સ્ત્રીના મુખકમલને વિષે દૃઢ જે આસક્તિ તે પ્રેમબંધને કરી કષ્ટ દેનારી છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનો અધરામૃત જમરાઓની પથે પુરુષોને અતિ પ્રેમ उत्पन्न કરનારો છે, એ શૃંગાર રસ છે, અને તેથી તે જમરાની પથે બંધનને પામે છે, માટે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૩૬ ॥

સખે સંતોષાંજઃ પિવ ચપલતામુત્સૃજ નિજાં શમારામે કામં વિર
ચય રુચિં ચિત્તહરિણ ॥ હરંત્યેતાં તૃષ્ણાં ન યુવતિનિતંબસ્થલજ્જુ
વો વિમુક્તા નીરાગૈર્વિષમશરસંપાતવિપમાઃ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:- હે સખા, આ ચિત્ત હરિણના જેવો છે, કેમકે, જેમ હરિણ અતિચંચલ હોય છે, તેમ ચિત્ત પણ મહાચંચલ હોય છે; માટે મૃગ અને ચિત્તનું સાદૃશ્યત્વ કહ્યું છે; એવી ચપલતાને ત્યાગ કરીને સંતોષરૂપ જલનું પાન કર; અને અત્યંત શમરૂપ વનની પ્રીતિ કર. આ જે યુવતી એટલે તરુણ સ્ત્રીઓ છે, તેઓના નિતંબ એટલે

જે કેડની પાઠલનો જાગ છે, તે સ્થજનૂમિના જેવો છે, ત્યા તારી તૃપા મટનાર નથી. એ સ્થલનૂમિ કેવી છે, નીર ઇટલે પાણી અને અગ ઇટલે વૃદ્ધ, એોકરી રહિત છે. જલ અથવા વૃદ્ધની ઢાયાવડે તૃપા નિવારણ થાય છે, એ બન્નેમાંનો કોઈ એ સ્થલનૂમિને વિપે નથી. અને એ નૂમિને વિપે વ્યાધ્યાદિક કુટ્ટ પુરુષ બાણ નાચે છે, તે વાગ્યાથી ઘણો સતાપ પામીને તારું મરણ થશે, પણ તૃપા મટવાની નથી. વળી, તે નિતબ નૂમિ કેવી છે? કે રાગરહિત પુરુષોએ જેનો ત્યાગ કહ્યો છે, અને વિપમશર જે કામદેવ, તેના બાણના સપાતના યોગે બિહામણી છે. માટે સુવતીના નિતબની ડહા તુનહી કર. એવો ચિત્ત પ્રત્યે ઉપદેશ છે.

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીના નિતબનું વર્ણન કહ્યું છે, એ શૃંગારરસ છે, અને તે સ્થલનૂમિની પઠે ચિત્તરૂપ ત્રમરને પીડા કરે છે, એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૩૪ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્તમ્ ॥ ચેતશ્ચાપલમાકલય્ય કુટિલાકારાં કુરંગીદૃશો દૃષ્ટ્વા કુતલરાજિમજનઘનશ્યામા કિમુત્તામ્યસિ ॥ ધર્મધ્યાનમહાનિધાનમધુના સ્વીકર્તુકામસ્ય મે પ્રત્યુહાર્થમુપસ્થિતેયમુરગશ્રેણીતિ સચિતયે ॥ ૩૫ ॥

અર્થ - હે ચિત્ત, કુટિલ ઇટલે વક્ર આકારવાળા મેઘના જેવા કાલા અથવા કાજલના જેવા અત્યંત શ્યામવર્ણ, જે હરિણાદ્વી સ્ત્રીના કેશની પક્તિ છે. તેને જોઈને તુ શાસારુ વ્યાકુલ થાય છે? એ સ્ત્રીના કેશની પક્તિ જે છે તે ધર્મચિત્તનરૂપ મહાનિધાન સ્વીકાર કરનારો તુ તેને સાપ્રત કાલને વિપે વિગ્ન કરવાસારુ તૈયાર થઈ છે. એવી ઊરગશ્રેણી ઇટલે સર્પપક્તિ છે, એમ જાણ. કોઈ કાર્ય કરવાસારુ યથુક્ત પુરુષને સર્પદર્શન નિષિદ્ધ છે, અને નિધાન ગ્રહણના સમયે તો અત્યંત અનિદ્ર છે. માટે સ્ત્રીકેશપક્તિરૂપ સર્પિણીનું દર્શન તુ નહીં કર. કેમકે, એમ કહ્યાથી ધર્મચિત્તનરૂપ નિધાનના ગ્રહણ સમયે તને વિગ્ન આવશે નહીં.

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીના કેશની પક્તિને સર્પપક્તિ કહી છે. અને તેની શ્યામતાને મેઘની તથા કાજલની ઉપમા દીધી છે, એ શૃંગારરસ છે, અને તે સર્પની પઠે વિગ્નકારી હોવાથી સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૩૫ ॥

યાતુ યદ્યનુરુચ્યતે શિવપુરી રામાનિતંવસ્થલી મુચેદૂરમિમામનં ગકલન્નક્રીડાવિહારોચિતામ્ ॥ નેચેદ્યૌવનચડવાતવિતતવ્યામો દ્ધૂલીકણક્રામ્યદ્દિષ્ટદૃશાશ્વતપથ. પ્રાપ્નોસિ જન્માટવીમ્ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- હે પુરુષ, જો તને મુક્તિરૂપ નગરી પ્રત્યે જવાની અનિરુચિ હોય, તો તું કામરૂપ ગજશિશુને ક્રીડાને અર્થે, વિહારવિષે યોગ્ય એવા આ સ્ત્રી નિતંબરૂપ સ્થલી એટલે ચૂમિ, તેને તું દૂર મૂકીદે. જો તું એ ચૂમિને મુકીશ નહીં, તો યૌવનરૂપ પ્રવલ વાયુએ કરી વિસ્તારને પામેલા વ્યામોહરૂપ રજઃકણો તારાં નેત્રોમાં પમગ્ને તેથી માર્ગ સૂઝનાર નથી. અર્થાત્ મોહમાર્ગ મલનાર નથી. આંસોમાં ધૂલ ગયાથી માર્ગને જોઈ શકાતું નથી. એ પ્રસિદ્ધ છે; એમ સંસારરૂપ અરણ્યમાં ઝ્રમણ કરીશ.

આ વૃત્તમાં, કામને હસ્તિનાબાલક જેવો કહ્યો છે. તેને ક્રીડા કરવાને સ્ત્રી નિતંબરૂપ પૃથવી છે, અર્થાત્ કામક્રીડાનું સ્થાન જે સ્ત્રીના નિતંબ કહ્યા છે. એ શૃંગારરસ છે; અને એ પૃથવીનેવિષે યૌવનના યોગે નેત્રોનેવિષે રજઃકણો પમગાથી માર્ગ સૂઝતો નથી; અર્થાત્ સ્ત્રી નિતંબરૂપ ચૂમિનેવિષે જે પુરુષ આવી જાય છે તે વિષયરૂપ રજઃકણેકરી હૃદયાંધ યઈ જાય છે. માટે એ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૩૯ ॥

માલિનીવૃત્તમ્ ॥ શમધનમપહર્તુ કામચૌરપ્રચારં વિરચયતિ
નિકામં કામિની યામિનીયમ્ ॥ સપદિ વિદધતી યા મોહ
નિઝાસમુજાં જનયતિ જનમંતઃ સર્વચૈતન્યશૂન્યમ્ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:- આ કામિનીરૂપ યામિની એટલે રાત્રિ, ઉપશમરૂપ ધન હરણ કરવાને સારૂ કામરૂપ ચોરનો અત્યંત પ્રચાર પ્રગટ કરે છે; તથા મોહરૂપ નિઝાની સમૃદ્ધિ કરનારી જે એ રાત્રિ, તે જન એટલે મનુષ્યોને અંતઃકરણનેવિષે સર્વ ચૈતન્ય થકી રહિત કરે છે. જેમ રાત્રિનેવિષે સર્વ મનુષ્ય નિદ્રિત બતાં ડવ્ય હરણ કરવાસારૂ ચોર ફિરે છે તેની પટે જાણી લેવું.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીને મોહ ઉત્પન્ન કરનારી રાત્રિ કહી છે, ને કામને ચોર કહ્યો છે, અર્થાત્ સ્ત્રી કામોત્પત્તિ કરનારી છે, એ શૃંગારરસ છે; અને એ રાત્રિનેવિષે મનુષ્ય ઝ્રમણ કરે તો કામરૂપ ચોરના સપાટામાં આવી પોતાની સંપત્તિ તથા પ્રાણ પ્રમુખ સર્વ સ્વોઈ દિયે છે, માટે એનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૪૦ ॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ મૃગેક્ષ્ણા નૂનમસાવસીમા ઝીમાટવી બુદ્ધિમતામતી
ત્યા ॥ યદ્વાહુવહ્નીઞ્જિરનંગઞ્જિહ્વા બધ્વા નરાન્ લંજયતે ન મુક્તિમ્ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:- જે બુદ્ધિમાન પુરુષોને અતિક્રમણ કરવા યોગ્ય નથી, જેને મર્યાદા નથી, જેના મૃગના જેવાં નેત્ર છે, એવી આ સ્ત્રી તે જનંકર વન છે; જેની બાહુલતાએ કરી,

કામરૂપ નીલ, મનુષ્યોને વાધિને ફરી ઠોડી મૂકતો નથી, અર્થાત્ વાધેલોને વાધેલો જ રહેવા દિયે છે જેમ અરણ્યમા માર્ગે ચાલનારા લોકોને ચોર, વેઝિવડે વાધિને તેઓનું સર્વસ્વ હરણ કરી લીયે છે તેમજ મૃગેશ્વર સ્ત્રી પોતાની વાહુલતાએ કવને વિષે બંધન કહ્યા પછી પુરુષને મૂકતો નથી

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીને મર્યાદારહિત કહી, તેથી હાવનાવ સ્વચ્છા છે, સ્ત્રીને વનરૂપ કહી ને તેની ઞુજાને જતારૂપ કહી, એમા કોઈ પુરુષ સપડાય તો ફસી પડે છે, અર્થાત્ સ્ત્રીએ ઞુજાવડે આલિંગન કરું છતાં તેથી પુરુષ ટૂટી શકતો નથી, એ શૃંગાર રસ છે, અને એ વનમા કામરૂપ ચોરડા વગેરે તે મોહમાર્ગે જનારા પુરુષનું ધર્મ ધન પ્રમુખ હરણ કરી લેનાર છે, માટે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥૪૧॥

શિશ્વરિણીવૃત્તમ્ ॥ इयं वारं वारं द्युतितुलितरोजवलय न वक्र भूचक्र चलयति मृगाक्षी मम पुर ॥ कुधीकारागारापसरणमति मा स्वल्पितुं प्रपचत्पचेपोर्वहति निवड लोहनिगडम् ॥ ४२ ॥

અર્થ - આ મૃગલોચના જે સ્ત્રી છે, તેનું જે વાકુ ત્રુકુટિચક્ર છે, તે જમરાઓના જેવું કાતિવાલું છે, તે મારી સાથે વારવાર ચલ કરે છે, એમ નથી, પણ નરશી બુધિરૂપ કારાગ્રહથી દૂર નાશી જવાની હજાવાલો જે હું બુ, તેમને નાશી જવા ન દેતા કામના પ્રપચ યુક્ત હ સહ જે લોચમની વેડી ધારણ કરેલી છે અર્થાત્ જેમ ચોરને વેમી નાશીને વેડીલાનામા નાખે છે, તેમજ મને પણ વશ કરવા સારુ આ સ્ત્રી ત્રુકુટી ચક્રરૂપ કામદેવની લોચમની વેડી ધારણ કરે છે

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીનું ત્રુકુટિચક્ર એવું છે કે જે પુરુષ તેના ફાસામા આવે તે ફરી ટૂટી શકતો નથી, અર્થાત્ અતિ મોહ વત્પન્ન કરનારુ છે, એ શૃંગાર રસ છે, અને સ્ત્રીનું ત્રુકુટિચક્ર કામ દેવની લોહની વેમી છે, માટે તેનો ત્યાગ કરવો જોયે એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૪૨ ॥

मदाक्राता वृत्तम् ॥ यामोन्यत्र द्युततरमितो मित्र यत्कठपीठे नाय दारश्चकितहरिणीलोचनाया चकास्ति ॥ नाञ्जीरध्रे विहितवसति योस्ति कदपसर्पस्तन्मुक्तोय स्फुरति रुचिर कितु निर्मोकपट ॥ ४३ ॥

અર્થ - હે મિત્ર, આ આપણે સ્થાનકને મૂકીને જલદી વીજે ઉકાળે જાયું જોયે કે મકે ટપાવાન થયેલી હરિણીના નેત્રના જેવા જેના નેત્ર છે. એવી સ્ત્રીઓના વચ્ચે જે

આ હાર શોને છે, તે હાર નથી; કિંતુ નાજીરૂપ રંધ્રનેવિષે રહેનારો જે કામરૂપ સર્પ, તેણે મૂકેલું આ મનોહર નિર્મોકપટ્ટ એટલે કંચુક દીઠામાં આવે છે, તેજ આ ઠેકાણું મૂકીને બીજે ઠેકાણે જાગી જવાની સૂચના કરે છે. સર્પનું કંચુક જયનો હેતુ છે, માટે નાજીરૂપ જે કામરૂપ સર્પને રહેવાનું રાખું, અને આ હારરૂપ સર્પનું કંચુક છે, એમ જાણીને નાશી જવું યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીઓના કંઠના હારની શોના કહી છે, તથા નાજીનું વર્ણન કરેલું છે, એ શૃંગારરસ છે; અને એ બન્ને હુઃસ્વના સાધન હોવાથી ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૪૩ ॥

વસંતતિલકા વૃત્તમ્ ॥ યઃ કામકામલવિલુપ્તવિવેકચક્તુઃ
સ્વર્ગાપવર્ગપુરમાર્ગમવીક્ષ્યમાણઃ ॥ જ્ઞાનાંજનં પ્રતિ નિરા
દરતામુપૈતિ ભ્રાતઃ પતિષ્યતિ સ ત્રીમન્નવાંધુકૂપે ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:- જે પુરુષના વિવેકરૂપ ચક્તુ કામરૂપ કામલ એટલે નેત્ર રોગેકરી ગ્રસ્ત છે; તે સ્વર્ગ અને અપવર્ગ એટલે મોહરૂપ નગરનો માર્ગ જોઈ શકતો નથી; એમઠતાં જે પુરુષ જ્ઞાનરૂપ અંજનનો આદર કરતો નથી, તે પુરુષ જયંકર સંસારરૂપ અંધકૂપમાં પડે છે; જેમ કમલાના રોગેકરીને જેનાં નેત્રો ગ્રસ્ત થયલાં હોય, તે જો આંચોનેવિષે અંજન નાચવાનો અનાદર કરે તો અંધ કૂપમાં પડી જાય, તેમ જ્ઞાનાંજનનો જે નિરાદર કરે છે, તે આ સંસારરૂપ અંધલા કૂવામાં પડે છે.

આ વૃત્તમાં, કામને નેત્ર રોગના જેવો કહ્યો છે, એટલે જેને કામલો પ્રમુખ નેત્રરોગ થાય છે, તે કાંઈ જોઈ શકતો નથી, તેમ કામરૂપ નેત્ર રોગના યોગે પુરુષ નિર્વેજ થાય છે, એવી કામની મહિમા છે, તે શૃંગારરસ છે; અને કામાંધ પુરુષ આ સંસારરૂપ અંધલા કૂવામાં પડે છે, માટે ત્યાગ કરવાયોગ્ય છે; એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૪૪ ॥

શિખરિણી વૃત્તમ્ ॥ જવારણ્યં મુક્ત્વા યદિ જિગમિપુર્મુક્તિનગરીં ત
દાર્ણીં માકાર્પીર્વિષયવિપવૃક્ષેષુ વસતિમ્ ॥ યતશ્ચાયાપ્યેષાં પ્રથય
તિ મહામોહમચિરાદયં જંતુર્યસ્માત્પદમપિ ન ગંતું પ્રજવતિ ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:- હે પુરુષ, જો તું જવાટવીને મૂકીને મુક્તિ નગરીપ્રતે જાવાની ઇચ્છા કરતો હો, તો વિષયરૂપ વિપવૃક્ષનેવિષે વસતિ નહીં કર. કેમકે, આ વૃક્ષની ઠાયા પણ મહામોહના વિસ્તારને પમાડે છે. એ વિષયવૃક્ષની ઠાયાનો સ્પર્શ પણ મો

હ કારક છે એ કારણ માટે આ પ્રાણી એક પગલું પણ ચાલવાને સમર્થ થતો નથી. જેમ વનનેવિષે વિષવૃક્ષની નીચે બેઠેલો પુરુષ, મત્ત થયેલો હોય છે, તે વચ્ચે તે વન મૂકીને નગરમાં જવાની ઇચ્છા કરે તો એક પગલું, પણ નાહી શકાતો નથી માટે મોહની ઇચ્છા કરનારા પુરુષે વિષયસેવન કરવાની બુદ્ધિ કરવી નહીં

આ વૃત્તમાં, વિષયના સેવન થકી પુરુષ કામાથ થઈ જાય છે, એમ કહ્યું છે તે શૃંગારસ્સ છે, અને તે સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે એમ કહ્યું છે તે વૈરાગ્યસ્સ છે
 નૃપજાતિવૃત્તમ્ ॥ સોમપ્રજ્ઞાચાર્યમજ્ઞા ચ યત્ર પુસાંતમ પકમપાકરોતિ ॥
 તદપ્યમુષ્મિન્નુપદેશલેશે નિશમ્યમાનેઽનિશમેતિ નાશમ્ ॥ ૪૬ ॥

इति श्रीशतार्थवृत्तिकारश्रीसोमप्रज्ञाचार्यविरचिता

शृंगारवैराग्यतરंगिणी समाप्ता

અર્થ - સોમપ્રજ્ઞા એટલે ચડ્કાતિ, અને અર્યમજ્ઞા એટલે સૂર્યકાતિ જે મનુષ્યો નો તમ પક એટલે અજ્ઞાનાધિકારસમૂહ દૂર કરતા નથી, તે પણ આ અલ્પ ઉપદેશ શ્રવણ કહ્યો ઠતા નાશને પામે છે, અર્થાત્ ચડ્કાતિ તથા સૂર્યકાતિ અજ્ઞાનરૂપ અધિકારનો નાશ કરવાને સમર્થ થતી નથી, અને આ ઉપદેશ અતરનો અધિકાર મટાડવાને સમર્થ છે એથી આ ઉપદેશ અતિ ઉત્કૃષ્ટ છે આ પદ્યમાં ગ્રંથકર્તા એ પોતાનું સોમપ્રજ્ઞાચાર્ય એવું નામ ચાતુર્યે કરી ગોપન કરેલું છે, તે જ્ઞાતાઓએ જાણી લેવું ॥ ૪૬ ॥

આ ગ્રંથનું નામ ગ્રંથકર્તાએ શૃંગારવૈરાગ્યતરંગિણી રાખ્યું છે, એનો અર્થ શૃંગાર અને વૈરાગ્યરૂપ તરંગોવાલી નદી, એવો થાય છે તે નદીના બન્ને પ્રકાર નદલાલ નામના ટીકાકર્તાએ સ્પષ્ટરીતે દર્શાવ્યા છે, તેનો જ નાવ લઈને આ અમે અર્થ કહ્યો છે ગ્રંથના અંતમાં ટીકાકર્તાએ ત્રણ શ્લોક રાખ્યા છે તે આપ્રમાણે -

સંવત્સરદિપમુર્નાંદુમિતસ્ય માસે માર્ગે ત્રયોદશમિતે દિવસે જૃગો ચ ॥ સ્વત્પા તરી વિરચિતા સુખબોધિકાસ્વા શ્લેષાંષડ્વત્તરતરંગિણિકાસુશાસ્ત્રે ॥ ૧ ॥ આગારાનાન્નિ નગરે નદલાલેન ધીમતા ॥ દાનવિજ્ઞાલશિષ્યાનુરોધેન રૂપયા ગુરો ॥ ૨ ॥ યુગ્મમ્ ॥ સોમપ્રજ્ઞાચાર્યરુતિ સુહર્ગમા વિવૃણ્વતા સ્વલ્પધિયા મયાઽત્ર યત્ ॥ ન્યૂનાધિકોટ્કન મત્પબુદ્ધિત કૃતં વિશોથ્યં રુતિનિ રૂપાલુનિ ॥ ૩ ॥

इति श्रीशृंगारवैराग्यतरंगिणीनापातर समाप्त

॥ अथ श्रीवीरस्तवनप्रारंभः ॥

स्वःश्रेयससरसीरुह, सूरं श्रीवीरं रुपिवरं सेव ॥ सविशेषहर्षरसवश, सुरासुर
व्यूहसेव्याऽहिं ॥ १ ॥ अश्वोवसीयससरः, शोपसहस्रांशुराश्रयः सहसां ॥ संसार
लाजसां वो, नूयाल्लवशो वशी वीरः ॥ २ ॥ विषयाशीविषवीश्वर, हिंसारस सरसवा
रिरुहशिशिर ॥ विश्वस्य रोपशर्वर, संहाररवे शिवाय स्याः ॥ ३ ॥ आशंसवः शि
वश्री, विजासलीलां विहाय सुरयोषाः ॥ यं शिश्रियुः स्वरीशाः श्रीवीरः श्रेयसेऽसौ
वः ॥ ४ ॥ हरहासहंसशशिहा, रहारियशसोः शिवैपिसंश्रययोः ॥ ईहे वरिवस्यायै,
वीरेशस्यांहिसारसयोः ॥ ५ ॥ शीलसरोवरलहरी, विहारशिशिरा असंवरीयो वः ॥
वीरस्य व्याहारा, न्हियासुरशरीरशौर्यहरा ॥ ६ ॥ उरुसंशयगैलस्वरु, ररिहा वीराब्ध
यो वरवृषांसः ॥ अवसेयाल्लौढ्यं वा, वर्पारुहवारिवाहरवः ॥ ७ ॥ सरलाशयाः सुशी
ला, रिरंसवः श्रायसश्रिया सह ये ॥ येषां श्रीवीरेश्वर, सेवारस एव हर्षाय ॥ ८ ॥ वीर
शिवालयसरसी, वरलावर सर्वविषयविघ्नास्य ॥ संवरसारसवासर, सर्वेषां लोलवीष्यवृ
षं ॥ ९ ॥ शीलश्रियो विवाहावसरे विश्वाश्रयो रसावलये ॥ आवर्षे वसुवर्षा, वि
शां विशालैरयैरासीः ॥ १० ॥ आशंसे सहसाहं, वासवसेवार्ह शिवरसाल हरे ॥ रु
हविश्रसावसाय, व्यवसायायासविरहवरं ॥ ११ ॥ अहरुपयोर्विशरारु, श्रीसर्वस्वं
हि शशिसरोरुहयोः ॥ अशरारुस्वास्यश्री, लास्यविजासैर्विलोलयसि ॥ १२ ॥ संसा
रसज्जलराशेः, शोषे रुषिरौर्वज्ञेयश्च वीरः ॥ सर्वाशालासियशो, राशिरहिंसारहः शा
ला ॥ १३ ॥ उरसिशयालुः श्रेयः, श्रिया असंवरसरोरुहशशीव ॥ रायाल्लयं शि
वावह, रसाविहारः स्वसेवायां ॥ १४ ॥ संदानिकं ॥ अविषह्यशिरःशूलं, विश्व
लिहो विषयवैरिवारस्य ॥ व्याहरसि वृषरहस्यं, शस्याय शरीरिविसराय ॥ १५ ॥ शैश
व एव सुसारः, स्वरहार्यशिरोविलोलसेव्यान्हे ॥ संहरसि हेजयांहः, सिंहश्च वज्रेश्वरं
सहसा ॥ १६ ॥ शिशिरांशुशिशिरक्षेत्र्यै, रार्यव्यवहारलाजसैरुषैः ॥ संश्रीयसे रु
षीशै, रीर्ष्यावल्लीनवासिवरैः ॥ १७ ॥ उल्लासय स्वसेवारसशीले विशि शिवावलीं वी
र ॥ अविरलविषयहंजाहल, लहरीसंहारसुशिरीष ॥ १८ ॥ अवसी वशयसि सौवै,
व्याहाररसैः सुरासुराहिविशां ॥ यैः सह रसालयाऽहा, सि हारहूरासानरस ॥ १९ ॥
रैहारिशरीरश्रीः, सुरासुरावार्यवीर्यशाली यः ॥ संवरवैरियशः शशि, रादुरज्ञेयश्रियां
वासः ॥ २० ॥ वरिवस्यः सूरिवरै, विहाय आशारसाविहारियशाः ॥ अंहोऽसुरवंश

हरि, सुरशैलशिलाविशालोरा. ॥ ११ ॥ शुभ्रपुशियविसर, भव मुहर्परसवर्षिसंरा
व ॥ अविलयवार्थैश्वर्य, श्रीयोपाश्लेषरसविवश ॥ १२ ॥ सैषोऽसहायवीर, शिवा
रिवाराहवेष्वासुसहेषु ॥ विश्वस्य सुरोर्वीरुह, आयुष्य श्रेयसा वीर ॥ १३ ॥ संसारो
रुविपालय, वारिविशोपौर्वह्यवाहो व ॥ अव्याह्वीलाऽलससुर, विलयाहावाऽविपय
शील ॥ १४ ॥ पञ्चजि कुलक ॥ अन्हियोऽलसस्य शिष्या, वयवलयस्याऽयविरहवि
रसस्य ॥ श्रीवीर वीरयरया ह्येय्या अश्रेयसीरस्य ॥ १५ ॥ य पचवर्गपरिहारमनो
झमेतच्चेतश्चमत्कृतिकर गुणकीर्तन ते ॥ जिह्वायवार्ति वितनोति विपक्षिताना श्री
वीरजाग्ययुजि न प्रजवति तस्मिन् ॥ १६ ॥ इति पचवर्गपरिहारेण श्रीजिनप्रजसू
रिक्तश्रीवीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीगौतमस्तवनं ॥

श्रीमत मगधेषु गौर्वर इति ग्रामो निरामोऽस्ति यस्तत्रोत्पन्नमसन्नचित्तमनिश श्री
वीरसेवाविधौ ॥ ज्योति सश्रयगौतमान्वयवियत्प्रद्योतनद्योमणि तापोत्तीर्णसुव
र्णवर्णवपुर्पञ्चयेद्भूति स्तुवे ॥ १ ॥ के नाम नाजगुरजाग्यसृष्टयै दृष्टयै सुराणा
स्पृहयति संत ॥ निमेषविघ्नोऽस्तिमाननेद्भुज्योत्स्ना मनोहृत्य तवापिबद्धा ॥ २ ॥
निर्जित्य नून निजरूपलक्ष्म्यात् एणीरुत पञ्चशरस्त्वया स ॥ इत्य न चेत्तर्हि कुतस्त्रिने
त्रनेत्रानलस्त सहसा ददाह ॥ ३ ॥ पीत्वा गिर ते गलितामृतेष्वा सुराश्विर चक्रुरनो
ज्यमिडं ॥ सुधाहृदे तत्र मुनीश मन्ये लक्ष्म्यललात् शैवलमीदृयतेऽत ॥ ४ ॥ सौ
जाग्यजग्यापि समाविदाने प्रत्येति लोक कथमेतदह ॥ यत्त्वा समग्राश्चपि लब्धिका
ता समालिलिङ्गु समकालमेव ॥ ५ ॥ त्वत्पादपीठे विबुधत्यमर्त्यास्तज्जहनुत्या
किल कल्पवृक्षा ॥ तैरप्यमाहत तवोपमानोपमेयनाव कथमस्तु वस्तु ॥ ६ ॥ पदो
र्नखाली तव रोहिणीय मुदे न कस्याङ्गुतच्छरित्रा ॥ वदारुपुता चर्व्वेऽरत प्रविष्टविं
बोपि शिवाय यस्या ॥ ७ ॥ यत्केवलज्ञानमविद्यमानमथात्मनि स्वांतिपदामदो
स्त्व ॥ लोकोत्तरत्वे ननु तावकाना दिदमात्रमेतच्चरिताङ्गुतानो ॥ ८ ॥ नवजुणानां
स्तुतयो गुणज्ञैर्विधीयमाना विबुधाधिपाये ॥ स्तुत्यातरस्तोत्रकथागणस्य समाप्त
ये वृत्करणीभवति ॥ ९ ॥ न रागवान्नो न जसेतिचार नालंबसे वक्रगतिं कदाचित्
॥ पुरस्कृते नोपि घनाघनाशी तथापि पृथ्वीतनयोतिरूढ ॥ १० ॥ प्रज्ञो महावीर
मुपास्य सम्यक् त्वयार्जित यत्तुल्यकलारहस्य ॥ गृहे यत्तिलेप्यनिरूपरत्नत्रयीशुपा
कीर्तिरतानि तेन ॥ ११ ॥ त्वद्वाणिमाधुर्यजिता पलाय्य सितोपला काचघटी विवि

श ॥ तत्रापि नीतिं दधती शलाकाव्याजेन जग्राह तृणं नु वक्त्रे ॥ १२ ॥ श्रीवीरसेवा
 रसजालसत्वात् तदाधिनीं केवलबोधजङ्घां ॥ अप्यायतामादरिणीं वरीतुं तृणा
 य मत्वा त्वमिव त्वमस्थाः ॥ १३ ॥ अपोढपंके कविनिर्निषेव्ये निरस्ततापे बहु
 जंगजाले ॥ विनो नवदाड्मुखगांगपूरे दुर्वादिपूगास्तृणवत्तरन्ति ॥ १४ ॥ राका
 मये दिग्बलये समन्तात् यशःशशांकेन कृते ध्रुवं ते ॥ कुहूध्वनिः केवलमेव कंठदेशं
 पिकानां शरणीचकार ॥ १५ ॥ जगत्रयोद्भासि यशस्तवेतत् क स्पर्शतां सार्द्धमनेन त्वं
 इः ॥ यस्यापराधैपि तृणस्य नैव प्रजाप्रजावो जनतेऽवकाशं ॥ १६ ॥ ठत्रैडुपद्मादिषु
 रूढिमात्रं त्वन्नास्ति तु श्रीर्वसतीति मुष्टिः ॥ कुतो न्यथा तज्जपदीक्षितानां पुरःपुरो नृत्य
 ति नित्यमृद्धिः ॥ १७ ॥ वसुनूतिसुतोपि कौतुकं वसुनूतेर्जनकः प्रणमुपां ॥ जगव
 न्ननवोपि वर्तसे कथमंगीकृतसर्वमंगलः ॥ १८ ॥ नाथः करोषि वृषमीश गणाधिपोपि
 धत्से सदा स यमपाशमपि प्रचेताः ॥ श्रीदोपि सूत्रितयमालयवासकेजिस्त्वं पावकोपि
 हरसे हरहेतिपातं ॥ १९ ॥ यत्तपत्यपि कलौ जिनप्रनाचार्यमंत्रमनुशीलतां स्फुरेत्
 ॥ हेतुताऽत्र खलु तत्त्वदेकताध्यानपारमितयैव गृह्यते ॥ २० ॥ मयैवं दुर्देवं शमयितुमलं
 नूष्णमहिमा सुतस्त्वं लेशेन श्रुतरथधुरा गौतमगुरो ॥ कुरुद्योतं क्लीवदिनपतिसुधा गौत
 मसिमे प्रनो विद्यामंत्र प्रजव नवतो गौतम नमः ॥ २१ ॥ इति श्रीगौतमस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ नेमिस्तवनं क्रियागुप्तं ॥

श्रीहरिकुलहीराकर, वज्रमणिर्वज्रपाणिना प्रणतः ॥ त्वमवद्यमुक्त नेमे, प्रणमुपां
 शेमुषीमशुजां ॥ १ ॥ अवद्य ॥ मयि प्रसादप्रवणं कृपानिधे विधेहि शैवेय निजं मनस्त
 था ॥ यथा जगन्नाथ मधुव्रत व्रतं नवे नवे तारकपादपद्मयोः ॥ २ ॥ नवे ॥ नयेन नेमे यडु
 वंशमौक्तिक श्रियानिवासस्तव पादपंकजं ॥ दुःखोर्मिसंघट्टविघट्टितात्मना तेनाति
 गंजीरतमे नवांबुधौ ॥ ३ ॥ आति ॥ दुर्नयार्णवमहातरीनिजाः स्यात्पदोपहितवस्तु
 विस्तराः ॥ पातकानि नवदीरितागिराऽजंतु जातशिवदानलालसाः ॥ ४ ॥ अजंतु ॥
 प्रेखन्नखश्रेणिमयूखलेखा निर्वासिताशावल्यांधकारं ॥ अवार्यसौंदर्यविलास गेऽहं
 तवांध्रियुग्मं शरणं प्रपद्ये ॥ ५ ॥ गे ॥ यस्त्वया रुजुपथः सतां मतो देवस्वडितकुतीर्थि
 कवर्गः ॥ तं प्रपद्य निरवद्यमुद्यता नेदयन्ति ननु मुक्तिपुरीं डाक् ॥ ६ ॥ ऊदे ॥ वरिवस्था
 विधौ यस्ते सद्भिवेकविनाकृतः ॥ तस्यानिमुखमीक्षन्ते न जातु सुखसंपदः ॥ ७ ॥ असत् ॥
 कर्मकक्षावलीपावकं तावकं दुर्नयाहंकृतित्रासनं शासनं ॥ ये प्रपन्ना गुणस्नेहिनो
 देहिनस्ते सुराराध्यदुःखानि सुश्रियां ॥ ८ ॥ असुः ॥ विजवराज्यकलासुररा
 जतावरमणीरमणीनिरलं मम ॥ हृदि पदांबुरुहस्मरणं चते गिरि च तथ्यगुणस्तव

न तव ॥ ९ ॥ चते ॥ जगज्जनश्रवणपुटामृतहृदा तमोपहा सुलजितरा
गपेशला ॥ उदीरयन् गिरिमिलवेशनावनावरा गतामयसुखसंपदा सता ॥
॥ १० ॥ अरा ॥ जयान् जवत्रमणजीरुक्चित्तवृत्तीन् सदेशनानिरजितस्त्वसुरुप्र
नाव ॥ दोषासमागमनिमीलितमज्जखडमाश्वसयेन्न किमुरश्मिनिरश्मालो ॥ ११ ॥
आव ॥ नूत्यानिनूतपुरुहूतपुरानिरामता कुर्वति संततमहोत्सवजाजमुर्वरा ॥
स्वहृदनदधुमयानि महाहृतानि ते कल्याणकानि जुवनेश विजाय्य चेतसा ॥ १२ ॥
अयानि ॥ नास्त्वया प्रमरविप्रमवर्णो हे मुनीन् वपुषि प्रचरिषु ॥ पापशात्रवनिब
र्हणकृष्ण ध्यानसततिरिवाश्रितमूर्ति ॥ १३ ॥ कहे ॥ दुर्वोध मे सपदि पदकीनूत
वास्तो पते सद्गुणश्रेणीकुवलयवनश्यामलढायकाय ॥ आकौमाराजुवनजयिनि
र्यस्य ते ब्रह्मवर्मस्यै कादवैर्न खलु मदन स्पृष्टमप्यङ्गमीष्ट ॥ १४ ॥ इय ॥ जाज्ञो
दनिनादयादवकुलश्रीकवपीगीजुगन् मुक्ताहारमहारथं रतिपति निर्जित्य जैनाजिरे
॥ कीर्ति कैरवकोमलामधिगत त्वामेव देव प्रभुं श्रीमन्नेमिजिनेश्च च शरण जीरुर्न
वाराति ॥ १५ ॥ एमि ॥ सेवाहेवाकिन स्युस्तव पदयुगले येऽत्र नक्तिप्रयुक्तास्तेपा
देवा सदा पिप्रति हृतविपद संपद सुप्रसन्ना ॥ चितारत्न प्रयत्नात् करतलकलि
त कुर्वता सर्वकाल कालनेतर्नराणामटति सुघटतानो मनोराज्यसिद्धि ॥ १६ ॥ पि
प्रति ॥ जवताऽऽरिजयोदुर्येश प्रसरै शुकृतया जगत्रय ॥ जिनसिद्धिरिति प्रसिद्धिना
क् सुखसाम्राज्यमयी महापुरी ॥ १७ ॥ आरि ॥ अवगच्छतरा स्वसेवक मा नगवन्
या च शिवस्य वर्तिनी त्वं ॥ करुणाईमना कुरु प्रसाद मयि तस्या सपदि प्रकाश
नेन ॥ १८ ॥ अवक् ॥ मरकतकमनीयकातिकाय त्वमजिनतेऽ किरीटघटितान्हे ॥
चिरमिन मम चचरीकचर्या हृदय कुशेशयकोशमन्वजस्व ॥ १९ ॥ अय ॥ निखिलज
गता गोप्ता गुप्तक्रियास्तवसूत्रणादिति रुतनुति सानद श्रीजिनप्रनसरीनि ॥ नव
तु नवता चेत्तु नूयो नवत्रमसजव जयमजयदो नीम श्रीमद्विवातनय प्रभु ॥ २० ॥
इति श्रीनेमिजिनस्तवन क्रियागुप्त समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवर्द्धमानस्तवनप्रारम्भ ॥

कतारिक्रमनिर्यदापगाधाराशुद्धविराट्छब्दवि ॥ उदोर्निर्विविधेरधीरधी स्तोप्येऽह
चरम जिनेश्वर ॥ १ ॥ त्रैलोक्यनेतस्तव दुर्नयालीनिर्नाशन शासनमाश्रितो य ॥ त
स्येऽवजायुधमाविरस्ति इ कर्मशैलेऽनिदाविधाने ॥ २ ॥ किमेकमाश्रयकर न ते यत्
पुष्पधयोप्येष विशेषविद् ॥ त्यक्तोपजातिप्रमणानिलापस्त्वदगसौगव्यमनुप्रयाति
॥ ३ ॥ य सृजत्यजर सौरनसारैरुजैस्तव पदांबुजपूजा ॥ प्रेत्य तस्य दिवि देवम्

गाढ्यः स्वागतानि निगदन्ति सरागं ॥ ४ ॥ वाजिवारणरथोद्धतानटैरुद्धटा सुनग
 जोगनंगिचतु ॥ राज्यकृद्विरूपनन्नमीति तं नन्नमीति तव यः पदो मुदा ॥ ५ ॥ ना
 किनिकायकरप्रहृतानां संप्रसरन् गगने मरुजानां ॥ जन्ममहे तव कस्य न जज्ञे
 दत्तमदो धकथोकृतिनादः ॥ ६ ॥ ये जक्त्यान्तत्रमरविजसिता जङ्घुः पादांबुरुहि तव
 विजो ॥ तैः श्रेयः श्रीर्मधुरमधुरसास्वादो सादात् समजनि कृतिजिः ॥ ७ ॥ तत्त्वा
 तत्वारोपलोपप्रवीणां प्रवहप्राणित्राणसंस्थाधुरीणां ॥ आङ्गां धत्ते मौजिना नव्यजं
 तुश्रेणिः श्रद्धाशालिनी तावकीनां ॥ ८ ॥ वसुधाम सुधामयवक्र विधो तव नाशित
 माड्यते शुवि यः ॥ स सुखानि सुखानिरिवोद्यमणीन् विनृते परितोऽटककीर्ति
 नरः ॥ ९ ॥ स्रग्विणी कुंडलत्राजिगह्नस्थला तारहारद्युतिद्योतिवहस्तटा ॥ राजि
 राखंमलानामखंडादरा पादपीठे लुठत्तावके पावके ॥ १० ॥ कृणादेव तेषां शिव
 श्रीचुजंगप्रयातं विवृद्धिं शुचं कर्म पुंसां ॥ नवन्नाममंत्रस्य वर्णानुपूर्वी रसज्ञाग्रव
 र्तिष्मुरापादिता यैः ॥ ११ ॥ द्रुतविलंबितमध्यरवध्वनद् विविधतूर्यमनेकमणीमयं
 ॥ कुसुमवर्षचितं तव देशनावनितलं कश्चैत्य न मोदते ॥ १२ ॥ सुकुरोज्वले ग
 एनृतां हृदये प्रमिताकुरापि बत वाक् नवतः ॥ अनियत्तया प्रतिपफाल जिनध्व
 नितोऽर्थतश्च जगदर्च्यधियां ॥ १३ ॥ जगत्प्रजो जक्तिनरादनुदिजा दिजातिवंशाद
 पहत्य कृत्यवित् ॥ नरेण्डवंशस्थमचीकरह्वचीपतिर्नवंतं हरिनैगमेषिणा ॥ १४ ॥ वाचां
 ते निखिलनयाविरोधिनीनां दुर्बोधद्रुमदलने कुठारिकाणां ॥ माहात्म्यं सुवनमनः
 प्रहर्षिणीनां निर्वक्तुं कश्च यथावदस्तु शक्रः ॥ १५ ॥ सिद्धार्थराजकुलनंदनपारिजा
 त न चाम्यति क तव कीर्तिरपारिजात ॥ वर्णेन दुग्धमधुरेण मतोजनागसिंहो
 धता स्थिरतया सुमनोजनाऽग ॥ १६ ॥ अति महति नवोर्मीमालिनीह च्रमंतो
 जननमरणवीच्या घातदोदूयमानाः ॥ कथमपि पृथुपुण्याः प्राणिनः प्राप्नुवंति प्रव
 हणमिव केचिन्नासनं तावकीनं ॥ १७ ॥ लवणिमतर्जितस्मरपुरंधिरूपदर्पा घटितक
 टाकूलकशरविष्कामिमर्मा ॥ कनकमणीमयाजरणरश्मिरंजितांगी व्यजयत वाणि
 नी न नवतः समाधिमुडां ॥ १८ ॥ प्रबोधं नव्यांनोरुहवनमधीशाधिगमयन् ह
 रन् मोहध्वांतं परसमयताराः कवलयन् ॥ निविष्टः सिंहासन्यलममलनामंडलयु
 तो नवानाजातिस्मोदयशिखरिणीव द्युतिपतिः ॥ १९ ॥ अमितदमितस्रोतो मा
 द्यतुरंगमसंगमत्रिदशहरणीनेत्रो नेत्रत्रिजागविलोकितैः ॥ तव जिन मनः शोके कर्तुं
 मनागपि न स्वसाञ्जलयितुमलं किं हेमाङ्गि युगांतमहाबलाः ॥ २० ॥ दारिद्र्यापत्प
 रिनवजनुर्विस्वसामृत्युङ्खैरार्ताः के के न तव बलवदेवसेवां प्रपन्नाः ॥ किं स्याद्गो

प्रशमनपटोरोषधस्योपयुक्तौ मंदाक्रांता जगति जनता इ सहेनामयेन ॥ ११ ॥ श
रद्वितनिशाकराद्युप्रना जैत्रकीर्तिब्रटाधवलितनिखिलत्रिलोकीतलं श्रद्धयोपासते
॥ सरजसविनमत्सुराधीशचूडामणिज्योतिषामरुणितपदपीठमूर्तिनिरेष्यहविस्त्वां
प्रनो ॥ १२ ॥ बिज्राणो नखविक्रिया जयकरी धृतोन्नतदालधोरौड शब्दम
नीचकै प्रकटयन् नूयोवनीकादृत ॥ त्वद्भक्त्या नृतकोप्यवाप्य नृपता मांसादर
वर्धयन् धत्तेऽनेकपराजिदर्पदलने शार्दूलविक्रीडित ॥ १३ ॥ विद्यामंत्रैर्न कार्यं सुर
तरुनिरलं विज्ञेन च मृत पर्याप्तं राज्यलक्ष्म्या कृतममरतया ह्यास्तां सुवदना ॥ स्फु
र्जत्वेका तु नक्तिस्त्वयि मम मनसि ध्वस्ताखिलमला कैवल्यश्रीर्यया स्यात् करतलनिज
या साऽन्हाय जगवन् ॥ १४ ॥ श्रीवीर सर्वदिकै कनकरुचितनूरोचिरुद्दीप्रदीपैर्मग
व्य सोस्तु दीपोत्सव इव जगदानदसंदर्जकंद ॥ सक्तिर्जनप्रनीय मृदुविशदपदा स्वग्ध
राधीयमाना नव्यानां नव्यनूत्यै नवतु नवतुदे जावनाजावितानां ॥ १५ ॥ इति
श्रीवर्द्धमान स्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ चतुर्विंशतिजिनस्तवन ॥

कनककातिधनु शतपंचकोव्रितवृपाकितदेहमुपास्महे ॥ रतिपतेर्जयिनं प्रथ
मं जिनं नृवृषज वृषज वृषजजिन ॥ १ ॥ विरदलाभित वाभितदायक क्रमलुवत्रि
दशामुरनायक ॥ स्तुतिपर पुरुषो नवति क्षिता वजित राजितरा जितराग ते ॥ २ ॥ तुरग
जाठेनसजव संजवत्यहरिद जिन यत्र रसादह ॥ हृदि दधे जपितीर्णनूरुहा
शमहिता महितामहि तावकी ॥ ३ ॥ नवमहार्णवनिस्तरणैहया त्वमजिनदन
देव निषेव्यसे ॥ व्रतनृता कुगते स्मरनिग्रहप्रसजया सजया सजयात्मना ॥ ४ ॥
त्रिचुर्वेनामितकामितपूरणे सुरतरोरुपमामतिगामुक्तौ ॥ तव विजो नजते नवत
क्रमोवसुमते सुमते सुमतेर्दद ॥ ५ ॥ धरनृपात्मज पटु जिनेश्वर त्वयि कृतप्रण
थ क्रियते पति ॥ रजसेत प्रथितार्थिदरिद्रि तोपरमया रमया रमयान्वित ॥ ६ ॥
प्रभुमुपार्थजगव्रितयाङ्गनु पवितकाशिपुरीकवीजहृण ॥ सुकृतिन कृतिनश्रितं वि
डुंशुनवतो नवतो नवतोदनं ॥ ७ ॥ कुनयकाननजजनकुजरा शशिरुचे महसेन
सुत प्रनो ॥ निखिलजीवनिकायहितोक्तिनि शुनवदा नवदा नवदागमा ॥ ८ ॥
युधि विजित्य मनोजवमग्रहीन्मकरमंकमिपाद्धवजमस्य य ॥ स्तुतजना सविधि
कुदशा सुरस्तुतमेसतमस तमसस्तुत ॥ ९ ॥ दृढरथागजशीतल शीतलद्युतिकलावि
मला तव जारती ॥ मनसि कस्य न हर्षसनाथता जिन ततान ततानततायिनी ॥ १० ॥

जयति गंडकलक्ष्मणतनुर्जिनः शशिमुखोवुजदृक् दशमोत्तरः ॥ कनकदीप्तिरमर्पितह्रीर
कस्तवरदो वरदो वरदोर्युगं ॥ ११ ॥ शुभमयी वसुपूज्यसुत प्रजो ज्वननेत्रमहो महि
षांकिता ॥ तव तनुर्वितनोतु सुखं सतामरुचिरं रुचिरं रुचिरंजिता ॥ १२ ॥ सकलस
त्वसरोजविकासने रविरुचिर्विमल त्रिजगत्पते ॥ अपि शमं नयते तव गीर्जिनामृत
रसा तरसा तरसा तृषं ॥ १३ ॥ निजयशोन्नरनिन्दुतजान्हवीजलवलक्ष्मिर्किर्तिरनं
तजित् ॥ दिशतु वः कुमतासुरनिग्रहे चृशमनःशमनः शमनश्वरं ॥ १४ ॥ नवनयं
तव धर्म धुनोतु वाक्श्रुतिपथाऽतिथितां गमिता सती ॥ किमु करोति न पितरजः शमं
वरसिता रसिता रसिताजुषा ॥ १५ ॥ जयति शान्तिजिनः स्म जगंति या नटचमूर्यु
धि मोहमहीपतेः ॥ रणकथामपि नक्तिनरेण ते ससहसा सहसा सहसाऽमुचत
॥ १६ ॥ अवति कुंशुजिनाधिपराज्यमाहिमवत स्त्वयि चक्रहताहितं ॥ त्रिदिवतोऽन्य
धिका जनिर्द्विजिर्धनरसा नरसानरसारकिं ॥ १७ ॥ जगदधीश सुदर्शन नूमिपान्वयपयः
सरिदीश निशामणे ॥ प्रणिदधेऽतिषदो विशदव्रता वनरतानरता नरतावकान् ॥ १८ ॥
हृदि नरस्तवमल्लिजिनस्मरन्नपि हि मूर्तिमुपैति महत्फलं ॥ निशमयन् समताकरु
णांचितां किमुदिता मुदिता मुदितादरः ॥ १९ ॥ त्वमिन सुव्रत कल्पलाठनो जनरुचि
र्हरिवंशविनूपणः ॥ शिवसुखाय तपःपरशुजिताऽशुनवनो नृपते नवनोधिषां ॥ २० ॥
विरतिवर्म तटाहतिकुंठितस्मरशरः शरणीक्रियतां त्वया ॥ गुणगणस्य नमिर्बुधवर्ह
ण व्रजनजा जनजाजन जावजक् ॥ २१ ॥ अनुमितं खलु नेमिविजो नवत्रमणतो
मयका यदि यच्चिरं ॥ महितपादजवान् नवतः कृपाजनवनमानवमा वनमाजिना
॥ २२ ॥ कमठशासन पार्श्वशिवंकरे रमतएव मनः प्रियधर्मेणां ॥ अपि कुतीर्थ्यज
नेन दुरात्मना तव मतेऽवमतेऽवमतेजसः ॥ २३ ॥ त्रिजगदीक्षण केसरिलक्षण कृ
णमपि प्रभुवीर मनोगिरौ ॥ गुणगणान् मम मास्म विरज्यतामुदयिता दयितादयि
तावकान् ॥ २४ ॥ च्युतिजनुव्रत केवलनिर्वृतिरूपदिनाददतां मुदमार्हताः ॥ व्यरचि
यैरुपयत्रिदशैर्दृशां नवसुधा वसुधा वसुधामनिः ॥ २५ ॥ इति जिनप्रजवोमयकांऽति
मक्रमगतैर्यमकाऽवयवैर्नुताः ॥ बलममी वितरंतु धुरिस्थिताः शुभवतां नवतां नवतां
तिजित् ॥ २६ ॥ सङ्गपदेशकर प्रसरहिताऽखिलतमस्कतया तपनोपमाः ॥ ददतु तीर्थ
कृतो मम निर्ममाः शमरमा मरमाऽमरमानिताः ॥ २७ ॥ जयति दुर्नयपंकजिनीवने
हिमततिर्मतिकैरवकौमुदी ॥ शमयितुं तिमिराणि जते महावृजिनजाजि न जाजिनजार
ती ॥ २८ ॥ करकृताम्रफला पृणती जिनप्रनवतीर्थमिजारिमधिश्रिता ॥ हरतु हेमरु
चिः सुदृशां सुखव्युपरमं परमं परमंबिका ॥ २९ ॥ इति चतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तं ॥

अथ श्रीमहावीरस्तवनप्रारंभ

पराक्रमेणैव पराजितोऽयं सिंहः सिंहेषु धृतजङ्घादजः ॥ सुखानि च खानिरयं
माणा वैमातुरस्तीर्थकरः करोतु ॥ १ ॥ सप्ताश्वतेजा करसप्तकोच्चः कर्मैधसता
पिरसप्तजीतिः ॥ प्रणीतवान् सप्तशती नयानां वीरः श्रिये व्यजितसप्ततत्त्वः ॥ २ ॥
शक्रानतः प्राणतकटपुण्योत्तराल्पमाषाढवलङ्घयथा ॥ देवाधिदेव दिजदारदेवा
नदोदरेऽनूर्विहितावतारः ॥ ३ ॥ इष्य नद्यादसिता त्रयोदशी वधशीत्यहानत
तरमीशितस्ततः ॥ सुरेशसेनापतिदेशिताध्वना ह्यत्र कुलं यत्र पवित्रितं त्वया
॥ ४ ॥ प्रनूतनूतियुजवज्रुवा जवङ्गनुर्महे नोऽजनि हेजिन ध्रुवम् ॥ जगत्रयीजतु
षु हर्षवर्षिणी निरुद्धरुद्धिर्मदनत्रयोदशी ॥ ५ ॥ त्वया स्वदेहयुतिसविनागसन्नावि
त हेम सुवर्णमासीत् ॥ तारतु हीन त्वदनुग्रहेण दुर्वर्णमित्यापदवर्णवादः ॥ ६ ॥
बाह्ये विबोधाय हरं सुरादि पादाग्रनुन्नस्तव यच्चकपे ॥ चित्रीयता त्वत्तरसा रसात
न्मूर्धानमाधूनयतिस्म नूनः ॥ ७ ॥ बभूव जाग्यातिशयप्रज्ञावात् गुरुस्तवापि त्रिजग
जुरोर्यः ॥ युक्तयैव तं मेरुगिरेर्गिरिष्ठं सिद्ध्यर्थमप्यार्यगणा गृणति ॥ ८ ॥ कथं शु
णं प्राप्तयशः पताका नारीषु नास्तु त्रिशलाशलाका ॥ यत्कुक्षिबुक्तौ विमलं सुवृ
त्तो मौक्तिक्यचूस्त्व गुणयुक्तिहयः ॥ ९ ॥ दिवि प्रवृद्धं सुरमीश मुष्टिघातेन यद्वाम
नतामनैषी ॥ गर्वादिखर्वीकरणश्रमं तु चकर्ष तीर्थेश्वर शैशवेन तत् ॥ १० ॥ मो
क्षं गमी यं खलु लङ्घयेपि गतुं कथं सोद्वेहितं लेखशाला ॥ इतीव शक्रोऽपललाप
पित्रोरनैचिति ते विनयेन विमान् ॥ ११ ॥ व्याकुर्वतस्ते हरये यदागमः सगृह्य बु
ध्या कतिचित् गिरां लवान् ॥ अभ्यापको यदिदधे तदुच्चकैरेडं सुवि व्याकरणं प्र
थामगात् ॥ १२ ॥ यस्या न कस्योदितमुक्तिमार्गमार्गस्य कृष्णा दशमी शमीशः ॥ प्रा
ज्यं प्रजो यत्र विसृज्य राज्यं श्रमण्यसाध्राज्यमुपाययास्त्वः ॥ १३ ॥ शिवालये प्रो
ज्जितविग्रहं यत् त्वत्पादमूले चमरं निलीनं ॥ जनारिदञ्जोलियमं प्रचढो नरप्र
भुमाप्यष्ट किमत्र चित्रं ॥ १४ ॥ न बाधितुं जातु दधु समर्थता मुनीन् धातोरि
व नान्ववर्त्तिषु ॥ समाधिरुढा प्रकृतार्थसपदं तवोपसर्गा व्यशिषंस्तु केवलं ॥ १५ ॥
न कौशिके रागमुपासनापरे करोषि रोषं स्म न चमकौशिके ॥ अहो उदासीनत
यैव निर्जिता चमूस्त्वया दुर्विपहापि कर्मणा ॥ १६ ॥ निर्वर्हिदुगां सुर
जर्तुरुद्यतस्तथा तथा यो डुरचेष्टत त्वयि ॥ बहिः कृतं स्वर्गिसमाजसगमा

त् ससंगमः स्यान्नकथं जनंगमः ॥ १७ ॥ एकाग्रपद्मत्रिशतावसाने श्रीवीरती
 रे ऋजुवालिकायाः ॥ तवोदगात् केवलऋद्धिरस्ताऽपराधराधस्य शुचौ दशम्यां
 ॥ १८ ॥ एकाहमाहुर्मुनयः कथं मामितीव कोपात् त्वदुपर्यशोकः ॥ अदीदृशत् पट्
 पदगर्जपुष्पव्याजस्फुरत्तारकदृक्सहस्रं ॥ १९ ॥ सुरैर्विकीर्णास्तव देशनावना बभुः
 प्रसूनप्रकराः समंततः ॥ जयश्लथीनूतकरात्परिच्युताः शराऽवानंगनटस्य कौसुमाः
 ॥ २० ॥ स्फुटीजवन्मालककौशिकीमुखप्रशस्तरागस्तवसंस्तवोचितः ॥ प्रविश्य दि
 व्यः श्रवणाध्वनि ध्वनिर्मुदे न केपां रजयन् मृगानपि ॥ २१ ॥ स्थातुं चलच्चामर
 युग्मकैतवात् त्वदीयदंतद्युतिजान्द्वीजले ॥ ध्रुवं त्वदास्यांबुजवासिजारती युग्ये
 उपेतां कलहंसदंपती ॥ २२ ॥ स्थैर्यं हृतं यज्जवता शिशुत्वे तद्याचनाय स्फुटमे
 ष मेरुः ॥ स्वयंसमागादिति तुंगहेमसिंहासने ते करवन्ति तर्कं ॥ २३ ॥ हंतुं ह्रमो
 हं तम एकमेव तदेहि मेसर्वतमोपहृत्वं ॥ इतीव विज्ञापयितुं सिषेवे नामंडलहृद्य
 धरो रविस्त्वां ॥ २४ ॥ दूराङ्गराजन्मनिदे जवजीः सुधासपीत्यं त्रिजगज्जनौधं ॥
 नूनं नदन् संसदि देवदेवैर्विव्याहृतो डुडुनिराजुहाव ॥ २५ ॥ मेदं प्रमाणांतरद
 शितं सन्नमंस्यते सर्व इतीव पुंसां ॥ सितातपत्रत्रितयहृत्लेन रत्नत्रयं दर्शयतिस्म सा
 क्हात् ॥ २६ ॥ सुपर्वसंचारितहेमपंकजापदेशतश्चक्रमणकूपे किल ॥ गतस्पृहस्या
 पि गुणैर्वशंवदाः पदोस्तले ते निधयो नवालुवन् ॥ २७ ॥ त्रैलोक्यसंयुक्तनिरंकुशश्चि
 प्राकाररेखात्रयवेष्टितांगं ॥ नैकं धन्याः कतिनाम रक्षायंत्रोपमं त्वां सुमनोर्चनीयं
 ॥ २८ ॥ त्वत्प्रातिहार्यश्रियमित्यवेक्ष्य चेतो न यस्येश चमच्चकार ॥ स केवली चेन्न
 तदा ऽस्तु तस्य नरब्रुवस्याजननिर्जगत्यां ॥ २९ ॥ अनिंद्यविद्यावदनैर्दुदर्पणा गणा
 धिपास्ते यदसूत्रयन् श्रुतं ॥ गिरस्तवैव त्रिपदीसुधाकिरः सतां मनःस्वप्रथितेन गौ
 रवं ॥ ३० ॥ अशेषजापापरिणाममंजुलं विचित्रसंदेहविषांतवज्जलं ॥ स्तुवे वच
 स्ते नयनिर्विरोधता विधायि संबोधविधौ निबंधनं ॥ ३१ ॥ तप्त्वा तपः षष्ठमपास्तन
 व्यलोकार्तिकः कार्तिकदर्शरात्रौ ॥ अपापमापुः पदमीश पापा पुयीं दियुग्मसं
 तिवत्सरायुः ॥ ३२ ॥ स्वे यत्र बुद्धे सति फल्गुनीषु जाले स्मरोऽनून्मृतकल्पमानी
 तद्विश्ववन्द्योत्तरफल्गुनीषु बनूव कव्याणकपंचकं ते ॥ ३३ ॥ जुवनाधिपतेरनंतया
 जवत. स्वातिगतेऽत्र नाधिपे ॥ उदयाद्युचितं घनाघनोदकयोगान्नवमौक्तिकशि
 या ॥ ३४ ॥ ज्ञातेद्वाकुकुलप्रदीप जगवन् वंदारुवृदारकश्रेणीरत्नकिरीटकांतिलहरी
 संस्लाप्यमानान्हये ॥ मोहोर्वीपतिगर्वपर्वतनिदि व्याधामधामश्रियामश्रांतं जिनसिं
 हसूरिमहित श्रीवीर तुभ्यं नमः ॥ ३५ ॥ इतिस्तुतिपरायणो त्रिजगदेकचूडामणो प्रसीद

परमेश्वर स्वरसज्जितनिधे मयि ॥ जवेन्मम जवेजवे जवदुपासनावासना जिनप्रजवस्त
विदा वरद पूर्णमेतावता ॥ ३ ॥ इति पञ्चकव्याणिकमय श्रीमहावीरस्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीमत्रस्तवनप्रारंभः ॥

स्व श्रिय श्रीमदहंत सिद्धा सिद्धिपुरीपद ॥ आचार्या पञ्चधाऽऽचार वाचका
वाचनावरा ॥ १ ॥ साधव सिद्धिसाहाय्यं वितन्वतु विवेकिना ॥ मंगलानां च सर्वेषां
मायं जयति मंगलं ॥ २ ॥ अहमिच्छद्दह माया बीजं च प्रणवाद्दह ॥ एन नानास्व
रूपं च ध्येयं याचंति योगिनः ॥ ३ ॥ हृत्पद्मपोडशदलस्थापितं पोडशाक्षरं ॥ पर
मेष्टितुतेर्बीजं ध्यायेदहं हृदं मुदा ॥ ४ ॥ मन्त्राणामादिमं मन्त्रं तत्रं विप्रौघनिग्रहे ॥
ये स्मरन्ति सदैवेन ते जयन्ति जिनप्रजा ॥ ५ ॥ इति श्रीजिनप्रजविरचितं मन्त्रस्तवन
समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवर्द्धमानस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीवर्द्धमानं सुखं वृद्धयेऽस्तु यशः प्रतापैरजिवर्द्धमान ॥ सिद्धायिका रक्षति यस्य
तीर्थं विप्रौघतः सततमेव देवी ॥ १ ॥ जिनेऽहं नेडा अपि तावकीनास्तोतु गुणान्
शक्तिजुपस्तथापि ॥ नक्तयेरितस्तान् कतिचिन्नवीमि नाहं स्वमात्रा विविनक्ति वीर
॥ २ ॥ नयाध्वना नाथ कृतैकमल्यैश्चातमेकातहितोपदेशैः ॥ करैरिवोष्मयति
ना तमिस्त्रास्त्वया नतानां जवनीर्निरासि ॥ ३ ॥ प्रणीयतेऽस्माद्भुतरत्नचित्रं स
मं विमानैस्त्रिदशागमेन ॥ कल्याणकैर्नूवलयं त्वदीयैस्त्रिविष्टपान्यूनमनूतच्छि ॥ ४ ॥
जवतमीजं जजतोऽनुजातु दुःखान्यलकानि च नापि तापैः ॥ पाणिस्थचित्तामणिमग
जाज का निर्हति पीडयितुं शशाक ॥ ५ ॥ स्वर्गप्रजा मोहयत समूहव्यापादने नशयव
ह्निदात्री ॥ त्वदेशनावागं जयति त्रिलोकीलोकस्य कर्णामृतवृष्टितुल्या ॥ ६ ॥ रिपून्
विजित्यातरगानगाधवीर्येण सत्तुहानरमा निवेश्य ॥ कर्यकार्पासिनं मुक्तिपुर्या सा
भ्राज्यमज्यानि सुखोत्करेण ॥ ७ ॥ निस्तेव पीयूषभुजा जनस्य मथ्नाति मिथ्यात्वं
विषोर्मिपूर ॥ तव प्रजा नेत्रपुटैर्निपीता कृतस्थितिर्वर्ष्मणि नि कलंके ॥ ८ ॥ वृत्ताष्ट
काद्यक्षरनामधेयैस्तद्व्यवर्णाहितनामकेऽन्दि ॥ इयं स्तुतिर्वीरजिनस्य दृष्टा करोतु क
ल्याणमनुत्तरं व ॥ ९ ॥ इति जिनप्रजसूरिकृत श्रीवर्द्धमानस्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वस्तवनप्रारंभः ॥

पार्श्वं प्रभु शश्वदकोपमानं दकोपमानं जववन्दिशातौ ॥ आराधता दत्तनिस्तरा
य निस्तराय पदमासुमीडे ॥ १ ॥ वीक्षे जगन्नेत्रं महानं यत्र महानयत्रस्य तवाङ्घ्रि

युग्मं ॥ पुण्यः स एवाऽवसरोऽमराली सरो मरालीव निषेवते यत् ॥ १ ॥ प्रणोमुपां
पूर्णसमस्तकामं समस्तकामं सकृदप्यधीश ॥ नवंतमानम्य विमानमाया विमानमा
याः प्रजवो नवंति ॥ ३ ॥ नयाढ्यमुद्यजमनंगमाल मनंगमालहितसर्वजावं ॥ कैर्ना
म धीमद्भिरमानि शांतं रमानिशांतं न वचस्त्वदीयं ॥ ४ ॥ नित्यं प्रमादेनविना शि
तामं विनाशितामंगलमंगजाजां ॥ त्वन्नाम धन्यः स्मरतीश सारं रतीशसारंगमृगेंड
नादं ॥ ५ ॥ नृत्योपि योत्राऽवृजिनप्रजावे जिनप्रजावैकरसस्त्वयि स्यात् ॥ सरूपवा
न्नीरगजाश्वसेने गजाश्वसेनेश्वरतामुपैति ॥ ६ ॥ नूयान्नमो नीलतमाऽलकाय तमाल
कायप्रज तुन्यमेव ॥ नवात्त्वदन्यः कतमोऽविता न तमोवितानब्धिपुरोऽर्क एव ॥ ७ ॥
त्वदुक्तकृत्येष्वविरामवामे विराम वामेय मयि प्रसीद ॥ नव्यान् स्तवः पातु जिन प्रजोऽयं
जिनप्रजो यं विदधे यतींऽ ॥ ८ ॥ इति जिनप्रजसूरिविरचितं श्रीपार्श्वस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीपार्श्वपादानतनागराज प्रोत्सर्पदेनःकफनागराज ॥ सतां हृताऽसत्परिणामरामं
त्वां संस्तुमः स्थैर्यगुणाऽमराऽगं ॥ १ ॥ ये मर्त्यदेवासुरमाननीयं पश्यन्ति ते श्रीज
रमाननीयं ॥ सद्यस्त्रिलोकीतिलकाऽमितानि सिध्यन्ति तेषामिह कामितानि ॥ २ ॥
दृशोर्दयं पद्मदलानुकारं नाशिश्रयन्ते कमलानुकाऽरं ॥ कुतोऽन्यथा त्वन्नतिदीहितेषु स
र्वश्रियां प्रेम तदीहितेषु ॥ ३ ॥ अन्यर्हितं नव्यकदंबकानां हर्षप्रकर्षाद्वसदंबकानां ॥
सेवन्ति ये त्वां विधिवद्वज्रन्ते निर्वाणसौख्यं बुधवद्वज्रन्ते ते ॥ ४ ॥ रतेरहंकृत्यपनायिका
नि र्वपुःश्रिया ते सुरनायिकाभिः ॥ नाहोनि चेतः परजावलीनमचित्यविस्तारि शु
जावलीनं ॥ ५ ॥ प्रजो तवाऽस्तस्मरराजमाने नखांशुजालेन विराजमाने ॥ क्रमांबु
जे लक्ष्मिगृहे रसेनशक्रार्चनीय स्तुमहे रसेन ॥ ६ ॥ आकाङ्क्षिता बहुविधं जनतानि
रामाऽस्पृष्टामहोदयपुरी ध्रुवतानिरामा ॥ अप्यध्वरश्रुतितपःसवनादृते न पुंसाऽऽ
प्यते जिन तव स्तवनादृतेन ॥ ७ ॥ इत्थं फणींऽ सततश्रितपार्श्व नाऽथ स्त्री वा स्तवं
पठति यस्तव पार्श्वनाथ ॥ तस्मै स्पृष्टहामवृजिनप्रजवाय नव्या लक्ष्मी विनर्ति सुमनःस
मवायनव्या ॥ ८ ॥ इति जिनप्रजसूरिविरचितं श्रीपार्श्वनाथस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीनंदीश्वरकल्पप्रारंभः ॥

आराध्य श्रीजिनाधीशान् सुराधीशार्चितक्रमान् ॥ कल्पं नंदीश्वर द्वीपस्याचक्षेवि
श्वपावनं ॥ १ ॥ अस्ति नंदीश्वरोनाम्नाऽष्टमोद्वीपो दुसंनिजः ॥ तत्परिक्षेपिणा नं
दीश्वरेणांनोधिना युतः ॥ २ ॥ एतद्वलयविष्कंजे लक्षांशीतिश्रुतयुता ॥ योजना

नां त्रिपष्टिश्च कोट्य कोटीशत तथा ॥ ३ ॥ असौ विविधविन्यासोद्यानवान् देव
नोगन् ॥ जिनेऽपूजासंसकसुरसंपातसुंदर ॥ ४ ॥ अस्य मध्यप्रदेशे तु क्रमात्
पूर्वादिदिक् च ॥ अजनवर्णाश्रितारस्तिष्ठत्यंजनपर्वता ॥ ५ ॥ दशयोजनसहस्रा
तिरिक्तविस्तृतास्तले ॥ सहस्रयोजनाश्चार्द्धं कुड्मेरूत्थाश्च ते ॥ ६ ॥ तत्र प्राक्
देवरमणो नित्योद्योतश्च दक्षिण ॥ स्वयंप्रज प्रतीयस्तु रमणीय उदक्स्थित ॥ ७ ॥
शतयोजनायतानि तदर्थं विस्तृतानि च ॥ विसप्ततियोजनोच्चान्यर्द्धैश्चैत्यानि तेषु च ॥
॥ ८ ॥ पृथक् दाराणि चत्वार्युच्चानि षोडश योजनी ॥ प्रवेशे योजनान्यष्ट विस्ता
रेष्यष्ट तेषु तु ॥ ९ ॥ तानि देवासुरनागसुपर्णानां दिवौकता ॥ समाश्रयादेव तेषा
नामर्जिर्विश्रुतानि च ॥ १० ॥ षोडशयोजनायामा स्तावन्मात्राश्च विस्तृता ॥ अष्ट
योजनकोत्सेधास्तन्मध्ये मणिपीठिका ॥ ११ ॥ सर्वरत्नमया देवहंदा पीठिकोप
रि ॥ पीठिकान्योऽधिकायामोदयनाजस्तु तेषु च ॥ १२ ॥ कृष्णा वर्धमाना च त
था चङ्गाननापि च ॥ वारिषेणाचेति नाम्ना पर्यकासनसंस्थिता ॥ १३ ॥ रत्नमद्यो
ता स्वस्वपरिवारेण हारिणा ॥ शाश्वतार्द्धप्रतिमा प्रत्येकमष्टोत्तर शतं ॥ १४ ॥
दे दे नागजूतकुंडजृत् प्रतिमे पृथक् पृथक् ॥ प्रतिमाना पृष्टतस्तु षट्त्रजृत् प्रतिमैकिका
॥ १५ ॥ तेषु वृषयटीदामर्धटाष्टमगलध्वजा ॥ षट्त्रतोरणचगेर्य पटलान्यास
नानि च ॥ १६ ॥ षोडश पूर्णकलशादीन्यलंकरणानि च ॥ सुवर्णरुचिररजो वालु
कास्तत्र जूमय ॥ १७ ॥ आयतनप्रमाणेन रुचिरा मुखमडपा ॥ प्रेक्षार्थमडपा
अर्द्धवाटिकामणिपीठिका ॥ १८ ॥ रम्याश्च स्तूपप्रतिमाश्चैत्यवृक्षाश्च सुंदरा ॥ १९ ॥
ध्वजा पुष्करिण्यो दिव्या संति यथाक्रम ॥ २० ॥ प्रतिमा षोडश चतुर्दशस्तु
पेषु सर्वत ॥ शतं चतुर्विंशमेव ता साष्टशततद्युता ॥ २१ ॥ प्रत्येकमजनाडीणा
ककुब्जु चतसृष्वपि ॥ गते लङ्गे योजनाना निर्भत्स्यस्वह्वारय ॥ २२ ॥ सहस्र
योजनो देधा विष्कने लङ्गयोजना ॥ पुष्करिण्य संति तासा क्रमांजामानि षो
डश ॥ २३ ॥ नदिषेणा चाप्यमोघा गोस्तूपाऽथ सुदर्शना ॥ तथा नदोत्तरानदा सु
नदा नदिवर्धना ॥ २४ ॥ नडा विशाला कुमुदा पुडरीकिणिका तथा ॥ विजया व
जयती च जयती चापराजिता ॥ २५ ॥ प्रत्येक योजन पंच पचशत्या परत्रच ॥ यो
जनाना पचशति यावद्विस्तारजाति तु ॥ २६ ॥ लङ्गयोजनदीर्घाणि महो
द्यानानि तानि तु ॥ अशोकसप्तदश चूत चपकसङ्गया ॥ २७ ॥ मध्ये पु
ष्करिणीना च स्फटिका पद्ममूर्तय ॥ ललामवोद्युधानादिचिन्हा दधिमुखाऽ
य ॥ २८ ॥ चतु पष्टिसहस्रोच्चा सहस्रं चावगाहिन ॥ सहस्राणि दशा

धस्तादुपरिष्ठाञ्च विस्तृताः ॥ ३७ ॥ अंतरे पुष्करिणीनां द्वौ द्वौ रतिकराचलौ ॥ त
तो नवंति द्वात्रिंशदेते रतिकराचलाः ॥ ३८ ॥ शैलेषु दधिमुखेषु तथा रतिकरादि
षु ॥ तद्भाभ्यतार्हच्चैत्यानि संत्यंजनगिरिष्विव ॥ ३९ ॥ चत्वारो द्वीपविदिक्तु तथा
रतिकराचलाः ॥ दशयोजनसहस्रायामविष्कंजशालिनः ॥ ४० ॥ योजनानां स
हस्रं तु यावदुत्थशोनिताः ॥ सर्वरत्नमयादिव्या ऊर्ध्वार्थाकारधारिणः ॥ ४१ ॥ त
त्र द्वयो रतिकराचलयोर्दक्षिणस्थयोः ॥ शक्रस्येशानस्य पुनरुत्तरस्थितयोः पृथक्
॥ ४२ ॥ अष्टानां महादेवीनां राजधान्योऽष्टदिक्तु ताः ॥ लक्षाबाधा लक्षमाना जिना
यतननूपिताः ॥ ४३ ॥ सुजाता सौमनसा चार्चिमाली च प्रजाकरा ॥ पद्मा शिवा तथा
शुच्यंजने नूतावतंसिका ॥ ४४ ॥ गोस्तूपासुदर्शने अप्यमलाप्सरसौ तथा ॥ रोहिणी
नवमी चाथ रत्ना रत्नोच्चयापि च ॥ ४५ ॥ सर्वरत्नसंचया च सुवसुर्वसुमित्रिका ॥ व
सुनागादि च वसुंधरानंदोत्तरे अपि ॥ ४६ ॥ नंदोत्तरकुरुर्देवकुरुः कृष्णा ततो
पि च ॥ कृष्णराजी रामरामा रक्षिता प्राक् क्रमादमूः ३७ ॥ सर्वैर्यस्तासु देवाः कुर्व
ते सपरिहृदाः ॥ चैत्येष्वष्टाहिकापुण्यतिथिषु श्रीमदर्हतां ॥ ४८ ॥ प्राच्येऽजन
गिरौ शक्रः कुरुतेऽष्टाहिकोत्सवं ॥ प्रतिमानां शाश्वतीनां चतुर्दशे जिनालये ॥ ४९ ॥
तस्य चाडेश्वतुर्दिकस्य महावापीवितर्दिषु ॥ स्फाटिकेषु दधिमुखपरितेषु चतुर्ध्वपि
॥ ५० ॥ चैत्येष्वर्हत्प्रतिमानां शाश्वतीनां यथाविधि ॥ चत्वारः शक्रदिग्पालाः कुर्वते
ष्टाहिकोत्सवं ॥ ५१ ॥ ईशानेऽस्त्वोत्तरार्हेऽजनाद्द्वौ विदधाति तं ॥ तद्वोकपालास्तद्वपी
दध्यास्यादिषु कुर्वते ॥ ५२ ॥ चमरेऽंशो दक्षिणात्येऽजनाद्भावुत्सवं सृजेत् ॥ तद्वाप्यंत
र्दधिमुखेष्वस्य दिग्पतयः पुनः ॥ ५३ ॥ पश्चिमेऽजनशैलेतु बलीऽः कुरुते महं ॥ तदि
ग्पालास्तु तद्वाप्यंतर्गदधिमुखादिषु ॥ ५४ ॥ वर्षदीपदिनारब्धानुपवासान् कुहू
तिथौ ॥ कुर्वन्नंदीश्वरोपास्त्यै श्रायसीं श्रियमाश्रयेत् ॥ ५५ ॥ नक्त्या चैत्यानि वंदा
रुस्तत्स्तोत्रस्तुतिपाठनाक् ॥ नंदीश्वरमुपासीनोऽनुपूर्वाहस्तरेत्तरां ॥ ५६ ॥ प्रायः पू
र्वाचार्य ग्रथितैरेवायमाचितः श्लोकैः ॥ श्रीनंदीश्वरकल्पो लिखित इति श्रीजिन
प्रजाचार्यैः ॥ ५७ ॥ इति श्रीजिनप्रजाचार्यविरचितनंदीश्वरकल्पः समाप्तः ॥

॥ अथ श्रीशारदास्तवनप्रारंभः ॥

वाग्देवते नक्तिमतां स्वशक्तिकलापवित्रासितविग्रहा मे ॥ बोधं विशुद्धं नवती
विधत्तां कलापवित्रासितविग्रहा मे ॥ १ ॥ अकंप्रवीणाकलहंसपत्राकृतस्मरेणानमतां
निहंतुं ॥ अकंप्रवीणा कलहंसपत्रा सरस्वती शश्वदपोहता ६ः ॥ २ ॥ ब्राह्मी विजे

षीष्ट विनिष्कुदप्रज्ञावदाता घनगर्जितस्य ॥ स्वरेण जैत्री कुतुना स्वकीयप्रज्ञा
वदाता घनगर्जितस्य ॥ ३ ॥ मुक्ताङ्गमालालसदौपधीशाऽनिशृङ्खला नाति करे त्व
दीये ॥ मुक्ताङ्गमाला लसदौपधीशा या प्रेक्ष्य जेजे मुनयोपि हर्ष ॥ ४ ॥ ज्ञान
प्रदातु प्रवणा ममातिशया लुनाना नवपातकानि ॥ त्व नेमुषा नारति पुडरीक
शयालुनानानवपातकानि ॥ ५ ॥ प्रौढप्रज्ञावा समपुस्तके न ध्याता सि येनांवि विरा
जिहस्ता ॥ प्रौढप्रज्ञावा समपुस्तकेन विद्या सुधापूरमदूरड स्वा ॥ ६ ॥ तुल्य प्र
णाम क्रियते नयेन मरालयेन प्रमदेन मात ॥ कीर्तिप्रतापौ लुवि तस्य नम्रमरालयेन
प्रमदेन मात ॥ ७ ॥ रुच्यारविद्वज्रमद करोति वेज यदीयोर्चति तेऽन्दिद्युग्म ॥ रु
च्यारवि द्वज्रमद करोति स स्वस्य गोष्ठी विडुषा प्रविश्य ॥ ८ ॥ पादप्रसादान्नव रू
पसप्त लेशानिरामोदितमानवेश ॥ नवेन्नर सूक्तिनिरव चित्रोद्वेखानिरासीदि
तमानवेश ॥ ९ ॥ सिताक्षुका ते नयनानिरामा मूर्ति समाराध्य नवेन्मनुष्य ॥
सिताक्षुकाते नयनानिरामाधकारसूर्य क्वितिपावतंस ॥ १० ॥ येन स्थितं त्वामनु
सर्वतीर्थ्य सजाजिता मानतमस्तकेन ॥ दुर्वादिना निर्दलित नरेऽसजाजितामानत
मस्तकेन ॥ ११ ॥ सर्वज्ञ वक्रवरतामरसाकलीनामाली व्रती प्रणयमथरया दृशे
व ॥ सर्वज्ञवक्रवरतामरसाकलीना प्रीणातु विश्रुतयशा श्रुतदेवता न ॥ १२ ॥
कृतस्तुतिर्निबिडनक्तिजमत्वष्टैर्गुर्गेरिगामिति गिरामधिदेवता सा ॥ बालोऽनुकप्य इ
ति रोपयतु प्रसादस्मेरा दृश मयि जिनप्रजस्रस्विर्णा ॥ १३ ॥ इति श्रीजिनप्रजसूरि
रुतश्रीशारदास्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीजिनसिंहसूरिस्तवनप्रारम्भ ॥

प्रभु प्रदद्यान्मुनिपद्मिपक्तेर्नागारिरागोपचिति सदान ॥ समुद्रहन् श्रीजिनसिंह
सूरिर्नागारिरागोपचिति सदा न ॥ १ ॥ कल्याण गोत्रायितमोहरेणो चमानिजेन
स्थिरतागुणेन ॥ कल्याणगोत्रायि तमोहरेणोन्नत्य त्वयैवार्हतशासनस्य ॥ २ ॥ स्वा
मिन् मनोन्वेति न ते मृगाक्षी मनोजवाना चतुरगमाना ॥ बोधेन कूर्दीर्न कुजं गजा
ना मनोजवाना च तुरगमाना ॥ ३ ॥ कदर्पकातारविज्ञावसूना प्राप्ते त्वयीशान्यमृ
पि तप श्री ॥ कदर्पकातारविज्ञावसूनां निधिर्गुणाना लुवि यत्त्वमेव ॥ ४ ॥ ज
गद्धनानोजवने गुणीयवक्रारविद् नविना रुतोह ॥ वदे त्वदीय सकलोरुपस्य व
क्रारविद् नविनारुतोह ॥ ५ ॥ सर्व कषायानलमेघवारिमोहाय सूक्त शृणु त विजेतु ॥ स
र्व कषायानलमेघवारिवृत्त स्मर श्रीजिनसिंहसूरे ॥ ६ ॥ मुदेन कस्यास्तु धुरि स्थि

ता ते सरस्वती कुडवशीकराणां ॥ माधुर्यशैत्याङ्गयिनी तरिनीं सरस्वती कुडवशीक
 राणां ॥ ७ ॥ सदोदिताबोधमपूरुषा अप्यानंदितावागमृतं श्रवोन्म्यां ॥ सदोदिताबो
 धमपूरुषा अप्युपाशमंस्तेन मुनीषु तेषां ॥ ८ ॥ व्यामोहबाणासुरदर्पमाथ पद्मावरो
 दीर्णतमोवितानः ॥ त्वमेधि सन्मंत्रजपानिराऽपद्मावरो दीर्णतमोवितानः ॥ ९ ॥
 योगेन धीरोचित माननीय श्रियस्तवोचे शशिनोपमानं ॥ योगेन धीरोचित माननीय
 प्रख्यातमूर्खं तमुदाहरामः ॥ १० ॥ स्मराद्युगानां हृदि मंगिमर्माविधामरेशास्त्र निधेहि
 तानि ॥ तत्त्वानि सूर्योऽमदांद्भिजेदविधाऽमरेशाऽस्त्रनिधे हितानि ॥ ११ ॥ जिनप्र
 नाचार्यमनासमानावबोधमव्याः कविमात्मशिष्यं ॥ जिनप्रना चार्यमनासमाना प्र
 नो स्फुरत्वस्य तव प्रसादात् ॥ १२ ॥ श्रीमङ्गिनेश्वरयतीश्वरपादपद्मशृंगारचुंगकरणि
 र्जिनसिंहसूरिः ॥ इत्थं स्तुतोस्तु यमकैः शमकैरवेंडुरानंदकंदलनडुर्ललितो नतानां
 ॥ १३ ॥ इति श्रीजिनप्रनसूरिकृतयमकस्तवकितश्रीजिनसिंहसूरिस्तवनं समाप्तं ॥

॥ अथ श्रीपंचनमस्कृतिस्तवनप्रारंभः ॥

प्रतिष्ठितं तमः पारे पारेवाग्वर्त्तिवैजवं ॥ प्रपंचं वेदसः पंच नमस्कारमनिष्ठुमः
 ॥ १ ॥ अहो पंचनमस्कारः कोप्युदारो जगत्सु यः ॥ संपदोऽष्टौ स्वयं धत्ते दत्तेऽनंता
 स्तु ताः सतां ॥ २ ॥ दत्तेऽनुकूलएवान्यो क्षुक्तिमात्रमपि प्रभुः ॥ एष पंच नमस्कारः प्रा
 तिलोम्येपि मुक्तिदः ॥ ३ ॥ नमस्कारनरेंद्रस्य किमपि प्राप्नवं स्तुमः ॥ यदीयकूल्कतेना
 पि विद्मंति द्विषः कृणात् ॥ ४ ॥ सिद्धयोप्यणिमाद्यास्ता नमस्कारमधिष्ठिताः ॥
 अष्टापट्यक्षरात्मापि यदसौ प्रणवेऽविशत् ॥ ५ ॥ शिरःकादिधियाधीरैः स्वांगदेशनि
 वेशिता ॥ नमस्कृतेर्नवपदी कटरे वज्रपंजरः ॥ ६ ॥ वर्ण्यतां श्रीनमस्कारान् कार्मणं
 किमतोधिकं ॥ यत्संप्रयोगतः पांशुरपि संवनयेज्जगत् ॥ ७ ॥ नमस्कारं नुमः सिद्धं
 यत्पदस्पर्शपूतया ॥ पद्माब्जादितसर्वांगः शांतिमासादयेऽऽवरी ॥ ८ ॥ नववर्णी नम
 स्कृत्याः कृती प्रतिपदं जपन् ॥ विधत्ते विविधानिघ्नविघ्नावग्रहनिग्रहं ॥ ९ ॥ कर्णिका
 षट्पदादये हृत्पुंडरीके निवेश्य यः ॥ ध्यायेत्पंच नमस्कारं संसारं स तरेत्तरां ॥ १० ॥ अष्टौ
 कोष्टे पदेष्वस्य वर्णानालिख्य तावतः ॥ कुड्यादावर्चयन् सम्यगेति शांतेर्निशांततां
 ॥ ११ ॥ आद्याक्षराण्यपीष्टार्थसिध्यै स्युः परमेष्ठिनां ॥ बिंदुरप्यामृतः किं न नाशयेद्विषवि
 क्रियां ॥ १२ ॥ करांगुलीषु विन्यस्याहंदादीन् ध्यानमानयन् ॥ प्रत्यूहपन्नगव्यूहव्यपोहे
 वैनतेयति ॥ १३ ॥ गुरुन् पंच क्रमात् ध्यायन् मुड्या परमेष्ठिनां ॥ गूढप्ररूढ मचिरात्
 कर्मग्रंथि विमोचयेत् ॥ १४ ॥ षोडशाक्षरगान् श्रद्धापरमः परमेष्ठिनः ॥ प्राणी प्रणि

दधानोप्यौपवस्तुफलमेधते ॥ १५ ॥ विद्युङ्गलाग्निनूपालव्यालचौरारिमारिज ॥
 जय वचयते पच नमस्कारस्य सस्मरन् ॥ १६ ॥ आराध्य विधिवत्पंच नमस्कारमु
 दारधी ॥ लङ्कापापेन पापेन मुक्तमार्हत्यमश्रुते ॥ १७ ॥ ऐहिकं फलमीप्सुनामष्ट
 कर्मप्रसाधिनी ॥ मुक्त्यर्थिना च स्यादैषैवाष्टकर्मनिपेधिनी ॥ १८ ॥ विपदामनि
 चारस्योपादानस्याखिलश्रिया ॥ स्मर्ता नमस्कृते स्वर्गिवर्गेण वरिवस्यते ॥ १९ ॥
 चतुर्दशाना पूर्वाणामेषैवोपनिषत्परा ॥ आद्या सकलविद्यानां बीजानां प्रकृति
 परा ॥ २० ॥ इयं पथ्योदन पथ्य परलोकाध्वयाधिना ॥ परमास्त्र नृणां मोक्षराज
 मुक्षाय सङ्गतां ॥ २१ ॥ प्राणी प्राणप्रयाणस्य कृणे ध्यायन्नमस्क्रियां ॥ जनते सु
 गति नैकान् पाप्मन रुतपूर्व्यपि ॥ २२ ॥ नमस्कृतिं कृपाविनै श्रोत्रयो प्राज्ञती
 रुतां ॥ स्वीकृत्य पुण्यसद्भ्यंचस्तिर्यचोपि ययुर्विव ॥ २३ ॥ त्रिदंडिन निगृह्याऽसिय
 ष्टिना श्रेष्ठिनंदन ॥ नमस्कारस्य महासाऽसाधय त्वर्णपूरुषं ॥ २४ ॥ स्मृत्वा पच
 नमस्कार प्रविष्टायास्तमोगृह ॥ घटन्यस्तो महासत्या पन्नग पुष्पमाव्यचूत् ॥ २५ ॥
 नमस्कारेण संबोध्य मातुलिगवनामर ॥ प्राणत्राण स्वपरयोर्यधत्त आक्षुपुगव ॥
 २६ ॥ यक्षता दुंडिक प्रापत् सुकुल चडपिगल ॥ इतस्तादृक् गुणस्फीति सुदर्श
 न सुदर्शने ॥ २७ ॥ एष माता पिता स्वामी गुरुर्नेत्रं निपक् सखा ॥ प्राणत्राण
 गतिर्दीप शांति पुष्टिर्मेहनमह ॥ २८ ॥ निधय संनिधौ कामप्रेतुरप्यनुगामिका ॥
 नूनृतो नृतकास्तस्य यस्य नेप हृदो हिरुक् ॥ २९ ॥ नास्येयत्ता प्रजावाणा क्रमवर्ति
 तया गिरा ॥ मितायुष्माच्च सर्वोपि न्यक्षेण नणितु क्रम ॥ ३० ॥ सर्वावस्थोचित
 सर्वश्रुतसार सनातन ॥ परमेष्ठिमहामंत्रं नक्तितत्रमुपास्महे ॥ ३१ ॥ उच्चैर्योजन
 लङ्कमानविदितो वित्रत्सुवर्णात्मता जव्यानदनजङ्गलमहिमा रोचिष्मचूलाचि
 त ॥ अस्तु श्रीजिनगेहजास्वरुचिस्थान जसन्निर्जर सोय च परमेष्ठिपचकनम
 स्कार सुमेरु श्रिये ॥ ३२ ॥ साम्नायावयवा जिनप्रजगुस्र्या सूत्रयामासिवान् दि
 व्या पचनमस्कृतिस्तुतिमिमामानदनंदनमना ॥ यस्यैवाचति कठसीमनि सदा मुक्ता
 लताविभ्रम त मुचल्यचिरेण विघ्ननिचया श्लिष्यंति च श्रीनरा ॥ ३३ ॥ इति
 श्रीपचनमस्कृतिस्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवीरस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीवर्द्धमान परिपूरितनम्रकाम चामीकरप्रज जिनप्रजसृरिरेतं ॥ सोसूच्यते त
 व जगज्जनहर्षवर्षदीपोत्सवस्तवलय यमकावदातं ॥ १ ॥ श्रितास्त्वा कमलाह

म्य कल्पपाद पयोज ये ॥ करौ तान् प्रति विश्वैककल्पपादपयोजये ॥ ३ ॥ क
स्ते नति न सद्बोधसिंधुरारातिलक्षणे ॥ रंके च तुल्यचित्ताय सिंधुरारातिलक्षणे
॥ ३ ॥ हित्वेश देहं दर्शे त्वां शिवशंकार्तिके विदः ॥ नान्यतीर्थ्या यत्र लुप्ता शिवशंका
र्तिकेविदः ॥ ४ ॥ रुद्रान्यपवर्णानामादानं दीपालिका सतां ॥ कोटिं परां यत्र तेऽनू
दानंदी पालिका सतां ॥ ५ ॥ कुट्टशां शुश्रुवे तेंऽत्यदेशनाशितदर्पका ॥ धन्यैरेवेश वैरा
ग्यदेशनाशितदर्पका ॥ ६ ॥ त्वन्मुक्त्याऽसीत्तमो हंतुं तरसा दह पावनी ॥ पूः पापा
पापपद्माऽपेतरसादहपाऽवनी ॥ ७ ॥ त्वत्सेवायां हृषीकेनहस्तिपाऽलस्यहीनता ॥
कैर्न नाम तदा राज्ञो हस्तिपालस्य हीनता ॥ ८ ॥ दधानाऽघोरगेषूक्तस्वातिरेकाविराज
तां ॥ रुद्धेषु जात त्वन्मोक्षो स्वातिरेका विराजतां ॥ ९ ॥ त्वन्निर्याणेन करणं ना
गसंज्ञमरंजयत् ॥ एनांसि नगवन् कं ना नागसंज्ञमरंजयत् ॥ १० ॥ मूर्धगत
स्येंद्रियार्थममता विषपानतः ॥ नाथोपचर्यां कुर्यास्त्वं मम ताविषपानतः ॥ ११ ॥
तावकं या पिवत्युच्चै रमायाननसारसं ॥ दृष्टिर्विदति सौरस्य रमाया न न सारसं
॥ १२ ॥ स्तूयासमन्वहमहं नवतः पृथिव्यां सिद्धार्थनंदनयशोनिमतं समस्याः ॥
सिद्धार्थनंदनयशोनि मतं समस्याः सर्वश्रियां जिन निजं हृदि रोप्यतां मे ॥ १३ ॥
इति श्री जिनप्रज्ञसूरिविरचितश्रीवीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीआदिजिनादिस्तवनप्रारंभः ॥

प्रणम्यादिजिनं प्राणी मरुदेवांगजायते ॥ हरणे पापरेणूनां मरुदेवांग जायते
॥ १ ॥ गर्वमैदवमब्जावमाननस्यप्रचोरुणः ॥ सौंदर्येणाजितस्त्वेर माननस्य प्रचोरु
णः ॥ २ ॥ मोहस्यानापतंस्त्राणं शंनवेश मिता रये ॥ यस्मै विश्वं नमश्चक्रे शं
नवेशमितारये ॥ ३ ॥ मुदे ऽजिनंदनः सूतो राजसंवरदेहतः ॥ यत्पादाब्जे नृणां
जावं राजसं वरदे हतः ॥ ४ ॥ दुःस्थानां सुमते दौस्थ्यं साध्वसागदवालनं ॥
ध्यायंस्त्वां च स नीरोगः साध्वसागद वालनं ॥ ५ ॥ कः पद्मप्रज्ञ शक्तीस्ते प्रजावद
मिता हिताः ॥ संख्यातुमीष्टे चंडार्कप्रजावदमिता हि ताः ॥ ६ ॥ मोहराजं सुपार्थ
त्वं नुतमायामलोजुपः ॥ नक्तौ तेऽतः कोस्तु विद्वानुतमायामलोजुपः ॥ ७ ॥
तव चंडप्रज्ञोत्पन्नमहसे नक्षमेनतः ॥ न सेवाविरहं सोढुं महसेनक्षमेनतः ॥ ८ ॥
मयि बिभ्रत्तनुं चंडजावलक्षप्रज्ञोदयां ॥ तन्यास्त्वं सुविधेः सर्वजावलक्ष प्रज्ञो दयां
॥ ९ ॥ शीतलास्तु श्रियोधाम्ना रविकल्पमनामयाः ॥ त्वां प्रत्यात्मा कृतो नर्तरवि
कल्पमना मया ॥ १० ॥ त्वन्मते रमते श्रेयन् कमलायतनेत्र या ॥ सा धीप्रिया
मेऽस्तु कृतं कमलायतनेत्रया ॥ ११ ॥ वासुपूज्य सविज्ञास्त बंधूकारुण्ययोगतः ॥

शरण त्वक्रमौ विश्वबंशूकारुण्ययोगत ॥ ११ ॥ श्रेयस शरण नव्य त्व गङ्ग
विमजंरुते ॥ त्वदि देहि च नक्त्यादिकृत्व गङ्गविमलंरुते ॥ १२ ॥ य ख्यातस्त्रि
जगत्कार्य सदानुनयोऽनिश ॥ हृत्कर्कवन्मोहमयी सदानुनयोनिश ॥ १४ ॥
त्वत्पादाङ्गेऽलिनो हर्षाद मल पटता पद ॥ शाते मोह जित मन्ये दमलपटता
पद ॥ १५ ॥ सुश्रीकुशु प्रतिप्रव्हा यमलार्जन नजना ॥ यास्तावीर्द्वारागरोपयम
लार्जननजना ॥ १६ ॥ सोढुं समर्था नूयस्य नतमामवनिर्बल ॥ सोरत्वमर्हच्च
क्रीडनत मामव निर्बल ॥ १७ ॥ शक्ति जवाब्धेरुद्धर्तु मतिमल्लीनदेहिन ॥ पुण्य
धातर्जने नक्तिर्मतिमल्लीन देहिन ॥ १८ ॥ यस्या विजास्तास्त्रेलोक्य पद्मानदनना
नव ॥ मा तु सुव्रत सा शक्या पद्मानदनना न व ॥ १९ ॥ यत्र नाहिद्वयी ते वा न
मे रुचिरकोमला ॥ तत्र राजेप्यनीताना नमेरुचिरकोमला ॥ २० ॥ नेमे नमस्ते
दोषका रजन प्रनविष्वे ॥ कर्मासुरवधायोच्चैरजनप्रनविष्वे ॥ २१ ॥ तापाग्नो
जुहुवे पार्श्वे नवता पचसायक ॥ श्रितोऽतस्त्व जनो मोहजनताप च सायक ॥
२२ ॥ नाऽलुन्य कामसांख्याय लोकनेतरणीयसा ॥ तेन वीर जगत्कर्मा लोकने त
रणीयसे ॥ २३ ॥ तवार्हन् पचकट्याणी दया लोकामदायिन ॥ पायास्त्रिजगते दत्तो
दयालो कामद्वर्षन ॥ २४ ॥ त्रातु जीववीधा सविदक्का मानव तामिता ॥ जिने
ष्टा पातु कर्तुं दक्का मानवतामिता ॥ २५ ॥ यदारायति गीर्वाणव्रजाऽनयदशा
सन ॥ तत् प्रज्ञा शरण नक्ता व्रजानयदशासन ॥ २६ ॥ यस्या नेशजिरा जैन्या सुत
रामघवासना ॥ हंत्वापद सुसंघम्यासुतरा मघवासना ॥ २७ ॥ लह्न्यारुष्टिकर जिनेऽ
मनयं नडावलीमदिर वटे तस्य गिर नतत्रमतम सूर्य धिया कारण ॥ सार्वीयप्रथित
प्रजावमखिलारिष्टौघहानिप्रद दनव्यालसृणि वरेण्यसमय रगजुण बोधिद ॥ २८ ॥
इति श्रीयमकयुक्त आदिजिनादिस्तवन संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वप्रातिहार्यस्तवनप्रारम्भ ॥

त्वा विनुत्य महिमश्रियामह पन्नगाकमवदर्पकोपिण ॥ स्वा पुनामि किमपीनर
क्षितापन्नगा कमवदर्पकोपिण ॥ १ ॥ कोनुरज्यति देशनौकसि डागशोकतरुणा वि
नासिते ॥ रत्नहेमरुचिनि क्षितोद्यसडागशोकतरुणाग्निनासिते ॥ २ ॥ देहदीप्ति
तिरस्कृतो दयत्तारजा सुमनस सदानवा ॥ देशना जुवि किरति ते स्फुरत्सारजा
सुमनस सदानवा ॥ ३ ॥ ताड्य श्रवणतस्तयोत्तमा कारकाय वरदेशनाध्वने ॥
प्रस्थित कडव पाप्मना निराकारकायवरदेशनाध्वने ॥ ४ ॥ नाकिनायकपुगेन सादर
चामरर्विपदजाग वीज्यसे ॥ त्व न कैर्नवसुखायमुक्तये चामरर्विपदजागवीज्यसे ॥ ५ ॥

वीक्षितुर्नयनयोर्निराकृता शंसनासुरमणीपनावतः ॥ आतनोति कृतसिंहविष्टरं शंस
नासुर मणीपनावतः ॥ ६ ॥ इष्टुरपयति कीर्तिश्रुतिता शांतनावलयमर्यमोहदं ॥
दीप्यमानमनुमौलि तावकं शांतनावलयमर्यमोहदं ॥ ७ ॥ व्योम्नि गर्जि निनदः पु
रस्तवामानवैरिमुदिरो महर्षिनिः ॥ कैर्न कुंडुनिरवः श्रुतस्तनौ मानवैरिमुदि रोमहर्षि
निः ॥ ८ ॥ श्रेमुषीषु कुपथानि मौक्तिकन्यास हृदयरुचितानि चायितुः ॥ त्रीणि ते
जिन शितोष्णवारणं न्यासहृदयरुचितानिचायितुः ॥ ९ ॥ प्रातिहार्यमहिमालयस्तवः
श्रीजिनप्रज विति स्तुतो मया ॥ पार्श्वकामितफलाय कल्पतां कल्पपादप इवेप
नेमुपां ॥ १० ॥ इति जिनप्रजसूरिकृतश्रीपार्श्वप्रातिहार्यस्तवनं संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीकल्याणपंचकस्तवनप्रारंभः ॥

निजिंपलोकायित नूतलं श्रिया नयन्मुदं नैरयिकानपि कृणं ॥ त्रिलोकलोकस्य
रतेः प्रपंचकं जिनेन्द्र कल्याणकपंचकं स्तुमः ॥ १ ॥ निवेदितः प्रीतिप्रैरः पुरंदरेश्वतुर्द
श स्वप्रविनावितोदयः ॥ महानिधानागम चारुरर्हतां तनोतु गन्धीवतरोत्सवः शिवं
॥ २ ॥ कुकुप्कुमारीकृतसूतिसंस्क्रियं सुपर्वसंपादितमङ्गलकृणं ॥ सृजंतमुद्योतम
यं जगत्रयं जनुर्महं संस्तुमहे नवद्रुहं ॥ ३ ॥ सुरोपनीतैः परिवत्सुः धनैर्यथाजिला
पं परितोपितार्थिने ॥ जिनाधिपानां निखिलांगिरक्षिणे नमस्तपः तिपत्तिपर्वणे
॥ ४ ॥ अमर्त्यनिर्वर्तितदेशनाऽवनीकृताद्भुतः कैवलवैजवोद्भवः ॥ मंदनादीरवपू
रितांबरः करोतु जैनः शुभजाजनं जनं ॥ ५ ॥ पुरंदरकंदितसंच्रमच्रमत्सुरोपमालि
गितमुक्तिवद्वचनं ॥ जिनस्य निर्वाणदिनं दिगंतरस्फुरत्तमः सत्तमशर्मणेऽस्तु नः ॥ ६
महर्षयो नूतनवद्भविष्यताममुत्र कल्याणकपंचकेऽर्हतां ॥ विना विदेहान् देशकर्मनू
मिषु स्मरन्ति मासर्हतिथीन् सनातनान् ॥ ७ ॥ इत्याहृतस्त्रिचुवनप्रभुसत्क पंचक
व्याणवज्रकवचं हृदि यो विनर्त्ति ॥ शस्त्राणि ते जिततरायपि मोहराजः सौभाग्य
चाग्ययुजि न प्रजवंति तस्मिन् ॥ ८ ॥ इति श्रीकल्याणपंचकस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ लक्ष्मणप्रयोगमयश्रीवीरस्तवनप्रारंभः ॥

निस्तीर्णविस्तीर्णनवार्णवं द्वैरुत्कर्णमाकर्णितवर्णवादं ॥ सुपर्णमंहोहि दमे सु
पर्ण श्रीपर्णवर्णं विनुवामि वीरं ॥ १ ॥ यैर्व्याप्यतां प्राप्यत तावकीनं क्रमांबुजं नाथ
नमस्करोतेः ॥ संसारचक्रमणानिधस्य गणम्य ते वृत्करणं गृणन्ति ॥ २ ॥ तुल्येपि ने
त्रामृतवर्षिणावे कलंकपंकच्युतिसंयुतिन्यां ॥ प्रधानशिष्टं वदनं त्वदीयं मन्यामहे
ऽन्वाचयशिष्टमिडं ॥ ३ ॥ द्विगोरिव त्वत्प्रणतस्य संख्या पूर्वा प्रवृत्तिर्न कुतीर्थिका

नां ॥ विजो बहुव्रीहिसमासवत्वमन्यार्थ एवोपदधासि वृत्ति ॥ ४ ॥ विजक्तिमुक्तं पुरु
 पैरसंख्यै समाश्रितं धातुविकारहीनं ॥ अपूर्वमेतत्कटकृत्यनिष्ठाप्रधानमाख्यात
 मिन त्वदीय ॥ ५ ॥ यस्मिन्न सधिर्न च वर्णलोपो न सस्तुतिर्विग्रहकारकाणा ॥
 नवा विकटप कचन प्रयोगेष्वहो नव व्याकरण तवेद ॥ ६ ॥ ध्यात्वा हृदा त्वा फ
 लमेति जय्यो दृष्टापि साह्यान्न कृतीत्वजन्य ॥ तत्सत्यमेतद्वहिरगतो यत् स्यादतर
 गोत्रविधिर्वलीयान् ॥ ७ ॥ एतावतैव प्रतिजाति विश्वविलक्षण वीर नवच्चरित्रं ॥
 जालेन शुष्मत्पदसप्रयोगेष्वलंजि लोकस्य यदुत्तमत्व ॥ ८ ॥ एकत्र धातावुपस
 र्गपचक्रप्रयोग इष्ट. कविजिर्निरतर ॥ त्वद्धानधातावुपसर्गविशति सुर प्रयोक्ता न
 कथं कुलक्षण ॥ ९ ॥ प्रजो महच्चित्रमिदं कदंबके कुतीर्थिकाणामपि कर्म धारये ॥
 यन्मोहराजप्रथनेषु पुवज्जावो न कश्चित् परिपोस्फुरीति ॥ १० ॥ शुद्धयोर्वरद जावकर्म
 णोर्दशीयन् विकरणस्थितिं पदे ॥ निर्विजक्ति समुदाहरन् पद साधुलक्षणविचक्षणो न
 वान् ॥ ११ ॥ अनुपधातिनमेव किलागम प्रणिगदति जिनेश्वर शाब्दिका ॥ असुमतामुपधा
 तैरेर स्पृशत् कथमिवागमता स कृत परै ॥ १२ ॥ योपादानं नश्यत पापपूगम्यासि व्या
 प्य वदतेर्वासवाना ॥ आधार श्रीसंपदा सप्रदानं त्रैलोक्यस्य स्तोत्ररत्नोपदाया ॥ १३ ॥
 बेडावश्च मुशतां मोहवार्द्धि तरीतु कर्ता जातेर्दिरदरदनबेदशोर्निर्यशोर्जि ॥
 नव्यानां यस्त्वमसि सुपथप्रस्थितो हेतुकर्ता तस्मै तुभ्यं जिन मम शिरो नम्रताकक्षम
 स्तु ॥ १४ ॥ अंतस्थास्तव शासनस्य यशसा कुदावदातत्विषां गत्तते छवि सप्र
 सारणविधौ मर्या न तत्कीतुक ॥ यत्ने नित्यमनामिनोपि कुयुरौ ड्वृत्तदेवेषु च प्रा
 जते गुणवृद्धिनाजनतया ब्रूमस्तदव्युत्तं ॥ १५ ॥ तात त्रातरिदं नपुसकमपि स्वांतं
 मदीयं नवन्माहात्म्यस्तुतिसुंदरीं प्रणयत पाणौ करोत्वेकदा ॥ तत्सश्लेषसुखानु
 जाववशत क्लैष्य विधूय कृणात् तत्रोत्पादयिता ॥ १६ ॥ शाश्वतचिदानदाब्ध्य नदन
 ॥ १६ ॥ इत्यंकारमिजरी लक्षणर सख्यलक्षणप्रक्रियाचित्रं स्तोत्रमिदं विद नहृदयो
 जिह्वाग्रजाग्रतम ॥ कुर्वाण स्मरबाणकुठनकलानिष्पाततानर्तकी नाटयाचार्य
 जिनप्रनेष्ट पदवीसाम्राज्यमासादयेत् ॥ १७ ॥ इति श्रीजिनप्रज विरचितलक्षणप्र
 योगमयश्रीवीरस्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवीतरागस्तवनप्रारंभ ॥

जयति पादा जिननायकस्य दोषापहा ध्वस्ततमोविकारा ॥ रवेरिवाश्रयमतापका
 श्र न कौशिकक्लेशकरा खराश्र ॥ १ ॥ वाग्दानपूजानिरपायरूपाश्रत्वार एतेऽतिशया
 स्तवैव ॥ देवाधिदेवत्वमजिष्टवतश्रुत कथायुक्तये तु नाथ ॥ २ ॥ शुद्धप्रयोगस्तवसं

स्तवेन कृतार्थतामेति कृती कृतीश ॥ न वाच्यतां याति कदापि लोके यथा यथार्थस्तव
 काव्यकर्ता ॥ ३ ॥ त्वमेव चेच्चेतसि जागरूको जंतोरसि श्रीजिनराजमहः ॥ नवेन्न किं
 सस्त्रिजगन्महद्वः प्रपात्यते किं नहि मोहमहः ॥ ४ ॥ त्वमेव देवस्त्रिविधेन येषां जगत्र
 यीवद्यपदो हि पादैः ॥ धात्री पवित्रीक्रियते किमत्रचित्रं तदीयस्त्रिजगत्पवित्रैः ॥ ५ ॥
 उपाधियोगान्महतो लघुत्वं लघोरपि प्राज्यगुरुत्वमेव ॥ आदर्शके देव यथा द्विपस्य प्रदी
 पदीतौ तु तनूचृतः स्यात् ॥ ६ ॥ कश्चिज्जुणानां हि लवोपि लोके यो दृश्यते सोपि विजोः
 प्रभावः ॥ अद्वैतकल्याणनिधेर्जिनेऽप्योविना पद्मविता नवृद्धः ॥ ७ ॥ नातः परं देव
 जडत्वमंतः प्रत्यक्षलक्षोपि नवान्नबुद्धः ॥ सर्वज्ञताप्यस्ति विजो न चान्या त्वमेव दे
 वो विदितो यदीह ॥ ८ ॥ विदंति सर्वेऽप्यपरानधीशान् नतान्नतास्ते प्रवदंति सर्वान् ॥
 जगज्जगन्नाथ यथास्थितं हि त्वं वेत्सिहि त्वांतु न वेत्ति चित्रं ॥ ९ ॥ बहिःस्थितं
 वेत्ति परस्वरूपं न स्वस्थितं देव तव स्वरूपं ॥ चक्षुर्यथा पश्यति बाह्यरूपं नचात्मरू
 पं तु कदापि लोके ॥ १० ॥ सदात्मविज्ञानविहीनधीर्जिने ज्ञायते नाथ विजोः
 स्वरूपं ॥ स्वशीर्षपश्चात्प्रविजागसम्यङ्निरीक्षणे कोपि न बाह्यहेतुः ॥ ११ ॥ मथ्य
 स्थनावोपि जिन त्वयीह गुणकृतेः स्याज्जुणिनो नितांतं ॥ यथाऽगुणप्रत्यय एषधातोः
 कर्मण्यथो कोऽत्र विचारहेतुः ॥ १२ ॥ त्वन्नक्तिनावोप्ययथार्थ एव नवत्प्रणीतार्थ
 विपर्ययेण ॥ विधीयते सर्वहितोपसर्गवर्गेण धात्वर्थेऽवान्यथा हि ॥ १३ ॥ दो
 दूयते यः स्वयमेव रागद्वेषादिलुंटाकनटैर्यथेष्टं ॥ संस्तूयते सोपि हि देवबुद्ध्या हहा
 महामोहविजृम्भितं तत् ॥ १४ ॥ अचिंत्यमाहात्म्यनिधिं प्रसन्नं जगत्तरणं जगतोपि
 पूज्यं ॥ त्वमेव देव प्रविवेत्सि हि त्वां प्रकाशतेऽन्येन किमु प्रदीपः ॥ १५ ॥ किम
 स्तिनास्तिति विवेकपक्षा रागादिपक्षकृतिलब्धदक्षाः ॥ ये श्रीजगन्नाथ जिनप्रजस्ते
 त्वामेव देवं जिनमाश्रयन्ति ॥ १६ ॥ इति श्रीवीतरागस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीचंद्रप्रजस्वामिस्तवनप्रारंभः ॥

देवैर्यःस्तुष्टुवे तुष्टैः सोमलांभितविग्रहः ॥ दद्याच्चंद्रप्रजःप्रीतिं सोमलांभितविग्रहः
 ॥ १ ॥ येषां पूजाविधिः कर्माजनहृत्कमलालयः ॥ ते जिनाः पांतु वोचव्यजनहृत्
 कमलालयः ॥ २ ॥ कुतीर्थिसार्थेन डुरासदं नोज्ञानिरंजनं ॥ श्रुतं सेवेत मोहाग्नि
 सदंनो ज्ञानिरंजनं ॥ ३ ॥ पातु गीर्वाः कृताविद्योपरमा कमलासना ॥ यत् प्रजो वा ज
 नैर्लेजे परमा कमलासना ॥ ४ ॥ इति श्रीचंद्रप्रजस्वामिस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीरूपचन्देवस्तवनप्रारंभः ॥

संस्कृतजापा

निरवधिरुचिरज्ञान दोषत्रयविजयिन सता थ्येयम् ॥ जगदवबोधनिबन्धनमादि
जिनेऽं नवीमि मुदा ॥ १ ॥ कस्तवमिति द्विपोलं वदितु परितो गुणान् गुरुनिजो
पि ॥ चुलुकै प्रमिमासति वा कश्च जल वरमनीरनिधे ॥ २ ॥ तदपि त्वङ्गकिञ्चर
प्रतरलितो वक्षि तावकगुणाणुं ॥ चापलनुन्नो स्फुटमपि लपन् शिष्टुर्वा निरपवा
द ॥ ३ ॥ ज्ञानप्रदीपजमिव स्निग्धाजनमुपहित चरणलक्ष्म्या ॥ सन्धानदृगंजि
ताय चिकुरचयस्ते स यो रुरुचे ॥ ४ ॥

प्राकृतजापा

तमकसिण सप्पखयमो, र मोरउल्लादुते किलिम्मति ॥ तुह सासणापिधं जे कुण
ति विविहे तव किलेसो ॥ ५ ॥ तज्जिय कल्लाणसिरि, पिदे वकल्लाणसिरिविजासणि
ह ॥ तुह वदे देहमह विलसिरमोहपि हयमोह ॥ ६ ॥ गुग्म ॥ तुह सुहरन्नासयला,
रविदलङ्घी मरट्ठफुसणेण ॥ ज विजितु हिमरस्सी नियकती निवहसुहडेहि ॥ ७ ॥
असइ तमनि जवञ्चर सुसिरिउं पहू ससकोसो ॥ डुग्ग खुर इय घणपरि, हिदंजउ
परनिसेह्हा ॥ ८ ॥

मागधी जापा

तुह बुद्धिदैवजाव, स्त गदपञ्जे शमयपथमचञ्जे ॥ ते थिण कुमवलक्षकशव, शि
मिश्वादिस्टी पददि नवे ॥ ९ ॥ तमवध्यवध्यदमिध, आचिरिकद बुद्धु मोरुपुल
ग ॥ काला चिट्ठामि हगे, हलिशनले पिस्किड धञ्जे ॥ १० ॥ केलीहलाहगुए
हलिञ्जकशवस्टलायि किलणाह ॥ तुह अपुलनवत्तिलस, वदामु हगे शर्ह
॥ ११ ॥ सयणिदधञ्जकमले, ये पष्कालिदमहंदपकमले ॥ धिदपलमहि
ययड नव शे शदा कोहे ॥ १२ ॥

॥ रुपा २

पैशाची जापा

विबुधान राचिज्ञानत, अनञ्ज सामञ्ज बुञ्ज तिसपञ्ज ॥ रत्न हिततां सदा ॥ ३ ॥
कीकुतुबिनी पनय ॥ १३ ॥ नत्तिनरातो दूरे चिट्ठति यो तुह रमियते
चरणसुधा विहितसिनातो न सो जोति ॥ १४ ॥ गुम्हातिसेवि तेनवेज्यया ॥ १५ ॥
वे सतय्येवाकीरतिनो येन रत्ती स कथं वपते सुकतबीज ॥ १५ ॥
नवव तिष्ठे तुम मिमलरूपा ॥ विलसिर पमतङ्गीजल, परकालिह्मां सदरगवि ॥

॥ मुरजबंध ॥

गीरतारजतारद्वणे धीरता स्थिरतारसा ॥ सारतारश्रुताबंध्या सुरता जन तावकीद

॥ गोमूत्रिका ॥

ये पश्यन्ति तवेहास्यारविंदं नक्तिबंधुराः ॥ न पतन्ति नवे शस्यास्ते विदो नगवन्नराः ॥ ७ ॥

॥ सर्वतोन्नज ॥

नमासररसामान मारिताद्वृद्धतारिमा ॥ साता म या यामतासा रक्ष्याममयाद्वरं ॥

॥ रथपदं ॥

तिर्यङ्नरसुराकीर्णा नासते ननते सजा ॥

त्वन्माहात्म्यात् कृताश्चर्यं याश्रिता ततता श्रिया ॥ ए ॥

॥ द्व्यक्षरपाद ॥

रैगोरांगोरुगीर्गंगा गौरीगुरुरोगरुक् ॥ गोरंगा गाररोगारिरैरिरोरैगुरुं गिरिं ॥ १ ॥

॥ एकाक्षरपाद ॥

जालजालोललीलालं ततताततितातते ॥ ममाममामममुमा ननानेनोननानन ॥ १ ॥

॥ एकाक्षर १ लोक ॥

काकंकि काककंकौकः केकाकोकककेकिक ॥

कककाकुककोकैक ककुःकाँकाँककाँककं ॥ १ ॥

॥ असंयोग ॥

मरुन्मौ तपकृताविव चारुसरोवरं ॥

कुतः सुकृतहीनानां सुलज्जं तव शासनं ॥ १ ॥ युग्मं ॥

॥ द्वात्र्यां खड्गसंदानितकं ॥

सारणिः पुण्यवन्ध्याया न्यायमौक्तिकशुक्तिका ॥ कामधेनुर्नयविदां बंधोद्धासन
जालसा ॥ १ ॥ सारं स्याद्वादमुद्रायास्त्रिपदी नवतोंजसा ॥ सा मेऽस्तु हृदि कां
तैका खिलेन रहितेन सा ॥ १ ॥

॥ मुसलं ॥

श्रीसिद्धार्यकुलव्योमदिवाकर निरंजन ॥

कद्वतेकांतवा मतं तीर्थकर तवाश्रिताः ॥ १ ॥

॥ त्रिशूल ॥

शुक्ता या त्वयि नव्याली धन्या धनेस्म चेत्तसा ॥
सामता तामसाकाममकासारगसागर ॥ १७ ॥

॥ ह्यं ॥

त्रिशलाकुक्षिपाथोजराजहस जगदिनो ॥
नोगास्तृणमिव त्यक्तास्त्वयामुक्ति दिदृहया ॥ १८ ॥

॥ धनु ॥

सुरासुर नमस्तुन्यं नमम्यति जिनोत्तम ॥
मन प्रसादसदर्जदलिता क्षुजवातना ॥ १९ ॥

॥ शर ॥

कथं कर्तुं जनो मोहव्यपोहमहहृद्म ॥
मनसा सादर यस्त्वा न स्तंति तिमिरापह ॥ २० ॥

॥ शक्ति ॥

बाव्यो मरुशिर कंसपत्प्रयितविक्रम ॥
मनोजानोकहव्याल मम स्वामी नवान्व ॥ २१ ॥

॥ अष्ट दलकमल ॥

मानितार्यक्रमामार रमामार्कंड माधव ॥
वधमार्गे ममाकास सकामाधी प्रतानि मा ॥ २२ ॥

॥ पौण्ड्रदल कमल ॥

वनप्या न घनस्वान ध्यानमौन कनकन ॥
क्षामस्थान जिनश्रीनघनमेनस्वन स्व न ॥ २३ ॥

॥ रतुल्यनामगर्ज वीजपूर ॥

जय हेमवपु श्रीक जगन्मोहापहारक ॥
जराहिवीन सिद्धाक जन्मनीरधि नाविक ॥ २४ ॥

॥ दरा ॥

तुन्यं नमोस्तुलनयस्थितिकाय जीतिवन्यासुपावक सुरस्तुत वीर नेत ॥
विद्याल ताविपुलमडपहेमरूप कल्याणश्रीकरणदह नतेदमीन ॥ २५ ॥

॥ कविकाव्यनामांकं चक्रं. ॥

जग्राकृत्यपथो जिनेश्वरवरो जव्याजमित्रः क्रियादिष्टं तत्त्वविगानदोपरहितः सूक्तैः
श्रवस्तर्पणः जन्माचिंत्यसुखप्रदः सुरचितारिष्टहृयो वः सदा दाता शोचनवादिधीः क
जलदं यामेक्ष्णः संविदा ॥ १६ ॥

॥ चामरबंधः ॥

श्रीमद्वाम समग्रविग्रह मया चित्रस्तवेनामुना नूतम्वं पुरुहूतपूजित विजो सद्यः
प्रसृद्यैधिमे ॥ ख्यातज्ञातकुलावतंस सकलत्रैलोक्यकृतृतांतरः स्फारकूरतरज्वरस्मरज
रः संरब्धरक्षारतः ॥ १७ ॥ इति श्रीमहावीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीजीरापद्मिपार्श्वस्तवनं ॥

जीरिकापुरपतिं सदैवतं दैवतं परमहं स्तुवे जिनं ॥ यम्य नाम जगतो वशंकरं
शंकरं जपति मंत्रवक्त्रनः ॥ १ ॥ नाथ तत्तव मुखेष्टदर्शनं दर्शनं च नयनामृतं
स्तुवे ॥ येन मेडुरिततापहारिणा हारिणा लसति पुण्यवारिधिः ॥ २ ॥ विश्वविस्तृत
महाप्रज्ञाव ते ज्ञावतेज इह मातिनो युगे ॥ उज्जते दिनकरे हि नासुरे नासुरेश्वरपुर
स्य किं नवेत् ॥ ३ ॥ अर्बुदस्य नवता व्यजावि या जावियात्रिकजनेष्वचीतिद ॥
पश्यतोहरनृतापि सारसा सारसाधुनिचिता नवत्तरां ॥ ४ ॥ ग्राममात्रमपिजीरप
द्विका पद्मिकाननसहोदरीव या ॥ त्वत्पदस्थितिबलेन साधुना साधुनायकपुरीवजा
सते ॥ ५ ॥ त्वां नमत्यशिववार्धितारकं तारकंकणसुमैः प्रपूज्य यः ॥ प्राप्य चिन्म
यमनेनसं पदं संपदं ससमुपैति शाश्वतीं ॥ ६ ॥ त्वत्पुरः प्रकुरुते प्रज्ञावनां ज्ञावनां
जिन निधाय यो हृदि ॥ निश्चितं स लज्जते न दुर्गती दुर्गतीर्णनवसागर प्रज्ञो ॥ ७ ॥
यो दधाति हृदि तैः ऽन्धिपंकजं पंकजं मलमधः करोति सः ॥ तत्तयेपि न नवंति पा
र्श्वतः पार्श्वतस्यतु नवोद्भवत्रमाः ॥ ८ ॥ त्वत्स्मृतेरपि जना निरामया रामया चरमया
निरामया ॥ योगिचूपण नवंति चूपिता चूपिताः किल सुधाशनाश्च ॥ ९ ॥ त्वत्प्रण
तिलालसादरं सादरं दधति जातुनाध्वनिं ॥ यत्र यांति ननु जानुजानवो जानवोद
य नमस्तु तत्र किं ॥ १० ॥ अंतरंगरिपवोऽकृपापराः पापराशिहर पीमयंति मां ॥
सत्यपि त्वयि विजो कृपालये पालयेश शरणागतं ततः ॥ ११ ॥ त्वन्मयं जगति
यस्य मानसं मानसं यमनतस्य दुर्हराः ॥ तस्करानलपयः करेणवो रेणवो जिन न
वंति तत्क्षणात् ॥ १२ ॥ देवशाखिमणिधेनुदेवता देव तावदिह वांछितप्रदाः ॥ या
वदेव तव धामनामजं नाम जंतुमनसि प्रदीव्यति ॥ १३ ॥ ज्ञानिनं जगदिनं निरंजनं

रंजनं त्रिजगत पुरातनं ॥ त्वां स्मरामि सकलंच निष्कलं निष्कलंकमचलं महाबलं ॥ १४ ॥ इष्टं य प्रयत. स्तवीति सततं श्रीजीरपल्लीपुरीवासं पार्श्वजिनप्रभुं प्रकटित प्रौढप्रतापोदयं ॥ सोवश्यं सुनग नविष्णुरधिकं धर्मार्थकामामृतश्रीं स्त्रीनिशिव स्वयं गुणगणाश्लिष्टानिराश्लिष्यते ॥ १५ ॥ इति श्रीजीरपल्लीपार्श्वस्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीफलवर्द्धिजिनपार्श्वस्तवनं ॥

सयलाहिवाहिजलहर, समूहसहरणचडपवमाण ॥ फलवर्द्धिपासनाह सधुणि मो फणय इष्टफलं ॥ १ ॥ विदुयास विदुयास, विदुयासं पत्तमनिधुणति तुम ॥ अम यरया अमयरया, अमयरया पुणइखमवयण ॥ २ ॥ समणाण समणाण, समणा ण लंघिठं फुरइ सत्ती ॥ विणयाण विणयाण, विणयाणदणनयाहि मुदे ॥ ३ ॥ अ हिरन्ना अहिरन्ना, अहिरन्ना विणियमंति कयपूया ॥ सवाही सवाही, सवाहीणा तुह य नत्ता ॥ ४ ॥ गयवाहा गयवाहा, गयवाहा अरहियापइपसत्ते ॥ परमहिया परमहिया, परमहिया सह न दुति नरा ॥ ५ ॥ सववणा सववणा, सववणामयरि क हवति जणा ॥ सुहयगया सुहयगया, सुहयगया तुह पसाएण ॥ ६ ॥ कणयाउ कणयाउ, कणयाउ रसत्ती तुम नवण ॥ नदवओ नदवओ, नदवओ रिद्धिसिरिया ण ॥ ७ ॥ नाएण नाएण, नाएण चियति लोहसुहउत्ति ॥ नयराई नयराई, नयरा ई सुयुणपोराण ॥ ८ ॥ फलवर्द्धी फलवर्द्धी, फलवर्द्धी दाइणा तुमे विहिया ॥ सन्न यरी सन्नयरी, सन्नयरीणतयाइजया ॥ ९ ॥ समणाली समणाली, समणाली ण तहागमे धन्ना ॥ चरणरया चरणरया, चरणरया नाइचत्तितिरी ॥ १० ॥ निहप्पहस्त निह, प्पहस्त, निहप्पहस्त मोहदले ॥ रयणायर रयणायर, रयणायर शुहिर तुह नमो ॥ ११ ॥ इत्थं शुउत्ति सिरिपास जगन्निवास सिगारहारफलवर्द्धिपुरीतिरीए ॥ बुद्धीयराकयजिणप्पहस्सरिवाणी श्रूयञ्चमे वियर अंतररोगमुखं ॥ १२ ॥

॥ इति श्रीफलवर्द्धिपार्श्वनाथस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीचण्डप्रज्ञस्वामिस्तवनं ॥

॥ संस्कृतं ॥

नमो महत्सेननरैस्तनूज जगत्कानलोचनचृंगसरोज ॥ शरन्नयलोमसमद्युतिकाय दयामय तुन्यमनतसुखाय ॥ १ ॥ सुखीकृतसादरसेवकलङ्घ विनिर्जितडुर्जयज्ञाव विपद् ॥ सुरासुरवृदनमस्कृत नद महोदय कल्पमहीरुहकद ॥ २ ॥

॥ प्राकृत ॥

जय निरसिय तिहुयणजतु पंति जय मोहमहीरुहदलनदति ॥ जयकुवक

लियसमदंतयंति जयजय चंदप्पह्वंदकंति ॥ ३ ॥ जय पण्यपाणिगणकप्परु
रुक्क जय जगडिय अपयमकसयपरुक्क ॥ जय निम्मलकेवलनाणगेह, जयजयजिणिं
द अप्पडिमदेह ॥ ४ ॥

॥ शौरसेनी ॥

विगदडुहहेडु मोहारिकेदूदयं दलिदगुरुडुरिदमध विहिदकुंमदरुक्कयं ॥
नाथतं नमदिजोसदटनदवत्सलंलहदिनिच्चदि गतिं सोददं निम्मलं ॥ ५ ॥

॥ मागधी ॥

असुलसुलविसलनलनाय सेविवपदे नमिल जय जंतुतुदि दिन्नसिवपुलपदे ॥
चलनपुलनिलद संसालिसलसीलुदे, देहि महसामितंसालि सासदपदे ॥ ६ ॥

॥ पैशाचिकं ॥

तलिताखिलतोसतया सतनं मदनानलनीलमनानगुणं ॥
नलिनारुणपाततलानमते जिननो इधतं सशिवं लज्जते ॥ ७ ॥

॥ चूलिका पैशाचिकं ॥

कलनालिकनातुलतप्पहलं चलनीकल चालुयशप्पसलं ॥
ललनाचनकीतकुनंलुचिलं चिनलावमहंसमलामिचिलं ॥ ८ ॥

॥ अपभ्रंश ॥

सासयसुक्ख निहाणुनाहनदिष्ठो जेहिं तउं पुन्नविहूणउजाणु निफलजम्मू तिहं
नरपसुहं ॥ ९ ॥ निम्मल तुह मुहचंडुजे पडुपिक्खुइं पसरिसिउं इयनिरुवमआणंडु ति
ह मुनिसामी विप्फुरइ ॥ १० ॥

॥ ध्यं समसंस्कृतं ॥

हारिहारहरहासकुंदसुंदरदेहानय केवलकमलाकेलिनिलय मंजुलगुणगणमय ॥
कमलारुणकरचरणचरणनरधरणधवल बलसिद्धिरमणिसंगमविलासलालसमलम
वदल ॥ ११ ॥ नवनवदवजलवाहविमलमंगलकुलमंदिर वामकामकरिकेलिहरण
हरिवरगुणबंधुर ॥ मंदरगिरीगुरुसारसबलकलिचूरुहकुंजर देहिमहोदयमेव देव म
म केवलिकुंजर ॥ १२ ॥ इति जगदनिनंदन जनहृदि चंदन चंडप्रन जिनचंडवर ॥
पड्नापानिष्ठुत मम मंगलयुतसिद्धिसुखानि विजो वितर ॥ १३ ॥

इति श्रीजिनप्रनसूरिकृतचंडप्रनस्वामिसक्तं पड्नापास्तवनं संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीवर्द्धमाननिर्वाणकल्याणकस्तवनप्रारंभ ॥

श्रीतिक्षार्थनरेशवशकमलाशंगारचूडामणेर्यव्याना दुरपोहमोहतिमिरप्रोक्तासने
 ऽहर्माणे ॥ कुर्वे किंचन काचनोज्वलरुचेर्निर्वाणकल्याणकस्तोत्रं गोत्रनिदर्चनीयचर
 णानोजस्य वीरप्रजो ॥ १ ॥ प्राप्य देव शरदादिसप्तति शीतगौ पवनदेवतर्हणे ॥
 तामुपायत रसेन कार्तिकाऽभावसीनिशि शिवश्रियं नवान् ॥ २ ॥ हस्तिपालकनृ
 पालपालिता पूर्न पूरयतु मन्मन शुचा ॥ यत्र दर्शंश्च चक्ष्मा नवानस्तमाप नवताप
 हा पुन ॥ ३ ॥ ऊर्जदर्शनिशि दर्शितर्क्ष्यस्तत्रपुर्णखिलवर्णजा. प्रजा ॥ तन्महोदयमही
 तथाऽधुनाऽप्युत्सव विदयतेऽनुवत्सर ॥ ४ ॥ यैर्ध्वनिस्तव पपे श्रव पुटै पोडशप्रहरदे
 शनाविधौ ॥ तान्निवेद्य धुरि धन्यताजुषा रेखया न खलु सुप्यतेऽन्यत ॥ ५ ॥ पुण्यपाप
 फलपाकवर्णनामध्यमध्ययनपक्तियुक्शत ॥ व्याख्या स्फुटमष्टपदरुतिव्याकृतीश्च
 परिपदपुरस्तदा ॥ ६ ॥ जीवति त्वयि जिनेऽनूतिना त्वत्प्रणामविधिजंगीरुणा ॥ नून
 मेप्यत न देव केवलज्ञानसपदनुरागजागपि ॥ ७ ॥ यद्विधेयमुपदिश्य गौतम प्रैपि
 नक्तिनृदपि त्वयाऽन्यत ॥ रोगिण कटुकजायुपानवज्ज्यायसेऽस्य चरुपे गुणाय तत्
 ॥ ८ ॥ त्वद्विद्वद्ववतत्सुरावली या न देहमणिनूपणाशुचि ॥ सा कुहूरजनि र
 स्ततामसा पूर्णिमानिशमुपाहसदध्रुव ॥ ९ ॥ निर्वृते त्वयि विजोक्ष्य विष्टप ध्वातपूरपरि
 पूरितोदर ॥ रोदयत इव रोदसी प्रतिश्रुजरेण रुरुड पुरदरा ॥ १० ॥ वन्दिह्वायुजलवेश्व
 रै सुरैस्तैलपर्णिकरुतागसरुते ॥ नूतिमात्रमपि नूतिधाम ते ऽपस्पृशन् बत न तान् र
 जोऽस्पृशत् ॥ ११ ॥ नक्तितो महितुमीशवासवास्तावकीनहनुसग्रह व्यधु ॥ नूनमह्विज
 याय तावकानुग्रहेण हनुमत्वमिहव ॥ १२ ॥ कुग्रहा न तव जानु शासन वीर बाधितुम
 लजविभव ॥ एकक स खलु नस्मकग्रहो बाधते नवदुपेक्षितस्तदा ॥ १३ ॥ जग्मुपि त्व
 यि शिव नराधिपास्तद्वहण गृहमणीनबोधयन् ॥ ये बभु कुनयकाननप्रुपस्त्वत्प्रताप
 शिखिन कणा इव ॥ १४ ॥ यत्र कश्चन मुनिस्त्वया समं युक्ति मैयतिरैर्जनैरिव ॥
 इ पमा समयजावलिगिना व्यंजितेन गुरुनिर्व्यपेक्षिता ॥ १५ ॥ प्रस्थिते त्वयि
 शिवाय तद्वहण संमुमूर्तुरविष्टध्वि कुयव ॥ कृड्जीववहुलामत पर सूचयत इव
 नाविनीं मही ॥ १६ ॥ यत्र यत्र चरणौ त्वयाऽर्पिता तत्तदास्पदमगाढमापता ॥ ए
 कया पुनरपापया पुरापापयाऽजनि सुरोक्तिनामत ॥ १७ ॥ यत्र मुक्तिमगम शम
 दुमावाप पापनुहिनार्कतापतत् ॥ प्रीतिमीति तरुकुलजजने नाग नागकरण करो
 तु न १८ ॥ य पतत्यशतधीस्तव वीरस्तोत्रमेतद्वधानसमेत ॥ तत्रजावरिपुरा

जि रयश्रीनाजि न प्रजवति प्रबलापि ॥ १९ ॥ इति श्रीवर्धमाननिर्वाणकव्याण
कस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीअरिनाथस्तवनप्रारंभः ॥

जय शरदशकलदशहयवदन जय हृतजगदसहनमदमदन ॥ जय नतशमगतश
मनजकदन जयजगवदरपरमपदसदन ॥ १ ॥ गतमलकमलसकलकरचरण
जननमरणजवनयजरहरण ॥ रचय चरणरसनशबलस्वन मनवमसनवमरसरम
वचन ॥ २ ॥ नवरचनरतदशशतनयन नयवनजलदजलजदलनयन ॥ फलद
कलकलयजयकरयजन नमदशमपदरशममनजजन ॥ ३ ॥ अमरफलदपदहर
पदकमल गजकरसरलसबलकरयमल ॥ जनयसनयमतनतजनसकल मतफ
लमपमलकलमलमकल ॥ ४ ॥ नयमयवचनपवनसमवमत परमतजलदपट
लमनसमत ॥ शमदमयमसरसरमसमय जवपतनजजयमज मम शमय ॥ ५ ॥
धनखकनकशकलयनवरज मदकलकरणकलनजयशरज ॥ शरणदचरणनरकदर
शमन सदयमदयमफलयगजगमन ॥ ६ ॥ नतशतमखतमखलजनमदर ग
मयपरमपदमजयदसदर ॥ नवनवजवननवदशमगम शकलनगजकलगलदन
वगम ॥ ७ ॥ तमचयमपनयतपमहतपन परसमयजरजहरपदजपन ॥ समज
नदमनकमनगजकरट दलनसबलतमहतमदचरट ॥ ८ ॥ मदनयनगमशरणन
रशरण गतरणसदवतरणवरकरण ॥ परसहचरसमरसजगदवन समवसरण
रमदहमहजवन ॥ ९ ॥ सततमचरचरजगदवगमक मननजनकथनतरतमशम
क ॥ परपदनगरगमनरणरणक मफलदशमसफलप्रथजणक ॥ १० ॥ रसनर
लसदनलसनमदमन जवनपवनचरनरयतसमर ॥ दलयबहलमलमरवरवशत
मतरतनरशतगतपरवशत ॥ ११ ॥ कपटशकटजलशयसमनवक जनमवगमय
समयरसमवक ॥ गदगजरणफणधरदकदहन धनहरमरकजदरहरमहन ॥ १२ ॥
समतसतमहपरमतकलस गणधरगणधरशमरसकलस ॥ जवदनवदपदलयलस
दवम वनमवनमयसहनमहनवम ॥ १३ ॥ एवं श्रीअरतीर्थराज तव यो दुःक
र्मरोगहृदि कामः केवलवर्णसंस्तवसुधास्वादं विधत्ते सुधीः ॥ श्रेयो वा न जरामर
त्वपदवीसौख्यानि बाह्यंतरा मित्राली जय सुंदरः स नियतं शिष्यते मानवः ॥ १४ ॥
इति केवलाक्षरमयं श्रीअरिनाथस्तवनं संपूर्णं ॥

॥ શ્રીવીતરાગાય નમઃ ॥

॥ અર્થ શ્રીયશોવિજયજી ઉપાધ્યાયેકૃત અધ્યાત્મમતપરીક્ષાપ્રારંભ ॥

॥ આર્યા વૃત્ત ॥ પણમિય પાસેજિણંદં, વંદિઅ સિરિવિજયદેવસૂ
રિદં ॥ અન્નપ્પમયપરિક્ક, જહ્વોદ્દમિમં કરિસ્સામિ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા - સર્વ કલ્યાણની સિદ્ધિને અર્થે, શ્રીપાર્શ્વનાથને પ્રણામ કરીને, તથા સપ્રતિ વિજયમાન તપાગહ્વાધિરાજ જે શ્રીવિજયદેવસૂરી તેમની વદના કરીને, પોતાના વોધને અનુસારે, આ અધ્યાત્મમતપરીક્ષાનામનું પ્રકરણ હું કરું છું

ઉપોદાત - કોઈ આગંકા કરે કે, શુદ્ધ તત્ત્વનો જે અંગીકાર તેને અધ્યાત્મ કહેહે તેમાં કોઈ વિવાદ નથી, ત્યારે પરીક્ષા તે ગાની કરવી ? જે વસ્તુમા સદેહ પમે તેની પરીક્ષા કરાય છે, નિસ્સંદેહ વસ્તુની શી પરીક્ષા ? માટે આ અધ્યાત્મમત પરીક્ષાનામનું પ્રકરણ કરવાનું કોઈ પ્રયોજન લીગમા આવતું નથી તેને કહેહે ॥૧॥

અન્નપ્પં ણામાઈ, ચત્તવિદ્દ ચત્તવિદ્દા ય તથતા ॥

તત્ત્વ ઇમે અપ્પુત્તિય, ણામેણન્નપ્પિઆ ણેઆ ॥ ૨ ॥

વ્યાખ્યા - અધ્યાત્મના ચાર પ્રકાર છે એક નામઅધ્યાત્મ, લીજો સ્થાપનાઅધ્યાત્મ, ત્રીજો હ્યઅધ્યાત્મ અને ચોથો જાવઅધ્યાત્મ ચેતન તથા અચેતન એ બેમાની કોઈ પણ વસ્તુનું અધ્યાત્મ એવું નામ રાખેલું હોય તે નામઅધ્યાત્મ, અધ્યાત્મવત્ત યતિના આકારનું ચિત્ર કહાડ્યું હોય તે સ્થાપનાઅધ્યાત્મ, અને જેથ કી જાવઅધ્યાત્મ વત્તપન્ન થાય, જેવા કે, પ્રતિમાદર્શન, સજુરુસેવા, અને અધ્યાત્મશાસ્ત્રાન્યાસ, એ ત્રણે જાવાઅધ્યાત્મના કારણ છે, માટે તે હ્યઅધ્યાત્મ, તથા આત્માના જે શુદ્ધ પરિણામતે જાવ અધ્યાત્મ કહિયે તેમ અધ્યાત્મીના પણ પૂર્વોક્ત રીતે ચાર પ્રકાર છે તેઓમા હજા જેઓના મતનો વિચાર કર્તવ્ય છે, તે નામઅધ્યાત્મ વત્ત છે. તેઓના મતની આશકાનું નિવારણ કરવું, તે આ ગ્રંથનું પ્રયોજન છે. ॥૨॥

૩૦ - પૂર્વોક્ત ચાર પ્રકારના અધ્યાત્મમાનો જાવઅધ્યાત્મ મોહનું કારણ છે માટે તેનું વિશેષકરી સ્વરૂપ કહેહે -

જા ચલુ સદ્ધાવસિદ્ધા, કિરિઆ અપ્પાણમેવ અદ્ધિગિવ ॥

જણ્ણ પરમક્ષણં, સા ઢસણ નાણ ચરણદ્ધા ॥ ૩ ॥

વ્યાખ્યા - જહાંશુધી કપાય તથા હિયને વશ થયોયકો સસારનેવિષે આત્મા

ફરે છે, તહાંશુધી આત્માનેવિષે કર્મનો અધિકાર છે; સ્વતઃ આત્માનો અધિકાર નથી. કેમકે, આત્મસ્વનાવનું આહ્વાદન થાણું છે. જેમ મલડ્વ્યના યોગે સુવર્ણનું આહ્વાદન થઈ જાય છે, તેથી તેનો સ્વનાવ પ્રગટ થઈ શકતો નથી. તેમ કર્મના યોગે આત્માનું આહ્વાદન થઈ જાય છે, તેથી તેનો જ્ઞાન, વિજ્ઞાન, તથા અમૂર્તત્વાદિ સ્વનાવ પ્રગટ થઈ શકતો નથી. અને નામકર્મ તે આત્મસ્વનાવને પલટાવીને નર, તિર્યંચ, નારકી, તથા દેવતાપ્રમુખના પર્યાયરૂપ પોતાના સ્વનાવને પ્રગટકરે છે. જેમ તીવ્ર અગ્નિમાં સુવર્ણને નાસ્ત્યાથી તે મલ જ્યારે બલી જાય ત્યારે સુવર્ણનો શુદ્ધતાદિસ્વનાવ પ્રગટ થાય છે. તેમ શુનપરિણામ પૂર્વક તપશ્ચર્યાપ્રમુખ થકી જ્યારે કર્મોનો દ્વય થઈ જાય છે, ત્યારે આત્માનો જ્ઞાનાદિરૂપ સ્વનાવ પ્રગટ થાય છે. એટલે કર્મનો અધિકાર ટલીને સ્વતઃ આત્માનો અધિકાર પ્રવર્તે છે, એ અધિકારની જે ક્રિયા તેને જાવઅધ્યાત્મ કહિયે. તે આત્મ જ્ઞાનરૂપ એક વસ્તુ હોવાથી બોધરૂપ છે માટે જ્ઞાન કહિયે; તેમજ રુચિરૂપ હોવાથી સમ્યક્ત દર્શન કહિયે; તથા પ્રાણાતિપાતાદિક આશ્રવનિરોધરૂપ હોવાથી ચારિત્ર કહિયે. યતઃ “આત્માનમાત્મનોવેત્તિ, મોહત્યાગાદ્યઆત્મનિ॥ તદેવ તસ્ય ચારિત્રં, તજ્ઞાનં તચ્ચ દર્શનં.”

૩૦ કોઈ આશંકા કરે કે, જાવાઅધ્યાત્મ તથા શુદ્ધોપયોગ એ બે શબ્દોનો અર્થ એક છે. જેમ ઉપાધિરહિત સ્ફટિકનો નિર્મલ સ્વનાવ છે. તેમ પરડ્વ્યસંગરહિત જીવનો નિર્મલ સ્વનાવ છે. તેનેજ શુદ્ધોપયોગ કહે છે. અને એનેજ ચારિત્ર કહે છે. પરડ્વ્યસંગે જીવનો જે મલિન સ્વનાવ થાય છે, તેને અશુદ્ધોપયોગ કહે છે એના બે જોડ છે:—એક શુનોપયોગ બીજો અશુનોપયોગ. દેવ ગુરુ તથા ધર્માદિક ઉપર જે પ્રશસ્ત રાગ હોય છે, તેને શુનોપયોગ કહે છે. જેમ રાતા ફૂલના સંગથકી સ્ફટિકનો રાતો રંગ થાય છે, તેમ જાણવું. અને જે અપ્રશસ્ત રાગ તથા ઢેષ હોય છે, તેને અશુનોપયોગ કહે છે. જેમ કાલા ફૂલના સંગથકી સ્ફટિકનો કાલો રંગ થાય છે, તેમ જાણવું. એ બન્ને મૂલ સ્વનાવને ઢાંકી લિયે છે, તેથી અશુદ્ધોપયોગ કહે છે. એનેજ શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્રના ઢેડ કહે છે: એનાં આયતન પરડ્વ્ય છે ત્યારે શ્વેતાંબરનેવિષે ચંડક ઉપકરણરૂપ પરડ્વ્યનો સંગ હતા અધ્યાત્મ કેમ પ્રગટ થાય? તેને ઉત્તર કહે છે. ॥ ૩ ॥

एविना रागद्वोसो, अक्षप्परसेहि किंचि पडिकूलं ॥

परद्वं उवगरणं, किंपुण देहुव धम्मं ॥ ४ ॥

व्या० मात्र रागद्वेषविना बीजूं कोई पण परद्वय ते शुद्धोपयोगरूप अध्यात्म ने प्रतिकूल नथी. एम जो अंगीकार नही करशो तो लोकमा सर्वत्र धर्मास्तिका यादिक परद्वय जखा ठे, ते वधा प्रतिकूल कहेवासे तेम तो मंजवे नही, माटे शुद्धोपयोगरूप अध्यात्मने राग द्वेषज प्रतिकूल ठे, एविनाबीछु कोई परद्वय प्रतिकूल नथी. एम जाणवु जो एम कहेशो के परिग्रहीत परद्वय अध्यात्मनुं विरोधीज ठे, पण अपरिग्रहीत परद्वय अध्यात्मनुं विरोधी नथी. ल्यारे शरीर रूपद्वय परिग्रहीत उतां केम अध्यात्म उत्पन्न थायठे? जो एम कहेशो के, शरीर धर्मनुं कारण ठे तेथी अध्यात्मनो विरोधी नथी. ल्यारे धर्मोपकरण पण धर्मना साधन होवाथी अध्यात्मना विरोधी थाय नही. ए सामान्यपणे उत्तर कवु उ० कोई एवी आशंका करे के ज्याशुधी उपधि होय त्या शुधी सर्वथा अध्यात्मनी सिद्धि थाय नही तेनुं मत दूषित करेठे - ॥ ४ ॥

उपधिसहितो ए सिद्धि, सतुसा जह तंडुला न सिद्धति ॥
इय वयण पक्षितं, दूरे दिष्टतवेसम्मा ॥ ५ ॥

व्या० - उपधिसहित जीव सिद्धताने पामे नही जेम तूससहित चोखो सीजे नही, तेम जाणवु. जेम चोखाने तूस दोषरूप ठे, तेम उपधि जीवने दोषरूप ठे. एवं वचन अमरचंद नामना दिगंबरनुं छुडंज नाख्यु ठे, माटे ए दृष्टांत स मीचीन नथी. केमके, चोखाने तूसरूप दोष ते स्वरूपयकी ठे, अने जीवने उपधिरूप दोष स्वरूपयकी नथी. जीवने उपधिरूप दोष जो स्वरूपयकी होय, तो रूपकश्रेणीए चढेला यतिना स्कंधउपर वस्त्र नाखिये तो तेने केवलज्ञान उत्पन्नयवु न जोये अने तूससहित वस्तु सीजे नही. ए पण सर्वथा सजवित नथी. केमके, मुग प्रमुख तूससहित सीकता दीगमा आवेठे. माटे ए पण एकांत नथी, अनेकांत ठे. उ० - परवादी जे दोष उपधिनेविपे कहेठे, ते दोष शरीरनेविपे पण सजरे ठे, ते देखडावे ठे - ॥ ५ ॥

जा उपगरणे मुष्ठा, अपरंजो वा असंजमो तस्स ॥
तद् परद्वयस्मि रई, सा किण तुद् सररीरिवि ॥ ६ ॥

व्या० - जो एम कहेशो के, उपधि राख्याथी मूर्ता थायठे. ल्यारे शरीरउपर केम मूर्ता थती नथी. उपधिनी मूर्ता तो शरीर मूर्तानिमित्त ठे. तेथी शरीरने

अधिक मूर्छा संजवे. एतुं समाधान जो आवी गीते करिये के, मूर्छा ना वे जेद ठे:- एक मारुं मारुं एवो ममत्वपरिणाम, अने बीजो पामेली वस्तुउपर अवि योगनो अध्यवसाय; ए आर्त्तध्याननो जेद ठे. तेओमांती पहेली जे शरीरविषे ममत्वपरिणामरूप मूर्छा कहौठे, ते तो सम्यक्दृष्टिने पण थाय नही; केमके, ते ज्ञानी ठे. अने ममत्वपरिणाम तो अज्ञाननिमित्त ठे. एथीज सम्यक्दृष्टि विषयादिकनुं सेवन करतो ठतां पण तेने परमार्थथी विषयसेवनरहित कह्यो ठे; त्यारे यत्तिनेविषे ते शुं कहेबुं! अर्थात् यति तो सर्वथा विषयसेवनरहित ठे. अने बीजी आर्त्तध्यानरूप जे मूर्छा ठे ते धर्मध्यानना प्रजावेकरी शरीरविषे था य नही. एज समाधान उपकरणनेविषे पण जाणी लेबुं. जो एम कहेशो के, उपकरण राख्याथी तेना ग्रहण तथा त्यागथी आरंज थायठे., ए वात पण असं जवित ठे. केमके, आरंज तो शरीरना करचरणादिनी क्रिया कखाथी पण थाय ठे. जो कहेशो के शरीरना करचरणादिकनी क्रिया जयणाएकरी थायठे. तो जय णाएकरी धर्मोपकरण लेतां तथा मूकतां पण आरंज थतुं नथी. जो एम कहे शो के, धर्मोपकरणथकी शुद्धात्मपरिणाम जंगरूप हिंसा थायठे. त्यारे शरीरथ की केम हिंसा थती नथी? ज्यारे मूर्छाविना शरीरथकी हिंसानो संजव थतो न थी, त्यारे मूर्छाविना धर्मोपकरणनो पण संजव केम थंगे! जो एम कहेशोके, धर्मोपकरणथकी परडव्यनेविषे रति होवाथी आत्मडव्यमां रति थती नथी. त्यारे शरीरथकी पण डव्यरति केम नथाय? किंतु थवीज जोइये एनो विचार करो.

उ०:- परडव्यरतिने वे विकल्पेकरी दूषित करेठे:- ॥ ६ ॥

तह परदबम्मि रई, परिणामो रक्खणाणुबंधो वा ॥

उहओ तणु सममुवहिं, पासंतो किं ए लजेसि ॥ ७ ॥

व्या०:- परडव्यरति ते शुं काययोगना परिणामरूप ठे के, संरक्षणानुबंधी रौडध्यानरूप ठे? जो प्रथम काययोग परिणाम कहेशो तो शुनकाययोगे दोष केम लागे? अर्थात् एम तो संजवे नही. अने जो संरक्षणानुबंधी रौडध्यानरूप कहेशो तो ते पण संजवशे नही. केमके, घोरादिकथकी सर्व प्रकारे जे वस्त्रा दिकनुं बचावबुं, तेने संरक्षण कहेठे, ने तेनुं जे निरंतर चिंतन करबुं, तेने अनुबंध कहेठे. एतुं रौडध्याननो जेद जो उपधियकी थाय तो शरीरथकी पण थबुं जोइये. केमके, सर्प, चोर, तथा कंटकप्रमुख थकी शरीरनी रक्षा करवाना थ

अवसाय पण घणानेविषे दीर्घमां आवेढे. एने तो रौडध्यान कहेता नथी। जो एम कदेशो के, यतिने शरीरनेविषे राग नथी होतो, तेम उता सर्पादिकधी शरीर नीरह्मां तो धर्मसाधनने अर्थ करेढे तेथी तेना अथ्यवसाय अशुन होता नथी एम पण सजवे नही। केमके, यतिने शरीरनी पढे धर्मोपकरणउपर पण राग हो तो नथी तेम उता तेनीरह्मा पण धर्मसाधनने अर्थ करेढे एवी रीते शरीरना जे वाज धर्मोपकरण ठरेढे तेम उता तेओनी उच्चापना करतां तमने शरम थती नथी।

उ० - कोई आशका करे के, उपकरण जे ठे ते ध्यानना विरोधी ठे केमके, तेओना प्रतिक्षेखनादि बाह्यव्यापारना योगे अतर आत्मतत्त्वनेविषे चित्त एकाग्र तारूपध्यानमां विघ्न थायढे. एम कहेनाराने उत्तर दिये ठे ॥ ३ ॥

जो किर जयणापुढो, वावारो सोण जाण पडिवस्को ॥

सौचेव होइ जाण, जुगवं मण वयण कायाण ॥ ५ ॥

व्या० - आवश्यक पडिलेहणाप्रमुख जे जयणाएकरी व्यापार थायढे ते प ए ध्याननो विरोधी होवोजोये, एने तो कोई विरोधी कहेतो नथी किंतु एतो ए क कालाश्रित मन, वचन, तथा कायासबंधी ध्यानरूप होयढे जेमके, शुनयो गे करीमन एकाग्र होयढे, एनेज मन संबंधी ध्यान कहेढे, निरवद्य वचन बोला यढे, अने सावद्य वचननो त्याग थायढे, एनेज वचनसबंधी ध्यान कहेढे, अने शुनयोगनेविषे यत्नेकरी कायानी दृढता थायढे, एने कायसबंधी ध्यान क हेढे जो तमे एम कदेशो के, जगवते एकसमयनेविषे वे क्रियानो निषेध कह्योढे, तेम उता एकसमयाश्रित मन, वचन तथा काया संबंधी ध्यान केम सजवे ? ए नो उत्तर आमढे - जगवते जे एकसमयनेविषे वे क्रियानो निषेध कह्योढे ते निन्न विषयविषे ठे, एक विषयविषे निषेध नथी कह्यो जेमके, वांदणाना आवर्त्तननेवि पे त्रण योगनी क्रिया एकज समयनेविषे थायढे यत “ निन्नविषये णिसिद्ध, किरि या दुग्गमेगयाण एगम्मि, जोग तिगस्स विज्जगिय, सुत्ते किरिया जउ जणिया ”

उ० - कोई आशका करे के, ध्यान जे ठे ते योगनो परिणाम नथी के जेनी प्रवृत्ति बाह्य व्यापार करता थाय. जो योगना परिणामरूप ध्यान होय, तो लेइया अने ध्यान एक कहेवाय एओमा काई न्यूनाधिकता होय नही तेम तो नथी देखातु लेइयाओनु रूप पण जुडंढे, ने ध्यानतुं रूप पण शास्त्रोमा जुडं कथुढे वली जो योगपरिणामरूप ध्यान होय तो चौदमे अयोगिकेवल गुण

સ્થાનકે શુદ્ધધ્યાનનો સંજવ કેમ થાય ! એ તો યોગની પરિણતિરૂપ નથી. કેમ કે, ધ્યાનતો આત્મસ્વનાવ સમવસ્થાનરૂપ છે. અને તેની उत्पत्ति આવીરીતે થાય છે:— સુખની તૃષ્ણાએકરી મોહનીયકર્મને વશ થયો થકો જીવ પરદ્રવ્યનેવિપે પ્રવૃત્તિ કરે છે, જ્યારે મોહનીયકર્મની ન્યૂનતા થાય છે, ત્યારે પરદ્રવ્યનેવિપે પ્રવૃત્તિ થતી નથી. એમથયાથી વિપયનેવિપે વૈરાગ્ય થાય છે. કેમકે, વિપયનેવિપે જે રાગ હોય છે, તે વિષય પ્રાપ્તિપૂર્વક હોય છે. અને રાગના અજાવે વૈરાગ્ય હોય છે. વૈરાગ્યથી મનનો રોધ થાય છે. કેમકે, મનની પ્રવૃત્તિ વિષયવિના થતી નથી. જેમ તૃણરહિત સ્થાનકનેવિપે પડેલી અગ્નિ પોતાની મેલેજ નાશને પામે છે. તેમ વિષય વિના મન પોતાની મેલેજ સ્થિરતાને પામે છે. મનનો નિરોધ થયાથી ચંચલતા મટી જાય છે. અને પછી મન એકાગ્ર થઈને આત્માનેવિપે પ્રવૃત્ત થાય છે. એ આત્મસ્વનાવને ધ્યાન કહે છે. યતઃ “જો સ્વવિદમોહકલુસો, વિષયવિરત્તો મણેણ સંજિતા; સમવચ્છિદો સહાવે, સો અપ્યાણે દવદિજા દા.” ઇતિ પ્રવચનસારે. એવું સદ્ ચેતન સ્વનાવરૂપ જે ધ્યાન તે, બાહ્ય વ્યાપાર કરતાં, તથા પરદ્રવ્ય અધિકરણ ક્રિયાઠતાં કેમ પ્રગટ થાય ? એનો નિર્ણય કરે છે. ॥ ૬ ॥

જાણ તિકરણ પયત્તો, એ સહાવો તેણ જેણ સિદ્ધસ્સ ॥

इह एठाणविनागो, कह सुक्खाणनेच्चाणं ॥ ६ ॥

આજ મન વચન તથા કાર્યારૂપ ત્રિકરણ એટલે ત્રણ યોગનો પ્રયત્ન કહ્યાથી ધ્યાનની સિદ્ધિ થાય છે ; માટે યોગપરિણામરૂપ ધ્યાન છે ; પરંતુ ઉપયોગરૂપજ ધ્યાન નથી. અને લેશ્યા પણ યોગપરિણામરૂપ છે. તેથી યોગપરિણામપણે તો ધ્યાન તથા લેશ્યા એ બન્ને સરખા છે ; પરંતુ બન્નેનાં લક્ષણો જુદાં જુદાં છે. લેશ્યા જે છે તે યોગનો ચલાચલ પરિણામ છે, અને ધ્યાન જે છે તે યોગનો નિશ્ચલ પરિણામ છે. અયોગીને યદ્યપિ કરણવ્યાપાર નથી, તથાપિ ઠતા મન વચન તથા કાર્યના નિરોધરૂપ પ્રયત્ન કરે છે તે પ્રયત્ને કરીને જે ત્રણે યોગનો નિરોધ થાય છે, તેનેજ ધ્યાન કહે છે. અને આંહી જો આત્મસ્વનાવ સમવસ્થાનરૂપ ધ્યાન લડ્યે તો સિદ્ધને પણ ધ્યાનનું કર્તૃત્વ ઠરશે. શાસ્ત્રોમાં તો સિદ્ધનેવિપે ધ્યાનપ્રજ્ઞતિ સર્વ ક્રિયાનો અજાવ કહ્યો છે. જો એમ કહિયે કે, સિદ્ધને વ્યાવહારિક ધ્યાન તો નથી, પણ આત્મસ્વનાવરૂપ નૈશ્વર્યિક ધ્યાન તો છે. જો એમ હોય તો યોગનો નિરોધ કહ્યા વિના પૂર્વકોન્નિપર્થેત કેવલીને ધ્યાનનો નિષેધ કેમ કહ્યો છે ? આત્મસ્વનાવ સમ

वस्थान तो केवलीने सर्वथकी अधिक ठे. ए कारण माटे अयोगीने तो योगनि रोधरूप ध्यान ठे, अने उग्रस्थने करणना दृढव्यापाररूप ध्यान ठे. एवी रीते छुन योगेकरी प्रवर्त्तनीय जे ध्यान, तेमा वाद विवाद शानो होय ।

उ० कोई आशंका करे के, जो उपकरण होय तो राग पण होय, माटे उपकरण सर्वथा त्याग करवा योग्य ठे, तेम जो न करिये तो उत्सर्गमार्ग केम रहे? एप्रश्ननो उत्तर दिये ठे.— ॥ ए ॥

जां खलु सरागचरिआ, साविय उस्सगगमगगसंलग्गं ॥

मांतु अववायपय, अइणसगी परविसैंसो ॥ १० ॥

व्या० जे स्थिविरकटपरूप सरागचर्या कहेंता सरागमार्ग ठे ते पण उत्सर्गमार्गने लागेलो जे. अर्थात् अपवाद मार्ग अने उत्सर्ग मार्ग निकट संबंधी ठे यद्यपि स्थिविरकटपी पण अपवादनो तो त्याग करेठे, तथापि कोई कारण ने लीपे तेने ग्रहण पण करवु जोयेठे. अने जिनकटपी तो कदापि अपवादतुं ग्रहण करेज नही. एवी रीते स्थिविरकटपी तथा जिनकटपीना अपवाद तथा उत्सर्गमार्गमा अल्प अंतराय ठे. एटले अपवादमार्ग थकी उत्सर्गमार्गनी कांईक उत्कृष्टता ठे, तेथीज बे जेद थयाठे. अने जिनकटपनी अपेक्षाए स्थिविर कटप कह्योठे तेमज उत्सर्गमार्गनी अपेक्षाए अपवाद मार्ग कह्यो ठे जो उत्सर्ग मार्ग थकी कांईक न्यूनता वालो अपवाद मार्ग, तथा अपवादमार्गथी कांईक अधिकतावालो उत्सर्ग न कहेसु तो चौदमा गुणस्थानकना अतना समयसुधी उत्सर्गमार्गनो सजव थरो नही. केमके सर्वोत्कृष्ट सवर तिहाज ठे माटे जे ठेकाणे जे मार्ग उत्कृष्ट कह्यो होय ते ठेकाणे तेज उत्सर्गमार्ग ठे. जेमके स्थिविरकटपनेविषे चौद उपकरणज उत्कृष्ट होवाथी ते उत्सर्ग मार्ग ठे. ॥ १० ॥

उ० मूल गाथावडे पूर्वपक्षी आशंका करे ठे —

नणु वक्षंगं साहण, मववाउ अंतरंगमुस्सगगो ॥ जा पुण सराग चरिया, समुच्चिया एव सिद्धाए ॥ ११ ॥ पडिसेवणो पुणणो, अववा उ फुडो अणायारो ॥ ता वहाई गंथो, एो उस्सगगो ए अववाउ ॥ १२ ॥

व्या० — परइव्यमात्रनी जे निवृत्ति, एटले परइव्यनो कांई पण परिग्रह रह्यो न होय, मात्र आत्मइव्यनोज प्रतिबध होय, तेज सयमजुं अंतरंग कारण ठे;

એને ઉત્સર્ગમાર્ગ કહેહે. એવી સામગ્રીની પ્રાપ્તિવિના શુદ્ધોપયોગજૂમિકાએ ચઢી શકાતું નથી, ત્યારે તેની સાહ્યતા કરનારી જે ઉપધિ હોય તેનું ધારણ કરવું તેને અપવાદ કહેહે. તે ઉપધિ બંધનો હેતુ નથી, માટે નિપેધ નથી કહી. કેમકે, એ ઉપધિ સંયમરહિત પુરુષના ઉપયોગમાં આવતી નથી. કિંતુ સંયતીનેજ ઉપયોગી છે. અને મૂર્ખાનો હેતુ થતી નથી. યતઃ “ અસ્મિકુહં ઓવહિં, અપહ્વણિજ્ઞં અસં જદ જણોહિં; મુઠ્ઠાદિજણણરહિદં, ગેહ્લહુસમણોયજદિ વિઅપ્યંતે. ” તે ઉપધિ આ છે:- એક તો યથાજાતલિંગ પુજન, એટલે જેવો માતાના ડરમાંથી નીકળ્યો હોય તેવો આકાર ધારણ કરવો, બીજો વચનપુજન, એટલે જેથી શુદ્ધાત્મતત્ત્વનો બોધ થાય છે; તેનું ગ્રહણ કરવું; ત્રીજું ગુર્વાદિક વિનયરૂપ મનના પુજનનું ધારણ કરવું; અને ચોથું સૂત્રાધ્યયનના પુજનને ધારણ કરવું. યતઃ “ ઓવયરણં જિણમ ગ્ગો, લિંગં જહ જાદરૂપમિદિ નણિદં; ગુરુવયણંપિ અ વિણઠ, સુન્નઅયણં ચ પ ન્નત્તં ” એવો જે અપવાદમાર્ગ તેને સરાગચર્યા કહેહે. અર્થાત્ શુદ્ધોપયોગની ન્યૂ નતાને લીધે અપવાદમાર્ગ કહેવાય છે. પણ જે વસ્તુ પ્રતિપિદ્ધ એટલે સેવન કરવા યોગ્ય ન હોયને તેનું જે સેવન કરવું તેને અપવાદ કહતા નથી. તેને તો પ્રગટ અ નાચારજ કહેહે. તેમજ સંયતીને વસ્ત્રાદિક સેવન કરવાયોગ્ય નથી કેમકે, એ અનાચાર છે. માટે એ સર્વ પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો જોયે. વસ્ત્રાદિક પરિગ્રહનું જે ગ્રહણ કરવું તે ઉત્સર્ગ પણ નથી ને અપવાદ પણ નથી; કિંતુ અનાચાર છે, તે કેમ કરવો? એહવું જે કહેહે તેને ઉત્તર આપી તેનો સમાધાન કરેહે:- ॥૧૧॥૧૨॥

ઓવકુણ્ણ જહ સરીરં, સુહુવન્નં તહેવમુવગરણં ॥

જમ્હા તઠં મુણીણં, સુએ અણેગે ગુણા નણિઆ ॥ ૧૩ ॥

વ્યાખ્યા:-જેમ શરીર પરિગ્રહ્ય થતાં શુદ્ધોપયોગનું સાહ્યકારિ છે; તેથી પરિગ્રહ ક હેવાય નહી. તેમજ ઉપકરણ પણ શુદ્ધોપયોગનાં સાહ્યકારી હોવાથી પરિગ્રહ કહેવા ય નહી. કેમકે, એ વાત, સિદ્ધાંતોનેવિષે પણ ધર્મોપકરણના અનેક ગુણ કહ્યા છે તેથી સિદ્ધ થાય છે. જેમકે, રાત્રીયેં ચંડકાલેં કાલ ગ્રહલેતાં વસ્ત્રે કરી યતીને શીત ની પીડાટલે છે. ને જો વસ્ત્ર ન હોય તો શીતની પીડાને લીધે અગ્નિનાં તાપ પ્રમુખ ની ચિંતના થાય તેથી આર્તધ્યાન ઉત્પન્ન થાય છે. વસ્ત્રેકરી સચિત્ત ધૃષ્ટિ વી, ધૂંહરી ઓસ, વૃષ્ટિ, તથા હિરમજ પ્રમુખની રક્ષા થાય છે. ને જો વસ્ત્ર ન હોય અને ઓઠાશું શરીર હોય, તો શરીરની ગરમીની બાપથકી તે જીવોને દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે

सपातिमरजरेणु प्रमार्जवाने अर्थे मुहपती राखवी, लेवादेवा प्रमुखनी क्रियाए पूर्वं प्रमार्जवाने अर्थे तथा जैनलिगने अर्थे उंगो राखवो तथा पुरुष वेदनीयोदयादिक वर्जने अर्थे चोलपट राखवो इत्यादिक वस्त्रना गुण कदाढे अनानोगे लीधेजा जे ससक्त गोरसादिक, ते पात्रेकरीने विविए परताई शकायढे पात्रविना हाथमाज लीधा होय तो योग्य ठेकाणे केम परतवी शकाय ? तथा हाथमा सरस वस्तु, लीधाथी तेनो बिडु जो नीचे पडे, तो तेथकी कीडीओप्रमुख अनेक ज तुओनी विराधना थाय गृहस्थ नाजनने अर्थे उपनोगेपण पश्चात्कर्मादिक दोष उपजे, अने जो पात्र होय तो तेणे करी ग्लान अथवा दुर्बलने पथ्यादिक जाव वाने अर्थे उपयोगी होवाथी उपकार थायढे अलब्धिवत् तथा लब्धिवत् अस मर्थ तथा समर्थ प्रादुणाने वास्तव्य पात्र होय तो अन्नपानादिकने आपणी उपकार करे अन्यथा केम करे ? इत्यादिक वस्त्र तथा पात्रनेविषे अनेक गुणजाणी शरीरनी, पढे धर्मदेतु होवाथी तेमां परिग्रहपणानी आशका करवी नही ॥ १३ ॥

उ - उपहासयुक्त पूर्वपद्धतीनी मूल गाथा वडे आशका करे ठे -

ज५ उवहिनारगहणं, इ६ दुष्माणवज्जणणिमित्तं ॥

तो सेयं श्रीगहण, मेदुणसप्पाणिरोद्ध ॥ १४ ॥

व्या० - शीत तथा तापप्रमुखनी पीडाए करी आर्त्तध्यान उपजे नही, ते सारुं तमे एटजो बधो उपधिनो नार वेतो ठो, त्यारे मैथुन सङ्गानिमित्त आर्त्तध्यान नो त्याग करवासारु एक स्त्रीनो परिग्रह पण शासारु राखता नथी ? ज्यारे जीणादिक वस्त्र राखवाथी मूर्ठा थती नथी, त्यारे अगजग थएली तथा कुरूप स्त्री राखवाथी मूर्ठा केम थाय ? ॥ १४ ॥

उ० - ए आशंकानो उत्तर दियेढे -

एय वि दूसगाण, वयण मयणंधवयणमिव मोहा ॥

असुद्ध समोवहासो, देहादाराङ्गहणेवि ॥ १५ ॥

व्या० - तमारु बोलजु नाड (मस्करा) ना जेजु नासेवे जेम होलीना दाहा डांमा कामी पुरुषो गमे तेम बक्या करेढे अने कामने वश थया थका लाज उप जावे एवा वचनो बोल्या करे ठे तेम तमे पण मिथ्यात्वना परवगेकरी अज्ञानने लीधे मस्करिना वचन बोलो ठो ते वचनोथी अमने तो फाई थवातु नथी, पण तमे पोते तेवा ठेखाई आवो ठो. केमके, तमे पोते पण चूखनी पीडा टालवासारुं

સ્વાવાને ન મહેતો આર્તિધ્યાન થાય તેને ટાલવાસારું, તથા શરીરને જીવતું રાખવાસારું આહાર લેવાનું માનોઢો, તેમ સ્ત્રીપરિગ્રહ શાસારું માનતા નથી? માટે જેમ આહારમાં ગુણ છે, દોષ નથી. તેમ ધર્મોપકરણમાં પણ ગુણ છે, દોષ નથી. એ રૂઠું સમાધાન છે. એ કારણથી ધર્મનાં સાધનોનેવિષે જે રાગ થાય છે, તે પ્રશસ્ત જાણીને તેનેપરિગ્રહરૂપ દોષ જાણવો નહીં. ॥ ૧૫ ॥

૩૦:- સમ્યક્જ્ઞાન થવાસારું રાગ પ્રશસ્ત છે અને દેષ અપ્રશસ્ત છે તે કહેઢે:-

રાગસ્સ વ દોસસ્સવ, ઉદ્ધિસ્સ સુહાસુહે સુહાસુહયા ॥

જઇ પુણ વિસયાવેક્કા, કહ્ હોજ્જા તો વિજ્ઞાગોસિ ॥ ૧૬ ॥

વ્યાખ્યા:- સારા ઉદ્દેશોકરી અરિહંતાદિકનેવિષે જે રાગ કરવો, તે પ્રશસ્ત રાગ કહેવાયઢે. યતઃ “અરિહંતે સુયરાગો, રાગો સારીસુ બંજયારીસુ; એસ પસઢો રાગો, અક્કસ રાગાણ સાહૂણ” ઇતિ આવશ્યકે. અશુચને તજવાસારું જે દેષ કરવો પઢે તેને પ્રશસ્ત દેષ કહિયે. જેમ કે, મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, તથા અવિરતિ પ્રમુખઞપર જે દેષ થાય ઢે, તે પ્રશસ્ત દેષ કહેવાયઢે. કેમકે, તેઓવિષે જો દેષ ન થાય તો તેઓનો ત્યાગ કેમ થાય! કેવલ વિષયની અપેક્ષાએજ દેષ થાયઢે એમ ન માનવું. જો માત્ર વિષયનેઅર્થેજ દેષ થતો હોય તો તેના પ્રશસ્ત તથા અપ્રશસ્ત એ બે વિજ્ઞાગ થઈ શકે નહીં. તેમજ ઉત્તમયતીનેવિષે તથા ઉત્તમ ધર્મનેવિષે પણ જે આ લોકાદિકને અર્થે રાગ થાયઢે તે અપ્રશસ્ત કહેવાયઢે. કોઈ કહેશે કે, રાગના ઞપર કહેલા બે વિજ્ઞાગ થઈ શકેઢે કેમકે, તેના સંક્લેશ તથા વિશુદ્ધ એ બે અંગઢે. તેમ દેષના એ બે વિજ્ઞાગ થઈ શકે નહીં; કેમકે, તે નો બીજો વિશુદ્ધ અંગ નથી. માત્ર સંક્લેશરૂપ હોવાથી અપ્રશસ્ત ઢે. યતઃ “પરિણામો દો બંધો, પરિણામો રાગ દોસ મોહ જુદો; અશુચો મોહ ય દોસો, સુહોવ અસુહો હવદિ રાગો.” ઇતિ પ્રવચનસારે. એમ કહેનારાને એમ કહેવું કે, તમ ને સામાયકનેવિષે પાપ ગર્હાના અધ્યવસાય કેમ થાયઢે? જે વસ્તુવિષે દેષ ન થાય તેને ત્યાગ કરવાના પરિણામ થાય નહીં. તેવા પરિણામો તો થાયઢે તે શું અપ્રશસ્ત દેષ કહેવાય? કિંતુ પ્રશસ્ત દેષજ કહેવાય. કેમકે, પરને તાપ કરવો તે ક્રોધનો અંશ ઢે, માટે ક્રોધરૂપ જે દેષ તે પણ રાગની પઢે બે પ્રકારે હોયઢે.

૩૦:- ચાર નિરૂપાણ કરી રાગ તથા દેષનું વિવરણ કરે ઢે:- ॥ ૧૬ ॥

णामं उवणां दविए, रागो दोसो अ जाव चउजेया ॥ कम्मं जोग्गं
बद्धं, वञ्चतं मुदीरणावगयं ॥ १७ ॥ णो कम्म दवराउं, णायवो
वीस साप उंगा य ॥ संजाइ कुसुंजाइ, दोसो डुवणाईओ ॥ १८ ॥
ज राग दोस कम्मं, समुइन्न जे तओ अपरिणामा ॥ ते जावराग
दोसा, वोढमिह णय समोआर ॥ १९ ॥ कोहो माणो दोसो, माया
लोचो अ राग पजाया ॥ संगहणयमयमेय, दोसो माया अवि
वहारा ॥ २० ॥ उकुसु अस्सय कोहो, दोसो सेसेसु णठि ए
गंतो ॥ कोहोचिय लोहोचिय, माणो मायाव सदस्स ॥ २१ ॥

व्या० राग तथा द्वेषना नाम, स्थापना, इव्य तथा जाव ए चार चार प्रकार
होवाथी बन्नेना चार चार जेद थायठे जेम के, नामराग, स्थापनाराग, इव्य
राग, तथा जावराग ए चार जेद रागना थायठे तेमज नामद्वेष, स्थापनाद्वेष,
इव्यद्वेष, तथा जावद्वेष ए चार जेद द्वेषना थायठे जेतुं राग एवु नाम होय ते
नामराग कहेवाय, रागवानतुं जे चित्र कहाडेलु होय ते स्थापनाराग कहेवाय
इव्यरागना वे प्रकार ठे - एक कर्मइव्यराग, बीजो नोकर्मइव्यराग, एमाना कर्म
इव्यरागना चार प्रकार ठे - एक योग बीजो बद्धमान, त्रीजो बद्ध, अने चोथो
उदीरणाप्राप्त जे मोहनीयकर्मना पुज्जलबंध परिणामने अग्निमुख थया होय ते
योगकर्मइव्यराग कहेवाय जे मोहनीयकर्मना पुज्जलबंध क्रियाना परिणामने
पाम्या होय ते बद्धमान कर्मइव्यराग कहेवाय जे मोहनीयकर्मना पुज्जल बंध
परिणामनी निष्ठाने पाम्या होय ते बद्धकर्म इव्यराग कहेवाय अने जे मोहनीय
कर्मना पुज्जल उदयने पाम्या होय ते उदीरणाप्राप्त कर्मइव्यराग कहेवायठे
तेम नोकर्मइव्यरागना वे प्रकार ठे - एक विश्रस्ता, बीजो प्रयोग जे सध्याराग प्र
मुख देखायठे ते विश्रस्तानो कर्मइव्यराग कहेवाय, अने जे वस्त्रादिकनेविषे कु
सुजादिक राग देखायठे ते प्रयोगनो कर्मइव्यराग कहेवाय, अने जावरागना
पण वे प्रकार ठे - एक उदयप्राप्त, बीजो परिणाम मोहनीयकर्मनो उदय
थाय ते उदयप्राप्त जावराग कहेवाय अने मोहनीयकर्म परिणामने पामे ते
परिणामजावराग कहेवायठे - - - -

जेतु द्वेष एवु नाम होय ते नामद्वेष कहेवाय द्वेषवानतु जे चित्र कहाडेलु

હોય તે સ્થાપનાદેષ કહેવાય. ડ્વ્યદેષના બે પ્રકાર છે:—એક કર્મડ્વ્યદેષ; બીજો નોકર્મડ્વ્યદેષ. એમાંના કર્મડ્વ્યદેષના ચાર પ્રકાર છે:—એક યોગ, બીજો બદ્ધમાન, ત્રીજો બદ્ધ અને ચોથો ઉદીરણપ્રાપ્ત. જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ બંધ પરિણામને અનિમુખ થયા હોય તે યોગકર્મડ્વ્યદેષ કહેવાય; જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ બંધક્રિયાના પરિણામને પામ્યા હોય તે બદ્ધમાનકર્મડ્વ્યદેષ કહેવાય; જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ બંધપરિણામની નિષ્ઠાને પામ્યા હોય તે બદ્ધકર્મ ડ્વ્યદેષકહેવાય; અને જે મોહનીયકર્મના પુજ્જલ ઉદયને પામ્યા હોય તે ઉદીરણપ્રાપ્તકર્મડ્વ્યદેષ કહેવાય છે. તેમ નોકર્મડ્વ્યદેષના બે પ્રકાર છે:—એક વિશ્રાન્તા, બીજો પ્રયોગ. જે સંધ્યારાગ પ્રમુખ દેશાય છે, તે વિશ્રાન્તાનો કર્મડ્વ્યદેષ કહેવાય; તથા જે વસ્ત્રાદિકને વિષે કુસુંનાદિક રાગ દેશાય છે તે પ્રયોગનો કર્મ ડ્વ્યદેષ કહેવાય છે. અને જાવદેષના પણ બે પ્રકાર છે:—એક ઉદયપ્રાપ્ત, બીજો પરિણામ. મોહનીયકર્મનો જે ઉદય થાય તે ઉદયપ્રાપ્તજાવદેષ કહેવાય; અને મોહનીયકર્મપરિણામને પામે તે પરિણામજાવદેષ કહેવાય છે.

હવે નયેકરી રાગદેષનું વિવરણ કરે છે:—સંગ્રહ નયની રીતિએ ક્રોધ તથા માન એ બન્ને અપ્રીતિનો પરિણામ હોવાથી દેષ કહેવાય છે; અને માયા તથા લોભ એ બન્ને પ્રીતિનો પરિણામ હોવાથી રાગ કહેવાય છે. વ્યવહારનયની રીતિએ માયાની યોજના પરના ઉપધાતને અર્થે થાય છે માટે ત્રીજી માયા પણ દેષજ કહેવાય. અને ન્યાયોપાત્ત ડ્વ્યપ્રમુખને વિષે જે લોભ થાય છે તે રાગ કહેવાય છે. પરંતુ અન્યાયોપાર્જિત ડ્વ્યાદિકને વિષે જે લોભ થાય છે તે રાગ કહેવાય નહીં કેમ કે, એથી કષાયાદિકની ઉત્પત્તિ થાય છે. ક્રુજુસૂત્રનયની રીતિએ ક્રોધ જે છે તે અપ્રીતિનો જ પરિણામ હોવાથી એકાંત દેષ કહેવાય છે. બાકીના ત્રણ જે માન, માયા ને લોભ તે એકાંત દેષ કહેવાય નહીં કિંતુ અનેકાંત કહેવાય; કેમ કે, માન જ્યારે સ્વોત્કર્ષ પરિણામરૂપ હોય છે ત્યારે રાગ કહેવાય છે, અને જ્યારે પરનિંદાપરિણામરૂપ હોય છે ત્યારે દેષ કહેવાય છે. તેમજ માયા તથા લોભ પણ જ્યારે પૂર્વ પરિણામરૂપ હોય છે ત્યારે રાગ કહેવાય છે; અને જ્યારે પરહોદ્ધ પરિણામરૂપ હોય છે ત્યારે દેષ કહેવાય છે. અને શબ્દનયની રીતિએ ક્રોધ તથા લોભ એ બે કષાયરૂપ હોવાથી એમાંના માન તથા માયા અપ્રીતિના પરિણામરૂપે થઈને જ્યારે ક્રોધમાં આવીને મલી જાય ત્યારે તે દેષ કહેવાય છે; અને પ્રીતિના પરિણામરૂપે થઈને જ્યારે લોભમાં આવી મલી જાય ત્યારે રાગ કહેવાય છે. ॥૧૧॥

परद्वंमि पविती, ए मोहजाणिया । व मोहजाणावा ॥

जोगकयाहु पविती, फलकखा रागदोसकया ॥ ११ ॥

व्या० - परद्वयनेविषे जे प्रवृत्ति थाय ते तेनुं निश्चयथी मोह कारण नथी केमके, प्रवृत्ति तो मन वचन तथा काय योगथी थायते, अने फलनी इच्छा राग द्वेषथी थायते. माटे फलनी इच्छाविना यतिजो धर्मोपकरण धारण करे तो तेथी अयोग्य शु थयु कहेवाय ? केमके, फलनी इच्छाविना राग तथा द्वेष यता नथी ॥ ११ ॥

वज्जाइणेवगंथो, मुणीण मुढ विणोव गदणाउ ॥ तह

देहपालणछा, जह आहाला तुह वि इछो ॥ १२ ॥

व्या० - यतिने वस्त्रादिकनो ग्रंथ यतो नथी केमके, मात्र शरीरनी रक्षा कर वास्तारु ग्रहण करेते. तेमा मूर्ता रचमात्र पण होती नथी जेम शरीरनी रक्षाने अर्थे यति निरवद्य आहारनुं ग्रहण करेते पण तेमा मूर्ता होती नथी तेम धर्मोपकरणोविषे पण जानी लेवु ॥ १२ ॥

जह देहपालणछा, जुत्ताहारो विराहगो ए मुणी ॥

जह जुत्तवत्तपत्ता, विराहगो एव णिदिछो ॥ १४ ॥

व्या० - जेम शरीरनुं पालन करवाने अर्थे निरवद्य आहार लेता यतिने विराधक कह्यो नथी तेम निरवद्य वस्त्र पात्र राख्याथी पण विराधक न कहेवाय किंतु आराधकज कहेवाय. कोई एम कहे के, शुद्धोपयोग जे ते ते प्रदीप जेवो ते, अने नोजन तथा शरीर संचलन जे ते ते तेलपूरण तथा वाटसंचार जेवो ते एतो योग्य ते पण उपधि अयोग्य ते एवु अमरचटनुं बोलवु असमीचीन ते केमके, धर्मोपकरण धारण करवा ते प्रदीपने निर्वातस्थले राखवा जेवा ते माटे योग्यते

अणसण सहावजोगा, जह असणं अणसणं तिजुत्त

मिण ॥ जुत्तं तह वज्जाई, सहावउ तप्परिणयस्स ॥ १५ ॥

व्या० - जेम सर्व नोजननी वृत्ताथकी रहित ठता अतरंग आत्मस्वजावनी जावना करता तेना उपपजने अर्थे आहारनु जे ग्रहण करवु ते परमार्थे अनाहार ज कहेवाय यत “जस्त अणेतणमप्पा, तपि तत्रो तप्पडिङ्गसमणा, अण निक्कमणे सण, मधत्तेसमणाअणाहारा ” इति प्रवचनसारे तेमज सकल परि

ग्रहरहित ठतां आत्मस्वजावनी जावना करतां तेना उपष्टंजने अर्थे वस्त्रादिक रा
खतां पण परमार्थे वस्त्रादिकरहित कहेवाय. ते युक्तज ठे. ॥ १५ ॥

एवंच सचेलाणं, कहुं सुतं जवे अचेलतं ॥ १६ ॥

पजणंतस्स तुहं, को णिअघररक्खणो वाउ ॥ १६ ॥

व्या०:- एवीरीते सूत्रमां कहेलुं जे सचेल यतिने अचेलपणुं ते केम संजवे;
एम कहेतां तमने पोतानुं संजालतां कवण थई पडशे. केमके, तमारा शास्त्रमा
ज यतीने आहार करतां अनाहारी कह्यावे. त्यारे मूर्खारहित सचेलने पण अचे
ल कहेतां गुं अघटित थाय ! ॥ १६ ॥

जइ चेल जोगमेत्ता, ए जिया चेलय परीसहो सा

हू ॥ जुंजंतो अजिअ खुहा, परीसहो तो तुमंपत्तो ॥ १७ ॥

व्या०:- जो एम कहेशो के वस्त्र वापस्याथी अचेल परीसह जीताय नही. त्या
रे आहार कस्याथी कुधापरीसह केम जीताय ! जो एम कहेशो के, तीव्र कुधा जा
गी होय तोपण यतीए अनेपणी आहार लेवो नही. किंतु जो शुद्ध आहार मले
तो ज आत्माने उपग्रह करवो. एवीरीते कुधापरीसह जीतायवे. तेमज शीतादिक
वडे घणी वेदना थती होय तोपण यतिए सदोष वस्त्र लेवुं नही; किंतु निर्दोष
वस्त्र मले तो ज आत्माने उपग्रह करवुं, एवीरीते अचेलपरीसह पण जीतायवे.
एम निश्चयथी अचेलपणुं जाणवुं. ॥ १७ ॥

उ० व्यवहारथी अचेलपणुं दर्शावे ठे:-

जह जलमवगाहंतो, जणई चेलरहित सचेलोवि ॥

तहवढोजुण कुठिय, चेलावि अचेलया साहू ॥ १८ ॥

व्या०:- जेम कोई माणस पोतीउं पहेरीने तलावप्रमुखना पाणीमां स्नान क
रवासारु पेजे ते पोतिउं ठतां लोकमां नग्न कहेवाय. तेम यति जीर्णवस्त्रने धार
ण करे ते अचेलज कहेवाय. ॥ १८ ॥

उवयारेण अचेल्ला, सेसयुणी सब्बा जिणंदाय ॥

स्वंधान देवदूसं, चवइ तउं चैव आरञ्ज ॥ १९ ॥

व्या०:- तीर्थकर विना बीजा यति उपचारे अचेल्ला कहेवाय. केमके, तेउं व
स्त्र ठतां पण अवस्त्र गणोवे. जेम कोटी धनवान ठतां तेनो अनिमान न होय.

तो ते निर्धन जेवोज होय ठे एम सचेल साधुविपे पण जाणी लेवुं सर्वथा अचेल तो ज्यारे स्कंध ऊपरथी देवदुष्य वस्त्र पडे त्यारे तीर्थकर कहेवायठे ॥२९॥

एएण जइ अचेली, जिणद जिणकप्पिआइआ सुमुणी॥ ता एसोच्चिय मग्गो, एण्णोत्ति पराकयं वयणं ॥३०॥

व्या० - एणेकरी, जिनतीर्थकर तथा जिनकटिपप्रमुख अचेलीठे, तेथी एज मार्ग उत्तमठे, अने स्थविरकटपनो मार्ग उत्तम नथी, एम कहेनारानुं निराकरण कखुं कारणके, जे जिनकटपीठे ते पण एकाते अचेली नथी. केमके, जे जिनकटपीने पात्रनी लब्धि होय, हाथ विहरहित थया होय, किंतु वस्त्रनी लब्धि न होय ते ओमाना कोइकने रजोहरण, मुहपति, तथा एक कटपक ए त्रण उपधि होय ठे, कोइकने रजोहरण, मुहपति, तथा बे कटपक मली चार उपधि होयठे, कोइकने रजोहरण, मुहपति, तथा त्रण कटपक मली पाच उपधि होयठे, जेने वस्त्रनी लब्धि होय, किंतु पात्रनी लब्धि न होय तेने सप्तविध पात्रनियोग, रजोहरण, तथा मुहपती मली नव उपधि होयठे, जेने वस्त्रे लब्धिमांनी एके लब्धि न होय तेओमाना कोइकने सात पात्रा, रजोहरण, मुहपती तथा एक कटपक मली दश उपधि होयठे, कोइकने सात पात्रा, रजोहरण, मुहपति तथा बे कटपक मली अग्यार उपधि होयठे, अने कोइकने सात पात्रा, रजोहरण, मुहपति, तथा त्रण कटपक मली बार उपधि होय अर्थात् पोतानी शक्तिने अनुसारे उपधि होयठे. अने जेने वस्त्रे लब्धीओ होय तेने पण रजोहरण तथा मुहपति ए बे उपधि तो निश्चयथी होयठे एवो नियमठे ॥ ३० ॥

जिणकम्मेव य कम्म, जइ कायव तउं तुहं इहय ॥

उवएस सिस्स दिस्का, गुरुवयणाईहि कि कज्जं ॥ ३१ ॥

व्या० - जो तमे कदेशो के. जे कार्य जिनेश्वरे नथी कखुं ते अमारे पण करु नथी ! त्यारे धर्मोपदेश, शिष्य, दीक्षा, तथा गुरुवचनादिकनुं तमारे गुं उपयोग ठे ! जेम जगवते ज्ञान उपना पठी धर्मोपदेश दीधो ठे, किंतु केवलज्ञाननी पूर्वे कोईने उपदेश कखो नथी. तेम तमारे पण केवलज्ञान उत्पन्न थाय त्यारेज उपदेश करवो जोये तेनी पूर्वे काई पण धर्मोपदेश प्रमुख करवु जोईये नही वारु ॥ ३१ ॥

पिरतिसयाण, कप्पो, घेराणहिउं विउं अ तत्तेव ॥

पन्निवज्जं जिणकप्पं, पचहि तुलणाइ जुत्तो तो ॥ ३२ ॥

વ્યાખ્યા:- જે સાધુ લબ્ધિરહિત હોય, તેને સ્થિરિકલ્પ માર્ગજ હિતકારી છે. તે સમયે જિનકલ્પ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. જ્યારે આત્મજ્ઞાન થાય ત્યારે જિનકલ્પ આદરવો. પરંતુ અસમર્થ થતાં ઉત્કૃષ્ટ માર્ગનો જે આદર કરવો તે કેવલ આર્તધ્યાનનો હેતુ થાય છે. યત: “અકાલૌ ત્સુક્યસ્ય તત્વતઃ આર્તધ્યાનરૂપત્વાત્ ધર્મવિદો” ॥૩૨॥

વેજ્જુવદિઠં ઝંસહ, મિવ જિણકહિયં હિચ્છં તઝ મગ્ગં ॥ સેવં

તો હોઈ સુહી, ઇહરા વિવરીઅફલજાગી ॥ ૩૩ ॥

વ્યાખ્યા:- માટે જગવંતે કહેલા માર્ગને જે જજે તે સુખી થાય; અને જગવંતે જે મ કહ્યું છે તેમ જે કરવા માંડે તે વિપરીત ફલને લાયક થાય. જેમ રોગી વેદે કહેલી ઔષધી જો સેવે, તો રોગરહિત થાય પણ વેદના કસ્યા પ્રમાણે ન કરે તો અપચ્ચ સેવન કરતો થતાં જેમ અકાલે નાશ પામે. તેમ એ પણ જાણી લેવું. ॥૩૩॥

અણગૂહિંતો સત્તિં, ઝુંજંતોવિ જહ્ ણો ચયઈ મગ્ગં ॥

અણગૂહિંતો સત્તિં, તહ ઝવગરણં ધરંતોવિ ॥ ૩૪ ॥

વ્યાખ્યા:- સકલ આત્મશક્તિને ફોરવનારો યતિ સંયમાદિકને અર્થે, જેમ આહાર કરતો થતાં જિનમાર્ગનો ત્યાગ કરતો નથી; તેમ સ્વાધ્યાયાદિકને અર્થેપણ તે યતિએ ધર્મોપકરણનો ત્યાગ કરવો નહીં. યત: “તિહિં ણણેહિં વત્થંધરેક્કા, તં જહા, હરિવત્તિચ્છં, ડુગંઠવત્તિચ્છં પરીસહવત્તિચ્છં” ઇતિ. લક્ષ્ણ અથવા ડુગંઠા મટા ડવાને તથા સંયમને અર્થે વસ્ત્ર ધારણ કરવાં જોયે. જો વસ્ત્ર ન હોય ને નગ્ર હોય તો લક્ષ્ણાયાય, અને સંયમ પહે નહીં; જો વસ્ત્ર ન હોયતો લોક નિંદા કરે કે, એ ધર્મ સારો નથી કેમકે જેમાં સાધુ ઝઘાડા ફરે છે. તે ટાલવાને અર્થે વસ્ત્ર ધારણ કરવા; જો વસ્ત્ર ન હોય તો ટાઢ તથા તાપપ્રમુખ લાગે તેથી ચારિત્રજંગમરૂપ આર્તધ્યાન ઉત્પન્ન થાય તે મટાડવાને અર્થે વસ્ત્ર ધારણ કરવાં. એમ કારણીક વસ્ત્ર હોવાથી અમે સાહસવંત થતાં કેમ ધારણ કરીયે; એમ જો કહેશો તો આહાર પણ કારણીક કહ્યું થતાં તેપણ તમારે કરવો ન જોયે. યત: “ઠહિં ણણેહિં સમણે ણિગ્ગંયે આહાર માહારે માણેઈ કમઈ તં વેયણ વેયાવચ્છે ઇરિયંઠાએ અસંયમઠ્ઠાએ તહ પાણ પત્તિઆએ ઠંઠં પુણ ધમ્મચિં તાએ” ઇત્યાદિ કારણને લીધે યતિ આહાર કરે તેથી આજ્ઞાનું અતિક્રમણ થાય નહીં. તેના કારણ આ છે:- કુધાની વેદનાને મટાડવાને અર્થે, વેયાવચ્છ કરવાને અર્થે ઈર્યાશોધવાને અર્થે, સંયમ પાલવાને અર્થે, પ્રાણધારવાને અર્થે, તથા સ્વાધ્યા

यप्रमुख धर्मचित्ताने अर्थे साधु आहार करे ठे पण बल तथा रूपादिकने अर्थे करतो नथी, तेमज वस्त्र पण कारणने लीधे धारण करे ठे तेनो त्याग करवानुं कारण छु । आहार लेवो अने वस्त्र मूकवा । एम करवाने तमारो छु अजिप्राय ठे ते जाणतु नथी ॥ ३४ ॥

अविजिय हिरिकुन्नाणं जइ नूणं संजमेण अहिगारो ॥

ता कइ अजिय डुगंगा तणाणं तव अहिगारो ॥ ३५ ॥

व्या०.— जो एम कहेसो के जेणे लाज तथा डुगंगा प्रमुख जीत्यां न होय ते ने चारित्रनो अधिकार नथी । ल्यारे जेणे क्रुधा तथा तृषा जीत्यां न होय तेने चारित्रनो अधिकार केम कहेवाय ? ज्यारे क्रुधा तथा तृषा मूलगुणनां घातक नथी । ल्यारे लज्जा तथा डुगंगा पण मूल गुणघातक केम कहेवाय ? माटे अही तमारें अजिनिवेशविना बीजू कांई कारण दीगमा आवतु नथी ॥ ३५ ॥

अहं हिरि कुन्ना हिसया हिरि कुन्ना सदाव जावणो णोचेत् ॥

एहा बुद्धादि ताकइ तय जाव सदाव सबुद्धी ॥ ३६ ॥

व्या० — जो कहेसो के, यतिने लज्जा तथा डुगंगा होय तो तेथी विपरीत जे अलज्जा तथा अडुगंगारूप आत्मस्वजावनी जावना ते न थाय । ल्यारे क्रुधा तथा तृषा वतां तेथकी विपरित जे अक्रुधा तथा अतृषारूप आत्मस्वजावनी जावना ते यतिने केम थाय । माटे शांत दांत प्रमुख श्रेष्ठ गुणयुक्त जे यति ठे, तेनुं मन छुड होयठे तेनावलथी आत्मस्वजावजावना टलती नथी । ए समाधान आहार अने उपकरण ए बन्नेनेविषे लागु पडेठे ॥ ३६ ॥

उत्सग्गववायाणं मित्तीए अहणं जोअणं डुव्वं ॥ ३

स्सग्गववायाणं मित्तीइ तहेव उवगरणं ॥ ३७ ॥

व्या० — जो एम कहेसो के, उत्सर्ग तथा अपवाद ए बन्ने मार्गनेविषे सापेक्ष ताएकरी जोजन करवु ते अयोग्य कहेवाय नही, ल्यारे सापेक्षताएकरी उपकरण धारण करवामा छु अयोग्यता ठे ? ॥ ३७ ॥

ए पमुवगरणेण पच्चरक्काणस्स दव्वणं जगो ॥ इयकप्प

णावि विहवा जोवणमिव पिप्फला एअ्या ॥ ३८ ॥

व्या०:- जो एम कहेशो के, उपकरण जे ठे ते जावथी तो मूर्धारहित ठे पण इव्ययकी परिग्रहरूप ठे. तेथी पञ्चखाणनो जंग थायठे. केमके इव्य, क्षेत्र, काल तथा जाव ए चार प्रकारे जे पञ्चस्काण ठे तेमांनो प्रथम इव्यपञ्चस्काण उपकरण ठतां संजवे नही. एवी जे अध्यात्मनी कल्पना ठे ते विधवायौवननी पठे निष्फल ठे. केमके, इव्यादिक चार प्रकारे सर्व मूर्धनो जे त्याग करवो तेज सिद्धांतोनो परमार्थ ठे. एम जो न मानीए तो शरीर पण इव्यपरिग्रह ठे, तेनो त्याग केम थाय ! अने पञ्चस्काणना जे चार प्रकार कहा ठे ते तो सर्व जाव पञ्चखाणनो विस्तार ठे, एम जाणवु. यतः “अपरिग्रहिआसुते, तिजाय मुष्ठा प रिग्रहोनिमउ; सबद्धेसु एसा, कायवा सुत्तसप्पावो,” इति विशेषावश्यक. ॥३७॥

सिद्धंत सिद्धधरणं उवगरणं तं मुणीण सुहकरणं ॥

अह होइ पावहरणं इय अम्हं विंति आयरिया ॥३८॥

व्या०:- एवीरीते सिद्धांतनेविषे उपकरण धारण करवानुं कह्युं ठे, तेजयणाएकरी राख्वाथी यतिने सुखकारक थाय ठे, तथा पापनुं हरण करेठे एम उत्तराध्ययन बृहदृत्तिप्रमुखनेविषे अमारा पूर्वाचार्ये कह्युं ठे, ते अवश्य मान्य करवुं जोये ॥३८॥

पुष्ठा दिअंवरणं केवलमश्रुपिआण उवहासो ॥

अम्हाणं पुण दूहइ दोह विवहि आरवावारो ॥ ४० ॥

व्या०:- आग्रंथनेविषे दिगंवरीओए जे प्रश्न कस्यां ठे, तथा अध्यात्मीओए जे हांसीनां वचनो कहांठे, ए बन्नेनो अमारे प्रतिकार करवानो अधिकार ठे. एवीरीते धर्मोपकरण तथा जावअध्यात्म ए बन्नेनुं पोतपोतामां अविरोधपणुं बताव्युं. ॥४०॥

उ०:- अध्यात्मनी प्राप्ति केम थाय ते कहेठे:-

पंच समितु तिगुत्तो सुविहिय ववहार किरिअ परिक
काम्मो ॥ पावइ परमश्रुणं साहू विजिइंदिअप्पसरो ॥ ४१ ॥

रवो व्या०:- जेपांच समिति तथात्रणश्रुतिए करि सहित होय, आलय, विहार, तं वा, तथा विनयप्रमुख विविधप्रकारे क्रिया पाजतो होय, तथा इंदियो नीति ताए ते साधुने उत्कृष्ट अध्यात्मनी प्राप्ति थाय ठे. ॥ ४१ ॥

नही. तन्नपइ वल्लं किरियं जो खलु आहच्च जाव कहणेणं ॥

अर्थे ईयांशे एणइ बोहिवीअं नुम्मग्गपरुवणं काउं ॥ ४२ ॥

व्या०.— कोई एम कहे के, व्यवहाररूप बाह्य क्रियायी अर्थ सिद्ध थाय एवो नियम नथी, केमके, क्रिया कखाविना जरत चक्रवर्तिने काच सुवनमा अनित्य जावना जावतां केबल ज्ञान उत्पन्न थयुं अने बाह्य क्रिया करता रौइ ध्यानना योगे प्रसन्नचक्षे अशुच प्रकृति बांधि लीधी. माटे व्यवहार क्रिया करवी नही, किंतु निश्चय क्रियानो अंगीकार करवो एम कहेनारा उन्मार्गनी प्ररूपणा करीने पोताना बोधबीजनो नाश करेवे. माटे ते वचन मान्य करवा नही केमके, जरता दिकतुं स्वरूप कदाचित्त जावमा कहेवाय एटले एवु कदाचित्तज वनेवे, पण नियमयी एमज थायवे एवु कोईनाथी कहेवाय नही अने व्यवहार पंथमां तो व्यवहारक्रियाविना निश्चय क्रिया सचवेज नही अने ए कारण माटे एक निश्चय अंगीकार करिने क्रिया मूकीदेवी नही किंतु वन्न अवश्य करवी ॥ ४२ ॥

सर्व सहावसज्जं णित्तं पञ्चपरकय च व्यवहारा ॥ ए
गंतं मित्रंत उज्जय णयमय पुण वयाणं ॥ ४३ ॥

व्या० — निश्चयनयनी रीति ए सर्व वस्तु स्वजावे उत्पन्न थायवे, विशिष्ट वस्तु परिणामने स्वजाव कहेवे ज्यारे बीजने अंकुरपरणे उत्पन्न थवानो परिणाम थायवे, त्यारे बीजपर्याय टलीने अंकुरपर्याय उत्पन्न थायवे. पण तेने बीजा कारणनी अपेक्षा होती नथी. अही कोई आशका करे के, जो बीजा कारणनी अपेक्षा न होय तो कोठामा पड़ेला बीजनो केम अंकुररूपे परिणाम थतो नथी ? एनो जवाब — कोठामा पड़ेला बीजने अंकुररूप परिणाम थवानां बीजां कारणो जोयेवे, माटे व्यवहारनय पण अंगीकार करवो जोये वे. तेने सामग्री कहेवे, ते सामग्री मख्याविना बीजनो अंकुररूपे परिणाम थाय नही किंतु सामग्रीना योगे ते परिणाम थाय वे. कोई आशका करे के जो सामग्रीयीज कार्यनी उत्पत्ति थती होय तो तेने परिणाम एवु नाम राखवानुं कारण शु ? किंतु सामग्रीयी कार्यनी उत्पत्ति थायवे, एवो अंगीकार करवो जोइये एनो जवाब के, सामग्रीयी कार्यनी उत्पत्ति थायवे एम मानिये तो व्यवहारनय सिद्ध थाय पण निश्चयनय उम्मी जाय तेयी एकातपणुं थाय ते मिथ्यात्व कहेवाय. माटे वन्ने नयतुं मत प्रमाणनूत माननु जो एकलो निश्चय नय अंगीकार करिये ने व्यवहारनय अंगीकार नही करिये तो सामग्री थकी परिणामविशेषनी उत्पत्ति मनाय नही, अने एकज वस्तु कारण तथा अकारण ए वन्ने जावे कहेवावे त्यारे

અકારણ વસ્તુથી પરિણામરૂપ કાર્યની ઉત્પત્તિનો સંજવ કેમ થશે. કાર્યની ઉત્પત્તિ તો કારણથી આવે પણ અકારણથી આવે નહીં, इत्यादिक सूक्ष्म विचार कखा थी बन्ने पक्ष अंगीकार करवा योग्य ठे एवुं सहज जणाई आवशे. ॥ ४३ ॥

अप्रंतर ब्रह्माणं बलिजाबलितएति जइ बुद्धि ॥ नणु कयरं अबलतं वेचितंवा विवेसम्मं ॥ ४४ ॥ एण्णत्तीव फलं अणिवयजोगो फलेण वा सिद्धं ॥ पढमे समसावग्गी वि ति ए वावार वेसम्मं ॥ ४५ ॥ तति ए दोण विसमया सउह पको पुणो असिद्धोति ॥ तेण समावेक्काणं दोसु विसमयति बहुठिई ॥ ४६ ॥

व्या०:- कोई कहे के, कर्मरूप अंतरंग हेतु जे ठे ते बलवान ठे. अने उद्यम दिरूप बाह्यहेतु जे ठे, तेनिबल ठे. एम कहेनारा नयवादीने एम पूढवुं के, कर्मरूप अंतरंग हेतु केवी रीते बलवान ठे ? जो कहेशो के एक जातनो उद्यम करनारा पुरुषोने कर्मनी विचित्रताने लीधे सुखदुःखनी अधिक न्यूनता दीशेठे, तेथी कर्मरूप अंतर हेतुनुं बल सिद्ध आयठे. तो ते कर्म शायी थया ठे ? एनो विचार कखाथी पूर्व जवना उद्यमथी थयांठे एम ठरशे. एथी उद्यमनी विचित्रताने लीधेज कर्मनी विचित्रता ठे. ॥ ४४ ॥ जो कहेशो के, सुखनां कारण ठतां पण अशातावेदनीयकर्मना उदये जीव ने दुःख ऊपजेठे, ए कर्मनुं बलवंतपणु जाणवुं; अहीं दृष्टांत ए के, जेम कोइक मनुष्य ने दूधना पानथी पण दुःख आयठे. ए वचनपण समर्थ नथी अहीं पण जवांतरना उद्यमनी अपेक्षा ठे, केमके, दुग्धपानादिके करी पण पितादिकना योगे तित्तरसादिक नुं उद्बोधन थयाथी दुःख ऊपजेठे. ॥ ४५ ॥ जो कहेशो के, कर्म पोताना जोगने अर्थे बाह्य कारणने लियेठे, ते बल ठे. तो जन्मांतरनो उद्यम जन्मांतरना फलजोगने अर्थे, अंतराजे कारण कर्मादिक कारण उत्पन्न करेठे एम पण कहेवाई शकायठे. जो कहेशो के, कचित् बाह्यकारणविना कर्मनी उत्पत्ति आयठे; पण अंतरंगकारणविना कोइ कर्मनी उत्पत्ति आयज नही; ए बलजाणवुंतो एम पण संजवे नही; केमके, साक्षात् अथवा बाह्यकारणथीज कर्मनी उत्पत्ति आयठे, ते विना कर्म आयज नही. किंबहुना कालादिक बाह्य कारणविना कोई कर्मनी उत्पत्तिज थती नथी. माटे परमार्थताए बाह्य तथा अंतरंग ए बन्नेकारण सरखांज ठे. ए वस्तुस्थिति कहेतां वे नयने अनुरोधे प्रमाणमार्ग ठे. ॥ ४६ ॥

अ० निश्चयनयनुं मत कहे ठे:-

णिष्ठिय त्सकहंचिय सवं णो परकय हवइ वहुं ॥

परिणामा बंजता एयबंजं दाण हरणाई ॥ ४७ ॥

व्या० - निश्चयनयथी सर्वे वस्तु आत्मपरिणामथी उत्पन्न थायठे, परंतु पर
थी परवस्तुनी उत्पत्ति यती नथी केवल पुण्य पापकर्मना विपाकने अवसरे पात्रो
आवेला जे अंगना सर्पादिक बाह्य अर्थ ते निमित्त मात्र ठे तेने व्यवहार
बद्ध मूढ जीव कारण करी माने ठे. व्यवहारवादी कहेठे के, ज्यारे परकारणत्व
नथी, त्यारे साधुने दान दीधाथी शुचफल अने परइव्यनु हरण कखाथी अशुच
फल केम थायठे ? निश्चयवादी समाधान करे ठे के, निर्दोष आहार साधुने देता
ते देनराना जे शुच परिणाम होयठे, तेथी शुचफल थायठे, परंतु अन्नादिक पुज्जरू
प होवाथी, तेथी फल अतु नथी केमके, पुज्ज इव्यथकी पुज्ज परिणाम थाय
ठे, परंतु आत्मपरिणाम नथी अतो तेमज परइव्यनु हरण कखाथी जे अशुच
फल थायठे, ते पण आत्माना अशुच परिणामे करी थाय ठे, परंतु इव्यरूप पु
ज्ज थकी नथी अतु ॥ ४७ ॥

अ० - निश्चय थकी दान पण आत्मपरिणामरूपठे, पुज्ज परिणामरूप नथी
एम कहेठे -

दितो वहरंतो वा एय किचि परस्स देइ अवहरई ॥

देइ सुह परिणामं हरइ वत्त अप्पणोचेव ॥ ४८ ॥

व्या० - निश्चयथकी तो साधुने निर्दोष आहार देता तथा परइव्यनुं हरण क
रतां ते दान देनार तथा इव्य हरण करनारनेविपे काई देवु, तथा जेवु वन्धुज
नथी. कोई कोईने दान देतो नथी, तथा कोई कोईनु इव्य हरण करतो नथी
साधुने आहारादिकतुं दान देता देनारो पोते पोतानेज परानुग्रह बुद्धिरूप शुचप
रिणाम दियेठे, तथा परंतु इव्य हरण करता ते हरण करनारो जीव घात बु
द्धि करी पोतेज पोताना शुच परिणामनु हरण करेठे परंतु परनेविपे काई दे
वु जेवु सनवे नही ॥ ४८ ॥

एय धम्माव सुहं वा परस्स देयं एया विहरणिज्ज ॥

कयणासा कयन्नोग, प्पमुहा दोसा फुमाइ द्रा ॥ ४९ ॥

व्या० - जो परआत्मा परने देतो होय तो पोतानो धर्म तथा पोतानुं सुख
बीजाने देवाई शकाय ठे, अने जो परनो आत्मा परनु हरण करतो होय तो

બીજાનો ધર્મ તથા બીજાનું સુખ પોતે લેવાઈ શકાય છે. એ બંને પદ્ધતિમાં કૃતનાશ અને અકૃતાગમ દોષ પ્રાપ્ત થાય છે. કેમકે, જો પોતાનો ધર્મ તથા પોતાનું સુખ બીજાને લેવાઈ શકાતું હોય તો પોતે કરેલા કૃતનો નાશ થઈ ગયો કહેવાય, અને લેનારને અકૃતનો આગમ થયો કહેવાય. કેમકે, તેને ન કરેલો ધર્મ તથા તેનું ફલ જે સુખ, તેની પ્રાપ્તિ થાય છે, તથા કરેલો અધર્મ તથા તેના ફલનો નાશ થાય છે, તે કૃતનાશ કહેવાય છે. તેમજ બીજાનો ધર્મ તથા બીજાનું સુખ પોતાથી લેવાઈ શકાતું હોય તો તેણે કરેલા કૃતનો નાશ થઈ ગયો કહેવાય, અને પોતાને અકૃતનો આગમ થયો કહેવાય; કેમકે, પોતાને નહીં કરેલો ધર્મ તથા તેના ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે, તથા કરેલો અધર્મ તથા તેના ફલનો નાશ થાય છે, તે કૃતનાશ કહેવાય છે. ॥ ૪૯ ॥

નત્તાઈ પોગ્ગલાણવિ ણં દાણં હરણાઈ હોઈ જીવસ્સ ॥

જઈ તં સંચિય હુજ્જા તો દિજ્જા વા અવહરિજ્જા ॥ ૫૦ ॥

વ્યાખ્યાન:-નક્તપ્રમુખ પુજનનું લેવું તથા લેવું જીવને વિષે થાય નહીં, કેમકે, જે વસ્તુ પોતાની હોય તેનું લેવું તથા લેવું થાય છે; પરંતુ વસ્તુનું લેવું લેવું થતું નથી, ને પરવસ્તુનું લેવું લેવું તો પ્રત્યક્ષ કરિયે થાયે તે કેમ બને? જ્યારે પુજન દ્રવ્ય આપણું નથી ત્યારે લેવું લેવું કેમ કરાય છે? ॥ ૫૦ ॥

જોગવસેણુવણીઆ ઇઠાણિઠા ય પોગ્ગલા જેહુ ॥

અપ્પાણે જીવાત્તં જીવો અપ્પો અતેહિંતો ॥ ૫૧ ॥

વ્યાખ્યાન:- નામકર્મના પરિણામ જે મન વચન તથા કાયના યોગ છે; તેના વડે પુજનનું ગ્રહણ થાય છે; જેમ કે, સુગંધ તથા ડુંગળીનું ગ્રહણ કરતાં કાય યોગના વડે કરી પુજનનું ગ્રહણ થાય છે; તે આત્મતત્ત્વના જ્ઞાનથી જીવને રાગદ્વેષના કારણ થાય છે; પણ તે આત્માથી અન્ય છે. અને આત્મા તેથી અન્ય છે. કેમકે, પુજન ગ્રહણ ગુણ છે; અને આત્મા ઉપયોગ ગુણ છે. ॥ ૫૧ ॥

તમ્હાસ પરિવિન્નાગો પોગ્ગલદ્ધંમિ ણહિ ણિહયત્ત ॥

નોગાનોગવિસેસો વવહારાચેવ સપસસ્સં ॥ ૫૨ ॥

વ્યાખ્યાન:- માટે નિશ્ચયનથી એટલો વિશેષ છે કે, જે આપણને નોગ આવે છે, તેમાંનું ન્યાયોપાર્જિત વિત્ત હોય તે આપણું; ને જે પરને નોગ આવે તે પરનું જાણવું. ॥ ૫૨ ॥

પુસ્પપંચડીણ ઉદયે જોગો જોગાંતરાય વિલણે ॥ જ
૬ ણિઅચિત્તેણચિઅ, તો જોગો કિણ કિ વિણણ ॥ ૫૩ ॥

વ્યા० - સાતાવેદનીયપ્રમુખ પુણ્યપ્રકૃતીના ઉદયથી જોગાંતરાયકર્મનો વિલય થયા પછી પણ જો જીવને જોગ થતા હોય તો રૂપણને પણ જોગની પ્રાપ્તિ થવી જોઈએ, તેમ-તો નથી થતું, કેમકે, રૂપણને પણ જાનાંતરાયકર્મના ક્રયોપશમયકી ડબ્બની પ્રાપ્તિ તો થાય છે, પરંતુ જોગાંતરાય કર્મના વશથી જોગવી શકતો નથી. માટે જે આપણને જોગવાયોગ્ય હોય તે સ્વડબ્બ કહેવાય, ને બીજું બધું પરડબ્બ છે એમ જાણવું એવી રીતે વ્યવહાર નયના મતે પણ એકાંત નથી, માટે એ સર્વ પુજા ડબ્બને પરકરી જાણવું જોઈએ ॥ ૫૩ ॥

અ० આ સર્વ પુજા ડબ્બ પરકીય છે એમ જે જાણે નહીં તેને આત્મસ્વનાવની પ્રાપ્તિ ન થાય તે કહે છે

જો પરદબ્બિ પુણો કરેડ મૂઠો મમત્ત સંકપ્પો ॥ સો
કહ્આય સહાયં ગિચ્છો વિસણ્ણુ ઉવલહ્હં ॥ ૫૪ ॥

વ્યા० -- વ્યવહારમૂઠ જીવ પરડબ્બની ઉપર મમત્તસંકલ્પ કરે છે, તે વિષય જોહુપ થયો થકો આત્મસ્વનાવને પામતો નથી કેમકે, શરીરાદિકનેવિષે 'હું મા તેજો હું, હું દૂબલો તું, હું ગોરો તું તથા હું કાલો તું' ઇત્યાદિક અહંકાર જીવને ઉત્પન્ન થાય છે, તથા 'મારું શરીર, મારું કુટુંબ, ઇત્યાદિક મમકાર ઉત્પન્ન થાય છે, તેથી વિષયોનેવિષે દૃઢપ્રવૃત્તિ થાય છે, અને વિષયના અન્યાસે તેઓનેવિષે દૃઢ નાવ થાય છે, એવી પરપરાએ કરી અજ્ઞાનની વૃદ્ધિ થઈ ગયાથી આત્મજ્ઞાન કેમ થાય ॥ ૫૪ ॥

ણાહ હોમિ પરેસિ ણ મે પરે ણઠિ મશ્સમિહ્હંકિચી ॥
ઇય અપ્પનાવણાએ રાગ હોસા વિલક્કંતિ ॥ ૫૫ ॥

વ્યા० - હું બીજા કોઈનો સંબંધી નથી, તેમ મારો કોઈ બીજો સંબંધી નથી, આ જગતનેવિષે મારું કાંઈ નથી, કેમકે, પરડબ્બનું અસ્તિત્વ નિમ્ન છે, અને મારા આત્મડબ્બનું અસ્તિત્વ નિમ્ન છે, શરીર કુટુંબાદિક કર્મના યોગે સયોગ લક્ષણ નાવે, તેમાં મારું કાંઈ લાગતું ચલતું નથી, કેમકે, તેઓનો વિયોગ પણ થાય છે, જેનો કોઈ કાલે સયોગ તથા કોઈ કાલે વિયોગ થતો હોય તે પોતાનું ડબ્બ કહેવાય નહીં જેનો કોઈ કાલે વિયોગ થાય નહીં તે પોતાનું ડબ્બ કહેવાય છે, એવો તો આત્મસ્વ

જાવ છે, જેનો આત્માથી વિયોગ થતો નથી; જેમ જ્ઞાન દર્શનનાદિક સ્વજાવોરું
કોઈ કાલે આત્માથી વિયોગ થતો નથી. એવી રીતે શાસ્ત્રોક્તમર્યાદા કરી આ
ત્મજાવના કસ્યાથી રાગ દેશનો નાશ થાય છે. ॥ ૫૫ ॥

તો પરિણામાનુચ્ચિય બંધો મોસ્કો વ ણિહયણયસ્સ ॥

ણિગિતિયા અણન્નં તિયા પુણો બાહિરો જોગો ॥ ૫૬ ॥

વ્યાખ્યા:-માટે જીવને બંધ અથવામોક્ત નિશ્ચયનયથી આત્મપરિણામથીજ થાય
છે. અજ્ઞાનરૂપ પરિણામથી બંધ થાયછે, અને આત્મજ્ઞાનરૂપ પરિણામથી મોક્ત
થાયછે. જેમ હિમથી થયેલી જે શીતની વેદના તે અગ્નિના તાપથી નિવૃત્ત થાય
છે, તેમ આત્માના અજ્ઞાનથી થયેલો જે કર્મબંધ, તે આત્મજ્ઞાનથી નિવૃત્ત થા
યછે. કેમકે, એમ સિદ્ધાંતોમાં પણ કહ્યું છે કે, તપથી હુશીરું કર્મનો ક્ષય થાયછે
તે પણ જ્ઞાનના સંયોગથીજ ફલ થાયછે. કેમકે, અજ્ઞાની કોમાકોડી વર્ષેકરી જે
કર્મનો ક્ષય કરે, તે કર્મનો ક્ષય જ્ઞાની એક ઝડપમાં કરેછે. 'બાહ્ય યોગ પ્રાણાતિ
પાતાદિક, તથા ક્રિયાનુષ્ઠાનાદિક એકાંતિક નથી, તેમ આત્મ્યંતિક પણ નથી. કે
મકે, બાહ્ય હિંસાવિના મનના ક્ષિપ્ર પરિણામે કરી, તંડુલમહં, સાતમી નરક પૃથ્વી
નેવિષે ઉત્પન્ન થાયછે. અને અપ્રમત્ત યતિને જયણાં ચાલતાં અનાજોગે જીવધા
તથી પણ તે પ્રત્યયિક કર્મનો બંધ થતો નથી. તથાવિધ ક્રિયાનુષ્ઠાનવિના પણ
કેવલ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે. ને અજન્ય જીવ યતિને લિંગે ઉત્કૃષ્ટ બાહ્ય ક્રિયા પા
છે છે તેના બદલે તે નવમાં ગ્રૈવેયકસુધી જાયછે. તો પણ શુદ્ધ પરિણામવિના સંસારનો
પાર પામતા નથી ॥ ૫૬ ॥

સિદ્ધી ણિહયણુચ્ચિય દોહં સંજોગત્ત અવેયત્તં ॥ ક

હ્હં કહ્હં દોહ્હવિ ઉવત્તંગો તુલ્લવંચેવ ॥ ૫૭ ॥

વ્યાખ્યા:- સંસારપાર ગમન સિદ્ધલક્ષણ નિશ્ચય ક્રિયાથીજ થાયછે: એમાં પણ આ
ટલી વિશેષતા છે કે, ઘણાને વ્યવહારથીજ નિશ્ચય આવેછે. અને કોઈક જરૂરતાદિ
કને પૂર્વ ચારિત્રાન્યાસેકરી તથા જન્યત્વનાં પરિપાકેકરી સહજે પણ થાયછે. ક
પણ કહેતાં યોગ્યપણું તે નિશ્ચય તથા વ્યવહાર એ બન્નેના સંયોગ થીજ થાયછે.
એવિધે સિદ્ધાંતમાં ચાર જાંગા કહ્યા છે. પહેલો જે રૂપું સારું નહીં ને ઘાપ પણ સા
રીનહી, તેની પછે એ જાંગો ચરકપરિવ્રાજકપ્રમુખનેવિષે છે. કેમકે, તે રૂપાના

જેવો શુદ્ધ પરિણામ નથી, તથા ઢાપના જેવો વેપ પણ નથી માટે તેઓના અર્થની સિદ્ધિ થતી નથી, ને તે વદન કરવાયોગ્ય પણ નથી. બીજો રૂપું સ્વોદું, હોય ને ઢાપ સ્વરી હોય એ જાગો, પાસતથા, ઝસન્ના, પ્રમુખનેવિષે થાય છે, પ્રમુખ શબ્દકરી દિગ્બરાદિક પણ લેવા. કેમકે, તેઓને રૂપાના જેવો શુદ્ધ પરિણામ નથી માત્ર ઢાપની પટે વેપ તેવો છે પણ પરિણામવિના તેઓના અર્થની સિદ્ધિ થતી નથી વેપ તેવો છે માટે જહાંસૂધી દોષ જાણ્યા ન હોય તદ્દાસવી વદના કરવાયોગ્ય છે, પરંતુ દોષ જાણ્યા પછી જો વદના કરિયે તો માહા દોષ લાગે. યત “જહ વેલ બગલિંગ, જાણ તસ્સ અમતં ધુવ દોસો, ણિદંદસત્તિણાઝ, ણ વદમાણો ધુવદોસો” ઇત્યા વચ્ચેકે એનો અર્થ — જેમ કોઈ જાહે યતિનો વેપ લીધો હોય તેને જાણીને વદન કરતા નિશ્ચયેકરી દોષ લાગે છે. તિમ નિર્વેદસ જાણી વેપ માત્ર જોડને વદના કરતા ધુવ દોષ લાગે ત્રીજો રૂપ ચોસુ હોય પણ ઢાપ સ્વરી ન હોય એ જાગો પ્રત્યેક બુદ્ધને જાણુ થાય છે કેમકે, તેઓ અન્યલિંગે પણ હોય તથાપિ તેઓને રૂપાની પટે જાવચારિત્રતો છે, તેથી પોતાના આત્માનો અર્થ તો સિદ્ધ કરે છે, પરંતુ સાધુના પથ્યવિના વદન કરવા યોગ્ય નથી. ચોથો જાગો રૂપ પણ ચોસું તથા ઢાપ પણ ચોસી હોય તેની પટે સર્વ શુદ્ધ જાણુ જે મહાનુજાવ આલય વિહારાદિક સર્વ શુદ્ધ, યતિની સમાચારી પાલે, અને વિશુદ્ધ ચારિત્રવત હોય, એને રૂપાની પટે શુદ્ધ પરિણામ છે, તેથી આત્માનો અર્થ સિદ્ધ કરે છે, તથા સાધુનું પથ્ય છે, માટે વદવા યોગ્ય તથા પૂજવાયોગ્ય પણ છે. એવીરીતે એવા ઠેકાણે શુદ્ધ પરિણામરૂપ નિશ્ચય બલવત છે. સાધુ વેપાદિરૂપ વપચરિતા સન્નત વ્યવહાર તે નિર્વેલ છે તથાકોઈક ઠેકાણે વ્યવહાર અને નિશ્ચય એ બંનેનો સરસવો વપયોગ છે. અહીં જ્ઞાન અને ક્રિયાનુ વદાહરણ લેવું જ્ઞાનનયની રીતિએ આમ કહ્યું છે કે જ્ઞાનવિના ક્રિયામાત્રથી ફલની સિદ્ધિ થતી નથી. કેમકે, મિથ્યાજ્ઞાનેકરી સીપનેવિષે રૂપાની બુદ્ધિ પ્રવર્તે છે ને તેની પ્રાપ્તિ તો થતી નથી માટે મિથ્યાજ્ઞાનજન્ય જે ક્રિયા, તેથી ફલની પ્રાપ્તિ થતી નથી, કિન્તુ સત્યજ્ઞાનજન્યક્રિયાથી ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે. પરંતુ ક્રિયા તો જ્ઞાનેકરીનેજ થાય છે, તેમાં મિથ્યાજ્ઞાનજન્યક્રિયા નિષ્ફળ થાય છે ને સત્ય જ્ઞાનજન્યક્રિયા સફળ થાય છે, એવીરીતે ક્રિયાનુ કારણ જ્ઞાન હોવાથી પ્રધાન છે. અને જ્ઞાનનુ કાર્ય ક્રિયા હોવાથી અપ્રધાન છે, તે મજ ક્રિયાનયની અપેક્ષાએ એમ કહ્યું છે — જ્ઞાનજન્યક્રિયા કરીને સપાદન કરેલું જે ફલ, તે કોઈ કારણને લીધે હીણ થઈ જાય તો તે પાતુ ક્રિયાથી પ્રાપ્ત થાય છે, માટે ક્રિયા પ્રધાન છે અને જ્ઞાન અપ્રધાન છે. જુવો કે, જ્ઞાનવાન ઠતાં

क्रिया न करे तो ते ज्ञानमात्रथकी फलनी प्राप्ति थती नथी. अहीं दृष्टांतो कहे ठे:— जेम कोई पुरुषने मार्गनुं ज्ञान सारी पठे होय, पण जो चलनक्रिया न करे तो वांछित नगर प्रत्ये पहुँची शके नही; जेम कोई पुरुषने नृत्यकलानुं सारुं ज्ञान होय पण जो नृत्य अजिनय क्रिया न करे तो जोनारा लोकनुं मनरंजन करी शके नही; तथा तेने कांई इव्यनी प्राप्ति थाय नहीं तथा जेम कोई पुरुष तरी जाणतो होय एटले जलतरणज्ञानवान होय, पण जो हस्तपादचलनरूपक्रिया न करे तो इच्छितस्थले न पोहोचतां वञ्चेज बूडी मरे, एवी रीते ज्ञाननय तथा क्रियानय नो परस्पर विवाद ठे; तेने एककोरे मूकीने मात्र सारांशनो विचार जो कखो होय तो परमार्थदृष्टिए फलसिद्धिने विषे बन्ने समान बलवंत ठे. केमके, शैलेशीश्रव स्थानेविषे केवलज्ञानरूप ज्ञान, तथा संवररूप क्रिया ए बन्ने योगथी मुक्ति थायठे पण ए बन्नेमांनुं कोई एक न होय तो मुक्ति थाय नही, ए प्रमाण पढ़ ठे: ॥ ५७ ॥

अ० निश्चयनयनी अपेक्षाए कहेठे:—

तुल्लतमवेस्काए णियमासमुदाय जोगमहि गिच्च ॥

किरिआ विसस्सए पुण नाणाउ सुए जउ नणिअं ॥ ५८ ॥

जम्हा दंसण नाणं संपुन्नफलं न दिति पत्तेअं ॥ चा

रित्तजुआ दितिहु विसस्सए तेण चारित्तं ॥ ५९ ॥

व्या०:— यद्यपि कार्य करवानी अपेक्षाए ज्ञान अने क्रिया ए बन्नेनुं सरखुं बलठे; तथापि ज्ञान करतां क्रियाने आटली विशेषता ठे:— ज्यारे शुद्धक्रिया होयठे त्यारे पष्टादिगुणस्थानके नियमे शुद्धज्ञान होयठे. पण ज्यारे शुद्धज्ञान होय, त्यारे शुद्धक्रियानो नियम नथी. केमके, चतुर्थगुणस्थानके सम्यक्तना प्रतापे करी शुद्ध ज्ञान तो होयठे, परंतु अविरति होवाने लीधे शुद्धक्रिया होती नथी. एविषे आवश्यक निर्युक्तिमां कहुंठे के, जेमाटे दर्शन तथा ज्ञान ए प्रत्ये के संपूर्ण फल दई शकता नथी, पण ज्यारे चारित्रनेविषे एकठा मलेठे. त्यारे संपूर्ण फल दियेठे. तेमाटे दर्शन तथा ज्ञान करतां चारित्रश्रेष्ठ ठे ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

एवं व्यवहारानं बलवंतो णिब्बउ नणेयवो ॥ एग

मयं व्यवहारो सबमयं णिब्बउ वत्ति ॥ ६० ॥

व्या०:— एवी रीते व्यवहारथकी निश्चयनुं बल अधिक कहुं तथा आवीरीते पण निश्चयनी विशेषता ठे:— जे एकनयनुं मत ते व्यवहार, अने सर्वनयनुं मत

તે નિશ્ચય કહિયે, યથા જૂતપદાર્થનું જે કથન તે નિશ્ચયનય કહેવાય છે, ને એ જૂતા
ર્થનય પણ કહેવાય છે, નિશ્ચયનયનો વિષય જાવ જે છે તે સર્વ સમાન છે યત
“સવ્વણયા જાવમિજ્ઞતિ” ઇતિ વિશેષાવડયકે ॥ ૬૦ ॥

અર્થ એવું નિશ્ચયનયનુમત સાનલીને સિદ્ધાવલોકનન્યાયે વ્યવહારવાદી બોલે છે -

અદિત્રા જહ તુહ કિરિત્રા અદિત્રા નાણ વિ તસ્સ હેવત્તિ ॥

કારણગુણાણુરૂવા કજ્જગુણાણેવ વિવરીત્રા ॥ ૬૧ ॥

વ્યા૦ - પૂર્વે કહેલી રીતિએ જ્યારે તુ ક્રિયાને અધિક માને છે, ત્યારે જ્ઞાનને પણ
અધિક માનવું જોયે છે કેમકે, જ્ઞાન ક્રિયાનું કારણ છે કારણના ગુણ જેવાજ કાર્ય
ના ગુણ હોય છે, તેથી વિપરીત હોતા નથી જેમાટે જ્ઞાન ક્રિયાનું કારણ છે, તેમાટે
તેના ગુણે કરીને ક્રિયાને કાર્ય પણાની પ્રધાનતા છે, તેથી જ્ઞાન અત્યંત પ્રધાન છે, જો
કહેશોકે, મોઢુરૂપ કાર્ય ક્રિયાથી પાછું પાડે માટે ક્રિયા અધિક છે, તો તેમ પણ
સંજવે નહીં. કેમકે, જ્યારે ક્રિયા જ્ઞાનનું કાર્ય છે ત્યારે ક્રિયાનું કાર્ય જે મોઢુ,
તેપણ પરપરાએ જ્ઞાનનું કાર્ય જાણવું યત “દાસેણ મેં સ્વરો કીડ, દાસોવિ મેં
સ્વરોવિ મેં” એટલે મારા દાસે સ્વર વેચાતો લીધો, તે દાસ પણ મારો અને સ્વર
પણ મારો છે, એમ સિદ્ધાંતોક્તિન્યાયથી જાણી લેવું ॥ ૬૧ ॥

અહ જહ સવ્વ ણયમય વણિત્તિં ઇગમયં ચ વવહારો ॥

સોસા સયલાદેસા વિગલાદેસા કહં હોઠ્ઠં ॥ ૬૨ ॥

વ્યા૦ પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે નિશ્ચયનય જે છે તે સર્વ નયનુ મત છે, જો એમ હોય
તો તે સર્વ જાગાનું ગ્રહણ કરનાર સકલ્પાદેશ પ્રમાણરૂપ માનવો જોઈશે ત્યારે તે
નયરૂપ વિકલાદેશ કેમ માનશે ? ॥ ૬૨ ॥

અર્થ એવી રીતે વ્યવહાર તથા નિશ્ચય એ બન્નેનય પરસ્પર વાદ કરતા જોઈને
મધ્યસ્થપણે પ્રમાણવાદી કહે છે -

મુક્કામુક્કવિજાગો ઇત્થમેત્તેણ ણત્તિં એગતો ॥ જહ

અત્તિં તો વિનાણે ચરણ સારોત્તિં ત મુક્ક ॥ ૬૩ ॥

વ્યા૦ વ્યવહાર તથા નિશ્ચય એ બન્ને નયોના મુખ્ય તથા અમુખ્ય એ બે વિજાગ પોતપો
તાની ઇત્થાએ થઈ શકે છે, કોઈક ગુણને લઈને નિશ્ચયની મુખ્યતા કહેવાય છે, અને
કોઈક ગુણને લઈને વ્યવહારની મુખ્યતા કહેવાય છે પરંતુ એ બંને વિષે એકાત્મપણ સજ

વે નહી; કિંતુ અનેકાંતપણું સંજવેલે. કેમ કે, નિશ્ચય તથા વ્યવહારના મુખ્ય તથા અમુખ્ય વિજ્ઞાન સ્વચાવિકર્મરૂપ નથી; કિંતુ આપેક્ષિક છે. જેમ આમલક બદરની અપેક્ષાએ દીર્ઘ કહેવાય; અને ઘટાદિકની અપેક્ષાએ ન્દસ્ય કહેવાયલે. તેમ એ બન્ને નયો એક બીજાની અપેક્ષાએ મુખ્ય તથા અમુખ્ય કહેવાયલે, એમ ઠતાં પણ જો વ્યવહારનયવાદી પોતાના મતનું મુખ્યપણું પ્રકાશવાનું માંમી ન વાલે તો તેણે વલી આ યુક્તિયેકરીને પોતાના મનનું સમાધાન કરી લેવું જોયે કે વ્યવહારનું જે મુખ્યપણું છે તે માત્ર કહેવાનું છે, અને નિશ્ચયનું મુખ્યપણું તો કાર્યનો ઉપયોગી છે; કેમ કે, સામાયક આદિદર્શને ચૌદ પૂર્વપર્યંત જ્ઞાનનું સાર તે ચારિત્ર કહ્યું છે, યતઃ “સામાશ્ચમાર્શં, સુઅનાણં જાવ વિંડુસારાઝં; તસ્સ વિ સારો ચરણ, સ્સારો ચરણસ્સ નિઘ્વાણં” ઇતિ આવશ્યકે. ॥ ૬૩ ॥

સઘણયમયતં પુણ સઘેસિં સમ્મતં જતં વિસતં ॥

ણયણિહયસ્સ તેણં સયલ દિસત્ત મેગસ્સ ॥ ૬૪ ॥

વ્યાખ્યા: નિશ્ચયનયને સર્વનયમય પણું જે પૂર્વે કહ્યું તે સર્વનય સમ્મત અર્થ માનેલે તેમાટે કહ્યું એમ જાણ્યાથી એકલા નિશ્ચયનયને સર્વનયસમૂહરૂપ પ્રમાણાત્મક સકલ દેશપણું પણ દોષનું કરનાર થશે નહી. ॥ ૬૪ ॥

જેણં સયલા દેસો અજ્ઞેય વિત્તીઙ્ણિહયાધીણો ॥

તેણેવ સોપમાણં એ પમાણં હોઙ્ણ વવહારો ॥ ૬૫ ॥

વ્યાખ્યા: જિહાં એક ધર્મની ધારાએ સર્વ ધર્મ જે સકલાદેશનેવિષે પ્રતિપાદન કરાય છે, તિહાં અસ્તિત્વાદિક એક ધર્મની સાથે બીજા સકલ ધર્મોનું અજ્ઞેયપણું જે જાણવું તે નિશ્ચયનયને આયત છે, એવી અપેક્ષાએકરી નિશ્ચયનયને પ્રમાણ કહ્યોલે; અને વ્યવહારનયને અપ્રમાણ કહ્યોલે; પરંતુ એકાંત નિશ્ચયનય પ્રમાણ કહ્યો નથી. ॥ ૬૫ ॥

જમ ણુવયારોવિ ચલં કાસઙ્ણેગંતિઅં હવે તંપિ ॥ એગ

સ્સ મુક્કજાવે ણિયમા અવરોવયારોત્તિ ॥ ૬૬ ॥

વ્યાખ્યા: કોઈ એમ કહેલે કે નિશ્ચયનય પરમાર્થગ્રાહીલે તેમાં કોઈ ઉપચાર ન હોવાથી તે બલવાનલે, અને વ્યવહાર નય પરમાર્થગ્રાહી નથી, તેમાં ઘણા અર્થ હોવાથી તે નિર્બલલે, એણે એકાંત નથી; કેમકે, બન્નેનય વસ્તુગ્રાહી છે, પણ નિશ્ચય અંશગ્રાહી છે, તેમાં જ્યારે નિશ્ચયનયની મુખ્યતા વિવક્ષિત છે ત્યારે નિશ્ચય

નયન પણ ઉપચારસહિત થાયઁ, इहां कोई विशेषता नहीं, यत “अर्पितानर्पितसिद्धे तत्त्वार्थे” शब्देकरી नयनी प्रधानतानी जे विवक्षा करवी ते अर्पित कहिये, अने नयातरनी अपेक्षाए तेनी अप्रधानतानी जे विवक्षा करवी ते अनर्पित कहिये, एवन्ने प्रकारनी विवक्षाथी जे पदार्थनी सिद्धि थायवे, ते तत्त्वार्थ सिद्धि कहवायवे ॥ ६६ ॥

णिष्ठयण्यस्स विसयं जावंचिय जे पमाण माहसु ॥

तेसि विणेव हेउं कळप्पत्तीइ कामेरा ॥ ६७ ॥

व्या० कोईक ग्राम मानेवे के, निश्चयनयनो विषय जे जाव वे तेज प्रमाण वे, तो ते जावनो हेतु इच्छ वे, इच्छविना जावनी उत्पत्ति थाय नही जो इच्छविना जावनी उत्पत्ति अंगीकार करीये तो मर्यादा रहे नही अने कारणविना कार्यनी उत्पत्ति थती नहीं एवो नियम वे तेनो जग यज्ञो जो एम कहेशो के, इच्छ क्रिया संसारमां अनतवार प्राप्त थएलीवे, माटे ते अप्रधान वे, तो जाव पण अप्रशस्त अनतवार प्राप्त थएलो वे ते केम प्रधान कहवाय ? जो कहेशो के, शुद्ध जाव अपूर्व वे, तो शुद्ध इच्छ पण अपूर्वज वे, ते शासारु नही मानवु जोये ! ॥ ६७ ॥

खाउवसमिगजावे सुखो हेऊ सुहरस्स खइअस्स ॥ ७ ॥

प्रावेण कया पुण किरिआ तप्राववुद्धि करी ॥ ६८ ॥

व्या० ह्यायोपशमिक जावे कीधेली जे क्रिया तेज ह्यायोपशमिक जावनीवृद्धि करनारी वे, माटे शुद्धजावथी क्रिया अवश्य करवी योग्य वे, अने तेम न कखाथी जावनी हाणी थई जाय ॥ ६८ ॥

धिइ सद्धा सुह विविइस विणत्ती तत्त धम्म जोणिर्त्ती ॥

तल्लद्धधम्मजावा वहुई जावतत्तणं तत्तो ॥ ६९ ॥

एव पवमुजावो कमेण गुणठाणंसिद्धिमारुहिय ॥

परकीणघाइकम्मो कयकिच्चो केवली होइ ॥ ७० ॥

व्या० वृत्ति, श्रद्धा, शुभ्रूपा, विविदिपा, तथा विज्ञप्ति ए पाच पदार्थ धर्मेनां कारण वे, एविपे पतंजलिप्रमुख ग्रयोमा पण कहेलું वे, उद्वेगादिनो त्याग करीने चित्त स्वस्थ करवु ते धृति कहिये, चित्त स्वस्थ થયાથી માર્ગાનુસારિણી રુચિ ઉત્પન્ન થાય છે તે શ્રદ્ધા કહિયે, માર્ગાનુસારિણી બુદ્ધિ થયાથી હ્યાયોપશમ જાવ

ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યારે જેમ સર્પ બાહેર ધ્યાનો તિહો ચાલે પણ જ્યારે રાફડામાં પે
સેઠે ત્યારે પાંસરો થઈ જાય છે તેમ શ્રવણાદિકને વિષે બુદ્ધિની જે સરજા થવી તે શુશ્રૂ
પા કહિયે, શ્રવણાદિક કહ્યાથી જેમ જેમ બુદ્ધિ શુદ્ધ થતી જાય છે, તેમ તેમ આ
ત્મતત્ત્વચિંતનની ઉત્પત્તિ થતી જાય છે તે વિવિદિષા કહિયે, આત્મતત્ત્વચિંતન
કી શુશ્રૂષા જે છે તે શ્રવણાદિગુણરૂપ થાય છે, તેવિના તે આનાસમાત્ર કહેવાય ;
પણ ગુણ કહેવાય નહીં, આત્મતત્ત્વચિંતન વડે શ્રવણાદિક ગુણ ઉત્પન્ન થયાથી સમ્ય
ક્તની ઉત્પત્તિ થાય છે, તે સમ્યક્તના પાંચ લિંગ શમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા, તથા
આસ્તિક્યતા ; એવો આત્માનો જે શુદ્ધ પરિણામ તેને પરમતને વિષે વિજ્ઞાપિત કહે છે, આ
ત્માના શુદ્ધપરિણામથી ધર્મનો નાવ ઉત્પન્ન થાય છે ; તેણે કરી નાવાંતરની વૃ
દ્ધિ થાય છે, એમ ઉત્તરોત્તર, નાવવૃદ્ધિકરી અવિરતિ દેશવિરત્યાદિક ગુણસ્થાન શ્રે
ણીચઢી ધાતીકર્મનો ક્ષયકરી કૃતકૃત્ય કેવલીયાય એનો સારી રીતે વિચાર કરી
જુવો એટલે સહજ જણાઈ આવે છે ॥ ૬૯ ॥ ૭૦ ॥

અ. એવું યુક્તિપૂર્વક વચન સાંજનીને પીઠિતકર્ણ થયો થકો પરવાદી બોલ્યો:-

નણુ જય સો કયકિચ્ચો અઢારસદોસવિરહિત દેવો ॥

તા બુહતહા નાવા જુઝ્ઝ કમ્મા કવલનોજી ॥ ૭૧ ॥

વ્યા. દેવ તો અઢારદોષરહિત છે ; અને કૃતકૃત્ય છે ; એ સર્વ માન્ય છે. ને
તમે પણ જો એમજ માનતા હોતો તેને કવલાહાર કરનારો કેમ કહો છો ? કવ
લાહાર અંગીકાર કહ્યાથી ક્રુધા તૃષ્ણા પણ અંગીકાર કરવા જોઈશે. કેમ કે,
ક્રુધા તૃષ્ણાવિના કવલાહાર સંજવે નહીં. જો ક્રુધા તૃષ્ણાને પણ અંગીકાર કરશો
તો પરમેશ્વરને અઢારદોષરહિત કેમ કહી શકશો ? કેમ કે, ક્રુધા અને તૃષ્ણા એ
બે દોષ તો કવલાહારના ગ્રહણથી સિદ્ધ થાય છે. ત્યારે શું કેવલી સોલદોષરહિત
છે, જો એમ માનશો તો આગમવચનનો અપમાન થશે. યતઃ “ક્રુત્પિપાસા જરાતંક,
જન્માંતકનયસ્મયાઃ ॥ ન રાગદેષમોહાશ્ચ, યસ્યાત્તઃ સ પ્રકીર્ત્યતે.” ઇતિ દિગંબરગ્રં
થાંતરગત ઉપાસકાધ્યયને ક્રુધા, તૃષ્ણા, જરા, ક્ષય, જન્મ, યમ, સ્ફલોકાદિનય, અ
હંકાર, રાગ, દેષ, મોહ, ચિંતા, અરતિ, નિદ્રા, વિસ્મય, વિપાદ, સ્વેદ, તથા સ્વેદ ;
એ અઢાર દોષ કેવલીને નથી એમ કહ્યું છે. તેઓમાના ક્રુધા તથા તૃષ્ણા એ બે દોષ
ઘટાં કૃતકૃત્યતા કેમ સંજવે ? માટે કેવલીને જો કવલાહારી કહો તો બે દોષ
અંગીકાર કરો. ॥ ૭૧ ॥

अ० ए आशंकानो उत्तर कहे ठे --

तो सकावुत्तु जे बुहतह्लाई जिणस्स किरदोसो ॥ जइ

तं दूसेज गुण साहावियमण्णो किं वि ॥ ७१ ॥

दूसइ अवावाहं इय जइ तुह सम्मठं तयं दोसो ॥

मणुयत्त ए वि दोसो ता सिद्धत्तस्स दूसणठं ॥ ७२ ॥

व्या० कृधा अने तृपा ए बे दोष अडार दोषमा गणीने, कृतकृत्य जे केवली तेनेविषे ते बे दोषनो ते जे अजाव कहाये, ते वचन ताराज मतानुयायिमा कहेता शोनाप्रद ठे, परंतु पतितोनी पर्षदामां शोचाने पामे नही, किंतु मूख्यविना ना कहे वाय केमके, कृधा अने तृपा ए बन्ने दोषमा ल्यारे गणी शकाय, के ज्यारे कोई स्वाभाविकआत्माना गुणने दूषण लागतु होय, तेम तो काई यत्तु नथी, केम के, ए जाव वेदनीयकर्मना करेला ठे, ते केवलज्ञानने दूषित करी न शके के मके, केवलज्ञानने दूषण करनार ज्ञानावरणीय कर्म ठे तेम केवलदर्शनने दूषित करनारं दर्शनावरणीय कर्म ठे, तेम सम्यक्तचारित्रने दूषित करी शके नही केमके, सम्यक्तचारित्रने दूषित करनारं मोहनीयकर्म ठे तेमज दानादिक पा च लब्धिने पण दूषित करी शके नही, केमके, लब्धिअने दूषित करनारं अतराय कर्म ठे ए कारण माटे कृधा अने तृपा ए बे दोष कहेवाय नही अहि को ई आशंका करणे के जेम कृधा तथा तृपावने वस्त्रस्थने ईर्या समिति श्रुताच्यासा दिकनो जग दीवामा आवेठे, तेम केवलीने पण चारित्रज्ञानमा प्रतिबंधरूप शा सारू न थाय ? एनो उत्तर आ ठे यद्यपि कृधा तथा तृपा ए बे बहिरिंद्रिय वृत्तिनी ग्लानि करवाने लीधे एकेन्द्रिय ज्ञानादिकना विरोधी थायठे तथापि अतींद्रिय ज्ञाननो घात करी शकता नथी, कोई एवी आशंका करे के, जीवनो अ व्याबाध गुण ठे एटले निराकुलत्वरूप जे जीव, तेने दूषित करनारी कृधा तथा तृपा ठे. केमके, ते आकुलता परिणामरूप ठे जे आकुलतानी कृधावने निवृत्ति थायठे, तेकृधानी परिणामक ठे. ने कृधा तेनो परिणाम ठे, अने जे आकुल तानी तृपावडे निवृत्ति थायठे, ते तृपानो परिणामक ठे ने तृपा तेनो परिणाम ठे तेने एम कहेबु के, केवलीनो सिद्धत्व गुण ठे, तेने दूषित करनारं मनुष्यपणं पण दोषरूप केम न कहेवाय ? इत्यादिक विचार करी पोतानी कटपना मूकीने धातिकर्मना करेला अमार दोष जेवी रीते पूर्वाचार्ये कहाये, तेवी रीतेज मानवा

જોડ્યેઠે, યતઃ “અંતરાયા દાનલાજ, વીર્યજોગોપજોગનાઃ ॥ હાસોરત્યરતી જીતિ, જુ
ગુપ્સા શોક એવ ચ ॥ ૧ ॥ કામોમિથ્યાત્વમજ્ઞાનં, નિદ્રા ચાવિરતિસ્તથા ॥ રાગોદો
ષશ્ચ નો દોષા, કેપામષ્ટાદશાપ્યમી ॥ ૨ ॥ ” જ્ઞાનગુણનો ઘાત કરનારું અજ્ઞાન,
દર્શનગુણનો ઘાત કરનારી નિદ્રા, સમ્યક્તગુણનો ઘાત કરનારું મિથ્યાત્વ, ચારિ
ત્રગુણનો ઘાત કરનારાં હાસ્ય, રતિ, અરતિ, જય શોક, ડુગંઠા, કામ, અવિરતિ,
રાગ, તથા દેષ; અને દાનાદિ લબ્ધિરૂપવીર્યગુણના ઘાત કરનારા દાનાંતરાય,
લાજાંતરાય, જોગાંતરાય, ઉપજોગાંતરાય, તથા વીર્યાંતરાય; એ અઢારદોષ ઘાતિ
કર્મના કહ્યાઠે, પરંતુ કેવલીને ઘાતીકર્મોનો ક્યય થઈ જાયઠે, માટે તે નિર્દોષ ક
હેવાયઠે. તેમ ઠતાં ક્રુધા અને તૃપાને અઢારદોષોમાં જે ગણેઠે તે યુક્તાયુક્ત વિ
ચાર નકરતાં કેવલ સ્વમતનું પોષણ કરેઠે; ॥ ૭૨ ॥ ૭૩ ॥

અહ જહ જિણસ્સ સ્વહઅં સુક્કં ડુક્કં વિરુક્કણે તેણં ॥

તો સામણાજાવે વિસેસજુત્તા કહં સત્તા ॥ ૭૪ ॥

વ્યા૦:- કોઈ આશંકા કરે કે, જેમ કેવલીને ક્ષાયિક જ્ઞાનાદિક ઠે, તેમ ક્ષા
યિક સુખ પણ ઠે, તિહાં ડુઃખનોલેશ પણ નથી, તો ક્રુધા તૃપા કેમલાગેઠે ? ॥ ૭૪ ॥

તો વેયણિજ્જકમ્મં ઉદયપ્પત્તં કહં હવે તસ્સ ॥ ૭૫ ॥

સોપદેસઉદનં સમયમ્મિ વિવાગ નણણાનં ॥ ૭૫ ॥

વ્યા૦:- ઉપલી આશંકાનું ઉત્તર દિયેઠે કે, કેવલીને જો ક્ષાયિક સુખ માન
તા હોતો સિદ્ધાંતનેવિષે કેવલીને વેદનીયકર્મનો ઉદય કહ્યોઠે, તે શાસારુ ન મા
નવો ! અર્થાત્ માનવો જોઈશે. જેમ જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો ઉદય ઠતાં ક્ષાયિક
જ્ઞાન થતું નથી, તેમ વેદનીયકર્મનો ઉદય ઠતાં ક્ષાયિક સુખ પણ થતું નથી,
કોઈ શંકા કરેકે, કેવલીને એવા વેદનીયકર્મનો ઉદય હોયઠે કે, જેના પ્રદેશ
આત્મપ્રદેશની સાથે મળેઠે, તે સ્થિતિ પ્રમાણે રહીને ક્ષીણ થઈ જાયઠે. પરંતુ કે
વલીને તેની આકુલતા થતી નથી. એનું ઉત્તર એકે, યદ્યપિ એવો પ્રદેશોદય અમ
ને પણ માન્ય ઠે; તો કેવલીને ક્ષાયિક સુખ સંજવે નહી. તેમ ઠતાં અન્યુચ્ચયતા
થી અમારે કહેવું જોયેઠે કે, કેવલીને વેદનીયકર્મનો પ્રદેશોદય ઠેજ નહી. કિં
તુ સિદ્ધાંતોમાં વિપાકોદય કહ્યોઠે. ॥ ૭૫ ॥

આવસ્સયણિજ્જતી પયહિપસહોદનંવણેણં ॥ ૭૬ ॥

જહ તા સુહાયાનં અસુહપહિવરુકવયણેણં ॥ ૭૬ ॥

व्या० - आवश्यक निर्युक्तिनेविषे प्रकृतिनो प्रशस्त उदय कह्यो ठे, तथा दिग बरना प्रवचनसारनामक ग्रंथमा पण “ पुष्पफला अरिहंता ’ इत्यादिक वचनो कहाळे, एवी रीते अमुखना प्रतिपक्ष वचनथी केवलीने सुखनो विपाक ठे ॥७६॥

अ० कोई आशंका करे के, जे कारण माटे सुखविपाक ठे, तेथीज दुःखविपाक नथी ? तेनुं समाधान करेठे. ॥ ७६ ॥

तत्तदसुत्तजणिआ एकारसहा परीसहा य जिणे ॥ तेह

वि बुद्धतह्लाई खइअस्स सुहस्स पडिकूल ॥ ७७ ॥

व्या० - अमारा श्रीजगवतीसूत्रनेविषे केवलीने अग्यार परीसह कहाळे तथथा “ एकविहबंधगस्तण जते सजोगि जवड केवलस्स कइ परीसहा पसुत्ता ? गोयमा, एकारस परीसहा पसुत्ता, एव पुणवेण तिन्ने ’ तथा बेहुने “ एकादश जिने ” एवीरीते श्रीतत्त्वार्थसूत्रमां अग्यार परीसह कहाळे, एणेकरी के वलीने रुधा तथातृपा प्राप्त थईठता ह्याधिक सुखनी हानि थती नथी एवु वरेठे अही उक्त “ एकादशजिने ’ ए सूत्रनो अर्थ केटलाएक पोतानुं मत पोपण करवाना हेतुथी एवु करेठे के “ एकेनाधिकानदश ” एटले एकअधिक दश न थाय, अर्थात् अग्यार परीसह नही ए अपव्याख्यान जाणवु, केमके, एवो समास संजवे नही. वली केटलाएक सर्वार्थसिद्धिप्रमुख “ नसंति ’ एवु बाहेरथी वाक्य जियेठे, तेतो जाणे पोतानु उत्सूत्रनापणज प्रगट करतो होयनी ! परतु तेओए आवो विचार करवो जोये के, परीसहनास्वामी चित्ताना अधिकारनेविषे प्रसिद्ध ठता तेनो अज्ञाव केम थगे । जे धनरहित होय ते धननो स्वामी कहेवाय नही वली केटलाएक आवीरीते व्याख्यान करेठे के, केवलीने वेदनीयकर्म होवाथी कारण कार्योपचारेकरीने अग्यार परीसह कहाळे ए व्याख्यान पण नदीमा वूडता घास नो आश्रय लेगाजेवु ठे, केमके, स्वामित्वचिताए उपचार सजवे नही, जो उपचार मानिये तो ठता मोहनीयकर्मना होवाथी उपशात मोहगुणस्थानकनेविषे पण बावीस परीसह कहा जोईगे, ए प्रकारे करी सूत्रना घणा अपव्याख्यानो नो त्याग करीने परमार्थनो विचार करवो जोये. ॥ ७७ ॥

अस्साय वेयणिकु बुद्धतह्लाईण कारण जाण ॥ पळ

तिसतित्तुदय जलिअतरजलणटिताण ॥ ७८ ॥

व्या० - आहार पर्याप्तिनामकर्म तथा असांता वेदनीयकर्म ए वनेना उदय

થી પ્રજ્વલિત થાણો જે જવરાગ્નિ, તેણે કરીને જીવને ક્રુધા તથા તૃષ્ણા લાગે છે, તે બધાં કારણ કેવલીનેવિષે ઠતાં છે તેને ક્રુધા તથા તૃષ્ણા કેમ ન લાગે ? તેકહો ॥ ૭૫ ॥

અ ૦ વાદી આશંકા કરે છે:—

નણુ બુદ્ધ તહ્ણા તહ્ણા મોહુદગ્ગ પત્તિયારિરંસવ ॥

નમ્મઇ અમ્મા તહ્ણા અમ્મદુરુક્કં તયદ્ધંતિ ॥ ૭૬ ॥

વ્યા ૦:— ક્રુધા તથા તૃષ્ણા એ મૈથુનની ઇજ્ઞાની પઠે તૃષ્ણારૂપ હોવાથી તે મોહનીયકર્મથીકી ઉત્પન્ન થાય છે. માટે કેવલીનેવિષે એ સંનવે નહી. કેમકે, કેવલી એ તો મોહનીયકર્મનો પ્રથમજ નાશ કર્યો છે. એનો ઉત્તર આવીરીતે છે:— તૃષ્ણા અને દુઃખમાં ઘણી નિવૃત્તિ છે, તૃષ્ણાનેજ દુઃખ કહેવાય નહી. પરંતુ સંસારીને તૃષ્ણાથીકી દુઃખની ઉત્પત્તિ થાય છે. ॥ ૭૬ ॥

અ ૦ તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થવાનો પ્રકાર કહે છે:—

મોહાનિણિવેસેણં ચત્તહિં વિ ઉમકોઠયાઇ દેઝહિં ॥

પગરિસ પત્તાતહ્ણા જાયઇ આહારસમ્પત્તિ ॥ ૭૭ ॥

વ્યા ૦:— મોહનીય કર્મ અનિનિવેગે ચાર કારણથી આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે. તે ઉત્કર્ષ પામ્યાને લીધે તૃષ્ણા કહેવાય છે. તે ચાર પ્રકાર શ્રીગાણાંગમાં કહ્યા છે; યત: “ચત્તહિં ગણેહિં આહારસમ્મા સમુપ્પક્કા; ઉમકોઠયાએ, બુદ્ધાવેદહિણિ ક્કસસણં કમ્મસ્સ ઉદ્દણ્ણં, મત્તીએ, તદ્દગ્ગોવત્તગેણં,” એનો અર્થ:— ચાર કારણોકરી આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે. કોઠોવાલી થયાથી, ક્રુધાવેદનીયકર્મના ઉદયથી, આહારાદિકની કથાનું શ્રવણ કર્યાથી, તથા વારંવાર આહારનો ઉપયોગ કર્યાથી આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે. અર્થાત્ એ ચાર કારણ મળ્યાથી મોહનીય કર્મ ના બલે આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે. અતઃએવ ગોમઠ સારટીકાપ્રમુખનેવિષે પણ આહારસંજ્ઞા આહારાનિજાપરૂપ કહી છે. તે તૃષ્ણારૂપ હોવાથી યતિને એ વિના અશનપાનાદિકનેવિષે પ્રવૃત્તિ છે તે કહે છે:— ॥ ૭૭ ॥

અસણાઇમ્મિ પવિત્તી એત્તોચ્ચિય તં વિણા સુસાદ્દૂણં ॥ ૭૮ ॥

દુત્ત વિદ્ધવિદ્ધાણો અઇઆરો હંદિ ણિદ્ધિઠો ॥ ૭૯ ॥

વ્યા ૦ એ હેતુથીજ યતિને પણ આહારસંજ્ઞાવિના અશનાદિકનેવિષે પ્રવૃત્તિ છે. કેમ કે, વિધિ પાલતાં યતિને અતિચાર કહ્યા નથી; અને આહારસંજ્ઞા તો અતિ

ચારમાં છે માટે જે એમ કહેશે કે આહારસંજ્ઞાવિના યતીએ આહાર કરવો નહીં તેને આચારમા પણ અતિચાર કહ્યા છે ॥ ૬૧ ॥

એય વિણા એનુત્તી મેહુણસણં વિણા જહુ અવંચં ॥ ૬ ॥

ય વયણં પિ પરેસિ એણ પરાકયં એચં ॥ ૬૨ ॥

વ્યા૦ જેમ મૈથુનસંજ્ઞાવિના અબ્રહ્મચર્ય ન થાય, તેમ આહારસંજ્ઞાવિના કેવળીને શુક્તિ થાય નહીં એવા પરવાદીના વચનનું આવીરીતે નિરાકરણ કહ્યું છે - જેમ યતીએ આહારસંજ્ઞાવિના આહાર કરવો યોગ્ય છે, તેમ કેવળીનેવિષે પણ માની લેવું જોઈએ ॥ ૬૨ ॥

એહુ સાહુ ચિય પવિત્તી એવય સુપસઠ્ઠાણહેવત્તિ ॥ આ

હારોચ્ચ અવચ્ચ અમ્મહુ તુહ હોઈ ણિહોસં ॥ ૬૩ ॥

વ્યા૦ આહાર અવર્જનીય હોવાથી યોગ્ય છે, તથા ઉદ્વેગથી યતીને પ્રશસ્ત ધ્યાનનું કારણ છે માટે આહારસંજ્ઞાવિના કેવળીને આહાર લેવો સંજોગ છે અને મૈથુન વર્જનીય હોવાથી અનુચિત છે, તથા હિર્યાનનું કારણ છે માટે મૈથુના દિક અનુચિતપ્રવૃત્તિ અપ્રશસ્ત રાગદેશવિના કેવળીને થાય નહીં એવા અર્થનો વિચાર કરીને તેનું ગ્રહણ કરવું જોયે ॥ ૬૩ ॥

આહારચિત્તણુપ્રવ મેયં આહારસમ્માસજ્ઞ ॥

વુદ્ધુ અદ્ધક્ષાણ ઇદ્ધા લોનેણ મૂઢાણ ॥ ૬૪ ॥

વ્યા૦ આહારના ચિત્તનશ્ચકી જે આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે, તેનેવિષે મોહિત થયલા મૂઢજીવને જો તે આહારરૂપદૃષ્ટવસ્તુની પ્રાપ્તિ ન થાય તો તે વસ્તુ ક્યારે પ્રાપ્ત થશે એવા ચિત્તનરૂપ આર્તધ્યાન કરે છે પરંતુ તે અનિલાપા મટતી નથી ૬૪

તત્તો માણસહુકં લહુ જિઠ કદણાહુ કુવંતો ॥

લહુ વિ ઇદ્ધવિસય રઈઈ ચિંતેઈ અવિયોગં ॥ ૬૫ ॥

વ્યા૦ ચાર પઠી પૂર્વોક્ત રીતિએ જો તેને આહારાદિક દૃષ્ટવસ્તુની પ્રાપ્તિ ન થાય તો તે જીવ ક્રુદ્ધેદનીયના ઉદયથી પ્રજ્વલિત થયેલા ઉદરાનલના યોગે શરીરહુલ્લ પામે છે અને પઠી કંદન રોદનાદિક કહ્યાથી અરતિમોહનીયકર્મના ઉદયને લીધે ગાઢ ચિત્તોપતાપરૂપ માનસહુલ્લ પામે છે કદાચ પુણ્યપ્રકૃતિના પરિપાકે દૃષ્ટવસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય તો પણ અરતિમોહનીયકર્મના ઉદયથી તે વસ્તુ

ના અવિયોગની ઇચ્છા કસ્યાકરે, તેણે કરી તે વસ્તુ ઉપર ગાઠાનુરાગેકરી આત્મ
ધ્યાનના વશ થયો થકો જીવ દુઃખજ પામે છે, માટે મોહમૂઢ જે જીવ છે તેને
પરમાર્થથકી કદી પણ સુખ નથી. ॥ ૬૫ ॥

તો મોહણિજ્ઞસ્યત્ તપ્તવદ્વક્ષાણુવંધિ વિલેપણં ॥

લહૃર્હિ સુહં સવહ્ન ચણો પુણ તુહં ચણં ॥ ૬૬ ॥

વ્યાખ્યાન:- મોહનીયકર્મના ક્લેશથી જીવને આહાર કરવાની રતિ તથા અરતિ
ઉત્પન્ન થાય છે, ને મોહનીયકર્મના ઉદયથી જીવને માનસ દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે.
તે દુઃખ કેવલીને મટી જાય છે; પણ અસાતાવેદનીયકર્મના ઉદયથી કેવલીને
જે ક્રુધા તૃપ્તા લાગે છે; તેનો તે ત્યાગ કરી શકે નહીં. ॥ ૬૬ ॥

ઘાઈવ વેયણીચ્ચં ઇય જહ્મોહં વિણા ણ દુક્કયરં ॥

પયડં પઢિરૂવાત્તાં તા અસ્માત્તાં વિપયડીત્તાં ॥ ૬૭ ॥

વ્યાખ્યાન:- પૂર્વપક્ષી કહે છે કે, વેદનીયકર્મ ઘાતી કર્મના જેવું છે, માટે મોહનીય
કર્મવિના તે દુઃખદાયક થાય નહીં. ઉક્તંચ. “ ઘાદીવવેદણીયં; મોહસ્સુદણ
ઘાદદે જીવં; ” ઇતિ કર્મકાંદે. તેનું સમાધાન આમ છે:- જો તમારા કહ્યા પ્રમાણે
હોય તો અસાતાવેદનીયની પઠે કેવલીને બીજી પ્રકૃતિઓ પણ મોહનીય કર્મવિ
ના પોતાના કાર્યની કરનારી હોવી જોયે. અને તમે વેદનીયકર્મની સાથે ઘાતીકર્મની
તુલ્યના કેવીરીતે કરો છો? ઘાતીઆના રસના જેવો તેનો રસ હોય છે એમ સરસ
પણું કરો છો, કે સ્વકાર્ય કરવાને વિષે ઘાતીઆની અપેક્ષાપણું કલ્પો છો; કે અ
થવા દોષનું હેતુપણું કહો છો, ? જો કહેશો કે ઘાતીઆના રસના જેવો રસ હોવો
જોયે તો અઘાતીકર્મ પ્રકૃતિ ઘાતીના જેવી હોવી જોયે. કેમકે, જ્યારે અઘાતીની
પ્રકૃતિ સર્વ ઘાતિની પ્રકૃતિની સાથે વેઈયે ત્યારે તે સર્વ ઘાતિની પ્રકૃતિનો વિપાક
દેખાડે, તથા જ્યારે દેશ ઘાતિનીનો વિપાક દેખાડે, અને એકલી વેઈયે ત્યારે મા
ત્ર તે એકલો પોતાનો જ વિપાક દેખાડે છે; માટે પક્ષ સંજવતો નથી. જો કહેશો
કે, સ્વકાર્ય કરવાને વિષે ઘાતીઆની અપેક્ષા હોવી જોયે છે, તો નામકર્મ પણ પૂ
ર્વે મોહનીયકર્મની અપેક્ષા કરતું થતાં જેમ કેવલીને મોહવિના આપણુ કાર્ય
કરે છે; તેમ વેદનીય કર્મ પણ મોહનીયકર્મની અપેક્ષાવિના કાર્ય કરે છે: માટે
બીજો પક્ષ પણ સંજવે નહીં. જો કહેશો કે વેદનીયકર્મથી દોષ લાગે છે, તો તે

પણ મનાય નહીં, કેમકે, ક્રુધા અને તૃષ્ણાનેવિષે દોષપણાતું પૂર્વેજ સ્વડન કહ્યું છે, એવીરીતે સ્વબુદ્ધિફરારી સારી પઠે વિચાર કરીને જીવો ॥ ૬૭ ॥

અણુકૂલં પટિકૂલં ચ વેયણં લક્ષણ સુહૃદ્દાણ ॥ ૬૮ ॥
દુઃસૌ એગતો અપમત્તજઈસુ તયન્નાવા ॥ ૬૯ ॥

વ્યા૦ આદ્યિક સુખ ઠતા અનુકૂલત્વ વેદન થાયઠે, તે રાગરૂપ ઠે અને આદ્યિક ડુઃખ ઠતા પ્રતિકૂલત્વ વેદન થાયઠે, તે દ્વેષરૂપ ઠે, માટે કેવલીને આદ્યિક સુખ તથા ડુઃખ એ વસ્ત્રે હોતા નથી, કિંતુ દ્વાયિક સુખજ હોયઠે એમ કેટલાએક કહેઠે, તે યોગ્ય નથી કેમ કે, જેમ અપ્રમત્તયતીને આદ્યિક સુખ તથા ડુઃખ એ વસ્ત્રે હોયઠે. પણ રાગ તથા દ્વેષ એ વે હોતા નથી, તેમ કેવલીને વિષે પણ જાણી લેવું એમા એકાંતપણું ન માનવું ॥ ૬૮ ॥

અધુવાણ સુહૃદ્દાણં જોગો જોગેણ કમ્મવંધો ય ॥

દુઃસૌ એગતો અપમત્તજઈસુ તયન્નાવા ॥ ૬૯ ॥

વ્યા૦ સુખ તથા ડુઃખ એ વસ્ત્રે પદાર્થ શાશ્વત નથી, કિંતુ અશાશ્વત ઠે તે આનો એવો નિયમ ઠે કે, અવશ્ય જોગને દિયેઠે કહ્યુંઠે કે, “નાસ્તુકં ક્ષીયતે કર્મ” ઇત્યાદિ અને જોગથકી કર્મવંધ થાયઠે. એ કારણ માટે કેવલીનેવિષે તે સંજવે નહીં કેમકે, સુખ તથા ડુઃખ એ વસ્ત્રે પદાર્થો અધુવ ઠે. એમ કેટલાએક કહેઠે, તે પણ યોગ્ય નથી કેમકે, સુખ તથા ડુઃખ અધુવ ઠતા અપ્રમત્તયતી ને હોયઠે, તો પણ તેનાથી કર્મવંધ થતો નથી, તેમ કેવલીવિષે પણ જાણવું જોઈયે અહીં પણ એકાંત નથી ॥ ૬૯ ॥

અન્નાણજં તુ હુક્ક નાણાવરણક્કણ સ્વયમેદ્ ॥

તત્તો સુદ્ધમકલંકિય કેવલનાણા પુદ્ગલૂય ॥ ૭૦ ॥

વ્યા૦ - જ્યારે હરેક પદાર્થનો સ્પર્શ અર્થ જાણ્યામાં આવતો નથી, ત્યારે જીવને મહાહુન્નર યત્પન્ન થાયઠે. કેમકે, ચતુર્થવસ્તુ જાણવાની ઇચ્છા પ્રમાણે જાણ્યામાં ન આવે તો તેથી જીવને આકૃષ્ટતા થાયઠે તેજ ડુઃખ જાણવું. એ ડુઃખ વસ્તુનો સ્પર્શ અર્થ ન જાણ્યાથકી થાયઠે, માટે અજ્ઞાનરૂપજ ઠે. અજ્ઞાન જ્ઞાનાવરણીયકર્મના કૃત્યથી નાશ થાય ઠે, તે ડુઃખનોજ નાશ જાણવો કેવલીને જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો કૃત્ય થઈ જવાથી ડુઃખરૂપ અજ્ઞાનનો ભેગ પણ

ના અવિયોગની ઇચ્છા કયાકરે, તેણે કરી તે વસ્તુ ઉપર ગાઠાનુરાગેકરી આત્મ
ધ્યાનના વશ થયો થકો જીવ હુઃસ્વજ પામે છે, માટે મોહમૂઢ જે જીવ છે તેને
પરમાર્થથકી કદી પણ સુખ નથી. ॥ ૮૫ ॥

તો મોહણિજ્ઞસ્વયં તપ્રવહુસ્કાણુવંધિ વિલેપણં ॥

લહૃઈ મુહં સવહુ ચણો પુણ બુહં ચણં ॥ ૮૬ ॥

વ્યાખ્યા:- મોહનીયકર્મના ક્લેશથી જીવને આહાર કરવાની રતિ તથા અરતિ
ઉત્પન્ન થાય છે, ને મોહનીયકર્મના ઉદયથી જીવને માનસ હુઃસ્વ ઉત્પન્ન થાય છે.
તે હુઃસ્વ કેવળીને મટી જાય છે; પણ અસાતાવેદનીયકર્મના ઉદયથી કેવળીને
જે ક્રુધા તૃપ્તા લાગે છે; તેનો તે ત્યાગ કરી શકે નહીં. ॥ ૮૬ ॥

ઘાઈવ વેયણીઅં ઇય જઈ મોહં વિણા ણ હુસ્કયરં ॥

પયડં પઢિરૂવાનં તા અણાનં વિપયડીતં ॥ ૮૭ ॥

વ્યાખ્યા:- પૂર્વપક્ષી કહે છે કે, વેદનીયકર્મ ઘાતી કર્મના જેવું છે, માટે મોહનીય
કર્મવિના તે હુઃસ્વદાયક થાય નહીં. ઉક્તંચ. “ ઘાદીવવેદણીયં; મોહસ્સુદણ
ઘાદદે જીવં; ” ઇતિ કર્મકાંદે. તેનું સમાધાન આમ છે:- જો તમારા કહ્યા પ્રમાણે
હોય તો અસાતાવેદનીયની પદે કેવળીને બીજી પ્રકૃતિઓ પણ મોહનીય કર્મવિ
ના પોતાના કાર્યની કરનારી હોવી જોયે. અને તમે વેદનીયકર્મની સાથે ઘાતીકર્મની
તુલ્યના કેવીરીતે કરો છો? ઘાતીઆના રસના જેવો તેનો રસ હોય છે એમ સરસ
પણું કરો છો, કે સ્વકાર્ય કરવાને વિષે ઘાતીઆની અપેક્ષાપણું કલ્પો છો; કે અ
થવા દોષનું હેતુપણું કહો છો, ? જો કહેશો કે ઘાતીઆના રસના જેવો રસ હોવો
જોયે તો અઘાતીકર્મ પ્રકૃતિ ઘાતીના જેવી હોવી જોયે. કેમકે, જ્યારે અઘાતીની
પ્રકૃતિ સર્વ ઘાતિની પ્રકૃતિની સાથે વેઈયે ત્યારે તે સર્વ ઘાતિની પ્રકૃતિનો વિપાક
દેખાડે, તથા જ્યારે દેશ ઘાતિનીનો વિપાક દેખાડે, અને એકલી વેઈયે ત્યારે મા
ત્ર તે એકલો પોતાનો જ વિપાક દેખાડે છે; માટે પક્ષ સંજવતો નથી. જો કહેશો
કે, સ્વકાર્ય કરવાને વિષે ઘાતીઆની અપેક્ષા હોવી જોયે છે, તો નાસકર્મ પણ પૂ
ર્વે મોહનીયકર્મની અપેક્ષા કરતું બતાવે કેમ કેવળીને મોહવિના આપણું કાર્ય
કરે છે; તેમ વેદનીય કર્મ પણ મોહનીયકર્મની અપેક્ષાવિના કાર્ય કરે છે: માટે
બીજો પક્ષ પણ સંજવે નહીં. જો કહેશો કે વેદનીયકર્મથી દોષ લાગે છે, તો તે

પણ મનાય નહીં, કેમકે, ક્રુધા અને તૃષ્ણાનેવિપે દોષપણાનું પૂર્વેજ સ્વંદન કહ્યું છે, એવીરીતે સ્વદુષ્ટિએકરી સારી પતે વિચાર કરીને હ્રુવો ॥ ૫૭ ॥

અણુકૂલં પટિકૂલ ચ વેયણ લક્ષણ સુહૃદ્દાણ ॥ ૫૮ ॥
હુ એસો એગતો અપમત્તજર્ડસુ તયજાવા ॥ ૫૮ ॥

વ્યાખ્યા - ઔદયિક સુખ ઠતા અણુકૂલત્વ વેદન યાયઠે, તે રાગરૂપ ઠે અને ઔદયિક હ્રુ સ્વ ઠતા પ્રતિકૂલત્વ વેદન યાયઠે, તે દેષરૂપ ઠે, માટે કેવલીને ઔદયિક સુખ તથા હ્રુ એ બન્ને હોતા નથી, કિંતુ દ્વાયિક સુખજ હોયઠે એમ કેટલાએક કહેઠે, તે યોગ્ય નથી કેમ કે, જેમ અપ્રમત્તયતીને ઔદયિક સુખ તથા હ્રુ એ બન્ને હોયઠે પણ રાગ તથા દેષ એ બે હોતા નથી, તેમ કેવલીને વિપે પણ જાણી લેવું એમા એકાતપણું ન માનવું ॥ ૫૮ ॥

અધુવાણ સુહૃદ્દાણં જોગો જોગેણ કમ્મવંધો ય ॥
ણહુ એસો એગતો અપમત્તજર્ડસુ તયજાવા ॥ ૫૯ ॥

વ્યાખ્યા - સુખ તથા હ્રુ એ બન્ને પદાર્થ શાશ્વત નથી, કિંતુ અશાશ્વત ઠે તે ઔનો એવો નિયમ ઠે કે, અવશ્ય જોગને દિયેઠે કહ્યુંઠે કે, “નાશ્તક ક્ષીયતે કર્મ” ઇત્યાદિ અને જોગથકી કર્મવંધ યાયઠે એ કારણ માટે કેવલીનેવિપે તે સત્તવે નહીં કેમકે, સુખ તથા હ્રુ એ બન્ને પદાર્થો અધ્રુવ ઠે એમ કેટલાએક કહેઠે, તે પણ યોગ્ય નથી કેમકે, સુખ તથા હ્રુ અધ્રુવ ઠતા અપ્રમત્તયતી ને હોયઠે, તો પણ તેનાથી કર્મવંધ થતો નથી, તેમ કેવલીવિપે પણ જાણવું જોઈયે અહીં પણ એકાત નથી ॥ ૫૯ ॥

અન્નાણજ તુ હ્રુ નાણાવરણસ્કણ સ્વયમેદ ॥
તત્તો સુદ્ધમકલકિય કેવલનાણા પુદ્ગલ ॥ ૬૦ ॥

વ્યાખ્યા - જ્યારે હરેક પદાર્થનો સૂક્ષ્મ અર્થ જાણ્યામા આવતો નથી, ત્યારે જીવને મહાહ્રુ સ્વ ઉત્પન્ન યાયઠે કેમકે, યથાર્થવસ્તુ જાણવાની ઇચ્છા પ્રમાણે જાણ્યામા ન આવે તો તેથી જીવને આકૂલતા યાયઠે તેજ હ્રુ જાણવું એ હ્રુ વસ્તુનો સૂક્ષ્મ અર્થ ન જાણ્યાથકી યાયઠે, માટે અજ્ઞાનરૂપજ ઠે અજ્ઞાન જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયથી નાશ યાય ઠે, તે હ્રુ જીવનો નાશ જાણવો કેવલીને જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો ક્ષય થઈ જવાથી હ્રુ સ્વરૂપ અજ્ઞાનનો લેશ પણ

રહ્યો નથી અને કેવલ જ્ઞાનનો ઉદય થયો છે તે સર્વ સુખરૂપ છે. તે સુખ કેવલ જ્ઞાનથી પ્રત્યક્ષ નથી. કેમકે, કેવલ જ્ઞાન જે છે તે સ્વનાવના પ્રતિષ્ઠાતરહિત હોવાથી અનાકૂલતારૂપ છે; ત્યાં આકૂલતા ઝેજ નહીં, જ્યારે આકૂલતા નથી ત્યારે તદ્દન્ય જે દુઃખ તે ક્યાંથી હોય! અને દુઃખ નથી ત્યારે પરમ સુખજ છે. એવી રીતે “જં કેવલિત્તિનાણં, તં સોક્કં પરણ સંચસોચેવ ॥ સ્વેદો તસ્સ નણીદો, જમ્હાવાદીસયં જાદા ” એ પ્રવચનસારનાં વચન અસંનવિત છે. તોપણ આટલો વિશેષ છે:-- કેવલ જ્ઞાન ક્ષાયિકસુખપ્રક્રિયા સંનવે નહીં; કેમકે, ક્ષાયિક સુખ તો વેદનીયકર્મના ક્ષયથીજ ઉત્પન્ન થાય છે. ॥ ૯૦ ॥

एष सुखं दुःखं वा देहगतं इदमुप्रवं सर्वं ॥ अ
त्राण मोह कळे पमाणसिद्धेउ संकोए ॥ ९१ ॥

વ્યા. ડિગંબર એમ કહે છે:--કે શરીરગત સુખ દુઃખ સર્વેંદ્રિયથીજ ઉત્પન્ન થાય છે કેમ કે, ભગ્નસ્થને જે સુખ તથા દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે તે એવી રીતેજ થાય છે. પ્રથમ પરીક્ષાજ્ઞાનના કારણથી ઇંદ્રિયોની ઉપર મૈત્રી પ્રવર્તે છે, ઇંદ્રિયોની મૈત્રી થકી વિષયોનેવિષે તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થાય છે. જેમ અગ્નિથી તાપેલો લોહનો ગોલો હોય છે; તેમ વિષયોની તૃષ્ણાએકરી ઇંદ્રિયો તત્ત્વ હોય છે. તે મહાવ્યાધિસ્થાનીય છે. અને તૃષ્ણા ટાળવાને અર્થે વિષયનું સેવન થાય છે; તે વ્યાધીના ઔષધસ્થાનીય છે. તે યદ્યપિ વ્યવહાર દૃષ્ટિએ તો સુખ કહેવાય છે, તથાપિ પરમાર્થતાએ દુઃખરૂપ છે. ઇત્યંત. “પપ્પાઈઠે વિસા, ફાસેહિ સમાસ દેસ હાવેણ; પરિણમમાણોઅપ્પા, સયમેવ સુહુ ણયવદિરેહોત્તિ.” ઇતિ પ્રવચનસારે. એ કારણ માટે દેહગત સુખ ઈંદ્રિયક છે. તેમજ દુઃખપણ ઈંદ્રિયક છે. એવા ઈંદ્રિયક વિષયોના ક્ષેપથી દુઃખ જ પડે છે. માટે દેહગત સુખ તથા દુઃખ કેવલીનેવિષે નથી. તેથીજ કેવલી અતીંદ્રિય થયા છે. ઇત્યંત. “સોક્કંવા પુણ દુક્કં, કેવલનાણિસ્સ નહિ દેહગયં; જમ્હા અદિંદિઅત્તં, જાવં તમ્હા હતંણેયંતિ.” ઇતિ પ્રવચનસારે. એનું સમાધાન કરે છે:--દેહગત સર્વ સુખ તથા દુઃખ ઇંદ્રિયાધીન નથી કેમ કે, ઇંદ્રિયોની પરાધીનતાથી જે અજ્ઞાન તથા મોહથીજ સુખ તથા દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે, તેઓનેજ ઇંદ્રિયોની અપેક્ષા છે, પરંતુ અપ્રમત્તયતીને જે માનસ સુખ થાય છે, તથા સાતાદિકકર્મના ઉદયથી કુલાદિક દોષ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમાં ઇંદ્રિયોની અપેક્ષાનો નિયમ નથી, જો એમ ન માનીયે ને ઇંદ્રિયાધીનજ સુખ તથા દુઃખ માનીયે તો રતિમોહનીયકર્મ તથા અરતિ

मोहनीयकर्मणुं नामातरज वेदनीयकर्मणा उदयथी असाता वेदनीय कर्म थाय ठे एम उरज्ञे त्यारे वेदनीयकर्म जुड कहेवाज्ञे नही जो वेदनीयकर्म मोहनीयसाथे मानीये तो सातज कर्म उरज्ञे आठ कर्मनो सजव थज्ञे नही एम करता सर्व जैन प्ररुतिनो उधेद थज्ञे वली देहगत सुख जो केवलीने न मानीये तो तीर्थकरनाम कर्मनो विपाक केम सजवे । जो एम कहिये के तीर्थकरनामकर्म जीव विपाकी ठे, माटे तेथी जीवगत सुखतो ऊपजेठे, परतु देहगत कुधादिक ड ख सजवे नही तो जेम सुखने पण देहनी अपेक्षा ठे, तेम ड खने पण देहनी अपेक्षा ठे, माटे देहगत तज मानवा योग्यठे, इत्यादिक सूक्ष्मविचार करी मध्यस्थबुद्धिये न्याय करो ॥९१॥

एतोच्चिअ बहु ड ख, स्कएण तेसि बुद्धास्वेयणिय ॥

णिवरस लवुव पए अप्पंति जणंति समय विऊ ॥ ९२ ॥

व्या० केवलीने अज्ञानादि जघन्य घणा ड ख मटीगया ठे, मात्र एक कुधावे दनीय रखु ठे, ते पण घातीकर्मनी साथे मलेला जेवो पोतानो विपाक देखाडे ठे केम के, केवलीने पुण्यप्ररुतिनो विपाक प्रवल ठे यत “अस्तायमाइआअो, जाविअ असुहा ह्वनि पयडीठ, णिवुरस णिवुवपणु ए हुंति ता असुह यात स्त” ए आवश्यकगाथामा तीर्थकरने असाता प्ररुति ड खदायिनी यती नथी. जेम दूधना घडामा निवना रसनो बिडु नारख्याथी कटुता थाय नही, एम श्रीजइ बाहु स्वामीए कखु ठे, जेम तेने प्रवल पुण्यपरानव करेठे परतु तेथी कुधादिक ऊप जे नही एम न जाणवु, एवो जाव जणायठे पत्ती विगोपार्थ तो बहुश्रुत जाणे ॥९३॥

एय त कवलाजोग्गं वेयणिय अगणिमदयाज्जावा ॥

एय दट्ठरज्जुकप्प वेअणिअ ह्दि सुअसिद्ध ॥ ९४ ॥

व्या० - केवलीनुं वेदनीयकर्म कवलाहार योग्य थाय नही एम न कहेवु केमके, केवलीने अग्रिमदपणु नथी आहारपर्याप्तनामकर्मनो उदय अने वे दनीयकर्मनो उदय होवाने लीधे उदराग्नि प्रज्वलित थायठे ए वन्ने कारणो हो याथी केवलीने वेदनीय कर्म कवलाहारयोग्य थायठे जो कोई कहेज्ञे के, वेदनी य कर्म दोरडीना जेजु ठे, तेथी केवलीने व्यावाध करीशके नही तेने थावो ज वात्र देवो के, ए वचन प्रघोपनुठे, शास्त्रनु नथी केमके, श्रीसुयगडागनी टीकामा आम कसुठे के, “यद्यपि दग्धरङ्गस्थानकत्वमुच्यते वेदनीयस्य तदप्यना

ગમિકમયુક્તિસંગતં વાગમેહ્યત્યંતોદયઃ સાતસ્ય કેવલિન્યનિધીયતે. યુક્તિરપિ વા
તિકર્મક્રયાદ્જ્ઞાનાદયસ્તસ્યા અનૂવન્ વેદનીયોઽન્નવાયાઃક્રુધઃ કિમાયાતં યેનાસૌ ન જ
વતિ ન તપોઽઘ્વાયાતપયોરિવ સહાનવસ્થાનલક્ષણો વિરોધો નાપિનાવાનાવયો
રિવ પરસ્પરપરિહારેણ લક્ષણકચિદ્વિરોધોસ્તીતિ સાતાસાતયોશ્ચાંતર્મુદૂર્તપરિ
વર્તમાનતયા યથા સાતોદય એવમસાતોદયોપીતિ અનંતવીર્યત્વં સત્યપિ શરીરવ
જાપચયક્રુદ્ધેદનીયોઽન્નવા પીઠા ચ નવત્યેવ નચાહારગ્રહણે કિંચિત્ક્રીયતે. કે
વલ મહોપુરુષિકામાત્રમેવેતિ પંચાશીતિર્જરઽસ્ત્રપ્રાયાઃ શેષાસયોગિનિ. ”
એવું જે ગુણસ્થાનકક્રમારોહમાં કહ્યું છે, તે તો થોડી સ્થિતિની અપેક્ષા જા
ણવું ; પણ રસની અપેક્ષા જ ન જાણવું. કેમકે, સત્તાની પ્રકૃતિ તો એવી
કહી છે, પણ ઉદયની પ્રકૃતિ એવી કહી નથી. ઝલટો તીર્થકરનામપ્રમુખનો પ્ર
બલ ઉદયજ કહ્યો છે. એમ જાણીને “અતએવ દગ્ધરક્તુકલ્પેન નવોપગ્રાહિકલ્પેના
પિ સતા કેવલિનોપિ ન મુક્તિમાસાદયેયુઃ ” એ આવશ્યકબૃહદ્વૃત્તિનું વચન છે, તે
જોઈને પણ વ્યામોહ કરવો નહીં. તેટલા માટેજ હાં પણ સ્થિતિની અપેક્ષાજ
કેવલીને કર્મ દોરડીના જેવાં કહ્યાં છે. “અતએવ નવોપગ્રાહિત્વાલ્પગ્રાહિત્વવિશેષણં”
કહ્યાં છે. એવું અમને પ્રતિજ્ઞાસે છે. વલી વિશેષ ગીતાર્યનેવિષે જેમ પૂર્વાપરવિરોધ ન
થાય, તેમ વિચારવું. કેટલાં એક પ્રમેયકમલમાર્ત્તમના અનિપ્રાયને અનુસરીને
આવીરીતે કહે છે કે, અપૂર્વકરણગુણઠાણાં પાપપ્રકૃતિનો રસ કહ્યો છે, મા
ટે કેવલીને તથાવિધ સાતોદય થાય નહીં. મોહસાપેક્ષપ્રકૃતિ થાય. તેનો મોહ
ના ઘાતથી અવશ્ય ઘાત થાય છે. અન્યથા પરાઘાતનામકર્મના ઉદયથી કેવલી
પરહનનાદિક કેમ ન કરે ! એ બોલવું પણ ડુરાગ્રહનું જાણવું, કેમકે, જેમ રસનો
ઘાત થાય છે, તેમ સ્થિતિનો પણ ઘાત થાય છે. માટે જો રસ ઓઠો થતો હોય તો
સ્થિતિ પણ ઓઠી થવી જોયે. જેમ બદ્ધમાનકર્મની સ્થિતિ ઘટી જાય છે તેમ બ
દ્ધમાન કર્મનો રસ પણ ઘટી જાય છે, એજ સમાધાન છે. તથા પરાઘાતનામકર્મ
નું ફલ કેવલીને થાયજ છે, અને પરહનન તો મોહવિના થાય નહીં. કેટલાં એક
એમ કહે છે કે વેદનીય કર્મ કેવલીનેવિષે હૃતવીર્ય છે, માટે તેનેવિષે ક્રુધાદિક પરી
સહ ઠાયારૂપ છે. એમ જે કેવલીનેવિષે કહે છે તેણે શ્વેતાંબરની પ્રક્રિયા જાણી નથી, એ
મ જાણવું. કેટલાં એક કહે છે કે, કેવલીનેવિષે ડીરણાવિના પ્રચુર પુજલ આવતા
નથી, માટે અસાતાવેદનીયોદય બલી દોરડીના જેવોજ છે. એવોજ પણ અવિચાર
રૂપ છે. કેમકે, એવીરીતે તો સાતાવેદનીયોદય પણ મંદ હોવો જોયે. શ્યાદિક

મતનો વિચાર કરતાં વાસ્તવિક અર્થ સહજ દેખાઈ આવશે. માટે સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિવડે તે અર્થનું શોધન કરો ॥ ૯૩ ॥

ણય કેવલનાણાઈ બુદ્ધાઈપડિવધગ જિણંદસ્સ ॥

દાહસ્સિવ મતાઈ ઇય જુત્ત તંતજુત્તીણ ॥ ૯૪ ॥

વ્યાખ્યા - જેમ દાહના પ્રતિબંધક મત્રાદિક છે, તેમ ક્રુધાદિકનું પ્રતિબંધક કે વલજ્ઞાન છે. એ વચન પણ શાસ્ત્રાનુસાર નથી. કેમકે, જેમ હાથનેવિપે મત્રેલો અગ્નિ રાખ્યો ઠતા હાથ બલતો નથી એવું પ્રત્યક્ષ દીગમા આવે છે, તેથીજ મત્રાદિક જે છે તે દાહના પ્રતિબંધક છે, એવી કલ્પના કરાય છે, તેમ જો કેવલીનેવિપે વે વનીયાદિક કર્મોદયરૂપ કારણ ઠતા ક્રુધાદિક ઝનય ઉત્પન્ન થતા નથી એમ જો સમ્મતશાસ્ત્રમા કહ્યું હોય તો એવી કલ્પના થઈ શકે, તેવિના બોલતું બ્યર્થ છે, માટે શાસ્ત્રની યુક્તિ જિમપૂર્વે કહ્યું છે તેમ આદરવું યોગ્ય છે ॥ ૯૪ ॥

ચિત્તં વલ બુદ્ધાણય ત જુજ્જં અણંતવિરિચ્ચાણં ॥

ઇય જુત્ત પિણ સુત્ત વલવિરિયાણં જત્ત જેત્ત ॥ ૯૫ ॥

વ્યાખ્યા - કેવલીને જો નૂચ લાગતી હોય તો બલની દ્વાણી થાય તે તો તેને વિપે સનવે નહીં. કેમકે, વીર્યાતિરાયકર્મના ફળને લીધે કેવલી અનતવીર્યવત્ત છે. એ વચન પણ અયોગ્ય છે. કેમકે, બલ અને વીર્યમા જેદ છે. શરીરનો જે પરાક્રમ તે બલ કહેવાય છે, અને અંતરંગ જે શક્તિવિશેષ તે વીર્ય કહેવાય છે. તેમ ઠતા ક્રુધાદિકરી શરીરનું વલ ઘટે છે, એવિપે અમે ના કહેતા નથી. એ યોગપ્રત્યય છે, યોગ જે છે તે શરીરનામકર્મપરિણતિવિશેષરૂપ છે. અને નામકર્મ તો જગવત્તનેવિપે ફીણ થયું નથી. ॥ ૯૫ ॥ અખ્યા પૂર્વપદ્ધી આશાકા કરે છે -

વંધો પરપરિણામા સો પુણ નાણાણ વીયમોદ્દાણ ॥ જો

ગકયા પિદ્ધ કિરિયા તો તેસિ હોડ ણિલીચ્ચા ॥ ૯૬ ॥

વ્યાખ્યા - ગ્રહણ તથા મોચનાદિક પરપરિણામથી જીવને કર્મબંધ થાય છે તે પરિણામ વીતરાગને જ્ઞાનના પ્રતાપે થાય નહીં. યક્તચ “ગેહ્લદિ એવ ણ સુચદિ, ણ પર પરિણમદિ કેવલી જગવ, પેહ્લદિ સમત્તદોસો, જાણદિ સવં નિરવસેસ” ઇતિ પ્રવચનસારે. કેવલીને તો યોગની ક્રિયા પણ નથી, ત્યારે જોજનની શી કથા અર્થાત્ કેવલીનેવિપે જોજન પણ સનવે નહીં. જો જોજનક્રિયા કેવલીનેવિપે મા

નિયે તો તેથી યોગક્રિયા સિદ્ધ થશે. તે તો કેવલીનેવિષે સંજવે નહીં. જુવો કે, સ્થાનનિષદ્યા, વિહાર, તથા ધર્મોપદેશાદિક્રિયા પણ કેવલીને થતી નથી, ત્યારે નોજનક્રિયા તે કેમ થાય ! જો કહેશે કે, સ્થાનનિષદ્યા, વિહાર, તથા ધર્મોપદેશાદિક્રિયા કેવલીને પ્રત્યક્ષ વિદ્યમાન હતાં ના કેમ કહેવાય ? તો તે ક્રિયા યદ્યપિ હે, તથાપિ પ્રયત્નપૂર્વક નથી. કેમકે, પ્રયત્ન રાગદેષ વિના થતું નથી. તેતો કેવલીનેવિષે નથી, માટે એ ક્રિયા સ્વજાવસિદ્ધ હે. જેમ આકાશનેવિષે વાદલા સમયવિગ્રેપે સ્વજાવેજ સંચાર કરેહે, રહેહે, ગર્જના કરેહે, તથા વર્ષા કરેહે. તેમ કેવલીને પણ સ્થાનનિષદ્યા, વિહાર તથા ધર્મોપદેશાદિક સ્વજાવેજ થાયહે. યત્તંચ “ગાણણિસેક્ક વિહારો, ધમ્મુવદેસો અણિયદિણા તેસિં ; અરિહંતાણં કાલે, માયાચારોવ્વ ઇત્થીણં” ઇતિ પ્રવચનસારે. અતએવ કેવલીને જે ઔદયિકી ક્રિયા હે, તેનેવિષે મોહ નહીં હોવાને લીધે પરદૃશ્ય પરિણામના વિરહથી ક્ષાયિકીજ જાણવી. યત્ત. “પુસ્સપલા અરિહંતા, તેસિં કિરિયા પુણોહિ ઔદયિગી ; મોહાદિદે વિરહિયા, તમ્હા સારવા઼ ગતિમદત્તિ ” ॥ ૯૬ ॥

અઃ એવી પૂર્વપક્ષીની આશંકાનું ઉત્તર આપેહે:-

જોગં વિણાવિ કિરિઆ ઉવક્કા઼ કહં એ તસ્સોવિ ॥

તુલ્લં કિરિવેચિત્તં તદ્ તુલ્લં મબુદ્ધિપુવત્તં ॥ ૯૭ ॥

વ્યાખ્યા:- કેવલીનેવિષે સ્થાનનિષદ્યાદિક્રિયા જો સ્વજાવેજ થતી હોય તો પ્રયત્ન નિરર્થક થાય. એમ તો કાંઈ દીગમાં આવતું નથી. પ્રયત્ન સાર્થકજ હોયહે. કેમકે, પ્રયત્નવિના ચેષ્ટા થતીજ નથી. માટે કેવલીનેવિષે પ્રયત્નનો સંજવ થાયહે, માત્ર સ્વાજાવિકતાનોજ ઉપયોગ કરવો નહીં. જો કહેશે કે, કેવલીનેવિષે પ્રયત્ન જન્ય ચેષ્ટા નથી કિંતુ તેથી વિલક્ષણ હે. અર્થાત્ કેવલીની ચેષ્ટા પ્રયત્નવિનાજ થાયહે. તો જેમ ચેષ્ટા વિલક્ષણ હે, તેમજ પ્રયત્ન પણ શાસારૂ વિલક્ષણ ન માનિયે ? અને જેમ વિલક્ષણ ચેષ્ટા મોહવિના થાયહે, તેમ વિલક્ષણ પ્રયત્ન પણ મોહ વિના થવું જોયે. જો કહેશે કે, કેવલીની ચેષ્ટા મનઃપૂર્વક નથી, તો તે પ્રમાણે પ્રયત્ન પણ મનઃપૂર્વક નથી એમ શાસારૂ ન માનો એવીરીતે સર્વ ઠેકાણે સરહું સ માધાન જાણી લેવું. ॥ ૯૭ ॥

એવં સહાવવાણી કદ્ જુત્તા જેણિ તેસિ વયજોગો ॥

હેઝ દવ્વ સુઅસ્સા વરુઅણં કમ્મસ્થવણાય ॥ ૯૮ ॥

व्या० - पूर्वं कहेला हेतुए करीज दिगबरो कहेठे के, केवलीने राग नथी होतो तेथी तेनेविपे वचनव्यापार संजवे नही तेम ठता जे वचनव्यापार थायठे ते स्वजावेज मस्तकमाथी ध्वनि नीकले ठे एम जाणवो, पण अक्षररूप वाणी सजवे नही ए शंका पण अयुक्त ठे केमके, केवलीने केवलस्थनी पूर्वं जेवीरीते वचन योग हतो, तेमज केवलज्ञान थया पढी पण जाणवो अने केवलीने रागविना पण क्रियानु सामर्थ्य ठता अक्षररूप वाणी केम न सजवे ? कोई आशका करेके, केवली कृतकृत्य ठे त्यारे ते उपदेश शासारू करेठे ? तेनुं समाधान ए के तीर्थकरनामकर्मनो विपाक एवीरीतेज जोगवायठे तेथीज केवली उपदेश करेठे ए केवलीनो स्वजावज ठे जो कहेसो के, केवली पदेकरी एकाते कृतकृत्यठे ? तो तेम पण न समजबु. यत एोगतेण कयछो, जेणेविन्न जिणदणामसे, तदवज फलं तस्त य खवणो वाठ अमवेजउ, इति विशेषावश्यकं जो कहेसो के, परोपकारनी इच्छाविना उपदेश देवो सजवे नही, अने इछा तेज राग कहेवायठे अने रागतो वीतरागनेविपे सजवे नही. एवो व्यामोह पण न करवो केमके एव। इच्छा ते ठपा कहेवाय ठे, पण तेने राग न समजबु ॥ ९८ ॥

एय वयणपयत्तेण खेअस्सोदीरणा जिणदस्स ॥ ९९ ॥

रा सुहस्स पावइ त एय वा अस्सपयनीण ॥ १०० ॥

व्या० - जो कहेसो के, वचन बोलवाना प्रयत्नेकरी जीवने खेद थयानी उदीरणा थायठे तो ते सजवे नही केमके, मनुष्यना आउखामा साताअसाता वेदनीयकर्मनी उदीरणा प्रमादपरवशेकरीनेज होयठे, प्रमादविना बीजा कारणो ठता उदीरणा थाय नही जो एम नकहिये अने बीजा कारणोथी उदीरणा थाय ठे एम कहिये, तो काययोगनेविपे सातावेदनीयनी उदीरणा, पण तेने केम थाय ? केमके, उदीरणानुं तो आबु लक्ष्ण कह्युठे - जे स्थितिना दलिक, उदयावलिका थो बाहेर वत्तेठे, तेने कपायसहित योगनामना वीर्येकरी आकर्षण करीने ते उदयावलिकानेविपे जे प्रहेपन करबु, ते उदीरणा कहेवायठे ॥ ९९ ॥

एय त विरिअविरहिय जायइ अपवत्तणञ्च करणति ॥

केवलसहावपक्क सुगयस्स मयमणुमय जाण ॥ १०० ॥

व्या० - जो कहेसो के ते उदीरणा वीर्येविना थायठे, तो ते सजवे नही केमके, उदीरणा जेठे ते अपवर्त्तनानी परीकरण विशेषठे एटले स्थानातर कराववा

નું કારણ છે; અને કારણ જેઠે તે પ્રયત્નરૂપ છે, એમ નમાનતાં જો કેવલ સ્વનાવ
વાદ માનિયે તો બોધનું મત અનુમત થાય, માટે પ્રયત્ન પણ અંગીકાર કરવુંજોયે.

સ્વેન ણાર્દરિજ્ઞઃ કેવલજોગેહિ તો વિણુ પમાયં ॥ ૧૦૦ ॥
દયહેનપન્નવો દીસઃ પુણ સો વિ તત્તુલ્લો ॥ ૧૦૧ ॥

વ્યાખ્યા:- કેવલી યોગ પ્રમાદવિના સ્વેદ ઉદીરતો નથી, પરંતુ ઉદયના હેતુ તે
હાં ઉદીરણાસરસા દીઠામાં આવેઠે, તેથી સ્વેદ જેઠે તે ઉદીરિતના જેવો જણાયઠે
પણ પરમાર્થતાએ તે ઉદીરણા કહેવાય નહીં ॥ ૧૦૧ ॥

નુત્તીઃ સુહપત્તી તં પુણ જોગાહુદીરિયં હુજ્ઞા ॥ એસા
પરજુત્તિલયા એણ પકંપિઆ એઆ ॥ ૧૦૨ ॥

વ્યાખ્યા:- શુક્તિ કહેતાં જે કવલાહારઠે. તેણેકરી કેવલીને જે સુખ ઉત્પન્ન થા
યઠે; તે યોગથી ઉદીર્યું, અને કેવલીને તો યોગની ઉદીરણા સંજવે નહીં. કેમકે,
તેને વેદનીયની ઉદીરણા હોતી નથી માટે કેવલીને કવલાહાર સંજવે નહીં. એ
વી જે પરશુકિરૂપ વેલી તે આવીરીતે કપાઈ ગઈઠે. કે પ્રમાદવિના ઉદીરણા થા
યજ નહીં. એમ નિશ્ચયે જાણવું ॥ ૧૦૨ ॥

ણય હુપ્પણિહાણં પિહુ, કેવલજોગાણ હોઃ નુત્તીએ ॥
તં રાગદોસકયં, તે પુણ તેસિં વિલીણત્તિ ॥ ૧૦૩ ॥
ઇય સત્તમાઃ ફાસગ, કોહિન્નાઈણ કવલનોઈએ ॥ એવય
હુપ્પણિહાણં, સુપ્પણિહાણસ્સ માહપ્પા ॥ ૧૦૪ ॥

વ્યાખ્યા:- આહારેકરી કેવલીના યોગને હુ:પ્રણિધાન થાય નહીં. કેમકે, યોગહુ:પ્ર
ણિધાન તે રાગદોષવડે થાયઠે. તે રાગદોષ તો કેવલીનેવિષે નથી. અતઃ સત્ત
માદિ ગુણગણે ચડેલા જે કોહિન્નાદિમહર્ષિ, તેઓને આહાર કરતાં પણ હુ:પ્રણિધા
ન યોગ નથી થતો. વિધિએકરિ આહાર કરતાં તેઓને આત્મલીનતાના માહાત્મ્યથી
પ્રમાદ થતો નથી. કિંતુ અપ્રમાદજ રહેઠે. સાતમા ગુણગણાનેવિષે નવા વ્યાપારનો
આરંજ થતો નથી. પણ પૂર્વે આરંજેલા વ્યાપારની નિષ્ઠા હોયઠે. જેમ દેવતાના
આઝ્વાના બંધનો આરંજ થતો નથી. પણ ઠે ગુણગણે બાંધવા માંડ્યો જે દેવ
તાનો આઝ્વો, તે બાંધતા થકા પણ સાતમે ગુણગણે અવાયઠે. માટે નવા આરં

नना अग्निप्रायेज "इत्येतस्मिन् गुणस्थानानि संख्यावश्यानि पट् " एवु गुणस्थान
क्रमारोहनेविपे कस्युठे ते सनवितठे ॥ १०३ ॥ १०४ ॥

हेऊ पमत्तयाए आहारकह्व एव आहारो ॥ होऊ

जइ एइआरो असहती एव तेणावि ॥ १०५ ॥

व्या० - आहारनी कथा करता साधु प्रमत्त थायठे त्यारे आहार करतां के
म प्रमत्त न थाय ? एवु प्रनावे कहेठे ते अयुक्त जाणवु केमके, आहारकथा
प्रमादनु कारण नथी तेम ठता जो बन्ने सरखा कहिये तो जेम आहारकथा
करता अतिचार थायठे तेम आहार करतांपण यतीने अतिचार थवो जोये ॥ १०५ ॥

णिहाविण एण हेउ नुत्ती सह्यारमेत्त ओत्तीए ॥ जेण

सुए णिदिठा पयडी सा दसणावरणी ॥ १०६ ॥

व्या० - जो केवली आहार करतो होय तो तेने निडा होवी जोइये. एम
जे कहेठे ते पण अप्रमाण जाणवु केमके, निडातु कारण आहार नथी आ
हार तो मात्र निडानो सहचारी ठे सिद्धांतोनेविपे निडाने दर्शनावरणीयकर्म
नी प्रकृति कहीठे केमके, आहार करता पण केवलीने दर्शनावरणीयकर्मनो
अभाव ठे माटे केवलीने निडा होती नथी. ॥ १०६ ॥

एय तरस्स थोवयाए जेण अणुस्सा तउ तउ डुठो ॥

णिहव डुठयाजं णिहाई पसंगउ तरस्स ॥ १०७ ॥

व्या० - शास्त्रोमां कस्यु ठे के थोडो आहार करवो, माटे आहार डुष्ट ठे, ए
म कहेवु पण अयोग्य ठे, केमके, घणो आहार कखाथी दर्शनावरणीयकर्म
ना विपाकनो उदय थायठे एटला माटे घणो आहार करवो डुष्ट कह्योठे प
ण स्वनावे आहार डुष्ट नथी ॥ १०७ ॥

आहारो ए पमाउं जन्नइ अववाडुत्तिकाऊण ॥

अववाया वोलीणा वीयन्नयाणं जिणाण जउ ॥ १०८ ॥

व्या० - आहार अपवादमार्गने प्रतिबंध करनारो होवाथी प्रमादरूप ठे, ए
म नकहेवु केमके, वीतन्नय तीर्थकरने कोई अपवाद नथी अपवाद तो जे उ
त्तर्गमार्ग करी शके नही, अने चारित्रना त्यागथी बीदे, तेने ठे जिनने तो ते
नहोय ए केवल पोतानी कल्पना नथी, केमके, धर्मविडनेविपे निरपेक्षयतिथ
र्मना अधिकारे अपवादत्यागसूत्र कस्युठे, ए गीतार्थे यथा सूत्र विचारवो ॥ १०८ ॥

પત્તં મમત્તદેઝુ જુત્તં વોત્તું પુણો એ દેહુવ ॥ ૨૦૯ ॥
મમન્નાવો જિણાણ કહ પાણિપત્તાણં ॥ ૨૧૦ ॥

વ્યાખ્યા:- આહાર કરનારને પાત્ર રાખવાં જોઈએ, તે પાત્રતો મમત્વનું કારણ છે. એમ કહેવું નહીં. કેમકે, પાત્ર તો શરીરની પથે ધર્મસાધન છે. જો એમ ન માનિયે ને મમત્વનું કારણ માનિયે તો તીર્થંકરપ્રમુખ જે પાણિપાત્રી છે તેઓનેવિષે નિર્મમત્વપણું કેમ સંજવે? જો કહેશે કે, બાહ્ય પાત્ર મમત્વનું કારણ છે, તો તે પણ અસમીચીન છે. કેમકે, જેટલું પુજલ ઇચ્છ્ય છે તે સર્વ આત્માથી બાહ્ય છે, માટે શું તે મમત્વનું કારણ આય? ॥ ૨૦૯ ॥

જાણં તવોવધાનં આહારેણંતિ તે મઈ મિઠા ॥
જાણં સેલેસીએ તવો અણિવિસસ્સ તેસિંતિ ॥ ૨૧૦ ॥

વ્યાખ્યા:- જો કહેશે કે, આહારેકરી કેવલીના ધ્યાન તથા તપનો વ્યાધાત આય, માટે આહાર લેવો અયોગ્ય છે. તો એવું જે તારી મતિમાં જાણે છે તે પણ મિથ્યા છે. કેમકે, ધ્યાન તો શૈલેશીયેં છે. પણ પૂર્વે ઉત્કર્ષતાથી દેશેઝળી પૂર્વકોડી સુધી નથી. અને વિશેષેકરી કેવલીને કોઈ તપ પણ નથી. ઝાણાંગ નેવિષે કેવલીને જે અણુત્તર તપ કહ્યું છે, તે પણ શૈલેશ્યાવસ્થાજાવ ધ્યાનરૂપ કહ્યું છે. અને સોમિલના પ્રશ્નના અધિકારે શ્રીજગવતીમાં “કિં જંતે જન્તા સોમિ જા, જંમે તવ ણિયમ સંયમ સક્ષાય સક્ષાણવસ્સયમાઈસુ જોએસુ જયણા” એવું કહ્યું છે તેહાં પણ તપનું ફલ છે. તેમાટે ઉપચારેં તપ કહ્યું છે. ॥ ૨૧૦ ॥

ઝરાલિયદેહસ્સ ય ઈઈ અવુહીય ણો વિણાહારં ॥
તેણં પિઅ કેવલિણો કવલાહારિત્તણં જુત્તં ॥ ૨૧૧ ॥

વ્યાખ્યા:- ઔદારિકશરીરની સ્થિતિ, તથા તેની વૃદ્ધિ આહારવિના થતી નથી માટે કેવલીને કવલાહાર યુક્ત છે. ॥ ૨૧૧ ॥

પરમોરાલિઅદેહો કેવલિણં નણુ હવેજ મોહસ્વએ ॥
રુહિરાઈધાનરહિતં તેઅમતં અપ્પપડલુવો ॥ ૨૧૨ ॥

વ્યાખ્યા:-પૂર્વપક્ષી શંકા કરે છે કે, મોહનીયકર્મના ક્ષયથી કેવલીને પરમૌદારિક શરીર આય છે. તે રુધિરાદિક સપ્તધાતુરહિત પરમ પવિત્ર હોય છે. જોડલ

ना पडलनी पठे केवल तेजमय होयबे एवा शरीरने कवलाहारनी अपेक्षा नथी ॥ ११२
अ० उपली आशकानु समाधान करेबे:-

सधयणणामपगइन् केवलिदेहस्स धाउरहियत्ते ॥

पोग्गलविवागिणी कह अतारिसे पोग्गले होऊ ॥ ११३ ॥

व्या० - केवलीनुं शरीर जो सप्तधातुरहित कहीये तो तेने वज्ररूपजनाराच सधयण नामकर्म प्रकृतिनो उदय केम थाय केमके, ते प्रकृति तो पुज्जल विपाकनी बे. ते अस्थि पुज्जलने विपेज विपाक देखावे बे जो दृढ संस्थानमात्र पुज्जलनेविषे ते विपाकने देखाडती होय तो देवताने पण वज्ररूपजनाराच सधयण कहेवु जोये. ११३

मोहविलएण नाण णामुदयाचेव तस्स पारम्मं ॥

तो वस्साइविसेसो तं होऊण धाउरहियत्तं ॥ ११४ ॥

व्या० - मोहनीयकर्मना विलयथी केवलीने केवल ज्ञान उपजे बे. पण शरीरनेविषे काई विशेषपणुं यतु नथी शरीरनामकर्मना उदयथीज शरीरनेविषे विशेषता थायबे माटे केवलीना शरीरनेविषे पुण्यप्रकृतिना माहात्म्यथी वर्णगति सारसत्तादिकनी विशेषता युक्तज बे परतु धातुरहितपणु थाय नही अतए व शास्त्रोनेविषे कहेबे के, “सधयणरूप सत्ता, ए वज्रगइ सारसत्त कसात्ता, ए मा इणुत्तराइ, हवति णामोदया तस्स” एम उता जे केवलीना शरीरनेविषे अहम्यादि पुज्जल पलटीने अन्यविपेज पुज्जल उत्पन्न थायबे एवी कटपना करवी ते दृष्टिविपरीत होवाथी अयोग्य बे केमके, पुण्यप्रकृतिनो उदय थयाथी तथा विध लब्धिवडे शरीरवर्णादिकविशेष दृढ होयबे एम जाणवु. ॥ ११४ ॥

ओरालिपत्तणेण तह परमोरालिअवि केवलिणो ॥

कवलाहारावेक्क ठिइ च वुट्ठि च पाउणई ॥ ११५ ॥

व्या० - तीर्थंकरनुं शरीर जो परमौदारिक होय तो पण तेने कवलाहार सा पेहज स्थिति तथा वृद्धिनो अनुजव थाय केमके सामान्यपणे औदारिकशरीर नेविषे एवो नियम ग्रहोबे के, आहारविना शरीरनी स्थिति होयज नही ॥ ११५

णाय मइणाणपसत्ती, कवलाहारेण होइ केवलिणो ॥

पुप्फाईअ विसय, अणु हयाणाइ गिह्जिजा ॥ ११६ ॥

व्या - जो केवली आहार करे तो तेना आस्वादथी रसनानुं मतिज्ञान थाय

नही; जो एम मानिये तो समवरणचूमिकानेविषे गूठणप्रमाण फूल पाथरेजां होवाथी, तेना परिमलथी घ्राणेंडियनुं मतिज्ञान केम न थाय? आस्वाद विना तृप्ति थाय नही, एम पण न कहेवुं. केमके, रतिरूप तृप्ति थती न होय तो ते अमारे पण इष्ट ठे. परंतु कुधानाशरूप तृप्ति तो आहारविना थायज नही.॥११६॥

इरिआ वहिआ किरिआ, कवलाहारेण जइ ए केवलिणो ॥

गमणाइणा विनहवे, सा किं तुह पाण पिहियत्ति ॥ ११७ ॥

व्या० जो कहेशो के, केवलीने कवलाहार करतां इरिआवहिकी क्रिया लागेठे. तो गमनागमनादिक क्रियाए करी केवलीने इरिआवहिआ क्रिया केम न लागे? माटे जेम केवलीने गमनादिक क्रिया ठे, तेम जोजन क्रिया पण जाणवी, एवं प्रथमज कह्युं ठे. ॥ ११७ ॥

एय परुवयारहाणी तेण सया जोग्गसमयणियएण ॥

एय वाहिसमुप्पती हिअमिअआहारगहणाउ ॥ ११८ ॥

व्या०:- केवली जो कवलाहार करे तो धर्मोपदेशमां अंतराय पडे, तेथी परो प्रकारनी हानि थाय, एम कहेवुं न जोश्ये. केमके, ते तृतीयप्रहरनेविषे सुदूर्त मात्र नियतसमयेज आहार करेठे. तेथी बाकीनो सर्व काल उपदेशने अर्थे रहे ठे. जो कहेशो के, केवली आहार करेतो शूलादिक व्याधि उत्पन्न थवानो संज व थाय, तो ए कल्पना पण व्यर्थ ठे. केमके, ते सारी रीते जाणीने अनिष्टं गपरिणामरहित हित मिताहारज करे ठे. माटे तेनेविषे शूलादिकनो संजव थाय नही. अने एथी तेनेविषे रागनी कल्पना पण थाय नही. ॥ ११८ ॥

ए पुरीसाइ डुगंठिय मेसिं णिह्मू मोहवीआणं ॥

अइसय उय परेसिं विवित्तदेसेविहाणाय ॥ ११९ ॥

व्या०:- जो कहेशो के, केवली आहार करे तो तेथी वडिनीत प्रमुख करवुं जो श्ये, तेतो डुगंठानुं कारण ठे; एम पण कहेवुं नही. केमके, डुगंठानुं मूल मोहनी य कर्म ठे. तेनुं तो प्रथमज उन्मूलन करेवुं ठे. अने तीर्थकरनो एवो अतिशय ठे के, तेनां आहार तथा निहारनी विधिने कोई देखी शके नही. ए कारण माटे बीजाने पण डुगंठा उत्पन्न थाय नही. वली सामान्य केवली एकांते निहार क रेठे तेथी पण बीजा कोईने डुगंठा उत्पन्न थाय नही. पूर्वपक्षी कहेठे के, तीर्थ करने पूर्वे पण निहार होय नही तो पढी ते केम संजवे? यतः “ तिष्ठय

रा तप्यिरो, हलधर चक्रीय वासुदेवाय ; मणुआण नोगनूमी, आहारो एञ्चि एी हारो. ” ए तो कोई अपूर्व मतवे केमके, शास्त्रोनेविपे एवो कोई अतिशय क ह्यो नथी, तेम एवी उदराग्रि पण नथी के जेथी निहारनो अनाव थाय तेम ठतां जो ए वातसाची मानिये तो जस्मकव्याधिनी पठे ते दोपरुप थरो खल रसीकृत आहार मात्र जो जस्म थाय तो पूर्वे केम न थाय ? माटे ते केवल आप रुचिमात्र ठे ॥ ११९ ॥

जो पुण नृत्तिअनावो केवलिणो अइसउत्ति जंपेई ॥

सो वायामित्तेण साहेऊ सुह खउं पुप्फं ॥ १२० ॥

व्या० - जो कदेशो के, केवलीने जे झुकिनो अनाव ठे ते अतिशय जाण वो तो एम कहाथी तमे पोते पोताना वचने अबतीवस्तुने ठती करो ठो त्या रे आकाशना पुप्प पण ठे एम कदेशो तो कोण ना कहेनारो ठे ! पण ए वच नो सप्रमाण न कहेवाय ॥ १२० ॥

एव कवलाहारो जुत्तीइ समन्विउं जिणवराण ॥

पुवायरिएहि जहा तहेव लेसेण उवडघो ॥ १२१ ॥

व्या० - एम जे प्रकारे पूर्वाचार्य केवलीने विपे कवलाहारनी समर्थना करी ठे ते प्रकारेज आ ठेकाणे अमे लेशमात्र कबुठे ॥ १२१ ॥

तेण केवलनाणी कयकिञ्चो चैव कवलनोईण ॥

नाणाईण गुणाण पभिघायान्नावउं सिद्धो ॥ १२२ ॥

व्या० - माटे केवली कवलाहार करता ठतां पण कृतकृत्यज ठे केमके, ज्ञान दर्शन चरित्र तथा वीर्यगुणनो सनावपरावृत्ति एटले पाठज हटवारुप प्रतिपात नथी ज्ञानादिक गुण सपूर्ण सिद्धज होयठे माटे ते सर्वथा कृतकृत्य तो सिद्धज ठे एम कहेवु जोइये तथापि ज्ञानादिगुणचतुष्टयनी विद्युद्धताने लीधे केवलीने देश कृतकृत्य कहेतां पण काई विरोध आवे नही ॥ १२२ ॥

नाणस्स विमुद्धीए अप्पा एगतउं ए ससुद्धो ॥

जम्हा नाण अप्पा अप्पा नाण तअप्प वा ॥ १२३ ॥

व्या० - जो कदेशो के, आत्मा ज्ञानरुप ठे. तेथी ज्ञाननी एकांत शुद्धताने लीधे आत्मा पण एकांत शुद्ध थाय ठे एम न कहेवु केमके, ज्ञान ते आत्म

રૂપજ હોય છે. કેમકે, આત્માવિના જ્ઞાનનું રહેવું નથી. અને આત્મા જે છે તે જ્ઞાનસ્વરૂપ પણ હોય છે. ને તદન્યસ્વરૂપ પણ હોય છે; એ હેતુથી કેવલી જ્ઞાનાદિગુણને સ્વનાવેકરી શુદ્ધ પણ છે. અને અવ્યાવાધાદિગુણના સ્વનાવે અ શુદ્ધ પણ છે. એમ જાણવું. ॥ ૧૨૩ ॥

एवं परमपत्तं नाणाङ्गुवारगं मुणेअवं ॥

सबह परमपत्तं सिद्धाणं चेव संसिद्धं ॥ १२४ ॥

વ્યાખ્યાન:- એવી રીતે કેવલીને પરમાત્માપણું જ્ઞાનાદિકગુણેકરી દેશથીજ જાણવું; સર્વથા પરમાત્મા તે સિદ્ધજ કહેવાય. માટે આઠ દોષના વિરહથી આઠ ગુણ તેનેજ પ્રગટ થાય છે. આત્મા ત્રણ પ્રકારનો હોય છે. એક બાહ્યાત્મા, બીજો અંતરાત્મા, અને ત્રીજો પરમાત્મા, આત્મબુદ્ધિથી જે કાયાદિકનું ગ્રહણ થાય છે, તે બાહ્યાત્મા કહિયે. શરીરાદિકનો અધિષ્ઠાયક જે ચેતન તે અંતરાત્મા કહિયે; અને જે સર્વ ઉપાધિરહિત શુદ્ધ આનંદમય હોય તે પરમાત્મા કહિયે. યત: “આત્મધિયા સમુપાત્તકાયાદિઃ કીર્ત્યતે અત્ર બહિરાત્મા કાયાદેશમધિષ્ઠાયકો નવત્યંતરાત્મા તુ ચિદ્રૂપાનંદમયો નિઃશેષોપાધિવર્જિતઃ શુદ્ધઃ અપ્રત્યક્ષોનંતગુણઃ પરમાત્માકીર્તિતસ્તદજ્ઞૈરિતિ યોગશાસ્ત્રે. “ કેટલાએક એમ કહે છે કે, જે મિથ્યાત્વાદિ પરિણામવાન હોય તે બાહ્યાત્મા કહિયે; જે સમ્યક્તાદિ પરિણામવાન હોય તે અંતરાત્મા કહિયે; અને જે કેવલ જ્ઞાનનિધાન હોય તે પરમાત્મા કહિયે. મિથ્યાત્વાદિ ત્રણ ગુણગાણા સુધી બાહ્યાત્મા કહેવાય છે; અવિરતિસમ્યગ્દૃષ્ટિનામના ચોથા ગુણગાણાથી લઈને ક્ષીણમોહનામના બારમા ગુણગાણાસુધી અંતરાત્મા કહેવાય છે; માટે મિથ્યાદૃષ્ટિને પણ નિશ્ચયથી સમ્યગ્દર્શન તથા કેવલ જ્ઞાન છે. તે શક્તિએકરી અંતરાત્મતા તથા પરમાત્મતાને પામે છે. કેમકે, અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટ્યાદિકને પણ નિશ્ચયથી કેવલ જ્ઞાન છે. અને બાહ્યાત્મા તે નૂતનપૂર્વનયે કરી કહેવાય છે. કેમકે. તેને મિથ્યાદર્શન પર્યાય પૂર્વે થયા છે. જેમ મધુથી જ રેલા ઘટમાંથી મધુ કહાડી લીધા પછી પણ મધુઘટ કહેવાય છે. તે ન્યાય અહિં પણ જાણવો. વ્યક્તે પરમાત્માતે બાહ્યાત્મા તથા અંતરાત્મા પૂર્વનૂતનનયથી કહેવાય છે. કેમકે, તેને મિથ્યાદર્શન તથા સમ્યગ્દૃષ્ટ્યાદિ એ બન્ને પર્યાય પૂર્વે થયા છે. ॥ ૧૨૪ ॥

तस्स य सहावसिद्धा, किरिआ गुण करण जोग अहिगिब ॥

कम्मुगुणी आविहवे, जुंजणकरणं तु अहिगिच्च ॥ १२५ ॥

વ્યા૦ - તે કેવલીને ગુણકરણ આશ્રી સ્વનાવસિદ્ધ ક્રિયા હોય છે તેને કેવલી જ્ઞાનાદિ ગુણપર્યાય ઉપજતા આત્માથી અન્યકર્માદિકારણની અપેક્ષા નથી કાલસ્વનાવાદિકે તેના કારણપણે સર્વ આત્માતરજૂત છે મનોવાકાયરૂપ યુગ્જના કારણ આશ્રીને કેવલીને કર્મોપનીતક્રિયા પણ થાય છે માટે તે અંશેકરી કેવલ સ્વનાવસિદ્ધ ક્રિયાજ નથી ॥ ૧૨૫ ॥

અહ સો સેલેસીય, જાણાનલદહુસયલકમ્મમલો ॥

કણગંવ સઘહ ચ્ચિય, લઘ્વસદ્ધાવો હ્વઈ સિદ્ધો ॥ ૧૨૬ ॥

વ્યા૦ - હવે કેવલી જે છે તે, શૈલેસીઅવસ્થાનેવિષે શુક્લધ્યાનરૂપ અગ્નિએકરી સર્વકર્મરૂપમલને દગ્ધ કરીને અગ્નિએકરી નિર્મલ કિધેલા સુવર્ણની પતે તર્વથા લઘ્વસ્વનાવ અર્થેને સિદ્ધત્વપર્યાયનો જનનાર થાય છે ॥ ૧૨૬ ॥

તસ્સ વર નાણ દંસણ, વર સુહ સમ્મત્ત ચરણ નિચ્છઠિઈ ॥

અવગાહણા અણતા, મુત્તાણ યઈ અવિરિયં ચ ॥ ૧૨૭ ॥

વ્યા૦ - જ્ઞાનાવરણીયાદિક આત્મકર્મથી જીવને અજ્ઞાનાદિક દોષ હોય છે તે નાશ પામ્યાપટ્ટી સિદ્ધને આ આઠ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે - પહેલો જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયથી અનત કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે, બીજો દર્શનાવરણીયકર્મના ક્ષયથી અનત કેવલદર્શન ઉત્પન્ન થાય છે, ત્રીજો વેદનીયકર્મના ક્ષયથી ક્ષાયિક સમ્યક્ત ઉત્પન્ન થાય છે, ચોથો ચારિત્રમોહનીયકર્મના ક્ષયથી ક્ષાયિક ચારિત્ર ઉત્પન્ન થાય છે, પાંચમો આયુ કર્મના ક્ષયથી અરૂપ સ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય છે; ષષ્ઠો નામકર્મ તથા ગોત્રકર્મ એ વસ્ત્રોનો ક્ષય થયાર્થી એક સિદ્ધાવગાહક સ્થાનને વિષે દ્વીરશર્કરાની પતે અનત સિદ્ધાવગાહના ઉત્પન્ન થાય છે, અહીં મોહનીયકર્મના ક્ષયથી વે ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહ્યું, તથા નામ અને ગોત્ર એ વે કર્મના ક્ષયથી એક જ ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહ્યું છે, એ તેકાણે સ્વપરિજાપાજ શ્રણ છે ॥ ૧૨૭ ॥

થિરયાવગ્ગહણાઠ, પત્તેઅ નામગોત્તકમ્મરૂપ ॥

ચરણવિચ્ચ મોહરૂપ, ઇઅ અઠ ગુણતિ વિતિ પરે ॥ ૧૨૮ ॥

વ્યા૦ - કેટલાએક મોહનીયકર્મના ક્ષયથી એકજ ચારિત્રગુણમાને છે, તથા નામકર્મના ક્ષયથી આત્મપ્રદેશસ્થિરતારૂપ ગુણ કહે છે, તેમજ ગોત્રકર્મના

કૃત્યથી અવગાહના ગુણ માનેછે. ॥ ૧૨૭ ॥ અઃ જે આચાર્ય સિદ્ધને ચારિત્ર ગુણ નથી માનતા, તે સૂત્રનું અવલંબન કરીને પૂર્વ પદ્ધતિ કરેછે:-

નણુ સિદ્ધાંતે સિદ્ધો, ણો ચારિત્તી અ ણો અચારિત્તી ॥

નણિત્ત વવહારણયા, ણિત્તિત્ત હોઈ ચારિત્તી ॥ ૧૨૮ ॥

વ્યાઃ:- “ સિદ્ધે ણો ચારિત્તી ણો અચારિત્તી ” એ સૂત્રનેવિષે સિદ્ધને ચારિત્રી નો અચારિત્રી કહ્યોછે, એવું વચન તો ચારિત્ર ન હોય તો સંજવે, જેમ નવ્યત્વ ન હી હોવાથી નવ્યત્વને તેકાણે અનવ્યત્વ કહેવાયછે, તેમ ઠતાં સિદ્ધના ગુણોમાં ચારિત્રની ગણના કેમ કીધીછે ? ॥ ૧૨૮ ॥ અઃ કોઈએક એ સૂત્રનું સમાધાન કરેછે:-

નણુ ઇહ દેસણિસેહે, ણો સદ્દો તેણ તરુસ દેસરુસ ॥

અહુ ણિસેહો કિરિયા, રૂવરુસ ણ સત્તિરૂવરુસ ॥ ૧૨૯ ॥

વ્યાઃ:- “ ણો ચારિત્રી ણો અચારિત્રી ” એ વાક્યમાંના “ નો ” શબ્દથી દેશ નો નિપેધ થાયછે. એટલે ચારિત્ર વે પ્રકારનું હોય છે, એક ક્રિયારૂપ ને બીજો પરિણામરૂપ છે. તેઓમાંનાં ક્રિયારૂપચારિત્રનો સિદ્ધનેવિષે નિપેધ છે ; પરંતુ શક્તિરૂપ ચારિત્રનો નિપેધ નથી ; એમ જાણવું. ॥ ૧૨૯ ॥ અઃ કેવળીનેવિષે ક્રિયારૂપ ચારિત્ર છે, પરંતુ શક્તિરૂપ ચારિત્ર નથી એમ કહેવું નહીં તે કહેછે:-

જહ કિરિયારૂવં ચિઅ, ચારિત્તં એવ ણાયપરિણામો ॥

તો કિરિયારૂવં ચિઅ, સમ્મત્તં ણાયપરિણામો ॥ ૧૩૦ ॥

વ્યાઃ:- જે પ્રેક્ષોત્પ્રેક્ષાદિક્રિયાછે, તે ચારિત્ર કહિયે ; અને તદુપયોગરૂપ ચારિત્ર તે જાવચારિત્ર કહિયે, જાવચારિત્ર જ્ઞાનરૂપજ છે. ત્યારે નિશંકતાદ્યાચારરૂપ જે ક્રિયા ; તેજ સમ્યક્ત કહિયે, અને શ્રદ્ધાનપરિણામ તે જ્ઞાન કહિયે, એમ નિર્ણય કરતાં જ્ઞાન તથા દર્શનનો જેદ થાય નહીં, જ્યારે આત્મગુણરૂપ સમ્યક્ત છે ત્યારે ચારિત્ર પણ આત્મગુણરૂપ કેમ ન કહિયે ! અતઃવ મરુદેવાદિકને બાહ્યાચાર વિના પણ ચારિત્ર સંજવેછે. ॥ ૧૩૦ ॥ અઃ “ ઇહ જવિએ જંતે, ચરિત્તે પરજવિએ ચરિત્તે ” એવાં જગવતી સૂત્રનાં વચનોએ કરી ચારિત્ર જવાનનુગામી કહ્યુંછે. વપે ચારિત્ર સંજવે નહીં, એમ જે કહેછે, તેનું સમાધાન આવીરીતે છે:-

जं पुण तं इह नविअ, तं किरियारूपमेव ऐयव ॥

अहवा नवो ए मुक्को, एो तस्मि नवे इअं अहवा ॥ १३५ ॥

व्या०— जे चारित्र इह नविक कसुंछे, ते क्रियारूप जाणवुं, अने बीजुं जे मोहनीयकर्मना कृत्यथी उत्पन्न थायंछे ते चारित्र मोहनेविपे हांयंछे, तेनी अमे प ए ना कहेता नथी, अथवा मोहना नवमा विवक्षा करी नथी माटे इह नविक चारित्र कसुंछे, अथवा मोहनेविपे चारित्र तो छे, परंतु कर्मनिर्जरारूप प्रयोजन तिहा नथी, तेथीज इह नविक कसुंछे ॥ १३५ ॥

एय मोक्सुहे लधे, तयणुछाणस्स हंदि वेफल्लं ॥

तकारणस्स इहरा, नाणस्स वि होइ वेफल्ल ॥ १३६ ॥

व्या० चारित्रनुं फल मोहू छे, ते पाप्मा पढी चारित्र रहेतु नथी एम कहेतु नही अन्यथा ज्ञाननुं फल विरति छे, ते पाप्मा पढी चारित्र रहेतु नथी, एम कहेतु न ही, अन्यथा ज्ञाननुं फल विरति छे, ते पाप्मा पढी ज्ञानपण सजवे नही. ज्यारे सिद्धने ज्ञाननु फल निश्चयथी लोकालोकप्रकाशरूप छे, त्यारे चारित्रनुं फल पण निश्चयथी शुद्धात्मस्वभावानुजबलक्षण शास्तरू न हांय ॥ १३६ ॥

ऐव पइस्सज्जो, अहियावहि पूरणमि चरणस्स ॥

सावा किरियारूवे, सुअकरणे ज करेमिति ॥ १३७ ॥

व्या० सिद्धने जो चारित्र मानिये तो यावज्जीवतानी प्रतिज्ञानो जग थो ए म पण न कहेतु केमके, ओठा काले प्रतिज्ञानो जग थाय छे, पण अधिक का ले प्रतिज्ञानो जग न थाय अथवा ते प्रतिज्ञा क्रियारूपचारित्रनीयज जाणवी केमके, “ करेमि जते ” एसत्र श्रुतकरणार्थ कसुंछे ते श्रुतकरण गुजनाकरण रूप चारित्रज अवलंबीने प्रवर्त्तं छे गुणरूप चारित्र ते आत्मस्वरूप छे मोहवि रहथी तेनो आविर्भाव मात्र थायंछे ॥ १३७ ॥

अह चरण मनुछाण, त ए सरीर विणत्ति जइ बुद्धी ॥

तेण विणा नाणाई, ता तस्स हेऊअ पत्त ॥ १३८ ॥

व्या० जो चारित्र अनुष्ठानरूपछे, ते शरीरविना सिद्धनेविपे सजवे नही एम जो कहिये तो शरीरविना ज्ञानादिक पण सिद्धनेविपे केम सजवे । पूर्वावस्थामां शरी रथी उत्पन्न थएला ज्ञानादिकना नाशना कारणविना सिद्धने ध्रुव कहियंछे ॥ १३८ ॥

કિરિયા ફલતંદયિગી, સ્વદ્વ્યં ચરણં વિ દોહ્ન મહ જ્ઞેઽં ॥
સાતેણ વશ્નચરણં, વશ્નંતરિયં તુ પરિણામા ॥ ૧૩૬ ॥

વ્યા૦ બીજું ક્રિયા છે તે શરીરનામકર્મના ઉદયથી છે; શરીરવિના ક્રિયા થાય નહીં. શરીરવમે ચારિત્રરૂપ ક્રિયા થાય છે તે બાહ્યચારિત્ર કહેવાય છે. એવા બાહ્યચારિત્રરૂપ શુદ્ધ જૈનસમાચારીરૂપ ક્રિયાનું સેવન કરીને અનવ્ય જીવ પણ ન વમાં ઐવયકસુધી જાય છે, એવો બાહ્ય ચારિત્રનો મહિમા છે. અને કેવલીને તો દ્વાયિક ચારિત્ર કહ્યું છે. માટે તે બાહ્યચારિત્ર કહેવાય નહીં; કિંતુ તે શુદ્ધ આત્મપરિણામરૂપ હોવાથી એ અંતરંગ ચારિત્રજ કહેવાય ॥ ૧૩૬ ॥

આયા સ્વલુ સામાઈય, આયા સામાઈઅસ્સ અઘોત્તિ ॥
તેણેવ ઇમં સુત્તં, નાસઈ તં આયપરિણામં ॥ ૧૩૭ ॥

વ્યા૦ “ આયા સામાઈએ આયા સામાઈઅસ્સ અઘે ” એ સૂત્ર પણ ચારિત્રને આત્મપરિણામરૂપજ કહે છે. પરંતુ બાહ્યક્રિયારૂપ નથી કહેતા ॥ ૧૩૭ ॥

ણય સ્વદ્વ્યં વિચરિત્તં, જોગિણિરોહેણ તં વિલયમેઈ ॥
અસુહ વિહલં પત્તો, વિરહો ચારિત્તમોહસ્સ ॥ ૧૩૮ ॥

વ્યા૦ કેવલીને જે દ્વાયિક ચારિત્ર ઉત્પન્ન થાય છે, તે જ્યારે યોગનો નિરોધ કરીને મોહનેવિષે ગમન કરે છે, તેના પ્રથમસમયમાં નાશ થાય છે. એમ કહેવું નહીં. કેમકે, દ્વાયિકનાવનો નાશ થતોજ નથી. જો એમ ન માનિયે અને દ્વાયિકનાવનો નાશ માનિયે તો ચારિત્રમોહનીયકર્મનો નાશ કહેવાશે નહીં. તેમ બતાવેલકરી નાશ અંગીકાર કર્યું તો પણ તે નિર્ણયક થશે. કેમકે, ચારિત્રમોહનીયકર્મના નાશથી દ્વાયિક નાવતો ઉત્પન્ન થયોનહીં ત્યારે એ નાશપણું શું કામનું? જેમ જ્ઞાનાવરણીયકર્મના નાશનું ફલ કેવલ જ્ઞાન છે; તેમ ચારિત્રમોહનીયકર્મના નાશનું ફલ યથાસ્થિત ચારિત્ર છે. તે જો સિદ્ધનેવિષે ન હોય, તો મોહનીયનો નાશ નિષ્ફલ કહેવાશે ॥ ૧૩૮ ॥

તેણં સુહુવત્તે, ચરણં નાણાનુ દંસણં વત્તં ॥

કારણકજ્જવિજાગા, સંતંતમિય કિં ન સિદ્ધેસુ ॥ ૧૩૯ ॥

વ્યા૦ તે કારણ માટે શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્ર યદ્યપિ ઉપયોગરૂપતાજ્ઞાનથી અન્યથા છે, તથાપિ તેઓમાં કારણકાર્યનાવજેદ છે. જ્ઞાન ચારિત્રનું કારણ

હે, તેમ ચારિત્ર જ્ઞાનનું કારણ હે, જેમ સમ્યક્ તથા જ્ઞાનના વિપયોમા જેદ ન થી, અર્થાત્ બન્નેનો એકજ વિપય હે, તથાપિ તત્ત્વરોચકરૂપ તે જ્ઞાન કહેવાયહે, તથા તત્ત્વરુચિરૂપ તે સમ્યક્ કહેવાયહે એવો બન્નેનો જેદ હે તેમ જ્ઞાન અને ચારિત્રનો પણ જેદ જાણવો તેમજ જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મોનો જેદ પણ સંજવે હે એવી રીતે જ્ઞાનથી અન્ય ચારિત્ર ઉપયોગરૂપને જ્ઞાનથી અનન્ય અનેકાતસરૂપ પ સિદ્ધનેવિષે કેમ ન થાય ॥ ૧૩૫ ॥ અઃ એ પ્રમાણે સિદ્ધનેવિષે ચારિત્રની સ મર્યાના કરી, તે ઉપર સિદ્ધાંતપદ્ધતે અવલંબીને પૂર્વપદ્ધી સમાધાન કરેહે.

એજ સમાહાણવિહી, જો મૂલગુણેસુ ઢુજ ધિરજાવે ॥

સો પરિણામા કિરિઆ, જુંજણકરણ પહિચંતો ॥ ૧૪૦ ॥

આઃ મૂલગુણનેવિષે જે સ્થિર જાવરૂપ હે, તેજ ચારિત્ર ક્રિયારૂપ કહેવું કે મકે, તે મનાવાકાયયોગરૂપ યુજનાકરણની અપેક્ષા કરેહે કોઈ પૂઠે કે, એમ કહ્યાથી વીર્યરૂપ ચારિત્ર થાય તે સજવે નહી જેમ જ્ઞાનાચારાદિકથી જ્ઞાના દિક અન્ય હે, તેમ ચારિત્રાચારથી ચારિત્ર પણ અન્યજ સજવે તેને એમ કહેવું કે, જો એમ કહિયે તો વીર્યાચારથી વીર્ય પણ કા અન્ય ન કહિયે. જો કહેશે કે, યોગરૂપ ચારિત્ર હોય તો તે ઉપશમિક જાવે કેમ થાય. કેમકે' યોગ તે નામકર્મના ઉદયિકજાવે વર્તેહે ઉપશમિક જાવ તો મોહવિના અન્ય કર્મનો થા યજ નહી. એમ પણ ન કહેવું, કેમકે, યોગપરિણામવિશેષ પણ ચારિત્રમોહ નીયકર્મના ઉપશમાદિકની નિયમેકરી અપેક્ષા કરેહે તે ઉપશમાદિક જાવેજ કહિયે, કેમકે, પ્રધાનની અપેક્ષાએ વ્યવહાર હોયહે અતએવ ઇન્દ્રિયપર્યાસિ ઉ દય જયન્ય પણ ઇન્દ્રિયપ્રધાનની અપેક્ષાએ શાસ્ત્રમા ક્ષાયોપશમિક કહેવાયહે. ॥ ૧૪૦

અસુદ્ધ વક્કજડાણ, વંદાણ ચમરુદ્ધપન્ડેણ ॥

વેણસિયા ચારિત્તં, સુષ્ટુવર્તંગોત્તિ કારુણ ॥ ૧૪૧ ॥

આઃ જો યોગસ્થૈર્યરૂપ ચારિત્ર ન કહિયે, અને શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્ર ક હિયે, તો વક્ક જમને ચારિત્ર કેમ સંજવે? કેમકે, તેને તથાવિધ માયા તે અ શુદ્ધોપયોગરૂપ હે અને તે તો શુદ્ધોપયોગનો જેદ હે, તથા ક્રોધમોહનીયક ર્મના પરવશે જે ચમરુદ્ધાચાર્યાદિક સહજે કોપનશીલ હે, તેને પણ ચારિત્ર કેમ સજવે? કેમકે, તેને પણ અશુદ્ધોપયોગ હે મૂલગુણનેવિષે યોગસ્થૈર્ય તે તેને પણ સજવે. જેમ વજ્ર અગ્નિએકરી કલ્પ થાય, તો પણ વજ્રપણુ મૂકે નહી. જે

મ યથાવિધ કષાયથી અસ્થિરતા પાળ કષાયપરિણતિ પ્રમાદરૂપ તેને થયો, તો પણ યોગસ્થૈર્યનો ઘાત થાય નહીં. જો યોગક્રિયારૂપ ચારિત્ર કહિયે તો તે મરુદેવાદિકને કેમ સંજવે? એવો સંદેહ પણ ન કરવો. કેમકે, મરુદેવાદિકને પણ સંસારનિવૃત્તિરૂપ મનોયોગપરિણતિયુક્ત છે. ઉક્તંચ. “નગવદર્શનાનંદ, યોગસ્થૈર્યમુપેયુષી; કેવલજ્ઞાનમમ્જ્ઞાન, માસસાદ તથૈવ સા.” ઇતિ યોગશાસ્ત્ર વૃત્તૌ ॥૧૪૧॥

ચરણં જહ ઉવતંગો, જિણાણ તા હંતિ તિન્નિ ઉવતંગો ॥

દોસુ અ અંતપ્રાવે, તં તિઅસ્સ પકપ્પણા મોહા ॥૧૪૨॥

વ્યાખ જો શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્ર કહિયે, તો કેવલીને આ ત્રણ ઉપયોગ હોવા જોઈએ. જ્ઞાનોપયોગ, દર્શનોપયોગ, તથા ચારિત્રોપયોગ. ઇમ સામાન્યથી પણ તેર ઉપયોગ થવા જોઈએ. અને શાસ્ત્રોનેવિષે તો બાર ઉપયોગ કહ્યા છે. જ્ઞાન તથા દર્શનમાંજ ચારિત્ર જેલિયે તો ત્રીજું કયું ચારિત્ર કહીશું. જે કહિયે તે પ્રયાસમાત્ર થાય. જો સાકારોપયોગ ચારિત્ર જેલિયે તો સાકારોપયોગના આઠ જેદ પણ સંજવે. ઉપયોગરૂપ ચારિત્ર માન્યાથી ઇત્યાદિક અનેક દૂષણ થાય. ॥૧૪૩॥

૩૦ જો વીર્યરૂપ ચારિત્ર કહિયે તો પણ શૈલેશી અવસ્થાનેવિષે તે કેમ સંજવે! કેમકે, તે સમયનેવિષે પ્રવૃત્તિરૂપ વીર્ય નથી. એમ જે કહે છે, તેનું સમાધાન કરે છે.

સૈલેસીએ જત્તો, ણિવિત્તિરૂવો સચેવ ધિરજ્ઞાવો ॥

ણય સો સિદ્ધાણં પિય, જં તેસિં વીરિઅં ણહિ ॥ ૧૪૩ ॥

વ્યાખ શૈલેશીઅવસ્થાનેવિષે યદ્યપિ રૂપ યત્ન નથી, તથાપિ યોગનિરોધથી નિવૃત્તિરૂપ યત્ન છેજ, તેજ પરમ સ્થિરજ્ઞાવરૂપ ચારિત્ર છે, તે સ્થિરજ્ઞાવ સિદ્ધને નથી, કેમકે તેનો વીર્ય નથી, માટે ચારિત્રને દાનાદિક પાંચ લઘ્વિયે ક્ષાયિક જાવ સાદિસાંત કહ્યા છે, તથા સૂત્રમાં પણ સિદ્ધ અવીર્ય કહ્યા છે. ॥ ૧૪૩ ॥

૩૦ જો ચારિત્ર ક્રિયારૂપ કહિયે, તો અક્રિયા મોહકારણ કહી કેમ સંજવે? યતઃ “સાણં જંતે અકિરિઆ કિં ફલા; ગોયમા, સિદ્ધગમણપજ્ઞવસાણફલા પત્તતા” એહવું જે કહે છે, તેનું સમાધાન કરે છે:—

અંતે અ અંતકિરિઆ, સૈલેસી અકિરિયત્તિ એગઠા ॥

નાણકિરિઆહિ મોક્કો, એત્તો ચિઅ જુજ્જા એવં ॥૧૪૪॥

વ્યાખ અંતક્રિયા, શૈલેશી તથા અક્રિયા એ સર્વ શબ્દ એકાર્થક કહ્યા છે. અંત ક્રિયા એટલે સકલકર્મધ્વંસરૂપ બેહુ પ્રયોજન; જેથી કોઈ અન્ય ક્રિયા બાકી રહે

નહી તે, શૈલેશ એટલે મેરુપર્વત, તેની પઠે જે નિશ્ચલ અવસ્થા તે શૈલેશી કહેવાય, અને જે અવસ્થાનેવિષે પ્રવૃત્તિરૂપક્રિયા ન હોય તે અક્રિયા કહેવાયઁ અતઃ એવ “જ્ઞાનક્રિયાન્યા મોહ” એ વચન યુક્ત ઢે કેમકે, સર્વ સવરૂપક્રિયા અક્રિયા રૂપજ ઢે. ॥ ૧૪૪ ॥ ૩૦ કોઈ આશંકા કરેઁ

નણુ જોગ નિરોદ્દેણ, ચારિતં સાસયં પરં હોઁ ॥

અપ્સહ તેણ એ મોક્ષો, ઉપ્રવ કાલે અસતેણ ॥ ૧૪૫ ॥

આ૦ પરમાર્થતાથી ચારિત્રનો પ્રતિપક્ષી યદ્યપિ ચારિત્રમોહનીયકર્મ ઢે, તથા પિ જેમ ચોરની સાથે રહેનારો અચોર પણ કર્માકિત થાયઁ, તેમ મોહના સહચારથી યોગ પણ ચારિત્રના વિરોધી ઢે માટે યોગના નિરોધેકરી પરમ યથારહ્યાત્ત્વાચારિત્ર શૈલેશીને ચરમસમયે ઝપજે તે શાશ્વત્ત્વાચારિત્ર સિદ્ધને પણ હોયઁ જો તે ચારિત્ર તે સમયનેવિષે ઇત્પન્ન થઈને આગલ મોહ થવાના સમયે નાશ પામતુ હોય તો તે ઇત્પન્ન થવાનું પ્રયોજન શું? તથા જો કાર્યના સમયે કારણ ન હોય તો કાર્યની ઇત્પત્તિપણ કેમ થાય? ॥ ૧૪૫ ॥

કેઈ વિતિ મુણીણ, સહાવસમવઢિઈ હવે ચરણં ॥

ત લક્ષસહાવાણં, સિદ્ધાણ સાસય જુતં ॥ ૧૪૬ ॥

આ૦ કેટલાએક કહેઁ કે, પૂર્વોક્ત દોષને લીધે શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્ર થાય નહી સ્વનાવસમવસ્થાનરૂપ ચારિત્ર હોયઁ તે આત્મસ્વજ્ઞાવ અવિરત્યાદિ દશા એ આજ્ઞાદન કરી લીધુ ઢે જ્યારે ચારિત્રમોહનીયકર્મનો વિલય થાયઁ, ત્યારે તે આત્મસ્વજ્ઞાવ પ્રગટેઁ તે લબ્ધસ્વજ્ઞાવ સિદ્ધને શાશ્વત્ત્વરૂપ ચારિત્ર યુક્ત ઢે ॥ ૧૪૬ ॥

૩૦ એ કહેલા પરમતત્ત્વ સમાધાન કરેઁ -

ચરણરિઊણો એ જોગા, અન્નસમાણ સર્વસવરણ ॥

સિદ્ધે તસ્મિ સહાવે, સમવઘાણંતિ સિદ્ધંતો ॥ ૧૪૭ ॥

આ૦ જો એમ કહિયે કે, યોગચારિત્રના વિરોધી ઢે, તેથી યોગનો નિરોધ કહ્યા થકી પરમ ચારિત્ર ઝપજે ઢે એ કહેલું યોગ્ય નથી કેમકે જો સહચારથી યોગ ચારિત્રના વિરોધી થાય, તો દર્શનના પણ વિરોધી થવા જોયે તેમ તો ન કહેવાય જ્યારે શૈલેશીઅવસ્થાનેવિષે સર્વ સવર કહેવાય ઢે, ત્યારે તેજ સમયનેવિષે સકલ કર્મનિર્જેરા કારણ ચારિત્ર ઢે, એવા અન્નિપ્રાયે સ્વજ્ઞાવસમવસ્થાનરૂપ ચારિત્ર પણ સિદ્ધને કહેલું જોયે કે જો યોગપરિણામથી જિન્નસ્વજ્ઞાવવાન ચારિત્ર સિદ્ધહોય ॥ ૧૪૭ ॥

उज्जुसुएण मएणं, सेलेसीचरमसमय जावित्ति ॥

अंतसमतं चिय जहो, हेऊ हेऊस्स कज्जम्मि ॥ १४८ ॥

व्या० एम जे कह्युंठे के, शैलेसीना ठेजा समयनेविषे चारित्र उपजेठे, ते रुज्जु सूत्रनयनामते कृणपर्याय जंगुरठे. तथा कारणनो अंत्यसमयज कार्यनो हेतु ठे. ए अनिप्रायेकरी मोहना क्यथीज सादिसांत क्वाधिकनावरूप बीजुं चारित्र उ पजे ठे. ॥ १४८ ॥

एय चरणमोहबंधो, सिद्धाणं अ चरणाण संताणं ॥

अविरय पच्चइत्तं सो अइप्पसंगो हवे इहरा ॥ १४९ ॥

व्या० सिद्धने चारित्र नही होय तो तेने चारित्रमोहनीयकर्मनो बंध थवो जोये; माटे एम न केहेवुं केमके विरति अने अविरति ए वे स्वतंत्र परिणाम ठे. ॥ १४९ ॥

जंच जिअलस्कणं ते उवइद्धं तच्च लस्कणं लिंगं ॥

तेण विणा सो जुज्जइ धूमेण विणा दुआ सुव ॥ १५० ॥

व्या० “नाणं च दंसणं चेव, चरित्तं च तवो तहा; वीरिअं उवउंगो य, एयं जीअस्स लस्कणं” एवीरीते श्रीउत्तराध्ययनसूत्रनी गाथाएकरी जीवतुं लक्ष्ण चारित्र कह्युंठे. माटे ते सिद्धने पण होवुं जोये. एम कहेवुं नही. केमके चारित्र जे ठे ते उपयोगनी पठे यावत् इव्यनावि लक्ष्ण नथी. आंही लक्ष्णशब्दनो अर्थ लिंग जाणवो. जेम धूम अग्निनो लिंग ठे. तेम चारित्र जीवनो लिंग कह्युंठे. जेम धूमविना अग्नि तप्त लोहनेविषे होयठे, तेम चारित्रविना जीवपण होयठे. एमां कांई विरोध नथी, अतएव अंतरंग लक्ष्ण कहીने बाह्य लक्ष्ण कहेवाने अर्थे उपर कहेली गाथा उत्तराध्ययनबृहदृत्तिनेविषे अवतरण करेली ठे. ॥ १५० ॥

एय णिब्बयस्स नाणे अजेयवित्ती कहं चरणविरहे ॥

संतं चिअ पन्निवज्जइ फलेण जं सोय संतं वि ॥ १५१ ॥

व्या० जो सिद्धनेविषे चारित्र न होय तो ज्ञानमां चारित्रनी अजेद वृत्ति केम संजवे? केमके, सकलादेशे ठतांज सर्व धर्म एक धर्मवाचक शब्दे बोले एवी आशंका पण न करवी, केमके, ते समयमां चारित्र नथी तो पण चारित्रतुं फल ठे. माटे चारित्र ठे एम मनायठे, ए नयना मते चारित्रना फलविना ठतें चारित्र पण अठतुं माने. ॥ १५१ ॥

एवि आयाचरणं चिअ आया सामाइयंति वयणेण ॥

दवियाया नयणाए चरणाया सवथोकुत्ति ॥ १५२ ॥

व्या० “आया समाईए, आया सामाईअस्स अणे” ए सूत्रनेविषे आत्मपर्यायरूप जे चारित्र्ये, ते इव्यार्थिक नयना आदेशे आत्मरूप कछुठे, माटे ते चारित्र यावत् इव्यजार्वी आत्मस्वभावरूप न जाणवु केमके, इव्यात्मा, ते नजनाए चारित्रात्मा कछुठे, तथाहि “ जस्स दविआया तस्स चरिताया नयणाएत्ति ” एवी रीते नगवतीसूत्रमा कछुठे, तथा आत्माना जे आठ जेठ कहा ठे, तेओमा चारित्रात्माने सर्वस्तोक कछुठे, माटे आत्मा तेज चारित्र एम न कहेवु ॥ १५२ ॥

एत्तो चिय सिद्धाण, खइअम्मि नाणदसणगाहसु ॥

सम्मत्तजाडगहण, वढूण दोसा ए संकंती ॥ १५३ ॥

व्या० वली सिद्धनेविषे चारित्र नथी, ते माटेज सिद्धने द्वाइकजावमा ज्ञान तथा दर्शन एवेज कहाठे जो कोई कहेजे के, सम्यक्समान चारित्र्ये तेथी सम्यक्तना ग्रहणथी चारित्र्यपण ग्रहण थायठे एम कहेवु नही केमके, शुद्धोपयोगरूप चारित्र्यनो पूर्वज निषेध कछोठे अने योगस्थैर्यरूप तेदनीज व्यवस्थापना करीठे ॥ १५३ ॥

अम्मह णाजिणिवेसा, सिद्धाणं अ चरणस्स पक्कम्मि ॥

तह वि जणिमो रतीरइ, ज जिणमयमन्न हाकाव ॥ १५४ ॥

व्या० सिद्धने चारित्र नथी, ए पक्कमा यद्यपि अमने अजिनिवेश नथी, तथापि आटवु व्यवस्थापन आटलासारु करिये ठैये के, श्रीवीतरागना वचन अन्यथा न थाय ॥ १५४ ॥ अ० एवीरीते सिद्धने चारित्र नथी, एवी समर्थना करी, त्यारे सिद्धना गुणोमा चारित्रनी गणना केम करीठे ? एवा पूर्वपक्खुं समाधान करेठे -

जइवि जइमो सिद्धतो, इव केसिवि तहवि सूरीण ॥

सिद्धाण चारित्त, तेसिमए त मए मिहिअ ॥ १५५ ॥

व्या० यद्यपि सिद्धने चारित्र नथी, एवो सिद्धात ठे, तथापि केटलाएक आचार्यो चारित्र मानेठे, यत “अन्येत्तु दानादिलब्धिपचक चारित्र च सिद्धस्थापीधत्ति, तदाचरणस्य तत्राप्यजावात्, आचरणाजावेपि च तदसत्त्वे क्षीणमोहादि प्वपि तदसत्त्वं प्रसंगात् ॥ ततस्तन्मते नचारित्रजावना सिद्धावस्थायामपि सज्जावेनापर्यवसितत्वादकस्मिन् द्वितीयजग एव द्वाधिको जावो न ज्ञेयेषु त्रिष्वपि” इति विज्ञेयावश्यक

ટીકાયાં ” એ આચાર્યના મતેકરી અમે સિદ્ધના ગુણોમાં ચારિત્રની ગણના કરીએ. એ મત જે છે તે પૂર્વમતથી વિરુદ્ધ છે માટે અપ્રમાણજ છે. એમ કહેવું નહીં. કેમકે, અવિભિન્નપરંપરાએ આવેલાં જે એ વે મત, તે અનતિશય પુરુષથી નિવારણ થાય નહીં. જો કહેશે કે, એક એકની યુક્તિની સમર્થના કરતાં પ્રત્યેકમાં દોષ આવશે, એવો વિચાર પણ ન કરવો. કેમકે, જિનવચનક્રમ પર અરુચિ થયાવિના સમ્યક્તનો ત્રંશ થતો નથી. ॥ ૧૫૫ ॥

તેસિં સઘા કિરિઆ, સહાવસિદ્ધા પણઠ કમ્માણં ॥

ઠહંપિ કારગાણં, એગઠેજં સમાવેસો ॥ ૧૫૬ ॥

વ્યાખ્યા તે સિદ્ધને સર્વ ક્રિયા સ્વજ્ઞાવસિદ્ધ છે, એક પણ વિજ્ઞાવ ક્રિયાનથી. કેમકે, કર્મરહિત સિદ્ધને ઠ કારક એક અર્થે વિશ્રાંતિ પામે છે. તે કહે છે:— કથંચિત્ત જ્ઞાનથી અન્યથા અત્માજ્ઞાતિક્રિયા સ્વતંત્રપણે કરે છે. માટે આત્મા જે છે તેજ કર્તા છે, એ પહેલું કર્તાનામા કારક જ્ઞાતિક્રિયા સ્વતંત્ર આત્માનેવિષે પ્રાપ્તમાણ છે, માટે તેજ આત્મરૂપ કર્મ છે; એ બીજું કર્મનામા કારક જેણે કરીને જ્ઞાનસ્વજ્ઞાવથી તથા જ્ઞાતિસ્વજ્ઞાવે આત્મા ક્રિયા કરે છે, તેજ આત્મરૂપ કરણ હોવાથી આત્માજ કર્તા છે એમ જાણવું. એ ત્રીજું કરણનામા કારક જે સ્વાનુફલવેદ્યને અર્થે આત્મા જ્ઞાતિક્રિયા કરે છે, તેજ આત્મરૂપ સંપ્રદાન છે; એ ચોથું સંપ્રદાનનામા કારક જે પૂર્વજ્ઞેયાકારને વિશ્લેષે ઉત્તરજ્ઞેયાકારમિશ્રિત જ્ઞાનસ્વજ્ઞાવ આત્મા નજે છે, તેજ આત્મસ્વજ્ઞાવરૂપ અપાદાન છે. એ પાંચમું અપાદાનનામા કારક તથા જે જ્ઞાનરૂપગુણનું નાજન જે આત્માનામે ઇવ્ય તેજ આધાર છે એમ જાણવું; એ ઠઠું આધારનામા કારક કહ્યું એ જ્ઞાન આશ્રી ઠ કારક કહ્યા, એમજ સર્વ બીજા ધર્મો આશ્રી જાણી લેવું. ॥ ૫૫૬ ॥

તે પુણ પનરસ જેઆ, તિઠાતિઠાય સિદ્ધનેણં ॥

તઠ ઇથીણં સિદ્ધિં, એ સ્વમઙ્ સ્વવણો અન્નિણિવેસી ॥ ૧૫૭ ॥

વ્યાખ્યા તે સિદ્ધના પંદર જેદ કહ્યા છે, યતઃ તીર્થસિદ્ધ, અતીર્થસિદ્ધ, તીર્થકર સિદ્ધ, અતીર્થકરસિદ્ધ, સ્વયંબુદ્ધિસિદ્ધ, પ્રત્યેકબુદ્ધિસિદ્ધ, બુદ્ધબોધિતસિદ્ધ, સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધ, પુરુષલિંગસિદ્ધ, નપુંસકલિંગસિદ્ધ, સ્વલિંગસિદ્ધ, અન્યલિંગસિદ્ધ, ગૃહલિંગસિદ્ધ, એકસિદ્ધ, તથા અનેકસિદ્ધ. હવે એનો અર્થ કરે છે તીર્થ એટલે જે ચતુર્વિધ સંઘ, અથવા પ્રથમ ગણધર ઉત્પન્ન થયા પછી જે સિદ્ધ થયા તે તીર્થસિદ્ધ; તીર્થની ઉત્પ

તિ થયા પહેલાં અથવા તીર્થનો વિભેદ થયા પછી જે સિદ્ધ થયા તે અતીર્થસિદ્ધ, તીર્થકરપદવી જોગવીને જે સિદ્ધ થયા તે તીર્થકરસિદ્ધ, સામાન્ય કેવલી ઠતાં જે સિદ્ધ થયા તે અતીર્થકરસિદ્ધ, બાહ્ય કારણ દીઠાવિના જે પોતેજ જાતિસ્મરણા દિકવી પ્રતિબોધ પામીને સિદ્ધ થયા તે સ્વયંબુદ્ધિસિદ્ધ, પ્રત્યેક બાહ્ય કારણ વૃ પનાદિ દેશી પ્રતિબોધ પામીને જે સિદ્ધ થયા તે પ્રત્યેકબુદ્ધિસિદ્ધ, બુદ્ધજે ગુર્વાદિકથકી બોધ પામીને સિદ્ધ થયા તે બુદ્ધબોધિતસિદ્ધ, સ્ત્રીલિંગના ત્રણ પ્રકાર છે વેદ, શરીરનિવૃત્તિ, તથા પથ્થ, એ ત્રણમા અત્રે શરીરનિવૃત્તિનો અધિ કાર લેવો વેદ તથા પથ્થનો અધિકાર નથી કેમકે, એ બે પ્રકાર મોહના અંગ નથી માટે શરીરેકરી વર્તમાન ઠતા જે સિદ્ધ થયા તે સ્ત્રીલિંગસિદ્ધ, પુરુષ શરીરે કરી વર્તમાન ઠતા જે સિદ્ધ થયા તે પુરુષલિંગસિદ્ધ, નપુસકલિંગે કરી વર્તમાન ઠતા જે સિદ્ધ થયા તે નપુસકલિંગસિદ્ધ, રજોહરણાદિકસ્વલિંગનેવિપે વ્યવસ્થિત ઠતાં જે સિદ્ધ થયા તે સ્વલિંગસિદ્ધ, પરિવાજકાદિક ચાર અન્યલિંગનેવિપે જે સિદ્ધ થયા તે પરલિંગસિદ્ધ, ગૃહસ્થલિંગનેવિપે વર્તમાન ઠતાં જે સિદ્ધ થયા તે ગૃહસ્થજિંગસિદ્ધ, જે એકલા સિદ્ધ થયા તે એકસિદ્ધ, અને જે અનેકની સાથે સિદ્ધ થાય તે અનેકસિદ્ધ કહેવાય છે એ પદર જેદમાના સ્ત્રીલિંગસિદ્ધને અન્નિનિવેશને વશ થયા થકા દિગંબરીઓ માનતા નથી ॥ ૧૫૪ ॥

તસ્સસ્મયધીસિદ્ધા, જે પુષ્પિ ચેવ સ્ત્રીણધીવેષ્ટા ॥

एवं पुरिस एपुंसा, થી પક્ષાણ ણો સિદ્ધી ॥૧૫૬ ॥

चरणविरहेण हीण, तणेण पाव पयडीण बाहुद्व्या ॥

मणपगरिसविरहात्, सघयणाज्जावत्ત ચેવ ॥ ૧૫૭ ॥

વ્યા ૦ તે દિગંબરીઓતુ આતુ મત છે કે, સ્ત્રીલિંગસિદ્ધ તો કહિયે કે જો પૂર્વે સ્ત્રીવેદનો ક્ષય કરી અને પછી બન્ને વેદનો ક્ષય કરી સિદ્ધ થતા હોય, તેમજ ન પુસકસિદ્ધ પણ તો માનિયે કે જો પ્રથમ નપુસકવેદનો તથા પછી બન્ને વેદનો ક્ષય કરી સિદ્ધ થતા હોય, શરીરે કરિતો પુરુષજ સિદ્ધ થાય છે, પરતુ સ્ત્રીના પ યાચે કરી સિદ્ધતાને પમાતુ નથી કેમકે સ્ત્રીને ચારિત્ર હોતુ નથી ચારિત્ર જે છે તે શુદ્ધોપયોગરૂપ આચેલકમ્પમૂલગુણમય છે, અને સ્ત્રીતો અચેલક થાયજ નહીં ત થા પુરુષ થકી સ્ત્રીહીન હોવાથી પણ તેને સિદ્ધતાનો સન્નવ નથી નપુસકત્વ તથા સ્ત્રીત્વ મહાપાપે કરીને અર્જાય છે, એમ પાપપ્રકૃતિની બાહુલ્યતાને લીધે પણ સ્ત્રીને

મુક્તિ થાય નહીં. તથા જેમ સ્ત્રીને સાતમી નરક ઘટિયવી એ જવાયોગ્ય તીવ્ર અશુભ મ નપરિણામ થતા નથી; તેમ મુક્તિ પામવાયોગ્ય તીવ્ર શુભમનપરિણામ પણ સ્ત્રીને થતા નથી. માટે સ્ત્રી સિદ્ધ થાયજ નહીં. અને સાતમી નરકઘટિય એ સ્ત્રીથી જવાતું નથી, માટે તેને વજ્રરૂપનનારાચ સંઘયણ નહીં હોવાથી પણ સ્ત્રીને મુક્તિનો સંજવ નથી. ॥ ૧૫૮ ॥ ૧૫૯ ॥

એવી દિગંબરીઓની યુક્તિને ગ્રંથકર્તા દૂષણ દિયેઢે:-

તમિઢા વેચસ્વત્, સરીરણિવત્તિ ણિયમણિયત્તિ ॥

ચરણવિરહાઙ્ગા પુણ, સઘે તુહ્ હોઙ્ગાઓ સિદ્ધા ॥ ૧૬૦ ॥

વ્યાખ્યાન દિગંબરીઓ સ્ત્રીસિદ્ધાદિકના પ્રસિદ્ધ અર્થને મૂકીને જે અન્ય અર્થ કરેઢે તે સંજવિત નથી. કેમકે, જેને સ્ત્રીવેદાદિકનો પૂર્વેજ ક્લય ઢે, એવા નપુંસકાદિક શરીરેકરી વર્તતાં શ્રેણી કરે તેનેવિપે ઢે, માટે “ વીસણપુંસગવેયા ” ઇત્યાદિક સ્વ શાસ્ત્રવચન સમર્થવાને અર્થે એ કલ્પના કેવલ કદાચદ્વરૂપ જણાયઢે; જો એમ કહિયે કે, ઝડીણાં વેદનોજ પૂર્વે ક્લય કરવો તો તેનેવિપે પણ શાસ્ત્રોક્ત વ્યવસ્થા સંજવે નહીં. શાસ્ત્રોમાં તો એમ કહ્યુંઢે કે, જો પુરુષ શ્રેણીનો આરંજ કરે તો તેણે પૂર્વે નપુંસકવેદનો ક્લય કરવો, પઢી સ્ત્રીવેદનો, પઢી હાસ્યાદિક ઠ પ્રકૃતિનો, અને પઢી પુરુષવેદના ત્રણ સ્વંમ કરી તેમાંના વે સ્વંમનો એકવાર ક્લય કરવો, અ ને ત્રીજો સ્વંમ સંજ્વલન ક્રોધ માન સ્વપાવવો. જો સ્ત્રીએ ક્લપકશ્રેણીનો આરંજ કર વો હોય તો તેણે પૂર્વે નપુંસક વેદનો ક્લય કરવો, પઢી પુરુષ વેદનો, પઢી હાસ્યાદિ ક ઠ પ્રકૃતિનો અને ઢેવટ સ્ત્રીવેદનો ક્લય કરવો જોયે. અને જો નપુંસકે ક્લપક શ્રેણીનો આરંજ કરવો હોય તો તેણે પૂર્વે સ્ત્રીવેદનો ક્લય કરવો, પઢી પુરુષવેદ નો, પઢી હાસ્યાદિક ઠ પ્રકૃતિનો, અને સરસેવટે નપુંસકવેદનો ક્લય કરવો જોયે ઇત્યાદિક રીતિ જાણી લેવી. ॥ ૧૬૦ ॥

અખ્યાન સ્ત્રીલિંગે સિદ્ધ થવાતું નથી, તેમાં ચારિત્રવિરહાદિક જે હેતુ કહ્યાઢે, તે અસિદ્ધઢે, એમ કહેઢે:-

એગંતિ યમિઢીણં, ડુઢત્તં સંજમો ચિયા લજ્જા ॥

તાસિં ચરિત્તવિરહે, ચાઝવણો કહં સંઘો ॥ ૧૬૧ ॥

વ્યાખ્યાન સ્ત્રીને ચારિત્ર ન હોય તેમાં કારણ શું ઢે? સ્ત્રીનેવિપે જે ડુઃશીલાદિક દોષ હોયઢે તે એકાંત નથી; કેમકે, પરમશીલવાન જે સુશીલસાદિક શ્રાવિકાઝ થઈ ઢે તે

ડની જગવતે પોતે પ્રશંસા કરીઠે વલ્લ સ્ત્રી જેમ કેટલાએક પુરુષ હુટઠે તેમ પણ મહારાજ મહાપરિગ્રહી દેખાયઠે, માટે સ્ત્રીનું હુટત્વ કાઈ એકાતે નથી જો કહેશો કે, સ્ત્રીને લજ્ઞા મટતી નથી, માટે ચારિત્ર થાય નહીં, એમ પણ ન કહેવું, કેમકે, નગ્નતાજ ચારિત્રાગ નથી, વિધિ કરીને ધર્મોપકરણોનું ધારણ કરતા ચારિત્રનો જગ થતો નથી જો કહેશો કે, સ્ત્રીનું શરીર હિસાયતન ઠે, માટે તેને હિસા નથી; એક હેવું પણ અસન્યપણાનું ઠે કેમકે, અશક્યપરિહારસ્થળનેવિપે હિસા થાય નહીં પ્રમાદના યોગે હિસા થાય ઠે, પ્રમાદનું જે બ્યપરોપણ તેજ હિસા કહિયે વલ્લ જો સ્ત્રીને ચારિત્ર ન માનિયે તો ચાર પ્રકારનો સઘ કેમ સજવે? જો વેપધારિણી શ્રા વિકાજ સાધ્વી કહિયે તો ચારિત્ર-જાણ્યાવિના જે વેપધારણ કરતું એ તો મોટી વિટબના કહેવાય! જો કહેશો કે, ચારિત્રલેશ સ્ત્રીને થાય ઠે, તો તેમા અમે પણ ના કહેતા નથી, પણ જો કહેશો કે, સ્ત્રીને ચારિત્ર મોહનું કારણ થાય નહીં તો તે કદાગ્રહ માત્ર જાણતું કેમકે, અવ્યવસાયવિગ્રેપેકરી પુરુષની પટે સ્ત્રીને પણ ચારિત્રનો વત્કર્ષ હોયઠે, એમા કાઈ વિરોધતા નથી ॥ ૧૬૧ ॥

હીણતં પુણ માણં, લઙ્ઘિનશ્ચિત્તિ વલં ચ અહિંગિચ્ચ ॥

પો પઢિકૂલમસિદ્ધ, તિરિયણસારમ્મિ સતમ્મિ ॥ ૧૬૨ ॥

બ્યા૦ સ્ત્રીને જે પુરુષથી હીનપણુ કહ્યુંઠે, તે જો વિગિષ્ટ પૂર્વજ્ઞાનની અપેક્ષા એ કહિયે તો તે પ્રતિકૂલ નથી, કિતુ અનુકૂલજ ઠે કેમકે, તથાવિધ જ્ઞાનવિના પણ ગુરુપરતત્રતાએ માપતુપાદિક ચારિત્રના પાલણાર થયાઠે જો લઙ્ઘિની અપેક્ષા કહિયે તો પણ પ્રતિકૂલ નથી, કિતુ અનુકૂલજ ઠે, કેમકે, તથાવિધ લઙ્ઘિ વિના પણ માનુષ્યાદિક ઠત્ઠરૂલ્ય થયાઠે, જો રૂઢિની અપેક્ષા કહિયે તો પણ પ્રતિકૂલ નથી કિતુ અનુકૂલજ ઠે અન્યથા તીર્થકરાદિકની અપેક્ષા અમહર્દિક ગણધરાદિક ઠે, તેને મુક્તિનો સજવ કેમ થાય? સ્ત્રી પુરુષને અવધ ઠે, માટે તે ચારિત્ર રૂઢિ કરી હીન હોવી જોયે, એવી આશા પણ ન કરવી, અન્યથા શિષ્યાદિક આચાર્યાદિકને અવધ ઠે, તેણ ચારિત્રરૂઢિ કરી હીન હોવા જોયે, જો વલ્લની અપેક્ષા કહિયે તો તેણ પ્રતિકૂલ નથી, કિતુ અનુકૂલજ ઠે, કેમકે, સ્ત્રી કરતાં નિર્વલ જે પગપ્રમુલ તે પણ અવ્યવસાયવિગ્રેપે મુક્તિ પામેઠે, જો કહેશો કે, હીનવલને વિગિષ્ટાદિરૂપ ચારિત્ર કેમ થાય! એમણ ન કહેવું, કેમકે, ચારિત્ર તે યથાશક્તિ આચરણારુપ ઠે, માટે તે સ્ત્રીને પણ સજવે ઠે, વત્કર્ષ “વાદિવિ

કુર્વણત્વાદિલબ્ધિવિરહે શ્રુતે કનીયસિ ચ જિનકલ્પમનઃપર્યયવિરહેપિ ન સિદ્ધિરહોસ્તી ” એણેકરી અનુપસ્થાપ્યપારાચિંતક પ્રાયચિત્તના અનુપદેશથી સ્ત્રીને પણ હીનપણું છે, એ અસંબદ્ધ જાણવું, કેમકે, યોગ્યતાની અપેક્ષાએ શાસ્ત્રનેવિષે વિચિત્રતપનો ઉપદેશ છે. ઉક્તંચ “ સંવરનિર્જરારૂપો बहुप्रकारस्तपोविधिशास्त्रे योगचिकित्साविधिरिव कस्यापि कथंचिदुपकारीति ” ॥ ૧૬૨ ॥

પાવાણં પયડીણં સ્ત્રીણિવત્તીઽ બંધજણણીણં ॥

સમ્મત્તેણેવ પણ્ણો તાસિં પાવવહુલત્તં ॥ ૧૬૩ ॥

વ્યાખ્ય સ્ત્રીને જે પાપની બાહુલ્યતા કહીએ, તે વચન પણ મિથ્યાએ, કેમકે, જે વારે સ્ત્રીપણું બાંધ્યું છે, તેવારે યદ્યપિ બહુલ પાપપ્રકૃતિ મિથ્યાત્વાદિરૂપ તે છે, તથાપિ તે પ્રકૃતિ જેવારે તથાજનવ્યત્વને પરિપાકે સમ્યક્ત ગુણ પામીને ક્ષય કરે છે તેવારે સ્ત્રીને પાપની બાહુલ્યતા નથી. જહાંસુધી સ્ત્રીશરીર હોય, તહાંસુધી જો તેનાં બંધકારણ મિથ્યાત્વાદિક રહે તો સ્ત્રીએ સમ્યક્ત પણ ન પામ્યું જોયે. જો કહેશે કે, પુરુષથી તીવ્ર કામ પણ અધ્યવસાય છે, માટે નપુંસકની પઠે સ્ત્રી મુક્તિ પામે નહીં, એમ પણ ન કહેવું. કેમકે, તીવ્ર કામ પણ અધ્યવસાય વિશેષ પામે છે ; માટે તે મુક્તિનેવિષે વિઘ્નકારક નહીં હોવાથી એ હેતુ અપ્રયોજક જાણવો અન્યથા સ્ત્રી મુક્તિ પામે. કેમકે, તે નપુંસકથી હીનકામએ, માટે તેને પુરુષની પઠે જાણવી. એ હેતુ પણ અત્રે જાણુ યાયએ. ॥ ૧૬૩ ॥

ણય તાસિં મણ વિરિચ્છં અસુહં ચ સુહં વિણેવ ઉક્કિદ્દં ॥

તારિસણિયમાજ્ઞાવા તેણ હન્તં ચરમહેઝ્ઞવિ ॥ ૧૬૪ ॥

વ્યાખ્ય જો કહેશેકે, જેમ સાતમી નરક ધૃત્વીએ જવાયોગ્ય સ્ત્રીને અશુંજ મનોવીર્ય નથી, માટે તેને મુક્તિનેવિષે જવાનો પણ તથાવિધ મનોવીર્ય થાય નહીં. એમ કહેવું નહીં. કેમકે, એવો નિયમ નથી, કે, જેટલો અધોગતિ જવાનો અધ્યવસાય થાય તેટલોજ ઉર્ધ્વગતિ જવાનો અધ્યવસાય થાય. કેમકે, જુજપરી સર્પ બીજી ધૃત્વીસુધી ઉત્કર્ષથી અધોગતિએ જાયએ, પહીં ત્રીજી ધૃત્વીસુધી જાયએ. ચતુષ્પદ ચોથી ધૃત્વીસુધી જાયએ. ઊરગ પાંચમી ધૃત્વીસુધી જાયએ. સ્ત્રી ઠઠી નરક ધૃત્વીસુધી જાયએ ; પુરુષ અને મહા સાતમી નરક ધૃત્વીસુધી જાયએ, એ સ્ત્રી તથા પુરુષવિના બીજા પૂર્વોક્ત સર્વે પ્રાણીઓ ઉત્કર્ષથી સહશ્રાર આત્માં દેવલોકસુધી ઉર્ધ્વગમન કરેએ. એવી રીતે યદ્યપિ સ્ત્રી સાતમી નરક

पृथ्वीसुधी जती नथी, तथापि तेने मोक्षसुखनी प्राप्ति थायठे एमा कोई विरोध नथी केटलाएक कहेठे के, अधोगतिने परमोत्कर्ष होयठे, ते एकातताथी सजवे नही केमके, जेवी कारणनो उत्कर्षता होय, तेवीज कार्यनी उत्कर्षता कहेवा यठे, एवो नियमठे परतु एथी अन्य कोइ नियम नथी स्त्रीनेविषे जो शुद्धादिक महारजरूप कारणनो सजव होय तो सातमी नरक पृथ्वीसुधी जवाय, तेतु कोई कारण नही होवाने लीधे स्त्रीयकी त्यासुधी जवातु नथी, किंतु ठवीसुधीज जवायठे, अने पुरुष तथा मत्स्यनेविषे तेवा कारण होवाथी तेओथी सातमी नर क पृथ्वीसुधी जवायठे एवी रीते अधोगतिनेविषे जवासारू पुरुष अने स्त्रीना कारणनो विलक्षणता होवाथी सरखु गमन थतु नथी परतु कर्ध्वगतिनेविषे जवासारू वस्त्रेना कारणो सरखा होवाथी सरखु गमन थवानो अवश्य सजव ठे जेम पुरुषनेविषे शीलादिक गुणरूप कर्ध्वगमनना कारण होयठे तेम स्त्रीनेविषे पण होयठे ए हेतुथीज स्त्रीने वज्ररूपजनाराचसंघयणनो सजव ठे एम न मानवामा कोई युक्ति नथी ए प्रकारे स्त्रीना निर्वाणना निरोधनेविषे दिग्बरीओ ना हेतुनो निपेध कथो, हवे स्त्रीनो निर्वाण थवामा अनुमान कहेठे—हरेक वस्तुना अनुमानमा पक्ष, साथ्य, हेतु तथा दृष्टांत ए चार प्रकार होयठे एटले ए चार पदार्थोए करी सिद्ध थएली वस्तुने अनुमित कहेठे, अने एचार पदार्थोए करी सिद्ध थवा योग्य वस्तुने अनुमेय कहेठे जेम के, अग्निपुक्त पर्वत सिद्ध कर वो होय, ते अनुमेय कहेवायठे, अने एज पक्ष कहेवायठे अनुमान करती वखते “पर्वतमपक्षीरुल्य, बन्दिमत्वसाध्यते, धूमत्वात् इतिहेतु, पाकगृहवत्, यत्रयत्रधूम तत्रतत्र बन्दि” पर्वतनो पक्ष करीने तेने अग्निपुक्त सिद्ध करेठे, एमा हेतु पर्वतउपर नीकलतु धूमाडुं ठे, जेम रसोई करवाना गृहमा अग्नि होवा थी धूमाडु नीकलेठे, केमके, ज्या ज्या धूमाडु होय त्या त्या अग्नि होयठे, ए दृष्टांत ठे. तेम “काचित्स्त्रीव्यक्तिं पक्षीरुल्य, मोक्षाविकलकारणता साध्यते, दीक्षाधिकारत्वात्, पुरुषवत्, येये दीक्षाधिकारिण ते ते मोक्षाविकलकारिण” कोईए क स्त्रीनी व्यक्तीने पक्ष्य करीने तेने मोक्षना अविकलकारणवत् सिद्ध करेठे, एमा दीक्षानो अधिकार हेतु ठे, अने पुरुषजातिनी पठे ए दृष्टांत ठे, केमके जे जे दीक्षानो अधिकारी होय ते ते मोक्षना अविकलकारणवत् होयठे ॥ १६४ ॥

કીવસ્સ કપિઅસ્સ વ ઇઠ્ઠીએ કપિઆઠ સિદ્ધી વિ ॥ એ
વિણા વિસિઠ ચરિઅં તાસિં તુ વિસિઠકમ્મસ્વત્તં ॥ ૧૬૫ ॥
પાવં તહ્ ઇઠ્ઠિતં એય સુખ્ખફલાણ કેવલીણ હવે ॥ પરમા
સુહનૂઆણં એય પરમોરાણિજ્ઞ દેહો ॥ ૧૬૬ ॥

વ્યાખ્યાનો કોઈ આશંકા કરે કે, જેમ જાતિનપુંસકને મુક્તિ થાય નહીં, તેમ સ્ત્રીને પણ મુક્તિ થતી નથી. એમ ઠતાં જો કહેશો કે, જેમ કૃત્રિમનપુંસકને મુક્તિ થાય છે તેમ વિદ્યાપ્રયોગાદિકેકરી યુક્ત સ્ત્રીને મુક્તિ થાય છે; તો તેમ પણ ન સંજવે; કેમકે, સ્ત્રીને વિશિષ્ટક્રિયાનુષ્ઠાન હોતું નથી; વિશિષ્ટક્રિયાનુષ્ઠાનવિના વિશિષ્ટકર્મ નો ફલ થાય નહીં. અને વિશિષ્ટ કર્મનો ફલ થયાવિના મુક્તિ થતી નથી. તથા સ્ત્રીપણું જે છે તે પાપપ્રકૃતિરૂપ નદીનું જરણું છે; તે પુણ્યરૂપ સુરતરુના કેવલજ્ઞાનરૂપફલને સેવન કરનારા કેવલીનેવિષે કેમ સંજવે! અર્થાત્ પાપપ્રકૃતિરૂપસ્ત્રીને કેવલ જ્ઞાન સંજવે નહીં. તથા સ્ત્રી પરમ અશુચિ છે, તેને પરમોદારિક શરીર પણ સંજવે નહીં. કેવલીનું શરીર તો પરમોદારિક હોય છે. તેનું તો સ્ત્રીનું શરીર કહેવાય નહીં, માટે સ્ત્રીને કેવલ જ્ઞાન કેમ સંજવે? ॥ ૧૬૫ ॥ ૧૬૬ ॥

અખ્યાન આશંકાને શુક્તિવડે દૂષિત કરે છે:—

એય મયુત્તં જમ્હા વિચિત્તજ્ઞાવા વિચિત્તકમ્મસ્વત્તં ॥ એ
ય ઇઠ્ઠિતં પ્રાવં જિણાણ પાણેણ ઇત્તિ ॥ ૧૬૭ ॥

વ્યાખ્યાનો સ્ત્રીને ક્રિયાવિશિષ્ટવિના વિશિષ્ટ નિર્જરા ન થાય, એમ જે વાદિએ કહ્યું તે અયુક્ત છે. કેમકે, જાવવિશેષે ફલવિશેષ છે. ક્રિયાવિશેષવિના જાવવિશેષ ન થાય; એમાં એકાંતતા નથી. કેમકે, જો શક્તિનો નિગ્રહ કરીને ક્રિયા કરિયે તો જ જાવની હાનિ થાય છે, અન્યથા જાવની હાનિ થતી નથી. તથા સ્ત્રી પણું પાપરૂપ છે, એમાં પણ એકાંતતા નથી, કેમકે, સમ્યક્તના બલથી મિથ્યાત્વાદિક પાપ નો ફલ થાય છે. એમ પૂર્વેકહી આવ્યા હૈયે: ઘણુંકરીને તીર્થકરનેવિષે સ્ત્રીપણું નથી હોતું, એટલે બહુધા સ્ત્રી તીર્થકર થતી દીગમાં આવતી નથી તેથી સ્ત્રીપણું પાપરૂપ છે એમ જો કહિયે તો વિપ્રત્વાદિક પણ તેવાંજ કહેવા જોયે કેમકે, બહુધા તીર્થકરનેવિષે વિપ્રત્વાદિકનો પણ અજાવ હોય છે; અર્થાત્ ઘણુંકરીને કૃત્રિયાદિક તીર્થકર થએલા દીગમાં આવે છે. તેથી શું વિપ્રાદિકને મોક્ષનો સંજવ ન

थी अने परमौदारिक शरीरनो तो पूर्वेंज निषेध कखोवे, माटे ते होय के न होय तेनी शास्तरू चर्चा करवी । ॥ १६४ ॥

इय इत्थीण सिद्धी सिद्धा सिद्धतमूलजुत्तीहि ॥ ईअ
असद्वहता चिकणकम्मा मुणेअवा ॥ १६५ ॥

व्या० एवी रीते सिद्धातमूलजुक्तिउए करीने स्त्रीने मुक्ति थायवे एवु सिद्ध कखुं तेम ठता जे हठेकरीने ए अर्थनी सद्वहणा करता नथी, ते चिकणा कर्मवाजा जाणवा एवा प्रकारे स्त्रीनेविषे मुक्तिनी व्यवस्थापन कखाथी सिद्धना पदर जेदनी व्यवस्था थई तेथी सप्रसंग सर्व सिद्धतुं स्वरूप कखु सिद्धस्वरूपना वर्णनथी परम जावाध्यात्मनु निरूपण थयु अने जावाध्यात्मना निरूपणथी ग्रंथार्थ पूर्ण थयो १६५

अ० हवे ग्रंथार्थनुं परम रहस्य कहेवे -

इयं परमरहस्यं एसो अक्षय्यकणकसवटो ॥ एसा
य परा आणा सयमजोगेसु जो जत्तो ॥ १६६ ॥

व्या० संयमयोगनो जे उद्यम करवो, तेज सर्व शास्त्रना नयविस्तार जाणवातुं फल ठे, अने एज परम रहस्यनूत ठे. यत “सवेसि पिण याणं, बहुविहवत्तव यणि सामिन्ना, त सबणयविमुद्धं, ज चरणगुणठितं साहू” इत्यावश्यकदौ तथा आश्रवो नवहेतु स्यात् सगरो मोहकारणं, इतीयमार्हती मुष्टि, रदनम्याप्रपचनम्, एनो अर्थ - प्राणातिपातादिक जे आश्रव ठे, ते ससारतुं कारणवे प्राणातिपातादिकथकी विरमवारूप जे सवर ते मोहतुं कारण ठे, ए परमार्थने विस्तारेकरी जाणवासारुज सर्व शास्त्र ठे माटे जेणे ए अर्थ जाणो ठे ते परमार्थताथी सर्व शास्त्रज्ञ ठे एम जाणवु अतएव उपशम विवेक संवर ए पदनो अर्थ जाणीने चि लातीपुत्रे निजअर्थ साथ्यो तथा सयमयोगनो जे उद्यम करवो तेज अध्यात्मरूप सोनानी कसोटी ठे, जेम कसोटीए करी सोनानी परीक्षा थायवे, तेम क्रियानुष्ठाने करी अध्यात्मनी परीक्षा थायवे ते अध्यात्मेकरी जे त्रिशुद्धि थायवे, ते बाह्यकारणनु आलस्य करे नही यत “सयमयोगेसु सया, जे पुण सत विरिआ विस्ती यंति, कहते विमुद्धचरणा, बाहिरकरणालसा हुति” इत्यावश्यके तथा एज श्री वीतरागनी परमआज्ञा ठे के, सयमयोगनेविषे यत्न करवो जेणे ए यत्न क खो, तेणे चैत्य कुल गणादिक सर्वतुं कार्य कखु, एम जाणवु यत “चेइअ कुज गण सये, आयरिआणं च पवयणमुए अ, सबेसु वि तेण कय, तव सयममुक्तामतो

अ० कोईक कहेणे के, ज्यां सुधी जीवने नव्यत्वनो संदेह होय त्यांसुधी चारित्रनेविषे ते केम प्रवृत्ते ? केमके, अनव्य अनेक क्रियाकरे तेथी तेने कष्टमात्र थाय परंतु परमार्थेथी तेने कोई फलनी प्राप्ति यती नथी, एतुं समाधान करेते:-

आसन्नसिद्धिआणं जीवाणं लक्षणं इमं चेव ॥

तेण ए पवित्तिरोहो नवानवत्तसंकाए ॥ १७० ॥

व्या० जे जीव थोडा नवे मुक्ति पामनार होय तेनुं एज लक्षणते के, ते विषयनेविषे वैराग्य धारण करीने धर्ममां प्रवृत्ते. यतः “आसन्नकालनवसि, द्विअस्स जीवस्स लक्षणं इणमो ; विसयसुहेसु ए रज्जुइ, सवढामेण उज्ज, मई.” इत्युपदेशमा लायां. माटे चारित्रनेविषे प्रवृत्ति थाय, त्यारे जीवे पोताने आसन्नसिद्धकपणुं जाणुंकहेवाय, पढी ते नव्यानव्यत्वनी शंकाएकरी गुनप्रवृत्तिनो बाधक केम थाय ? किंतु साधकज थाय. अने हुं नव्यहुं के अनव्यहुं ? एवी जेने शंका उत्पन्न थायते, ते जीव निश्चये करीने नव्यज जाणवो. यतः “अनव्यस्यहि नव्य नव्यत्वशंकाया अनावादित्याचारांगटीकायां.” ए आशंका तो उलटी चारित्रप्रवृत्तिनो अंग ते ; माटे तेथी कांइ बाधा यती नथी. ॥ १७० ॥

अ० केटलाएक परवादी एम कहेते के, मोहोपायनेविषे प्रवृत्ति वैराग्येथीज थायते, ते वैराग्य अचुक्तजोगनेविषे संजवेते ; माटे जोगजोगव्या पढी तेनो त्याग करीने जो योगमां प्रवृत्ति करिये तो ते सुखेथी थई शकेते ; एम कहेनाराने शिक्षा ने अर्थे कहेते:-

जो पुण नोए नोतुं इठोइ ततो अ संयमं काउं ॥ ज

लणम्मि पज्जलित्ता इठइ पठा सणिच्चाउं ॥ १७१ ॥

व्या० जे पुरुष जोग जागवीने पढी संयम पालवानी इहा करेते, ते इहा प्रथम अग्निमां पनी बलीने पढी शीतलता पामवानी पठे ते. केमके, जोग जोग व्याथी तेनी इहा मटती नथी ; किंतु अधिक थायते. यतः “नजातु कामः कामाना, सुपजोगेन शाम्यति ; हविषा कृष्णवर्त्मं व, पुनरेव प्रवर्द्धते. ” जे सुख जीव जोगवेते, ते सुख यद्यपि अनंतवार जोगवाई गया ते ; तथापि मोहनीयक र्मना दोषने लीधे एम जासेते के, में ए सुख पूर्वे कोई समयनेविषे जोगव्यां नथी यतः “पत्ता य कामजोगा, कालमणंतं इहं स उवजोगो ; अपुवं पिव मन्नई, त हविय जीवो मणे सुक्कं” इत्युपदेशमालायां. ॥ १७१ ॥

अ० बली जोगनेविषे प्रवृत्ति करतां एवो सदेह रहेछे के रखेने जोगनो नाश थई जाय, ते योग्य ठे, केमके, जोग स्थिर नथी, किंतु अस्थिर ठे. अथवा जोग जोगवता आशुष्यनो अत आवी जाय तो पण जोग जोगवाता नथी एवा जोग जोगवदानेविषे प्रवृत्ति यता अविरति जीवने प्रतिदूषे कर्मबंध थायठे ए मा रचमात्र संशय नथी माटे जे विवेकी पुरुष ठे ते स्वप्ननेविषे पण जोगनेविषे प्रवृत्तिनी अजिलापा करता नथी उवो उपदेश करेछे ॥ १७१ ॥

कोवा जिअवीसासो विङ्गुलया चचलम्मि आउम्मि ॥

सङ्को पिरुज्जमो जइ जराजिज्जुतं कहं होही ॥ १७२ ॥

व्या० हे जीव, तने जीवितव्यनो शो विश्वास ठे? केमके, जेम विजलीनी ल ता इटले जात्कार कृणजगुर ठे, एटले कृणमा देखाय ठे ने कृणमा नाश थई जायठे, तेम जीवितव्य इककृणमा प्रत्यक्ष देखातो उता कोई रोगादिकना उद यथी बीजी कृणमा नाश यता वार लागती नथी माटे ज्यासुधी शरीर निरोगी ठे त्यासुधी जो तू धर्मकार्य करीश तो करी शकीश ॥ १७३ ॥

अ० कोई कहेछे के, जो जीव रोगेकरीने ग्रसेलो होय, अथवा कायबलेकरी हीण थएलो होय, ते चारित्र मार्गनेविषे केम प्रवृत्ति करी शके, तेने उत्तर दियेछे

देहबल जइ ए दह्म तद्वि मणोधिइवलेण जइअव्वं ॥

तिसिउ पत्ताजावे करेण कि णो जलं पिवई ॥ १७३ ॥

व्या० जो रोगादिके करी शरीर निर्वल थई गयुं होय तो मनबुद्ध्यादिकना ब ले करीने योग धारण करवो जेम पुरुषने ज्यारे तृपा लागेछे त्यारे तेनीपास्ते जो पा णी पीवानु पात्र न होय तो हाथेकरी पाणी पीएछे, पण तरम्यो रहेतो नथी तेम तथाविध कालबल न उता पण जेने मोक्षनी अजिलापा होय तेणे मनोव लेकरी योगमार्गनेविषे प्रवृत्ति करवी ॥ १७३ ॥

अ० जे पुरुष बलना समयनी शोचनाएकरी बलरहितसमयमा जविष्यका ल उपर जरोसो राखी आलस करीने वेशी रहे ते अति दु ख पामेछे, एम कहेछे बलकालसोअणाए अलसा चिछति जे अकयपुत्ता ॥

ते पठिता वि लहु सोइति सुह अपावता ॥ १७४ ॥

जह णाम कोइ पुरिसो ए धनहु पिअणो वि उज्जमई ॥

मोहाइ यवणाए सो पुण सोएइ अण्णाण ॥ १७५ ॥

व्या० जे पुरुष एवी शोचना करे के, हमणा मारामां बल नथी, माटे आगल धर्माचरण करीश. अथवा हमणा मारो अवसर नथी, माटे आगल जतां धर्माचरण करीश. एम जाणीने आलस करी वेशी रहे ते अकृतपुण्य थका आगल घणी प्रार्थना कखाथी पण पुण्यविना सुखने पामे नही, त्यारे घणो शोच करेते. जेम कोइ निर्वन पुरुष प्रथम आलस करीने धन अर्जवानो उद्यमन करे ने पढी गली इहा करीने धनविना दुःखने पामेते त्यारे पोताना आत्मानेविषे घणोज शोच करेते. माटे प्राप्त थएलो धर्म मूकीने आगल धर्मप्रार्थना करीये तो गली प्रार्थना कहेवाय. यतः “लघ्विद्विअं च बोहिं, अकिरंतो णागयंगपव्वित्तो ; आपंदाइं बोहिं, लप्पसि कयरेण मुल्लेण.” ॥ १७४ ॥ १७५ ॥ अ० कोई कहेगे के, पापनी निंदाथीज पाप टलेते, त्यारे विशेष अनुष्ठान करवानुं कारण गुं? एविषे कहेते:-

जो पावं गरहंतो तं चेव णिसेवए पुणो पावं ॥ तरस्स

गरहा वि मिहा अतहकारो हि मिहत्तं ॥ १७६ ॥

व्या० जे पाप करी मिहामि डुकडं दर्शने फरी पाप करे तेनी पापनिंदा मिथ्या ठे. केमके, जेवुं बोलिए तेवुं जो पालिए नही तो तेज मिथ्यात्व ठे. यतः “जो जह वायण कुणई, मिहदिही तउहुको अन्नो ; वढेइ अमिहत्तं, परस्स संकं जणे मा एो.” इत्युपदेशमालायां. हवे मिहामि डुकडं ए शब्दनो अर्थ कहेते:-मि कहेतां कायाथी तथा नावथी मूडु अइ, हा कहेता असंयमरूप दोषनुं अहादन करीने, मि कहेता चारित्रनी मर्यादामां रह्यो थको, डु कहेतां डुकृत कार्यनो करनार जे आत्मा तेने हुं निंडुं, क कहेता में जे पाप कखांते, तेनुं डं कहेतां उपशम पामी ने उल्लंघन करुं. एवो अर्थ जाणीने मिहामि डुकडं दीधा पढी फरी पाप न करुं, ते पापनी साची निंदा कहेवायते. तेम न करता पढी जे पाप करवुं तेथी तो उलटुं माया मृषावादादि पाप लागेते. यतः “जं डुकडंति मिहा । तं चेव णिसेवए पुणो पावं, पच्चस्समुसावाई, मायानिवडी पसंगोअ ” इति ॥ १७६ ॥

अ० ए कारण माटे चारित्र लईने जो ते सारा नावथी पालिए तोज तेथी महाफलनी प्राप्ति थायते, अन्यथा आजीविकाने अर्थे चारित्र लीधा करतां गृह स्थधर्मज सारो ठे एम कहेते.

चुअधम्मानु मुणिणो सुहुअरं किर सुसावगंत पि ॥ प

डिअं पि फलं सेयं तरुपडणानु एअंपि ॥ १७७ ॥

અધ્યાત્મમતપરીક્ષા.

આજ વેપધારી ચારિત્રરહિત ને સુ શ્રાવક છે, તે અરિહંતની ધુની સેવા કરે, દૃઢાચારીપણું પાલે, શ્યાદિક ધર્માચરણ કરે છે, વેપધારી હોય તે ગૃહી ધર્મ તથા યતિધર્મ એ બન્નેથી ત્રટ થાય છે. ણિકાયદયા, વિવક્લિત્તેણેવ દિસ્કિત્તં એ ગિદ્દી, જશ્મમાત્રં ચુક્કો, ધમ્માત્રં, શ્તુપદેશમાલાયા. વેપધારી ચારિત્રિયાને મૂલગુણવિહીન બુ ફલ થતુ નથી. ઈત્તંચ “મહાવય અણુચયાઃ, ઠ હેવં જો સો અન્નાણી મૂઢો, નાવાબુઢો મુણેઅવો.” માટે કેવલ વેપધારી ધર્મે સારો છે દૃષ્ટાંત - ફલની અનિલાપાથી વૃક્ષ ઉપર ચઢી, ના પડી ન જતા તે ફલ મેલવાઈ શકાય તો સારું, પણ જો ફલ તાં નીચે પડી જવાય તો ઝલટુ શરીરને લાગે તેથી હુલ્લની પ્રાપ્તિ રતા વૃક્ષની નીચે વેસીનેજ પહેલું ફલ ગ્રહણ કરિયે તે સારું.

સંયમયોગે અપ્પ, ટિઅસ્સ સચત્તવજ્જોગસ્સ રેણ કિચિ કલ્લં આયસહાવેણ ચિદ્ધસ્સ ॥

આજ સંયમના યોગે જે આનંદ થાય છે તે કેવલ આત્મસ્વરૂપ સ્થિત છે તેને પરતું શું કામ છે? માટે જેને ચારિત્ર પરિણમ્મુ રપ્રતિબંધ મૂકીને આત્મહ્યમાત્રના પ્રતિબંધે પ્રવર્તેલું ॥ ૧૭૮ ॥ હ્યમાત્રનેવિપે પ્રવર્ત્યાથી બીજાને ઉપદેશ કેમ દેવાશે, એવિપે સંવિગ્ગો ગીયઢો વોદ્દેઠ પરપરાઠ કરુણાણ ॥

પુણ તુસણીઠ પુત્ર વોદ્દેઠ અપ્પાણ ॥ ૧૭૯ ॥

આજ જે મહાનુનાવી સવેગી ગીતાર્થ હોય છે, તે પોતે તો કલ્પ રતુ બીજાની ઉપર પરમ કરુણાણ કરીને તેને પ્રતિવોધ કરે તો તેને છે પરતુ જે એવો ન હોય તેણે બીજાને ઉપદેશ કરવાનું માંનીવાલું આત્માનેજ બોધ કરવો જોયે છે જે પોતે પ્રતિવોધ પામ્યા વિના કરે છે તે કેવલ નાટકીઆની પદે નાટક કરી દેવાનનારો છે એમ.

અજ એવી રીતે જ્યારે પરપ્રતિબંધ સારો નથી, કિન્તુ એકાકી માટે ગત્ત પણ પ્રતિબંધરૂપલ છે. પણ જે જાણે છે તેને સદેવ મરુ.

વ્યા૦ ગહ્નમાં ઠતાં ઇવ્યથી જે અનેકતા યાયઢે, તેજ નાવથી એકતા યાયઢે. અન્યથા ગુર્વાજ્ઞાદિક અંકુશવિના ચિત્તરૂપ હસ્તિ સંસારરૂપ વનમાં ફરતાં એકત્વ નાવનારૂપ વેલીનું ઝનમૂલન કરી નાચે. અતએવ નગવંતે “એકસ્સ અઘિ ધમ્મો” ઇત્યાદિક પ્રવંધે કરી એકાકી વિહારનો નિષેધ કચ્છોઢે. શ્રીદશવૈકાલિક સૂત્રનેવિષે પ એ આમ કહ્યુંઢે “નયા લનિજ્ઞા નિઝણં સયાયં ગુણાહિ અં વા ગુણઝં સમંવા; ઇકોવિ પાવાઽ વિવક્કયંતો, વિહરેક્ક કામેસુ અસક્કમાણો. આ ગાથામાં આમ કહ્યુંઢે કે, જ્યારે પોતાયકી અધિક ગુણવાલો અથવા સમાન ગુણવાલો મઢે નહી, ત્યારે એકાકી વિહાર કરવો, તે ગીતાર્થે આશ્રી જાણવું. કેમકે, તે પાપને વર્જીને કામનેવિષે અસંગ કરેઢે માટે તેને એમ કહ્યુંઢે. અને અગીતાર્થે તો ગીતાર્થની નિશ્રાવિના પાપ વર્જી શકે નહી. તેમ કામાસંગપણ વાલી શકે નહી. અતએવ “ગીયઢ્ઠો અ વિહારો, વીઝં ગીયઢ્ઠ મીસિઝં નણિઝં ॥ ઇત્તો તસ્ય વિહારો, નાણુંનાઝં જિણવરેહિં” એ ગાથામાં ખુલીરીતે અગીતાર્થને એકાકી વિહારનો નિષેધ કચ્છોઢે. માટે ગહ્નમાં રહી, ગુરુકુલવાસ સેવી, શુનાદિકનો અન્યાસ કરી, અને સાધુસંગ ઠતાં પણ અંતરંગ નિર્લેપ રહીને જો અધ્યાત્મનાવના નાવિયે તો પરમાનંદની પ્રાપ્તિ યાયઢે. ॥ ૧૬૦ ॥

કિં વહુણા ઇહ જહ જહ રાગદોસા લહું વિલક્કંતિ ॥ ત

હ તહ પયદ્વિઅવં એસા આણા જિણંદાણં ॥ ૧૬૧ ॥

વ્યા૦ ઘણુ શું કહિયે, જેજે પ્રકારે રાગદોષ વિલય યાય તેવી રીતે પ્રવર્તવું. એ જ શ્રીવીતરાગદેવની આજ્ઞા ઢે. ॥ ૧૬૧ ॥

અશ્ણપ્પમયપરિક્કા એસા જુત્તીહિં પૂરિયા જુત્તા ॥ સોહિં

તુ પસાયપરા તં ગીયઢ્ઠા વિસેસ વિક્ક ॥ ૧૬૨ ॥

વ્યા૦ આ અધ્યાત્મમતપરીક્ષા યુક્તિએકરી પૂરી કીધી, તદૂપ જે આ ગ્રંથ ઢે, તેવું વિશેષજ્ઞ જેગીતાર્થ ઢે તે મજઝપર કૃપા કરીને શોધન કરો એ વિજ્ઞાપનાઢે. ૧૬૨

શાર્દૂલવિક્રીડિતં વૃત્તં ॥ યસ્યાસન્ ગુરવોઽત્ર જીતવીજયપ્રાજ્ઞાઃ પ્રકૃષ્ટાક્ષયાત્રાજંતે સનયાનયાદિ વિજયપ્રાજ્ઞાશ્ચ વિદ્યાપ્રદાઃ ॥ કેન્સ્વા યસ્યચ સદ્મ પદ્મ વિજયો જાતઃ સુંધીઃ સોદરઃ સોયં તત્ત્વમિદં યશોવિજયઃ ॥ ૧ ॥

ઇતિ પંક્તિ યશોવિજયજી ઝપાધ્યાયકૃત શ્રી અધ્યાત્મમતપરીક્ષાગ્રંથો બાજ્ઞાવબોધસહિતઃ સમાપ્તઃ

ॐ श्रीजिनायनम

अथ श्रीसमयसार नाटक बनारसीदास कृत गुजराती

जापामा अर्थ सहित प्रारंभ

उपोद्घात

आ ग्रथनी दिगवरी बनारसीदासे शुद्ध हिङ्गुस्थानी जापामा पद्यात्मक ग्रथरूप रचना करीजे ए ग्रथकर्त्ता पोते महापणित तथा कवीश्वर होवाथी विविध प्रकारनी उंदरचना करीने तेणे पोतानी श्रेष्ठ कृति देखाडी आपीजे पदलालित्यता तथा अर्थ गौरवतादिक जे काव्यना सारा गुण वर्णन कखाजे, ते आ ग्रथनी क वितामा सारी रीते दीगामा आवेजे अलंकारबडे कविता सारीरीते चूपित करीजे आ ग्रथ अत्यात्मिक विषयवालो होवाथी आमा मात्र शात रसज मुख्यजे पण प्रसंगानुसारे बाकीना रस पण कचित दीगामा आवेजे जोपण आ ग्रथ उपर क ह्या प्रमाणे नन्हवादिकमा गणायला दिगवरीनो रचेलोजे, तोपण एनो विषय आध्यात्मिक होवाथी ते सर्वने उपयोगीजे, माटे आ पुस्तकमा अमे नाख्योजे ए ग्रथनी व्याख्या कोई रूपचदजी नामना पणिते करीजे, ते पण हिङ्गुस्थानी जापामा हो वाथी सर्व जनने समज्यामा आवे नही, माटे तेनो आश्रय लईने अमे गुजराती जापामा व्याख्या करीजे व्याख्या करताए आदिमा मगलाचरणनो दोहरो कखाजे ते आप्रमाणे -

दोहा - श्रीजिन बचन समुझको, कौलगि होइ बखान, रूपचद तौहू लिखै, अपनी मति अनुमान. ॥ १ ॥

अर्थ - व्याख्याकर्त्ता रूपचदजी कहेजे के, श्री जिनबचनरूप समुझनो कहाशु धी व्याख्यान आय, तोपण हु मारी मतीन अनुमाने लखी जणावुत ॥ १ ॥

हवे ग्रथकर्त्ता आरजमा मगलाचरणरूप श्रीपार्श्वनाथ स्वामीनी स्तुति करेजे

कपित्त, ङकृतीसासर्व हस्ताक्षर - करम जरम जग तिमिर हरन खग, उरग लखन पग शिव मग दरसि, निरखत नयन जविक जल वरखत, हरखत अ मितजविक जन सरसि, मदन कदन जित परम वरम हित, सुमिरत नगत जग

તસવ મરસિ; સજલ જલદ તન મુકુટ સપત ફન, કમઠ દલન જિન નમત
બનરસિ ॥ ૧ ॥

અર્થ:— જગતમાં જે આઠ કર્મરૂપ તિમિર ઇટલે અંધકારઠે તેનું હરણ
કરવાને સ્વર્ગ ઇટલે સૂર્યરૂપ ઠે. જેના ચરણનેવિષે સર્પનું ચિન્હ ઠે. જે મોક્ષના
માર્ગને દેખાડનારા ઠે. જેનેનેત્રે કરી નિરસ્વતાં કલ્યાણરૂપ જલ વર્ષેઠે, તેણે
કરી અમિત કેળ પ્રમાણવિના નવ્યલોકરૂપ સરોવર મહા હર્ષને પામેઠે.
જેમાટે કામદેવના ક્લેષ કરનાર ઠે, અને જેનું ઉત્કૃષ્ટ સહજ સુખરૂપ ધર્મને અર્થે
નક્તજન સ્મરણ કરી રહ્યાઠે. તેથી તેનું સર્વ દરસિકેળ સાત નયરૂપ જે શીત ઠે,
તે નાશી જાયઠે. જેનું શરીર જલસહિત મેઘના જેવું નીલવર્ણ ઠે. જેના મુકુટનેવિષે
સાત ફળ ઠે. જેણે કમઠ નામે અસુરનું માન નંજન કહ્યુંઠે. એવા જિનકેળ શ્રીપા
ર્શ્વનાથ નગવાન, તેને બનારસીદાસ નમસ્કાર કરેઠે ॥ ૧ ॥

ફરીથી વિશેષે શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામીની સ્તુતિ કરેઠે.

સર્વ લઘુ સ્વરાંત અક્ષર યુક્ત ટપ્પય ટંદ. એને ચિત્રકાવ્ય પણ કહેઠે:— સકલ
કરમ સ્વલ દલન, કમઠ સઠ પવન કનક નગ; ધવલ પરમ પદ રમન, જગત જ
ન અમલ કમલ સ્વર્ગ; પર મત જલધર પવન, સજલ ઘન સમ તન સમકર; પર
અદ્ય રજ હર જલદ, સકલ જન નત નવ નય હર; યમ દલન નરક પદ
હય કરન, અગમ અતટ નવ જલ તરન; વર સબલ મદન વન હર દહન,
જય જય પરમ અનય કરન. ॥ ૨ ॥

અર્થ:— સર્વ કર્મરૂપ સ્વલકેળ ડુષ્ટ વૈરીને દલવાવાળા ઠો. કમઠ નામના મ
હા મૂર્ધ્વ અસુર તેરૂપ પવન આગલ મેરુ પર્વતની પરેં અમ્ભ ઠો. ધવલકેળ નિર્મ
લ સિન્ધુ સ્થાનકનેવિષે રમનારા ઠો. જગતના લોકોરૂપી ઝજ્જલ કમલને વિક
શ્વર કરવાનેઅર્થે સ્વર્ગકેળ સૂર્ય જેવા ઠો એકાંત નય વાદી જે પર મત, તેરૂપ મેઘ
ને મટાડવાને અર્થે પવનના જેવા ઠો. જલ સહિત મેઘ ઘટાના જેવો સ્યામ જે
નો શરીર ઠે. સમકરકેળ ઉપશમના કરનાર ઠો. પરકેળ શત્રુરૂપ અગકેળ પાપ
રજને હરણ કરવાને મેઘ જેવા ઠો જેને સકલ લોક નમે ઠે, અર્થાત્ ત્રિચુવન પૂ
જ્ય ઠો. જન્મ મરણરૂપ જે નવ નય તેને હરણ કરનાર ઠો. લોકોના મૃત્યુને દ
લવાવાળા ઠો. નવ્ય પ્રાણીઓને નરક પદના ક્લેષ કરનાર ઠો. અગમ ઇટલે અ
ચાહ અને અતટકેળ અપાર એવો જે સંસારરૂપ સમુદ્ર તેને તરવાવાળા ઠો. સર્વ
દોષોમાં વરકેળ પ્રધાન અને બલવાન જે કંદર્પવન, તેને બાલવાને હરકેળ રૂડના

नेत्रनी अग्नि जेवा हे जगवान तमे जयवता थाओ. वली तमे परम अजय पद ना करनार ठो, एटले जय जजन ठो ॥ १ ॥ आ ठप्पय ठद वडे परमेश्वरनी महिमानु वर्णन करुं अने पोतानु काव्य चातुर्य दर्शावुं ठे

आ ग्रंथना कर्त्ता बनारसीदास कहेवे के जेना प्रसादथी परगसेन पिताने पेर मारुं जन्म थयु एयो हुं श्री पार्श्वनाथ जगवाननी स्तुति करुं ठे

सवैया इकतीसा - जिन्हके बचन उर धारत जुगल नाग, जये धरनिद पद मावति पलकमें, जाके नाम महिमासो कुधातु कनक कर, पारस पाषाण नामी जयो है खलकमें, जिनकी जनमपुरी नामके प्रजाव हम, अपनो स्वरूप लख्यो जानसो जलकमे, तेई प्रभु पारस महारसके दाता अब, दीजे मोहि साता दृग जीलाके ललकमे ॥ ३ ॥

अर्थ - ज्यारे श्री पार्श्वनाथ जगवाननी कुमारावस्थाहती त्यारे कोई एक सम ये श्री बनारसी नगरीविषे एक तापसीनी साथे अज्ञानतपश्चर्यानी निर्जर्त्तना पूर्वक वाद थयो, ते प्रसंगे ते तापसीनी धूलीमाना लाकडामा नाग ठे एवी रीते श्री पार्श्वनाथ जगवाने कबु, ते वातने पैला तापसीए गणकारी नही, तेथी ते लाकडाफोमीने ते नागने बाहेर कहाडयो, पण ते अधबळ्यो थयो हतो ते थी तमफडवा लाग्यो, तेना अतना समयमा श्री पार्श्वनाथ जगवाने तेने "ॐ अस्तीआ उताय नम" ए मंत्र सजलाव्यो ते बचन तेणे सारी रीते हृदयमां धारी लीं. एटलामां तेना शरीरनी शांति थई गई तेना अतना सारा परिणामोने लीं ते धरणेइ थयो. तेनी स्त्री पद्मावती हती, ए कथा श्री पार्श्वनाथ चरित्र ना प्रसिद्ध ठे ते अद्भुत महिमाने दर्शावता ठां ग्रंथकर्त्ता उपमा लकारवडे पारसमणि अने श्री पार्श्वनाथना ए गुणनी सादृश्यता देखाडेवे -

जेना वचन हृदयनेविषे धारण करीने नाग अने नागणी ए बन्ने पलकमा धरणे इ अने पद्मावतीरुपे थया आही नाग अने नागणी कहेवाथी दिगंबरिनु मत जा एवु श्वेतावरी तो एक नाग नेज कहेवे वली पार्श्वपाखान खलक एटले जुनिया मां प्रसिद्ध ठे एटले पारस मणी नामना पाषाणनुं स्पर्श थताज लोखन नामनी कु धातु सोनु थायठे तो ए पाषाणमा एवी महिमा किहाथी उत्पन्न थई तेनु उ त्तर कहेवे - पार्श्व एवु नाम श्री पार्श्वनाथने मुख्य ठे तेनी महिमा थकी ए टले मात्र पार्श्व एवु नाम ठे ते नामनीज महिमाथकी ते पार्श्वरूप पाषाणमा ए वो गुण थयोठे वली जेनी जन्म पुरीनु नाम बनारसी नगरी ठे, अने ग्रंथकर्त्ता कहे

हे के, मारुं नाम पण बनारसी हुं पाम्यो. ते मात्र नामना प्रजावथी में मारुं आत्मस्वरूप जाणी लीधुं. ते केवी रीतें जेम प्रजात समयमां सूर्य पोताना रूपने जलक मां स्वह प्रकाशे ठे, तेनीपरे मारुं रूप पण प्रकाशी रखुं ठे. ए पण श्री पार्श्वनाथ जगवाननी महिमानो प्रताप ठे. तेज श्री पार्श्वनाथ जगवान महा शांत रसने देवावाला ठे, ते हवे दृग लीलाकी जलकमेंके ० आंख मीचीने उघाडीए अर्थात् ए क पलक मात्रनी सत्तामां मुजने आत्म समाधिरूप शाता आपो. एथी निवृत्ति सुखनी सूचना करी ठे. ॥ ३ ॥

सिद्ध जगवाननी स्तुति करेठे:-

अडिद्ध ठंड:-आविनाशी अविकार, परम रसधाम है; समाधान सरवंग, सहज अनिरामहै; शुद्ध बुद्ध अविरुद्ध अनादि अनंत है; जगत शिरोमणि सिद्ध सदा जयवंत है ॥ ४ ॥

अर्थ:- जेनोविनाश नथी, अने जेने कोई विकार लागे नही. एवो परम रस एटले कोई केवलीगम्य जे सहजानंद उत्कृष्ट सांतरस, तेना जे धाम एटले घर ठे; माटे सरवंगने विषे सहजनी जे अनंत सुखरूप समाधी तेणेकरी जे आराम एटले अति मनोज्ञ ठे. चौदराजलोकनी उपर विराजमान होवाथी ठे; ईश्वरी रहित शुद्ध ठे. सर्वज्ञता पाम्याथी बुद्ध ठे. अने सर्वना ईश्वर माटे शरक पद एहवी अवस्थाए करी ते अनादि अनंत ठे. अने चउद राजलोकना दहन, जमान ठे तेथी जगतना शिरोमणि ठे एवा जे श्रीसिद्ध जगवान ते सदा जयवंत थाथ्यो ॥ ४ ॥

साधुरूप जगवाननी स्तुति करेठे:-

सवैया इकतिसा:-ज्ञानके उजागर सहज सुख सागर सुगुण रतनागर वैराग रस नखो है; सरनकी रीत हरै मरनको जैन करै करनसों पीठ दे चरण अनुसखो है; धरमको मंमन नरमको विहंमन जु, परम नरम ठहै के करमसों लखो है; ऐसो मुनिराज बुद्ध लोकमें विराजमान निरखि बनारसी नमसकार कखो है ॥ ५ ॥

अर्थ:- जे ज्ञाननो उद्योत करनार ठे. आत्मइव्यनुं जे सहजसुख तेना जे समुद्ध ठे. अने सुगुनजे ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप रत्नत्रयीनी आकर एटले जे खाण ठे. पांच इंद्रियोना विषयनेविषे जे वैराग्य ते रूप रसेकरी जे परिपूर्ण थयाठे. कोई परिसह आवीने प्राप्तथयाथी गृहस्थनीपरे शरणनी रीति राखे नही. आत्माने शाश्वतइव्य जाणीने जेणे मरणनो जयमुकी दीधो ठे. पांच इंद्रियोने

पूठ आपी तेना विपयोथी विमुख थयाथकी जे चारित्रने अनुसखा ठे, वली जेनो आश्रय लेवाथी धर्मपदार्थ बिराजमान थाय माटे धर्मेना ममन करनारा ठे मिथ्यामतिरूप जे जरम तेनुं विज्ञेपेकरीने जे खमन करनारा ठे, जे परम दयावान थईने कर्मोनीसाथे युद्ध करेठे दयावानने युद्धकरबु संजवे नही तेम ठता कबु ते माटे विरोधालकार जाणी लेवो एवी विज्ञेपताने लीधे जे मुनिराज एटले रूपी श्वर बुद्धलोकमा पिसतालीश लाख मनुष्य क्षेत्रनेविपे विराजमान ठे तेने हृदय कमलथी जोईने बनारसीदास नमस्कार करेठे ॥ ५ ॥

हवे पाच अनुव्रत लोरा ठे जेमणे एवा समकित्तीनी स्तुति करेठे
सर्वेया तेईता -- जेठ विज्ञान जग्यो जिनके घट, शीतल चित्त जयो जिम च दन, केति करै शिव मारगमे जगमाहि जिनेश्वरके लघु नदन, सत्य स्वरूप सदा जिन्हके प्रगटयो अवदात मिथ्यात निकटन, सत दशा तिन्हके पहिचान करै कर जोरि बनारसि बंदन ॥ ६ ॥

अर्थ -- जे मदबुद्धि ठे ते जीव अने शरीरने एक करी जाणेठे, जेठ जा आनथी पण जेणे समकित्त पाम्यो ठे, तेना हृदयमा जड अने चेतननुं निन्न तेन्नाके थयु ठे, एबु तेने जेठविज्ञान जागृत थयो, तेथी तेनु चित्त चदननी पठे शीथी तमफरे जे मुक्ति मारगमा केलि करे एटले खेल करी रह्या ठे, आ जगतमा असीआ रना जे न्हानां पुत्रठे अने साधुजे ठे ते सर्वज्ञपुत्र कहेवायठे माटे ते मो धारी लीं वली आत्मा सदा निश्चयेकरी सत्यरूपमाज ठे, पण मिथ्यातवडे मलि लीधे गेठे ते फरी सत्यस्वरूप जेनु निर्मल प्रगटताने पाम्युठे, अने मिथ्यात्वनु म्फदन थयुठे, एटले मिथ्यात्व रखु नथी चार अनतानुबंधीनी जड तुटी गईठे एवी तेमनी बुद्धदशा उलखीने बनारसीदास वने हाथजोडी वदना करेठे ए सर्वे यामा सम्यक्तनी दृढता बतावीठे ॥ ६ ॥

पूर्ण सम्यक्तता दर्शावनेअर्थे फरी तेनीज स्तुति करेठे
सर्वेया इकतीता -- स्वारथके साचे परमारथके साचे चित्त साचे साचे वैन कहै साचे जेनमती हे, काहूके विरोधी नाहि परजायबुद्धि नाहि, आत्मम गवेपी न ग्रहस्थहे न यती हैं, सिद्धि रिद्धि वृद्धि दीसै घटमें प्रगट सदा, अंतरकी लक्ष्मों अजाची लक्ष्मपती हे, दाम जगवतके उदास रहै जगतसो, सुखिया सदीव ऐसे जीव समकित्ती हे ॥ ७ ॥

अर्थ -- जेनी स्वार्थ एटले आत्मा पदार्थनेविपे नाची प्रतीति ठे तथा परमार्थ ते मोह पदार्थनेविपे साची प्रतीति ठे जेनु चित्त निर्मल ठे जे सत्यवचनना बोल

नारा ठे. जे साचा जिनमतने ग्रहण करी रह्याठे. जेनुं मन कल्पना करतुं नथी. केम के, ते साते नयनुं शुद्धस्वरूप जाणोठे तेथी कोईना दर्शनना विरोधी नथी. जेम बौध मतानुसारी पर्याय बुद्धिवाला ठे पण इव्य बुद्धिवाला नथी. तेथी जीवने कृष्णचंगुर मानेठे. तेम समकितीपर्याय बुद्धिवंत नथी. पण आत्मइव्यनी गवेपना करनार ठे तेथी तेने पर वस्तुमां मोह नथी. माटे गृहस्थ पण नथी. अने महा व्रत लीधा नथी, तेथी यति पण नथी. पोताना घटनेविपे शुद्ध आत्म इव्यने सिद्धसमानज जुण्ठे. तेथी घटमांज प्रगट सिद्धि देखेठे. अने ज्ञान दर्शन चारित्ररूप रिद्धिनी वृद्धि जेना घटमां सदा प्रगट देखायठे. जे अंतर परमात्मा देव ठे तेनुं जेने लक्ष्म्युं ठे, तेथी अयाची एटले कोईनी पासे कांई मागे नही. एवा लक्ष्मपति ठे. वलीजे ए पूर्वोक्त प्रकारना प्रगट स्वरूपने पामेला श्री वीतराग जगवंतने पामीने तेना दास थयाठे; अने जगतथी उदास रहेठे. जे आर्त्त अने राई ए वे थ्यानथी विमुख थयाठे, तेथी सदीव सुखनी सन्मुख थयाठे, एवा समकिती जीव महा सुखमयी ठे. ॥७॥

फरी पोताना उद्भासथी समकितीनी स्तुति करेठे:-

सवैया इकतीसा:- जाके घट प्रगट विवेक गनधरकोसो, हिरदे हरख महा मो हकों हरतु है; साचो सुख मानै निज महिमा अमोल जानै, अपुहीमें आपनो सुजावले धरतु है. जैसे जल कर्दम कतक फल निन्न करै, तैसे जीव अजीव विलक्षण करतु है; आत्म सगति साथै ज्ञानको उदौ आराधै, सोई समकिती नवसागर तरतु है ॥ ७॥

अर्थ:- एवीरीते “उप्पनेवा, विगमेवा, धूवेवा,” ए त्रण पद सांचलीने गण धरना हृदयमां प्रगट विवेक उत्पन्न थायठे; अने अर्थनेविपे कोई संदेह रहै नही. तेवीरीतेज समकितीना घटमां विवेक प्रगट थयोठे, तेणेकरी स्वस्थ थई पोताना हृदयमां आनंदने पामी महा मोहने हरण करेठे. पोतानुं मिथ्यात दूर करी ने सम्यक्त करेठे. हवे सम्यक्तनी व्यवस्था कहेठे:- जे विषय सुख ठे ते तो अ नित्य ठे, माटे फूटा ठे, अने सहज समाधि सुख जे ठे ते शाश्वत ठे तेथी ते सुखनेज साचुं मानेठे. अने पोतानी ज्ञातारूप महिमा अमोल जाणोठे. तथा ज्ञान दर्शन अने चारित्र जे ठे ते पोतानो स्वभाव ठे, तेने पोतामांज धारेठे. प हेलां जीव मिथ्यात्वदशामां जीव अने शरीरने एक करी जाणतो हतो, अने हम णा जीव अने अजीवने निन्ननिन्न लक्षणे करी जाणोठे. जेम पाणी अने चीकल एकठां थईगयां होय, तेने कतकफलनिर्मलीनुं चूर्ण नाखवाथी पाणी तथा कादवने ते रेणु निन्ननिन्न करी नाखेठे, तेम जीव अने अजीवने जुदो जुदो ल

શેઠે ચારિત્રમા આત્માની શક્તિને સાથે, અને મતિજ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાનનો વડય થવાની ઇચ્છા કરેઠે મતિઅજ્ઞાન તથા શ્રુતઅજ્ઞાનને ગમાવી દિયેઠે તે સમકિતી જીવ નયસમુદ્ધનો તરનાર કહેવાયઠે, એ રહસ્ય ઠે ॥ ૬ ॥

હવે સમકેત પામ્યા ઠતા મિથ્યાત્વદૃષ્ટિમાજ રહેઠે, તેનું વર્ણન કરેઠે
સર્વેયા ફકતીસા - ધરમ ન જાનત બચાનત નરમરૂપ, ઘૈર ઘૈર ઘાનત લરાઈ પઞ્ચપાતકી, જૂઝ્યો અનિમાનમે ન પાઝ ધરે ધરનીમેં, હિરદમે કરની બિચારે ઠતપા તકી, ફિરેમાવામોજસો કરમકે કજોલનમે, વૈરહી અવસ્થાસો બધૂલાકેસે પાત કો, જાકી ઠાતી તાતી કારી કુટિલ કુબાતી નારી, એસો બ્રહ્મઘાતી હૈ મિથ્યાતી મહાપાતકી ॥ ૭ ॥

અર્થ - જે વસ્તુના સ્વભાવરૂપ ધર્મને જાણે નહીં, અને નર્મરૂપ મિથ્યાવાણીને વચ્ચાણે, તથા ઠેકાણે ઠેકાણે, પોતાનુ મત સ્થાપવાને પદ્ધપાતની લડાઈ કરે અને પો તાના અનિમાને જૂઝ્યો થકો ધરતી ઉપર પગ રાખે નહીં, પોતાનેજ તત્ત્વવેત્તા જાણે, એમા અધર પગવડેકરી ઉત્પ્રેક્ષાલંકાર જાણવો અને હૃડયામા જેથી ઠત પાત ઠપજે એવીજ કરણીનો વિચાર કરે, અને આ સસારરૂપ સમુદ્ધનેવિપે કર્મરૂપ, કજોજોના ધકાયે કરી ચારે ગતિમા મામામોજ કરતો ફરેઠે, જેમ વટોલિયા વા યુમા આવીગણુ પાનહું આકાશમા ઠડીને નમ્યા કરેઠે, પણ કોઈ ઠેકાણે સ્થિર થઈ રહેતુ નથી, તેવીજ એની અવસ્થા થઈ રહીઠે જેની ઠાતી રાગદેવવર્મે તત્ત્વ થઈ રહેઠે, તે તાપે કરી કાલી ઇટલે માયા તેને રાખવાથી કુટિલ થઈ રહેઠે અને કુ બાતી ઇટલે જે માઠી વાતોનુંજ ચિતવનકરી રહેઠે, તથા પાપેકરી નરેલી ઠે માટે નારી જાણવી એવી જેની ઠાતી ઠે, એહવો બ્રહ્મઘાતી ઇટલે આત્મઘાતનો કરનાર મિથ્યાત્વી જીવ મહાપાતકયુક્ત ઠે ॥ ૮ ॥

વોહરા - વડો શિવ અવગાહના, અરુ વડોં શિવપથ, જસુ પ્રસાદ નાપા કરો, નાટક નામે ગરથ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ - જિહ્વા સિદ્ધનો અવગાહ થઈ રહ્યોઠે, તે હૈત્રને હું વદન કરુહુ, અને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર એ મોહનો પથકે ૦ માર્ગ ઠે, તેને હુ વદન કરુહું એ મગ લાચરણ કરી હવે પોતાનુ પ્રયોજન કહેઠે - જેના પ્રસાદ થકી સમય સાર નાટ ક ગ્રથ સસ્કૃતમા હતો તે પ્રાઠત નાપારૂપ કરુહુ એ પ્રયોજન કહ્યો ॥ ૧૦ ॥

હવે આ ગ્રથના અધિકારી વનારસીદાસ પોતેજ ઠે, અને એમા કહેવા લાયક પોતાનુ આત્મદ્રવ્ય ઠે તેનુ વર્ણન કરેઠે - કવિવર્ણન

सवैया तेवीसा-- चेतनरूप अरूप अमूरति सिद्ध समान सदा पद मेरो ; मोह महातम आतम अंग कियो परसंग महातम घेरो ; ज्ञानकला उपजी अब मोहि कहाँ गुननाटक आगम केरो. जासु प्रसाद सधै शिवमारग वेग मिटे घटवास बसेरो ॥ ११ ॥

अर्थ:- बाह्यात्मामां अंतरात्माने अने अंतरात्मां परमात्माना स्वरूपने जोईये, ए मारो निश्चयरूप पद कहेवा योग्य थायठे. ते चेतनरूपी अनूपम अमूर्तिक सिद्ध समान ठे. जो ते निश्चयरूप पद एवो ठे तो पठी ते प्रगट केम जणा तु नथी? तेनो उत्तर एम ठे के, मोहकर्मनुं कोई एहनुं महात्म्य ठे ते प्रसंगथी आत्मअंगके आत्म प्रदेशनविषे महाअंधकारनो घेरो ठे तेथी प्रगट जखातुं नथी. हमणा कोई ज्ञान कला मुजने उपनी ठे ते कलानो अंश प्रगट थयोठे. तेथी नाटक सिद्धांत गुणनुं व्याख्यान करुंठुं. जे आगमना प्रसादवडे मोहमार्ग सिद्ध थाय अने जलदीथी शरीरमां वास बसवानुं मटी जाय. एटले अशरीरपणुं सिद्ध थाय. ॥ ११ ॥

हवे आ ग्रंथनुं गौरवपणुं बतावीने कविराज पोतानी बुद्धिनुं मंदपणुं देखामी लघुता जाएवे ठे:- लघुता वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- जैसै कोउ मूरख महासमुद्र तरिवेको लुजानिसों उद्यत नयो है तजि नावरो; जैसै गिरिउपरि विरपफल तोरिवेकों बावन पुरुष कोउमंग उतावरो; जैसे जलकुंममें निरखी शशि प्रतिबिंब ताके गहिवेकों कर नीचो करे नावरो; तैसैं मै अलपबुद्धि नाटिक आरंज कीनो गुनीमोहि हसैंगे कहेंगे कोउ बावरो ॥ १२ ॥

अर्थ:- जेम कोई मूरख मनुष्य महासागरने तरवा चाहै अने बाहाणने ठोडी हाथवमे तरवानो उद्यम करे, तो कार्य केमबने; जेम कोई वामन पुरुष होय अने पहाड उपर वृद्ध होय तेनां फलतोडवाने उतावलो थको उमंग करे, ते कार्य केवी रीते बनी शके? वली एक त्रीजो दृष्टांत कहेठे के, जेम पाणीना कुंममां चंडुं प्रतिबिंब पड़ेनुं जोईने कोई नादान तेने साचो चंड समजी हाथ नीचो करे तो तेना हाथमां चंडमां केवी रीते आवे? तेमज हुं अलपबुद्धि हुं, अने आवा नाटकग्रंथनो आरंज मे कीथोठे, ते मारोआरंज सफल नही थजे तेवारे बीजा गुणवान पुरुषो कहेशेके, जुउ आ ग्रंथनो आरंज करेठे एवुं कहीने गुणीजनो मने बावरो जाणी हशी काडजे ॥ १२ ॥

वली ए कार्य करवाने साहस करेठे पुनः

सवैया इकतीसा:- जैसै कोउ रतनसों वींथ्यो है रतन कोउ, तामें सूत रेशमकी दोरी पोई गई है, तैसै बुद्धीटीका करीनाटिक सुगम कीनो तापरि अलप बुद्धि सुद्धि

परिनिर्झ है, जैसे काहु देसके पुरुष जैसी जाषा कहै, तैसी तिनहूके बालकनी सिखीलई है, तैसे ज्यो गरथको अरथ कह्यो गुरु त्यो हमारी मति कहिबेको सावधान नई है ॥ ३

जेम कोई हीरानी कणीवडे कोई कठण रतनने आगलथी वीथी राख्युं होय, ने ते पठी तेमा पटुवो रेशिमनी दोरी परोवे ते सुगम चालीजाय तो तेम आ कार्य पण थरो केमके सुनि अमृतचंद अने पामेराजमल जेवा पणितो थया तेमणे आ ग्रंथनी टीका बालबोधमा करीने आ नाटकग्रंथने सुगम कखोवे, तो तेउपर माहरी अटप बुद्धि ठे तोपण आ ग्रंथमा सुधीरीते परणमी गईं ठे, तेथी आ कार्य नेविपे महारी समर्थाइनो दृष्टांत देखाहुं तुं - जेम कोई देशनो बसनारो पुरुष पोतानी देशजापामा बोले अने तेनुं बालक होय तेपण तेनीपासे रहेतोयको ते जापा शीखी ले ठे, तेमज आ कार्य पण ठे केमके मारा गुरुए आ ग्रंथनो अर्थ मने कह्योवे, तेज प्रमाणे आ ग्रंथनो अर्थ केहेवाने मारी बुद्धि समाधिवत थई ठे एटले आगल कहेलो पश्चात्ताप मट्यो ॥ ३ ॥

हवे पोताना सामर्थ्यनुं कारण बतावेवे

सवैया इकतीसा - कबहो सुमति व्है कुमतिको बिनाश करै, कबहो विमल ज्यो तिअतर जगति है, कबहो दया व्है चित्त करत दयालरूप, कबहो सुजाजसा व्है लोचन लगति है, कबहो कि आरती व्है प्रभु सनमुख आवे, कबहो सुजारती व्है बाहरि बगति है, धर दसा जैसी तब करै रीति तैसी ऐसी हिरदे हमारे जगवतकी जगति है ॥ ४

अर्थ - अमारा हृदयमा जगवतनी जगती रहीठे, ते क्यारेकतो सुमतीरूप थईने कुमतीनो नाश करेठे, क्यारेक अतरविपे ते जगती विमल ज्योतीरूप थई, ने जागृत थायठे, अर्थात् सम्यक्त चेतना तेज जगवतनी नक्ति ठे, क्यारेक तेज नक्ति दयारूप थईने चित्तने दयालरूप करेठे, अने क्यारेक ते नक्ति पोताना आत्मईश्वरने जोवानी लालसा के० लगन थकी एटले लयलागवामा लोचनोने स्थिर करेठे अने क्यारेक तो ते नकिना रति के० अति रगेकरी प्रभु सनमुख थई रहेठे (बीजेअरथे प्रभु सनमुख आरती करेठे ते) अने क्यारेक तो ते जगति सुजारती के० नली वाणीरूप थईने बाहार बगति के० शब्द करी रहेठे जेवी जेवी दशा धारेठे ते वारे तेवी तेवी रीतनी करनारीठे, ते एवी जगवतनी नक्ति अमारा हृदयमा वसी रहीठे तेथी आ नाटकग्रंथ रचनारूप कार्यमा पण एक जगवतनी नक्तिज कारण ठे एतात्पर्यार्थ ठे ॥ ४ ॥

समयसारनाटक.

हवे आ ग्रंथनो महिमा वर्णवेढे. अथ नाटक वर्णनः—

सवैया इकतीसाः— मोख चलवेकों सोन करमको करै बोन, जाको रस जौन बुधलौन ज्यों घुलति है; गुनको गरंथ निरगुनको सुगम पंथ, जाको जस कहत सु रेश अकुलित है; याहीके जु पढी सो उडत ज्ञान गगनमेंऽ याहीके विपढी जग जालमें रुलत है; हाटकसो विमल विराटकसो विसतार, नाटक सुनत हीय फाटक खुलत है ॥ १५ ॥

अर्थः— जेम जला सुकनवडे कार्य सिद्धि थायवे, तेम आ ग्रंथपण मोक्षमार्गें चालनारने कार्यसिद्धिनो करनारवे; तथा आ ग्रंथ कर्मरूप केफनी जाल काढवाने वमन करवानुं औषध वे; अने जैन ग्रंथनो रस वे ते रस जौन के० पामिने तेमां पंथित लोक लौननीपरे गर्क यईरह्यावे वली जेमां गुणजे ज्ञान दर्शन चारित्र तेनी ग्रंथ के० रचनावे, परमतिनी अपेक्षाये निर्गुण जे मोक्षपद तेनो सुगम पंथ वे ते निर्गुण कहेवो वे, जेनो यश अक्षय सुख वे; जेने कहेवाने इइ पण अकलायवे अने आ ग्रंथनो जेणे पद्ध लीधो वे, ते तो आ ग्रंथरूप पांखना प्रजावथी ज्ञानरूप आकाशमां पद्धीनी परे उडी रह्यावे अने जे आ ग्रंथना विपद्धिउ वे ते पांखरहित पद्धीनी परें जगत रूप पाराधीनी जालमां रुली रह्यावे तेमाटे आ नाटकनामा ग्रंथ ते हाटक एटले सुवर्णसमान वे अने जेम गीता ग्रंथमां श्रीरूपो वैराटरूप महोटा विस्तारें करी देखाड्युं तेवो आ ग्रंथ पण विस्तारवंत वे एवा आ नाटक ग्रंथने श्रवण क रतामां हैयाना कमाड ते फाटक के० खुली जायवे ॥ १५ ॥

दोहराः— कहां शुद्ध निहचैं कथा, कहां शुद्ध विवहार; मुक्ति पंथ कारन क हों, अनुजौको अधिकार ॥ १६ ॥

अर्थः— जे शुद्ध निश्चयरूप कथावे ते कहीश. अने शुद्ध व्यवहार जे वे ते पण कहीश अने मुक्ति पंथनुं कारण जे वे ते पण कहीश अने अनुजवनो जे अधिकार वे ते पण हुं कहीश ॥ १६ ॥

अनुजव पदार्थनुं लक्षण कहेवेः— अनुजव वर्णनं

॥ दोहा ॥ वस्तुविचारत ध्यावतै, मन पावै विश्राम; रस स्वादन सुख उपजे, अनुजौ याको नाम ॥ १७ ॥

अर्थः— अजाणीवस्तु जाणवाने मनमां विचार कखाथी तथा तेनुं चिंतन कखाथी एम खोजतां खोजतां ज्यारे मनमां ठीक ठरे त्यारे सत्य समज्याना रसनो स्वाद प्राप्त थाय ने तेथी सुख उपजे तेनुं नाम अनुजव वे ॥ १७ ॥

દોહરા - અનુનૌ, ચિતામનિ રતન, અનુનૌ હૈ રસકૂપ, અનુનૌ મારગ મો
સ્વકો, અનુનૌ મોઘ સરૂપ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ અનુનવ જેઠે તેજ ચિતામની રત્ન ઢે, અને તેજ અનુનવ રસાયનની
કુપી ઢે, અનુનવ તેજ મોહનો મારગ ઢે અને અનુનવજ મોહ સરૂપ ઢે ॥ ૧૬ ॥

અનુનવ મહિમા

સવૈયા ઇકતીસા - અનુનૌકે રસકો રસાયન કહત જગ, અનુનૌ અન્યા
સ યહૈ તીરથકી ઘૌર હૈ, અનુનૌકી જો રસા કહાવૈ સોઈ પોરસા સુ, અનુ
નૌ અધોરસા સુ ઝરથકી દૌર હૈ, અનુનૌકી કેલી યહૈ કામધેનુ ચિત્રાવેલી,
અનુનૌકો સ્વાદ પચ અમૃતકાં કૌર હૈ, અનુનૌ કરમ તોરૈ પરમસોં પ્રીતિ જો
રૈ અનુનૌ સમાન ન ધરમ કોઝ ઔર હૈ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ - જગતવાસી લોક અનુનવના રસને રસાયન કહેઢે, કેમકે જેમ રસાય
ન લોઢાનુ સુવર્ણ કરેઢે, તેમ અનુનવ જેઢે તે મિષ્ટાત્વને ફેડીને સમ્યક્તિ કરે
ઢે, જેમ તીરથની ઘોર જવાથી અપાવન હોય તે પાવન યાયઢે તેમ ગ્રંથવિષે અનુ
નવનો અન્યાસ તે અજાણને જાણ કરેઢે. અને અનુનવની જે રસા કે ૦ ધૃત્વની તે
હજ સુવર્ણ પોરસા ઢે, એટલે અનુનવની ઉત્પત્તિ ઢે તે સોવન પોરસાની પરે વૃદ્ધિ
પામેઢે અને અધોરસા કે ૦ પાતાલ લોક, તે પણ અનુનવ રૂપમા ઢે, અને ઉર્ધ્વ
લોકની દોર તે પણ અનુનવરૂપમાજ ઢે, એટલે અનુનવમાજ સ્વર્ગ નરક ઢે, અને અ
નુનવની કેલી કે ૦ રમત તે કામધેનુરૂપ ઢે, તે આપણી ક્ષિતિને વધારનારી ઢે, અને
તે અનુનવની જે કેલી ઢે તે અદ્વય ક્ષિતિ કરવાને ચિત્રાવેલી ઢે, અને અનુનવનોસ્વા
દ તે પચામૃતના કૌર કે ૦ ગ્રાસ જેવો ઢે અનુનવ કરમને તોરેઢે, ને પરમાત્માની
પ્રાપ્તિ જોડે ઢે, એટલે અનુનવથી સ્વોજતા પરમાત્માની પ્રાપ્તિ યાયઢે, તેથી સર્વ ધર્મ
ધારણ કરવામા અનુનવ જેવો બીજો કોઈ ધર્મ નથી એટલે અનુનવ જ્ઞાન જાણ
વાથીજ મોહ માર્ગ નજીક ઢે ॥ ૧૭ ॥

હવે અનુનવ સાધવાને ઢે ઇચ્છુ વર્ણન કરેઢે તેમાં પ્રથમ જીવ ઇચ્છ વર્ણન -
દોહરા ॥ ચેતનવત અનત ગુન, પર્યય સકતિ અનત, અલક્ષ અલક્ષિત
સર્વગત, જીવ દરવિરત્ત ॥ ૧૮ ॥

અર્થ - જાણવા માત્રને ચેતન કહેઢે તદ્દૂપ શક્તિવાન ઢે, જેના અનત ગુણ
ઢે જેમા પર્યાય કે ૦ નામાતરપણ પામવાની અનત શક્તિ ઢે, ઇચ્છિય અગોચર

હે, તેથી અલક્ષ્ય હે, દેહના સ્વંન થાય પણ આત્મા અસ્વંનિત હે, સર્વ લોકમાં નસ્યો હે તેથી સર્વ ગત હે, એવું જીવ ડ્વ્યનું સ્વરૂપ હે. તે કહ્યો. ॥ ૨૦ ॥

હવે પુજ્જલ ડ્વ્યનું લક્ષણ કહેહે. અથ પુજ્જલ ડ્વ્ય યથા:—

દોહરા:— ફરસ વર્ન રસ ગંધમય, નરદ ફાસ સંગાણ; અનુરૂપી પુજ્જલ દરબ, નન પ્રદેશ પરવાન ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:—સ્પર્શ વર્ણ રસગંધ એ ગુણમય સદા રહે, નરદ જે સોગઠીરૂપ રાગ તેના પાસા માં સૂક્ષ્મ, વૃત્ત, અસ્ત્ર, ચતુરસ્ત્ર, આયત એ પાંચ સંસ્થાન હે; તેથી એનું નામ સંસ્થાન હે. પોત પોતાની વર્ગણા યોગ્યરૂપ ગ્રહણ કરે, તેથી એ પુજ્જલ ડ્વ્ય અનુરૂપી અથવા પર માણુરૂપી હે. જેમ આકાશ પ્રદેશ અનંત હે, તેમ એ પણ અનંત પ્રમાણ હે ॥ ૨૧ ॥

હવે ધર્મ ડ્વ્યનું લક્ષણ કહેહે. ધર્મ ડ્વ્ય યથા.

દોહરા:— જૈસૈ સલિલ સમૂહમેં, કરૈ મીન ગતિ કર્મ; તૈસૈ પુજ્જલ જીવકો, ચલ ન સહાઈ ધર્મ. ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:—જેમ પાણીના નરાવમાં માઠલું ગમન ક્રિયા કરેહે, તહાં ક્રિયાનો કર્તા માઠલું હે, અને સલિલ સમૂહ જે પાણીનો નરાવ તે ક્રિયાનો સાધક હે તેમ પુજ્જલ ડ્વ્યની તથા જીવ ડ્વ્યની ચલન ક્રિયાનો સાધક ધર્માસ્તિકાય ડ્વ્ય હે. ॥ ૨૨ ॥

હવે અધર્માસ્તિકાય ડ્વ્યનું લક્ષણ કહેહે. અધર્મ ડ્વ્ય યથા.

દોહરા:— જ્યોં પંથિક ગ્રીપમસમેં, બૈઠે ઠાયા માહિં; ત્યોં અધર્મકો નૂમિમેં, જ ડ ચેતન ઠહરાંહિ. ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:— જેમ કોઈ વટેમાર્ગુ બેસવાની ક્રિયાનો કર્તા હે, ને ક્રિયાની સાધક ઠાયા હે, તેમ અધર્માસ્તિકાયની નૂમી કે ૦ અવગાહના તેમાં જડ જે પુજ્જલ ને ચેતન જે જીવ તે બને સ્થિર થાયહે, તેથી અધર્માસ્તિકાય ડ્વ્ય સ્થિરતાનું કારણ હે. ॥ ૨૩ ॥

હવે આકાશ ડ્વ્યનું લક્ષણ કહેહે. આકાશ ડ્વ્ય યથા.

દોહરા:— સંતત જાકે ડદરમેં, સકલ પદારથ વાસ; જો નાજન સબ જગત કો, સોડ દરબ આકાશ. ॥ ૨૪ ॥

અર્થ:— સંતત કે ૦ નિરંતર જેના ડદરમાં સમસ્ત પદાર્થ વસી રહ્યાહે, અને જે સર્વ જગતનું નાજન કે ૦ આધારનૂત હે, તે આકાશ ડ્વ્ય જાણવું. ॥ ૨૪ ॥

હવે કાલ ડ્વ્યનું લક્ષણ કહેહે. કાલ ડ્વ્ય યથા.

દોહરા:— જો નવકરિ જીરન કરૈ, સકલ વસ્તુ યિતિ ઠાન, પરાવર્તવર્તન કરૈ, કાલ દરબ સો જાન. ॥ ૨૫ ॥

અર્થ -- જે દ્રવ્ય વડે સઘળા વસ્તુની સ્થિતિ બંધાય એટલે પેલા સંકલે વસ્તુને નવી બતાવે, ને પઠવાડેથી તે સઘળીને જુની કરી દેવાડે, અને ઝલટ પાલટ વર્તી વવાની દશાધરે તે કાલદ્રવ્ય જાણવું ॥ ૨૫ ॥

હવે આ ગ્રંથમા કહેવા લાયક નવ તત્વ છે તેનું વર્ણન કરેલું -- તેમા પ્રથમ જીવતત્વની સમજ પાડેલું નવતત્વ વર્ણન, જીવતત્વ યથા

દોહરા -- સમતા રમતા ઝરધતા, જ્ઞાયકતા સુખનાસ, વેદકતા ચૈતન્યતા, એ સઘ જીવ વિલાસ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ -- સર્વ જીવ બરાબર છે એ સમતા, ઘટઘટમા રમી રહેલું એ રમતા, ઋર્ધ્વ દિશે ગમન કરવું એ ઝરધતા, સર્વ પદાર્થનો જાણનાર તે જ્ઞાયકતા સુખમય નાસે છે તેથી સુખનાસ, સુખહુ સ્વ વેદે એ વેદકતા, અને ચેતના ગુણથી ચૈતન્યતા એ સઘ જીવ તત્વનો વિલાસ છે ॥ ૨૬ ॥

અથ અજીવતત્વ યથા

દોહરા -- તનતા મનતા વચનતા, જડતા જડ સંમેલ, જધુતા ગુરુતા ગમનતા, એ અજીવકે खेल ॥ ૨૭ ॥

અર્થ -- શરીરપણું, મનપણું, વચનપણું, જડવસ્તુમા શેલનેલ થવાપણું, જધુ પણું, ગુરુપણું, ગમનપણું એ સર્વ અજીવતત્વના खेल છે ॥ ૨૭ ॥

અથ પુન્યતત્વ યથા

દોહરા -- જો વિશુદ્ધ જાવનિ બધે, અરુ કરધ સુખ હોય, જો સુખદાયક જ ગતમેં, પુન્ય પદાર્થ સોય ॥ ૨૮ ॥

અર્થ -- જે પદાર્થ વિશુદ્ધ પરિણામથી વધે, અને જેનું ઋર્ધ્વસુખ છે, ઋર્ધ્વગતિ એજ ચહેલું, જે પદાર્થ જગતમા સુખદાયક છે, તે પુન્ય પદાર્થ જાણવો ॥ ૨૮ ॥

અથ પાપ તત્વ યથા

દોહરા -- સકિલેસિ જાવનિ બધે, સહિજ અધોમુખ હોય, હું સુખદાયક સસારમેં, પાપ પદાર્થ સોય ॥ ૨૯ ॥

અર્થ -- જે પદાર્થ સકલેશ જાવ વડે કપાયનીવૃદ્ધીથી વધે, સેહજે જેની ગતી નીચી છે અધોમુખ છે, અને જગતમા હુ સુખદાયક છે તેજ પાપ પદાર્થ કેવાય છે ૨૯

અથ આશ્રવ તત્વ યથા

દોહરા -- જોઈ કરમ ઝયોત ધરિ, હોઈ ક્રિયા રસ રત્ન, કરપે નૂતન કરમ કોં, સોઈ આશ્રવ તત્ત ॥ ૩૦ ॥

अर्थः-- जे कर्मनो उदय धरीने शुच तथा अशुच क्रियाना रसमां रत अई रहे, त्यारे नवां करमनुं करखे के० खेचवुं करे ते आश्रव तत्व केवाय. ॥ ३० ॥

अथ संवर तत्व यथा.

दोहाः-- जो उपयोग सरूप धरि, वरतै जोग विरक्त; रौके आवत करमकों, सो है संवर तत्त. ॥ ३१ ॥

अर्थः-- जे शुद्ध उपयोग स्वरूपने धारीने मन वचन काया जोगथी विरक्त थको वर्त्ते अने नवां करम आवताने रोकी राखे ते संवर तत्व कहियें. ॥ ३१ ॥

अथ निर्झरा तत्व यथा.

दोहाः-- जो पूरव सत्ता करम, करि धिति पूरण आउ, खिरवैकों उद्यत नयो, सो निर्झरा लखाउ. ॥ ३२ ॥

अर्थः-- जे पूर्व कालनेविषे आयुविना सात कर्म सत्तारूप हतां अने आयु कर्म वर्त्तमान कालमां सत्तारूप ठे तेनी स्थिति पूर्ण करीने पढी नीरस कर्मने विखेरवामां जे जीव उद्यमवंत थयो ए निर्झरानुं लक्षण जाणवुं. ॥ ३२ ॥

अथ बंध तत्व यथा.

दोहाः--जो नव कर्म पुरानसों, मिलें गंठि मिठ होइ; सकति बढावै वंसकी, बंध पदारथ सोइ. ॥ ३३ ॥

अर्थः-- जे नवां कर्म जूना कर्म साथे आवी मले, अने तेनी गांठ दृढ बंधाय, अने आगल जतां ते कर्मना वंसनी शक्ती चढती थाय, ते बंध पदारथ केवाय. ३३

अथ मोक्ष तत्व यथा.

दोहाः--धिति पूरण करि जो करम, धिरे बंध पद जानि; हंस अंस उज्ज्वल करै, मोक्ष तत्व सो जानि. ॥ ३४ ॥

अर्थः-- जे कर्मनी स्थितिने पूर्ण करीने कर्मने खेरे के० ह्यकरी नाखे अने बंध पद के० सत्तावन प्रकारें बंधस्थान तेने जानि के० जांगीने हंस के० परमात्माना अंसने क्रमे उज्ज्वल करे तेज मोक्ष तत्व जाणवुं. ॥ ३४ ॥

हवे कवित्त ठंडमां पदार्थनी नाममालां एटले प्रयोजनवाला नामनी नाम माला लखी जणावेठे:

अथ नाम माला सूचनिका मात्र लिख्यते अथ समुच्चय वस्तुके नाम.

दोहराः--नाव पदारथ समय धन, तत्व वित्त वसु दर्व; इविन अर्थ इत्यादि बहु, वस्तु नाम ए सर्व. ॥ ३५ ॥

अर्थ-प्रथम सामान्यपणे वस्तुना नाम कहेढे जाव, पदार्थ, समय, धन, तत्व, वित्त, वस्तु, इव्य, इविण, अर्थ, इत्यादि घणा वस्तुना नाम ठे ॥ ३५ ॥

अथ शुद्ध जीव इव्यके नाम -

सवेया इकतीसा -परमपुरुष परमेश्वर परमज्योति, परब्रह्म पूरन परम परधान है, अनादि अनंत अविगत अविनाशि अज, निरुद्ध मुक्त मुकुट अमलान है, निराबाध निगम निरजन निरविकार, निराकार ससार सिरोमनि सुजान है, सरव वरसी सरवज्ञ सिद्ध साई शिव, धनी नाथ ईश जगदीश जगवान है ॥ ३६ ॥

अर्थ -परमपुरुष, परमेश्वर, परमज्योति, परब्रह्म, पूर्ण, परमप्रधान, अनादिअनंत, अव्यक्त, अविनाशी, अज, निर्द्वंद्व, मुक्ति, मुकुट, अमलान, निराबाध, निगम, निरजन, निर्विकार, निराकार, संसारसिरोमनि, सुजान, सर्वदर्शी, सर्वज्ञ, सिद्ध, स्वामी, शिव, धनी, नाथ, ईश, जगदीश, जगवान, कहीये ॥ ३६ ॥

हवे कर्म व्याप्त अष्टाष्ट जीव इव्यना नाम कहेढे -संसार जीव इव्यके नाम

चिदानंद चेतन अलख जीव समसार, बुद्धरूप अबुद्ध अष्टाष्ट उपयोगी है, चिद्वरूप स्वयंभू चिन्मूर्ति धर्मवत, प्राणवत प्राणि जंतु जूत जव जोगी है, गुणधारी कलाधारी ज्ञेयधारी विद्याधारी, अगधारी संगधारी जोगधारी जोगी है, चिन्मय अखंड हस्त अपर आत्मराम, कर्मको करतार परम विजोगी है ॥ ३७ ॥

अर्थ -चिदानंद, चेतन, अलख, जीव, समसार, बुद्धरूप, अबुद्ध, अष्टाष्टोपयोगी, चिद्रूप, स्वयंभू, चिन्मूर्ति, धर्मवत, प्राणवत, प्राणी, जंतु, जूत, जवजोगी, गुणधारी, कलाधारी, ज्ञेयधारी, विद्याधारी, अगधारी, संगधारी, योगधारी, योगी, चिन्मय अखंड, हस्त, अक्षर, आत्मराम, कर्मकर्ता, परमवियोगी कहिये. ॥ ३७ ॥

अथ आकाशके नाम -

बोहरा - पं विहाय अवर गगन, अंतरिक्ष जगधाम, व्योम वियत नन मेघपथ, ए आकाशके नाम ॥ ३८ ॥

अर्थ -ख, विहाय, अवर, गगन, अंतरिक्ष, जगधाम, व्योम, वियत, नन, मेघपथ, ए आकाशनां नाम. ॥ ३८ ॥

अथ कालके नाम

बोहा -यम, कृतांत, अतक, त्रिदस, आवर्त्ती मृतथान, प्राणहरन, आदित तनय, कालनाम परमान ॥ ३९ ॥

अर्थः--यम, कृतांत, अंतक, त्रिदश, आवर्त्तीक, मृतस्थान, प्राणहरण, आदित्य तनय, एवं कालनां नाम ठे. ॥ ३९ ॥

पुन्यके नाम यथा.

दोहाः--पुन्य सुकृत करधवदन, अकर रोग शुन कर्म; सुखदायक संसारफल, नागबहिर्मुख धर्म. ॥ ४० ॥

अर्थः--पुन्य, सुकृत, उर्ध्ववदन, अकररोग, शुनकर्म, सुखदायक, संसार फल, नाग, बहिर्मुख, धर्म, ए पुन्यनां नाम ठे. ॥ ४० ॥

अथ पापके नाम यथा.

दोहाः--पाप अधोमुख एन अध, कंप रोग दुःखधाम; कलिल कलुष किलविष डुरित, अशुन कर्मके नाम ॥ ४१ ॥

अर्थः--पाप, अधोमुख, एन, अध, कंप, रोग, दुःखधाम, कलिल, कलुष. किल्विष, अने डुरित, ए अशुन कर्मनां नाम जाणवां. ॥ ४१ ॥

अथ मोक्षके नाम.

दोहाः--सिद्धक्षेत्र त्रिचुवन मुकुट, शिवमग अविचल स्थान; मोक्षमुगति वैकुण्ठ शिव, पंचम गति निरवान ॥ ४२ ॥

अर्थः--सिद्धक्षेत्र, त्रिचुवनमुकुट, शिवमार्ग, अविचलस्थान, मोक्ष, मुक्ति, वैकुण्ठ, शिव, पंचमगति, अने निर्वाण ॥ ४२ ॥

अथ बुद्धिके नाम यथा.

दोहाः--प्रज्ञा धिषना सेमुखी, धी मेधा मति बुद्धि; सुरति मनीषा चेतना, आय अंसविशुद्धि. ॥ ४३ ॥

अर्थः--प्रज्ञा, धिषना, सेमुखी, धी, मेधा, मति, बुद्धि, सुरति, मनीषा, चेतना, आसय, अंसविशुद्धि कहिये ॥ ४३ ॥

अथ विचक्षण पुरुषके नामः--

दोहाः--निपुण विचक्षण विबुध बुध, विद्याधर विद्वान्; पटु प्रवीण पंडित चतुर, सुधी सुजन मतिमान्. ॥ ४४ ॥ कलावंत कोविद कुशल, सुमन दक्ष धीमंत; ज्ञाता सज्जन ब्रह्मविद, तज्ञ गुणीजन संत. ॥ ४५ ॥

अर्थः--निपुण, विचक्षण, विबुध, बुध, विद्याधर, विद्वान्, पटु, प्रवीण, पंडित, चतुर, सुधी, सुजन अने मतिमान् ॥ ४४ ॥ कलावान, कोविद, कुशल, सुमन, दक्ष, धीमंत, ज्ञाता, सज्जन, ब्रह्मविद, तज्ञ, गुणीजन अने संत. ॥ ४५ ॥

अथ मुनीश्वरके नाम -

दोहा -मुनि महत् तापस तपी, निरुक्त चारित्रधाम, यती तपोधन संयमी,
व्रती साधु रिपि नाम ॥ ४६ ॥

अर्थ -मुनी, महत्, तापस, तपी, निरुक्त, चारित्रधाम, यति, तपोधन, संयमी, व्रती, साधु ए रुपिना नाम जाणवा ॥ ४६ ॥

दरसनके नाम -

दोहा -दरस विलोकन देखनो, अवलोकन डिगचाल, लखन दृष्टि निरखन छु
वन, चितवन चाहन जाल ॥ ४७ ॥

अर्थ -दर्शन, विलोकन, देखबु, अवलोकन डिगचालन, लखबु, दृष्टी, निरख
ण, जोबु, चितवन, चाहन, ने जालबु ॥ ४७ ॥

अथ ज्ञान तथा चारित्रके नाम -

दोहा --ज्ञान बोध अवगम मनन, जगतज्ञान जगज्ज्ञान, सयम चारित आ
चरण, चरन वृत्ति धिरवान ॥ ४८ ॥

अर्थ -ज्ञान, बोध, अवगम, मनन, जगज्ज्ञान, जगज्ज्ञान, सयम, चारित्र, आच
रण, चरण, वृत्ती, धैर्यवान ॥ ४८ ॥

अथ साचके नाम -

दोहा -सम्यक् सत्य अमोघ सत्, निःसदेह निरधार, ठीक यथार्थ उचित तथ,
मिथ्या आदिअकार ॥ ४९ ॥

अर्थ -सम्यक्, सत्य, अमोघ, सत्, निःसदेह, निर्धार, ठीक, यथार्थ, उचित, त
थ्य, मिथ्या शब्दने आदि अकार लगाडीने बोलीये तो अमिथ्या शब्दथाय ते प
ण एनु नाम जाणबु ॥ ४९ ॥

अथ जूतके नाम -

दोहा -अयथार्थ मिथ्या मृपा, वृथा असत्य अलीक, मुधा मोघ निष्फल
वितथ, अनुचित असत् अठीक ॥ ५० ॥

अर्थ -अयथार्थ, मिथ्या, मृपा, वृथा, असत्य, अलीक, मुधा, मोघ, निष्फल
वितथ, अनुचित असत्य, अने, अठीक ॥ ५० ॥ इति नाममात्रा समाप्ता

अथ समयसारके द्वादश द्वार वर्णन -

सवेया इकतीसा -जीव निरजीव करता करम पुण्य पाप, आश्रय सवर निरज
रा बंध मोघ है, सरव विगुहि स्यादवाद साविताथक ड्य्रासद ड्यार धरे समैसा

र कोप है; दरवानुयोग दरवानुयोग दूरि करै, निगमको नाटक परम रस पोष है, ऐसो परमागम बनारसी बखाने यामें, ज्ञानको निदान शुद्ध चारितकी चोप है॥५१॥

अर्थ:— जीवद्वार, अजीवद्वार, कर्त्ता कर्म क्रियाद्वार, पुन्यपाप द्वार, आश्रवद्वार, संवरद्वार, निर्जराद्वार, बंधद्वार, मोक्षद्वार, सर्व विशुद्धिद्वार, स्याद्वाद्वार, साध्य साधकद्वार, आसमय सारना ए वारद्वाररूप कोप के० कोठार ठे; आ ग्रंथमां इ व्यानुयोग के० इव्यनो विचारकरवो, पढी इव्यानुयोग दूर करवो, ने शुद्ध आत्म सत्तानोज विचार करवानुं अने निगमके० परमात्मानुं नाटक एमां परम शांतरसनों पोष ठे, ए परम सिद्धांतने वणारम्मीदास बखाएठे. वली आ ग्रंथमां ज्ञाननुं निदानके० मूलविवरो तथा शुद्ध चारित्रनी चोख के० चोखी क्रिया कही बताववानीठे॥५१॥

अथ ग्रंथारंजको नमस्कार मंगलाचरण रूप.

दोहरा:— शोणित निजअनुनूतियुत, चिदानंद जगवान; सार पंथारथ आत मा, सकल पदारथ जान ॥ ५२ ॥

अर्थ:— जे पदार्थ पोताना अनुभव युक्त शोणित ठे, चितके० चेतना अने आनंदित तेचिदानंद कहियें, तथा जगवानके० ज्ञानवंत ठे, एवो साररूप पदार्थ संसारमां आत्मा ठे, जे समस्त पदार्थनो जाणनार महोठो ज्ञाता ठे ॥ ५२ ॥

अथ आत्मानुं वर्णन करी नमस्कार करेठे:—

सवैया:— तेईसा:— जो अपनी छुति आपु विराजत, है प्रधान पदारथ नामी; चेतन अंक सदा निकलंक महासुखसागरको विसरामी; जीव अजीव जिते जगमें तिनको गुन ज्ञायक अंतरजामी; सो शिवरूप बसै शिवयानक, ताहि बिजो कनमें शिवगामी ॥ ५३ ॥

अर्थ ॥ जे पोतानी छुतिवडेज पोते विराजमान ठे, एटले पोताथी पोते नासी रह्यो ठे, पण बीजा पदार्थवडे जेनो नास यतो नथी एवो कोई प्रधान पदार्थ नामी प्रसिद्ध ठे. जेनुं चेतनरूप अंक के० लक्षण ठे ते सदा निकलंक ठे, निरंजन ठे, महोटा सुखसमुद्रमां जेनो विश्राम थई रह्योठे, एटले एकाग्रचित्तें जे सहेजे समाधिसुखमां रमी रह्योठे, जगतमां जेटला जीव अजीव पदार्थ ठे, ते सर्वना गुणनो ग्राहक ठे. अने अंतरजामी ठे, जे घटघटमां विराजमान ठे. तेहज शिवरूप के० सिद्धस्वरूप थयो थको लोकाग्रजागे सिद्धावस्थामां बसेठे; जेने ज्ञान दृष्टिवडे जोईने मुक्ति गामी जीव नमस्कार करेठे ॥ ५३ ॥

હવે જગવાનની વાણીને નમસ્કાર કરેલે અથ જિનવાણી વર્ણન
સવેયા તેડા - જોગ ધરં રહિ જોગસું જિન્ર અનત ગુનાતમ કેવલ જ્ઞાની, તાસહવે
ફહસો નિકસી સરિતા સમ બ્હે શ્રુત સિધુ સમાની યાતેં અનત નયાતમ લઘન, સત્ય
સરૂપ સિદ્ધાત વચ્ચાની, બુદ્ધલચે ન લચે ફરબુદ્ધિ સદા જગમાહિ જગે જિનવાની ૫૪
અર્થ - જે ત્રણ યોગને વારેલે તથાપિ તે મન વચન કાયના જોગથી પ્રથક
રહે અજિત રહેલે, અને અનત ગુણ પ્રગટતાને લીધે જેનો આત્મા કોઈ કેવલ જ્ઞા
ની પુરુષ છે તે કેવલ જ્ઞાનીના ક્લેશ રૂપ ફહ છે, તેમાથી જે નદીરૂપ થઈને નિક
લી તે શાસ્ત્રરૂપ સમુદ્રમા જઈ જલી છે, જ્યાંથી અનતા નય સ્વરૂપ લક્ષણ સત્ય
સ્વરૂપે જિનજીયેં સિદ્ધાતમા વચ્ચાણી છે, એવી જે વાણી તે તો બુદ્ધિવત તત્ત્વ દર્શી
હોય તેજ લખે, અને હુદ્બુદ્ધિ મિથ્યામતિ હોય તે લખે નહીં, જાણે નહીં, એવી
જિનેશ્વરની વાણી જગતમા સદા જાગૃત થઈ રહી છે ॥ ૫૪ ॥

હવે જીવ દારતુ વિચાર લખેલે તે જીવ કવીશ્વર પોતેજ છે માટે પોતાની વ્ય
વસ્થા કહેલે અથ જીવ દાર કવિ વ્યવસ્થા કથન -

ઠપ્પય ઠઠ -- હો નિહચે તિહુ કાલ, શુદ્ધ ચેતનમય મૂરતિ, પર પરિનતિ સં
યોગ, નઈ જડતા વિસ્ફુરતિ, મોહ કર્મ પર હેતુ, પાડ ચેતન પર રજ, જ્યો ધતૂર
રસ પાન, કરત નર બહુ વિધ નશ, અવ સમય સાર વર્નન કરત, પરમ શુદ્ધતા
હોઠ મુજ, અનયાસ વનારતિ દાસ કહિ, મિટો સહજ ધ્રમકી થરુજ ॥ ૫૫ ॥

અર્થ - શુદ્ધ નિશ્ચયનયવરે અતીત અનાગત વર્તમાન કાલમાં હું શુદ્ધ ચેત
નામય પિન તુ, એહિજ મારી મુરતિ છે, તે એવી છે તારે શુદ્ધ સ્વનાવ ઠામીને વિ
જાવમા કેમ પરિણમ્યો છે? એનો ઉત્તર કહેલે જે, કર્મોદિક પરવસ્તુ છે તેનું અ
ર્થ પરિણમન થયુ તેથી તેની જડતા અહીં વિસ્ફુરતિ થઈ એટલે જડતા ફેલી
શિષ્ય પૂછે છે કે, એવો શુદ્ધ સ્વનાવ હતો ત્યારે પરપરિણતિ કેમ ગ્રહણ કરી?
તેનો ઉત્તર, મોહ કર્મ રાગ દેષ રૂપ જે છે તેજ પરહેતુ વત્કુટ કારણ પામીને ચે
તન આત્મા પરની સાથે મોહિત થયો છે, તેનો ઇષ્ટાત કહેલે - જેમ ધતુરાનો રસ
પાન કરી માણસ તરેંગાર રીતે નાચવા લાગે, તેમ અનાદીનો મોહ કારણ પામીને
ચેતન જે છે તે પોતાનો શુદ્ધ સ્વનાવ ઠામીને વિજાવથી મૂઠાં પામી રહ્યોત્રે
હવે સમયસાર કે ૦ આત્માનુ વર્ણન કરતાજ મુજને પરમ શુદ્ધતાના સ્વનાવની
શ્રોતગ્ધ્યાણર્થ એટલે શુદ્ધ સ્વનાવની સ્વર પમી તેથી વિજાવપણુ નાશ પામ્યુ
તેથી અનાયાસ કે ૦ ઘણા અથ વાચવાનો પ્રયાસ કરીયા વિનાજ ઘણાસી દાસ

ज्ञाता कहेवे. के सहज के० आत्माने संगे अनादीशी चमनी अरुज ते मिथ्या मत मग्नता लागी रहीवे ते मारी मिथ्यामत मटी जाओ. ॥ ५५ ॥

हवे आ जीवनी शुद्धता ते आगमशी पामीये माटे आगम वर्णवे ठे अथ आगम व्यवस्था कथन.

सवैया इकतीसा:- निहचैमें रूप एक विवहारमें अनेक, याही नै विरोधमें जगत नरमायो है; जगके विवाद नासिबेकों जिन आगम है, जामें स्यादवाद नाम लब्धन सुहायो है; दरसन मोह जाको गयो है सहजरूप, आगम प्रवान जाके हिरदेमें आयो है; अनैसो अखंडित अनूतन अनंत तेज, ऐसो पद पूरन तुरत तिन पायो है. ॥ ५६ ॥

अर्थ:- सर्व आगम ज्ञानरूप निश्चयनयमां एकरूप देखाय ठे, अने व्यवहार नयनी अपेक्षावडे अनेक रूप देखाय ठे; पण व्यवहार नयमां नयनो विरोध म होतो ठे, एज नय विरोधमां जगत नरमायुं ठे, अने एज नरमवडे जगतमां वा द विवाद उपज्यो ठे, माटे जगतनो विवाद मटामवाने वचमां प्रमाणिक साही रूप जिनेश्वरनो आगम ठे; जे आगममां स्यादाद नाम जेवाशी सर्वपदार्थनुं लक्षण सर्वने सोहावे ठे; स्यात् एटजे किवारेक इव्य इष्टीए देखीए त्यारे ए नय साचो ने केवारेक पर्याय दृष्टीए जोइये त्यारे ए नय साचो; एवुं कहे थके शिष्य पुढेठे के एवो स्यादाद सहित जिन आगम प्रमाण ठे, त्यारे सर्वना हश्यामां केम आव तो नथी? जे पुरुषनो अनादि कालनो मिथ्या दर्शन मोह गयो ठे, तेना हश्या मां ए जिन आगम प्रमाणरूप आच्योठे, पण मिथ्या दर्शन मोह वालाना रुदय मां ए आवे नही; हवे स्यादादना जाणनारने केवुं फल मजे ते केहेवे:- जे पद न य रहित ठे, एटजे नयनी पठे नथी, केमके, नयतो एकांत ग्राही ठे, ते पूर्ण पदने केम ग्रहण करी शके? अने पूर्ण पद अखंडितठे, ने ते वली अनादि कालशी ठे, माटे अनूतन के० पुरातन ठे एवुं अनंत तेजवालुं पूर्ण पद तेने ते तुरत पाय्यो ठे ॥ ५६ ॥

हवे निश्चय अने व्यवहार नयने लोधे आगम कह्यो तेवारे शिष्य पुढेठे के ए वे नयमां कार्य सिद्धिकारी नय कयो ठे? तेनो उत्तर गुरु आपे ठे.

अथ निश्चय व्यवहार कथन.

सवैया तेईसा:- ज्यों नर कोउ गिरै गिरिसों तिहि, सोइ हितू जु गहै दिठ बां ही; त्यों बुधकों विवहार नलो तबलों जबलों शिव प्रापति नांही; यद्यपि यों परवान तथापि सधै परमारथ चेतनमांही; जीव अव्यापक है परसों विवहार सु तो परकी परठांही ॥ ५७ ॥

अर्थ :- जेम कोई पुरुष पाहाडनी उपरथी नीचे पडतो होय ने बीजो पुरुष तेनो हाथ मजबुत जाली रही तेने पडतो अटकावी राखे, ते तेनो हीत करनार केहेवाय, तेम पंक्तिने ज्या सुधी शिवसुखनी प्राप्ति नथी थई, तहा सुधी व्यवहार नलो ठे, एटले चोथा गुणगणायी लईने चौदमा सैलेसीकरण गुणगणसुधी व्यवहारनु आलबन ठे, यद्यपि ए रीते व्यवहार आलबन प्रमाण ठे तथापि परमार्थ ज्ञान दर्शन चारित्रनु शुद्धपणुं चेतन माज सधाय, बीजाथी न सधाय, अने जीव जे ठे ते पोताना गुणमयी ठे, पोताना गुणमा व्यापी रह्योठे, परंतु पर के० कर्मादिक जडजीव सत्ताथी न्यारा, ते साथे जीव अव्यापक ठे अने व्यवहार ठे तेतो परनी गायामा रहेठे, एटले परनी निश्चाविना व्यवहार न होय माटे व्यवहार करता निश्चयनय शुद्ध ठे ॥ ५३ ॥

हवे शुद्धनिश्चयनयथी जे सम्यक् दर्शन प्रगटे ठे तेनी व्यवस्था विशेषपणे जा एवाने अर्थे कहेठे अथ सम्यक दर्शन व्यवस्था कथन

सवैया इकतीसा - शुद्ध नय निहचै अकेलो आपु चिदानंद, अपनेही गुण पर जायकों गहतु है, पूरन विज्ञान घन सोहै विवहार माहि, नवतत्वरूपी पंच इव्यमे रहतु है, पंच इव्यनवतत्वं न्यारे जीव न्यारो लखै, सम्यक दरस यहै उर तैनंग रहतु है, सम्यक दरस जोई आत्मस्वरूप सोई, मेरे घट प्रगट्यो बनारसी कहतु है ॥५४॥

अर्थ - शुद्ध निश्चय नयनी अपेक्षा लेवाथी चेतनामय जे पदार्थ ठे, ते पोतानी सत्ताये पोते एकलोज ठे, अने पोतानाज ज्ञानादिक गुणना पर्यायना अवस्था नेदने ते ग्रही रह्योठे अने तेज सामान्य ज्ञानने शोधो जे षट इव्यादिक विशेष ज्ञान तेने विज्ञान कह्योये, अने तेनु पूर्ण घन के० पिम ते ए व्यवहार नय माज देखायठे, अने एज व्यवहार नयथी नवतत्वरूप लई धर्मादिक पांच इव्यमा एकत्र थई रहेठे अने एवाज व्यवहारमा शुद्ध निश्चय केवलना पांच इव्य न्यारा ठे एम जाणतु अने नवतत्वेने पण न्यारा जाणवा, एवी इव्य दृष्टीथी अन्य उपाधिनी आश्रय ग्रहण करे नही, तेनेज सम्यक्दर्शनी कह्योये, अने जे सम्यक् दर्शन ठे, तेज आत्मस्वरूप मारा घटमा प्रगट्यु एतु वणारसीदास कहेठे ॥५५॥

शिष्ये पुत्र्यु के जीव इव्यथी नव तत्व अने पंच इव्य छुदा केम जाणीए तेनो उत्तर गुरु कहेठे - अथ जीवइव्य व्यवस्था अग्नि दृष्टात

सवैया इकतीसा - जैसे तू न काठ बास आरने इत्यादि और, इधन अनक विध

पावकमें दहिये ; आकृति बिलोकत कहावै आगि नानारूप, दीशै एक दाहक सुनाउ जब गहिये ; तैसे नव तत्वमें जयो है बहु जेखी जीव, शुद्धरूप मिश्रित अशुद्धरूप कहिये ; जाही ठिन चेतना शक्तिको विचार कीजै, ताही ठिन अलख अनेदरूप लहिये. ॥ ५९ ॥

जेम अग्निमां तृण, काठ, वांस अने आरने के० वननो बीजो कचरो इत्यादिक अने क तरेना इंधण बालीये ठइये ने जेवी जेवी इंधणनी आकृतीएटले (आकार) तेवी तेवी आकृतीनो अग्नी देखाय; एरीते अग्नी नाना प्रकारनारूपनी कहेवायठे; पण ते बधा अग्नीनो स्वभाव एक सरखो दाहक ठे; एम जो ग्रहण करिये तो बधो अग्नी एकरूप ठे. तेमज नव तत्वमां जीव जेठे ते जातजातनो जेप धारी रह्यो ठे, माटे जीव पण बहु वेशी के० नाना प्रकारनो ययो एटले शुद्धरूप जीव ठे, ते मिश्रित ययो, त्यारे ए जीवने अशुद्धरूप कह्यो एनुं नाम व्यवहार नय ठे; अने जे कृणमां नवे तत्वमां एक चेतना शक्ति विचारिये, ते वखते शुद्ध निश्चयनये केवलीवडे नव तत्वनो प्रपंच अमुख्य राखीने अलङ्काररूप जीव ठे, ते सर्वत्र अनेदरूप पामिये शुद्ध निश्चय नय जाणवुं ॥ ५९ ॥

फरी बीजीरीते शुद्ध जीव व्यवस्था कहेठे अथ जीव व्यवस्था बनवारी दृष्टांतः—
सवैया इकतीसाः—जैसे बनवारीमें कुधातुके मिलाप हेम, नाना जांति जयो पै तथापि एक नाम है, कसिके कसोटी लोक निरखै सराफ तांही, बानके प्रमान करि छेतु देतु दाम है; तैसेही अनादि पुजलसों संयोगी जीव, नव तत्वरूपमें अरूपी महा धाम है; दीशे उनमानसौ उद्योत बान गोर गौर, दूसरो न और एक आतमाहि राम है ॥ ६० ॥

अर्थः—जेम सोनानी मूसमां चोखुं सोनुं गाढ्युं अने सोनाथी हीण धातु ते कुधातु कहिये, तेनां नाम कहेठेः—रूपुं, त्रांबुं, सीसुं, जसत, कथीर, इत्यादि वस्तुनो जुदोजु दो हेमनी साथे मिलाप ययो तेथी जुदी जुदी जातनुं सोनुं थयुं, ते ठतां एक सोनाने नामे ओलखायठे; अने तेअशुद्ध सोनाने सराफ कसोटी पथ्यर उपर कसीने तेनी लकीर जुये ने तेउपरथी सोनुं केवुं ठे ते प्रमाण करे, जेम आ दस रुपीयाना जाव नुं ठे ने आ अगीयार रुपीयाना जावनुं ठे, ने ते माफक तेना दाम आपे लिए ठे. तेमज अनादि कालथी ए जीव पुजल इव्यनो संयोगी माटे ए जीवे नव तत्वरूप व्यवस्था धारी, गतीपणे स्थितिपणे जाजनपणे वर्तमानपणे, आधारपणे, ए पांचे इव्य ग्रहण कीधां अने नवतत्वरूप धारण कखा पण एमां कोई अरूपी महा तेजवंत इव्य ठे ते तो कोई प्रत्यक्ष प्रमाणे ग्रहण थतुं नथी, अने अनुमान

बड़े लइये ठइये, तेवारे शिष्ये पुठगुके, अनुमान केबु करीये ठइये? त्यारे गुरु कहेठे गेरगोर उद्योतवान प्रकाशवान इव्य देखाय, तेतो बीजु कोई इव्य नही पण एक आत्मारामज जाणवो, ए अष्टाद निश्चय नयथी जीव कह्यो ॥ ६० ॥

हवे एवी रीते जे खोजना करीने परिचय पामिये तेने अनुनव कहिये, ते अनुनवतुं स्वरूप केनी-रीते ठे? एवु शिष्ये प्रवे थके गुरु सूर्यना दृष्टाते कहेठे -

अथ अनुनव व्यवस्था सूर्य दृष्टात

सर्वेया इकतीसा - जैसे रविममलके उदै महिममलमे, आतप अटल तम पटल बिलातु है, तैसे परमात्माको अनुजो रहत जो जो, तो जो कहुं डविधा न कहू पब पातु है, नयको न लेश परवानकोन परवेश, निठेपके वसको विधस होतु जातु है, जे जे वस्तु साधक है तेउ तहा बाधक है, बाकी रागदोषकी दशाकी कौन बातु हई?

अर्थ - जेम सूर्यममलना उदयथी पृथ्वीममलमा आतप के तावरो अटल थई जाय, अने तमके अंधकारना पमल नासी जाय, प्रकाश उद्योत थाय, तेमज शुद्ध निश्चयनयना बलवडे ज्यासुधी अंतरात्मानेविषे परमात्मानो अनुनव रहेठे, त्या सुधी काई पण द्विविधता न देखाय, पोतपोताना मतनो पदपात न रहे अने अही नय नो लेश के अश न पामिये नय तो ते ठे के, जेणेकरीने वस्तुनु साधन कराय अने अनुनव तो सिद्ध वस्तुनो होय माटे अही अनुनवमा नयनो लेश नथी अने एमा प्रत्यक्ष परोक्षादिक प्रमाणनो पण प्रवेश नथी, केमके जे प्रमाण होय ते तो असिद्धनु साधन करे पण सिद्ध वस्तुने सुं साधजो? अने नाम स्थापना इव्य जाव ए चार निहेपा ठे, तेपण असिद्ध वस्तुनु साधन करे ठे, ते तो जेवारें परमात्मानो अनुनव सिद्ध थयो त्यारे निहेपाना वसनो विध्वसज थयो जेम सूर्यना प्रकाशवमे अधिकारनो नाश थायठे, तेम ए सर्व विलय थाय ठे आ परमात्माने नयप्रमाण निहेपादिक वस्तु जे जे साधक ठे ते सर्व वस्तु परमात्माना अनुनवमा बाधक ठे, ज्यासुधी नयप्रमाण अने निहेपानो परिवार होय त्या सुधी शुद्ध अनुनव न होय एटलासारु ए बाधक ठे बाकी राग द्वेष दशानीयु वात केवी। तिहा तो नयाठिक कहेवाज जोइये ॥ ६१ ॥

हवे अनुनवमा शुद्ध रूप जीवज लख्यो तेनी व्यवस्था वचन गोचर जेवी होय तेवी केहेठे - अथ जीव व्यवस्था विवरन द्वार

अद्वित उद - आदि अत पूरन सुनाव सयुक्त है, पर स्वरूप परजोग कल्पना मुक्त है, सदा एक रस प्रगट कही हे जनमें, शुद्ध नयातमवस्तु विराजे वनमें ॥ ६२ ॥

અર્થ:- આદિ નિગોદ અને અંત સિદ્ધ અવસ્થા, તેની વચે ચેતના રૂપ પોતાના પૂર્ણ સ્વજાવેકરી સંયુક્ત છે ; અને એ ચેતનામાં પર સ્વરૂપ જે જમ સ્વરૂપ, અને પર જોગ જે પુઞ્જ સંયોગ, તેની દશા કલ્પના વિચારણા તેણેકરી મુક્ત છે આદિ અંત સુધી એકજ સ્વજાવ છે સદા એક ચેતના રસમય પ્રગટ વસ્તુ છે ; તે શુદ્ધ નિશ્ચય નયનું આલંબન હર્ષને જૈન આગમમાં કહી ને જેવી કહી તેવી વચન વ્યવહાર માં પણ વિરાજમાન છે. ॥ ૬૨ ॥

હવે એવુંજ સ્વરૂપ વચન ધારવડે ગુરુ હિતોપદેશ રૂપ કહેહે:-અથ હિતોપદેશ. કવિત ભંદ:- સતગુરુ કહે જવ્ય જીવનિસાં, તોરહુ તુરત મોહકી જેલ; સમકિત રૂપ ગહો અપનો ગુન, કરહુ શુદ્ધ અનુજવનો खेल; પુદગલ પિંમ જાવ રાગાદિક, ૬ નસોં નહીં તુમારો મેલ; એ જડ પ્રગટ ગુપત તુમ ચેતન, જૈસૈં નિન્ન તોય અરુ તેલ ૬૩

અર્થ:- અહો જવ્યલોક વેલા યાઝ, મોહનો બંધ તોડો, અને તમારો પોતાનો સમકિત ગુણ છે, તે ગ્રહણ કરો; અને તે હર્ષને પોતાના શુદ્ધ અનુજવનો खेल खेलો. અને દેખવામાં જે આ શરીર છે તે પુદગલ પિંમ છે. અને કર્મ પણ પુદગલ પિંમ છે. અને આ પુદગલ પિંમનો રાગ દેપાદિક જાવ તે સ્વજાવ છે, પણ એ વસ્તુ સાથે તમારો મિલાપ નથી. કેમકે, એ વસ્તુ તો જડ છે, ને પ્રગટ છે, એટલે દેખવામાં આવે છે, ને તમે તો ચેતન છો તથા ગુપ્ત છો. ત્યારે તે પુદગલ પિંમની ને તમારી નિન્નતા ઠેરી; જેમ પાણીને તેલ નિન્ન છે, તેનીપરે જાણી લેવું. ॥ ૬૩ ॥

હવે એવો ઉપદેશ સાંજલીને તે જ્ઞાતા પુરુષ થયો તેનો વિલાસ કહેહે અથ જ્ઞાતાવિલાસ.

સવૈયા શ્કતીસા:- કોઝ બુદ્ધિવંત નર નિરખૈ શરીર ઘર, જેદ જ્ઞાન ડિષ્ટિસોં વિચારૈ વસ્તુ વાસતો; અતીત અનાગત વરતમાન મોહરસ, નિગ્યો ચિદાનંદ જલૈં બંધમેં વિલાસતો; બંધકો બિમારિ મહા મોહકો સુજાઝ મારિ, આતમકો ધ્યાન કરી દેખો પર ગાસતો; કરમ કલંક પંક રહિત પ્રગટરૂપ અચલ અવાધિત વિલોકૈ દેવ સાસતો. ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:-કોઈ બુદ્ધિવંત સમ્યક્દૃષ્ટિ મનુષ્ય હોય તે પોતાના શરીરમાં ઘરને જુએ; અને જડ ચેતનનો નિન્ન નિન્ન સ્વજાવ જાણવો તે જેદ જ્ઞાન કહ્યો; તેમાં દૃષ્ટી આપીને વસ્તુ વાસતો કંઈ વસ્તુ સ્વજાવનો વિચાર કરે. અતીતકાલ અનાગતકાલ ને વર્તમાન કાલમાં મોહરસવિષે જીનો થકો, કર્મબંધમાં વિલાસ કરતો થકો પોતાના ચિદાનંદ પરમાત્માને જલે. તે પછી ક્રમેક્રમે બંધને વિદારતોજ જાય. એવું કાર્યકરી મોહ

ना स्वभावने मूकतो जाय अने पोताना आत्मानु ध्यान करे, अने अनुभवमा प्रकाशरूप देखे तारे कर्म कलक तेहिज पक के० कादव तेथी रहित प्रगटरूप अचल अबाधित सर्व बाध रहित एवो शाश्वत निरजन देव परमात्मा पोते ठे, एवु देखे.

अथ गुन गुनी अनेद कथन व्यवस्था

सवेया तेईसा - शुद्ध नयातम आत्मकी अनुभूति विज्ञान विनूतिहि सोई, वस्तु विचारत एक पदार्थ नामक नेद कहावत दोई, या सरवग सदा लखि आधुहि, आत्मध्यान करे जब कोई, मेदि अशुद्धि विजावदशा तब सिद्ध स्वरूपकि प्राप्तिहोई ६५

अर्थ - हवे शुद्ध अनुभव जे ठे ते गुण ठे, एक आत्मा गुणी ठे, तेनु जेवु अनेद स्वरूप ठे तेवी अनेद अवस्था कही बतावेठे - शुद्ध निश्चय स्वरूपी आत्मानो अनुभूतिके० जे अनुभव ठे, तेज विज्ञान विनूतीके० विशेष रूप ज्ञान सपदा ठे अर्ही आत्मा गुणी ठे ने अनुभवज्ञान गुण ठे हवे ए वे वस्तु शुद्ध ठे? एवो जो विचार करीये तो एकज आत्म पदार्थ जासेठे एकज पदार्थमा आ गुण अने आ गुणी एवावे नाम ठे तेज नेद केवायठे एम सरवग के० सर्व प्रकारे पोतानेज गुणगुणी रूप लखीने जारे कोई आत्मध्यान करे, तारे अशुद्धविजाव दशा मटीने सिद्धस्वरूपनी प्राप्ति थाय ॥ ६५ ॥

अथ ज्ञाता चितवन स्वरूप कथन

सवेया इकतीसा - अपनेही गुन परजायसो प्रवाहरूप, परिणयो तिहु काल अथ ने आधारसो, अतर बाहिर परकासवान एक रस, खिन्नता न गहे निन्न रहं नी विकार सो, चेतनाके रस सरवग जरि रह्यो जीव, जैसे लौन काकर नयो ह रस ठारसो, पूरन सरूप अति उज्ज्वल विज्ञान धन, मोकों होहु प्रगट निगोप निरवारसो ॥ ६६ ॥

अर्थ - हवे एज बातने जेम ज्ञाता लोक पोताना चित्तमा चितवे तेवुज स्व रूप कही देखाडे ठे - आ जे कोई आत्मा केवायठे, ते तो विज्ञान धन ठे, विशेष ज्ञानमय एक पिम ठे, ते अतीत अनागत ने वर्तमान ए त्रये कालमा प्रवाहरूप कखाथी अविच्छिन्न धाराये पोतानाज गुण पर्याये करीने पोतानाज ज्ञानादिक गुणनी अवस्था नेदने लीधे अने पोताना आधारथी परना आश्रयविना परिणम्यो रहे ठे अने ए विज्ञान धननी एवी महिमा ठे के तेथी माहे अने बाहिर एक चित्त चेतना रसवडे प्रकाशवान थयो जे पोताने जाये ते अतर प्रकाश अने बाह्य वस्तुने जाये ते बाहिर प्रकाश एवा कार्यमां खिन्नता ग्रहण न करे, अने नव विकारथी न्यारो रही सर्व प्रदेशविषे चेतनना रसे करी जीव जरपूर थई रह्यो

હે. એ ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે કે, જેમ લુણના કાંકરા સ્વાર રસથી જરેલા છે, તેમ ચેતના રસથી જીવ જરપૂર થઈ રહ્યો છે. એવું પૂર્ણ સ્વરૂપ તે અસ્ખંભિત ઘણુંજ ઝજ્જલ જે વિજ્ઞાન ઘન પૂર્વે વચાણું તે મને પ્રગટ થાઓ. નિરોષ નિરંબાર તે સમ વિજ્ઞાવ દશાનું નિવારણ કરીને પઠી એ રીતે જ્ઞાતા પુરુષ મનમાં ચિંતવે અને એ માંજ સ્થિર રહે ॥ ૬૬ ॥

અથ ડ્વ્ય પર્યાય અજેદ કથન વ્યવસ્થા.

કવિત્ત હંદ:- જહૈં ધ્રુવ ધર્મ કર્મ થય લહન, સિદ્ધ સમાધિ સાધ્ય પદ સો ડ; સુધોપયોગ જોગ મહિ મંભિત, સાધક તાહિ કહે સબ કોડ; યોં પરતહ પરોહ સ્વરૂપ સુ, સાધક સાધ્ય અવસ્થા દોડ; હુકો એક જ્ઞાન સંચય કરિ, સેવૈ શિવ વંઠક થિર હોડ. ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:- વિજ્ઞાન ઘન છે તે ડ્વ્ય છે, અને જ્ઞાતા કેવાય તે પર્યાય છે, એમ વિ જ્ઞાન અને જ્ઞાતા એકજ છે, તેથી ડ્વ્ય પર્યાયનું અજેદપણું બતાવે છે:- જહાં સકલ કર્મનો ક્લય લખિયે એવો ધ્રુવ ધર્મ જે નિશ્ચલ સ્વનાવ છે, એવું કોડક સિદ્ધ પણાનું થવું તે તો પદ સાધ્ય કેવાય છે, અને શુદ્ધ ઉપયોગ લેતા થકા એ મન વચન કાય યોગમાં મંભિત થકા તિર્થંકર સાધુ પ્રમુખ પર્યાય લઈ રહ્યા છે; તેમને સદુ કોઈ સાધુ કહેશે. એવું સાધુપણું તે પ્રત્યક્ સ્વરૂપ છે; અને સાધ્યપણું તે પરોક્ષ સ્વરૂપ છે. એ બન્ને અવસ્થા લઈને એક વિજ્ઞાન ઘન છે. મોક્ષને ઇહનાર સાધ સાધ્ય બન્નેને એક જ્ઞાન સંચયવડે સેવે, તે બન્ને પદમાં વિજ્ઞાન ઘન એક છે; અને એ બન્ને પદની સેવામાં સ્થિર થઈ રહેશે ॥ ૬૭ ॥

અથ ડ્વ્ય ગુણ પર્યાય જેદ વ્યવસ્થા કથન.

કવિત્ત હંદ:- દર્શન જ્ઞાન ચરન ત્રિગુનાતમ, સમલ રૂપ કહિયે વિવહાર; નિહચે દૃષ્ટિ એકરસ ચેતન, જેદ રહિત અવિચલ અવિકાર; સમ્યક્ દશા પ્રમાણ ઝનૈ નય, નિર્મલ સમલ એકહો બાર; યોં સમકાલ જીવકી પરિનતિ, કહે જિનંદ ગહે ગનધાર. ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:- શિષ્ય પૂછે છે કે સ્વામી તમે અજેદ વ્યવસ્થા કહી તે કયા નયના બલ બડે કહી? ગુરુ કહેશે કે વ્યવહાર નય વડે ડ્વ્ય ગુણ પર્યાયની જેદ અવસ્થા છે તે કહું છું:- જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર એ ત્રણે આત્માના ગુણ છે; એ સ્વરૂપથી જે વ્યવહાર કહીએ તે સમલ રૂપ છે; અને એજ નિશ્ચય દૃષ્ટીથી જોડ્યે તો દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર એક ચેતના રસમય દેખાય છે, અને ચેતનાજ ચેતન છે, તેણે કરીને જેદરહિ

त अविचल अविकार निर्मल रूप ठे निश्चय नय ने व्यवहार नय ए बन्ने ठे ते सम्यक् दशामा प्रमाण ठे, जे नय ठे ते तो अजिप्राय विशेष ठे, माटे एकज अ व्यक्त रूप निर्मल तथा समल रूप जाणिये. एम समकाले निर्मल अने समल जीवनी परिणति थई रही ठे, ते श्री जिन देव कहे ठे अने गणधर देव सर्वदे ठे ॥६८॥

अथ व्यवहार कथन.

होहरा - एक रूप आत्म दरब, ज्ञान चरन दृग तीन, जेद नाव परिणाम सो, विवहारे सु मलीन. ॥ ६९ ॥

अर्थ - हवे ज्ञान दर्शन चारित्रनो त्रिक ठे ते व्यवहार नयनी थाय ठे, ते क हे ठे -आत्म इय जे ठे ते एकरूप ठे, ने ज्ञान दर्शन चारित्र ए त्रण जे ठे ते जे द नाव परिणाम ठे, त्यारे एकविपे त्रण जेद थया तेथी ए व्यवहार नयवडे समल रूप थयुं ॥ ६९ ॥

अथ निहचै स्वरूप कथन

होहरा -- यदपि समल विवहारसो, पर्यय शक्ति अनेक, तदपि नियत नय देखिये, शुद्ध निरंजन एक ॥ ७० ॥

अर्थ - निश्चयनयेकरी निर्मल स्वरूपमांज थावबु जुनु ठे ते केहेठे --यद्यपि व्यवहारनयनी अपेक्षाथी आत्मानेविपे अनेक शक्ति अनेक पर्याय देखायठे, माटे ते समल ठे, तोपण निश्चय नयनी अपेक्षाथी शुद्ध निरंजन एकज जाण्यामा आवेठे ७०

अथ शुद्ध कथन

होहरा -- एक देखिये जानिये, रमि रहिये इक ठौर, समल विमल न विचारिये, यह सिद्धि नहि और ॥ ७१ ॥

अर्थ - हवे शुद्धरूपीज उपादेय ठे एबु केहेठे - जे एक शुद्ध चेतनामय रूप देखबु ते दर्शन, तेमज जाणबु ते ज्ञान, अने तेमां जे रमि रहेबुं ते चारित्र ठे, ते नयनी अपेक्षावडे समल अथवा विमल रूप विचारबु नही. एहिज सिद्ध कहिये, पण बीजा स्वरूपमा सिद्ध नथी ॥ ७१ ॥

अथ शुद्ध अनुभव प्रशंसा.

सर्वैया इकतीसा - जाके पद सोदत सुलह्वन अनत ज्ञान, विमल विकासव त ज्योति लहलही हैं, यद्यपि त्रिविध रूप व्यवहारमे तथापि, एकता न तजै यों नियत अंग कही हैं, सो हैं जीव कैसीहू जुगतिके सदीव ताके, ध्यान करिवेको

मेरी मनसा उमही है; जाते अविचल सिद्धि होतु और नांति सिद्ध, नांहि नांहि नांहि यामें धोखो नांहि सही है. ॥ ७२ ॥

अर्थः— हवे एवा स्वरूपनो अनुभव स्थिर रहेवो ते दुर्जन ठे, माटे सर्व ज्ञाता एनो मनोरथ करे ठे. जेनेविषे अनंत ज्ञानरूप सुलक्षण शोनेठे, अने विमल वि काशवंत के० पोतानो तथा परतुं जाणवुं एवी ज्योति जेनेविषे लहलही ठे. अ ने यद्यपि व्यवहारनयमां बाह्यात्मा, अंतरात्मा, तथा परमात्मा ए त्रिविध रूप ठे, तथापि निश्चयनयनी अपेक्षाशी एकताने त्यजे नही एवं एकरूपी कह्युं ठे : ते एवो पदार्थतो जीव ठे. हवे ते युक्तिशी करी आगल केहेरो. ते युक्तियेकरी निरं तर तेनुं ध्यान करवाने मारी होंस मनमां उमंगी रहीठे. जेना ध्यानशी पोता नी ज्ञान दर्शन चारित्ररूप रुद्धि अविचल थायठे, एज रीते सिद्ध ठे पण बीजे कोई प्रकारे सिद्धि नथी. एमां कई धोखो नथी एटजे फूतुं नथी एज वात साची ठे
अथ ज्ञाताकी व्यवस्था वर्णन.

सवैया तेईसाः-- के अपनो पद आपु संचारत, के गुरुके मुखकी सुनि बानी ; जेद विज्ञान जग्यो जिनके प्रगटे सु विवेक कला रज धानी ; नाव अनंत नये प्रतिबिंबत, जीवन मोष दशा ठहरानी ; ते नर दर्पनज्यों अविकार रहै थिर रूप सदा सुखदानी ॥ ७३ ॥

अर्थः-- हवे जेद विज्ञानवडे एनो अनुभव थाय ठे तेथी मुक्ति मले तेज पर मर्थ कहेठेः— कोई तो पोतानुं पद जे पोतानुं निराजंब स्वरूप, ते पोतेज संचारी ने पोतावडे ग्रंथी जेदकरी पोताने उलखेठे. कोई तो गुरुना मुखनी वाणी शानजी ने पोताने उलखेठे : अने जेना घटमां जड चेतननुं जेद विज्ञान जाग्युं, तेणे करी पोताना चेतन रूपनी जे न्यारी कला ठे, तेनी राजधानी जे तेनुं ईश्वरपणुं जेना घटमां प्रगटयुं ; अने एज राजधानीमां अनंत नाव पदार्थ प्रतिबिंबित थयां तेना ज्ञायक थया एटले जीवता थकाज मोह दशा ठरी मुक्त स्वरूपी थया. अने एमां अनंतनाव प्रतिबिंबित थया तोषण समलरूप न थया, तेथी ते मनुष्य दर्पण एट ले आरीसानीपरें विकार रहित थया, स्थिररूप थया, अने सुखदायक थयाठे ७३
अथ जेद ज्ञान प्रशंसा कथन.

सवैया इकतीसाः-- याही वर्तमान समै नव्यनिको मिट्यो मोह, लग्यो है अ नादिको पग्यो है कर्म मलसों ; उदो करै जेदज्ञान महारुचिको निधान, उरको उजारो नारो न्यारो डुंद दलसों ; याते थिर रहै अनुजौ विलास गहै फिरि कबहों

अपनपो न कहै पुदगलसों, यहै करतूति यों छुदाइ करै जगतसो, पावकज्यो नि
त्र करै कंचन उपलसों ॥ ७४ ॥

अर्थ - हवे जेदविज्ञाननी उत्पत्ति अने महिमा कहेवे - आ वर्तमानकाल
विषे नव्यलोकनो मोह त्रम टली जाय जे मोह कर्म आत्माने अनादिकालधी
लाग्यु ठे, अने कर्ममलमा व्यापी रह्योवे, ते मोह त्रम मटवाधी जेद विज्ञाननो
उदय थाय, ते जेद विज्ञान केबुठे ? महारुचिनु निधान ठे ए जेद विज्ञानमा
महोटी रुचि पामीये ठिये एटले महारुचिनु कारण ठे जेद विज्ञानधी गरिष्ट उर
नु अजवाबु प्रगट थायवे, ते अजवाबु केबुठे ?

एटले महा घाम घुमधी न्यारोवे ६६ दशाधी नीकली स्थिरतामा रहे, अने
पोताना अनुभवनो विलास ग्रहण करे, पोताने सत्यार्थ परो जाणे, पठी ए जेद
विज्ञान पाम्या थकी शरीर कर्मादि पुजल रूपी जाणीने पोतानुं न कहे आत्मारू
प न कहे करतूति के० ए जे जेदविज्ञाननी क्रिया तेज जगतधी छुदाईने करे, पा
च इव्यधी छुदाई करे, अर्धो दृष्टात बतावेवे - जेम अग्री माटी पापाएने कंचन
धी छुदाई करे ठे तेम जाणी लेबु ॥ ७४ ॥

अथ परमार्थ शिक्षा कथन

सवैया इकतीसा - वानारसी कहै नैया नव्य सुनो मेरी शिख, केहू नाति कै
सेहूके एसो काज कीजिए, एकहू मुहूरत मिथ्यातको विध्वस होइ, ज्ञानको ज
गाइ अंस हस खोजि लीजिये, बाहीको विचार बाको ध्यान यहै कोतुहल, यों
ही जरि जनम परम रस पीजिए, तजी नववास्तकी विलास सविकासरूप, अंतक
रि मोहको अनंत काल जीजिए ॥ ७५ ॥

अर्थ - हवे शुद्ध जीवइव्यमा रहेबु तेज परमार्थ ठे तेनी शिक्षा कहेवे -- व
णारसीदास केहेवे - अहो नाई नव्य जीवो, मारी शिक्षा साजलो केवी पण रीते
धी कोई इव्य क्षेत्र काल जाव पामोने एबु काम करबु के जेरो करीने एक मुहुर्तमा
त्रमा मिथ्यात मोहनो विध्वस थाय अने ज्ञाननो अस जगावी लेवो, अने सोह हसो
एवी ध्वनि करतो हस जे आत्मा तेने खोजी लइयें पठी तेनु लक्षण विचारबु
पठी तेने ओलखीने तेनु ध्यान करबु एवी एनी कला खोजीने कुतोहल जे
खेल ते कया करियें, अने तेज जनम परियत परम रस पीवो एरीते सविकार रु
पधी फेजी रह्यो एवो नववास्तनो विलास तेने तजीने तथा मोहनो अत आ
णीने अनंत कालसुधी जीवीए एटला प्रकारे सिद्ध थावाये ॥ ७५ ॥

અથ તીર્થંકરકી સ્તુતિ બાહ્યરૂપ કથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:-જાકી દેહહુતિસોં દસો દિશા પવિત્ર જઈ, જાકે તેજ આગે સબ તેજવંત રુકે હૈં; જાકો રૂપ નિરખી ચકિત મહારૂપવંત, જાકી વપુવાસસોં સુવાસ ઔર લુકે હૈં; જાકી દિવ્ય ધુની સુનિ શ્રવનકોં સુખ હોત, જાકે તન લ હન અનેક આઈ ઢૂકે હૈં; તેઈ જિનરાજ જાકે કહે વિવહાર ગુન, નિહચૈ નિરખિ સુદ્ધ ચેતનસોં ચુકે હૈં ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:- હવે ચેતન મહિમાવાન થયાથી પુજલપણ મહિમાવાન થાય માટે ક વિરાજ તીર્થંકરના બાહ્ય શરીરરૂપ પુજલનો મહિમા કહેઠે:- જેની દેહની યુતિ એવી પસરી રહીઠે કે જેથી દસે દિશા પવિત્ર થઈ જાયઠે; એટલે શોભાયમાન થાયઠે. અને જેના તેજ આગલ સર્વ તેજવાલા બુપી જાયઠે એટલે સર્વ દેવતા મંદ તેજવંત થાયઠે. અને જેનું રૂપ જોઈને મહારૂપવંત પંચ અનુતરવાસી દેવતા પણ ચકિત થઈ રહેઠે અને જેના શરીરની સુવાસથી અન્ય સુવાસી વસ્તુ સર્વ લુકી જાયઠે. અને જેની દિવ્ય ધ્વનિ સાંજલીને શ્રવણને સુખ થાયઠે. એટલે જન્ય અન્ય સર્વને તે વાણી મીઠી લાગેઠે અને જેના શરીરમાં અનેક શુભ લક્ષણ આવી ઢુકી રહ્યાઠે એવા શ્રી જિન રાજ દેવ ઠે તેમના એટલા ગુણ કહ્યા તે અશુદ્ધ વ્યવહાર નયનો આશ્રય લઈને કહ્યા પણ, નિશ્ચયનયથી એ કહેલા ગુણ સર્વ શુદ્ધ ચેતનની નિન્નતા દર્શાવેઠે. ૭૬

અથ જિન સ્તુતિ વ્યવહારરૂપ પુન:-

સવૈયા શ્કતીસા:-જામેં બાલપનો તરુનપો વૃદ્ધપનો નાંહિ, આયુ પરજંત મહા રૂપ મહા બલ હૈ; બિનાહિ જનત જાકે તનમેં અનેક ગુન, અતિસૈ વિરાજમાન કાયા નિરમલ હૈ; જૈસૈ વિનુપવન સમુદ્ધ અવિચલરૂપ, તૈસૈ જાકો મન અરુ આસન અચલહૈ, એસો જિનરાજ જયવંત હોત જગતમેં, જાકી શુભગતિ મહા સુકૃતિકો ફલ હૈ ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:-હવે ફરી વ્યવહારનય વડે જિન સ્તુતિ કરેઠે:- જેમાં જન્મથી માં મીને મર્ણ પર્યંત મહારૂપ અને મહાબલ સમાન રહેઠે; પણ બાલપણું ત રૂણપણું વૃદ્ધપણું એ ત્રણ જે અવસ્થાના જ્ઞેદ તેમાં રૂપમાં અને બલમાં જ્ઞેદ ન પામે, જેના સહજ સ્વજાવે જતનવિના શરીરમાં અનેક ગુણ આવી રહેઠે; અને જેનેવિષે ચોત્રીસ અતિશય ગુણ વિરાજમાન થઈ રહ્યાઠે; અને જેની કાયા પ્રસ્વેદરહિત નિર્મલ રહેઠે. જેમ પવનની ઢહેર વિના સમુદ્ધ અચલરૂપ થઈ રહેઠે તેમ જેનું મન અચલ ઠે, ને આસનપણ અચલ ઠે; અહીં ગતિની અપેક્ષાવિના આસ

न अचल कसुठे, पण निरतर अचल आसन संजवे नही एवा जिनराजदेव जग
तमा जयवत थाओ जेनी रूढी नकि करवाथी महामुक्ति फलनी प्राप्ती थायठे
यथार्थ कथन -

दोहरा - जिन पद नाहि शरीरकों, जिन पद चेतन मांहि, जिन वर्नन कहु
और है, यह जिन वर्नन नांहि ॥ ७८ ॥

अर्थ - एटली व्यवहार स्तुति करीने हवे सत्यार्थ वात कहे ठे -- एजे जिन नाम
ठे ते जीव विपाकी ठे पण पुज्ज विपाकी नथी, तेथी जिनपद ते शरीरनो नथी, जि
नपद तो चेतननो ठे, तेथी जिनेश्वरनी स्तुति कोईओरज ठे पण पूर्वे जे जिनेश्वर
नी स्तुति करी ते जिन स्तुति नथी इहा शरीर जड ठे अने आत्मा चेतन ठे ए वने
जाव निन्न स्वभावमा ठे तेनुं दृष्टांत आपेठे ॥ ७८ ॥

अथ जड चेतन निन्नजाव दृष्टांत कथन --

सवैया इकतीसा - उंचे उंचे गढके कयुरे यो विराजत है, मानो नन लोक ली
लवेकों दात दियो है, सोहे चिहोंउर उपवनकी सघनताई, घेरा करि मानो नू
मि लोक घेरि जियो है, गहरी गनीर खाई ताकी उपमा बनाई, नीवो करि आ
नन पताल जल पियो है, ऐसो है नगर यामे नृपको न अगकोउ, योही चिदान
दसो शरीर निन्न कियो है ॥ ७९ ॥

अर्थ - जेम कोई गढना उंचा उचाकागरा वीराजे ठे (अहि कवि उत्प्रेरणा क
रे ठे) पण ते कागरा नथी पण मातुं तुं जे आ नगरमा स्वर्गलोकने गली ज
वाने दात आप्या ठे, एटले जाणे स्वर्ग लोकने गली जज्ञे अने एनी चारे तरफ
उपवन एटले बाग वाडीनी सघनता एवी शोनी रही ठे के जाणे भूमिलोक एट
ले मनुष्य लोक तेणे घेरी लीयो ठे अने ए नगरनी चारे बाहुए उमी खाही
बनी ते जाणे नीबु आनन एटले मुख करीने पातालज पाणी पातो होयनी
ए रीते जेणे त्रणे लोक जीया ठे एवु नगरनु वर्णन कीयु पण ए नगरमा कोई
राजाना अगनु कोई वर्णन कीयुं नथी मतलब के चिदानंदयकी शरीरने निन्न
करी बताव्यु ॥ ७९ ॥

अथ तिर्थकरकी निर्द्वं स्तुति सरूप कथन वस्तु वर्णन

सवैया इकतीसा - जामें लोकांलोकके सुजाउ प्रतिचासे सत्र, जगी ज्ञान सग
ति बिमज जैसी आरसी, दर्शन उदोत जियो अतराय अतकीउ, गयो महामोह जयो
परम महारसी, सन्यासी सहज जोगी जोगसो उदासी जामें, प्ररुति पंचाशी ल

ગિ રહિ જરિ ઠારસી; સોહૈ ઘટમંદિરમેં ચેતન પ્રગટરૂપ, એસો જિન રાજ તાંહિ બંદત બનારસી ॥ ૮૦ ॥

અર્થ:- હવે તીર્થંકરપદને લેઈ રહેલી જે વસ્તુ છે તેના સ્વરૂપનું વર્ણન કરે છે:- જેમાં લોક અને અલોકનો સ્વનાવ એટલે સ્વટ દ્વ્ય નાવ પ્રતિનાસી રહે, એવી જ્ઞાન શક્તિ નિર્મલ પ્રગટી છે. જેમ આરીસામાં પદાર્થના નાવ નાસે છે; એવી રીતે જેના જ્ઞાનમાં સર્વ નાવ નાસે છે; એટલે જ્ઞાનાવરણ ગયું, અને દર્શનાવરણના નાશ થવાથી કેવલ દર્શન ઓગળ્યું. અને અંતરાય નાશ કયો, તેથી અનંતવીર્ય ધૈર્યવંત થયો; અને મહા મોહ કર્મ જે છે તે નાશ પામ્યો; તેથી પરમ ઉત્કૃષ્ટ મહારૂપી થયો; તેણે કરી ચચારાચાત ચારિત્રનો સંન્યાસ એટલે તેનો ધારણ કરનાર જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર આદિ જે સહજયોગ છે તેનો ધરનાર, મન વચન કાયના યોગથી ઓગળ્યો અને અઘાતિક ચાર કર્મની પંચાસી પ્રકૃતી સત્તાયે રહી છે, તે પણ બલીને સ્વાસ્થ્યે વી થઈ રહી છે; અને જેના ઘટમંદિરમાં ચેતન દેવ છે તે પ્રગટપણે શાક્તી રહ્યો છે. એવા શ્રી જિન રાજ દેવ તેને વણારસીદાસ વંદન કરે છે. એ નિશ્ચય સ્તુતિ કહી ॥ ૮૦ ॥

હવે એવા શુદ્ધ ચેતનની સ્તુતિનું દૃષ્ટાંત દેખાડીને હવે નિશ્ચય વ્યવહારનો નિર્ણય કરે છે. અથ શ્રી નિશ્ચય વ્યવહાર તીર્થંકર સ્તુતિ કથન:-

કવિત્ત ઠંદ:-તનુ ચેતન વિવહાર એકસેં, નિહચે જિન્ન જિન્ન હૈ દોઃ; તનુ સુતી વિવહાર જીવ શ્રુતિ, નિયત દૃષ્ટિ મિથ્યા શ્રુતિ સોઃ; જિન સો જીવ જીવ સો જિનવર, તનુ જિન એક ન માનૈ કોઃ; તા કારન તનંકી અસ્તુતિસોં, જિનવર કીઅસ્તુતિ નહિ હોઃ. ॥ ૮૧ ॥

અર્થ:-શરીર અને આત્મા એ બંને વ્યવહારમાં એક સરખા છે; અને નિશ્ચયથી જોડાયે તો બંને જુદા જુદા છે. એમાટે તનની સ્તુતિ કરતાં જીવની સ્તુતિ કરિયેં એ વ્યવહાર છે. અને નિશ્ચે દૃષ્ટીથી જોતાં તે મિથ્યા સ્તુતિ છે. જિનપદ કર્મ જે છે તે જીવ વિપાકી છે, પણ પુજન વિપાકી નથી, તેથી જિન તે જીવ છે, અને જીવ તે જિન છે; પણ શરીર અને જિન એક કરી ન માનીએ; તે કારણે તનની સ્તુતિ કરી તે જિનવરની સ્તુતિ થઈ નહીં. ॥ ૮૧ ॥

અથ વસ્તુ સ્વરૂપ કથન દૃષ્ટાંત કરી ડિઠાડયતુ હૈ:-

સવૈયા તેઈસા:- જ્યોં ચિરંકાલ ગઢી વસુંધા મહિ, નૂરિ મહાનિધિ અંતર ગૂંજી; કોઝ ઝરવારિ ધરૈ મહિ ઝપરિ, જો દગવંત તિન્હૈ સબ સૂંજી; ત્યોં યહ આતમકી

अनुनूति पगी जड नाव अनादि अरूजी, नैजुगतागम साधि कही गुरु, लहन वेदि विचह्वन वूजी ॥ ८१ ॥

अर्थ - शिष्य पुढे के एवो अनूपम महिमानो धारक जीव आ शरीरमा केम पामिये ? त्यारे गुरु दृष्टात आपी न्यारी अझूत स्वरूप वस्तु आ शरीरमा दृढावे ठे - जेम कोई महानिधी घणा काल सूधी धरतीनी अंदर दटाई रही होय, ते अतर गुप्त थई रहेली लज्जीने कोई खोदी काढी जमीन उपर मूके त्यारे जे नेत्रवत पुरुष ठे तेने बधी देखाई आवेठे तेम आ आत्मानो अनुजव अनादि कालथी जड ए टले पुजल इव्यमा दटाई रह्यो ठे, तेने नयसहित आगम जे सिद्धात तेणेकरी गुरु ए साध्य एटले साधने करी सिद्ध करी दीधायी विचक्षण पुरुष तेने सारी पठे जाणी जियेठे ॥ ८१ ॥

हवे तेनो जेद ज्ञान पास्याथी उपादेय वस्तुनुं उपादान करवाथी आवे ते उ पर धोबीनुं दृष्टात बतावे ठे - अथ जेदज्ञान स्वरूप कथन धोबीको दृष्टात - सवैया इकतीसा - जैसे कोउ जन गयो धोबीके सदन तिन्ह, पहिखो परायो वस्त्र मेरो मानि रह्यो है, धनी देखि कह्यो नैया यहु तो हमारो वस्त्र, चीन्ह्यो पहि चानतही त्याग जाव लह्यो है, तैसेही अनादि पुढगलसो सयोगी जीव, सगके ममत्वसो बिजावतामे बह्यो है, जेद ज्ञान जयो जब आपो पर जाय्यो तब, न्यारो परनावसों स्वभाव निज गह्यो है ॥ ८२ ॥

अर्थ - जेम कोई मनुष्य धोबीने घेर गयो अने पारकु वस्त्र पोतानु मानी नू लमा लईने पेहेछु, एटलामा ते वस्त्रनो खरो मालक मख्यो, तेणे जोईने कछु के, नाई, आ वस्त्र जे ते पेहेछु ठे, ते महारो ठे ते वस्त्रते पेला मनुष्ये ते वस्त्र जोयु ने परायुज ठे एबु जाएयुं, तेवारे ते वस्त्रनो त्याग जाव उपज्यो, ने तेणे ते वस्त्र तेना धणीने हवाले कीधुं तेमज जीवने अनादि कालथी पुजलनो सयोग थयो ठे, एटले शरीर तथा कर्मनो सयोगी जीव अनादि कालनो ठे, ते सगना ममत्वथी बिजावता एटले उलटा जावमा वही रह्यो हतो ते ज्यारे जड चेतननी निजतानु ज्ञान थयु त्यारे ते पोताना स्वरूपने तथा परना स्वरूपने समज्यो, अने ते पर रूपथी जुदो थयो ने पोताना स्वरूपनुं ग्रहण कीधुं ॥ ८३ ॥

ज्यारे निश्चय पोतानु स्वरूप जाएथु त्यारे ज्ञाता एवो विचार करवा लागे ते कहेठे -

अथ निश्चय स्वरूप कथन -

अमित उद - कहै विचह्वन पुरुष सदा हो एकहो, अपने रससो जखो आ

पनी ठेकहों; मोह कर्म मम नाहि नाहि त्रम कूप है; शुद्ध चेतना सिंधु ह मारो रूप है. ॥ ८४ ॥

अर्थः-- विचक्षण पुरुष केहेते के, हुं सदा एक पणे रहुं तुं; चेतना रस वडे न रपूर तुं; अने पोताना आधारथी रहुं तुं, मने बीजानो आश्रय नथी, अने जे नात नातनो मोह कर्मनो प्रपंच ते ते महारुं स्वरूप नथी, ए त्रम रूप कूप ते ते मारुं स्वरूप नथी; पण शुद्ध चेतनानो सिंधु के समुद्र ते मारुं रूप ते. ॥ ८४ ॥

हवे एवा पोताना स्वरूपने जाण्याथकी केवी अवस्था प्राप्त थई ते केहेतेः-

अथ ज्ञान व्यवस्था कथनः-

सवैया इकतीसाः-- तत्वकी प्रतीतिसों लख्यो है निज पर गुन, दृग ज्ञान चर न त्रिविध परिनयो है; विसद विवेक आयो आठो विसराम पायो, आपुहीमें आ पनो सहारो सोधि लयो है; कहत बनारसी गहत पुरुषार्थकों, सहज सुजाउ सों विजाउ मिटि गयो है; पन्नाके पकाय जैसै कंचन विमल होतु, तैसै शुद्ध चेतन प्रकाश रूप जयो है. ॥ ८५ ॥

एवी जीव तत्त्वनी प्रतीति थई तेणे करीने ज्ञानादिक निजगुण अने परगुण ते बी जा डव्यना गुण जे गति, स्थिति, अवगाह, वर्त्तना, वर्णादिक ए सर्व लखीने दर्शन, ज्ञान अने चारित्र ए त्रणे गुणनेविषे परिणमी रह्यो ते; निर्मल विवेक आव्याथी सारो विश्राम पाम्यो ते स्थिरता पामीने पोताने विषेज पोतानो सहज स्वभाव सो धी लीधो. अहीं वणारसीदास केहेते के त्यारे आ पुरुषार्थ ते आत्मस्वरूप अर्थ तेनुं ग्रहण करीने सहज स्वभावमां राग द्वेष मोहरूपी विभाव जे अनादिकालनो हतो ते मटी गयो. अहीं दृष्टांत केहेतेः--जेम पाकी इंटनी नगीमां गालवाथी सुवर्ण निर्मल आयते, तेम शुद्ध चेतन निर्मलरूप थईने प्रकाश रूप थयोते. ॥ ८५ ॥

हवे विभाव हूटवाथी निज स्वरूप प्रगटताने पामे तेउपर नटी जे नाचनारी स्त्री, तेनुं दृष्टांत कही देखाडे तेः--अथ वस्तु स्वरूप कथन पातरको दृष्टांतः-

सवैया इकतीसाः--जैसै कोउ पातर बनाय वस्त्र आनरण, आवति अखारे निशि आडो पट करिके; डूह उर दीवटि संवारि पट दूरि कीजे, सकल सजाके लो क देखै दृष्टि धरिके; तैसै ज्ञान सागर मिथ्यात ग्रंथि जेद करि, उमग्यो प्रगट रह्यो तिहुं लोक नरिके; ऐसो उपदेस सुनि चाहिये जगत जीव, सुद्धता संजारे जग जालसों निकरिके. ॥ ८६ ॥

अर्थः--जेम कोई नाचनारी स्त्री आडो पट करीने तथा वस्त्रा नूषणवडे पोतानो

वेष मनोहर बनावीने रातना बखते अखाडामा आवी कजी रहे, ते आडा पटथी रा
त्रीनेविषे देखाय नही, ने जारे अंतरपट दूर करी बेहु तरफ हाथमा काकडा सलगावी
परिचय दूर करे त्यारे सर्व सजाना लोक दृष्टी धरीने तेना रूप सणगार वगेरेनी शो
ना प्रगट जोई रीके ठे, तेम ज्ञाननो सागर एवो जे आत्मा, ते मिथ्यातरूप आडा
पटथी प्रवन्न रह्यो हतो, ते कोई समे मिथ्यात ग्रंथी रूप पटने चेदीने प्रगट थ
यो, ते ज्ञान समुद्र त्रण लोके नरी रह्यो ठे, एटले त्रणे लोक ए आत्माने
विषे नासी रह्या ठे हवे गुरु केहेवे के अहो जगतवासी जीव, मे जे पूर्वे उपदे
श दीयो एवा उपदेशतुं श्रवण करवु तारे जरूरतु ठे, ते सांजली जगत जाल
माथी निकजीने तारी शुद्ध दशाने सजारी लेईस ॥ ८६ ॥

इति श्रीनाटिक समयसारना प्रथम जीव द्वारतुं निरूपण बालबोध सहित समाप्त थयु

दोहरा -जीव तत्व अधिकार यह, कहाँ प्रगट समुजाइ, अब अधिकार अ
जीवको, सुनो चतुर मन लाइ ॥ ८७ ॥

अर्थ -जीवतत्वतु जेवु स्वरूप ठे तेनो ए अधिकार एटले स्वरूप, लक्षण, गु
ण, प्रगट समजाव्यो हवे बीजो जे अजीवद्वारठे, तेमा अजीवनो अधिकार
मुख्यपणे करीने कहुतुं, ते चतुर लोको चित्त दर्शने साजलजो ॥ ८७ ॥

हवे अजीवने पण ज्ञानवडेज जाणवानु बनेठे अने आ ग्रंथमा अनित्येय ज्ञानठे
माटे संपूर्ण ज्ञाननी अवस्था निरूपण करेठे - अथ ज्ञानकी व्यवस्था कथन -

सवैया इकतीसा -परम प्रतीति उपजाइ गनधरकीसी, अंतर अनादिकी विजा
वता बिदारी है, जेदज्ञान दृष्टिस्तो विवेककी सकति साधि, चेतन अचेतनकी
दशा निरवारी है, करमको नासकरी अनुजो अन्यास धारी, हियेमें हरख निज
शुद्धता सजारी है, अतराय नास गयो शुद्ध परकास जयो, ज्ञानको विलास ता
कों बंदना हमारी है ॥ ८८ ॥

अर्थ -प्रथमथी जे ज्ञानवडे नव्य लोकना आत्मामा गणधरनी माफक तत्व
नी परम प्रतीति उपजावी, अने समकालपणे अतरात्मानेविषे अतरनी जे अना
दीनी विजावता (मूढता) तेने विमारीठे, अने जड चेतन ए बने निन्न ठे एवु
जेदज्ञान प्रगटयु तेनी दृष्टी तेज विवेकनी शक्ति ते साधि एटले जुदा जुदा गुण
पर्याय जाण्यो, अने जुदा जुदा जाणीने चेतन तथा जड तेनी दशा ठीक की
थी, ते पठी गुण श्रेणीने धरीने रूपेरूपे कर्मनी निर्जरा करवा लाग्यो, ते करी

अनुभव अन्यास कीधो, एटले सत्य प्रत्ययमां पेगो, अने हइयानेविषे हर्ष पाम्यो; अने पोतानी शक्ति उत्कृष्ट कीधी. ए कार्य अतां अंतराय कर्म जांग्युं, अने केवल रूप प्रकाश पाम्युं; एवो कोई क्रमे क्रमे करी ज्ञाननो विलास उत्पन्न थयो, ते ने अमारी वंदनाले. ॥ ८८ ॥

शिष्य पूछे ठे के स्वामी, तमे जे ज्ञान विलास कह्यो, तेतो तेवोज ठे; पण ते पामबुं दूर्जन ठे; ते उपर गुरु परमार्थनी शिक्षा दिये ठे:-- अथ परमार्थ शिक्षा कथन:--

सवैया इकतीसा:-- जैया जगवासी तूं उदासी व्हैके जगतसों, एक ठ महीना उ पदेस मेरो मानुरे; और संकल्प विकल्पके बिकार तजि, बैठके एकंत मन एक ओर आनु रे; तेरो घट सर तामें तुंही है कमल ताकों तूंही मधुकर है सुवास पहचानु रे; प्राप्ति न व्है है कबु ऐसो तूं बिचारतु है सही व्है है प्राप्ति सरूपयाही जानुरे ॥ ८९ ॥

अर्थ:-- अरे जीव जगतवासी जाई तूं जगत के० जव भ्रमणा तेनु कारण (शब्द, स्पर्श, रूप, रसने गंध,) एने आचारांग सूत्रना वचनथी जगत कहियें तेथी उदास अईने, एक ठ महीना सूधी अखंड धाराए मारो उपदेश शंजल एटले मान्य कर. एमां ठ महीना कह्या ते उपलक्षणथी जाणवा; पण नियम नथी; अने आर्त्तरौ इध्यानथी अज्ञान दशाभां संकल्प विकल्प घणा ऊठे ठे; तेथी आत्मानेविषे विकार उपजे ठे; माटे तेना विकारने तजीदे; अने एकांत आसने बे सी मनने एक ठेकाणे परिणामथी राख, तारो घट के० शरीर तेनेज सरोवर जे वो देख; अने तेमां एक उज्ज्वल कमल जोड़्यें. ते कमल तूंज ठे. अने तूंज उज्ज्वल रूपने लीधे मधुकर रूपे था; एम करवाथी तूं सहस्र दल कमलमां विलास कर; ए पिंमस्थ ध्यान लगाव्युं एटलुं कार्य करवाथी पोताना स्वरूपनी प्राप्ति न अशे एबुं तूं क्यारे पण विचारीश नही. एवा प्राणायामवडे कमल कोष खुलशे ने पोताना रूपनी प्राप्ति अशे; एज रीते गुणज्ञान खुलशे ॥ ८९ ॥

हवे जीवने अजीव एक सरखा अई रह्याले, ते जुदा जुदा लक्षणवडे देखाडेले.

अथ वस्तु व्यवस्था वर्णन:--

दोहरा:-- चेतनवंत अनंत गुण, सहित सु आत्मराम; याते अनमिल और सब, पुजलके परिणाम ॥ ९० ॥

अर्थ:-- चेतनावंत ठे अने अनंत गुणसहित जे पदार्थ ठे ते तो आत्माराम

जाणवो, अने जे एटला लक्ष्मणोथी मलेला नथी ते सर्व अपर पुजलना परिणाम जाणवा ॥ ९० ॥

हवे एवी पिठान अनुजवविना न होय माटे अनुजवनी प्रशंसा कहेते -

अथ अनुजव प्रशंसा -

कवित्त ठंद -जव चेतन सँजारि निज पौरुष, निरखै निज दृगसों निज मर्म, तब सुखरूप विमल अविनाशक, जानै जगत शिरोमनि धर्म, अनुजौ करै छुद् चेतनको, रमै सुजाउ वमै सब कर्म, इहि बिधि सधै मुक्तिको मारग, अरु समीप आवै शिव सर्म ॥ ९१ ॥

अर्थ -ए चेतन जे ठे, ते जारे पोतातुं पुरुष के० पराक्रम सँजारे, ने पढे पोतानी दृष्टी करी पोतातुं मर्म जे चेतनपणु ठे ते निरखे, त्यारे पोतानो धर्म के० स्वभाव सुख रूप जे निर्मल पणुं, अविनाशी पणुं, जगत शिरोमणी पणु, सहज स्वरूप तेने जाणो एज अनुजव एटले जे नि सदेह यथार्थ ज्ञान ठे तेज चेतनने छुद् करेते, अने एज अनुजव जे ठे ते पोताना स्वभावमा रमे अने सर्व कर्मने दूर करे, एरीते अनुजववडे मुक्ति मार्ग सिद्ध थायते, अने शिवशर्म के० मोक्षतु सुखते पामेते ॥ ९१ ॥

हवे ए अनुजवयकी चेतनविषे पोतातुं अस्तित्व साधीने परतुं नास्तित्व साधेते -

अथ अनुजव प्रशंसा -

दोहरा -बरनादिक रागादि जड, रूप हमारो नाहि, एक ब्रह्म नहि दूसरो, दीसे अनुजव माहि ॥ ९२ ॥

अर्थ -आ गरीरमां जे वर्ण गंध रस स्पर्श राग द्वेषादिक पदार्थनेविषे मोह ठे ते मारुं आत्मरूप नथी, अने अनुजवविषे पोतातुं एकज जाणपणातुं रूप अमे जोड्ये ठड्ये पण बीजु रूप जोता नथी ॥ ९२ ॥

हवे जीव अजीव एक हेतुवावगाही यथा ते छुदा केम केहेवाय ? ते उपर दृष्टांत केहेते - अथ वस्तु विचार -

दोहरा - खांमो कहिये कनकको, कनक म्यान सयोग, न्यारो निरखत म्यान सों, लोह कहै सब लोग ॥ ९३ ॥

अर्थ - जे सोनानी म्यानमा राखेली तलवार लोक जापामां सोनेरी केहे वायते, ते सोनेरीनो योगतो म्यान उपर ठे, जारे तरवारने सोनेरी म्यानमांथी बार काहाडी जोड्ये त्यारे तरवार लोढानी जणाय, पण सोनेरी नही जणाय तेम अंतरात्मा माहे जाणवो ॥ ९३ ॥

હવે વ્યવહાર નય વડે બાહ્યાત્મા અને અંતરાત્મા કેહેવાય છે; પણ એમાંજ નિશ્ચય નયથી પરમાત્મા છે; એવો વસ્તુનો વિચાર કહી સમજાવે છે. અથ નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ વસ્તુ વિચાર કથન:--

દોહરા:-- બરનાદિક પુદગલ દશા, ધરે જીવ બહુ રૂપ; વસ્તુ વિચારત કરમ સોં, નિન્ન એક ચિદ્રૂપ. ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:-- વર્ણાદિક તે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શરૂપ એ પુદગલ સ્વભાવ છે, તેને નવી નવી રીતે જીવ ધારણ કરે છે. તેથી જીવ બહુ રૂપ ધારી કેહેવાય છે. અને પુદગલ જે છે તે તો કર્મ છે, પણ વસ્તુનો વિચાર કરવાથી એ કર્મ અજીવ છે. અને ચિદ્રૂપ ચિદાનંદ છે તે તો સર્વત્ર એક સ્વરૂપ છે, ને તે એ અજીવથી નિન્ન છે. ૯૪

હવે એ વ્યવહારનો દૃષ્ટાંત બતાવે છે:-- અથ વ્યવહાર દૃષ્ટાંત કથન:--

દોહરા:-- જ્યોં ઘટ કહિયે ધીઝકોં, ઘટકો રૂપ ન ધીઝ; ત્યોં બરનાદિક નામ સોં, જમતા લહે ન જીઝ ॥ ૯૫ ॥

અર્થ:-- વ્યવહારમાં માટીનો ઘડો કેહેવાય છે, તેમ ઘૂતનો પણ ઘમો કેવાય છે; પણ ઘડાનું રૂપ જેવું માટી છે તેવું ઘૂત નથી. તેમજ વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શ પ્રમુખ નામ કર્મ અજીવ રૂપ જડ છે, તેના સંયોગથી જીવ જડપણું પામે નહીં. ॥ ૯૫ ॥

હવે પ્રત્યક્ષ પણે નિરાલું ચેતનનું સ્વરૂપ દૃષ્ટાંત દેખાડી કહે છે:--

અથ ચેતનનો સાક્ષાત સ્વરૂપ કથન:--

દોહરા:-- નિરાબાધ ચેતન અલક્ષ, જાને સહજ સુકીઝ, અચલ અનાદિ અનંત નિત, પ્રગટ જગતમેં જીઝ. ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:-- જેની કોઈ પણ રીતે સંમના થતી નથી તેથી નિરાબાધ એહવો ચેતન પુરુષ છે; અને વલી ઇન્દ્રિય જ્ઞાનવડે લક્ષ્યો ન જાય; તેથી અલક્ષ છે; અને સ્વકીય જે પોતાનો સહજ સ્વભાવ જ્ઞાતાપણું તેને પોતેજ જાણે પણ બીજા અન્ય જ્ઞાનાંતરવડે ન જણાય એવા અચલ સ્વરૂપને લીધે અનાદિ અનંત નિત્ય શાશ્વત એવો જીવ જગતમાં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે. ॥ ૯૬ ॥

હવે જીવ પોતાનો અનુનવ પોતેજ કરે છે પણ મિમાંસક નૈયાયિક પ્રમુખ જેમ બીજાથી કહે છે તેમ નથી તે સમજાવે છે:-- અથ અનુનવ વિધાન કથન:--

સવૈયા ઇકતીસા:-- રૂપ રસવંત મૂરતીક એક પુદગલ, રૂપ બિન ઓર યું અજીવ દર્વ હયા હૈ; ચારિ હૈં અમૂરતિક જીવની અમૂરતિક, યાહિતેં અમૂરતિક વસ્તુ ધ્યાન મુધા હૈ; ઓરસોં ન કબહૂ પ્રગટ આપુ આપહીસોં, એસો ચિર ચેતન સુનાઝ

शुद्ध सुधा है, चेतनको अनुजो आराधै जग तेई जीव, जिन्हके अखंड रस चाखिबे की बुधा है ॥ ९७ ॥

अर्थ -- जेम रूपवत तथा रसवत कहेवाय ठे तेम गंधवत तथा स्पर्शवत ए लक्षण जाणवाथी मूर्तिक एटले मुरतीवत ते एक पुदगल इव्य जाणवु, अने रूपादिक विना बीजा अमूर्तिक चार इव्य ठे, ए रीते अजीव इव्यते वे प्रकारतुं ठे - हवे ए अजीव इव्यमा धर्म अधर्म आकाश काल ए चार अमूर्तिक ठे, अने जीव इव्य पण अमूर्तिक ठे, तेथी कोई अमूर्तिक वस्तुतुं ध्यान करवाथी मुक्ति ठे ए म केनारा मूर्ख ठे एथी कोई अन्य धर्मतुं आलंबन लई आत्मा इव्य प्रगट न थाय एवो स्थिर चेतननो स्वभाव ठे एज शुद्ध सुधा के० निर्दोष अमृत रस तेज चेतनने प्रगट करे ठे एवो जे जगतने विषे चेतना स्वभाव ठे ते चेतननो अनुभव के० यथार्थ ज्ञान आराधै तेज शुद्ध जीव इव्यना आधारक ठे अने जे अखंड रस ना कुधावत ठे ते एना आधारक ठे ॥ ९७ ॥

हवे कोई कहे ठे के, जीव अशुद्ध प्रमाण ठे, तडल प्रमाण ठे इत्यादि कहिने जे जीवने मूर्तिमान थापेठे, तेनी मूढता बतावेठे अथ मूर्तिवर्जन --

सवैया तेईसा - चेतन जीव अजीव अचेतन, लहान जेद उनै पद न्यारे, सम्यक दृष्टि उद्योत विचक्षण, निन्न लखै लखिके निरधारे, जे जगमाहि अनादि अखंजित, मोह महामदके मतवारे, ते जड चेतन एक कहै तिन्हकी फिरि टेक टरै नहि टारे ॥ ९८ ॥

अर्थ - जीवतु लक्षण चेतन ठे, ने अजीवतु लक्षण अचेतन ठे, एटजे जड ता ठे, ए लक्षण जेदथी उनय पदार्थ जुदा जुदा ठे, पण जेना घटमा समक्ति त दृष्टितुं अजवाबु पड्युं ठे, तेज विचक्षण पुरुष ए बेहुने निन्न निन्न जाणो ठे अने जीव अजीव जुदा निरधार करेठे अने जे जगतनेविषे अनादि कालना अखंजित मूर्ख अने महामोहमदवडे मतवाला ठे, ते लोक जड चेतनने एक कहे ठे अने जीवने मूर्तिमान मानेठे ते मिथ्यादृष्टिने लीधे माने ठे, तेमनी टेक टालवाथी टले नही एवी होयठे ॥ ९८ ॥

हवे अजीव पुजलमा जीवविलास जूदोज ठे, पण अविवेकी पुरुष ते जाणतो नथी, अने जे ज्ञानी होय ते जाणो ते कहे ठे -- अथ ज्ञाता विलास --

सवैया तेईसा - या घटमे, चमरूप अनादि विलास महा अविवेक अखारो, तामहि उर सरूप न दीसत, पुजज नृत्य करै अति चारो, फेरत जेप दिखावत

कोतुक, सो जलिये बरनादि पसारो; मोहगुं निन्न जुदो जडसों चिन, मूरति ना टक देखनहारो ॥ एए ॥

अर्थ:- आ घटमां अनादि कालनो विस्तारवंत ब्रमरूप महा अविवेकनो अखाडो मंमाई रह्यो ठे. ते अखाडामां बीजो कोई शुद्ध स्वरूप तो देखातो नथी; अने पुञ्ज इव्य जे ठे ते अत्यंत महोदो नृत्य करी रह्योठे, एज अविवेकनी आ झा ते अजीव पुञ्ज इव्य ठे. तेहिज एकेंडियादिकना वेपमां जेवरावी फेरवी फेरवी वर्णादिकना पसारनी सामग्री जेवरावी कौतुक देखाडी रह्यो ठे. हवे इहां विवेकरूप जे ठे ते मोहथी जे पुञ्ज जड तेथी जूदो ठे. तेहिज चिन्मूर्ति एटले चेतन राजाठे ते तो इहां नाटिकनो देखनारो ठे ॥ एए ॥

हवे जे जीव अने अजीवनुं एकतापणुं मिथ्या ज्ञानमां नासेठे, तेतो ज्ञानवृद्धि थि निन्न निन्न रूप देखायने, ते कहेठे:-अथ ज्ञान विलास कथन:-

सवैया इकतीसा:- जैसे करवत एक काठ वीचि खंभ करै, जैसे राजहंस निरवारे दूध जलकों; तैसे जेदज्ञान निज जेदक शक्तिसेंति, निन्न निन्न करै चिदानंद पुदंग लकों; अवधिकों ध्यावै मनपर्यंकी अवस्था पावै, उमगिके आवै परमावधि केवलकों; याही जांति पूरन सरूपको उद्योत धरै, करै प्रतिबिंबत पदारथ सकलकों ॥ १०० ॥

अर्थ:- जेम एक लाकडाने करवती वेहेरीने वे जाग करेठे. ने जेम राजहंस दूधने पाणी एकठा होय तेने जुदा जुदा करी नाखे ठे. तेम जेने जवितव्य परिषा के जेदज्ञान प्रगटे ते पोतानी जेदक शक्तिवडे चिदानंद तथा पुंज एकमेक होय तेने जुदा जुदा करेठे. अने तेज जेदज्ञान पोताना कृपोपशम माफक पोतानी अवधिने ध्यावे एटले पोतानी अवधि ज्ञानरूप पर्यायने पामे, पठी तेहिज जेद ज्ञानथी विशुद्ध थयेलुं मनपर्याय अवस्थाने पामे; अने तेथी विशुद्ध थईने परमावधि सुधी पोचे; एम वधते वधते जेदज्ञान थकी पोतानुं पूर्ण स्वरूप उद्योतवंत धारण करे, एटले केवल अवस्था धारे; अने सर्व पदार्थने प्रतिबिंबित करे ॥ १०० ॥

इती श्री समयसार नाटकनो बीजो अजीवद्वार बालावबोध सहित समाप्त थयो.

दोहरा:- यह अजीव अधिकारको, प्रगट बखान्यो मर्म; अब सुनु जीव अजीव के, करता किरिया कर्म. ॥ १०१ ॥

अर्थ:-अजीव द्वार एरीते समजावीने कह्यो अने एनुं रहस्य ए ठे के अजीव पदार्थ जाणीने तेथकी जीव पदार्थ जुदो जाएवो; तेनुं वर्णन कखुंठे. हवे जीव

नेविपे कर्त्ताकर्मक्रियानो विचार अने अजीवनेविपे पण कर्त्ताकर्मक्रियानो विचार गुरु कहेवे ने शिष्य ज्ञानलेवे ॥ १०१ ॥

हवे कर्त्तापणामा जीवनी मिथ्या दृष्टि ठे ते चेदज्ञानथी बुटे, माटे चेदज्ञाननु माहात्म्य कहेवे -अथ चेद ज्ञान माहात्म्य बर्नन -

सर्वथा इकतीसा -प्रथम अज्ञानी जीव कहे मे सदीव एक, दूसरो न और मे ही करता करमको, अतर विवेक आयो आपापर चेद पायो, जयो बो गयो मिटी जारत जरमको, नासे ठहो दरबके गुण परजाय सब, नासे डख लख्यो मुख पूर न परमको, करमको करतार मान्यो पुदगल पिन, आपु करतार जयो आत्म धरम को ॥ १ ॥ जाहि समै जीव देहबुद्धिको विकार तजे, वेदत सरूप निज चेदत जरमको, महा परचम मति ममन अखम रस, अनुनौ अन्यास परकासत परम को, ताही समै घटमे न रहै विपरीत जाव, जैसे तम नासे जानु प्रगट धरमको, ऐसी दशा आवै जब साधक कहावै तब, करता व्है कैसे करै पुजल करमको ॥३॥

अर्थ -प्रथमथी अज्ञानी जीव जे ठे, ते पोताना रूपनी नूनवडे एमज कहेवे के निरतर कर्मनो कर्त्ता हुंज ठुं, बीजो कोई नथी एरीते जीवनी अपेक्षा लईने कर्मनो कर्त्ता बनेवे पढी जारे घटमा विवेक प्राप्त थाय, त्यारे निजरूपनो चेद स मज्यो एटले बोध थयो, अने त्रम के० मिथ्यातनो खेल मटी गयो, ने त्रम नाश थता ठए इव्यना गुण पर्याय आत्मानेविपे जासवा लाग्या, कृण कृण अवस्था चेद ते पर्याय कहीए अने पूर्णपुरुष जे ठे तेनुं मुख दीवुं, तेणे करीने कर्मनो कर्त्ता पुजलपिन मान्यो अने पोते अकर्त्ता थयो अने आत्मिक धर्म जे ज्ञायकता, वेदकता, तथा चेतनता इत्यादिक स्वभावनो हु पोते कर्त्ता तु एम मान्यु, एटले कर्मनो अकर्त्ता अने पोताना स्वभावनो कर्त्ता एम केहेवा लाग्यो ॥ १ ॥

जे प्रस्तावे जीव ठे, ते श्रेणीनु आरोहण करे, अप्रमत्तता पामे, देहबुद्धिनो प्रकार तजे, एटले बाह्यात्माने पोतापणे जाणवो ए विकार ठावे, ने पोतानुं स्व रूप जुडंज वेदे, अने त्रमनो चेद करे, घणी तीक्ष्णबुद्धिनो शोचानु करनार, अने जेनो रस अखम ठे, पूर्ण रसस्वाद ठे, एवो जे शुद्धात्मानो अनुभव ठे, तेनो अन्यास करी अंत परमात्मानो प्रकाश करे तेज प्रस्तावे घटपिन्मा विपरीत जाव रहे नही, एटले अहबुद्धि वडे जे अकर्त्ताने कर्मनो कर्त्ता करी मान्यो ए विपरीत जाव हतो ते रहे नही ते उपर दृष्टात कहेवे -जेम जानुर्म के० सूर्यना ती कृण तेजना प्रकाशवाथी तम जे अधिकार ते सर्व नाश पामेवे, तेम एवी अप्र

मत्त दशा ज्यारे प्राप्त थाय, त्यारे ते आत्मस्वजावनो साधक थयो; ते वखत कर्म नो कर्त्ता केम थाय ! अने पुद्गलरूपी कर्मने केवी रीते करे ! एनो अहीं उपयोग नथी. ॥ ३ ॥

हवे अहीं प्रथम आत्माने कर्मनो कर्त्ता मानीने पढी तेने अकर्त्ता मानवो ते ज्ञानना सामर्थ्य वडे बनेवे ते कहेवे:-अथ ज्ञानसामर्थ्यवर्णनः--

सवैया इकतीसा:- जगमें अनादिको अज्ञानी कहै मेरो कर्म, करता में याको किरियाको प्रतिपाखी है; अंतर सुमति नासी जोगसों नयो उदासी, ममता मिटाय परजाय बुद्धि नाखी है; निर्जै सुचाउ जीनो अनुजौके रस जीनो, कीनो व्यवहार दृष्टि निहचैमें राखी है; नरमकी दोरी तोरी धरमको नयो धोरी, परमसों प्रीति जोरी करमको साखी है ॥ ४ ॥

अर्थ:- संसारनेविषे जीव अनादिकालधी अज्ञानीज ठे, ते कहेवे के गुन अने अगुन कर्मनो कर्त्ता हुंज हुं क्रियानो प्रतिपद्धी के० कर्मनी क्रियानो पहराख नारो हुं, पढी ज्यारे अंतरमां सुमतीनो नास थयो, अने मन वचन तथा काया ना योगथी उदास थयो, एढले ए योगने पररूप समज्यो, तथा ए योगनी ममता मटी गई. अने परजाय बुद्धि के० मन वचन अने कायाना योगनी जे बुद्धि ते ना खी दीधी; अने इव्यबुद्धि राखीने आत्मानो जे निर्जय स्वजाव ठे, तेनुं ग्रहण कीधुं अने ए स्वजावनो जे अनुनव रस तेमां जीनो के० मग्न थई रह्यो. अने सर्व व्यवहारमां प्रवृत्ति करी रह्योवे; पण दृष्टिमां श्रद्धा तो निश्चयमां राखी ठे, एम करतां नर मनी दोरी तोडी नाखी, एवुं ढग्नस्थपणुं सूकी दीधुं, अने आत्मिक धर्म जे पोतानो स्वजाव तेनो धोरी के० धरनारो थयो; परम साथे प्रीति जोडी, एढले सिद्धपदमां प्रीति राखीने कर्मनो साखी थयो; एढले पुज्जकर्मने करे तेनो साह्वी थयो ठे. ॥४॥

शिष्य पूछेवे के, चेतन तथा अचेतन एकक्षेत्रमां रहेवे, अने कर्म करेवे, त हां चेतनने कर्मनो अकर्त्ता केम मनाय ? गुरु कहेवे के, ज्ञानशक्तिवडे अकर्त्ता मनाय. ते कहेवे:- अथ जेदज्ञानको सामर्थ्यपनो कथन:-

सवैया इकतीसा:- जैसो जो दरब ताके तैसै गुन परजाय, ताहुसों मिलत पैं मिले न काहु आनसों; जीव वस्तु चेतन करम जड जाति जेद, अमिल मिलाप ज्यों नितंब जुंरे कानसों; एसो सुविवेक जाके हिरदे प्रगट नयो, ताको चम गयो ज्यों तिमिर नग्यो जानसों; सोइ जीव करमको करतासौ दीसे पैं अकरता कह्योहै शुद्धताके परवानसों. ॥ ५ ॥

અર્થ - જે જેવું ઇચ્છ્ય હોય તેના તેવા ગુણપર્યાયિ હોય છે, તે તેજ ઇચ્છ્યસાથે મળેછે, પણ બીજા ઇચ્છ્યસાથે મળતા નથી, જેમ કોઈ સ્નિગ્ધગુણવદે ધૃતાદિક ઇચ્છ્ય પોતાના પર્યાયથી સ્નિગ્ધ ગુણવાલા ઇચ્છ્યસાથે મળે, પણ રુદ્ધ ગુણવાલાસાથે મળે નહીં, તેમ એ જીવ વસ્તુ ચેતનજાતિ છે, અને કર્મ જે છે તે જડજાતિ છે, એવો જાતિજેદ છે તેથી ચેતન તથા જડને અમિલનતા છે, પણ કાર્ક યુક્તિ મિલાવ નથી. જેમ કેડના જાગની નીચે પશ્ચિમ પ્રદેશ નિતવ છે, તે ઉપર રહેલા કાનસાથે કેમ મળે? એવો ગુણપર્યાયનો વિવેક જેના હૈયામા પ્રગટ થયોછે, તેના હૈયામા પૂર્વનો ઉપજેલો ભ્રમ નાશ પામ્યો, તે ઉપર દૃષ્ટાત કેહેછે કે, જેમ સૂર્યનો ઉદય થવાથી અધકાર નાસેછે, તેમ નાશ પામેછે, એવા વિવેકવાલો જીવ જે છે તે કર્મનો કર્તા તો દેખાયછે પણ શુદ્ધતા જે પોતપોતાના ઇચ્છ્યની ગુણ પરિણતિ તેના પ્રમાણથી જીવને કર્મનો અકર્તાજ કહ્યો ॥ ૫ ॥

હવે જીવ અને પુજ્જના લક્ષણના જેદ દેખાડીને એજ વાત દઢ કરેછે -

અથ જીવપુજ્જનલક્ષણજેદકથન -

ઢળ્ય ઉદ - જીવ જ્ઞાનગુણસહિત, આપગુણ પરગુણ જ્ઞાયક, આપા પરગુણ ન લાંચે, નાંહિ પુજ્જ હિ લાયક, જીવરૂપ ચિદ્રૂપ, સહજ પુદગલ અચેત જડ, જીવ અમૂરતિ મૂરતીક પુદગલ અતર વડ, જબલગ ન હોઈ અનુજો પ્રગટ, તબલગુ મિથ્યામતિ લસે, કરતાર જીવ જડ કરમકો, સુબુધ વિકાશક ભ્રમ નસે ॥ ૬ ॥

અર્થ - જીવજે છે તે જ્ઞાનગુણસહિત છે, અને જેમ પોતાના ગુણનો ગ્રાહક છે તેમજ પારકા ગુણનો પણ ગ્રાહક છે અને એજ ગુણના જેદે કરીને પોતાને તથા પરને લાંચે કે છુએ, એવી કલા શક્તિ લાયક પુજ્જ ક્યારે પણ બની શકે નહીં જીવનું સ્વરૂપ ચિદ્રૂપ કે ચેતનારૂપ છે, અને પુજ્જતો સેહેજ નાવે અચેતનારૂપ છે, એટલે જડ છે વલી જીવ અમૂર્તિ છે અને પુજ્જ મૂર્તિ છે, એ મોટું અતર એ બને વચ્ચે જ્યાંસુધી શુદ્ધચેતનનો અનુનવ પ્રગટ ન થાય ત્યાંહાંસુધી મિથ્યામતિ લસે કે દીક્ષિત હોયછે અને જડસ્વરૂપી કર્મનો કર્તા જીવ છે, તે ભ્રમબુદિ છે, પણ એ અનાદિકાલનો ભ્રમ તે સુબુદિના વિકાશ થવાથી નાશ પામેછે ॥ ૬ ॥

હવે કર્તા કર્મ અને ક્રિયા એ ત્રણે સ્વરૂપ કહેછે - અથ કર્તાકર્મક્રિયાસ્વરૂપકથન -

દોહરા - કરતા પરિનામી દરવ, કરમરૂપ પરિનામ, કિરિયા પરજેકી ફિરનિ, વસ્તુ એક ત્રય નામ. ॥ ૭ ॥

અર્થ - રૂપાંતરને જજે તે પરિનામી કેહેવાય, એવું જે ઇચ્છ્ય, તે કર્તા કહિયે, રૂપાં

तर यावुं ते परिणाम, अने कर्मनुं स्वरूप कहिये; अने पर्यायनुं क्रमे क्रमे फरवुं तेने क्रिया कहिये. ए रीते कर्त्ता कर्मने क्रिया एवां त्रण नाम ठे पण वस्तु तो एकज ठे. ७

हवे कर्त्ता, कर्म, ने क्रिया ते केहेवामां नाम निन्न निन्न ठे पण वस्तु एकज ठे ते कहेवे:-अथ कर्त्ताकर्मक्रियैकत्वकथन:-

दोहरा:-कर्त्ता कर्म क्रिया करै, क्रिया कर्म करतार; नाउ जेद बहु विधि जयो, वस्तु एक निरधार ॥ ८ ॥

अर्थ:-कर्त्ता त्यारे केहेवाय के ज्यारे क्रिया करे, अने क्रिया त्यारे केहेवाय के ज्यारे कर्म करे, एम नाम जेद जातजातनो पड्यो पण करवाथी कर्त्ता, करवाथी कर्म ने करवाथी क्रिया ए त्रणे एकज वस्तु ठे. ॥ ८ ॥

हवे एक कर्म क्रियानो कर्त्ता एकज होयठे, ते स्थापन करेवे:-अथ कर्त्ता कर्मक्रियाप्रतिस्थापना:-

दोहा:-एक कर्म कर्तव्यता, करै न कर्त्ता दोय; दुधा दरब सत्ता सुतो, एक नाव क्यों होय. ॥ ९ ॥

अर्थ:-ए वात तो खुद्वी ठे के, एक कर्मनी कर्तव्यता के० क्रिया ते एकज हो यठे. अने तेनो कर्त्ता पण एकज होयठे, पण बे कर्त्ता एकज क्रियाना करनार न होय. अही चेतन इव्यसत्ता अने पुजलइव्यसत्ता ते तो दुधा के० बे प्रकारें जुदी जुदी ठे, ते माटे एक नाव एक कर्म केम बने ? ॥ ९ ॥

हवे कर्त्ता कर्म ने क्रियानो विचार कहेवे. अथ कर्त्ताकर्मक्रियाविवरण:-
सवैया इकतीसा:- एक परिणामके न करता दरब दोय, दोय परिणाम एक दर्ब न धरतु है; एक करतूति दोइ दर्ब कबहों न करै, दोई करतूति एक दर्ब न करतु है; जीव पुदगल एक खेत अवगाही दोई, अपने अपने रूप कोउ न टरतु है; जड परिणामनिको करता है पुदगल, चिदानंद चेतन सुजाउ आचरतु है ॥ १० ॥

अर्थ:-एक परिणामना बे इव्य कर्त्ता न होय, अने एक इव्य जे ठे ते बे परिणाम धारण करे नही; ए रीते बे इव्य मजीने एक करतूती के० क्रिया क्यारे पण नज करे. तेमज एक इव्य बे क्रिया पण नहीज करे; ए व्यवस्था बुद्धि कहे वा जायक कहेवे के, जीव अने पुदगल एकमेक थईरह्यां ठे; तेशी ए बंने एक क्षेत्रावगाही थया पण पोत पोताना स्वजावथी कोई टले नही; तेशी पुजल जे ठे ते जड ठे ते जडपरिणामनोज कर्त्ता थाय; अने चिदानंद चेतन ठे ते चेतन स्व जावने आचरे ॥ १० ॥

‘हवे सम्यक्तत्त्वस्थामां’ कर्मनो - अर्कर्ता अने मिथ्यात्वस्थानेविषे कर्मनो कर्ता ठे एमं कहेवे - अथ सम्यक्तमिथ्याकथन -

सर्वैया इकतीसा - महा ठीठ डखको वसीठ पर दर्वरूप, अध कूप काडुपे निवाखो नहि गयो है, ऐसो मिथ्याजाव लग्यो, जीवकों अनादिहीको, याही अहं बुद्धि लिये नाना जाति जयो है, काहू समै काहूको मिथ्यात अधकार चेद, ममता ठेदि शुद्ध जाव परिनयो है, तिनही विवेक धारि बंधको विलास मारि, आत्म सकतिसों जगत जीति जयो है ॥ ११ ॥

अर्थ -- महाधृष्ट अने डखनो पढु आत्मइव्य ते परइव्य के० पुज्जइव्य जेनुं रूप ठे, पिम ठे, अने जेमा सत्य दृष्टि पोची शकती नथी, तेमाटे अधकूप समान ठे, अने कोईथी निवारण नथी थतो, एवो मिथ्याजाव जे मिथ्यात्व मोह कर्म ते जीवने अनादि काल थकी जागेलु ठे, एथी परइव्य तरफ जीवनी अहंबुद्धि लागी, तेथी जीव नाना प्रकारनो थयो. अने कोई समये यथाप्रवृत्तिकरणना वखते कोई जव्यजीवनो मिथ्यात अधकार चेदायो, ते मिथ्यात्वग्रंथि जेदीने अने सर्वे कार्यनेविषे जे अहंबुद्धिवडे रहेली ममता हती, तेने जेदीने शुद्ध चिदानंद जावमाज परिणामी रह्यो, ते समये ते जव्यजीव चेदविज्ञान के० जड चे तननो विवेक धारण करीने अविरति, कपाय, योग तथा प्रमाद ए जे बंधनाहेतु हता, तेनो विलास ठोडीने आत्मशक्तिवडे एटले पोताना वीर्यबलवडे जगतने जीति लीयेठे, जगतथी निरालो थाय ठे ॥ ११ ॥

हवे जेम कर्मनो कर्ता आत्मा नथी तेम ए कर्म आत्माना करेला नथी, अने कर्ता ने कर्म एक रूपज ठे ते केहेवे - अथ यथा कर्म तथा कर्ता एकरूपकथन -

सर्वैया इकतीसा - शुद्धजाव चेतन अशुद्धजाव चेतन डुहूको करतार जीव और नही मानीये, कर्मपिम्को विलास वर्न रस गंध फास, करता डुहूको पुदगल पर मानिये, ताते वरनादि गुण ज्ञानावरजादि कर्म, नाना परकार पुज्जरूप जानिये, समल विमल परिणाम जे जे चेतनके, ते ते सब अलख पुरुष यों वखानिये १२

अर्थ -- चेतनानेविषे शुद्ध जाव तथा अशुद्ध जाव जे जाणवामा आवेठे, ते तो परिणामरूप कर्म ठे, तेथी ते वनेनो कर्ता जीवज ठे बीजो कोई कर्ता मानवो नही अने ज्ञानने ढाकबु दर्शनने ढाकबु इत्यादि कर्म पिम्नो विलास ठे, अने वर्ण गंध रस स्पर्श इत्यादि जे कार्य अने कर्म ठे, ए वनेनो कर्ता पुदगलइव्यनेज प्रमाण राखिये, तेणे करीने वर्णादि के० वर्ण रस गंध स्पर्श गुण ठे ते

अने ज्ञानावरण दर्शनावरण प्रमुख जे कर्म ठे ते सर्व नाना प्रकारना पुजलरूप जाणवा; जेम कह्युं ठे के, जोगापयमिपयेसा के० जोगवडे प्रकृतिप्रदेशबंध थाय ने तेनेविषे चेतनना समलपरिणाम के० अशुद्ध परिणाम अने विमलपरिणाम के० शुद्ध परिणाम ए जे कर्मरूपक ठे ते ते सर्व अलक्ष पुरुषरूप ठे, माटे कर्त्ता कर्मने एकज वखाणीए. ॥ १२ ॥

हवे ए वातना रहस्यने मिथ्यादृष्टि जाणे नही, तेना उपर हस्तिको दृष्टांत:-

अथ मिथ्यादृष्टि बर्ननं हस्तिको दृष्टांत:-

सवैया इकतीसा:-जैसै गजराज नाज घासके गरास करि, नहत सुजाय नहि जिन्न रस लियो है; जैसै मतवारो नहि जानै सिखरनि स्वाद, जुंगमें मगन कहै गऊ दूध पियो है; तैसै मिथ्यामति जीव ज्ञान रूपी है सदीव, पग्यो पाप पुन्य सों सहज सुन्न हियो है; चेतन अचेतन डूहूकों मिश्र पिंग लखि, एकमेक मानै न विवेक कबु कियो है. ॥ १३ ॥

अर्थ:-जेम हाथीने अनाज साथे घास जेलवीने घास आपेठे ते खायठे हाथीनो खजाव एवोठे के, घासने अनाजनो जुदो स्वाद लेतो नथी. वली कोई माणस मद्य पीने मतवारो थयो होयने तेने दहीने खांमथी बनेलुं शीखरण जमवाने आपीये ने पुठीये के एनो स्वाद केवोठे तो ते केहेसो के गायनुं दूध पीये तेवोठे. पण तेने दारूनी जुममां जुदा स्वादनी खबर पडती नथी, तेम जीव मिथ्यामतिवालो थईने जोपण अनादि कालनो ज्ञानरूपी ठे एटले ज्ञानमय ठे तो पण पापकर्म अने पुन्यकर्ममां लीन थई रह्योठे, माटे सहज जावे शून्यहृदय थयोठे त्यारे चेतन अने अचेतन जे पुजल ते बेउने मिश्र के० एक पिंग जोईने एकमेक मानेठे; पुजलना जेलथी चेतनने पण पुजलकर्मनो कर्त्ता मानेठे पण कदी विवेकनी नजरथी जोतो नथी. ॥ १३ ॥

हवे जीवने कर्मनो कर्त्ता मानवो ए त्रमवडे मनायठे; ते उपर दृष्टांत आपेठे

अथ त्रमस्वरूपकथनदृष्टांत:-

सवैया इकतीसा:-जैसै महाधूपकी तपतिमें तिसीयो मृग, जरमसों मिथ्याजल पीवनकों धायो है; जैसै अंधकारमांहि जेवरी निरखी नर, जरमसों मरपी सरप मानि आयो है; अपने सुजाय जैसै सागर सुधिर सदा, पवन संजोगसों उठरि अकुलायो है, तैसै जीव जडसों अव्यापक सहजरूप, जरमसों करमको करता कहायो है. ॥ १४ ॥

अर्थ - जेम वैशाक ने जैवना घणा संख्त तापनी गरमीवडे मृग तरस्यो थईने मृग तृपाने जोई तेने जल नरेलुं तलाव मानी ते मिथ्या जलने पीवाने ढोडेढे, त था जेम अंधारे पडेली दोरडीने जोईने कोई मनुष्य जरमवडे तेने साप जाणी मरी जायठे, वली जेम समुझनो स्वभाव स्थिर ठे पण पवनना संजोग थकी उबळतो देखायठे, तेम जीव निश्चय थकी जोता जड वस्तुथी अव्यापक ठे, पण अनादि का जनो सहज रूपी भ्रम तेणे करीने ते जीवने कर्मनो कर्ता कहेढे ॥ १४ ॥

हवे जे सम्यक् दृष्टि थाय ते सम्यक् स्वभावे करीने भ्रम दूर करे, अने जु दो जुदोज नाव जाणे, ते उपर राजहंसपद्मीनो दृष्टात आपेढे अथ सम्यक् दृष्टिस्वभाववर्णन, राजहंसके दृष्टात -

सवैया इकतीसा - जैसै राजहंसके वदनके संपरसत, देखिये प्रगट न्यारो ठी र न्यारो नीर है, तैसै समकितीकी सुदृष्टिमे सहजरूप, न्यारो जीव न्यारो कर्म न्यारोई शरीर है, जब शुद्ध चेतनाको अनुनौ अन्यासे तब, नासै आपु अचल न दूजो उर सीरहे, पूरव करम उदै आइके दिखाई देहि, करता न होइ तिन्हको तमासगीर है ॥ १५ ॥

अर्थ - जेम राजहंसनुं वदन के० मुखनी अदरनी जीन, तेना अडकवाथी दूधने पाणी एकमेक होय ते फाटीने डुध जुडं ने पाणी जुड थाय ठे, तेमज सम्यक्दृष्टिवडे सहजरूपे जीव ठे ते जुदोज जणाय ने कर्म पण जुडंज जणाय, अने शरीर पण जुडंज जणाय, एटले बाह्यात्मा, अंतरात्मा ने परमात्मा एत्रणे जुदा जणाय ज्यारे शुद्ध चेतन अनुभवनो अन्यास करे ल्यारे पोतेज देखाय कर्मादिकनो बीजा कोई साथे जेल नथी पूर्व संचित कर्म जे ठे ते निज स्थिति पूर्ण थये अथवा उदीरणा करी के० कर्म उदै आव्याथी देखाय, पण जीव का ई कर्मनो कर्ता नथी, पण ते कर्मना उदयनो तमासो जुएढे ॥ १५ ॥

हवे शिष्य पूछे ठे के, हे स्वामी जीव तथा पुजल एकमेक थई रह्या ठे, ल्यारे ते उनेविषे एवो जुदो जुदो स्वभाव केम जाणीये ? ल्यारे गुरु तेनो उत्तर आपता पाणि लुं तथा शाकुं दृष्टांत आपेढे अथ कर्तृत्व स्वभाव तमोदक तथा व्यजनको दृष्टात

सवैया इकतीसा - जैसै उसनोदकमें उदक सुनाउ सीरो, आगिकी उसनते फरस ज्ञान लखिये, जैसै स्वाद व्यजनमे बीसत विविध रूप, लोनको सवाद खारो जीन ज्ञान चखिये, तैसै याहि पिम्मे विजावता अज्ञानरूप, ज्ञानरूप जी

व नेद ज्ञानसों परखिये, नरमसों करमको करता है चिदानंद, दरब विचार क रतार जाव नखिये. ॥ १६ ॥

अर्थ:- जेम उल्लोदक के० उनुं पाणी ते पाणीनो पोतानो खजाव तो सीरो के० शीतलज ठे, पण तेनो स्पर्श करता गरम लागेठे. ते गरमी आगनी ठे; अने स्वादिष्ट व्यंजन के० शाकमां जात जातनो स्वाद होय ठे अने लोन के० निमक नो खारो स्वाद जुदोज जणाय ठे, ते जीन ज्ञानवडे जणाय ठे; तेमज घटपिंममां विजावता जे कर्मनी साथें चेतननुं मलबुं तेतो जेम में आ कीधुं एम मानबुं एतो अ ज्ञानरूप ठे. अने जीव ठे ते शुद्ध ज्ञानरूपी ठे, एनेतो शुद्ध जाणवो एज एनुं कार्य ठे ए वात नेदज्ञान वडे जणाय ठे. ए चिदानंद जे ठे तेने कर्मनो कर्ता मानवो ते भ्रमवमे मनाय ठे! पण इव्यनो विचार करतां एनो कर्ता जाव बने नही प ए ज्ञाता जावज बने ए रहस्य ठे. ॥ १६ ॥

हवे निश्चय प्रमाणवडे जे जेनो कर्ता ठे तेने जुदो बतावेठे. अथ कर्तृत्वविवरणः

दोहा:- ज्ञानजाव ज्ञानी करै, अज्ञानी अज्ञान; दरब करम पुदगल करै, यह निहचै परवान. ॥ १७ ॥

अर्थ:- ज्ञानी होय तेतो ज्ञानजाव करे एटले जाणवारूपजे कार्य ठे ते करे ठे; अने अज्ञानी होय ते हुं कर्ता हुं एम मानी अज्ञानजाव करेठे; इव्यरूप जे कर्म ठे तेने पुजज करेठे, निश्चेप्रमाणमां एबुं स्पष्ट ठे. ॥ १७ ॥

शिष्य पूछेठे के हे स्वामी ज्ञानजाव ज्ञानी करे ए वात केहेतां ज्ञाननो कर्ता जी व ठरेठे, ते कया नयथी ठरेठे? तेनो उत्तर गुरु आपेठे:-अथ व्यवहार कर्तृत्वकथन.

दोहा:- ज्ञानसरूपी आत्मा, करे ज्ञान नहि उर; दर्व कर्म चेतन करै, यह विवहारी दौर. ॥ १८ ॥

अर्थ:- आत्मा ज्ञानस्वरूपी ठे माटे ज्ञानने तो तेज करे, पण बीजो नही. ए निश्चय. अने जे एम कहेठे के, इव्यकर्मनो करता पण चेतन ठे तेतो व्यवहारमां कहेवाय. ॥ १८ ॥

हवे शिष्य प्रश्न:- कर्तृत्वकथन:-

सवैया तेईसा:-पुदगल कर्म करै नहि जीव कही तुम में समुझी नहि तैसी; कौन करै यह रूप कहो अब, को करता करनी कहु कैसी; आपुहि आपु मिलै बिबुरै जड क्यों करि मोमन संशय ऐसी; शिष्य संदेह निवारन कारन बात क है गुरु है कहु जैसी. ॥ १९ ॥

अर्थ --हवे शिष्य पूछे ठे के, जीवने निश्चयनयथी ज्ञाननो कर्त्ता कह्यो ने कर्मनो अकर्त्ता कह्यो, तेनुं शु कारण ? हे गुरु पुज्जल इव्यरूप कर्मने जीव करे नही एवी जे वात तमे कही, ते वात हुं यथार्थी समज्यो नही ए पुज्जलरूपी कर्मनो स्वभाव करे ? इहा कर्त्ता तो उरावता नथी अने तेनी क्रिया केवी ठे ते कह्यो. वली पुज्जल कर्मनो कर्त्ता पुज्जलनेज बनावोठो त्यारे कर्त्ता कर्म बंने जड थया, ते पोतानी मेले मल्लु तूटा थालु केम बनीशके ? ए मारा मनमा सदेह ठे. शिष्यना सदेह निवारवाने आ प्रश्ननो यथार्थी उत्तर गुरु हवे कहेठे:- ॥ ११ ए ॥

अथ गुरु उत्तर कथन -

गोहा - पुदगल परिणामी दरब, सदा परिणमै सोय, याते पुदगल करमको, पुदगल कर्त्ता होय ॥ १० ॥

अर्थ - हे शिष्य, पुदगल जे ठे ते परिणामी इव्य ठे कृण कृणमा तरेहवार बनी जायठे तेमाटे सदा परिणामी रह्यो ठे ते युक्तिथी पुज्जलिक कर्मनो कर्त्ता पुज्जल थई शकेठे. ॥ १० ॥

अथ पुन शिष्य प्रश्न -

अडिल ठंठ - ज्ञानवतको जोग निर्जरा हेतु है, अज्ञानीको जोग बंध फल हेतु है, यह अचरजकी बात हिये नहि आवही, वूजै कोऊ शिष्य गुरु समुजावही ॥ ११ ॥

अर्थ -हवे शिष्य पूछेठे के, ज्ञानभाव ज्ञानी करे एवु कहेवाथी जोग निर्जरारूपी थाय ठे ते केम ? ज्ञानी जोग जोगवे ते कर्मनी निर्जरा करेठे, त्यारे तो ज्ञानीनो जोग निर्जरानो हेतु ठे अने अज्ञानी जे जोग जोगवे ते कर्म बंधन करेठे, त्यारे तो अज्ञानीनेज जोग बंध फलदाई कह्यो एतो अचरजनी बातठे, केमके जोग जोगववा मां समान होय ने एकनो जोग निर्जरानो कारक अने बीजानो जोग बंधनो कारक एम केम बने ? अने ए वात हृदयमा उसती नथी थालु शिष्यनु केहेतु सा जलीने गुरु तेनो उत्तर कहेठे - ॥ ११ ॥

अथ गुरु उत्तर कथन -

सर्वपा इकतीसा - दया दान पूजादिक विषय कपायादिक, दोहु कर्म जोग पै डूहको एक खेतु है, ज्ञानी मूढ करम करत दीसे एकसे पै, परिणाम जेद न्यारो न्यारो फल हेतु है, ज्ञानवत करनी कर्त पै उदासीन रूप, ममता न धरे ताते निर्जराको हेतु है, वहे करतूति मूढ कर्त पै मगन रूप, अथ जयो ममता सो बंध फल हेतु है ॥ १२ ॥

અર્થ:--દયા પાત્રવી, દાન દેવું, પૂજા પ્રમુખ કરવી, એક એવી રીતના કર્મ છે, અને પાંચ ઇંદ્રિયોના વિષયનું સેવન કરવું, કપાયનું સેવન કરવું; એક એવી રીતના કર્મ છે, એ બંને કર્મનો સંસારમાં જોગ છે, પણ ક્ષેત્ર એક છે, તેથી બંને બંધરૂપ છે. અને જ્ઞાની પણ એ વે કર્મ કરે છે, તથા અજ્ઞાની પણ કરે છે, અને એ કર્મ કરતાં તો જ્ઞાની અજ્ઞાની એક સરસાજ દેવાય છે, પણ એના પરિણામ નેદ જુદાં જુદાં છે માટે એ કર્મનું ફલ જુદો જુદો આપે છે. જ્ઞાનવાન જે કર્મ ક્રિયા કરે છે, તે ઉદાસીન રૂપ થઈને કરે છે, એટલે એની મેલે ઉદય આવેલું કર્મ કરે છે, પણ મમતા ધરતો નથી; એ માટે નિર્જરાનો હેતુ છે. અને એજ કર્મ ક્રિયા મૂઢ કરે છે, પણ એ ક્રિયા કરવામાં આનંદ રૂપ રહે છે; ને નિજાત્મ શુદ્ધિને વિસરી જાય છે; એટલે અંધ જેવો બની જાય છે, અને મમતા ધારણ કરે છે, તેથી બંધ ફલને લિયે છે; એજ માટે અજ્ઞાની અજ્ઞાનનો કરતા ઠરે છે. ॥ ૧૧ ॥

હવે કુંજારનું દૃષ્ટાંત આપીને મૂઢનું કર્તાપણું શિઠ કરે છે:—

અથ મૂઢ કર્તૃત્વ કથન કુંજાર દૃષ્ટાંત:—

ઠપ્પય ઠંદ:—જ્યોં માટીમહિ કલસ, હોનકી શક્તિ રહે ધ્રુવ; દંમ ચક્ર ચીવર કુંજાર બાહિજ નિમિત્ત હુવ; ત્યોં પુદગલ પરવાનુ, પુંજ વરગના નેપ ધરિ; જ્ઞાની વરનાદિક સરૂપ વિચરંત વિવિધ પરિ; બાહિજ નિમિત્ત બહિરાતમા, ગદ્દિ સંસૈ અજ્ઞાન મતિ; જગમાંહિ અહંકૃત જાવસોં, કરમ રૂપ ઠહે પરિનમતિ. ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:—જેમ કલસરૂપ કાર્ય થવામાં માટી ડ્રવ્યની શક્તિ ધ્રુવ કે ૦ નિશ્ચય છે. અને તે કાર્યનેવિષે તેને ફેરવવાનો દંમ અને ચક્ર કે ૦ ચાકને ચીવર ઉતારવાની દોરી ને કુંજાર એ સર્વ બાહ્ય નિમિત્ત થયા. તેમ પરમાણુ પુજ્જલનો પુંજ તે બંધપણું ધરીને કાર્મણવર્ગણાનો નેપ ધરીને જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, વેદનીય, મોહનીય આઠણો નામકર્મ ગોત્રકર્મ અંતરાય એ સ્વરૂપે વિવિધ કે ૦ જાત જાતનો પુજ્જલ સ્વંધ વિચર્યો અહીં બહિરાતમા એટલે દેવ મનુષ્યાદિરૂપી બાહ્યાત્મા બાહ્યનિમિત્ત થઈને; જ્ઞમ રૂપી અજ્ઞાન ગ્રહીને અંધી કારણ બન્યો; ત્યારે જગતમાં અહંકારબુદ્ધિની સંગતિ તેહિજ પુજ્જલસ્વંધ કર્મરૂપ બનીને પરિણમ્યો છે. ॥ ૧૩ ॥

હવે નિશ્ચે જીવનું અકર્તાપણું માનીને એના અનુજવમાં રહેવું તેનું માહાત્મ્ય કહે છે:—

અથ શુદ્ધાનુજવ મહાત્મ્ય કથન:—

સવૈયા તેઈસા:— જે ન કરે નયપદ્ધ વિવાદ ધરે ન વિષાદ અલીક ન જાસૈ; જે ઉદવેગ તજે ઘટ અંતર, શીતલજાવ નિરંતર રાસૈ; જે ન ગુની ગુન નેદ વિચારત,

आकुञ्जता मनकी सब नाखे, ते जगमें धरि आत्मध्यान अखंमित ज्ञानसुधारस चारखे
अर्थ - जेम मिथ्याती लोक पोतपोताना नयनों पढ़ धरीने पोतपोताना विवाद क
रेते तेम न करता जे सहज आनदमारहेते, ने विपाद धरता नथी, अने ऊठुं बोल
ता नथी, अने दुष्ट ध्यान धरता नथी एटले उदवेगनो त्याग करेते, अने हमेश
पोताना हृदयनेविषे गीतल जाव राखेते, ने एवा शुद्ध आत्माना अनुभवमां मलेते
जेथी आत्मा गुणी ठे ने ज्ञानगुण ठे, एवो जेने जेद विचार रह्योज नथी, अने
विकल्प के० व्याकुञ्जताने मनमाथी काढी नाखे, एवा जे शुद्ध अनुभवी थाय, तेज
आत्मध्यान धरीने जगतनेविषे सपूर्ण केवल ज्ञानरूप अमृत रस तेने चाखेते १४

हवे निश्चय नय थकी अकर्तापणानी स्थापना अने व्यवहार नयवडे कर्ताप
णानी स्थापना प्रमाण करी बतावे ठे - अथ निश्चय व्यवहारनय प्रमाण स्थापना -
सर्वथा इकतीसा - विवहार दृष्टिसौं विलोकित बंध्योसो दीसे, निहचे निहार
त न बांध्यो यह किनही, एक पक्ष बंध्यो एक पक्षसो अवध सदा, दोउ पक्ष अपने
अनादि धरे इनही, कोउ कहं समल विमल रूप कोउ कहं, चिदानन्द तैसोई व
खान्यो जैतो जिनही, बंध्यो मानं खुयो मानं दुहुनको जेद जानं, सोई ज्ञानवत
जीव तत्व पायो तिनही ॥ १५ ॥

अर्थ - चतुर्गतिरूप संसारमा भ्रमण करवानो आत्मानो व्यवहार जोइए तो
आत्मा कर्ताज देखाय ने बंधमा पण जणाय, अने निश्चयनयवमे ज्ञाननोज क
र्ता अने ज्ञानस्वरूपी जोइये तो एज आत्मा कशामां बंधायलो नही जणाय, तेथी
एकजो व्यवहार पढ़ ग्रहीये तो आत्मा बंधमा ठे, ने एकजो निश्चयपढ़ ग्रही
ये तो आत्मा सदा अवध जणाय, एवा बने पढ़ अनादिकालना ग्रहण कीया ठे.
कोई व्यवहारनयवाजो होय ते जीउने समल कहेते, ने कोई निश्चयनयवालो होय
ते एने विमल कहेते पण जेणे जेबु पोतानी बुद्धिथी चिदानन्दने चलाएषो तेवोज
चिदानन्दने हवे जे सम्यक्दृष्टि होय तेतो आत्माने बंधायलो पण माने, अने
अबंधपण माने, पण ए मानवामां वेदुनयनो जेद जे जाणे तेज ज्ञानी केहेवाय,
अने तेवोज जीव तत्वनु स्वरूप उजग्युते ॥ १६ ॥

हवे बेउ नयने समान राखीने समकित राखेथी समरस जायमां रह तेनी प्र
शंगा करेते - अथ समरसी जाय प्रगता कथन -

सर्वथा इकतीसा - प्रथम नियत नय दूजो विवहार नय, दुहुनो फजायत अ
नत जेद फलेंदं, ज्यो ज्यो नय फलें त्यो त्यो मनरे कजोले फलें, चयज सुनाय

लोका लोकलों उठलै हैं; ऐसी नय कहु ताको पहु तजि ज्ञानी जीव, समरसी नये एकतासों नही टलै है; महा मोह नासै शुद्ध अनुजो अन्यासै निज, बल परगा सै सुख रासि माहिं रलै है ॥ १६ ॥

अर्थ:-पहेलोतो निश्चय नय ठे, अने बीजो व्यवहार नय ठे; ए बेउ नयने एक एक डव्य साथे फलाविये ल्यारे अनंत डव्यनी अपेक्षाने लीधे नयना अनंत जेद फले ठे. हवे ए नयना अनंत जेद मननाज विचारथी फले ठे, तेथी जे म जेम नयनुं फलाव थाय तेम तेम मनना तरंग पण अनंत जेदे फलेठे, अने म नना कलोल जेटला होय तेटला चंचल स्वभावमनना थई जाय, एनुं प्रमाण पट गुणी हानी वृद्धि लेखे लोका लोक प्रदेश परिमाण होय एवी जे नय कहु के० नय ने अंगीकार करी तेनो पहुपात त्यजीने जे ज्ञानी जीव समरसी जावमां रह्या अने सयला नयना विस्तारमां चेतनानी एकता होय तेथी टले नही ते तो समरसी जा व वाला महा मोह के० जमनो नाश करीने अने शुद्ध चिदानंदना अनुभवनो अ न्यास करीने, एटले कृपकश्रेणी आरोहण करीने परमात्मानुं जे बल ठे तेनो प्र काश करीने सुख राशी जे मोहु पद ठे तेनेविषे मली जायठे ॥ १६ ॥

हवे निश्चय व्यवहार बतावीने पोतपोतानुं जे सत्य स्वरूप लक्षण ठे ते हिज कहेठे:-अथ सम्यक् स्वरूप लक्षण कथन:-

सवैया इकतीसा:-जैसे काहु बाजीगर चौहटे बजाई ढोल, नाना रूप धरी के जगल विद्या गानी है; तैसे में अनादिको मिथ्यातके तरंगनिसों जरममें धाई बहु काइ निज मानी है; अब ज्ञान कला जागी जरमकी दृष्टि जागी, अपनी प राई सबसों जु पहिचानी है; जाके उदे होत परवान एसी जाति नई, निहचे ह मारी ज्योति सोई हम जानी है. ॥ १७ ॥

अर्थ:-जेम कोई बाजीगर चोटामां ढोल वगाडीने जात जातना रूप धरीने पोतानी जगल विद्या प्रसारे ठे, ने तेने लोको साची मानेठे, ते रीते हुं अनादी कालथी मिथ्यात तरंग के० दहेरोमां मगन बनी रह्यो तेथी जगलविद्या जो नाराने न्याये जर्ममां धायो थको घणी कायाउ पामीने पोतानी मानी लीधी हती, ते हाल मने ज्ञान कला प्राप्त थवाथी जरमनी दृष्टि दूर थई गई, ल्यारे पोतानी त था पारकी सोंज के० सामग्री ते सर्वने ओलखी लीधी, जे ज्ञान कलाना उदय थवाथी वस्तुनुं परमाण थायठे एवी रीत थई तेथी पोतानी परंपरानी शुद्धि आवी, एवा निश्चयथी अमारी ज्योति जे अमारुं स्वरूप तेने अमे ओलखी लीधुं १७

हवे जे ज्ञाता होय ते सम्यक् स्वरूपने शुद्ध अनुभवनेविषे विचारि लिये, ते कहे ठे -अथ शुद्धानुभव वितन ज्ञान विलास -

सवैया इकतीसा -जैसे महा रतनकी ज्योतिमें लहरी उठे, जलकी तरंग जैसे लीन होइ जलमे, तैसे शुद्ध आत्म दरबपरजाय करी, उपजे बिनसे थिर रहे निज थल में, ऐसे अविकलपी अजलपी आनंद रूपी, अनादि अनंत गहि लीजे एक पलमे, ताको अनुभव कीजे परम पिकप पीजे, बंधको विलास मारि दीजे पुद्गलमे॥ १७॥

अर्थ -जेम हीरा, लाल पद्मा अने रत्ननी ज्योतिमा लहरी उठे, ने ज्योतिमाज समाई जायते, वली जेम पाणीना मोजा पाणीमाज समाई जाय, तेम शुद्ध आत्म इव्य ना जे ज्ञान प्रमुख गुणना पर्यायते ते समये समये उपजे ठे ने वणसेठे, अने इव्य पोताना इव्य स्थानने विपेज रहेठे उपजबु ने वणसबु ए विकल्प पर्यायने आश्रये थाय ठे, पण इव्यमां तो थिरता रही ठे इव्यमा विकल्प नथी माटे जे अवि कल्पक अने अजलपी के० स्थिरठे सर्वथा वचन गोचर नथी, अने आनंदरूपी ठे, तेथी सहज समाधि मईठे, एबु कोई आत्म इव्यठे तेतुं अनादि अनंत काल सुधी एक रूपमा ग्रहण करबु, अने तेज इव्यनो अनुभव करवो, एटले तेने विपेज उपयो ग राखवो, ए अनुभवमां परम पिकप के० परम अमृतरस उपजे ठे ते पीवो. अ ने जे आश्रव बंधनो विलास आत्मामा ठे तेने पुज्जनी सामग्रीमां नाखी देवो, एटले पुज्जरूप जूड़ज ठे ॥ १८ ॥

हवे आत्मानो शुद्ध अनुभव परम पदार्थ ठे, तेनी प्रशंसा करेठे -अथ अनुभव प्रशंसा -

सवैया इकतीसा -दरवकी नय परजाय नय दोव नय, श्रुत ज्ञानरूप श्रुतज्ञान तो परोप है, शुद्ध परमात्मको अनुजो प्रगट ताते, अनुजो विराजमान अनुजो अदोष है, अनुजो प्रबान जगवान पुरुष पुरान, ज्ञान औ विज्ञानधन महासुखपोप है, परम पवित्र यौही अनुजो अनंत नाम, अनुजोविना न कहां उर वोर मोप है॥ १९॥

अर्थ -पदार्थने उलखवाने वेज नय प्रवर्तें ठे, एक इव्यार्थिक नय वडे इव्यनो विवरो अने पर्यायार्थिक नयवडे पर्यायनो विवरो थाय ठे, ए वने नय श्रुतज्ञानरूप ठे, अने श्रुतज्ञान जे ठे ते परोक्ष ज्ञान ठे, अने शुद्ध परमात्मानो अनुभव जे ठे तेतो प्रगट के० प्रत्यक्ष प्रमाणमा आवेठे, तेथी अनुभवज महा बलवान थको विराजमान थई रह्योठे, एथी अनुभव ते अदोष के० शुद्ध ठे हवे अनुभवना नाम कहे ठे अनुभव कहियें प्रमाण कहियें जगवान कहीये, एनेज पुराण पुरुष कहीये, एनेज ज्ञान कहीये, एनेज विज्ञानधन कहीये, एनेज महा सुखतुं पोप कहीये, अने एनेज प

रम पवित्र कहिये, एवां अनुभवना अनंत नाम ठे. अने ए शुद्ध अनुभव शिवा
य बीजे कोई स्थानके मोक्ष नथी ॥ ३९ ॥

हवे शुद्ध अनुभवविना संसारमां जमे अने शुद्ध अनुभव प्राप्त थये मोक्ष पामे
ते कहे ठे. अथ अनुभव साम्यर्थ जलको दृष्टांतः--

सवैया इकतीसाः-- जैसे एक जल नाना रूप दरवानुयोग, नयो बहु जांति प
हिचान्यो न परतु है; फिरि काल पाई दरवानुयोग दूरि होतु, अपने सहज नीचे
मारग ढरतु है; तैसे यह चेतन पदारथ विजावतासों, गति योनि जेप नव जावर नरतु
है; सम्यक सुजाइ पाइ अनुजौके पंथ धाइ, बंधकी जुगती जानि मुगति करतु है ॥ ३० ॥

अर्थः-- जेम पाणी एक रूप ठे तथापि तेनेविषे नाना प्रकारनी माटी प्रमुख
इव्यनो मिलाप थये पाणी पण तरेवार जातनुं आय ठे, हवे देखवामां तो माटी
प्रमुख देखाय ठे पण पाणी ओलखातो नथी. फरी कोई औपधादिकथी ते इव्य
नो मिलाप दूर थयो अने पाणी तरी आबुं त्यारे पोतानुं सहज रूप लईने नी
चाण तरफ ढलवा लागुं; ते रीते जे चेतन पदार्थ ठे ते विजावतासों के० पो
तानी जुल थकी चार गतीमां चोरासी लाख जीव योनिनेविषे जेप के० एक क्रोड
साडासत्ताणुं लाख कुलकोडीमां जांतजांतना जवकरतो जावरी के० फरी रेहे ठे,
एज जीव कोई अवसर सम्यक् जाव पामीने पोताना अनुभवना मारगमां दोडीने
अने बंधनना विजासने तोडीने कर्मनी मुक्ति करे ठे. ॥ ३० ॥

हवे मिथ्यादृष्टि होय ते अनुभव शिवाय कर्मनो कर्त्ता होयज ते कहे ठेः-- अ
थ मिथ्यादृष्टि कर्तृत्व कथनः--

दोहाः--निशिदिन मिथ्या जाव बहु, धरै मिथ्याती जीव; ताते जावित कर
मको, करता कह्यो सदीव. ॥ ३१ ॥

अर्थः-- रात ने दिवस पोतानी जूलनेविषे मिथ्याती जीव होय ते फलाणुं
में कीधुं में लीधुं अमहारो इत्यादिक मिथ्या जाव धारे ते माटे अशुद्ध चेतनाजेठे
ते विजावित कर्मठे तेनो कर्त्ता सदीव के० निरंतर कह्यो. ॥ ३१ ॥

हवे ज्ञानी अने मूढ करम करे ठे, ते एक सरखा देखाय ठे, तथापि मूढ जीवने
कर्मनो कर्त्ता कह्यो ने ज्ञानी जीवने कर्मनो अकर्त्ता कह्यो तेनुं कारण कहे ठेः--अथ
मूढ कर्मको कर्त्ता ज्ञाता अकर्त्ता यहु कथनः--

चोपाईः-- करै करम सोई करतारा; जो जानै सो जाननहारा; जो कर्त्ता न
हि जानै सोई; जानै सो करता नहि होई. ॥ ३२ ॥

अर्थ -- जे कर्मने करे तेज कर्त्ता केवाय अने जे जाणोळे तेने तो जाणनार कहीये जे कर्त्ता ठे तेज जाणनार नथी अने जे जाणनार ठे ते कर्त्ता नथी ॥३१॥
 हवे जे जाणनार ठे ते अकर्त्ता ठे ते समजावेळे -- अथ ज्ञाता अकर्त्ता कथन --
 सोरठा -- ज्ञान मिथ्यात न एक, नहि रागादिक ज्ञानमहि, ज्ञान करम अतिरेक, जो ज्ञाता करता नही ॥ ३२ ॥

अर्थ -- ज्ञान जाव अने मिथ्यात जाव एक केवाय नही, अने रागादिक जे राग से प मोह इत्यादिक जाव ज्ञानमा होय नही, एथी ज्ञान जे ठे ते कर्मथी अतिरेक के छुटो ठे, तेमाटे जे ज्ञाता होय ते कर्त्ता न होय ॥ ३३ ॥

हवे जे मिथ्यात्वी जीव ठे ते पुज्जइव्य रूप कर्मनो अकर्त्ताज ठे अने जाव कर्मनो कर्त्ता ठे ते कहेळे -- अथ जीवइव्य कर्मको अकर्त्ता यहु कथन --
 उष्यतद -- करम पिम अरु राग, जाव मिलि एक होहि नहि, दोक निज स्वरूप, वसहि दोक न जीवमहि, करम पिम पुज्ज विजाव रागादि मूढ भ्रम, अलख एक पुगल अनंत किम धरहि प्ररुति सम, निज निज विलास छुत जगत महि, जया सहज परिणमहि तिम, करतार जीवजम करमको, मोह विकल जन कहहि इम ॥ ३४ ॥

अर्थ -- पुज्ज इव्य रूप कर्म पिम अने राग वेपादिक जाव ए बने मजीने ए क रूप थाय नही, ए बने जाव निज स्वरूपमा ठे, पण ए वेड जाव जीवमा रता नथी एनो विवरो कहेळे -- कर्मपिम ठे तेतो पुज्जरूपी ठे अने जे रागादिक विजाव ठे तेतो मूढ जीवनो भ्रम ठे अलख जीव ठे तेतो एकता लीधो रह्यो ठे अने पुज्ज अनतताने लेई रह्यावे तो कर्मनु कर्त्तापण एवी सम प्ररुति वेड केम धारण करतो. जगतमा सर्व कोई पोतपोताना स्वजाव विलासमा युक्त थई रह्यावे, जेवो पोतानो सहज स्वजाव ठे तेवोज परिणमी रह्यो ठे ए न्यायनी वात ठे, तेथी जड रूपी कर्मनो कर्त्ता जीव ठे, एवु वचन जे जीव मोहथी विकल होय ठे ते कहेळे ॥ ३४ ॥

हवे सम्यक् प्रकारे करीने सिद्धात समजावेळे अथ सम्यक्त प्रजाव कथन --
 उष्यतद -- जीव मिथ्यात न करै, जाव नहि धरै नरम मल, ज्ञान ज्ञान रस रमे, होइ करमादिक पुज्ज, अस्ख्यात परदेश, सकति जगमें प्रगटे अति, चिद विलास गंजीर, वीर थिर रहे विमल मति, जब लगि प्रबोध घटमहि उदित, तब लग अनय न पेखिये, जिम धरमराज वरतांतपुर, जहू तह नीति परेखिये ॥ ३५ ॥

अर्थ -- जीव ठे ते मिथ्यारूपी कर्म करे नही, एनो हेतु कहेळे के, भ्रम मल रु

पी जे नार ठे तेने ए जीव धारण करे नही. अने ज्ञान ज्ञाननाज रसमां रमे ए टले ज्ञाता पणामां रहे. अने कर्मादिक जे ज्ञानावरणादिक रागद्वेषादिक तेतो पुज लसामग्रीठे. अने ए जीवना तो असंख्यात प्रदेशनेविषे एवी शक्ति अति प्रगट पणे जगमगी रही ठे. ते कहिये बड्ये के, चिदविलास के० ज्ञान विलासनेविषे गंजीरठे धीरने विमल मतिवंत थको स्थिरता थई रह्यो ठे; एवुं प्रबोध सम्यक् ज्ञान जां सुधी घट पिंममां प्रकाशमान थई रह्यो ठे त्यांसुधी अनय के० अन्याय स्वरूपने दे खीये नही, ते उपर दृष्टांत केहेठे जेम पुर नगरमां धर्मराज वर्तता थका जहां त हां नीतीज जोवामां आवे ॥ ३५ ॥

इति श्री नाटक समैसार कर्त्ता कर्म क्रिया द्वार तृतीय बालंबोध सहित समाप्तं

दोहराः-- करता किरिया करमको, प्रगट बखान्यो मूल; अब बरनों अधिकार यह, पाप पुन्य समतूल ॥ ३६ ॥

अर्थः-- कर्त्ता क्रिया अने कर्म एउनुं मूल के० रहस्य ते प्रगट करी बखाणुं हवे पाप अने पुन्य ए बने बराबर ठे तेनो अधिकार वर्णन करुं तुं ॥ ३६ ॥

हवे पाप पुन्य द्वार विषे प्रथम ज्ञान चंडनी कलाने नमस्कार करेठेः--

अथ ज्ञानचंड कला वर्णनः--

कवित्तबंदः--जाके उदै होत घटअंतर, विनसै मोह महातम रोक; सुज अरु अशु न करमकी डुबिधा, मिटे सहज दीसे इक थोक; जाकी कला होतु संपूरन, प्रतिनासै सब लोक अलोक; सो प्रबोध शशि निरखि बनारसि, सीश नमाइ देतु पग धोका॥

अर्थः-- जे प्रबोध चंडना प्रकाशवाथी समान घटमां जे मोहरूप महातम के० घोर अंधकारनुं रोक जे अटकाव ते नाश पामे, अने जेम अंधकार गयाथी एक कर्म शुन अने एक कर्म अशुन एवी जे कर्मने विषे द्विविधा ठे ते मटी जाय, अने सहज जावे कर्म बंधरूप ठे एवुं एक थोक देखाय अने जेने प्रबोध चंडनी सर्व संपूर्ण कला प्रगट थयेथके सर्व लोका लोकनु प्रतिनास थाय ते प्रबोधरूपी चंडकला ने निरखीने बनारसीदास माथुं नमावीने पगधोकदेतुहे के० प्रणाम करेठे. ॥ ३७ ॥

हवे मोहेमां शुन अशुन कर्मनी द्विविधता देखायठे ते एक रूप पणे देखाडेठेः--

अथ शुजाशुन एकत्वी करनः--

सवैया इक्तीसाः-- जैसे काहु चंमाली जुगल पुत्र जने तिन्ह, एक दियो बामन कूँ एक घर राख्यो है; बामन कहायो तिन्ह मद्य मांस त्याग कीनो, चंडाल क

हाथो तिन मय मास चाख्यो है, तैसे एक वेदनी करमके जुगल पुत्र, एक पाप ए क पुण्य नाउ निन्न जारख्यो है, उहाँ माहि दोरधूप दोउ कर्म बंधरूप, याते ज्ञान वतने न कोउ अजिजाख्यो है ॥ ३८ ॥

अर्थ - जेम कोई चमालनी स्त्री जुगल पुत्र के० वे पुत्र जणे ने पठी एक ठो करो ब्राह्मणने आपे.ने एक ठोकरो पोताना घरमा राखे, हवे जे ठोकरो ब्राह्मणना घरमा उठरे ते ब्राह्मण केहेवाय, ने ते मय मासतो त्याग करे, जे चमालना घरमा रहे ते चमाल केहेवाय, ने ते मय मास पण चाखे, ते रीते एक वेदनीय कर्मना वे पुत्र ठे, एक पाप ने बीजो पुण्य, एवा जुदा जुदा नाम कहावे, पण बनेनो स्वजाव एक ठे एटले वेउने विपे दोरधूप के० वेदवानी सत्ता ठे एटले खेदसंताप ठे वली पापने पुण्य ए वेउ कर्म बंधरूप ठे, एटला वासते ज्ञानीजने ए वेउमाथी कोइनो पण अजिजाप कीयो नथी ॥ ३८ ॥

हवे पाप तथा पुण्य ए वेउने समान कहा तेउपर शिष्य प्रश्न पूछे -

अथ शिष्य प्रश्न -

चोपाई -- कोऊ शिष्य कहै गुरु पाही, पाप पुण्य दोऊ सम नाही, कारन रस सुनाव फल न्यारे, एक अनिष्ट लगै इक प्यारे ॥ ३९ ॥

अर्थ - कोई शिष्य गुरुनी पासे आवी कहे के, स्वामी पाप ने पुण्य ए वेने समान कहा पण ते समान देखाता नथी केमके, ए वेना कारण रस स्वजाव तथा फल ते तो जुदा जुदा ठे वली एमाथी एक प्रिय लागे ठे ने एक अप्रिय लागे ठे ॥ ३९ ॥

हवे शिष्य ए वेउना कारण प्रमुख जुदा जुदा कहे ठे -- अथ शिष्य कथन -- सर्वथा इकतीसा -- सकिलेस परिणामनिसो पाप बध होइ, विगुहसों पुन्य बधु हेतु नेद मानिये, पापके उदे असाता ताको है कटुक स्वाद, पुन्य उवे साता मिष्ट रस नेद जानिये, पाप सकिलेस रूप पुन्यहि विगुह रूप, उहुको सुजाउ निन्न नेद यो बखानिये, पापसो कुगति होय पुन्यसो सुगति होय, ऐसो फल नेद परतव परवानिये ॥ ४० ॥

अर्थ - तीत्र कपायमय जे परिणामठे तेनु नाम सक्केश परिणाम, तेणे करी ने पापनु बध थायवे, अने कपायनु जे मदपणु तेने विगुह कहिये, तेउमे पुन्य तो बध थाय, एवा हेतु एटले कारण नेद मानिये उइये अने पापना उदयथी अगाता थाय ठे. तेनो सादतो कटुक होय ठे ने पुन्यना उदयउदे शाता उपजे ठे तेनो मिष्ट स्वाद होय ठे एटले पाप ने पुन्य ए वेउने विपे रसनेद थयो, उजी

पापकर्म क्लेश रूप ठे, तीव्र कषायरूप ठे; अने पुण्य कर्म विशुद्ध रूप ठे, मंद कषायरूप ठे; ए बंधे कर्मनो जिन जिन स्वभाव यथो, ते एज उपरथी ए बंधे कर्मनो जेद वखाणीये ठइये; अने पापथी कुगति के० नर्क गती तिर्थच गती थाय ठे, अने पुण्यवमे मनुष्यगति देवगति एवी सुगति थाय ठे; ए रीते पाप पुण्यरूप कर्म नेविपे फलनो जेद प्रत्यक्ष प्रमाणथी ठे. ॥ ४० ॥

हवे शिष्यना प्रश्ननो गुरु उत्तर करे ठे:-- अथ गुरु उत्तर वचन यथा:--

सवैया इकतीसा:-- पाप बंध पुन्य बंध डूहमें सुगति नाहि, कटुक मधुर स्वाद पुगलको पेखिये; संकिलेस विशुद्धि सहज दोउ कर्म चालि, कुगति सुगति जग जालमें विशेषिये; कारनादि जेद तोहि सूजत मिथ्यातमांहि, ऐसो दैत नाव ज्ञान दृष्टिमें न लेखिये; दोउ महा अंधकूप दोउ कर्म बंध रूप, डूह को विनास मोप मारगमें देखिये. ॥ ४१ ॥

अर्थ: - पापनो पण बंध थाय ने पुण्यनो पण बंध थायने: ने ज्यां बंध होय त्यां मुक्ति न होय, एटले बेउथी मुक्ति नही ते माटे बेउ समान ठे; अने जे कटुक रसमां पाप ठे ने मधुर रसमां पुण्य ठे ए बेउ रस पुदगलना ठे तेथी पापने पुण्य समानज ठे. वली जे संक्लेश स्वभावने लीधे पाप ठे, ने विशुद्ध स्वभावथी पुण्य ठे; पण ए बेउ स्वभाव जे ठे ते कर्मनीचाल ठे. अने कुगति तथा सुगति ते पाप पुण्यनां फल ठे, ते जेदवडे जगत जालनी विशेष ता ठे, तेथी पाप पुण्य समानज ठे. अरे शिष्य तने जे पाप पुण्यना कारणादि जेद तेणे करीने पाप पुण्यनो दैत नाव के० द्विविध नाव सूजे ठे, ते तो मिथ्यामतिमां सूजे ठे; पण ज्ञान दृष्टि करी जो तां तो ए दैतनाव देखाओ नही. ए बेनेविपे आत्मानुं अवलोकन नथी. तेथी ए बेउ महा अंधकूप ठे, अने ए बेउ कर्म ठे; ते बंधरूप ठे अने मोक्षमार्गने विपे ए बेउनो विनाश देखीयें ठे, तेथीए बेउ समान ठे ॥ ४१ ॥

हवे मोक्ष मार्गनेविपे बेउनो विनाश बतावे ठे:-- अथ मोक्ष पद्धति कथन:--

सवैया इकतीसा:-- सील तप संजम विरति दान पूजादिक, अथवा असंजम कषाय विपै जोग है; कोउ शुनरूप कोउ अशुन सरूप भूल, वस्तुके विचारत डविध कर्म रोग है; ऐसी बंध पद्धति बखानी वीतराग देव, आतम धरममें करम त्याग जोग है; नौजल तरैया राग दोषको हरैया महा मोपको करैया एक शुद्ध उपयोग है. ॥ ४२ ॥

अर्थ:-- ब्रह्मचर्य तप, पंचेंद्रिय निग्रह, संवर दान पूजाप्रमुख क्रिया; ए पुण्य बंध

ना कारण कर्म ठे अथवा पापना कारण असंयम कषाय अने विषय जो ग ठे ए वेउमा कोई शुनरूप कार्य ठे, अने कोई अशुनरूप कार्य ठे, पण वस्तुन मूल विचारता तो वेउएकर्म रोग ठे, एटले वेउ प्रकारनो कर्म रोग ठे, एवी बंधनी पद्धति के० एक मंडी ते वीतराग देवे बखाणी, पण आत्मिक धर्ममा एटले आत्मानो स्वभाव जोता कर्म क्रिया त्यागवा योग्य ठे, एवा पापपुण्यने हेय कहेनार, अने नवजल ने तरनार, राग छेपने हरनार तथा महा मोक्षनो करनार एक शुद्ध उपयोग उपदेश ठे ॥ ४२ ॥

हवे अर्था सवयामा शिष्य प्रश्न करेठे, ने अर्था सवैयामा गुरु तेनो उत्तर वालेठे - अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन -

सवैया इकतीता - शिष्य कहै स्वामी तुम करनी शुन अशुन, कीनी है निषिद्ध मेरे संतो मनमाहि है, मोपके संधया ज्ञाता देसविरती मुनीस, तिन्हकी अवस्था तो निरावलव नाहि है, कहै गुरु करमको न्यास अनुजो अन्यास ऐसो अवलव उ न्हदीको उनमाहि है, निरुपाधि आत्म समाधि सोइ शिवरूप, आर दौर धूप पु दगल परठाहि है ॥ ४३ ॥

अर्थ.-शिष्य पूछेठे हे स्वामी, तमे तो मोक्ष मार्गमां शुनने अशुन करणी वेउ नो निषेध कीयो, तेनो मारा मनमा संवेह पड़ेठे, केमके मोक्षमार्गना साधक ज्ञा ता देश विरती पंचम गुण स्थान वार्ति थया अने मुनीश के० पट सप्तम गुणस्था नवार्ति सर्व विरती थया, तेमनी अवस्था तो निरालंबननथी एटलेपोतपोतानी शुद्ध क्रियाना आलव ने लेईने देश विरती सर्व विरती केवायठे, त्यारे करणी निषिद्ध केम थई? हवे गुरु कहेठे - जेवो अक्षरनो न्यास मामघो तेवो श्रुत ज्ञाननुं आलंब न होय तेम शुन कर्मनो न्यास तेतो जोवामा ठे पण ते अनुनवनोज अन्यासठे ते अनुनव अन्यासरूप आलंबन ते तो ज्ञातानु ज्ञाता पासेज ठे, अने तेमा निरुपा धि के० रागछेप कषाय इष्टादिकविना आत्मानो जे समाधीठे, एटले जे पर रूपने विषे निरुपयोगीपणे रहेवु तेज शिवरूप, के० मोक्षरूपठे अने जे दौरधूप के० खेद सतापजेठे ते तो पुज्जनी परिठाही के० ठांयाठे ॥ ४३ ॥

हवे एज शुन क्रियाविषे वय अने एज शुन क्रियाविषे मोक्ष ए वेउ स्वरूप कही बतावेठे - अथ बंध मोक्ष स्वरूप कथन -

सर्वथा तैस्सा - मोठसरूप सदा चिनभूरति बधमई करतूति कही है, जावतकाल वसं जह चेतन, तावत सो रसरति गही है, आत्मको अनुजो जवजो तवजो शिव

रूप दसा निवही है; अंध जयो करनी जब तानत, बंधविष्या तब फेलि रही है ४४

अर्थः--चिन्मूर्ति के० चिदानंद ठे ते तो सदा मोक्ष स्वरूप ठे, अने करतूती के० क्रिया तेतो सदा बंधमय ठे. यावत् काल के० जेटला काल शुधी चेतन जहां वसे तावतकाल के० तेटला काल शुधी तेज रसरिति ग्रहण कीधी ठे, एटले तेज रसमां रहे ठे; एटले ज्यांसुधी आत्मानो अनुभव रहे त्यां शुधी गुन क्रिया करतां ठतां शिवपद दशा निवही एटले मोक्ष स्वरूपमां रहे. अप्रमत्तता के हेवाय; अने पोतानुं स्वरूप जुलीने अंध ययो थको ज्यारे करणीनोज रस ठरावे त्यारे तो बंधनाज कष्ट रोग फेलावे ठे ॥ ४४

हवे मोक्षप्राप्तिनुं कारण कहे ठेः-- अथ मोक्ष मार्ग निरूपणः-

सोरठाः--अंतर दृष्टि लखाउ, अरु स्वरूपको आचरण; ए परमा तमनाउ, शिवकारन एई सदा ॥ ४५ ॥

अर्थः--बाह्य दृष्टि ठांमीने अंतर दृष्टि आपीने अलक्ष्मनो जापकरवो, अने तेना स्वरूपनुं आचरण करवुं, एटले ज्ञान दर्शन चारित्रने आचरिये, तेथकी परमात्मा जावसिद्ध याय, सदाकालनेविपे एज मोक्षनुं कारण ठे ॥ ४५ ॥

हवे बाह्य दृष्टिवडे बंध पक्षति याय ते कहे ठेः--अथ बंध मार्ग निरूपणः-

सोरठाः--कर्म गुनागुन दोइ, पुंजल पिंम विजाव मल; इनसां सुगति न होइ, नांही केवल पाइए ॥ ४६ ॥

अर्थः--गुनकर्म ते पुन्य ने अगुन कर्म ते पाप ए वेउ कर्म ठे पुंजलना पिंम ठे, अने विजाव जे राग द्वेषादिक मलरूप ठे ए वेउनेविपे दृष्टि रहेवाथी मुक्ति याय नही, अने केवलज्ञाननुं पद पामीये नही ॥ ४६ ॥

ए वात उपर शिष्य प्रश्न करे ठे ने तेनो उत्तर गुरु दिये ठेः-

अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथनः-

सवैया इकतीसाः-- कोउ शिष्य कहै स्वामी अगुन क्रिया अगुछ. गुन क्रिया गुछ तुम ऐसी क्यों न बरनी? गुरु कहै जबलों क्रियाको परिणाम रहै, तबलों चपल उपयोग योग धरनी; थिरता न आवै तोलों गुछ अनुनो न होइ, याते दोऊ क्रिया मोप पंथकी कतरनी; बंधकी करैया दोऊ डूहूमैं न जली कोऊ, बाधक विचारमें निषिद्ध कीनी करनी ॥ ४७ ॥

अर्थः--कोई शिष्य पूछे ठे के हे स्वामी, तमे एवुं वर्णन केम करता नथीके अगुन क्रिया जे हिंसादिक ते अगुछ ठे अने गुन क्रिया जे दया दानादिक ते गुछ ठे त्यारे गुरु उत्तर आपे ठे के अहो शिष्य, ज्यांसुधी क्रियाना परिणाम रहे ठे त्यां

सुधी उपयोगनी धरनी के० क्षेत्री एटले उपयोगवत आत्मा चंचल रहे ठे - ज्यासु
धी क्रियामा उपयोग रहे त्यांसुधी आत्मानि स्थिरता थाय नही, अने आत्मानो
छुट्ट अचुनव होय नही, ए उपरथी ए पुण्य पापनी बेउ क्रिया ठे ते मोक्षमार्ग
नी कतरणी समान ठे बधनी करनारठे एथी बेउ क्रियामा एक पण नली नथी
ज्या मुक्तिमार्गनो बाधक विचारे त्या बेउ क्रिया निषिद्ध कीथी ठे ॥ ४४ ॥

हवे मात्र ज्ञान मोक्षनो मार्ग ठे ते कहे ठे - अथ ज्ञान मोक्ष मार्ग यह कथन -

सर्वथा इकतीसा - मुक्तिके साधकको बाधक करम सब, आतमा अनादिको
करममाहि लुक्को है, एते परिकहे जो कि पाप बुरो पुण्य नलो, सोइ महा
मूढ मोठमारगसो चुक्को है, सम्यक् सुजाउ लिये हियेमें प्रगट्यो ज्ञान, उरध
उमगि चलो काहूपे न रुक्को है, आरसीसो उज्ज्वल बनारसी कहत आपु, कारन
सरूप वडैके कारजकों दुक्को है ॥ ४५ ॥

अर्थ - जे आत्मा मुक्तिनो साधक ठे, तेने सर्व कर्म बाधक ठे, एथीज अनादि
कालनो आत्मा कर्ममा लुक्को एटले दवाई रह्यो ठे, एम ठता पण जो कोई एवु कहे
के, पाप कर्म नगरुं ठे, ने पुण्य कर्म सारु ठे, तेने महा मूढ जाणवो, ने ते मोक्ष
मार्गथी चुक्को ठे, एम जाणवु एवामा कोईने जवत्त परिपाक थकी सम्यक् स्वभाव
नी प्राप्ति थइ तेवारे हीयामा ज्ञान प्रगट्यु तो ते उर्ध्व दशा तरफ उमगे करीने
चाल्यो, पण कोई कर्मथी रोकायो रह्यो नही ते आरीसानी पठे उज्ज्वल थईने
निज ज्ञानोपयोगी पणो कारण सरूपी थईने पोताना मुक्तिरूप कार्यने पोतेज दुके ठे
एवुं बनारसी दास कहे ठे ॥ ४६ ॥

हवे ज्ञाननो तथा कर्मनो विवरो बतावेठे - अथ ज्ञान तथा कर्म विवरन -

सर्वथा इकतीसा - जोलों अष्ट कर्मको विनास नाही सरवथा, तोलों अंत
रातमामें धारा दोई वरनी, एक ज्ञानधारा एक गुणागुन कर्मधारा, डूहकी प्र
कृति न्यारी न्यारी न्यारी धरनी, ग्यान धारा मोठरूप मोठकी करन हार, दोपकी
हरन हार नी समुद्र तरनी, इतनो विगेष छु करमधारा बधरूप, पराधीन सकति
पिविअ वय करनी ॥ ४७ ॥

अर्थ - ज्या सुधी आठ कर्मनो सर्वथा विनाश थतो नथी एटलासुत्री मुक्ति न
होय त्यासुधी अंतरात्मा थकी वे धारा वहेठे, तैमा एक ज्ञाननी धाराने बीजी
गुणागुन कर्मनी धारा ए बनेनी प्रकृती खुदी खुदी ठे, अने धरनी के० क्षेत्र ते
पण छुड छुडं ठे एमां एटलु विगेष ठे के जे कर्मधारा ठे ते बंधरूप ठे, अने ज

હપણાને લીધે એની શક્તિ પરાધીનરૂપે અને પ્રકૃતિબંધ સ્થિતિબંધ તથા રસબંધ એવા જ્ઞાત જ્ઞાતના બંધની કરનારી છે અને જ્ઞાનધારા મોહસ્વરૂપ છે મોહની કરનારી છે ને દોષ માત્રની હરનારી છે અને જવસમુદ્ધ તરવાને તરની કેળાવ સમાન છે. ॥૪૯॥

હવે મોહ કર્તા જે જ્ઞાન ક્રિયા એવો જે સ્યાદાદ તેની પ્રશંસા કરે છે:—

અથ સ્યાદાદ પ્રશંસા:—

સવૈયા શ્લોકીસા:— સમુજેન જ્ઞાન કહે કરમ કિયેસોં મોહ, એસે જીવ વિકલ મિથ્યાતકી ગહલમેં; જ્ઞાન પઠ ગહે કહે આતમા અબંધ સદા, વરતે સુઠંદ તેઝ બૂઢે હૈ ચહલમેં; જથાજોગ કરમ કરે પેં મમતાન ધરે, રહે સાવધાન જ્ઞાન ધ્યાનકી ટહલમેં; તેઈ જવસાગરકે ઉપર વહે તરે જીવ, જિન્હકો નિવાસ સ્યાદાદકે મહલમેં ॥૫૦॥

અર્થ:—ક્રિયાવાદી કહે છે કે, “ન જ્ઞાન શ્રેય” એનો અર્થ એ છે કે જ્ઞાન જાણું નથી જેમાં સંશય ઉપજે છે. અને સંશય થયા થકી જીવ અહીંનો નહીં ને તહીંનો પણ નહીં એવો થાય છે માટે ક્રિયા કર્મ કરવાથી જ મોહ છે એમ વિકલ થયેલો જીવ મિથ્યાતની ગહલમાં કહે છે. હવે જે જ્ઞાનવાદી સાંખ્યમતી છે તે જ્ઞાનનો જ પદ્ધતિ ગ્રહીને રહે છે ને એવું કહે છે કે બંધને મોહ પ્રકૃતિને વિષેજ છે પણ આત્મા તો સદા અબંધ પણે વર્તે છે; એવી શ્રદ્ધાવડે સ્વઠંદ કેળાવવાની મરજીમાં આવે તેમ ચાલે છે તેઝ ચહલ કેળાવ કર્મમાં બૂઢેલા છે. અને જે સ્યાદાદી છે તે કોઈનો વિરોધી નથી, તેથી યથાયોગ્ય એટલે ગુણ ઠાણા માફક કર્મ ક્રિયા કરે છે, પણ કર્મને ઉદય દશામાં રાખે છે, અને મમતાને ધરતા નથી, જ્ઞાન ધ્યાનની સેવામાં સાવધાન રહે છે, એવા સ્યાદાદી જીવ ઉપર અહીં રહ્યા થકા જવસાગર તરે છે, જેનો નિવાસ સ્યાદાદ રૂપ મહેલમાં છે ॥૫૦॥

હવે મૂઢની તથા વિચક્ષણની ક્રિયાનું વર્ણન કરે છે:—અથ મૂઢવિચક્ષણ ક્રિયા વર્ણન:—

સવૈયા શ્લોકીસા:—જેસે મતવારો કોઝ કહે ઔર કરે ઔર તેસે મૂઢ પ્રાની વિપરીતતા ધરતુ હૈ; અશુન કરમ બંધ કારન બચાવે માને, મુગતિકે હેતુ શુન રીતિ આચરતુ હૈ; અંતર સુદૃષ્ટિ નઈ મૂઢતા બિસરિ ગઈ, જ્ઞાનકો ઉદ્યોત ઝમ તિમિર હરતુ હૈ; કરન સોં જિન્ન રહે આતમ સરૂપ ગહે, અનુજો આરંજિ રસ કૌતુક કરતુ હૈ. ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ મતવારો પુરુષ કહે કંઈ અને કરે કંઈ તેમ મૂઢ પ્રાણી ઝડપે જાવ ધારે છે, એટલે અશુન કર્મને બંધનું કારણ સમજે અને મુક્તિનો હેતુ શુનરીત કેળાવ ક્રિયાને આચરે છે. હવે જ્ઞાનીને અંતર સુદૃષ્ટિ થઈ તેથી મૂઢતા મટી ગઈ ને જ્ઞાનનો ઉદ્યોત થયો તેણે કરીને ઝમરૂપ તિમિરનો નાશ થયો, ત્યારે મુક્તિ

કારણ, જે શુન ક્રિયાઠે તેથી તે જ્ઞાની નિન્ન રહે, મમતાન ધરે, અને આત્માનુજ સ્વ રૂપ ગ્રહી અત્માના અનુનવના આરનના રસતું કૌતુક કરે ઠે ॥ ૫૧ ॥

इति श्री नाटक समयसारको पुन्य पाप एकत्वी कथन चतुर्थे द्वार सपूर्णे

દોહરા - પુન્ય પાપકી એકતા, વરની અગમ અનૂપ, અવ આશ્રવ અધિકાર કહુ, કહોં અધ્યાતમ રૂપ ॥ ૫૨ ॥

अर्थ - पाप पुण्यनी एकता तो अगम ठे અને अनुपम ठे તેतું वर्णन कीधुं, हवे कइक आश्रवનો अधिकारठे ते कहुंहुं અને अव्यात्मनु स्वरूप कहुंहु ॥ ५२ ॥

આશ્રવ સુનટનોનાશકરનારજ્ઞાનસુનટનેનમસ્કારકરેઠે - અથજ્ઞાન બલ વર્ણન - સર્વેયા ઈક્તીસા - જે જે જગવાસી જીવ થાવર જગમ રૂપ, તે તે નિજ વસ ક રી રાખે બલ તોરિકે, મહા અનિમાની એસો આશ્રવ અગાથ જોયો રોપિ રનથન ગ ઢો નયો મૂઠ મોરિકે, આયો તિહિ થાનક અચાનક પરમધામ, જ્ઞાન નામ સુનટ સવાયો બલ ફોરિકે, આશ્રવ પઠાર્યો રનથન તોરિ માર્યો તાહિ, નિરખી વનારસી નમત કર જોરિકે ॥ ૫૩ ॥

अर्थ - જે જે થાવર જગમરૂપ જગતવાસી જીવ ઠે, તેના સહજબલ ને તોડીને તે તે જીવોને આશ્રવ જોધાઈ પોતાને વસ કરી રાખ્યાઠે એવું મહાં અનિમાની જગતમા આશ્રવરૂપી અગાથ જોડો રહેઠે, તે રણથન રોપીને મૂઠમરોડીને ગઢો થયો ઠે તે એમ કહેઠે કે, જગતમા મને જીતે એવો કોડ નથી તે સ્થલે અચાનક પરમ ધામ કેળવતી તેજસ્વી જ્ઞાન નામનો સુનટ ચપલા આશ્રવ જોડાનો પ્રતિપક્ષી તે સવાયોબલ ફોરવીને લઢવા ને આવ્યો તેણે આશ્રવ સુનટને પઠાડ્યો અને તે નો રણથન તોડી નાખ્યો એવા જ્ઞાન સુનટને નિરખીને વનારસી ઘાસ હાથ જોડી નમસ્કાર કરેઠે ॥ ૫૩ ॥

હવે ઇચ્છરૂપી આશ્રવ અને જાવરૂપી આશ્રવના લક્ષણ કહેઠે - અને સમ્યક્ જ્ઞાનનુ લક્ષણ પણ કહેઠે - અથ દ્વિવિધ આશ્રવ લગન તથા જ્ઞાન લગન વર્ણન - સર્વેયા તેજસા - દર્વિત આશ્રવ સો કહિયે જહિ પુજ્જ જીવ પ્રદેસ ગરાસે, ના વિત આશ્રવ સો કહિયે જહિ રાગ વિરોધ વિમોહ વિકાસે, સમ્યકપદતિ સો ક હિયે જહિ દર્વિત નાવિત આશ્રવ નાસે, જ્ઞાનકેજા પ્રગટે તિહિ થાનક, અતર બાહરિ આર ન જાસે ॥ ૫૪ ॥

अर्थ - जाहा पुज्ज इच्छ ठे ते जीवना सर्व प्रदेशने घासेठे के० गली जायठे, ते

इवित आश्रव जाणीये. अने जांहां इवित आश्रवना प्रसंग थकी आत्मानेविषे रा गदप विमोहनो विकाश थाय त्यां जावित आश्रव कहीये, अने ज्यां आत्मानेविषे सम्यक् पद्धति के० सम्यक् स्वरूप कहिये तांहां तेने इवित आश्रव अने जावित आश्रवनो नाश थाय, एटले सम्यक् पद्धतिनेविषे ज्ञान कला प्रगटे तेथी अंतरजा वाश्रवमां बाहिर इव्याश्रवमां बीजूं नासे नही, सम्यक्ज दीगमां आवे ॥ ५४ ॥

हवे सम्यक् स्वरूपनो धणी जे ज्ञाता तेनुं लक्षण कहेवे. अथ ज्ञाता लक्षण.

चोपाई ठंडः--जो दरवाश्रवरूप न होई, जह जावाश्रव जाव न कोई; जाकी दशा ज्ञानमय लहिये, सो ज्ञातार निराश्रव कहिये ॥ ५५ ॥

अर्थः--जे इव्याश्रवना स्वरूपमां होय नही, अने जांहां जावाश्रवतुं पण जाव कोई नथी, अने जेनी दशा ज्ञानमय होय, तेज जीव ज्ञानी अने आश्रवरहित कहिये हवे ज्ञातानी समर्थीथी निराश्रवपणुं देखाडे ठेः--अथ ज्ञाताकोसमर्थपणोवर्णनः--

सवैया इकतीसाः--जेते मन गोचर प्रगट बुद्धि पूरवक, तिन परिणामनकी ममता हरतु है; मनसा अगोचर अबुद्धि पूरवक जाव, तिन्हिके विनासवेको उद्यम धरतु है; याहि नांति परपरिनतिको पतन करे, मोखको जतन करै नौजल तरतु है; ऐ सै ज्ञानवंत ते निराश्रव कहावै सदा जिन्हको सुजस सु विचक्षण करतु है ॥ ५६ ॥

अर्थः--जेटला परिणाम प्रगट मनगोचर ठे, एटला जिन परिणामने मनमां संनारेवे जाणे ठे, अने बुद्धिपूर्वक के० पोतानी अहं बुद्धिवडे जे अशुद्ध परिणाम उपजेवे, ते परिणामनी ममता ठांमे ठे; अने जे जाव मनथी अगोचर के० जेनुं स्वरूप मनवडे देखाय नही, अने अबुद्धि पूर्वक के० जेने बुद्धिनो प्रचार लागे न ही, एवा अनागत कालना जे अशुद्ध परिणाम, तेनो विनाश करवाने उद्यम करे ठे, ए रीते परपरिनतिके० पर वस्तुनो जे परिणाम जे अतीत कालमां थयो ठे वर्तमान कालमां ठे, अनागत कालमां थयो, तेनुं पतन करे. अने मोक्ष के० तेथी बुटवुं तेनुं जतन करे ते नवसागरथी तरे, एवा जे ज्ञानवान प्राणी ठे तेतो सदा निराश्रव केवाय जेनो सुजस ने स्तुती ते पंक्ति पुरुषो गांथे ॥ ५६ ॥

ज्ञानीने निराश्रव कहा तेउपर शिष्य प्रश्न करेवेः--अथ शिष्य प्रश्न कथनः--

सवैया इकतीसाः--ज्यों जगमें विचरै मतिमंद सुठंड सदा वरतै बुध तैसे; चंचल चित्त असंजत बैन सरीर सनेह जथावत जैसे; नोग सँजोग परिग्रह संग्रह मोह विजास करै जहाँ ऐसे, पूढत शिष्य आचारजसों यह, सम्यकवंत निराश्रव कैसे? ५७

अर्थ - जेम मतिमद के० अज्ञानी जन जगतमा स्वतंत्र के० मरजी मुजब वचें, तेम पक्षित पण सदा तेवीरीते वचें, ते आवीरीते चंचल चित्तवाला रहे, असजत वेन के० विचारविना वचन बोले, अने गरीर स्नेहने प्रवर्त्तावे, अने अज्ञानीनी माफक नोगसयोग राखे, परिग्रहना संग्रह करे, अने ज्ञान अवस्थामा मोहविलास एवोज करे, ए रीते अज्ञानीनी अने ज्ञानीनी एक सरस्वी रीति जोईने शिष्य आचार्यने पूठे के, एने सम्यक्वत निराश्रव केम कहिये ? ॥ ५३ ॥

हवे ए प्रश्नु उत्तर गुरु आपेठे - अथ गुरु उत्तर कथन -

सवैया इकतीसा - पूरव अवस्था जे कर्मबंध कीने अव, तेई उठै आई नाना जाति रस देत है, केई शुच शाता केई अशुच असातारूप, दुहुसो न राग न विरोध सम चेत है, यथायोग क्रिया करै फलकी न इहा धरै, जीवन मुगतिको विरुद गहिलेत है, याते ज्ञानवतको न आश्रव कहत कोउ, मुद्धतासो न्यारे नये सुद्धता समेत है ॥ ५४ ॥

अर्थ - पूर्वकालमा अज्ञानअवस्थानेविषे जे जे कर्मबंध कीयेला होय तेज कर्मो वर्त्तमानकालमा उदय आवीने नाना प्रकारनो रस आपेठे तेमा केटला एक शुचकर्म ते शातारूप ठे, अने केटला एक अशुच कर्म अशातारूप ठे; एवा वेउ जातना कर्मनेविषेज्ञानीने राग अने विरोध नथी, एही ज्ञानी समचित्त ठे अने यथायोग्य के० उदयमाफक क्रिया करे, पण फलनी इहा राखे नही ने जीवता ज मुक्त थयाठे, तेथी जीवन्मुक्तिनो विरुद धारैठे, ए रीते ज्ञानवत मनुष्यने कोई आश्रव केहेतु नथी ते मूढतायी न्यारो थयो अने सुद्धता समेत ठे ॥ ५५ ॥

हवे राग द्वेष मोह अने ज्ञानना लक्षण कहेठे - अथ राग द्वेष मोहज्ञान लक्षण - दोहरा - जो हितजाव सु राग है, अनहितजाव विरोध, ग्रामकजाव विमोह है, निर्मलजाव सु बोध ॥ ५६ ॥

अर्थ - जे हितजाव ठे ते राग ठे, अने अनहितजाव ते विरोध ठे, अने ग्राम कजाव ठे तेने विमोह कहिये, अने निर्मलजाव ते बोध एटले ज्ञान कहिये ॥ ५६ ॥

हवे राग द्वेषनું स्वरूप कहेठे - अथ राग द्वेष कथन -

दोहरा - राग विरोध विमोह मूल, ई आश्रव मूल, ई कर्म बढाइके, करै धरमकी नूल ॥ ५७ ॥

अर्थ - राग द्वेष ने विमोह जे ठे ते आत्माने मूल ठे, अने एज दोष आश्रवना मूल ठे अने एज रागद्वेष अने मोह ठे ते कर्मने वधारिने धरमने छुलावी दिअे ५७
हवे ज्ञाताने निराश्रव कहेठे - अथ ज्ञातानिराश्रव कथन -

दोहाः-- जहां न रागादिक दसा, सो सम्यक परिनाम; यातें सम्यकवंतको, क
ह्यो निराश्रव नाम ॥ ६१ ॥

अर्थः-- जहां राग द्वेष मोहनी दशा न मले तेने सम्यक परिणाम कहिये, ए
उपरथी सम्यकवंत पुरुषने निराश्रवी नामे आप्युं ॥ ६१ ॥

हवे ज्ञाता जे ठे ते निराश्रवणामां विनास करेढेः--अथ ज्ञाता कथनः--
सवैया इकतीसाः-- जे कोई निकट नव्य रासी जगवासी जीव, मिथ्या मतज्ञेद
ज्ञान नाव परिनये हैं; जिन्हकी सुदिष्टिमें न राग दोष मोह कहूं, विमल विलो
कनिमें तीनो जीति लये हैं; तजि परमाद घट सोधि जे निरोधि जोग, शुद्ध उपयो
गकी दशामें मिलिगये हैं; तेई बंध पद्धति विमारि पर संग मारि आपुमें मगन
वहैके आपरूप नये हैं ॥ ६२ ॥

अर्थः-- जे कोई नव्य रासीमां जगतवासी जीव ठे, ते नव्यत्व परिपाकने लीधे
निकट केंठ पासै थया; ने मिथ्यामतिने जेदीने पोतानुं स्वरूप जे ज्ञान नाव ते
नेविषे परिणामी रहेढे; जेनी ज्ञानरूपी दृष्टिमां राग द्वेषने मोह कई पासिये न
ही; अने निर्मल निज स्वभावनी विलोकतामां राग द्वेषने मोह एत्रणेने जीती ली
धाढे; अने पांचे प्रमाद तजी पोताना शरीरने साधीने मन वचन अने कायाने
शैलेशीकरणमां निरोध करीने शुद्ध उपयोग दशा जे केवल दशा तेनेविषे मली
गया. तेवा ज्ञानी बंधनो मार्ग विमारी अने परवस्तुनो संग ढोडीने आत्मानेविषे
मगन थई आपरूपें थया ॥ ६२ ॥

शिष्य पूछेढे के, एम ज्ञातानेविषे निराश्रवणं थजे तो आयुष्यपर्यंत ज्ञाता निरा
श्रवी थजे. गुरु उत्तर आपेढे के, ज्ञातापणुं तो उपशमनावने क्योपशम नाव
वडे चंचल ठे ते कहेढेः--अथ उपशमी क्योपशमी व्यवस्था कथनः--

सवैया इकतीसाः--जेते जीव पंक्ति खयोपशमी उपशमी, तिन्हकी अवस्था
ज्यों लुहारकी संभासी है; बिन आगमांहि बिन पानिमांहि तैसे एउ, बिनमें मि
थ्यात बिनु ज्ञान कजा नासी है; जोलों ज्ञान रहै तोलों सिधिल चरन मोह
जैसे कीलेनगकी संगति गति नासी है; आवत मिथ्यात तब नानारूप बंध करै
जो उकीले नागकी प्रकृति परगासी है ॥ ६३ ॥

अर्थः--मिथ्यात्वनी गांठजेद कीधा पढा जे मिथ्यात्वनो अंश उदय आवेढे ते
जेनो खपीजाय अने मिथ्यातपुंज उपशम्यो रहे ते जीव क्योपशमी कहिये
अने जेने अंतर मुहूर्तलगी उपशम्योज रहे तेने उपशमी कहिये एवा बेउ नाव

તે જે જીવ પમિત છે તેની અવસ્થા તે હુદારની સાણસી સમાન છે, જેમ સાણસી ઘડીમા લોહને ગ્રહણ કરી આગમા હોય છે, ને ઘડીમા તેહજ સાણસી લોહખંને ઠમો કરવા સારુ પાણીનેવિપે હોય છે, તેમ એ કૃયોપશમી અને ઉપશમી જીવ કૃણ એકમા મિથ્યાત જાવમા આવે ને કૃણનેવિપે જ્ઞાનકલાના પ્રકાશમા રહે છે એવી અવસ્થાનેવિપે જાહાસુચી જ્ઞાનકલા રહે છે તાસુચી ચારિત્ર મોહનીની પચીસ પ્રકૃતિ શિથિલ કે ૦ ઢીલો થઈ રહે છે, જેમ મત્રની જઢીએ કરીને સર્પની શક્તિ ગતિ શિથિલ થઈ જાય છે તેમ એ પણ જાણવું, હવે એ જીવને ફરી મિથ્યાત્વ ઉદય આ વે છે ત્યારે તો નાના પ્રકારના કર્મબંધ કરે છે, જેમ નાગની ઝકીલની કરવાથી નાગની પોતાની પ્રકૃતિ ફરીથી પ્રગટે તે રીતે જાણવું ॥ ૬૩ ॥

હવે જ્ઞાનના શુદ્ધપણાની પ્રશાસા કહે છે - અથ શુદ્ધનય પ્રશાસા -

દોહા -યહ નિચોર યા ગ્રથકો, કહૈ પરમ રસ પોપ, તજૈ શુદ્ધનય બંધ હૈ, ગહૈ શુદ્ધનય મોપ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ -આ સમયસારગ્રંથનુ રહસ્ય એજ છે અને એજ ઉત્કૃષ્ટ રસનો પોષક છે જે શુદ્ધતાની નયરીતી ઠામી તો બંધ છે અને શુદ્ધતાની નયરીતિ ગ્રહી તો મોહ છે ૬૪ હવે વે નયનેવિપે જીવનો વિલાસ કહી બતાવે છે - અથ જીવ વિલાસ વર્નન - સર્વૈયા ફકતીસા - કરમકે ચક્રમે ફિરત જગવાસી જીવ, વ્હૈ રહ્યો બહિર સુખ વ્યાપત વિપમતા, અંતર સુમતિ આઈ વિમલ વઢાઈ પાઈ, પુજ્જસોં પ્રીતિ ટૂટી ટૂટી માયા મમતા, સુદ નૈ નિવાસ કીન્હો અનુજો અન્યાસ લીન્હો, વ્રમજાવ ઠાં મિદીનો જિનો ચિત્ત સમતા, અનાદિ અનત અવિકલપ અચલ એસો, પદ અવલબી અવલોકે રામ રમતા ॥ ૬૫ ॥

અર્થ -ચૌદરાજલોકમા કર્મનું ચક્ર કે ૦ કટક ફરી રહ્યું છે, તેમાં જગતવાસી જીવ પણ ફરી રહ્યો છે, અને એ ફરવામા જીવ વિપમતાએ યુક્ત થયો થકો ક્યારે ઇષ્ટ સયોગી ને ક્યારે અનિષ્ટ સયોગી થઈ ને તેમા બહિર્મુખ થઈ રહ્યો, એટલે વાહ્ય વિષય જોગનોજ ગ્રાહક થયો, અને અંતરદૃષ્ટિથી આત્મા ન જાણ્યો એટલામાં અંતરનેવિપે સુમતિ ઉપજી, તેણે કરીને પોતાની નિર્મલ પ્રજુતાને પામ્યો, ત્યારે પરવ સુ જે પુજ્જ તેની પ્રીતિ ટૂટી એટલા કાલસુધી પુજ્જની માયા મમતા જે નહી ટૂટી હતી તે ટૂટી જેમ શુદ્ધનયવડે આત્માનુ સ્વરૂપ કહ્યું, તેવા શુદ્ધનયમાં પોતે નિવાસ કીધો, અને આત્મસ્વરૂપમા ઉપયોગ રાહીને અનુનવનો અન્યાસ લીધો એથી વ્રમજાવનો ત્યાગ થયો અને મન જે છે તે સમાધિનેવિપે લીન થયું ત્યા

रथी अनादि अनंत कालसुधी जे स्वरूपमां कई बीजां विकल्प न पामिये एवुं पोतानुं अचल पद अवलंबीने पोतानुं जे रमता रामपणुं ठे तेने अवलोके ॥ ६५ ॥

हवे आत्मानु शुद्धपणुं सम्यक दर्शन ठे, तेनी प्रशंसा करेठे:--अथसम्यक्तप्रशंसा सवैया इकतीसा:-- जाके परगासमें न दीसे राग दोष मोह, आश्रव मिटत न हि बंधको तरस है; तिहुं काल जामें प्रतिबिंबित अनंतरूप, आपु हू अनंत सत्ता नंततें सरस है; नाव श्रुत ज्ञान परवान जो विचारि वस्तु, अनुजो करे जहां न बानीको परस है; अतुल अखंड अविचल अविनासी धाम, चिदानंद नाम ऐ सो सम्यक दरस है ॥ ६६ ॥

अर्थ:-- जे शुद्ध आत्माना प्रकाशमां राग द्वेष मोह न देखाय, अने आश्रव न होय, तेमां बंधनो तरस के० लागवुं ते पण न होय, अने जे शुद्ध आत्माना प्रकाशमां त्रणे काले अनंतरूप प्रतिबिंबित आय ठे; अने निजस्वरूप पण अनंत ठे, अने सत्तानंतमां सरस ठे, ते सत्तास्वरूपी अनंत पदार्थ ठे, तेथी सरस ठे, एटले जेना अनंतपर्याय सर्व तेहिज धर्म कहे, अने नावश्रुत ज्ञानने प्रमाण करी वस्तु नो विचार अनुजव करे, अने जाहां वाणीनों स्पर्श नही, एटले जे वचन गोचर नथी, अनहूरूपनो अनुजव पोते करे, ए संयोगीगुणस्थानकनी दशा ठे. जेनी तुलना नथी एटले अतुल; वली जेनी खंडना नथी माटे अखंड, एवुं अचल ने अविनाशी धाम के० तेजोमय तेहिज चिदानंद स्वरूप ठे; एवुं ईश्वररूप सम्यक् दर्शननुं स्वरूप कहिये ॥ ६६ ॥

इतीश्री नाटक समयसारविषे बालाबोधरूप आश्रवद्वार पंचम संपूर्ण.

दोहा:-- आश्रवको अधिकार यह, कह्यो यथावत जेम; अब संवर वरनन करों, सुनौ नविक धरि प्रेम. ॥ ६७ ॥

अर्थ:-- ए रीते आश्रवनो अधिकार कह्यो हवे संवरतत्वनुं वर्णन करुनुं; अहो नविक के० नव्य प्राणीउ प्रेम धरीने ते सांजलो. ॥ ६७ ॥

हवे संवरनु आदी ज्ञानवस्तु तेने नमस्कार करेठे:--अथ ज्ञान वर्णन:--

सवैया इकतीसा:--आत्मको अहित अध्यात्मरहित ऐसो, आश्रव महात्म अखंड अमवत है; ताको विसतार गिलिबेकों परगट नयो, ब्रह्ममंडको विकासी ब्रह्ममंडवत है; जामें सबरूप जो सबमें सबरूपसो पैं सबनि सों अलिप्त अकाशखंडवत है; सौ है ज्ञान जानु शुद्ध संवरको नेप धरे, ताकी रुचि रेखको अमारे दमवत है ६८

अर्थ:-- आत्मानुं अहित करता अने अध्यात्मस्वरूपथी रहित एवुं आश्रव

રૂપ મહાત્મ કે ૦ મેહા અંધકાર અસ્વરૂપે અમવત કે ૦ સર્વ લોકને ઢાંકી રહ્યો છે, તેનો વિસ્તાર ગણવાને જે જ્ઞાનસૂર્ય પ્રગટ થયો તે બ્રહ્મામ જેવો સર્વ લોકો લોકને વિકાશનો કરનારો થયો, અને બ્રહ્મામનુ મમન જેયકી થાય છે, અને જેને વિષે સર્વ રૂપ જાણે છે, અને જે સર્વરૂપે સર્વમા પામિયે છે, અને જે સર્વ મૂર્તિક વસ્તુથી આકાશચમનીપરે અલિપ્ત છે, તે જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય તથા જે શુદ્ધ સવરનો જેપ ધરી રહ્યા છે, તેની રુચિ રેલાને દટલે તેના ઉદયને અમારો દમવત કે ૦ નમસ્કાર છે ૬૭

હવે જહ ચેતનના જેદજ્ઞાનથીજ સવરરૂપી પરમાત્માને ડલચાય છે, તે સમ જાવે છે - અથ જેદજ્ઞાન મહિમા કથન -

સવેયા તેજ્ઞા - શુદ્ધ સુદેદ અજેદ અવાધિત, જેદ વિજ્ઞાન સુ તીઝન આરા; અંતર જેદ સુજાઝ વિજાવ કરે જહ ચેતનરૂપ હુફારા, સો જિન્દ્હેકે ઝરમે ડપ જ્યો ન રુચે તિન્દ્હકોં પરસગ સહારા, આતમકો અનુજો કરિ તે હરખે પરખે પ રમાતમ ધારા ॥ ૬૯ ॥

અર્થ - શુદ્ધપણે સુદેદ કે ૦ પોતપોતાના આરા સ્વરૂપને વતાવનાર અજેદ કે ૦ એક સ્વરૂપ અવાધિત દટલે કોઈ પ્રમાણાતરે અસ્વમિત એવું જેદજ્ઞાન તે તીઝણ સુજાણ છે, તે સુજાણથી અંતરાત્મામા જેદન કરીને સ્વજાવ અને વિજાવને છુદા છુદા કરે ને જમરૂપ તથા ચેતનરૂપને હુફાર કે ૦ આરા કરી વતાવે એવું જેદજ્ઞાન જેના રુદયનેવિષે ડપજ્યુ છે, તેજ જીવને પરવસ્તુનો સગ તે સહારા કે ૦ રુચે નહીં અને તેજ જીવ પોતાના સ્વરૂપનો અનુજવ કરી યથાર્થપણે અંતરાત્માનેવિષે જે પરમાત્માની ધારા છે તેને પારખે ॥ ૬૯ ॥

હવે જેદવિજ્ઞાન જે છે, તે સમ્યક્ જ્ઞાન છે, તેની સમર્થાઈ થકી સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે કહે છે. - અથ સમ્યક્ સામર્થ્યતા કથન. -

સવેયા તેજ્ઞા - જો કબહૂંં યહ જીવ પદારથ, ઓસર પાડ મિથ્યાત મિટાવે, સમ્યક ધાર પ્રવાહ વહે ગુન જ્ઞાન ડહે મુલ્ક કરધ ધાવે, તો અનિયંતર દર્વિત જાવિત કર્મ કિ જેશ પ્રવેશ ન પાવે, આતમ સાધિ અવ્યાતમકો પથ પૂરણ વહે પરબ્રહ્મકહાવે ॥ ૭૦ ॥

અર્થ - જો કોઈ આ જીવ પદાર્થ છે, તે યથાપ્રવૃત્તિકરણરૂપ અવસર પામી ને મિથ્યાત્વથી જેદીને મિથ્યાત્વને મિટાવે શુદ્ધ સમ્યક અને સ્વરૂપ જલધારાનો પ્રવાહ વહે અને જ્ઞાનગુણના ઉદય વહે ડર્ધે મુલ્ક થઈને મુક્તિ સનમુલ્ક ડોહે ત્યારે અન્યંતર જે દ્વિત કર્મ અને જાવિત કર્મ તેના ક્ષેત્રનો પ્રવેશ તે ન

થાય. જે પ્રકૃતિ પ્રદેશરૂપ કર્મ તે હવિત કર્મ અને રાગ દેવાદિક તે નાવિત કર્મ એ બંને પ્રવેશ નહીં કરી શકે, અને અધ્યાત્મના પંથ સેલીમાં ધ્યાવીને આત્મા ને સાધીને પોતાના રૂપમાં પૂર્ણ થઈને પરબ્રહ્મ કહેવાય ॥ ૭૦ ॥

હવે સંવરનું કારણ સમ્યક દૃષ્ટિ છે, તેનો મહિમા કહે છે:—અથ સમ્યક દૃષ્ટિ મહિમા:—

સવૈયા તેડસા:—જેદ મિથ્યાત સુ વેદ મહારસ જેદ વિજ્ઞાન કલા જિન પાઈ; જો અપની મહિમા અવધારત, ત્યાગ કરે ઝરસોં જ પરાઈ; ઝઘતરીતિ વસે જિનકે ઘટ હો તુ નિરંતર જ્યોતિ સવાઈ; તે મતિમાન સુવર્ણ સમાન લગે તિનકોં ન શુનાશુનકાઈ. ૭૧

અર્થ:—મિથ્યાતગ્રંથિ જેદીને તથા ઝપશમરૂપ મહારસ વેદીને જે બુદ્ધિવંતે જેદ વિજ્ઞાનની કલા પામી છે, અને જે એ જેદવિજ્ઞાન વડે પોતાના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરીને પોતાના જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ મહિમાને અવધારે, ઝર કે ૦ દૈયા થકી પરાઈ સોજ કે ૦ સામગ્રી તેનો ત્યાગ કરે અને જેના ઘટમાં ઝઘતરીતિ કે ૦ દેશવિરતિ તથા સર્વ વિરતીની રીત ફુરી અને નિરંતર તપ થકી જેની સવાઈ જ્યોતિ થાય છે તેને બુદ્ધિમાન કહિયે તે સુવર્ણસમાન છે તેમને શુનાશુન કર્મરૂપ કાટ લાગી શકતો નથી ॥ ૭૧ ॥

હવે સંવરનું મૂલ જેદવિજ્ઞાન છે તે મોક્ષનું કારણ કહી સમજાવે છે:—

અથ જેદજ્ઞાન મહિમા કથન:—

અહિંસ્ર ભંદ:—જેદજ્ઞાન—સંવરનિદાન નિરદોષ હૈ; સંવરસો નિરજરા અનુ ક્રમ મોષ હૈ; જેદજ્ઞાન શિવમૂલ જગતમહિ માનિયે, યદપિ હેય હૈ તદપિ ઝપાદય જાનિયે ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:—જેદજ્ઞાન જે છે તે નિરદોષ સંવરનું નિદાન કે ૦ મૂલકારણ છે અને નિર્જરાનું કારણ સંવર છે અને નિર્જરાજે છે તે મોક્ષનું કારણ છે. એ અનુક્રમ પ્રમાણે મોક્ષનું કારણ પરંપરાથી જેદવિજ્ઞાનજ છે. અગર જો શુદ્ધસ્વરૂપની અપેક્ષાને લીધે જેદજ્ઞાન ત્યાગ જોગ છે તો પણ નયોનું ઝપાદેય તે આદરવા જોગ્ય જાનિયે. ॥ ૭૨ ॥

હવે સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થયા પછી જેદજ્ઞાનનું હેયપણું દેખાડે છે:—સ્વરૂપ કથન:—

દોહા:— જેદજ્ઞાન તબજોં નજો, જબજોં મુક્તિ ન હોય; પરમ જ્યોતિ પરગટ જહાં, તહાં વિકલ્પ ન કોય ॥ ૭૩ ॥

અર્થ:—જેદજ્ઞાન ત્યાંસુધી નહીં જ્યાંસુધી મુક્તિ થઈ નથી. જહાં પરમ જ્યોતિ પ્રગટ થાય ત્યાં વિકલ્પ કોઈ રહે નહીં તો જેદજ્ઞાન કેમ કરીને રહી શકે ॥ ૭૩ ॥

જેદજ્ઞાન મુક્તિનો ઝપાય છે તે કહે છે:—અથ જેદજ્ઞાનમહિમા કથન:—

चोपाई - जेदज्ञान सवर जिन्हि पायो, सो चेतन शिवरूप कहायो, जेदज्ञान जिनके घट नाही, ते जडजीव बंधे घटमाही ॥ ७४ ॥

अर्थ - जे जीवने जेदज्ञानरूप संवरनी प्राप्ति आई तेज चेतन शिवरूप कहिये जेना हयनेविषे जेदज्ञान नथी ते मूर्ख घटपिम्हनेविषे बंधायलो रहेछे ॥ ७४ ॥

हवे जेदविज्ञानवडे आत्मानो महिमा वधेछे ते कहेछे - अथ जेदज्ञानकी महात्म्य - दोहरा - जेदज्ञान साबू जयो, समरस निर्मल नीर, धोबी अतर आतमा, धोवै नीज गुन चीर ॥ ७५ ॥

अर्थ - जेदज्ञान जे छे ते साबूरूप जाणवु, अने उपशम रस ते निर्मल पाणी छे ने अतर आत्माने धोबी मानवो, ते धोबी पोताना गुणरूपवस्त्रने धुवेछे ॥ ७५ ॥

हवे जेदविज्ञाननी जे क्रिया छे ते कहेछे - अथ जेदज्ञानकी कर्तव्यता महात्म्य -

सवैया इकतीसा - जैसै रजसोधा रज सोधिके दरब काढे, पावक कनक काढी दाहृत उपलको, पकके गरजमे ज्यों मारिये कतक फल, नीर करे उज्ज्वल नितारि मारे मलको, दधिको मथैया मथि काढे जैसै माखनको, राजहस जैसै दूध पीवै त्यागि जलको, तैसै ज्ञानवत जेदज्ञानकी सकति साधि, वेदे निज संपति उठेदे परदलकों ॥ ७६ ॥

अर्थ - जेम कोई रज सोधा के० जोनारो रजने सोधीने एटले सोना रूपा प्रसु ख इव्यने काढवाने पावक के० अग्निने लगाढेछे, ने सोनु काढीजई पथरा धूल वगेरेने बाली नाखेछे बली जेम कतकफलने पकना गर्जनेविषे नाखीये तो ते फल-जलने मेलथी जूझ करेछे, बली जेम दधीनु मथनहार दधीनु मथन करी माखणने जूझ करेछे ने राजहस पाणी दूध जेगा होय तेमाथी मात्र दूध पीई जायछे पाणीने जूझ करेछे तेम ज्ञानवत प्राणी जेदविज्ञाननी शक्ति साधीने पो तानी ज्ञानसपत्तिने वेदे अने परदल के० पुज्जनुं कटक जे राग द्वेषादिक तेने कापी नाखेछे ॥ ७६ ॥

अथ जेदज्ञान मोक्षमूल यहु कथन -

उपप्य उंद - प्रगट जेद विज्ञान, आपगुण परगुणजानै, परपरिनति परि त्यागि, शुद्ध अनुभव यिति मानै, करि अनुभव अज्यास, सहज सवर परगासै, आश्रव द्वार निरोद्ध, कर्म घनतिमिर विनासै, तय करिविज्ञाव समजाव जजि, निरविकल्पनिज पद गहै, निर्मल विबुद्ध सासुत सुथिर, परम अतिंइय सुख लहै ७७

अर्थः-- जेद ज्ञान जे ठे ते प्रगटपणे पोताना तेम पारका गुणने जाणेठे, ते थो परवस्तुमां जे परिमन ठे तेनुं ज्ञान करे, पोताना शुद्ध अनुभवनो ठराव राखे, ने ते अनुभवनो अन्यास करीने सहज संकरना रूपनो प्रकाश करे, आश्रव द्वारनो विरोध करीने कर्मरूप मेव अंधकारनो नाश करे; अने विजाव के० मोह दशानो ह्य करीने समजाव के० समाधिने नजे, तेणे करीने जहां कांई विकल्प नथी एवुं पोतानुं निर्विकल्प पद तेने पामे एटले जे सुखनेविषे मज नथी ए उपरथी ते विशुद्ध अनंत कालसुधी एकरूप तेथी शाश्वत स्थिर एवुं अतींद्रिय के० इंद्रियगोचर नही एवुं सुख पामे ॥ ७७ ॥

इति श्री नाटक समयसारको बालाबोधरूप संवर द्वार ठगो संपूर्ण.

दोहाः-- बरनी संवरकी दसा, जथा जुगति परमान; मुक्ति वितरनी निर्जरा सुनहु नविक धरि कान ॥ ७८ ॥

अर्थः--संवररूपनी दशा कही ते युक्ति तथा प्रमाणे करी कहीठे; हवे मुक्ति नी वितरणी के० आपनारी एवी जे निर्जरा ठे तेनुं वर्णन करुं:-- ते अहो नव्य लोको तमे कान दर्शने शान्तो. ॥ ७८ ॥

हवे निर्जरानुं स्व रूप ठे ते कहेठे:-- अथ निर्जरास्वरूप कथनः--

चौपाईः-- जो संवोपद अनंदे; जो पूर्व कृत कर्म निकंदे; जो अफंद वहै बहुरि न फंदे; सो निरजरा बनारसि बंदे. ॥ ७९ ॥

अर्थः--पोतानुं जे शुद्ध स्वरूप राखवुं तेनुं नाम संवर कहिये; तेनुं पद पामीने संवर आनंद करे; अने पूर्व कालनेविषे जे कर्म कीयांठे, तेने जडथी उखेडी नाखे; अने जे पूर्व कर्मना फंद तेथकी बूटीने पावुं ते फंदमां सपमाय नही तेनुं नाम आत्मानि निर्जरा कहिये. ते निर्जराने बनारसीदास वंदन करेठे. ॥ ७९ ॥

निर्जरानुं कारण सम्यक्त ठे माटे सम्यक्तनो महिमा बखाणे ठे:--

अथ सम्यक्त महिमा कथनः--

दोहाः-- महिमा सम्यक् ज्ञानकी, अरु विराग बल जोइ; क्रिया करत फल जुंजते, करमबंध नहि होइ. ॥ ८० ॥

अर्थः-- जे कर्म बूटे तेनुं फरीने बंधन यई शके नही ए सम्यक् ज्ञाननो महिमा ठे. बली ए सम्यक्ज्ञान साथे वैराग बलनो जोग ठे, तेथी शुजाशुन क्रिया करता थका ने तेनुं फल जोगता थका शृंखला बंधनवा कर्मनो बंध थतो नथी. ॥ ८० ॥

हवे सम्यक्नी महिमामा क्रिया करताज कर्मनी निर्जरा थाय ठे ते दृष्टाते कहेछे --

सवैया इकतीसा — जैसे नूप कौतुक सरूप करै नीच कर्म, कौतुकी कहावै तासो
कौन कहै रक है, जैसे विजचारिनी विचारै विजचार वाको, जेरिहीसों प्रेम नर
तासो चित्त वक है, जैसे धाड़ बालक चुधाइ करै लालि पालि, जानै ताहि औरको
जदपि वाके अक है, तैसे ज्ञानवत नानाजाति करतूति गनै, किरियाको निन्न
मानै याते निकलक है ॥ ८१ ॥

पुन — जैसे निशिवासर कमल रहै पंकहिमें, पंकज कहावै पै न याके ढिग पक है,
जैसे मत्रवादी विपधरसो गहावै गात, मत्रकी सकति वाके विना विपमंक है, जैसे जी
न गहै चिकनाइ रहै रुख अंग, पानीमे कनक जैसे काइसो अटक है, तैसे ज्ञान
वत नानाजाति करतूति गनै, किरियाको निन्न मानै याते निकलक है ॥ ८२ ॥

अर्थ — जेम कोई नूप के० राजा होय ने ते पोताना कौतुके करीने गमे तेनु
नीच कर्म करे ते क्रिया करवाने लोछे ते कौतुकी केहेवाय पण कोई ते रा
जाने रक नही कहे, जेम कोई कुजटा व्यजचारिणी स्त्री होय ते यद्यपि पोताना
धणीनी साथे रहे खरी, तोपण धणीनी साथे तेनु चित्त लुब्ध होतु नबी, चित्तने
विपे तो व्यजचारनोज विचार थाय, के जो बखत मले तो नीकली जाव ने यारने
मनु, जेम कोई याव होय ने ते पारका बालकने वरावे, अने रमाडे लाल
न पालन करे, अने अक के० पोताना खोलामा लईने बेसे यद्यपि एवी क्रिया
तो करे खरी, पण मनमा एम जाणेठे के आ बालक पारकु ठे, तेबीज रीते जे स
म्यक् ज्ञानी ठे ते नाना प्रकारनी शुजाशुज क्रिया, राजा श्रेणिक तथा नरत चक्र
वर्त्ति अने बीजा साधुनी माफक करे ठे, पण ए क्रियाने पुज्जल रूप जाणेठे, पो
ताना स्वरूपथी निन्न मानेठे एथी बंधननु कलक लागतु नथी ॥ ८१ ॥

एज उपर बीजा दृष्टात कहेछे के, जेम कमल ठे ते रात्र दिवस पक के० क
र्वमनेविपे रहे ठे तेथकीज उत्पन थयुठे, तेथी पकज केवाय ठे, तोपण कमलने
पकनो स्पर्श नथी होतो जेम कोई गारूडी मत्रवादी होय ते पोता
ना गात के० शरीरने सर्प पासे पकडावे करडावे पण ते मत्रवादीना मत्रनी श
क्तिवडे सर्पनो मुख प्रियसजोगरहित होयठे, जेम जिब्हा इडिय घी दही प्रमु
खनी चीरुणाई ग्रहण करेठे, पण पोताना अगने ते चिकागनो लेश रेवा देती
नथी, किंतु नूखीज रहेछे जेम सोनु पाणीनेविपे रेहेता थका काटवालु थतु नथी

તેવી રીતે જ્ઞાનવંત પ્રાણી નાના પ્રકારની ક્રિયા કરે છે, પણ ક્રિયાને પુજ્ય સંયોગ વાલી જાણી આત્મસ્વરૂપથી જિન્ન માને છે તેથીજ કર્મ બંધ કલંકથી જુદો રહે છે ૫૨

હવે વિષય જોગવતા થકા કર્મ બંધ ન થાય એવી જ્ઞાનવૈરાગ્યની શક્તિ બતાવે છે:— અથ જ્ઞાન વૈરાગ્ય શક્તિ વર્ણન:—

સોરઠા:— પૂર્વે ઉદય સંબંધ, વિષય જોગવૈસમકિતી; કરૈ ન જૂતન બંધ, મહિમા જ્ઞાન વિરાગકી ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:— પૂર્વે સંચિત કર્મ ઉદય આવ્યાથી તેના સંબંધે સમ્યક્તી જીવ વિષય જોગ જોગવે છે, પણ નવાં કર્મબંધ કરતો નથી, એ સમ્યક્ જ્ઞાન તથા વૈરાગ્યની શક્તિ છે ૫૩

હવે જે જ્ઞાતા હોય છે તે સમ્યક્ જ્ઞાન અને વિષયની અરુચી એ વેગને સાધે છે તે કહે છે:— અથ જ્ઞાતાકી વ્યવસ્થા કથન:—

સવૈયા તેજસા:— સમ્યક્વંત સદા ઝર અંતર, જ્ઞાન વિરાગ ઝનૈ ગુન ધારૈ; જા સુ પ્રજાવ લસૈ નિજ લલ્લન, જીવ અજીવ દશા નિરવારૈ; આતમકો અનુજો કરિ વહૈ ધિર, આપુ તરૈ અરુ ઔરનિ તારૈ; સાધિ સુદર્વ લહૈ શિવસર્મ સુકર્મ ઉપાધિ વ્યથા વમિમારૈ. ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:— જે સમકિતી હોય તે સદા પોતાના અંતઃકરણને વિષે જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એ બે ગુણને ધારે જે ગુણના પ્રજાવવડે પોતાનું જ્ઞાતાપણું લક્ષણ જોડેને જીવ અજીવ દશા એટલે જીવ અજીવનું સ્વરૂપ નિરવારે કે જે જુડું જુડું જાણે, તે પછી આત્માને યથાર્થપણે વેદીને આત્મિક સ્વજાવમાં સ્થિરતા થઈ રહે છે; તે પોતે પણ તરે અને સત્યઉપદેશ આપી બીજાને પણ તારે છે; એ રીતે પોતાના આત્મકાવ્યને સાધીને મોક્ષસુખને પામે, અને કર્મઉપાધિ સહિત જે વ્યથા તેનું વમન કરે છે ॥ ૫૪ ॥

હવે વિષયની અરુચિવિના જ્ઞાનનું બલ નિષ્ફળ છે, અને એવા જ્ઞાનીને એકાંત પદ્ધતિને વિષે રહેવાથી મિથ્યા દૃષ્ટિ ટેરાવે છે:— અથ મિથ્યાદૃષ્ટિ વ્યવસ્થા કથન:—

સવૈયા તેજસા:— જો નર સમ્યક્વંત કહાવત, સમ્યક્ જ્ઞાન કલા નહિ જાગી; આતમઅંગ અબંધ વિચારત, ધારત સંગ કહૈ હમ ત્યાગી; નેષ ધરૈ મુનિરાજ પટં તર, મોહ મહાનલ અંતર ઢાગી; સૂન્ય હિયે કરતૂતિ કરૈ પરિ, સો સઠ જીવ ન હોઈ વિરાગી. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:— જે મનુષ્ય પોતે સમ્યક્વંત કહેવાય અને સમ્યક્ જ્ઞાનની કલા ન જાગી, એટલે સમ્યક્ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ન થઈ તેથી આત્માના અંગવિષે બંધવિચારે નહીં, આત્મા અબંધ છે એમ માને; ને તેથી તે અન્યંતર સંયોગ ધારે છે. વળી કોઈ નિ

अथ नयनो पद्म लईने पोते त्यागी ठे एम कहे, मुनिराजनी पठे पदंतर के० जेप धरे, पण अंतरनेविषे मोहमहानल के० मोहरूप अग्नि शलगी रही होय, विषय यकी वैरागी न थयो, तेथी हिया सून्य यको मुनिराजनी पठे क्रिया करे, पण ते जीव मूर्खज केहेवायठे पण वैरागी कहेवाय नही ॥ ८५ ॥

हवे जे सर्व क्रिया करता यका पण मूढ केवाय ठे ते कहे ठे.—

अथ मूढ क्रिया वर्णनः—

सवैया तेइसा— ग्रंथ रचै चरचै शुन पंथ लखे जगमें व्यवहार सुपत्ता, सा धि संतोष अराधि निरंजन, देइ सुसीख न लेइ अदत्ता, नंग धरग फिरै तजि संग ठके सरवग सुधारस मत्ता, ए करतूति करै सठ पै समुजैन अनातम आतम सत्ता ॥ ८६ ॥ ध्यान धरै करि इडिय निग्रह, विग्रहसों न गिनै निज नत्ता, त्यागि विनूति विनूति मिटै तन जोग गहै नवजोग विरत्ता, मौन रहै लहि मद कषाय सहै बध बंधन होइ न तत्ता, ए करतूति करै सठ पै समुजैन अनातम आतम सत्ता ॥ ८७ ॥

अर्थ — ग्रंथ रचना करे, जला मार्गनी चरचा करे, जला मार्गने लखे, जगतमा व्यवहार मार्गमा प्राप्तिथको रहे, संतोषी थईने निरंजनने आराधे, लोकोने सा री शिखामण आपे, अदत्तदान ले नही, परिग्रह सग त्यागीने नंग धरग फिरे के० दिगबर थई फरे, अने मुधा के० मुग्धपणे पोताना रसमां मातो यको सर्वीगे ठक्यो रहे, एवी एवी क्रिया मूर्ख होय ते करेठे पण अनातम सत्ता के० आत्माथी पृथक जे मोहनी गहलता ठे तेने, अने आत्मसत्ता के० शुद्ध जाणपणानी जे सत्ता ठे, तेने छुदी छुदी जाणे नही तेमने मूर्ख केहेवा ॥ ८६ ॥

वली मूढनी क्रिया केहेठे के, ध्यान धरे, इडिय दमन करे, विग्रह करेठे ते शरीरनी साथे पोताना आत्मानो संबंध गणे नही. विनूति के० सपत्तिनो त्याग करी विनूति के० नस्म शरीर उपर लगाडे, योग मार्ग ग्रहे, अने संसारना जोगथी विरक्त रहे, मौनपणे रहे, कषायनु मदपणुं समजे, बध बंधन सहेतो यको पण तातो नही थाय, क्रोधादिक न करे, एवी क्रिया सठ मूढ होय ते करे ठे, पण अनातम सत्ता एटले कर्मादिक प्रजावनी सत्ता अने आत्मसत्ता एटले आत्मानुं सत्य स्वरूप तेने समजे नही माटे तेने मूर्ख समजवो ॥ ८७ ॥

हवे फरी मूढपणानु स्वरूप बतावेठे — पुन मूढ वर्णन —

चौपाई — जो विनुज्ञान क्रिया अवगाहै, जो बिनु क्रिया मोख पद चाहै, जो बिनु मोख कहै में सुखिया, सो अज्ञान मूढनिमें सुखिया ॥ ८८ ॥

अर्थः-- जे जन ज्ञानविना क्रिया अवगाहे अने क्रियाविना मोह पद वांछे, वली जे मोह पाम्या शिवाय कहे के हुं सुखी हुं, तेने अजाण मूर्खनो गिरोमणी जाणवो. ॥ ८८ ॥

हवे जेने कर्मसत्ता तथा आत्मसत्तानी निन्नता नासती नथी. तेने महामूढ कहिये तेनुं विवेचन करेढेः-- अथ महामूढ व्यवस्थाकथनः--

सवैया श्कतीसाः-- जगवासी जीवनिसों गुरु उपदेश कहै, तुम्हे इहां सोवत अनंत काल बीते हैं; जागो व्है सुचेत चित समता समेत सुनो, केवल वचन जामें अक्षर सजीते हैं; आज मेरे निकट बताउं मैं तुम्हारे गुन, परम सुरस नरे करमसों रीते हैं; ऐसे बैन कहै गुरु तउ ते न धरै उर, मित्रकेसे पुत्र किधों चित्रकेसे चीते हैं. ॥ ८९ ॥

अर्थः-- सर्व जगवासी जीवना हित वाढ्यने अर्थे गुरु एवो उपदेश करेढे के, अहो नव्य प्राणी जीव तमे आ जगतमां मोहनिधानेविषे सूता रह्या थकाज अनादि अनंतकाल तमोने वीख्यो ठे, माटे हवे तो चित्तमां सचेत यईने जागो; अने समता सहित थका केवलीना वचन सांजलो, जे केवलीना वचनमां अक्षर रस के० इंडियना विषय रस तेने जीतेला ठे; अने तमे मारी पासे आवो तो तमारा गुण बतावुं; ते गुण केवा ठे, परम एटले उत्कृष्ट सुरसे करी नरेला ठे; अने कर्मथकी रीते के० न्यारा ठे; एवा वचन गुरु कहेढे ते जे प्राणी हैयामां धरता नथी ते मित्रना पुत्र जेवाढे, केमके मित्रना पुत्रवडे पोतानुं घर उधाहुं रेनुं नथी. अने तेने शीखामण शी देवी! अने चित्रामण जेवा ठे कारण के चित्रामण थकी कांई सत्य क्रिया थती नथी. ॥ ९० ॥

दोहाः-- एते पर बहुरों सुगुरु, बोलै बचन रसाल; सैन दशा जागृत दशा, कहै डुहूँकी चाल. ॥ ९० ॥

अर्थः-- ए प्रमाणे सजुरु ठे ते फरी सरस वचन बोले ठे, के जीवने एक सय नदशा ने बीजी जागृतदशा एवी बे दशा ठे तेनी चाल शानजलो. ॥ ९० ॥

हवे सैन दशानुं वर्णन करेढेः-- अथ शयन दशा वर्णनः--

सवैया श्कतीसाः-- काया चित्र सारीमें करम परजंक नारी, मायाकी सँवारी से ज चादर कलपना; सैन करै चेतन अचेतनता नींद लिए, मोहकी मरोर यहै लोचनको ठपना; उदै बलजोर यहै श्वासको सबद घोर, विषे सुख कारजकी दोर यहै सुपना; ऐसी मूढ दसामें मगन रहै तिहू काल, धावै भ्रमजालमें न पावै रूप अपना.

અર્થ - કાયારૂપ ચિત્ર સારી છે, તેમાં કર્મરૂપ પર્યંક છે, તેપર માયાની સેજ સંવારી છે, કટપના કે ૦ મનની વિકટપનારૂપ ઢાદર છે, અચેતનાની કંઘલ ફેને એવી સામગ્રીમાં ચેતન શયન કરી રહ્યો છે, મોહની મરોમ તેણે કરીને લોચન ઢંકાયા છે, ઠડય વલ જોર જે છે, તે શ્વાસનો ધોર શબ્દ છે, અને વિષય સુલ્ય કાર્ય ની દોડ એટલે કરણી કરવી તે સ્વપ્નાવસ્થા છે, અને એનુજ નામ મૂઢદશા તથા શયન દશા કહિયે અને એ દશાનેવિષે જે મૂઢ જન હોય, તે ત્રણે કાલ મગન થકો ધાવે છે, એટલે ત્રમજાલમા દોડે છે, પણ પોતાનુ રૂપ પામતો નથી ॥ ૯૧ ॥

હવે જીવની જાગૃતદશાનુ વર્ણન કરે છે - અથ જાગૃતદશા વર્ણન -

સવૈયા ફકતીલા - ચિત્ર સારી ન્યારી પરજક ન્યારો સેજ ન્યારી, ઢાદર ની ન્યારી ફાહા ઝૂલી મેરી થપના, અતીત અવસ્થા સૈન નિડા વહી કોઝ પૈન વિદ્યમાન પલક ન યામેં અવ ઠપના, શ્વાસ ઓ સુપન દોઝ નિડાકી અલગ બૂજે, સૂજે સબ અંગ લલિ અતમ દરપના, ત્યાગી જયો ચેતન અચેતનતા નાવ આગી, નાલે દૃષ્ટિ સ્વોલિકે સનાલે રૂપ અપના ॥ ૯૨ ॥

અર્થ - આત્મજ્ઞાન પામ્યાશ્રમી કાયારૂપ ચિત્રસારી જુદી જુદા, અને કર્મરૂપ પલકને પણ ન્યારો દેલે, માયારૂપ સેજ પણ જુદી જુદા, કટપનારૂપ ઢાદરને ન્યારી જુદા, મતલબકે એ ટેકાણે મારી સ્થાપના ઝૂલી છે એમ સમજે. અતીત અવસ્થાનેવિષે એટલે સયનદશામા નિડા લેનાર પણ કોઈ બીજા રૂપે ઢુજતુ, વિદ્યમાન કાલમા તે અવસ્થા નથી, હવે પલકમાત્ર પણ આ અવસ્થામા મારો અનાવ થનાર નથી શ્વાસ અને સ્વપ્ન એ બે નિડાની અલગનાસયોગે બૂજે, અને આત્મારૂપ આરિસામાં આત્માનુંજ સર્વ અંગ સૂજે એવી રીતે અચેતનતારૂપ નિડાનો ત્યાગ કરીને ચેતન ત્યાગી થયો ત્યારે પોતાની દૃષ્ટિ સ્વોલીને જુદા, અને પોતાનુ રૂપ સંનાલે ॥ ૯૨ ॥

વલી સદગુરુ શિદ્ધાનાં વચન કહે છે - અથ પુન સદગુરુ શિદ્ધા કથન -

દોહા - શ્દિ વિધિ જે જાગે પુરુષ, તે શિવરૂપ સદીવ, જે સોવદિ સસારમે, તે જગવાસી જીવ ॥ ૯૩ ॥

અર્થ - એ રીતે જે પુરુષ જાગે છે, તેતો સર્વ કાલનેવિષે શિવરૂપ કે ૦ મોહરૂપ જાણવા અને જેટલા સસારનેવિષે સૂતા છે, તેટલા તો જગતવાસી જીવ સમજવા ॥ ૯૩ ॥

હવે મોહપદ ઉપાદેયરૂપ કહીને સ્તુતિ કરે છે - અથ આત્મદેવ્ય સ્તુતિકથન દોહા - જો પદ નોપદ નય હરે, સોપદ સોઝ અનૂપ, જિહિ પદ પરસત ઓર પદ, લગે આપદારૂપ ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:-જે પદ કે જે સ્થાનક નવસ્થાનકનો નય હરે છે, તેનેજ પદ કહે
 હું, તથા અનૂપ સ્થાનક કહેહું, અને જે પદનો સ્પર્શ થતાંજ અન્ય પદ જે કર્મ પ
 દ છે, તે આપદારૂપ લાગે છે ॥ ૯૪ ॥

હવે નવ જે સંસાર પદ તેનો નય બતાવે છે:-અર્થ સંસાર વર્નન:-

સવૈયા શ્કતીસા:-જવ જીવ સોવે તવ સમુજે સુપન સત્ય, વહિ જૂઠ લાગે
 જવ જાગે નીંદ સ્વોક્ષે; જાગે કહૈં યહ મેરો તન યહ મેરી સોંજ તાહૂ જૂઠ
 માનત મરણથિતિ જોક્ષે; જાને નિજ મરમ મરન તવ સૂજે જૂઠ, બૂજે જવ
 ઔર અવતારરૂપ હોક્ષે; વાહુ અવતારકી દશામેં ફિરિ યહે પેચ, યાહિ
 જાંતિ જૂઠો જગ દેસ્યો હમ હોક્ષે. ॥ ૯૫ ॥

અર્થ:-જ્યારે જીવ સયન દશામાં સૂતો હોય છે, ત્યારે સ્વપ્નને સત્ય કરી માને
 છે. અને તેજ સ્વપ્ન રૂપને જ્યારે નિદ્રા મૂકી જાગીને જુએ છે, ત્યારે જૂઠું જાણે છે,
 જાગીને કહે કે આ મારું શરીર તો આંઈ છે, આ સોંજ કે સામગ્રી સર્વ મારી છે; ને
 જ્યારે પોતાની મર્ણ સ્થિતિનો વિચાર કરે છે, ત્યારે તો વર્તમાન શરીર તથા સામ
 ગ્રી સર્વને જૂઠી માને છે, અને જ્યારે પોતાના મર્મની વાત જાણે એટલે પોતાના સ્વ
 રૂપની વાતને જાણે, ત્યારે તો મરણને પણ જૂઠું જાણે; એમજ વલી બીજો અવતા
 ર છે ત્યારે બીજા રૂપે થઈને બીજી વાત જાણે; ફરી તેજ અવતારમાં સૂતા જાગા
 જૂઠા સાચાનું પેચ આગલીજ રીતે લાગો રહે. એ રીતે વારે વારે અવતાર લેવા ને
 વલી સામગ્રીને પોતાની સમજવી ને વલી મરવું; એ રીતે સર્વ સંસારને ઢોઈ કે વે
 રીને અમે સર્વ સંસારને જૂઠોજ જાણ્યો ॥ ૯૫ ॥

હવે જ્ઞાતા કેવી ક્રિયા કરે તે સમજાવે છે:- અર્થ જ્ઞાતાકી ક્રિયા કથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- પંક્તિ વિવેક લહિ એકતાકી ટેક ગહિ હંદજ અવસ્થાકી
 અનેકતા હરતુ હૈ; મતિ શ્રુત અવધિ શ્યાદિ વિકલપ મેટી, નિરવિકલપ જ્ઞાન મ
 નમેં ધરતુ હૈ; ઇંદ્રિયજનિત સુખ ડુઃખસોં વિમુક્ષ વ્હૈકે, પરમકો રૂપ વ્હૈ કરમ
 નિર્જરતુ હૈ; સહજ સમાધિ સાધિ ત્યાગી પરકી ઝપાધિ, આતમ આરાધિ પરમા
 તમ કરતુ હૈ ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:-જે પંક્તિ જન હોય તે વિવેકનો જ્ઞેદ એટલે વિજ્ઞાન લહીને પોતાની એક
 તાની ટેક રાખીને પ્રથમની ઇંદ્રિય અવસ્થા જે ત્રમ અવસ્થામાં અનેકતા હતી તેને હ
 રે છે. અને મતિ શ્રુતિ અવધિ શ્યાદિ જ્ઞાનસ્વરૂપના વિકલ્પને મટાડીને નિ
 વિકલ્પ જ્ઞાન જે કેવલ જ્ઞાન તેને મનમાં ધરે છે. અને ઇંદ્રિયજનિત જે સુખ ડુઃ

ख तेथी विमुख थई परमात्मारूप थईने कर्मनी निर्जरा करे ठे, एटले निर्जरा थायठे तेथी पोतानी सहज समाधिसाधिने पर जे कर्मपुञ्जादिकनी उपाधि जे राग द्वेषादिक, तेनो त्याग करीने आत्माने आराधी परमात्मा पणु करेठे ॥६६॥

हवे जे ज्ञान समुद्र परमात्मानी प्राप्ति थाय ठे, ते ज्ञाननी प्रशंसा करेठे -

अथ ज्ञान समुद्रवर्णनं -

सर्वथा इकतीता - जाके उरअतर निरतर अनंत दर्व, जाव जाति रहे पें सुजाव न टरतु है, निर्मलसौ निर्मल सु जीवन प्रगट जाके, घटमें अघट रस कौतुक करतु है, जाने पति श्रुत औधि मनपर्यै केवल सु, पंचधा तरंगनि उमग उठरतु है; सो है ज्ञानउदाधि नार महिमा अपार, निराधार एकमे अनेकता धरतु है ॥६७॥

अर्थ - जे ज्ञान नार मध्यजागनेविषे निरतर अनंत इव्य पदार्थ जासी रह्या ठे, पण ते इव्यनार मध्यजागनेविषे निरतर अनंत इव्य पदार्थ जासी वन के० जीवितव्य अने समुद्र पोते पामतो नथी, निर्मलमां निर्मल एवु सुजी घटमे के० हृदयनेविषे अघट के० सुजीवन के० पाणी ते, जेवु प्रगटठे, अने रस तेनुज कुतोहल करे ठे, एटले ए रस कौतुक के० सत्यार्थ वेदनतुं जे वहां नमूदनेविषे मतिज्ञान श्रुतज्ञान विषे रस कुतोहल घणा ठे, अने जे वहां ज्ञान तरंगरूप ठे. उमग के० मनपर्यवज्ञान ने केवल हई सहज ज्ञानसमुद्र ते वदार प्रधान ठे, एनो अज्ञाने ठेकाणे प्रगट थई रह्या ठे एवो इ कला नेते निराधार अने एक स्वरूप उता इहो न मनपर्यवज्ञान ने केवल जासे ठे तेथी पण जातना। कइ क्रियावडेज मोहनी प्राप्ति हेमा ठे, एनेविषे सर्व पदार्थ हवे ज्ञानविना मात्र आधी सेहजेदमार्ग अप्राप्ति कामा अनेकता धरेठे ॥६८॥

अथ मापन वचन अने तपसो शरीतेनुं वर्णन करेठे -

सर्वथा इकतीता - केई कूर कष्ट तरंग करवाथी सत्तिरे धूधपान करै अथो मुख व्हेके फूले है, केई महा व्रत गद्दे क्रियाम नि नारमे पयारकेसे पूले है; इत्यादिक जीवनको सर्वथा मुगति नाहि, भग्ननी प्रशंसा थौं चयारके बधू लेहै, जिनके हियेमें ज्ञान तिन्हहीको निरवान, करमके करत नरममें चूले है ॥६९॥

अर्थ - कोई अज्ञानी कूर कष्ट सहन करेठे अने पचाग्रि प्रमुख तप करीने शरीरने बालेठे, कई अज्ञानी अग्निना धुमाढालुं पान करेठे, नीचु मुख राखी उवा पग करीने फूलेठे केटला अज्ञानी जैन लिंग लईने पांच महाव्रत इव्यथी ग्रहण करेठे, अने क्रियामा मग्न रहेठे, एरीतें मुनिराज पणानो नार वहेठे, पण ते पयारना जेवा पूलेठे, देश नापायें पयार एटले पलाल, जेना फूलनेविषे कण

ते जीव पुनीत के० पवित्र थईने शिवपदने पामेठे, ने चतुर्गतिनो जे वास तेने दहन करेठे; एटले देवगति, मनुष्यगति, तिर्यैचगति ने नरकगति ए चारे गतिना वास ने वाली नाखेठे. अनुजवी जननी रीत एठे के ते आशा धरीने क्रिया मांमे नही. नूतन बंध के० नवा कर्मना बंधने निरोधीने संवर धारण करे, तथा पूर्वकृत कर्म ने विहंमी नाखीने तेनी निर्जरा करेठे, तेना विकारने अहो जय्य जीव तुं गणीस नही, अने तेना अतिचारने तुं गणीस नही, अने तेना जयने पण गणीस नही, जेना हृदयमां अनुजवरूपी चिंतामणीरत्न प्रकाशी रह्युंठे ॥ ५ ॥

हवे अनुजवीनी ज्ञानदृष्टीनु सामर्थ्य वखाणेठे:- अथ ज्ञानदृष्टि सामर्थ्य कथन:-

सवैया इकतीसा:- जिनके हियेमें सत्य सूरज उद्योत जयो, फेलि मति किरन मिथ्यात तम नष्ट है; जिनकी सुदृष्टिमें न परचै विषमतासों समतासों प्रीति मम तासों लष्ट पुष्ट है; जिन्हके कटावमें सहज मोप पथ सधै, साधन निरोध जाके तनको न कष्ट है; तिन्हिकों करमकी किलोज यह है समाधि, मोले यह जोगा सन बोले यह मष्ट है ॥ ६ ॥

अर्थ:- जेना हियानेविषे सत्य सूर्यनो उद्योत थई इह्योठे, अने सत्य सूर्यना मतिरूप किण फेली रह्याठे, तेथी मिथ्यात रूप अंधकार ते नाश पाम्यो. वली जे जीवनी सुदृष्टिमां विषमतानो परिचय नथी, एटले समतासाथे प्रीति बंधाणी ठे, ने ममतासाथे तथा मोहसाथे लष्ट पुष्ट के० चित्तविनानी प्रीति राखेठे, ने जे ना कटावनेविषे एटले थोडा विजोकनमां सहज स्वजावे मोहमार्ग सिद्ध थायठे. साधन के० मनोयोगादिक त्रण योगनो निरोध एटले निग्रह कख्योठे अने जेना शरीरने कष्ट नथी, एवा ज्ञानधारीने जे कर्म लहेर आवेठे तेने गणतीमां समाधि जा वज जाणेठे; जो कदी गती कर्मना उदयवने मोलेठे तोपण ते जोगासन धारीठे अने जो बोलेठे तोपण मष्ट के० मौनव्रतिठे ॥ ६ ॥

हवे ज्ञानीने परवस्तुनो त्याग कह्यो अने विशेषपणे तेनोज त्याग वखाणेठे:-

अथ परवस्तुको त्याग ताको विशेष वर्नन:-

सवैया इकतीसा:- आतम सुजाउ परजाउकी न सुधि ताकों, जाको मन गमन परिग्रहमें रह्यो है; ऐसो अविवेकको निधान परिग्रह राग, ताको त्याग इहांलों समुच्चैरूप कह्यो है; अब निज परे भ्रम दूरि करिबेके काजु बहुरो सुगुरु उपदेशको उमह्यो है; परिग्रह अरु परिग्रहको विशेष अंग, कहिवेको उद्यम उदीरि लह लह्यो है ॥ ७ ॥

अर्थ --जेतुं मन परिग्रहनेविषे मगन थईं रहु ठे, ते जीवने पोताना. तथा पारका स्वभावनी शुद्धता थती नथी परिग्रहनों राग तेतो अविवेकतुं निधान क ह्यु ठे, जे परिग्रहना रागनेविषे पोताना ने पारका स्वभावनी शुद्धता नथी, ते परिग्रह रागने त्याग, अर्हसुधी सामान्य मात्र कह्यो हवे निजस्वरूपनो भ्रम ने परस्वरूपनो भ्रम तेने दूर करवाना कार्यने घणा प्रकारे सदगुरु उपदेश करवाने उ वंगवत्त थया ठे हवे इहा परिग्रह तथा ते परिग्रहनु विशेष अग केहेवाने सदगुरु जे ठे ते उद्यम उदीरणा करीने लह लह्यो के० सचेत थया ठे ॥ ३ ॥

हवे सामान्यरूप परिग्रहनों राग अने विशेषरूप परिग्रहनों राग तेनो विवरो कहे ठे --अथ सामान्यविशेष कथन --

दोहा -- त्याग जोग परवस्तु सब, यह सामान्य विचार, विविध वस्तु नाना विरति, यह विशेष विस्तार ॥ ७ ॥

अर्थ -- जेटली परवस्तु ठे तेदली वधी त्याग जोग ठे. एतो सामान्यपणे परिग्रहना त्यागनो विचार जाणीये, अने ते परवस्तु जात जातनी ठे, अने तेना उपर विचार पण जातजातनो ठे एने विशेषपणे परिग्रह त्यागनो विस्तार जाणवो ७ हवे परिग्रह ठतां ज्ञातानी परिग्रह उपर अलिप्त दशा कहे ठे -

अथ ज्ञाता अलिप्त कथन --

चोपाई -- पूरव कर्म उदै रस जुजे, ज्ञान मगन ममता न प्रयुजे, उरमे उदासीनता लहिये, यो बुध परिग्रह वत न कहिये ॥ ९ ॥

अर्थ -- पूर्व कर्मना उदयथकी जे गुजागुन रस उपजे ते नोगवे पण ते रस नोगनेविषे ममता प्रयुजे नही, मात्र ज्ञाननेविषेज मग्न रहे, पण परिग्रहना सयोग वियोगनेविषे हर्ष विषाद उपजे नही, एवीरीतें जेना मनमा उदासीनता पामीये ठइयें एवा बुध के० पणितने परिग्रहवत कहेवाय नही ॥ ९ ॥

हवे ज्ञानीनी निष्ठह दशा वखाणे ठे -- अथ ज्ञानी अवांठक कथन --

सर्वथा इकतीता -- जे जे मनवठित विलास जोग जगतमें, तेते विनासिक सब राखे न रहत हैं, और जे जे जोग अनिलाप चित्त परिणाम, तेते विनासीक धर्मरूप वह रहत हैं, एकता न इहो माहि ताते वांठा फुरे नाही, ऐसे भ्रम कारजको मूरखवदत हैं, सतत रहे सचेत परसो न करे हेत याते ज्ञानवतकों अवठक कहत हैं ॥ १० ॥

अर्थ -- मनना मानी ली मेल जे जे जगतना जोग विलास ठे, ते ते नाश रूप ठे, आपणा राख्या रेहेता नथी वली जे जे जोग अनिजापरूप चित्त परिणाम रहेते

ते ते चित्त परिणाम चंचलपणे विनासी धर्म रूपने विपे थई रह्या ठे. एवा जोग नेविपे तथा जोग अनिलापनेविपे अनेकता ठे, पण एकता नथी. वली विनश्वर पणुं ठे तेथी एनां उपर ज्ञानीनी बांठा फुरती नथी. एवा क्रम कार्यने मूर्ख होय तेज चाहे ठे, जे सतत के० निरंतर सावधान रहे अने परवस्तु साथे हेत करे नही, एज माटे ज्ञानवंतने अवंचक निस्पृही कहेठे. ॥ १० ॥

हवे परिग्रहमां रेहेता ठतां ज्ञाताने अलिप्तपणुं केवी रीते केहेवाय ते दृष्टांत आपीने समजावे ठे:— अथ ज्ञाता अलिप्त दृष्टांत कथनं:—

सवैया इकतीसा:— जैसे फिटकडी लोड हरडेकी पुटविना स्वेत वस्त्र मारिये मजीठ रंग नीरमें; जीग्यो रहै चिरकाल सर्वथा न होइ लाल, जेदे नही अंतर स पेती रहे चीरमें; तैसे समकितवंत राग दोष मोह बिनु, रहे निशिवासर परिग्रहकी नीरमें; पूरव करम हरे नूतन न बंध करे जाचे न जगत सुख राचे न शरीरमें॥ ११ ॥

अर्थ:— जेम कोई स्वेत वस्त्र होय तेने फटकडी लोडर तथा हरडानी पुट के० पट दीधा शिवाय मजीठना लाल रंगना पाणीमां चिरकाल के० घणाकाल सुधी नी नावी राखे तोपण ते वस्त्र सर्वथा प्रकारे लाल थाय नही; अंतर रंग जेदे नही. तेथी ते चीरमां सफेती रहेज; तेमज समकितवंत जे जीव होय ते राग दोष मोह ना पटविना निशिवासर के० रात दिवस परिग्रहनी चीडमां रहेठे. तोपण पूर्व कर्मना जोगनी निर्जरा करेठे, अने नवां कर्मनुं बंधन करे नही, अने जगतना सु खने जाचे नही. वली शरीरने जोईने राचे नही. ॥ ११ ॥

हवे परिग्रहने विपे रेहता ठता ज्ञाताने उद्वेग रहितपणुं होय ठे ते दृष्टांत वडे दृढ करावे ठे:— अथ ज्ञाता अनुद्वेग कथनं:—

सवैया इकतीसा:— जैसे काहु देसको वसैया बलवंत नर, जंगलमें जाई मधु ठत्ताकों गहतु है; वाकों लपटाय चहु और मधुमक्षिका पे, कंबलीकी उंटसों अमंकित रहतु है; तैसे समकित शिव सत्ताको सरूप साथे, उदेकी उपाधिकों समाधिसी क हतु है; पहिरे सहज को सनाह मनमें उठाह, ठाने सुखराह उद्वेग न लहतु है. १२

अर्थ:— जेम कोईक देशनो रेहेवासी जील वगेरे बलवंत नर जंगलमां जईने म धपुडाने ग्रहण करे ठे, ते वखत ते पुरुषने चारे तरफ मधु मक्षिका के० मध माखीउ लपटाई जाय ठे, पण ते पुरुषना शरीर पर कांमली होयठे, तेथी अमं कित के० मंखविना अमंख रहेठे; तेमज समकित जीव शिव के० परमात्मानी सत्ता के० सत्नूतपणुं तेनुं स्वरूप जे एक विज्ञानधनपणुं तेने साथे ठे, अने कर्म

ઝડપની જે આત્માને ઝપાધિ લાગી રહી છે, તેને તે સમાધિ કરી જાણે છે સહજ ગુણ જે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તદ્રૂપ જે સનાહ કે બંધન તે પેહેરી રાખે છે, અને એ રીતે જે કર્મનિર્જરા તેનો ઝગાહ મનમા ધારણ કરે એવા અનત સુખના રાહ કે માર્ગને વિષે રહેતો થકો ઝડેગ દશાને પામતો નથી. ॥ ૧૩ ॥

હવે એ રીતમા જ્ઞાતાનો અબંધકપણું બતાવે છે -- અથ જ્ઞાતા અબંધ કથન --
 દોહરા -- જ્ઞાની જ્ઞાન મગન રહે, રાગાદિક મલ ખોડ, ચિત્ત ઝડાસ કરની કરે, કરમ બંધ નહિ હોડ ॥ ૧૩ ॥ મોહ મહાત્મ મલ હરે, ધરે સુમતિ પરગાસ, મુગતિ પથ પરગટ કરે, દીપક જ્ઞાન વિલાસ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ -- જ્ઞાની પુરુષ તો જ્ઞાનમા મગન રહે છે, અને રમે છે, અને રાગ દેષ મોહરૂપી જે મલ છે, તેને ખોડ દિએ છે, અને જે ક્રિયા કરે છે તે પણ ઝડાસીનરૂપ કરે છે, માટે એવા જ્ઞાનીને કર્મ બંધન થતો નથી ॥ ૧૩ ॥ વલી મોહરૂપી મહાત્મ કે ધોર અધકારરૂપ જે મલ તેને હરે, અને સુમતિના પ્રકાશનાર દીપકને ધરે, એ રીતે મુક્તિ પથને પ્રગટ કરી બતાવે, એવો જ્ઞાનનો વિલાસ તે દીપકરૂપ જાણવો ॥ ૧૪ ॥

હવે જ્ઞાનદીપકનું સ્વરૂપ કહી દેવાડે છે - અથ જ્ઞાન દીપક વર્નન -

સવૈયા ફકતીલા - જામે ધૂમકો ન હોસ બાતકો ન પરવેસ, કરમ પતંગનિકો નાશ કરે પલમે, દસાકો ન જોગ ન સનેહકો સંયોગ જામે, મોહ અધકારકો વિજોગ જાકે જલમે, જામે નતતાડ નહી રાગરક તાડ રચ, જહ જહે સમતા સમાધિ જોગ જલમે, એસી જ્ઞાનદીપકી સિલા જગી અજગરૂપ, નિરાધાર ફુરી પે ફુરી હૈ પુદગલમે ॥ ૧૫ ॥

અર્થ -- જે જ્ઞાન દીપકમા ધુમાડાનો લેશ નથી ને જેમા વાયુનો પણ પ્રવેશ નથી અને જે કર્મરૂપી પતંગ જીવનો પલકમા નાશ કરે છે, ને જેમા દશા કે દીવેટનો જોગ નથી, વીજો અર્થ -- કોઈ વિકટપ દશા નથી અને જેને સનેહ કે પૂત તેલનો સંયોગ નથી વલી જેના પ્રકાશમા મોહરૂપ અધકારનો વિયોગ થયુ છે વલી જે દીપકમા તત્તાપણુ નથી, વલી જેમા લાલરંગની રચમાત્ર લાલાશ નથી, અને જે સમતા સમાધિનો જોગ તે રૂપ જે જલ તેને વિષે જહજહાયમા ન થઈ રહ્યો છે, એવો જ્ઞાનદીપક છે, તેની શિલા સદા અજગરૂપ જાગી રહી છે, અને એ શિલા સર્વ પદાર્થનું જ્ઞાન કરવાની આધાર છે, અને પોતે નિરાધાર ફુરી રહી છે, અને પુજામાં ફુરી કે ભૂપી રહી છે ॥ ૧૫ ॥

हवे ज्ञानना स्वभावमां खंमना नथी ते उपर दृष्टांत आपेठे:-

अथ ज्ञान स्वभाव अखंमित दृष्टांत कथन:-

सवैया इकतीसा:- जैसो जो दरब तामें तैसोही सुजाउ सथे, कोउ दर्ब काहु को सुजाउ न गहतु है; जैसे संख उज्ज्वल विविध वर्ण माटी नखे, माटीसो न दी से नित उज्ज्वल रहतु है; तैसे ज्ञानवंत नाना जोग परिगह जोग, करत विलास न अज्ञानता जहतु है; ज्ञानकला दूनी होइ उंददशा सूनी होइ, ऊनी होइ नौ थिति बनारसी कहतु है ॥ १६ ॥

अर्थ:- जे जेबुं इव्य ठे, तेमां तेवोज स्वभाव सिद्ध ठे, पण कोई इव्य अन्य इव्यनो स्वभाव ग्रहण करे नही. जेम कोई जलाशयमां संख वेइंड़ीजीव होय ते सरूपमां उज्ज्वल होय ठे, पण जात जातनी माटी खाय ठे, तेमठतां माटीनो रंग तेना स्वरूपमां देखातो नथी, तेतो नित्य उज्ज्वलज देखाय ठे; तेम ज्ञानवंत प्राणी परिग्रहना जोगथकी नाना प्रकारना जोग जोगवतो ठता अने विलास कर तो ठतां अज्ञानता पामतो नथी. अने ज्ञाननी कला बमणी थाय ठे, अने ६६ दशा के० त्रमदशा ते शूनी थाय ठे, अने नवस्थिति के० संसार स्थिति ते उणी के० उठी थाय ठे, एवी रीते बनारसीदासनं केहेबुं ठे ॥ १६ ॥

हवे सम्यक् ज्ञाननी साथे सम्यक् क्रिया स्यादाद मतने आश्रयी कहे ठे:-

अथ स्यादाद प्ररूपन कथन:-

सवैया इकतीसा:- जोलों ज्ञानको उद्योत तोलों नही बंध होतु, वरते मि प्यात तब नाना बंध होहि है; ऐसो जेद सुनिके लग्यो तूं विपै जोगनिसों, जोग निसों उद्यमकी रीतितें विठोहि है; सुनो जैया संतत कहे में समकितवंत, यहु तो एकंत परमेसरकी दोहि है; विषेसों विमुख होइ अनुजो दशा आरोहि, मोख सुख ढोहि ऐसी तोहि मति सोहि है ॥ १७ ॥

अर्थ:- ज्यां सुधी ज्ञाननो उद्योत ठे, त्यांसुंधी बंध अतो नथी, अने ज्यारे मि प्यात्व दशावंत ठे, त्यारे तो नाना प्रकारनो बंध थाय ठे, कोई एकंतवादीयें एवो ज्ञान माहात्म्यनो जेद सांजलीने एबुं कबुं के तूं विषय जोगववा लाग्यो ठे, अने म न वचन कायाना योगथकी उद्यमनी रीति जे क्रिया, तेने तें ठोडी दीधी ठे, तेने क हेठे के हे सतपुरुष सांजल तुं जे कहे ठे, के हुं समकितवंत तुं, पण ए एकंतमत जे ठे ते परमेश्वर परमात्मानी दोही के० झोह करनारी ठे, माटे तूं विषयथी विमुख थ

ईने अनुभव दशामा गुणत्रेणी धरी आरोहण करी अने मोक्षना सुखने ढोही के० जो, तो एवीज बुद्धी थकी शोने ठे ॥ १७ ॥

हवे ज्ञाननु तथा विषय विमुखतानुं सहचारपणु बतावेठे -

अथ ज्ञान वैराग्य युगपत् वर्णन -

चौपाई - ज्ञानकला जिनके घट जागी, ते जगमाहि सहज वैरागी, ज्ञानी मगन विपै सुखमाही, यहु विपरीत संजवै नाही ॥ १८ ॥ दोहा - ज्ञान सहित वैराग्य बल, शिव सावै समकाल, ज्यो लोचन न्यारे रहै, निरखै दोऊ नाल ॥ १९ ॥

अर्थ - जेना घटनेविपे ज्ञानरूपी कला जागी ठे, तेतो जगतनेविपे सहेजे वैरागी रहै ठे ज्ञानी यईने विषयसुखमा मग्न होय ए विपरीत बात सजवती नथी ॥ १८ ॥ वली ज्ञाननी सगति ने वैरागनी सगति ए बंने चीज समकाल मलीने मोक्षने साथे, जेम वे आखो जुदी रहीठे, पण नाल के० साथे बेठ नेत्र पदार्थने जुएठे ॥ १९ ॥

हवे मूर्खने कर्मनु कर्त्तापणु अने ज्ञानीने निर्जराकु कर्त्तापणु ए बेनु स्वरूप कहेठे - अथ मूढ कर्त्ता कर्मको यह कथन -

चौपाई - मूढ कर्मको कर्त्ता होवै, फलअजिलाप धरै फल जोवै, ज्ञानी क्रिया करै फल सूनी, लगै न लेप निर्जरा दूनी ॥ २० ॥ दोहा - बधे कर्मसो मूढज्यो, पाट कीट तन पेम, खुलै कर्मसो समकिती, गोरख धधा जेम ॥ २१ ॥

अर्थ - मूढ जे ठे ते कर्मनो कर्त्ता बने ठे, केमके ते क्रियाना फलनो अजिलाप धरे ठे, अने फलने जोई रहेठे, ने जे ज्ञानी होय ते क्रिया तो करे पण फल शून्य करे, तेथी ज्ञानीने कर्मनो लेप लागतो नथी, एथी बमणी निर्जरा थायठे ॥

वली जे मूढ ठे ते कर्मनेविपे बंधाई रहेठे, जेम रेशिमनो किडो पोताना शरीर ना प्रेमवडे पोतानी जालथकी पोतेज बधायठे अने जे समकिती होय तेतो कर्मनी जालथी खुलेलो रहे ठे, कोनी पठे जेम गोरखधधो पोतानी जालथी खुली जायठे तेम जाणवु ॥ २१ ॥

हवे ज्ञानी जीवने कर्मनु अकर्त्तापणु तथा निर्जरारूप उरावे ठे -

अथ ज्ञानीको अकर्तृत्व कथन -

सवैया तेईसा - जे निज पूरव कर्म उर्द सुख चुजत जोग उदास रहेंगे; जे झुग्मे न विलाप करै निरवैर हिये तन ताप सहेगे, है जिनके दृढ आत्म ज्ञान क्रिया करिके फलकों न चहेंगे, ते सुविचछन ज्ञायक है तिनकों करता हम तो न कहेंगे ॥ २२ ॥

अर्थ:- जे जीव पोताना पूर्व संचित शुभ कर्मना उदय वडे सुख नोगवतो थको पण नोगथी उदास रहे ठे, अने जे जीवने असाता वेदनीयना उदयथी दुःख उप जे तो पण विलाप करे नही, अरतिनो विनाग करे नही, अंतरमां कोई चिंता न ही राखे; अने शरीरनो संताप सहन करे, वली जेनीपासे आत्मज्ञान ठे, तेतो क्रिया करीने फलने इहे नही, तेज उत्कृष्ट विचक्षण ज्ञानी केहवायठे, अने तेने कर्म करता थका कर्मना कर्त्ता एम तो अमे कही सकशुं नही ॥ ११ ॥

हवे एवा ज्ञानीनी व्यवस्था कहे ठे. ज्ञाता वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- जिनकी सुदृष्टिमें अनिष्ट इष्ट दोउ सम, जिनको आचार सु विचार सुन ध्यान है; स्वारथको त्यागी जे लहेंगे परमारथकों, जिनके वनिजमें नफा न है न ज्यान है; जिनकी समुझमें शरीर ऐसो मानीयतु, धानकोसो ठीजक कृपानकोसो म्यान है; पारखी पदारथके साखी भ्रम नारथके तेई साधु ति नहीको जथारथ ज्ञान है ॥ १३ ॥

अर्थ:- जे ज्ञातानी सुदृष्टि एवी ठे के, जेनेविषे इष्ट वस्तु तथा अनिष्ट वस्तु बेउ बराबर ठे, अने जेनो आचार एवो ठे के जे जला विचारथी शुभ ध्यानमांज रहे, अ ने विषय सुख प्रमुख स्वार्थने त्यागीने जे अध्यात्मरूप परमार्थ तेनेविषे लागी रहे ठे, वली जेनां वचन एवां ठे के, जेमां नफो नथी तेम टोटो पण नथी, एटले कोई ने सुसीख किंवा कुसीख देता नथी. मौन वृत्तिज रहेठे. वली जेनी समझ एवी हो य के शरीरने धाननी ठीज के० तुस जेवुं अने कृपान के० तरवार तेना म्यान जे वुं माने ठे, मतलब के आत्माने शरीरथी जुदो जाणे ठे. वली जे जेवो पदार्थ होय तेवी तेनी परिक्षा करे ठे, अने जेम नय ज्ञानविना पांच दर्शनमां जे भ्रम नुं नारथ चाली रह्युं ठे, तेनो साक्षी ठे, पूठवानुं थानक ठे, तेहिज साधु केवाय ठे, अने तेने यथार्थ ज्ञानी कहिये ॥ १३ ॥

हवे समकितनुं साहसपणुं वर्णन करेठे:- अथ सम्यक्वंतको साहसकथन:-

सवैया इकतीसा:- जमकोसो ज्ञाता दुःखदाता है असाता कर्म, ताके उदै मू रख न साहस गहतु है; सुरग निवासी नूमिवासी औ पतालवासी, सबहीको तन मन कंपत रहतु है; उरको उजारो न्यारो देखिये सपत जेसों, मोलतु निशंक न यो आनंद लहतु है; सहज सुवीर जाको सासुतो शरीर ऐसो, ज्ञानी जीव आर ज आचारज कहतु है ॥ १४ ॥

अर्थ:- अहिं संसारनेविषे जे असाता वेदनीय कर्म ठे, ते केवां दुःखदाता ठे?

अहि उत्प्रेक्षा करे ठे - जमकोसो घाता के० यमना जाई ठे, तेनो उदय यता मूरख जन जे ठे, तेतो साहस ग्रही शके नही सुरगनिवासी के० देवता जूमि वासी के० मनुष्य तिर्यच अने पातालवासी देवता नारकी एवा सर्व त्रिलोकवासी जीवोना तन मन असातावेदनीय थकी कापता रहेठे, हवे ज्ञानी जीवना उरनुं अजवाबु जे ठे ते अतरना चादरणा जेवु ठे, ते केवु ठे? ते समजावे ठे के, ते सात जय थकी जुडज ठे, जे अजवालाथी साते जय प्राप्त यता नथी, अने ए प्रजावथी नि शक थई मोछे ठे, अने आनंद पामे ठे. सहज सुवीर के० महोदो साहसीक सुनट, जेनुं ज्ञानरूपी शरीर शाश्वत ठे, एवा ज्ञानी जीवो आचार्य के० महा पुरुष पूज्य जाएवा, एवु आचार्य कहेठे ॥ १४ ॥

हवे साते जयना नाम कहेठे - अथ सप्त जयनाम --

दोहा.-- इह जव जय परलोक जय, मरन वेदना जात, अनरक्षा अनगुप्त जय, अकस्मात् जय सात ॥ १५ ॥

अर्थ -- आ जवतुं जय, परलोकनु जय, मर्ण जय, वेदना उपजवानुं जय, अनरक्षानुं जय, अनगुप्त जय, अने अकस्मात् जय ए सात जय जाएवा ॥ १५ ॥ हवे साते जयना लक्षण कही जुदा जुदा उलखावेठे - अथ सप्त जय लक्षण कथनं -

सवैया इक्तीसा - दसथा परिग्रह वियोगचिता इह जव, दुर्गति गमन परलोक जय मानिये, प्रानतिको हरन मरन नै कहावै सोई, रोगादिक कष्ट यह वेदना बखा निये, रक्षक हमारो कोठ नाही अनरक्षा जय, चौर नै विचार अनगुप्त मन आनिये अनचिंत्यो अवहि अचानक कहाथो होइ, ऐसो जय अकस्मात् जगतमे जानिये १६

अर्थ -- शास्त्रमा जे दस जातिनो परिग्रह कह्यो ठे तेना विजोगनी चिता रहे ते ज आ जवतु जय जाएवु दुर्गतिगमननु जे जय ते परलोकनु जय कहिये, प्राण तूटवानु जे जय ते मर्ण जय, रोग प्रमुखथकी जे कष्ट उपजे ते वेदना जय बखा निये, अमारी रक्षा करनार कोई नथी देखातो ए अनरक्षा जय, चोर अथवा डश्मण आवाथी दुष्ट यत्न करी शकीश एवो जे जय तेने अनगुप्त जाणिये अनचिंत्यु शुभ्रगे एवु जे जय मननेविपे रहे तेनु नाम अकस्मात् जय जाएवु ॥ १६ ॥

हवे आ जवतु जय निवारण रूप मंत्र कहेठे - अथ इह जव जय निवारण कथन -

ठप्पय ठद -- नख शिख मित परवान, ज्ञान अवगाह निरस्कत, आतम अग अजग, सग परधन इम अस्कत; तिनजगुर ससार, विजव परिवार नारज सु,

જહાં ઉત્પત્તિ તહાં પ્રલય, જાસું સંયોગ વિરહ તસુ; પરિગ્રહ પ્રપંચ પરગટ પરશ્વિ,
 હ્ર નવ જય ઉપજે ન ચિત; જ્ઞાની નિશંક નિકલંક નિજ; જ્ઞાનરૂપ નિરખંતનિત ૧૭

અર્થ:-પગના નરખથી તે માથાની સિંચાસુધી એટલે સર્વ શરીર પ્રમાણ આત્માનો
 ગુણ જે જ્ઞાન તે અવગાહ કેળવ્યાપ્તિ તેને જુએ, એવાં નરખ સિંચ સહિત જ્ઞાનમય
 આત્માનું અંગ અજંગ રહે, તેની સાથે જે પુજાજાહે તેને પરધન કેળવ પરદ્રવ્ય કહેહે, અને
 સર્વ સંસાર ક્ષણજંતુર છે, ને તેનેવિષે જે વિજવ પરિવારરૂપ જાર છે, તે પણ ક્ષણજં
 તુર છે, અને જેની ઉત્પત્તિ તેનું વિનાશ છે, જેનો સંયોગ તેનો વિયોગ પણ થાય છે,
 એવો પરિગ્રહનો પ્રપંચ પ્રગટ પરશ્વીએં તો આ જવનું જય ચિત્તમાં ઉપજે નહીં. એરી
 તે જે જ્ઞાની હોય તે પરિગ્રહના વિયોગની ચિંતા ન રાખે, ને નિસંકર રહે, પોતાનું નિ
 સ્કલંક સ્વરૂપ જ્ઞાનમય સદા જુએ. ॥ ૧૭ ॥

હવે પરલોકજય નિવારણનું મંત્ર કહેહે:- અથ પરલોક જય નિવારણ મંત્ર:-

ઠપ્પયઠંદ:- જ્ઞાન ચક્ર મમ લોક, જાસુ અવલોક મોખ સુખ; ઇતરલોક મ
 મ નાંહિ, નાંહિ જિસમાંહિ દોષ ડુઃખ; પુન્ન સુગતિ દાતાર, પાપ ડુરગતિ પદ દા
 યક; દો સ્વંમિત સ્વાનિમેં, અસ્વંમિત હૈ શિવનાયક; હ્ર વિધિ વિચાર પરલોક જય,
 નહિ વ્યાર્પક વરતે સુખિત; જ્ઞાની નિસંકનિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખંતનિત ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:- જ્ઞાન ચક્ર કેળવ્યાપ્તિ જ્ઞાન વિસ્તાર તેતો મમલોક કેળવ્યો મારો લોક છે, મહારો
 પ્રચાર છે, તેને પ્રત્યક્ષ જોવો, અને મોક્ષ સુખ વસ્ત્રે રૂપ છે, અને ઇતર લોક
 કેળવ્યો તેવિના અન્ય લોક તે મારો નથી, મહારો જ્ઞાનલોક મારી સાથે છે, જેનેવિષે
 દોષ ડુઃખ નથી. પરલોકમાં સુગતિનું દેનાર પુન્ય છે, અને પરલોકમાં કુગતિનું આ
 પનાર પાપ છે. એ બે પુન્ય પાપ આત્માની સ્વંમનાની સ્વાણી છે. અને હું અસ્વંમિત રૂપ
 હું. શિવનાયક કેળવ્યાપ્તિ સિદ્ધરૂપી હું. એવા વિચારથી પરલોક જય વ્યાપે નહીં; અને
 સુખિત કેળવ્યાપ્તિ સદા સુખવંત વર્તે; એ પ્રમાણે પરલોક જય ઠાંમિને જ્ઞાની પુરુષ નિ
 સંક ચકો નિકલંક એવું જે નિજજ્ઞાનરૂપ તેને સદા નિરખે ॥ ૧૮ ॥

હવે મરણજય નિવારણનો મંત્ર કહે છે:- અથ મરણ જય નિવારણ મંત્ર:-

ઠપ્પયઠંદ:- ફરસ જીન નાશિકા, નૈન અરુ શ્રવન અક્ષ ઇતિ; મન વચ તન
 બલ તીન, સાસ ઝસ્સાસ આઝ યિતિ; એદસ પ્રાણવિનાશ, તાહિ જગ મરણ કહી
 જે; જ્ઞાન પ્રાણ સંયુક્ત, જીવ તિહુ કાલ ન ટીજે; યહ ચિંત કરત નહિ મરણ જય,
 નય પ્રમાણ જિનવર કથિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખંતનિત ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:-સ્પર્શ, રસના, ગ્રાણ, ચક્ષુ, શ્રોત્ર, એ પાંચે ઇન્દ્રિય; મનોબલ, વચનબલ, ને

કાચબા એ ત્રણ, સ્વાસોસ્વાસ આયુષ્ક્રિયતિ, એકસ પ્રાણ આદિનો વિનાશ થાય, તેને જગતમા મર્ણનય કહે છે, પણ જીવ પદાર્થ છે તે જ્ઞાનરૂપી જાવ પ્રાણ સચુક છે, તેતો જીવને જ્ઞાન પ્રાણ ત્રણે કાલનેવિષે ત્રૂટે નહી, એવો વિચાર મનમા કરવાથી મર્ણનય ડપડે નહી નય પ્રમાણ વડે એવું જિનેશ્વરનું કથન છે, જ્ઞાની લોક નિ સક પણે પોતાના નિકલક સ્વરૂપ જ્ઞાનરૂપને સદા નિરતર નિરત્વત કે^૦ સત્યપણે જુએ છે ॥ ૨૯ ॥

હવે વેદના જય નિવારણરૂપ મંત્ર કહે છે -- અથ વેદના જય નિવારણ મંત્ર --
 ટપ્પય ટંદ -- વેદનાવારો જીવ, જાહિ વેદત સોઝ જિય, યહ વેદના અન્નંગ, સુતો મમ અંગ નાહિ વ્યય, કરમ વેદના દિવિધ, એક સુખમય હૃતીય હુલ, દોઝ મોહ વિકાર, પુજ્જાકાર બહિરમુલ, જબ યહ વિવેક મનમહિ ધરત, તબ ન વેદ ના જય વિદિત, જ્ઞાની નિસક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરત્વત નિત ॥ ૩૦ ॥

અર્થ -- વેદનાવારો એટલે જાણનારો તેતો જીવ છે, અને જેને જાણવું છે, તેપણ જીવજ છે એટલે વેદનાવત તે જ્ઞાની જીવ એ જ્ઞાનરૂપ વેદન જે અન્નંગ રૂપ છે તેતો મારુ અંગ છે, અને કર્મ વેદના જે છે તે મારી નથી અને તે કર્મરૂપ વેદના વે પ્રકારની છે, એક સુખમય વેદના ને બીજી હુલમય વેદના છે, એ વેઝ મોહ વિકાર છે, એ વી સુલ હુલની વેદના પુજ્જાકાર છે, પુજ્જલની ઠાયા વાદ્યરૂપ છે, જ્યારે એવો વિ વેક વિચાર મનમા ધરે છે, ત્યારે વેદનાનું જય વેદી સકતું નથી જ્ઞાની લોક દો ય તેતો વેદના જયથી નિસક રહે અને નિકલંક એવું પોતાનું જ્ઞાન સ્વરૂપ તે ને સદા જોતો રહે ॥ ૩૦ ॥

હવે અનરઘાજય નિવારણરૂપ મંત્ર કહે છે -- અથ અનરઘા જય નિવારણ મંત્ર --
 ટપ્પય ટંદ -- જો સ્વસ્તુ સત્તા સરૂપ જગમહિ ત્રિકાલ ગત, તાસ વિનાસ ન હોઈ, સહજ નિદ્ધં પ્રમાણ મત, સો મમ આતમ દરવ, સરવથા નહિ સહાય ધર, તિહિ કારન રઘક ન, હોઈ નઘક ન કોઈ પર, જબ યહિ પ્રકાર નિરધાર કિય, તબ અનરઘા જય નસિત, જ્ઞાની નિસક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરત્વત નિત ૩૧

અર્થ -- સ્વસ્તુ કે^૦ નિજ આત્મરૂપ વસ્તુ, સત્તાસ્વરૂપ કે^૦ ઇચ્છપણે ઠતુ કેહેવા ય તે જગતમા ત્રણે કાલનેવિષે પામિયે, તેનો ક્યારે પણ વિનાશ નથી થતો, એવું સહજ સ્વરૂપ નિશ્ચયનયના પ્રમાણવડે જાણવું, એજ મારુ આત્મઇચ્છ જે છે, તેતો સર્વથા પ્રકારે કોઈનો સહાય ધરતું નથી, તેમાટે એ આત્મઇચ્છનો કોઈ રઘક નથી તેમજ કોઈ પર કે^૦ બીજો એનો ઝઢક પણ નથી જેવારે એવો વિચાર

હૃદયમાં નકી કરી રાखे, ત્યારે અનરક્ષા જય નાશ પામે, એવા જ્ઞાની હોય તે અનરક્ષા જયથી નિસંક થકો પોતાના નિકલંક જ્ઞાનસ્વરૂપને સદા નિરચે છે. ॥ ૩૧ ॥

હવે ચૌરજય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહે છે:- અથ ચૌરજય નિવારણ મંત્ર:-

ઠપ્પય ઠંદ:- પરમ રૂપ પરતઢ, જાસુ લઢન ચિન મંમિત; પર પ્રવેશ તહાં નાં હિ, માહિં મહિ અગમ અચંમિત; સો મમ રૂપ અનૂપ, અકૃત અનમિત અકૂટ ધન; તાંહિ ચોર કિમ ગહે, ઠૌર નહિ લહે ઔર જન; ચિતવંત એમ ધરિ ધ્યાનજવ, તવ અગુપ્ત જય ઉપસમિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરચંત નિત.

અર્થ:- જે પરમ સ્વરૂપ કેહેવાય છે, અને માન સન્માનવડે પ્રત્યક્ષ છે, ચિનમંમિત કે ૦ ચિન્મય એવું જેનું લક્ષણ છે, અને જેના સ્વરૂપને વિષે પરસ્વરૂપનો પ્રવેશ નથી; માંહિમહી કે ૦ પૃથ્વીના વચમાં અગમ્ય છે, અને અચંમિત છે, એવું તો અનૂપમ મારું રૂપ છે, તે કોઈનું કીધેલું નથી, અનમિત કે ૦ પ્રમાણવિના, એવું અકૂટ ધન છે, તે ધનને ચોર કેમ હરી શકે! અને ઔર કે ૦ બીજા કોઈ લોક તેની જ ગા પામી શકે નહી. જ્યારે ધ્યાન ધરીને એવું ચિંતવન કરે ત્યારે અગુપ્ત જય કે ૦ ડઘાડા ધનનું જે જય તે ઉપશમી જાય. અને એવા જ્ઞાની હોય તે અગુપ્ત જયથી નિસંક થકા પોતાના નિષ્કલંક જ્ઞાન સ્વરૂપને સદા નિરચતા રહે છે. ॥ ૩૨ ॥

હવે અકસ્માતજય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહે છે:- અથ અકસ્માતજય નિવારણ મંત્ર:-

ઠપ્પય ઠંદ:- શુદ્ધ બુદ્ધ અવિરુદ્ધ, સહજ સુ સમૂદ્ધ સિદ્ધ સમ; અલચ્છ અનાદિ અનંત, અતુલ અવિચલ સરૂપ મમ; ચિદ વિજ્ઞાસ પરગાસ, વીત વિકલપ સુચ્છ આનંદ; જહાં હુવિધા નહિ કોઈ, હોઈ તહાં કબુ ન અચાનક; જવ યહ વિચાર ઉપજંત તવ, અકસ્માત જય નહિ ઉદિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરચંત નિત. ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:- જે વસ્તુ શુદ્ધ છે, કેવલ પોતાના સ્વરૂપને વિષે જ છે, બુદ્ધ કે ૦ જ્ઞાનમય અવિરોધી છે, સિદ્ધસમાન રુદ્ધિવંત છે, અલક્ષ્ય છે, આદિરહિત છે, અને અંતરહિત છે, જેની તુલના કોઈથી ન થાય માટે અતુલ છે, એવું અવિચલ મારું રૂપ છે. ચિદવિજ્ઞાસ કે ૦ જ્ઞાનવિજ્ઞાસનો જેને પ્રકાશ છે. વીતવિકલપ કે ૦ અવસ્થા જેદરહિત છે, અને સમાધિ સુચ્છનું આનંદ છે. જ્યાં કોઈ વિજ્ઞાતીય ન પામિયે ત્યાં કોઈ અણચિંતવ્યો અચાનક જય શોક કાંઈ ઉપજે નહી, આવો વિવેક વિચાર હૃદયામાં જ્યારે ઉપજે છે, ત્યારે અકસ્માત જય જે છે, તે ઉદય થતું નથી. જે જ્ઞાની હો

य ते ते अकस्मात् जयथी निशंक थको पोताना निष्कलंक ज्ञान स्वरूपने सदा जोतो रहेते ॥ ३३ ॥

हवे निर्जराना करनार ज्ञानीनी व्यवस्था कहेते -- अथ ज्ञानी व्यवस्था कथन --
ठप्पय ठट -- जो परगुन त्यागत, शुद्ध निजगुन गर्हत ध्रुव, विमल ज्ञान अं
कूर, जासु घट महि प्रकास ध्रुव, जो पूरव कृतकर्म, निर्जरा धार वहावत, जो न
व बंध निरोध, मोप मारग मुख यावत, नि सकतादि जस अष्ट गुन, अष्ट कर्म
अरि संहरत, सो पुरुष विचछन तासु पद, वनारसी बंदन करत ॥ ३४ ॥

अर्थ -- जे कोई पुजलावि गुणनो त्याग करे, अने ध्रुव के० निश्चयरूप एवा शुद्ध
पोताना गुणनु ग्रहण करे, निर्मल ज्ञाननो अंकुर के० उदय जेना घटमा प्रका
शित थयो, अने जे पूर्वकृत कर्मने निर्जरानी धर के० श्रेणिविपे वहावि दिये बली
जे नवा बंधनो निरोध करीने एटले निराश्रव थरने मोक्षमार्गने सन्मुख दोडेते,
गुण श्रेणिमा दोडेते, निगकित प्रमुख जेना आठ गुण ठे, ते आवे कर्मरूप
शत्रुनो सहार करे, तेज विचक्षण पुरुष केहेवाय, अने तेना चरनकमलने वणारसी
दास वदन करेते ॥ ३४ ॥

हवे आठ अंगना नाम कहेते -- अथ अष्टांगके नाम कथन --

सौरा -- प्रथम निससेजानि, डतिय अववित पग्निमन, तृतीय अंग अ
गिलान, निर्मल दृष्टि चतुर्थ गुन ॥ ३५ ॥ पच अकथ परदोष, थिरी करन ठछम
सहज, सत्तम बहल पोप, अष्टम अंग प्रजावन ॥ ३६ ॥

अर्थ -- पेलु निर्देशय के० नि गकित, बीजु समकितनो गुण जे अवाठक प
णारूप मननो परिणाम, बीजु अंग अग्लान, चोथु गुण निर्मल दृष्टि एटले मूढ दृ
ष्टि नही ते, ॥ ३५ ॥ पाचमुं परदोष अकथन, ठटु अंग समकित स्थिर करवाना
स्वभावरूप, सातमुं सर्व साथे वाठलपणुं अर्थात्मक पोपक, अने आठमुं अंग
प्रजावना गुणरूप ॥ ३६ ॥

हवे अंगना लक्षण कहे ते -- अथ अंग लक्षण -

सर्वेया इकतीता -- धर्ममें न ससं शुनकर्म फलकी न इहा, अशुनको देखि न
गिलानि थान चित्तमें, सावि दृष्टि राखे काहू प्राणीको न दोष नाखे, चचलता ना
नि थिति ठाने बोध चित्तमें, प्यारे निजरूपसो वडाहके तरंग ठे, एड आठो अंग
जब जागे समकितमें, ताहि समकितको धरे सो समकितवत, बहे मोपपावे उ
न आर्य फिर इतमें ॥ ३७ ॥

अर्थः— धर्मनेविषे संदेह न होय ते निःशंकित गुण, शुभ कर्मना फलनी इ
ह न होय ते निस्पृही गुण, अनिष्ट वस्तुने जोशने चित्तमां ग्लानी न लाववी ते
अग्लान गुण, कोईना मगाव्या मगवुं नही ने साचनेविषे दृष्टि राखवी ते अमूढ
दृष्टिगुण, कोई प्राणीनो दोष केहेवो नही ते दोषाकथन गुण ; चंचलता त्यागीने
ज्ञानरूप चित्तनेविषे स्थिरता राखवी ते थिरीकरण गुण ; आत्म स्वरूपमां प्रेम
राखवो ते बल गुण ; अने आत्मस्वरूप साधननेविषे उवाह लहरी के० तरंग
उठवापणुं लीधो रहे ते प्रभावना गुण, एम एक समकेतना आठे अंग ज्यारे
जागे, अने ते आठ गुणे सहित सम्यक्तनुं धारण करे, ते समकितवंत केहेवाय ने
तेवाज समकित्ती मोक्ष पामे, ने फरीथी आ संसारमां आवे नही ॥ ३४ ॥

हवे निर्जराधारी चैतन्यनुं नाटक कहे ठेः-- अथ चैतन्य नाटक कथनः--

सवैया इकतीसाः-- पूर्व बंध नासे सोतो संगित कला प्रकाशे, नव बंध रुंधी ता
ल तोरत उठरिके; निसंकित आदि अष्ट अंग संग सखा जोरी, समता अलाप चारि
करे सुख जरिके; निरजरा नाद गाजे ध्यान मिरदिंग वाजे, ठक्यो महानंदमें स
माधि रीजि करिके; सत्तारंग नूमिमें मुक्त नयो तिहूं काल, नाचे शुद्ध दृष्टि नट
ज्ञान स्वांग धरिके ॥ ३५ ॥

अर्थः— जेम पूर्वकालनेविषे उत्कृष्ट स्थितिथकी बंध करतो हतो तेवी रीते
न करता अनुत्कृष्ट स्थितिथकी करवो एम पूर्व बंध नासे, तेतो संगित कला
आलाप चारी प्रकाशे, अने नवा बंधने रोधवुं ते रूपताल उठले ठे तालतोर ठे, निशं
कित प्रमुख जे समकितना आठ अंग कहां, ते सहाय जोडी समता समाधि धा
री तद्रूप स्वर बांधीने आलाप करे ठे, अंही कर्मनी निर्जरा हेतु ठे, एटले कर्मना
स करवारूप कार्यनुं निर्जरा कारण ठे, ते ध्याननेविषे एक स्वरूपनाद गाजे ठे, अने
सोहं धुनी ठे तेरूप मृदंग वाजे ठे, अंही जे महानंदमय अईने ठाक्यो तेतो सु
खी थयो, ते जाणिये रीजि अई, ने पोतानी आत्मसत्ता तेज कोई रंगनूमि ठे
एटले रंग मंरुप थयो, तेनेविषे त्रणे कालमां शुद्ध दृष्टीसहित ज्ञानरूप वेष स्वांग
पहेरी धरीने नटरूप चैतन्य मुक्त अईने नाचे ठे ॥ ३६ ॥

इतीश्री समयसार नाटकविषे बालबोधरूप निर्जराद्वार सप्तम संपूर्ण.

दोहाः— कही निर्जराकी कथा, शिवपथ साधनहार; अब कबु बंध प्रबंधको,
कहुं अल्प विस्तार ॥ ३७ ॥

अर्थ - मोह मार्गनी साधनकार जे निर्जरा तेनी कथा हती ते कही, हवे जे बंध थाय ठे तेना अधिकारनो अल्प विचार कहेते ॥ ३९ ॥

हवे बंध जे ठे ते ठामवा योग्य ठे, माटे ते बधनो विदारणहार जे समकित तेने नमस्कार करेते - अथ बध विदारन सम्यक्त वर्णन -

सवेया इकतीसा - मोह मद पाई जिन संसारी विकल कीने, याहिते अजानु बाहु विरद बहनु है, ऐसो बंध वीर विकराल महाजाल सम, ज्ञान भव करे चढ़ राहु ज्यो गहतु है; ताको बल जजिवेको घटमे प्रगट नयो, उदत उदार जाको उ बेस महतु है, सो है समकित सूर आनद अकूर ताही, निरखी बनारसी नमो नमो कहतु है ॥ ४० ॥

अर्थ - जे बंधरूप मुजट ठे ते मोहरूप मदिरा पाईने सर्व संसारी जीवने विकल करेते, एही ए बंधरूप वीर ठे ते अजानुबाहुनुं वीरुद बहावेते के० सार्व जोग थई रहेला ठे, एवो विकराल ए बंधरूप वीर मुजट ठे, बली ए महाजाल स मान ठे, अने एज ज्ञान प्रकाशने मद करेते, कोनी पठे जेम राहु चढ़ने मद करेते तेनी पठे जाणी लेबु, हवे एवा बंधरूप वीरनो प्रतिपद्ही जे ठे, ते एतुं बल तोड़ वाने घटनेविपेज प्रगट थयो ठे, जेनो उद्यम उदत ठे, एटले कोईथी रोक्यो रेहे एवो नथी, अने उदार ठे के० श्रेष्ठ ठे. तथा महत के० मोटो ठे, तेतो समकितरूप शूरवीर जाणवो, ते आनद अकूर जईने उदय थयो ठे, ते सम्यक्त शूरवीरने जो ईने पोताना अंग उल्लसित थको बनारसीवास नमो नमो कहेते ॥ ४० ॥

हवे चेतनाविना कर्म बंध नथी थता, माटे ज्ञानचेतना तथा कर्म चेतना ए बेउनी समज पावेते - अथ कर्मचेतना ज्ञानचेतना वर्णन -

सवेया इकतीसा - जहा परमात्म कलाको परगास तहा, धरम धरामें सत्य सूरजको धूप है, जहा मुज अमुज करमको गढास तहा, मोहके विलासमें महा अपेर कूप है, फेली फिरै ठटासी घटासी घट घन बीच, चेतनकी चेतना डुहोथा गुप्तचूप है, बुद्धिसो न गही जाय बेनसीं न कही जाय, पानीकी तरंग जैसे पानीमें गुहूप है ॥ ४१ ॥

अर्थ - जे चेतनामां परमात्मानी कलानो प्रकाश थाय ठे, ते धर्म धरती ठे, ते धरतीमां सत्यरूप सूर्यनो तडको ठे, एटले उजली जगा ठे बली जे चेतना नेविपे मुज अमुज कर्मना रसनी गढास ठे, एटले मुजाअमुज कर्मना रस वडे जे चेतना घोलाइ रही ठे, त्यां मोहराजा विलास करे ठे, तेतो घोर अधिकार ठे,

ए रीते चेतन पुरुषनी जे चेतना के० संज्ञा ठे, तेतो घटाघनबीच के० शरीररूप मे घवचे ठटानी माफक फेली रही ठे, अने घटानी माफक फेलीयकी फरे ठे, अने ए चेतना ते परमात्मानी कलाना प्रकाशमां तथा मोहविलासमां ए वेउ तरफ गुपचुप ठे, एटले चुप थई रही ठे; एवी ए चेतना वे तरफ प्रवेश करे ठे, ए वात बुझीयी ग्रहण थाय ठे; पण वचनयी कही जाय एवी नथी; जेम पाणीना तरंग पाणीमां गुरुप्प ठे तेम चेतना वेउ तरफ गुरुप्प ठे. ॥ ४१ ॥

हवे बंधारनेविपे बंधनो हेतु कहे ठे:- अथ बंधनिदान कथन:-

सवैया इकतीसा:- कर्मजाल वर्गनासों जगमें न बंधे जीव, बंधे न कदापि मन वच काय जोगसों; चेतन अचेतनकी हिंसासों न बंधे जीव, बंधे न अलख पंचविपे विखरोगसों; कर्मसों अबंध सिद्ध जोगसों अबंध जिन हिंसासों अबंध साधु ज्ञाता विपे जोगसों; इत्यादिक वस्तुके मिलापसों न बंधे जीव, बंधे एक रागादि अशुद्ध उपजोगसों ॥ ४२ ॥

अर्थ:- कोई कहे ठे के कर्मजाल वर्गणा थकी जगतमां जीव बंधाय ठे, ते वात खोटी एटले कर्म वर्गना जीवना बंधनो हेतु नथी, एवी रीतें कदाचित्त मनव चन कायाना योगयी पण जीव बंधातो नथी; चेतन तथा अचेतननी हिंसाय की पण जीवने बंध थतो नथी. अलक्ष पती ठे, तथा अलक्षरूपी ठे, ते पंचें डियना विषयरूप विपरोग वडे पण बंधातो नथी. कर्म वर्गनाथी सिद्धना जीव बंधाता नथी, वली जिनेश्वर देव ठे तेतो त्रणे योगमां ठे तोपण अबंध ठे, साधुजे ठे, ते अनानोग पणे हिंसा करे ठे, तोपण अबंध ठे, ज्ञाता विषय जोगवेठे, तो पण ते अबंध ठे, एरीते कर्म वर्गना प्रमुख वस्तुना मिलापयी जीव बंधातो नथी. पण मात्र एक राग देखने मोह अने जीव बंधरूप अशुद्ध उपयोग थीज जीव बंधाय ठे ॥ ४३ ॥

हवे राग दोष अने मोहनेज दृढपणे बंधना हेतु उरावे ठे:-

अथ बंधनिदानदृष्टी करन व्यवस्था:-

सवैया इकतीसा:- कर्मजाल वर्गनाको वास लोकाकाश माहिं, मन वच का याको निवास गति आउमें; चेतन अचेतनकी हिंसा वसै पुजलमें, विपे जोग वरते उदेके उरजाउमें; रागादिक शुद्धता अशुद्धता है अलखकी. यह उपादान हेतु बंधके बढाउमें; याहिते विचठन अबंध कह्यो तिहू काल, राग दोष मोहनादि सम्यक् सुजाउमें; ॥ ४३ ॥

अर्थ.—कर्म जाल वर्गीणानो वास तो लोकाकाशमांज ठे, केवल कर्म वर्गीणा कारण थकीज जो अमूर्ति चेतनइव्य बंधनावने पामे, तो लोकाकाशनो बंध केम नही थाय? तेमज मन वचन अने कायाना योगनो वास तो चारे गतिनेविषे ठे, अने चारे आ उषामा ठे, त्यारे योग ते आत्माना बंधना हेतु केम थाय? चेतनना प्राण हर्णथी हिंसा थाय ठे, ते पुजल बंधरूप प्राणमांज हिंसा थाय ठे, एमज अचेतननी हिंसा पण पुजलमां ठे, ते आत्मासाथे स्पर्शीती नथी, तो बंध केम थाय? अने विषय जोग जे वरते ठे, तेतो कर्मना उदयमा ठे, अरुजी रह्या ठे, अने आत्मा तो तेथी निरालो ठे, ते बंधाय केम? माटे राग द्वेषने मोह्यकी जे अशुद्धता के० सुगंधता थाय ने परवस्तुनै पोतानी करी मानवी ते अलख पुरुषनी अशुद्धता ठे अने एज अशुद्धता बंधने वधारे ठे, ए माटे विचक्षण पुरुषने त्रण कालविषे अबंध कह्यो, केमके, तेने सम्यक् स्वभावमां राग द्वेष अने मोह नथी ॥ ४३ ॥

हवे ज्ञाताने अबंध कह्यो तोपण उद्यमी थईने क्रिया करवी ते समजावेठे —

अथ उद्यम प्रशंसा —

सवैया इक्तीसा — कर्मजाल जोग हिंसा जोगसों न बंधे पै तथापि ज्ञाता उद्यमी बखान्यो जिन बैनमे, ज्ञानदृष्टि देतु विषे जोगनिसों हेतु दोष, क्रिया एक खेत यों तौ बने नाहि जैनमे, उदै बल उद्यम गहै पै फलकौ न चहे निरदै दत्ता न होइ हिरदैके नैनमे, आलस निरुद्यमकी जूमिका मिथ्यात मांदि, जहा न संज रै जीव मोहनीद सैनमे ॥ ४४ ॥

अर्थ — जीव ठे ते कदापी कर्मजालथी बंधाय नही, अने जोगथकी पण बंधाय नही, अने हिंसाथकी पण न बंधाय, जोगवडे न बंधाय, तोपण जिनेश्वरना वचनथकी ज्ञाता जीवने उद्यमीज बखाल्युं ठे ज्ञाननेविषे दृष्टि पण आपेठे, अने विषयजोगमा प्यार पण राखेठे, एवी बे क्रिया एक खेत के० एक आत्माविषे एक स्थानकविषे करेठे, एतु तो जैनवासीमा बने नही, अने जे ज्ञानी होय ते एतलु तो करेके जे संहनन के० संघयण प्रमुख कर्मनो उदय बल ठे, तेथी यथायोग्य ते क्रियाविषे उद्यमवत थाय, अने तेना फलने इहे नही, ने हृदयरूप नेत्रनेविषे निर्दय दशावत न थाय, अने आलस निरुद्यम तो मिथ्यात्वमाज पामिये, एथी आलस ने निरुद्यमनी मिथ्यात्व जूमिका ठे, जे जूमिकानेविषे जीव मोहनिडा लेतो थको सयनदिशामा रहेठे, अने पोताना स्वरूपने सत्तारतो नथी ॥ ४४ ॥

હવે જે ઉદય માફક ક્રિયા કહી તેથી ઉદય બલની વ્યવસ્થા કહેઃ—

અથ ઉદૈ વ્યવસ્થા વર્ણન:—

દોહા:— જબ જાકો જૈસે ઉદૈ, તબ સો હૈ તિહિ યાન ! સકતિ મરોરૈ જીવકી,
ઉદૈ મહા બલવાન ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:— જે કાલનેવિપે જેનો જેવો ઉદય થાય તે કાલનેવિપે તે સ્થાન કે
તે સ્વરૂપમાં જીવ રહે છે, તે જીવની શક્તિ મરોડીને પોતાની શક્તિ પ્રગટ કરે, એથી
કર્મ ઉદય મહા બલવાન છે ॥ ૪૫ ॥

હવે ઉદય બલ ઉપર દૃષ્ટાંત આપેઃ—અથ ઉદૈ બલ વર્નન:—

સવૈયા ફકતીસા:—જૈસે ગજરાજ પચો કર્દમકે કુંમવીચ ઉદયમ અદૂટૈ ન પૈ
ટૈ હુ:સ્વ ઇંદસોં; જૈસે લોહ કંટકકી કોરસોં ઝરાયો મીન, ચેતન અસાતા લહે
સાતા લહે સંદસોં; જૈસે મહાતાપ સિરવાહિસોં ગરાસ્યો નર, તકૈ નિજકાજ ઝઠી સ
કૈ ન સુઠંદસોં; તૈસે જ્ઞાનવંત સબ જાનૈ ન વસાઈ કબુ, બંધ્યો ફિરૈ પૂરવ કરમ
ફલ ફંદસોં ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:— જેમ હાથી કર્દમના કુંમમાં પડ્યો પછે તેમાંથી નિકલવાને ઉદયમ અ
દૂટૈકે કરે છે, પણ તે હુ:સ્વદંડથી ટૂટી શક્તો નથી, જેમ હૃદયમાં લોહ કંટકી કે
લોઢાના કાંટાની અણીમાં જરાયો એવો મજબૂત થઈ શક્તો નથી, તેથી મત્સરું
ચેતન અસાતા પામે, અને સંદ કે ટૂટે તો શાતા લહે પણ ટૂટે નહીં, વળી કોઈ
માણસ તાપજ્વર અને માથાના દરદથી હેરાન થતો પથારીમાં પડી રહ્યો હોય
અને તે મનુષ્ય પોતાના કાર્ય કરવાને વાસ્તે તેમાંથી ઝઠવાના અનેક ઉપાય કરતો
ઢતાં પોતાના સ્વહંદથી ઝઠી શક્તો નથી, તેમજ જ્ઞાનવંત જીવતો સર્વ હેય ઉપા
દેય જાણે છે પણ કોઈ પોતાનું બલ ચાલે નહીં પૂર્વ સંચિત કર્મના ફલના ફંદ
થી ઇટલે કર્મના ઉદયથી બાંધ્યો ફિરે છે ॥ ૪૬ ॥

હવે આલસીને નિરુદ્યમીની જેવી અવસ્થાએ તેવી બતાવે ઃ—અથ યથાવસ્થા વર્નન:—

ચૌપાઈ:—જે જિય મોહનીંદમેં સોવૈ, તે આલસી નિરુદ્યમિ હોવૈ; દૃષ્ટિસ્થો જિ
જે જગૈ પ્રવીના; તિન્હિ આલસ તજિ ઉદયમ કીના ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:— જે જીવ મોહરૂપ નિજાનેવિપે સુઈ રહ્યા છે, તે જીવને આલસુ કહી
ને તેજ નિરુદ્યમી કહેવાય. અને જે પ્રવીણ જીવ જ્ઞાનદૃષ્ટિ સ્થોલી જાગૃત છે, તે આ
લસ તજીને ઉદયમ કરે છે ॥ ૪૭ ॥

હવે આલસુ ને ઉદયમીની ક્રિયાનું વર્ણન કરે ઃ—અથ યથાવસ્થાતથા ક્રિયા કથન:—

सर्वेया इकतीसा - काच बाधे सिरसों सुमनी बाधे पायनिसों, जानै न गवार कैसी मनी कैसे कोच है, योंही मूढ जूवमें मगन जूवहिको दौरे, जूव वात माने पै न जानै कहा साच है, मनीकों परखि जानै जोहरी जगत माहि, साचकी समु जी ज्ञान लोचनकी जाच है, जहाको छु वासी सो तो तहाको मरम जानै, जाको जैसो स्वाग ताको तैसेरूप नाच हैं ॥ ४८ ॥

अर्थ - काचने माथाउपर बाधे अने मणीने पगे बाधे, एवा गमार लोकने खबर नथी होती के काचशी वस्तु ठे, अने मणीशी वस्तु ठे, एम मूढ अज्ञानी जीव फूठी वातमा मग्न रहे, फूठा कार्यमां दोड़े, अने फूठी वात माने, पण एम न जाणे के एमां साच केटलुं ठे, मणी रत्ननी तो जे ऊवरी होय तेज जगतमा परिहृा करीशके, तेमज साचानी समझ पण तेनेज पड़े, जेने ज्ञानरूपी लोचननी उत्पत्ति थई होय केमके, जे जिहानो वासी होय ते तिहांनो मरम जाणे, एटले मिथ्यात नूमिकानो वासी मिथ्यातनेज ग्रहे अने सम्यक्त नूमीकानो वासी ते समकितनेज साबु माने, मतलब जे जेवो वेप धरी आवे ते तेवोज नाच नाचेठे ॥ ४८ ॥

हवे जे जेवी क्रियाकरे ते तेवु फल पामे ते कहेवे - अथ यथाक्रिया तथा फलकथनं वोहा - बंध वधावे अंध व्हे, ते आलसी अज्ञान, मुक्ति हेतु करनी करै, ते नर उद्यमवान ॥ ४९ ॥

अर्थ - जे जाव अंध अर्धने बंधने वधारे, ते अज्ञान आलसी केहेवायठे अने जे मुक्ति हेतुने अर्थ क्रिया करेठे, ते मनुष्य उद्यमवत केहेवाय ठे ॥ ४९ ॥

हवे जो ज्ञानहोय तो वैराग्यपण होय अने जो वैराग्य न होयतो ज्ञान पण न होय तेथी ज्ञानवैराग्यनु सहचारपणु कहेवे - अथज्ञानवैराग्य सहचारत्ववर्णनं - सर्वेया इकतीसा - जवलणु जीव छुऽ वस्तुकों विचारै ध्यावे तवलणु नोगसो उदासी सरवंग है; नोगमें मगन तब ज्ञानकी जगन नाहि, नोग अनिजापकी दशा मिथ्यात अंग है, तातें विपै नोगमें मगन सो मिथ्याति जीव, नोगसों उदासि सो समकिति अजग है, ऐसी जानि नोगसों उदासि व्हे मुगति साथे, यह मन चग तो कठोत माहि गग है ॥ ५० ॥

अर्थ - जाहामुधी जीव छुऽ वस्तुना विचारमा दोड़तो होय, ताहांमुधी सर्व अगनेविपे नोगथी उदासीनपणु जोवामां आवे, अने ज्यारे नोगमा मगन रहेतो होय, स्यारे तो ज्ञाननी जगन के० जागृती न होय, केमके नोग अनिजापनी दशामा वर्तवु तेतो मिथ्यातनु अंग ठे, तेथी विषयनोगमा मगन रहे ते जीव मिथ्या

તી કેહેવાય, અને જે વિષય નોગથી ડાસી રહે તે તો અજંગ સમકેતી છે. એવું જાણીને અહો નંબ્યલોકો નોગથી ડાસ થઈ, ને મુક્તિને સાધો તે ડપર દૃષ્ટાંત કહે છે કે, જેનું મન ચંચુ છે તેને કથરોટમાં જ ગંગા છે, મતલબ કે કથરોટમાં નાતાં થકા ગંગા સ્નાનનું ફલ પામે છે. ॥ ૫૦ ॥

હવે મોક્ષના અધિકારને વિષે ચાર પદાર્થનું સ્વરૂપ કહે છે:—

અથ પદાર્થ ચતુષ્ક કથન:—

દોહા:— ધરમ અરથ અરુ કામ સિવ, પુરુષારથ ચતુરંગ ; કુધી કલપના ગદિ રહે, સુધી ગહે સરવંગ ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:— ધર્મ, અર્થ, કામ, ને મોક્ષ, પુરુષાર્થના એ ચાર અંગ છે, એ પુરુષાર્થ વિષે કુધી કે ૦ કુમતિવાલો પોતાની મતિ કલ્પનાને જાલીને વેસે છે, અને સુધી કે ૦ પંમિત પુરુષ છે તે સર્વોગનું ગ્રહણ કરે છે ॥ ૫૧ ॥

હવે ચારે પદાર્થની ન્યારી ન્યારી વ્યવસ્થા સુમતિ અને કુમતિના મન આશ્રી કહે છે:— અથ પદાર્થ વ્યવસ્થા કથન—

સવૈયા શ્કતીસા:— કુલકો આચાર તાહિ મૂરખ ધરમ કહે, પંમિત ધરમ કહે વસ્તુકે સુજાઝકો ; સેહકો સ્વજાનો તાહિ અજ્ઞાની અરથ કહે, જ્ઞાની કહે અરથ દરવ દરસાઝકો ; દંપતિકો નોગ તાહિ ડરબુધિ કામ કહે, સુધી કામ કહે અનિલાષ ચિત આઝકો, ઇંડલોક યાનકો અજાન લોક કહે મોક્ષ, મતિમાન મોક્ષ કહે બંધકે અજાઝકો ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— જે મૂર્ખ જન હોય તે પોતાના કુલના આચારને ધર્મ કહે છે, અને પંડિતજન તો વસ્તુનાં સ્વજાવને ધર્મ કહે છે, અજ્ઞાની જન હોય તે સેહના સ્વજાના જે સોનું રૂપ જવાહિર વગેરે છે તેને અર્થ કે ૦ ડબ્બ કહિ બતાવે છે, અને જ્ઞાની જન હોય તે ડબ્બના દરશાવને અર્થ કહે છે ; એટલે ષટ્ડબ્બને અર્થ કહે છે. ડુબુધિ જન સ્ત્રી નરતારના નોગ સંયોગને કામ કહે છે, પણ સુધી કે ૦ પંમિત જન તો ચિત્તની શ્બા અનિલાષને કામ કહે છે, અને જે ઇંડનો સ્થાનક છે, તેને અજાણ લોક મોક્ષ કહે છે, અને જે મતિમાન એટલે પંમિત લોક છે તે તો જે થકી બંધનો અજાવ થાય છે, એટલે બંધના નાશને મોક્ષ કહે છે ॥ ૫૨ ॥

હવે ચારે પુરુષાર્થને અધ્યાત્મરૂપ કહે છે:— અથ પુરુષાર્થ ચતુષ્ક અધ્યાત્મરૂપ કથન:—

સવૈયા શ્કતીસા:— ધરમકો સાધન જી વસ્તુકો સુજાઝ સાધે, અરથકો સાધન વિલેહ દર્વે ષટમે ; યદૈ કામ સાધના જી સંગહે નિરાસ પદ, સહજ સ્વરૂપ મોષ સુ

दत्ता प्रगटमे, अतर सुदृष्टिसों निरतर विलोकै बुध, धरम अरथ काम मोठ निज घटमें,
साधन आराधनकी सोज रहै जाके सग, नूलो फिरै मूरख मिथ्यातकी अलटमें॥५३॥
अर्थ - धर्मतुं साधन तो तेने कहीये के जे वस्तुना स्वभावने साधवो एटले व
स्तुना स्वभावने यथार्थ जाणवो, अर्थतुं साधन तेने कहीये के जे पद इत्यने वि
लक्षण के० छुदा छुदा जाणवां, काम साधन तेतुं नाम ठे के, जे निरास पदनो
संग्रह करवो, एटले निस्पृह दशामा रहेबु, मोक्षनु साधन ते ठे, के जेवढे पोता
नी सहज स्वरूप शुद्धता प्रगट जावमा करवी, ए रीते अतरदृष्टि वढे एटले ज्ञान
दृष्टि थकी बुद्धिमान पुरुष धर्म अर्थ काम ने मोक्ष ए चारपुरुषार्थने निरतर पो
ताना घटमां देखे, एम चारे पुरुषार्थ साधवानी जेना सघाते सोज के० सा
मझी रहे ठे, तोपण मूर्ख जे ठे ते मिथ्यातनी अलटमां नूत्या फिरै ठे ॥५३॥
हवे शुद्ध व्यवहार नये करी वस्तुतुं सत्य स्वरूप कहेने -
अथ शुद्ध नय वस्तु स्वरूप कथन -

सवैया इकतीसा - तिहूँ लोकमाहि तिहूँ काल सब जीवनि को, पूरव करम
उदै आइ रस देतु है, कोठ दीरघाठ धरै कोठ अलपाठ मरै, कोठ डखी कोठ सु
खी कोठ समचेतु है, याहीमे जीवायो याही माखो याहि सुखी कखो डखी कखो
एसी मूढ आपु मानी जेतु है, याही अह बुद्धिसो न विलसै जरम मूल यहै
मिथ्या धरम करम बंध हेतु है ॥ ५४ ॥
अर्थ - त्रणे लोक तथा त्रणे काल तेनेविषे जगतवासी सर्व जीवने पूर्व सं

चित कर्म उदय आवेठे, ने ते पोतानो कढवो तथा मीठो रस आपेठे, तेणो करी
ने कोई दीर्घ आयुष्य जोगवी मरेठे, ने कोई अल्प आयुष्यमांज मरेठे, कोई ड खी
ठे, अने कोई सुखी होयठे, कोई समचित के० सम जावमां रहेठे, एम पोत पो
तानी कमाईथी सर्व जीव सुखी अथवा ड खी ठे तेने मूढ प्राणी जे ठे ते पोताना
साधन मानेठे के, जो में फलाणाने जीवाड्यो, फलाणाने मारी नाख्यो, फलाणाने
ड खी कीयो, ने फलाणाने सुख आप्यु एवो मूढ अह बुद्धीथी जर्ममां सुखो फरेठे,
अने ए नूल एनी मटती नथी, एज मिथ्या धर्म मूढने कर्मवधनो हेतु थायठे॥५४॥
हवे फरी मूढनीज व्यवस्था कहेने - अथ मूढता कथन -

सवैया इकतीसा - जहाजों जगतके निवासी जीव जगतमें, सबै असहाय
कोक काडुको न धनी है, जैसी जैसी पूरव करम सचा बाधि जिन, तैसी तैसी उदैमे
अवस्था आइ बनी है, एते परि जो कोठ कहै कि में जीवावो मारों इत्यादि अने

ક વિકલપ વાત ઘની છે ; સો તો અહં બુદ્ધિસોં વિકલ જયો તિહૂં કાલ, મોલે નિ જ આતમ સકતિ તિન્હ હની છે. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:- જાંહાંસુધી જીવ જગતમાં નિવાસ કરેઠે તાંહાંસુધી એક બીજાને અસહાય પણે રહેઠે, કોઈ કોઈનો સહાયકારી નથી, તેમ કોઈ કોઈનો ધણી નથી, અને જે વી જેવી પૂર્વ કાલનેવિષે કર્મસત્તા બાંધી રાખીઠે, તેવી તેવી ઉદય કાલનેવિષે જી વની અવસ્થા બનેઠે; એટલા ઉપર જે કોઈ કહે કે મેં આને જીવાડ્યો ને અને મા ર્યો, ઇત્યાદિ અનેક મનના વિકલ્પની વાતો ધણી ઠે, તે સઘલી અહંબુદ્ધિ થકી યાય ઠે, અને તે જીવ ત્રણે કાલને વિષે અહંકાર બુદ્ધિમાં મોલે ઠે, તેણે શુદ્ધ જ્ઞાનશક્તી ને હણી ઠે, અને તે જીવની એ મૂઢ અવસ્થા કેહેવાય ઠે એ રહસ્ય ઠે ॥ ૫૫ ॥

હવે ચાર પ્રકારે કરીને જીવની વ્યવસ્થા ઉપર ચાર દૃષ્ટાંત આપેઠે:-

અથ ચાર પ્રકાર જીવ વ્યવસ્થા કથન:-

સવૈયા ઇક્તીસા:- ઉત્તમ પુરુષકી દશા જ્યોં કિસમિસ ડાઘ, બાહિજ અન્નિંતર વિરાગી મૂઢ અંગ હૈ; મધ્યમ પુરુષ નારીયર કેસી નાંતિ લિયે, બાહિજ કઠિન હિ ય કોમલ તરંગ હૈ; અધમ પુરુષ બદરીફલ સમાન જાકે બાહિરસોં દિસૈ નરમાઈ દિલ સંગ હૈ; અધમસોં અધમ પુરુષ પુંગીફલ સમ, અંતરંગ બાહિર કઠોર સરવંગ હૈ ॥

અર્થ:- ઉત્તમ પુરુષની દશા કિસમિસ ડાઢ જેવી ઠે, જેમ કિસમિસ ડાઢ બા હિરથી ને અંદરથી કોમલ ઠે, તેમજ ઉત્તમ પુરુષ બાહ્ય વ્યવહાર અને અન્યંતર વ્યવહારમાં પણ મૂઢ અંગ કે ૦ કોમલ ઠે, મધ્યમ પુરુષ નારીયલ સરીખો ઠે, જેમ નારીયલ બાહ્ય વ્યવહારમાં કઠોર અને અન્યંતર કોમલ ઠે, તેમ મધ્યમ પુરુષ પણ બાહારથી કઠણ અને હૃદયામાં કોમલ હોય ઠે, અધમ પુરુષ બોર સમાન ઠે, જે મ બોર બાહ્ય વ્યવહારનેવિષે નરમ દેખાયઠે, ને માંહેથી કઠોર ઠે, તેમ અધમ પુરુ પ બાહાર નરમાઈ રાખે પણ અંતરમાં સંગ કે ૦ પાષાણ જેવો કઠણ હોયઠે, અને અધમાધમ પુરુષ પુંગી ફલ કે ૦ સોપારી જેવોઠે, જેમ સોપારી બાહરને અંદર સર્વી ગમાં કઠોર ઠે, તેમ અધમાધમ પુરુષ માંહે અને બાહાર સઘલે કઠોર હોયઠે ॥ ૫૬ ॥

હવે ઉત્તમ પુરુષની દશા કહી બતાવેઠે:- અથ ઉત્તમ પુરુષ કથન:-

સવૈયા ઇક્તીસા:- કીચસો કનક જાકે નીચસો નરેસપદ, મીચસી મિત્તાઈ ગરવાઈ જાકે ગારસી; જહરસી જોગ જાનિ કહરસી કરામાતિ હહરસી હૌંસ પુદ ગલ ઠબિ ઠારસી; જાલસો જગ વિલાસ જાલસો જીવન વાસ, કાલસો કુટંબ કા

ज लोक लाज लारसी, सीठसो सुजस जानै वीठसो वखत मानै, ऐसी जाकी रीति ताही वदत बनारसी ॥ ५४ ॥

अर्थ - जे पोताना ह्यैयानेविपे सुवर्णने कादव सरखुं जाणे, अने नरेश पद के० राज्य गादीने नीच सरखी जाणे, मित्राईने मीचसी के० मर्ण जेवी जाणे, ने गरवाई के० वडाई ते लीपवानी गार जेवी जाणे, रमायन प्रमुख इव्यजोगनी जा तीने ते फेर सरिखी जाणे, मत्र शक्तीवडे जे करामत थाय तेने कहर सरखी जाणे, देशी जापानेविपे हहर के० अनर्थ ते सरखी होस ठे, अने पुदगलनी ठवी ते राख समान जाणे, माया रूप जाल तथा जगतनो बिलास तेने जाल जेवो जाणे, जुवनवास के० घरवास ने तीरना जाल समान जाणे, कुटुब कार्यने काज समान करी जाणेठे, लोकलाज राखवी ते मोहडानी जाल जेवी जाणेठे, सुयशने सीठ के० नाकना मेल समान जाणे, जाग्योदयने विष्टासमान जाणे, एवी जेनी रीत होय तेने बनारसीदास वदना करेठे ॥ ५४ ॥

हवे मध्यम पुरुषनी दशा बतावे ठे - अथ मध्यम पुरुष यथा -

सवैया इकतीसा - जैसे कोउ सुनट सुजाय उग मूरखाय, चेरा जयो उगनीके घेरामे रहतु है, उगोरी उतरि गई तब ताहि सुधि नई, पखो परवस नाना सकट सहतु है तैसेही अनादिको मिथ्याति जीव जगतमे, मोलै आगे जाम बिसराम न गहतु है, ज्ञान कला जाली जयो अतर उदासी पे तथापी उदै व्याधितो समाधि न सहतु है ॥ ५५ ॥

अर्थ - जेम कोई स्वजावे सुनट होय ने तेने कोई उग मले ने ते सुनटने कोई जडी मूली खवरावे, तेथी ते सुनट उगनो चेलो थई जाय, अने उगना घेरामा पड्यो रहे, पठी ते सुनटे जे मूली खाधेली तेनी असर नीकली जाय ने पाठो पोतानी छुदिमा आवे, तेवारे ते उगने छुर्जन करी जाणे, पण पोते परवश पड्यो तेथी नाना प्रकारना सकट सहन कछा करे ठे, तेम अनादि कालनो मिथ्यात्वी जीव परवस पडेलो नाना प्रकारना सकट सहन करेठे, ने आठ प्रहर सत्सरमा वि कल थई ने मोले, पण विश्राम लिये नही, एटलामा ज्ञान कलानो नास थयो, तेवारे अतरमा उदासी थयो तो पण कर्मना उदयरूप व्याधी वडे समाधि लहेतो नथी, आश्रवमाज रहेठे ॥ ५५ ॥

हवे अधम पुरुषनी दशा दृष्टात दर्शने दृढावे ठे - अथ अधम पुरुष यथा -

सवैया इकतीसा - जैसे रांक पुरुषके जाये कानी कोडी धन, उजूवाके जाय

जैसे संजाई बिहान है; कूकरके जाये ज्यों पिमोर जिरवानी मठा, सूकरके जाये ज्यों पुरीष पकवान है; वायसके जाये जैसे नांबकी निबोरी दाख, बालकके जाये दंत कथा ज्यों पुरान है; हिंसकके जाये जैसे हिंसामें धरम तैसे, मूरखके जाये सुन बंध निरवान है ॥ ५९ ॥

अर्थः— जेम रांक पुरुषने काणी कोडी ठे तेहीज धन मनाय ठे, अने जेम घु वडने संध्याकाल प्रजात मनाय ठे, अने कुकडाने पिमोर जीरवानी के० गाय जे सनुं पाणी ते दहीनो थडो मनाय ठे, अने सूकर के० सूअरने पुरीष के० विष्टा तेज पकवान मनाय ठे, अने कागडाने लांबोमी तेज झाड़ु जेवी मनाय ठे, अने बालकने दंत कथा के० लोकनी कथा ठे तेज पुराण मनाय ठे, ने हिंसकने हिंसा मांज धरम मनाय ठे. तेमज मूरखने पुन्यबंध ते निरवाण के० मोक्षपद मनाय ठे, ए अधम पुरुषनी दशा जाएवी ॥ ५९ ॥

हवे अधमाधम पुरुषनी दशा दृष्टांतेकरी दृढावेठेः—अथ अधमाधम पुरुष यथाः—

सवैया इकतीसाः— कुंजरकों देखि जैसे रोष करी जुंसे खान, रोष करै निर्धन बिलोकि धनवंतकों; रैनके जगैयाकों बिलोकि चोर रोष करै मिथ्यमति रोस करै सुनत सिद्धंतकों; हंसकों बिलोकी जैसे काग मनि रोष करे, अजिमानि रोष करै देखत महंतकों; सुकविकों देखि ज्यों कुकवि मन रोष करै त्योंही डुरजन रोष करै देखि संतकों ॥ ६० ॥

अर्थः— जेम हाथी जोईने कुतरा रीशे नराईने जुंकेठे, जेम निर्धन पुरुष धनवा नने जोईने रीशे नराय ठे, जेम राते जागनार पुरुषने जोईने चोर रीशे नराय ठे, जेम मिथ्याती सिद्धांतने शान्जली रीशे नराय ठे, जेम हंसने जोईने कागडो रीशे नराय ठे, जेम महंतने जोईने अजिमानि रीश करे ठे, जेम सुकवि के० सारा कविने जोईने कुकवि के० नठारो कवि रीशे बले ठे. तेम अधमाधम पुरुष साधुने जोईने दुष्ट मन वडे रीशे नराय ठे ॥ ६० ॥

हवे वली अधमाधम पुरुषनी चाल कहेठेः—अथ पुनः अधमाधम पुरुष वर्णनः—

सवैया इकतीसाः—सरलकों सठ कहै वकताकों धीठ कहै, बिनो करे तासों कहै धनको अधीन है; ठमीको निबल कहै दमीकों अदत्ती कहै, मधुर वचन बोलै तासों कहै दीन है; धरमीकों दंजी निसट्टहीकों गुमानी कहै, तिशना घटावै तासों कहै जागहीन है; जहां साधु गुण देखै तिन्हकों लगावै दोष, ऐसो कबु डुर्जनको दिखदो मलीन है ॥ ६१ ॥

अर्थ - सरल चित्तवालाने शठ के० मूर्ख कहे, वक्ता के० कथा कीर्तन वाच नारने धीठ कहे, विनय करनारने कहेके एतो धननी आधीनतायी करेठे, ह्रमाव तने निरबल कहे, इक्षिय दमन करनारने अदाता कहे, अने मधुर नापण करना रने कहे एतो गरीब बीहामणो ठे, धरमीने दंजी कहे, अने निस्प्रेहीने अहकारी कहे ठे, तृप्ता ठोडनारने नाग्यहीन कहे, ज्यां एवा सरलतादिक गुण देखे त्या दूषण लगाडे, एवु दुर्जननु हृद्यु मलीन के० मेलु होय ठे अने एवा दुर्जननेज अधमाधम पुरुषनी प्रकृति जाणवी ॥ ६१ ॥

हवे मिथ्यादृष्टीनी अहबुद्धिनुं वर्णन करे ठे - अथ मिथ्यादृष्टी वर्णन -
चोपाई - मे करता मे कीन्ही कैसी, अब यो करो कहौ जो ऐसी, ए विपरीत नाव है जामे, सो वरतै मिथ्यात दसामे ॥ ६२ ॥ दोहरा - अह बुद्धि मिथ्या वसा, यैरे सु मिथ्यावत, विकल जयो ससारमे, करै विलाप अनत ॥ ६३ ॥

अर्थ - हु कर्ता तु, आ वर्तमान कालमा केवी वात करुहुं, नविष्य कालमा जेवी कहीस तेवी करीश, एवी अह बुद्धी ए विपरीत नाव ठे, अने ए नाव मिथ्या त दशाना ठे ॥ ६२ ॥ जे एवी अहबुद्धि ठे तेज मिथ्यात दशा ठे, अने ए मिथ्यातद शाने वारण करे, तेज मिथ्यावत केहेवाय ठे, अने एवा पुरुषोज ससारनेविपे वि कल थका ससारमा नटकता डुख सहता अनत विलाप करेठे ॥ ६३ ॥

हवे मूढ प्राणीनी व्यवस्था कही देखाडे ठे - अथ मूढ व्यवस्था कथन -
सवैया इकतीसा - रविके उदोत अस्तहोत दिनदिन प्रति, अजुलीके जीवन ज्यो जीवन घटतु है, कालके असत ठिनठिन होत ठीन तन, औरके चलत मानो काठसो क टतु है, एते परि मूरखन खोजै परमारथको, स्वारथके हेतु भ्रम नारथ वटतु है, लग्यो फिरै लोगनिसो पग्यो परजोगनिसो, विपे रस नोगनिसो नेकुन हटतु है ॥ ६४ ॥
जैसे मृग मन् वृषादिल्यकी तपतिमाहि तृषावत मृषा जल कारण अटतु है, तैसे नववासी मायाहीसो हित मानिमानि गनिगामि भ्रमजूमि नाटक नटतु है, आगे को ठुकरत धाय पाठे बठरा चराय, जैसे दृग हीन नर जेवरी वटतु है, तैसे मूढ चेतन सुरुत करतूति करै, रोवत हसत फल खोवत खटतु है ॥ ६५ ॥

अर्थ - सूर्यना उदययी ते अस्तसुधीमा अजुलीना प्राणीनी परे आयुष्य घटतु जायठे, अने कृण कृणविपे काल जे ठे ते शरीरने ग्रासेठे, तेथी शरीर हीण थायठे, एरीते तन आर के० शरीर तरफ काल गसी रहोठे, एटले जेम शस्त्र कोई वस्तुने कापे ठे तेम कालरूपी शस्त्र शरीरने कापेठे एवु कार्य थई रखठे तोपण मूर्खजन जे ठे

ते परमार्थने खोजतो नथी, पण पोताना स्वार्थने माटेज चमना चारथने खेंची रहे ठे; लोग के० परवस्तु जे काम क्रोधादिक ते साथे लागो फिरेठे, अने परपुजलजोग तेथी पग्यो के० हलि मली रहेठे, तेथी विषयरसने जोगवतां जरा पण हटतो नथी.

अर्थः—वली जेम कोई जबरो मृग होयठे ते वृषादित्य के० वृषसंक्रांतनो सूर्य एटलेजे एमासतेना तापनेविषे अती तृषावंत थयो थको मृषा के० जूठी इठा थकी पाणीने माटे अटतु हे के० नटकेठे, तेवी रीते संसारी जीव परस्वरूप मायाजालनेविषे हेत राखीने एटले तेने हितकारी मानीने चमरूपी नूमीनेविषे ठराव करी नटनी पेठे नाची रह्यो ठे. ते केहेवो ठे तो जेवो कोई दृगहीन के० आंखविनानो पुरुष होय ने ते दोरी वाटतो होय त्यां पासे वाढुं होय ते दोरीने चावी नाखतो होय तेने ते जाणी शकतो नथी तेथी तेनी मेहनत व्यर्थ जायठे. तेम मूढ प्राणी जे ठे ते सुकृतनी क्रिया करेठे त्यारे रोवत हसत के० अरति अने रतियें करी क्रियाकरेठे तेथी ते करेली क्रियाना परम फलने खोई देयठे. ॥ ६५ ॥

हवे फरी बंधना करनार मूढ विषयिनी अवस्था कहेठेः—अथ मूढ विषयी वर्ननः—
सवैया इकतीसाः— लिये डिठ पेच फिरे लोटन कबूतरसो, उलटो अनादिको न कहो गुलटतु है, जाको फल दुःख ताही सातासो कहत सुख, सहित लपेटी असी धारासी चटतु है; ऐसे मूढ जन निज संपत्ती न लखे क्योंही, मेरी मेरी मेरी निशिवासर रटतु है; याही ममतासों परमारथ विनसी जाइ, कांजीको फर स पाई दूध ज्यों फटतु है. ॥ ६६ ॥

अर्थः— जेम लोटण खबुतर होय ते जो पांख बंध करीने पेच लाग्यो तेथी उलट पालट फरेठे, तेम मूढ प्राणी अनादि कालना कर्मबंध पेचमां पडेलोठे माटे अवलो मार्ग धरेठे, पण कोई रीते सवलो मार्ग धरतो नथी. अने जेनुं फल दुःख ठे एवा विषय जोगवडे जे कंईक साता उपजे, तेने सुख मानेठे, जेम कोई मधे ल पेटी तरवारनी धारने चाटे, जेमां मधनी मीठास थोडी होय ने तरवारनी धार ते मीठास चाखवा जतां जीजने ठेदी नाखे तेनुं दुःख बहु थाय, तेम मूर्ख प्राणी पोतानी ज्ञानादिक संपत्तीने कदी ओलखतो नथी, पण परवस्तुने रात दिवस मारी मारी मानी रह्योठे, एज जूठी ममतावडे परमार्थ जाणवानुं विनास थई जायठे; जेम कांजीना पाणीना स्पर्शीथी दूध फाटी जायठे, तेम ममताथी परमा रथ बगडी जायठे. ॥ ६६ ॥

हवे मूढनी अहंबुद्धिनी व्यवस्था कही बतावेठेः—अथ पुनः मूढ व्यवस्थाः—

સવૈયા ઇકતીસા —રૂપકી ન જાંક હિયે કરમકો માક પિયે, જ્ઞાન દલિ રહ્યો મિર
ગાક જૈસે ધનમે, લોચનકી ઢાંકસોં ન માનૈ સદગુરુ હાંક, મોલૈ પરાધીન મૂઢ
રાક તિહૂ પનમે, ટાંક ઇક માંસકી મજીસી તામે ત્રીન ફાક, ત્રીન કોસો
અક લિખિ રાખ્યો કાઢુ તનમે, તાસોં કહૈ નાક તાકે રાખિવેકો કરે કાક,
લાકસો સ્વરગ બાંધિ બાક ધરૈ મનમે ॥ ૬૭ ॥

અર્થ —આત્માનું રૂપ હૃદયમા નથી લીધું, તેથી કર્મનો માક પીધો, એટલે કર્મ
નો રસ વ્યાપી ગયો, તેણે કરી આત્માનું સ્વરૂપ જે શુદ્ધ જ્ઞાન તે દર્શાવે રહ્યું, કોની
પેઠે જેમ ધન કે ૦ મેઘરૂપ વાદલાનેવિપે ચડે ઢાંકાઈ રહેલે તેમ તથા જ્ઞાનરૂપ લોચન
ઉપર મિથ્યાતત્ત્વની ઢાક પડી તેથી સદગુરુની હાંક કે ૦ આજ્ઞા તેને માનતો નથી,
અને મૂર્ખ પરાધીન થકો રાક વચન બોલેલે, અને ત્રણે કાલનેવિપે નિશક રહેલે
હવે મૂઢતા પ્રગટ કરી બતાવેલે જે નાકલે તે ટાંક કે ૦ એક માંસની સીમરી છે તે
નેવિપે ત્રણ ફાક છે તે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે દેખિયે થાયે, તે ત્રણ ફાક કેવા દેખાયેલે
તે કહેલે, તે જાણે ત્રણનો આંક ત્રણ ફાકવાલો કોણ શરીરમાજ લખી રાખ્યોલે,
તે ઔદારિક અવયવને નાક કહેલે, અને તે નાકને રાખવાને કાક કે ૦ જડાઈ
કરેને વિચારે જે મરીજઈશ તો પણ નાક તો રહેસે એવા વિચારથી જડાઈ કરેલે સ્વ
ધરેલે અને મનમા વાક ધરીજ રાખેલે ॥ ૬૭ ॥

હવે મૂઢના વિષય રાગીપણાની દશા કહે છે — અથ મૂઢ વિષય વરનન —

સવૈયા ઇકતીસા —જૈસે કોઝ કૂકર કુધિત સૂકે હામ ચાવે, હાડનિકી કોર ચિહૂ
ઝર ચુજે સુખમે, ગાલ તાજૂ રસ માંસ મૂઢનિકો માંસ ફાટે ચાટે નિજ રુધિર મગન
સ્વાદસુખમે, તૈસે મૂઢ વિષયી પુરુષ રતિ રીતગાને, તામે ચિત્ત સ્થાને હિત માને સ્વેદ ડ
સ્વમે, વેલે પરતઠ બલ હાની મલ મૂત સ્થાની ગદે ન ગિલાનિ પગી રહે રાગરુ સ્વમે ॥ ૬૮ ॥

અર્થ — જેમ કોઈ કુતરો શુભ્યો થકો હાડકાને ચાવે છે, તે હાડકું સૂકું હોય
છે, તો પણ તેને ચારે તરફ ફેરવીને તે ચાટે છે, ને તેમ ચાટતા તેના ગાલ જીજને
તાલવાની ચામડી ફાટે છે, અને તેથી લોહી નીકળે છે ને તેજ પોતાના લોહી
ના સ્વાદથી મગન થઈ જાય છે, તેમજ જે મૂઢ વિષયી પુરુષ છે, તે રત્તી કે ૦
સ્ત્રી પુરુષ સયોગની રીતિ જે શ્રૃંગાર રસ તેનેવિપે મગન રહેલે, અને તેથી સ્વેદ ડ
સ્વ ઉપજે છે, તો પણ તેમાં સુખ માને છે, અને તે કાર્યથી પ્રત્યક્ષ પણે બલની
હાણી થતી જાણે છે, તથા તેને મલ મૂત્રની સ્થાણ છુપે છે તેમ ઇત્યાં તેમાં નિ

ज्ञानपणुं ग्रहण करतो नथी, डुगंठा पामतो नथी, अने रागरूप रुख के० वृक्षमां मली रहेते, तेनो शोक आणतो नथी, उलटो तेमां चित लगावी आनंद मानेते ॥ ६७ ॥

हवे संसारीनी विकलता कहीने साधु जननी व्यवस्था कहे ते:

अथ संसारी तथा मुनी व्यवस्था कथन:-

अफिन्न ठंड:- सदा करमसों निन्न सहज चेतन कह्यो; मोह विकलता मानि मिथ्याती व्हे रह्यो; करै विकल्प अनंत, अहंमति धारिके; सो मुनि जो थिर होइ ममत्त निवारि के ॥ ६८ ॥

अर्थ:- निश्चयनय वडे सहजरूपे चेतन ठे, ते सदा कर्मथी निन्न कह्युं ठे, पण व्यवहारमां पडीने मोहनुं विकलपणुं मानीने मिथ्यामती थई रह्यो ठे, तेथी मन मां अनंत विकल्प धरीने अहंबुद्धि धारी रह्यो ठे, अने जेणे ममत्व निवारण कीयुं ने स्थिरता पाम्यो तेज साधु थयो ॥ ६८ ॥

हवे मिथ्यात जावथकी व्यवहारनुं असंख्यातपणुं कहे ते:-

अथ मिथ्यात्वजाव व्यवहार एकत्व कथन:-

सवैया इकतीता:- असंख्यात लोक परवान जो मिथ्यात जाव तेई, व्यवहार जाव केवली उक्त है; जिन्हके मिथ्यात गयो सम्यक दरस नयो, ते नियत लीन विवहारसों मुक्त हैं; निरविकल्प निरुपाधि आत्म समाधि, साधि जे सगुन मो ठ पंथकों हुक्त है, तेई जीव परम दशामें थिररूप व्हे के, धरममें हुके न करम सों रुक्त है ॥ ७० ॥

अर्थ:- एक लोकाकाश ठे, तेनी असंख्यातपणे कल्पना करीयें, तेना प्रदेश असंख्यात ठे, तेप्रमाणेज मिथ्यात जाव ठे. जीवना अथ्यवसाय स्थान ठे, ए व्यवहारजावें केवलीनुं केहेवुं ठे, अने जेनुं मिथ्यात गयुं सम्यक् दर्शन थयुं निश्चय लीन थयो, अने व्यवहारथी मुक्त थाय. जेमां विकल्प नथी ते निरविकल्प, अने जेमां उपाधि नही ते निरुपाधि, एवी समाधिथी जे सगुण थईने एटले ज्ञानादिक गुणमय थईने मोह मार्गेने जुए ठे. ते जीव परम दशामां स्थिर रूप थईने आत्मिक धर्ममां हुके पण कर्मथी रोकाय नही ॥ ७० ॥

हवे गुरुने शिष्य प्रश्न पूठे ते:- अथ शिष्य प्रश्न कथन:-

कवित्तंड:- जे जे मोह करमकी परिनति, बंध निदान कही तुम सब; संतत निन्न शुद्ध चेतनसों, तिन्हको मूल हेतु कहु अब्ब; कै यह सहज जीवको कौतुक, कै निमित्त है पुजल दव; सीस नवाइ शिष्य-इम पूठत, कहै सुगुरु उत्तर सुनु नवा ॥ ७१ ॥

अर्थ - मोह कर्मनी जे जे परिनति ठे, एटले राग देशादिक ठे, ते तो तमे सर्व बंधनुं निदान कयु, अने एतो निरतर शुद्ध चेतन थकी जित्त ठे, ते माटे ए वं धनो हवे मूल हेतु कहो, ए बंध थाय ठे ते शु जीवने सहज कौतुक ठे, के ए ने पुज्जल इव्य निमित्त ठे ते कहो एम शिष्य माथुं नमावीने गुरुने पूठे ठे हवे गुरु उत्तर आपे ठे के हे जय्य प्राणी एनु उत्तर शाजलो ॥ ७१ ॥

अथ गुरु वचन -

सवैया इकतीसा - जैसे नाना वरन पुरी बनाइ दीजे हेवि उज्जल विमल म तु सूरज कराति है, उज्जलता नासे जब वस्तुको विचार कीजे, पुरीकी ऊजकसो वरन जाति जाति है, तैसे जीव दरवको पुग्गल निमित्त रूप, ताकी ममता सो मोह मदिराकी माति है, जेद ज्ञान दृष्टिसो सुनाव साधि लीजे तहा, साचि शुद्ध चेतना अवाची सुख शाति है ॥ ७२ ॥

अर्थ - जेम सूर्यकाति मणी ठे तेम बीजो फाड़िमरी पापाण तेवोज ठे, ने ते महा उज्जल ठे, ने तेनी नीचे तरेतरेना रगनी पुरी बनावी आपिये त्यारे तेमां जात जातनो रग देखाय, पण जारे ते सूर्यकाति मणीना स्वजावनो विचार करि थे, तारे तो तेनी काति जे उज्जल ठे, तेज मनमा आवे, अने दीगमा तो नीचेनी बनावेली रगनी पुरणीनी जलक पडेठे तेथीज तरेवार रग वरण देखायठे, तेरीते जीव इव्यनी अशुद्ध दशानु निमित्त कारण पुज्जल इव्य ठे, तेनी ममताथी मोह रूप मदिरानुं उन्मत्तपणुं ठे, अने ज्यारे जम चेतननी जेद ज्ञान दृष्टीवने चेतन नो स्वजाव साधीये, त्यारे साचीशुद्ध चेतनाज नासे अने अवाच के वचन गोचर नही, एवी रीतनी सुख शाति ठे तेज नासे ॥ ७२ ॥

हवे बलुना सयोगथी स्वजावमा जेद पडेठे, ते उपर दृष्टात आपेठे -

अथ संयोगिका स्वजाव वर्णन -

सवैया इकतीसा - जैसे महिममजमे नदीको प्रवाह एक ताहीमें अनेक जाति नीरकी ढरनि है, पाथरको जोर तहा धारकी मरोरि होति काकरिकी खानि तहा जांगकी ऊरनि है, पीनकी ऊकोर तहा चचल तरंग उठे, जूमिकी निधानि तहा जौरकी परनि है, तैसे एक आतमा अनत रस पुदगल डुहूकी सयोगमे विजाव की नरनि है. ॥ ७३ ॥

अर्थ - जेम पृथ्वी मंज उपर नदीनो प्रवाह एकरूप ठे, अने तेज नदीना प्रवाहमां पाणीतु व्हेतु अनेक तरेतु ठे, जे ठेकाणे नदीना प्रवाहमां मोटा मोटा

પથરા આવી અડેલા હોય ત્યાં ધાર મરડાઈને પડે છે, અને જાંઘાં કાંકરી ઘણી હોય ત્યાં જાગની ઝરની કે જે જાગ એટલે પાણીના જરા જનકી ઊઠે છે. અને જાંઘાં પવનની ઝકોર ચાલતી હોય ત્યાં ચંચલ તરંગ ઊઠે છે, અને જે ટેકાણે જમીન નીચી હોય છે ત્યાં જોર પડે છે વમલ થાય છે, તેમ આત્મદ્રવ્ય છે, તેને પુણ્ય દ્રવ્યનો સંયોગ છે અને રસ જે છે તે પટ ગુણી હાની વૃદ્ધિથી અનંત છે, તેનો સંયોગ થયે આત્માને વિષે વિનાવની નરણી થાય છે. ॥ ૭૩ ॥

હવે આત્મા અને શરીર એક મેક બંધાઈ રહ્યા છે પણ લક્ષણ નેદ જુદા જુદા છે તે બતાવે છે:-- અથ આત્મશરીર લક્ષણ નિમ્ન કથન:--

દોહરા:-- ચેતન લક્ષણ આત્મા, જડ લક્ષણ તન જાલ; તનની મમતા ત્યાગિ કે, લીજે ચેતન ચાલ ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:-- આત્માનું ચેતન લક્ષણ છે. શરીરનું જડ લક્ષણ છે, તેથી શરીરની મમતા ટોળીને ચેતનનું શુદ્ધ જ્ઞાનપણું તેનું ગ્રહણ કરી લેવું. ॥ ૭૪ ॥

હવે નિઃકેવલ આત્માની શુદ્ધ ચાલ કહે છે:-- અથ આત્મા યથા:--

સવૈયા તેઈસા:-- જો જગતની કરની સબ ઠાનત, જો જગ જાનત જોવત જોઈ; દેહ પ્રમાણ પે દેહનું દૂસરો દેહ અચેતન ચેતન સોઈ; દેહ ધરે પ્રજુ દેહનું નિમ્ન રહે પર ઠન લખે નહિ કોઈ; લક્ષણ વેદિ વિચરન વૂજત અઠનિસોં પરતઠ ન હોઈ. ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:-- જે પદાર્થ સર્વ જગતની કરણી કરે છે, એટલે ચતુર્ગતિ ગમન કરે છે, અને જે જગતને જાણે છે, અને જોવત કે જે દેખે છે, પોતાની દેહને પ્રમાણે છે, પણ દેહથી તે જુદો છે. દેહ અચેતન પિંડ છે, અને આત્મા ચેતનપિંડ છે. દેહધારી છે, પ્રજુ છે પણ દેહથી મિત્ર છે. દેહને વિષે પ્રવ્રજ કે જે ઢંકાઈ રહ્યો છે, એને કોઈ લખતો નથી, પણ એના જે લક્ષણ છે તેને વેદી કે જે જાણીને વિચક્ષણ પુરુષ એને ઓળખે છે. એવો એ આત્મા અદ્ધ કે જે ઇંદ્રિયથી પ્રત્યક્ષ નથી. ॥ ૭૫ ॥

હવે દેહની ચાલી કહે છે:-- અથ દેહ યથા:--

સવૈયા તેઈસા:-- દેહ અચેતન પ્રેત દરી રજ રેત નરી મલ જલ સ્વેતકી ક્યારી; વ્યાધિકી પોટ અરાધિકી ડંટ ડપાધિકી જોટ સમાધિસોં ન્યારી; રે જિય દેહ કરે સુખ હાનિ રેતે પરિ તોહિ તુ જાગત પ્યારી; દેહ તુ તોહિ તજેગિ નિદાન પિ તૂંહિ ત જે ક્યું ન દેહકિ યારી. ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:-- દેહ અચેતન છે, પ્રેત દરી કે જે જમતારૂપ પ્રેતની ગુંફા છે. રજ કે જે લોહી, રેત કે જે વીર્ય તે યકી નરેલી છે, અને મલરૂપ સ્વેતરની ક્યારી છે. વ્યાધી

रोगनी पोट ठे, आराध के० आत्माने बुपावाने उठ ठे अने उपाधिनी जोट के०
मेजारूप ठे, एने विषे असमाधिज रहेठे, समाधि रेती नथी माटे अरे जीव ए
देह ते सुखनो नाश करे ठे एवी ठे, तोपण तने ए देह प्यारी लागेठे अरे जीव
तूं समज के ए देह निदान तनेज तजशे पण तु ए देहनी यारीनो त्याग करतो नथी
दोहरा - सुनु प्राणी सदगुरु कहै, देह खेहकी खानि, धरै सहज डख दोष
को, करै मोठकी हानि ॥ ७७ ॥

अर्थ -- सदगुरु कहेठे के अरे प्राणी साजलो देह ठे ते खेह के० धुलनी खा
ए ठे. एनो सहज स्वभाव वात पित्त कफ रूप ड ख दोषने धरनारो ठे अने मोठ
नी हाणी करे ठे ॥ ७७ ॥

हवे देहनुं घणन करेठे -- अथ देह वर्णन --

सवैया इकतीसा - रेतकीसी गढी कियो मढी है मसान केसी अंदर अधेरी
जैसी कदरा है सैलकी, ऊपरकी चमक दमक पट नूखनकी, धोखे लागे जली जैसी
कली है कनैलकी, आंगुनकी आमी महा जोमी मोहकी कनोडी, मायाकी मस्त्र
ति है मूरति है मैलकी, ऐसी देह याहिके सनेह याकी सगतिसो व्है रही हम
री मति कोऊ केसे बैलकी ॥ ७८ ॥ ठौर ठौर रक्तके कुम केसनिके फुंफ, हाम नि
सों नरी जैते थरी है चुरेलकी, थोरसे धकाके लगे ऐसे फट जाइ मानो, कागदकी
पुरी कियो चादर है चैलकी, सूचै त्रम वानि गानि मूढनिसो पहिचानि करै सुखहा
नि अरुखानि बदफैलकी, ऐसी देह याहिके सनेह याकी सगतिसो व्है रही ह
मारी मति कोऊ केसे बैलकी ॥ ७९ ॥

अर्थ - जाणे रेतीनी गढी बाधी होय के मसाणनी मढी एटले अपवित्र ठेका
णे हाड मासनुं एक थवु कछु होय, बली जेनी अंदर सैल के० पहाडनी कदर के० गुफा
जेवु अधारुं ठे, एवा अपवित्र देहरूप स्थानठे तेउपर नूपणना चमक दमकथी शो
ने ठे, धोखे के० जूता जनकाथी देह जली लागे ठे ते उपर दृष्टात ठे के, जेम
कनेरनी कली उपरथी सुंदर देखाय ठे, पण तेमा अंदर बिलकुल सुवास होती
नथी, तेथी उचाटकारी लागे ठे, अवयुणनी उरमी ठे महालुमी ठे, अने मो
हनी कनोडी के० मोहनी काणो आख ठे, तेथी सजतु नथी, अने मायानी मस्त्र
रति के० मायानो समुदाय ठे, एवी मेलनी मूरती ए देह ठे, एना स्नेहथी अने सग
तथी अमारी मति जेजडी पीजवानु कोल्हु तेना बलद सरखी बनी गई ठे ॥ ७८ ॥
बली ए देहनेविषे ठेकाणे ठेकाणे लोहीना कुमला ठे, ने अपवित्र केशनी फुंफ

हे, तेमां हामकां नरेलां ठे. जेम चुडेल व्यंतरीनुं स्थानक होय तेवी ए देह ठे. थोडो धको लागवाथी ए देह एवी फुटी जाय ठे के, जेम कागलनी पुडी अने जुं नी मेली चादर ठे, ते जेम जरा टकोराथी फाटी जाय, तेम देह फाटी जाय ठे, एवी ए देहनी ममताथी चम वाणी के० मिथ्यावाणी सुचे के० कहे, अने मूढ लोक एनी पिढान राखे ठे, अने ए देह सुखनी हानी करता ठे, अने बदफेलीनी खाण ठे. एवी ए देहना स्नेह तथा एनी सोबत थकी अमारी बुद्धि शेजडी पीलवा ना कोल्हाना बलदनी गति जेवी थई गई ठे. ॥ ७९ ॥

हवे कोल्हुना बलदनी अवस्था अने तेनी बराबर संसारी जीवनी गती ठे, एवुं स्पष्ट करी बतावे ठे, अथ कोल्हुका बैलकी अरु संसारी जीव समानरूप कथनः—

सवैया इक्तीसाः—पाटी बंधे लोचनसों संकुचै दबोचनिसों कोचनिकोसोचसोनि वेदे खेद तनको; धाड़वोही धंधा अरु कंधा माहि लग्यो जोत, वार वार आरस है कायर है मनको; नूखसहे प्यास सहे दुर्जनको त्रास सहे, थिरता न गहे न उ सास लहे बिनको; पराधीन द्यूमै जैसो कोल्हुको कमेरो बेल तेसोइ स्वनाव नै या जगवासी जनको ॥ ८० ॥

अर्थः—जेनी आंख उपर पाटी बांधी ठे. दबोच के० पगथी ठेलवुं, तेथी संको चाय ठे, अने परोणानी आरना धोंच वागे ठे, तेनी सोचनांथी शरीरने खंचवा दे न ही, ने दोडतो फिरे पोताना धंधामा धावतोज रहे, ने खांधे जोतर लागो रहे ठे, वार वार आरनो मार पडे ठे, ते सहन कखां करे, अने मननो कायर ठे, नूखने पण वेठे ठे, अने दुर्जननो त्रासपण खमे ठे, अने स्थिरता पकडतो नथी, कृण वार पण सुखे मोडेथी स्वास लई शकतो नथी, एरीतें पराधीन थको जेम कोल्हुनो कमेरो, के० काम करनारो बलद द्यूमेठे, तेम जगत वासी लोक द्यूमे ठे, अर्थात् हे जाई कोल्हुना बलद सरखो तेमनो पण स्वनाव ठे ॥ ८० ॥

हवे जगतवासी जीवनी व्यवस्था कहे ठेः— अथ जगतवासी यथाः—

सवैया इक्तीसाः—जगतमें मोले जगतवासी नर रूप धरी, प्रेतकैसे दीप कि धों रेत कैसे धुहे है, दीसे पटनूखन आमंबरसों निके फिरे फीके बिनमांजि सांजी अंबर ज्यों सुहे है; मोह के अनल दगे मायाकी मनीसों पगे दाजकी अनीसों लगे ऊसकेसे फुहे है, धरमकी बुद्धि नाही उरजे नरम माहि नाचि नाचि मर जाहि मरीकेसे चुहे है ॥ ८१ ॥

अर्थः—जगतवासी जीव मनुष्यरूप धरीने डोली रह्या ठे; ए केवा ठे जाणियें

પ્રેતના દીપ છે, તે જેમ જલદી મટી જાય છે, તેમ એ પણ સમજવા વળી રેતિ ના ઘુમાડા જેવા છે, તથા વસ્ત્ર નૂપણના આંબરથી શોનાયમાન દેશાય છે, અને ક્ષણેકમા ફીકા થઈ જાય છે, જેમ સાજ સમ આકાશમા વાદલ રંગ વદલે છે, તેમ જાણવા વળી મોહની અગનીથી ઢાંકે છે, ને માયાની મની કેળ પોતાપણ તેથી પગે કેળ વ્યાપી રહ્યા છે, જાણિયે ઢાનની અણીવપર લાગેલા પાણીના વિડુ સર खा છે, ઠારના વિડુ જેવા છે ધરમની ઓલસાણ જેને નથી અને ધ્રમનેવિષે અરુણી રહ્યા છે, જેમ મરી ઇતપાદના ઇદરડાં નાચી નાચી ને મરી જાય છે તેમ એ સ સારી જીવ નાચી નાચીને મરણ પામે છે ॥ ૫૧ ॥

હવે જગતવાસીની મોહ વ્યવસ્થા કહે છે - અથ જગત વ્યવસ્થા કથન -

સવૈયા ઇકતીસા - જાસો તૂ કહત યહ સંપદા હમારી સોતો, સાધનિ અમારી એસે જૈસે નાક સિનકી, જાસો તૂ કહત હમ પુન્ય જોગ પાઈ સોતો, નરકકી સાઈ હૈ વમાઈ દેઢ દિનકી, ઘેરા માહિ પર્યો તૂ વિચારે સુખ આશ્વિન્દિકો, માશ્વિ નકે ચૂંટત મિઠાઈ જૈસે નિનકી, એતે પરિ હોહિ ન ઇદાસી જગવાસી જીવ, જગમે અસાતા હૈ ન સાતા એક ઝિનકી ॥ ૫૨ ॥

અર્થ - અરે પ્રાણી જેને તું કહે છે કે આ મારી સપત્તિ છે, તેને તો સાધુ લોકે એવી રીતે નાશી દીધી છે, કે જેમ નાકના મેલને નાશી દેય છે અને જે બડાઈને તુ કહે છે કે પુન્યના જોગથી હું પામ્યો છું તે તો નરકની સહાયી છે, જે રાજાદિકની સાહેબી છે તે દોઢ દિવસની છે એ પરીવારના ઘેરામાં તુ પડ્યો થકો આશ્વિનુ સુખ સમજે છે, પણ તે મિઠાઈની ઊપર માશ્વિની પેટે ટોલાનો જળજણાટ થઈ રહે તેમ પરીવારનો ઘેરો છે એવું ઇતા જગવાસી જીવ ઇદાસ થતો નથી સાચુ જો જોઈયે તો જગતનેવિષે અસાતાજ છે, એક ક્ષણમાત્ર પણ શાતા નથી ॥ ૫૨ ॥

દોહરા.- યહ જગવાસી યહ જગત, ઇનસો તોહિ ન કાજ, તેરે ઘટમે જગ વ સૈ, તામે તેરો રાજ ॥ ૫૩ ॥

અર્થ - એ જે પૂર્વે વચાવ્યા એવા જગતવાસી લોક છે, અને એ લોકોનો જ્યા વાસ છે, તેને જગત જાણવું, એ સાથે સબધ રાશ્વવાનું તારું કામ નથી, પણ તારા ઘટનેવિષેજ જગતનો વાસ છે, અને તે જગતમા તારું રાજ્ય છે ॥ ૫૩ ॥

હવે જે પિમે તે બ્રહ્માને એ વાત સાચી છે, એવું સિદ્ધ કરી આપે છે -

અથ પિમ બ્રહ્માન વર્નન -

સવૈયા ઇકતીસા - યાહી નર પિમમે વિરાજે ત્રિચુવન ચિતિ, યાહિમે ત્રિવિધ પ

रिणाम रूप शृष्टि है; याहिमें करमकी उपाधि दुःख दावानल, याहिमें समाधि सुख बारिदकी वृष्टि है; यामें करनार करतूति याहिमें विजृति, यामें जोग याहिमें वियोग यामें घृष्टि है, याहिमें विलास सब गर्भित गुपतरूप, ताहिकों प्रगट जाके अंतर सु दृष्टि है ॥ ८४ ॥

अर्थः—मनुष्य पिंमनेविषे कटीनी नीचे पाताल लोकते, नाजि ते तिर्यक लोकते, ते उपर उर्ध्व लोकते, एवी त्रिचुवननी स्थिति जाएवी, अने एनेविषेज कर्क परिणाम उपजे ते, ने कर्क नाश पामे ते, ने कर्क स्थिर ते, एवी त्रिविध शृष्टि बनी रही ते; अने एज पिंममां आत्माने कर्मनी उपाधि वलगी ते, तेज दुखकारी दावानल के० अग्निनो समुह लाग्यो ते; अने एज पिंममां कोईवारें समाधि सुख आवेते तेज वादलनी वृष्टि जाएवी, ते दावानल उपर मेघनी वृष्टि ते, एज पिंममां कर्मनो कर्ता पुरुष ते, एज पिंममां कर्तानी क्रिया ते; ए पिंममांज विजृति के० ज्ञानादिक संपत्ति ते, एज पिंममां कर्मने अने कर्मनो वियोग ते, अने एज पिंममां आत्मानुं घृष्ट के० दलन जे जैसो कोणुणोमां घसडाई रहेवुं ते ते; एरीते ए पिंममां गर्भित के० मथ्यनगणनं ते विलास ते. पण जेना अंतरमां सुदृष्टीनो प्रकाश ते, तेने सर्व पाटी बांधी ते. पण जणाय ते ॥ ८४ ॥

हवे ए वातनो उपदेश धोच वागे ते:— अथ गुरूपदेश कथनः—

सवैया तेईसा:— रे रुचिवंत धाम्यचोर कहै गुरु, तूं अपनो पद बूजत नांही; खोज हिये निज चेतन लवत है निजमें निज गूजत नांही; सिद्ध सुबंद सदा अति उज्जल, मायके फंद विलासत नांही; तोर स्वरूप न उंदकि दोहिमें तोहिमें है तुहि सूजत नांही ॥ ८५ ॥

अर्थः— पचारी के० बोला गुरु कहे ते, के रे रुचिवंत जव्य, तूं पोतानुं पद के० स्थान तेने जाएतो नथी. पोतानुं चेतन लक्षण दृश्यामां खोज, ए पोतानुं लक्षण पोताने विषे अने गूजत के० गुप्त नथी; तारूं स्वरूप सिद्ध समान ते स्वबंद के० निज आधीन ते, ज्ञान अति निर्मल ते, पण मायानी जालना फंदमां पड्युं ते, तेमांथी बूटी शकती नथी; तारूं स्वरूप दंडनेविषे नथी एटले त्रम जालनी द्विविध दशामां नथी, तारामांज ते, पण तने सूजतूं नथी ॥ ८५ ॥

हवे ज्ञानना प्रकाश वडे ईश्वरताने पमाय ते समजावे ते:—

अथ ज्ञान माहात्म्य कथनः—

सवैया तेईसा:— केइ उदास रहै प्रभु कारन, केइ कहीं उठि जाहि कहींके; के

इ प्रनाम करै गढ़ि मूरति, केइ पहार चढे चढि ठीके, केइ कहे असमान केँ कंपरि,
केइ कहे प्रभु देवि जमीके, मेरो धनी नहि दूरदिशातर मोमहि है सुहि सृजतनीके
अर्थ - कोई पोताना परमेश्वरने उलखवाने उदासी अई बेसी रहे ठे, कोई क
ई क्षेत्रनेविपे जतो रहे ठे, कोई परमेश्वरनी घडेली मूरतिने प्रणाम करे ठे, कोई
परमेश्वरने पामवाने ठीकामा बेसी पर्वतने उपर चढे ठे, कोई परमेश्वरने आस्मा
न उपर ठे एवु कहे ठे, कोई कहे ठे के, परमेश्वर जमीननी नीचे ठे, ए कुरान
बालानी श्रद्धा ठे, पण एविपे मारो निश्चय तो ए ठे के मारो धणी तो काई दूर
वैश नथी, पण माराविपेज ठे एम अनुजवथी मने सारुं मालम पड़े ठे ॥ ८६ ॥

दोहरा - कहै सुगुरु जो समकिती, परम उदासी होइ, सुथिर चित्त अनुजौ
करै, यह पद परसै सोइ ॥ ८७ ॥

अर्थ - सद्गुरु कहे ठे के जे समकिती होय ते परम उदासी रूप अई चित्त
ने स्थिर राखीने निज अनुजव अन्यासथी पोताना पढ़ने पामे ॥ ८७ ॥

हवे मननी चचलता दर्शावी तेने स्थिर केम राखवु ते उपदेशे ठे -

अथ मन स्वरूप कथन -

सवैया इकतीसा - तिनमें प्रवीन तिनहीमे मायासों मलीन, तिनकमे दीन तिन
माहि जेसो शक्र है, लिये दोर धूप तिन तिनमे अनतरूप कोलाहल वानत मथान
कोसो तक है, नट कोसो थार कियों दार है रहट कोसो नदी कोसो जौर कि
कुनार कोसो चक्र है, ऐसो मन त्रामक सुथिर आछु केसो होइ ओरहि को चच
ल अनादिही को वक्र है. ॥ ८८ ॥ धायो सदा काल पै न पायो कहू साचो सुख
रूपसो विमुख छव कूपवास वसा है, धरमको घाती अधरमको सधाती महा, कु
राफाती जाकी सनिपाती फीसी दसा है, मायाकों ऊपटि गहै कायासो जपटि र
है, जूझ्यो त्रम नीरमें बहीरकोसो ससा है, ऐसो मन चचल पताका कोसो अ
चल सु ज्ञानके जगेसे निरवान पथ धसा है ॥ ८९ ॥

अर्थ - आ मन कृणमा प्रवीण थायठे, कृणमा मायानेविपे मलीन थायठे,
कृणमा दीन दशा धरेठे, कृणमा शक्र के ० इजु वनेठे, कृणमा दोड धाम
करेठे, कृणमा अनतरूप धरे ठे, जेम दहीने वलोवता कुलाहल थायठे, तेवु कु
लाहल ए मन करेठे, बली नट जे नाचनार घुमेतबु, के अरहटनी माला घुमे ते
बु, के नदीनो बमल घुमेठे तेबु, अथवा कुनारनु चक्र फरेठे तेबु कहुं, एवो सदा
काल मननो त्रामक स्वभाव ठे, एवु ए मन आज केम स्थिर थाय? जाते चच

ल अने अनादि कालथी वाकुं चालनारुं मन ठे. वली केवुं ठे ? ॥ ७७ ॥ हमेशा दोडतुं फरेठे, पण एने किहांय साचुं सुख प्राप्त थतुं नथी, पोताना समाधिसुखथी विमु ख थयुंठे, अने दुःखरूप कूप वासमां वस्थुं ठे, वली ए मन धर्मनुं घाती ठे, अ ने अधर्मनुं संघाती ठे, एवुं महा कुराफाती ठे, ए मननी दशा तो जेम कोई पुरु षने सनेपात थयो होय तेना सरखी ठे. झोह तथा वंचनाने जट ग्रही लिये ने कायाना मोहथी मगन रहे, ने त्रम जालमां पनी छुलुंज फरे, जेम कटकनी नी ममां ससलुं आवी पडे ने जमतुं फरे, तेवुं मन ठे. ने पताका के० ध्वजा तेना अं चल के० ठेडानी पठे जाणवुं. ते ज्यारे ज्ञान प्रगटे त्यारे निरवाण के० मोक्ष मार्ग तेने विषे गमन करे एवुं ठे ॥ ७८ ॥

दोहरा.— जो मन विषय कषायमें, वरते चंचल सोइ; जो मन ध्यान विचार सों, रुके सु अविचल होइ ॥ ७९ ॥ ताते विषय कषायसों, फेरि सु मनकी वा नि; शुद्धात्म अनुजोविषे, कीजे अविचल आनि ॥ ८० ॥

अर्थ:— जो मन विषय कषायरूप राग द्वेषमां वर्त्त तो चंचल जाणवुं. अने जो ए मन राग द्वेष ठांमी ध्यान विचारथी रोक्युं रहे तो अविचल जाणवुं ॥ ७९ ॥ माटे विषय कषायमां मननी लागणीठे तेने काडी निज शुद्धात्मना अनुभवमां लगाडीने आ मनने अविचल करियें. ॥ ८० ॥

हवे मन स्थिर करवाने आत्मानो विचार करवो ते कहेठे:—

अथ विचार शिक्षा कथन:—

सवैया इकतीसा:—अलख अमूरति अरूपी अविनासी अज, निराधार निगम निरंजन निरंध है; नानारूप जेप धरे जेप को न लेस धरे, चेतन प्रदेश धरे चेतनाको पंध है; मोह धरे मोहीसो विराजे तोमें तोहीसो न तोहिसो न मोहीसो निरागी निरबंध है; ऐसो चिदानंद याही घटमें निकट तेरे, ताही तूं विचार मन और सर्व धंध है. ॥ ८१ ॥

अर्थ:— ए आत्मा अलक्ष्य ठे, अमूरति ठे, अरूपी ठे, अविनाशीठे अज के० ज न्म्यो नही एवो ठे, अने जेने कोईनो आधार नही, ज्ञानरूपी ठे, तथा रंगविनानो ठे, ने बिड़ विनानो ठे, व्यवहारमां जोईये तो नाना प्रकारना वेष धरनारो ठे, निश्चयमां जोईये तो वेषनो लेश धरे नही मात्र चेतनाना प्रदेशनुं धारण करनारो ठे, अने चेतना नो पंध के० पुंजरूप ठे, ए उपदेश मनने बाह्यात्मानो ठे, ते बाह्यात्मा मनने कहे ठे के, ए चिदानंद जेठे ते राजाठे, ने आ पिंमनो मोह धरेठे, अने हे मन ए चिदानंद

तारामां ताराजेवो विराजे ठे, पण निश्चैनयथकी तारेविषे ने मारेविषे एने मोह नथी, एवु निरागी निरबंध ठे, एवो जे चिदानंद जगवान ठे, ते अरे मन जे घट मांहे जिहां तु वसेठे तेज घटमा ते पण वसेठे माटे ते ईश्वरनोज विचार तु कर, बीजो विचार सर्व दंड रूपठे. ॥ ९२ ॥

हने ए चिदानंदनो जे रीते शुद्धानुभव आय, ते रीते मनने उपदेश करेठे -

अथ शुद्धानुभव शिक्षा कथन.-

सवैया इकतीसा - प्रथम सु दृष्टिसो शरीररूप कीजे निन्न तामे और स्रष्टम शरीर निन्न मानिये, अष्ट कर्मजावकी उपाधि सोई किजे निन्न ताहुमें सुबुद्धिको विलास निन्न जानिये, तामे प्रभु चेतन विराजित अखमरूप, वहे श्रुत ज्ञानके प्रवान ठीक आनिये, बाहिको विचार करि बाहिमे मगन हुजे, बाको पद साधि बेकों ऐसी विधि मानिये. ॥ ९३ ॥

अर्थ - प्रथम सम्यक् दृष्टिवहे शरीररूप बाह्यात्मा निन्न राखवो, ते बाह्यात्मा नेविषे बीजु सूक्ष्म शरीर कर्म सबधी अंतरात्मा ठे ते पण निन्न जाणवो, ते अत रात्माथी परमात्माना ज्ञान दर्शननु आह्वादन आयठे, एवु अष्ट प्रकारतुं कर्म तेना जावनी उपाधि ते पण निन्न जाणवी, अने ते अतरात्मानेविषे सुबुद्धिनो विलास जे जेद ज्ञानादिक ते पण निन्न जाणविये, अने ते सुबुद्धि विलासमा चेतनरूपी प्रभु जे ठे ते अखमरूपे विराजेठे, अने ते चेतन श्रुत ज्ञानना प्रमाणथी हृदयमा सारीपठे उराविये, ए रीते हे मन तु तेनाज विचारमां मग्न रेजे, ने ते चेतनतुं पद साधवाने एटजे मोह मार्ग ग्रहवाने एज विधी युक्त ठे एम जाणजे ॥ ९३ ॥

हवे ज्ञाता जीवतुं स्वरूप वर्णवे ठे - अथ ज्ञानी जीव कथन -

चोपाई - इहि विधि वस्तु व्यवस्था जाने, रागादिक निजरूप न माने, तातें ज्ञानवत जगमाही, करम बंधको करता नाही ॥ ९४ ॥

अर्थ - ए रीते वस्तुनी व्यवस्था जाणे अने राग द्वेषादिक जे जाव ठे, तेने पोतातुं रूप न माने, तेणे करीने ज्ञानवतने जगतमा कर्म बंधनो कर्ता कह्यो नथी आठ कर्म तेने बंध करी शकता नथी ॥ ९४ ॥

हवे ज्ञातानी क्रिया कहे ठे - अथ ज्ञाताकी क्रिया कथन -

सवैया इकतीसा - ज्ञानी जेद ज्ञानसों विलेठि पुदगल कर्म, आत्माके धर्मसों निराजो करि मानतो, ताको भूल कारन अशुद्ध राग जाव ताके, नासिवेको शुद्ध अनुजो अज्ञास गनतो, याही अनुक्रम पररूप निन्न बंध त्यागि, आपुमाहि अ

પનો સુનાઈ ગહિ આનતો; સાધિ શિવચાલ નિરબંધ હોતુ તિહૂ કાલ, કેવલ વિલોક પાઈ લોકાલોક જાનતો. ॥ ૯૫ ॥

અર્થ:— જ્ઞાતા હોય તે જેદ જ્ઞાનવડે પુદગલિક કર્મનું વિલક્ષણ કેમ કરે તે કહે છે, આત્મિક ધર્મથી પુદગલિક ધર્મને જૂદો કરી જાણે, એમ વિલક્ષણ કરે, અને તે પુદગલ ધર્મનું મૂલ કારણ અશુદ્ધ રાગદેષાદિક જાવ છે, તેનો નાશ કરવાને શુદ્ધ અનુજવ અન્યાસ જે રીતે પૂર્વે કહ્યો તે પ્રમાણે અવસ્થા દેખી અન્યાસ રાખે, એ રીતે અનુક્રમે પ્રથમ સુદૃષ્ટિથી શરીરરૂપ નિન્ન કરવું, એ અનુક્રમે પૂર્વ સંબંધથી અનાદિ કર્મ બંધને ત્યાગીને પોતાને વિષે પોતાનો જ જ્ઞાનાદિક સ્વજાવ ગ્રહણ કરે, એમ શિવ પદની સાધના કરીને ત્રણે કાલ નિર્બંધ થાય, તેવો થઈ કેવલ જ્ઞાન પામીને લોકાલોકને જાણનાર થાય. ॥ ૯૫ ॥

હવે સમ્યક્ત ધારીનું પરાક્રમ કહી બતાવે છે:—અથ સમ્યક્તધારી વૈજવ વર્ણન:—

સવૈયા ઇકતીસા:— જૈસે કોઈ હિંસક અજાન મહા બલવાન, સ્વોદિ મૂલ વિર સ્વ ઝગારે ગહિ બાહુસોં; તૈસે મતિમાન દર્વકર્મ જાવકર્મ ત્યાગિ, વઢૈ રહૈ અતીત મતિ જ્ઞાનકી દસાહુસોં; યાહિ ક્રિયા અનુસાર મિટે મોહ અંધકાર, જગે જ્યોતિ કેવલ પ્રધાન સવિ તાહુસોં; ચુકે ન સકતિસોં લુકે ન પુદગલમાંહિ, ઢુકે મોપથ લકોં રુકે ન ફિરિ કાહુસોં. ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:— જેમ હિંસક પુરુષ નીલ પ્રમુખ જે હિંસાના ફલથી અજાણ છે, અને મહા બલવાન છે, તે વૃદ્ધના મૂલને સ્વોદીને પઠી પોતાના છુજના બલે કરી તે ને ઝગેડી નાખે છે, તેમ મતિમાન કે જે સમ્યક્તી પંક્તિત જે છે, તે પુદગલ સ્વરૂપી દ્વિય કર્મને, અને જ્ઞાનાવરણી દર્શનાવરણી ઇત્યાદિ આઠ જાવ કર્મને ત્યાગીને જ્ઞાન દશાવડે અતીત કે જે કર્મરહિત થઈ રહ્યો છે, અને ક્ષણ ક્ષણમાં એ ક્રિયાના અનુસારે મોહ અંધકારને મટાવે છે, અને તેથી કેવલ જ્ઞાનની જ્યોતિ ઉદય થાય, તે જ્યોતિ મતિ જ્ઞાન પ્રમુખ સર્વ જ્ઞાનોમાં પ્રધાન છે, અને એથી અનંત વીર્ય પ્રગટે, ને ફિરિ એ શક્તિ તે ચુકે નહી, અને મોક્ષ સ્થાનને જઈ ઢુકે, અને કોઈથી રોકાય નહીં ॥ ૯૬ ॥

ઈતિશ્રી નાટક સમયસારવિષે બંધ દાર બાલાવબોધ રૂપ અષ્ટમ સમાપ્ત:

દોહરા:— બંધ દાર પૂરન જયો, જો હુલ દોષ નિદાન; અબ વરનોં સંઠેપસોં, મોક્ષ દાર સુલસાન ॥ ૯૭ ॥

अर्थ— सुखने दोपनु निदान जे बंध तेनो द्वार संपूर्ण थयु हवे सुखनु स्या
न जे मोक्ष तेनो द्वार संक्षेपस्थी वरणनु हुं ॥ ९४ ॥
हवे मोक्ष द्वारने आदि ज्ञान विलासने नमस्कार करे ठे

सवैया इकतीसा — जेद ज्ञान अरासो डफारा करै ज्ञानी जीव, आत्म करम
धारा निन्न निन्न चरचै, अनुनौ अन्यास जहै परम धरम गहै, करम जरमको
खजानो खोलि खरचै, योही मोखमुख धावै केवल निकट आवै, पूरन समाधि
जहै पूरनके परचै, नयो निरदोर याहि करनो न कहु और, ऐसो विश्वनाथ ता
हि बनारसी अरचै ॥ ९५ ॥

अर्थ — जेम कोई परिहानुं करनार पुरुष मुझ प्रमुख इव्यने सुजाकनी आर
वडे जेदी सुधातु ठे, के कुधातु ठे, तेनो निश्चय करे ठे, तेम ज्ञानी जीव ठे, ते
जेद ज्ञानरूपी आर वडे आत्मा तथा कर्म ए वेउने जुदा करे ठे, अने ते बेउने
जुदा जुदा चरचे के० तेमा आत्मिक धारानेविपे तो अनुजवनो अन्यास धारण करे,
तेथी परम धरम के० छुट समाधि तेनु यहण करे, अने कर्मजाजने जुटी जा
एी ठे, तेने सत्ता कर्मरूप खजानो खोलि खरचै के० विखेरी नाखे, तिहा निर्जरा
थाय, एवी कृपक श्रेणीने लीधे मोक्षना सुखने धाय, त्या केवल ज्ञान ठुकडो आ
वे, अने पूर्ण आत्म स्वरूपना परिचय थकी पूर्ण समाधि पामे, पठी नव भ्रमण
नी दोर-गामीने निरदोर थाय ते पठी तेने कइ बीजुरुल्य करवानु बाकी रहे नही,
ने तेथी ते विश्वनो नाथ थयो, तेने बनारसी दास पूजे ठे ॥ ९६ ॥
हवे सुबुद्धि विलास वडे आत्मस्वरूप सधाय ते अधिकार कहेठे —

अथ सुबुद्धि विलास वर्नन —
सवैया इकतीसा — काहु एक जेनी सावधान व्है परम पैनी, ऐसी बुद्धि ठैनी
घटमाहि मारि दीनी है, पैनी नौ करम जेदि दरब करम ठेदि, सुनाव विनाव ता
की सधि सोधि जीनी है, तहा मथ्य पाती दोइ लाखी तिन्हि धारा दोइ, एक सु
धामई एक सुधारस जीनी है, सुधासों विरचि सुधा सिधूमे मगन नई, ए ती सब
क्रिया एक समे बीच कीनी है ॥ ९७ ॥ दोहरा — जैसी ठैनी लोहकी, करै एक
सो दोइ, जड चेतनकी निन्नता, लो सुबुद्धिसो होइ ॥ ३०० ॥

अर्थ — कोई एक जैनी जैन आगमना जाणनार सावधान थईने परमपैनी के०
अति तीक्ष्ण एवी बुद्धिरूप वैनी के० सोनीनी ठीणी ते शस्त्र विशेष, पोताना
घटमा नाखी दीयी, पठी ते सुबुद्धिरूप ठीनी नौ कर्म के० आत्म प्रदेशनेविपे

શ્લેષ્મ રૂપ જે રાગ દેષ પરિણામ છે, તે નૌ કરમના જેદ તેના પુજ્જલરૂપી ઇવ્ય કર્મ ને ઢેદીને સ્વનાવ અને વિનાવતાની સંધી સોધી લીધી છે, તહાં સાંધનેવિપે મધ્ય પાતી કેળ ત્રિહાર્ત બનીને તે પુરુષે બે ધારા લખી, તેમાં એક તો મુધામડ કેળ અ જ્ઞાન મય છે, ને બીજી સુધારસ નીની કે અમૃત રસ નીની જ્ઞાન સમાધિમય છે, અહીં રાગ દેષાદિકની દશા છે, તે મુધા દશા છે, તેથી વિરચિ કેળ વૈરાગ ધારીને સુધા સિંધુમાં મગ્ન થવું, જ્ઞાન સમાધિરૂપ સુધા સમુદમાં મગ્ન રેવું, એ જે ક્રિયા ક હી તે સર્વ ક્રિયાનો વિચાર એક સમયમાં કરે ॥ એણ ॥ જેમ લોઢાની ઢીણી એક ના બે જાગ કરે છે, તેમ જડ ચેતનની એકતા જાંગીને જિન્નતા કરવી તે સુબુદ્ધિ કીજ થાય છે. ॥ ૩૦૦ ॥

હવે જેવું સુબુદ્ધિનું વિલાસ છે, તેવું કહે છે:- અથ સુબુદ્ધિ વિલાસ કથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- (સર્વ હ્રસ્વદ્ધર ચિત્રાલંકાર) ધરતિ ધરમ ફલહરતિ કર મ મલ, મન વચ તન બલ કરત સમરપન; જરવતિ અસન સિત ચરવતિ રસન રિત, જરવતિ અમિત વિત કરિ ચિત દરપન; કહતિ મરમ ધુર દહતિ નરમપુર, ગ હતિ પરમ ગુર ઝર ઉપસરપન; રહતિ જગત હતિ લહતિ જંગતિ રતિ, ચહતિ અગ તિ ગતિ યહ મતિ પરપન ॥ ૧ ॥

અર્થ:-સુબુદ્ધિ જે છે તે ધરમ રૂપ ફલને ધારે છે, કર્મરૂપ મલને હરે છે, અને એ ક્રિયા નેવિપે મન બલ વચનબલ અને કાયાનું બલ તેને સમરપણ કરે એટલે એ ત્રણે બલ તે ક્રિયામાં કામે લગાડે. જરવતિ કેળ રાય છે, સિત કેળ શીતલ જોજન તે ર સનરિત કેળ જીજનના સ્વાદવિના જોજન જમે, અમિત વિતકેળ પરિમાણ વિનાનું પોતાનું જ્ઞાનાદિક ધન ચિત્તરૂપ દર્પણ વડે જુએ, મર્મ ધુર કેળ મર્મની વાત જે જીવનું સ્વરૂપ તે કહે, ત્રમ પુર કેળ મિષ્ટ્યા નગર તેને બાલે, અને અંતરનેવિપે ઉ ત્કૃષ્ટ ગુરુના વચનને ગ્રહણ કરે, અને હૃદયનેવિપે ઉપસરપન કેળ સ્થિરતા ધારે અને જગતનો હિતકારી થકો રહે, ત્રણે લોકની જક્તિ અને રતિ કેળ સુખ તેને લહે, એટલે સર્વ લોકને પૂજનીક થાય. હોઈ અગતિ ગતિ કેળ જેનેવિપે બીજા સા માન્યની ગતિ થતી નથી, તેવી મોક્ષગતિ ચાહે, એવો સુમતિનો ઉત્કૃષ્ટ વિલાસ છે.

હવે જ્ઞાતાનો વિલાસ કહે છે:- અથ જ્ઞાતા વર્નન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- (સર્વ ગુરુ અદ્ધર ચિત્રાલંકાર) રાનાકોસો બાના લીને આપા સાધે યાના ચીને, દાના અંગી નાનારંગી રાના જંગી જોધા હૈ; માયા વેલી જેતી તેતી રેતેમેં ધારેતી સેતી, ફંદાહીકો કંદા રોદે રેતીકોસો લોધા હૈ; બાધા

सेती हाता जोरे राधासेती तांता जोरे बाढ़ी सेती नाता तोरै चांदी कोसो सोधा है, जानै जाही ताही नीके माने राही पाही पीके, गनै बाते माही ऐसो धारावाही बोधा है. ॥ १ ॥

अर्थ - जे बुध के० ज्ञानी ठे, ते राणा के० राजा जे पातसाहुनुं स्वांग जेतो थको रहे ठे जेम राजा पोताना आत्मानुं साधन करे, अने पोताना ममलनो साज राखे, पोताना थाणाने चिन्हें के० नीयेबानी राखे, दानाइ राखे पण नादाना नही राखे, ए चारे उपाय वडे नाना रंग करे, खाना जगी के० लडाईने विपे जोड़ा थई रहें, तेम ज्ञानी पुरुष आत्म साधन करे, गुणगुणा चिन्हें अने त्यागी थको कर्म निर्जराने विपे ना ना प्रकारना रंग धारे, राग द्वेष दुर्जन साथे लमी हटावी देय, एवी रीते एक पद ना वे अर्थ थाय ठे, जेम जुहार रेतरमी वडे लोढाने घसी नाखे ठे तेम जेटली जेटली माया वेली के० कर्मजाटा तथा गजवेल जे क्रोध तेने मेधा के० सुबुद्धि ते रूप रेतरमी वडे घसी नाखे, अने फदना कदने खोदेठे जेम लोधा के० खेडुत खेतर नी धरतीने कद के० मूलथी खोदी नाखे ठे, तेम बाधा के० कर्मबध तेथी हा ताजोरे के० छुदाई करे, अने रागा के० सुबुद्धि ते साथे नातो जोडे, बादीके० कुबुद्धि तेनो नातो के० संबंध ते तोडे, जेम सोना रूपानी चांदी सोधनार वस्तु उ ज्वल करेठे, तेम जे जेने तेने जाणो, हेय जे ठामवा योग्य वस्तु अने उपादेय जे आ दरवा योग्य वस्तु तेने पण नीके के० ठीक जाणो, पण हैयाने राहीपाही के० फुल समान पीरुसमान जाणो जीनासथी खीलावेठे, ए रीते माही वातो उरावे एवो सम्यक्त यारानो वेदेनार अबोध के० पमित ने ज्ञानी कहीये ॥ १ ॥

हवे ज्ञाताने चक्रवर्त्ति समान कही बतावेठे - अथ ज्ञाता चक्रवर्त्ति समान कथन - सर्वथा इकतीला - जिन्हिके दरब मिति साधत ठ खम थिति, धिनत धिनाथ अरिपकति पतन है, जिन्हिके जगतिको विधान पर्सनो निधान, त्रिगुनके जेदमान चांदह रतन है, जिन्हिके सुबुद्धि रानी चूरि महा मोह वज्र, पूरे मगलीक जे जे मोखके जतन है, जिन्हिके प्रमान अग सोहै चमू चतुरंग, तेई चक्रवर्त्ति तनु धरै पै अतन है ॥ २ ॥

अर्थ - जेणे ठए इव्य प्रमाण करी साध्या तेज जाणो ठये खम साधी लीधा, अने जेना रागद्वेषादि विजावदिशा वणसी जाए तेज जाणिये शत्रुनी पक्तिनुं प तन के० नाश थयो, अने तेने नव प्रकारनी जक्तिनु विधान के० करबु तेज तेने नव निधान ठे, ज्ञान दर्शन ने चारित्ररूप जे त्रण गुण ठे, अने तेना क्योपशम

માફક જે જેદ ડપજેઢે, તેજેના ચૌદ રતન પ્રગટમાન ઢે, અને જેમ ચક્રવર્તિને સ્ત્રી રત્ન હોયઢે, તે તેના ઢ સ્વંમ સાધવાના રાજ્યાનિષેક સમય હોય ત્યારે વજ્ર રત્ન હાથવડે ચૂરીને, મુખ આગલ મંગલીક પૂરે તેમ જેને સુબુદ્ધિરૂપ સ્ત્રી રત્ન ઢે, તે મહા મોહરૂપ વજ્રને ચૂરીને મોહના જતનને માટે મંગલીક પૂરે ઢે, ઇટલે મંગલ કાર્ય કરે; અને જે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે કરીને અર્થનું ગ્રહણ કરેઢે, તથા પરોક્ષ પ્રમાણે કરીને પણ અર્થને ગ્રહેઢે, એવા જેના પ્રમાણરૂપ અંગ ઢે, તેજ તેની ચતુરંગી સેના થઈ એમ જાણવું, એ રીતે જ્ઞાતા પુરુષે ચક્રવર્તિની દેહ ધારી ઢે, તેમ ઢતા પણ જ્ઞાતા અતનકે ૦ અશરીરી જેવું ઢે. ॥ ૩ ॥

પૂર્વે કહી જે નવધા જ્ઞાતિ તેનું હવે વર્ણન કરેઢે:—અથ નવધા જ્ઞાતિ વર્ણન:—

દોહા:— શ્રવન કીરતન ચિંતવન, સેવન વંદન ધ્યાન; જયુતા સમતા એકતા, નૌધા જ્ઞાતિ પ્રમાન. ॥ ૪ ॥

અર્થ:— ડપાદેય સ્વરૂપને શાંજલવું, કીરતન કરવું, ચિંતવન કરવું, સેવા પૂજા કરવી, વંદન સ્તુતિ કરવી, ધ્યાન ધરવું, તન્મયતા કરવી, સમાધિ કરવી, એકમેકપણું, એ નૌધા કે ૦ નવ જેદવડે જ્ઞાતિ પ્રમાણ થાયઢે. ॥ ૪ ॥

હવે જે જ્ઞાતા મોક્ષ સન્મુખ થયો તેની અનુજવ દશા કહે ઢે:—

અથ અનુજવી વચન:—

સવૈયા ડકતીસા:— કોઈ અનુજવી જીવ કહે મેરે અનુજૌમેં, જઢન વિજેદ જિન્ન કરમકો જાલ હૈ; જાનૈ આપ આપુકોં જુ આપુ કરી આપુવિષે, ડતપતિ નાસ ધ્રુવ ધારા અસરાલ હૈ; સારે વિકલપ મોસોં ન્યારે સરવથા મેરો નિહચૈ સુજાઢ યહ વિવહાર ચાલ હૈ; મૈં તો શુદ્ધ ચૈતન અનંત ચિન મુદ્ધા ધારી, પ્રજુતા હમારી એક રૂપ તિહુ કાલ હૈ ॥ ૫ ॥

અર્થ:— જે આત્માનો અનુજવ પામ્યો તેજ અનુજવી જીવ એવું કહે ઢે, કે મારા અનુજવમાં જઢણ જેદથકી કર્મ જાલ હવે જિન્ન ડીસવા જાગી. અને આત્માજ કર્તા કારક આત્માજ કરણ કારક આત્માજ આધાર કારકવિષે આત્માજ કર્મ કારકને જાણે. અને અહી કોઈ પર્યાયની ડત્પત્તિ અને નાશ ઢે, અને ડ વ્ય ધ્રુવતા પણ ઢે, એ ત્રણે ધારા અહી અસરાલ પણે વહી રહી ઢે, તો પણ એ ત્રણે ધારા વિકલ્પરૂપ ઢે, અને મારેથી તો સર્વ વિકલ્પ સર્વથા જુદાજ ઢે, વિકલ્પમાં તો કંહી નિશ્ચય નથી. અને મારો તો ચૈતના સ્વરૂપ નિશ્ચે સ્વજાવ ઢે, અને આગલ કહી જે ત્રણ ધારા તેતો વ્યવહાર નયની ચાલમાં ઢે. આ જે સિદ્ધાંત વચન

कहुं बु तेणे करीने हुंतो शुद्ध चेतना स्वरूपी हुं, अतंत चिन मुझा धारी के० अतंत
त ज्ञाननो धरवा वालो बु, एहवी महारी प्रभुता त्रणे काजने विपे एक रूपेणे॥५
हवे चेतनानुंज स्वरूप बतावे ठे - अथ चेतना वर्णन -

सर्वैया इकतीसा - निराकार चेतना कहावे दरसन गुन साकार चेतना शुद्ध
ज्ञान गुण सार है, चेतना अद्वैत दोष चेतन दरबमाहि, सामान विशेष सत्ताही
को विसतारहे, कोउ कहै चेतना चिनह नाही आत्मामे, चेतनाके नास होत त्रि
विध विकार है, लठनको नास सत्ता नास मूल वस्तु नास, तातें जीव दरबको
चेतना आधार है॥ ६ ॥ दोहरा - चेतन लठन आतमा, आतम सत्ता माहि,
सत्ता परिमित वस्तु है, जेद तिहूमे नाहि ॥ ७ ॥

अर्थ - आत्मानो दर्शन गुण जे निराकार कहीये उइये तेतो निराकार चेत
ना थई, अने जे आत्माने शुद्ध ज्ञान गुण सारजूत कहीये उइये तेतो साकार चे
तना थई, विशेषताने लीधो रह्यो ठे माटे साकार कहिये, एरीते निराकार अने साका
रपणे दर्शन तथा ज्ञाननेविपे द्वैत जाव थयो, पण चेतनानेविपे तो अद्वैत जाव
ज रह्यो ठे, अने चेतनागुण थकी चेतन इव्य ठे, तेथी चेतन इव्यमा वेव समाई
गया वली निराकार ने साकारपण सामान्य ने विशेषपणाथकी ठे, ते तो सामा
न्यता अने विशेषता चेतना इव्यनी सत्तानो विस्तार ठे, कोई मूढमति वैशिष्टिक
प्रमुख दर्शन वाला कहे ठे, के, आत्मानेविपे चेतन चिन्ह नथी, चेतना लक्षण
नथी, तेने केतु के, अरे मूढ, जो चेतन चिन्ह न कहिये तो चेतनानो नाश थवाथी
त्रिविध विकार उपजशे, ते कया तो मन वचन ने कायाना विकार जाणवा, माटे
लक्षणनो नाश थवाथी वस्तुनी सत्तानो नाश थशे अने वस्तुनी सत्तानो नाश थवाथी
मूल रूप वस्तुनो पण नाश थशे, माटे जीवने जाणवानो तो एक आधार चेतनानोजे
॥६॥ आत्मानुं चेतना लक्षण ठे, सत्ता धर्मविना आत्मा ठरे नही तेथी आत्मा स
त्ताने त्रिपेज ठे, अने पोतपोतानी सत्ता प्रमाणेज सर्व वस्तु ठे, वस्तु इव्य विचारी
जोइये त्यारे उत्पादादि त्रणे वस्तुमा जेद कोई नथी ॥ ७ ॥

हवे चेतना लक्षणनु शाश्वत तथा अविनाशीपणु दृढ करावेठे -

अथ चेतना अविनासी यह कथन -

सर्वैया तेईसा - ज्यों कलधौत सुनारकि सगति, नूपन नांच कहे सब कोई, क
चनता न मिटी तिहिं हेतु वहं फिरि औटि तु कचन होई, त्यों यह जीव अजीव
सयोग नयो बहु रूप नयो नहि दोई, चेतनता न गई कबहु तिहि, कारन ब्रह्म

કહાવત સોઈ. ॥ ૫ ॥ देखु सखी यह आपु विराजत याकि दसा सब याहिकुँ सोहै ; एकमें एक अनेक अनेकमें, ६६ लिये डुविधामहि दो है ; आपु सँजारि लखै अपनो पद, आपु विसारकँ आपुहि मोहै ; व्यापक रूप यहै घट अंतर, ज्ञान में कौन अज्ञानुमें कोहै ! ॥ ६ ॥ ज्यों नट एक धरै बहु नेप कला प्रगटे जग कौ तुक देखै ; आपु लखै अपनी करतूति वहै नट निन्न विलोकत पखै ; त्यों घटमें नट चेतन राज विजाउ दसा धरि रूप विसेखै ; खोलि सुदृष्टि लखै अपनो पद, डुंद विचार दसा नहि लेखै ; ॥ १० ॥

અર્થ:— જેમ કલધોત કે ૫ સોનું તેને સોની ઘડીને નૂષણ બનાવે છે, ત્યારે તે ઘાટના સંયોગથી લોકો તેને નૂષણ કેહેવા લાગે છે. પણ મૂલ વસ્તુ જે કંચન તે કાંઈ જતું રહ્યું નથી, કેમકે, જ્યારે તે ઘાટને અગ્રીમાં ગાલી નાખે ત્યારે પાતું તે સોનું કેવાય, તેમ આ જીવ જે છે, તે અજીવરૂપ કર્મ પુદગલ ઇત્યાદિક બીજા પણ પુજ્જ લના સંયોગથી એક કોડી શાડી સંતાણું લાખ કુલ કોડીમાં બહુરૂપે થયો, તો પણ દિવિધ નથી થયો, કેમકે, ચેતનતા કંઈ ગઈ નથી; તેમાટે તે સ્વરૂપમાં જીવ બ્રહ્મજ કેવાય છે, જેનો વિસ્તાર મોટો તેને બ્રહ્મ કહીયે. ॥ ૫ ॥ આત્માની અનુનૂતિ તે સુબુદ્ધિ સરખીને કહે છે, હે સરખી, જો આ આપણો ઈશ્વર વિરાજે છે, અને એ ઈશ્વરની દશા સર્વ એનેજ શોને છે, એવી વિરુદ્ધતા બીજે ઠેકાણે ન શોને. લક્ષણ વડે એકતામાં જોઈયે તો એક રૂપ છે, અને અપર સંતાણે દેખીયે તો અનેકરૂપ છે; અને ૬૬ દશામાં દેખીયે એટલે અજ્ઞાન દશામાં દેખીયે અને જ્ઞાન દશામાં દેખીયે તો દિવિધ રૂપ છે, તે દિવિધપણું કહે છે:— ક્યારે તો પોતાનું પદ જે પોતાનું સ્વરૂપ તેને સંજારીને જુએ, અને ક્યારેક તો પોતાને વિસરીને પોતે મોહમાં પડે. હે સરખી, એહિજ ઈશ્વર ઘટને અંતર વ્યાપક રૂપ છે, તેથી જે જે અવસ્થામાં વ્યાપે છે. તેવારે જ્ઞાનને વિષે પણ બીજો કોઈ નથી અને અજ્ઞાનને વિષે પણ બીજો કોઈ નથી. ॥ ૬ ॥ હવે એ ના ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે:—જેમ કોઈ નટ હોય તે બહુ વેપ ધરે છે, ને તે તે વેપની કલા પ્રગટ કરે છે, ત્યારે જગત તેને કુતુહલ સમજે, પણ નટ પોતે પોતાની ક્રિયા જાણે છે, ને તેણે ધરેલા વેપથી પોતે જુદો છે, એવું જાણે છે. તેમ ઘટને વિષે ચેતન રાજા રૂપ નટ છે, તે વિજાવ દશા ધરીને રૂપ વિશેષ કરે છે, પણ જ્યારે સુદૃષ્ટિ સ્વોત્તી જુએ ત્યારે તો પોતાનું પદ ઝંલે અને ૬૬ વિચારની દશાને પોતે લેવામાં ગણે નહીં. ॥ ૧૦ ॥ હવે ચેતન નટની સઘલી ચેતના એક છે, તે કહે છે:—અથ ચેતના ઉપાદેય ચહ કથન:— અહિંન ટંદ:— જાકે ચેતનજાવ ચિદાત્મ સોઈ હૈ; ઔર જાવ જો ધરે સુ ઔરે

कोई है, यों चित्तमन्ति जाव, उपादे जानते, त्याग जोग परजाव पराये मानते ॥
अर्थ—जेनेविषे चेतन जाव ठे, तेने चिदात्मा अथवाचिह्न कहीये ठे, अने ए

चेतनाजावथी बीजो जाव जे धारेठे, तेतो कोई बीजो ठे, एथी चेतना मन्ति जे
जाव ठे तेतो उपादेय रूप जाणवो, अर्थात् पोतानो करी जाणवो, अने चेतना जा
वथी जे परजाव ठे, ते सधलो त्यागवा योग्यठे ने तेने पारको करी मानी लेवो ॥ ११ ॥
हवे जे सम्यक् दृष्टि चेतना उपादेय राखीने मोक्ष मार्गना साधक थया तेनी
अवस्था कहेठे — अथ सम्यक्दृष्टि मोक्ष मार्गको साधक कथन —

सर्वथा इकतीसा — जिन्हके सुमति जागी जोगसों जये विरागी, परसग त्यागी
जे पुरुष त्रिभुवनमें, रागादिक जावनिसों जिन्हकी रहनि न्यारी, कवहू मगन
वहै न रहै धाम धनमें, जे सदीव आपको विचारै सरवग सुख, जिन्हके विकल
ता न व्यापै कब मनमें, तेई मोक्ष मार्गके साधक कहावैं जीव, जावै रहो मदि
रमें जावै रहो वनमें ॥ १२ ॥

अर्थ — जेना हश्यामा सुबुद्धि जागी, अने विषय जोगथी जे विरागी थया, अने
जे रागद्वेषादिक परजाव ठे, तेनो सेवना सग के० त्रण लोकनेविषे तेनो त्यागी जे
पुरुष ठे, अने जे रागद्वेषादिक जाव पदार्थ ठे ते थकी जेनी रेहेणी न्यारी ठे, तेथी
धाम के० पर अने धन तेनेविषे मग्न थई न रहे, अने जे सदा निश्चय दृष्टीए देखीने
आत्माने सर्वांग सुख विचारै ठे, तेथी जेना मननेविषे विकलता नही व्यापे, एवो
दशा जईने जे जीव रह्या ठे, तेज जीव मोक्ष मार्गना साधक केहेवाय, एवो
जावै तो मदिरमा रहे, ने जावै तो वनमा रहे, पण तेनी दशा सर्व स्थानके
जावै तो मदि ॥ १३ ॥

हवे मोक्षगामी जीव विचक्षण पुरुषनी दशा कहेठे — अथ विचक्षणदशा वर्णन —
सर्वथा तेईसा — चेतन मन्ति अग अखन्ति सुख पवित्र पदार्थ मेरो, राग
विरोध विमोक्ष दशा समुजे भ्रम नाटिक पुगल केरो, जोग संयोग वियोग थया
अविलोकि कहै यह कर्मज वेरो, है जिन्हकों अनुजो इहि जाति सदा तिन्हकों
परमारथ नेरो ॥ १३ ॥

अर्थ — जे परमात्मानेविषे दृष्टि देने एवो विचार करे के, जे मारो पदार्थ ठे, ते
चेतन मन्ति ठे, अने अखन्ति ठे, अनेय ठे, अनेय ठे, अने सुख ठे, पवित्र ठे,
अने एथी सुखी जे राग द्वेषने मोहनी दशा थई गहीठे, तेने तो भ्रमरूप मिथ्याजाल
पुवगलनु नाटक करी समजे ठे, अने पचेंदियना जोगसंयोग ने वियोग एवी वाह्या

त्माने विषे व्यथा अवलोकी ने एवुं कहे के. एतो कर्मनो वेरो ठे, कर्मनो उदय ठे, एवो अनुनव जेने नित्य रहे, तेने परमार्थरूप मोक्ष ते सदा नेरो के० नजीकठे. १३
हवे जे मोक्षथी दूर ते चोर, ने मोक्षथी निकट ते साधुकार एवुं कहेठे:-

अब चोर तथा साधुकार वर्णन:-

दोहरा:- जो पुमान परधन हरै, सो अपराधी अझ; जो अपनो धन विवहरै, सो धनपति धरमझ. ॥ १४ ॥ परकी संगति जो रचै, बंध बडावे सोइ; जो निजस तामें मगन, सहज मुक्त सो होइ. ॥ १५ ॥

अर्थ:- जे पुमान के० पुरुष परधनने हरे, ते अपराधी जीव अझ के० अजाण कहीये, ने जे पोतानाज धननो व्यवहार राखे, ते धनपती कहिये, धर्मझ के० धर्मने जाणनार कहियें. ॥ १४ ॥ तेम जे परवस्तुनी संगतीए राखे ते चोर केहेवाय, ने तेज पोताना बंधने वधारे, अने पोतानी सत्तामां सदाकाल मगन रहे तेज मुक्तरूप आय. ॥ १५ ॥

हवे वस्तु कोने कहिये अने सत्ता कोने कहियें ते बतावेठे:- अथवस्तुसत्तावर्णन
दोहरा:- उपजे विनसे थिर रहे, यह तो वस्तु बखान; जो मरजादा वस्तुकी, सो सत्ता परवान. ॥ १६ ॥

अर्थ:- उत्पत्तिवंत, विनाशवंत, स्थिरतावंत एतो वस्तुनुं बखाण ठे, अने जे वस्तुनी मरयादा जे परिमाण ते धर्मने सत्ता कहीये, ए अनुनव प्रमाण ग्राह्य ठे. १६
हवे केवा केवा इव्यनी केवी केवी सत्ता ठे ते कहेठे:-

अथ सत्ता व्यवस्था वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- लोकालोक मान एक सत्ता है आकाश दर्व, धर्म दर्व एक सत्ता लोक परिमिति है; लोक परवान एक सत्ता है अधर्म दर्व, कालके अणु असंख सत्ता अगनिति है; पुदगल शुद्ध परवानकी अनंत सत्ता, जीवकी अनंत सत्ता न्यारी न्यारी थिति है; कोउ सत्ता काहुसोंन मिलै एकमेक होई, सबे अस हाय यों अनादिहीकी थिति है. ॥ १७ ॥

अर्थ:- आकाश इव्यनी मर्यादा लोकालोक लगे एक ठे, तेथी आकाश इव्यनी एक सत्ता ठे, अने धर्मास्तिकाय इव्य लोकप्रमाण एक रूप ठे तेथी धर्म इव्यनी एक सत्ता ठे, अने अधर्मास्तिकाय इव्य पण लोक प्रमाण एक रूप ठे तेथी अधर्म इव्यनी एक सत्ता ठे, अने कालना इव्यना अणु ठे ते लोकालोक प्रदेश परिमाणे असंख्यात ठे, तेथी काल अणुनी असंख्यात सत्ता ठे ए कहेवुं दिगंबर संप्रदायनुं

हे, अने योग शास्त्रमा पण कहु ठे, अने लोकविषे पुजलरूपी शुद्ध परमाणुनी पण अनंत सत्ता ठे, अने लोकविषे जीव अनंत ठे, तेथी जीवनी पण अनंत सत्ता ठे, तेथीज जीवाजीवनी जुदी जुदी क्षेत्रावगाहना ठे, जे इव्यनी जे सत्ता होय ते बीजी कोई इव्यनी सत्ता साथे मले नही, जो एकमेक थई जाय तो सर्व सत्ता असहाय पणे वर्त्ते, माटे एकमेक न थाय एवी अनादि कालनी स्थितिठे ॥१७॥

हवे चेतन इव्यनी सत्तानुं वर्णन करेठे - अथ चेतन सत्ता वर्त्तन -

सवैया इक्तीसा - एइ बहो इव्य इन्हहीको हे जगतजाल, तामे पांच जड एक चेतन सुजान है, काहुकी अनंत सत्ता काहुसों न मिले कोई, एक एक सत्ता मे अनंत गुन गान है, एक एक सत्तामे अनंत परजाय फिरे, एकमें अनेक इह जाति परवान है, यहै स्यादवाद यहै सतनिकी मरजाद, यहै सुख पोष यहै मोहको निदान है ॥ १८ ॥

अर्थ - ए ठए इव्ये करी एथीज जगतजाल वर्त्तेठे, ते ठनेविषे पांच इव्य जडरूपी ठे, ने एक चेतनरूपी इव्य ठे ते जाणनार ठे, अंही पुढगलनी अनंत सत्ता कही, अने जीवनी अनंत सत्ता कही, एवा अनंतपणे करीने कोईनी सत्ता कोई साथे मले नही, एटले जुदी जुदी अनंत सत्ता ठे, अने प्रत्येक सत्तामा अनंत गुणानु ज्ञान ठे, अने एक एक सत्तामा अनंत पर्याय अनंत अवस्था नेदफिरे तेथी जे पूर्वे एकमा अनेक कहु ते एरितेठे, स्यादाद मतमा ए वात प्रमाण ठे, अने सतपुरुषता वचननी पण एज मरियादा ठे, तथा एज मत सुखनु पोषण क रनार ठे, अने मोहनु निदान एटले मूल कारण ठे ॥ १८ ॥

हवे ए वचन थकी जे वस्तुनो धर्म ग्रहो जाय तेज सत्ताधर्म कहीये तेथी एक जीव इव्यनी सत्ता कहेठे - अथ एक जीव इव्यसत्ता वर्त्तन -

सवैया इक्तीसा - साधि दधि मथनि अराधि रसपथनिमें, जहा तहा ग्रथ निमे सत्ताहीको सोर है, ज्ञान जानु सत्तामे सुधा निधान सत्ताहीमे सत्ताकी डर नि साफि सत्तामुख जोर है, सत्ताको सरूप मोख सत्ता जूले यहै दोष, सत्ताके उ लंधै धूम धाम चिह्न ओर है, सत्ताकी समाधिमे विराजि रहे सोई साहु सत्ताते निकसि ओर गहे सोई चोर है ॥ १९ ॥

अर्थ - जे वस्तुनेविषे ठती देखाय, जेम दहीना मथनमां घीनी सत्ता साधिये, जे ओर पधमां मधुर रस ठे, तो तेथी वस्तु नोपजे ठे, माटे रस मार्गमां सत्ताविना सिद्ध नथी जे वस्तुमां ठतापणुने तेने सत्ता कहिये, शास्त्रमा ज्या त्या ग्रथोनेविषे सत्तानोजसोरके ७

शब्द ठे ज्ञान रूपी जानुनो उदय जीवनी सत्तामां निपजे, वली सुधा के ० अमृत ते पण सत्तामांज पामिये, निधान पण सत्तामांज पामिये जे सत्तानुं डुरनि के ० दुपावबुं ते संख्या रूप ठे, अने जे सत्तानी मुख्यता ठे तेज जोर के ० प्रजात रूप ठे. जीवनी सत्ता नुं जे स्वरूप ठे तेज मोह ठे, अने सत्ताने जुली जवुं एज दोषरूप ठे. सत्तानुं उलंघन करवाथी चीहोउर के ० चारे तरफ धामधुम नीपजे, जे पोतानी सत्ता सद्भूतपणुं ठे, तेमां बिराजमान थई रहे तेने साहुकार कहिये, अने जे पोतानी सत्ताथी नीकलीने अन्यनी सत्ताने ग्रहे तेने चोर कहिये. ॥ १९ ॥

हवे सत्तानी समाधिनुं वर्णन करेठे:—अथ समाधि वर्णन:—

सवैया इक्तीसा:— जामें लोक वेद नांहि थापना उठेद नांहि पाप पुन्य खेद नां हि क्रिया नांहि करनी; जामें राग दोष नांहि जामें बंध मोष नांहि, जामें प्रभु दा सन आकास नांहि धरनी; जामें कुलरीत नांहि जामें हारजीत नांहि जामें गुरु शिख नांहि विप नांहि जरनी; आश्रम वरन नांहि काहुकी सरनि नांहि ऐसी सु ६ सत्ताकी समाधि नूनि वरनी. ॥ २० ॥

अर्थ:— जेमां लौकिक वेदबुं नथी, अने जेमां स्थापनानो उठेद नथी, जेमां पाप पुन्यनो खेद नथी, जेमां कोई क्रिया करणी नथी, जेमां राग द्वेष नथी, जेमां बंध मोह नथी, जेमां प्रभुताने दासपणुं नथी, जेमां आकाश अने धरती नथी, जेमां कुलनी रीत नथी, जेमां हारने जीत नथी, जेमां गुरु अने शिष्य नथी, जे मां विप जरनी एटले चालबुं हालबुं नथी, जेमां कोई आश्रम व्यवहार नथी, तथा वर्ण व्यवहार नथी, जे कोईनी शरण रूप नथी. एवी शु ६ सत्तानी जुमी ते समाधिरूप वरणवी ठे. एटले स्वरूपनी शु ६ समाधिने विषेज शु ६ सत्ता पामीये. २०

हवे मिथ्यादृष्टिने चोर अने अपराधी कही देखडावेठे:—

अथ मिथ्यादृष्टि अपराधि यह कथन:—

दोहरा:— जाके घट समता नही. ममता मगन सदीव; रमता राम न जान ही, सो अपराधी जीव ॥ २१ ॥ अपराधी मिथ्यामती, निरदै हिरदै अंध; प रकों माने आत्मा, करे करमको बंध ॥ २२ ॥ फूठी करनी आचरे, फूठे सुखकी आस; फूठी जगती हिय धरे, फूठो प्रभुको दास ॥ २३ ॥

अर्थ:— जेने केवल जाणपणुं जे समता ने समाधि ते नथी. अने जे सदा पर वस्तुनी ममताविषे मगन थई रहे, ने निज घट अथवा स्वरूपनेविषे रमी रह्यो ए वो जे आत्मराम तेने जेणे जाण्यो नथी तेनेज अपराधी चोर जीव कहिये ॥ २१ ॥

અર્થ - જે પર વસ્તુ લેય તે અપરાધી ને તેજ મિથ્યામતિ, તેજ નિરદય ને તેજ હૈયાનો અધકહિયે, એટલે જે પરરૂપ પુજ્જને આત્મા માને તે કર્મનો બંધ કરે છે ૨૨

જાહાસુધી પોતાની વસ્તુને ન જાણે ત્યાસુધી તો જે ક્રિયા આચરે તે સર્વ ખૂબી છે, અને તેને જે મોહ સુખની આશા છે, તે સર્વ ખૂબી છે પોતાના પ્રભુ જાણ્યા વિનાનો જે જ્ઞાતિ હિયામા ધરે છે, તે સર્વ ખૂબી જાણવી, અને પરમેશ્વરને ડાહ્યાવિના દાસપણું રાખવું તે પણ સઘળું ખૂબું છે ॥ ૨૩ ॥

હવે મૂઢ લોકના જૂઠપણાની વ્યવસ્થા કહે છે - અથ મૂઢ વ્યવસ્થા યથા -

સવૈયા ઇકતીસા - માટી ચૂમી સૈલકી સુ સંપદા વચ્ચાને નિજ, કર્મમે અમૃત જાને જ્ઞાનમે જહર હૈ, અપનોન રૂપ ગૃહે ઓરહીસો આપુ કહે, સાતા તો સમાધિ જાકે અસાતા કહર હૈ, કોપકો રૂપાન લિયે માન મદપાન કિયે, માયાકી મરોરિ દિયે લોનકી જહર હૈ, યાહી જાતિ ચેતન અચેતનકી સગતિસો, સાચસો વિમુક્ત નયો જૂઠમે વહર હૈ ॥ ૨૪ ॥ ત્રીન કાલ અતીત અનાગત વરતમાન, જગમે અસ્થિત પ્રવાહકો મહર હૈ, તાસો કહે યહ મેરો દિન યહ મેરી ધરી, યહ મેરોઈ પરોઈ મેરોઈ પહર હૈ, પેહકો રાજાનો જોરે તાસો કહે મેરો ગેહ, જહા વસે તાસો કહે મેરોઈ સહર હૈ, યાહી જાતિ ચેતન અચેતનકી સગતિસો, સાચસો વિમુક્ત ને જૂઠમે વહર હૈ ॥ ૨૫ ॥

- સાત ધાતુ જે છે પહાડની ધરતીની માટી જેવી છે, તેને સપત્તિ કરી વેદોતાની અશુદ્ધ ક્રિયામા અમૃત જાણે છે, અને જ્ઞાનમા ઘેર સમજે છે, ની સિદ્ધિ જાણે, ને જ્ઞાન થકી નહી જાણે જે પોતાનું ચિદાનંદ નહી, પણ શરીરાદિક જે છે તેને આત્મારૂપ જાણે છે અને જે જે છે તેને તો સમાધિ કરી જાણે છે, અસાતા વેદનીયને કહર પીડને રહે છે, કોપનુ રૂપાન જે રાગ તે લડને રહે છે, માન ને અહકાર પીડને રહે છે, હૈયાનેવિપે માયાનો મરોડ રાખે છે, લોનની ફેર ચાયા કરે છે, એવી રીતે અચેતનની સગતી થકી એટલે જડ પુજ્જની સગતીથી સાચ થકી વિમુક્ત થયો છે, ને જૂઠમા વહર હૈ કે જતત્પર થઈ રહ્યો છે, ॥૨૪॥ અર્થ સ્પષ્ટ ૨૫ હવે સમ્યક્ દષ્ટિ સાદુકારની વ્યવસ્થા કહે છે - અથ સમ્યક્દષ્ટિ વ્યવસ્થાકથન -

દોહરા - જિન્હકે મિથ્યા મતિ નહી, જ્ઞાન કલા ઘટમાહિ, પરચે આતમ રામ સો, તે અપરાધી નાહિ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ:- જેની મિથ્યામતિ નાશ પામીને ઘટનેવિષે જ્ઞાન કલા પ્રગટી છે, જેણે આત્મારામને ઝલચ્ચો છે, તે લોક અપરાધી નથી સાહુકાર છે ॥ ૨૬ ॥

હવે જ્ઞાનીની વ્યવસ્થા કહે છે:- અથ જ્ઞાની યથા:-

સવૈયા ઇકતીસા:- જિન્હકે ધરમ ધ્યાન પાવક પ્રગટ જયો, સંસે મોહ વિચ્રમ વિરપ તીન્યો વઢે હૈં; જિન્હકી ચિર્તાનિ આગે ડદે સ્વાન નૂસિ જાગે લાગે ન કરમરજ જ્ઞાન ગજ વઢે હૈં; જિન્હકી સમુજ્ઞિકી તરંગ અંગ અગમમેં, આગમમેં નિપુન અથ્યા તમમેં કઢે હૈં; તેઈ પરમારથી પુનિત નર આઠોં જામ, રામ રસ ગાઢ કરે યહે પાઢ પઢે હૈં ॥ ૨૭ ॥ જિન્હકી ચિદુંટી ચિમટાસી ગુન ચૂનવેકોં કુકયાકે સુનવેકોં દોઝ કાન મઢે હૈં; જિન્હકો સરલ ચિત્ત કોમલ વચન બોલે, સોમ દૃષ્ટિ જિયે મોલે મોમ કેસે ગઢે હૈં; જિન્હકે સગતિ જગિ અલખ અરાધિવેકોં પરમ સમાધિ સાધિવેગો મન વઢે હૈં; તેઈ પરમારથી પુનિત નર આઠોં જામ, રામ રસ ગાઢ કરે યહે પાઢ પઢે હૈં ૨૮

અર્થ:- જેના હૈયામાં ધર્મ ધ્યાનરૂપ પાવક કે ૦ અગ્નિ પ્રગટ થયો, તેથી સંશય મોહ અને વિચ્રમ એ ત્રણે વૃદ્ધરૂપ છે, તે વઢે કે ૦ બલી ગયા છે, જેની ચિત્તોની કે ૦ જ્ઞાનદૃષ્ટિ આગલ ડદયરૂપ કુતરો નસીને જાગી જાય છે, અને જ્ઞાનરૂપી ગજરાજ ઉપર ચઢી રહે છે, તેથી કર્મરૂપ રજ લાગતી નથી, વીજાનું જે અગમ અંગ છે, તેમાં જેની સમજના તરંગ ઝઠી રહ્યા છે એવા આગમ કે ૦ જૈન વાણીમાં નિપુણ થયો, જેને અધ્યાત્મ જ્ઞાનમાં પૂર્ણ થયો છે, તેનેજ સમ્યક્દૃષ્ટિ કહિયે, પરમાર્થને નથી, તે પુનિત કે ૦ પવિત્ર રૂપ થયો જાણવો. આત્મારામના અનુજવ રસમાં ગઢે કે ૦ સંપૂર્ણ મગ્ન થઈ, એજ પાઠ પઢે છે, એટલે જણે છે, ॥ ૨૭ ॥ સત્તા પામીયે. ૨૦ મટી કે ૦ હાથની ચિમટી અથવા ચિપીયો તેવડે કઈ નાની વસ્તુને ટેકે છે, તેમ પારકા ગુણ ચુંટી લેવાને જેની એવી ચપટી છે, અને વિકાર

બને કાનને બંધ કરી રાખે છે, જેનું ચિત્ત સરલ ને નિષ્કપટી છે, જેને જ્ઞાન કોમલ વચન બોલે છે કામ ક્રોધાદિક વિકારવિના સૌમ્ય દૃષ્ટી રાખે છે, વલી ન જાન કેસેગઢેહૈં કે ૦ મીણના ઘડાજેવું હૃદય કોમલ રાખે છે, અને પોતાના અલખ સમાધિ સ્વરૂપને સાધવાને જેની સુમતિ જાગી છે, અયોગી અવસ્થામાં જેની પરમ સમાધિ થઈ છે, તેને સાધવાને જેનો મન વધ્યો છે તેજ સમ્યક્ દૃષ્ટિ પરમાર્થના પામનાર પુનિત કે ૦ પવિત્ર રૂપ થઈ રહ્યા છે, ને તેજ આત્મારામના અનુજવ રસમાં આઠે પ હોર દૃઢ મગ્ન થઈ એજ પાઠ પઢે છે. ॥ ૨૮ ॥

हवे समाधिनुं स्वरूप कहे ठे -- अथ समाधि वर्णन -

दोहरा - राम रसिक अरु रामरस, कहन सुननकों दोइ, जब समाधि परग
ट जई, तब डुविधा नहि कोइ ॥ ३९ ॥ नदन वदन शुति करन, श्रवन चितवन जाप;
पढन पढावन उपदिसन, बहुविध क्रिया कलाप ॥ ४० ॥ शुद्धातम अनुनौ जहा,
सुजाचार तिहि नाहि, करम करम मारगविशे, शिव मारग शिवमाहि ॥ ४१ ॥

अर्थ - आत्माराम जे ठे ते रसिक के० रस जोका ठे, अने राम के० रमबु ते
रसरूप ठे, केवाने साजलवाने रसिकने रस बेउ ठे, पण जेवारे एनेविषे समाधि प्र
गट थाय ठे त्यारे वे पणु नथी रेउ त्यारे तो रसिक अने रस ए वे एकज व
स्तु ठे ॥ ३९ ॥ राम के० रसिक अवस्था धारतो एटली क्रिया करे ठे के, नदन के० आ
नद पामे ठे, वदन के० प्रणाम करे, शुती के० जात जातना गुणनी स्तुती करे ठे,
अने एवाज गुण साजली एनुंज चितवन करे, एनोज जाप जपे ठे, नणे नणावे
उपदेशे, एवी रीते रसिक अवस्थामा जात जातना क्रिया कलाप ठे ॥ ४० ॥

पूर्वे कही जे क्रिया तेने करता करता जहा शुद्ध आत्मानो अनुभव थाय त
हां शुजाचार बुटीजाय, कृत कृत्यपणे ते अयोगी दशामा ठे, कर्म जे ठे ते कर्म
मार्गमांज रहे, एटले सत्तार मार्गनेविषेज रहे, शुन कर्म पण सत्तार मार्गमा ठे
अने शिव मार्ग ते शिवमांहे एटले शुद्ध आत्माने विषेज ठे. ॥ ४१ ॥

गोपाई - इहि विध वस्तु व्यवस्था जैसी, कही जिनिद कही में तैसी, जे प्र
ति मुनि राजा, तिन्हिको शुजाचारसो काजा ॥ ४२ ॥ जहा प्रमाद द
खये, तहाँ अवलब आपनो आपे, ता कारन प्रमाद उतपाती, प्रगट
याती ॥ ४३ ॥ जे प्रमाद संयुक्त गुसाई, कवहि गिरिहि गिडककी
जे उदत होही, तिन्हिको मोप निकट हग सोही ॥ ४४ ॥
वताई, पराधीन प्राणी तबताई, जब प्रमादकी प्रभुता नासै
अनुनो परगासे ॥ ४५ ॥

अर्थ - ए रीते श्री जिनेई देवे वस्तुनी व्यवस्था कही ठे, ने तेवीज आक्षा
प्रमाणथी मे पण कही ठे, अने जे मुनिराज प्रमाद दशामा ठे, तेने तो शुजाचार
एटले शुन क्रियानु आलवन लोधाथीज कार्य सिद्धि थाय ॥ ४२ ॥

अने जे मुनिराजने आत्माना अधिक वीर्याशने लीधे प्रमाद दशा न व्यापे
व्या पोतानु आलवन पोते लिये, तेमाटे प्रमाद तो उतपाती ठे, अने प्रगट रीते मो
ह मार्गनो घात करनार ठे, अने अतरायनो करनार ठे ॥ ४३ ॥

ગુસાંઈ દેશી જાપાનો શબ્દ છે, એનો અર્થ મુનિરાજ થાય છે, જે મુનિરાજ પ્રમાદ સંયુક્ત છે, તે તો ગિહુક કે ૦ દડાની રીતે ઝડે છે, ને પડે છે, પણ સ્વમ્થતાને પામે નહીં અને જે પ્રમાદ ઠોડીને અપ્રમાદપણે ઝડીને ઝડા રહે છે, તેને પોતાની દૃષ્ટી નજીક મોકલે છે. ॥ ૩૪ ॥ જાંઠાં સુધી ઘટમાં પ્રમાદ છે, ત્યાંસુધી તે પરાધી ન છે, અને જ્યારે આત્માની શક્તી જાગે છે, ત્યારે પ્રમાદની પ્રચુતા નાશ પામે છે, ત્યારે તો પોતાના પ્રધાન અનુનવનો પ્રકાશ થાય છે. ॥ ૩૫ ॥

દોહરા:- તા કારન જગ પંથ સ્ત, ઝત શિવ મારગ જોર; પરમાદી જગકોં ટૂકે, અપરમાદ સિવ ઓર ॥ ૩૬ ॥ જે પરમાદી આલસી, જિનકે વિકલપ ચૂરિ; હોહિ સિથિલ અનુનૌવિપે, તિન્હિકો સિવપથ દૂરિ ॥ ૩૭ ॥ જે અવિકલપી અનુનવી, શુદ્ધ ચેતના યુક્ત; તે મુનિવર લઘુ કાલમેં, હોહિ કરમસોં મુક્ત ॥ ૩૮ ॥ જે પરમાદી આલસી, તે અનિમાની જીવ; જે અવિકલપી અનુનવી, તે સમરસી સદીવા ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:- તેમાટે જગતનો માર્ગ પ્રમાદીની તરફ છે, અને અપ્રમાદીની તરફ મોકલે માર્ગ છે, કેમકે, જે પ્રમાદી હોય તે જગતને જુએ અને અપ્રમાદી મુક્તી તરફ જુએ છે ॥ ૩૬ ॥ જે પ્રમાદી છે, તે આલસી છે. તેને ચૂરિ કે ૦ ઘણા વિકલ્પ ઝડે છે, અને પોતાના અનુનવમાં તેને શિથિલપણું રહે છે, અને તેને મુક્તિ માર્ગરૂપ સ્વરૂપાચરણ દૂર છે ॥ ૩૭ ॥ અને જે વિકલ્પવિના અનુનવમાં વસે છે, ને શુદ્ધ ચેતના યુક્ત છે, તે મુનીશ્વર થોડા કાલમાં કર્મથી મુક્ત થાય છે ॥ ૩૮ ॥ જે પરમાદી અને આલસી છે. તેને અહંબુદ્ધિથી અનિમાની કહિયે. ને જે વિદ્યુત નથી, તો તે પોતાના અનુનવમાં છે, તેને તો સદાય સમરસી કહિયે ॥ ૩૯ ॥ નોં જુમી તે સ

હવે અનિમાની તથા જ્ઞાનીની અવસ્થા ઉપર દૃષ્ટાંત અસત્તા પામીયે. ૨૦

અથ અનિમાની તથા જ્ઞાની વ્યવસ્થા કથન:-

કવિત્ત ઠંદ:-જૈસેં પુરુષ લખે પહાર અઢિ, નૂચર પુરુષ તાંહિ લ
રુષ લખે તાકોં લઘુ, ઝતર મિલે હુહુકોં ત્રમ જગ્ગ, તૈસેં અનિમાની

અર્થ:- જેમ કોઈ માણસ પહાડ ઉપર ચડ્યો હોય તેને નૂચર કે ૦ તલોટીપરના માણસો ન્હાનો છે એમ જુએ, અને તલોટી વાળા માણસને પહાડ ઉપર ચડેલો ન્હાનો જુએ, અને પછી પહાડ ઉપર ચડેલો હેઠે ઝતરી તલોટી વાળાને મહેલે ત્યારે વેડનો ત્રમ નાના પણાનો દૂર થાય, તેમ અનિમાની પુરુષ ઝંચી ગરદન રાખનારો અન્ય જીવને નાના જુએ, તુઠ જાણે, અને બીજા પુરુષો તે અનિમાની પુરુષને તુઠ જાણે,

एम् अरपरस विचारमा विपमता रहे ठे ते ज्यारे ज्ञान जागे ल्यारे वेचना मनमां विपमता मटीने समपणुं आवी जाय ॥ ४० ॥

हवे एकला अजिमाानीनी व्यवस्था कहे ठे - अथ अजिमाानी यथा -

सवैया इकतीसा - करमके जारी समुजेन गुनको मरम, परम अनीति अधरम रीति गहे है, होहि न नरम चितगरम घरमहुते, चरमकी दृष्टिसो जरम नूली रहै है, आसन न खोले मुख वचन न बोले सिरनाएहू न मोले मानो पाथरके चहे है, देखनके हाउ जव पथके बटाउ ऐसे, मायाके खटाउ अजिमाानी जीव कहे है ४१

अर्थ - जे करम बंधयी अती जारी ठे देखने गुण जाणोठे, पण गुणनो मर्म जाणतो नथी अने परम अन्याय तथा अयर्मनी रीत ग्रही राखेठे चित्तने विपे नरमा स तथा दया परिणाम नथी देखनो अती धर्म ताप ठे, तेथी गरम रहेठे, ज्ञान दृष्टी नथी अने चर्मरूप दृष्टीबडे जरममा नूत्यो फरे ठे कोई विकट आसन बाधे तेने खोले नही, ने मोढेथी वचन बोले नही, मौन ब्रती रहे, तेने ज्ञानी महा पु रुष जाणीने कोई माधु नमावे, तो तेनो सत्कार ने अग चेष्टा पण न करे, जाणि ये पथर थवानीज इग करतो होय नीवली जेम बालकने मराववाने हाउ कहीये बड़े तेम लोकोने मराववाने बेप धरी हाउ बनीने बेसे, अने जव ब्रमणना मा र्गमा बटावना सरखो चाले, एरीते माया जालना खाटनारा अजिमाानी जीवने गे ॥ ४१ ॥

हवे ज्ञानी जीवनी व्यवस्था कहे ठे - अथ ज्ञानी यथा -

सवैया इकतीसा - धीरेके धैर्या जवनीरके तरैया जयनीरके हरैया वर वीर भारके मरैया सुबीचारके करैया सुख डारके डरैया गुनजोसो लह जेवैया सवनेके समुजैया सबहीके लघुनैया सबके कुबोल सहे है उदामके दमैया ऐसे रामके रमैया नर ज्ञानी जीव कहे है ॥ ४२ ॥

अर्थ - धीरे धैर्य, ससार सागरने तरनार, जवनीडने हरनार, मोटा सूर पोताने साह्य आपवाने उमगी रखाठे, कर्पणने मारनार, जला विचारनु करनार, सुख समाधिना ढालामा ढजनार, आत्माना गुणनो लव एटले अस् तेमा लहजिहि रखा ठे, आत्मरूपना रीजनार, सर्व नयना सारनो रस समजनार, निर हकारी पणे सर्वना नाना जाई थई रखाठे कृमावतपणे सर्वना छुट वचन सहेठे बाम के० स्त्रीने वमैया के० ठोडनार, छ खनी परपराना दमनार, एवा आत्मारामने विपे रमनारा मनुष्यने ज्ञानी जीव कहीये ॥ ४२ ॥

હવે શુદ્ધાત્મના અનુનવની પ્રશંસા કરેઢે:-અથ શુદ્ધાત્મ અનુનવે પ્રસંસા:-

ચોપાઈ:- જે સમકિતી જીવ સમચેતી; તિન્હિકો કથા કહોં તુમસેતી; જહાં પ્રમાદ ક્રિયા નહિ કોઈ; નિર્વિકલ્પ અનુનૌ પદ સોઈ. ॥૪૩॥ પરગ્રિહ ત્યાગ જોગ ધિર તીનો; કરમ બંધ નહિ હોઈ નવીનો; જહાં ન રાગ દોષ રસ મોહે; પ્રગટ મો પમારગ મુખ સોહે. ॥ ૪૪ ॥ પૂરવ બંધ ઉદે નહિ વ્યાપે, જહાં ન જેદ પુત્ર અરુ પાપે; દરબ જાવ ગુન નિર્મલ ધારા, બોધવિધાન વિવિધ વિસ્તારા. ॥ ૪૫ ॥ જિ ન્હિકે સહજ અવસ્થા એસી; તિન્હિકે હિરદે ડુવિધા કેસી; જે મુનિપિપક શ્રેણિ ચઢિ ધાયે; તે કેવલિ જગવાન કહાયે. ॥૪૬॥ દોહરા:- સ્ત્રિવિધિ જે પૂરન જયે, અષ્ટ કરમ વનદાહિ; તિન્હિકી મહિમા જો લખે, નમે બનારસિ તાહિ. ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:- જે સમકિતી જીવ ઢે તે સમચેતી કે ૦ વીતરાગપણે સમતાવંત ઢે, અ હો જવ્ય પ્રાણી, તેની કથા હું તમને કહુબું. જાંહાં કોઈ પ્રમાદની ક્રિયા નથી, તેને નિર્વિકાર નિર્વિકલ્પ અનુનવ પદ કહીયે, એટલે અનુનવમાં વિકલ્પ નથી. ॥૪૩॥ જહાં પરિગ્રહનો ત્યાગ ઢે, અને ત્રણે જોગ સ્થિર ઢે, ત્યાં નવીન કર્મનો બંધ નથી થતો, વલી જહાં જીવને રાગ દોષ રસ મોહ નથી, તેજ પ્રગટપણે મોહ માર્ગનું મુખ કે ૦ પ્રારંભ ઢે. ॥૪૪॥ વલી જહાં પુર્વે જે કર્મબંધ ઢે, તેનો ઉદય નથી, અને જાંહાં પુન્ય પાપના જેદનો વિચાર નથી, અને જાંહાં સાધુના સતાવીસ ગુણ દ્રવ્યપણે જાવપણે નિર્મલ ધારાયે વહી રહ્યા ઢે, વલી જાંહાં બોધવિધાન કે ૦ શાસ્ત્રી, જે કાર જાત જાતના વિસ્તારમાં ઢે. ॥૪૫॥ જેની એવી સહજ અવસ્થા અર્થ નથી, ત હૃદયમાં આત્મ ઓલખવાની ડુવિધા કેમ રહે! અને એજ અવસ્થામાં જુમી તે સ જ કૃપક શ્રેણી ચઢી ઊર્ધ્વ મુખ ધાયે તેતો કેવલી જગવંત જાણતા પામીયે. ૨૦

અર્થ:- એ રીતે કરી અષ્ટ કર્મરૂપ વનને બાલીને પૂર્ણ આત્મા:-
અને તેના મહિમાને જે સત્ પુરુષ હોય તેહિજ જુએ, એટલે સ તેને વણારસીદાસ નમસ્કાર કરેઢે ॥ ૪૭ ॥

હવે મોહ પદાર્થની ઉત્પત્તિનો ક્રમ કહેઢે:- અથ મોહ ઉત્પત્તિ વનન પ ષ્પય ઢંદ:-જયો શુદ્ધ અંકુર, ગયો મિથ્યાત્ મૂર નશિ; ક્રમક્રમ હોત ઉદોત, સહજ જિમ શુક્લપદ્મ શશિ; કેવલ રૂપ પ્રકાસિ, જાસિ સુખ રાસિ ધરમ ધ્રુવ; કરિ પૂર ન થિતિ આઝ, ત્યાગિ ગતનાવ પરમ દ્રુવ; સ્ત્રિવિધિ અનન્ય પ્રજુતા ધરત, પ્રગટિ બુંદ સાગર જયો; અવિચલ અસ્વંદ અનનય અશ્વય, જીવ દરબ જગમહિ જયો. ॥૪૮॥

અર્થ:-શુદ્ધતાનો અંકુર પ્રગટ થતાં મિથ્યાત્ મૂલથી નાશ પામ્યું, તેવારે જેમ અ

जवालीया परबवाडीयामा चडमा क्रमे क्रमे उद्योतवत थायडे, एरीते आत्मापण क्रमे क्रमे उद्योत यता केवल ज्ञान रूपनो प्रकाश थाय, अने आत्मानो निश्चल ध्रुव धर्म सुख समुह ते जाते, ते पठी आयुष्य कर्मनी स्थिती पूर्ण करीने अने मनुष्य गतिनो जाव गोडीने परमात्मारूपे थाय, एरीते अनन्य प्रयुता एटले सर्वथी श्रेष्ठ ता धारण करे, कोनी पेठे तो जेम पाणीनी बुंद बुंद एकठी भली समुद्र थायडे तेम आत्मा गुणना अस क्रमे क्रमे प्रगट करतो पूर्ण थयो, ते पठी अविचल अखंड अनन्य ने अक्षय एवु जीव इव्य जगतनेविषे सदा जयवत थायडे. ॥ ४८ ॥

हवे अष्ट कर्मनो नाश थयेथी जे आत्माना सहज आठ गुण प्रगट थायडे ते कहेडे - अथ अष्ट कर्म नाशते अष्ट गुण प्रकाश वर्तनं -

सर्वथा इकतीसा - ज्ञानावरनीके गये जानिये जु है सु सब, दसनावरनके गयेते सब देखिये, वेदनी करमकं गयेते निराबाध रस, मोहनीके गये छुड चारित वितेखिये, आठ कर्म गये अवगाहन अटल होइ, नाम कर्म गयेते अमूरती क पेखिये, अगुरुजअधुरूपहोई गोतकर्म गये, अतराय गयेते अनत बल लेखिये ४९

अर्थ - ज्ञानावरणीय कर्म नाश यता लोकालोकमांजे वस्तु ठे, ते सर्व जणाय, एटले, केवल ज्ञान प्रकाश थाय, अने दर्शनावरणीय कर्मनो ह्य थवाथी लोकालोकना जाव मान्यपणे जोईये, एटले केवल दर्शनगुण प्रगट थाय, अने वेदनीय कर्मना ह्य

गध रस उपजे एटले आत्मा बाधपणाथी मुक्त थाय, ते अबाधपणे अन माये गुण उपजे, वली मोहनीय कर्मनो नाश थयेथी विशेषपणे छुड चारित्र यथाख्यात चारित्र स्पष्ट गुण होय, आयु कर्मनाश थयेथी अव प्रनत स्थिति थाय, (आयु कर्मगत निश्चला स्थितिर्नवति) नाम कर्म तिकपणु जीवनु छुड स्वरूप उपजे, गोत्र कर्मनो ह्य थयेथी उपजे, जेथी जीवमा लघुपणु तथा गुरुपणु न होय, अने अतराय थयेथी अनत बल उपजे, एटले अनत वीर्यपणानो गुण उपजे ठे ए गुण उपजे ॥ ४९ ॥

इति श्री नाटक समयसारनो बालबोधरूप नवमो मोह द्वार समाप्त

बोहरा - इति श्री नाटिक ग्रंथमें, कह्यो मोह अधिकार, अथ वरनों संक्षेपसों, सब विद्युदीद्वार ॥ ५० ॥

टले वस्तुनो स्वभाव विचारीने परभावने त्यागीने पोतांना सहज स्वभावमां आवे
ठे, तेथी सुखी दुःखी इत्यादि विकल्पविना कर्म संयोगरूप उपाधिविना, एवा आ
त्माने आराधीने ज्ञान दर्शन चारित्ररूप जोगनी जुगति साधी समाधि एटले स
हज स्वरूपमां समायठे. ॥ ५६ ॥

हवे अज्ञोक्ता जीवनी अवस्थानुं वर्णन करेठे:- अथ जीव अज्ञोक्ता वर्णन:-

सवैया इकतीसा:- चिनमुडा धारी ध्रुव धर्म अधिकारी गुन, रतन जंमारि अप
हारी कर्म रोगको; प्यारो पंढितनिको दुस्यारो मोख मारगमें न्यारो पुद्गलसों उ
जियारो उपयोगको; जाने निजपर तत्त रहे जगमें विरक्त गहे न ममत्त मन वच
काय जोगको; ता कारन ज्ञानी ज्ञानावरनादि करमको, करता न होइ जोगता
न होइ जोगको. ॥ ५७ ॥ दोहरा:- निरजिलाष करनी करे, जोग अरुचि घट
मांदि; तातें साधक सिद्ध सम, करता जुगता नांदि. ॥ ५८ ॥

अर्थ:- चेतना चिन्हनो धरनार, निश्चल स्वभाव ज्ञातापणुं तेनो अधिकारी,
ज्ञानादिक गुणरूप रत्नना जंमारनो जंमारी ठे, कर्मरूप रोगनो विनाश करनार,
पंढितनो प्यारो एटले तत्व ज्ञानीने वद्वजन, मोक्षमार्गमां दुशीयार के० सावधा
न, पुज्जलिक धर्मथो जुदो रेनार, मतिश्रुत प्रमुख उपयोगनुं अजवालुं जेना हृदय
मां थयुंठे, पोतांना अने परका सर्व तत्वनो जाणनार, जगतमां विरक्तपणे रेनार,
एटले वेरागी, मन वचन ने कायाना योगनी ममता नही राखनार माटे ज्ञानी जीव
ज्ञानावरणी प्रमुख कर्मनो कर्त्तापण नथी, अने दुःख सुखना जोगनो ज्ञोक्तापण नथी.
॥ ५७ ॥ इठाविना क्रिया करवी, अने घटपिंढमां जोगनी रुची नही राखवी, तेथी
मुक्तिनो साधक पुरुष सिद्ध समान कह्यो, अने ते कर्त्ता तथा ज्ञोक्ता नथी. ॥ ५८ ॥

हवे अहंबुद्धि थकी कर्त्तापणु थायठे ते कहेठे:- अथ अहंबुद्धि वर्णन:-

कवित्तंड:- ज्यों हिय अंध विकल मिथ्यात धर मृषा सकल विकल्प उपजा
वत; गहि एकंत पठ आतमको, करता मानि अधोमुख धावत; त्यों जिनमती द
ख चारित कर, करनी करि करतार कहावत; वंछित मुक्ति तथापि मूढमति,
विनु समकित नवपार न पावत. ॥ ५९ ॥ चोपाई:- चेतन अंक जीव लखि
लीन्हा, पुद्गल करम अचेतन चीन्हा; वासी एक खेतके दोऊ; यदपि तथापि
मिले नहि कोऊ. ॥ ६० ॥ दोहरा:- निजनिज जाउ क्रिया सहित, व्यापक
व्यापि न कोइ; करता पुद्गल करमको, जीव कहांसों होइ. ॥ ६१ ॥

अर्थ:- जेम कोइ हृदय अंधपुरुष विकल मिथ्याधारीने ह्यैयामां विकल्प उप

जावे, ते सर्व फूटा ठे ते क्रियावादीनो एकांत पद ग्रहीने आत्माने कर्ता मानीने अधोमुख के० नीची गतीने पकडी रह्योठे, एवो जे जिनमती ठे ते नाव चारित्र्य विना अने इव्य चारित्र्युक करणी करेठे, ने क्रिया करण एटले शुन क्रियानो कर्ता पोते केहेवायठे, ते मुक्तिने वाळे तोपण मूढमतिठे, नवनो पार समकित विना पामतो नथी ॥ ५९ ॥ अने जीवनो अक के० चिन्ह चेतना जाणवी, अने पुज्ज तथा कर्म ए वेउने जड जाणवा चेतन अने अचेतन वेउ एक क्षेत्रा वगाहोठे एटले एक क्षेत्रवासी ठे, तथापि कोई कोईथी मले एवा नथी ॥ ६० ॥ जे पदार्थ ठे ते पोतपोताना नावनी क्रिया सहित रहे ठे, जेमा व्यापी रहे ते वस्तुने व्याप्य कहीये अने व्यापी रहेनार पदार्थने व्यापक कहीये तेथी पुज्ज व्याप्यमा जीवतुं व्यापकपणु नथी, माटे पुज्जीक कर्मनो कर्ता जीव क्याथी थाय अर्थात् न ज थाय ॥ ६१ ॥

हवे व्यवहारमा जे रीतें जीवतुं कर्तापणुं उरेठे ते जाणवेठे—अथ कर्ता कथन —

सवैया इरुतीला—जीव अरु पुज्ज करम रहे एक खेत, जद्यपि तथापि सत्ता न्यारी न्यारी कही है, लठन सरूप शुन परजे प्रकृति चेद, डूहमें अनादिहीकी डविधा व्हरही हे, एते परि निन्नता न जाते जीव करमकी, जौलों मिथ्या नाउ तोलों ओधी वाउ वही हे, ज्ञानके उदोत होत ऐसी सूधी दृष्टि नई, जीव कर्म पिमको अकरतार सही है ॥ ६२ ॥ दोहरा.— एक वस्तु जेसी छु हे, तासों मिले न आन, जीव अकर्ता करमको, यह अनुजो परवान. ॥ ६३ ॥

अर्थ — जेम आकाश प्रदेशमा पुदगल कर्म अवगाहि रहे ठे, तेज आकाश प्रदेशमा जीव प्रदेश पण अवगाहि रहे ठे. एम जीव अने पुज्ज एक क्षेत्रना वासी ठे, तथापि चेतननी सत्ता अने जडनी सत्ता ए वे छुदी ठे अनादि काल नी लक्षण चेदवडे स्वरूप चेदवडे गुणपर्यायवडे ने प्रकृति चेदवडे ए वेउनेविषे द्विविधता चाली आवेठे तेम ठता लक्षण प्रमुखनी निन्नता मिथ्यात्व नावने लीधे जीव अने कर्मनी ज्या सुधी जाते नही, त्या सुधी उंयोवायु वहे ठे एटले जीवने कर्ता मानीये ठये अने ज्ञाननु उद्योत थवाथी सम्यक्तनी एवी शुद्धता थई के ते थी कर्म पिमनो अकर्ता जीव सही थयो ठे एम जाणु ॥ ६२ ॥ जे वस्तु जेवीरी ते ठे ते साथे आनके० बीजा स्वरूप वाली वस्तु मलती नथी एकमेक थती नथी एथी जीव कर्मनो अकर्ता ठे ए अर्थ अनुजव प्रमाणथी समजाय ठे ॥ ६३ ॥

हवे मूढ जीव कर्मनो कर्त्ता मानी लेय ठे ते कहे ठे:-अथ मूढकर्त्तायहकथन:-
चोपाई:- जेडुरमती विकल अज्ञानी; जिन्हि सुरीति पररीति न जानी; माया
मगन नरमके नरता; ते जिय नाव करमके करता ॥ ६४ ॥ दोहरा:- जे मि
थ्यामति तिमरसों, लखे न जीव अजीव; तेई नावित करमके, करता होइ सदीव
॥ ६५ ॥ जे अशुद्ध परिनति धरे, करे अहं परवान; ते अशुद्ध परिनाम के, क
रता होइ अजान ॥ ६६ ॥

अर्थ:- जे जीव डुष्ट बुद्धिवडे विकल ठे, अज्ञानी ठे, जे पोतानी ने पारकी
रीत जाणता नथी माया जालमां मग्न ठे, घमनानरता के धणी ठे, ते जीव
नाव कर्मना करनारा ठे ॥ ६४ ॥ जे जीव मिथ्यामति अंधकारथी जीव अजीव
ने जिन पणे जाणता नथी, ते जीव सदाकाल नावित कर्मना कर्त्ता ठे, एटले
पोतपोताना कर्मनो जे स्वनाव तेनेज नावित कर्म कहिये ॥ ६५ ॥ जे जीव अ
शुद्ध परिणतिने धरेठे, सर्व क्रियामां अहंकार बुद्धिथी अहं कर्त्ता एवुं प्रमाण क
रठे, ते जीव अजाण थका अशुद्ध परिणामना कर्त्ता थायठे ॥ ६६ ॥

अथ शिष्य प्रश्न:-

दोहरा:- शिष्य कहै प्रभु तुह्य कह्यो, डुविध करमको सु; दर्व कर्म पुदगल
मई, नाव कर्म चिद्रूप ॥ ६७ ॥ करता दरबित करमको, जीवन होइ त्रिकाल;
अब इह नावित करम तुम, कहो कौनकी चाल ॥ ६८ ॥ करता याको कौन है,
कौन करै फल जोग; के पुदगल के आत्मा, के डुहुको संयोग ॥ ६९ ॥

अर्थ:- हवे शिष्य प्रश्न पुठे ठे के, हे प्रभु तमे कह्युं ठे के, कर्मनुं स्वरूप वे
प्रकारनुं ठे; एकतो पुदगलमय ते पुदगल पिंमरूप इव्य कर्म ठे, अने बीजुं ना
व कर्म ठे ते चिद्रूप के चेतनाविकार रूप ठे: ॥ ६७ ॥ बली स्वामी तमे एवुं कह्युं के
इव्य कर्मनो करनार जीव त्रणे कालमां नथी, त्यारे नावित कर्म तमे कोनी चा
ल कहो ठो? ॥ ६८ ॥ ए नावित कर्मनो कर्त्ता कोण ठे, ने एना कर्म फलनो
नोक्ता कोण ठे? पुजल कर्त्ता नोक्ता ठे? के आत्मा कर्त्ता, नोक्ता ठे? किंवा पुज
ल अने आत्मा ए बेहुनो संयोग कर्त्ता नोक्ता ठे ॥ ६९ ॥

हवे आ प्रश्ननो गुरु उत्तर आपेठे:- अथ गुरु उत्तर कथन:-

दोहरा:- क्रिया एक करता जुगल, यों न जिनागम मांहि; अथवा करनी
औरकी, और करै यों नाहि ॥ ७० ॥ करे और फल जोगवे, और बने नहि एम;

जो करतासो जोगता, यहै यथावत जेम् ॥७१॥ जाव कर्म कर्त्तव्यता, स्वयं सिद्ध न
हि होइ, जो जगकी करनी करे, जग वासी जिय सोइ ॥७२॥ जिय करता जिय जो
गता, जाव कर्म जिय चालि, पुद्गल करे न जोगवे, दुविधा मिथ्या जालि ॥७३॥ ताते
जावित कर्मको, करे मिथ्याती जीव, सुख दुख आपद सपदा, नूजे सहजसदीव ॥७४॥

अर्थ - क्रिया करणी एक होय अने तेना करनारा जुगल के० वे एवी वात
जिनेश्वरना आगममा नथी कही, तेम पुद्गल अने जीव ए वेठ एक क्रिया करे
नही, अथवा बीजानी क्रिया ठे अने करनार वली बीजोज ठे, एवु पण ठे नही,
एटले पुद्गलनी क्रिया जीव न करे अने जीवनी क्रिया पुद्गल न करे ॥७०॥ एरीते क
रे एक अने तेनु फल जोगवनार बीजोज होय एवु बने नही, एवुं जिनेश्वरना आग
ममा नथी कह्यु, एटले पुद्गलनी क्रियानु फल जीव जोगवे नही, केमके जे कर्त्ता
तेहिज जोगता, जे कर्म करे तेज फल जोगवे, ए वात केवल प्रमाणे खरी ठे ॥७१॥

जाव कर्मनी कर्त्तव्यता के० क्रिया तेतो स्वयं सिद्ध न थाय, एटले जाव कर्म
पोतानी मेले सिद्ध नही थाय तेथी एवु उरे ठे के जे जगतनी क्रिया करे ते जा
व कर्मनो कर्त्ता ठे, एटले गमनागमन क्रिया करे तेज जाव कर्मनो कर्त्ता जगत
वासी जीव ठे ॥७२॥ जीवज कर्त्ता अने जीवज नोक्ता ठे, जीवनी चल विचलताथी
जाव कर्म उपजे ठे, एथी जावित कर्म जीवनी चाल ठे. ए जावित कर्मने पुज्ज
करे नही, तेम जोगवे पण नही, एमा जे अद्वैत मतवाला दिधा राखे ठे ते मि
थ्या जाल ठे ॥ ७३ ॥ तेमाटे जे मिथ्याती जीव ठे, ते जावित कर्मने करे ठे
तेपो करी सुख दुख आपदा सपदा सदा सहजे जोगवे ठे ॥ ७४ ॥

हवे एकांत वादिसांख्यमतना वचननु वर्णन करे ठे - अथ एकांत वादी वर्णन -
सर्वैया इकतीसा - केई मूढ विकल एकत पठ गहै कहै आत्मा अकरतार
पूरन परम है, तिन्हसों लु कोउकहै जीव करता है तासो, फेरी कहै करमको क
रता करम है, ऐसे मिथ्यामगन मिथ्याती ब्रह्म घाती जीव, जिन्हके हिये अना
दि मोहको जरम है, तिन्हको मिथ्यात दूरि करिवेको कहै गुरु स्यादवाद परवान
आतम धरम है ॥ ७५ ॥

अर्थ - कोई मोह मूढ जीव ज्ञानबडे विकल एकात पढ़ ग्रहीने एम कहे ठे
के, आत्मा अकर्त्ता ठे, परम पूर्ण ठे, ते एकात वादीने कोई एवु कहे के, आत्मा
कर्त्ता ठे, तेने सांख्यमति प्रमुख एकात वादी कहे ठे के, कर्मनु कर्त्ता कर्मज ठे.
एवा मिथ्यातमा भग्न मिथ्याती जीव ब्रह्म घाती ठे तेमना हैयामा अनादि का

लथी मोह कर्म लागुं रहे ठे, ते मिथ्याती जीवुं मिथ्यात दूर करवाने स्यादाद रूप जे आत्म धर्म ठे. ते धर्मज बधी रीत प्रमाण करी कहे ठे ॥ ७५ ॥

हवे जेम स्यादाद वस्तु स्वरूप ठे तेम कहे ठे:-अथ स्यादाद कथन:-

दोहा:- चेतन करता नोगता, मिथ्या मगन अजान; नहि करता नहि नोग ता, निहचे सम्यकवान ॥ ७६ ॥ सवैया इकतीसा:- जैसे सांख्यमति कहै अलख अकरता है सर्वथा प्रकार करता न होइ कब ही; तैसें जिनमति गुरु मुख एक पद सुनि, याही जाति मानै सो एकंत तजो अबही, जोलों डुरमति तौलों करमको करता है, सुमती सदा अकरतार कह्यो सब ही; जाके घट ज्ञायक सुजाउ जग्यो जब ही सो, सोतो जग जालसों निराजो नयो तबही ॥ ७७ ॥

अर्थ:- मिथ्यातमां मग्न अजाण थको चेतन कर्त्ता ठे. अने नोगता पण ठे अने समकेति जीव निश्चेथी कर्त्ता पण नथी अने नोक्ता पण नथी ॥ ७६ ॥

जेम सांख्यमति पोताना मतमां एवी प्ररूपणा करेठे के, जे अलक्षरूप ठे ते सर्वथा अकर्त्ता ठे, पण क्यारे कर्त्ता थतो नथी, अने सत्त्व रज तम गुण प्रकृति कर्त्ता ठे, एरीते जे सांख्यमतिवाला कहे ठे, तेम कोई जिनमती पण कोई गुरुना मुखथी निश्चे नयनो एक पद सांजलीने एमज माने, एटले जीवने अकर्त्ता माने ठे. पण श्री जिनेश्वरना मतमां स्यादाद पद ठे. ते एवुं उरावे ठे के जाहां सुधी छष्ट बुद्धि मिथ्यामती अहं बुद्धिमां ठे, तांहां सुधी जीव कर्मनो कर्त्ता ठे; अने सुमती आवेथी सदा अकर्त्ता ठे, जेवुं ठे तेवुंज अकर्त्ता कह्यो, जेना घटमां पोतानो ज्ञायक स्वजाव ज्यारे जाग्यो ते वखतथीज ते जगजालथी निराजो थयो, तेणे अर्थ पुज्ज परावर्त्तमां संसार लावी मुक्यो ॥ ७७ ॥

हवे एकांत वादी बोधमतीनि बुद्धिनु वर्णन करेठे:-अथ बोध मति वर्णन

दोहरा:- बोध ठिनक वादी कहै, ठिनु जंगुर तनुमांहि; प्रथम समे जो जीव है, दुतिय समे सो नांहि ॥ ७८ ॥ ताते मेरे मतविषे, करे करमजो कोइ; सो न नोग वे सरवथा, और नोगता होइ ॥ ७९ ॥

अर्थ:- बोध क्लृप्तिक वादी ठे, ते एवुं कहे ठे के शरीरमां रहेनारो जे पदार्थ ठे ते क्लृप्तजंगुर ठे एटले प्रथम समयमां जे जीव पदार्थ शरीरने विषे ठे, ते बीजा समयमां न पामियें, एथी सर्व क्लृप्तजंगुर ठे ॥ ७८ ॥ वली बोध कहे ठे के मारा मनमां एवी श्रद्धा ठरी ठे, के जे कोई कर्म करेठे, ते तो कर्मना फलनो नो गता नथी. क्लृप्तजंगुर पणाने लीधे बीजोज नोगता थाय ठे ॥ ७९ ॥

हवे एकांत वादी बोधमतीना खमननो उपदेश करठे - अथ मतखमन उपदेश -
 दोहरा - यह एकत मिथ्यात पप, दूरि करनके काज, चिद विलास अविचल
 कथा, जायै श्री जिनराज ॥ ८० ॥ बालापन काहु पुरुष, देख्यो पुर कइ कोइ,
 तरुन जये फिरिके लख्यो, कहे नगर यह सोइ ॥ ८१ ॥ जो डहु पनमे एक
 थो, तो तिन्हि सुमिरन कीय, और पुरुषको अनुज्यो, और न जाने जीय
 ॥ ८२ ॥ जब यह वचन प्रगट सुन्यो, सुन्यो जेनमत शुद्ध, तब इकांत वादी
 पुरुष, जैन नयो प्रति बुद्ध ॥ ८३ ॥

अर्थ - ए जे एकांत कृष्णजंशुरपणुं ते मिथ्यात पढ़ ठे, तेने दूर करवाने चि
 दविलास अविचल कथा के० जीवना अचल पदनी वात सामान्य केवलीना रा
 जा श्री जिनेश्वर देव कहेठे ॥ ८० ॥ कोईक पुरुषे वाढ्यावस्थामा एक नगर दी
 तुं होय ने ते पढी ज्यारे जुवानीमा आव्यो त्यारे फरीथी तेज नगरने तेणे जोयु
 त्यारे तेने रेता रेता स्मृती आवीके, आ नगर तो में बालपणामा जोयु हतु तेज
 ठे ॥ ८१ ॥ हवे अंधी जीवना अचलपणानो संचव देखाडेठे - के, बेहु काल
 मा जो ते एकज हतो, तेवारे ते पुरुषे बालपणामा ते नगर जोयु हतु त्यारे तेने
 जुवानीमा तेनु स्मरण थयु ए वात सत्य ठे, एटले बने बखतमा नगर तेज खरु
 ठे, तेम एक पुरुषनो अनुभव के० जोगवेलु कार्य तेने बीजो पुरुष जाणी शके
 नही ॥ ८२ ॥ ज्यारे आ वात प्रगट सांजली अने जैनना शुद्ध मतनी वात सा
 नली त्यारे एकांतवादी पुरुषे प्रतिबोध पामीने जैनमत ग्रहण कीयो अने बोधम
 तने ढोडी दीयो ॥ ८३ ॥

हवे बोधमतीना कृष्णजंशुरपणामा सद्वहणा केम अई ते कहे ठे -

अथ बोध मतीकी सद्वहना कथन -

सवैया इक्कीसा - एक परजाय एक समैमे विनसि जाइ, दूजी परजाय दूजै
 समै उपजति है, ताको ठल पकरिके बोध कहै समै समै, नवो जीव उपजे
 पुरातनकी पति है, ताते मानै करमको करता है और जीव, जोगता है और
 बाके हिए ऐसी मति है, परजै प्रवानको सरवथा दरब जाने, ऐसे डुरवुदिको
 अवश्य डुरगति है ॥ ८४ ॥

अर्थ - हर कोई इव्यनो एक समयमा जे एक पर्याय ठे, इव्य क्षेत्र काल ना
 बने लीधे अवस्था चेद ठे, तेतो पर्याय ते समयमाज विनाश पामे ठे, अने
 बीजा समवर्मा बीजो पर्याय उपजे ठे, एवी जेननी वाणी ठे ते वातनेज बोध

मतीवाला निश्चलपणे पकडी राखीने कहे ठे के, समय समय नवो नवो जीव उपजे ठे, अने पाठला जूना जीवनी हाणी थायठे; वली आम मानेठे के कर्मनो कर्ता कोई बीजो जीवठे अने कर्मनो जोगता कोई बीजोज जीव ठे. एम बोधमति क हेठे; इव्यना पर्यायतो समयमां फरे ठे, तेने बोधमति पर्याय प्रमाणने सर्वथा प्रकारे इव्यज जाणे ठे. एवा डुर्बुद्धिने अवश्य डुर्गतीज प्राप्त थाय ठे. ॥ ८४ ॥

हवे डुर्बुद्धि अने डुर्गतीनु लक्षण कहे ठे:-अथ डुर्गति स्थिति लक्षण:-

दोहरा:- डुर्बुद्धी मिथ्यामती, डुर्गति मिथ्या चाल; गहि एकंत डुर्बुद्धिसों, मुगति न होइ त्रिकाल ॥ ८५ ॥ कहे अनात्मकी कथा, चहै न आत्म शुद्धि, रहै अध्यात्मसों विमुख, डुराराधि डुर्बुद्धि ॥ ८६ ॥ सवैया इकतीसा:- कायासैं विचारि प्रीति मायाहिमें हारि जीति, लिये हवरीति जैसे हारिलकी लकरी; चुंगुल के जोर जैसे गोह गहि रहै नूँमि, त्याहि पाई गाडे पैं न ठाडे टेक पकरी; मोहकी मरोरसों नरमको न ठोर पावे, धावै चिहु और ज्यों बढावै जाल मकरी; ऐसी डुर्बुद्धि नूँलि जूँके जूँरोखे जूँली, फूँली फिरे ममता जंजीरनिसों जकरी. ॥ ८७ ॥ बात सुनि चौक उठे बातहिसों चौकी उठे, बातसों नरम होइ बातहींसो अकरी; निंदा करे साधुकी प्रशंसा करे हिंसककी, साता माने प्रभुता असाता माने फकरी; मोख न सुहाइ दोख देखै तहां पैठि जाई, कालसो मराई जैसे नाहरसों बकरी; ए सी डुरबुद्धि नूँली जूँके जूँरोखे जूँली, फूँली फिरे ममता जंजीरनिसों जकरी ॥ ८८ ॥

अर्थ:- मिथ्यामतिने डुर्बुद्धि कहियें, अने मिथ्या चालने डुर्गति कहियें, जे इष्ट बुद्धि ठे, ते एकांत मतीने ग्रहणकरी रहेठे, तेने त्रणे कालमां मुक्ति न थाय. ॥ ८५ ॥ हवे डुर्बुद्धिनी व्यवस्था कहेठे:- जे आत्माथी निन्न होय ते अनात्मा कहिये. तेअनात्माकी कथा करे आत्माकी शुद्धता न जाणे, अने जे आत्मने आश्रय विचार ठे तेने अध्यात्म कहियें, ते तेनाथी डुराराध्य के० दुःखे समजायो जाय तेनाथी डुर्बुद्धि जीव विमुख रहे ठे ॥ ८६ ॥ डुर्बुद्धिनो विचार कहेठे:-कायासाथे प्रीति विचारे हारं जीत करी मायामां गही रहे, हठ पकडी रहे, जेम हारल पट्टी पोताना पगमां लाकनी पकनीज राखे ठोडे नही. वली बीजो दृष्टांत एक ठे; जेम कोई एक चोर चुंगलीना बंध देई करी गोहने मेहल अथवा हवेली उपर चढावे ठे, ते बंधना जोरथी गोह चुमीने पकनी राखे, ने त्यां पोताना पग घटी राखे, पण जे टेक पकनी ते मूके नही, तेम मोह कर्मनी मरोड लागी तेथी त्रमनुं ठेकाणुं पामे नही, एटले त्रम ठोडे नही. जेम मकनी जाल बधारती पसार

ती चारे तरफ दोडे ठे, तेम चारे तरफ दोडतो फरे, ए रीते डुर्बुद्धिये चूली छुवने ऊरुखे फुजी रहेडे, ने ममतारूप डुर्बुद्धिना जजीरनी वेडीने जकमी रह्यो ठे, ॥८४॥

बली एवाने कोई अथात्मनी बात कहे ल्यारे चोकी उठे, ने जो जो करी उठे, क दाग्रह करे अने पोताना मनने रुचती बातथी नरम थाय ने मनमानती बात न थाय तो प्रकृति आकरी करे, मोहमार्गना साधकनी निदा करे, अने जे हिसक अधर्म कहेडे, तेनी प्रशंसा करे, पोतानी मोटाईने साता सुख समजे असाताने फ कीरी जाणे, मोहनी बात सुहाय नही, ज्या कोई दोष जुए त्या चतुराईनुं अजिमान बतावे, अने मृत्युथी एवो, मरे के, जेम नाहीरथी बकरी मरे, ए रीते मरतो रहे एम डुर्बुद्धि जीव न्युयो फरेडे, ने जूवने ऊरुखे जुजतो ममतारूप वेडीमा बंधाई रह्योडे ८४

हवे एकात पद्धीना मतनी स्थापनाउपर अनेकांत स्यादादी मतनी प्रशंसा करेडे -

अथ अनेकात श्लाघा कथन -

कवित्त बंद - कोई कहै जीव ठिन जगुर, कोई कहै करम करतार, कोई कर्म र हित नित जपहि, नय अनत नाना परकार, जे एकत गहै ते मूरख, पमित अने कात पखधार, जैसे निन्न निन्न मुगतागन, गुनसो गहत कहावे हार ॥ ८५ ॥

दोहरा - जथा सतसंगदविना, मुक्तमाल नहि होई, तथा स्यादादी विना मोख न सधे कोई. ॥ ८६ ॥

अर्थ - कोई बोध मती जेवा तो जीवने हण जगुर कहेडे, कोई मीमांसक सर खा कर्मने कर्ता मानेडे, कोई साख्यमती सरखा तो सदा जीवने कर्मरहित कहे ठे, एरीते अनत नय नाना प्रकार कहे ठे, एमाथी जे एकात पद्धज ग्रही रहेडे ते तो मूर्ख ठे अने पमित जन जे ठे, ते अनेकात पद्ध ग्रहेडे, जेम एक माला मा मोतीनो समुदाय आपणी आपणी सत्तामा सउ छुदा छुदा ठे पण ते सुतर मा परोव्याथी सर्वनु एक हार नाम पडे ठे, ॥८६॥ तेवो अनेकात मत ठे, केम के, सुतरना सगविना मोतीनी माला बने नही, तेम स्यादादमत धारण कीधा शिवाय मोहूनो साधनहार थाय नही ॥ ८६ ॥

हवे मत नेदनु कारण पाच नय ठे तेनुं वर्णन करेडे - अथ पच नय वर्णन - दोहरा - पढ सुजाउ पूरवउदे, निहचे उदिस काल, पद्धपात मिथ्यात, पथ, सरबंगी सिव चाल ॥ ८७ ॥

अर्थ - कोई पद वस्तु स्वभाव माने कोई पूर्व कर्मनो उदय माने, कोई निश्चय

नी संगतीथी उलट पालट थई रह्योठे, जाणे नटनी बाजीनो खेल करतो होय नी तेम खेल करेठे. ॥ ९५ ॥

अथ अनुभव व्यवस्था कथन.

दोहरा:— नट बाजी विकल्प दसा, नाही अनुजो जोग; केवल अनुजो करन को, निर विकल्प उपयोग. ॥ ९६ ॥

अर्थ:— अनुभवमां आत्मइव्यनी जे अवस्था पांमिये ते कहेठे. पूर्वे कही जे नट सरखी जीवनी उलट पालट बाजी ठे, ते तो विकल्प दशा ठे. ए दशा अनुभवमां योग्य नथी नि:केवल अनुभव करवाने निर्विकल्प उपयोग आपवो तेज सत्य ठे. ॥ ९६ ॥

हवे अनुभवमां निर्विकल्प उपयोग आपवुं तेनु दृष्टांत कहेठे:—

अथ अनुजो दृष्टांत कथन:—

सवैया इक्तीसा:— जेसे काहु चतुर संवारी हे सुगतमाल मालाकी क्रियामें ना ना जांतिको विज्ञान है; क्रियाको विकल्प न देखे पहिरन वालो, मोतीनकी शोभमें मगन सुखवान हैं; तेसैं न करे न जुजे अथवा करे सु जुजे, ओर करे ओर जुजे सब नै प्रवान है; यद्यपि तथापि विकल्प विधि त्याग जोग निरविकल्प अनुजो अमृत पान है. ॥ ९७ ॥

अर्थ:— जेम कोई चतुर पुरुष मोतीनी माला समारीने बनावी ने तेमां जात जातनुं विज्ञान ठे, पण ते मालानो पहेरनारो तेनी क्रियानो विकल्प जोतो नथी, पण मोतीनी शोभाथी मगन ने सुखवान थई रहे ठे, जेम मोतीनी मालामां अनेक विज्ञान ठे, तेम अही पण अनेक विकल्प ठे, आत्मा कर्ता नथी, जोक्ता नथी, अथवा कर्ता ठे, जोक्ता ठे, अथवा राग द्वेषादिक करनारा बीजा ठे, अने जो गवनारा बीजा ठे; ए सर्व नय प्रमाण ठे. यद्यपि ए सर्व नय प्रमाण ठे, तथापि ए सर्व विकल्प विधि त्यागवा योग्य ठे. केमके अनुभव जे ठे तेतो निर्विकल्प ठे अने अमृतपान समान ठे उपादेय ठे. ॥ ९७ ॥

हवे स्यादादी आत्माने कर्मनो कर्ता जे नयथी मानेठे ते कहेठे:—अथ कर्ताकथन:—

दोहरा:— दरब करम करता अलख, यहु विवहार कहाउ; निहचे जोजे सो दरब, तेसो ताको जाउ. ॥ ९८ ॥

अर्थ:— पुदगल इव्यरूप कर्मनो कर्ता अलख पुरुष आत्मा ठे, ए व्यवहार

मां केवाई शके ठे, निश्चय नयमा तो ए वात ठे के जेबु जे इव्य होय तेबु तेनुं नाव स्वरूप होय, एथी पुदगल इव्यनी क्रिया पुज्जवहेज बनेठे ॥ ९८ ॥

हवे जेबु विपरीतपणुं बुद्धिमा जासेठे, तेबु कहेठे - अथ विपरीत बुद्धिकथन - सवैया इकतीसा - ज्ञानको सहज ज्ञेयाकाररूप परिणमे यद्यपि तथापि ज्ञान ज्ञान रूप कह्यो है, ज्ञेयज्ञेय रूप यो अनादिहीकी मरजाद, काहु वस्तु काहुको सुनाउ नहि गह्यो है, एते परि कोउ मिथ्या मति कहे ज्ञेयाकार प्रति नासनिस्तो ज्ञान अशुद्ध बहै रह्यो है, याहि डरबुद्धिसो विकल जयो मोलत है समुजेन धरम यो नर्ममाहि बह्यो है ॥ ९९ ॥

अर्थ - ज्ञाननो ए सहज स्वभाव ठे के, घट पट प्रमुख ज्ञेय के जाणवाजोग जे पदार्थ ठे, तेनो जे आकार ठे, तेजरूपे आत्मानु ज्ञान परिणमे, यद्यपि ए वात प्रमाण ठे तो पण ज्ञान जे ठे, ते ज्ञानरूपज कहेवाय पण ज्ञेयरूप न कहेवाय अने जे ज्ञेय पदार्थ ठे ते ज्ञानमा परिणम्यो ठे तोपण ज्ञेयरूपज केवाय, पण ज्ञानरूप न केवाय एवी अनादि कालनी मर्यादा ठे, कोई वस्तु बीजी वस्तुनो स्वभाव ग्रहण करे नही, तेम छुदो छुदो स्वभावपण धारण करे नही, एवी मर्यादा बंध वातठे, तेम ठता कोई वैशेषिक प्रमुख मिथ्यामति कहेठे के ज्ञेय पदार्थना आकार प्रति जासे ठे, तेथी ज्ञान पदार्थ अशुद्ध बई रह्योठे, ज्यारे ए अशुद्धपण मटी जगो तारे मुक्तियगो, एज डुष्ट बुद्धिथी मिथ्यात्व मोहोनों विकल्प थयो, तेथी अहि तहि विकल थईने मोलेठे, अने यर्मके वस्तुनो स्वभाव जाणतो नथी तेथी भ्रममां बह्यो फिरे ठे एए हवे सर्व पदार्थ पोताना स्वभावमा व्यापीरह्योठे ते कहेठे - अथ व्यापकताकथन -

चोपाई - सकल वस्तु जगमे असुद्धाई, वस्तु वस्तुसो मिले न काई, जीव वस्तु जाने जग जेती, सोक निन्न रहे सबसेती ॥ ४०० ॥

अर्थ - जगतनेविषे सर्व जाव असहाय पणे बनें ठे कोई कोईनो सहाय कारी नथी, एज अर्थ प्रगट पणे कहे ठे, के एक वस्तु बीजी विलक्षण वस्तु साथे मले नही जगतमां जेटली वस्तु ठे, तेटलीने जीव जाणे ठे एटले सर्व ज्ञेय वस्तु जीवना ज्ञानमा परिणमेठे, तोपण जीव सर्व वस्तुथी छुदोज रहे ठे, एम पोतपोतना छुदा लक्षण ठे तेथी छुदा रहेठे ॥ ४०० ॥

हवे व्यवहारनी केवत देखादेठे - अथ व्यवहार कथन - दोहरा - करम करै फल जोगवै, जीव अज्ञानी कोइ, यह कथनी व्यवहार की वस्तु स्वरूप न होइ ॥ ४०१ ॥

અર્થ:-- કોઈ અજ્ઞાની જીવ છે, તે કર્મને કરે છે અને તેનું ફલ પણ જોગવે છે, એકેવ ત વ્યવહારમાં છે. પણ જેવું વસ્તુનું સ્વરૂપ છે, તેવી કેવત નથી ॥ ૪૦૧ ॥

હવે વ્યવહારને પ્રમાણ કરે એવી વિપરીત બુદ્ધિનું વર્ણન કરે છે:—

અથ વિપરીત બુદ્ધિ વર્નન:—

કવિત્ત ટંદ:— જ્ઞેયાકાર જ્ઞાનની પરિણતિ, પેં વહ જ્ઞાન જ્ઞેય નહિ હોઈ; જ્ઞેય રૂપ યદ દરવ નિન્ન પદ, જ્ઞાનરૂપ આતમ પદસોઈ; જાને જેદ જાઝ સુવિચરન ગુન જલન સમ્યક દૃગ જોઈ; મૂર્ખ કહે જ્ઞાન મહિ આકૃતિ, પ્રગટ કલંક જલે નહિકોઈ ॥

અર્થ:— જેવો જ્ઞેય વસ્તુનો આકાર છે, તેવી જ્ઞાનની પરિણતિ છે. એટલે જ્ઞાન ઘટ પટાદિક જ્ઞેયના આકાર પરિણામ છે, પણ જ્ઞાન છે તે જ્ઞેય રૂપ ન થાય. જગતમાં જે જ્ઞેય વસ્તુ છે તે ટંડવ્ય છે તેતો નિન્ન પદ કે જૂદા જૂદા સ્વનાવધી કેવા યોગ્ય છે, અને જે આત્માપણું કહિયેં તેતો જ્ઞાનરૂપ છે એવો જાવનો જેદ છે, તે ગુણ જઠ્ઠણ ઝલજલીને જે જલો વિચરણ અધ્યાત્મનો વેત્તા સમ્યક દૃષ્ટી હોય તેજ જાણે. પણ વૈશેષિક મતિ જેવો મૂર્ખ હોય તે જ્ઞાનમાં આકાર વિ કલ્પ જોઈને કહે અહો આ જ્ઞાનમાં આકાર જાસે છે તેતો પ્રગટ કલંક છે. તેને કોઈ કેમ જલે નહી ॥ ૨ ॥

હવે મિથ્યામતિ જીવ પોતાની મતીને દૃઢ કરે છે:— અથ મિથ્યામતિ કથન:—

ચોપાઈ:—નિરાકાર જો બ્રહ્મ કહાવે; સો સાકાર નામ ક્યોં પાવે; જ્ઞેયાકાર જ્ઞાન જલતાઈ; પૂરન બ્રહ્મ નહિ તલતાઈ ॥૩॥ જ્ઞેયાકાર બ્રહ્મ મલ માને; નાસ કરનકો ઝલિમ ગને; વસ્તુ સુજાઝ મિટે નહિ ક્યોંહી; તાતે પેદ કરે સતયોહી ॥૪॥ દોહરા:— મૂઢ મરમ જાને નહી, ગહે ઇકાંત કુપદ્ધ; સ્યાદવાદ સરવંગમેં, માને દદ્ધ પ્રત્યદ્ધ ॥

અર્થ:— બ્રહ્મતો નિરાકારજ છે, તે સાકાર નામ કેમ ધારણ કરે, જો બ્રહ્મને આ કાર માનીયે તો સાકાર કેવું જોયે, તે કેમ બને, જાંસુંધી જ્ઞેયનો આકાર જ્ઞાનમાં પ્રતિ જાસે છે, તહાં સુધી પૂર્ણ બ્રહ્મ ન કેવાય ॥૩॥ જ્ઞેય વસ્તુનો જે આકાર કે પ્રતિ જાસે છે તે બ્રહ્મને મલરૂપ માને છે, તે મલનો નાશ કરવાને ઝલિમ કરે, જે વસ્તુનો જે વો સ્વનાવ હોય તેવોજ રહે પણ કદી મટે નહી, તેથી મૂર્ખજે સઠ લોકે તે અમથો જૂવો દેપ કરે છે ॥૪॥ જે મૂર્ખ છે તે મર્મની વાતને ન ઓળખે ને એકાંત પદ્ધ જે જે કુપદ્ધ છે તેનેયદે અને જે માહ્યો પુરુષ છે, તે સ્યાદવાદ મતના આશ્રયથી સર્વાંગમય પ્રત્યદ્ધ પણ માને, એટલે નિરાકાર સાકાર સર્વ નય માને ॥ ૫ ॥

હવે સ્યાદાવને ગ્રહણ કરનાર જે સમ્યક્તિ છે તેની સ્તુતી કરે છે - અથ સમ્યક્ સ્તુતી -
 દોહરા - શુદ્ધ દરવ અનુનાં કરે, શુદ્ધ દષ્ટિ ઘટમાંહિ, તાતે સમ્યક્ વતનર,
 સદ્જ ઝઠેદક નાહિ ॥ ૬ ॥

અર્થ - સમ્યક્તિના હૃદયમા જે અનુનવ છે, તેજ શુદ્ધ દ્રવ્યને શુદ્ધ કરે છે કે
 મકે, હૃદયમા વસ્તુ સ્વનાવ જાણવાથી શુદ્ધ દૃષ્ટી છે, તેથી જે સમ્યક્તવત પુરુષ છે,
 તે સદ્જ સ્વનાવનો ઝઠેદક થતો નથી, એટલે સદ્જ જાવનો ઝઠેદ માનતો નથી
 હવે પરવસ્તુમા પરદ્રવ્યનું અવ્યાપક પણ દૃષ્ટાંતવડે દૃઢ કરે છે -

અથ અવ્યાપક દ્રવ્ય કથન -

સવૈયા શક્તીસા - જૈસે ચદકીરન પ્રગટિ જૂમિ સેત કરે, જૂમિસીત હોતિ સદા
 જોતિસી રહતી હૈ, તૈસે જ્ઞાન સક્તિ પ્રકાસે હૈય ઝપાદેય, હોયાકાર દીસે પેન હો
 યકોં ગહતી હૈ; શુદ્ધ વસ્તુ શુદ્ધ પરજાયરૂપ પરિનર્મ, સત્તા પરવાન માંહિ ઢાહે ન
 ઢહતી હૈ, સોતો ઔરરૂપ કવહો ન હોઈ સરવ થા નિહચે અનાદિ જિનવા
 ની યો કહતી હૈ ॥ ૭ ॥

અર્થ - જેમ શરદપુનમની રાત્રી સમે ચંદ્રના કિરણ પ્રકાશ વડે પૃથ્વીને શ્વેત
 રૂપ કરે છે, પણ તે ચંદ્રમાની જ્યોતી કઈ પૃથ્વી વનતી નથી, સદા જ્યોતીરૂપ ર
 હે છે, તેમ જ્ઞાન શક્તી એહવી છે કે જે હૈય ઝપાદેય વસ્તુને પ્રકાશે ત્યારે જ્ઞાન,
 હોય વસ્તુને આકારે વેચાય છે પણ જ્ઞેય વસ્તુનું સ્વરૂપ ગ્રહણ કરે નહીં કેમકે,
 જે શુદ્ધ વસ્તુ છે તે શુદ્ધ પર્યાયરૂપ પણ પરિણમે અને જેની પોતાની સત્તા છે તે જેટ
 લામા વસ્તુનું સંકૂળ પણ છે, તેટલા પ્રમાણ માટે શુદ્ધ પર્યાયનેજ પરિણમે છે, પ
 ણ એવસ્તુનું સ્વરૂપ ઢાક્યું રહે નહીં, તેતો શુદ્ધ વસ્તુ કોઈની સગતીથી સર્વ પ્રકારે
 બીજે રૂપે ન પાય એ વાત નિશ્ચયમાં છે, એવી અનાદિ કાલની જિનવાણી કહે છે ॥ ૭ ॥

હવે વસ્તુનું યથાર્થ સ્વરૂપ કહે છે - અથ જથા સ્વરૂપ કથન -

સર્વયા તેઈસા - રાગ વિરોધ ઝવે તવલોં લવલોં યહ જીવ ઝપા મગ ધાવે;
 જ્ઞાન જગ્યો જવ ચેતનકો તવ કર્મ દશા પરરૂપ કહાવે, કર્મ વિલેઠિ કરે અનુ
 જો તવ મોહ મિધ્યાત પ્રવેશ ન પાવે, મોહ ગયે ઝપજે સુખ કેવલ સિદ્ધ નયો
 જગમાંહિ ન આવે ॥ ૮ ॥

અર્થ - જ્યાસુધી આ જીવ મિધ્યાત માર્ગમાં વોહે છે ત્યાં સુધી રાગ દેપનો
 ઝડ્ય છે, અને તેથી સત્ય માર્ગને પામતો નથી જ્યારે શુદ્ધ ચેતન વસ્તુનું જ્ઞાન જા
 ગ્યો ત્યારે તો કર્મ દશા જે છે તે પરરૂપ જણાય, અને આત્મા તેથી છુદો જીવામાં

आवे. ज्यां चेतननो अनुभव ठे त्यां सत्यार्थ पणे जाणवुं होय ते कर्मनुं विलक्षण पणुं करे. एटले नेद विज्ञानवडे जिन लक्षण पणे जाणे, अने त्यां मोहरूप मिथ्या त प्रवेश करी शके नही. मोह गयाथी सुख समाधिमां केवल ज्ञान प्रगटे अने त्यारे जीव सिद्ध थाय अने फरीथी जगतने विपे आवे नही ॥ ८ ॥

हवे जेम अनुक्रमें वस्तु स्वरूपने प्रगट पणे स्वभावने वधारे ते कहेठे:-

अथ अनुक्रम वस्तु स्वरूप वर्धमानता कथन:-

उपय ठंद:- जीव करम संयोग, सहज मिथ्यात रूप धर; राग दोष परिणति, प्रभाव जाने न आपापर; तम मिथ्यात मिटिगयो, जयो समकित उदोत स सि; राग दोष कबु वस्तु, नाहि बिनु माहि गये नसि; अनुजो अन्यासि सुखराशी रमि, जयो निपुन तारन तरन, पूरन प्रकाशनिहचलि निरखी, बनारसी बंदत चरन ॥ ९ ॥

अर्थ:- अनादि कालनो जीवने कर्म साथे संयोग ठे. तेथी सहज संबंधे मिथ्यात स्थिति रूपी धारी जीव ठे, अने क्यारेक जीव रागमां परिणम्यो रहेठे, अने क्यारेक द्वेषनी परिणतिना प्रभावथी पोताने तथा परने जाणतो नथी. एवामां क्यारेक मिथ्यातरूप अंधकार मटी गयुं ने समकितरूप चंडमानो प्रकाश ययो तेथी खबर पमीके रागद्वेष कइ वस्तु नथी, एटले जली वस्तु नथी, एम जाणी एना अनादरथी राग द्वेष कृणमां नाश पास्या अने ते पढी पोताना अनुभवनो अन्यास कीधो तिवारे तो सहज समाधिरूप सुखराशीमां रमी रह्यो. एरीते निपुण सर्व ज्ञानी, तरण तारण समर्थ प्रभु ययो हवे ए पूर्ण प्रकाश अनंत काल लगी निश्चल ययो तेना ध्यानने निरखी बनारसी दास ते प्रभुना चरणने नित्य प्रतें वंदेठे. ॥ ९ ॥

रागद्वेषना हेतुनुं शिष्य प्रश्न करठे. गुरु उत्तर आपेठे:-अथ प्रश्नोत्तर कथन:-

सवैया इकतीसा:- कोउ शिष्य कहे स्वामी राग दोष परिणाम ताको मूल प्रेरक कहहु तुम कोनहै; पुगल करमजोग किधों इंद्रिनिको जोग; किधों धन किधों परिजन किधों जोन है; गुरु कहे ठहों दर्व अपने अपनेरूप, सबनिको सदा असहाई परीनोन है; कोउ दर्व काहु को न प्रेरक कदाचि ताते, राग दोष मोह मृषामदिरा अचोन है ॥ १० ॥

अर्थ:- कोइ शिष्य आचार्यने विनय पुर्वक पुढवा लाग्यो के अहो स्वामी, आत्माने राग द्वेष परिणाम उपजे ठे. तेनो प्रेरक निश्चय पणे तमे कांने ठेरावो ठे. एटले आत्माने पुजलिक कर्मनो योग ठे, तेज इहां हेतु ठे, के पंचेंद्रियनो जोग

हेतुते के धन हेतु ते, के परिवार हेतु ते, अथवा मदीर हेतु ते? इत्यादिकोमांथी राग द्वेप परिणामनो हेतु कोण ते, ते कहौ गुरु कहेते, हे शिष्य ए पुज्जल संबंध हेतु नथी, तेम इव्य इडिय ते, तेतो पोतपोताने रूपे पोतपोतानी सत्तामा रहे ते, अने सर्व इव्योनुं परिणमन सदा असहाई ते, कोई कोईनु सहाय करतु नथी तेथी कोई काले कोई इव्य कोईनुं प्रेरक नथी एटले हेतु नथी, माटे राग द्वेप परिणामनो हेतु तो मिथ्यात्व मोहकर्मरूप मदिरानी अचौन के उद्धतपणुं ते ॥ १ ॥
हवे कोई मूर्ख राग द्वेप परिणामनुं प्रेरक पुज्जनुं बल ते एम कहेते, तेने गुरु समजावे ते - अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन -

दोहरा - कोऊ मूर्ख यो कहै, राग द्वेप परिणाम, पुगलकी जोरावरी, वरते आतम राम ॥ ११ ॥ ज्यो ज्यो पुगल बल करे, धरि धरि कर्मज नेप, राग दो पको परिनिमन, त्यो त्यो होइ विशेष ॥ १२ ॥ इहविधि जो विपरीत पख, गहे स बहे कोई, सो नर राग विरोधसों, कबहू निन्न न होइ ॥ १३ ॥ सुगुरु कहै जगमे रहे, पुगल संग सदीव; सहज शुद्ध परिनिमनको, औसर लहे न जीव ॥ १४ ॥ ताते चिदजावनविपे, समरथ चेतन राउ, राग विरोध मिथ्यातमे, सम्यकमेंसिव नाउ ॥ १५ ॥

अर्थ - कोई - मूर्ख लोक - एम कहेते के, आत्मारामविपे जे राग द्वेप परिणाम ते, ते पुज्जनी जोरावरीथी ते, एटले एज पुज्जनुं जोर ते ॥ ११ ॥ जेम जेम कर्म नेख धारीने एटले कर्म वर्गनारूप धारीने पुज्ज इव्य आपणुं बल विस्तारेते, तेम तेम रागद्वेपनु परिणाम विशेषरूपे थाय ते, एम आत्मानेविपे देखाय ते, ए साख्यमतिनुं केहेतु ते ॥ १२ ॥ ए रीते जे साख्यमतिवाला आनुं विपरीत ग्रहण करेते, अने सर्वहेते, ते पुरुष राग द्वेपथी एवी श्रद्धावडे पण कवी छदो थाय नही ॥ १३ ॥ हवे सतगुरु कहेते, अरे प्राणी जगतमा पुज्जना सगमा जीव सदा रहेते अनादीथी ए पुज्जने जीवनु सश्लेषपणु ते, तेथी सहज शुद्ध परिणामवालो जीव अवसर न पामे, एटले पोतानु शुद्ध परिणाम ग्रहि शके नही ॥ १४ ॥ चेतनराय जे ते ते चिदजावने विपे एटले ज्ञान जावविपे समरथ-ते, एटले जाणपणाना कार्यमां समर्थ ते. अने मिथ्यामति निमग्रताथी जाणपणामा राग द्वेप परिणाम देखाय ते, अने जीव सम्भक्त जावमा रहेते, त्यारे शिव नाव उपजेते ॥ १५ ॥

हवे ज्ञान जावमां पुज्जानो नाव व्यापी शक्तो नथी तेथी परचावनुं अव्यापक पणु कहेते - अथ अव्यापकता कथन -

દોહરા:— જ્યોં દીપક રજની સમૈ, ચિદુ દિસિ કરે ડડોત; પ્રગટે ઘટ પટ રૂપ મેં, ઘટ પટ રૂપ ન હોત ॥ ૧૬ ॥ ત્યોં સુ જ્ઞાન જાને સકલ, જ્ઞેય વસ્તુકો મર્મ; જ્ઞેયાકૃતિ પરિનમન પે, તજે ન આતમ ધર્મ ॥ ૧૭ ॥ જ્ઞાન ધર્મ અવિચલ સદા, ગદે વિકાર ન કોઈ; રાગ વિરોધ વિમોહ મય, કબહૂ ચૂલિ ન હોઈ ॥ ૧૮ ॥ એસી મહિમા જ્ઞાનકી, નિહચે હૈ ઘટમાંહિ; મૂરખ મિથ્યા દૃષ્ટિસોં, સહજ વિ જોકે નાંહિ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:— જેમ દીવો રાત્રે ચારે દિશાને પ્રકાશમાન કરે છે, અને તેથી ઘટપટાદિક પદાર્થ પ્રગટે છે, પણ દીપકનો પ્રકાશ ઘટપટરૂપ થતો નથી. ॥ ૧૬ ॥ તેમ સુજ્ઞાન જે છે, તે સર્વ જ્ઞેય વસ્તુનો મર્મ જાણે છે, તેના જ્ઞાનમાં જ્ઞેય પદાર્થનો આકાર પણ પરિણમે છે તો પણ જ્ઞાન જે છે તે આત્મ ધર્મ શુદ્ધ પણું ઠાંમતું નથી. ॥ ૧૭ ॥ જ્ઞાન ધર્મથી જાણપણું તે સદા અવિચલ છે. એ જાણપણામાં કોઈ વિકાર પ્રવેશ કરે નહીં. રાગ દેશમોહમાં જીવ વહે છે સ્વરો, તો પણ જાણપણાને કહીં જૂલ તો નથી ॥ ૧૮ ॥ એવો જ્ઞાનનો મહિમા નિશ્ચે સ્વરૂપે ઘટમાં છે. પણ મૂરખ મિથ્યા દૃષ્ટિથી સહજ સ્વરૂપને વિલોકિતો નથી ॥ ૧૯ ॥

હવે અનાદિકાલથી જીવનો મૂઢ સ્વજાવ છે તે કહે છે:— અથ મૂઢ સ્વજાવ કથન:

દોહરા:— પરસુજાવમેં મગન ઠૈ, ગને રાગ વિરોધ; ધરે પરિગ્રહ ધારના, કરે ન આતમ સોધ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:— શુદ્ધ ચેતન સ્વજાવથી બીજા સ્વજાવ જે છે તે પર સ્વજાવ છે, તેમાં મગ્ન થઈને રાગ દેશમાં ઠેરી રહ્યો છે, અને એજ રાગ દેશથી પરિગ્રહની ધારણા ધરે છે પણ આત્મશુદ્ધિનો સોધ કરે નહીં ॥ ૨૦ ॥

હવે મૂઢને કુબુદ્ધિ અને પંમિતને સુબુદ્ધિ હોય તે કહે છે:— અથ કુબુદ્ધિ તથા સુબુદ્ધિ વિવરન:—

ચોપાઈ:— મૂરખકે ઘટ ડુરમતિ જાસી; પંમિત હિં એ સુમતિ પરગાસી; ડુરમતિ કુબજા કરમ કમાવે; સુમતિ રાધિકા રામ રમાવે ॥ ૨૧ ॥ દોહરા:— કુબજા કારી કૂબરી, કરે જગતમેં સ્વેદ; અલખ અરાધે રાધિકા, જાને નિજ પર નેદ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:— મૂર્ખ પ્રાણીના ઘટમાં ડુર્મતિ જાસી રહી છે, અને પંમિતના હૈયામાં સુબુદ્ધિ પ્રકાશ થઈ રહી છે. કુબુદ્ધિ જે છે તે કંસરાજાની દાસી જે કુબજા તેના સરસ્વી છે તે કર્મની કમાઈ કરે છે; અને સુબુદ્ધિ જે છે તે રાધિકા સરસ્વી છે. તે આત્મારામ નાથકને રમાડનારી છે ॥ ૨૧ ॥ કુબજા દાસી કાલી અને કુબડી છે, તે જગતમાં સ્વેદ પ્રયાસ ઉપજાવે એવા કામ કરનારી છે, અને સુબુદ્ધિ રાધિકા

जे ठे, तेतो अलख नायकनेज आराधे ठे अने एज माहारो श्रेष्ठ इष्ट नायक ठे, अने बीजा सर्व पर ठे, एवो जेद जाणो ठे ॥ १२ ॥

हवे कुबुद्धि अने कुबजानुं एकसरखु वर्णन करेठे - अथ कुबुद्धि यथा -

सवैया इकतीसा - कुटिल कुरूप अंग लगी है पराए सग, अपनो प्रवान करि आपुहि विकारि है, गहे गति अथकीसी सकती कमधकीसी, बधको बढाव करे अथहीमें धारि है, रामकीसी रीतिलि ए माम कीसी मतवारी साम ज्यो सुठंद मोले जानकीसी जाई हे, घरको न जाने जेद करे पराधिन खेद, याते डुबुद्धि दासी कुबजा कहाई है ॥ १३ ॥

अर्थ - जे कुबुद्धि ठे ते मायायी कुटील ठे, तेज कुबजा कुरूप अंग वाली ठे, अने कुबुद्धि पारका सगमां लागी रहेठे, तेम कुबजा पण एवी ठे कुबुद्धि पोताना अशुद्ध प्रमाण वडे पोतेज परवस थईठे, अने कुबजा पण तेम वेचाईठे कबंध एटले म स्तकविना जडाई करे तेनी शक्ती बेफाम होयठे. ते आधजानी माफक गति जई मोलतो फिरेठे तेम कुबुद्धिने कुबजापण माया विनानी फिरेठे अने डुबुद्धि ठे ते कर्मना बंधने वधारेठे, ने धंध के० राग देप विग्रहमां दोडेठे, तेम दासी पण पारका घर धधामा दोडती फरेठे कुबुद्धि पोताना नायकने ओलखती नथी, तेथी राम जेवी रीती राखेठे, तेम दासीपण नायकविना रामनी रीतेठे वली सोदागननी रीते मतवारी थकी फरेठे. जेम सांढ जनावर स्वठंद मोलेठे, अने जाननी ठोकरी लाज विनानी होयठे, तेवी ए कुबजा दासी ठे जेम कुबुद्धि पोताना घरनो जेद जे ज्ञानादिक विन्न ठे ते जाणो नही, तेम दासी पण घरनो जेद जाणो नही, ने प राधीन थकी खेद कखा करे माटे डुबुद्धिरूप दासी ते कुबजा दासी सरखीठे ॥ १३ ॥ हवे सुबुद्धि अने राधिका ए त्रेनु एक स्वरूप कही देखाडेठे - अथ सुबुद्धि यथा -

सवैया इकतीसा - रुपकी रसीली भ्रम कुलफकी कीली सील सुधाके समुद्र जीली सीली सुखदाई है, प्राची ज्ञान जानकी अजाची है निदानकी सुराची नरवा ची गोर साची ठकुराई है, धामकी खबर दार रामकी रमन दार राधा रस पंथ निमें ग्रथनि मेगाई है, संतनिकी भानी निरवानी नूरकी निसानी याते सदबुद्धि रानी राधिका कहाई है. ॥ १४ ॥ दोहरा - वह कुबजा वह राधिका, दोठ गती मति मान, वह अधिकारनि करमकी, यह विवेककी खान. ॥ १५ ॥ दरव करम पुजत दसा, जाय कर्म मति वक्र, जो सुज्ञानको परि नमन, सो विवेक गुनचक्र १६ अर्थ - सुबुद्धि आत्मारूपनी रसीली ठे, अने राधा पण रूपनी रसीली ठे, अने

અમરૂપ તાલાને સ્વોલવાની કુંચી છે. સુંબુદ્ધિ શીલ રૂપ સુધા સમુદ્ધમાં ઝળી રહે છે અને રાધા પણ તેવી છે, એમ એ બે જ શીલ પ્રકૃતીયેંકરી મહા સુખદાયી છે, જ્ઞાનરૂપ જાનુનો ઝડપ કરવાને પ્રાચી કે ૦ પૂર્વ દિશા જેવી છે, નિદાનની જાચનારી નથી, એટલે નિસ્ને હીપણે સુંબુદ્ધિ અને રાધિકા છે. નિરવાચી કે ૦ વચન ગોચર નથી, એવે ટેકાણે રાચી રહે છે, જેની સાચી ઈશ્વરતા છે ધામ કે ૦ જે પોતાનું આત્મ ઘર તેની સ્વચરદાર છે, જેની સાથે રમી રહી છે તે રામ એટલે પોતાના ઇષ્ટની સાથે રમનારી છે રાધા રસ પંથ એટલે રાધાવદ્ધનીના માર્ગના રસગ્રંથમાં રાધાનામે ઈશ્વરની પ્યારી છે, તેવીજ સુંબુદ્ધિ પણ છે એવી સંતજનની માનેતી છે અને સ્વસ્થપણે રેનારી અને નૂર કે ૦ શોજાની નિશાણી છે એવી સુંબુદ્ધિ વર્તે છે, માટે સુંબુદ્ધિને રાધિકા રાણી કહેવી. ॥ ૩૪ ॥ એ રીતે કુંબુદ્ધિ કુંબજા થઈ અને સુંબુદ્ધિ રાધિકા થઈ એ બે પોતપોતાની ગતિ અને મતિ લીધી રહે છે તે કુંબુદ્ધિ જે કુંબજા તેતો કરમ બંધની અધિકારણી છે, અને સુંબુદ્ધિ રાધિકા તો વિવેકની સ્વાણ છે. ॥ ૩૫ ॥ જ્ઞાનાવરણીય આદિક ઇવ્ય કર્મ છે, તે પુદ્ગલરૂપ છે અને મતિની વ્રતતા છે તે જાવ કર્મ જાણીએ, જે સુજ્ઞાનનો પરિણમન હોય તેને વિવેક ગુણનું ચક્ર કહીએ. ॥ ૩૬ ॥

હવે જાવ કર્મના ચક્રની ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે:— અથ કર્મ ચક્ર યથા:—

કવિત્ત ઠંદ:— જૈસે નર સ્વેલાર ચોપરકો, લાજ વિચાર કરૈ ચિત્ત ચાઝ; ધરિ સંવારિ સા બુઢી બલસોં, પાસાકો કુંબુ પરે સુદાઝ; તૈસેં જગત્ત જીવ સ્વાસ્થકો કરિ ઝયમ ચિંતવે ઝપાઝ; લિખ્યો લલાટ હોઈ સર્ઈ ફલ, કર્મ ચક્રકો યહી સુજાઝ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ ચોપટનો સ્વેલ કરે, તે પુરુષ ચિત્તમાં લાજ વિચારી સ્વેલવાનો ચાહ રાખે, એટલે હૌસ રાખે, પોતાની બુદ્ધિ બલને જુગ પ્રમુખનો યત્ન રાખીને ત્રિક ચોક પ્રમુખ દાવ ઉપર સારી સંજાલ રાખીને રમે, પણ દાવ તો પાસાને આધીન છે. તેમ જગતનો જીવ ઝયમ કરીને પોતાના સ્વાસ્થનો ઉપાય ચિંતવે, પણ પોતાના લલાટમાં લખ્યું હોય તેજ ફલ થાય, કર્મ ચક્ર ઝડપ માફક થાય એનો એજ સ્વજાવ છે ૩૭

હવે વિવેક ચક્ર ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે:— અથ વિવેક ચક્ર યથા:—

કવિત્ત ઠંદ:— જૈસે નર સ્વેલાર સતરંજકો, સમુજે સબ સંતરંજકી ઘાત; ચલે ચાલ નિરસૈ દોઝ દલ, મોહ રાગ ન વિચારે માત, તૈસે સાધુ નિપુન શિવ પથમેં લક્ષ્મ લલે તજે ઝતપાત; સાથે પુન્ય ચિંતવે અજૈ પદ, યહ સુવિવેક ચક્રકી વાત ॥ ૩૮ ॥

દોહરા:— સતરંજ સ્વેલે રાધિકા, કુંબજા સ્વેલે સારિ; યાકે નિસિદિન

जीतवो, वाके नितिदिन हारि ॥ १९ ॥ दोहरा - जाके उर कुवजा वसे, सोई अलख अजान, जाके हिरदे रात्रिका, सो बुध मन्थक वान ॥ ३० ॥

अर्थ - जेम कोईमाणस सेतरजनो रमनार सेतरजना खेलनी सर्व धात के० युक्ति अने दाव समजेवे पोताना पराया दल उपर नजर राखी चाल चाले, पोताना पारका बजीर हाथी प्रमुख मोहोरा गणतिमा राखी मनमा परने मात करवो विचारेवे तेम साधु लोक पणित ठे, ते मोह मार्गमा खेले. लक्षणथी वस्तुने जोय तेमां उत्पातरूप कार्य होय ते ठामी दे, अने पोतानु साधन करे, चित्तमां अजेद पद विचारे ए विवेक चक्रनी वात ठे ॥ १९ ॥ सुबुद्धि रात्रिका ते सेतरज खेली रही ठे, अने कुमति कुवजा पासा सरखो खेल खेलेवे तेमा आ सुमती राधिका तेनुं विवेक चक्रमा रातदिन जीतवु पायवे अने कुमति कुवजा ते कर्म चक्रमां रातदिन हारेवे ॥ १९ ॥ जेना हैयामा कुमति कुवजा वसे, तेतो अलख आत्माना अजाण ठे. अने जेना हैयामा सुमति राधिका वसेवे. तेज समकेतवत बुद्ध कहेतां ज्ञाता कहिये ॥ ३० ॥

हवे ज्या शुद्धज्ञान ठे त्या शुद्धक्रिया थाय ते कहेवे - अथ ज्ञानक्रिया सहकार कथन सर्वेया इक्षतीसा - जहा शुद्ध ज्ञानकी कला उद्योत दीसे तहा शुद्ध परवान शुद्ध चारित्रको अस है, ता कारन ज्ञानी सब जाने ज्ञेय वस्तु मर्म, वैराग विलास धर्म वाको सरवस है, राग दोष मोहकी दसासों निन्न रहे याते, सर्वथा त्रि काल कर्मजाजको विध्वस है, निरुपाधि आत्म समाधिमें विराजे ताते, कहिये प्रगट पूरन परमहस है, ॥ ३१ ॥ दोहरा - ज्ञायक जाव जहा तहा, शुद्ध वरनकी चाल, ताते ज्ञान विराग मल, सिव साधे सम काल ॥ ३१ ॥

अर्थ - जे प्राणीविषे जे शुद्ध ज्ञानकी कलानो उद्योत देखायवे, ते प्राणीविषे तेज वखतमा आत्मानी शुद्धता प्रमाण करीने शुद्ध चारित्रनो पण अंस थाय ते कारणथी जे ज्ञाता होय तेतो ज्ञेय के० हेय उपादेयरूप सर्व जाणवा योग्य वस्तुनो मर्म जाणे, त्वारे ते हेयने ठामे अने उपादेय रूप सर्व जाणवु तेने ग्रहेवे, एवो वैराग्यना विलासनो स्वभाव सर्व अंसे करी प्रगट थाय अने वैराग्य आ व्याधी राग दोष मोहनी दशाथी प्राणी निन्न रहेवे, तेथी पूर्वकृत कर्मनी निर्जरा पायवे, अने वर्तमानकालमा कर्म न बाधे, जे प्रकृति टुटी गई ते आगामिक काल मां बाधे नही, एम सर्वथाप्रकारे कर्मजाजनो विध्वस थाय तेवारे राग दोषादिक उपाधि रहित आत्म समाधिमा विराजे तेथी तेने पूरण परमहस प्रगटपणे क

हिये ॥ ३१ ॥ जिहां ज्ञायक जाव ठे तिहां शुद्ध चारित्रनी चाल पामियें तेथी ज्ञान अने वैराग्य मलीने समकालें शिवमार्ग साधेठे ॥ ३१ ॥

हवे ज्ञानक्रिया उपर अंध पंगुनुं दृष्टांत देठे:— अथ ज्ञान क्रियाको दृष्टांत:—

दोहरा:— यथा अंधके कंध परि, चढै पंगु नर कोइ; वाके दृग वाके चरण, होहि पथिक मिलि दोइ, ॥ ३२ ॥ जहां ज्ञान किरिया मिले, तहां मोक्ष मग सोइ; वह जानै पदको मरम, वह पदमें थिर होइ. ॥ ३४ ॥

अर्थ:— कोई पांगलो नर जेम कोई आंधलाना खन्ना उपर चढवाथी, पांगला नी आंख अने ते आंधलाना पगथी चाले, ल्यारे पंथ मार्ग होय तो बनेना मल वा थो गमन थाय हालवुं चालवुं बने, तेम ज्ञान वैराग्य मलेथी मोक्षमार्गें चलाय ३३ ज्यां ज्ञान अने क्रिया ए बे एकठा थई रहे त्यां मोक्षनो मार्ग थाय. एटले ज्ञानथी वस्तुनो मर्म जाणे अने क्रियाथी पोताना वस्तुस्वभावमां स्थिर थाय ॥ ३४ ॥

हवे ज्ञान अने क्रियानुं जेवुं स्वरूप ठे तेवुं कहेठे:— अथ ज्ञानक्रियाको स्वरूप दोहरा:— ज्ञान जीवकी सजगता, करम जीवकी नूल; ज्ञान मोक्ष अंकुर है, करम जगतको मूल. ॥ ३५ ॥ ज्ञान चेतनाके जगे, प्रगटे केवल राम; कर्म चेत नामें वसे, कर्म बंध परिनाम. ॥ ३६ ॥

अर्थ:— ज्ञान ठे ते जीवनी सजगत्ता ठे एटले जीवने जगावे ठे, कर्म के व क्रिया कार्य करवो ते जीवनी नूल ठे, त्यां ज्ञान ठे ते मोक्षनो अंकुर ठे, एटले मोक्षनो हेतु ठे, क्रिया कार्य करवो तेतो नवत्रमणनुं मूल ठे ॥ ३५ ॥ चेतना बे प्रकारनी पूर्वे कही ठे, तेमां ज्ञानचेतनाना जागवाथी केवल राम प्रगटे ते शुद्ध पर मात्मा प्रगटे ठे, अने बीजी कर्मचेतना कहिए तेमां आत्मानो बंधपरिणाम उपजेठे.

हवे ज्ञाननो प्रभाव अने क्रियानो प्रभाव निन्न निन्न कही देखाडे ठे:—

अथ ज्ञानक्रियाको प्रभाव निन्न कथन:—

चोपाई:— जबलग ज्ञान चेतना नारी, तब लगु जीव विकल संसारी, जब घट ज्ञान चेतना जागी, तब समकित्ती सहज वैरागी. ॥ ३७ ॥ सिद्ध समान रूप नि ज जाने; पर संजोग जाव परमाने, सुधातम अनुनो अन्यासे, त्रिविध करमकी ममता नासे. ॥ ३८ ॥

अर्थ:— ज्यालगी क्रियां परिणामे करीने ज्ञान चेतना नारी थई एटले चेतना कर्मरूप थई, त्यालगी तो संसारी जीव विकलरूप थई रह्योठे अने ज्यारे घटमां ज्ञान चेतना जागृतरूप थई, ल्यारे ते समकित्ती कहेवायठे; तेने सहज वैरागी

कहिए ॥३४॥ अने ज्ञान चेतनाना जाणवाथी पोताना रूपने निश्चय सिद्धसमान जाणो, अने पर पुनजना सयोगथी जे नाव उपजे, तेने तो पररूप माने, शुद्धात्म ना अनुभवनो अन्त्यास राखे, इव्यकर्म, नावकर्म, नोकर्म, एवी त्रण जातिना कर्मनी ममता गमावे ॥ ३७ ॥

हवे ज्ञाता थईने जे पूर्वकालविपे कर्म कीगंठे तेनी आलोचनाले, अने पोतानी विगतवार कहेते - अथ ज्ञाता पूर्व कृत कर्म आलोचन कथन.-

बोद्धरा - ज्ञानवत अपनी कथा, कहै आपसो आप, मे मिथ्यात दसाविपे, कीने बहु विधि पाप ॥३८॥ सवैया इकतीसा - हिरवे हमारे महा मोहकी विकलताही ताते हम करुना न कीनी जीव घातकी, आप पाप कीने ओरनको उपदेश दीने हूती अनमोदना हमारे याही बातकी, मन वच कायमे मगन व्है कमाए कर्म, धाए त्रम जालमे कहाए हम पातकी; ज्ञानके उठे जए हमारी दशा ऐसी नई, जेसी जान नासत अवस्था होत प्रातकी ॥ ४० ॥

अर्थ - ज्ञान चेतना जागे ते ज्ञानवत पोतानी कथा पोतानी मेले करे, के मे पूर्वकालमा मिथ्यात दशामा बहु जातना पाप कीधा ठे ॥ ३८ ॥ हमारा हैया मा पूर्वकालविपे महामोहनी विकलता थई, तेथी अमे जीव घातनी करुणा न कीनी, ने निर्दयदशा राखी, पोतानी कायाथी तो पोतेज पाप कीया अने बीजा ने बचने करी पापनो उपदेश दीयो, अथवा कोईने पाप करतो देखीने मे तेनी अनुमोदना करी एवी रीते मन वचन कायाना अशुद्ध व्यवहारमा मगन थईने कर्मनी कमाणी करी मिथ्या जालमा एवी रीते दोडया, तेथी अमे पातकी के हेवाइए ठैये; हवे ज्ञाननो उदययता हमारी दिशा एवी थई के जेम सूर्यना नास वापी प्रजात कालनी अवस्था उद्योतवत थाय, तेम हमारी पण एवी अवस्था थई ४०

हवे ज्ञाता ज्ञानना प्रजावथी जेवी आपणी अवस्था जाणो तेवी कहेते

अथ ज्ञाता ज्ञान प्रजाव कथन -

सर्वया इकतीसा - ज्ञान जान नासत प्रवान ज्ञानवान कहे, करुना निधान अमलान मेरो रूप है, कालसों अतीत कर्म चालसों अतीत जोग जालसों अ जीत जाकी महिमा अनूप है, मोहको विजास यह जगतको वास मेंतो जगत सो शुन्य पाप पुन्य अध कूप है, पाप किन कियो कौन करे करिहें सु कोन, क्रि याको विचार सुपनेकी धोर धूप है. ॥ ४१ ॥

अर्थ - ज्ञानरूप सूर्यनो प्रकाश होवाथी प्रमाण ज्ञानवान के० ज्ञाता पुरुष एम

कहेते के, माहारुं स्वरूप करुणा निधान ठे. तथा सर्वनो पोताना जेबुं स्वरूप जाणीने सर्वनो हित वत्सल ठे. अने अम्लान कहेता निर्मल ठे कालने वश नथी एटले शाश्वत ठे. कर्म चालनो तेने नय नथी, एटले कर्म जेना स्वभावनो नाश करी शके नही, मन वचन अने कायना योगनी जाल तेथी अजीत ठे, अने आ जगतनो वा स ठे, तेतो मोहनो विलास ठे, पण माहागे विलास नथी, जगत कहीए जव त्रमण तेथी हुं शून्य हुं, गति कर्म जगत करेते, तेतो मारा स्वरूपमां पाप पुंन्य अंधकूप समान ठे, एथी पाप कोणे कीधुं, हवे कोण करेते, आगल कोण क रते, आ जे क्रियानो विचार दीठामां आवेते तेतो स्वप्नानी दोरधाव समान मिथ्या व्यवहार ठे ॥ ४१ ॥

हवे मिथ्या परिणामनुं वरणन करेते:- अथ मिथ्यात परिणाम वर्णन:-

दोहरा:- मैं यौं कीनौ यौं करौं, अब यह मेरो काम, मन वच कायामें वसे, ए मिथ्यात परिणाम, ॥ ४२ ॥ मन वच काया करम फल, करम दशा जड अंग; दरवित पुजल पिंममें, जावित नरम तरंग ॥ ४३ ॥ तांते जावित धरमसो, करम सुनाउ अपूठ; कौन करावे को करे, कोसर लहे सब जूठ ॥ ४४ ॥

अर्थ:- मैं आबुं कीधुं आम करुंहुं, हवे आ माहारुं काम ठे, ते कहुंहुं, एरीते ज्ञान चेतना जाग्याविना मन वचन कायामां मिथ्या परिणाम वसेते, ॥ ४२ ॥ आ जे मन वचन कायाना जोग ठे, ते कर्मनुं फल ठे, अने कर्मनी दशा जडरूप अंग ठे, ए जे मन वचन काया ठे, ते पुजल इव्यनो पिंम ठे, तेथी आ मिथ्या तरंग जाव उपजेते, ॥ ४३ ॥ तेमाटे आत्मानो जावित धर्म एटले शुद्ध जाणपणुं, तेथी मिथ्या तरंगरूप कर्म स्वभाव विपरीत ठे, तेने करावे कोण अने करे कोण? अने सरल कोण ठे, एटले अनुमोदे कोण ए प्रपंच सर्व जुठेते, ॥ ४४ ॥

हवे आ जोगथी क्रिया होय तेनी निंदा करेते:- अथ क्रियाकी निंदा कथन:-

दोहरा:- करनी हित हरनी सदा, मुक्ति वितरनी नाहि; गनी बंध पद्धति विषे, सनी महा डप मांहि, ॥ ४५ ॥ सवैया इकतीसा:- करनीकी धरनीमें माहा मोह राजा वसे, करनी अज्ञानजाव राकसकी पुरीहै, करनी करम काया पुगल की प्रती ठाया करनी प्रगट, माया मिसरीकी बुरी है, करनीके जालमें उरजि रह्यो चिदानंद करनीकी उट ज्ञान जान दुति डुरी है; आचारज कहै करनीसों विवहारी जीव करनी सदीव निहचै सरूप बुरी हैं. ॥ ४६ ॥

अर्थ:- करणी जे क्रिया ठे ते सदा अहितनी करनारी ठे, मुक्तिने देवा वात्री

नथी, आ क्रियाने आगममां तो बंध पद्धतिमांज गणी ठे, तेथी क्रिया महा डख सहित ठे ॥ ४५ ॥ क्रियानी जूमिमां महा मोह राजा वसेठे, अने क्रिया ठे ते तो अज्ञान नाव राक्षसनी नगरी ठे एटले क्रियामा अज्ञान राक्षस रही शकेठे, अने ए क्रिया ठे ते तो कर्मनो पढठायो ठे, अने काय योगनो पढठायो ठे अने पुण्ड्रनो पढठायो ठे क्रिया ठे ते प्रगट माया जाल ठे, तथा ते साकरनी ठरी ठे, मीठास आपो मारेठे. आ करणीनी जालमां चिदानंद परमात्मा उरजो केण मग थई रह्यो ठे, अने क्रियाना ओथे ज्ञानरूप सूर्यनी ज्योति ठपी रही ठे श्री आचार्य कहेठे के क्रिया करतो थको जीव व्यवहारीज कहिए. पण निश्चल रूप देखवाथी क्रिया सदा सर्वदा बुरी ठे, एटले खोटो ठे ॥ ४६ ॥

हवे पोतानी समज पामे तेने ज्ञाता कहेठे - अथ ज्ञाता कथन -

चोपाई.- सृषा मोहकी परिनिती फेळी, तातें करम चेतना मैली; ज्ञान होत ह्म समुज्जी एतो, जीव सदीव निज परसेतो ॥ ४७ ॥ दोहरा - जीव अनादि स्वरूप मम, करम रहित निरुपाधि, अविनाशी अशरन सदा, सुखमय सिद्ध समाधि ॥ ४८ ॥

अर्थ - अमारामां पहेला मिथ्या मोहनी परिनिती फेळाई ठे, एटले मोहथी अशुद्ध थई, त्यारे फेळाणी तेनो उदय गाढो थयो, तेथी चेतना शुद्ध होती पण अशुद्ध थई, कर्मसहित चेतना मलीन थई हवे ज्ञान चेतना प्रगट थता अमे एटली वात जाणी, के जे जीव ठे ते निश्चे परजोगथी न्यारो ठे ॥ ४८ ॥ अनादि कालथी जे जीव प्राणधारी केहेवायठे ते माहं स्वरूप ठे ते स्वरूप केबु ठे ते कहेठे कर्म रहित ठे अने सयोगादिक उपाधि रहित ठे बली विनाश न पामे, सदा ईश्वर ठे; कोईतु शरण न राखे, अने आ स्वरूप सिद्धतमाधिना सुखमय ठे ॥ ४९ ॥

हवे ज्ञानस्वरूप कर्म उपाविथी निजठे ते कहेठे - अथ ज्ञान स्वरूपी कथन -

चोपाई - में त्रिकाल करणीसों न्यारा, चिदविलास पद जगत वज्यारा; राग विरोध मोह मम नाही, मेरो अवलंबन मुजमांही ॥ ५० ॥ सवेया तेइसा - सम्यक्वत कहे अपने गुनमे नित राग विरोधसुं रीतो, में करतूति करों निरव ठक, मोह विपे रस लागत तीतो, सुद्ध सुचेतनको अनुजो करि, मे जग मोह महा नड जीतो, मोष समीप नयो अब मो कहुं काल अनत इही विधि बीतो ॥ ५१ ॥ दोहरा - कहे विचठन मे सदा, रह्यो ज्ञान रस राचि, सुद्धात्म अनुवृत्ति सों, खलित न होइ कदाचि ॥ ५२ ॥ पूर्व करम विष तरु जए, उदे जोग फल फूज, में इन्हको नहि जोगता, सहज होहुं निरमूल ॥ ५३ ॥

અર્થ:- હું ત્રણે કાલમાં ક્રિયા કરણીથી ન્યારો હું. માહારે કર્મથી સંગનથી તો ક્રીયાથી સંગ કેમ થાય માહારું પદ કે ૦ સ્વરૂપ, ચિદવિલાસ કે ૦ જ્ઞાનવિલાસ છે, તે જગતમાં અજવાલુ છે. અને રાગ દેષ મોહનાવ વર્તે છે. તેતો માહારું સ્વરૂપ નથી. માહારો અવલંબ આધાર માહારા સ્વરૂપમાં છે ॥ ૪૯ ॥ સમકેતી જીવ પોતાના ગુણ કહે છે. હું નિત્ય પ્રત્યે રાગ દેષ મોહથી, રીતો કે ૦ રક્ત એટલે રહિત હું. હું જે ક્રિયા કરું તે રાગ દેષ વિના વાંઘારહિત કરું. અને જે એ વિષય રસ છે તે, મોહતીતો કે ૦ મને તિત્ત લાગે છે એટલે કડવાં લાગે છે. શુદ્ધ પોતાની ચેતનાનો અનુભવ કરીને હું જગતમાં મોહરૂપ મહાસુનટ જીત્યો, માહારું એવું સ્વરૂપ પામીને હું મોહને સન્મુખ થયો, હવે મને એવી રીતથીજ અનંત કાલ વીતો એટલે અનંત કાલ લગે એવોજ રહું એ આશંસા છે ॥ ૫૦ ॥ વિચક્ષણ જ્ઞાની પુરુષ આશંસા કરીને કહે કે હું સદા જ્ઞાન રસમાં રાત્રી રહું અને હું શુદ્ધ આત્માના અનુભવથી કોઈ પણ કાલમાં સ્થિત ન થાઉં એ આશંસા છે ॥ ૫૧ ॥ એ પૂર્વ કૃત પુન્યપાપરૂપ જે કર્મ છે, તે વિષ વૃક્ષ જાણવા અને તે કર્મના ઉદય નો જે જોગ છે તે વિષ વૃક્ષના ફલ ફુલ છે. હું આ ઉદય જોગનો જોક્તા નથી. રાગ દેષથી રહિત હું અનાદિકાલના સાથે લાગેલા વિષય જોગ છે તેસહજ નિર્મૂલથાય ૫૨ હવે ઉદાસીનતાને વૈરાગ્ય કહિયે તેનો મહિમા કહે છે:-અથ વૈરાગ્યમહિમાકથન:-

દોહરા:-જો પૂર્વ કૃત કર્મ ફલ, રુચિસોં ઇંજે નાહિ; મગન રહે આઠો પદુર, શુદ્ધાત્મ પદમાહિ. ॥ ૫૩ ॥ સો બુદ્ધ કર્મદસા રહિત, પાવે મોષ તુરંત; ઇંજે પરમ સમાધિ સુખ, આગમ કાલ અનંત. ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:- જે પૂર્વકાલમાં કર્મ કયું. તેનું ફલ ઉદય થયું તે ફલથી રુચિ લગાડી જોગવે નહીં અને આઠ પ્રહર શુદ્ધ આત્મપદમાં મગન રહે. ॥ ૫૩ ॥ તેજ પંક્તિ કર્મદશા રહિત થઈને તરત મોક્ષપદ પામે, તે પછી આગમિક કાલમાં અનંત કાલ લગે પરમ સમાધિનું સુખ જોગવે. ॥ ૫૪ ॥

હવે જ્ઞાનિ પુરુષનો ક્રમે ક્રમે મહિમા વધે તે કહે છે:- જ્ઞાની પુરુષ મહિમા કથન:-

ઠપ્પય ટંદ:- જો પૂર્વ કૃતકર્મ, વિરષ વિષ ફલ નહિ ઇંજે, જોગ જુગતિકારજ કરંત મમતા ન પ્રજુંજે; રાગ વિરોધ, નિરોધ સંગ વિકલપ સંભિ ટંમે, શુદ્ધાત્મ અનુજો અન્યાસિ સિવ નાટક મંમે, જો જ્ઞાનવંત હ્રમગ ચલત, પૂરન વહે કેવલ લહે; સો પરમ અર્તીંડિય સુખવિષે, મગન રૂપ સંતત રહે. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:- જો જ્ઞાતા થઈને પૂર્વ કૃતકર્મ રૂપ વૃક્ષના વિષ ફલને જોગવે નહીં

एटले इष्ट फलथी रतिन उपजे अनिष्ट फलथी अरति न उपजे एवो ज्ञाता जे ठे
ते मन वचन कायाना योगे करी युक्त ठे तेथी जोगनी गति के० प्रवृत्तिये कार्य
करेठे, पण कार्यविषे ममतो प्रयुजे नही एरीते राग द्वेषनो विरोध करीने योग
ना संगथी जे विकल्प ठेठे, ते सर्व ठामे, शुद्ध आत्माना अनुभवनो अन्यास
करीने शिवनाटक के० जे थकी जीवन्मुक्ति होय एवो नाटक ठामे जो ज्ञानवत
पुरुष एहिज मार्गे चाले तो पूरण स्वभाव पामीने केवल ज्ञान पामे पढी केवल
ज्ञान पामीने उत्कृष्ट अतींद्रिय सुखनेविषे निरंतर मगन रहे ॥ ५५ ॥
हवे शुद्ध आत्मा इव्य ठे तेनुं वर्णन करेठे - अथ शुद्ध आत्मदर्शवर्णन -
सौर्या इकतीसा - निरनै निराकुल निगम वेद निरज्जेद, जाके परगासमे जग

त माईयतु है, रूप रस गंध फास पुदगलको विलास, तासा उदवश जाको ज
श गाईयतु है, विग्रहसो विरत परिग्रहसे न्यारो सदा, जामे जोग निग्रहको चिन्ह
पाईयतु है, सो हे ज्ञान परवान चेतन निधान ताहि, अविनाशी ईश मानी
सोस नाईयतु है, ॥ ५६ ॥ जैसो नर जेदरूप निहचे अतीत हुंतो, तेसो नि
रज्जेद अव जेदको न गहैगो, दीसे कर्म रहित सहित सुख समाधान, पायो नि
ज थान फिरि बाहिर न बहेगो, कबहु कदाचि अपनो सुजाव त्यागि करि, राग
रस राचिके न परवस्तु गहैगो, अमलान ज्ञान विद्यमान परगट नयो, याही
जाति आगम अनत काल रहेगो ॥ ५७ ॥ जबहिते चेतन विजावसो उल
टि आपु समौ पाइ अपनो सुजाव गहि लीनो है, तबहीते जोजो जेन जोग
सो से सब लीनो, जो जो त्याग जोग सो सो सब ठांकि दीनो है, लेवेकौ न र
ही गोर त्यागिवेको नाही और, बाकी कहा ठबखो छु कारज नवीनो है, सग त्यागि
अग त्यागि वचन तरंग त्यागि, मन त्यागि बुद्धि त्यागि आपा सुद्ध कीनो है ॥ ५८ ॥
अर्थ - जे निर्जय केवाय ठे, निराकुल केवाय ठे निगम के० उत्कृष्ट अर्थ के
हेवाय ठे वेद के० ज्ञानरूप केहेवाय ठे जेनो जेद नथी एवो प्रकाशवत पदा
र्थ ठे जेमां सर्व जगत समाय ठे अने जे ए रूप रस गंध स्पर्श जे विनाशी पदा
र्थ ठे, तेतो पुजजनो विलास ठे, तेना उदवस के० तेथी रहित जे ठे तेनो जसगा
इष्ट ठे वजी जे विग्रह के० शरीर तेथी विरत के० रहित अने इव्यभावरूप प
रिग्रह तेथी छुदो ठे जेमां सदाय त्रयो योगथी रहित पणानुं चिन्ह के० लक्ष
ण पामीए ठे एवु पदार्थ तो ज्यां ज्ञान ठे त्यां ते पदार्थ ठे तेथी ज्ञान प्रमा
ण ठे. अने चेतनानो निधान ठे तेने अविनाशी ईश्वर मानीने मस्तक नमावीए

हे. ॥५६॥ हवे बीजुं पण शुद्धात्म इव्य सिद्धनुं वर्णन करेढे:- अतीत कालमां पण शुद्धात्म इव्य निश्चय नयथी अनेद रूप हतो अने व्यहारनयें नेदरूप हतो हवे केवल रूप पामिने निर्नेद के० नेद रहित जाणीए. हवे एवी दशामां कोण मूर्ख नेद उरावसे. नैयायिक लोक जे पोतानी परूपणामां समाधि योग आत्माने कर्म रहित मानीने फरी संसारमां अवतार मानीने ते तेने नमस्कार करेढे पण जे कर्म रहित थयो सुख समाधान सहित थयो. पोतानुं स्थानक पाम्यो ते पाठो बाह्य संकटमां केम पडरो. जेम धरतीनो नार उतारवा ईश्वर अवतार लेइने दुःख पामेढे एवुं मिथ्यादृष्टिनी केवतमांढे पण जीव शुद्ध थईने फरी राग रसमां राचि ने कोई कालमां आपणु स्वनाव त्याग करीने पर वस्तुने ग्रहे नही. केमके अम्लान ज्ञान के० जे ज्ञान फरी करमाय नही एवुं ज्ञान विद्यमान कालविषे प्रगट थयुं तेतो आगमिक कालमां अनंत काल जगी रहेरो. ॥ ५७ ॥ हवे फरीथी अवतार लेवाना कारणनो अनाव कहेढे:- अनादिकालथी चेतन मिथ्यात जावरूप विजावमां रमि रह्यो हतो ते समयप्रस्ताव पामीने, विजावथी उपराठो थई पोतानो शुद्ध स्वनाव हतो ते पोतेज लइ लीधो, तेथी ज्ञान दर्शनादिक जाव लेवा योग्य हतो ते लीधो, अने राग द्वेषादिक जाव त्यागवाजोग हतो ते सर्व त्यागी दीधो ते लेवानुं बीजुं ठेकाणुं रखुं नही, अने त्यागवानुं पण बीजुं ठेकाणुं रखुं नही हवे इहां बाकी नहुं कार्य करवानुं क्यो रह्योढे जे कार्य करवाने फरी अवतार लेवुं पडे जे उपाधिसंग हतो तेतो सर्व त्यजीने एटले अंग त्याग के० काय योग त्यागिने वचन तरंग त्याग के० वचन योग त्यागीने तथा मनो योग त्यागिने बुद्धि त्याग के० विकल्प त्यागीने आत्माने शुद्ध करी लीधो ॥ ५८ ॥

हवे बाह्य जेष धरवो ते इव्यजिंग कहिए ते एकांतपणे मोहनुं कारण नथी ते कहेढे:- अथ एकांत इव्यजिंगीकी निंदा:-

दोहरा:- शुद्ध ज्ञानके देह नहिं, मुझा जेष न कोइ; ताते कारन मोषको, दर वजिंगि नहि होइ ॥ ५९ ॥ इव्य लिंग न्यारो प्रगट, कला वचन विन्यान; अष्ट महारिधि अष्ट सिधि, एक होहि न ज्ञान ॥ ६० ॥

अर्थ:-आत्मा तो शुद्ध ज्ञानमय हे. अने शुद्ध ज्ञानने देह नथी, अने ज्यारे देह नथी त्यारे ज्ञान ने मुझा जेष पण कोइ नथी. तेथी मोहनुं कारण इव्य जिंगहोय नही. एटले जेष लीधे मुक्ति नथी ॥ ५९ ॥ ज्ञानथी इव्यजिंग तो प्रगट पणे जुदोज हे. कलाविज्ञान, वचन विज्ञान, ते ज्ञानथी न्यारो हे. तथा आचार, श्रुत शरीर,

वचन, वाचना, बुद्धि, उपयोग, संग्रह संलीनता, ए अष्ट महा रिद्धि ठे अने अणिमा, महिमा, गरिमा, लविमा, प्राप्ति, प्रकाम्य, इशित्व, वशित्व, ए अष्टमहा सिद्धि ठे ते पण ज्ञान नथी ॥ ६० ॥

हवे एटला महिमावत स्थानक ठे, सो पण ए ज्ञानना स्थानक नथी ते कहेवे.-

अथ ज्ञान अज्ञाव स्थानक कथन -

सर्वेया इकतीसा - जेपमें न ज्ञान नहि ज्ञान गुरु वर्त्तनमे, मत्र जत्र तंत्रमें न ज्ञानकी कहानी है, ग्रंथमें न ज्ञान नहि ज्ञान कवि चातुरीमें वातनिमे ज्ञान नहीं ज्ञान कहा वानी है, ताते जेप गुरुता कवित्त ग्रंथ मंत्र वात, इनतें अतीत ज्ञान चेतना नितानी है, ज्ञानहीमे ज्ञाननही ज्ञान उरगोर कहू, जाके घट ज्ञान सोइ ज्ञानको निदानी है ॥ ६१ ॥

अर्थ - जेपमा ज्ञान न पामीए अने गुरुवाई के० गर्वपणुं महोटाइ पणुं ते मां पण ज्ञाननु स्थानक नथी अने मत्र तंत्र यत्रमां ज्ञाननी कहेणी नथी तथा ग्रंथ शास्त्र पढवाथी पण ज्ञान प्राप्त अतु नथी कवितामां चातुर्यतामां ज्ञान नथी वातनी चतुराडमां ज्ञान नथी अने जे वाणी ठे ते सु ज्ञान ठे, अर्थात् वाणी पण ज्ञान नथी माटे जेख गुरु वाइ कविताई, ग्रंथ मत्र यंत्र तंत्र वात ए सर्वथी अतीत के० जुडोज ज्ञान वस्तु ठे, ते चेतननी सहिनाणी ठे. ज्ञानतो क्यारे जा एतु के जे अष्टाद पणे होय तेतो ज्ञान न कहेवाय, माटे पूवे जे स्थानक कहा तेथी जूडोज कोइ ज्ञान वस्तु ठे माटे जेना घटमां ज्ञान प्रगटयुं, तेज ज्ञाननु मूलकारण ठे ॥ ६१ ॥

हवे जे पूवे जेप प्रमुखना धारक कहा तेनी मूढता कहि देखावे ठे -

अथ जेपादि धारक मूढ यहु कथन -

सर्वेया इकतीसा - जेप धरे लोगनिको वचे सो धरम उग, गुरुसो कहावे गुरु वाई जाते चहियें, मत्र तत्र साधक कहावे गुनी जादूगर, पणित कहावे पंजिताई जामें नहिये, कवित्तकी कजामे प्रवीन सो कहावे कवि, वात कह्यो जाने सो पवार गीर कहिये, ए तो सब विपेके निखारी मायाधारी जीव, इन्हकों बिलोकिक दयाल रूप रहिये ॥ ६२ ॥

अर्थ - जेप धरीने लोकोने, उगे जरमावे ते धर्म उग कहेवाय, एटले तेने गुरुतानी चाहना होय ते गुरु केवाय मत्र यंत्र तंत्रादिक गुणजुं जे साधक होय ते जादूगर केवाय अने जेमा पंजिताई रही ठे ते पणित केवाय, कवित्त चातुरिनी

कलामां जे प्रवीण होय तेतो कवि केवाय, वातो बनावी बनावीने कही जाणे ते पवारगर केवाय एटली अवस्थाना धरनारा ठे. ते सर्व इंडियविषयना याच क मायाधारी जीव ठे. तेने जोईने मनमां एवुं विचारिये के अहो इति आश्चर्य ए बापडा केम पोतानो स्वार्थ खोयठे. एवी रीते तेना उपर दयालरूप अई ग्हेवुं हवे जीवना अनुजवनी योग्य दशा कहे ठे:- अथ अनुजो जोगता कथन:- दोहरा:- जो दयालता नाव सो, प्रगट ज्ञानको अंग; पैं तथापि अनुजो दशा, वरतै विगत तरंग ॥ ६३ ॥ दरशन ज्ञान चरण दशा, करे एक जो कोइ, थिर व्है साधे मोप मग, सुधी अनुजवी सोइ ॥ ६४ ॥

अर्थ:- जे आत्माने शुद्ध दयालता नाव प्रगटेठे. तेतो ज्ञाननुं अंग प्रगट अयुं एम जाणीए. पण अनुजव दशा जे ठे. ते तो विगततरंग के० विकल्प रहित वर्तै ॥ ६३ ॥ वली दर्शन ज्ञान चारितनी दशाने विकल्प रहित एकपणे आत्माने जुएठे, एज रीते स्थिररूप अईने मोक्ष मार्गने साधे ठे तेनेज सुधी के० सुबुद्धिवंत अनुजववंत केहियें ॥ ६४ ॥

हवे निःसंदेह शुद्ध स्वरूप पामवुं तेनो महिमां कहे ठे:- अथ अनुजो महिमाकथन:- सवैया ईकतीसा:- जोइ दृग ज्ञान चरणातममें ठटि ठोर नयो, निरदोर परवस्तुकों न परसे; शुद्धता विचारे ध्यावे शुद्धतामें केलि करे, शुद्धतामें थिर व्है अमृत धारा वरसै; त्यागी तन कष्ट व्है सपष्ट अष्ट करमकों, करे थान नष्ट नष्ट करे और करसे; सोई विकल्प विजई अल्प कालमांहि, त्यागि जो विधान निरवान पद दरसे ॥ ६५ ॥

अर्थ:- जे कोई दर्शन ज्ञान चारित्ररूपी आत्मानेविषे ज्ञानने ठेकाणे ठेरावीने वाट बांधे, त्यां निरदोर के० संशय रहित अईने परवस्तुनो स्पर्श न करे त्यां निश्चेनय ग्रहण करीने शुद्धताज विचारे, शुद्धताज ध्यावे अप्रमादि अईने शुद्धतामां केलि करे शुद्ध ध्यानना प्रथम पायामां प्रवेशकरी शुद्धतामां थिर अईने महा आनंदरूप अमृतनी धारा वरणावे, आंही अवयवरूप लक्षण ठे. तेथी शरीरना कष्टने त्यागेठे. जीनताथी शरीर कष्ट न जाणे त्यारे स्पष्ट अईने एटले वीर्य फोरवीने आठे कर्मनो स्थान नष्ट करे एटले कर्मोने सत्ता थकी चलायमान करे अने नष्ट करे के० निर्जरा करे ऐसे औरहुंकैसे के० ते जीव कर्मोने आकर्षिने निर्जरावे ते जीव विकल्प जालनो विजय करीने अल्प कालमांज विधान के० नवे श्रेणि ने त्यागी मोक्ष पद देखे एटले पामे ॥ ६५ ॥

हवे शिष्य पुत्रे ठे के ए अनुजव पामवो महा विपम ठे ते उपर गुरु शिक्षावे ठे -
अथ अनुजो गिह्या कथन -

चोपाई - गुन परजमें दृष्टि न बीजे, निरविकल्प अनुजो रस पीजे, आप समास आपमें लीजे, तनपा मेढि अपनपो कीजे ॥ ६६ ॥ दोहरा - तजि विजाव दुइजे मगन, सुधातम पदमाहि; एक मोप मारग येहे, और दूसरो नाहि ॥ ६७ ॥

अर्थ - आत्माना गुण पर्याय अनेक ठे पण तेमा दृष्टि न देवी मात्र निर्विकल्प इव्यनो अनुजव रस पीवो आत्मा आधारमा आत्मानो समास करी लेवो एटले लय लगाडवो, एटले आपणो शरीर धारी ठोए, ते दशानो काय योग पणु ठे ते मटावी आत्म स्वरूप करीए ॥ ६६ ॥ आत्माना मूल स्वभाव बिना बीजो सर्व विजाव पणु ठे, तेहने लज्जोने शुद्ध आत्माना चिदानंद स्वभावमाज मगन यई ये, एक अद्वितीय मोह्नो मार्ग एज ठे तेथी बीजो कोऽ मोह्नो मार्ग नथी ॥ ६७ ॥ हवे शुद्ध आत्मस्वरूपना अनुजवविना महाव्रत्तिपण इव्यलिगी जाणवा ते कहेठे -

अथ इव्यलिगी व्यवस्था कथन -

सवेया इकतीसा - कइ मिथ्या दृष्टि जीव धारे जिन मुझा जेप, क्रियामें मगन रहे कहे हम जती है, अतुल अखंड मलरहित सदा उदीत, ऐसे ज्ञान नावसो विमुख मूढमति है, आगम सनाले दोष टाले विवहार जाले, पाले वृत्त यद्यपि तथापि अविरती है, आपुको कहवे मोप मारगके अधिकारी मोपसों सदी व रुष्ट छुट दुर्गति हे ॥ ६८ ॥ दोहरा - जे विवहारी मूढ नर, परजे बुद्धी जीव, तिनको बाहिज क्रीयको, हे अवलंब सदीव ॥ ६९ ॥

अर्थ - कैक जीव मिथ्या दृष्टि ठे अने आचार्य उपदेश रसथी जिन मुझा जेप धारी ठे अने साधुनी कियामा मगन रहेठे, अने पोताना मनथी अथवा कोईना पृष्ठवाथी अमे जती ठश्ये एम कहेठे एटले महाव्रत्ति ठैये अने जेनी तुलना नथी एवु अखंड के० संपूर्ण विजाव मलरहित सदा प्रकाशवत पोतानु अनुजवरूप जे ज्ञान नाव ठे तेथी विमुख ठे माटे मूढमती ठे जोपण ते क्रिया करेठे आगम सिद्धांत संनारेठे अने आहारादिकना दोष टाली व्यवहारमां दृष्टि राखेठे एं म जद्यपि महावृत्त पाले ठे तों पण निश्रे नयथी ए अविरतीज कहीए एवा जे जीवठे ते पोते मोह्न मार्गना अधिकारी लोकमा कहेवायठे पण मोह्यथी ए सदा स्वराज रहेठे एटले अजब्यने पण क्रिया केवल नवमा ग्रैव्यकण्ठि गति कही ठे पाठो ए छुट दुर्गतिमा पडेठे ॥ ६८ ॥ जे कोऽ मूर्ख मनुष्य व्यवहार

माज रहे अने जे जीव पर्याय बुद्धिवंत ठे ते सुजगतियो जीव होय तो जलो एवी पर्याय बुद्धि धारेठे तेने तो बाह्य क्रियानो अवलंबन सदाय कह्योठे ॥६९॥

हवे व्यवहारे महामूढ ठे तेनुं वर्णन करेठे:- अथ महामूढ वर्णन:-

चोपाई:-जेसे मुग्ध धान पहिचाने; तुष तंडुलको जेद न जाने; तैसे मूढमती व्यवहारी; लखे न बंध मोष विधि न्यारी. ॥७०॥ दोहरा:-कुमती बाहिज दिष्टिसों, बाहिज क्रिया करंत, माने मोष परंपरा, मनमें हरष धरंत. ॥ ७१ ॥ शुद्धात्म

अनुनो कथा, कहे समकित्ती कोइ, सो सुनिके तासों कहे, यह सिवपंथन होइ ७२

अर्थ:-जेम कोइ मननो जोलो पुरुष ठे ते धानने तो ओलखे पण तूस अने तंडुल मां निन्नता ठे ते न जाणे तेम जे व्यवहारी मूढमती ठे तेतो बंधविधि अने मोक्षविधि जूदी जूदी लखी शके नही केवल विधिज जाणे. ॥७०॥ जे कुमती होय ते पर्याय बुद्धिशी शाता वेदनी पणे समाधि सुख जाणीने बाह्य इष्टिशी तेनी हेतुरूप बाह्यक्रिया करे अने बाह्यक्रियामां मगन होय तो तेथी तेने निजेरा मा नीने मोक्ष परंपरा माने अने मनमां आनंद पामे. ॥ ७१ ॥ ते मूढने कोइ सम कित्ती जीव शुद्ध आत्मानी अनुभव दशाने मोक्षनुं कारण कहे तो तेनुं वचन सांजलीने तेने एवुं कहे के ए रीतेतो मोक्षमार्ग थाय नही. ॥ ७२ ॥

हवे मूढ तथा झानीनुं लक्षण कहेठे:-अथ मूढ तथा झानी लक्षण कथन:-

कवित:- जिन्हके देह बुद्धि घट अंतर, मुनि मुझा धरि क्रिया प्रवानहि; ते हि य अंध बंधके करता, परम तत्वको जेद न जानहि; जिन्हके हिये सुमतिकी कनि का, बाहिज क्रिया जेष परमानहि; ते समकित्ती मोष मारग मुप, करि प्रस्थान नव स्थिति जानहि. ॥ ७३ ॥

अर्थ:- जेना हीयामां देह बुद्धि रहेठे एटले देहधारी ने पण निन्नपणे जाण तो नथी अने मुनीश्वरनी मुझा धारिने क्रियानेज प्रमाण करेठे. तेतो हीयानो अंध ठे अने बंधनो करनार ठे अने परम तत्वके० मोक्ष तत्वना जेद ने जाणतो नथी अने जेना हीयामां सम्यग दृष्टिने लीधे सुबुद्धिनी करणीका जागी तेतो बाह्य क्रियाने जेष रूप प्रमाण करेठे. तेनेतो समकित्ती कहीए ते जीव मोक्ष मार्ग ने सन्मुख प्रस्थान के० प्रयाण करी करीने नवस्थितिने निश्चैजांजे ठे. ॥ ७३ ॥

हवे संक्षेपशी निःकेवल उपादेयरूप मोक्ष मार्गनो उपदेश दे ठे:-

अथ मोक्षको उपदेश संक्षेप मात्र कथन:-

सवैया इकतीसा:- आचारिज कहे जिन वचनको विसतार, अगम अपार है

कहेंगे हम कितनो ! बहुत बोलवैसों न मकसूद चुप नली, बोलीए सु वचन प्रयोजन है जितनो, नाना रूप जलपसों नाना विकल्प उठे, ताते जेतो कारिज कथन नलो तितनो; छुट परमात्मको अनुनौ अन्यास कीजे, यहै मोष पंथ परमारथ है इतनो ॥ ७४ ॥ दोहरा— सुक्षातम अनुनोक्रिया, सुद्ध ज्ञान दृगद्वार, सु कति पथ साधन वहै, वाग जाल सब ओर ॥ ७५ ॥

अर्थ— आचार्यजी शिष्यने कहे ठे अहो शिष्य जिनेश्वरना वचननो विस्तार तो नय प्रमाण करीने अगम अपार ठे अमे केटलोक कहीए, आही बहुत बोलबु ते अमारे मकसूद नथी तेथी चुप रहेबु तेज ठीक ठे, अने जेटलुं प्रयोजन ठे. तेटलुंज बोलबु पण नाना प्रकारनु जटप के० बोलबु कहिये तो नाना प्रकारना विकल्प उठेवे तेथी जे एक कार्य ठे तेपुरतुज बोलबु बस ठे, छुट परमात्म इव्यना अनुनव योगनु अन्यास करीए एज मोक्ष मार्ग जाणीए, बधी वातमा एटलोज परमार्थ ठे ॥ ७४ ॥ जे क्रियाथी छुट आत्मानो अनुनव थाय तेज क्रियावे अने छुट ज्ञान दृष्टिनी दोर तेज मुक्ति पथनु कारण ठे बोलु सर्व वचनामबरठे ॥ ७५ ॥

हवे छुट जीव इव्यनु वर्णन करेठे— अथ छुट जीव इव्य वर्णन—

दोहरा— जगत चक्रु आनंदमय, ज्ञान चेतना जास, निर्विकल्प साश्वत सुधिर, कीजे अनुनौ तास ॥ ७६ ॥ अचल अखणित ज्ञानमय, पूरन वीत ममत्व, ज्ञानगम्य बाधा रहित, सो है आत्म तत्व ॥ ७७ ॥

अर्थ— जे पदार्थ जगतमां चकूजेबु ठे अने आनंदमय ठे जेनी ज्योति ज्ञान अने चेतना ठे जेमा कोई विकल्प नथी चेद नथी अने शाश्वतो ठे तथा स्थिर ठे. जे पदार्थनो अनुनव करीए तो मुक्ति पामीए ॥ ७६ ॥ जे कोइकाले पोताना स्वभावथी चलायमान थाय नही एवो अखणित ज्ञानमयठे. सपूर्ण समाधिबत अने ममत्व रहित, इंडिय ग्राह्य नही तेथी ज्ञान गम्य ठे अने अथेय अनेयपणाथी बाधा रहित ठे तेज आत्म तत्व कहीए ॥ ७७ ॥

इति श्री नाटक समयसार ग्रन्थनो दशम सरव विमुक्ति नामा द्वार बालाबोधरूप सपूर्ण थयो

दोहरा—सरव विमुक्ति द्वार यह, कह्यो प्रगट शिवपथ; कुंद कुंद मुनिराजरुत, पूरन नयो गरथ ॥ ७८ ॥

अर्थ— जे द्वारमा आत्मानी सर्व विमुक्ति पामिये तेज द्वार कह्यो ते प्रगटप

एो मोक्षनो मार्ग कह्यो ठे, श्री मंथर स्वामीनी वाणी सांजलीने श्री कुंदकुंदाचार्ये आ ग्रंथ कीधो. एवी संप्रदाय वातठे, ते ग्रंथ संपूर्ण थयो. ॥ ७८ ॥

हवे ग्रंथ कर्तानुं नाम अने ग्रंथनो महिमा कहेठे:— अथ ग्रंथ व्यवस्था कथन:—

चोपाई:— कुंद कुंद मुनिराज प्रवीना; तिन्ह यह ग्रंथ इहालों कीना; गाथा बद्ध सु प्राकृतबानी; गुरु परंपरा रीति बखानी. ॥ ७९ ॥ जयो ग्रंथ जगमें विख्याता; सुनत महा सुख पावहि ज्ञाता; जे नव रस जगमांहि बखाने; ते सब रसमें सार समाने. ॥ ८० ॥ दोहरा:— प्रगट रूप संसारमें, नव रस नाटक होइ; नव रस गर्जित ज्ञानमें, विरला जानै कोइ ॥ ८१ ॥

अर्थ:— कुंद कुंद नामे मुनिराज ते अध्यात्ममां प्रवीण थया, ते आचार्ये आ सर्व विशुद्धिनामा द्वार लागि आ ग्रंथ कीधो. ते ग्रंथ प्राकृत गाथाबद्ध नलीवाणी प्रकाशी आ वाणीने गुरु संप्रदायथी अमृत चंद आचार्ये बखाणी ॥ ७९ ॥ आ ग्रंथनी टीका व्याख्यान करवाथी कुंद कुंदाचार्यनो करेलो ग्रंथ जगतमां विख्यात थयो, तेने सांजली ज्ञाता होय ते महा सुख पामे, जगतमां जे नव रस बखाएया ठे, ते सर्व रसमां सार रस ते ए समयसार नाटकमां समाई रह्याठे. ॥ ८० ॥ संसारमा ए वात प्रगट ठे के जे नाटक होय ते नव रसमय होय, पण शांतरसमां जे ज्ञान ठे. तेमां नवे रस गर्जित ठे. तेने तो कोई विरलाज जाणेठे. ॥ ८१ ॥ हवे नव रसनुं वर्णन करतां नव रसनां नाम कहेठे:—अथ प्रथम नव रसके नाम कवित्त बंद:—प्रथम शृंगार वीर दूजो रस, करुणा तृतीय जगत सुखदायक; हास्य चतुर्थ रुद्र रस पंचम, बळम सुरस बिज्जु विजायक; सत्तम जय अष्टम रस अदञ्जुत, नवमो शांत रसनिको नायक; ए नव रस एई नव नाटक, जो जहाँ मगन सोइ तहाँ लायक ८२

अर्थ:— प्रथम शृंगार रस, बीजो वीर रस, त्रीजो करुणा रस, ते जगत मां सुखदायक ठे. चोथो हास्य रस, पांचमो रौद्र रस, बळो बिज्जु रस, ते विजायक कहेतां चित्तनो जंग करनार ठे. सातमो जय रस, आठमो अदञ्जुत रस, नवमो शांत रस ठे, ते सर्व रसनो नायक ठे, ए नव रस कहिए. ते नव रस नाटक रूप होय. जे प्राणी जे रसमां मगन थई रह्यो ठे तेने ते रस लायक ठे. ॥ ८२ ॥

हवे नव रसना स्थाई नाव कहेठे:— अथ रस व्यवस्था कथन:—

सवैया इकतीसा:— सोनामें सिंगार बसै वीर पुरुषारथमें, हियेमें कोमल करुणा रस बखानिये; आनंदमें हास्य रस मुंममें बिराजे रुद्र, बीजु तहां जहां गि जान मन आनिये; चिंतामें जयानक अथाहतामें अदञ्जुत, मायाकी अरुचि ता

में शांत रस मानिये, - ई नव रस नवरूप ई नावरूप, इन्हको विलेखन सुष्ट
ष्टि जग जानिये. ॥ ७३ ॥

अर्थ - शोचामा शृंगार रसनो निवास ठे अर्थ साधन रूप पुरुषार्थमा वीर
रसनो वास ठे हृदयना कोमलता पणामां करुणा रसनो वास ठे. आनंदनी
प्राप्तिमा हास्य रसनो वास ठे रण सग्राममा रंम मूंमपडेलां होय, त्या रौड रस
नो वास ठे कोई सुगमणु स्थानक जोई मनमा ग्लानी आवे, त्या विनत्स रस
नो वास ठे चिंतामा जय रसनो वास ठे जे कोई अथाग अधटमान वस्तु जा
णिए त्या अद्भुत रसनो वास ठे. ज्या मायांनी अरुचि होय तद्वा शांत रसनो वा
स प्रमाण कहिए ए नव रस ठे ते नवरूप के० संसार रूप पण ठे, अने एहिज
नव रस नाच के० उत्तम नावरूप पण ठे, ए नव रसनो विलेखन के० विवेक जे
ठे ते तो जगतमा सुष्टष्टिणी जाणीए ॥ ७३ ॥

हवे एज नव रस नावरूप ज्ञानमा गर्जित ठे ते एकज ठेकाणे ठेखाडे ठे -

अथ नव रस ज्ञान गर्जित एकीनूत कथन -

उपय उद - गुन विचार सिंगार, वीर उद्दिम उदार रूप, करुणा सम रसरी
ति, हास्यहिरदे उवाह सुख, अष्ट करम दल मजन, रुड वरते तिहि थानक, तन
विलेख बीजत, उंद डखदसा नयानक, अदभुत अनंत वल चितवत, शांत सहज वै
राग धुव, नव रस विलास परगास तब, जब सुबोध घट प्रगट हुव ॥ ७४ ॥

अर्थ - ज्ञानादिक गुणोकरा आत्म विनूयित देखिये त्यातो शृंगार रस उप
ज्यो १ अने आत्मानेविषे निर्जरा प्रमुखनो उद्यम देखिये त्यातो उदार प्रधान
वीर रस ठे २, ज्यारे आत्माने उपशम रसनी रीते देखिये त्यारे करुणा रस जा
णीए ३, ज्यारे एने अनुजवमा उत्साह अने सुखउपजे ठे ते तो हयामां हास्य
रस उपजे ठे ४, महा बलवान आव कर्मना अनंत प्रदेवी दल ठे तेनो दलन
कर्ता देखीए तो तद्वा आत्मा रौड रसमयि थई रह्यो ठे ५, ज्यारे पुज्जनसु स्वरूप
विचारिणे ठीए त्यारे विनत्स रस ठे ६, ज्यारे आत्मा पोतानुं स्वरूप न जाणे अने
उंद ड खदशामां पड्यो ठे, त्यारे तो जय रसमा देखीए ७, अनंत वीर्यनुं ज्यारे
चितवन करीए त्यारे तो आत्मा अदभुत रस पामे ८, ज्यारे राग द्वेष निवारिने स
हज वैराग्यने धुव के० निश्चल धारे ठे, त्यारे आत्मा शांत रसमय पामीए ९, ए
नव प्रकारना नाच रसना विलास नो प्रकाशतो ज्यारे घटमा सुबुद्धि प्रगट थाय
त्यारेज थाय. ॥ ७४ ॥

हवे कुंद कुंदाचार्यकृत आ ग्रंथ ठे तेनी स्तुति करेढे:- अथ ग्रंथ स्तुति:-

चोपाई:- जब सुबोध घटमें परगासे, तब रस विरस विषमता नासे, नव रस लखे एक रसमांही, तातें विरस नाव मिटि जांही. ॥८५॥ दोहरा-सब रस गर्जित मूल रस, नाटक नाम गरंथ; जाके सुनत प्रवान जिय, समुजे पंथ कुपंथ. ॥ ८६ ॥

चोपाई:- वरते ग्रंथ जगत हित काजा, प्रगटे अमृतचंद मुनि राजा, तब तिन्ह ग्रंथ जानि अति नीका, रची बनाइ संसकृत टीका ॥८७॥ दोहरा:- सर्व विद्युद्धि द्वारलों, आए करत बखान; तब आचारज जक्तिसों, करे ग्रंथ गुन ज्ञान. ॥ ८८ ॥

चोपाई:- अदभुत ग्रंथ अथ्यातम बांनी, समुजे कोऊ विरला ज्ञानी, यामें स्या द्रवाद अधिकारा, ताको जो कीजे विसतारा ॥ ८९ ॥ तो गरंथ अति शोना पावे वह मंदिर यह कलस कहावे, तबचित अमृत वचन गढखोले, अमृत चंद आचारज बोले ॥९०॥ दोहरा:- कुंदकुंद नाटकविपे, कह्यो दरव अधिकार, स्यादवादनें सा धि में, कहों अवस्था द्वार ॥ ९१ ॥ कहों मुक्ति पदकी कथा, कहों मुक्तिको पंथ, जैसे घृत कारज जहां, तहाँ कारन दधिपंथ ॥ ९२ ॥ अर्थ स्पष्ट ॥

चोपाई:- अमृत चंद बोले मृडबानी, स्यादवादकी सुनो कहानी, कोऊ कहै जीव जगमांहीं, कोऊ कहै जीव है नाहीं ॥ ९३ ॥ दोहरा:- एक रूप कोऊ कहै, कोऊ अगनित अंग; बिन जंगुर कोऊ कहै, कोऊ कहै अजंग ॥ ९४ ॥ नय अनंत इह विधि कही, मिले न काहू कोइ, जो सब नय साधन करे, स्यादवाद है सोइ ॥ ९५ ॥ स्यादवाद अधिकार अब, कहों जैनको मूल, जाके जाने जगत जन, लहै जगत जल कूल ॥ ९६ ॥

अर्थ:- हवे संगतनी वात कहेढे:- ज्यारे घटमां सुबोध प्रकाशे ठे, त्यारे ए रसस हित ठे अने ए विरस ठे. एवो विषय ममता नाव ठे ते सर्व नाश पामेढे एनो हेतु ए ठे के जे नव रस ठे तेने एक नाव रसमांज लखे के० जुवे, तेथी विरस नाव मटीने एकज रसमां आत्मानुं रहेवुं थाय. ॥ ८५ ॥ एम सर्व रसोमां गर्जित एक रसमय थयलुं एवुं आ समयसार नाटक नामे ग्रंथ श्री कुंद कुंदाचार्यजीए कह्यो, जेना अर्थ नावने सांजलता प्रमाणिक जीव ठे ते मारग कुंमारगनो विचार समजे. ॥८६॥ प्रथम जगत वासी जीवोने हितकारी कार्यनो ग्रंथ प्रवर्तमान थयो ते पठी अमृतचंद नामा आचार्य प्रगट्या तेणे आ ग्रंथ अति श्रेष्ठ जाणीने आ ग्रंथनी टीका बनावी, गाथानुं रहस्य लइने काव्य बंध कह्यो ते कहीए ठीए. ॥ ८७ ॥ श्री अमृतचंदजी एज ग्रंथनुं व्याख्यान करतां सर्व विद्युद्धि द्वार

सुधी आध्या. आही ग्रंथ सपूर्ण थयो जाणी श्री अमृतचंद्र आचार्य नकिना वश
थी ग्रंथनु गुण ज्ञान करे ठे. ॥ ८८ ॥ आ ग्रंथ अध्यात्म वाणीमा अद्भुत थ
यो, पण आ ग्रंथने कोई विरला ज्ञानवत पुरुष समझे, आ ग्रंथमा स्यादादनो
अधिकार ठे ते अल्प बुद्धि स्थूलमतिने समजवो मुशकेल ठे तेथी ते स्यादाद
नो जो विस्तार करीये तो सारु ॥ ८९ ॥ जेथकी आ ग्रंथ अति शोभा पामे
एम विचारी आ ग्रंथरूप मंदिर तेना उपर स्यादादनो विस्तार करियें तो ते कल
शरूप थाय. ल्यारे महारा चित्तमां अमृत जेवा वचन गद्दी के धारण यझे खुले ए
म दोष रहितनी परे श्री अमृतचंद्र आचार्य बोले ठे के ॥ ९० ॥ श्री कुंद कु
दाचार्यना करेला नाटक ग्रंथमा जीव अजीव इव्यनो अधिकार कह्यो. हवे हुं
स्यादाद नयनो अवस्थानो दार कहुवु. अने साध्य वस्तुनी अवस्थानो दार कहुवु
॥ ९१ ॥ बाणुमां दोहरानो अर्थ सुजन ठे ॥ ९२ ॥ अमृतचंद्र आचार्य एवी
कोमल वाणी बोला के अहो शिष्य स्यादादनी कथा हु कहुवु ते सांज
लो कोई अस्तिवादि तो एम कहे ठे के जगतमा जीव-वस्तु ठे, अने कोई
नास्तिवादी कहे ठे के, जगतमा जीव वस्तु नथी ॥ ९३ ॥ कोई अद्वैत
वादी ब्रह्मने एकरूप कहेठे कोई नैयायिक वैशेषिक जीवने अगणितपणे कहेठे
कोई वीर्य मतीने जीवने जीवने कृष्णगुर कहेठे, कोई साख्य मतीने जीवने जीवने
अजगज कहेठे ॥ ९४ ॥ अर्थ समजवाना मार्गने नय कहिए, ते समजवाना
मार्ग अनत ठे; तेने जीवने नय पण अनत कहिये, तेमां कोई नय कोई नयने
मजे नही, विरोधी ठे हवे आही जे सर्व नयनुं साधन करे, एदले सर्व नयने साचा
साधिने देखावे, तेने स्यादादि जाणीए ॥ ९५ ॥ ते स्यादादनो अधिकार हवे हु
सर्व कहुवु एज स्यादाद ध्यागमनु मूल ठे जे स्यादादना जाण प्रवीण जग
तवासी लोक ठे ते ससार जलधिना कागो पामेठे ॥ ९६ ॥

हवे नयजालथी शिष्यने सदेह उपज्यो ल्यारे प्रश्न करेठे:- अथ शिष्यप्रश्न
गुरु उत्तर कथन -

संबंधा इकतीसा - शिष्य कहे स्वामी जीव स्वाधीन के पराधीन, जीव एक है
किथो अनेक मानि लीजिये, जीव है सदीव किथो नाहि है जगतमाहि? जीव अवि
नस्वर के नस्वर कहौजिये, सतगुरु कहे जीव है सदीव निजाधीन, एक अवि
नस्वर दरव दृष्टि दीजिये, जीव पराधीन विन भगुर अनेकरूप, नाहि तदां जहां
परने प्रवान कीजीए. ॥ ९७ ॥

અર્થ:- પ્રથમ શિષ્ય પુછે, સ્વામી જીવ સ્વાધિન છે કે પરાધિન છે? જીવ એ કોઈ કે ગણતિમાં અનેક છે? એ કેમ મનમાં જાણવું. અને જીવ કહેવાય છે તો જગતમાં સદાય છે કે નથી, એ અસ્તિપણાનો સંદેહ છે, અને જીવ અસ્તિ કે અવિનાશી છે કે વિનાશી છે. હવે આવી રીતના પ્રશ્ન ઉપર સંજુરુ કહેશે. કે જે શિષ્ય જીવ વસ્તુ જગતમાં છે, પણ નાસ્તિ ન કહીએ, અને તે જીવ આપણે સ્વાધિન છે. અને એક છે યદ્યપિ ગિણતીયેં અનેક છે, તો પણ જઠ્ઠણથી એક છે. અવિનાશી ડ્વ્ય ડ્વિ દીજે તો એમજ છે, અને જો પર્યાય નય પ્રમાણ કરીયે તો જીવ પરાધીન છે, કર્માધીન છે. અને અવચિત મરણ દેશતાં જ્ઞાનજંગુર છે. ગત્યાદિક દેશતાં અનેકરૂપ છે. વળી અજીવ પદાર્થ સ્થાપનાની અપેક્ષાએ નથી. અને જ્યાં પર્યાય પ્રમાણ છે ત્યાં એ. ॥ ૧૭ ॥

હવે ડ્વ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવેં કરીને સર્વ વસ્તુનું અસ્તિનાસ્તિપણું કહેશે:-

અથ દરવ ક્ષેત્ર કાલ જાવ અસ્તિનાસ્તિ કથન:-

સવૈયા ઇક્તીસા:-દર્વ ક્ષેત્ર કાલ જાવ ચારો જેદ વસ્તુહીમેં, અપને ચતુષ્ક વસ્તુ અસ્તિરૂપ માનિયેં, પરકે ચતુષ્ક વસ્તુ નાસ્તિ નિયત અંગ, તાકો જેદ દર્વ પરજાય મધ્ય જાનિયે, દરવતો વસ્તુ ક્ષેત્ર સત્તા જૂમિકાલ ચાલ, સુજાવ સહજ મૂલ સકતિ બઝાનિયે, યાહી જાંતી પરવિકલપ બુદ્ધિ કલપના, વિવહાર દૃષ્ટિ અંશજેદ પરવાનિયે. ॥ ૧૮ ॥ દોહરા:- હે નાહી નાહી સુ હૈ, હે હૈ નાહી નાહિ; યહ સરવંગી નયધની, સબમાને સબ માંહિ. ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:-ડ્વ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવ એ ચારેં જેદ વસ્તુમાં વિચારીએ, આંહી આપણે વસ્તુ છે, તે અસ્તિરૂપ માનીએ, એટલે સ્વડ્વ્ય સ્વક્ષેત્ર સ્વકાલ સ્વજાવથી વિચારીએ ત્યાં રે તો સર્વ વસ્તુ અસ્તિરૂપેં છે, અને જો પરવસ્તુથી એ ચારને વિચારિયેં તો વસ્તુનું નાસ્તિસ્વરૂપ નીપજે છે. એટલે પરડ્વ્ય પરક્ષેત્ર પરકાલ પરજાવથી સર્વ વસ્તુ નાસ્તિરૂપે છે. નિયત અંગ કે. નિશ્ચેનયથી. અસ્તિ છે તેનો જેદ ડ્વ્ય પર્યાયથી જાણવો. એ ચાર જેદમાં ડ્વ્યથી વસ્તુ કહીએ, વસ્તુની સત્તાની જૂમિને ક્ષેત્ર કહિયેં, વસ્તુની પરિણામ ચાલથી કાલ કહીએ, સહજની મૂલશક્તિને સ્વજાવ કહીએ. એ રીતે બુદ્ધિની કલ્પના કરીને પરડ્વ્ય ક્ષેત્રાદિકના જો વિકલ્પ ગ્રહણ કરિયેં જેમ કે ઘટ વસ્તુ ગ્રહણ કરવાથી પરડ્વ્ય પરક્ષેત્ર પરકાલ પરજાવની કલ્પનાથી નાસ્તિ છે. એ વ્યવહાર દૃષ્ટિથી વસ્તુના અંશ જેદ પ્રમાણ થાય. ॥ ૧૮ ॥ અને એ નથી એવું કહેવામાં સ્વડ્વ્યાદિકનું અસ્તિપણું લઈને પરડ્વ્યાદિકથી નાસ્તિપણું લઈએ તથા નહીં તે છે એમ

कहेवामां प्रथम परद्व्यादिकतुं अस्तिपणु ग्रहीए, ठे अने नथीज एम केहेवामा फ
री परद्व्यादिकतुं केवल नास्तिपणुज ग्रहण करिये ठे, एथी सात जांगा उपजे ठे,
आही सर्वांग नयना धणी स्यादादी सर्व वस्तुमा सर्व जांगा माने ठे ॥ ९९ ॥

हवे चौद नयना जेदथी एकेक जेदे एकात पट्टीनी जेवी केहेणी ठे तेवी कहेठे.-

अथ चतुर्दश नय जेद एकात पट्ट कथन नाम स्थापन -

सर्वथा इकतीसा - ज्ञानको कारन होय आतमा त्रिलोक मेय, होयसो अनेक
ज्ञान मेज होय ठाही है, जोलों होय तोलों ज्ञान सर्व दर्बमे विनाहोय ठेत्र ज्ञान जी
व वस्तु नाही है, देह नसे जीव नसे देह उपजत लसे, आतमा अचेतन है
सत्ताअसमाही है, जीव तिन जंगुर अज्ञायक सरूपी ज्ञान, ऐसी ऐसी एकत अ
वस्था मूढ पाही है ॥ ५०० ॥

अर्थ - प्रथम चउद नयना नाम स्थापना कहेठे - जे होय वस्तुमा ज्ञान उप
जेठे, तेथी ज्ञाननु कारण होय ठे ए नाम ठे, १ त्रण लोक प्रमाणे आत्मा ठे,
तेथी त्रिलोकमय एवु नाम ठे, २ जेम अनेक होय ठे, तेम ज्ञान पण अनेक ठे
ते अनेक ज्ञान ए नामठे ३ ज्ञानमा होयनी ठाया ठे ते मेजवु ठे तेथी मेजन होय ए
नाम ठे ४ ज्या सुधी होय ठे त्या सुधी ज्ञान ठे होय उपरांत ज्ञान नथी तेथी
ज्या लगी होय ए नामठे ५ सर्व दर्ब मयीविज्ञान ठे तेनु तेज नामठे ६ होय क्षेत्रने प्रमा
णोज ज्ञान ठे, तेथी होय क्षेत्रमान ए नाम ठे ७ जीव वस्तु जगतमा नथी तेथी नास्ति
जीव ए नामठे, ८ देहको नाश थवाथी जीवनो पण नाश, तेथी जीव नाश ए नामठे ९,
देह उपजवाथी जीव विराजे ठे, तेथी देह त्या जीवोत्पाद ए नामठे १० आत्मा ठे ते
अचेतन पदार्थ ठे तेथी अचेतन ज्ञाता ए नाम ठे ११ सत्ताना अस ते जीव कहिए ठे,
पण आत्मा अस मात्र ठे ए नाम ठे १२ जीव ठे, ते कृणजगुर ठे तेथी एज नामठे १३,
ज्ञान ठे ते ज्ञायक स्वरूपमा नथी तेथी अज्ञायक ज्ञान ए नाम ठे १४ एवी एवी
एकात अवस्था मूढ लोको पामे ठे, ए नयना जेद जाणवा ॥ ५०० ॥

हवे ज्ञानतुं कारण होय. एजे प्रथम नय कह्यु तेनो प्रपच करी देखाडेठे -

अथ ज्ञानको कारन होय प्रथम नय यदु कथन.-

सर्वथा इकतीसा - कोउ मूढ कहै जैसे प्रथम समारि नीति, पीजे ताके उपर
सु चित्र आठो खेसिये, तैसे मूल कारन प्रगट घट पट जसो, तसो तहा ज्ञान रूप
कारज विशेषिये, ज्ञानी कहै जैसी वस्तु तसोई सुनाव ताको, ताते ज्ञान होय चित्र

નિન્ન પદ પેષિયે; કારન કારજ દોઝ એકહીમેં નિહચે પેં, તેરો મત સાચો વિવહાર
દૃષ્ટિ દેખીયે ॥ ૫૦૧ ॥

અર્થ:- કોઈ મૂઠ મીમાંસક તે શિષ્ય લોકને એમ સમજાવે છે કે, જેમ પ્રથમ
નિંતને સમારી હોય તોપછી તેના ઉપર ચિત્ર સારું થાય, અને નરસી ઉપર નરસું
ચિત્ર થાય; તેમ જ્ઞાનની ઉત્પત્તિનું કારણ મન છે, પણ જેવો ઘટપટ પ્રમુખ પદાર્થ હો
ય તેવુંજ તિહાંજ્ઞાનરૂપ કાર્ય વિશેષ થાય છે, જો ઘટપદાર્થ જાણવા યોગ્ય
હોય તો ઘટ જ્ઞાન હોય, અને પટ પદાર્થમાં પટ જ્ઞાન હોય, તેથી જ્ઞાનનું કારણ
કેય છે, હવે તેને સ્યાદાદ જ્ઞાની એમ કહે છે કે, અહો નાઈ, જે જેવી વસ્તુ છે
તેનો સ્વનાવ પણ તેવોજ છે, જે જ્ઞાનપદાર્થ છે તેનો સ્વનાવ જાણવાનોજ છે, અને જે
કેયપદાર્થ છે તે જાણવા યોગ્યજ છે, આ અર્થે જેદથી જ્ઞાન અને કેય એ બને જુદા
પદ જાણવા. અહીં જે કેય કારણ પણે કહ્યો તેજ જ્ઞાન વિકલ્પે કહ્યું, તેથી ઘટપટાદિ
જગત છે તે જડ પદાર્થ દૂર રહ્યા, અને જ્ઞાન છે તેજ સામાન્ય પણે છે. તેથી નિશ્ચે નયથી
તો જ્ઞાનમાં કેય પામિયે, પણ વ્યવહાર દૃષ્ટિ આપતાં તો તાહારું મત પણ સાચું છે ૫૦૧

હવે બીજા એકાંત નય આત્મા ત્રિલોકમય છે તેનો પ્રપંચ દેખાડે છે:-

અથ હુતિય નય આત્મા ત્રિલોક પ્રમાનયદુ કથન:-

સવૈયા શ્કતીસા:- કોઝ મિથ્યામતિ લોકાલોક વ્યાપિ જ્ઞાન માનિ, સમુજે ત્રિ
લોક પિંમ આતમ દરવ હૈ; યાહિતેં સુઠંદ જયો મોલે મુષ હૂ ન બોલે કહે યાજ
ગતમેં હમારોઈ સ્વરબ હૈ; તાસોં જ્ઞાતા કહે જીવ જગતસોં નિન્ન પૈ જગતકો
વિકાસી તોહિ યાહીતે ગરવ હૈ; જો વસ્તુ સો વસ્તુ પરરૂપસોં નિરાલી સદા,
નિહચે પ્રમાન સ્યાદવાદમેં સરવ હૈ; ॥ ૫૦૨ ॥

અર્થ:- કોઈ નૈયાયિક વૈજ્ઞેપિક મિથ્યાતિ છે. તે જ્ઞાનને લોકાલોક વ્યાપી મા
નીને એવું સમજે છે કે જીવ છે તે વિજ્ઞાનનો પિંમ છે. અને વિજ્ઞાન છે તે લોકાલોક
વ્યાપી છે. તેથી આત્મદ્રવ્ય ત્રણ લોક પ્રમાણ છે. તેથી પોતાને સર્વ વ્યાપી ईશ્વર
માનીને સ્વઠંદ થયો મોલે છે અનિમાનમાં ચઢ્યો થકો બીજાને મૂર્ખ માનીને કોઈ
ની સાથે મુશ્કેલી ન બોલે. જો બોલે તો એમ કહે કે આ જગતમાં હમારીજ સ્વરબ કે
સર્વ રચના છે. હવે તેને સાદાદ જ્ઞાની કહે છે કે અહો નાઈ જીવ જે છે તે જગતથી
નિન્ન છે પણ તેના જ્ઞાનમાં જગતનો વિકાસ છે તેથી ईશ્વરપણાનો ગર્વ ચઢ્યો છે પણ
જે વસ્તુ છે તેતો પોતાના સ્વરૂપમાંજ રહે છે અને પરસ્વરૂપથી સદા જુદી રહે છે તેથી
જગત અને આત્માને નિશ્ચે નયના પ્રમાણથી સ્યાદાદમાં સર્વથા વિવરોધ પામિયે. ૫૦૨

हवे त्रीजो एकात नय ते ज्ञेयथी ज्ञाननो अनेक प्रपंच कहि देखाडेते -

अथ त्रितीय ज्ञेयसो अनेक ज्ञान कथन -

सवैया इकतीसा - कोठ पशु ज्ञानकी अनंत विचित्राई देखे, ज्ञेयको आकार नाना रूप विसतर्यो है, ताहीको विचारी कहे ज्ञानकी अनेक सत्ता, गहिके एकंत पद लोकनिर्सां लर्यो है, ताको भ्रम भंजवेको ज्ञानवत कहे ज्ञान, अगम अगाध निराबाध रस ज्यों है, ज्ञायक सु नाई परजाईसों अनेक ज्यों, जद्यपि तयापि एकतासो नहि टर्यो है, ॥ ५०३ ॥

अर्थ.- कोई पशु के० मूर्ख ज्ञाननी अनंत विचित्रता देखेते तेनो हेतु कहे ठे. जगतमा ज्ञेय वस्तु अनंत ठे, तेना आकार अनंत ठे ते ज्ञानमा परणमे ठे तेथी ज्ञानपण नानाप्रकारथी विस्तरे ठे, अने तेना नाना रूप विस्तारने विचारीने ज्ञाननी अनंत सत्ता माने ठे एवो एकात पद लईने प्रतिवादी लोकथी लडे ठे हवे स्यादादी ज्ञानवत ते एकान्तपट्टीना भ्रम नाजवाने एम कहेते के, अहो नाई तु ज्ञानने ज्ञेयनो आकार परणम्यो जाणीने केम जूले ठे? ज्ञान ठे ते अगम्य वस्तु ठे निराबाध रसथी ज्यों ठे ज्ञाननो ज्ञायक स्वभाव ठे, तेथी यद्यपि पर्याय शक्तिथी ज्ञान अनेकरूप थयु ठे तथापि ज्ञायक स्वभावथी ज्ञाननी एकताज ठे. पण ते एकताथी ज्ञान टलतुं नथी ॥ ५०३ ॥

हवे चोथा नयमा ज्ञाननेविषे ज्ञेयनी ठायानो प्रपंच देखाने ठे.-

अथ चतुर्थे ज्ञेय ठायो यह कथन -

सवैया इकतीसा - कोठ कुथी कहे ज्ञानमाहि ज्ञेयको आकार, प्रतिजासि रह्यो हे कलंक ताहि धोइए, जब ध्यान जलसों पखारिके धवल कीजे, सब निराकार शुद्ध ज्ञानमई होइए, तासों स्यादादी कहे ज्ञानको सुनाउ यह, ज्ञेयको आकार वस्तु नाहि कहा खोइए, जैसे नाना रूप प्रतिबिंबकी जलक दीसे, जद्यपि तथापि आरसी विमल जोइए. ॥ ५०४ ॥

अर्थ - कोई कुथी के० कुबुद्धि वैज्ञानिक मतवालों एम कहे ठे के, जो जगत वासी जीवना ज्ञानमांज ज्ञेयनो आकार प्रतिजासे ठे, ते आकार तो निराकार ज्ञानतुं कलंक उपजेते तेने धोई नाखवो जोइए, तेथी निराकारनु ध्यान लगाइतु तेतो जल थयु, ते जलथी प्रह्लादीने ते ज्ञानने उज्ज्वल करिये तेवारें निराकार शुद्ध ज्ञानमय पवाय ठे, हवे आदी स्यादादी तेने कहे ठे अरे नाई ज्ञाननो एज स्वभाव ठे,

કે જ્ઞેયનો આકાર વસ્તુમાં જાણે તો આંહી આકાર ગમાવી નાચવાની શું મતલબ છે. જેમ આરસીમાં નાના રૂપ પ્રતિ ચિંબનો જલકાટ દેખાય છે તો પણ આરસી નિર્મલ જોઈ પણ તેને પ્રતિચિંબનું કલંક કોઈ ન કહે. ॥ ૫૦૪ ॥

હવે પાંચમો એકાંતનય તે જ્યાં જઈને જ્ઞેય ત્યાં જઈને જ્ઞાન તેનો પ્રપંચ કહી દેખાડે છે

અથ પંચમ જોઈને જ્ઞેય તોઈને જ્ઞાન યહ કથન:-

સવૈયા શક્તીસા:- કોણ અજ્ઞ કહે જ્ઞેયાકાર જ્ઞાન પરિણામ જોઈને વિદ્યમા ન તોઈને જ્ઞાન પરગટ છે; જ્ઞેયકે વિનાશ હોત જ્ઞાનકો વિનાશ હોઈ, એસી વાકે હિરદે મિથ્યાતકી અલટ છે; તાસોં સમકિતવંત કહે અનુજો કહાન. પરજે પ્રવા ન જ્ઞાન નાનાકાર નટ છે; નિરવિકલપ અવિનસ્વર દરવ રૂપ, જ્ઞાનજ્ઞેય વસ્તુસોં અવ્યાપક અઘટ છે. ॥ ૫૦૫ ॥

અર્થ:- કોઈ અજાણ પુરુષ એવું કહે છે કે જેવો જ્ઞેયનો આકાર તેવું જ્ઞાનનું પરિણામ આય છે, તેથી જ્ઞેય વિદ્યમાન જ્યાં જાગી હોય, ત્યાં જાગી જ્ઞાન પ્રગટ રહે છે અને જ્ઞેયનો વિનાશ થયે જ્ઞાનનો પણ વિનાશ આય છે, એવી વાત મિથ્યામતીના હૃદયમાં મિથ્યાની અલટ લાગી રહે છે; હવે તેનાથી સમ્યકવંત સ્યાદાદી અનુજવ ની કથા કહે છે. અરે નાઈ, જેમ કોઈ નટ પુરુષ છે તે નાના પ્રકારના જેપ ધારી ને નાના પ્રકારનાં નામ ધરાવે છે, તેમ જ્ઞાનરૂપ નટ છે, તે નાના આકાર ધરીને પર્યાય પ્રમાણે બહુરૂપી આય છે પણ જેવું નટ ઇચ્છ્ય એક છે તેવું જ્ઞાન વસ્તુ પણ નિર્વિકલ્પ એક છે, ઇચ્છ્યપણે અવિનસ્વર છે. અને જ્ઞાન વસ્તુ તે જ્ઞેય વસ્તુથી અવ્યાપક છે, એટલે જ્ઞેયવસ્તુ જ્ઞાન વસ્તુમાં એક મેક ન થાય તેથી જ્ઞાન જ્ઞેયની એકતા અઘટતી છે ॥ ૫૦૫ ॥

હવે ષષ્ઠા એકાંતનય સર્વ ઇચ્છ્યમયી આત્માનો પ્રપંચ કહી દેખાડે છે:-

અથ ષષ્ઠમ સર્વ દર્શનમય આત્મા યહ કથન:-

સવૈયા શક્તીસા:- કોણ મંદ કહે ધર્મ અધર્મ આકાશ કાલ, પુદ્ગલ જીવ સ બ મેરો રૂપ જગમેં; જાને ન મરમ નિજ માનેં આપા પરવસ્તુ બંધે દિઠ કરમ ધરમ યોગે મગમેં; સમકિતી જીવ સુદ અનુજો અન્યાસે તારેં પરકો મમત્વ ત્યાગ કરે પગ પગમેં; અપને સુજાવમેં મગન રહે આઠોં જામ, ધારા વાહી પંથિક કરાવે મો પ મગમેં ॥ ૫૦૬ ॥

અર્થ:- કોઈ મૂર્ખ બ્રહ્માદૈતવાંદી એવું કહે છે કે જો કોઈનાં મતમાં ધર્મ અધર્મ આકાશ કાલ જીવ પુદ્ગલ એ ઇચ્છ્ય કહેવાય છે તે સર્વ બ્રહ્મ છે. તેથી મારું પણ સર્વ જગતમાં વિસ્તરિ રહ્યું છે. વીજો પદાર્થ કોઈ નથી. આંહી ગુરુ શિ

अने कहे थे. अहो शिष्य एतो ब्रह्माद्वैतवादी मूढ मती थे, ते पोतानो मर्म जाण तो नथी, अने पर वस्तु थे तेने आत्मा जाणो थे एवा मिथ्यात्वथी ए दृढ कर्म वा धे थे अने जगतमा पोतानो धर्म खोवे थे पोतानो स्वभाव गमावे थे. जे सम केती जीव होय तेतो सोहं चीजना ध्यानथी शुद्ध अनुभवनो अज्यास करे, तेथी आत्मतत्व छुडज पामे अने पगले पगले परवस्तुनो त्याग करे, अने पोताना शुद्ध स्वभावमा आठे प्रहर मगन रहे, तेथी ज्ञान धारामां बहेनारो मोक्ष मार्गमा चालनारो कहेवाय थे ॥ ५०६ ॥

हवे सातमो एकांत नय जे क्षेत्र प्रमाण ज्ञान तेनो प्रपंच कहि देखाडेते
अथ सप्तम क्षेत्र प्रमाण ज्ञान यह कथन -

सवैया ५कतीता - कोउ सठ कहे जेतो क्षेत्ररूप परवान, तेतो ज्ञान ता तें कहु अधिक न आर है, तिहुं काल पर छेत्र व्यापी परनयो माने, आपा न पि ठाने ऐसी मिथ्या दृग दार है, जैन मती कहे जीव सत्ता परवान ज्ञान, क्षेत्रों अ व्यापक जगत तिर मोर है, ज्ञानकी प्रज्ञामे प्रतिविवित विविध क्षेत्र, जदपि तथा पि चिति न्यारी न्यारी वार है ॥ ५०७ ॥

॥ अर्थ - कोई मुख्य एम कहे थे के जेटलु क्षेत्र वस्तुनो आकाररूपनु प्रमाण थे एटले क्षेत्रनो जेटलुं एक नाहानुं मोहोदुं प्रमाण थे तेदलु ज्ञाननुं प्रमाण थे तेथी कोई वधारे बीजो प्रमाण नथी एम ज्ञानने त्रणे कालमा परछेत्र व्यापी अ ने पर वस्तुथी परिणम्यो, एटले क्षेत्रथी एक मेक ययो ज्ञानने माने थे पण ज्ञानने आत्मारूप जाणो नहीं, एवी मिथ्या दृष्टिनी दोर थे. हवे तेने जैनमती त्यागवादी कहे थे अहो जाई, जेटला आकाश क्षेत्रमा जीव सत्ता थे तेदलाज प्रमाण ज्ञान थे अने ज्ञान थे ते घट पटादिक क्षेत्र पदार्थथी अव्यापक थे एज जगतना मस्तके मुगट समान थे जो पण ए ज्ञाननी प्रज्ञामां नाना प्रकारना क्षेत्र पदार्थ प्रतिविवित थई रह्याते, तोपण ज्ञाननी स्थिति जूदीज थे अने क्षेत्रनी स्थिति पण जुदीज थे अने ज्ञाननुवेकाणु आत्मा थे ते पण छदोज थे, अने ज्ञाना एथिवी प्रमुख जे ठेकाणु थे ते पण छदाज थे ॥ ५०८ ॥

हवे आठमो नय नास्तिकवादी एम कहे थे के वस्तु नथी एज एकांत नय थे तेनो प्रपंच कही देखाडे थे - अथ अष्टम नास्तिकवादी वस्तु नाही यह कथन -
सवैया ५कतीता - कोउ शून्यवादी कहे क्षेत्रके विनाश होत, ज्ञानको विनाश होइ कहो केसे जीजियें, तातें जीवितव्यताकी विरता निमित्त अथ, ज्ञायाकार परि

नामनिको नास कीजियें; सत्यवादी कहे जैया दूजें नाही पेद खिनझेयसों विरचि ज्ञान जिन्न मानी लीजियें; ज्ञानकी शकती साधि अनुनो दशा थराधि, करमकों त्यागिके परम रस पीजियें ॥ ८ ॥

अर्थः—कोई बौध मतिनो चेद गुन्यवादी एम कहे ठे के, ज्ञेय ठते ज्ञान उपजे ठे, अने ज्ञेयनो विनाश थए ज्ञाननो पण विनाश आय ठे. अहो प्रतिवादी तमेज कहोठो के ज्ञान ते जीवतुं रूप ठे. तो ज्ञाननो विनाश थएथी जीव पण विणसी जाय. तो जीवतुं केम होय? तेनो उत्तर के जीवितव्यनी स्थिरताने कारण एटले शाश्वत जीव राखवा निमित्त ज्ञानमां जे ज्ञायाकार परिणाम उपजे ठे, तेतुं नाश करियें तो जीवनी स्थिरता आय, हवे ते उपर सत्यवादी जैनी कहे ठे. अहो नाई एम खेदमां खिन्न के० आकुलव्याकुल न थातुं. ज्ञेयथी विरचिने उदासीन थईने ज्ञान वस्तु जिन्नज मानी लइयें. ए ज्ञाननी ज्ञायक शकती ठे ते शक्तिनुं साधन करीने अनुजव दशामां ए ज्ञायकने आराधिने कर्मने त्यागी परम रस पीजीए ॥ ८ ॥

हवे नवमो एकांत नय देहनो नाश थातां जीवनो नाश तेनो प्रपंच कही देखाडेठे

अथ नवम देहके नाश होत जीवको नाश यह कथनः—

सवै इकतीसाः—कोउ कूर कहे काया जीव दोउ एक पिंम, जब देह नसे नी तबहीं जीव मरेगो; ढायाको सो ठल किथों मायाकोसो परपंच, कायामे स माइ फिरि कायाकों न धरेगो; सुधी कहे देहसों अव्यापक सदीव जीव, समोपाइ परको ममत्व परिहरेगो; अपने सुजाउ आइ धारना धरामे धाइ, आपुमें मगन वहेके आपा शुद्ध करेगो. ॥ ९ ॥ दोहराः—ज्यों तन कंचुकि त्यागसों, विनसे नांहि जुयंग; त्यों शरीरके नासतें, अलख अखंमित अंग. ॥ १० ॥

अर्थः—कोई चारवाक मती कूर एम कहे ठे के, काया अने जीव बने एक पिंम ठे, तेथी ज्यारे देह नाश पामसे त्यारे जीव पण नाश पामजे. जेम वृद्धनो विनास थये तेनी ढाया पण विनाश पामे ठे, तेम काया अने जीवनी ढायानो ठल बनी रह्यो ठे. अथवा इंदु जालनी मायानो प्रपंच बनी रह्यो ठे, तेथी ते कायामां समाइने एटले दीपकनी परे थोलवाइने पाठो कायाने धरजे नही. हवे तेने सुधि के० पंमित स्यादादी कहेठे. अहो नाई जीव ठे ते देहथी सदा अव्यापक ठे. एटले जीव देह पणे परिणम्यो नथी. आ जीव पोतानो समय प्रस्ताव पामीने परनो ममत्व ठोडजे. त्यारे पोताना शुद्ध स्वभावमां आवीने, धारनाधरामेधाइके एटले स्थिरता रूप नूमिमां रहीने आप स्वरूपमां आपज मगन थईने आत्मानी शु

इता करशे ॥ ९ ॥ जेम सर्पना शरीर-उपर कांचली आवे, ते कांचलीनां त जवाधी जुजंग विणशे नही. तेमजं शरीरनो त्याग याता अजप जीव ठे ते अखं मित अंगे रहेवे पण जीवुं विनाश यतु नथी. ॥ १० ॥

हवे दशमो एकांत नय देह उपजवाधी जीव उपजे तेनो प्रपच कही देखाडेवे -

अथ दशम देह उपजत जीव उपजे यह कथन -

सवैया इकतीसा - कोठ डुरबुद्धि कहे पहिले न दूतो जीव, देह उपजत उ पज्यो हे अथ आइके, जोलों देह तोलों देहधारी फिर देह नसे, रहेगो अजप ज्योति ज्योतिमें समाइके, सदबुद्धि कहे जीव अनादिको देह धारी, जब ज्ञान, होइगो कवहीं काल पाइके, तबही सो पर तजि अपनी सरूप नजि, पावेगो परम पद करम नसाइके ॥ ११ ॥

अर्थ - कोई डुष्ट बुद्धि धरनार एक समत्व वालो एम कहेवे के, पेहेलो जीव ह तो नही अने पृथ्वी, जल, तेज, वायु, ए चार नूतना मिलापथी देह उपज्यो ते मां ज्ञान शक्तिरूप जीव पण आवी उपज्यो हवे ज्योतिषी देह वतें त्यासुधी देह धारी नाम धरावे ठे अने पाठो देहनो नाश यशे त्यारे अजल पुरुष ज्योति रु पो ठे, ते ज्योतिमां समाइ जाशे हवे सदबुद्धि स्यादादी कहेवे, अहो नाई जीव अना दि कालथी देह धारी मूर्तिक ठे एटले नवो उपनु नथी अने ए जीव कोई काले काल लब्धी पामीने ज्ञानी याशे त्यारे देहादिक पर वस्तुने त्यागिनें पोताना स्व रूपने नजसे. पठी कर्मोनो नाश करीने परम पदने पामशे ॥ ११ ॥

हवे अग्यारमो एकांत नय आत्मा अचेतन तेनो प्रपच विस्तारथी कहे ठे.-

अथ एकादशम आत्मा अचेतन यह कथन -

सवैया इकतीसा - कोठ पट्टपाती जीव कहे ज्ञेयके आकार परिनयो ज्ञान ता तें चेतना असत हे, ज्ञेय के नसत चेतनाको नास ता कारन, आत्मा अचेतन त्रिकाल मेरे मत हे, पमित कहत ज्ञान सहज अखंमित हे, ज्ञेयको आकार धरे ज्ञेयसों विरत हे, चेतनाके नाश होत सत्ताको विनाश होय, याते ज्ञान चेतना प्रवान जीव तत हे ॥ १२ ॥

अर्थ - कोई पट्टपाती दृढवादी जीव कहेवे ज्ञान ठे ते ज्ञेयनो आकार परिण यो होय, अने आकार परिणाम असत ठे, तेथी चेतना पण असत ठे. तेनो हे तु कहे ठे, छुओ ज्ञेयनो नाश थाय तेवारें चेतनानो नाश थाय ठे. जे सत् वस्तु होय तेनो तो विनाश किवारे पण न थाय ते कारणथी चेतना असत् यई तेथी

ત્રણે કાલમાં આત્મા અચેતન થયો, એવું માહારો મત છે. હવે પંક્તિ સ્યાદાદી કહે છે અહો નાઈ જ્ઞાન વસ્તુ સહજ સ્વનાવે અસ્વંમિત છે, અને જ્ઞેયનો આકાર ધરે છે તોપણ જ્ઞેયથી વિરક્ત છે. જેમ આરસીમાં આકાર નાસે તોપણ તે આકારરૂપ આરસી ન થાય, જો ચેતના લક્ષણનોપણ નાશ માનીએ તો જીવની સત્તાનો પણ નાશ થાય, ત્યારે જીવ વસ્તુ પણ અસત્ થાય, તેથી જીવ તત્વ જે છે તે જ્ઞાન ચેતનાના પ્રમાણથીજ માનીએ ॥ ૧૨ ॥

હવે બારમો એકાંત નય અંસપ્રમાણ જીવ સત્તાનો પ્રપંચ કહી બતાવે છે:-

અથ દ્વાદશમ અંસ પ્રમાણ સત્તા યહ કથન:-

સવૈયા ઇકતીસા:- કોઝ મહા મૂર્ખ કહત એક પિંમમાંહિ, જહાંલોં અચિત્ત અંગ લહલહે છે; જોગરૂપ જોગ રૂપ નાના કાર જ્ઞેય રૂપ, જેતે જેદ કરમ કે તેતે જીવ કહે છે; મતિમાન કહે એક પિંમમાંહિ એક જીવ, તાહીકે અનંત નાવ અંસ ફેલી રહે છે; પુગલસોં નિન્ન કર્મ જોગસોં અચિન્ન સદા, ઉપજે વિન સે ચિરતા સુનાવ ગહે છે. ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:-કોઈ બૌદ્ધમતી મહા મૂર્ખ એમ કહે છે કે, એક શરીરમાં જ્યાં લગી અચિત્ત અંગ કે ઘટપટાદિક અચેતન વિકલ્પ અથવા નર અમર તિર્યંચાદિ ચેતન અંગ તે સચિત્ત વિકલ્પ ચકચકી રહ્યા છે, યોગપરિણામથી યોગરૂપ જોગપરિણામથી જોગરૂપ એમ જ્ઞેયનાં નાનાપ્રકાર રૂપ જેટલાં કર્મ કે ક્રિયાના જેદ થાય છે. તે ટલાને જીવ સંખ્યા કહે છે, એટલે જીવ સત્તા અંસ પ્રમાણ થઈ, હવે બુદ્ધિવંત સ્યાદાદી એમ કહે છે કે, અહો નાઈ એક પિંમમાં એક જીવ છે અને તે જીવના જ્ઞાન પરિણામે કરીને અનંત નાવ નાસનરૂપ અંસ ફેલી રહ્યા છે. પણ જીવ છે તે પુદ્ગલથી નિન્ન છે, અને કર્મયોગથી અચિન્ન કે નિરાકુલ છે, તેમાં નાવ અંસ અનંત ઉપજે છે. અને અનંત વિણસે છે પણ જીવતો સ્થિરતારૂપજ ગ્રહી રહ્યો છે ॥ ૧૩ ॥

હવે તેરમો એકાંતનય દ્વણંજુર જીવનો પ્રપંચ કહી દેખાડે છે:-

અથ ત્રયોદશમ ટિનંજુર જીવ યહ કથન:-

સવૈયા ઇકતીસા:- કોઝ એક ટિનવાદી કહે એક પિંમમાંહિ, એક જીવ ઉપજત એક વિનસતુ છે; જાહી સમૈ અંતર નવીન ઉત્પતિ હુઝ તાહી સમૈ પ્રથમ પુરાતન વસતુ છે; સરવંગ વાદી કહે જેસે જલવસ્તુ એક, સોઝ જલવિવિધ તરંગનિ લસતુ છે તેસે એક આતમ દરવ ગુનપરજેસોં અનેક નયો પેં એક રૂપ દરસતુ છે ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:- કોઈ એક દ્વણવાદી બૌદ્ધ એમ કહે છે કે એક પિંમમાં એક જીવ ઉપજે

हे एक जीव विणसे ठे जे समे पिममां नवा, जीवनी उत्पत्ति न थाय ते समे पे हलो पुराणो जीव ठे ते बसे ठे; पठी ते विणसे ठे एम शृंखला बंध उपजे विणसे ठे, तेने सर्वांगवादी जैनमती एम कहे ठे के अहो नाई, जेम तलाव - प्रमुख ज लाश्रयमां जल वस्तु एक ठे तेज जल विविध तरंगे करी लसित के० निन्न निन्न देखाय ठे, तेम एक आत्मा इच्छ ठे ते गुण पर्यायधी अनेक रूप धयो ठे तोपण इच्छाधिक नये एक रूपेज देखीए ठे ॥ १४ ॥

हवे चउदमो एकातनय ज्ञायक अज्ञायकनो प्रपंच कही बतावे ठे -

अथ चतुर्दशम अज्ञायक ज्ञायक नय यह कथन -

सवैया इकतीसा - कोउ बाल बुद्धि कहे ज्ञायक सकति जोलों, तोलों ज्ञान अशुद्ध जगत मथ्य जानिये, ज्ञायक सकति काल पाई मिटि जाई जब, तब अ विरोध बोध विमल वखांनिये, परम प्रवीन कहे ऐसी तो न बने बाही, जेसे विनु परगास सूरजन मानिये, तेसे विनु ज्ञायक सकति न कहावे ज्ञान, यह तो न पठ परतह परवानिये ॥ १५ ॥

अर्थ - जेनी बालकना जेवी तुछ बुद्धि ठे एवो कोई शुन्य वादी तथागत कहे ठे के, ज्या लगे ज्ञानमा ज्ञायक शक्ति ठे, त्या लगे जगतमा ज्ञान अशुद्ध कहे वायठे, तेनो एज परमार्थ ठे, के जे ज्ञायकपण ठे ते विकटपरूप ठे अने विकटप थी ज्ञान अशुद्ध थाय ठे, तेथी निर्विकटप ज्ञान शुद्ध ठे ज्यारे नवितव्यताने व शशी पोतानो समय प्रस्ताव पामीने ज्ञायक शक्ति ठे ते मटी जाय, त्यारेज विक टपना विरोधधी रहित एवु बोध के० ज्ञान ते विमल के० शुद्ध बखाणीए हवे एने परम प्रवीण स्यादादी कहे ठे - अरे नाई जे तु ज्ञायक एकतामां विकल्प मानीनें शका पामेठे, अने ज्ञायक पण अशुद्ध मानेठे, ए वात बने नही जेम प्रका शविना सूर्य मान्यो न जाय, अने प्रकाशधीज सूर्य मान्यो जाय, तेम ज्ञायक श क्तिविना ज्ञानपण कहेवाय नही, जो तमे अनुमानप्रमाणधी तमारो पद साधन करता नथी, तो प्रत्यह प्रमाणधी पण तमारो पद प्रमाण कीयो न जाय, तेथी तमारो पद ठे ते पदनास्त ठे. ॥ १५ ॥

हवे जेणे चउद एकात नय हटावी दीवा एवो जे स्यादाद तेनी सुतिकरेठे -

अथ स्यादवाद प्रशस्ता कथन -

बोहरा - इह विधि आत्म ज्ञान हित, स्यादवाद परवान, जाके वचन वि चारसो, मूरख होइ सुजान ॥ १६ ॥ स्यादवाद आत्म सदा, ता कारन बज

વાન, શિવ સાધક બાધા રહિત, અર્થે અસ્વંમિત આન ॥૧૭॥ સ્યાદવાદ અધિકાર
યહ, કહ્યો અલપ વિસતાર, અમૃત ચંદ મુનિવર કહે, સાધક સાધિ હુવાર ॥૧૮॥

અર્થ:- આવી રીતે આત્માના જ્ઞાનનો હિતકારી સ્યાદાદ મત છે, તેજ પ્રમા
ણ જાણવો. જે સ્યાદાદની વચન યુક્તિમાં પૂર્વે મૂર્ખ હોય તે સુજાણ થાય. ॥૧૬
જે સ્યાદાદ સ્વરૂપ છે તેજ આત્માની દશા છે. તે કારણથી સ્યાદાદ છે તે મહા
બલવાન છે. મોહનું સાધક છે, અને કોઈ યુક્તિથી જાંગે નહી, તેથી તે બાધા રહિત
છે અદ્વય છે. અને સર્વ નયમાં ફેલિ રહ્યો છે તેથી અસ્વંમિત એની આણ છે ॥૧૭॥
શ્રી આચાર્ય એમ કહે છે કે, આ કંઈક સ્યાદાદનો અધિકાર અલ્પવિસ્તારથી કહ્યો
હવે શ્રી અમૃતચંદ આચાર્ય બારમો સાધ્ય સાધક દાર કહે છે. ॥૧૮॥

इति श्री नाटक समयसारना इग्यारमां स्यादाद नामा दारनो अधिकार
बालाबोध सहित समाप्तः ॥ ॥ ॥ ॥

હવે સાધ્ય વસ્તુ અને સાધક વસ્તુનું સ્વરૂપ દેખાડે છે:-

अथ श्री साध्य साधक स्वरूप कथन-

सवैया इकतीसा:-जोइ जीव वस्तु अस्ति प्रमेय अगुरु लघु, अजोगी अमूर्तिक पर
देशवंत हे; उत्पत्तिरूप नाशरूप अविचल रूप, रतनत्रयादि गुण जेदसों अनंत हे;
सोई जीव दरब प्रवान सदा एकरूप, ऐसो शुद्ध निहचें सुजाउ विरतंत हे; स्यादवाद
मांहि साधि पद अधिकार कह्यो, अब आगे कहिवेकों साधक सिधांत हे ॥ १९ ॥

दोहरा:- साधि शुद्ध केवल दशा, अथवा सिद्ध महंत; साधक अविरत आ
दिबुध, ठीन मोह परजंत. ॥ २० ॥

અર્થ:- જે કોઈ જીવ વસ્તુ છે તે ઇચ્છ્યથી અસ્તિપણે પ્રમેયપણે અગુરુ લઘુ પ
ણે અજોગીપણે અમૂર્તિક પણે, પ્રદેશવંત પણે; પ્રવર્તે છે, તેમાં જે નાસ્તિપણું
નહી તે અસ્તિપણું જાણવું, અને પ્રમાણ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે, તેથી પ્રમેયપણું છે
અપ્રદગલીક પણાથી અગુરુ લઘુપણું છે, ઇત્યાદિ ધર્મ છે. ઉત્પત્તિરૂપ પર્યાયથી વિ
નાશ રૂપ પર્યાયથી અવિચલરૂપથી જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રત્નત્રય કહિએ. ઇત્યાદિ
ક ગુણોના જોડથી અનંત પણું લીધો વર્તે છે. તેજ જીવેચ્છ્ય એકરૂપજ સદા પ્ર
માણ છે. તે એકરૂપને અસ્તિત્વ પ્રમેયત્વાદિક ધર્મે કરી આગલ કહ્યો તેજ શુદ્ધ
નિશ્ચયનયથી એનો એવો સ્વજાવ વૃત્તાંત છે તેજ સાધ્ય પદ કહ્યું એટલે સાધવાલા
યક-વસ્તુ તે સ્યાદાદ અધિકારમાં કહ્યું. હવે આગલ એને સાધવાનું સિદ્ધાંત સાધક છે

॥ १९ ॥ सु६-केवलीनी दशाने साथ्य वस्तु कहीए अथवा महत् सिद्धपणुं ते साथ्य वस्तु ठे. अने चौथा अविरत गुणगुणार्थी मांझीने बारमां झीए मोह गुणगुणा पर्यंत नव गुणगुणाना धणी जे बुध के० पणित ठे, ते सर्वेने साथ्य कहीए २० हवे अविरत्यादि साधकनी व्यवस्था कहेहे - अथ साधक व्यवस्था कथन -

सवैया ६कतीसा - जाको अधो अपूर्व अनवर्ति करनको, नयो लान नई गुरु वचनकी बोहनी, जाके अनंतानुबंध क्रोध मान माया लोच, अनादि मिथ्यात मिश्र समकित मोहनी, सातों परकिति खपी किवा उपसमी जाके, जगी उरमाही समकित कला सोहनी, सोइ मोह साधक कहायो ताके सरवग, प्रगटी शक्तिगुन स्थानक आरोहनी ॥ २१ ॥ सोरठा - जाको मुगति समीप, नई नव स्थिति घट गई; ताकी मनसा सीप, सुगुरु मेघ मुकता वचन. ॥ २२ ॥

अर्थ - जे जीवने अधो के० यथाप्रवर्ति करणनो अने अपूर्व करणनो तथा अनिवृत्त करणनो लान थयो, एटले ए सम्यक्त प्राप्तिना त्रण करण ठे तेनो लान थयो, अने जेने गुरु वचननी बोहनी थई एटले गुरु उपदेशनो लान थयो, तेथी अनंतानुबंधी क्रोध मान माया अने लोच, तथा अनादिकालनी मिथ्यात मोहनी, मिश्रमोहनी अने सम्यक्त मोहनी, ए सात प्रकृति जेनी ह्य थई, अथवा उपशमी अथवा सातेमा कइ खपी कइ उपशमी, एवी जेना हैयामा सुहामणी समकितनी कला जागी तेज जीव मोहनी साधनारो कहेवाय तेना सर्व अगमा एट जे बाह्य अन्यतर अगमा गुणस्थानक आरोहणी के० चढवानी शक्ति प्रगटी ॥ २१ ॥ जेने नवस्थितिना परिपाकथी मुक्ति समीप थई, अने ससारनी स्थित घटी गई, ते पुरुषनी मनसा सीप समान थई, त्या सदगुरु ते मेघ समान थयो, ते सदगुरुना वचन तेनी मनसारूप सीपमा अमौलिक मोती जेवा थयां थका रुचे ठे ॥ २२ ॥

हवे सदगुरुने मेघनी उपमा कहीने स्तवे ठे - अथ गुरु प्रशंसा -

दोहरा - ज्यो वरये वरपा समे, मेघ अखणित भार, त्यो सदगुरु बानी खिरें, जगत जीव हितकार ॥ २३ ॥

अर्थ - जेम वरसाठ कालमां मेघ अखणित धारायें वरसे तेमज सदगुरु होय ते जगतवासी जीवने हित कारक अमृत वाणी खेरे ठे ॥ २३ ॥

हवे सदगुरुना उपदेश आक्षेपणी धर्म कथा कहे ठे - अथ उपदेश कथन -

सवैया तेईसा - चेतनजी तुमजागि विलोकहुं लाग रहे कहाँ मायाकि ताई, आय कहाँसुं कहाँ तुम जाउगे माया रहेगि जहाकि तहाई, माया तुझारि

न जाति न पाति न वंसकि वेली न अंसकि जाई; दासि किए बिनु जातनि मारत,
 एसि अनीति न कीजे गुसाई ॥ १४ ॥ दोहरा:- माया ठाया एक हे, घटे बढे
 ठिनमांहि; इन्हकी संगति जे लगे, तिनहिं कहुं सुख नांहि ॥ १५ ॥ सवैया तेईसा:-
 लोगनिसों कहु नांतों न. तेरों न तोसों कतू इह लोगकों नांतो; ए तों रहैरमि
 स्वारथके रस, तूं परमारथके रस मातो; ए तनसों तनमें तनसे जड, चेतन तूं त
 नसों नित हांतो; होहि सुखी अपनो बल तोरिकें राग विराग विरोधकों तांतो.
 ॥ १६ ॥ सोरठा:- जे डुरबुद्धीजीव, ते उत्तंग पदवी चहे; जे समरसी सदीव,
 तिन्हकों कतू न चाहिए ॥ १७ ॥ सवैया इकतीसा:- हांसीमें विपाद बसे विद्यामें
 विवाद बसे, कायामें मरन गुरुवर्त्तनमें हीनता; सुचिमें गिलान बसे प्रापतिमें हानि
 बसे, जैमें हारि सुंदर दशामें ठबि ठीनता; रोग बसे जोगमें संयोगमें वियोग बसे, गु
 नमें गरव बसे सेवामांहि दीनता; और जगरीति जेती गर्जित असाता सेती, साताकी
 सहेली है अकेली उदासीनता ॥ १८ ॥ दोहरा:- जिहि उत्तंग चढि फिरि पतन,
 नहि उत्तंग बहिकूप; जिहि सुख अंतर नयवसे, सो सुख है डुरवरूप ॥ १९ ॥
 जो विलसे सुष संपदा, गये ताहि डुर होइ; जो धरती बहु त्रिणवती, जरे अगनि
 सों सोई ॥ २० ॥ इति गुरुउपदेस समाप्तः दोहरा:- सबदमांहि सतगुरु कहै,
 प्रगटरूप जिन धर्म; सुनत विचक्षण सद्वै. मूढन जानै मर्म ॥ २१ ॥

अर्थ.- अहो जीव चेतन, तमे मोह निडा तजीने जागो, अने सत्य स्वरूप दे
 खीने मायारूप संपदाने गुं वलगी रह्याओ; पृथिवी प्रमुख अठार नारादीक जे ठे
 तेमां तमें क्यांथी आव्या ठो? अने कही दशामां जाशो? अने जेनी सा
 थे तमे राची रह्याओ, तेतो मायाजाल संपदा ज्यांनी त्यां रहेओ. ए मायाजाल तमा
 री जाती नथी, तथा पाती नथी अने माया तमारा वंसनी वेली नथी, अने तमा
 रा अंश केण एक देशनी पण कांई नथी, तेथी तमारे अने मायाने संबंध तो को
 ई पण नथी. अने तमे पोतानी करीने जाणोओ. तेथी ए कहेवत साची करो ठो, के
 दासी कयां वगर जात मारो ठो, तेथी उत्पात याओ. माटे हे महंत पुरुषो एवी
 अनीति न करवी ॥ १४ ॥ माया अने ठाया एक सरखीज ठे. कृणमां वधे ठे अने
 कृणमां घटे ठे. तेथी ए मायानी संगते जे लागी रहेओ. तेने क्यारे पण सुख
 यातुं नथी ॥ १५ ॥ आजे पुत्र कलत्रादिक तुं पोताना जाणो ठे. तेतो पारका
 लोको जेवा ठे, ए लोकोनी साथे तारो कांई नातो नथी. अने ए लोकोने पण ता
 हारी साथे कोई प्रकारनो नातो नथी. ए जे पुत्रकलत्रादि लोको ठे तेतो पोता

ना स्वारथना रसथी ताहरी साथे रमी रह्या ठे, अने अरे चेतन तु तो पोतानी चे
तना रूप परमारथना रसमा राची रह्यो हुं वली ए जे लोको ठे ते तारा तनथी
तनमय थई रह्या ठे, एटले ताद्वारा शरीरथी मोहीत ठे, अने ए शरीर तो जम ठे
अने तु तो चेतन ठे. तेथी ते जडथी ताहारी सदा निन्नता ठे माटे राग अने द्वेष
रूप मोह कर्मनो नातो तोमी पोतातुं वल फोरवीने सुखी आ ॥ २६ ॥ जे जीव
राग द्वेषथी डुष्ट बुद्धि थई रह्यो ठे तेतो इष्टादिकनी उची पदवी चाहे ठे, अने
जे जीव सदाई समरसी जावमा रहे ठे तेने कोई उंच पदवीनी चाहना थाती न
थी ॥ २७ ॥ हांतीने सारी मानीए ठे पण तेमा विपवाद वसे ठे, विद्याने सारी
जाणीए ठीए पण तेमा विवाद जगडो वसे ठे, कायाने सारी जाणीए ठीए पण ते
मा मरणवेष ठे, गुरुताई के षड्ढाईने सारी जाणीए ठीए, पण तेमा कोई कवारे हीण
ता ठे, पवित्राई सारी जाणीए ठीए, पण एने आदि के अत्यंत डगड्या उपजे ठे, प्राप्ति
सारी जाणीए ठीए पण तेनी साथे हाणी लागी रही ठे, जीतबु नहुं ठे पण
तेनी साथे हारबु जाग्युज ठे, ज्ञानीनी सुदर दगा जली ठे पण अते काती ह्मीण
थई जाय ठे, नोगतुं सुख सारुं ठे, पण तेमा रोगनी उत्पत्ति ठे, इष्ट सयोग जलो ठे
पण तेनी साथे वियोगपण तैयार थई रहे ठे, प्रीती जली ठे पण तेनी साथे अग्रि
ति पण उपजे ठे, आदारादिक गुणमां गर्व अहंकार वसे ठे, राज सेवा सारी ठे, पण
तेमा दीन पण वसे ठे, अने बीजी जेटली जगतवासी जीवोनी रीत सारी जाणी
ए ठे, तेतो सर्व अंतर गर्जित अशाता सहित ठे तेथी एकली उदासीनताज शा
तानी साहेली ठे. माटे समरस जावज श्रेष्ठ ठे ॥ २८ ॥ जे वंचे ठेकाणे चढी
ने पठी नीचे पडबु थाय, ते उतग ठेकाणु न कहेवाय पण ते ठेकाणु कुवा जेडु
कहेवाय, तेम जे सुखना थदर ड ख वसे ठे ते सुख मण ड खरूप कहेवाय ठे ॥ २९ ॥
केमके सुख सपदा विलसे ठे पण पठी तेना नाशथी ड ख थाय ठे जेम तृणोवाली ध
रती अग्रिथी वली जाय ठे पण तृणविनानी धरती कोई रीते वलती नथी, ए दृष्टा
ते जाणी लेबु ॥ ३० ॥ एरीते गुरु उपदेश सुचनी कामात्र सपूर्ण थयु, सदगुरु जे ठे
ते जिनधर्मेने प्रगट रूप शब्दमाज कहे ठे. एटले वचनमा बखाणे ठे. ते जिन धर्मेने
सांजली विचक्षण पुरुष होय ते सर्दहे ठे, अने मूर्ख होय ते तेनो मर्म जाणे नही ३१
हवे कोईकने उपदेशनी रुचि ठे, अने कोईकने नथी तेतुं स्वरूप कहे ठे. —

अथ उपदेश रुचि अरुचि कथन —

सवैया तेइसा — जेसे काहु नगरके वासी द्वे पुरुष जूले, तामें एक नर सुष्ट ए

क डुष्ट उरको; दोउ फिरे पुरके समीप परे कुवटमें, काहू और पंथिककों पूठे पंथ पुरको; सोतो कहे तुम्हारो नगर हे तुमारे ढिग, मारग दिखावे समुजावे खोजपुर को; एते पर सुष्ट पहिचाने पै न माने डुष्ट, हिरदे प्रवान तेसे उपदेश गुरुको ॥ ३१ ॥
 सवैया इकतीसा:- जेसे काहू जंगलमें पावसको समो पाई अपने सुजाई महा मेघ बरषतु हे; आमल कपाय कटु तीषन मधूर पार, तेसो रस वाढे जहां जेसो दरषतु है; तेसो ज्ञानवंत नर ज्ञानको बखान करे, रसको उमाहो है न काहू परषतु है; वहे धुनि सुनि कोउ गहै कोउ रहै सोई, काहूकों विषाद होई कोउ हरषतु है ॥ ३२ ॥ दोहरा:- गुरु उपदेश कहा करे, डुराराधि संसार; वसे सदा जाके उदर, जीव पंच परकार ॥ ३४ ॥

अर्थ:- जेम कोई नगरना वासी वे पुरुष नगरमांथी निकलीने दिशा चूली गया, ते वे पुरुषमां एक तो सुष्ट के० हैयाना सरल स्वभावनो हतो, अने एक हैयानो डुष्ट हतो, पढी ते बने पुरुष नगरनी समीपज फरवा लाग्या पढी कोई बीजा वाटमार्गने नगरनो मारग पूठवा लाग्या, ल्यारे ते कहेवा लागो जे तमारुं गाम तो तमारी समीप ठे, एम कही ते बेनेने मारग देखावे, अने रुडी रीते पुर के० नगरने खोज करी समजावे, पग बतावे तेमां जे सरल हैयानो ठे, तेतो साचुं माने, पण डुष्ट हैयानो ठे ते माने नही, तेम गुरुनो उपदेश ठे तेपण पुरुषना हैया प्रमाणे ठे ॥ ३३ ॥ जेम कोई अरण्यामां वरसाद पोतानो समय पामीने स्वभावथी महा मेघ वरषे ठे. ल्यारे आंबली प्रमुख खाटा रसवाला तथा बावल प्रमुख कसा एल रसवाला, अने लिंबडा प्रमुख कडवा रसवाला, जाल प्रमुख नीब रसवाला, जेठी मध प्रमुख मधुर रसवाला, अने लोण प्रमुख द्वार रस-वालां जाडोमां तेउ ना गुण प्रमाणे रस वृद्धि आय ठे, तेम ज्ञानी आचार्य प्रमुख पोताना वचन वर्गणा वचन योगे खिरे के० प्रकाशे ठे, ते ज्ञाननुं बखाण करतां पोताना अनुज व रसमां उमग अई रह्या ठे, पण ते बखते कोई योग्य अयोग्य श्रोतानी परिह्वा करता नथी, पढी ते श्रोता पुरुषोमां ते ज्ञाननी ध्वनि सांजलीने कोई तेनी वाणीने ग्रहे ठे, कोई सुई रहेवे, निडा करे ठे, कोई मिथ्यादृष्टिने विषादपण आय ठे, अने कोई सम्यक् दृष्टि ठे ते हर्ष पण पामे ठे ॥ ३३ ॥ माटे गुरुनो उपदेश सुं करे आ संसारी लोक डुराराध्य ठे, समजाववा कठण ठे, जे संसारना उदरमां पांच प्रकारनी श्रद्धावाला जीवो ठे, ते सदा वसीज रह्या ठे ॥ ३४ ॥

हवे पाच प्रकारना जीवनां नाम कहे ठे - अथ पंच प्रकार यथा -
बोहरा - मूषा प्रष्ट चुंघा चतुर, सुंघा रोचक सुद्ध, उंघा डरबुद्धी विकल, पूंघा
घोर अडुद्ध ॥ ३५ ॥

अर्थ - एक तो मुंघा तेतो प्रष्ट स्वामी ठे, बीजा चुंघा के० चतुर ठे, त्रीजा सुं
घा के० रुचिवत ठे, चौथो उंघाके० डट डरबुद्धि ठे, अने विकल ठे पाचमा पूंघा
के० घोर कुबुद्धि ठे ॥ ३५ ॥

हवे मूषानु लक्षण कहे ठे - अथ मूषा यथा -

बोहरा - जाकी परम दशाविषे, करम कलंक न होइ, मूषा अगम अगाध पद,
वचन अगोचर सोइ ॥ ३६ ॥

अर्थ - जेनी उत्कृष्ट दशा वर्णवेली ठे, जेमा कोई कर्मरूप कजंक देखाय नही,
एवो जे अगम तथा अगाध पद ठे एटले सिद्ध पद ठे जे वचननो विषय थई
शके नही तेने मूषा कहिये ॥ ३६ ॥

हवे चुषानु लक्षण कहे ठे - अथ चुषा यथा -

बोहरा - जे उदास न्है जगतसों, गहे परम रस पेमें, सो चुषा गुरुके वचन,
चूषे बालक जेम. ॥ ३७ ॥

अर्थ - जे जीव जगतथी उदासी थई रहे ठे, अने जे परम दशामां रही तेना
प्रेम सवादने ग्रहे ठे. एटले उत्कृष्ट दशा नावे ठे, तेतो गुरुना वचनने बालकनी
परे चुषे ठे अने पुष्ट थाय ठे, ते चुषा कहेवायठे. ॥ ३७ ॥

हवे सुषानु लक्षण कहे ठे - अथ सुषा यथा -

बोहरा - जो सु वचन रुचितो सुन, हिए डटता नाहि, परमारथ समुजं नही,
सो सुषा जगमाहि ॥ ३८ ॥

अर्थ - जे रुचियें करी आगमना अग जे सु वचन तेने सांजले ठे. जेना हृदयमां
डटता नथी, पण सूक्ष्म तत्वने समजे नही तेने जगतमां सुषा पुरुष कहीये ॥ ३८ ॥

हवे उषानु लक्षण कहे ठे - अथ उषा यथा -

बोहरा - जाको विकथा हित जगे, आगम अग अनिए, सो उषा रिपई विक
ल, डट रिष्ट पापिए ॥ ३९ ॥

अर्थ - जेने त्रिकपानां वचन हितकारी लागे ठे, अने आगम अग अनिए लागे
ठे. तेतो विकल विषयी जीव उषा कहेवाय, बोधवत रोसवत पापकर्मा थई रहेठे.

હવે ધૂંધાનું લક્ષણ કહેઠે.— અથ ધૂંધા યથા:—

દોહરા:— જાકે શ્રવન વચન નહી, નહિ મન સુરતિ વિરામ; જડતા સો જડ વત જયો, ધૂંધા તાકો નામ. ॥ ૪૦ ॥ ચોપાઈ:— મૂંધા સિદ્ધ કહે સબ કોઠ; સુંધા ઝંધા મૂર્ખ દોઝ; ધૂંધા ઘોર વિકલ સંસારી; ચુંધા જીવ મોપ અધિકારી. ॥ ૪૧ ॥ દોહરા:— ચૂંધા સાધક મોપકો, કરે દોષ દુઃખ નાશ; જહે પોષ સંતોષ સો, વર નો જલન તાસ. ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:— જેને વચન નથી એટલે એકેન્દ્રિય છે અને જેને શ્રવણ નથી એટલે બેરિન્દ્રિય તેરિન્દ્રિય, ચોરિન્દ્રિય છે. અને જેને મનની સુરતા નથી એટલે અસંજી છે, વલી જે વિરામ કે ૦ વિરતી નથી. અજ્ઞાનરૂપ જડતાથી જડરૂપ થઈ રહ્યા છે. તેને ધૂંધા કહીએ. ॥ ૪૦ ॥ ડુંધા પુરુષને તો સદુ કોઈ સિદ્ધ કહે છે, સૂંધા અને ઝંધા એ બંને મૂર્ખ છે, અને ધૂંધા હોય તેતો અઘોર અંધારામાં વિકલ સંસારી જીવ છે. અને ચુંધા જીવ છે તેતો મોહના અધિકારી હોય, અને મોહના વાંઠક હોય ॥ ૪૧ ॥ ચૂંધો છે તેતો મોહનો સાધક છે, દોષ અને દુઃખનો નાશ કરે છે, અને સંતોષથી પુટ તા પામે છે, તેનું લક્ષણ વરણું હું. ॥ ૪૨ ॥

હવે મોહ સાધનનું ઉદાહરણ કહેઠે:— અથ સાધક લક્ષણ:—

દોહરા:— રૂપા પ્રસમ સંવેગ દમ, અસ્તિ નાવ વૈરાગ; એ જલન જાકે હિયે, સપ્ત વ્યસનકો ત્યાગ. ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:— રૂપા જે દયા, તથા જે કપાયના ઉદયનું દબાવવું તે, પ્રસમ અને સંવેગ તે મોહના અનિલાષનું પદ કે ૦ સ્થાનક છે, તથા દમ તે ઇન્દ્રિયદમન, આસ્તિ એટલે જિનોક્ત વચન ઉપર શ્રદ્ધા, એહવો વૈરાગીનાવ છે. એટલા લક્ષણ જેના હૃદયમાં રહે છે. અને સાત વ્યસનનું ત્યાગ કરે તેજ સાધક હોય. ॥ ૪૩ ॥

હવે સાતે વ્યવસનના નામ કહેઠે:— અથ સપ્ત વ્યસન નામ:—

ચોપાઈ:— જૂવા આમિષ મદિરા દારી; આપેટક ચોરી પરનારી; એ સાત વ્યસન દુઃખ દાર્ઝ; ડુરિત મૂલ ડુર્ગતિકે નાર્ઝ. ॥ ૪૪ ॥ દોહરા:— દર્વિત એ સાતો વ્યસન, ડુરા ચાર દુઃખ ધામ; નાવિત અંતર કલપના, મૃષા મોહ પરિનામ. ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:— જુગાર ૧, માંસ જહ્વણ ૨, મદિરાપાન ૩, વેશ્યા ગમન ૪ આપેટક કે ૦ શિકાર खेलવો ૫, ચોરી કરવી ૬, પરસ્ત્રી ગમન ૭, એ સાત વ્યસન કહેવાય છે, તે સંસારમાં દુઃખદાર્ઝ છે. પાપના મૂલ છે અને ડુર્ગતિનાં નાર્ઝ છે. ॥ ૪૪ ॥ એ જે ક્રિયારૂપ સાતે વ્યસન છે તે દ્વ્યરૂપ છે. એ દુષ્ટ આચારરૂપ દુઃખ ધામ

के० ड खलुं घरटे अने जेना अंतरमा वृथा के० जूग मोह परिणामनी कल्पना
के० विचारणा ध्यावना थाय ठे. ते जावित व्यसन कह्यो ॥४५॥

सर्वथा इकतीता - अशुचमे हारि शुच जीति यहें दूत कर्म देहकी मगनताई
यहे मास नपिवो, मोहकी गहजसों अजाने यहें सुरापान, कुमतिकी रीति गनिका
को रस, चाखिवो, निरदे व्हे प्राण घात करिवो यहें सिकार, परनारी सग परबु
द्धिको परपिवो, प्यारसों पराई सोंज, गहीवेकी चाह चोरी, एई सातों व्यसन वि
मरि ब्रह्म लखिवो ॥ ४६ ॥

अर्थ - अशुच कर्मना उदयथी हार मानिये अने शुच कर्मना उदयथी जीत
मानिये तेतो जुगार खेलवो ठे, देह उपर मगनता रहे तेतो मास नक्षण जाण
वो, मोह कर्मथी मूर्खित थई रह्याथी अजाण थई रह्यो होय तेज सुरापान
व्यसन ठे, कुबुद्धिनी रीते चालबु तेतो वेश्याना रतनु चाखबु ठे, निर्दय परिणा
म राखीने प्राणघात करवो, तेज शिकार खेलवो ठे पररूप जे पुत्रजादिक तेनी
बुद्धिने परखवी तेतो परनारी सेवा व्यसन ठे, पारकी सोंज सामग्री उपर प्री
त राखीने प्यार मेलववानो चाह राखे तेज चोरी ठे, ए जावित सात व्यसन
तु विदारण करवाथी ब्रह्म लख्यो जाय ठे ॥ ४६ ॥

हवे मोहना साधकनी व्यवस्था कह्यो - अथ साधक व्यवस्था -
बोहरा - वितन जाव जामे नही, पोरुप अगम अपार, किये प्रगट घट सिधु
मधि, चौदह रतन उदार ॥ ४७ ॥

अर्थ - जेना चित्तमा व्यसनजाव पामिए नही, अने अगम अपार पुरुषातन
पामिए, तेणे घटरूप समुद्र मथन करीने उदार के० असुख चौदे रत्न प्रगट कीयां ४७
हवे जावित चौद रतनु वर्णन करेठे - अथ जावित चौद रतनको वरनन -
सर्वथा इकतीता - लज्मी, सुबुद्धि, अनूतति, कवस्तुनमनि, वंराग कलपवृद्ध,
संत सुवचन है, ऐरावत उधिम प्रतीतिरजा, उदैविष कामधेनु निर्जरा सुधा प्रमो
द घन है, ध्यान चाप प्रेमरीति मदिरा विवेक वैद्य शुद्धनाव चंद्रमा सुरगरूप मन है,
चौदह रतन ए प्रगट होइ जहा तहा, ज्ञानके उदोत घट सिधुको मथन है ॥ ४७ ॥
बोहरा - किए अवस्थामें प्रगट, चौदह रतन रसाल, कबु त्यागे कबु समर्थ, विधि
निपेथको चाज ॥ ४८ ॥

अर्थ - सुबुद्धि अपनी तेतो लक्ष्मी अपनी १, आत्मानो अनुभव उपनु तेतो

કૌસ્તુભમણિ ઉપનું ૧, વૈરાગ્ય ઉપજ્યો તેતો કલ્પવૃક્ષ ઝગ્યું ૨, જાણા સુમતિ ઉપ
જી તેતો સંઘ ઉપજ્યો ૪, ઝડમ ઉપજ્યો તેતો ઐરાવત હાથી ઉપજ્યો ૫, પ્રતીત
ઉપજી તેતો રંજા ઉપજી ૬, કર્મનો ઝડય તેતો વિષય ઉપજ્યું ૭, કર્મ નિર્જરા થઈ
તેતો કામધેનું ઉપજી. ૮, આનંદ ઉપજ્યો તેતો અમૃતધન ઉપજ્યું. ૯, ધ્યાન ઉપજ્યું
તેતો ચાપ કેળ સારંગ ધનુષ ઉપજ્યું. ૧૦, પ્રેમરીત કેળ પ્રેમની જય ઉપની તેતો
મદીરા ઉપની. ૧૧, વિવેક ઉપનો તેતો ધનવંતરિ વૈદ્ય ઉપનું. ૧૨, શુંઠનાવ ઉપ
નો તેતો ચંડમાં ઉપનું. ૧૩, મન શુંઠ થયું તેતો સાત મુખો અશ્વ ઉપનું. ૧૪, એવ
ઝડ રત્નતો ત્યાં પ્રગટ થાય છે જ્યાં જ્ઞાનનો ઝડય થવાથી પોતાના જ્ઞાનરૂપ ઘટ
સમુંડનું મંથન થાય છે તિહાં ઉપજે છે એમ જાણવું ॥ ૪૮ ॥ સાધની અવસ્થામાં
એ ચૌદે રત્ન રસાલ હતાં તે પ્રગટ કીધા, એ ચૌદ રત્નમાં વિધિ નિષેધની ચાલમાં
ઘટલે હેય, ઉપાદેયની ચાલમાં કંઈક ત્યાગે છે અને કંઈક સંગ્રહ કરે છે ॥ ૪૯ ॥
હવે જાણિત ચંડ રત્ન તેમાં આઠ રત્ન ત્યાગવા યોગ્ય છે અને ઠ રત્ન ગ્રહણ કર
વા યોગ્ય છે તે કહે છે:— અથ અષ્ટ રતનષ્ટ ઉપાદેય કથન:—

દોહરા:— રમા, સંપ વિષ ધનુ સુરા, વેદ ધેનું હય હેય, નતિ રંજા ગજ કલ્પત
રુ, સુધા સોમ આદેય ॥ ૫૦ ॥ હહ વિધિજો પરનાવ વિષ, વમે રમે નિજરૂપ, સો
સાધક શિવપંથકો, ચિદવિવેક ચિહ્ન, ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:— રમાકેળ લક્ષ્મી તેતો સુબુદ્ધિ ૧ સુવચનશંષ ૨, ઝડય વિષય, ૩ ધ્યાન
ધનુષ, ૪ પ્રેમ રીત મદીરા, ૫ વિવેક વૈદ્ય ૬ નિર્જરા કામ ધેનું, ૭ મન શુંઠ તે
ઘોડો, ૮ એ આઠ અધિર છે તેમાટે ઠાંમવા યોગ્ય છે અને અનુચવ મણિ, ૧ પ્રતિ
તિ રંજા, ૨ ઝડમહાથી, ૩ વૈરાગ્ય કલ્પવૃક્ષ, ૪ આનંદ સુધા, ૫ શુંઠ નાવ ચં
ડમાં, ૬ એ ઠ રત્ન ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. ॥ ૫૦ ॥ આ રીતિથી પરરૂપ જે ક
ર્માદિક નાવ છે. તેજ વિષ થયું. તેનો જે વમન કરે છે. અને પોતાના સ્વરૂપમાં
રમે છે. તેજ પુરુષ મોહ મર્ગનો સાધક જાણીયે જે જ્ઞાન નાવનો જાણનાર અને
જ્ઞાન સ્વરૂપી તેજ સાધક કહીએ ॥ ૫૧ ॥

હવે મોહપદના સાધકની અવસ્થા કહે છે:— અથ સાધક અવસ્થા કથન:—

કવિત્ત ટંદ:— જ્ઞાનદૃષ્ટિ જિન્હકે ઘટ અંતર નિરખેદરવ સુગુન પરજાઈ, જિન્હકે સ
હજરૂપ દિન દિન પ્રતિ, સ્યાદવાદ સાધન અધિકાઈ, જે કેવલ પ્રતીત મારગ મુષવિતે
ચરન રાખે ઠહરાઈ, તે પ્રવિણ કરિબિન મોહ મલ અવિચલ દોઈ પરમપદ પાઈ ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— જેને ઘટ અંતરમાં જ્ઞાનની દૃષ્ટિ જાગી તેથી ઇચ્છને દેખે જાણે તે ઇ

व्यना गुण जाणो गुणना पर्याय जाणो अने जेने सहज रूपेज एटले जवतव्यताना प रिपाकधी दिन दिन प्रत्ये स्या द्वादशुं साधन अधिक थई रह्यो ठे अने जे केवलीना कहे ला मारगने सन्मुख थई रहे एज चित राखे अने एज मारगविषे चरण ठरावी राखे, ते प्रवीण पुरुष मोहरूप मलने क्षीण करी परम पद पामी अविचल थायते ॥ ५१ ॥

हवे सम्यक् दृष्टिनी व्यवस्था अने मिथ्यात्व दृष्टिनी व्यवस्था कहेते. —

अथ सम्यक् दृष्टि मिथ्या दृष्टि व्यवस्था --

सवैया इकतीसा — चाकसो फिरत जाको सत्तार निकट आयो, पायो जिनि सम्यक मिथ्यात नाश करिके, निरडुंद मनसा सुजूमि साधि लीनी जिनि, कीनी मोप कारन अवस्था ध्यान धरिके, सोई शुद्ध अनुजौ अन्यासी अविनाशी ययो, गयो ताको करम जरम रोग गरिके; मिथ्यामति आपनो सरूप न पिढाने तामे, मोले जग जालमें अनत काल जरिके ॥ ५३ ॥

अर्थ — जेम रात्रिनेविषे चकवो फिरतो फरतो रहे ठे, तेम सत्तारमा फिरता फिरता जेनो अंत निकट आव्यो, सम्यक पाम्यो, मिथ्यात्वनो नाश करीने राग दे पादिक रहित एवी मनसारूप जली जूमिका जेणे साधि लीधी, अने ध्यान धरिने पोतानी अवस्था मोक्षपदना कारणरूपी कीधी, तेज सम्यक दृष्टि शुद्ध अनुभवनो अन्यासी थयो, एम कर्म रोगने गमावीने अविनासी थयो एटले जन्म मरण टव्यो सिद्ध थयो, एवी सम्यक दृष्टि पाम्याविना मिथ्याती पोतातु सरूप ओलखे नही तेथी अनतकाल जरिके के० लगी जगतनी जालमा मोले ॥ ५३ ॥

हवे जे आत्मानो अनुभव पाम्यो तेनो विलास कहेते — अथ अनुभव विलास —

सवैया इकतीसा — जे जीव द्रवरूप तथा परजायरूप, दोव नै प्रवान वस्तु सुद्धता गहत है, जे अशुद्धजावनिके त्यागी नए सरवथा विपेतों विमुप व्है वि रागता चहत है, जो द्राहजनाव त्यागनाव डूहू जावनिको, अनुजौ अन्या सविषे एकता कहत है, तेई ज्ञान क्रियाके आराधक सहज मोप, मारगके सा धक अबाधक महत है. ॥ ५४ ॥

अर्थ — जे कोई जीव इव्यार्थिक अने पर्यायार्थिक ए वे नय प्रमाण करीने वस्तुनी शुद्धताने ग्रहेते, जे जीव राग द्वेष मोहथी आत्मामा जे अशुद्ध जाव ठे तेना सर्वथा त्यागी थया ठे, तेथी पाच इन्द्रियोना निपयथी विमुख थईने वैरागतामा वर्त्तवा लागेते, अने जे जावित चौदे रत्नमा व जाव रत्न ग्रहण करवा योग्य ठे अने आठ जाव रत्न त्यागवा योग्य ठे, एटले आठ हेयने ठ उपादेश ठे, ते अ

नुजवना अन्त्यासविषे बंने जावनी एकता करेवे, एटले जे इव्यमां दृष्टि रहे अने पर्यायमां दृष्टी न रहे, तेने एकता कहेवे. ते जीव ज्ञान क्रिया जे मोक्ष मार्गनुं कारण कह्युं ठे तेना आराधक यथा. अने सहजरूपमां मोक्ष मार्गना साधक यथा; फरी तेने कर्म बाधा न होय, तेथी अबाधक यथा महिमावंत यथा पुजनीक यथा. ७४ हवे जे ज्ञान अने क्रियाने चिन्नजावे माने ठे तेने एनी एकता कही देखाडे ठे:-

अथ ज्ञान क्रिया एकता कथनः--

दोहरा:-विनसि अनादि अशुद्धता, होइ शुद्धता पोष; ता परनतिकों बुध कहे, ज्ञान क्रियासों मोष. ॥ ५५ ॥

अर्थ:- अनादि कालनी जे अशुद्धता ठे तेनुं जिहां विनाश आयठे त्यां शुद्ध तांनुं पोषण आयठे. एवी जे आत्मानी परिणति आय तेज ज्ञाननी क्रिया कहे वायठे तेने बुधकेण पंडित पुरुष एवुं कहेवे के ए ज्ञान क्रियाथी मोक्ष आय, आं ही ज्ञान तथा क्रियानी जे डुविधा लखेवे ते शब्दनयथी जाएवी. ॥ ५५ ॥

हवे ज्ञाननी व्यवहार नयथी आपना देखाडे ठे:- अथ ज्ञान इव्य स्थापना:

दोहरा:- जगी शुद्ध समकित कला, वगी मोषमग जोइ; वहे करम चूरन करै, क्रम क्रम पूरन होइ ॥ ५६ ॥ जाके घट ऐसी दशा, साधक ताको नाम; जेसे दीपक जो धरे, सो उजियारो धाम. ॥ ५७ ॥

अर्थ:- जेणे शुद्ध समकेतनी कला जाणी अने जे कला मोक्षना मुख मां जावा लागी. ते पुरुष कर्मने चूरण करीने क्रमं क्रमं पूरण आय ॥ ५६ ॥ जेना घटमां एवी दशा थई रही ठे. ते पुरुषनुं साधक नाम केहेवाय जेम दीवानुं अजवालुं थएथी घरमां पण अजवालुं आय, तेम ज्ञानक्रिया तो मोक्ष साधक ठे, पण ज्ञानक्रियाने धरतां पुरुष पण साधक आय ॥ ५७ ॥

हवे ज्ञाननुं फल कहेवे:- अथ ज्ञानकला वर्नन:-

सवैया इक्कीसा:- जाके घट अंतर मिथ्यात अंधकार गयो, नयो परगास सुं शुद्ध समकित ज्ञानको; जाकी मोक्ष निडा घटी ममता पलक फटी, जान्यो जिन मरम अवाची जगवानको; जाको ज्ञान तेज बग्यो उद्विम उदार जग्यो, लग्यो सुप पोष समरस सुधा पानको; ताही सु विचक्षण को संसार निकट आयो, पायो तिनि मारग सुगम निरवानको ॥ ५८ ॥ जाके हिरदेमें स्यादवाद साधना करत, शुद्ध आत्माको अनुजौ प्रगट नयो हे; जाकों संकलप विकलपके विकार मिटि, सदा काल एकी जाव रस परिनयो है; जिनि बंध विधि परिहार मोष अंगी

कार, ऐसो सुविचार पठ सोउ ठामि ब्यो है, जाकी ज्ञानमहिमा उद्योत दिनदिन प्रति, सोइ नवसागर उलंघि पार गयो है ॥ ५९ ॥

अर्थ - जेना घटमा अनादिकालनो मिथ्यात अंधकार हतो ते गयो, अने शुद्ध सम्यक् रूप सूर्यनो प्रकाश थयो राग द्वेष मोह निद्रा जेनी घटी गई, ममता रूप पलक लागी हती ते फिटि गई तेथी जिन अवाची जगवाननो एटले सिद्ध स्वरूपनो मर्म पाम्यो, जेनुं ज्ञान तेज वष्यु एटले प्रकाश थयु प्रधान उद्यम जाग्यो अने उपशम रस रूप अमृत पानना सुखनो पोष थयो, ते सु विचक्षण पुरुषने संसार निकट आय्यो तेणे तो सुगम वातमा मुक्तिनो मारग पाम्यो ॥ ५८ ॥

जेना हृदयमा म्यादाद स्वरूपनी साधनाथी शुद्ध आत्मानो अनुनव प्रगट थयो अने जेने संकटप विकटपनो विकार बहु जातनो हतो ते मटीने सदा कालमां एक चेतना रस जे एकी जावपणुं ठे ते पणो परिणम्यो, तेणे करीने बंध विधिनो परिहार जे संवरनु धरवो ते थयुठे अने निस्पृह दशाथी मोहूनो जे अगीकार तेना विचारनो पक्ष धार्यो ठे ते पक्ष ठामि दीधोठे, जेना ज्ञाननो महिमा दिन दिन प्रते उद्योत थयोठे तेज जीव नव समुद्र चतुरीने पार पदोच्यो एम जाणवु ॥ ५९ ॥ हवे अनुनवीनी व्यवस्था तेज उपावेय ठे ते कहे ठे - अथ अनुनो व्यवस्था कथन

सवैया इकतीसा - अस्तिरूप नासति अनेक एक थिररूप, अथिर इत्यादि नानारूप जीव कहिये, कीसे एक नैकी प्रतिकूनी अपर दूजी नैकों नै दिपाइ वाद विवादमें रहिये, थिरता न होइ विकलपकी तरगनिमें, चंचलता बढे अनुजो दशा न लहिये, तातें जीव अचल अबाधित अपम एक, ऐसो पद साधिके समाधि सुख गहिये ॥ ६० ॥

अर्थ - कोई नयथी अस्तिरूप ठे, कोई नयथी नास्तिरूप ठे कोई नयथी अनेक कोई नयथी एक, कोई नयथी स्थिररूप कोई नयथी अस्थिररूप, इत्यादि नाना प्रकार स्वरूपथी जीव कह्यो अही एक नय जे स्वरूप सावे ठे, त्या ते नयनो प्रतिपक्षी के० उलटी रीते बीजो नय देखाय ठे, तेतो पेला नयथी विपरीतपणुं साधे ठे, तेथी जो एकांतनयपणुज ग्रहीए अने ते उपर बीजो नय नदेखामीये तो वादविवाद रई जाय तेथी नय नेद करणीथी कुविकटपना तरग उठेते तरगथी चे तन स्थिर न थाय, अने चंचलतापणु वधे तेथी अनुनव दशाग्रही न जाय माटे नय पक्ष तजीने अनुनव अज्यासने कारणे जीव इव्य अचल ठे. अबाधित ठे, अग्रम ठे, एक ठे एवा स्वरूपनो स्थानक साधिने समाधि सुख ग्रहण करिये ॥ ६० ॥

हवे इव्य क्षेत्र काल नावे करीने आत्मानुं अखंमितपणुं कहे ठे:-

अथ इव्य क्षेत्र काल नाव कथन:-

सवैया इकतीसा:-जेसे एक पाको आंबफल ताके चारि अंस, रसजाली गुठली ठीलक जब मानियें; यों तो न बनें पें एसें बने जेसें दहेफल रूपरस गंध फास अपंम प्रवानिये; तेसें एक जीवकों दरव पेत्र कालनाव, अंस जेद करि निन्न निन्न न वषानि ये; दर्व रूप पेत्ररूप कालरूप नावरूप, चारों रूप अलख अखंम सत्ता मानिये॥६१॥

अर्थ:- शिष्य कहेठे. हे स्वामी इव्य क्षेत्र काल नावरूप वस्तुना चार अंशत मे कहो ठो, त्यां एवुं दृष्टांत आपवुं के, एक आंबफल ठे तेना रस, जाली एट ले रेसो गोठली अने ठाल ए चार अंस ठे, तेमज वस्तुना इव्य क्षेत्र काल नाव ए अंश होय के न होय, हवे गुरु कहे ठे. हे शिष्य आहीं तुं अंशके ० खंम समज्यो ते थी ए दृष्टांत दीधुं. तेतो बने नहीं पण आंही अखंमपणामां चार अंस लाववा तेनुं दृष्टांत ए ठे. के तेज आंबफल ठे तेमां रूप, रस, गंध ने स्पर्श ए चारे अखंमपणे प्रमाण करिए ए चार रस ठे, तेम एक जीवनुं इव्य क्षेत्र काल नावरूप अंस जेद करीने रस जाली गोठलीने ठाल ए खंम खंम वखाणीये नहीं. आंही जे सा थ्यरूप आत्म सत्ता ठे ते इव्यथी अखंमितपणे, आत्मा इव्यरूप ठे. अने क्षेत्रथी अखंमपणे असंख्यात प्रदेशावगाहपणे ठे, कालथी अखंम त्रिकाल वर्तिठे ना वथी अखंम ज्ञायक नावपणे ठे; एम जीवना चार अंश अखंमपणे मानीये॥६१॥

हवे साध्यपदमां ज्ञान ज्ञेयनुं विशेष पणुं अने अविशेष पणुं कहेठे:-

अथ ज्ञान ज्ञेय विशेष कथन:-

सवैया इकतीसा:-कोउ ज्ञान वान कहे ज्ञान तो हमारो रूप, ज्ञेय षटदर्व सो हमारो रूप नांही हे; एक नै प्रवान एसें दूजी अब कहीं जेसें, सरस्वती अक्षर अरथ एक ठांही है; तेसे ज्ञाता मेरो नाम ज्ञान चेतना विराम, ज्ञेयरूप सकति अनंत मुज पाही है; ताकारण वचनके जेद जेद कहीं कोउ, ज्ञाता ज्ञान ज्ञेयको विजास सत्ता मांही हे ॥ ६२ ॥ चोपाई:-स्वपर प्रकाशक सकति हमारी; तार्थे वचन जेद त्रम नारी; ज्ञेय दसा द्विविधा परगासी; निज रूपा पररूपा नासी, ॥ ६३ ॥ दोहरा:- निजरूपा आत्म सकति, पररूपा परवस्त, जिनि लिख लीनो पेच यह, तिनि लिख लियो समस्त ॥ ६४ ॥

अर्थ:- कोई ज्ञानवंत प्राणी पोताना अनुभव प्रमाणथी एम कहेठे के जे ज्ञान ठे तेतो अमारुं रूप ठे. अने जे षट इव्य ज्ञेयठे तेतो अमारुं रूप नथी तेथी

ज्ञान अने ज्ञेय विज्ञेय पणामा ठे गुरु कहे ठे, एतो एकज नय प्रमाण ठे. ह वे बीजा नयथी जेम अविज्ञेय पणु थाय ठे तेम कहु बु जेम सरस्वती के० विद्यारूप अर्थ ठे तेम अहुर के० विद्यारूप अर्थ एको रहे, तेम ज्ञाता ते तो माहारु नाम थयु अने जे ज्ञान ठे तेतो चेतनानो विराम के० प्रकार ठे. अने जे ज्ञान ज्ञेय पणे परिणम्यो ठे. ते तो ज्ञेयरूप शक्ति ठे एवी अतत शक्ति माहारीज पासे ठे. ते कारणथी वचन जेद करीने ज्ञान अने ज्ञेयनो जेद कोई नजे कहु पण बीजो नय देखवाथी ज्ञाननो ने ज्ञेयनो विलास आत्म सत्तामाज ठे तेथी अविज्ञेय पणु ठे ॥ ६१ ॥ जेथी हमारी शक्ति एवी ठे जे पोतानो प्रकाश करे अने परनो पण प्रकाश करे तेथी स्व पर प्रकाशक ठे, तेथी ज्ञान अने ज्ञेय ए वचन जे दे जे जेद ठे, तेज जारी भ्रम उपजावेठे पण वस्तु एक ठे. ज्ञेय के० जे जाणवा यो ग्य तेतो दशा वे प्रकारे करीने कही एक तो निजरूपा बीजी पररूपा कही ठे ॥ ६३ ॥ आही जे निजरूप ज्ञेय दशा कहीए ते तो स्वरूप प्रकाशक आत्म शक्ति ठे, अने जे बीजी पररूप ज्ञेय दशा ते परवस्तु ठे जेणे एवातनो पेच जाणु तेणे तो समस्त जाणु ॥ ६४ ॥ हवे एज पेच स्यादादमा जोडए ते स्यादादरूप वस्तु वर्णन करेठे -

अथ स्यादाद रूप वस्तु वर्णन

सवैया इकतीता -- करम अवस्थामें अशुद्धसो विलोकिपत, करम कजंकसों र हित शुद्ध अंग हे, उजे नै प्रवान समकाल सुहासुद्धरूप, एसो परजाइ धारी जीव नाना रंग हे, एकही समेमें त्रिधारूप पें तथापि याकी, अखणित चेतना सकति सरवंग हे, यह स्यादाद याको जेद स्यादादी जार्न, भूरूप न माने जाको हियो दृग जग हे ॥ ६५ ॥ निहचे दरव डिष्टि दीजें तव एकरूप, गुन परनति जेद नाय सों बहुत हे, अक्षय प्रवेश सयुगत सत्ता परवान, ज्ञानकी प्रजासों लोकांलोकमां न छुन हे, पग्जे तरंगनिके अंग विनचयुर हे, चेतना सकति सो अखणित अचुत हे, सोहे जीव जगति प्रिनायक जगत साग, जाकी मांज महिमा थपार अदक्षत हे, ॥ ६६ ॥ प्रिनाय सकति परिनतिसों प्रिऊज दीये, सुद्ध चेतना प्रिचारतें सद्गज सत हे, करम नयोग नों कहावे गतिको निवासी निहचे सरूप सदा मुक्त महत हे, ज्ञायक सुनाय धरे लोकांजोक परगासी सत्ता परवान सत्ता परगास वत हे, सोहे जीव जानत जहां न कोनुको महान जाके कीरति कहान अनादि अनंत हे ॥ ६७ ॥

अर्थ - कार्मेण शरीर सहित आत्मानो कर्म अवस्थामां दृष्टि दर्शए तो आत्माने अशुद्ध देखीए ठीण अने कर्म कजक रहित केवल आत्मांमांज दृष्टि द

इए तो जो शुद्ध अंग ठे. अने ए बेचनय समकालेज प्रमाण करीए तो शुद्धाशुद्धरूप कह्युं जाय. एमां पर्यायनी धारार्यें करीने जीवना विचित्र प्रकार ठे. शुद्ध अशुद्ध अने शुद्धाशुद्ध ए त्रणरूप आत्माना एकज समे पामीए, यद्यपि एम ठे तथा पि त्रणेरूपमां आत्माना अखंमित चेतना शक्ति सर्व अंगमां जरि रहि ठे, तेज स्यादाद कह्यो, तेनो जेद जे स्यादादी होय, तेज जाणे पण जेनुं हश्युं दृगचंग के० सम्यक दृष्टि रहित ठे. ते मूर्ख एनो जेद न जाणे. ॥ ६५ ॥ निश्चयनयथी इव्य उपर दृष्टी आपियें तो आत्म इव्य एकरूप ठे अने ए आत्म इव्यना गुण परिणतिरूप जेद नावथी जोइयें तो आत्मा बहुरूपे ठे अने आत्माना सत्ता अ संख्यात आकाश प्रदेश संयुक्त ठे, अने ते सत्ताने प्रमाण आत्मा कह्यो जायठे. अने ज्ञाननी प्रज्ञा विचारीएतो लोकालोक प्रमाण क्षेत्रथी संयुक्त आत्मा कह्यो जायठे, तथा कृणकृणमां पर्याय रूप तरंगना अंग विचारीएतो जीव कृणचंगुरज कहेवाय ठे, अने तेने चेतना शक्तिथी विचारीए तो सदा सर्वदा अखंमज कहेवाय, अने अच्युत कहेवाय ठे. तेज जीव जगतनो विनायक के० धणी अने जगत मां सारजूत पदार्थ ठे. जेनी मोज अने महिमा अपार ठे अने अद्भूत ठे ॥ ६६ ॥ हवे बीजुं पण स्यादवाद कहेठे:--रागद्वेषादिक विभाव शक्तिथी परिणम्यो देखीए तो आत्मा विकल देखाय ठे, अने तेनी शुद्ध चेतनाज विचारीएतो सहज संतरूप दीसे ठे, कर्म संजोग सहित आत्मा विचारीये तो चारे गतिनो वासी अने चोरा सी लाख योनीनो वासी कहेवाय ठे, अने निश्चयनयथी एनुं स्वरूप जो विचारी ए तो सदा सर्वदा मुक्तिरूप महंत ठे, अने जो एने ज्ञायक स्वभाव धारी विचारीए तो लोकालोक प्रकाशक अमेय कहेवाय, अने जोए आत्माना प्रकाशवंत सत्ता विचारियें तो पोतानी सत्ता प्रमाण आत्मा होय, ते जीव वस्तु साध्य ठे. जे जहांन के० जगतने जाणेठे, जे महोदो कौतुकी पुरुष ठे, जेनी कीर्ति अने कथा अनादि अनंत काल लगी एवीज चालती आवेठे ॥ ६७ ॥

हवे साध्यरूप केवल दशानुं वर्णन करे ठे:— अथ केवल दशा वर्णन:—

सवैया इकतीसा:— पंच परकार ज्ञानावरनको नास करि, प्रगटी प्रसिद्ध जग मांहि जगमगी है; ज्ञायक प्रज्ञामें नाना ज्ञेयकी अवस्था धरि, अनेक नई पैं एकता में रसपगी है; याही जांति रहेगी अनंत काल परजंत, अनंत शक्ति फोरि अनंत सों लगी है; नरदेह देवलमें केवलमें सरूप शुद्ध, ऐसी ज्ञान ज्योतिकी सि पा समाधि जगी है ॥ ६८ ॥

अर्थ— मति ज्ञानावरण प्रमुख पांच प्रकारना ज्ञानावरणीय कर्मनो नाश करीने प्रसिद्ध के० प्रत्यक्षपणे प्रगटी एवी जे ज्ञान ज्योतिनी शिषा जगतमा जग मगी रही ठे ते ज्ञान ज्योतिनी शिषा पोताना ज्ञायकपणारूप प्रचामा ना ना प्रकारना ज्ञेयनी अवस्था धरीनें अनेकरूप थई ठे, तेपण ज्ञायक पणानी जे एकता ठे तेना रसथी मली रही ठे तेज रीते अनंत काल पर्यंत रहेरो अने अनंत वीर्य फोरवीने अनंत पदथी लागी रहेजे जेवारे मनुष्यना देहरूप देवलमां शुद्ध केवल ज्ञान स्वरूपे एवी ज्ञान ज्योतिनी सिखा जेवी समाधि ठे, ते जागृत थई एटले सर्वे विपमता जाव मटि गयो ॥ ६० ॥

हवे अमृतचंद्र आचार्य ठे ते चंद्रमा ठे अने तेनी कलारूपि त्रण धारा ठे, तेनुं छुटा छुटा अर्थथी वर्णन करे ठे—अथ अमृत चंद्र कलाके तीन अर्थ कथन —

सवैया इकतीसा — अक्षर अर्थमें मगन रहै सदा काल, महा सुख देवा जै सी सेवा काम गविकी, अमल अवाप्ति अलप गुन गावना है, पावना परम शुद्ध जावना है नविकी, मिथ्यात तिमर अपहार वर्द्धमान धारा, जैसी उजे जाम लों किरन दीपे रविकी, ऐसी है अमृत चंद्रकला त्रिधारुप धरे, अनुजो दशा गरथ टीका बुद्धि कविकी ॥ ६१ ॥ दोहरा — नाम साधि साधक कह्यो, द्वार द्वार शम ठीक, समय सार नाटक सकल, पूरन जयो सटीक ॥ ७० ॥

अर्थ— अमृतचंदनी अनुजव दशारूप कला ठे तेतो अक्षर अर्थमा के० मोक्ष पदार्थमा सदाकाज मगन रहे ठे, अने जेवी कामवेनुनी सेवा सुखदायक थाय तेवी सुखदायक ठे, अने अमृत चंदनीग्रथ टीकारूप कला ठे तेज पाठला वर्णने करी सुकठे, अने अमृतचंद्र कविनी बुद्धि ठे, तेतो अक्षर अर्थ के० शब्दार्थ तेमा मगन रहे ठे, आगल बीजु वर्णन पूर्वली रीते जेम अमृत चंदनी अनुजव दशानी कला अने ग्रंथनी टीकानी कला अने कवीकला ए त्रणे कला अमल ठे, अवाप्ति ठे, अलख पुरुषना गुणनो गायन करतीज रहे ठे तेथी पावन ठे, नव्यत्व पणानी परम शुद्ध जावना ठे, अने ए त्रणेकला, मिथ्यात्वरूप अधकारनी अपहरण करनार ठे, अने चढते परिणामे ठे, जेम चढता वे पोहोर लगी सूर्यना किरण चढता चढता दीपे ठे, तेम ए कलापण वधती वधती दीपे ठे, एवी अमृतचंद्र आचार्यनी कला ठे ते त्रण प्रकारनु रूप धारण करे ठे, एक तो अनुजव दशा बीजी ग्रंथनी टीका करी ते अने बीजी काव्य बंध करतां कविकला कीवी ॥ ६१ ॥

साध्य साधीक नामे बारमों द्वार ठीक कह्यो, अमृतचंद आचार्यनुं करेलुं कलस रूप समयसार नाटक ग्रंथ टीका समेत संपूर्ण थयुं ॥ ७० ॥

इतिश्री नाटक समयसारनो साध्य साधकनामा बारमु द्वार बालाबोधरूप संपूर्ण थयो. ग्रंथाग्रंथ ८००० मान ठे.

हवे ग्रंथनी अंते अमृतचंद आचार्य कवि आलोचनाकरेठे:-अथ कविआलोचन:-

दोहरा:- अब कविजन पूरव दशा, कहै आपसों आप ; सहज हरप मनमें धरै, करै न पढाताप. ॥७१॥ सवैया इकतिसा:- जो में आप ठांनि दीनो पररूप गही लीनो, कीनो न वसेरो तहां जहां मेरो थल है; जोगनिको जोगी रहि करमको कर्ता नयो, हिरदे हमारे राग दोष मोह मल है; ऐसी विपरीति चाल नई जो अतीत काल, सो तो मेरी क्रियाकी ममताताको फल है; ज्ञान दृष्टि नासी नयो क्रिया सों उदासी वह, मिथ्या मोह निझामें सुपनको सो ठल है. ॥७२॥ दोहरा:- अमृतचंदमुनिराज कृत, पूरन नयो गरंथ; समयसार नाटक प्रगट, पंचमगतिकोपंथ. ७३

अर्थ:- हवे कलसनो करनार कविठे ते पोतानेज पोतानी पूर्वदशा कहेठे. पोताना मर्म जाण्वाथी सहज हर्ष उपज्यो ठे ते आलोचनामां धारे ठे, पण पस्तावो करतो नथी. ॥७१॥ अतीत काले जे महारुं आत्मानुं स्वभाव हतो ते में ठांनि दीथो, अने पर जे कर्मादिक पररूप हतो ते में लई लीथो, अने ज्यां समाधिविषे माहारो निवास हतो, त्यां में वास न कीथो. पांच इंद्रियोना विषय जोगनो जोगी थईने कर्मनो कर्ता थयो, अमारा हैयामां राग द्वेषरूप महा मोह मल हतो. एवी उलटी चाले चाल्यो तेतो अतीत कालमां वात वीती. एवुं जे कार्य थयुं तेतो मारी क्रियामां ममता राखी तेनुं फल थयुं. हवे तो ज्ञान दृष्टि नासी तेथी क्रियाथी उदासी थयो, अने जे अतीत कालमां अवस्था थई तेतो मोह मिथ्यात निझामां स्वपना जेवो खेल थयो. ॥७२॥ अमृतचंद आचार्यनो करेलो ग्रंथ संपूर्ण थयो, आ समयसार नाटक जे ग्रंथ ठे ते प्रगट पणो पंचम गतिके ० मुक्तिनो पंथ ठे. ॥७३॥ इति श्री समयसार नाटक ग्रंथ अमृतचंद आचार्यकृत संपूर्णम् ॥

हवे बणारसीदास कहेठे:- दोहरा:- जाकी जगति प्रजावसो, कीनो ग्रंथ निवाहि; जिन प्रतिमा जिन सारणी, नमे बनारसी ताहि. ॥ ७४ ॥

अर्थ:- जेनी जक्तिना प्रजावे करीने गहनार्थ ग्रंथहतो ते निर्वाहकीथो. एवी आ कालमां जिन प्रतिमा ठे ते श्रीजिनेश्वर सरणी ठे. तेने बणारसीदास नमेठे.

हवे जेवा श्री जिनेश्वर देव महात्म्यवत ठे, तेवी जिन प्रतिमा पण महात्म्यवत ठे ते कहेवे - अथ जिन प्रतिमा महात्म्य कथन -

सर्वथा इकतीसा - जाके मुख दरससो जगतके नैननिको थिरताकी बानी चढी चचलता विनसी, मुझा देखे केवलीकी मुझा यादि आवे जहा, जाके आगे इंडकी विनूति दिसे तिनसी, जाको जस जपते प्रकास जगे हिरदेमे, सोई मुझ मती होई हुती जो मलिनसी, कहत बनारसी सु महिमा प्रगट जाकी, सोहे जिनकी सबी हे विद्यमान जिनसी ॥ ४५ ॥

अर्थ - श्री जिन प्रतिमाना मुख दर्शन थवाथी जे तेना नक्तजन ठे तेना नयनने कइ आगल सम्यक् दशा के ० सवर दिशा पामेली होय तेनी स्थिरतानी बाणी वधे, अने जे नाचपदार्थमा चचलता होय तेनो नाश थाय अने पद्मासन स्थित मुझा आकार ज्या देखे, त्या केवलीनी मुझा याद आवे ठे ते केवलीनी मुझा एम सं नारवामा आवे ठे के. जेनी आगल इडनी सपदा ठे ते त्रण समान देखायठे, एटले चौसठ इड महिमा करेठे, अने ते दशा साजलवामा आवे तेवारे त्या जे के वलीना जश कहेवायठे, तेना गुणनो प्रकाश हयामा जागेठे, अने त्या जे पहेली मति सम्यक् दशामा मेली जेवी हुती ते गुड थई, तेथी वणारसीदास कहेवे के जिन प्रतिमाना एवी प्रगट महिमा ठे के ते विद्यमानजिनेश्वर समानज मानवी ॥ ४५ ॥

हवे जिन प्रतिमानो नक्तिवत ठे तेनु वर्णन करेठे - अथ प्रतिमा माने ताको वर्णन

सर्वथा इकतीसा - जाके उर अंतर मुट्टिकी लहरि लसी, विनसी मिथ्यात मोह निडाकी समारपी, सेली जिन सासनकी फेली जाके घट चयो, गरवको त्यागी पट दरवको पारपी, आगमके अक्षर परे है जाके श्रवणमे, हिरवे जगारमे समा नी बानी आरपी, कहत बनारसी अलप नवस्थिति जाकी, सोई जिन प्रतिमा प्रवाने जिन सारपी ॥ ४६ ॥

अर्थ - जेना दीयामा सम्यक् दर्शननी लेहेर विराजमान थई रही ठे अने मिथ्यात मोहनीय रूप निडानी मुर्ख ते विनास पामी ठे, तथा जेना घटमाथी जिन सासननी सेली के ० तत्व समजवामा अने तत्व समझणमा अह बुद्धिरूप अनि माननो त्याग थयोठे, अने जे ठ ए इव्यने परखनारे ठे जेना अवणमा आग मना अक्षर पडे ठे एटले सिद्धांत साजले ठे, वली रूपेरिय आर्प आर्पित रूपि संबंधी बाणी ते जिनवाणी कहिये, ते जेना हृदयरूप जगारमा समाणी ठे.

ઘટલે જરી છે, વણારસી દાસ કહે છે કે જેની જવસ્થિતિ અલ્પ આવી રહી છે, તેજ પુરુષ જિન પ્રતિમાને જિન સરિષી પ્રમાણ કરે છે ॥ ૭૬ ॥

હવે વણારસી દાસ પોતાની કથની કહે છે:— અથ વણારસી કથન:—

ચોપાઈ:— જિન પ્રતિમા જન દોષ નિકંદે; સીસ નમાઈ વનારસિવંદે; ફિરિ મ નમાંહિ વિચારે એસા; નાટક ગ્રંથ પરમ પદ જૈસા ॥ ૭૭ ॥ પરમ તત્વ પરચેડ સમાંહી; ગુન ધ્યાનકની રચના નાંહી; ચામેં ગુનધ્યાનક રસ આવે; તો ગ્રંથ અતિ શોના પાવે ॥ ૭૮ ॥ દોહરા:— યહ વિચારિ સંક્ષેપસોં, ગુનધ્યાનક રસ યોજ, વરનન કરે વનારસી, કારન સિવ પથ સ્વોજ ॥ ૭૯ ॥

અર્થ:— જિન પ્રતિમા છે તેજ મનુષ્યના રાગ ઢેપ મિથ્યાતનું નિકંદન કરનાર છે, તેથી વણારસીદાસ મસ્તક નમાવીને તેને વંદે છે. પઠી વનારસીદાસ મનમાં એમ વિચારે છે કે, આ નાટક ગ્રંથમાં જેવું પરમપદ છે તેવું આદીં કહે છે ॥ ૭૭ ॥

આ ગ્રંથમાં ઉપાદેયરૂપ પરમ તત્વ, આત્મ તત્વનો પરિચય છે. પણ ગુણસ્થાનકની રચના આ ગ્રંથમાં નથી. હવે જો આ ગ્રંથમાં ગુણસ્થાનકનો રસ આવે તો આ ગ્રંથ સારી શોના પામે ॥ ૭૮ ॥ એ પ્રમાણે વિચારીને સંક્ષેપ માત્ર ગુણસ્થાનકના રસની યોજનો વણારસી દાસ વર્ણન કરે છે. તે વર્ણન શિવપંથનું કારણ છે અને શિવપંથની સ્વોજના છે. ॥ ૭૯ ॥

હવે ગુણસ્થાનકનું સ્વરૂપ છે તેવું કહે છે:— અથ ગુનધ્યાનક સરૂપ કથન:—

દોહરા:— નિયત એક વિવહારસોં, જીવ ચતુર્દશ જેદ; રંગ જોગ બહુ વિધિ જયો, જ્યું પટ સહજ સુપેદ. ॥ ૮૦ ॥

અર્થ:— નિશ્ચે જીવ એકરૂપ છે. અને વ્યવહારનયથી જીવ ચૌદ જેદે છે. આ હીં દૃષ્ટાંત આપે છે, જેમ વસ્ત્ર સહજ રંગમાં સફેદ છે. પણ રંગના જોગથી વિચિત્ર પ્રકારના રંગનો આય તેમ ગુણસ્થાનકથી જીવનો તેવો જેદ છે. ॥ ૮૦ ॥

હવે ચૌદ ગુણ સ્થાનનાં નામ કહે છે:— અથ ચતુર્દશ ગુનધ્યાનક કથન:—

સવૈયા ઇકતીસા:— પ્રથમ મિથ્યાત દૂજો સાસાદન તીજો મિશ્ર, ચતુરથો અવ્રત પંચમો વ્રતરંચ હૈ; ઠઠો પરમત્ત સાતમો અપરમતનામ, આઠમો અપૂરવ કરન સુખ સંચ હૈ; નૌમો અનિવર્તનાવ દશમો સૂઠમલોચ, એકાદશમો સુ ઉપસંત મોહ વંચ હૈ; દ્વાદશમો ઢીન મોહ તેરહોં સજોગી જિન, ચૌદહોં અજોગી જાકી યિતિ અંક પંચ હૈ. ॥ ૮૧ ॥ દોહરા:— વરને સબ ગુન ધ્યાનકે, નામ ચતુર્દશ સાર; અબ વરનોં મિથ્યાતકે, જેદ પંચ પરકાર. ॥ ૮૨ ॥

अर्थ— प्रथम मिथ्यात, बीजो सास्वादन, त्रीजो मिश्र, चोथो अविरत, पाचमो रच मात्र व्रत एटले देशव्रती, ठगो प्रमत्त, सातमो अप्रमत्त, एवा नाम ठे. आठमो अपूर्वकरण अथवा निवृत्ति वादर, ए वे नाम ठे ते आही सुखनो संघ के० मिलाए ठे, नवमो अनिवृत्ति वादर, दशमो सूक्ष्म लोच, अग्यारमो उपसांत मोह, आही मोहनी वचना ठे एटले मोहणी बुटबु ठे बारमो ह्रीण मोह क हीए, तेरमो सयोगी जिन, ते केवली थयो, चौदमो अजोगी जिन, जेनी स्थिति अ इ उ क ल ए न्हस्व पांच अक्षर जेटली ठे ॥८१॥ एम सर्व चउदे गुण स्थान ना नाधनु सत्यार्थ वर्णन कीउ ते शोचे ठे हवे अनुक्रमे पहेला मिथ्यात गुणवाणाना पाच प्रकारथी पाच जेट ठे ते कहुंहुं ॥ ८२ ॥

हवे पाच मिथ्यात्वना नाम कहेठे — अथ पंच मिथ्यातके नाम कथन —

सर्वथा इकतीसा — प्रथम एकत नाम मिथ्यात अनिग्रहीक, दूजो विपरित अ निनिवेसिक गोत हूँ, तीजो विन मिथ्यात अनाजिग्रह नाम जाको, चोथो ससे जहा चित जोरकोसो पोत हे, पचमो अज्ञान अनाजोगिक गहलरूप, जाके उदे चेतन अचेतनसो होत हूँ, ए पाचो मिथ्यात भ्रमावे जीवको जगतमें, इन्हके विनाश समकितको उदोत हे ॥ ८३ ॥

अर्थ — पाच मिथ्यात्वमा पहेलो एकात पक्षना आही अनिग्रहिक नामे मिथ्यात्व ठे. बीजो मिथ्यात पहेला मिथ्यातथी विपरित ठे तेनु अनिनिवेसिक एवु गोत के० नाम ठे, त्रीजो विनय मिथ्यात सर्वनो पूजनार ठे जेनु नाम अनाजिग्रहिक ठे, चोथो ससयिक मिथ्यात ज्या चित ठे ते भ्रमण करतु रहे नमराना वचानी माफक, पाचमो अज्ञान मिथ्यात, ए अनाजोगीक पणाथी अज्ञानपणे एकेडिया दिकमा गहलरूपी ठे निज्ञानी ठाकनु स्वरूपी ठे जेना वदयथी चेतन ठे ते अचेतन थई रसुठे जेना नाम लीया ते एज पाचे मिथ्यात जीवने जगतमा जमा घेठे ए पाचे मिथ्यात्वहुं विनाश थएथी समकेतनो उद्योत थायठे ॥ ८३ ॥

हवे एकातवादी अनिग्रहीक मिथ्यातनुं लक्षण कहेठे — अथ एकांत यथा —

बोहरा — जो इकत नय पक्ष गहि, ठके करावे दक्ष, सो इकत वादी पुरुष, मृगयत परतक्ष. ॥ ८४ ॥

अर्थ — साते नयमां हर कोई एक नयनो पक्ष ग्रहीने पोताना जाणपणामां ठकी जायठे, थने दक्ष के० तत्ववेत्ता कहेवाय, ते एकांत मतनो स्थापक मीमांसक नीयायक प्रमुख पुरुष ठे ते प्रत्यक्षपणे अनिग्रहीक मिथ्यातो ठे ॥ ८४ ॥

હવે જાણપણામાં તો કાઈક અનેકાંતપણું છે. પણ હવથકી વિપરીત કહેશે માટે તેનું લક્ષણ કહેશે:— અથ વિપરીત યથા:—

દોહરા:— ગ્રંથ ઝકતિ પથ ઝહપે, યાપે કુમત સુકીય, સુજસ હેત ગુરુતા ગ્ર હે, સો વિપરીતી જીય ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:— ગ્રંથમાં જે કહ્યો એવો માર્ગ તેને ઝયાપીને નન્હવાદિક પોતાની કુમતિ યાપે પોતાની પ્રસિદ્ધિ થવાને માટે ગુરુતા કે ૦ આચાર્યપણો ગ્રહેશે, તે જીવ અનેકાંતતાથી વિપરીત થયો તેને આનિનિવેસિક મિથ્યામતી કહીએ ॥ ૬૫ ॥

હવે જેનો વિનય મિથ્યાત છે એવા અનનિગ્રહિક મિથ્યાતીનું લક્ષણ કહેશે
અથ વિનય મિથ્યાત યથા:—

દોહરા— દેવ કુદેવ સુ ગુરુ કુ ગુરુ, ગિનેં સમાન જુ કોડ; નમેં નગતિસોં સવ નિકોં, વિનય મિથ્યાતી સોડ ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:— સુ દેવને અને કુદેવને સુ ગુરુને અને કુ ગુરુને જે કોડ સમાનજ ગણે છે, અને તામલી તાપસનીપરેં પરિણામ પ્રવજ્યાં લેડને નક્તિયી સર્વને નમે છે, પણ ગુણદોષની સ્વર ન હોય તે વિનય મિથ્યાત્વ કહિયેં ॥ ૬૬ ॥

હવે જેના જાણપણામાં સંદેહ છે, તે સંશય મિથ્યાતી કહિયેં તેનું લક્ષણ કહેશે
અથ સંસય યથા:—

દોહરા:— જો નાના વિકલ્પ ગહે, રહે હિએ હેરાન; ધિર વહે તત્વ ન સદહે, સો જિય સંસયવાન ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:— જે અપાર નય જાણ દેખિને જીવમાં સંશય રાખે, નાનાપ્રકારના ચિત્ત વિકલ્પ ગ્રહે અને હેરાન થઈ રહે છે. સ્થિરતા રાખીને તત્વને સદેં નહીં તેજ જીવ સંશયવંત મિથ્યાતી કહીયે ॥ ૬૭ ॥

હવે પાંચમા અજ્ઞાન મિથ્યાતીનું લક્ષણ કહેશે:— અથ અજ્ઞાન યથા:—

દોહરા:— જાકો તન હુપ દહજસોં, સુરતિ હોતિ નહિં રંચ; ગહજ રૂપ વરતે સદા, સો અજ્ઞાન તિરયંચ ॥ ૬૮ ॥ પંચ જેદ મિથ્યાતકે, કહે જિનાગમ-જોડ; સાદિ અનાદિ સરૂપ અબ, કહોં અવસ્થા દોડ ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:— શરીરમાં હુ:ખના દહેજથી જેને હેય ઝપાદેયની, રંચમાત્ર સુરતા રેતી નથી, સુર્થિત રૂપે જે સદા વર્તે છે તે એકેંડિયાદિક તિર્યંચ અજ્ઞાન મિથ્યાતી કહિયે ॥ ૬૮ ॥ શ્રી જિનેશ્વરના આગમ સિદ્ધાંત જોડેને મિથ્યાતના પાંચ જેદ કહે છે:— જે

नी आदि पामीए तेतो आदि मिथ्यात्व कहीए, अने जेनी आदि न पामीए तेतो अनादि मिथ्यात्व कहिये, एवी एवी मिथ्यात्वनी अवस्थानुं स्वरूप हवे कहेते ॥ ८९ ॥

प्रथम सादि मिथ्यात्वनु लक्षण कहेते - अथ सादि यथा -

दोहरा - जो मिथ्या दल उपसमे, ग्रंथ जेद बुद्धि होइ,

फिरि आवे मिथ्यातमें, सादि मिथ्याती सोइ ॥ ९० ॥

अर्थ - जे मिथ्यात मोहनीयता दलने उपसमावीने मिथ्यात्व ग्रंथी जेदीने ज्ञाता समकेती थईने पाठा मिथ्यातमां आवे ते सादि मिथ्यात्व कहीए एना मिथ्यातमा हवे आदि थई तेथी सादि मिथ्याती कहिये ॥ ९० ॥

हवे बीजो अनादि मिथ्यातनुं लक्षण कहेते - अथ अनादि यथा कथन -

दोहरा - जिनि गरथि जेदी नही, ममता मगन सदीव, सो अनादि मिथ्या मती, विकल बहिर्मुख जीव ॥ ९१ ॥

अर्थ - जे जीवे मिथ्यात्व ग्रंथी जेदी नथी अने सदासर्वदा काल लगण ममता मांज मगन रहे, ते जीव अनादि मिथ्याती कहीए, अने जे बहिर्मुख रहे जेने परमात्मा इच्छनी दृष्टि नथी, ते बहिर्मुख जीव कहीए ॥ ९१ ॥ इति श्री वणार सीदास कृत नाटक समयसारनेविषे प्रथम गुणस्थानकनो अधिकार संपूर्ण थयो

दोहरा - कह्यो प्रथम गुण थान यह, मिथ्या मत अजिगान, थलप रूप अ ब वरनबु, सासादन गुण थान ॥ ९२ ॥ - सर्वथा इकतीता - जैसें कोउ बुधित पुरुष खाइ खीर खान, घोन करे पीठे के लगार स्वाद पावे हे, तेसे चढि चोथे पा चएके ठवे गुणथान काहु उपसमीको कपाइ ठवे आवे हे, ताहि तमे तहा गि रे परधान दशा त्यागी, मिथ्यात अवस्थामां अयोमुख व्हं धावे हे, बीच एक स मे वा ठ आवली प्रमान रहे, सोइ सासादन गुणस्थानक कहावे हे. ॥ ९३ ॥

अर्थ - जेनु मिथ्यात एवु नाम ठे, ते पेहेलु गुणस्थानक सूचना मात्र कहु, हवे संक्षेप मात्र सासादन गुण स्थाननुं स्वरूप कहुनु. ॥ ९२ ॥

अर्थ - जेम कोइ कृपावत पुरुष ठे ते खीरखान खाय पठी तेने वमन करेते ते वमननी पठी पण खीरखानना जोजननो लगारेरु स्वाद पामेते तेम कोइ जीव उपशम सम्यक पामीने चोथे अविरत गुणस्थाने रह्यो ठे अथवा उपशम सम्यक पामताज सरखो समान पाचमा गुणगणे अथवा ठवे गुणगणे चढ्यो त्या समकेतनी उज्वजाता न थई, अने अनतानुंचरी उपशमि कपाय हतो ते उदय थयो, ते समयमा ते त्रणे गुण गणाचकी ते उपशम सम्यक्ती प्रधान

દશા જે શ્રેષ્ઠ દશા તેને ત્યાગીને ફરી મિથ્યાત દશાને ઝંધે મુખે ઝગટો રહેશે, એટલે મિથ્યાત્વ પામતામાં અને સમ્યક્ત તૂટનામાં વચે એક સમયકાલ પ્રમાણે અથવા ઉત્કૃષ્ટ ઠ ધ્યાવલિકા પ્રમાણે જે સમ્યક અંશ રહેશે તેનેજ સાસ્વાદન ગુન સ્થાનક કહિએ. ॥ ૯૩ ॥ ઇતિ દ્વિતીય ગુન ધ્યાનક સમાપ્ત:

દોહરા:— સાસાદન ગુન ધ્યાન ચહ, જયો સમાપત વીય; મિશ્ર નામ ગુન ધ્યાન થવ, વરનન કરો ત્રિતીય. ॥ ૯૪ ॥ સર્વયા ઇકતીસા:— ઉપસમી સમકિતી કેતો સાદિ મિથ્યામતી, હુદૂનિકો મિશ્રિત મિથ્યાત આઠ ગદે દે : અનંતાનુ બંધી ચોકરીકો ઉદે નાંદી જામે, મિથ્યાત સમે પ્રકૃતિ મિથ્યાત ન રહેદે : જહાં સદહન સત્યાસત્યરૂપ સમકાલ, જ્ઞાન જાવ મિથ્યા જાવ મિશ્ર ધાગ વહે દે : જાકી થિતિ અંતર મુહૂરત વા એક સમે, એસો મિશ્ર ગુન ધ્યાન આચારજ કહે દે :

અર્થ:— આ વીજો સાસાદન નામે ગુણસ્થાન સંપૂર્ણ થયું હવે ત્રીજું મિશ્ર ગુન ધ્યાનનું વર્ણન કરું. ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:— ઉપશમ સમ્યક્તિ મિથ્યાત મિશ્ર અને સમ્યક્ત રૂપ ત્રણ પુંજ કરીને જ્યારે મિશ્ર પુંજમાં જીવ વર્તે, અથવા સમ્યક્તથી પડીને ફરી મિથ્યાત્વમાં આવી સાદિ મિથ્યાત્વી થઈને મિશ્ર પુંજ ઉદય થયાથી મિશ્રમાં વર્તે, એવેઝને મિશ્ર ગુણ સ્થાનક કહિયે, કેમકે મિથ્યાત્વ સમ્યક્ત થકો વર્તે છે. જેથી સંસાર અનંતો વધે તે અનંતાનુબંધીની ચોકમી કહિએ, તેનો જેમાં ઉદય નથી અને મિથ્યાતપણું શમે તથા ઉપશમે, ત્યાં મિથ્યાત્વની પ્રકૃતિનો ઉદય રહેતો નથી. જ્યાં સમકાલે સત્યા સત્ય રૂપ શ્રદ્ધા છે. એટલે શ્રદ્ધામાં સાચું સ્વોદું વેગ છે તિહાં જ્ઞાન જાવ છે, તે મિશ્ર ધારામાં વહેશે. અને મિથ્યાત્વ જાવ પણ સમ્યક્ત ધારાથી મિશ્રિત ધારા થકી વહેશે. જેની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિત અંતર્મુદૂર્ત કાલની છે, અથવા જઘન્ય એક સમયની છે એનું નામ ત્રીજું મિશ્ર નામે ગુણગણું આચાર્યજી કહેશે. ઇતિ તૃતીય ગુણસ્થાન સમાપ્ત: ૯૫ ॥

દોહરા:— મિશ્ર દશા પૂરન નઈ, કહી યથા મતિ જાણિ; અથ ચતુર્થ ગુન ધ્યાન વિધિ, કહોં જિનાગમ સાપિ, ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:— મિશ્ર ગુણગણાની જેવી દશા છે, તે જેવી પોતાની બુદ્ધિ છે તેવી રીતે જાણારૂપ કહી તે સંપૂર્ણ થઈ, હવે શ્રી જિનાગમની શાંખ લઈને ચોથા સમ્યક્ત ગુણ ગણાની વિધિ કહું. ॥ ૯૬ ॥

હવે ચોથા સમ્યક્ત ગુણગણાનું વર્ણન કરે:— અથ સમ્યક્ વર્ણન:— સર્વયા ઇકતીસા:— કેઈ જીવ સમકિત પાડ અર્થ પુદગલ, પરાવર્ત કાલ તાંઈ

चोखे होई चित्तके, कोई एक अंतर मुहूर्तमे ग्रंथि जेदि, मारग उलंघि सुख वेदे मोप वितके, तातें अंतरमुहूर्तसो अर्ध पुञ्जलो, जेते समे होही तेते जेद समकितके, जाही समे जाको जब समकित होई सोई, तबहीसो गुन गहे दो प दहे इतके ॥ ९४ ॥ दोहरा - अथ अपूर्व अनवर्त्ति त्रिक, करन करे जो कोइ, मिथ्या ग्रंथि विदार गुन, प्रगटे समकित सोइ ॥ ९५ ॥

अर्थ - सम्यक्त पामीने चित्तनो चोखो थईने अर्ध पुदगल परावर्त्त काल ल गण सत्तारमा रहेते, अने कोईक जीव तो एकज अतमुहूर्त कालमा मिथ्यात ग्रंथी जेदी समक्त पामीने चारे गतिनो मार्ग उलंघन करी मोहुरूप वित्तना सुख वेदे, पण सत्तारमा रहे नही तेथी सम्यक्त पामीने जघन्य संसार स्थित एक अंतर मुहूर्तनी ठे अने उत्कृष्ट सत्तार स्थित अर्ध पुदगल परावर्त्तनी थायते, हवे एटली सत्तार स्थितिनी वचमा एक एक समयनी वृद्धि करता जेटला ते स्थितिना जेद थाय तेटला सम्यक्तना जेद पामीए ए रीते सम्यक्तना घणा जेद पामिये, जे समे जेने सम्यक्तनु उदय होय ते समे ते जीव त्यारथी पोताना गुण ग्रहेते, अने ५ तके के० ते सत्तार अवस्थाना दोपनुं दहन करेते ॥ ९४ ॥ अथ के० यथाप्रवृत्ति करण, अपूर्व करण, अनिवृत्ति करण ते त्रणे करण जे कोई नव्यजीव करे ठे त्या कोईक वखते एक, आयुर्कर्मविना शाते कर्मनी स्थिति अंत कोडा को नी सागरोपम प्रमाण रहे, त्यारे यथाप्रवृत्ति करण थाय पठी मिथ्यात ग्रंथी जे दवाथी अपूर्वकरण थाय, अने सम्यक्त प्रगटवाथी अनिवृत्तिकरण थाय, जे कोई ए त्रणे करणे करी मिथ्यात ग्रंथी विदारिने सम्यक्त स्वरूप पामे तेज सम्यक्त कहिये हवे अष्ट प्रकारथी सम्यक्त विवरण करे ठे - अथ अष्टरूप कथन -

दोहरा - समकित उत्पत्ति चिन्ह गुन, नूपन दोष विनास, अतीचार छुत अष्ट विधि, वरनों विवरन तास ॥ ९६ ॥

अर्थ - सम्यक्तनुं सरूप, १ सम्यक्तनी उत्पत्ति, २ सम्यक्तनु चिन्ह, ३ सम्यक्त नो गुण, ४ सम्यक्तनुं नूपण, ५ सम्यक्तना दोष, ६ सम्यक्तनो विनाश, ७ सम्यक्तना अतिचार, ८ ए सर्व आठ प्रकार थया, तेनो विवरो कस्तु ॥ ९६ ॥

हवे प्रथम सम्यक्तनुं सरूप रुहेते - अथ सम्यक्त यथा -

चोपाई - सत्य प्रतीति अवस्था जाकी, दिन दिन रीति गहे समताकी, तिन तिन करे सत्यको साको, समकित नाच कहावे ताको ॥ ९७ ॥

अर्थ - सत्यमां जेनी प्रतीति ठे ते सावानेज सरदहेते, एवी जेनी अवस्थाठे

અને દિવસે દિવસે વધતી વધતી ક્રમા નિર્જોનતા પ્રમુખ સમતાની ગીત ગ્રહણ કરેલે. એવું સત્ય કાર્ય પહેલાં કદીન કર્યું, તેથી હવે ક્ષણ ક્ષણમાં સત્યનો સા કો કેળ મહા કાર્ય કરેલે. તે જાવનું નામ સમ્યક્ત કહીએ ॥ ૬૦૦ ॥

હવે સમ્યક્તની ઉત્પત્તિ કહેલે:— અથ ઉત્પત્તિ યથા:—

દોહરા:— કેતો સહજ સુનાઓ, ઉપદેશે ગુરુ કોઈ; ચિહ્નું ગતિસેંતી જીવકો, સમ્યક્ દરશન હોઈ, ॥ ૬૦૧ ॥

અર્થ:— નદીને કિનારે ઝાપા પાણીના કણોન આવતા જાતાના ન્યાયથી એટલે સરિહપલ ધોળના ન્યાયથી કોઈને સહજ સ્વજાવમાંજ સમકિત ઉપજે, કોઈ ગુરુના ઉપદેશ થકી સમ્યક્ત ઉપજે, જે જીવ ચારે ગતિમાં સયન નિદ્રા કરી રહ્યો હતો તેને જે સમ્યક્ત ઉપજે છે તે એવા એવા પ્રકારથી ઉપજેલે ॥ ૬૦૧ ॥

હવે જેથી સમ્યક્ત ઉપજ્યું જાણીએ તે સમ્યક્તનાં લક્ષણ કહેલે:—અથ લક્ષણ યથા
દોહરા:— આપા પર પરચેવિપે, ઉપજે નહિં સંદેહ; સહજ પ્રપંચ રહિત દશા સમકિત લક્ષણ એહ ॥ ૬૦૨ ॥

અર્થ:— આત્મા અને આત્માથી વીજાં જે કર્મદિકના પુંજલ છે, એટલે વીજા પાંચે ઇવ્ય તેના પરિચય પ્રતીતિમાં, સંદેહ ઉપજે નહીં અને સહજ સજાવમાં આત્મદશા તે માયાની પ્રપંચ રહિતથાય એ સમ્યક્તના લક્ષણ કહિયે ॥ ૬૦૨ ॥

હવે સમ્યક્તના ગુણ કહેલે:— અથ ગુણ યથા:—

દોહરા:— કરુના વઢલ સુજનતા, આતમનિંદા પાઠ; સમતા જગતિ વિરાગતા, ધરમ રાગ ગુણ આઠ ॥ ૬૦૩ ॥

અર્થ:— દયા તથા સર્વનું હિત વાંઠક પણું સર્વ સાથે મૈત્રી જાવ રાખવું આત્મનિંદાનું પઠન કરવું, ઇષ્ટ અનિષ્ટ ઉપર સમજાવેં રહેવો, દેવ ગુરુની નક્તિ, વૈરાગરસમાંજ નિજ્યો થકો રહેવું ધર્મથી રાગ રાખવો. એ સમ્યક્તના આઠ ગુણ છે ॥ ૬૦૩ ॥

હવે સમ્યક્તનાં પાંચ નૂપણ કહે લે:— અથ પંચ નૂપણ યથા:—

દોહરા:— ચિત પ્રજાવના જાવજુત, હેય ઉપાદયવાનિ; ધીરજ હરપ પ્રવીનતા નૂપણ પંચ વરવાનિ ॥ ૬૦૪ ॥

અર્થ:— ચિત કેળ જ્ઞાન એટલે જિન શાસનનો જેવી રીતે પ્રજાવ વધે તેવા જાવમાં રહેવું હેય ઉપાદેયનું જ્ઞાનવંત થઈ, ધૈર્યમાં રહેવું, સમ્યક્તપામીને હર્ષ રાખવું, તત્ત્વવિચારમાં પ્રવીણતા રાખવી, એ પાંચ સમ્યક્તનાં નૂપણ વરવાણિ ॥ ૬૦૪ ॥

हवे सम्यक्तना पचीस दोष कहेते - अथ पंचवीस दोष यथा -
दोहरा -- अष्ट माहामद अष्ट मल, पट आयतन विज्ञेय, तीन मूढता संजुगत,
दोष पचीसी एय. ॥ ६०५ ॥

अर्थ -- अष्ट माहामद ठे, अने आठ मल ठे, ८ आयतन विज्ञेय ठे, अने
त्रण मूढता ठे, ए सर्व एकठा करीए तो पचीस दोष थाय. ॥ ६०५ ॥

हवे आठ जातिना मद कहेते - अथ अष्ट मद यथा -

दोहरा - जाति लान कुल रूप तप, बल विद्या अधिकार; इन्हको गरव जु
कीजिये, यह मद अष्ट प्रकार ॥ ६०६ ॥

अर्थ - जातिमद, लानमद, कुलमद, रूपमद, तपमद, बलमद, विद्यामद,
तथा अधिकार के० ऐश्वर्यमद ए आठ वस्तुनो जे गर्व करवो तेज आठ प्रकारना
मद कहाते ॥ ६०६ ॥

हवे आठ प्रकारना मल कहे ते - अथ अष्ट मल कथन:-

चोपाई:- आसका अस्थिरता बाठा, ममता दृष्टि दशा झुरगठा, वत्सल रहि
त दोष परजापे, चित्त प्रजावना माहि न रापे ॥ ९ ॥

अर्थ - धर्म उपर अने जिनशासन वचन उपर गका राखे, धर्ममा स्थिरता
नही स्वर्गादिकनी बाठा धरे, कुटुंबादिकविषे ममत्व जाव राखे, ए धर्म म
लीन ठे एवी झगठा करे, स्वामी वत्सल न करे, पारका दोष प्रकाजे, ज्ञान प्रसु
ख विविध प्रकारनी प्रजावनामा चित्त न राखे ए आठ मल जाणवा ॥ १० ॥

हवे ८ आयतन दोष कहेते ते ८ स्थान मिथ्यात्वना कहेते - अथ पडायतनयथा -

दोहरा -- कुगुरु कुदेव कुधर्म धर, कुगुरु कुदेव कुधर्म, इनकी करे सराहना,
यह पडायतन कर्म ॥ ११ ॥

अर्थ - कुगुरुने माननार, कुदेवने सेवनार, कुधर्मने माननार, कुगुरु प्रशंसा,
कुदेव प्रशंसा, कुधर्म प्रशंसा, ए ठानी प्रशंसा करे ते आयतन कर्म दोष ठे ॥ ११ ॥

हवे त्रण मूढता दोष कहेते - अथ मूढत्रय यथा कथन -

दोहरा -- ठेव मूढ गुरु मूढता, धर्म मूढता पोप, आठ आठ पट तीनि मिलि,
ए पचीस सब दोष ॥ १२ ॥

अर्थ - सुदेव समजे नही ए पेली मूढता, सुगुरुने समजे नही ए बीजी गुरु
मूढता सुधर्मने समजे नही ए बीजी धर्म मूढता ए अत्रिद्यानो पोपक ठे ए
रीत आठ मद, आठ मल, ८ आयतन, त्रण मूढता, सर्व मजी पचीस दोष थाय. ॥

હવે પાંચ પ્રકાર સમ્યક્તનો નાશ કરે તે કહેઠે:-- અથ નાશ પંચક યથા:--

દોહરા:-- જ્ઞાન ગર્વ મતિમંદતા, નિતુર વચન ઉદગાર; રુઝનાવ આલસ દ સા, નાસ પંચ પરકાર. ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:-- જ્ઞાનના ગર્વથી, બુદ્ધિની મંદતાથી, કઠણ વચનના ઉદગાર કે ૦ કહેવાથી, રોઝ નાવ ધરવાથી, આલસ પાળાથી, એવી રીતે પાંચ પ્રકારે સમ્યક્તનો નાશ થાયઠે. હવે દિગંબર સંપ્રદાયથી સમ્યક્તના પાંચ અતિચાર કહેઠે:-- અથ અતીચારપંચક યથા:--

દોહરા:-- લોગ હાસ જય જોગ રુચિ, અગ્રસોચ યિતિ ચેવ; મિથ્યા આગમકી જગતિ, મૂષા દરસની સેવા ॥ ૧૧ ॥ ચોપાઈ:-- અતીચાર એ પંચ પ્રકારા; સમલ કરહિ સ મકિતકી ધારા; દૂષન ચૂષન ગતિ અનુસરની; દસા આઠ સમકિતકી વરની ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:-- સમ્યક્તની ક્રિયાથી મને લોક હસસે એવો મનમાં જય રાખે; પાંચ ઇં ડિયના વિષયજોગની રુચિ રાખે, આગલ માહારું જું યાગે એવી પોતાની સ્થિતિનું ચિન્તન કરતો રહે, મિથ્યાત દર્શનના જે આગમ સિદ્ધાંત ઠે તેની નક્તિ કરે, પાંચ મું મિથ્યા દર્શનની સેવા કરે ॥ ૧૧ ॥ એ પાંચ પ્રકારના અતીચાર તે સમ્યક્ત ની ઝજ્જલ ધારાને મલ સહિત કરેઠે, એવી દૂષણ ગતિની પાઠલ લાગી અને ચૂષ એ ગતિને પાઠલ લાગી રહે એ સમકિતની આઠ દશાને વરણી ॥ ૧૨ ॥

હવે જે સાત પ્રકૃતિના ક્ય અથવા ઉપશમથી સમ્યક્ત ઉપજે તે કહેઠે:--

અથ સમ પ્રકૃતિ યથા:--

દોહરા:-- પ્રકૃતિ સાત અવ મોહકી, કહોં જિનાગમ જોઈ; જિન્હકો ઉદૈ નિ વારિકે, સમ્યક દરશન હોઈ ॥ ૧૩ ॥ સવૈયા ઇકતીસા:-- ચારિત મોહકી ચારિ મિથ્યાતકી તીનિ તામેં, પ્રથમ પ્રકૃતિ અનંતાનુબંધી મોહની; બીજી મહામાન રસ જીજી માયા નઈ તીજી, ચોથી મહાલોન દસા પરિગહ પોહની; પાંચઈ મિથ્યાત મ તિ ઠી મિશ્ર પરનેતિ, સાતઈ સમેં પ્રકૃતિ સમકિત મોહની; ઈઈ પટ વિંગવનિ તાસી એક કુતિયાસી, સાતો મોહપ્રકૃતિ કહાવે સત્તા મોહની ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:-- હવે મોહનીયની સાત પ્રકૃતિ શ્રી જિનેશ્વરનો આગમ જોઈ કહુંબું. જે સાત પ્રકૃતિનો ઉદય નિવારવાથી સમ્યક્ત દર્શન પ્રગટ થાયઠે ॥ ૧૩ ॥ મોહની કર્મના બે જેઠ ઠે:-- એકતો ચારિત્ર મોહના, બીજી મિથ્યાદર્શન મોહની, તેમાં ચારિત્ર મોહનીયની ચાર પ્રકૃતિ, અને મિથ્યા દર્શન મોહનીની ત્રણ પ્રકૃતિ મલી સાત પ્રકૃતિ ઠે; તેમાં પ્રથમ પ્રકૃતિ અનંતાનું બંધી મોહની કે ૦ ક્રોધની, બીજી પ્રકૃતિ મ હા અનિમાનના રસમાં જીનો થકો રહે તે અનંતાનુબંધી માન, અને ત્રીજી પ્ર

कृति महामायामय ते अनंतानुबंधी माया, चोयी प्रकृति महालोन दशामा प रिग्रहनी पोषण करनार ए अनंतानुबंधी लोन, पाचमी प्रकृति मिथ्यात मोह नी, ठवी प्रकृति मिश्रपरिणाम एटले मिश्र मोहनी, सातमी प्रकृति जे ठे ते पहेली ठए प्रकृतिहुं सम थयो एटले दवाई गई ते सातमी सम्यक्त मोहनी जाण वी, एमा दुरली ठ प्रकृतितो विगवनितासी के० वाघणी जेवी ठे एनी गैल लागी तो काइ बूटती नथी, अने एक सातमी प्रकृति कुतियासी के० कुचार्या जेवी ठे तेनोपण नरोसो नथी ए साते मोहनीयनी प्रकृति ते जीवना सद्भावनी रोकनार ठे ॥ १४ ॥

हवे साते प्रकृतिथी सम्यक्तना जेद उपजे ते कहे ठे - अथ सम्यक्त जेद कथन उप्पय ठढ - सात प्रकृति उपसमहि, जासु सो उपसम मणित, सात प्रकृति ठय करन, हार ठायकी अखणित, सातमाहि कबु पिपहि, कबुक उपसम करि रखे, सो ठय उपसमवत, मिश्र समकित रस चरके, पट प्रकृति उपशमइ वा पिपइ, अथ वा ठय उपशम करे, सातई प्रकृति जाके उदय, सो वेदक समकित बरे ॥ १५ ॥

अर्थ - जेने ए सात प्रकृति उपसमी जाय तेतो उपसमी, पणित के० ज्ञाता होय तेहुं नाम उपशम सम्यक्त कहीए, अने जे ए साते प्रकृतिनो क्य करनार होय तेने क्हा यकी कहीए, ते अखणित ज्ञायक सम्यक्त होय, बली ए साते प्रकृतिमा कई खपावे, कई उपशमावी राखे, तेतो उपशम लक्षण सहित, तेमा मिश्ररूप सम्यक्त रसने चा खे, ए सातो प्रकृतिमा ठ प्रकृति उपशमे अने सातमी सम्यक्त मोहनीय तो प्रकृति क दय आवी वेदे ठे अथवा ठ प्रकृति क्य थईठे अने सातमी वेदे ठे अथवा ठ प्र कृतिमा कोई प्रकृतिनो क्य थयो ठे अने कोइनो उपशम थयोठे, अने सा तमी प्रकृति वेदे ठे ते वेदक सम्यक्त धारी कहीए ॥ १५ ॥

हवे सर्वे सम्यक्तना नव जेद कहे ठे - अथ नवविधि सम्यक्त वर्ननं दोहरा - ठय उपसम बरते त्रिविध, वेदक चार प्रकार, ठायक उपशम जुग लघुत, नांथा समकित धार ॥ १६ ॥

अर्थ - क्योपशमसमकित त्रण प्रकारनो वर्ने ठे. वेदक सम्यक्तना चार प्रकार ठे, क्हायक सम्यक्तनो एक प्रकार ठे अने उपशम सम्यक्तनो एक प्रकार, ए क्हायकने उपशम वेहुना मलवाथी सर्व मली नव प्रकारनो सम्यक्तधारी थाय ॥ १६ ॥

हवे क्योपशम सम्यक्तना त्रण प्रकार कहेठे - अथ क्योपशम त्रई यथा - दोहरा - चारि पिपहि त्रय उपसमहि, पण पय उपसम दोइ, पै पट उपसम एक यो, पय उपसम त्रिक होइ ॥ १७ ॥

અર્થ:-સાતે પ્રકૃતિમાં અનંતાનુબંધીની ચોકડી રખી ગઈ છે, અને ત્રણ દર્શન મોહની ઉપસમી છે, તેને કૃયોપશમ સમ્યક્ત કહીએ. અથવા ચાર અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત મોહની એ પાંચ પ્રકૃતિ કૃય ગઈ છે, અને એ ઉપશમી છે, તેને પણ કૃયોપશમ સમ્યક્ત કહીએ, અથવા મિશ્ર મોહની લગણ ઠ પ્રકૃતિ કૃય ગઈ, અને સાતમી ઉપશમાવી છે, તો પણ કૃયોપશમ સમ્યક્ત કહીએ, એમ ત્રણ પ્રકારે કૃયોપશમ સમ્યક્ત થાય. હવે કૃયોપશમ સહિત સમ્યક્ત મોહની વેદવાચી જે કૃયોપશમ વેદક નીપજે છે તે ના એ પ્રકાર છે:- અથ કૃયોપશમ વેદક દ્વિતિય કથન:-

દોહરા:- જહાં ચારિ પ્રકરતી પિપહિં, છે ઉપસમ ઇક વેદ : ષય ઉપસમ વેદક દશા, તાસુ પ્રથમ યહ જેદ. ॥ ૧૭ ॥ પંચ પિપે ઇક ઉપસમ, ઇક વેદે જિહિ ઠૌર, સો પયઉપસમ વેદકી, દશા હુતિય યહ ઓર ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:- જ્યાં અનંતાનુબંધી ચાર પ્રકૃતિ કૃય થાય છે. અને મિથ્યાત મિશ્ર એ બેઠ પ્રકૃતિ ઉપશમે છે. અને એક સમ્યક્ત મોહની વેદે છે. આવી દશામાં જે કૃયોપશમ સહિત વેદક સમકિત થયો છે. તેનો આ પ્રથમ જેદ છે. ॥ ૧૭ ॥ વળી જ્યાં ચાર અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત મોહની એ પાંચ પ્રકૃતિ રખી છે, અને એક મિશ્ર મોહની ઉપશમી છે. અને એક સમ્યક્ત મોહની વેદે છે. ત્યારે કૃયોપશમ સહિત વેદક સમકિતની આ બીજી દશા થઈ. ॥ ૧૮ ॥

હવે જે ક્ષાયિક સહિત વેદક છે:- અને ઉપસમ સહિત વેદક છે. તેનો પ્રકાર કહે છે:-

અથ ક્ષાયિક વેદક ઉપશમ વેદક યથા કથન:-

દોહરા:- પય પટ વેદે એક જો, ષાયિક વેદક સોઠ, ષટ ઉપસમ ઇક પ્રકૃતિ વિદ, ઉપસમ વેદક હોઠ. ॥ ૧૯ ॥ ષાયિક ઉપસમકી દશા, પૂરવ ષટ પદ માંહિ, કહી પ્રગટ અબ પુનરુક્તિ, કારન બરની નાંહિ. ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:- જ્યાં ચારે અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત મોહની મિશ્ર મોહની એ ઠ પ્રકૃતિ રખી છે. અને એક સમ્યક્ત મોહની વેદે છે, ત્યારે ક્ષાયિક વેદક સમ્યક્ત કહિયે, અને એ જે પૂર્વે ઠ પ્રકૃતિ કહી તે જેણે ઉપશમાવી છે, અને એક સમ્યક્ત મોહની વેદે છે, ત્યારે ઉપશમ વેદક સમ્યક્ત કહિયે. ॥ ૨૦ ॥ કૃયોપશમ નામે જે મોહન કહીએ, તેની દશા તો પાઠના પટપદ કે ૭ ઉપય ઠંદમાં કહી છે, તેમાં એ પ્રકૃતિ ભૂર્કૃક ઉપશમ કરી રાખે, એવું પ્રગટ કહેલું છે. તેથી આંહિ ફરી કહેવાયા હા અનિમો દોષ લાગે તે કારણથી ફરી વરણવી નથી. ॥ ૨૧ ॥

हवे सम्यक्तना मूल जेद चार अने उत्तर जेद नव ठे ते कहेठे - अथ जेद विवरन - दोहरा - षय उपसम वेदक पिपक, उपसम समकित चारि, तीन चारि इक इ क मिलत, सब नव जेद विचारि. ॥ ११ ॥

अर्थ - द्योपशम सम्यक्त, वेदक सम्यक्त, द्वायक सम्यक्त, उपशम सम्यक्त, एवा मूल चार जेद समकितना थया वली द्योपशमना त्रण जेद वेदकना चार जेद अने द्वाय कनो एक जेद, उपशमनो एक जेद, ए सर्व मली समकितना नव उत्तर जेद थया हवे निश्चयादिक सम्यक्तनी व्यवस्था कहेठे - अथ निश्चे व्यवहार सामान्यविशेष -

सोरठा - अथ निहचे विवहार, अरु सामान्य विशेष विधि, कहों चारि परका रि, रचना समकित जूमिकी ॥ १३ ॥ सवैया इकतीसा - मिथ्या मति गांठि जेद जगी निरमल ज्योति, जोगसों अतीत सोतो निहचे प्रवानिये, वदे डुंद दसासों कहावे जोग मुझा धरे, मति श्रुति ज्ञान जेद विवहार मानिये, चेतना चिह्न पहि चान आपपर वेदे, पोरुप अलप ताते समान बखानिये करे जेदाजेदको विचार विस्त ताररूप हेय गेय उपादेयसों विशेष जानिये. ॥ १४ ॥ सोरठा - अति सागर ते तीस, अतर मुहुरत एक वा, अविरति समकिति रीस, यह चतुर्थ गुण थान इति १५

अर्थ - हवे निश्चेथी अने व्यवहारथी सामान्य विशेषपणो कहेठे सम्यक्तनी जूमि नी चार प्रकारनी रचना ठे ते कहेठे. ॥ १३ ॥ प्रथम मिथ्यात ग्रंथी जेदिने जे आत्मानि निर्मल ज्योति जागी ठे अने जे ज्योति मन, वचन, कायाना जोगथी अ तीत ठे तेतो सम्यक निश्चनयथी प्रमाण करीए बीजु ते सम्यक ६६ दशाथी व र्तमान थाय ठे एटले बहु विकल्पथी धामदूम दशाथी वत्ते ठे त्यारे तो एवुं कहे वाय ठे के ए जोग मुझा धारी ठे आ मति ज्ञानी ठे आ श्रुत ज्ञानी ठे एवा जेद व्यवहारनयथी मानिये ठे बीजु ए आत्माना चेतनारूप चिन्ह के लक्षण जाणी ने आत्म इय अने परइयने वेदे ठे परतु अतरायना उदयथी पुरुष पराक्रम अत्प ठे एटले अविरति ठे तेथी ए सामान्यपणे सम्यक्त कहीए, चोथु गुण अने गुणिनो जेदाजेद विचार विस्ताररूप करे जेम आत्मा गुणिठे ज्ञानादिक गु ण ठे तेना जेदाजेदनो विचार करवो एवा हेय ज्ञेय उपादयनो विचार राखवो ए विशेषपणे सम्यक्त जाणिए ॥ १४ ॥ अविरत सम्यक्तनी उत्कृष्ट तेजीस सा गरोपम स्थिति अथवा जपन्यथी एक अंतर मुहूर्तनी स्थिति होय, अविरति सम्य कनी रहस्य मर्यादा ए वे प्रकारें होय, ए चोथु गुणस्थानक समाप्त थयुं ॥ १५ ॥

हवे पांचमां गुणस्थानकना विवरणनो आरंज करेठे:-अथ पंचमगुणस्थानक आरंज दोहरा:- अब बरनो इक्कीस गुंन, अरु बावीस अजण्य; जिन्हके संग्रह त्या गसों, सोहे आवक पय्य. ॥ १६ ॥

अर्थ:- तेमां प्रथम पांचमा गुणस्थानक लायक आवकना एकवीस गुण कहुंहुं. अने बावीस अजण्य ठे ते कहुंहुं जे गुणने संग्रह करवाथी अने जे अजण्यने त्यागवाथी आवकनो पद गुणसंग्रहीत शोनायमान थाय ते कहुंहुं. ॥ १६ ॥

हवे आवकना एकवीस गुणनां नाम कहेठे:-अथ आवक इक्कीसगुण कथन:- सवैया इक्कीसा:- लज्जावंत दयावंत प्रसंत प्रतीतवंत परदोषकों ठकैया पर उपगारी है; सोम दृष्टि गुण ग्राही गरिष्ठ सबकों इष्ट सीष्ट पक्षी मिष्टवादी दीर्ग विचारी है; विशेषज्ञ रसज्ञ कृतज्ञ तज्ञ धरमज्ञ, नदीन न अनिमानी मध्य विवहारी है; सहजै विनीत पाप क्रियासों अतीत एसो, आवक पुनीत इक्कीस गुन धारी है ॥ १७ ॥

अर्थ:- लज्जावंत १, दयावंत २, संतमूर्ति ३, प्रतीतवंत ४, परदोषनो ठांकनार ५, परउपकारी ६, सोमदृष्टि ७, गुणग्राहक ८, गुरुवाई ९, सर्वनो वद्वज १०, सिष्टाचारनुं पक्षी ११, मिष्टवचन बोलनार १२, उंमो विचार विचारे १३, विशेष ज्ञाननो जाणनार १४, शास्त्ररस जाणनार १५, करेला उपकारने जाणे १६, ते उपकारने जाणे १७, धर्मने जाणनार १८, अदीनपणुं ग्रहे अनिमानी रहे नही १९, एवा मध्यम वेहेवारमां रहे. के जेथी सहज स्वजावे विनयवंत होय २०, अने पापक्रिया थी रहित होय २१, एवा पवित्र आवक एकवीस गुणना धरनार थाय. ॥ १७ ॥

हवे जघन्य आवकने बावीस वस्तु अजण्य ठे:-अथ बावीसअजण्य वर्नन:-

कवित्त ठंद:-उरा घोरवरा निसनोजन, बहु बीजा वेंगन संधान; पीपर वर उंबरि क तुंबरी, पाकर जोफल होइ अजान; कंद मूल माटी विष आमिष, मधु माषन अरु मदिरापान; फल अति तुष्ट तुसार चलित रस, जिनमत ए बावीस अषान. ॥ १८ ॥

अर्थ:- गमोरा हेमा करहा १, काचा धोलना वमा २, रात्री नोजन ३, बहु बीज फल ते दाडम प्रमुख ४, वेगण ५, अथाणुं पाणीमाहेलो ६, पीपलनी पीपी ७, वमवृक्षना फल ८, धोलरना फल ९, कतुंबरनां फल १०, पाकरीनां फल ११, अजाण्यांफल १२, कंदमूलनी जाति सर्व १३, माटीनीजाति १४, अफीमप्रमुख १५, मांस १६, मधु १७, मांखण १८, मदिरापान १९, बहु तुष्ट फल काचुं फल २०, हीम २१, जेनो वर्ण, रस, गंध, स्पर्श फरी गयो होय ते चलित रस २२, ए बावीस वस्तु श्री जिनेश्वरना मत धारीने अजण्य ठे. ते खावी नही ॥ १८ ॥

दोहरा - अब पचम गुन थानकी, रचना वरनो अत्प,
जामे एकादश दशा, प्रतिमा नाम विकल्प ॥ १९ ॥

अर्थ - हवे देशविरतीनामें पाचमा गुनथाननी रचना अत्पमात्र वर्णवुं हुं सहेपमात्र करीने ते गुणथानमा अग्यार प्रतिमा धारी ठे प्रतिमा एवं नाम चारित्र विकल्पनुंठे १९
हवे अगीआर प्रतिमाना यथार्थनाम कहेठे - अथ एकादश प्रतिमा नामकथन
सवेया इकतीता - दसन विद्युद्धकारी वारह विरतधारी सामायक चारी पर्व पो सह विप्रि बहे, सचित्तको परिहारि दिवा अपरस नारी, आगे जाम ब्रह्मचारी नि रारनी वहे रहे, पाप परिग्रह ठमे पापकी न शिक्षा मंमे, कोउ याके निमित्त करे सो वस्तु न गहे, एते देस व्रतके वरैया समकिती जीव, ग्यारह प्रतिमा तिन्हें नगवतजी कहे ॥ २० ॥

अर्थ - दर्शन विद्युद्धनी करनारी दर्शन प्रतिमा १, बारे व्रतनी धरनारी वि रति प्रतिमा २, जहा सामायकनो उच्चार ठे ते सामायक प्रतिमा ३ जहा पर्व आध्याथी पोसह करवो ते पोसहप्रतिमा ४, जहा सचित्त वस्तुनो परिहार कहिये ते सचित्त परिहार प्रतिमा ५, ज्या दीवसे स्त्री स्पर्श न करवो ते दिवस अस्पर्श प्रतिमा ६, आठे प्रहर ब्रह्मचर्यमा रहेवु ते ब्रह्मचर्य प्रतिमा ७, सर्व आरजनो जिहा त्याग करवो ते निरारनी प्रतिमा ८, परिग्रहने त्यागवो ते परिग्रह त्याग प्रतिमा, ९, ज्या पापोपदेश न देवु ते पापोपदेश त्याग प्रतिमा १०, कोई आपणा निमित्त आहारादिक वस्तु करे तेले नही ते उदेशिक त्याग प्रतिमा ११, ए अगीयार प्रकारे करीने वेश विरत धारी सम्यक्ति जाव कहा ठे तेनी आ इग्यार प्रतिमारूप प्रतिज्ञा नगवतजी कहे ठे ॥ २० ॥

हवे ए प्रतिमानो अर्थ कहेठे - अथ प्रतिमा कथन -

दोहरा - संयम अंस जग्यो जहा, जोग अरुचि परिनाम, उदे प्रतिज्ञाको जयो,
प्रतिमा ताको नाम ॥ २१ ॥

अर्थ - जहा संयम चारित्रनो अस जाग्यो, अने जोग अरुचिना परिणाम थया, त्या कोई प्रतिज्ञानो उदय थयो तेनु नाम प्रतिमा कहीए ॥ २१ ॥

हवे प्रथम दर्शन प्रतिमानुं विवरण करेठे - अथ प्रथम प्रतिमा यथा -

दोहरा - आठ मूलगुण सग्रहे, कुवसन क्रिया न कोइ, दर्शन गुन निर्मल
करे, दर्शन प्रतिमा सोइ ॥ २२ ॥

अर्थ - आही पेहेजा कहा ठे करुणा वत्सल सुजनता इत्यादिक संम्यक्तना आठ मूल

ગુણ છે તેનો સંગ્રહ કરે, જ્યાં સાતે વ્યસનની ક્રિયા નથી એવા સમ્યક્ દર્શનના ગુણ નિર્મલ કરે, તેજ દર્શન પ્રતિમા કહી શ્વાં વ્રત નથી એનો કાલ એક માસનો છે ॥૩૧॥

હવે બીજી પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:-અથ દ્વિતીય પ્રતિમા યથા:-

દોહરા:- પંચ અનુવ્રત આદરે, ત્રીન ગુણ વ્રત પાલ; સિદ્ધા વ્રત ચારોં ધરે, યહ વ્રત પ્રતિમા ચાલ. ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:- પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત અને સામાયક ધારે ૧, પોસહ ધારે ૧, દેશાવગાસગ કરે ૩, અતિથ સંવિજાગ કરે તથા ચાર શિક્ષાવ્રત ધારે, તે વ્રત પ્રતિમા જાણવી તેનો કાલ બે મહીનાનો છે. ॥ ૩૩ ॥

હવે ત્રીજી સામાયક પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:- અથ તૃતીય પ્રતિમા યથા:-

દોહરા:- દર્વજાવ વિધિ સંજુગત, દિયે પ્રતિજ્ઞા ટેક; તજિ મમતા સમતા ગહે, અંતર મુદુરત એક. ॥ ૩૪ ॥ ચોપાઈ:- જો અરિમિત્ર સમાન વિચારે, આરત રૂઢ કુધ્યાન નિવારે; સંજમસહિત જાવના જાવે; સો સામાયકવંત કહાવે. ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- દશ દોષ વચનના ટાલવા, બાર દોષ કાયાના ટાલવા, એ ડ્વ્યવિધિ અને દશ દોષ મનના ટાલવા તે જાવવિધિ જાણવી, તેણે કરીને સંયુક્ત; અને હૈયા માં એક શો આઠ પંચપરમેષ્ટી મંત્રનો સ્મરણ લાગો રહે. એમ બીજી પણ કોઈ પ્રતિજ્ઞા ની ટેક રાખીને, મમતા તજીને, સમતા ગ્રહણ કરવી, એમ એક અંતરમુદૂર્ત કાલ પર્યંત સામાયક ચારિત્ર થાય ॥ ૩૪ ॥ જે કોઈ શત્રુ મિત્રને સમાન વિચારે, આ સ્ત્રધ્યાન રૌઢધ્યાનનું નિવારણ કરે, પંચ સંવર સહિત થાય, બાર જાવના જાવે, તેજ સામાયકધારી શ્રાવક કહિયે; એ ત્રીજી પ્રતિમા ત્રણ માસની હોય ॥ ૩૫ ॥

હવે ચોથી પોસહ પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:- અથ ચતુર્થ પ્રતિમા યથા:-

દોહરા:- સામાયક કીસી દસા, ચાર પહર લોં હોડ;

અથવા આઠ પહર રહે, પોસહ પ્રતિમા સોડ. ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- જે પૂર્વે સામાયકની દશા કહીઢે તેવી દશા ચાર પ્રહર લગી હોય, અથવા તેવી દશા આઠ પ્રહર લગે રહે, તેજ પોસહ પ્રતિમા ધારી શ્રાવક કહીયે, એ ચાર માસની પ્રતિમા જાણવી શ્વાં આઠમ ચત્તદશ અમાસ પૂનમને દહાડે તથા પર્વદિન આવેથી પોસહ કરે ॥ ૩૬ ॥

હવે પાંચમી સચિત્ત પરિહાર પ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે:-અથ પંચમી પ્રતિમા યથા:-

દોહરા:- જો સચિત્ત જોજન તજે, પીવે પ્રાસુક નીર;

સો સચિત્ત લ્યાગી પુરુષ, પંચ પ્રતિજ્ઞાગીર ॥ ૩૭ ॥

अर्थ - जे सचित्त जोजननो त्याग करे अने फासु जल पीए, ए रीते जे पुरुष सचित्त वस्तुनो त्याग करे ए पेहेली प्रतिमाथी एटली वयती क्रिया करे तेतो पाचमी प्रतिमानो धरनार जाणवु ए प्रतिमा पाच मास सुखी रहे ॥ ३४ ॥

हवे ठवी ब्रह्मचर्यप्रतिमानो विवरो कहेवे - अथ पट्टी प्रतिमा यथा -

चोपाई - जो दिन ब्रह्मचर्यव्रत पाळे, तिथि आए निसि द्यौस संनाले, गहि नौवाढी करे व्रत रक्षा, सो पट्ट प्रतिमा साधक अह्मा ॥ ३५ ॥

अर्थ - सचित्तनो परिहारि तो प्रथमनीज रीते ठे अने दिवसे ब्रह्मचर्य व धारे पाळे अने पचमी पर्व आवे दीवसरत्रमा एटले आव प्रहर ब्रह्मचर्य पाळे तिहा नववाडे कगीने ब्रह्मचर्यवृत्तनी रक्षा करे ते पुरुष ठवी प्रतिमानो साधनहार होय ते उमास जगणनी जाणवी ॥ ३६ ॥

हवे सातमी ब्रह्मचर्य प्रतिमानो विवरो कहे ठे - अथ सप्तमी प्रतिमा यथा -

चोपाई - जो नववाडि सहित विधि साधे, निशिदिन ब्रह्मचर्य आराधे, सो सप्तम प्रतिमाधर ज्ञाता, शीज शिरोमनि जगत विख्याता ॥ ३७ ॥

अर्थ - जे श्रावक नववाड सहित जे ब्रह्मचर्यवृत्तनी विधि ठे, ते विधिये ज रात दिवस ब्रह्मचर्यने आराधतो रहे अने जे आगल ठ प्रतिमानी क्रिया कही ठे तेने तो लीयोज रह्यो ठे एवो जे श्रावक ठे, तेतो सातमी ब्रह्मचर्य प्रतिमानो धरनार ज्ञानी पुरुष शीज शिरोमणि जगतमा प्रख्याति पामेलो जाणवो ॥ ३७ ॥

हवे आही प्रसगथी नव वाडनो विवरो कहे ठे - अथनोवाडि यथा -

कवित्तवद - तियथजवात प्रेमरुचि निरपन, देपरीठ जापन मधुवेन, पूर्वजो गकेलि रसचित्तन, गुरु आहार लेत चित्तचैन, करि सुचित्तन सिंगार वनावत, तियप रजक मथ्यसुखसेन, मनमथ कथा उदरि नरि नोजन, ए नववादि जान मतजेन ४०

अर्थ - ज्या स्त्रीठ वसे त्या वासन करवो, प्रेमरुचि राखीने स्त्रीना अगोपाग दे खेवानही, दृष्टिदोषनुं निवारण करीने आहुं पडडुं आपीने स्त्रीना मधुर वचन सा जले नही, पूर्व कालमा जे जोग क्रीडा करी होय तेनो रस चित्तवे नही, चित्त ना चैनने अर्थ वृत्तादिक सहित गरिष्ठ आहार लेनही, स्नान मजनथी शरीरने पवित्र करीने शृंगार शोभा सजे नही, स्त्रीने सुगाना पलगमा सुखसेन करे नही, मनमथ जे कदप तेनी कथा कहे नही, पेट नरीने जोजन न करे, ए नव वाडो जैन मतमा जाणवी ए वहुज आनंद कारी ठे ॥ ४० ॥

हवे आठमी निरारंज प्रतिमानो विवरो कहे ठे:- अथ अष्टमी प्रतिमा यथा:-

दोहरा:- जो विवेक विधि आदरे, करे न पापारंज; सो अष्टम प्रतिमा धनी,
कुगति विजे रन थंज ॥ ४१ ॥

अर्थ:- जे कोई आवक पाठजी सर्व क्रिया करतो थको विवेक सहित विधि विशेष आदरे, अने पापनो आरंज पोताना हाथे न करे तेतो आठमी निरारंज प्रतिमानो धरनार आवक कुगतिना विजयनो रणथंज रूप थई रह्यो ठे ॥ ४१ ॥

हवे नवमी परिग्रह प्रतिमानो विवरो कहे ठे:- अथ नवमी प्रतिमा यथा:-

चोपाई:- जो दसधा परिग्रहको त्यागी; सुख संतोष सहज वैरागी; समरस चिंतित किंचित ग्राही; सो आवक नौ प्रतिमा वाही ॥ ४२ ॥

अर्थ:- जे नवविध परिग्रहनो त्यागी होय, सुख संतोष सहित वैरागी होय, उ पशमरसथी नीज्यो रहेतो होय, किंचित ग्राही कहेतां कंईएक असन वशननु ग्रहण करनारो होय अने बीजी क्रिया सर्वे आठमी प्रतिमानी परें होय, ते आवक नव मी प्रतिमानो धरनार होय ए प्रतिमा नवमास लगी रहे ॥ ४२ ॥

हवे दसमी पापोपदेश त्याग प्रतिमा कहे ठे:- अथ दसमी प्रतिमा यथा:-

दोहरा:- परकों पापारंजको, जो न देइ उपदेश; सो दशमी प्रतिमासहित, आवक विगत कलेश. ॥ ४३ ॥

अर्थ:- नवमी प्रतिमा लगण गृह कुटुंब परिवारने पापनो उपदेशआपे पण आहीं पापारंजनो उपदेश त्यागे ते आवकने दशमी प्रतिमासहित जाणिये तेज आवक क्लेश रहित थयो एम जाणवुं. ॥ ४३ ॥

हवे अग्यारमी उचितग्राही प्रतिमानो विवरो कहे ठे:- अथ अग्यारमी प्रतिमा यथा

चोपाई:- जो सुठंद वरतें तजि मेरा, मठमंमपमहिं करे वसेरा; उचित अहार उदंम विहारी; सो एकादश प्रतिमा धारी. ॥ ४४ ॥

अर्थ:- जे आपणां घर बार मेरा ठांमीने स्वठंद वर्त्ते, अने मठ मंमपमां वास करे, आधाकर्मि आहार त्यागे, योग्य आहार लें अने उदंम व्यवहारी थइ साधु जे वुं थाय, ते अगीआरमी प्रतिमनो धरनार थाय ए आवकनी करणी ठे. ॥ ४४ ॥

हवे अग्यारमी प्रतिमानी व्यवस्था कहे ठे:- अथ एकादश प्रतिमा यथा:-

दोहरा:- एकादश प्रतिमा दशा, कही देशव्रत मांहि; वही अनुक्रममूलसों, गही सु तूटी नांहि ॥ ४५ ॥

अर्थ:- ए अगीआर प्रतिमांनी दशा पांचमां देशविरति गुणस्थानकमांहे क

ही हवे प्रथमथी जे आगलनी प्रतिमाओ ग्रहण करेली ठे तेतो अनुक्रमे ग्रहीज रह्यो ठे पण तेथी बुटो नथी अने चढति चढति क्रिया करतो रहेते ४५॥

हवे अग्यार प्रतिमा धारीमा जघन्य, मध्यम, उत्कृष्ट, दशा कहेते -

अथ जघन मध्यम उत्कृष्ट कथन -

बोहरा - पट प्रतिमा ताई जघन, मध्यम नव परजत, उत्तम दशमी ग्यार मी, इति प्रतिमा विरतंत ॥ ४६ ॥

अर्थ - ठरी दिवश ब्रह्मचर्य प्रतिमा लगण जघन्य श्रावक होय, अने नवमी परिग्रह त्याग प्रतिमा लगण मध्यस्थ श्रावक थाय, दशमी अग्नीधारमी प्रतिमानो धणी उत्तम श्रावक होय एटले प्रतिमानुं वृत्तात कल्यु इति प्रतिमा अधिकार समाप्त

हवे पाचमां गुणस्थाननी स्थिति कहेते - अथ पचम गुणस्थानक स्थिति -

चोपाई - एक कोटि पूरव गनिजीजें, तामे आठ वरप घट कीजें, यह उत्कृष्ट काल थिति जाकी, अत सुदुर्लभ जघन्य दसाकी ॥ ४७ ॥

अर्थ - एक कोटि पूर्ववर्षनी सख्या कीजे तेमा आठ वर्ष घटानीए पठी जे वर्ष रहे ते देश व्रति गुणस्थानकनी उत्कृष्ट कालस्थिति जाणवी, अने आदेशव्रति गुणस्थाननी जघन्यदशानी स्थिति एक अंतर्मुहूर्त कालमान होय ॥ ४८ ॥

हवे एक पूर्वकालनी वर्षसंख्या कहेते - अथ पूर्वसख्या कथन -

बोहरा - सत्तरि लाख करोड मिति, ठप्पन सहस्र करोडि, एते वरप मिजाइ करि, पूरव सख्या जोडि ॥ ४९ ॥

अर्थ - सितेरलाख कोटि वर्ष एटली मित्ती के प्रमाणता उपर ठप्पन हजार कोटि वर्ष मेलवीर्यें तेवारे पूर्वकालनी जोमिना वर्ष सख्या थाय तेना ७० ५६ ००० ००० ००० ०००. एटला अक थाय, लोक वेहेवारमा सात लक्ष पांचननील साठ अर्ब कहिए ॥ ५० ॥

हवे अतर्मुहूर्त कालनो जघन्य उत्कृष्ट प्रमाण कहुंतुं - अथ अंतर्मुहूर्तप्रमाण

बोहरा - अतर सुदुरत ६ घडी, कडुक घाटि उत्कृष्ट, एक समे एकाउली, अंतर्मुहूर्त कनिष्ट ॥ ५१ ॥ यह पचम गुणस्थानकी, रचना कही विचित्र, अव उत्तम गुणस्थानकी, दसा कहुं सुनु मित्र ॥ ५२ ॥

अर्थ - वे घनीमा एक समय ओठो थाय, त्यारेतो उत्कृष्ट अतर्मुहूर्त थाय अने एक आचलीने एक समय ते कनिष्ट के जघन्य अंतर्मुहूर्त काल होय ए दिगवर संप्रदायथी ठे ॥ ५३ ॥ एम देशव्रति पाचमा गुणस्थाननी विचित्र पुरुषे रचना कहीते हवे हे मित्र ठगा गुणस्थाननी दशा कहुंतु ते साजलो ॥ ५४ ॥

હવે પ્રમત્તનામે ઠગ ગુણઠાણાની ધ્વસ્થા કહુભું:-અથ પ્રમત્તગુણસ્થાનક:-
 દોહરા:- પંચપ્રમાદ દશા ધરે, અઠાસ ગુણવાન; ચવિર કલ્પ જિન કલ્પ જી
 ત, હે પ્રમત્ત ગુણવાન. ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:-ધર્મરાગાદિ પાંચ પ્રમાદની દશા ધારેઢે. અને સાધુના અઠગાવીસ ગુણ ધારે
 ઢે આંહી અઠગાવીસ ગુણ કહ્યા તે ઢિગંબર સંપ્રદાયથી ચિવર કલ્પથી ચિવરનો આચા
 ર અને જિનકલ્પથી જિનનો આચાર તેણેકરી યુક્ત ઢે. એમ પ્રમત્ત ગુણ સ્થાન હોય

હવે પાંચ પ્રમાદના નામની ગણતી કરેઢે.-- અથ પંચ પ્રમાદ યથા:-

દોહરા:- ધરમરાગ વિકથા વચન, નિઝાવિષય કપાઃ; પંચ પ્રમાદ દસાસહિ
 ત, પરમાદી મુનિ રાઃ. ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:-ધર્મઝપર રાગ રાખે, વિકથા વચન બોલે, નિઝાસેવે, રસ તે ઇંદ્રિયપ્રમુખના વિ
 પય સેવે, કષાય સેવે, એ દસાસહિત જે મુનિરાજ હોય તે પ્રમાદી કહીએ. ॥ ૫૨ ॥

હવે શ્રી મુનિરાજના અઠગાવીસ મૂલ ગુણ કહેઢે:-અથ અઠાસ મૂલગુણ કથન
 સવૈયા ઇકતીસા:- પંચ મહાવ્રત પાલે પંચ સુમતી સંજાલે, પંચ ઇંદ્રિ જીતિ ન
 યો જોગી ચિત્ત ચેનકો; પટ આવશક ક્રિયા ઢર્વિત નાવિત સાધે, પ્રાસુક ધરા
 મેં એક આસન હૈ સેનકો; મંજન ન કરે કેસલુંચે તન વસ્ત્ર સુંચે, ત્યાગે ઢંતવન પેં
 સુગંધ સ્વાસ ચેનકો; ઠાઢો કરપેં અહાર જલુ જુંજી એકવાર, અઠાસ મૂલ ગુણ
 ધારી જતી જૈનકો ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:- સઢાઝ પાણાઃ વાયાઝવેરમણં ઇત્યાદિક પંચ મહાવ્રત પાલે ઇયાંસુમતિ
 પ્રમુખ પાંચ સુમતિ સંજાંલીને કરે અને પાંચ ઇંદ્રિનો જીતનાર એટલે જેને ઇંદ્રિયોનાવિષ
 ય સેવતાં ચિત્તમાં ચેન નઝપજે, તેથી વિષયોનો ત્યાગી આય સામાયક પ્રમુખ ઢ આવ
 શ્યકક્રિયા ઢે, તે ઇચ્છાથી પણ સાધે અને નાવથી પણ સાધે એ ૧૧ ગુણ યથા ફાસૂ પૃથ્વી
 પ્રમુખ સગ્યામાં પ્રમાણોપેત એક શયન આસન રાખે એ ૨૨ ગુણ યથા સ્નાન ન
 કરે કેશ જોચ કરે શરીરવિષે વસ્ત્રનો ત્યાગ કરે ઢાંતણ નકરે સ્વાસવઢનનો સુ
 ગંધ મૂખજુણ પ્રમુખ નલે, ઝનો ઝનો અહારકરે જલુતા કે ૦ અંતપ્રાંત આહાર
 જુંજે તેપણ એક ઢેક સ્વાય એ અઠગાવીસ મૂલ ગુણનો ઢરનાર જૈન ઢર્શની જતી
 હોય ॥ ૫૩ ॥ એ ઢિગમબર સંપ્રદાયથી ગુણ કહ્યા ઢે.

હવે પાંચ મહાવ્રત કહેઢે:- અથ પંચ મહાવ્રત યથા:-

દોહરા:- હિંસા મૃપા અઢત્ત ઢન, મૈશુન પરિગ્રહ સાજ;

કિંચિત ત્યાગી અનુવ્રતી, સવિ ત્યાગી મુનિરાજ. ॥ ૫૪ ॥

अर्थ.— जीवधात अस्तव्य चोरी मैथुन परिग्रहसामग्री ए पांचे आश्रवने किंचित व्यागे ते अणुव्रती आश्रवक कहिए अने सर्वथा व्यागे ते मुनिराज कहिए॥५४॥
हवे पाच प्रकारनी समिति एटले सावधानपणु कहेछे—अथ पंच सुमति यथा.—

दोहरा — चले निरपि जापे उचित, जपे अद्रोप अहार,
लेइ निरखि नारे निरखि, सुमति पच परकार ॥ ५५ ॥

अर्थ — जोईने चाले ते इयाँ सुमति, योग्य वचन बोले ते जाया सुमति, दूषणरहित आहार लीए ते एषणा सुमति, वस्त्र पात्र निरपीने ले ते अदान सुमति मजमुत्रादिक जोईने परठवे ते पारीगवणीया सुमति, ए पाच प्रकारे सुमति॥५५॥

हवे जे अवश्य करीए ते आवश्यक कहीए तेना नाम कहेछे, अथपमावश्यकयथा
दोहरा — समता वदन शुति करन, पनिकमनो सज्जाउ, काउसग मुझाधरन
ए पडावसिक जाउ ॥ ५६ ॥

अर्थ — सामायक परवी १ गुरुवदना करवी २ चोवीशजिनेश्वरनी स्तुति करवी ३ अतिचारथी निवर्त्तनाते पडिकमना ४ स्वाध्याय करवी ५ काउसगमुझा धरवी ए ठ आवश्यक कहीए. ॥ ५६ ॥

हवे थिवर कटप अने जिनकटपनो नेद कहेछे—अथ स्थिविर कटपी जिनकटपी —

सर्वथा इकतीसा — थिवर कलपी जिनकलपी डुविध मुनि, दोउ वनवासी दोउ नगन रहत है, दोउ अगार्म मूल गुन के धरैया दोउ सरव तियागी व्है विरागता गहत है, थिवर कलपिते जिन्दके सिप्य जापा होई, वेठके सजामें धर्म देसना कहत है, ए काकी सहज जिन कलपी तपस्वी घोर, वदेकी मरोरसुं परिसह सहत है ॥ ५७ ॥

अर्थ — थिवर कटपी अने जिन कटपी ए वे प्रकारना मुनिश्वर होय ए वे वनवासमां रहे अने बेहु नागारहे ए वे अगवीस मूल गुणना धारनार ए वे सर्वस्व के० सर्व परिग्रहना त्यागी अईने वैरागजाव धरे एवा कहा पण ते वेमा स्थिवर कटपी ते कहीए जेने सिप्य शाया होय, अने सजामा बेसिने धर्म देशना करे अने जे जिन कटपी होय ते एकाकी होय घोरतपस्वी होय अने कर्म उदघनी मरोरथी जे परिसह उपजे छे ते सहन करे ए दिगमवर सप्रदायिक वचनो छे ॥५७॥

हवे प्रसगथी बावीस परिसह साधुने सहेवा योग्य तेना नाम कहेछे —

अथ बावीस परीसह यथा कथन.—

सर्वथा इकतीसा — ग्रीपममे धूप यिति सीतमें अक पचीत, जूपेधरेधीर प्यासे नीर न चहतु है, मंस मसकादिसो न मरे जूमि सैन करें, वध बंध विषामे अमोल व्हैर

हनु है; चर्यां दुख नरे तिन फाससों न थरहरें, मल डुरंगंधकी गिलान न गहतु हैं; रोगनको न करें इलाज एसो मुनिराज, वेदनीके उदे ए परीसह सहतु है. ॥ ५७ ॥

अर्थ:— उष्ण कालमां तडकामां आताप सहे, शीत कालमां शीत सहेवाथी चित्तमां कंपे नही, सुख्यो ठतां धीरज राखे अनेपणी ग्रहे नही प्यासवंत थको स दोष पाणीनी चाहना करे नही नागा शरीरने मांस मसकादि करडे तोषण मरे नही धरतिये सग्या करे मरणांत कष्ट आवे जातजातना वध बंधनादिक कष्ट तेथी अमोल रहे पण चलायमान न थाय चर्यां के० विहारनुं दुःख नरे तदरीजे विहारमां तथा सयनासनमा कठोर त्रण स्पर्शथी थरहरे नही मेलनी जे दुर्गंध ठे तेथी तेनी दुगह्ता न करे रोगनी वेदना सहे पण तेनो इलाज न करे एवा मुनिराज होय ते वेदनीय कर्मना उदयथी ए इग्यार परिसह उपजे ठे तेने सहे ठे. ॥ ५७ ॥

कुंडलीया:— एते संकट मुनि लहे, चारित मोह उदोत; लज्जा संकुच दुःप ध रे, नगन दिगंबर होत; नगन दिगंबर होत, श्रोत रति स्वाद न सेवे; त्रियसनमुख दृग रोकि, मान आपमान न वेवे; थिर वहे निर्जय रहे, सहे कुवचन जग जेते; निहुक पद संग्रहे, लहे मुनि संकट एते. ॥ ५८ ॥ दोहरा:— अल्प ज्ञान लघुता लखे मति उत्तरप विलोड, ज्ञानावरन उदोत मुनि; सहे परीसह दोड ॥ ६० ॥ स हे अदरसन डुरदसा, दरसन मोह उदोत; रोकेउमग अलानकी, अंतरायके होत.

अर्थ:— हवे चारित मोहनीना उदय थवाथी मुनिराज संकट सहेठे ते संक टनी गणतरी कहेठे नगन दिगंबर थई जे लज्जाथी संकोच दुःख उपजे ठे तेने धरे. एटले संकटथी न जागे १ वली नगन दिगंबर थइ श्रोत के० इंडीयना र ति स्वादने न सेवे, २ स्त्रीना हाव जावथी चुके नही ३ कोइ सत्कार करे कोइ असत्कार करे तेउपर विपम जाव लावे नही ४ कोइ नयथी जागे नही स्थिर र हे निर्जय रहे ५ जगतमां जे कंइ कुवचन ठे आक्रोसना वचन ठे ते सर्व सहन करे ६ निहुक ग्रहणथी निहुक पद संग्रहे पण ते संकटथी जाजे नही ए सात संकट चारित्र मोहनीना उदयथी मुनि लहेठे ते सहन करे ठे ॥ ५८ ॥ हवे जण्याविना अल्पज्ञानथी सर्वमां पोतानी लघुता थाय ते सहन करे पोता ना मतिना उत्कर्षथी उत्कृष्टपणुं जोइने गुरुता सहे, एवी ज्ञानावरणी कर्मनो उ दय थातां अज्ञान परिसह अने प्रज्ञापरिसह ए वे परिसह उपजे ठे ते सहन करे ॥ ६० ॥ दर्शन मोहनीयना उदय थवाथी सम्यक् दर्शननी मलिनता उपजे तेनी डष्ट दशा सहे पण सम्यक् दर्शनथी न जागे अंतराय कर्मनो उदय थवाथी जे

जाननो उमग रोकी रहे तेथी अजानने सहन करे ए बावीस परिसह कहा ॥ ६१ ॥
हवे जे कर्मथी जे परिसह उपजे ते कहे ठे अथ बावीस परिसह विवरनन -
सवैया इकतीसा - एकादश वेदनीकी चारित मोहकी सात, ज्ञानावरनीकी
दोइ एऊ अतरायकी, दंसन मोहकी एक आविसति बाधा सब, केई मनसाकी के
इ बाकी केई कायकी, काहुकों अलप काहुसो बहोत उनी साता, एकही समेमे उ
वे अवे असहायकी, चर्याथित सज्जामाहि एक सीत उस्नमाहि, एक दोइहोहि ती
नि नाही समुदायकी ॥ ६२ ॥ दोहरा - नानाविध संकटदशा, सहिसाधे शिव
पंथ, थिविरकल्प जिन कटपधर, दोक सम निगरथ ॥ ६३ ॥

अर्थ - अग्याअर सकट तो वेदनी कर्मना उदयथी उपजे ठे चारित्र मोहनी
य कर्मथी सात बाधा उपजे ठे ज्ञानावरणनी करेली बे बाधा उपजे ठे अत
रायनी कीबी एक बाधा उपजेठे दर्शन मोहनीनी करेली एक बाधा उपजे ठे, स
र्व मली बावीस बाधा अइ ते बावीसने परिसह कहिए बावीस बाधामा कोई मन
नी ठे कोई वचननी ठे कोई कायानी ठे आ बावीस बाधामाहेली कोइने अल्प
एक बे उपजे कोइने बहु उपजे तो एकज समे ओगणीस बाधानुं उदय थाय ते
मा असहायनी के० जे बाधा बाधासाथेज बोलेठे पण साथे वने नही त्यारे तेमा
एकज बाधा एक समे थई ते असहायनी कहिए जेम चर्यापरिसह चालवाथी उ
पजे ठे निपेद्या परिसह रहेवाथी उपजेठे अग्या परिसह रहेवाथी उपजे ठे
अने शितबाधा तथा ऊष्ण बाधामा एक समयमा एकज बाधा उपजे तेथी आ पां
च परिसहमा एक अथवा बे अथवा त्रण एक समयमा थाय पण समुदायरूप पां
चे न थाय ॥ इति परिसह अधिकार समाप्त थयो इति परिसह अधिकार -

अर्थ - एवा नाना प्रकारना सकट ठे तेनी दशा सहन करीने मुक्तिमार्ग साथे,
तेथी थिविर कल्पना धरनार अने जिन कल्पना धरनार ए वेदु नियंत्र समान ठे
हवे थिवर कल्पमा अने जिनकल्पमा कइ तफावत ठे ते कहेठे -

अथ थिविरकल्प जिनकल्प तारतम्य कथन -

दोहरा - जो मुनि सगतिमे रहे, थविरकल्प सो जानि, एकाकी जाकी दसा,
सो जिनकल्प वपानि ॥ ६४ ॥ चोपाई - थविर कल्प मुनि कवुक सरागी, जिन
कजपी महांत विरागी, इति प्रमत्त गुनथानक धरनी, पूरन नई जथारथ धरनी ६५
अर्थ - जे मुनीवर गहना गणनी सगतमा रहेठे, तेतो थिवरकल्पी जाणीए
जेने गणनी निश्चा नथी जेनी एकाकी दशा ठे तेतो जिनकल्पी कहिए ॥ ६४ ॥

એ બેઝ નિગ્રંથમાં ચિવરકલ્પનો ધરનાર કંઈક સરાગ દશામાં છે, અને જે જિનકલ્પી છે તે મહાવૈરાગી છે એટલે પ્રમત્ત ગુણવાણાની જે ચૂમિકા બાંધી અને યથાર્થ સાચપણે વરણી તે પૂર્ણ થઈ ॥ ૬૫ ॥

હવે સાતમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરેલું:— અથ સત્તમ ગુણસ્થાનક વર્ણન:—

ચોપાઈ:— અબ બરનો સત્તમ વિસરામા; અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનક નામા; જહાં પ્રમાદ ક્રિયા વિધિ નાસે; ધર્મધ્યાન ચિરતા પરગાસે ॥ ૬૬ ॥ દોહરા:— પ્રથમ કરનચારિત્રકો, જાસુ અંત પદ હોઈ, જહાં અહાર વિહાર નહિ, અપ્રમત્ત હે સોઈ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:— મુક્તિરૂપ મંદિરમાં ચઢતાં તે સાતમો વિસામો છે, અને અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનક જેનું નામ છે તે હવે વચાણે છે જે ગુણસ્થાનમાં ધર્મરાગાદિકેકરી પ્રમાદની વિધિ નાસેલું, જે પૂર્વલા ગુણસ્થાનકમાં ધર્મધ્યાન ચંચલ હતો તે આંહી સ્થિર પાળે પ્રકાશ કરેલું. ॥ ૬૬ ॥ પ્રથમ ગુણસ્થાનના અંતપદમાં એટલે તેલા સમયમાં ચારિત્રમોહની કર્મને નેદવાનો યથા પ્રવૃત્તિનામે પ્રથમ કરણ થયું, આંહી ધર્મધ્યાનની સ્થિરતા એવી છે કે જ્યાં અહાર વિહાર ક્રિયા નથી. તે અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનક હોય એ વચન ડિગંબર સંપ્રદાયનું છે. ॥ ૬૭ ॥

હવે આઠમા ગુણસ્થાનકનું વર્ણન કહેલું:— અથ અષ્ટમ ગુણસ્થાનક વર્ણન:—

ચોપાઈ:— અબ બરનો અષ્ટમ ગુણસ્થાન, નામ અપૂર્વ કરન બચાના, કબુક મોહ ઉપસમ કરિ રાખે, અથવા કિંચિત્ ક્યકરિ નાખે ॥ ૬૮ ॥ જો પરિનામ ન થયે નહિ કબહી, તિન્હકો ઉદો દેસિયે જબહી, તબ અષ્ટમ ગુણસ્થાનક હોઈ, ચારિત્ર કરન દૂસરો સોઈ. ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:— જેનું નામ અપૂર્વ કરણ વચાણીએ ઠીએ, હવે આંહી શ્રેણી ચઢવામાં જે ઉપશમીક થકો ચઢેલું તેતો આંહી કંઈક મોહને ઉપશમાવી રાખેલું, અથવા જે ક્યક થકો ચઢે છે તેતો આંહી ચારિત્ર મોહનો કંઈક ક્યક કરિ નાંખેલું ॥ ૬૮ ॥ એવું જે પરિણામ પેહેલાં કોઈ કાલમાં થયું નથી તે પરિણામનું જ્યારે પ્રગટ પાળું દેસિયેઠીએ, ત્યારેતો આઠમું ગુણસ્થાનક હોય તેને તેલે સમય ચારિત્ર મોહનીય કર્મ નેદવાને અપૂર્વ કરણ નામે બીજું કરણ હોય તેનું નામ નિવૃત્તિ પણ છે. ॥ ૬૯ ॥

હવે નવમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરેલું:— અથ નવમ ગુણસ્થાનક વર્ણન:—

ચોપાઈ:— અબ અનવર્તિ કરન સુંનું નાઈ, જહાં નાવ ચિરતા અધિકાઈ, પૂરવ નાવ ચલાચલ જેતે, સહજ અમોલ નાએ સબ તેતે. ॥ ૭૦ ॥ જહાં ન ના

व उलटि अथ आवे, सो नवमो गुणस्थान कहावे, चारित मोह जहा बहु ठीका,
सो हे चरन करन पद तीजा ॥ ७१ ॥

अर्थ - प्रथम अनिवृत्ति करण गुणस्थाननो व्यवहार कहुं तु ते सांजलो. जे
गुणस्थाननेविषे स्थिरता जावनी अधिकई ठे अने पूर्वजाव कपायना उदयथी
जेटला चलाचल जाव होय तेवा सर्व आही सहज अमोल थया ठे ॥ ७० ॥
ज्या जावथी चढीने फरी तिहाथी पढी नीचेना गुणस्थानके न आवे एवो अनि
वृत्ति कहेवाय, आही अनिवृत्तिनो परमार्थ सिद्धात्मा बीजीरीते ठे, ते तो नवमं
गुणस्थान कहेवाय, ज्या चारित्र मोहनीय कर्म घणुंज जुटी गयो ठे तेज ए चा
रित्र मोहनीय कर्म जेदवानो बीजो अनिवृत्ति करण थयो ॥ ७१ ॥

हवे दशमु गुण स्थानक कहुं तुं - अथ दशम गुणस्थानक वर्णन -

चोपाई - कहाँ दशम गुण स्थान उताखा, जहा सूक्ष्म शिवकी अजिलापा, सूक्ष्म
लोन दसा जहाँ लहिए, सूक्ष्म सपराय सो कहिए ॥ ७२ ॥

अर्थ - जिहा उपशम्यक् अने रूपक एवी वे शाखा वर्ण ठे जे गुण स्थानमा
सूक्ष्म शिव पदवीनी अजिलापा ठे एवी ज्या सूक्ष्म लोन दशा पामिये, ते सूक्ष्म
म सपराय कहिए, सपराय एवु कपायनुं नाम ठे ॥ ७२ ॥

हवे अग्यारमु उपसत मोह नामे गुणस्थान कहुं तुं - अने तेनी प्रभुतानु प्रमाण
कहुं तुं अथ एकादशम गुणस्थान वर्णन -

चोपाई - अथ उपसतमोह गुणस्थाना, कहाँ तासु प्रभुता परवाना, जहा मोह
उपसमेन नासे, जयाप्यात चारित परगासे ॥ ७३ ॥ दोहरा - जाहि फरसके
जीव गिरि, परे करे गुण रद, सो एकादसमी दसा, उपसमकी सरहद ॥ ७४ ॥

अर्थ - जे गुणस्थानमा मोहनीय कर्म सर्वे उपशमी जाय पण उदयमा
नासे नही अने यथाख्यात चारित्रनो प्रकाश थईने जेवु निसग आत्मानु सहज
रूप ठे तेवु प्रगटे ॥ ७३ ॥ जे उपशम श्रेणि चढिने अने जे गुणस्थानने फ
रसीने अवश्यज जीव तिहाथी पडे अने जे गुण प्रगटे ते सर्व रद करे, ए अग्यार
मी दशा थई, एटले उपसत मोह गुणस्थान थयु एटले उपशमनी मर्यादा थई ७४ ॥

हवे बारमां क्षीणमोह गुणस्थाननु वर्णन करहुं - अथ द्वादशम गुणस्थानक वर्णन -

चोपाई - केवल ज्ञान निकट जहाँ आवे, तहा जीव सब मोह पिपावे, प्रगटे
यथाख्यात परधाना, सो द्वादशम गीन गुण थाना ॥ ७५ ॥

अर्थ - जे गुणस्थानने केवल ज्ञान निकट आवे ठे अने त्या जीव सर्व मो

હનીય કર્મ સ્વપાવીને બીજા પણ ઘાતી કર્મ સર્વ સ્વપાવે, અને જ્યાં પ્રધાન ઉત્કૃષ્ટ યથા રચાત ચારિત્ર પ્રગટે એવા પ્રકારથી જેઠે તે બારમો ક્ષીણ મોહ ગુણસ્થાનક કહીએ ॥૭૫॥
હવે આંહી લગણ પાઠના ઠગથી માંમી સાત ગુણસ્થાનમાં ઉપશમ શ્રેણીની અપેક્ષાએ જેકાલ સ્થિતિ ઠે તે કહેઠે:- અથ ષષ્ઠ ગુણસ્થાનક સ્થિતિકથન ઉપશમ શ્રેણિક અપેક્ષા

દોહરા:- ષટ સત્તમ અઠમ નવમ; દશ એકાદશ બાર, અંતર મુદુરત એક વા,
એક સમે ધિતિ ધાર. ॥ ૭૬ ॥ ઠીન મોહ પૂરન નયો, કરિ ચૂરન ચિત ચાલ; અ
વ સજોગ ગુણ આનકી, વરનોં દસા રસાલ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:- ઠવું, સાતમુ, આઠમુ, નવમુ દશમુ, અગ્યારમુ, બારમુ, એ સાત જે ગુણસ્થાન
ઠે. તેની સ્થિતિ એક અંતર મુદૂર્તની ઠે. અથવા સાત ગુણસ્થાનની જઘન્ય એક સમયની
સ્થિતિ ધારો. ॥૭૬॥ મોહમય જે ચિત્તની ચાલ હતી તેનું ચૂર્ણ કરીને ક્ષીણ મોહ ગુણ
સ્થાનક પૂરણ થયું. હવે સજોગીગુણ આનકની રસાલ દશાનું વર્ણન કરુંબું. ॥૭૭॥

હવે તેરમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરુંબું:- અથ ત્રયોદશમ ગુણ સ્થાનક વર્નન:-

સવૈયા ઇકતીસા:- જાકી હુઃસ્વ દાતા ઘાતી ચોકરી વિનસર્ગ ચોકરી અઘા
તી જરી જેવરી સમાન હૈ; પ્રગટ નયો અનંત દંસન અનંત જ્ઞાન, વીરજ અનંત
સુખ સત્તા સમાધાન હૈ; જામેં આઝં નામ ગોત વેદની પ્રકૃતિ એસી એક્યાસી
ચોરાસી વા પંચાસી પરવાન હૈ; સો હે જિન કેવલી જગત વાસી નગવાન, તાકી
જો અવસ્થા સો સજોગી ગુંન આન હૈ. ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:- જે આત્મ ગુણના ઘાતના કરનાર એવા જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી,
મોહનીય, અંતરાય, એ ઘાતી કર્મની ચોકડી હુઃસ્વ દાતા હતી તે જેની વિનાશ
થઈ ગઈ, અને જે આત્માના ગુણનો ઘાત ન કરે એવા વેદની, આયુ, નામ, ગોત્ર, એ
ચાર અઘાતિ કર્મની ચોકડી રહી તે બહેલી દોરી સમાન રહી ઠે. દર્શનાવર
ણીય કર્મક્રય થયાથી જિહાં અનંત કેવલ દર્શન પ્રગટ થયો. અને જ્ઞાનાવરણી
ક્રય થયાથી જિહાં કેવલ જ્ઞાન પ્રગટ્યું. અંતરાય કર્મ ક્રય થયાથી અનંત વી
ર્ય પ્રગટ્યો. મોહનીય કર્મ ક્રય થયાથી અનંત સુખસત્તામય અને સમાધિ પ્રગટી
અને જેમાં આયુ કર્મ, નામકર્મ, ગોત્રકર્મ, વેદનીકર્મ, એચારની સર્વ ૮૫ પ્રકૃતિ રહી
ઠે. તેમાં કોઈના આહારિક શરીર આહારક અંગોપાંગ, આહારક સંઘાતન, આહારક
બંધન, તથા જિનનામવિના, એસી પ્રકૃતી રહી ઠે અને કોઈને જિનનામ સહિત ઠે. તેથી
(૮૧) રહી ઠે તથા કોઈને અદારક ચતુષ્કઠે અને જિનનામનથી માટે ૮૪ ઠે તથા કો
ઈને જિનનામ સહિત પચાસી પ્રકૃતિનું પ્રમાણ ઠે. એવી દશાનો ધરનાર, જે ઠે તે

जिन होय केवली होय जगततुं जगवान होय तेनी जे अवस्था ठे तेनेज सयोगी गुणस्थानक कहिए ॥ ४८ ॥

हवे सजोगी गुणस्थानकवालानी मुझा देखाढेठे -

सर्वैया इकतीसा - जो अमोल परजक मुझा धारी सरवथा अथवा सुकाउसग मुझा थिरपाल हे, खेत सपरस कर्म प्रकृतिके उदे आए, बिना मग नरे अंतरिह जाकी चाल हे, जाकी थिति पूरव करोडि आठवर्ष घाट, अंतरमुदुरति जघन्य जग जाल हे, सो हे देव अगारह दूपन रहित ताको बनारसी कहे मेरी वदना त्रिकाल हे ४९

अर्थ - जे अमोलपणे सर्वैया प्रकारे पर्यंक मुझा धारी होय एटले पद्मासनवा लीने सदा सर्वदा बेसेठे, अथवा काउसगमुझा स्थिरपणे पाले ए वचन दिगंबर संप्रदायतुं ठे, अने क्षेत्र, स्पर्शी रूप जे कर्म प्रकृति ठे तेनो उदय थयाथी केवली विहार करेठे पण बीजा पुरुषनीपठे चाले नही पण केवली मगलुं नस्याविनाज आकाशमां अथर चालें चाले ए परूपणा दिगंबर संप्रदायनी ठे, जे सयोगी गुण स्थाननी स्थिति आठ वर्षे न्यून पूर्वकोटी वर्षनी थाय केमके जन्मथी आठ वर्षलगी केवलज्ञान उपजतो नथी, अने आ गुनथानानी जघन्यस्थिति एक अंतरमुहूर्तनी थाय जगतजालमां एटलुंज रहेवु होय आही जे एवी अवस्थानी धरनार होय तेतो अठार दूपण रहित देवाधिदेव थाय बनारसीदास कहेठे के तेने मारी त्रिकाल वदना ठे ॥ ४९ ॥

हवे अठार दूपणनां नाम कहेठे - अथ अगारस दोष कथन -

कुंमलीया - दूपन अछारह रहित, सो केवलि सजोग; जनम मरण जाके नहीं, नहि निडा नय रोग, नहि निडा नय रोग, सोग विस्मय न मोहमति, जरा खेद परस्वेद, नाहि मद वैर विपे रति, चिता नांही सनेह, नाहि जह प्यास न नूपन, थिर समाधि सुख सहित, रहित अछारह दूपन ॥ ५० ॥ कुंमलीया - वानी ज हा निरहरी, सप्तधातु मल नाहि, केस रोम नख नहि बढे, परम उदारिक मांहि, परम उदारिक मांहि, जांहि इंडिय विकार नसि, जथाख्यात चारित प्रधान थिर सुकल ध्यान सति, लोकालोक प्रकास, करन केवल रजधानी, सो तेरम गुनथा न; जहां अतिशय मयवानी ॥ ५१ ॥ दोहरा - यह सजोग गुनथानकी, रचना कही अनूप, अथ अयोग केवल कथा, कहों यथारथ रूप ॥ ५२ ॥

अर्थ - जे अठार दूपणथी रहित ते सजोगी केवली कहिए जेने जन्म नथी मरण नथी, निडा नथी, नय नथी, रोग नथी, सोग नथी, विस्मय नथी, मोहम ति नथी, जरानो खेद नथी, परसेवो नथी १० मद नथी ११ वैर नथी १२ विषय

ઉપરતિ નથી ૧૩ ચિંતા નથી ૧૪ સ્નેહ નથી ૧૫ જેને તરસ લાગે નહીં ૧૬ જૂપ લાગે નહીં ૧૭ અસ્થિરપણું નથી ૧૮ તેથી સમાધિસુખ સહિત સ્થિરરૂપ થાય છે, એવા અઢાર દૂષણ રહિત છે. એ અઢાર દોષ દિગંબર સંપ્રદાયથી છે. સિદ્ધાંત સંપ્રદાયમાં ૧૮ દૂષણ જુદાં કહ્યા છે. ॥ ૮૦ ॥ આ ગુણસ્થાનની અવસ્થામાં નિરક્ષરી વાણી હોય ને મસ્તકમાં અહંકાર ધ્વનીરૂપ હોય છે; અને શરીરમાં સાત ધાતુ અને સાત ધાતુના મલ થતા નથી. એ દિગંબર સંપ્રદાયથી કહેલું છે. અને જેના શરીરમાં કેશ, રોમ, નખની વૃદ્ધિ થતી તથી, એતો ઉદારીક શરીરમાં પણ એટલા દોષ નથી, તેથી દેવાધિદેવ પરમ ઉદારીક શરીરમાં જ કહિયે; જ્યાં જેને ઇન્દ્રિયવિકાર નાસી ગયા છે, ને જ્યાં પ્રધાન ઉત્કૃષ્ટ યથારહ્યાત ચારિત્ર પ્રગટ થયું છે, જ્યાં શુક્લ ધ્યાનરૂપ ચંદ્રમા સ્થિરરૂપ થયો છે. અને જ્યાં લોકાલોકના પ્રકાશની કરનારી કેવલ જ્ઞાનરૂપ રાજધાની બિરાજી રહી છે; તે તેરમું સંયોગી ગુણસ્થાનક કહિયે, જ્યાં પાંતરીશ અતિ શય મયવાણી છે. ॥ ૮૧ ॥ એ સંયોગી ગુણસ્થાનની સર્વથી અધિક અનૂપ રચના કહી છે. હવે અયોગી કેવલીની દશા યથાર્થરૂપ કે ૦ જેવી રીતે બની છે તેવી રીતની કહુંબું. ૮૨ હવે ચૌદમા અયોગી ગુણસ્થાનનું કર્ણન કરુંબું. અથ ચતુર્દશ ગુણસ્થાનક વર્નનં.

સવૈયા ઇકતીસા:— જહાં કાહૂ જીવકોં અસાતા ઉદે સાતા નાંહિ, કાહૂકોં અસાતા નાંહિ સાતા ઉદે પાડ્યે; મન વચ કાયસોં અતીત નયો જહાં જીવ જાકો જસ ગીત જગ જીત રૂપ ગાડ્યે; જામેં કર્મ પ્રકૃતિકી સત્તા જાગી જિનકીસી, અંતકાલ દેસમેમેં સકલ સ્વિપાડ્યે; જાકી યિતિ પંચ લઘુ અક્ષર પ્રવાન સોડ, ચોદ હો અયોગી ગુણ આના ઉદરાડ્યે. ॥ ૮૩ ॥

અર્થ:— જે ગુણસ્થાનમાં કોઈ જીવને અશાતા વેદનીનો ઉદય છે અને શાતા વેદનીયનો ઉદય નથી, એટલે શાતા વેદની સત્તારૂપ છે. અને કોઈને શાતા વેદનીનો ઉદય છે, અને અશાતા દુઃસ્વરૂપ ઉદયમાં નથી, એટલે સત્તામાં છે. અને જ્યાં સૈલેસી કરણ કરીને મનોયોગ, વચનયોગ, કાયા જોગથી જીવ અતીત એટલે રહિત થયો. જેના જશનુ વર્ણન જગતને જીતવા રૂપ ગાડ્યે ઢીએ એટલો છે અને જેમાં જોગી જન કેસી કે ૦ સજોગી કેવલીની રીતે કર્મ પ્રકૃતિની સત્તા રહિ છે. તે અંતકાલમાં અંતનાં હવે સમયમાં સમસ્ત સ્વપાવે છે. અને જે ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ પંચ લઘુ અક્ષર અ, ઇ, ઓ, ઋ, ૯ એ અક્ષર કહેતાં જેટલો કાલ પ્રમાણ હોય એટલો કાલ પ્રમાણ સ્થિતિ છે તેજ ચૌદમું અયોગી ઠેરાવીએ. ॥ ૮૩ ॥ ઇતિ શ્રી ચતુર્દશ ગુણસ્થાનક અધિકાર બાલાબોધરૂપ સમાપ્ત:

दोहरा -- चौदहगुनथानक दशा, जगवासी जियनूल, आश्रव संवर नाव दे,
बंध मोक्षके मूल ॥ ८४ ॥

अर्थ -- जगतवासी जीव अशुद्ध थको नूलमा पड़यो ठे तेनी ए चौद गुण
स्थानकथी चोट दशा थाय ठे आही तत्व दृष्टिमा जोता जे आश्रव संवर नाव
ठे तेज बंध मोक्षना मूल ठे, एटले आश्रव बंधनुं मूल ठे अने संवर मोक्षनुं, मूलठे
हवे आश्रव संवरनी जुदी जुदी अवस्था कहेठे अथ आश्रव संवर व्यवस्था कयन

चोप.ई - आश्रव संवर परनति जोलो, जगत निवासि चेतना तोलो, आश्रव
संवर विधि विवहारा, दोक नवपथ शिवपथ धारा ॥ ८५ ॥ आश्रव रूप बंध उत्पत्ता,
संवरज्ञान मोप पद दाता, जा संवरसो आश्रव ठीजे, ताको नमस्कार अब कीजे ८६

अर्थ :- ज्या सुधी आश्रव संवरनु परिणाम परिणमे ठे, त्यासुधी चेतन रूप ई
श्वर जगत निवासी थई रह्योठे आही आश्रवनी विधि ठे ते व्यवहारमा ठे
अने संवरनी विधि ठे ते पण व्यवहारमा ठे ए ठनौ के ठवे व्यवहार पथ ते सत्सार
मार्गनी धारा अने मोक्ष मार्गनी धारा पण ठे ॥ ८५ ॥ सत्सारमा जे बंधरूप उत्पत्त
ठे ते तो आश्रवरूप ठे अने जे मोक्षपदनो दाता ज्ञान ठे ते संवर रूप ठे.
जे संवरणी आश्रव ह्यं थयो होय तेने हवे नमस्कार करीए ठीए ॥ ८६ ॥

हवे अथनी अंते मगलाचरण रूप संवर रूपी ज्ञानने नमस्कार करेठे -
सर्वेया इक्षतीता -- जगतके प्राणी जीववहैरह्यो गुमानी एसो, आश्रव असुर ड ख
वानी महा नीम हे, ताको परताप खनिवेको परगट नयो, धर्मको धरेया कर्म रोगको
हकीम हे, जाके परजाव आगे, जागे परजाव सब, नागर नवल सुख सागरकी सीम
हे, संवरको रूप धरे साथे शिवराह एसो, ज्ञानी पातसाह ताको मेरी तसमील हे ८७

अर्थ -- जगतना वासी जेटला प्राणी ठे ते सर्वेने जीतीने जे गुमानी थई
रह्यो, एवो आश्रवरूप जे असुर ठे ते महा दुखदायक ठे तेनो प्रताप खंनवा
ने जे ज्ञानरूप बादशाह प्रगट थयो ठे ते केवो ठे के धर्मनो धारण करनारो
ठे अने कर्मरूप रोग गमाववानो हकीम ठे जे ज्ञान बादशाहना प्रजाव आगल
काम क्रोधादिक राग द्वेषरूप पुजलना जाव ठे ते सर्व नासी जाय ठे, अने नागर के ठच
तुर ठे, जे पेहेला कोइ वारे न पामेलो एवो जे नवो सुख समुद्र ते लगण जेनी सीम ठे
संवररूपनो धरनार अने मुक्तिमार्गनो साधनार एवो जे ज्ञानरूपी बादशाह ठे. तेने
माहारी सलाम ठे एटले नाटक करीने ज्ञान बादशाहने मुजरो कीयो ठे ॥ ८७ ॥

इति श्री समयसार नाटक बालाचबोधरूप अर्थ सहीत समाप्त थयो.

चोपाई:-नयो ग्रंथ संपूरन जाषा, बरनी गुनथानककी साषा; बरनन थोर कही लों कहिये, जथा सकति कही चुप ठहे रहीयें ॥ ८८ ॥ जिहए ऊरन ग्रंथ उदधि का; ज्यों ज्यों कहिये त्यों त्यों अधिका; ताते नाटक अगम अपारा; अलप क वीसुरकी मतिधारा ॥ ८९ ॥ दोहरा:- समयसार नाटक अकथ, कविकी म ति लघु होइ; तातें कहत बनारसी, पूरन कथे न कोइ. ॥ ९० ॥

सवैया इकतीसा:- जेसे कोउ एकाकी सुनट पराक्रम करि जीते केही नातिचक्री कटक सों लरनो; जेसे कोउ परविन तारू जुज नारु नर, तरे केसे स्वयंनूरमन सिंधु तर नो; जेसे कोउ उदिमी उठाह मनमाहि धरे, करे केसे कारज विधाताको सो करनो; तेसे तुठ मती मोरी तामें कविकला थोरी, नाटक अपारमें कहाँलों याहि बरनो? ९१

अथ जीव महिमा कथन:-

सवैया इकतीसा:- जेसे बटवृद्ध एक तामें फल हैं अनेक फल फल बहू बीज बीज बीज बट है, बटमाहि फल फलमाहि बीज तामे बट कीजे जो विचार तो अनंतता अघट है; तेसे एक सत्तामें अनंत गुण प्रजा प्रजामें अनंत नृत्य नृत्यमें अनंत उट है; उटमें अनंत कला कलामें अनंत रूप, रूपमें अनंत सत्ता एसो जीव नट है. ॥ ९२ ॥ दोहरा:- ब्रह्म ज्ञान आकाशमें, उडे समति षग होइ; जथा सकति उदिम धरे, पार न पावे कोइ. ॥ ९३ ॥ चोपाई:- ब्रह्म ज्ञान नन अंत न पावे; सुमति परोठ कहालों धावै; जिहि विधि समयसार जिनि कीनो; तिन्हके नाम धरे अब तीनो. ॥ ९४ ॥

अथ कवि त्रयी कथन नाम:-

सवैया इकतीसा:- कुंदकुंदाचारज प्रथम गाथा बद्ध करे, समेसार नाटक विचारी नाम दयो है; ताहीके परंपरा अमृतचंद नये तिन्ह, संसकृत कलस समारि सुख लयो है; प्रगटयो बनारसी गृहस्थ सिरीमाल अबकिये हैं कवित्त हिए बोध बीज वयो है; शबद अनादि तामें अरथ अनादि जीव, नाटक अनादियों अनादिहिको नयो है.

अथ कविव्यवस्था कथन:-

चोपाई:- अथ कबु कहुं यथारथ वानी; सुकवि कुकविकी कथा कहानी; प्रथम सुकवी कहावै सोई; परमारथ रस बरने जोई. ॥ ९५ ॥ कलपित वात हिए नहिं आने; गुरु परंपरा रीति बखाने; सत्यारथ सैली नहिं ठंमे; मृषा वादसों प्रीति न मंमे. ॥ ९६ ॥ दोहरा:- ठंड सबद अक्षर अरथ, कहे सिद्धांत प्रवान; जो इहि विधि रचना रचे सो है सुकवि सुजान. ॥ ९७ ॥

चोपाई -- अब सुनु कुकवि कहूं है जेसा, अपराधी हिय अंध अनेसा, मृषा जाव रस बरने हितसों, नई उकति नहि उपजे चितसों ॥ ६६ ॥ प्याति लाज पू जा मन आने, परमारथ पथ जेद न जाने, वानी जीव एक करि बूजे, जाको चित जड ग्रथि न सुजे ॥ ७०० ॥ वानी लीन नयो जग मोले, वानी ममता त्यागि न बोले, हे अनादि वानी जगमाही, कुकवि वात यह समुजे नाही ॥ ७०१ ॥

अथ वानी व्यवस्था कथन -

सवेया इकतीसा - जेसे काहू देसमे सलिलधार कारजकी, नदीसों निकसि फिरि नदीमे समानी हे, नगरमे ठौर ठौर फेली रही चहुं ओर, जाके ढिग वहे सोई कहे मेरो पानी हे, लोही घट सदन सदनमे अनादि ब्रह्म, वदन वदनमे अनादिदीकी बानी हे, करम कलोलसों उसासकी वयारि वाजे, तासों कहे मेरी धुनि एसो मूढ प्रानी हे ॥ ७०२ ॥ दोहरा - एते मूढ कुकवि कुधी, गहे मृषा पथ दोर, रहे मगन अजिमानमे, कहे ओरकी ओर ॥ ७०३ ॥ वस्तु सरूप लखे नही, बाहिज दृष्टि प्रमान, मृषा विलास विलोकके, करे मृषा गुन ज्ञान ॥ ७०४ ॥

अथ मृषा गुन ज्ञान यथा -

सवेया इकतीसा - मासकी गरथि कुच कचन कलस कहे, कहे मुख चद जो सलेखमाको घर हे, हाडके दशन आहि हीरा मोती कहे ताहि, मासके अधर ओ व कहे विव फरु हे, हाड दम जुजा कहै कौलनाल काम जुधा, हामहीके थंजा जया कहे रभा तरु हे, योही जूही जुगति बनावे औ कहावे कवि, एते पर कहे हम सारदाको घर हे ॥ ७०५ ॥ चोपाई - मिथ्यावत कुकवि जे प्रानी, मिथ्या तिनकी नापित वानी, मिथ्यावत सुकवि जो होई, वचन प्रवान करे सब कोई ७०६ ॥ दोहरा - वचन प्रवान करे सुकवि, पुरुष हवे परवान, दोऊ अग प्रवान जो, सोहे सहज सुजान ॥ ७०७ ॥ अथ नाटक समयसार व्यवस्था कथन -

चोपाई - अब यह वात कहों है जेसे, नाटक नापा नयो सु एते, कुद कुद सुनि मूल उधरता, अमृतचद टीकाके करता ॥ ७०८ ॥ समेसार नाटक सुख दानी, टीका सहित ससरुत वानी, पमित पदै दृढमती बूजे अलपमतीसों अरथ न सूजे ॥ ७०९ ॥ पामे राजमल्ल जिनधर्मी, समयसार नाटकके मर्मी, तिन्ह ग रथकी टीका कीनी, वालाबोध सुगम करि दीनी ॥ ७१० ॥ इहि विधि बोधवचनिका फेली, समोपाइ अध्यातम सेली, प्रकटी जगतमाहि जिनवानी, घर घर नाटक कथा वपानी ॥ ७११ ॥ नगर आगरामाहि विख्याता, कारन पाइ नए बहुज्ञाता,

पंच पुरुष अति निपुन प्रवीने, निसिदिन ज्ञानकथा रस जीने ॥ ७१३ ॥ दोहरा:—
रूपचंद पंडित प्रथम, दुतिय चतुर्जुज नाम, तृतीय जगौती दासनर, कौरपाल
गुनधाम. ॥ ७१३ ॥ धर्मदास ए पंच जन, मिलि बेसैं इक ठोर; परमारथ चरचा
करे, इन्हके कथा न और. ॥ ७१४ ॥ कबहूँ नाटक रस सुने, कबहूँ और सिद्धांत,
कबहूँ विंग बनाइके, कहे बोध विरतंत. ॥ ७१५ ॥ अथ विंगयथा:—

दोहरा:— चित चकोर करु धरम धरु, सुमति जगौती दास; चतुर जाव थिर
ता नए, रूपचंद परगास. ॥ ७१६ ॥ इहि विधि ज्ञान प्रगट जयो, नगर आगरे
माहि; देसदेस महि विस्तर्यो, मृषा देश महि नाहि. ॥ ७१७ ॥ चोपई:— जहां त
हां जिनवानी फेली, लषे न सो जाकी मति मेली, जाके सहज बोध उतपाता,
सो ततकाल लखे यह बाता. ॥ ७१८ ॥ दोहरा:— घटघट अंतर जिन वसे, घटघ
ट अंतर जैन; मत मदिराके पानसों, मतवाला समुजें न. ॥ ७१९ ॥

चोपाई:— बहुत बढाउ कहालो कीजें, कारजरूप वात कहि लीजें, नगर आगरा
माहे विष्याता, बनारसी नामे लघु ज्ञाता. ॥ ७२० ॥ तामें कवित कला चतुराई, कृपा
करे ए पंचो जाई, ए परपंच रहित हिय खोजे, ते बनारसीसों हसि बोले. ॥ ७२१ ॥
नाटक समैसार हित जीका, सुगमरूप राजमली टीका, कवित बह रचन जो
होई, जापा ग्रंथ पढे सब कोई. ॥ ७२२ ॥ तब बनारसी मनमहि आनी, कीजे
तो प्रगटे जिनवानी, पंच पुरुषकी आज्ञा लीनी, कवित बंधकी रचना कीनी. ॥ ७२३ ॥
सोरहसैं तिरानवे विते, आसुमास सित पद्द वितेते, तिथि तेरसि रविवार
प्रवीना, तादिन ग्रंथ समाप्त कीना. ॥ ७२४ ॥ दोहरा ॥ सुख निधान सकबंध न
र, साहिब साहि किरान; सहस साहि सिर मुकुटमनि, साह जहां सुलतान. ॥
७२५ ॥ जाके राज सुचेनमों, कीनो आगम सार, इति नीती व्यापी नही, यह
उनको उपगार. ॥ ७२६ ॥ अब सबका ठीक कथन:—

सवैया इकतीसा:— तीनसैं दसोत्तर सोरठा दोहा ठंद दोउ, जुगलसैं तेतालीस
इकतीसा आने हैं; ठासी सुं चोपईये सैंतीस तेइसे सवैया, बीस ठप्यै अठारह क
वित बपाने हैं; सात फुनिही अडिछे चारि कुंमलीए मिले, सकल सातसैं सत्ताई
स ठीकवाने हैं; बत्तीस अक्षरके सलोक कीने ताके लेखे ग्रंथ संख्या सत्रहसैं सा
तअधिकाने है. ॥ ७२७ ॥ दोहरा:— समयसार आतम दरव, नाटक जाव अनंत;
सोहे आगम नाममें, परमारथ विरतंत. ॥ ७२८ ॥

॥ इति परमागम समयसारनाटक नाम सिद्धांत संपूर्णम् श्री रस्तु ॥

॥ श्रीपार्श्वनिजायनमः ॥

अथ

॥ श्री सम्यक्त्व स्वरूपस्तव बालावबोध सहित प्रारम्भ ॥

प्रथम अर्थकर्तानुं मगलाचरण

श्रीमदीरजिनं नत्वा, गुरुश्रीज्ञानसागरं ॥ श्रीसम्यक्त्वस्तवस्था
र्थो, - लिखामि लोकनापया ॥ १ ॥ गुरुपदेशतः सम्यग्किंचित
शास्त्रानुसारत ॥ वृद्धपरंपराज्ञात्वा, क्रियतेबोधिसंग्रहं ॥ २ ॥

अर्थ - श्रीमदीरपरमात्माने नमस्कार करीने तथा ज्ञानदृष्टिना दाता परमो
पकारी श्रीगुरुना चरणारविंदने नमस्कार करीने पौजलिकसुख तथा आत्मिकसुख
नो एक अवध्यहेतु एतले पौजलिकसुख तथा आत्मिकसुखने निज निज दर्शयिना
रो एङ्गो श्रीसम्यक्त्वगुण, तेनी मूलोत्पत्ति सप्रजेद कहेनारुं सम्यक्त्व पचवीसीनामे
प्रकरण तेनो अर्थ श्रीगुरु उपदेशकी तथा काईक शास्त्रानुसारकी तथा काईक
वृद्ध परंपरायकी एतले बहुश्रुतोनी बातो शानलीने मारी बुद्धिने अनुसारे कि
चित्मात्र सहेपथकी लोकनापया वार्तिकरूपे कहुं.

प्रथम सूत्रकारनी गाथा लिखे -

जह सम्मत्त सरुव, परुविअं वीरजिणवरिटेण ॥
तह कित्तेण तमह, युणामि सम्मत्त सुद्धिकए ॥ १ ॥

अर्थ - जह के० जेम उपगम क्षायोपगमादि प्रकारे सम्यक्त्वनु स्वरूप श्रीवीर
जिनवरें परुप्युठे, गणधरादिकने उपदेस्युठे तहकित्तेण के० तेम किर्तनकरवेरु
रीने एतले जेरीते श्रीगुरुपरमेश्वरे सम्यक्त्व प्राप्तिनी प्रनालिका उपदेशी, तमहयुणा
मि के० तेज प्रनाजिका गर्जित वीनतिये करीने श्रीगुरुपरमात्माने स्तवीश. एरीतें
प्रकरण कर्तायें वस्तुनिर्देशात्मकरूप मगल कय, हवे प्रकरण करवानु प्रयोजन क
हे वे - ए प्रकरण शास्त्रे करेवे के सम्मत्तसुद्धिकए के० सम्यक्त्वनी बुद्धियगने अ
र्थ एतले क्षायिकनायें सम्यक्त्व सुद्धि पामगने अर्थ करेवे यद्धत आगमे - ययशुर्म

ગલ્લેણં જંતેકિંજણઃ? ગોયમા, નાણં દંસણ ચારિત્તં બોહિલાજં જણઃ. વ્યાખ્યા-શ્રી ગૌતમે વીરપરમેશ્વરને પૂઠયું જે થય કે ૦ સ્તોત્ર અને શુદ્ધિ કે ૦ ચાર ગાથારૂપ એટલે પરમેશ્વરનું સ્તવન તથા શુદ્ધિ કરતાં કેવો જાન થાય? તેવારે પરમેશ્વરે કહ્યુંકે હે ગૌતમ, જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ બોધજાન થાય. એટલે રત્નત્રયી પામવાનો હેતુ થાય કેમકે નિશ્ચયનયે જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર તે અપ્રમતનાવે હોય, તિહાંજ સંપૂર્ણ સમ્યક્ત્વ કહિયે. જંસમ્મંતિપાસહા તંમોણંતિપાસહા જંમોણતિ ઇત્યાદિ આગમનેવિષે કહ્યુંકે, એરીતે સમ્યક્ત્વ શુદ્ધ કરવારૂપ પ્રયોજનને અર્થે એપ્રકરણ કરેકે. એ અંશકરવા નું પ્રયોજન કહ્યું ॥ ૧ ॥ ઇતિ પ્રથમગાથાર્થ ॥

હવે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિની અગાઉ જેવી જીવની અવસ્થા હોય તે અતિકરગર્જિત બીજી ગાથાયે સ્તુતિ કરેકે:-

સામિ અણાઠ અણંતે, ચત્તગઠ સંસારઘોરકાંતારે ॥

મોહાઠ કમ્મગુરુઠિઠ, વિવાગવસંતં જમઠ જીવો ॥ ૨ ॥

અર્થ:- હેસ્વામિ, મારાસરિલા સંસારીજીવ, તે જેની આદિપણ નપામિયે અને અંત પણ નપામિયે તેને અનાદિ અનંત કહિયે, એટલે જેની આદિ અંતનથી એવો ચતુર્ગતિ ત્રમણરૂપ સંસાર, તેહિજ જાણિયે એક ઘોર કાંતાર એટલે જયાનક અટવી, તેહને વિષે મોહાઠકમ્મ ગુરુઠિઠ કે ૦ મોહનીયાદિક આઠે કર્મની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિના વિવાગવસંતો કે ૦ વિપાક વેદવાના પરવશપણાથી જમઠજીવો કે ૦ એજીવત્રમણક કરેકે સર્વ જીવોની મૂળસ્થિતિ એહવીકે કે અનાદિ નિગોદજે સૂક્ષ્મવનસ્પતિકાય જાતિ નિગોદ, તેમાં સ્વાણસંપન્ન કનકોપલ ન્યાયે અનાદિના રહેકે; એસર્વજીવોની મૂળસ્થિતિકે, તેમાં અંગુલને અસંખ્યાતમેં જાગેં શરીરહોય, અને બશોઢપન્ન આવલિકા નું આયુહોય, એટલે રોગરહિત મનુષ્યના એક શ્વાસો શ્વાસમાંહે સત્તરજવ જાકેરા કરે, એમ કેવલ તુલ્ય આયુષ્યવેદતાં સુલકજવરૂપે અનાદિ નિગોદમાં ચય ઉપચય એટલે તિહાંજ જન્મ મરણ કરતા રહેકે, એરીતે સર્વ સંસારીજીવોને નિગોદમાં જ ટકતાં અનંતાનંત પુજ્જલપરાવર્સ વીતિગયા. ॥ ૨ ॥

તિહાં રહેતાથીકોઈ ઘુણાદ્ધરન્યાયે નિયતકારણના પરિપાક થવાથી કોઈ સમયે એકાદિકમ બે સ અથ્થવસાયના તરતમયોગથી; તત્તુલ્યહલુકર્મિ થાય એટલે જેમ અદ્ધર ગુણતાં ગુણતાં કોઈ સમયે અચાનક કાંઈ નિયમ સિદ્ધ થઈજાય કે, એમ નિયત કારણના પરિપાકથવાથી તે જીવ એક બે ઇત્યાદિક આત્માના અથ્થવસાયની તારત

म्यता सहित थयो थको ते अथ्यवसायना जेवा परिणाम होय तत्तुव्य के० तेवा परि
णामतुव्य दलुकर्मि थायवे (ए रीते मने उपला न्यायनो खोलासो सुज्यो ते लखी
जणाव्यो ठे.) ते लघुकर्मिपणानायोगे सूक्ष्म निगोदथी निकलीने बादर निगोदमा
आवे तिहा आयुकर्म स्थित्यादिकनी वृद्धिथाय, कोईकरीते बीजाजीवोने दृष्टिगोचर
पण आवे, एहवोथाय, बादर शरीर ठे माटे स्वकाय परकाय शस्त्रथी ठेदन चेदन
योगे जो अकाम निर्जराथवा लागी तो तेना योगथी वेइडीयादिकमा आवे, तिहाव
ली प्राण अने पर्याप्ति तथा इडीय अने शरीरनी वृद्धिथाय इहा कर्मबंध वधतुथाय
केमके जिह्वा इडिय तथा नापा अने शरीरादिक अधिकरणनी वृद्धिथई राग द्वेप न
योत्पादक नापा अनेकरस आस्वादनाजिनापी जिह्वाथाय, वलीअनेक जीवने ड ख
दायी महोदामा महोदुं बारयोजननुं शरीरथाय, उत्कृष्टआयु बारवर्षनुथाय, तेणेकरी
छुनाछुन अथ्यवसायनी पण तरतमता थाय, तो तिहापण अकाम निर्झरानी बहु
लता होय तो, उंचो तेंडियादिकमा आवे, अनेजो अधिकरणनायोगे हिंसादिकदोष
नी बहुलता थाय, तो फरी एकेडीयमा पण जाय, तिहां वली एकेडियमा उत्कृष्टो
अनंत कालरही फरीकोईकवारें कोईक अकाम निर्जराना योगथी विकलेंडियमां
आवे तिहा वेइडी तेइडी चौरेडी एत्रणे विकलेंडिय कहिये इहां जेम जेम इडी प्राण
अने पर्याप्ति वधे तेम तेम अधिकरण पण वधे

हवे तिहा जो हिंसादिक कारणोनी वृद्धिथाय तो पालो पमी एकेडियादिकमां
आबीजाय, अनेजो सामान्ये रहे तो पोतानी कायस्थितिप्रमाण ह्वांडियादिकनावेज
रहे, अनेजो ठेदन चेदनरूप अकामनिर्जरा थायतो तेनेयोगे उंचोपण आवे, इहां
विकलेंडियथी एकेडियमाजाय अने एकेडियथी विकलेंडियमांजाय, एरीतें अनता
फेराथाय, तिहा एकेका फेरामा प्राये अनंतकालपण बहीजाय

एरीते करता विकलेंडियथी अकामनिर्जराने योगे प्राये तियेच पचेडीयथाय, ते
तिर्येच पचेडिना वेजेदठे, एक गर्जेज अने बीजा समूर्धिम तेमां समूर्धिमने मन न
होय तोपण तेमा शरीर प्राण पर्याप्ति आयुप्रमुख अधिकरणनी वृद्धिथाय, तेथी
जो हिंसादिक अधिकरणनी बहुलता थई तो पहेली नरके जवु पडे, अथवा पा
ठो पमी एकेडियादिकमा पण जाय, जो नरकेजाय तो उत्कृष्ट असरख्यात कालसु
धी द्वेत्रवेदना परमाधामिकृत तीव्रड ख तथा परस्परकृत तीव्रड ख अनुजवे, तथा
एकेडियमा गथोतो फरी ठेदनादिक अनेक ड ख सहन करे फरी अनंतकाल जमे
कदाचजो समूर्धिम पचेडियमां ठेदन चेदन सीत तापादिक महाड ख सहन

यथी अकाम निर्जराने योगे गर्जज मनुष्य थाय, अथवा गर्जज तिर्येच पंचेंडिय था य, ते जेवारे गर्जज पंचेंडितीर्येच अथवा गर्जज मनुष्य थाय, तेवारे प्रबल अधिकरणी थयो, तिहां पांचे आश्रव प्रबलपणे सेवे तिहां प्राण तथा पर्याप्ति पूरणहोय तेनेलीये त्रिकाल वेदन स्वकीय परकीयना विकल्पजालमां पडे, तेथी उत्कृष्ट कर्मस्थितिनुं धणी थाय, आर्त्त रौड ध्याननी प्रबलता थाय, ते दुर्ध्या ननायोगें कर्मस्थिति दीर्घकरे, इहां कोइकजीव प्रबल हिंसादिक कारणनेयोगें सातेनरकोने विषे जाय, अथवा किवारेक मुर्त्तादिक अधिकरण योगे पाठो एकेंडियमां पण जाय, तिहां अनंतकाल रुले.

अथवा किवारेक ठेदन चेदन ताडन तर्जन शीत तापादिक सहनकरतो जा ति शरलपरिणामी माटे तीव्रसंक्लेश न करे तो अकामनिर्जराकरी कोइकजीव देवगति पामे, अथवा कोइजीव मनुष्यथाय तेमांजो देव थयोतो अतिशय विषयाशक्तमां माचीने तीव्रसंक्लेशे विषयाशक्त थको मरीने प्रायें तिर्येच पंचेडी गर्जजथाय, तिहां बहुल हिंसादिक सेवनकरी नरकेजाय, अथवा पाठोपडी एकेंडियचक्रमां जाय, फरी तिहांथी निकली पंचेंडियपणुं पामतां उत्कृष्ट कायस्थिति योगे असंख्य पुजल परावर्त्त वीतीजाय.

अथवा कोइदेवमरी मनुष्यथाय, तिहां कारण अपरिपाकपणाथी बहुलतायें अनार्यक्षेत्र अनार्यकुलमां उपजे, तिहां प्रबल कपाय विषयादिक अशुद्धहेतुना योगे अढारे पापस्थानकसेवी, किवारें सातेनरकोनेविषे जेवां जेवां कर्म बांधे तेवां तेवां कर्मानुसारे ते ते नरकमां जई उपजवुंथाय, एम थथाबंधी उपजे, तिहां नरक संबंधी आकराडुःख असंख्यकाल पर्यंत सहन करे, ते नरकडुःखना विपाक नव जावनादिक ग्रंथथी जाणवा.

अथवाकोई तो मनुष्यनवपामी घरकुटंबनी तीव्र मूर्च्छांमां मूर्च्छितथको अज्ञान योगे परिणम्यो तो फरी तिर्येचगति यावत् एकेंडिय चक्रमांपडे, वली ते दशापाम ता अनंतानंत काल व्यतिक्रमीजाय, तथा कोइमनुष्य विशिष्टज्ञानविना मूढचेतना वंत प्रकृतियें सरलथको सहेजे कषायनी मंदतायें मनुष्यपण थाय, तिहांवली का लपरिपाकविना अशुद्धकारणनी बहुलतानेयोगे मिथ्यात्वादिक अशुद्धहेतुनी पुष्ट तायें कर्मस्थिति उत्कृष्टिकरे, ते उत्कृष्टकर्मस्थिति लखियेंढेयें ॥ गाथा ॥ मोहेको डाकोडी, सत्तरिवीसंचनामगोयाणं ॥ तीसायराणि चउन्नं, तित्तोसायराइ आ

વસ્તુ ॥૨૧॥ ॥ અર્થ ॥ તેકર્મબંધ બાંધવાના ચારહેતુઠે, મિથ્યાત્વ અવિરતિ કષા ય અને યોગ એ ચારહેતુની પ્રવેલતાયે, કર્મસ્થિતિ વલ્લુપી બાંધેઠે.

તેમ તિહાં સર્વકર્મનો ઉત્પાદકપોષક મોહનીય કર્મ ઠે, જેમ ફનાથી મુરગી અને મુરગીથી ફંદુ તેમ મોહનીયકર્મથી આતેકર્મવાધે, આતે મલી મોહનીયકર્મની પુષ્ટીકરે, માટે મોહનીયકર્મની મુખ્યતાકહી, મોહનીયકર્મને રાજપદની ઉપમાકહી, તે મોહનીયકર્મની અઠવાવીસ પ્રકૃતિમા મિથ્યાત્વ મુખ્ય કર્મપ્રકૃતિઠે, સમસ્ત સંસારમાં સર્વજીવોને સમસ્ત હુલ્લોહતુ એકમિથ્યાત્વઠે. તે મિથ્યાત્વમોહનીય એકવારતુંબાંધું વલ્લુપો સિંતેરકોઢાકોઢી સાગરોપમસુધી વિપાકઆપે, તેહનો વિપાક અત્યંત મદિરાપાનની ધુમિ સરિલોઢે, જેમ મદિરાતું પાનકરનાર પુરુષ મિત્રને શત્રુની હુલ્લોહ મારવાદોઢે અને શત્રુને હસીહંસી મલવાદોઢે

તેમ ત્રીમોહના વદયથી જીવને અજીવજાણે અને અજીવને જીવજાણે તથા ધર્મને અધર્મજાણે, અધર્મને ધર્મજાણે, માર્ગને અમાર્ગજાણે, અમાર્ગને માર્ગજાણે, સાધુને અસાધુજાણે, અસાધુને સાધુજાણે, મુક્તને અમુક્તજાણે, અમુક્તને મુક્તજાણે, એ દશપ્રકારે મિથ્યાત્વ વિપાક આપે.

તથા નામકર્મ અને ગોત્રકર્મ એકવારતુંબાંધું વલ્લુપો વીતકોઢાકોઢી સાગરોપમસ્થિતિરહે, તે નામકર્મનો વિપાક ચિત્રકાર સરિલો વિચિત્રપણે ઠે કેમકે જે વર્ણ રહિત ગંધરહિત સ્પર્શરહિત રૂપરહિત રસરહિત અને સમસ્તદોષ રહિત, અસંખ્યાતપ્રવેશી લોકપ્રમાણ અસ્વપ્ન અનત જ્ઞાન વર્ણન ચારિત્ર સ્વરૂપી સઘયણ સંસ્થાન રહિત, એવા અરૂપી આત્માને એકેદિય વેદિય કુરૂપી મુરૂપી ઝીગણો કુલ્લનો કાલો ધોલો અતિમહોટો તો હજારયોજનપ્રમાણ અતિ સૂક્ષ્મ તો વાલની અણીવપરે અસત્ત્વગોલા ગોલેગોલે અસત્ત્વ નિગોદ નિગોદે નિગોદે અનત જીવ, શ્યાદિક જીવને અન્યાસ્વાને રૂપ વિપાકઆપે એવું એ નામકર્મઠે.

ગોત્રકર્મનો વિપાક કુજારના જાંઘા સરલો ઠે, કેમકે એજીવ જગત્ શિરોમણી સિદ્ધસમાન જગતને વદનીય સ્વરૂપી ઠે, તેજ જીવને ચમલ માતંગ હજાલ સ્વોરે જેને કોઈ અઢકે નહી કદાપિ અઢકે તો જલાદિકે જ્ઞાનકરી છુદ થાય, જો વિષાધર્મ હામતું નહૂણ કરનારો સ્વાન ધરમાં આવે, અથવા તેનો સ્પર્શ થાય તો તેની કોઈ શંકા ન આપે, શોચણ ન કરે, અને પર્વેદિય તેવલી મનુષ્ય દશ પ્રાણનો પારક તલાતલ સર્વ ઓચિત વસ્તુનો જાણ, સર્વ મનુષ્ય જેદવો મનુષ્ય છુજા છુજ કરણી કરવા સમર્થ તેહતું વર્ણન સ્પર્શ અથવા નિકટ રહેવાની કોઈ યાદ

ના કરેનહી, તેથી તેને વસ્તિ બાહિર રહેવું પડે, એ સર્વ વિપાક નીચ ગોત્રના જાણવા તથા ઊંચ ગોત્રના વિપાક તે જે કોઈ જીવ મૂર્ખ જડ હુષ્ટ નિર્ઘન નિર્ગુણ કુરૂપો કુલ્લિત હોય, અને કુકર્મનો કર્તા હોય, કર્મ ચંમાલ હોય, એવું બતાવે પણ મહોટા કુલ્લમાં અવતાર લીધો હોય, તો દોષે નહીં પણ લોકમાં આદર સન્માન સત્કાર પામે, જો અશુદ્ધાચરણ દેખી નિંદા થાય, તોપણ અવશર ઉપર તેહને સઠ કોઈ તેહીને વિનયકરે, જે એ મહોટા છે, મહોટા કુલના છે, ઓલાદીઠે, કેટલાક દોષ ઠાક્યા જાય. ઇતિ ગોત્ર કર્મવિપાક.

જ્ઞાનાવરણી અને દર્શનાવરણી તથા વેદનીય અને અંતરાય એવારેકર્મની સ્થિતિ એકવાર બાંધ્યા ત્રીસકોડાકોડી સાગરોપમ પર્યંત વિપાકઆપે.

તેમાં જ્ઞાનાવરણીકર્મ આંખનાપાંટા સમાન છે, જેને એકર્મનો તીવ્રોદયહોય તે પ્રાણી કાંઈજ જાણેનહી, કેમકે જીવના સર્વ આકાશ તથા કાલ પ્રમુખ ઇવ્યપર્યાયથી અનંતગુણા જ્ઞાનગુણના પર્યાય છે, તે સર્વપર્યાય એ જ્ઞાનાવરણીકર્મે આવેલા છે, એક અક્ષરના અનંતપર્યાય છે, તેમાંહેલો એકપર્યાયનું જ્ઞાન નિગોદિઆ જીવને ઉપજતાંહોય, બાકી સર્વપર્યાયનું જ્ઞાન ઠાકયું છે, એક અક્ષરનો અનંતમો નાગ ઝાડોરહે, તેપણ ઇવ્યસ્વનાવેરહે, પણ કર્મની રાયતિનથી, એક જીવઇવ્ય તે બીજા સર્વઇવ્યના ઇવ્ય ગુણ પર્યાયના ત્રિકાલિક ઉત્પાદ વ્યયનો એકસમયમાં જ્ઞાયક ચિદા નંદયનરૂપી એહવું ચેતનરાજ છે. તેને એ જ્ઞાનાવરણીકર્મ જડરૂપ અતિગુપ્તકરીના છે, પણ તેહના ઉપર કોઈરીતે અનુકંપાકરેનહી, કાષ્ટપ્રાયકરે, ચેતનના મુખ્ય જ્ઞાનગુણને આવરે, એ જ્ઞાનાવરણીય કર્મના વિપાક જાણવા.

દર્શનાવરણીયકર્મ વૈત્રીસરિયું દરવાન દોઢીદાર સરિયું છે, જેમ રાજાપ્રસન્ન થયોઢતાં દરવાન ખુસી નહોયતો તે અટકાવી રાખે, પણ રાજાની જોટકરવાનઆપે તેમ એકર્મનો વિપાક જે પૂર્વોક્ત સ્વરૂપ જીવને અંધકરે, ન્યૂનઈંડીય શૂન્યઈંડીયકરે બધિર કરે સર્વ શુનકરણીઆદરે, તે અવસરે સર્વધાતી નિડા આવી તેનો શુનનિમિત્ત વ્યર્થકરી નાખે, એ દર્શનાવરણીય કર્મનો વિપાક જાણવો.

વેદનીયકર્મ મધુલિપ્ત તરવારની ધારા સમાન છે. તેમાં મધુના આસ્વાદ સરિયી શાતાવેદનીય છે. અને જીન ઢેદાયાના હઃસ્વ સરિયી અશાતા વેદનીય છે. એકર્મના વિપાક ગર્જનગતહઃસ્વ જન્મસમયના હઃસ્વ સમસ્ત રોગોત્પત્તિનાહઃસ્વ મરણ સમયનાહઃસ્વ વિયોગોદયનાહઃસ્વ વિષય અપ્રાપ્તિનાહઃસ્વ આવ મહાનયનાહઃસ્વ શીતહઃસ્વ તાપહઃસ્વ તથા તિર્યંચના નવમાં વધ બંધન નારવહન શકટવહન ઋષિક્રિયાગત હઃ

ख खासीक्रियाड ख नासावेधड ख कुधाड ख प्यासाड ख मृगयाड ख असवारी
नाड ख दूरपथ गमनड ख जातिर्वरीनाड ख धर्मबुद्धिये हनन समयना ड ख
पिंजरामा पडवानाड ख इत्यादिक अनेकड ख तिर्यचगतिमात्रे, तथा नरकगतिमा
क्षेत्रवेदना शरीरगत अनेक रोगजन्यड ख परमाधामिकृतड ख अन्योन्य प्रहरण
प्रहार ड ख ए सर्व अज्ञातोदय वेदनीयना विपाकजाणवा, तथा शातावेदनीयोद
यथी सर्वेष्टित खावा पीवानाजोग बली खेलडु स्त्रीविलास राग रग सुख सख्या
मान महत्व राजलीला कामनासिद्धि निरोगता इत्यादिक सर्व शातावेदनीयना वि
पाक ठे एकर्म जीवना आध्यावाधयुणने बाधकरनारुंठे समस्त देव मनुष्यना
त्रिकालिक पुत्रलिकसुख एकवाकरीने दुखनाकरिये तो सिद्धनासुखने अनतमे नागे
पण न आवे, एहवा सहजानंदी जीवने एकर्म शुनाशुन पुत्रजपिममा रखडावे ए
वेदनीयकर्मनो विपाककह्यो

अंतरायकर्म राजाना जंमारीशरिखुंठे. जेम राजा सुप्रशन्नयई कोईने इव्य आप
वानो आवेशकरे, पण जो जमारी अनुकूज न होय, तोकोईपण निमित्ते विलंबक
रीआपे, धकाखवरावे, पण इव्य आपेनही, तेम एकर्मनाविपाके दान शक्ति न पामे
कदापि दानइच्छा न करे अने इच्छाकरेतो चलटो कोई एहवो विकटपडवे के, जेथकी
दानआपवानी बुद्धिज चूलीजाय, पण आपीशकेनही, तेमज लाज मेजववाने अर्थ
पण घणीज पोतानी बुद्धि केजवी चतुराईथी उद्यमकरे, सर्ववातें खबरदारीराखे,
अने कार्यपण सलुखार्हमा आवे, जेथकी एवी आशा थायके आ उद्यममा रूढीप्रा
प्ति अवश्यथगे तेथी हर्षवत पण थाय एटलामा कोईलानातराय कर्मना उदयथी
एहवा कारणो आवी बने के जेथकी लाजने ठेकाणे चलटो त्रोटोथईपडे, ते ला
जातराय कर्मनो विपाक जाणवो तेमज जोगातरायकर्मना विपाके जोग न पामे, कदा
पि पामे तो रोग शोग जपादिक कारणे जोगवी शकेनही एमज उपजोग वस्तुपण
एना उदयथी न पामे, कदापिपामे तो तेनो कोईपण हरकतनेलीधे उपजोग करीशके
नही, तेमज वीपारतरायना उदयथी शरीर निर्वलतापामे, अनेक आंध रसायन
खाय तोपण चलटो कोई कुपप्यादिकने योगे रोग थाय, डुबलतानी वृद्धि थाय,
परवसादिकने योगे मननीहोंस मनमासमें पण चितितकार्य करी शकेनही, एरीतें
अंतरायकर्मनो विपाक जाणवो

आयुर्कर्मनी उत्कृष्टीस्थिति तेज्रीस सागरापमनीत्रे, ते एक शुनायु वीह अशु
नायु ए वे प्रकारेठे, एकर्म हेड शरिखुंठे, जेम ज्या लगण देडमा पग प

डुंहुं होय त्यांलगण किहांपण जवाई शकायनही, तेम आयुकर्म बांध्यापठी गमे एटली धर्मकरणीकरे क्हायिक सम्यक्त्वादिक उपार्जे, तोपण बांधेलीगती अवश्य नो गववीपडे, पण बूटेनही, बीजा कर्मोनोउदय तोअप्रवर्त्तन संक्रमणादि करण योगे निःफलकरे, पण ए कर्मतो नोगव्याविना बूटेजनही, बीजा गुणागुनकर्म उंच नी च परिणाम योगें दल वृद्धि हानीथाय, पण एकर्मतो यथाबंधें अवश्य नोगव्युंज जोय; जोपण नरकादिकना दुःखघणाय अनिष्ट लागे, तोपण बूटेनही, एरीते आयुकर्मनो विपाक जाणवो.

एरीतें आठेकर्मनी प्रकृति स्थिति रस अने प्रदेशबंधना परवशपणे अनंतानंत पुजलपरावर्त्त थया जन्ममरणादिरूप, जीषण कांतारमां जन्म्यो, एम जमतां जमतां कोईकवारें दुर्लज मनुष्यजवादि सामग्रीयोग मळ्यो, पण मिथ्यात्वनी प्रबलता हे तुयें अथवा पांचकारणना परिपाकविना किहांपण सम्यक्त्वनी प्राप्ति नथई, केवल जवपूर्णथयो इहां प्रसंगे योगबिंडुग्रंथमांकहेली सम्यक्त्व प्राप्तिनी शैली लखियेंतइये:-

जे जव्यजीवठे तेने जव्यताना उदयेंकरी अकाम निर्जेरायें कर्मखपावतां पांच कारणनी अनुकूलतायेंकरी बे पुजलपरावर्त्त शेष संसार रहे, तेवारें धर्मशब्द सामान्ये सदहे, जे धर्मशब्द शांजलवा सन्मुख निर्विवेकपणेहोय तेने श्रवणसन्मुखी ना वकहियें, पण तथाविध आदरपीपासाकांईहोयनही पण सहज मिलेतो विमुखनही.

पठे तिहांथी संसार परित्रमणकरतो जीव उच्च जावमां आवे, तेवारें दोढपुजल परावर्त्तरहे मार्गगवेषणा मार्गश्रवण मार्गसन्मुख मार्गानुसारी मार्गप्राप्ति इत्यादिकनाम इहांथी आगेंथाय, धर्मजणीधसे जिनोक्तमार्गेनुं श्रवणहोय कोइकरीतें रुचि थाय पण तीव्रजावें गवेषणानहोय, एने मार्गपतित कहियें, एटले मार्गेंपड्यो कोइ जवें एवीरुचीथईपनी, संसारपरित्रमणकरतां एकपुजल परावर्त्तरहे तेवारें जिनमार्गानुसारीपणुं गुडागुदनी गवेषणामात्रहोय, एरीतेकरतां इहां धर्मयौवनकालआवे न्यायसंपन्न विजवप्रमुख पांत्रीसगुणपामे, मित्रादिकदृष्टी पामवानो अवशर होय, एहने मार्गानुसारी कहियें, इहां षटदर्शननी निन्नताजाणे, जिनोक्तमार्गें व्यवहारें प्रवर्त्ते, इहांथी मिथ्यात्वमंदपड्युं, तेथी व्यवहारें इव्यधर्मपणपामे, पण सम्यक्त्व प्राप्ति न थाय, इहां पहेला त्रण अनुष्ठाननी प्रबलता होय, सर्वक्रियाकरे तेदेखी बीजा अनेकजीव धर्मपामे, पण पोताने नहोय तेक्रियानुंफल स्वर्गादिकथाय, पण निर्जेरा अर्थें नथाय ॥ ३ ॥ इतिद्वितीय गाथार्थ

हवे सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपायकहेते -

पल्लोवजमाइअहा, पवत्तिकरणेणकोविजइकुणई ॥

पलिआ असखजागुण, कोभिकोमि अरतिइ सेसं॥ ३ ॥

अर्थ ॥ इहा चरम पुज्जपरावर्तमा मिथ्यात्वनी मंदताथाय तिवारें सम्यक्त्व पामवाना कारण त्रण करणजे, तेनानाम एक यथाप्रवृत्ति वीजोअपूर्व त्रीजोअनिवृत्ति, तेमा इहाप्रथमकरणनो अवसरजे तेकहेते, ए सम्यक्त्वगुण पामता सुधीमा सर्वसाधारण आठ दृष्टातकह्याजे तेमा यथाप्रवृत्तिकरणकरतां वे दृष्टातलागे ते दृष्टातनी आचक्षुकोक्त गाथा लिखुं

“पल्लयगिरि सरिउवला, पिबीलिआ पुरिसपह जरगहीआ ॥कोदव जल बहा एिअ सामाइयलाजदिंछता ॥ १ ॥ एगाथानोअर्थकहेते एक पालानुदृष्टात, वीजु पर्वतथी नदिप्रपातस्थानेरहेला पापाणनु दृष्टात, त्रीजु पीपीलिका ते कीमीनुदृष्टात, चोथु त्रणपयीपुरुपलुं दृष्टात पाचसु ज्वरग्रहीतुं दृष्टात, ठतु मदनकोडवतुं दृष्टात, सातसुं मजिनजल दृष्टात, आठसुं समजवस्त्रदृष्टात, ए आठ दृष्टात सर्वे सम्यक्त्वनो लाज यतासुधीमा लागे, ते यथा स्थानके लखीसु, पण इहातो यथा प्रवृत्तिकरणे वे दृष्टातलागेते ते कहिये ठये

तिहा सम्यक्त्वपामता करण त्रणजे १ यथाप्रवृत्तिकरण २ अपूर्वकरण ३ अनिवृत्तिकरण, तेमा यथाप्रवृत्ति ते ‘अनतिक्रम्यकरोतीति’ यथाप्रवृत्ति, ए व्युत्पत्तिनो अर्थ - यथाके० जेम अनादिनी खालजे तेमनीतेम प्रवृत्तिनुं करणके० जीवपरिणामनुं प्रवर्तनजे जिहां, तेने यथाप्रवृत्तिकरणकहिये, एटले अनादिनुजे चाज परिणामजे ते प्रवर्तन फलुनथी, अनादिचालें प्रवर्तते पण कारणपरिपाकना जोरथी मिथ्यात्वनी मदताथाय, तेथी पालाने दृष्टाते जेम पूर्वे नखो धाननोपालो तेमा थोडुंधा ननाखियें अने घणु धानकाढीये तेवारें तेपालो कालातरे खालीयाय तेम कर्मरूप धानेकरी समस्त आत्मप्रदेशरूप पालोचखोवे तेपालो जीउने अनाजोगथी एटले इहाविना सहजें अकामनिर्जराथी ठेठनजेदनादिकथी अद्युजनिपाकावशरें मिथ्यात्व तथा अनतानुबधी कपायनी मदतानायोगें कर्मविपाके बहु व्यापक न होय तेवारें कष्टमाफक निर्जरायणीयाय, अने मिथ्यात्व कपायनी मदता माटे नवाकर्मपण घणावाधेनही, मदवीर्यमाटे प्रदेशरज पण थोडुग्रहणकरे एटले घणी निर्जरायाय अने वध अल्पयाय तेथी कर्मस्थिति रूपथान्यनु पालो घटाटे.

तथा बीजुं दृष्टान्त नदीना पाषाणनुं, जेम पर्वतथी नदीधारापडे तिहां नीचेरहे
 लुं पाषाण तेन नदीनी जलधारा पडवाथी अरहों परहों घोलाय अथडाय, ते पाषा
 ण घोलना घंचनाने योगें घसाईने घोलघाटमांआवे, फरसमां सुहालोथाय, एरीते स
 हेज स्वनावेकोईक घाटमांआवे पण कोइए एनो विचारपूर्वक घाट कस्योनथी.

तेम जीवते पाषाणरूप, नदीप्रवाह ते कर्मोदय प्रवाहें पचतो अकाम निर्जराथी
 पूर्वोक्तन्यायें निर्जरायेंकरणी कोइक धर्मप्रवृत्तियोग्य घाटमांआवे. (आकारमांआवे)

ए वेददृष्टान्तेकरी एकआयुक्रमपूर्वजिने बाकीसातेकर्मनी उत्कृष्टस्थितियोग्य बंधप
 रिणामने घटाडे, तथा पूर्वबंधहोय तेवेळण निर्जरे, तेवारें सितेरकोडाकोडी मिथ्या
 त्व बांधतोहतो ते परिणाम टलीने पव्योपमने असंख्यातमें जागें न्यून एक को
 माकोडीनी स्थितिबंधना परिणाम राखे, तथा पूर्वबंधहायेय तेपण सर्व स्थिति
 घटीने एक कोमाकोडीनी स्थिति सेपरहे, एरीतें एक आयुक्रमने मूकी बाकी सा
 ते कर्मनी स्थितिघटामीनाखे एटले त्रीसकोमाकोमी स्थितिवाला कर्मिणी अगण
 त्रीस कोडाकोडि घटाडी पव्योपमने असंख्यातमेंजागें न्यून एक कोडाकोडी
 सागरोपम राखे, ज्ञानावरण दर्शनावरण वेदनीय अने अंतराय ए चार कर्मनी
 एटली स्थितिराखे, तथा नाम अने गोत्र ए बेकर्मनी उत्कृष्टी वीसकोडाकोडी साग
 रोपमनी स्थितिमांथी अगणीस कोडाकीडीघटाडीने पव्योपमने असंख्यातमें जा
 गें न्यून एक कोडाकोडिराखे, एटलासुधी जे जीवना परिणामनी योग्यताथयी एतुं
 नाम यथाप्रवृत्तिकरण कहियें; ए करण जीव संसारमां जमतां जमतां अनंतिवार
 करे, पव्योपमने असंख्यातमेंजागे उंठी एककोडाकोडी सागरोपमनी शातकर्मनी से
 पस्थितिरही तिहांसुधी यथाप्रवृत्तिकरण कहियें, आगलें ग्रंथीदेशआव्यो खरो पण
 ए करणयोग्य परिणामे आगल न जवाय इति प्रथमकरण.

बीजुं अपूर्वकरण ते जे पहेला संसार परिच्रमण करता कदापि एवुं, करण जे
 जीवपरिणाम विशेष ते पाम्योनथी माटे अपूर्वकरण कहियें; ए अपूर्वकरण परि
 णामें घन निवड रागद्वेष परिणतीमयी जे ग्रंथीतेने जेदवामांमे, जे जेदे तेह अथ्य
 वसायने अपूर्वकरण कहियें.

त्रीजुं अनिवृत्तिकरण ते जे अथ्यवसाय फल प्राप्तिविनानिवर्त्ते पडेनही, एटले
 पूर्वे आव्योजे अपूर्वकरणरूप परिणाम ते पाठो जायनही तेने अनिवृत्तिकरण
 कहियें, ते अनिवृत्तिकरणरूप परिणामेकरी जीव सम्यक्त्व पामे ते त्रीजुंकरण इ
 हां ए त्रण करणनो सांखआपवाने कल्पनाथनी गाथा लिखेडे “अंतिमकोडा

कोडी, सर्वकम्माण आउवङ्गाणं ॥ पलियाअसखिअइ, नागेखीएहवेइगंती ॥ १ ॥
गंतिंसुडुप्रेउ, ककडधणरूढमूढगतीव ॥ जीवस्सकम्मजणित्, वसुरागदोसपरि
णामो ॥ २ ॥ जागतीतापढम, गतीसमइउउजवेवीय ॥ अनियट्टी करणपुण, सम्म
त्तपुरक्कडे जीवे ॥ ३ ॥ ए त्रणगाथानो अर्थ लेशमात्र लखियेते.

आयुवर्जाने सातेकर्मनी अंतिम के० ठहली कोडाकोडिस्थिति पद्योपमने अ
सख्यातमेजागे न्यूनरहे बाकीसर्वस्वपीजाय एहवे इहा गती कठणस्थानकळे ॥ १ ॥
गंतीकहेवीठे सुडुप्रेउ के० अत्यतडु खे जेदचायोग्य कर्कश वक्र गूढ गुप्त कोइ ख
विराडि कठीण काष्टनागांतनीपरे जेवीतेवीरीतें जेदाय ठेदायनही ए उपमाये अ
नादिनु जीवने कर्मजनित धन के० निवड राग द्वेष परिणति सचयरूप ग्रंथी ते
वज्रवत् दुर्नेत्र्ये ॥ २ ॥ जिहागंतीठे तिहासुधीआवे तेने पढम के० प्रथम यथा
प्रवृत्तिकरण होय, पठी गंतीसमइउउ के० ग्रंथी समर्थनकरतां साम्यर्थवतधई ग्रंथी
जेदता बीजु अपूर्वकरण होय, तथा पुण के० बली अनियटीकरण के० अनिवृत्ति
करण ते सम्मत्तपुरक्कडे के० सम्यक्त्व अवश्यप्राप्त नव्यपणे आगलकलुं जेणे जीवे,
एटले सम्यक्त्व अवश्यपामवु जेना मुखआगल रगुठे तेजीवने त्रीजुंकरण होय॥३॥

एरीतें धाननोपालो तथा नदीनुपठर ए वे दृष्टातें कोइकजीवे यथाप्रवृत्तिकरणें
पद्योपमने असख्यातमेजागे न्यून एककोडाकोडि सागरोपमनी सातेकर्मनी शेष
स्थिति कीधी, एटले सम्यक्त्व प्राप्तिनो निश्चैययो एरीते शिष्यबोव्यो तेवारे गुरुक
हेडे इहां सम्यक्त्व प्राप्तिनुं निश्चैययोनथी ते गाथाये करीकहेते

तडविगतीघणराग दोसपरिणइमयं अजिहितो ॥

गंथियजीवो विदहा, नजइइ तुइ दंसण नाइ ॥ ४ ॥

अर्थ - तडविके० तिहापण कोइकजणी एककोडाकोडी स्थिति शेष सातकर्म
नी कीधी तोपण अजव्य अथवा दुर्नव्यत्वादिक दूषण ने लीधे हाहाइतिखेदे रा
गद्वेषपरिणाममईग्रंथीदेशगत जीवपण ग्रंथीने अणजेदतोथको हे नाथ ताहं दर्श
नजे श्रीमुखे कहेलु सम्यक्त्वते पामीशकेनही? केमके ए यथाप्रवृत्ति करणगुहीतो
अजव्यपण आवे एवु आवश्यक वृत्तिमा कलुंठे के अजव्यपण कोइक अकामनि
जैराकरतो ग्रंथीदेशसुधीआवे तिहां अरिहतनी कूदीदेखीने अथवा अन्यकोई पुजली
ककूदीनी इज्जार्थे प्रवर्त्तमानथको चारित्रलीये तिहामात्र श्रुतसामायकनो ज्ञान तेने
होय, पण शेष दर्शन सामायिकादिक पामेनही, एम ससारमा जमताथका व्यव

हार रासियाजीवप्रायें जिहांशुधी चरमावर्त चरमकरण न पामे तिहांसुधी अनंतिवा
र ग्रंथीदेशसुधीआवी पाठापडे ॥ ४ ॥ इतिचतुर्थगाथार्थ.

हवे जीव जे रीतें ग्रंथीजेदे ते रीत कहेढे:-

पहिलिय पविलिय नाएण, कोविपज्जत सन्निपंचिंदी॥

जवो अवहुपुग्गल, परियट्ठवसेस संसारो ॥ ५ ॥

अर्थ:-पहिलियपिविलियनाएणके० इहां ग्रंथीदेशपाम्यापठी कोइकजीव अपूर्वक
रणकरे ते पंथीजे वाटमार्गु तथा पिपिलीकाजे कीडी तेने नायण के० न्यायें दृष्टां
तेंकरे तेदृष्टांत देखाडवाने नाप्यनी गाथाउ लिखुं.

जहइहतिन्निमणुस्सा, जंतडविपहंसहावगमणेणं ॥ कालाइक्कमनीया, तुरंतिप
त्तायदोचोरा ॥ १ ॥ दहुंमग्गतडढे, तेएगोमग्गउपडिनियत्तो ॥ बीउंगहियोतइउ, स
मइकंतोपुरंपत्तो ॥ २ ॥ अडवीजवोमणुस्सा, जीवोकम्मछिईपहोदीहो ॥ गंठीयजय
छाणं, रागदोसायदोचोरा ॥ ३ ॥ जग्गोविइपरिबुद्धी, गहियोपुणगंविउंगउतइउ ॥ स
मत्तपुरंएवं, जोइश्वा तिन्निकरणाइ ॥ ४ ॥ खिईसहावियगमणं, थाणूसरणं तउंसमु
प्पयणं ॥ ठाणंथाणुसिरेवा उहरणंवासुअंगीणं ॥ ५ ॥ खिइगमणंपिवपढमं ॥ था
णूसरणंचकरणमप्पुवं ॥ उप्पयणंपिवतत्तो, जीवाणंकरणमनियट्ठि ॥ ६ ॥ थाणुवगं
विदेसो, गंठियसत्तस्सतडवछाणं ॥ उसरणंपिवतत्तो, पुणोविकम्मछिइविवट्ठि ॥ ७ ॥

हवे ए सातगाथानो अर्थ किंचितमात्र लिखुं. जहइह के० जेमइहां कोइक ति
न्निमणुस्सा के० त्रणमनुष्ये, ते सहावगमणेणं के० स्वजावगमनेकरी सहेजे निः
प्रयोजने जंतिपहं के० अटवीपंथेंजायढे ते जातांजातां घणी अटवी उलंघीगया
पठी कालाइक्कमनीया के० कालअतिक्रमवेकरी जयपाम्या, एटले असूरवरवतें अट
वीनो पंथ तेथी मरवालागा, एटलामां तुरंति के० तुरत पत्तायदोचोरा के० बेचोर
आवी लागा. ॥ १ ॥ पठी ते त्रणमनुष्यें दिहुंमग्गतडढे के० मार्गनेतडे एट
ले मार्गनेमुखें ठुकडा बे चोरोदेखीने ते के० ते त्रणमांथी एगोमग्गाउ के० एकतो मा
गैथकी पाठो निवर्त्यो, एटले पाठोनासीगयो तथा बीउंगहियो के० बीजानेतो ते
चोरलोकोये ग्रहणकीधो एटले पकडीलीधो, अने तइयोसमइकंतो के० त्रीजोमनु
ष्यते चोरोने सम्यक्प्रकारें अतिक्रम्यो, एटले पोतानुं बलवीर्यफोरवी चोरोने हतप्र
हतकरी पुरंपत्तो के० पुरप्रतेपहोतो एटले इडितस्थानके निर्जयपणे पहोतो ॥ १॥
ए दृष्टांत सम्यक्त्व प्राप्तिमां उपनयनावे उतारेढे:-

अडविजवो के० नवत्रमणरूप तो अटवीकहिये, तेमा मणुस्ताजीवो के० म
नुष्य ते त्रण उत्कृष्ट जातना ससारी जीव कहिये, अने कम्मछिईपहोदीहो के० क
मेस्थितिते महोदो दीर्घ मार्गकहियें, तथा गवियजयज्ञाण के० ग्रंथीदेश ते जयतुं
स्थानक कहियें, वली रागदोसायदोचोरा के० राग अने द्वेपरूप वे चोरजाणवा
॥ ३ ॥ तेत्रणमाथी दुर्नव्य अथवा अजव्यजीव तेतो जग्गो के० पाठो नागो (ना
सीगयो) तथा अचरमकरणी अथवा अपरिपक्व कारणीतो ग्रंथीदेशेंजरह्यो, इहा
ग्रंथीदेशे जव्य अथवा अजव्य उत्कृष्टो संख्यात असंख्यात कालसुधीरहे पठी न
व्यने शेष अर्द्धपुज्जपरावत्ते संसाररह्योहोयतो ग्रंथीनेवे अधिक ससारीपाठोफिरे
इहां ग्रंथीदेशें जव्य अथवा अजव्य रक्षाथका इव्यश्रुत निन्न दशपूर्वसुधी पामे
इव्यचारित्रपामे

अजव्य पूर्वश्रुत न पामें, केटलाक ग्रंथोने अनुसारें तथा वृद्ध परपरायेंपण अज
व्यने पूर्वश्रुत न होय, तथा कोइक ग्रंथने अनुसारे लब्धिदशपूर्वसपूर्णेने पूर्वलब्धिक
हियें, ते अजव्यने न होय पण शेषहोय, पठी बहुश्रुतकहेतेवरु पुरेपुरा दशपूर्व
तथा अधिक यावत् चवदपूर्वसुधी जे जणे ते नियमा सम्यक्त्वीहोय केमके कटप
नाप्यमा कह्ये यत चवदस दसय अनिन्ने, नियमासम्मत्तसेसएजयणा ॥ इति
तेमाटे उत्कट कारणयोगे बीजो पुरुषतो ग्रंथीदेशेज टकीरह्यो, तथा बीजो चरम
करणी प्राप्त जव्य सम्यक्त्ववत् वीर्याध्वास्तवधते राग द्वेपरिणतिरूप ग्रंथीनेदी ने
सम्यक्दर्शन रूप नगरेंज पहोचे एम त्रणेकरणनो उपनय जोईज्ञा के० जोडवो॥४॥

हवे त्रणगाथायें पीपीजिकानु दृष्टात समजावेठे - खिइसहाव के० जेमकिति
जे धृवी तेनाउपरें सहजस्वनावें कीनीफिरेठे गमनकरेठे पण तेमा कोइनी प्रेर
णानथी, हवे तेमा एक कीडीतो फरती फरती थाणुजे खीजो अथवा नीतप्रमुख
तिहासुधी आचिने वली पाठीफरीजाय, तथा कोइक कीडीतो थाणुजे खीजो
नीतते उपरें चढवामामें तेचढीने थाणुना उपर बेसी रहे, तथा वली कोइक की
डी थाणु उपरें चढीने उडीजाय, तथा कोइक कीडी खिलाथी अथवच पाठीउत्तरे
ए मृशगीण के० मृदगीजे कीडी तेनु दृष्टात जाणवुं ॥ ५ ॥

हवे एनो उपनय उपमान देखावेठे, खिइगमणके० ह्रितिगमन एटले कीडीनुं
पृथवी उपर फरवु खीजाना मृजसुधी आवबु ते पढमंके० प्रथमना यथा प्रवृत्तिक
रण सरिसुंठे, तथा कोइक कीडी थाणुसरणचके० खीजेचढी ते सरिसुं वीजुं

ए सातगाथायें वे दृष्टान्तकह्या तेणेकरि कोइ संझीपर्याप्तो पंचेंडी नव्यजीव मु
क्तिजावा योग्यहोय, जेने अवद्वपुग्गलपरियट्ट के० अर्द्धमात्र पुजलपरावर्त शेष
संसार बाकी रह्यो होय, एहवो एटले लक्षणेपूरण जे जीव होय ते जीव जे करे ते
आगली गाथायें कहेते ॥ ५ ॥ इति पंचमगाथार्थ.

अर्थः— हवेपूर्वोक्त लक्षणवंत जीव ते ग्रंथीदेशसुधीआवे, तिहां परिणाम निर्मलतानी वृद्धिहोय ते कहेते, अपुत्रके० पूर्वकोश्वारे पाम्योनही, एहवुंजे परिणाम तेने अपूर्वकरण कहियें, ते अपूर्वकरण कहेवुंजे जे निवड आकरी अत्यंतकठिण एवी पूर्वोक्तरूपजे ग्रंथी तेने जेदवाने मुग्गरके० वज्र सरिखुं ठे तेने घायके० घायेंकरीने विहियके० विहित एटले कस्योठे दुष्टग्रंथीनुं जेदजेणे, सोके० तथानूत ते जीव प्रतिक्रणे विशुद्धमान परिणामनी निर्मलता वधते थके अंतर मुहूर्त मात्रमां पूर्वोक्त अनीवृत्ति करणेंगयो एटले ग्रंथीजेदकरतां अंतर मूहूर्तलागे तिहां चढते परिणामें ग्रंथीजेदकरी अनिवृत्तिकरणे जाय, इहां अपूर्वकरणनी विशुद्धता थकी अनिवृत्तिकरणनी निर्मलता वशुद्धतरठे, माटे अपूर्वकरण अने अनिवृत्तिकरणनी निन्नता थई ॥ ६ ॥ इतिषष्टिगाथार्थ.

अर्थ:- ॥ सोतबुके० तेजीवने तिहां अनिवृत्तिकरणे अती विशुद्ध परिणाम ना जोरथी मिथ्यात्व मोहनीयना पुंजनीस्थिति बे आय, तेमां पहेली स्थिति अंतरमुहूर्तवेद्य एटले एक अंतरमुहूर्तमां खपीजाय, एटली स्थितिना मिथ्यात्व मो

हनीय नामा कर्षणादलीया ते महोटीस्थितिजे कोडाकोडी सागरोपममा पद्योपमना असंख्यातमा जागे न्यूनते ते स्थितिमाथी नजीकखेचीले, एटले बीजी पद्योपमने असंख्यातमेंजागे न्यून एककोडाकोडी सागरोपम प्रमाणहती तेमाथी अंतर मूहूर्तप्रमाण वेद्य नीची खेंचीने जूटीकीयी, वाकी शेपरही तेतु महोटी पुज अलगाराख्यो एटले न्हानीस्थिति तथा महोटीस्थितिने वचमा आतरोपडयो ते वारे ए बेहुस्थितिनी वचमा जे खाली जगारही तेनेअंतरकरणकहिये एम इहा अनिवृत्तिकरणना जोरथी अंतरकरण करे.

अने प्रथम स्थितिगत दलियाने अंतरमूहूर्तमां खेपवे अने महोटीस्थितिमांथी आवता दलियाने उपशमावे विष्कंनित उदयकरे अंतरमुहूर्त उदयनआवे एवाकरे एटले अनिवृत्तिकरणे वे कार्यकरे एकतो मिथ्यात्वस्थितिना वेजागकरी अंतरकरणकरे अने बीजु अंतरमुहूर्तवेद्य प्रथम लघुस्थितिने खपावे एटले अनिवृत्तिकरणो कालपूरोथाय तेवारे आगल अंतरकरणमा धसे दोडे जाय प्रवेशकरे, तेवारे तिहां अंतरकरणने प्रथमसमये हेनाथ तमारे प्रसादे द्वायिकादिकनीपरें विशिष्टतो नही पण सामान्यपणे अटपकालीन उपशमनासा समकितपामें, ते सीरीतेपामे ते नी उपमाकहेढे,रणेसुहोवर्वरि जयजणियपरमआणदके० जेमसुजटहोय तेरणने विपे वैरीने जीतवाथी परमानदपामे, तेम अनादिनाजे रागद्वेषरूप महोटाशत्रु तज्जनित गुरुकर्मस्थित्यादि अनतानुबधिया चार वैरीने जीतवाथी परमानद सरिखुं स भ्यक्त्व जीवपामे यदुक्तं आवश्यकादिग्रंथे

पावति खवेकण, कम्माइ अहा पवति करणेण ॥ उवलनाएण कहमवि, अ निन्नपुवि तउगवि ॥ १ ॥ तंगिरिवरंच नेतु, अपुवकरणुगवज्झधाराए ॥ अंतोमुहुत्तकाल, गतुमनियट्टिकरणमि ॥ २ ॥ पइसमयंसुप्रतो, खविक कम्माइ तववहुआ ॥ मिह्वतं मिउर्रो, खीणेणुइयमिउवसंते ॥ ३ ॥ ससारगिम्मतवियो ॥ तत्तो गो सोत्तचदणरसोव, अईपरमनिउइर, तस्ततेलहइसम्मत्त ॥ ४ ॥

हये ए चारगाथाओंनो अर्थ लिखेवे अनादिकालनुं ससारचक्रमा जमतोथको जीव पावतिके० पामे, मिथ्यात्वमोहनीयादिक कम्माइके० कम्मोंने खवेकणके० ख पावीने ते अहापवति करेकणके० यथाप्रवृत्तिकरणेकरिने कर्मों खेपवे, तेनुं दृष्टांत उवलनाएणके० उपलजे पूर्वोक्त नदीना प्रवाहनो पाखाण, तेना दृष्टातेखेपवे, प ठी अनिन्नपुविके० पूर्वोक्तवारे० नेदीनथी एवीजे रागद्वेष परिणतिमई मिथ्यात्वग्रंथी तंके० ते ग्रंथीने शरीतजेदे के गिरिवरंके० गिरिवरजे पर्वतते नेतु के० नेदवाने जेम व

ज बलवान्हे, तेम अपूर्वकरण परिणामरूप उग्र वज्रधारायें करीने जीव ग्रंथी ने दतो अंतर मुहूर्तकालमां अनिवृत्तिकरणेगयो, पठीते अनिवृत्तिकरणे गयोथको शृं करे तेआगली गाथायें कहेहे ॥ २ ॥

पइसमयके० प्रतिसमये एटले समय समयप्रते विशुद्धमान परिणामिथको ति हां बहुलाकर्मोने खेपवे, तेवखते जे मिथ्यात्वना दलियां उदयआव्या, तेने क्यकरे अने जे उदय न आव्या उदयान्निमुख न थया ते दलियाने उपशमावे, एटले उदी रणादिक करणबलें पण विपाकोदय अथवा प्रदेशोदय जे अईशकेनही तेने उपश माव्या कहियें, एम इहां अनिवृत्तिकरणे केटलाक मिथ्यात्वना दलियाखेपव्या, अने केट लाक उपशमाव्या, अने मिथ्यात्व स्थितिना वे जागकरी विचमां अंतरकरण कखुं ॥ ३॥ हवे ते अंतरकरण करतां जे थयुं ते आगली गाथायें कहेहे.

संसारगिम्मके० जेम कोईक पंथी जन ग्रीष्मकालमां मथ्यान समये निर्जलव नमां सूर्यनापडेला किरणने परितापें पडेला जूना अजडतापेकरी अतिव्याकुल थयो होय, तेने कोई शीतल स्थानकमले वली तिहांकोई बावनाचंदननुं रसठांटे तेवारे ते पंथी सातापामे केवो आनंदमग्र होय.

तेम इहां जव्यजीव रूप पंथी अनादिकालनुं संसाररूप उग्र गीष्म कालें जन्म मरणादिकरूप निर्जलवनमां कषायरूप उग्रतापे पीडयो रोगशोगादिरूप जू अजड एटले लुख तेणेकरी अलुज्यो (दग्धथयेलुं) अने तृष्णारूप महोटी पीपासा ते णेकरी परानव्यो थको एवो जव्यपंथी ते अनिवृत्तिकरणरूप शुद्ध शरलमार्ग पा मि दूरथी अंतरकरणरूप शीतलस्थानकदेखी हर्षवंतथको धसीतिहां पहतो, एटले गोशीर्षजे बावनाचंदन तेहनोजे रस तेहनीपरें शीतल अईपरमके० अतिशय परम उत्कृष्ट अनिवृत्तिकरण परम सुखसाताकरण एहवुं तस्संतेके० ते अनिवृत्तिकरणने अंते अने अंतरकरणने प्रथमसमये घनसारवत् शीतल सम्यक्त्वपामे तेवारें अनंतानुं बंधी तथा मिथ्यात्वकृत परिताप सर्व मटीजाय गाढ तृष्णा पीपासा मटीजाय ॥ ४॥

इहां अनादिकालनुं परमशत्रु परम दुःखदातारूप एहवा मिथ्यात्वनुं दुःख अंतर मुहूर्तसुधी दफेथाय (दूरथाय) अनादिनो प्रथम दुःखांत इहांथयो इहां सि ष्ठांत सैलीमां कालनिष्ठायें गुणदोष प्राप्ति तथा विरह आश्री चारजांगा कख्यांते तेना नामकहेहे ? अनादिअनंत १ अनादिसांत २ सादिसांत ४ सादिअनंत

ए चारजांगानुं अर्थकहेहे जेने मिथ्यात्वादिक अनादिनुंहे अने ते किवारें मट से पण नही एवा अनव्यादिकने अनादिअनंत प्रथमजांगोहे अने जे जव्यजीवें

प्रथम सम्यक्त्वपाम्युं तेवारे ते जीवे अनादिना मिथ्यात्वहुं अतश्चाणुं तेमाटे तेने अनादिसांत वीजोनांगो जाणवो, तथा जे जीव सम्यक्त्वपामी वली सम्यक्त्व वमन करो मिथ्यात्वे गया तेवारे मिथ्यात्वनी आदिययी, पठी केटलोक काल मिथ्यात्वे रही वली शुनसामग्रीना योगयी फरी सम्यक्त्व पाम्यो तेवारे मिथ्यात्वनो अंतय यो ए त्रीजो सादिसांतनामा जागोथयो, तथा चोथो सादिअनतनामा जांगो तेह्ना यिक सम्यक्त्वादि ह्यायकनावें जेने जे गुण प्रगट थया तेगुण तेने होय पण मिथ्यात्वीने न होय, केमके ग्रंथी चेठ कखापठी जे मिथ्यात्व होय, ते तो सादिसात जांगे ज होय, माटे जेने सम्यक्त्वादिक ह्यायकगुण प्रगटथा ते सादि, अने ते गुणआ व्या जाय नही ते अनत, एटले नव्य मिथ्यात्वीने त्रणे जागाहोय, अने अजव्य मिथ्यात्वीने एकज अनादिअनत जागोहोय, यडुक -मिष्ठतमनवाण, तमणाश्मणत येसु एोयवां॥नवाण तमणाइ, सपर्यवसितयतु सम्मत्ते॥१॥अर्थे.-अनव्यन मिथ्यात्व अनादि अनत जांगेहोय, अने नव्यने अनादि सपर्यवसित जागे मिथ्यात्वहोय इति॥१॥७॥

हवे सम्यक्त्व केटले जेठहोय ते आगमनी गाथावे कहेठे -

तचेगविह्वविह्व, तिविह्व तह्व चउविह्व पचविह्व ॥

तठेगविह्व जंतुह्व, पणीय नावे सु तत्तरुई ॥ ८ ॥

अर्थे -एक प्रकारे वे प्रकारे त्रण प्रकारे चारप्रकारें अने पाचप्रकारे पण आगममा सम्यक्त्व कसुठे, ते जेदोना स्वरूप विवरीने कहेठे -तठेगविह्वके० तिह्वा एकविध सम्यक्त्व ते जके० जे हे परमेश्वर बुह्वके० ताह्वा पणियके० प्रकास्या जे जीवादिकनाव पदार्थ तेनेविपे तत्वरुचिहोय अर्थात् परमार्थ बुद्धिहोय, शकल दोपरहित अने शकल गुणो सपन्न एह्वा अरिहतदेवे नाप्युजे तत्वते सत्यठे एह्वी रुचि परमार्थबुद्धि, तद्रूप आगममां कसुठे 'तमेवसच्चनिस्तकजजिणोहिपवेइय' इत्यादि रुचिरूप, यडुकंयोग शास्त्रे -रुचिजिनोक्ततत्वेपु सम्यक्श्रद्धानमुच्यते जायतेतन्निर्गणं गुरोरधिगमेनय १

ए उपला श्लोकनो अर्थे करेठे -श्री जिनेश्वर नापित जीवाजीवादिक तत्त्वनेविपे जे सम्यक्श्रद्धान के० निश्चल प्रतीत तेने तत्वरुचि कहिये, ते तत्वरुचि श्रद्धान मिथ्यात्वदलना रसनी मदतायें जातिस्मरणादिक निमित्तें ईहापोह करता करतां सहेजे पोतानीमेळें तत्वश्रद्धान पामे ते निसर्ग सम्यक्त्व कहेयाय, अथवा शुनशु रुनी उपाशना करता सिद्धातगणी साजजता जे पामे ते उपदेशिक श्रद्धान कहियें ॥ १ ॥ इत्यादिक लक्षण जे तत्वरुचि ते एकत्रिय सम्यक्त्व कहियें ॥ ८ ॥

હવે દિવિધ સમ્યક્ત્વ ત્રણપ્રકારેં કહેઠે:-

હિવિહંતુ દઘ્વ જાવા, નિઠય વવહારત્તિ અહવાવિ ॥

નિરસગ્ગુવણસાત, તુહવયણ વિકઠિંનિદિઠં ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:- હે જિનેશ્વર તાહરા જાણ્યાંજે દાદશાંગ તેના જાણ એહવાજે પ્રવીણ પુરુષ તેણે એક ડ્યવ્ય સમ્યક્ત્વ અને બીજું જાવ સમ્યક્ત્વ એ વેપ્રકારેં સમ્યક્ત્વ કહ્યુંઠે, અથવા એક નિશ્ચયસમ્યક્ત્વ અને બીજું વ્યવહારસમ્યક્ત્વ એરીતેં પણ વે પ્રકારકહ્યાઠે. તથા વલી એક નિર્સર્ગસમ્યક્ત્વ અને બીજું ઉપદેશ સમ્યક્ત્વ એ પણ વે પ્રકાર કહ્યાઠે. એમ ત્રણ પ્રકાર દિવિધ સમ્યક્ત્વના તે તુહવયણ કે ૦ તાહરાં વચનના વિકઠિંકે ૦ વેતા એટલે આગમાર્થના જાણ પુરુષેં નિદિઠંકે ૦ દેસાડયાઠે. એ

હવે ત્રણપ્રકારે દિવિધસમ્યક્ત્વકહ્યું તેનાલક્ષણ કહેઠે:-

તુહ વયણે તત્તરુઢ, પરમઠ મજાણત્તિ દઘ્વગયં ॥

સમ્મં જાવગયં પુણ, પરમઠ વિયાણત્તિ હોઈ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:- હેપ્રજી તુહ કે ૦ તાહરાં વયણ કે ૦ વચનનો પરમઠ કે ૦ પરમાર્થ જે રહસ્ય તેનો મજાણત્તિ કે ૦ અજાણઠે, પણ તાહરાં વચનનેવિપે તત્તરુઢ કે ૦ તત્તરુચિઠે, કેમકે જે રાગ દેપ અજ્ઞાન એ ત્રણ દોષનો નાશથવાથી વીતરાગથયાતે અસત્ય જાપણ કરેનહી, માટે શ્રીજિન જાપિત વચન સર્વ સત્યઠે, એમ તે જાણેઠે તો એવીજે તત્તરુચિ તે દઘ્વગયં કે ૦ ડ્યવ્યગત સમ્યક્ત્વ કહિયેં. યદુક્તં સિદ્ધાંતે:-જાવેણસદ્દહંતો અયાણમાણેવિસમ્મનં, ઇતિવચનાત્. જે સૂક્ષ્મ અર્થને નથીજાણતો એહવા અજાણનેપણ જો જાવે સદ્દહણાઠે કે જે અરિહંત તે શુદ્ધ જાપણ કરનારાજ ઠે એહવી ઉવે પ્રતીતઠે તો અજાણપુરુષને પણ ડ્યવ્યથી સમ્યક્ત્વઠે.

બીજું જાવગયં કે ૦ જાવગત સમ્મં કે ૦ સમ્યક્ત્વ તે પુણ કે ૦ વલી પરમઠવિયાણત્તિ કે ૦ પરમાર્થના જાણપુરુષને હોઈ કે ૦ હોય. યદુક્તં સિદ્ધાંતે:-જીવાન્નવ પયઠે, જો જાણે તસ્સ હોઈ સંમત્તં. ઇતિવચનાત્. માટે જે જન્યજીવ જીવાદિક નવેપદાર્થને સમસ્ત નય ગંમ જંગ પ્રમાણ નિક્કેપ પ્રમુખ સ્થાદાદ સૈલીપૂર્વકજાણે, સદ્દહે, તે જન્યજીવને જાવગત સમ્યક્ત્વ કહિયેં ॥ ૧૭ ॥ એમ ડ્યવ્યસમ્યક્ત્વ તથા જાવસમ્યક્ત્વ કહ્યું

હવે નિશ્ચયવ્યવહાર રીતેં વેપ્રકારનાસમ્યક્ત્વનું લક્ષણ કહેઠે:-

નિઠયત્તંસમ્મત્તં, નાણાઈમયપ્પ સ્સુહપરિણામો ॥ ૧૯ ॥

યરંપુણ તુહસમણ, જણિયંસમ્મત્તહેઝઠિં ॥ ૨૦ ॥

अर्थ— ज्ञान दर्शन, चारित्र्यरूप शुद्ध अक्षा जासन रमणता पूर्वक रत्नत्रयीरूप
प आत्मानुंजे गुणपरिणाम तेने निश्चयउत्तमम्मर्तके० निश्चय सम्यक्त्व कहिये, ए
टले आत्मानेज निश्चय सम्यक्त्व कहिये, केमके आत्मा ने आत्माना गुण ते का
ईच्छदानथी परिणामे अनन्यते एकते गुण गुणी जावे अनेदेज रह्याते केमके अ
नेदपरिणामे परिणाम्योजे आत्मा ते तजुणरूपज कहेवाय. यदुक्त योगशास्त्रे —
आत्मेवदर्शनज्ञान चारित्र्याण्यथायते ॥ यस्तदात्मैवस्वगुणै शरीरमधितिष्ठति॥१॥

प्राये अप्रमत्तसाधुने निश्चयनय सम्यक्त्व पूर्णकहेवायते केमके जेवु जाणुं ते
बोज त्यागजावते अने अक्षापण तदनुरूपते माटे स्वरूपोपयोगी जीवने आत्मा
तेहिज ज्ञान दर्शन चारित्र्यते कारणके आत्मा रत्नत्रयात्मक अनेदजावे शरीरमा
रह्याते, माटे रत्नत्रयीने शुद्धोपयोगे वर्तताजीवने निश्चय सम्यक्त्व कहिये

तथा इयरके० इतर ते बीजु व्यवहारसम्यक्त्वते ते हे प्रभु तहारा सिद्धातने
विषे सम्यक्त्वना हेतुजे मिथ्यात्वीनु सस्तव परिचय प्रमुख जे अतिचारादिक दो
पते तेना त्यागथी थाय तथा देव गुरु नक्ति बहुमान योगे शासनोन्नति हेकाहिं
के० हेतुये थाय यदुक्त गुणस्थानक विचारग्रंथे — देवेगुरुचस्येव सन्नकिशासनो
न्नति ॥ अत्रतो पिकरोत्येव स्थितिस्तूर्येगुणालये ॥ १ ॥ अर्थ — देव गुरु तथा श्री
सय तेनी बहुमान सहित नक्तिकरे शासनोन्नतिकरे अविरति गुणगणे रह्योयको
पण आगमोक्त विधिमागे निरतिचार सम्यक्त्वप्रवृत्ति सहितहोयतेने व्यवहार
सम्यक्त्व कहिये ॥ ११ ॥

हवे बीजा वे प्रकारे सम्यक्त्व कहेते तेमा एक निसर्गे सम्यक्त्व प्राप्ति अने बी
जी उपदेशजन्य सम्यक्त्व प्राप्ति इहा शिष्यपूछेतेके निसर्गके० सहेजे सम्यक्त्वनी
प्राप्ति केबीरीतेंथाय ? तेवारे गुरु दृष्टात गर्जित सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय कहेते —

जल वठ मग्ग कुदव, जराइ नाएण जेणपन्नत्तं ॥ नि

स्सग्गुवएसन्नवं ॥ समत्तं तस्स तुप्प नमो ॥ १२ ॥

अर्थ — ए गाथामां पांच दृष्टात कहेते, तेमां जलनो तथा वस्त्रनो अने कोइव
नो ए त्रणदृष्टात आगल पुज त्रय जावनावसरे कहीवतावसे अने मार्गनो तथा
ज्वरनो ए वे प्रसूतते ते कहेते — जेमकोईक पंथी मार्गथी त्रष्टथयो पठी बीजाकोई
ना उपदेश पाप्माविनाज नमतो नमतो पोतानीमेले सहेजे मार्गचढे, अने कोईक
पथ त्रष्ट थयजो पथी तथाविध पापना उदयथी कोई सङ्गननो योग न मलवा
थी मार्ग पामेजनही तिहानुतिहाजरहे अनेबीजोपुरुष बीजानेपूठीमार्गपामे

तेमज वली ज्वरनो दृष्टांत कहेढेः-- जेम कोईकने तापज्वर आव्यो ते कोईने औषध कख्याविनाज पोतानी मेले जतोरहे, अने कोईकने तो औषध चूर्ण धागादि (दोरादिक) प्रयोगकरवाथी ज्वरजायढे, तथा कोईकनेतो असाध्यज्वर कोईरीतें जायजनही एरीतें ए वे दृष्टांत सम्यक्त्व प्राप्तिविषे जोडवा ते आवीरीतेः--

कोईक शुक्लपट्टी कालादिक कारण परिपाकवंत चरमावर्त्ति चरमकरणी एवो नव्य जीव ते सहेजे आपें आप विचारतेथके सम्यक्त्वपामे ते निसर्ग सम्यक्त्व कहियें; तथा कोईक जीव पूर्वोक्त कालादिक योग्यतावंत होय पण सजुरुने योगे उपदेश सांनली अनादिनी नूलमटाडी देव गुरु धर्म सद्वहणारूप सम्यक्त्वपामे तेने उपदेश सम्यक्त्व कहिये. एरीते नाएणके० ए न्यायें (दृष्टांत) द्वारायें निसर्गोद्भव सम्यक्त्व तथा उपदेशोद्भव सम्यक्त्व ते हे प्रभु तुमे कहुं परूप्युं तेमाटे परमोपकारी एहवा तु जने माहरो नमस्कार थाव्यो ॥ १२ ॥ एम वेप्रकारनुं सम्यक्त्व त्रण रीते कहुं.

हवे त्रणप्रकारें सम्यक्त्व कहेढेः--

तिविहं कारग रोअग, दीवग नेएहिं तुह मय विऊहिं ॥

खानेवसमोवसमिय, खाइय नेएहिं वा कहियं ॥ १३ ॥

अर्थः-- हेनाथ तुहमय के० तहारा मतना विऊहि के० वेता जे गणधरा दिक, तेणे कारक रोचक अने दीपक एम तिविहं के० त्रण नेएहिं के० प्रकारें सम्यक्त्व कहुंढे, वा के० अथवा ह्यायोपशमिक उपशमिक अने ह्यायिक एरीतें पण त्रणजेदे सम्यक्त्व कहियंके० कहुंढे ॥ १३ ॥

हवे कारकादिक सम्यक्त्वना लक्षण कहेढेः--

जं जह जणियं तुमए, तं तह करणं मि कारगो होइ ॥

रोअग सम्मतं पुण, रुइमित्त करंतु तुह धम्मे ॥ १४ ॥

अर्थः-- हेनाथ जे जेम यथार्थजावें विधिमार्ग तुमे जणियं के० प्रकाइयो ते तेमज आज्ञाने अनतिक्रमतोथको एटले तुमारी आज्ञासहित आगमोक्त शैलीपूर्व क यथाशक्तियें दान पूजा व्रत नियमादिक करे तेने कारक सम्यक्त्व कहियें; तथा पुनः के० वली बीजुं रोचक सम्यक्त्व, ते तुहधम्मेके० तहारा धर्मनेविषे रुइमित्त करंतुंके० रुचिमात्रकरे, श्रीजिनोक्त धर्मकरवानी इहारहे शुद्धश्रद्धाराखे कोईने धर्म प्रवृत्ति करतोदेखीने रूढुंमाने परंतु पोते नारीकर्मी माटे क्रियानुष्ठानादिक करी शके नही तेने रोचक सम्यक्त्व कहियें ॥ १४ ॥

हवे दीपक सम्यक्त्व कहेहे:-

सयमिह मित्रदिष्टी, धम्मकदाईहि दीवइ परस्स ॥

दीवग सम्मतमिणं, जणति तुह समय मईणो ॥ १५ ॥

अर्थ - सयमिह के० स्वयं पोतेतो मिथ्यादृष्टी अजव्य दुर्जव्य होय, पण अं गारमर्दाकाचार्यनी परे धम्मकदाईहिंके० धर्मकथादिकेकरी आदिशब्दधी सामायिग एना अनुष्ठानना अतिशयेकरीने एटले दनरचना विशेषेकरी, पर जे बीजा नव्य जइक जीवोहोय तेने धर्मकरी दीपावे, एटले आगला जीवोना घटमा प्रकाशक रावे, परंतु पोताने अंतरगपरिणामें श्रद्धानहोय एहवाने हे प्रभु तद्वारा समयजे सिद्धात तेना जाणपुरूपो दीपक सम्यक्त्व कहेहे

इहा शिष्ये प्रश्नकछुंजे पोते मिथ्यात्वी मिथ्यात्वे वासित अंत करण वालाने सम्यक्त्वी केमकहोतो? तेवारे गुरुकहेहे हे शिष्य, जो मिथ्यापरिणामीजे तोषण आ गला प्राणीउने धर्म पमामवानो हेतुयायजे, अथवा शासनोन्नतिकरेजे, माटे कारणे कार्यनो उपचारकरी सम्यक्त्व कहिये, सम्यक्त्वनो हेतुजे माटे सम्यक्त्व कहिये, यइ कं सिद्धाते -विहियाणुछाण पुण, कारण मिहरोयगं तु सइहण॥मिद्धिदीदीवइ, जत तेदीवग ततु ॥१॥ अर्थ -विहियाणुछाण के० विहित एटले नीपजाव्युंजे कछुंजे आग मानुसारें धर्मानुष्ठानजेणे ते कारक सम्यक्त्व कहिये, अने रोयगं के० रोचक सम्यक्त्व ते श्रद्धासद्वहणारूप रुचियाय तेने कहिये, वलो मिद्धिदीदी के० पोतें मिथ्यादृष्टीयको परने तत्वदीपावे, परने सम्यक्त्व प्रकाशकरे तेने दीपक सम्यक्त्व उपचारे कहिये॥१५

हवे बीजीरीतें प्रकारातरे त्रणजेद सम्यक्त्वना कहेहे -

अपुवकय त्तिपुजो, मित्र मुइन्न खवित्तुअणुइन्न ॥

उवसामिय अनियट्ठि, करणाउ परं खउवसमी ॥ १६ ॥

अर्थ - इहां त्रण सम्यक्त्वनी विगत ए प्रकरणनेविपे प्रकरणकारना आशयथी अवचूरिकारनो आशय निन्नपमेजे पण ठीक शब्दार्थ मलतोनेथी माटे आवश्यक विशेषावश्यक अर्थदीपिका सुदर्शनाचरित्र कटपनाय प्रमुखग्रथोने सम्मत प्रकरणकारनो आशयजे ते विगत लखियेजे -प्रकरणकारें सिद्धात तथा कर्मग्रंथिक ए वेहुना अनिप्राय ग्रहणकरी प्रकरण रचनाकरीजे. तेमा सिद्धातकारनो ए आशय जे, जे अनादि मिथ्यादृष्टीने कोई तथाविध सामग्रीनो सद्भाव एटले प्राप्तियई य थाप्रवृत्तिप्रमुख त्रणकरण करतां अपूर्वकरणना अथ्यवसायथी अथी नेदी शेषमि

य्यात्व स्थितिना त्रण पुंज करी प्रथम शुद्धपुंजनेवेदे ए त्रणपुंजनी स्थापना करि येठैये:—(० शुद्धपुंज • मिश्रपुंज • अशुद्धपुंज) ते कारणथी उपशम सम्यक्त्वपाम्याविनाज प्रथम द्वयोपशम सम्यक्त्वपामे, तथा वली कोईक जव्यजीव यथाप्रवृत्त्यादिक करणत्रय अनुक्रमें पूर्वोक्तविधियेंकरी अंतरकरणने प्रथम समये उपशम सम्यक्त्वपामे पण उपशमें रह्यो पुंजत्रण करेजनही; अंतरमुहूर्त काल प्रमाण शुद्धनिर्मल अपौञ्जलिक उपशमनावेदी तिहांथी चलायमान थयोथको अवश्य मिथ्यात्वेजाय; अपरपुंजतो ठेनही माटे इल्लिकाने दृष्टांतेफरीपाठो संठाणजे मिथ्यात्व स्थानकथी आव्यो तेफरी मिथ्यात्वेज जाय, जेम इल्लिजे कोईजातनी लट इयल एककाष्ठादिक पदार्थथी आगल जावाने चाहनाकरे ल्यारे आगलागात्रनुं विद्धे प के० विस्तारवुंकरे, आगला शरीरनाजागने चारेतरफविस्तारतां स्थानक अणपामता पाठीपूर्वस्थानके जिहांथी सरीर उपाड्युंहतुं तिहांजआवे. यडुक्तं कल्पनाप्ये:—आलंबणमलहंति जहसंछाणंनमुंचएइलिया ॥ एवंअकयतिपुंजो मिहंचियउवसमी एइ ॥ १ ॥ ए गाथानो अर्थ सुगम प्रथम लखाइजगयोठे.

एम स्थानांतरगमनना जाव माटे उपशम सम्यक्त्वी मिथ्यात्वेज जाय ए सिद्धांतिकनो अजिप्रायठे, तथा कर्मग्रंथ वाला एममानेठे के जेकोई अनादि मिथ्यादृष्टी संसारीजीव जेवारें चरमावर्त तथा चरमकरण करवाने अवसरें पहेला सम्यक्त्व प्राप्तिकालेज यथा प्रवृत्त्यादि करणत्रय करवा पूर्वकज अंतरकरणकरे, तिहां उपशम सम्यक्त्वपामी अवश्य त्रणपुंज करे, एटले यथाप्रवृत्तिकरणे ग्रंथीदे शेंआवे, तथा अपूर्वकरणे ग्रंथीजेदकरे, तथा अनिवृत्तिकरणे मिथ्यात्वस्थितिना बे जागकरे, एकअंतरमुहूर्तवेद्य न्हानीस्थितिकरे, बीजी देसूणी कोमाकोडी प्रमाण म होटी स्थितिकरे एवी बे स्थितिकरे.

एरीतें बे स्थितिकरी तेमांथी न्हानीस्थिति खेंचीलेई नेवचमां अंतरकरे एटले बे स्थितिनीवचमां खाली जायगारहे एमकरे, पठो न्हानीस्थितिने अनिवृत्तिकरणना अध्यवसायेंकरी खपावीने, पठो अंतरकरण जे बे स्थितीनावचें खाली जायगारहीठे, तेमां प्रवेशकरे, त्यां अंतरकरणमां प्रवेशकरवाने पहेले समयेंज उपशम सम्यक्त्व पामे, ते अंतरकरणओलंधतां अंतर मुहूर्त प्रमाण कालजाय तेनेज उपशम सम्यक्त्व कहियें.

हवे अंतरकरणमां वर्ततो औषधसरिखुं जे उपशम सम्यक्त्व, ते सम्यक्त्वेकरी ने कोदरावा धान अथवा मलीनजल अथवा मलीनवस्त्र ए त्रणेना सरिखुंजे मिथ्यात्व मोहनीयकर्म तेने सोधीने त्रणेनागे वेंचीनाखे, तेमां पहेलो जागतो शुद्ध

निर्विष तथा स्वप्न निर्मल जाणवो अने बीजोनाग अर्द्धशुद्ध तथा थोडोक गदलुं अने थोडोमलीन जाणवो वज्री त्रीजो नाग सपूर्ण अशुद्ध यथास्थित तथा कलुष अतिमोहोलो तथा मलीन गलोच जाणवो हवे ए त्रणे वस्तुना दृष्टांते विवरीने विषदरीतें देखाडेढे:-

जिम मोणसहोत कोइव धानने उल्लजलादिक औपधनायोगे एकनाग मीणर हीतकखो, बीजोनाग अर्द्धशुद्ध कखो, अने त्रीजोनाग जेमहतो तेमनोतेमरह्यो, ते अशुद्धे, तथा जेम कोईक वस्त्रमलीनहतु ते द्वारादिक औपधनायोगे अतिस्वप्न निर्मल थाय, बीजुं थोडाऔपधानो प्रयत्नमाटे थोडुनिर्मजथाय अने त्रीजुं मलीनजरहे, तथामलीन जलजेमनिर्मल फलादिकनायोगे अतीस्वप्नथाय, बीजु थोडुनिर्मल थाय त्रीजु मलीनजरहे. एम त्रण दृष्टातें अंतरकरण गत उपशमसम्यक्त्वरूप औपधनायोगे करी मिथ्यात्वमोहनीयना दलिया मिथ्यात्वरूप मीणमा नखांहता तेनो एक नागतो शुद्धकखो मीणरहीत कखो, अने बीजोनाग अर्द्धमीणरहीत थयो, एट लामां अंतरमुहूर्तना कालनीसमाप्ति थई तेथीते बीजो नागतो अर्द्धशुद्धथयो अने त्रीजोनाग शुद्धकरवानेतो पोची शक्योज नही तेथी ते त्रीजो नागतो सपूर्ण मिथ्यात्वरूप मीणसहित विषयी नरेलोज रहिगयो

हवे ते त्रणपुजना त्रण नामथया, तेमा पहेलो शुद्धपुजते दर्शनमोहनीयक हिये, हवे ते जीव अंतरकरण गत उपशम काल, पूरोथयेथके एटले जेटलोवरवत अंतरकरणनो तेदलोच वखत उपशम सम्यक्त्वनोढे ते उपशम सम्यक्त्वनोकाल अंतरमुहूर्तप्रमाण पूरोथयेथके जो परिणामनी विशुद्धीरहे तो शुद्धपुजनो उदयथाय, तेनुनाम क्षयोपशम सम्यक्त्व कहिये, एटले मिथ्यात्वरूप मीणामां नरेलां दलियांजे शुद्धकखा तेह्नो उदय क्षयोपशम सम्यक्त्वकहिये

इहा शिष्य प्रश्नकरेढे के जो निर्विषदलियांकखा तोपण जातेंते दलियांपोते मिथ्यात्वनांढे, निर्विषथीतो रस रूप गंधादिक गयुं पण गुणने आवरणकरनारा दलियातो तेमना तेमजढे, तो सम्यक्त्वश्रद्धा नासना केमथाय ? तेवारें गुरुकहेढे के जेमकोई अन्नक अथवा अपर पापाणादिक ते जातेंमलीनहोय तेनेकोई औपधादिक योगेकरी ते पापाणादिकमाथी कालासरूप कलुषता काडीनाखे तेवारे ते दल निर्मलथाय, पठीतेने आतरेजे वस्तुरहीहोय ते सर्वदीगमांआवे, पण ठानीरहेनही तेमज इहां दर्शनमोहनीयकर्मना दलमध्ये अशुद्धपरिणतिरूप मिथ्यात्व विपेकरी मलीनथयेळुं अत्यंतकालासपणुं नरेलुहतु ते उपशम सम्यक्त्वरूप औपधनी

महीमाथी दूरथाय, पढी निर्विपदलियांरह्यां ते स्वतः अत्रपटल सरिवांते ते निर्मलदलियां कांईश्रद्धा नासनमां विपरिणाम करेनही, तेथी जो जातें मिथ्यात्वदलियांते तोपण निर्विपदे (निर्मलते) तेथी तेने ह्योपशम सम्यक्त्व कहियें.

यदुक्तं विशेषावश्यकवृत्तौः--तद्यथेमुप्रदीपस्य स्वप्नात्रपटलेगृहं ॥ नकरो त्यावृत्ति काचि देवमेतद्गुणेषु ॥१॥ एकपुंजी द्विपुंजी च त्रीपुंजी वाननुक्रमात्; एते पञ्चानुपूर्येलेबुं एटले त्रीपुंजी द्विपुंजी एकपुंजी. दर्शन्युनयवांश्रव मिथ्यादृष्टिश्रकीर्तितः ॥ १ ॥ इहां लोकनेविपे जेम अत्रखना पडांतरे रहेलुं दीपक सर्वस्थानके उद्योतकरे, पण तिहां अत्रक जोआडोठे तोपण कांई न्यून प्रकाश दीपकनुं करीशकेनही, ते बीजरीते सोधेला मिथ्यात्वदल तेपण कांई न्यून श्रद्धाकरेनही.

तिहां त्रीपुंजी ते सम्यक्दर्शनी द्विपुंजी ते मिश्रदर्शनी अने एक पुंजी मिथ्या दृष्टिहोय, तथा उपशम सम्यक्त्वथी आगलें जो कांईक उज्वल कांईकमलीन एह वा मिश्रपरिणामथाय तो मिश्रमोहनीयनो उदयथाय, एटले मिश्रपुंजनो उदय आवे अनेजो अनंतानुबंधीना उदय बलयकी अतिमलिन परिणामयया तो मिथ्यात्व मोहनीयनो उदयथाय एटले अशुद्धपुंजनो उदयआवे.

एरीते संसारमां केटलाक त्रीपुंजी केटलाक द्विपुंजी केटलाक एकपुंजी, तेमां ह्योपशमी त्रीपुंजीहोय तथा मिथ्यात्व ह्य करवाने सम्यक्त्व मोहनीयनी उज्वलताकरे तेवारें द्विपुंजीहोय, अथवा अपुंजी एटले पुंजरहित पण ह्यायक सम्यक्त्वीहोय तथा जिवारें मिश्रउदेलन करे अथवा हेपवे तेवारें एकपुंजीज होय इहां पुंजत्रयनो संक्रम कल्पनाथे एमकह्योठे प्रवर्द्धमान परिणामी जे सम्यक्त्वीहोय ते मिथ्यात्व दलिक पुंजने आकर्षणे सम्यक्त्वपुंजमां अथवा मिश्रपुंजमां संक्रमावे तथा मिश्रपुंजने सम्यक्त्वी सम्यक्त्वमां संक्रमावे.

तथा मिथ्यादृष्टी मिश्रपुंजने मिथ्यात्व पुंजमांनाखे अने सम्यक्त्व पुंज मिथ्यात्वपुंजमां संक्रमावे, पण मिश्रपुंजमां न नाखे, तथाचोक्तः--मिहत्तंमिअखीणे ति पुंजीसम्मदीठिणोनियमा ॥ खीणंमिउमिहत्तं दुएगपुंजीवखवगोवा ॥ १ ॥ एरीतें कर्मग्रंथिकमतें प्रथम उपशम सम्यक्त्वजपामे अने ते उपशमि नीयमा त्रणपुंजकरे; उक्तंच कर्मग्रंथेः--कम्मगंथेसुधुवं पढमोवसमी करेइ पुंज तियं ॥ तवडिउं पुणगहइ स म्मेमीसंमिमिहेवा ॥१॥ अर्थ सुगमठे. एरीतें सिद्धांतिकमार्गे तथा कर्मग्रंथिकमार्गे निन्न निन्न आशय ठे ते प्रकरणकरनारे तो बेहुना आशयलेई प्रकरणनी रचना करीठे.

तिहां सिद्धांतकारना आशयें कोई मिथ्यादृष्टी यथाप्रवर्त्यादि करणत्रयें करी

अंतरकरणकरे तिहा अंतरकरणमा उपशम सम्यक्त्वपामे पण पुजत्रय करेनही अंतरमुहूर्त उपशम सम्यक्त्ववेदीने पठी मिथ्यात्वेजाय ए आशय प्रकरणकरे सातमी गायामा अनिवृत्तिकरणे अंतर करणकरी सामान्ये मात्र उपशम सम्यक्त्वपामे पण पुजत्रय न कखा एमकसुठे, वली कोईजीव यथाप्रवृत्तिकरण करी पठी अपूर्वकरणे यथोजेदी पुजत्रयकरी अनिवृत्तिकरणे ह्योपशम सम्यक्त्वपामे ए आशय अपुवक यत्तिपुजो एम सोलमी गायामा कह्योठे, एटले अनादि मिथ्यादृष्टी प्रथम ह्योपशम सम्यक्त्वजपामे ए सिद्धांतसेलीठे

तथा कर्मग्रंथानिप्राये तो अनादि मिथ्यादृष्टी जीव पहेला करणत्रयपूर्वक अंतरकरणे उपशम सम्यक्त्ववीथीने त्रणपुंजअवश्यकरे पठी जे पुजनो उदयथाय तिहाजाय एटले कोई शुद्धपुजेजायतो ह्योपशम सम्यक्त्ववीथाय तथा जो मिश्रपुजनो उदय थायतो मिश्रगुणवापोजाय अने अशुद्धपुजेगयो तो मिथ्यात्ववीथाय ए अनिप्राय कर्मग्रंथसेलीतो ठे, ते ग्रंथकारे सत्तरमीगाथाये अकयतिपुंजोउत्तर इत्यादि आशयकह्यो, एरीते सिद्धांतिक तथा कर्मग्रंथिक वेदुएमली उपशम सम्यक्त्व पामवाना वे मार्गकह्या तथा ह्योपशम सम्यक्त्वपामवाना पण वे मार्गकह्या, एटलीवा त प्रसंगची कही हवे मूलगाथानो शब्दार्थ लिखियेठे

अपुवकयत्तिपुंजो इत्यादिक अपूर्वकरणे कखाठे त्रणपुंजजेणे मिहजे मिथ्यात्व तेनादल उद्गु के० उदयआव्या तेने द्वेषवीने ह्यकरीने अने अणुज्ञ के० उदय न आव्या जे मिथ्यात्वनादल तेने उपशमावीने अनियंटीकरणाउ परखडवसमी के० अनिवृत्तिकरणची आगल ह्योपशम सम्यक्त्व पामे ॥ १६ ॥

हवे कर्मग्रंथनी सेलीये उपशम सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय कहेठे—

अकय ति पुंजो ऊसर, दव ईलिय दह रुखव नाएण ॥

अंतरकरणवसमिउ, उवसमियोवाससेणि गउ ॥ १७ ॥

अर्थ — अकयतिपुंजोति के० जेणे त्रणपुंज पूर्वेकखानची एटले पुजकखाची आगल जेम वनमा दावानल चलतो ऊसरके० उखरखेत्र एटले जिहां खारीजमी न रणरूपहोय अथवा केवल वेलुएटले रेतिनीजूमिहोय सुकी नदीप्रमुखनी, तेने कखरजूमिकहिये, तथा जेजूमिउपर पूर्वदवजागी गयोहोय अने पातलाकडी तथा रुख के० जाडप्रमुख वली साफथई गयाहोय ते दवदग्ध जूमिकहिये एटले एक कखरजूमि अने बीजी दवदग्धजूमि ए वे ठेकाणा जो चलती ईलियके० अग्नीपामे

तो पोतानीमेले उलवाइजाय नाएणके० एन्यायें मिथ्यात्व वेदनरूप जे दावानल ते अंतरकरणरूप ऊखरखेत्रपामीने सहेजे पोतानीमेले उवसमिउके० उपशमि जाय उलवाइजाय तेथी जीव उवसमिउके० उपसम्यक्त्व पामे.

केमके पूर्वे अनिवृत्तिकरणना जोरथी जे जे मिथ्यात्वना दलिया उदयआ व्याते ह्यकीधा अने जे उदयनथी आव्या ते उपशमाव्या, एटले आवता रोक़ी राख्यां तथा विष्कंजित, उदयकखा अने वली दूरेंराख्यां एम विचमां अंतरमुहूर्त गम्य निर्मल, प्रदेशोदीरणादि करण ने अयोग्य एहवुं अंतरकरणकीधुं.

इहां शिष्य प्रश्नकरेठे के पूर्वे ह्योपशम सम्यक्त्व पामवाने अवसरें एम कह्युं हतुं जे उदयआव्या मिथ्यात्वदल ते ह्यकीधां अने उदय न आव्या ते उपशमा व्या ए लक्षणकह्युं हतुं अने वली उपशम सम्यक्त्व काले पण एमजकहोठो तो ह्योपशम तथा उपशममां काई, फेरपड्योनही तेमठतां गणतिमां जूदाकेम कहोठो?

हवे गुरु उत्तर कहेठे के ह्योपशममां तो शुद्धदलियानो उदयठे तेमां कोई मिथ्यात्व पुंजमांथी दलियुंजलीने उदय आवे ते प्रदेशोदयठे इतितत्वं.

हवे ते अनिवृत्तिकरणना बलथी मिथ्यात्वनी एक न्हानी अने एक महोटी एवी बे स्थितिकरी तेमां पेली लघुस्थितिने द्वेपवी अने बीजी महोटी स्थितिने दूरथंजावी विचमां अंतरकखो, तेमां प्रवेशकरे तेने पहेलेसमयें उपशम सम्यक्त्व होय, पठीते उपशम सम्यक्त्वना जोरथी अंतरमुहूर्तमां शेष विष्कंजितउदय मि थ्यात्व स्थिति, तेना शुद्ध अर्द्धशुद्ध अने अशुद्ध एवा त्रणपुंजकरे एटले उपशम सम्यक्त्वनो कालपूरोथयो कहेवाय पठीते जीवना जहेवा परिणामरहे तेवा पुंज नो उदयथाय ए उपशम सम्यक्त्व एकजवार होय अने ए सहज मोहनुंबीजठे.

इहां प्रथम सम्यक्त्व पामतां कोईक जीवतो एकलुं सम्यक्त्वज पामीने रहि जाय अने कोईक जीव सम्यक्त्वसाथें देशविरतिपणुं पण पामे अथवा सर्वविरति पणुंपण साथेंज पामे ; यडुक्तं बृहत्सतकचूर्णैः— उवसमसम्मदिही अंतरकरणे तिथी कोई देस विरयंपि लजेइ कोई पमत्तापमत्तजावंपि सासायणो पुण न किं पि लहेइ इति एनोअर्थ सुगमठे.

इहां उपशमकाल पूर्णथयाथी परिणामनी निर्मलतायें शुद्धपुंजनो उदयआ वे तेथी ह्योपशम सम्यक्त्वथाय ते वली कालांतरें संका कंखा कुतीर्थसंसर्ग कु शास्त्र श्रवणादिक अतिचारनी प्रबलताथी मिथ्यात्वदलनी उदीरणताथी मिथ्या त्वे मिश्रितथाय तो तत्काल मिथ्यात्वगुणगणोजाय मिथ्यात्वीथाय ते वली सं

ख्यात् असंख्यात् कालातरे शुननिमित्ते करी, प्रपतित सम्यक्त्वजीव फरी सम्यक्त्व पामे तेवारेपण अपूर्वकरणे त्रणपुजकरी अनिवृत्तिकरणे बुद्धपुजोदय कृयोपशम सम्यक्त्वपामे इहा शिष्यपुढेजे जे पहेला सम्यक्त्व जानकाले तो किवारे प्रथम न पाम्या तेमाटे अपूर्वकरणकहो पण हमणा तो जे पूर्वपाम्यं दत्त तेनोज फरीजान थयो तो तेने शरीतें अपूर्व कहिये ?

हवे गुरुकहेते अपूर्वसरिखु अपूर्व एटले जे वस्तुने थोमाज वखतपामियें पण घणावखत नपामिये तेने अपूर्वजकहिये केमके ससारसंबंधी अन्यपर्याय प्राप्तिनी संख्याआगल ए सीगणतिमाठे माटे एने अपूर्वज कहिये एरीतें वृद्धवचनठे सिद्धांतिक नो ए अजिप्रायते

तथा फरी सम्यक्त्वनी प्राप्तिनीपरें देशविरति अथवा सर्वविरति नी प्राप्तिना व खतेपण यथाप्रवृत्ति तथा अपूर्वकरण ए बन्नेकरे पण अनिवृत्तिकरण न करे मात्र अपूर्वकाल समाप्ति समयेज देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुंपामे जेवारे देशविरति अथवा सर्व विरतिपणुंपामे तेवारे यावत् अंतरमूढुर्त्त लगे तो अवश्य ते जीवना प्रवर्द्धमान परिणामहोय अने अतमुद्धर्त्त वीत्यापठी कोईना प्रवर्द्धमान परिणामथाय अथवा कोईना हीन हीन थाय अने कोई स्वभावस्थजरहे

तथावली जे उपयोगविना सहेजे परिणामनी मलिनताये देशविरतिथी पडयो अथवा सर्वविरतिथी पडयो ते फरी परिणामनी निर्मलताने योगे करणकखावि नाज देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुं पामे, वलीजे उपयोगेपड्या एटले उपयो गीतोहोय पण पोताना कुमत कदाग्रहादिक दोपेकरी विपर्यायार्थ कुविकल्प पूर्व क पड्याथका मिथ्यात्वेगया ते जघन्यथी अंतरमुद्धर्त्त तथा उत्कृष्टो प्रनूत्त घणोका लगये थके फरी देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुं पामे ते पूर्वोक्त करण कथाथी ज पामे एम कम्मपयमीग्रथे टीकामा कसुठे तथा सिद्धांतिक ने मत्तें तो विराधि त सम्यक्त्व गृहित सम्यक्त्वकोपण कदाचकोईक ठगीनरकपृथ्वी सुधीपणजाय खरो, अने कर्मग्रथिक मत्तेंतो वैमानिक विना अन्यस्थानके न उपजे तेमाटे गृही त सम्यक्त्ववत ठे एद्वु प्रवचन सारोधार वृत्तिमाकसुठे.

तथा आवात सम्यक्त्वगुणथी पडयोयको कर्मग्रथिकना मत्तेंतो उत्कृष्टस्थितिक कर्मप्रकृतिबांधे अने सिद्धांतने अजिप्रायेंतो निज ग्रथिक उत्कृष्टस्थितें कर्मप्रकृति बांधेजनही ए सर्व प्रसंगेकसुठे एटलें अंतरकरणगत उपशम सम्यक्त्वकसु

तथा उपसमियो वा स सेण्णिव कं० अथवा उपशम सम्यक्त्व सश्रेणीयेहोय

एतले स्वश्रेणिने उपशमश्रेणि चढतांपण होय. यडुक्तं:-उवसममेदिगयम्मय, बोड
उवस्तामिउवसम्मत्तं, जोवा अकय तिपुंजो, श्रवविहमिघो जदइमम्मं ॥ १ ॥
ए गायानो अर्थ सुगमठे.

हवे स्वश्रेणिजे उपशमश्रेणी तेनी विधि अनुक्रमे जिवेने: तिहां प्रथम उपशम
श्रेणि चढवायोग्यना जळण गुणस्थान क्रमगोह ग्रंथशीतिसिये तये:-पूर्वइ गृहि
मान् युक्तो, ह्याद्यसंदननस्त्रिनि: संध्यायन्नायगुक्तांशं माश्रेणीश्रयतंक्रमात् ॥ १ ॥

अर्थ:- पूर्वगत श्रुतनो धरनारहोय गृहिमान् के० नित्य अप्रमत्त निरतिचारवंत
चारित्रियो होय, चली कंठलाकने मतेतो अचिरत्यादिक चारगुणठाणावाला पण
उपशमश्रेणीना प्रारंभक होय, तथा आद्यसंदनन के० चज्जपननागच जपनना
राच नाराच ए आद्यना त्रण संघयणमांशी अन्यतर संघयणी अने आद्यनायगुक्तां
शं के० गुक्कथ्याननो प्रथम पाद ध्यातोयको एवोतं उपशमश्रेणी मांढवायोग्य ति
हां अप्रमत्त गुणठाणे अनंतानुवंधी कपायनी चोकडी तथा भिथ्यान्व मिश्र अने
सम्यक्त्व ए त्रणमोहनी मली साते प्रकृति उपशमावीने नंज्यजननो लोचनवर्जित
वीस मोहनीय कर्मनीप्रकृति ते अपूर्वकरण गुणठाणे तथा अनिवृत्तिकरण गु
णठाणे उपशमावीने पठी सूक्ष्मसंपराय गुणठाणे लोचनमोहनीय प्रकृतिने अणु
अणु करी पठी उपशांत मोह गुणठाणे तेहिज अणुरूप लोचनप्रकृतिने उपश
मावे एम सर्वोपशमकरे. यडुक्तं गुणस्थान क्रमगोहग्रंथे:- अपूर्वादि षएकैक गुणे
पु समकक्रमात् करोतिविंशतेशांति लोनाणुत्वंचतत्समं ॥ १ ॥ अर्थ सुगमठे.

तथा इहां उपशमश्रेणीकारक वेप्रकारेहोय एक स्वल्पायु बीजो दीर्घायु तिहां
अल्पायुवंत तो श्रेणीसमाप्ति अवसरे मरणपाम्यो वको अहमेडपणे उपजे सर
वार्थेसिद्धि पर्यंत देवताथाय. यडुक्तं:- श्रेण्यारूढकृतेकाजे हमेडपेकेवगवति पुष्टा
युस्तुपशांतांत नयेचारित्रमोहनं ॥ १ ॥ अर्थ:- जे स्वल्पायुहोय अने प्रथम संघय
णीहोय ते सरवार्थेसिद्धिपर्यंत जाय, अहमेडते जेनाउपर कोइतुं हुकमनही एह
वा कल्पातीत देवतामां उपजे अने बीजा तथा त्रीजा संघयणवालाते अच्युतांत
बारमां देवलोकपर्यंत उपजे पण आगल न जाय.

तथा पुष्टायु सम्यक्त्वो तो उपशांतमोह गुणठाणापर्यंत मोहनीयकर्मनुं पूर्ण
उपशमकरे तेवारे उपशम सम्यक्त्व होय, यडुक्तं:-शांतिदृग्वृत्तमोहत्वा दशोपक
र्मैकानिधौ स्यातांसम्यक्त्वचारित्रे नावश्वोपशमात्मकः ॥ १ ॥ अर्थ:-इहां उपशांत
मोह गुणस्थानकें दर्शनमोहनीय चारित्रमोहनोय उपशमावशरें सम्यक्त्व चारि

त्रते उपशम जावमां होय तथा जावपण उपशमहोय तथा जेने तज्रवे मोहेंजबु होय तेने क्वाधिक सम्यक्त्व पणहोय, तेने उपशातमोह गुणगणो पांचेजाव होय पणतेजुदा जाणवा पण इहातो केवल उपशमनीज विवक्षावे तथा इहा उपशां तमोह गुणगणो चढयो ते अवश्यपडेज यडुक्तं - वृत्तमोहोदयंप्राप्त्यो पशमीच्यवतेत त. ॥ अथरुतमलंतोयं पुनर्मांजिन्यमस्नुते ॥ १ ॥ अर्थ - उपशमी चारित्रमोह नीयनो उदयपामीने उपशातमोह थकी पडे फरी मोहजनित प्रमादनी कलुपता मापडे ए एमजघटमानवे केमके जेम मोहोबु गदलुप्राणी होय तेने कोई औप धनेजोरे मेलहेगोरिये तेवारें निर्मलजल उपर तरतुरहे तेपाणी कोई वायुप्रमुख नी प्रेरणानिमित्त पामी फरी गदलु (मेजुथाय) ए प्रजाव प्रमादोदयनावे यडुक्तं - सुअकेवलीआहारग उज्जुमइवसतगाविउपमाया ॥ हिंसंतिजवमणतं तयणतरमेव चउगइया ॥ १ ॥ अर्थ - अतकेवलीजे चउदपूर्वि तथा आहारक शरीरनाधणी वली उज्जुमईजे मनपर्यवझांनी कज्जुमतीवाला पण विपुलमतीना पणीनही तथा उपशातमोह इयारमां गुणगणावाला ए सर्वप्रमादना योगधी तेहिजजवने अनं तर अनताजवन्नमण चारेगतिमा वासोकरे तेमाटे मोहने वाठनार प्राणीये सर्व था प्रमाद नहीजकरवो

इहा शिष्यपूछेवे के उपशमीतो अवश्यपडे तो उपशमीने मुक्तिनी योग्यता वे के नथी? गुरुकहेवे सातलव प्रमाण अवशेष आयुवालो उपशमी खमश्रेणीक थ को अधुरीश्रेणीककोज पाठोफिरे ते सातमे गुणगणोआवी फरी कृपकश्रेणीचढे ते सातलवने जंतर क्हीणमोह बारमे गुणगणोथई अतगड केवली थकी मोहें जाय, इहां सातलवते मुहूर्त्तनो इयारमो जागकहियें जेप्राणी तज्रवमोहूगामी होय ते एकजवार उपशमश्रेणीमांमें उपशमधी वतरी कृपकश्रेणीचढे अनेजे तज्रव मोहूगामी नहोय ते एकजवमा वेवारपण कोईकजीवश्रेणीकरे पण तज्रवे सिद्धि वरे नही यडुक्तं सिद्धांते - जीवोद्भुक्क जन्ममि, इक्सेढी करेइ उवसमगो ॥ खपिकझा नोकझा दोवारेउवसामगो ॥ १ ॥ अर्थ - जे जीव एक जन्ममा एकवार उपशमश्रेणी करे ते मोहपणपामे अने जे वे वारकरे तेने कृपकश्रेणीनहोय इहां अचरम शरी री उपशमी पदुयाथका प्रथम गुणस्थानके मिथ्यात्वे जाय यडुक्तं गुणस्थानक मारो हे. - अपूर्वाद्यास्त्रयोप्युर्ध्व मेकयातिसमोद्यता, चत्वारोपिच्छुतायार्थ सप्तमचात्यदेहि न ॥ १ ॥ अर्थ - उपशमश्रेणीचढता अपूर्वाद्याके अपूर्व अनिचृत्तिने सूक्ष्मसपराय ए त्रणगुणगणावाला उचाचढतां एकेक गुणगणो चढे एटले अपूर्वगुणधी अनिचृ

तिबादरें जाय अने अनिवृत्तिबादरथी सूक्ष्मसंपरायें जाय अने सूक्ष्मसंपरायथी उप
शांतमोह गुणोठाणे जाय एम एकेकगुणोठाणेचढे तथा उपशमथी पडतां अपूर्वादिक
चारगुणोठाणाथीपडतां मिथ्यात्वेजाय अथवा अंतदेहीजे चरमशरीरीहोय ते पडतां
सातमें गुणोठाणे आवी अटके, तेवली सातमागुणोठाणाथी फरी रूपकश्रेणीयेंचढे
परंतु जे एकवार उपशमीहोय ते रूपकश्रेणीकरे पण बेवार उपशमी होयते रूप
कश्रेणी न करे यदुक्तं:-उवसमसेणिचउक्कं जाईजीवस्स आनवं नूणं; तापुणदोणान
वेखवगसेणीपुणोएगा ॥ १ ॥ आ संसारमां रहेतोयको जीव मोक्षपामे तिहांसुधी
चारवखत उपशमश्रेणीकरे तेवली एकजवमां बेवारकरे अने रूपकश्रेणीतो आखा
संसारमां एकजवारकरे इतिगाथार्थ ॥ एवात प्रसंगेथई. ॥ १७ ॥

हवे रूपकश्रेणीनुं स्वरूपकहेढे प्रथम द्वायकनी अनुक्रमणिका कहेढे:-

मिठाइखएखइउ सोसत्तगिखीणिठाइवद्धाऊ ॥

चउतिनवजाविमुक्को तप्पवसिद्धीविइयरोवा ॥ १८ ॥

अर्थ:- पूर्वे सिद्धांतानिप्रायें अपूर्वकरणेकख्याढे त्रणपुंजजेणे ते जीव शुद्ध
पुंजोदयें वर्ततो यथा कर्मग्रंथानिप्रायें अंतरकरणगत उपशमबलें कख्याढे त्रणपुंज
जेणे ते जीव जेवारे शुद्धविपाकोदय वेदतो एटले द्वायोपशमसम्यक्त्वे वर्त
तो चोथागुणोठाणाथी मांमीने द्वायिकप्रारंजे तिहां प्रथम अनंतानुबंधी चार क
पाय तथा मिथ्यात्वमोहनीयपुंज मिश्रमोहनीयपुंज अनेसम्यक्त्वमोहनीयपुंज ए
त्रणपुंज अने पूर्वोक्त चार कषाय ए सातेप्रकृतिनो ह्यकरे तेवारें द्वायक सम्य
क्त्वीथाय तेना बे जेदढे एक बद्दायुद्वायिक सम्यक्त्वी बीजो अबद्दायुद्वायिक स
म्यक्त्वी तिहांजे अबद्दायु एटले जे जोवें आगलानवनुं आयुबांध्युंनथी-एवो द्वा
यिक सम्यक्त्वीजीवतो तज्जवेंज मोक्षेंजाय, अने जेणे आवतानवनुं आयुबांधीने
पढी सातप्रकृति ह्यकरी द्वायक सम्यक्त्व पाम्यो ते जीव त्रणनवें अथवा चार
नवें मोक्षजाय तिहांजो देवनवनुं अथवा नरकनवनुं आयु बांध्युंहोय तो त्रीजे
नवें मोक्षजाय, तथा असंख्यात वर्षना आयुपावंत युगलिया मनुष्य तिर्यंचनुं
आयुबांध्युंहोय तो चोथेनवें मोक्षपामे, केमके युगलधर्मि अवश्य देवगतिपामे, ति
हांथी चवी मनुष्यथई मोक्षजाय, माटे चारनवकरे. इहां आयुबांध्यापढी कोईजी
व द्वायिक सम्यक्त्वपाम्युं तो ते जीव सातप्रकृति ह्यकरीढे एटलेजरहे पण
आगल रूपकश्रेणीचढेनही ते नवेतो द्वायिक मात्रेंजरहे पढी पूर्वोक्तरीतें त्रीजेन
वें अथवा चोथेनवें सिद्धिवरे ए प्रसंगथी वातकही.

हवे रूपक श्रेणीतु स्वरूपकहेते - अणमिहमिस्ससम्मं अण नपुसङ्खिवेयठक्कं च
पुमवेयं चखवेई कोदाइयसंजलणा ॥ १ ॥ गइआणुपुविदोदो जाईनामचजावचउरे
दी आयावउळ्ळोयं थावरनामचमुहुमच ॥ २ ॥ साहारणमपङ्कतं निदानिदं चपय
लपयलच थीणखवेइताहे आसजचअछन्न ॥ ३ ॥ वी समिऊणनियतो ॥ दोहेस
मएहिं केवलोसेसे पढमेनिदं पयल नामस्स इमाइ पयडीउं ॥ ४ ॥ देवगइ आणुपुवी
निकविसंघयण पढम वळ्ळाइ आसुरसठाण तिठयराहारनामच ॥ ५ ॥ चरिमेना
णावरण पंचविहदसणंचउवियप्प पचविहमताराय खेविताकेवलीहोइ ॥ ६ ॥ इ
ति श्रेणीस्वरूपं ए त्रणप्रकारं सम्यक्त्व कथु ॥ १७ ॥

हवे चार प्रकारे सम्यक्त्व कहेते -

चउहाउं सासाण, गुमाइ वमणुव माल पढणुव ॥

उवसमिउं उपडंतो, सासाणो मिठ मऽण्तो ॥ १८ ॥

अर्थ -- चउहाउं के० चारप्रकारे सम्यक्त्वहोय ते आवीरीते के त्रण सम्य
क्त्वतो पूर्वकह्या अने जेवारें तेनीसाथे सासाण के० सासादन नामे सम्यक्त्व
जेजीयें तेवारे चारप्रकारे सम्यक्त्वथाय हवेसासादननु स्वरूपकहेते.

उपशम सम्यक्त्वनो काल अंतरमुहूर्तवे तेमाथी जेवारे कोइकजीवने नवित
व्यतानायोण मिथ्यात्वे अवश्यजाउते तेवारे उपशमकालमा उत्कृष्ट ठ आवलिका
प्रमाण काल वाकी शोपरह्योहोय अने जघन्यथी एकसमय रह्योहोय अथवा तेनी
वचमानो जेजेरहेते मध्यमकाल कहिये एटलो उपशम सम्यक्त्वनो काल शोपरहे
तिवारे उपशमावेलाजे अनंतानुबंधी कपायनादल तेनो उदयथाय ते जीवने सम्य
क्त्व थका गोलना वमननीपरें तथा माल पतननीपरें एटले जेम गोलप्रमुख मधु
ररसतु भोजनकरी पावु वमनकरे तेवारें भोजन करती वखतेंजे मधुरताना स्वाद
नी लेजतहोय तेवी लेजत काई वमन करती वखते न होय पण काईक गल च
टयो अनिश्चित स्वादलागे केमके जोषण वमनतोठे तोषण भीगसतुठे तेम उपश
मथी पढयो अने हजी मिथ्यात्वे पढोतुनथी तेना विचलाकालमा सासादन स
म्यक्त्व ते गुडवमन सरखोहोय ते वमता सम्यक्त्वनो अनुनवदेखाडयो अने मा
लथकी पढवा शरिखो कालस्थिति देखाडयो, जेम मालथकी पढता सावधानहोय
तोषण वेष्टुइइथी ते अवश्य जूमी फरसे तेम सम्यक्त्वनी श्रेणीगत सावधान
होय तोषण अनंतानुबंधी दलना उदयवलें टकी सकेनही इति तत्त्व

हवे सास्वादन शब्दनो अर्थलिखेते सहआस्वादेन वर्त्तते इति सास्वादनं सम्यक्त्वनो आस्वादमात्ररहे तेथी सास्वादनकहियें अथवा आके० समस्तपणे शातन करे पातनकरे सुक्तिमार्गथी ग्रंथकरे ते आशातनकहियें एटले अनंतानुबंधी कषायबले सम्यक्त्वगुणथी प्रष्टकरेमाटे आशातने ते आशातनसहीत अवस्यहोय माटे साहाशातन कहियें अने प्राकृतसूत्र माटे सासायणकहियें यडुक्तं विशेषावश्यकैः— उवसमसम्मत्ताउ चडुक्तंपमिहंअपावमाणस्स ॥ सासायणसम्मत्तं तय त रालमिह्नावलियं ॥ १ ॥ एनोअर्थ सुगमठे एरीतें चार प्रकारें सम्यक्त्वकह्युं॥१॥

हवे पांचप्रकारे सम्यक्त्व कहेते:-

वेयग जुअ पंचविहं ॥ तंचतुडपुंजखयंमितइयरस्स ॥

खयकाल चरमसमए ॥ सुझाणु वेयगो होइ ॥ २० ॥

अर्थ:- पूर्वे कह्याजे चार सम्यक्त्व तेनीसाथें वेयगके० वेदक सम्यक्त्व जु अके० युक्तकरियें तेवारें पंचविहंके० पांचप्रकारें सम्यक्त्वहोय जे सम्यक्त्वना अत्यंत शुद्धपुंजलने वेदीयें अनुजवियें ते वेदकसम्यक्त्वकहियें तेहथी शुद्धपुंजली अनर्थीतरठे अजेद ठे माटे ए सम्यक्त्वपण वेदक कहेवाय एटले जे रूपकश्रेणी प्रतिपन्न तंचके० ते प्रथम अनंतानुबंधीचोकडी तथा डुपुंजखयंमिके० मिथ्यात्वपुंज अने मिश्रपुंज ए बेपुंज क्यथयेठते तइयस्सखयकाल चरमसमएके० शुद्ध ठहेला सम्यक्त्व पुंजना दलियापण उदेरी उदेरी उदयें अनुजवी अनुजवी निर्जरा करतां करतां निवळुंठे उदीरणा बल जिहां एटले चरमावलिकायें उदीरणा करण लागेनही एटले त्रीजा सम्यक्त्व पुंजने क्ये करता जेवारे ठेलो सर्वोदित पुंजलास चरम समय वेद्य शुद्धअणुनुं वेदन एटले शुद्धायोपशम पुंजलनेवेदे ते वेदक सम्यक्त्व कहियें यडुक्तं विशेषावश्यकैः—वेयगसमत्तंपुण सवोइय चरम पुगलावठे ॥ खीणोदंसण मोहे, तिविहंमि र्काइयंहोइ ॥ १ ॥ इहां शिष्य प्रश्नकरेठे के तुमे चरम शुद्धासनुं वेदन ते वेदक कहोठो तेवारें क्योपशममां अने वेदक मां द्यो फेरथ्यो केमके शुद्धपुंजनुं वेदन बे ठेकाणो सरिखुंठे तो जुडुंनाम केम कहोठो? तेवारे गुरु उत्तरकहेठे के तें साचुंकह्युं पण एमां विशेष एठे के एवेदक तो अशेष समस्त पुंजलानुजव वंत अत्यंत शुद्ध अने इतरजे क्योपशम सम्यक्त्व ठे तेतो उदित अनुदित बे पुंजल उदयानुजव वंतठे एटलो विशेषठे. परमांर्थ जोतांतो क्योपशमजठे समस्त मोहनीय क्यकरवाना कालनो जे चरमसमय

मात्र ते वेदक सम्यक्त्व कहिये जेम सूक्ष्मलोचना खम वेदवाथकी सूक्ष्मसंपराय गुणस्थानक कहिये, तेम बुद्धद्वयोपशम पुञ्जलना वेदवाथकी वेदक सम्यक्त्व था यठे, एम वेदक सम्यक्त्व सहित सम्यक्त्वना पाचजेद थाय इति वेदकस्वरूपः १०

हवे ए पाचे सम्यक्त्वनो काल कहेते.—

अतमुद्धतो वसमो, ठावलिय सासण वेयगो समउ ॥

साहिय तितीसायर, खइउं ड गुणो खउं वसमो ॥ ११ ॥

अर्थ— उपशम सम्यक्त्वनो काल उत्कृष्टो अंतरमुद्धर्तते, अने सास्वादननो काल उत्कृष्टो ठ आवलिनोठे, तथा वेदक सम्यक्त्वनो काल एक समयठे, अने ह्याथि क सम्यक्त्वनो उत्कृष्टकाल सर्वार्थ सिद्धिनी अपेक्षाये सायिक तेत्रीससागरोपमनो ठे, साधिककहातेतो मनुष्यजवनी अपेक्षायेकहा, केमके ह्यायक सम्यक्त्ववतजीव ते त्रणजव अथवा चारजव उत्कृष्टो ससारमारहे, उत्तम पचसंगहे —तइय चउठं तंमि, जवमि सिग्यति दंसणे खीणे ॥ ज देव निरय सखाउ, चरम देहेसु ते दुति ॥ १ ॥

अर्थ — ब्रह्मण ह्यायकसम्यक्त्ववतजे होय ते देवगति अथवा नरकगतिये जाय, तेवारे तन्नवातरे तृतीयजव मोक्षजाय, तथा कोई क्षीण सप्तकी जो तिर्यचमाउप जे तो अवश्य असख्य वर्षना आउपावाला युगल तिर्यचमा उपजे, पण संख्यात वर्षासु तिर्यचमा ह्यायक सम्यक्त्ववत न उपजे, पठी तिर्यचमाथी देवथाय, अने देवमाथी मनुष्यर्थ मोक्षजाय, अने जे अब्रह्मणवत होय तेतो तेहिजजवे रूपक श्रेणीपुरीकरी सिद्धथाय, तथा एकजीव आश्री अथवा अनेकजीवआश्री सम्यक्त्व नो उपयोग जघन्यथी तथा उत्कृष्टथी अंतरमुद्धर्त होय अने द्वयोपशमरूप सम्यक्त्वनी लब्धीतो एकजीवने जघन्य अंतरमुद्धर्त अने उत्कृष्टीतो दुगुणो के० ह्यायकथकी वमणो ठासठ सागरोपम अने मनुष्यजवें अधिकहोय, तेथी उपरात सिद्धजथाय, एटले वारमादेवलोकसुखी त्रणवार गमनथाय, तिहा उत्कृष्टायु बावी स सागरोपमनुठे, अने मनुष्यनो नव अधिकगणता ठासठसागरोपम जाऊंराथाय, अने विजयविमान आश्री वे नव करवापमे तिहापण उत्कृष्टायु तेत्रीस सागरोप मनुठे, अने मनुष्यजव गणता साधिक ठासठसागरोपम द्वयोपशम सम्यक्त्वनो कालमानथाय, एम नानाप्रकारना जीवो आश्री सर्वकाल ठासठ सागरोपमठे, यडु क्त सिद्धाते —देवारे विजयाइसु, गयस्स तिन्नीअ अनुए अहवा ॥ तइ अइरेग नरजवि य, नाणा जीगण सववा ॥ १ ॥ एनोअर्थ सुगमठे ए पाचेसम्यक्त्वनो कालकह्यो

हवे संसारमात्रमण करतां जीव ए पांचे सम्यक्त्वमां कियुं कियुं सम्यक्त्व केट जीवार पामे ते कहेढेः--

उक्कोसं सासायण, उवसमिया हुंति पंचवाराउ ॥

वेयग खयग इकंसी, असंख वारा खउवसमो ॥ ५५ ॥

अर्थः--उत्कृष्टो मोक्षावधि सुधी संसारमां जमतां जीव सास्वादन तथा उपशमिक सम्यक्त्व पांचवारपामे, तेमां एकतो प्रथम सम्यक्त्व लानकालें अंतरकरणगत उपशमिक होय, अने उपशमश्रेणी चारवखतपामे, तिहां चारवखत उपशमनो लानहोय.

तथा वेदक सम्यक्त्व अने ह्यायक सम्यक्त्व ए बे एकजवार पामे अने ह्योपशम सम्यक्त्वतो मोक्षावधि संसार जमतां असंख्यातिवार पामे; एरीतें सम्यक्त्व प्राप्तिनी संख्या कही, हवे एक जवमां केटलीवार आकर्षहोय ? आकर्षते गुणथी मंद थईने जूमीफरसीने वली सावधानथई गुणनी प्रबलता करे, एटले मूकीने वली ग्रहण करवुं ते आकर्षकहियें. यहुक्तं आवश्यक सिद्धांते गाथाः— तिन्नंसह सपुहुत्तं ॥ सयप्पुहुत्तंच होइ विरईए ॥ एग जवे आगरिसा ॥ एवइया हुंति नायवा ॥ १ ॥

अर्थः— तिन्नंत के० एक श्रुतसामायक, बीजो सम्यक्त्वसामायक, त्रीजो देशविरतिसामायक, ए त्रणनेविषे एक जवमां सहस्रपृथक्त्व होय, बेहजारथी मांमीने नवहजार सुधी सहस्र पृथक्त्व संज्ञाढे, तथा सयप्पुहुत्तं के० शतपृथक्त्व आकर्ष सर्व विरतिमांहोय, बसेंथीमांमी नवसेंसुधी होय, एरीते एकजवमां उत्कृष्टा आकर्ष होय, अने जघन्यथीतो एकज आकर्ष होय ए एकजवना आकर्ष कहा.

हवे नानाप्रकारना जवमां जमतां गुणपामी पामी पडतां फरी पामतां आकर्ष नी संख्या केटली थाय ते कहेढे. गाथाः— तिन्नं सहस मसंखा, सहस पुहुत्तंच होइ विरईए ॥ नाणा जव आगरिसा, एवइया हुंति नायवा ॥ २ ॥ अर्थः--श्रुत, सम्यक्त्व, अने देशविरति ए त्रणे सामायकवंतने नानाप्रकारना जवत्रमणकरतां मोक्षजाय तिहांसुधी उत्कृष्टा असंख्याताहजार आकर्ष थाय, तथा सर्वविरतिने ना नानवें मोक्षजातां सुधीमां उत्कृष्टा पृथक्त्व हजार आकर्षहोय, एरीते सम्यक्त्व प्राप्तिसंख्याने प्रसंगे आकर्ष संख्या कही ॥ २२ ॥

हवे कया गुणगणे कियुं सम्यक्त्व होय ते कहेढेः—

बीयगुणे सासाणो, तुरिआइसु अठिगार चउ चउसु ॥

उवसमग खइग वेयग, खाउवसमा कमा हुंति ॥ २३ ॥

अर्थ - बीयगुणोपासाणोके० सास्वादन सम्यक्त्वते बीजा सास्वादन गुणगणा माहेज होय, पण अन्यगुणस्थानके नहोय, अने उपशम सम्यक्त्व ते तुरियासु अङ्गारचउचउसुके० चोथागुणगणाथीमानी आठगुणगणासुधी होय, अर्थात् चोथागुणथीमानी इग्यारमा उपशांत मोह नामना गुणगणासुधीहोय पण अन्य गुण स्थानके नहोय, अने क्वायक सम्यक्त्व इग्यारसुके० इग्यारगुणगणोहोय, एट ले चोथागुणगणाथी मानीने चउदमां अयोगी गुणगणासुधीहोय अने क्वायोपश म सम्यक्त्व तथा वेदक सम्यक्त्व ए वे सम्यक्त्व चउचउके० अनुक्रमे चार चार गुणगणानी संख्यासुधी पामिये, अर्थात् वेदक अने क्वायोपशम ए वे चोथागुण गणाथी मानीने सातमा अप्रमत्त गुणगणासुधीजहोय पण अन्यगुणगणो न पा मिये एवात सत्ताआश्रीजाणवी पण परमार्थतो वेदकसम्यक्त्व अने क्वायोपशम सम्यक्त्व ए वे एकज कहाळे यथा पदसीतप्रकरणे - वेयग खयग उवसमे, चउरो एगार अष्टतुरियाइ इति श्रीजिनवल्लनसूरिकृत पडसीतप्रकरणोक्तहुठे, तथा बंधस्वा मित्त्वमा पण कहुठे एरीतें गुणस्थानक निष्ठायें सम्यक्त्वकह्यां.

हवे सम्यक्त्व पाम्यापठी देशविरति सर्वविरति क्वायिकनाव किवारें प्राप्तथा य ते कहेठे, गाथा - सम्मत्तमिउलध्वे, पलिय पुहुत्तेण सावउं दुक्षा ॥ चरणोवस म खयाण, सायर संखंतरा दुत्ति ॥ १ ॥ अर्थ - पूर्वोक्त नव्यजीव जेवारे ग्रंथीने दकरी सम्यक्त्वपामे तेवारपठी अतकोडाकोडीनो स्थितिबध्ठे, तेमांथी पलियपहु त्तके० पृथक्त्व पव्योपम एटले वे यी मांमीने नव पटयोपम सुधी ओठीकरे, एट ले कोइक वे पटयोपम स्थितिउंठीकरे, कोइ त्रण एम यावत् कोइ नव पटयोपम जेटली स्थिति अत कोडाकोडीमाथी उंठीकरे, तेवारें देशविरति गुणस्थानकनो क्वायोपशमथाय एटले जावथी देशविरति तेवारेथाय

तथा चरणोवममके० चरणजे सर्वविरतिपण तेनो क्वायोपशमतो जे स्थितियें देशविरतिगुण प्राप्तथुंठे ते स्थितिमांथीपण सख्याता सागरोपमनी स्थिति उंठी करे, एटले सर्वविरतिवत स्थितिबाधेतो अतकोडाकोडी नवपटयोपमे न्यून जे देश विरतिनी स्थितिठे, तेथीपण सख्याता सागरोपम उंठीबाधे, एवा अथ्यवसायें कया यनी मदताहोय इतितत्व तेवार पठी सख्याता सागरोपम खपवाथी उपश्रमश्रेणी पडीवजे तेवारपठी पण सख्याता सागरोपमनीस्थितिखपवाथी कृपकश्रेणी पमीवजे

हवे जे जीउ सम्यक्त्व पामीने पाठोपमी मिथ्यात्वेगयो तेफरी सम्यक्त्व कि वारेपामे ? केटलो अतरहोय ? तेकहेठे सम्यक्त्वनु आतरु जघन्यथीतो अंतरमुहूर्त

हे; केमके कोइकजीव सम्यक्त्व वमिने पाठो परिणामनी निर्मलताने योगें तदाव
रण ह्योपशमथी अंतरमुहूर्तने आंतरे फरी सम्यक्त्वपामे, तथा कोइकजीव बहु
लकर्मी तीर्थकरादिकनी प्रचूर आशातना करे ते जीव अर्द्धपुजल संसारमां प्रवर्तें,
संसारमां जन्ममरणकरे, पठे अर्द्धपुजलगये फरी सम्यक्त्वपामे, एटले उत्कृष्टयां
तरुं अर्द्धपुजल परावर्तते. उक्तंच सिद्धांते:-तिष्ठयरं पवयण सुअ, आयरियं गणहरं
महद्दीयं ॥ आसायंतो बहुसो, अणंत संसारियो होइ ॥ १ ॥ तीर्थकरनी तथा प्रव
चनजे समस्त जैनशासननी अने आचार्यजे गह्वना अधिपति तेनी तथा गण
धरजे त्रिपदी ग्राहक अथवा महोटा प्रजाविक पट्टोधर तथामहर्षिकते तप संय
म श्रुतादिक अनेक लब्धिसंपन्न तेने रुद्धिवंत कहियें एटला जीवोनी आसातना
एटले तेमना अवर्णवाद बोले निंदाकरे अन्याख्यानबोले ते जीव अनंतसंसारीथा
य एटले प्रकरणकारे पांच सम्यक्त्वनुं स्वरूपकहुं. ॥ २३ ॥

हवे ग्रंथांतरे दशविध सम्यक्त्वरुचिरूप कहुंते तेपण इहां प्रसंगें लखियेठइयें य
उक्तंमागमे:- एगविह डुविह तिविहं, चउहा पंचविह दसविहं सम्मं ॥ दवाइ
कारयाई, उवसमनेएहिंवासम्मं ॥ १ ॥ अर्थ:- जे निसंक तत्वरुचि श्रद्धान जि
नमार्गनेविषे ते एकविध सम्यक्त्व कहिये अने डुविध सम्यक्त्वते इव्यथी तथा
जावथी अथवा निसर्गथी अने अधिगमथी अथवा निश्चयथी अने व्यवहारथी
अथवा पुजलिक अने अपुजलिक एम वे प्रकारेंते.

त्रणप्रकारें सम्यक्त्वते उपशम, ह्यायिक, अने ह्योपशम अथवा कारक रोचक
अने दीपक एपणत्रण जाणवा वली पूर्वोक्त त्रणमां सास्वादन जेलियें तेवारें चार
प्रकारें सम्यक्त्वथाय अथवा वेदक युक्तकरियें एमपण चारप्रकारथाय तथा वेदक
सास्वादन एवे पूर्वोक्त त्रणसाथें जेलियें तेवारें पांचप्रकारथाय एनोविस्तार पूर्वे कह्योते

तथा दशविध सम्यक्त्वते दशप्रकारनी रुचिवंतजीव ते रुचिनेदे सम्यक्त्वनो जे
दकहिये ते दशरुचि केवाने सिद्धांतोक्त गाथालिखेते:- निसग्गु वेएसरुइ, आण
रुईसुत्त बीयरुइ मेव ॥ अजिगम विहाररुई, किरिया संखेवि धम्मरुई ॥ १ ॥ एदज्ञो
रुचिना नामकह्यां हवे प्रत्येकें दज्ञोना स्वरूप कहेते.

नूअठेणाहिगया, जीवाजीवायपुंनपावंच ॥ सहसंमइआसव, संवरोय रोएउ
निसग्गो ॥ १ ॥ जो जिण दिछे जावे, चउविहे सदहाइ सयमेव ॥ एमे अनन्नह
त्तिय, सनिस्सगरुइत्तिनायवो ॥ २ ॥ अर्थ:- नूअठेणके० सन्नूतार्थ एटले ठतो
जे अर्थ तेहने सहसंमइके० जातिस्मरणादिक बुद्धिविज्ञानेकरी जेजे श्रीजिनेश्वर

जीना दीठा जेजीवाजीव पुण्यपापादिकना नाव ते चउविहेके० इय्य क्षेत्र काल नाव जेदे अथवा नाम स्थापना इय्य नावजेदे एव चारेप्रकारें स्वमेव एटले पोता नीमेलेज सद्दे जे एमजठे पण श्रीजिन नापित अन्यथानथी एम जिनेश्वरना दीठानावते निश्चलकरे ते निश्चलरुचि निसर्गरुचि जाणवी

एएचेव उवइते, जोपरेण सद्देइ ॥ ठउमहेणजिणेण, उवएसरुइतिनायवो ॥ ३ ॥ अर्थ - एएके० ए श्रीजिनोक्त सिद्धांतमा कहाजेजे नाव ते उवइतेके० उपदेशद्वाराये परेणके० परथी एटले उवस्यथी अथवा जिनराजथी सांजजीने अवितथ सद्दे तेने उपदेश रुचि कहिये.

राग, दोसो, मोहो, अज्ञानजस्त, वगय, होइ ॥ आणाए रोयंतो, सोखजु, आणारुई नाम. ॥ ४ ॥ अर्थ - जेने रागदोष देपदोष मोह अने अज्ञानदोष क्लयथईगया ते असत्य नवोले केमके ए त्रणदोषवते असत्यबोलाय रागनुजीधो अथवा देपनुजीधो अथवा अज्ञानदोषे अणजाणे जुतुंबोले पण जेने त्रणदोष क्लयगया तेसावास्ते जुतुंबोले, हेतुविना कार्यथायनही एटले ए त्रणदोषरहित जे वीतरागपरमात्मा तेनी आझानेविषे अत्यंत आदरहोय ते त्रीजी आझारुचि कहिये

जो सुचमहिज्झतो, सुएणउ गहई समत्तं ॥ अणेण वाहिरेणव, सोसुत्तरुईति नायवो. ॥ ५ ॥ अर्थ - सूत्रजे सिद्धांत तेने जणवा तथा सांजजवानी चाहना करे जेम जेम श्रुतअवगाहे तेमतेम सम्यक्त्वरसपामे एटले इग्यारेअग तथा वार उपाग अने वाहिरेणवके० वाहिरते मूलसूत्रप्रमुख एम जेकालें जे सिद्धांत वर्तमानहोय ते सूत्राद्वारउपरें घणीचाहनारहे जे जे किरियाकरे ते सूत्राद्वारने मज तीजकरे ते चोथी सूत्ररुचि कहिये

एणेण अणेगाई, पयाइ जो सरइउ सम्मत्तं ॥ उदएव तेजविडु, सो वीयरुइ ति नायवो ॥ ६ ॥ अर्थ - जे नव्यजीव गुरुनामुखथकी एकादि जीवपदनो अर्थ सांजली अनेकपदमा मतिपसारे एटले मूलवात पामीने बीजी अणकहेलीवात पामीजाय उदकजेपाणी तेमा तेलनु विडु पढयो ते जेम विस्तराजाय तेम थोडु सांजजीने घणुजाणीजाय ते पाचमी बीजरुचि कहिये

सोहोइ अणिगमरुई, सुअनाण जेण अउउदिठ ॥ इकारसमगाइ, पइन्नगंदिछी वाउंथ ॥ ७ ॥ अर्थ - ते जीयने अणिगमरुचिहोय जेणे इग्यारअग तथा उपाग अने पइन्नगके० प्रकीर्णक उत्तराध्ययन प्रमुख तथा दृष्टिवादना गजीर अथेजाणे वजी अथेजाणवानी चाहनाराखे ते ठही अणिगमरुचि कहिये

दवाण सव्वजावा, सव्वपमाणेहिं जस्सउवज्जहा ॥ सव्वहिं नयविही हिय, विहाररुत्ति नायवो ॥ ७ ॥ अर्थः— इव्यजे धर्मास्तिकायादिक ठ तेना सर्वजाव जे इव्य गुण पर्याय उत्पाद व्यय धौव्य तेने सर्वनय जंग प्रत्यक्ष परोक्षादिप्रमाणे स्यादाद सैली सहित अनेक सप्तजंगी परुपणायेंजाणे ते सातमीविस्तार रुचि.

दंसण नाण चरित्ते, तव विणए सच्चसमीइ गुत्तिमु ॥ जोकिरिया नावरुइ, सोखलु किरिया रुइनाम ॥ ८ ॥ अर्थः—जेने दर्शन ज्ञान चारित्र तप विनय समिति गुप्तिप्रमुख बाह्य क्रियाथी घणु रंगहोय क्रियानावमां घणी चाहना रहे तेने आव मी क्रियारुची कहिये.

अणनि गाहिय कुदिही, संखेव रुत्ति होइ नायवो ॥ अविसारउ पवयणे, अणनि गहियो असेसेसु ॥ ९ ॥ अर्थः— जेप्राणी अणनिगहिय के० अननि ग्रहिक कुदृष्टीजे कुमार्ग शांख्यादिक दर्शनोनो आग्रह धरेनही थोडुं कल्यायकी घणुंजाणे कुमतिये पमेनही समोविचारे चिजातिपुत्रनीपरें तथा प्रवचनजे जिना गम तेनेविषे घणुं अविसारद के० निपुणतो न होय तोपण सरलगुणोकरि कदा ग्रह धरेनही जिनमार्गनी प्रतीत माने तेने नवमीसंदेप रुचीकहियें.

जो अठ्ठिकाय धम्म, सुअ धम्मंखलुचरित्तधम्मंच ॥ सद्वहइ जिणानिहियं, सो धम्मंरुत्ति नायवो ॥ १० ॥ अर्थः— जे नव्यजीव अठ्ठिकायधम्मं के० पंचास्तिकायनुं स्वरूप जाणे तथा श्रुतधर्म अने चारित्रधर्म ने बाह्य अंतरंगनावें श्री जिनोक्तमार्ग सद्वहे सकल स्वभाव विभाव स्वरूप जाणे तेने हेधोपादेय नावें यथायोग्य सद्वहे ते दशमी धर्मरुचि कहियें ए दशरुचि ते सम्यक्त्वना जेदठे.

हवे ए सम्यक्त्वगुणनी प्राप्ति ते मिथ्यात्वना त्यागथी आय ते मिथ्यात्वना जे द पांचठे तेमांजे लौकिक प्रवाहधर्मे जेजे सारंजी सपरिग्रही कुशीलसेवनादिक जे धर्म बुद्धेग्रहो तेहिज सारकरीजाणे तेनुं हवताणे अमारोधर्म तेज सारठे एम कदाग्रहकरे पण मथ्यस्थथई परिक्षाकरी शुद्धनेग्रहेनही ते अनिग्रहिक मिथ्यात्व.

जे एम कहेके सर्व दर्शनरुडांठे सर्वने वांदियें पण नंदियेनही एवी पोतानी मंदबुद्धिजे जडतापणुं तेनेलीधे कांचने तथा मणीने सरखाकरे पण परिक्षाकरी शुद्धने ग्रही शकेनही ते बीजुं अननिग्रहिक मिथ्यात्व.

जे जाणीजोईने जुठुं बोले कुंमति कदाग्रहना जोरथी विरुद्ध परुपणाकरी डुरंत संसार वृद्धिकरे जमाली प्रमुख नन्हवनीपरें ते त्रीजुं आनिनिवेशिक मिथ्यात्व.

जे श्री जिनोक्त सिद्धातना नाव सांजली सशय धरे जे ए केमहसे एम मगम ग्योरहे ते चोथु सांशयिक मिथ्यात्व कहिये.

जे एकेइयादिक समूर्धम जीवोने अनादिनुं पठवाडे लागोरह्योठे प्राये अस्त त्रीयासुधीतो अनानागिकज होय ते पाचमुं अनानागिक मिथ्यात्व जाणवु

अथवा संसारीजीवोने बीजापण चारप्रकारे मिथ्यात्वहोय ते कहेठे एक देव गत लौकिक बीजो गुरुगत लौकिक त्रीजो लोकोत्तर देवगत चौथो लोकोत्तर गुरु गत तेमां हरी हर शक्ति प्रमुखने माने पूजे ते लौकिक देवगत मिथ्यात्व, ब्राह्मण तापसादिकने गुरुबुद्धमाने पूजे ते लौकिक गुरुगत मिथ्यात्व, बलीजे सप्रजाव जि नाबेबने इडिय सुखने अर्थे माने पूजे ते लोकोत्तर देवगत मिथ्यात्व, अनेजे सुता धुने इहलोक सुख यश मान प्रतिष्ठा अथवा धन धान्य पुत्रादिकनी आत्याधरी माने इहे दानआपे ते लोकोत्तर गुरुगत मिथ्यात्व कहिये

तथा जीवे अजीवसत्ता अजीवेजीव सत्ता मग्गे उमग्गसत्ता उमग्गेमग्गसत्ता सुदेवेअदेवसत्ता अदेवेसुदेवसत्ता सुताहुसु असाहुसत्ता असाहुसुताहुसत्ता धम्मे अथम्मसत्ता अथम्मेधम्मसत्ता ए दशप्रकारे विपरीत वासनारूप मिथ्यात्वठे.

तथा जे बली रक्षाबंधन शक्रातिपूजन एम एकवर्षमा शतपर्व आराधन ते सर्व लौकिक पर्वगत मिथ्यात्वठे तथा दीवालीप्रमुख कल्याणीकना दिवसों इडि यमुखने साधे विशेष पूजारचनादिक करे ते लोकोत्तर पर्वगत मिथ्यात्वठे ए सर्व मली एकवीसचेदे मिथ्यात्व ते संसारीजीवोने संसारमा जमाडेठे

तथा बली धर्मार्थिजीवने चारप्रकारे मिथ्यात्व टालवानो उपयोग राखवो ते कहेठे तेमां प्रथम प्रदेशमिथ्यात्वठे ते जे आत्मप्रदेशों पूर्वबंध मिथ्यात्वनादलियां र ह्याठे ते सत्तागत अथवा उदयगत दलियाठे ते प्रदेशगत मिथ्यात्वठे ते जेवारे जीव जिनवाणीसांजली यथार्थनावजाणी सदहे सकल पुत्रलिकनावने हेयसदहे केवल स्वरूपजाणते यथार्थ परिणति परिणमन तेनेज सुखनुंमूलजाणी सदहे आदरकरे एवीगाठायें प्रदेशमिथ्यात्व टलीजाय

बीजुं परिणाम मिथ्यात्व ते जे पोताना प्रमाददोपेकरी शुद्धश्रद्धाफरीने कुअ द्वापाय जेम पूर्वधरने निष्ठादिक दोपेकरी पूर्वगलीतथाय मरीने निगोदादिकेजाय जेम प्रसन्नचंद राजकूपी दूरवाक्य साजजी चेतनाफरीगइ ते परिणाम मिथ्यात्वक हिये ए मिथ्यात्व ते जिनवाणीनेविषे तीगोपयोगी रहेवाथी टलेठे

त्रीजु परुपणामिथ्यात्व ते उत्तुत्रजापवाना जे महोटादोप तेने कहियें एथीथ

नंतसंसार त्रमणकरे धर्मबीजनो ढंसकरे जे सदहणा राखीने मरणांत कष्टपडे तो पण श्रीजिनवाणी विरुद्ध प्ररूपणानकरे तेने ए मिथ्यात्वनुं दोषटले.

चोथुं प्रवर्तमिथ्यात्व ते जे मिथ्यात्वनी करणीकरे मिथ्यात्व प्रवर्तवि तेने क हियें ए मिथ्यात्व सुसाधु तथा सुश्रावकनी संगति करवाथी तथा रागद्वेषने मंद करी मध्यस्थजावें यइ परिह्वाकरी शुद्धप्रवर्तन करवाथी टलेवे.

एमए मिथ्यात्वजेठे ते जगतमां जेटली दुःखनीजातोठे ते सर्वनुं मूलकारणवे कोप्योडुसमन कोप्योव्याल तथा वेताल जे नकरीसके ते दुःख एमिथ्यात्वआपेठे व्याधि मृत्युः दालिइ तथा वनवासथीपण मिथ्यात्व सेवनते अनंतगुण दुःखदाइ ठे जेणे मिथ्यात्वजीत्यो तेणे सर्वजगतजीत्यो इडादिकनी रुद्धिपामवी सुलनठे पण मिथ्यात्व टालवुं दुःकरठे तेमाटे आत्मसुखार्थिजीवें विशेषथकी मिथ्यात्व सो धन करवुं निर्मल श्रद्धा करी आठगुणयुक्त संकादिदोष विमुक्त सम्यक्त्व दृढकरवुं.

हवे आठगुणेकरी सम्यक्त्वनी पुष्टीकरे ते आठगुण कहेठे गाथा ॥ निस्संकिय निकंस्किय, निवित्तिगिह्वा अमूढदिष्टीय ॥ अवबुह थिरीकरणे, वंढलप्यजावणेअठ ॥ १ ॥ श्रीजिनागमनेविषे सूक्ष्मविचार अतिंझियादिक जावजेठे ते साचा सदहे पण संदेहसंका नआणे अने सातजय पण मनमां आणेनही ते प्रथम निस्कंगुण.

बीजो निकंषागुण जे अन्यदर्शनना कष्ट मंत्र चमत्कारादिक उन्नतदेखी तेनी चाहना नकरे आकंक्षाधरेनही अथवा धर्मना पुण्यरूपफलनी इह्वा नराखे केमके जिहां इह्वांनी आतुरता तिहांपुण्यरस ओढोथाय जिहां इह्वा तिहांकर्मबंधठे अने पुण्यतो धर्मक्रियानो वस्तुस्वजावठे तेतो अवश्यजथाय तेने इह्वारूप दोष तो सा मु कमरसकरे अने जे निस्पृहपणे धर्मक्रियानुंफलठे ते निरविधिठे माटे ए निकं षागुणथी धर्मफल वृद्धिनेपामेठे.

त्रीजुं निवित्तिगिह्वागुण ते जे कर्मसंबंधी फलनो संदेह राखेनही जेम कोई मनु प्य धर्मकरणी करतो कोई पूर्वकृत पापप्रकृतिने उदयदुःखेपोडतो थको मंदबुद्धि नो धणी एमविचारे जे दुंधर्मकरुं तोपण पीडाकेम पामुं ए धर्मक्रियानुं फल यासेके नही थाय एवीसंकाधरे पण एम नविचारेजे एतोपूर्वकृत कर्मफल उ दय आव्याठे पण वर्तमान जे धर्मक्रिया करुं ते आगल अवश्य आवसेज केमके श्रीजिनश्वरें कथुंठे कडाण कम्माण न मुस्क अडि, माटे जे निवित्ति गिह्वा गुणवंतहोय ते संदेह धरेनही श्रीजिनजडगणि खमाश्रमणे कळयमइ, ड व्वले, तिबिहाय रिह विरहउवावि ॥ नेयग हणत्तणेण, नाणापरणो दयेणंच.॥१

अथवा अशुनपुञ्ज एकसरखागणे पण अशुनपुञ्जदेखी डुगंठा करेनही तथा पुण्योदये शुनसयोग मित्याथका खुसीनथाय अहकार करेनही पापोदयथी अशुनसयोगमित्या दिलगीरथायनही ते निवित्तिगंठा गुणकहिये.

चोथो अमूढदृष्टीगुण ते जे श्रीआगमसिद्धांतमा निगोदप्रमुखना सद्भावविचार साजलता मुजायनही जे पोतानी धारणामा आवे ते धारीराखे अने जे धारणाबुद्धिये नथावे ते सदहे, तिहा एमविचारेजे सर्वदोषथी विमुक्त एहवा जिनेश्वरते अन्यथा वादीनहोय. यद्धुक्तं आगमे - असत्सद्गुणबुद्धिभ्या, सवृणुमयं सवितह ॥ तद्वाचितएमइय, अन्नहानं वयंतिजे॥१॥ अणुवकय पराणुगह, परायणा जजिणा जगत्प्रवरा ॥ जिय राग दोसमो हाय, नन्नहा वाइणो तेण ॥ २ ॥ अर्थ - जेजिनवाणी साजलता खबर नपडे, समजवामा नथावे, तेना हेतु जिखेजे कोईक ओतातो पूर्वजव कृत ज्ञानविराधन कर्मोदयथयेथके मतिधुर्वलताथी न समजे तिवा रे आचार्य तथा विधि उपदेशक कोई हेतु दृष्टातादिक वचनेकरी ओताना चित्तमा उतारे, एहवा महापुरुषोने विरहे तथा नीतीन्यायना अणजाणवाथकी एटले अनेक नय युक्तिना ग्रहणपणाविना अथवा ज्ञानावरणीकर्मना प्रबलोदयथी न समजे, तेवारे आत्मार्थि अमूढदृष्टी जीव एवो विचारकरे जे हेतु उदाहरण एवा अनेक युक्तिदृष्टाते घणा वखत कहेताथका पण मने सारीपठे समजण पडतीनथी ते महारे पूर्वोक्त दोषना योग्यथी जाणवी, पण सर्वज्ञमत तो अवित्त सत्य जणे, एम कहे तेवारे कोई एहवाकरे जे एकाते जिनीक रचनाज सत्यठे एवु तें किमजाणु? तेवारे अमूढदृष्टी श्रोता उत्तर कहेजे - अणुवकय के० जे जिनेश्वर ते केवा ठे प्रत्युपकारनी चाहनाविना परने अनुग्रह उपकार करवाने तत्परठे, तथा जजिणा के० जे कारणमाटे जिनेश्वरते जगतमा प्रवर के० श्रेष्ठठे, रूप बल तेजकाति बुद्धि कृद्धि सिद्धिप्रमुख गुणे सर्वोत्कृष्टठे, अने बली जियराग के० जीत्याठे मूलथी राग देपने मोहजे अज्ञान ए त्रणदोष जेमाथी गयाठे माटे जिनेश्वर अन्यथावादी होयज नही तेथी परमयथार्थवात ते आगमनीजठे ए अमूढदृष्टीनामा चोथोगुण पाचमो अवबूह गुण ते पोतानी आत्मामा अनत ज्ञानदर्शनादिक गुणठे ते बुपावेनही उदैकड ख मेटवाने दीनतादिक न जापे शुद्धसत्ता जेवीठे तेवीजकहे अने पुञ्जलिक सुखडु खते अज्ञानदशा कृत उपाधिठे आत्मा ए रागदेप उपाधिथी न्यारोठे, समज परजे अन्यसाधक तेमापणजे गुणहोय ते प्रगटकरीकहे पण बुपावेनही ते पाचमोगुण

ઠઠો ધિરીકરણગુણ તે પોતાના પરિણામ પરજાવમાંથી કાઢી જ્ઞાનધ્યાનમાં જોડે, નિત્યે ધર્મક્રિયાકરતોહોય તે અવશ્ય ધિરયોગવંત યયોથકો કરે, પણ ચપલતાના કારણમિલે તોપણ અધિરપણું ગ્રહેનહી. સાધ્યસાધનથી મગેનહી, તથા કોઈ નવ્યપ્રાણી ગુનાગુન કર્મોદયનિમિત્તે ધર્મથી પરતોહોય તેને સહુપદેશાદિક આપી અથવા તેને કોઈરીતે સહાયીથઈને તેનું પરિણામ ધિરકરે, પણ મગવા ન આપે તે ઠઠો ધિરીકરણ ગુણ જાણવો.

સાતમો વત્સલતાગુણ આ વર્તમાન શાસનમાં જે નવ્ય ધર્મરુચિ જીવોસાથે સામાયક પોસહ પરિક્રમણ યાત્રા પૂજાદિક ધર્મકરણી કરતાહોય, જેહની સદ્દહણા એકહોય તે પોતાના સાધર્મી કહિયે, તેની નક્તિકરવી તે વત્સલતાકહિયે અથવા સર્વજીવ જાતે આપણાસાહમીજઠે, એકસત્તાયે સરસાઠે, વાસ્તે સર્વજીવની વાત્સલતા કરવી, જીવદયાપાલવી, અથવા અંતરંગજાવે જીવના જ્ઞાનાદિકગુણ ઠે તેને જ્ઞાનધ્યાનેકરી પોષવા (પુષ્ટકરવા) એટલે જ્ઞાનધ્યાનનો ઘણો અન્યાસ કરવો એ સ્વનિષ્ઠા વાત્સલગુણ સાતમોઠે.

આઠમો પ્રજાવિકગુણ તે જૈનશાસનની ઉન્નતિકરવી, સંઘયાત્રા રથયાત્રા અથવા મહોટા તપ જપ ઁલી ઉપધાન પ્રતિષ્ઠા પૂજાદિકના ઘણામહોત્સવે અઢલક દાના દિકની ઉદારતાકરી જેથી અન્યદર્શનીઉપણ અનુમોદનાકરે એવી ધારાયે ધર્મ સન્મુખકરે, સ્વદર્શનની વૃદ્ધિકરે, ઘણાજીવોને ધર્મજોડાવે, એવા કારણ મેલવે જેથકી જૈનશાસનને પ્રજાવે (દીપાવે) એ બાહ્યપ્રજાવિકગુણ અથવા પોતાની આત્માના જ્ઞાનાદિકગુણ તેને વધારવા પુષ્ટકરવા તે અંતરપ્રજાવિક ગુણ એ પ્રજાવનાગુણ આઠમો કહ્યો.

હવે શ્રી સમ્યક્ત્વના સહસ્રવજ્રેદ વિશુદ્ધ વ્યવહારથી કહેઠે:—

તિસ્સુદ્ધિ લિંગ લક્ષણ, દૂસણ ખૂસણ પજાવગાગારા ॥

સદ્દહણ જયણ જાવણ, ઠાણ વિણય ગુરુ ગુણાઈયં ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:— તિસ્સુદ્ધિ કે ૦ સમ્યક્ત્વની ત્રણસુદ્ધિઠે, તેમાં પહેલી મનસુદ્ધિતે શ્રીજિન તથા જિનમત એ બે વિના અપર સર્વ અસારઠે હમ ચિંતવે તે મનસુદ્ધિ; બીજી વચનસુદ્ધિ તે શ્રીજિનેશ્વરનું આરાધન કરતાં સર્વ કાર્યની સિદ્ધિઆયજ અને કોઈ પૂર્વકૃત કુઃકૃતના ઉદયથી જે કાર્ય ન થયું તે અન્ય દેવોથી ગુંથવાનુંઠે, માટે અરિહંતની સેવાથી કામના સિદ્ધિઆયજ, વાસ્તે સ્વપ્રમાંપણ અન્યદેવની પ્રાર્થના ન કરું,

एवुजे निसंकपणे बोलवु ते वचनसुधि कहियें त्रीजी कायसुधिते कोई पूर्वकृत अथुनोदयथो कोई मिथ्यादृष्टी डुटराजा अथवा चोर अथवा डट देवादिकजेणे ते पो खड्गादिके जेथो, निह्वाविके यंत्र घाणीप्रमुखे पीयो, अत्री प्रमुखे दाज्यो, एवा महोटा मरणात कष्टथावे, पण एक श्रीजिनेश्वरविना अपर देवने वज्रजघनीपरे नमेनही ते कायसुधि कहियें

लिंगके० लिंगत्रणणे ते कहेवे -जे श्रीजिनागम साजलवानी घणीज इधाराखे इडियसुखना अनेकार्यमूकी आगम सांजलवाने तत्परहोय ते प्रथम सुश्रुपा लिंग कहियें बीजुलिंगते धर्मकरणी करवाने परमरागहोय जेटला धर्मकरणीयवे तेहिजकार्यमाने बाकी सर्व जवपूरणमाने ते बीजुलिंग त्रीजुलिंगते जे श्रीजिनेश्वर तथा जिनमार्गानुसारी गुरु तेना वैयावच्चमा यथायोग्य निश्चलानिग्रह रूप नियमें प्रवृत्ते ते त्रीजुलिंग जाणवु

हवे जेयकी हृदयगत सम्यक्त्व लिखियें जाणिये तेलकृण पांचवे --ते कहेवे तेमां पहेलुं लकृण समठे, तेजेम रागदेषनी मदता, तेम समतानी वृद्धि, सुखडु खना उदये हर्षविषाद धरेनही ते समकहिये एटले समपणोहोय पापोदये पुण्योदये अ व्यापकहोय तेसम नामा प्रथम लकृण जाणवु बीजु सवेग लकृण ते नित्यें मोक्षानिलापरहे, जे जे मोक्षना कारणे ते ते उपरें आदर घणुंहोय, परजावथी विमुखरहेते बीजु लकृण त्रीजु निरवेद्यलकृणते जे ससाग सहित एकवत्र राज्यपाम्युंहोय, तोपण एमजाणे जे ए बदीखाने पड्योडु ए कारागारथी के वारे दूटीस, सर्व पुजलिकनाव ते बंधनरूपणो, समस्त ससारथी वदातरहे, ते नि रवेद्य लकृण त्रीजु जाणवु चोथु अनुकपनलकृण ते जे सर्व ससारीजीव उपरे अनुकपाधरे, एटले ससारीजीवोना इव्यडु ख देखीने तेना उपर परम मैत्रीनावध कोईजीव डु खी नथाय, सर्व ससारीजीव इव्य नाव डु खथी बुटे, धर्मपामे महा री शक्तिपुरे तो सर्वने धर्मरुचिवतकरुं, जेम एना जन्ममरणना डु खटले, एवी वा सनाते अनुकपा लकृण चोथु जाणवु पाचमु आस्तिक्यता लकृणते श्रीजिनशा सन तथा जिनधर्मउपरें परम आसताहोय, परमरागहोय एरीतें धर्मराग वासीतहो य ते आस्तिक्यता लकृण पाचमु जाणवु

हवे पाच दूषण सम्यक्त्वना कहेवे -तेमा प्रथम संकादूषण ते जे जिनवाणी मां सदेहधरे ते शकाकहिये तेना वे जेदवे -एक देशविषयी बीजोसर्वविषयी तेमां

સર્વવિષયસંકા તે ધર્મઠે કે નથી અથવા જિનધર્મ સત્યઠે કિંવા અસત્યઠે એવી વિચારણાતે સર્વથી સંકાજાણવી. અને જે દેશસંકાતે જીવ સર્વગતઠે કે અસર્વગતઠે પૃથ્વીમાં જીવપણું કેમઠેરે અથવા નિગોદાદિ સ્વરૂપ કેમ ઘટમાનથાય? કઈ યુક્તિ માનિયે અથવા વર્તમાનકાલે ચારિત્રઠે કે નથી ઇત્યાદિક દેશસંકા જાણવી. તથા પૂર્વેકહીજે સર્વસંકા એ વે સંકા સમ્યક્ત્વને દૂરવે તે સંકાનામે પ્રથમ દૂષણ જાણવું.

બીજું કાંઠાદૂષણ. તે જે પરદર્શનનો અનિલાપધરે તેને આકાંઠા, દૂષણકહિયે. તે વેપ્રકારેઠે એક દેશથી આકાંઠા બીજી સર્વથી આકાંઠા તેમાં સૌગતાદિક એકજ દર્શનનો અનિલાપધરે તે તો દેશ વિષય આકાંઠા, અને જે સર્વપાશ્વંતીધર્મની આકાંઠાઠે તે બીજી સર્વવિષય આકાંઠા, એબીજુંદૂષણકહ્યું. સમ્યક્ત્વ મલીનકરે એ શ્રીચિ. ૧૧ગમમાં અવિસ્વાસ રૂપ દૂષણઠે.

ત્રીજું વિતિગિહાદૂષણ તે જે તપસ્યાદિક ધર્મકરણીકરતાં તદ્દન્યફલનો સંદેહ ધરે, એ ધર્મક્રિયા ફલસે કે નહીંફલસે, કેમકે ક્રિયા વે પ્રકારની જગતમાં દેસવાય ઠે, એક ફલઆપે બીજી અફલપણ થાય, આપાઠાચાર્યની પરે સંદેહમાંપડે, ઇહાં કોઈશિષ્યે પૂઠ્યું જે સંકાતે સંદેહરૂપઠે, અને આ વિચિકિહાપણ સંદેહરૂપ કહોઠો તો એ વેમાં શોવિશેષપણુંઠે જેથી નિન્ન નિન્નકહોઠો એમ શિષ્યે પુઠ્યાથી ગુરુકહે ઠે સંકા દૂષણતે ઇચ્છાગુણ વિષેઠે અને વિચિકિહા ક્રિયા વિષેઠે એ ત્રીજું દૂષણ.

ચોથું પ્રસંસાદૂષણ તે કલિંગી તાપસ સાંખ્યાદિક દેસીને અહો એ મહોટા ત પસીઠે, ઇત્યાદિક વર્ણન તે આસંસાકહિયે, એ પ્રસંસાકરતાં અસંજુણાકરણે કરી સમ્યક્ત્વ મલીનકરે, મુગ્ધબુદ્ધિ મિષ્યાદૃષ્ટી લોકને વિષે અત્યાદરથાય, મિષ્યાધર્મની સદાપુટીથાય, કેમકે લોકકહેકે જૈનધર્મીપણ એની પ્રસંસાકરેઠે, તો એ મહાગુણી ઠે. ઇત્યાદિક દૂષણોથી સમ્યક્ત્વ મલીનથાય એ ચોથુંદૂષણ.

પાંચમું દૂષણતે જે કુલિંગી અન્યદર્શની સાથે સંસ્તવ પરિચયકરે, નિત્ય જેગાર હે, તેની ક્રિયાના વર્ણન મહિમા સાંનલી શ્રદ્ધાદોષદલીથાય, અને તેની જીવન ક્રિયાદેસી દર્શન દૃઢતા સિધિલથાય, માટે અન્ય દર્શનીનો પરિચય ત્યજવો એ પાંચમું દૂષણઠે.

હવે પાંચ નૂષણ કહેઠે:—પ્રથમ સ્થૈર્યનૂષણતે જે શ્રીજિનધર્મને વિષે સ્થિરતાહોય, પણ યુક્તિ કુયુક્તિ સાંનલી ચપલચિત્ત કરેનહી તે સ્થૈર્યનૂષણ. બીજું પ્રજાવના નૂષણતે શ્રીજિનશાસનની અનેક સંઘયાત્રા પૂજા પ્રતિષ્ઠાદિકના મહોત્સવ કરેતે બીજું પ્રજાવના નૂષણ જાણવું. ત્રીજું નક્તિનૂષણતે શ્રીજિનશાસન ઉપર ઘણીનક્તિ

राखे, जेस कोई दलिड़ी रोगी अपराधी कलंककी प्रमुख दोषनिधान महाडुखियो दीन हीननिष्ठाचरानुवस्था अनुभवतो, एवा डु खी पुरुपने कोई उपकारी साम्यर्ध्ववान पुरुषे करुणालावी तेना सर्वडु खफेडी महोटा धन धान्य राजरूढि समृद्धिये स हितकस्यो, हवेते दलिड़ीपुरुपने उपकारना करनार उपर केहवी नक्तिहोय तेथी अधिक नक्ति देव, गुरु, धर्म, उपरैराखे ते त्रीजुं नक्तिनूपण कहिये. चीथुं नूपण श्रीजिनशासननेविपे कुशलता आगमसैलीयुक्ति प्रयुक्ति हेतुदृष्टात माहे अतिनिपु ण ए नूपणवत क्याय खलायनही जिहाजाय तिहा आगमनी कुशलताथी अन्य दर्शनीमां जैनमार्ग दीपावे कोई स्थानके हारेनही, परिकर्मित बुद्धिवले प्रभुनो मार्गदीपावे घणाने जैनधर्मपमाडे ते चोथुनूपण.

पाचमुं तीर्थसेवा नूपण ते जे इव्यजावथी तीर्थनी सेवामां रसीयोहोय तिहां इव्यथी तीर्थ ते श्रीसिद्धाचलादिक पुण्यक्षेत्र जिहा तरतमयोगें घणाजीव सिद्धि वखा घणाजीव रत्नत्रयीपाम्या घणासम्यक्त्वहृष्टी देवनिवासि ते एवा पुण्यक्षेत्रं अनेक जनसमुदाययुक्त विधिपूर्वक जायते तिहा ते महापुरुषोना चरित्रने बहुया व करता पुण्यक्षेत्रना योग्यी घणा कर्मोनी निजैराथाय, केमके बंध तथा निजैरा ते इव्य क्षेत्र काल जाव ए चारने अनुकूलता माफक थायते छुनइव्यादिक चारने निमित्ते पुण्यनी वृद्धिथायते, तेथी निकटसंतारीथायते. वली अछुनइव्यादिक चारने योगे संसारडु ख दुर्गतिनी वृद्धिथायते, माटे कर्मकृत्य निमित्तें इव्यतीर्थज बु अने नावतीर्थ ते दावसाणी अथवा चतुर्विध सघ तेनी सेवा नक्तिबहुमान क रता आत्मा निर्मलथाय, बीजाजीव धर्मपामे ए तीर्थसेवानामे पांचमुनूपणकसुते

हवे आतप्रनावक कहेते पावयणी धम्मकही, वाई निम्मित्तउ तवस्तीय ॥ वि ध्या सिद्धो अ वमि, अछेव पनावगा जणिया ॥ १ ॥ अर्थ - पावयणीके० प्रावचनीते जिनमार्गमा कुशल जिनमार्गदीपावे, तेथी प्रनावक कहिये. बीजुं धर्म कथामां अतिनिपुण होय ते घणा दुर्वोधजीवोने धर्मपमाडे, शासननी उन्नतिवधा रे, माटे बीजो प्रनावकजाणबु. त्रीजो प्रनावक वादी तेएकवातने शेकडावखतथा पे, वलीतेज शेकडावखत उत्थापे पण किहा खलायनही प्रतिज्ञा हेतु दृष्टात यु कि कुशुकिमां निपुण, एवा तीक्ष्णबुद्धिमान वादी स्यादादमां निपुण ते राज दारें बहुजनसमक्ष जयपताकावरे, शासनने दीपावे माटे वादी प्रनावकत्रीजो जाणवो चोथो निमित्तजापी प्रनावक ते जे पूर्व आम्नायनायोग्यी नूत नविष्य वर्तमान कालनी वातकहे ते निमित्त कुशल, कोई तथाविध अवशरे राज दारादिकमां शा

सननी उन्नति करवा माटे कोई जानाजान गवेपी निमित्तकहे, सर्वप्राणीने चमत्कारपमाडी पोताने अनुकूलकरे, तेअनुकूलथयाथी धर्मनी वृद्धिथाय शासनदीपे, ए चोथो प्रजाविक जाणवो. पांचमो तपसी प्रजाविक ते श्रीजिनागमोक्त विधिमर्यादा पूर्वकतपकरे, तेने अनेक कठिण कर्मनी निर्झराथाय, आमोसहीप्रमुख घणी लब्धि उं उपजे, तपस्याना महात्म्यथी इतिउपडव देवतलादिक सर्व समीजाय, उपासना कल्याविनाज तेने देवता पोतानीमेले आश्रितथई महीमावधारे, एवा शक्तिवंत तपस्वी जिहांविचरे तिहां श्रीजिनशासनदीपावे, माटे प्रजाविक कहिये. षष्ठोविद्यासंपन्न प्रजाविक ते आकाशगामिनी प्रमुख अनेक विद्यायें संपन्न महापुरुष कोई विषम वेलांमां श्रीसंघनो उद्धारकरे, विघ्ननिवारे, दुष्टदमनकरी संघनीरक्षाकरे, शासननेदीपावे, घणाजीवोने धर्मसन्मुखकरे, माटे प्रजाविक कहिये, सातमो सिद्ध प्रजाविक ते जे पूर्व आम्नायें गुरुकृपाथी पाम्यो अंजनसिद्धि चूर्णसिद्धि मंत्रसिद्धि कनकसिद्धि प्रमुख अनेकसिद्धि संपन्न होय, ते कोई विषमताने योगे जानाजानदेखी कोई अद्भुत सिद्धिनावलेकरी संघनो विघ्नदूरकरे, शासननी महोटाई करी देखाडे माटे प्रजाविक कहिये. आठमो कविप्रजाविक ते जे जिनमार्गेंधर्मने अणदूषवतो समस्त वर्त्तमात श्रुतमां निपुण स्वपर शास्त्रवेता कोई शासनोन्नतिकारणे अथवा कोई विघ्नजय निमित्ते कोई महा गंजीरार्थ अतिशयोक्ति युक्त प्रकश्ररे जे सांज लतांज पंक्तिहोयते चमत्कारपामी अनुकूलथाय, एम ए प्रजाविक चिंतितकार्य सर्वकरे शासनोन्नतिकरे माटे प्रजाविक जाणवो ए आठप्रजाविक कह्या.

हवे षष्ठ आगार कहेते तेमां प्रथम आगार रायानियोगेण एटले राजाने आदे शें कांई धर्मविरुद्ध करवुं पडे तेनो आगार, बीजो गणानियोगेण एटले घणालोक न्यात जात प्रमुखना जोरथी विरुद्ध करवुं पडे तिहां प्रतिज्ञा नागेनही ते बीजो आगार, त्रीजो बलानियोगेण ते कोई महाबलवान बलात्कारे पकडी परवशकरी जोरावरीथी अजहू प्रमुख मुखमांनावे खवरावे तेथी प्रतिज्ञा नागेनही ते त्रीजो आगार. चोथो देवानियोगेण ते कोई दुष्ट देव पोतानी दिव्यशक्तियेंकरी मनुष्यनी चेतना विकलकरे, अथवा अत्यंत मरणांत कष्ट समस्त कुटुंबने आपे ते विकलतामां अथवा कष्टनो माखो राजवेत समान कांई विरुद्ध करवुं पडे तिहां प्रतिज्ञा नागेनही ए चोथोआगार. पांचमो गुरुनिगहेण ते माता पिता वृद्धप्राता प्रमुख ना केहेवाथकी ते समजाव्या न समजे अने जो तेमनुं केहेवुं न करे तो लोक निंदा करे, एम विचारि तेमना केहेवाथकी कांई विरुद्ध करवुं पडे ते पांचमो आगार. षष्ठो

वित्तिकठारेण ते वृत्ति कहेतां आजीविका तेहिज महोटा कातार एटले अटवी ए टले कोई पापोदयथी एवु इव्य हेत्रादिक योग मलिजाय के जेयकी आजीविका नी दुर्जनतायईजाय त्रणदिवश पर्यंत जिहासुथी शक्तिफुरे परिणामटके तिहा सु धीतो टक्पोरहे पठे जाणेजे हवे टकासेनही एवुदेखे तेवारें कोई विरुद्ध कारणे आजीविका करवीपडे ते ठगे आगारजाणवो. ए ठए आगारतो जे उत्तमं पाली शकेनही तेनेठे, पणजे दृढ परिणामी होय ते सावास्ते आलंबनजहे, जे मदहोय ते लाकडी लेइने चाले तो तेने कोई विरुद्धपण कहे नही.

हवे चार सदहणा कहेठे तेमा प्रथम परमार्थजे तत्वार्थ तत्वज्ञान शास्त्ररह स्य तेनो परिचयकरे, केमके तत्वज्ञान पाम्याविना जे उद्यमठे ते कष्टरूपठे, माटे तत्वज्ञान परिचय ए प्रथम सदहणाकहिये बीजी तत्वज्ञाननी सकलपरमार्थनाजा ए जे मुनिराज तेनी सेवाकरे, एवा मुनीने सेव्याविना तत्व प्राप्तिपणनथाय, माटे तत्व ज्ञाननी सेवना ते बीजी सदहणाजाणवी त्रीजी व्यापन्नदर्शनी वर्जन ते व्यापन्नके० गर्नुठे दर्शन जेयकी, एटले श्रद्धानृष्ट थयेला स्वदर्शनी, तेनी संगतन करवी, हीणानी सोवतकरतां साधुजनपण हीणोकेहेवाय, वास्ते दर्शन घट्टनुं सग वर्जबु ए त्रीजी सदहणा जाणवी चोथी कुट्टी संगवर्जन ते मिथ्यात्वी ता पसादिकनी संगतनकरे, रासजसगे गायकुटाणी माटे धर्मार्थियें कुलिंगीनु संगवर्ज बु एचोथी सदहणा जाणवी

हवे ठ प्रकारे जयणाकहेठे तेमां प्रथम अन्यदर्शनी जे तापसादिक तथा तेना देवजे ब्रह्मा विष्णु महेस शक्ति प्रमुख ३ तथा तेणे ग्रहणकरेलाजे अरिह तना चैत्य प्रतिमा बड़िनाथ प्रमुख एटलानी साथे ठप्रकारनो व्यवहार नकरवो ठ प्रकारनी जयणा कहियें तेनानाम कहेठे एक वदननरुरडु बीछु चिरोप बडुमान पूर्वक पचाग प्रणिपातादिक तेने नमन कहीयें तेपण नकरबु त्रीछुं दानजे थन्न वस्त्रादिक तेपण नक्तिपूर्वक धर्मसाधनार्थे नथापबु उचित अनुकंप जाणीदेबु ते नी मनाई नथी चोथुं अनुग्रह प्रदान जे बारवार तेढीतेढीने देबु तेपण नकरबु पांचसुं आलाप ते वोलाव्याविना आगलथी एकवार बोजबु तेपण नकरबु, ठगे सलापते बारवार बोजबु तेपण नकरबु ए ठ वाना करतां सम्यक्त्वजाय माटे ठ वाना वर्जवा ए ठ प्रकारनी जयणा कहियें

हवे सम्यक्त्वनी जावना कहेठे -समस्त धर्मनु मूलते सम्यक्त्वठे एवु नावबु ते प्रथम जावना. तथा समस्त धर्मरूप नगरनी द्वार तेपण सम्यक्त्वठे एवु नाव

बुं ते बीजी नावना. तथा धर्मरूप प्रामादनो पाइयो अथवा पीठते पण सम्यक्त्व जठे एवुं नावबुं ते त्रीजीनावना, तथा सम्यक्त्वते आत्मार्यिकजीवोने निधान अखुट खजानोठे एवुं नावबुं ते चोथीनावना, समस्त धर्मनो आधार ते सम्यक्त्व जठे एवी वासना ते पांचमी नावना जाणवी, तथा धर्मरूप अमुद्वचीजने राखवा बुं नाजनते सम्यक्त्वठे एम नावबुं ते ठही नावना जाणवी.

हवे सम्यक्त्वना ठ ठाण कहेठे. शुद्धपद पणामाटे अस्ति ते जीवठे एम दृढ निश्चें जाणबुं ते प्रथम ठाणठे. तथा सास्वत नित्यठे इव्यथी किवारे नाशनथी ए बीजुंठाण. तथा पुण्य पापनो कर्त्ता तेपण ए जीवजठे ए त्रीजुंठाण. तथा वली पुण्य पापनो जोक्ता तेपण जीवजठे ए चोथुंठाण. तथा निर्वाण जे मुक्ति सिद्धठे ए पांचमुंठाण. तथा ते मुक्तिपामवानो उपायपणठे ते ठुंठाण. ए ठ ठाणाविशेषनी च च्या दर्शन सितरी प्रमुख ग्रंथयकी जाणवी. ए ठ ठाणनी अप्रतीत अविश्वास ते मिथ्यात्व जाणबुं. माटे ठ ठाण रुडीरीते सद्वहवा आगमरुची गुरुपासेथी धारवा.

हवे सम्यक्त्वनी निर्मलताने अर्थे दशनो विनयकरवो ते कहेठे:— अरिहंत ते विचरता तीर्थंकर १ ज्योतिस्वरूपी सिद्ध २ चैत्यजे प्रचुना देरासर ४ श्रुतसिद्धांत ५ वीतरागनो धर्म ६ मोक्षमार्गेना साधक साधु ७ पांचप्रकारना आचार ते पोतेपण पाले अने परने पलावे ते आचार्य ८ जे इग्यारअंग पोते नणे अने प रने नणावे ते उपाध्याय ९ पवयणीते चउदपूर्वधर १० दर्शनजे सम्यक्त्व ए दशनो विनयकरवो एदशेनो यथायोग्य अनुकूलपणेश्यीने विनय करतायका सम्यक्त्व अतिनिर्मल थाय.

विहारं तुह समया, सया सरंताण नवजीवाणं ॥

सामिय तुह पसाया, हवेऊ समत्त संपत्ति ॥ ९५ ॥

अर्थ:—हे स्वामिन् तुहसमया के०तहारा परूप्या सिद्धांतनो विहारं के० विस्तार तेने सया के०सदाकाल सरंताण के०अनुसरतां अन्यासकरतां एवा नवजीवाणं के० नव्यजीवोने तुहपसाया के०ताहारा पशायथी सकल सिद्धांतनोपार एवोजे समत्त के०सम्यक्त्व तेनी संपत्ति के०प्राप्ति ते सम्यक्प्रकारे निरावरणनावें हवेषु के०थाउं. ए प्रकरण करनारनी आसीसठे. इति सम्यक्त्वस्तव बालावबोध संपूर्ण मगमत.

॥ अथ प्रशस्तिरिख्यते ॥

॥ दोहरा ॥ यह विधि समकित गुणतणी ॥ प्रापति आगम मांहि ॥ नापी नि

सुणी सदहे ॥ तस दो डुरगति नाहि ॥ १ ॥ सुरपति सुख लेवो सुगम ॥ सुजन
रक्त इक ठत्त ॥ दुर्लेज नरजव जगतमे ॥ समकित गुण सपत्त ॥ २ ॥ दान दया
सयम क्रिया ॥ समकित युत शिव हेतानहि तो मडक चूर्णपरी ॥ नव बंधन संकेत
॥ ३ ॥ विण समकित सयम क्रिया ॥ करे अनंती वार ॥ पार न पावे तेह युत ॥
अड नवमे निस्तार ॥ ४ ॥ एक सहित दग गुण वधे ॥ शुन्य अक कहिवाय ॥ वो
धियुक्त गुण सवि क्रिया ॥ नहितो कष्ट कहाय ॥ ५ ॥ पुन्यदिशी पूरव जली ॥ जिहो
उदयाचल थान ॥ कल्याणक सवि जिनतणा ॥ तिण ए दिशि परधान ॥ ६ ॥ सु
विहित सूरि गुणे नखा ॥ (श्री) पुन्यसिंधु सूरिस ॥ वाचक ज्ञानसागर तणि ॥ निनु
जस नामे सीस ॥ ७ ॥ तास शिष्य पूरव तणा ॥ तीरथ जेटण काज ॥ शुन
सकुने सूरतयकी ॥ करि प्रयाण शुन साज ॥ ८ ॥ यमुना सुर तटनी तटे ॥ वद
न श्रीजिनपाय ॥ नगर मगसुदावाद लगि ॥ अनुक्रम पढुता जाय ॥ ९ ॥ साठ स
खा गोत्रे जलो ॥ साह सुगाल सु नाम ॥ इखमा काले धर्मनो, कखो सुगाल सु
गाम ॥ १० ॥ समतसिखर गिरिराज पर ॥ वीसे टूंक स्तूप ॥ थापी तिम इकवी
समो ॥ कखो प्रसाद अनूप ॥ ११ ॥ पचम आरे परगढो ॥ कखो उद्धार प्रसि
द ॥ मानव जव सफलो करी ॥ जगमाहे जग लोथ ॥ १२ ॥ तसु सुत जागनि
धी जलो ॥ दाता धर्मी दह ॥ राजसना मदन समी ॥ अजिनव अनय प्रत्यह ॥
॥ १३ ॥ साह मुजा नामे निपुण ॥ आगम रुचि प्रिय धर्म ॥ तास कहणथी ए कियो
॥ जापामय स्तव मर्म ॥ १४ ॥ आगे बहु श्रुते बहु लिख्या ॥ समकित जेव विशेष
॥ बाकु लिखि जापा लिखु ॥ उनमे कृण विशेष ॥ १५ ॥ तोजी तस आसय अ
गम ॥ हुं उग्रस्थ अयाण ॥ जूल चूक जे मुजतणी ॥ बुध जन लाजो वाण ॥
॥ १६ ॥ आगम जलधि अपार हे ॥ मुज मति नौका बुध ॥ क्यो निवहे नादो
नदी ॥ पकरे जेडी पुष्ट ॥ १७ ॥ अल्पमति में अज्ञान हु ॥ जाणु न बहुत रहस्य ॥
कपाकरी मोपें रुति ॥ करजो शुद्ध अवस्य ॥ १८ ॥ सज्जन मुजशिरमोर हे ॥ हुं
सज्जनको दास ॥ सतरुपाथी मुज हुसे ॥ ए सफलो सुप्रयास ॥ १९ ॥ कुमति क
दाग्रह त्रमथकी ॥ वित्तव जखाणु जेह ॥ श्रीसय साखे मुजहुउ ॥ मिहाडुकड
तेह ॥ २० ॥ दुर्लेज चारु अगमें ॥ समकित एह अमूल ॥ जविजन तस उद्यम
करो ॥ जिम शिवसुख अनुकूल ॥ २१ ॥

इति श्री सम्यक्त्व स्वरूपस्तव बालाचवोध सहित समाप्त

॥ શ્રીશાસનતિલકાય નમઃ ॥

॥ અથ શ્રીપટ્ટીશતક વાલાવબોધ વ્યાખ્યાસહિત પ્રારંભઃ ॥

પ્રથમ વ્યાખ્યાકર્તાનું મંગલાચરણ.

દોહા:— શાસનનાયક જગતિલો, પ્રણમી વીર જિણંદ ॥ પટ્ટીશતક પ્રકીર્ણનો, અર્થે લિખું મતિમંદ. ॥ ૧ ॥ અર્થ:— શાસનના નાયક એટલે અધિપતિ, જગતિ લો એટલે ત્રણ જગતનેવિપે તિલક સમાન, એહેવા જે શ્રીવીરજિનેંડ, તેમને પ્રણામ કરીને આ પટ્ટી શતક પ્રકીર્ણનો અર્થ, મારી મંદમતિને અનુસારે લખું ॥૧॥

મૂળપ્રકરણકર્તાનું મંગલાચરણ:—

મૂળ આર્યાવૃત્તમઃ— અરિહં દેવો સુગુરુ, સુહં ધમ્મં ચ પંચ નવકારો ॥ ધન્નાણં કચઢાણં, નિરંતરં વસઃ હિયયમ્મિ ॥૧॥ દોહા:— ધન્ય કૃતારથકે હિયે, શ્રીઅરિહંતસુદેવ ॥ સુગુરુવસે જિનધર્મપુનિ, પાંચનમણનિતમેવ ॥૧॥ વ્યાખ્યા:— અરિહં—દેવેંડકૃત પૂજા દિકને યોગ્ય, અથવા અ-નથી, રહ—ઠાનો કાંઈ પદાર્થ જેનાથી; અથવા અ-નથી રહ—રથ જેને સમીપ; અથવા અ- નથી, રહ—પ્રાપ્તિ પુત્રકલત્ર ધનાદિકની જેને; અથવા અ- નથી, રહ—ત્યાગ આત્મગુણગણનો જેને, એવો દેવો—દેવ, તથા સુ-રૂઢા શોજાયમાન જ્ઞાન ક્રિયાવાન, ગુરુ—ધર્મશાસ્ત્રાર્થનો ઉપદેશ દેવાવાલા અથવા તેનું કથન કરવાવાલા, સુહં—નિર્મલ તે કપાયમલ રહિત સમ્યક્ત્વ વિનય દયામૂલ શ્રીજિનનાપિત એવો ધમ્મં—જે ડુર્ગતિનેવિપે પડતા પ્રાણીંને ધારે તે શ્રીવીતરાગનો ધર્મ જાણવો, પણ અન્ય હરિહરાદિકનો નહી, ચ—સમુચ્ચયાર્થ ઠે, એટલે જે પદની સાથે બોલું યોગ્ય હોય તે પદની સાથે એનાથી બોલાયઠે. વલી પંચ—અરહંતાદિક પાંચ પરમેષ્ટી, તત્સંબંધી. નવકારો—નમસ્કાર, એ ચારપદાર્થ તે ધન્નાણં—ધન્ય જે પુણ્યવાન પ્રાણીં, કચઢાણં—કૃતાર્થ પ્રાણીંના એટલે નિવમ્મ જે રાગદ્વેષ તથા મોહરૂપ ગાંઠી જેદીને નિર્મલ સમ્યક્ત્વવાન થયાઠે, તેંડના હિયયમ્મિ—હૃદયનેવિપે એટલે અંતઃકરણનેવિપે નિરંતરં—અંતરાય રહિત એટલે સદાસર્વદા વસઃ—વસેઠે. એથી પાપી ડરિડી એવા જે મિષ્ટ્યાદૃષ્ટિ તેંડના હૃદયનેવિપે વસે નહી એવું સૂચન કહ્યું. એનો ફલિતાર્થ આઠે:— જે ધન્ય અ

ને કૃતાર્થ પુરુષો હોય તેમના હૃદયને વિષે સુદેવ, સુગુરુ, શુદ્ધર્મ તથા પચપરમે
પ્રીતે નમસ્કાર એ ચાર પદાર્થો નિરતર વાસ કરી રહેઢે, પરતુ વીજાના હૃદયમા
રહેતા નથી ॥ ૧ ॥

અવતરણ - પોતાથી વીજુંકાઈ નવને તોપણ અરિહત દેવનુ આરાધન અવશ્ય કરવુ
તે કહેઢે - મૂલ - જડ ન કુણસિ તવ ચરણ, ન પઢસિ ન ગુણેસિ દેસિ નો દાણ,
તા ઇત્તિય ન સક્કિસિ, જ દેવો ઇક્ક અરિહંતો ॥ ૨ ॥ દોહા - જો ન કરૈ તપ દાન
તૂં, ન પઢૈ ન ગુણે તત ॥ તદ આણદ જપો સદા, દેવ એક અરિહત ॥ ૨ ॥
આલ્યા - જડ-જો તવચરણ- તપચારિત્રને તુ ન કુણસિ- ન કરી શકતો હો ન
પઢસિ- સૂત્ર તથા પ્રકરણાદિને જણી શકતો ન હો, ન ગુણેસિ-પ્રથમ જણેલા
સૂત્ર અથવા પ્રકરણાદિકનું મનન અથવા વિચાર કરી શકતો ન હો, અને
દાણ- સુપાત્રાદિકને કાઈ પણ દાન દેવુ તે નઢેસિ-તુ ઢર્ફ શકતો ન હો તા-તો
પણ ઇત્તિય- આટલું ન સક્કિસિ- તુ કરી શકતો નથી? જ- જે, દેવો ઇક્ક
અરિહતો- ઢેવ તો એક અરિહતજ અમારે આરાધવા યોગ્ય ઢે, તેની સાથે
સુગુરુ તથા સુધર્મ પણ જડ્ લેવા એનો જાવ એ ઢે કં, વીજુ કાઈ પોતાથી વની
શકતુ ન હોય તોપણ અર્હેદેવ, ગુરુ, સુસાધુ તથા સુધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા રાખીને
તેમનેજ માનવુ તે સર્વોત્તમ ઢે ॥ ૨ ॥

અવતરણ - સસારના હુ લ્લનો નાગ કરનાર માત્ર એક વીતરાગનો ધર્મજ ઢે, વીજો
કોઈ નથી એમ કહેઢે મૂલ - રે જીવ જવ હુહાડ, ઇક્કં ચિય હરડ જિણમય ધમ્મ ॥
શ્ચરાણ પણમતો, સુહ કલ્પે મૂઢ મુસિઓસિ ॥ ૩ ॥ દોહા - જવ હુપ હરન જિતેંડ મત,
ધર્મ એક રે જીવ ॥ પરસુર નમતો તૂ મુમ્હો, સુન કારજમે ક્લીવ ॥ ૩ ॥ આલ્યા - રે જીવ-
હે જીવ ઇક્કચિય- એકજ જિણમય- જિનમત તે શ્રીવીતરાગ જાપિત ધમ્મ-ધર્મ, જવ
હુહાડ- સસારસવથી જન્મજરા મરણાદિક હુ લ્લોને હરડ- હરણ કરેઢે એટલે નાશ ક
રેઢે. એમજ સુદેવ અને સુગુરુ પણ જાણવા પણ શ્ચરાણ-ઇતર જે વીતરાગ દેવથ
કી અન્ય દેવ હરિ હર બ્રહ્માદિક ઢે તેઓને, સુહકલ્પે-પોતાને સુલ થવાને અર્થે,
પણમતો-પ્રણામ કરતા મૂઢ-હે મૂર્ખ, મુસિઓસિ-તુ મૂસાચો ઢે એટલે ડગાયો ઢે
એનો ખજિતાર્થ - સુદેવ સુગુરુ તથા સુધર્મને મૂકીને કુદેવ, કુગુરુ તથા કુધર્મને
જે સેવવુ તેથી કાઈ કલ્યાણ થતુ નથી ॥ ૩ ॥

અવતરણ - વલી પણ એજ જાવની પુટી કરેઢે - મૂલ - દેવેહિ દાણવેહિ
ય, સૂઢ મરણાઢ રક્કિઢ કોઈ ॥ દઢ કય જિણ સમત્તા, વહુ અધિ અજરામર

पत्ता ॥ ४ ॥ दोहाः-- सुण्यो न देव रु दानवे, मरणथि राख्यो कोय ॥ बहुत वि अजर अमर थया, निश्चल समकित जोय ॥ ४ ॥ व्याख्याः-- देवेहिं- सुरो ए, य- तेमज दाणवेहि- असुरोए मरणाओ- मरण थकी कोई- कोईने पण रक्किओ-रहण कयुं ठे एवं सुओ-सांनय्यामां अथवा दीतामां आव्युं नथी. अने दठकयजिएसम्मत्ता-जेणे निश्चय करी एकजजिन देव सत्य मान्यो ठे, अथवा मिथ्यात्वमोह उठेदकरूप जे जिनप्ररूपित धर्म तेना तत्त्वार्थ श्रद्धानरूप सम्यक् दर्शन जेणे निश्चय कस्यो ठे, एवा बहुअवि-वणा प्राणीओ अजरामर-मोहस्थानने पत्ता-पाम्या, पामेठे अने पामशे. एनो जावार्थः- एवं क्यांय सांनय्यामां अथवा दीतामां आवतुं नथी के कोईने देवे अथवा दानवे मरणथी वच्युं ठे, परंतु जेणे श्रीजिननो चापेलो धर्म पाली सम्यक्त्व पाम्यो ठे एवा वणा प्राणीओ मोहने पाम्या ठे; उपचारथी पामे ठे अने पामशे, ॥ ४ ॥

अवतरणः-- सम्यक्त्व सकल सुखनुं कारण ठे, अने मिथ्यात्व सकल दुःख अथवा अनर्थोनुं कारण ठे; तोपण बधा सम्यक्त्वने अंगीकार करीने मिथ्यात्वने केम सूकी देता नथी? ते दृष्टांते करी कहेठेः- मूलः-- जह कुवि वेसा रत्तो, मुसिङ्गमाणोवि मन्नए हरिसं ॥ तह मिठ वेस मुसिआ, गयंपि न मुणंति धम्मनिहि ॥ ५ ॥ दोहाः--जिम वेस्या रत कोइ नर, मने उगातो सर्म ॥ तिम मिथ्या वेस्या उग्यो, लखे न गत निधि धर्म ॥ ५ ॥ व्याख्याः--जह-जेम कुवि-कोईक माणस वेसारत्तो-वेस्यानेविषे रक्त एटले आसक्त थयो थको मुसिङ्गमाणो-खराव थवा मांमयो होय एटले वेस्याए तेनुं धन वगेरे स्त्रीना संगथी जेटली हाणी थायठे ते बंधुं करवा मांडयुं होय तोपण ते हरिसं-हर्षने मन्नए-मानी लियेठे; तह-तेम मिठ वेस मुसिआ-मिथ्यात्वरूपिणी वेस्याएकरी उगायला लोकनुं सर्वस्व गयंपि-गयुं ठतां पण न मुणंति- जाणता नथी. एनो जावार्थ आ ठेः- जे मनुष्यो मिथ्यात्वमां मुंजाई रह्या ठे तेओ धम्मनिहिं-चारित्र धर्मनुं निधान जे सम्यक्त्व अथवा धर्मनिधि ते सम्यक्त्वरूप निधान तेनी हाणी थई ठतां पण जाणता नथी.

अवतरणः-- मिथ्यात्वी जीव धर्मरूप निधाननो नाश थएलो देखता नथी, एहुं पांचमी गाथमां सामान्यपणे कह्युं, तेज आ ठठी गाथामां कुलाचार आश्री विरोपपणे कहेठेः- मूलः--लोअ पवाहे सकुल, कमम्मि जइ होइ मूढ धम्ममुत्ति ॥ ता मिहाणवि धम्मो, यक्काय अहम्म परिवाडी ॥ ६ ॥ दोहाः-- लोक प्रवाह स्वकुल क्रमे, धर्म होय जो बाल ॥ तो धर्मी मिथ्यात्व कुल, थकि अधर्मकी चाल ॥ ६ ॥ व्या

ख्या - लोअ पवाहे-अजाण लोकोनी विचार रहित जे प्रवृत्ति ते लोकप्रवाह क
हियें, ते रूप सकुल क्रमस्मि- स्वकुलक्रम एटले पोताना वश परपरानो आचार
पाव्याथी मूढ--हे मूर्ख एटले विवेक विकल, जइ-जो धम्मूति होइ-धर्म यतो हो
य ता-तो मिह्णवि-चडाल, माठीगर, जिह्ण तथा स्लेढादिक अनार्यने पण धम्मे-
धर्म थाय, तथा अहम्म परिवाडी-अधर्मनी परिपाटी एटले पापपदति अथवा श्रे
णी थक्काय--याकी एटले एक ठेकाणे रहीने पुन्यपणाने पामी एवु यशो एनो जावा
र्थ आ ठे -हे मूर्ख, जो लोअप्रवाहरूप पोतानो कुजाचार पालवाथी धर्म यतो
होय, तो स्लेढ लोकोने पण धर्म थवो जोये तथा अधर्मनी परिपाटी याकी ए
टले लोअमाथी अधर्मनो अनावज थई जवो जोये माटे जेथो लोकप्रवाहरूप
स्वकुलाचारनेविपे धर्मने मानेठे, तेथोए स्लेढादिक अनार्यनेविपे पण धर्मनुस्था
पन कथु एम यशो, अने धर्म तथा पाप ए वे पदार्थ जुदा ठरशे नही ॥ ६ ॥

अवतरण - एनीज लोक अने लोकोत्तरनेविपे विशेषता बतावे ठे - मूल
लोयस्मि राय नीई, नाय न कुलक्रमस्मि कइयाचि ॥ कि पुण तिलोय पट्टणो, जि
णिद धम्माहि गारस्मि ॥ ७ ॥ दोहा - कुजाचार करि जो नही, राजनीतिमें न्याय ॥
जैनराजमे तो किंजु, कुजाचार करि नाय ॥ ८ ॥ व्याख्या - लोयस्मि-लोकेने
विपे एवो नाय-न्याय ठे के, कुलक्रमस्मि-कुलक्रम एटले कुजाचारनी अपेक्षाए क
री कइयाचि- कदापि रायनीई-राजनीति न-नथी प्रवर्तती, त्यारे पुण-बली
कुजाचारे करी तिलोय पट्टणो-त्रिलोक प्रभु एहवा जे जिणिद-जिनेंइ तेना ध
म्माहि गारस्मि- धर्मरूप अधिकारनेविपे प्रवृत्ति कि- केम थाय? अपितु
नज थाय अहीं अर्थनी योजना आवी रीते करवी - कुजनो आचार अवश्य
पालवो, पठी ते सारो होय के नरशो होय तोपण तेनो तिरस्कार करवो नही, एवी
काई राजनीति पण होती नथी, केमके जो एहेवी राजनीति होय तो धर्म अने अ
धर्मनी व्यवस्था निन्नपणे थाय नही माटे राजनीतिनो संबंध कुजाचारनी साथे
होतोज नथी एथो कुजाचार पालवो एहेवो नियम नथी, एटले कुजाचार धर्म
थो विरुद्ध होय तो तेनो त्याग करवामा काई अटक नथी एवु लोकमा पण सिद्ध या
यत्रे, त्यारे त्रिलोकपति जे जिनेंइ तेना धर्मरूप अधिराजना अधिकारनेविपे कुजाचा
रना अपेक्षा केम होय! एटले कुजाचारना आग्रहनेविपे धर्म होतो नथी. एनो जावा
र्थ - जेम राजानी आझाएकरी राजनीति होयठे, तेम जिनेंइ देवनी आझाए शुद्ध ध
र्मरूप अधिराज अथवा अधिकार होयठे, अन्यथा न होय ॥ ७ ॥

અવતરણ-એવી રીતે લોકપ્રવાહરૂપ કુલાચાર સેવ્યાથી જિનધર્મની પણ સિદ્ધતા થતી નથી, ત્યારે તેથી સંસારની નિવૃત્તિનો સંજવ તે શીરીતે થાય ! તે દેખાડેઃ-
 મૂલ:- જિણ વચણ વિચ્છૂણવિ, જીવાણં જં ન હોઈ જવ વિરઈ ॥ તાકહ અવિચ્છ
 ન્નૂણં, મિહ્નત્ત હયાણ પાસમ્મિ ॥ ૬ ॥ દોહા ॥ કર્મે જિન મત નિપુનકે, જો જવ
 વિરતિ ન હોય ॥ તૌ મિથ્યાત્વ હત મૂઢકે, પાસ વિરતિ કિમ જોય ॥ ૬ ॥ વ્યા
 ર્થ્યા:- જિણ વચણ વિચ્છૂણવિ જીવાણં-જેથી જિન વચનોના જાણનારા છે, એવા
 કેટલાએક જીવોને પણ કુગુરુ તથા કુગ્રહનાયોગથી જં- જો જવવિરઈ-જવવિરતિ
 એટલે સંસારની નિવૃત્તિ ન હોઈ- નથી થતી તા-ત્યારે મિહ્નત્તહયાણ-મિથ્યાત્વેક
 રીતે હણાયલા એવા અવિચ્છૂણં-જિનાગમના અજાણ લોક છે તેને પાસમ્મિ-
 પાસે જવવિરતિ એટલે સંસારની નિવૃત્તિ કહ-કેમ થાય ! અપિતુ નજ થાય. એનો
 જાવાર્થ:- કેટલાએક જિનાગમના જાણનારા મનુષ્યોને પણ કુગુરુ તથા કુગ્રહજે
 ડુરાયહતેના પ્રસંગથી સંસારની નિવૃત્તિ થતી નથી, તો મિથ્યાત્વેકરી હણાયલા જે
 અજાણ લોક, તેને જવની નિવૃત્તિ ટુકડી તે કેમ હોય ! એટલે તે ચારિત્ર ધર્મ
 વ્યાંથી પામે કે જેથી કર્મબંધ ત્રૂટે ! અર્થાત્ ચારિત્ર ધર્મ નજ પામે. ॥ ૬ ॥

અવતરણ:- એવી રીતે વિરતિનું ડુર્જનપણું દેખાડ્યું ; હવે અવિરતિ જીવોને જો
 ઈને વિરતિ જીવોને શું થાય છે તે કહે છે:- મૂલ:-વિરયાણં અવિરણ, જીવે દહૂણ
 હોઈમણ તાવો ॥ હા હા કહ જવકૂવે, બુઢંતા પિહ્ન નચ્છંતિ ॥ ૭ ॥ દોહા:-દેવ અ
 વિરતી જીવકું, તાપ વિરતિ મન હોય ॥ હા હા કિમ જવ કૂપમેં, બૂડત નાચે જોય
 ॥ ૭ ॥ વ્યાચ્યા:- અવિરણ- અવિરતિ જે હિંસાદિ અડારે પાપના સેવવા વાલા, જી
 વે- જીવોને દહૂણ- દેહીને વિરયાણં- વિરતિવંત પુરુષોના મણતાવો-ચિત્તનેવિષે
 કરુણારૂપ તાપ હોઈ- થાય છે. તેનું સ્વરૂપ આયું છે:- હા હા- સ્વેદની વાત છે.
 કહ- કેમ જવકૂવે-સંસારરૂપ અંધકૂપનેવિષે બુઢંતા-બૂડતા તે અવિરતિ અપચ્છા
 સ્કાણી અનાણી પ્રાણી નચ્છંતિ- નાચે છે એટલે નૃત્ય કરે છે અથવા ખુશી થાય છે.
 હે આત્મીનૂ, પિહ્ન- દેવ, ડુર્ગતિનું કારણ જે પાપ, તે કરી કરીને બાપડા જીવો
 ખુશી થાય છે ; એનું કલ્યાણ તે અમે કેમ કરી શકીએ ! એવી રીતે અનેક પ્રકારે
 વિરતિવંત પુરુષોના મનનેવિષે તાપ અથવા સ્વેદ થાય છે ; પણ બીજા કોઈ પ્રકાર
 નો તાપ વિરતિવંત પુરુષોને થતો નથી. ॥ ૭ ॥

અવતરણ:- અવિરતિને જોઈને વિરતિના મનમાં દયાનાવ ઉત્પન્ન થાય છે, એમ
 કહ્યું ; હવે બીજા સર્વ પાપોનું ફલ કહ્યું છે, તેમાં પણ મિથ્યાત્વનું ફલ અતિ

હુટ ઠે તે દેશાડે ઠે - મૂલ - આરન જમ્મિ પાવે, જીવા પાવતિ તિસ્ક હુસ્કાફ ॥ જ પુ
 ણ મિહ્નત્ત લવ, તેણ ન લહતિ જિણ બોહિ ॥ ૧૦ ॥ દોહા - આરનજ પાપે કરી, જીવ
 મહા હુલ પાય ॥ વલ્લિ મિથ્યાત્વ લવે કરી, લહૈ ન સમક્કિત નાય ॥ ૧૦ ॥ વ્યાખ્યા -
 આરનજમ્મિ-જીવને ઉપડવ કરવો, તે આરન થકી ઉત્પન્ન થયા જે પાવે-પાપ,
 તે કહ્યાથી જીવા-જીવો તિસ્ક હુસ્કાફ-તીરુણ હુલોને પાવતિ-પામેઠે, એલે હ
 લવનેજ પામેઠે પણ તેથી સમ્યક્ત્વ ન પામે એમ નથી થતુ, કિન્તુ સમ્યક્ત્વ પામ
 વાનો તેડને સજવ હોયઠે, અને પ્રાપ્ત પણ થાય ઠે પુણ-પરતુ જ-- જો મિહ્નત્ત
 લવ- વિપરીત પ્રરૂપણાદિક મિથ્યાત્વનો લવમાત્ર પણ જો જીવને આવીને વલ્લો
 તો તેણ-તેના યોગથી જિણબોહિ-જિનબોધિ તે શ્રી જિનનાપિત સમ્યક્ દર્શન,
 તેને પર જવે ન લહતિ-પામતો નથી એનો નાવાર્ય - વીજા પાપો કહ્યા ઠતા પ
 ણ નવાતરનેવિપે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થવાનો સજવ ઠે, પરતુ મિથ્યાત્વના લવના સ
 યોગથી નવાતરમા સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થતી નથી માટે વીજા પાપો કરતા મિથ્યા
 ત્વ પાપતું વધારે હુષ્ટપણું દેશાડયું ઠે ॥ ૧૦ ॥

અવતરણ - જે વત્સૂત્ર તેજ મિથ્યાત્વ ઠે તે પ્રગટ કરી દેશાડે ઠે - મૂલ - જિણ
 વર આણા જગ, ઝમગ્ગ વત્સુત્ત લેસ દેસણડ ॥ આણા જગે પાવ, તા જિણમય
 હુકર ધમ્મ ॥ ૧૧ ॥ દોહા - દેશના ય વત્સૂત્રકી, હોય જિણાજ્ઞા જગ ॥ આજ્ઞા
 જગે પાપ તદ, હુ કર જિણ ધરમગ ॥ ૧૧ ॥ વ્યાખ્યા - ઝમગ્ગ વત્સુત્ત લેસ ઠે
 સણડ-ઝન્માર્ગ વત્સુત્રનોલેશ દેશાડવાથી ઉત્પન્ન થયો જે જિણવર આણાજગ-
 જિનવરની આજ્ઞાનો જગ (જગ કહ્યાથી અત્યંતાજાવ નહી પણ જગની પઠે અ
 થવા સ્વપ્નની પઠે થાયઠે તે હુલનો હેતુ હોવાથી તેજ અહીં જિનાજ્ઞાનો જગ
 જાણવો) આણાજગે-જિન આજ્ઞાનો જગ થયાથી પાવ-પાપ થાયઠે, તા-તેય
 કી જિણમય-જિનમત તે શ્રી જિનેશ્વરનો નાપેલો ધમ્મ-સમ્યક્ત્વાદિક ધર્મ તે
 હુકર-હુકર ઠે, એલે કરવો ધણો કવણ ઠે માટે જેમ જિન આજ્ઞાનો જગ અ
 થવા સ્વપ્ન ન થાય તેમ જ્ય જીવોએ કરવું જોયે ॥ ૧૧ ॥

અવતરણ - આ-મર્યાદા કરી જ્ઞા- જણાય જીવાદિક પદાર્થો જેથી તેને આ
 જ્ઞા કહેઠે, એહવી શ્રીવીતરાગની વાણી ઠે દ્વાયોપશમિક નાવ તર્જીને વધિક નાવ
 નુ સેવન કરવું તે ઝન્માર્ગ, અને શ્રી વીતરાગના વચનોથી જે વલટું વોલવું તેને
 વત્સૂત્ર કહેઠે તો જિન આજ્ઞા રહિત જે ધર્મ તે પાપ ફલનો દેનાર ઠે, તે દેશા
 ઢેઠે મૂલ - જિણવર આણા રહિય, વધારતાવિકેવિ જિણ દબા ॥ વુહંતિ નવ સસુ

દે, મૂઠા મોહેણ અન્નાણી ॥ ૧૧ ॥ દોહા:— કેડ મૂઠ અન્યાય કરિ, આણ જંગ
જિમ થાય ॥ તિમ જિણ ડવ્ય વધારતાં, બુઢે જવોદધિમાંય. ॥ ૧૨ ॥ વ્યાખ્યા:—
કેવિ—કેટલાએક મોહેણ— મોહે કરીને અન્નાણી— અજ્ઞાની શુદ્ધજ્ઞાન વિકલ એહ
વા મૂઠ— મૂર્ખ તત્ત્વજ્ઞાનના અજાણ જિણવરઆણારહિયં— જિનવરની આજ્ઞાથી
રહિત થયા થકા જિણદત્ત જિનડવ્યને— વધારંતાવિ વધારતા ઠતાં પણ જવ સમુદે—
સંસાર સમુદનેવિપે બુઢંતિ— બુઢે ઠે જમેઠે. ॥ ૧૨ ॥

અવતરણ:—અંગારકર્માદિક કર્મરૂપ કુબ્યાપાર પોતે કસ્યાથી અથવા કોઈના હા
થે કરાવ્યાથી; અથવા દેવડવ્યેકરી ગૃહાદિક સ્થાવર મિલકત સ્વરીદ કરી અથ
વા કરાવીને જાડે આપવી તથા નીચ લોકોને જિનડવ્ય વ્યાજની આજ્ઞાએ ધીરવા
થી; તથા પોતે બલવાન ઠતાં જોર દેપાડીને જવરજસ્તીથી કોઈની પાસેથી કોઈ
ડવ્ય જઈ લેવું તથા માલી, સુતાર, શિલ્પી (કડિયા) ઇત્યાદિકની પાસેથી વંચનાકરી એ
ટલે ઠગીને જે દેવ ડવ્યની વૃદ્ધિ કરવી તે જિનઆજ્ઞાથી રહિત ઠે. એ વૃદ્ધિ જિન
આજ્ઞા પ્રમાણે કહેવાય નહીં પણ જિનઆજ્ઞાથી બાહેર કહેવાય. તથા કુકલા
એટલે નરજી કલાએ કરી દેવડવ્ય વધારવાનો શાસ્ત્રોનેવિપે નિપેધ કસ્યો ઠે. ઘણો
જાન થતો હોય તોપણ એ ડવ્ય કોઈને અંગ ઉધાર દેવાનો નિપેધ કસ્યો ઠે. સુવ
ર્ણ તથા રત્નાદિકનાં આનૂપણો રાપીને તેના વ્યાજથી દેવડવ્યની વૃદ્ધિકરવી કહી
ઠે. અને સુકલાએકરી તથા ન્યાયોપાર્જિત ધનના જાગે કરી દેવડવ્યની વૃદ્ધિ ક
રવી એમ શાસ્ત્રોમાં કહ્યુંઠે. માટેજ અયોગ્ય મનુષ્યને દેશના દેવી નહીં તે કહેઠે:—
મૂલ:— કુગ્ગહ ગહ ગહિયાણં, મુઢો જો દેડ ધમ્મ ઉવણસં ॥ સો ચમ્માસી કુક્કર,
વયણમ્મિ સિવેડ કપ્પૂરં ॥ ૧૩ ॥ દોહા:— કુગ્ગહ ગ્રહ ગ્રહિ જીવકું, જો રુઝુ ધ
ર્મ સુણાય ॥ ચર્મજરવી કૂકરમુઢે, સો કર્પૂર ચવાય ॥ ૧૩ ॥ વ્યાખ્યા:— કુગ્ગહ
અગ્નિનિવેશ મિથ્યાત્વરૂપ જે કુગ્ગહ તદ્રૂપ ગહ—ગ્રહ જે જૂતાદિક તેણેકરી ગહિયા
ણં—ગ્રહણ થયેલા જે લોકો તેજાને મુઢો—મુઢ જો—જે ધમ્મઉવણસં—ધર્મના ઉ
પદેશને દેડ—દિયે ઠે; સો— તે ચમ્માસીકુક્કરવયણમ્મિ—ચર્માદિકને જઠ્ઠણ કરનાર
કૂતરાના મહોમાં જાણે કપ્પૂરં—કર્પૂર નોજન સિવેડ—ક્ષિપતિ એટલે નાચેઠે. એનો
જાવાર્થ:— જે મનુષ્યો ડરાગ્રહરૂપ જૂતેકરી ગ્રસાયલા ઠે. તેડને શુદ્ધ ધર્મની દેશ
ના દેવી તે કૂતરાના મહોડામાં ઉત્તમ નોજન આપવાની પઠેઠે; અર્થાત્ યોગ્ય
અધિકારી જોઈને ધર્મોપદેશ કરવો એ તાત્પર્ય ઠે. ॥ ૧૩ ॥

સિદ્ધાંતથી બાહેર પોતાની મતિએ કરી કલ્પેલો પોતે અંગીકાર કરેલો જે અસ

त्य पदार्थ, तेने जूतो उपदेश देईने पुष्ट करवो ते अजिनिवेश मिथ्यात्व कहेवाय ते अने जे हेय उपादेयना ज्ञानेकरी रहित होय तेने सुग्ध कहेवे

अवतरण -अयोग्य पुरुषने उपदेश देवामा रोपनो सजव ठे ते कहेवे -मूल - रोसो विखमा कोसो, सुत्तं जासंतयस्स धन्नस्स ॥ उस्सुत्तेण खमाविय, दोस महा मोह आवासो ॥ १४ ॥ दोहा - सूत्र नापि नर धन्य तस, रोपवि उपशम कोश उत्सूत्रीकी पिण कूमा, महा मोह घर दोष ॥ १४ ॥ व्याख्या -सुत्त जासंतयस्स धन्नस्स-सूत्रनुं जापण कर्ता जे धन्य पुरुष ठे, तेनो रोसोवि-रोप एटले क्रोध ठे ते पण खमाकोसो-कूमानो कोश एटले जडार ठे, अने उस्सुत्तेण-उत्सूत्रेकरी खमाविय-कूमा पण दोस-दोष अथवा दोषरूप ठे, महामोह आवासो-ते महामोह एटले अज्ञाननो आवास एटले महेल ठे एनो नावार्थ -सूत्र नापी शुद्ध प्ररूप क गीतार्थ पुरुषनो क्रोध पण कूमानो जडार ठे, केमके, ते शिष्यादिकने शुन साधननो हेतु ठे, अने उत्सूत्र नापी अगीतार्थ पुरुषनी कूमा पण क्रोधनो जडार ठे, केमके, ते शिष्यादिकने अशुन साधननो हेतु ठे ॥ १४ ॥

अवतरण -कोईक ठेकाणे क्रोध शुननो हेतु थायवे अने कूमा अशुननो हेतु थायवे माटे जिनधर्मनु सम्यक् जाणपण घणुं कवण ठे ते कहेवे मूल -इक्कोवि न सवेहो, ज जिण धम्मेण अडि सुक्क सुह ॥ त पुण डुव्विन्नेय, अइउक्कड पुन्न रहियाण ॥ १५ ॥ दोहा - जो शिवसुख जिणधर्मथी, एकजि नहि सवेह ॥ पुण्य हीणके जाणवो, कवण मोह सुख तेह ॥ १५ ॥ व्याख्या - इक्कोवि-एक पण नसवेहो-सवेह नथी, ज-जो जिणधम्मेण-जिणधर्मनु आराधन कणु उता सुक्कसुह-मोहसुख अडि-ठे, एटले जिनधर्मना आराधनथी निश्चये करी मोह थायवे एमा एके सवेह नथी पुण-वली त-ते जिनधर्म डुव्विन्नेय-डु खेकरी जाणवा योग्य ठे, एटले जाणवाने अशक्य ठे ते कोणेजे अइउक्कड पुन्नरहियाण-अति उत्कट एटले अति प्रधान सम्यक्त्वरूप पुण्य यकी रहित प्राणी ठे तेने, अर्थात् अजिनिवेश मिथ्यात्वांने जिनधर्मनुं सम्यक् जाणपण थवु घणु कवण ठे ए जाव ठे ॥ १५ ॥

अवतरण -स्त्रीनी चोसर कला अने पुरुषनी बोतेर कला इत्यादि स्थूल पदार्थोथी जिनधर्मनु डुल्लेजपणु देखावे ठे - मूल - सव्वपि वियाणिक्कइ, लप्पइ तह चवरि माइ जणमजे ॥ इक्कपि नाय डुजह, जिण मय विदु रयण सुविआण ॥ १६ ॥ दोहा - चतुराई सबही कला, लहिये जगत सुजाण ॥ पिण डुल्लेज इक जैन मत विधी रत्न विज्ञान ॥ १६ ॥ व्याख्या - सव्वपि-सर्व पण वियाणिक्कइ-लोको

नेविपे जाण्यामां आवेढे, तह-तिम चउरिमाइ-चतुराईपणुं एटले उचित कार्यने विपे कुशलपणुं जणमझे-अविवेकी लोकोनेविपे पण लप्पइ दीगामां आवेढे; कांई डुर्जेन नथो, केमके संसारनी चतुराई जीवे अनंत वार पामेली ठे. परंतु नाथ-हे नाई, इकंपि-एकज डुजहं-डुर्जेन ठे एटले दुःखे करी पमाय एवुं ठे ते जिणमय विहि रयण सुविआणं-जिनमत संबंधी विधि रत्तनुं जलुं जाणपणुं तथा करवा पणुं तेज एक डुर्जेन ठे, केमके, विवेकी पुरुषने जिनशासन संबंधी विधिरत्तनुं सम्यक् जाणपणुं तथा करवापणुं संनवे पण बीजाने संनवे नहीं ए नाव ठे. ॥१६॥

अवतरणः--जिनमतविधिरत्तना सम्यक् जाणपणानुं डुर्जेनपणुं देखामयुं, ते जाण पणानेज सम्यक्त्व कहेढे, माटे हवे सम्यक्त्वनुं डुर्जेनपणुं देखेढेः-- मूलः-- मि ठत्त बहु लयाए, विसुइ सम्मत्त कहण जवि डुजहं ॥ जह वर नरवइ चरियं, पाव नरिंदस्स उदयम्मि ॥ १७ ॥ दोहाः-- बहुजताय मिथ्यात्वकी, डुज्जन सु समकित दयान ॥ जिम पापी नृपके उदै, वर नरनाथ कथान ॥ १८ ॥ व्याख्याः-- मिठत्त बहु लयाए-मिथ्यात्व तथा मिथ्यात्वीओना बहुज पणाने लीधे, एटले व र्तमान डुपम कालमां देदीप्यमान असंयतपूजा नामे दशमा अबेराना महिमाए करी इव्यलिंगी कुलिंगी तथा तेओना सेवको अग्निनिवेशादिक मिथ्यात्वीओ घणा ठे माटे विसुइसम्मत्तकहणमवि-अग्निनिवेश मिथ्यात्व मजरहित निर्मल सम्यक्त्व नुं कथन करवुं पण डुजहं-डुर्जेन ठे. अहीं दृष्टांत कहेढेः--जह-जेम पावनरिंद स्स उदयम्मि--पापी एटले अन्याई राजानो उदय ययो ठतां वरनरवइ चरियं--प्रधा न न्यायवंत नृपतिना चरित्रनुं वर्णन करवुं डुर्जेन ठे तेम ते पण जाणी लेवुं. ॥ १९ ॥

अवतरणः--विशुइ सम्यक्त्वनुं कथन करवुं पण डुर्जेन ठे, तथापि उत्सूत्र नापी इव्यलिंगीनो त्यागकरवो योग्य ठे ते कहेढेः-- मूलः-- बहु गुण विज्ञा निजओ, उसुत्त नासी तहा विमुत्तवो ॥ जह वर मणि जुत्तो विहु, विग्य करो विसहरो लोए ॥ १७ ॥ दोहाः-- बहु गुण विद्या गेहजो, तदपि उसूत्री हेय ॥ जिम वर मणिजुत्त विघ्न कर, विपथर लोक विपेय ॥ १८ ॥ व्याख्याः-- बहु गुण-जोप ए घणी आकरी क्रिया करवादिरूप घणा गुण विज्ञा-चौद श्रुतरूप विद्यानुं नि जओ-घर ठे, अथवा बहु गुणवाली विद्यानुं घर ठे, तहावि-तोपण उस्सुअजा सी-उत्सूत्र नापण करनारा इव्यलिंगीनो मुत्तवो--त्यागकरवो योग्य ठे. एविपे दृ ष्टांत कहेढेः--जह-जेम वरमणिजुत्तोवि-श्रेष्ठ मणि रत्नेकरी युक्त ठतां पण दु-निश्च य करी विग्य करो-विघ्नने करनारो एहेवो विसहरो-विपथर जे सर्प ते लोए-लोकने

વિપે અથવા લોકોએ ઠાઠવા યોગ્ય છે એનો જાવાર્થ.—જેમ સર્પ અમૂલ્ય મણિને ધારણ કરનારો ઠતા વિપમયી હોવાથી લ્યાગ કરવા યોગ્ય છે, તેમ કોઈ પુરુષ વહુ ગુણયુક્ત વિદ્યાવાન ઠતા વત્સૂત્રનાપી હોય તો અવશ્ય લ્યાગ કરવા યોગ્ય છે ॥ ૧૬ ॥

અવતરણ — અતિશય કરી જે મોહ તે વ્યામોહ કહેવાય છે તેમ વત્સૂત્રનાપી ઇવ્યલિંગી જે ગુરુ તે, કુજક્રમથી ચાલ્યા આવે છે, માટે તેને કેમ મૂકાય? જો હું લ્યાગ કરું તો સજ્જન લોકો મારો લ્યાગ કરે, અથવા વખાઈએ અંગીકાર કરેલો ચાલુ મુકી દેયે તો બાપ દાદાનું નામ જાય, ઇત્યાદિક જે વિચાર કરવો તે સ્વજન વ્યોમોહ કહેવાય છે, તેજ દર્શાવે છે — મૂલ — સયણાણ વામોહે, લોઝા ધિપ્પંતિ અથ્થ લોણ ॥ નો ધિપ્પંતિ સુયમ્મે, રમ્મેહા મોહ માહણ્ય ॥ ૧૭ ॥ દોહા — સ્વ જન નેહ ધન લોજન કરિ, સેવે લોક મિથ્યાત ॥ રમ્ય ધર્મમે નવિ રમૈ, હૈ અજ્ઞાન વતપાત ॥ ૧૮ ॥ વ્યાખ્યા — સયણાણવામોહે—સ્વજનના વ્યામોહેકરી, અથ્થલોહે—અર્થના લોજેકરી, એટલે મત્ર તત્રાદિકનું અર્થ જે પ્રયોજન અથવા અર્થ જે ધન તેના લોજેકરી, લોઝા—સામાન્ય લોક જે છે તે, ધિપ્પંતિ—ગ્રહણ કરે છે એટલે પો તાને વશ કરે છે, અને રમ્મે—રમણીય જિન જાપિત સુયમ્મે—જે તારો ધર્મ છે તે નોધિપ્પંતિ—ગ્રહણ કરતા નથી હા—મોટી સેદની વાત છે, જુવો મોહમાહણ્ય—મો હનુ કેટલું માહાત્મ્ય એટલે મહિમા છે એનો જાવાર્થ—સ્વજન અથવા ધનના લોજે કરીને લોકો મિથ્યાત્વનું સેવન કરે છે, અને રમ્ય જે જિન ધર્મ તેને મૂકી દિયે છે એ મોહનું મહાત્મ્ય છે ॥ ૧૯ ॥

આશકા — સર્વે લોક મોહને વશ થયા થકા મિથ્યાત્વની સેવના કરે છે એમ કહ્યાથી સર્વને અર્ધમનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થશે. એ શકાનું નિરાકરણ કરે છે — મૂલ — ગિહ્વાવાર પરિસ્તમ, સ્વિન્નાણ નરાણ વીતમણ વાણ ॥ એગણ હોડ રમણી, અ ત્રેસિ જિણિદ વર ધમ્મ ॥ ૨૦ ॥ દોહા — ગૃહ વ્યાપાર પરિશ્રમે, સ્વિન્ન થયા નર તાહિ ॥ ઇકનારી વિશ્રામ હે, અન્ય જિનાગમમાહિ ॥ ૨૦ ॥ વ્યાખ્યા — સ્ત્રી પુત્રાદિક કુટુંબ પરિવાર ગિહ્વ એટલે ઘરને અર્થે, વાવાર—દત્ત લાલચ રસાદિક અનેક વિધ વ્યાપાર કરતા થયો જે પરિસ્તમ—પરિશ્રમ એટલે સેવ તેણે કરી સ્વિન્નાણ—સ્વિન્ન એટલે થાક લાગ્યાથી આકુલ થયેલા એવા એગણ—એકેક નરાણ—મનુષ્યને વીતમણવાણ—વિશ્રામનું સ્થાન તે રમણી—સ્ત્રી હોડ—છે કેમકે, તેડ જારી કર્મીજીગો છે માટે, અને અત્રેસિ—વીજાને એટલે સુદૃષ્ટિવત જીવોને વિશ્રામનું સ્થાન જિણદવર ધમ્મ—જિનેડનો જાપેલો પ્રધાન ધર્મ છે. અર્થાત્ત જે જારી કર્મી માણ

સો ઠે તેંઝને સ્ત્રીનો સંગ પ્રીય લાગેઠે, અને જે હલુકર્મી માણશો ઠે તેઓને
જિન ધર્મ કર્તવ્ય પ્રીય લાગેઠે ॥ ૧૦ ॥

અવતરણ:-મૂઢ તથા અમૂઢ પેટ નરવામાં સરસાં ઠે, પણ કર્મવિપાકેકરી સરસા
નથી તે કહેઠે. મૂલ:- તુલ્યેવિ ઉચ્ચર નરણે, મૂઢ અમૂઢાણ પિત્ત સુ વિવાગં ॥
એગાણ નરય હુસ્કં, અન્નેસિં સાસયં સુસ્કં ॥ ૧૧ ॥ ડોહા:- સમ પિણ ઉદર
નરે જુઓ મૂઢ અમૂઢ વિપાક ॥ મૂઢ લદે નરકાદિ હુસ્ક, નિપુણ લદે શિવ નાક
॥ ૧૧ ॥ વ્યાખ્યા:- જેના અરસ પરસ ઉચર નરણે-ઉદરનું નરવું એટલે પેટ
નરવું અથવા ઘરના વ્યાપાર કાર્યનું કરવું તે તુલ્યેવિ-તુલ્ય એટલે સરસા ઠે તોપ
ણ મૂઢ અમૂઢાણ-મૂઢતે અવિવેકી અજાણલોક અને અમૂઢ તે વિવેકી ધર્મના જાણ
લોક ઠે, તેઓના વિવાગં-વિપાક એટલે કર્મનો જુનાજુન રસ ને પિત્તસુ-દે નાઈ
તું દેશ; એગાણ-એક એક કેટલાએક નિર્વિવેકી મહારંજી મહાપરિગ્રહી. તથા મિ
થ્યાદૃષ્ટિ જીવો ઠે તેઓને નરયહુસ્કં-નરકનું હુસ્ક ઠે. ઉપલક્ષણથી તિર્થંચ તથા
નિગોદનું હુસ્ક પણ જાણવું. અન્નેસિં-ઝીજા જે સમ્યક્દૃષ્ટિ દેશવિરતિ ધર્મજી વિવે
કી જીવો ઠે તેઓને સાસયંસુસ્કં મોટી સ્થિતિ આશ્રી દેવલોકસંબંધી શાશ્વત સુસ્ક
ઠે. ઉપલક્ષણથી પરંપરાએકરી મોક્ષના સુસ્કનો પણ સંનવ ઠે મૂઢ તથા અમૂઢ
ના વિપાકમાં એટલું ફરક ઠે માટે મૂઢપણનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય ઠે ॥ ૧૧ ॥

અવતરણ:-હવે બે ગાથાએ કરી અમૂઢપણની પ્રાપ્તિનો ઉપાય પ્રગટ કરીને કહે
ઠે:- જિણ મય કહા પબંધો, સંવેગ કરો જિયાણ સઘોવિ ॥ સંવેગો સમ્મત્તે, સ
મ્મત્તં સુઠ્ઠ દેસણયા ॥ ૧૨ ॥ તા જિન આણ પરેણં, ધમ્મોસો અવ સુગુરુ પાસમ્મિ ॥
અહ ઉચિયં સઘાઓ, તસ્સુવેસસ્સ કહગાઓ ॥ ૧૩ ॥ ડોહા:- જિનમત કથા
પ્રબંધ સબ, જણ સંવેગ ઉપાય ॥ સંવેગ તુ સમકિત ઠતે સમકિત સુઠ્ઠ ગિરાય ॥ ૧૨ ॥
તો જિન આણ પરે ધરમ, સુણવો સુગુરુ સકાશ ॥ અથવા તત ઉપદેશકો, કથ
ક સુ શ્રાવક પાસ ॥ ૧૩ ॥ વ્યાખ્યા:- સઘોવિ- સર્વ જિણમય કહા પબંધો-
જિન મતની કથાનો પ્રબંધ અથવા નિબંધ તે જિયાણ-હલુકર્મી નવ્ય જીવોને
સંવેગ કરો-સંવેગ તે મોક્ષાનિલાષ, તેનો કરનાર ઠે. અને સંવેગો સમ્મ
ત્તે-સંવેગ તે સમ્યક્ત્વ ઠતાં ઠે એટલે સમ્યક્ત્વ ઠતાં સંવેગ હોય ઠે. સુઠ્ઠ દેસ
ણયા-ઉત્સૂત્ર મલ કલંક રહિત સુઠ્ઠ દેશનાએ કરી સમ્મત્ત-સમ્યક્ત્વ હોયઠે. એ
નો જાવાર્થ:- હલુ કર્મી જીવોને જિન મતની કથાના સર્વ પ્રબંધો અથવા સ
ર્વ નિબંધો સંવેગના જનક ઠે. ॥ ૧૨ ॥ તા-તે કારણ માટે જિનઆણપરેણં-

જિનરાજની આજ્ઞાનેવિપે જે તત્પર પ્રધાન છે તે મનુષ્યે, સુગુરુ પાસમ્મિ-સારા ગુરુની પાસે એટલે સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન તથા ચારિત્રવાન ગુરુની પાઝે ધમ્મો-ધર્મ સોશ્રવ-સાનજલુ યોગ્ય છે અહ-અથ એટલે જો તેવા મુનિ મહારાજનો યોગ ન થાય તો ઝચિય-ઝચિત પ્રમાણે તસ્સુવણસસ્સ- તે સુગુરુ નાપિત ધર્મ ઝ પદેશનો કહ્યાઓ-વંક્તા પંણ પોતાની મતિથી કહેનાર નહીં એદેવો સદ્ધાઓ-શ્રાવક જે ધારણાદિક ગુણેસહિત હોય તેને સમીપે ધર્મ સાનજલવો પંણ લીજાની પાઝે થી સાનજલુ નહીં એનો નાવાયે -- જિનાજ્ઞા પાલનાર પ્રાણીએ સુગુરુની પાઝેથી ધર્મ નુ શ્રવણ કરવું, તેનો યોગ ન થાય તો કોઈ ધારણાદિ ગુણે સહિત શ્રાવકની પાસેથી સાનજલુ પંણ અંનેરા પાસેથી કઢી પંણ સાનજલુ નહીં ॥ ૧૩ ॥

અવતરણ - ધર્મોપદેશ સાનજલ્યાથી સમ્યક્ત્વાદિકનુ જાણપણુ થાયછે તે શ્રેષ્ઠ છે તે કહેછે - મૂલ - સ કહાસો ઝવણ્ણો, તન્નાણ જેણ જાણઈ જીવો ॥ સમ્મત્ત મિહ્વ નાવ, ગુરુ અગુરુ ધમ્મ લોચ્છ ટિઈ ॥ ૧૪ ॥ દોહા - કથા જ્ઞાન ઉપદેશતે જાણે જાતે જીવ ॥ સમકિત અરુ મિથ્યાત્વનો, નાવ ત્રિલોક ધિતીવ ॥ ૧૪ ॥ વ્યાખ્યા - સકહા- તે કથા સો ઝવણ્ણો-તે ઉપદેશ તન્નાણ- તે જ્ઞાન જેણ-જેણે કરી જીવો- જીવ સમ્મત્તમિહ્વનાવ-સમ્યક્ત્વ તથા મિથ્યાત્વના નાવ અથવા સ્વરૂપને ગુરુઅગુરુ-સુગુરુ અને અગુરુ એટલે કુગુરુના નાવને તથા ધમ્મ-જિન ધર્મની સ્થિતિના નાવને અને લોચ્છટિઈ લોકની સ્થિતિના સ્વરૂપને જાણડ-ઉપાદેય તથા હેયપણે જાણે એનો નાવાયે -- જેણેકરી જીવ સમ્યક્ત્વાદિકના સ્વરૂપને જાણી શકે નહીં તે કથા પંણ નહીં તે ઉપદેશ પંણ નહીં અને તે જ્ઞાનપંણ કહેવાય નહીં જ્ઞાનાદિ રત્નત્રય સયુક્ત તે સુગુરુ કહેવાય છે, તેથી વિપરીત તે કુગુરુ કહેવાયછે રાત્રિ નોજનની વિરતિ પ્રમુખ તે ધર્મસ્થિતિ કહેવાયછે, અને ય ન ધાન્યાદિકે કરી પ્રાયે મહસ્થ શોનેછે, અથવા લોકવિરુદ્ધ ન કરવું તે જોકસ્થિતિ કહેવાયછે ॥ ૧૪ ॥

અવતરણ - જિન વચન સાનજ્યાથકી પંણ કેટલાએક નારી કર્મો જીવોનુ મિથ્યાત્વ જતુ નથી તે કહેછે મૂલ - જિણ ગુણ રચણ મહા નિહિ, લહૂણિ કિન જાડ મિહ્વત્ત ॥ અહ પત્તેતિ નિહાણે, ફિવણાણ પુણોવિ દારિદ્ધ ॥ ૧૫ ॥ દોહા - જિન ગુણ મણિ નિપિ પાય કર, કિમ ન થાય મિથ્યાત્ત ॥ નિપિ પાયે પિણ રૂપણકે, વજિ દરિદ્ધ રિહ્યાત્ત ॥ ૧૫ ॥ વ્યાખ્યા - જિણ ગુણ રચણ મહા નિહિ-જિનરાજના સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાદિક ગુણરૂપ રત્નના દાદશાગ સિ

કાંતરૂપ મહા નિધિને લઘૂણવિ-પામીને પણ એટલે સાંજલીને પણ અનિનિવેશ મિથ્યાત્વી જીવોનું મિથ્યત્ત્વ-મિથ્યાત્વ તે અતત્ત્વશ્રદ્ધાનરૂપ કિંનજાડ-કેમ જતું નથી. એવો શિષ્યે પ્રશ્ન કયો તેનો ગુરુ ઉત્તર આપેઃ- અહ-અથ નિહાણે પત્તે-રત્ન તથા સુવર્ણનું નિધાન પ્રાપ્ત થયું ઠતાં પણ કિવણાણ-રૂપણ પુરુષોનું પુણોવિ-તો પણ દારિદ્ર્ય-દારિદ્ર્ય કેમ જતું નથી, અર્થાત્ રૂપણ પુરુષને રત્ન અથવા સુવર્ણાદિ કરું નિધાન મળ્યું ઠતાં પણ તેનું દારિદ્ર્ય જતું નથી, તેમ જિન ગુણ રત્ન સિદ્ધાંત મહાનિધિપ્રતે કાને સાંજલીને પણ નારી કર્મી જીવોનું મિથ્યાત્વ જતું નથી॥૧૫॥

અવતરણ:- જેમ જિનાગમ સમ્યક્ત્વાદિક ધર્મનું કારણ છે, તેમજ જિનના ઉપ દેજોજા પર્યૂપણાદિક રૂઢા પર્વો પણ સમ્યક્ત્વાદિક ધર્મનું કારણ છે તે કહેઃ. મૂલ:- સો જયત્ત જેણ વિહિયા, સંવત્તર ચાઝમાસિય સુપદ્ધા ॥ નિદંધસાણ જા ચડ, જેસિ પનાવચ્છો ધમ્મમઈ ॥ ૧૬ દોહા:- ધર્મ પર્વ સંવત્સરી, ચતુર્માસિ આ દેય ॥ આપ્યા જેણે જયતુ તે, પાપી સુમતિ ધરેય ॥ ૧૬ ॥ વ્યાખ્યા:- સો-તે જિન જયત્ત-જયવંતા થાયો જેણ-જેણે સંવત્તર ચાઝમાસિય સુપદ્ધા-સાંવત્સરક પર્યૂ પણા પર્વ તથા ચતુર્માસિક ત્રણ (ઉપલઘૂણચી ચૌદસ પૂર્ણમાસિ અષ્ટમ્યાદિ ઠપવિ તથા કઢ્યાણિક તિથિ રૂઢા પર્વન) વિહિયા-ઉત્પન્ન કયા છે, જેસિ-જે પર્વોના પ નાવાઝ-પ્રનાવચ્છી નિદંધસાણ-નિદંધમ પ્રાણીયોની એટલે નિર્દય પ્રાણીયોની પણ ધમ્મમઈ-ધર્મ કરવાની મતિ તથા જિન ધર્મ પ્રશંસવાની મતિ એટલે વુદ્ધિ જાયડ-થાયઢે. એનો નાવાર્થ:- પર્યૂપણાદિક સુપર્વનેવિપે ચતુર્વિધ શ્રીસંય, વિશે પ પણે ચતુર્વિધ ધર્મનેવિપે ઉદ્યમ કરેઢે ; તેને જોઈ નિર્દય પ્રાણીઝની પણ જૈન ધર્મ અંગીકાર કરવાની અથવા પ્રશંસવાની મતિ થાયઢે, ત્યારે દયાવંત પ્રાણીયોની થાય તેમાં શું કહેવું ! માટે જેણે સુપર્વ આપ્યાઢે તે જિનરાજ જયવંતા થાઓ.॥૧૬॥

અવતરણ:- સુપર્વનેવિપે કહીને હવે કુપર્વનેવિપે કહેઢે:- મૂલ:- નામંપિ તસ્સ અસુહં, જેણ નિદિઠાડ મિથ પદ્ધાડ ॥ જેસિં અણુસંગાઝ, ધમ્મીણવિ હોડ પાવ મઈ ॥ ૧૭ ॥ દોહા:- પાપ પર્વ જેણે રચ્યા, અશુન નામ પણ તાસ ॥ ધર્મીને પણ જેહચી, પાપ મતીનો વાસ ॥ ૧૭ ॥ વ્યાખ્યા:- તસ્સ-તેનું નામંપિ-નામ પ ણ અસુહં-અશુન છે, એટલે પાપ છે. જેણ-જેણે મિથ પદ્ધાડ-મિથ્યાત્વના પર્વ નિદિઠાડ-ઉત્પન્ન કયા છે અથવા તેનો ઉપદેશ કયો છે. જેસિં-જે પર્વોના અ ણુસંગાઝ-અનુસંગ ચકી એટલે પ્રસંગ ચકી ધમ્મીણવિ-ધર્મી લોકોની પણ પાવ મઈ-પાપ મતિ એટલે પાપ કરવાની વુદ્ધિ હોડ-થાયઢે. એનો નાવાર્થ:-હોલી, ધુ

લેટી. વિજયાદશમી, ગણેશ ચોથ, નાગ પચમી, પાપ નવમી, વજ્ર વારસ, તથા
વન તેરસ इत्यादिक અનેક મિથ્યાત્વના પર્વોને દિવસે ઘણા પાપ, ડપડવ, હાસ્ય
કુતુહલ થાય છે, જેના પ્રસંગથી ધર્મી પુરુષોની પણ પાપ મતિ થાય છે ત્યારે અર્ધમી
લોકોની તે શી વાત કહેવી ! માટે જે પુરુષે મિથ્યાત્વ પર્વોની સ્થાપના કરી છે તે પુરુષ
નુ નામ પણ અશુભ જાણવું, એટલે તેનું નામ લીધાથી પણ પાપ લાગે છે ॥૨૭॥

અવતરણ--ઊપરની વે ગાથાના અનુસારે તો જ્યારે સુપર્વ આવે છે, ત્યારે સર્વને
ધર્મમતિ ડત્પન્ન હોવાથી વધા ધર્મી થવા જોયે, અને જ્યારે કુપર્વ આવે છે ત્યારે
ફરી તેઓનીજ પાપ બુદ્ધિ થઈ જવાને લીધે વધા પાપી થવા જોયે ત્યારે કોઈનો
સ્થાવીનાવ સિદ્ધ થયો નહીં એટલે સર્વે જન પાપી અને ધર્મી ઠરજો એ આશંકા
દૂર કરવાને ડત્તર કહે છે -- મૂલ --મજ્ઞઠિડ્ પુણ એસા, અણુસગેણ હવતિ ગુણ
ડોસા ॥ ડક્કિઠ પુણ પાવા, અણુસગેણ ન ધિણ્ણતિ ॥ ૨૮ ॥ ડોહા - હેવે સગે જે
હવો, તે નર મધ્યમ હોય ॥ અતિ ધર્મી અતિ પાતકી, તે તો ફિરે ન કોય ॥૨૮
વ્યાખ્યા -- પુણ તેમા મજ્ઞઠિડ્-મધ્યમ પુરુષની સ્થિતિ એટલે મર્યાદા એસા-એ
વે, અણુસગેણ-અનુસગે કરીને એટલે પરના પ્રસંગે કરીને ગુણડોસા- ગુણવાન
તથા ડોપવાન હવતિ-થાય છે, એટલે ગુણીના પ્રસંગથી ગુણી તથા નિર્ગુણીના પ્ર
સંગથી ગુણ રહિત થાય છે, એ મધ્યમ પુરુષની સ્થિતિ છે, પરતુ ડક્કિઠ પુણપાવા-
જે ડત્તરુટ પુણ્ણવત ધર્મી તથા જે ડત્તરુટ પાપી અધર્મી છે તે અણુસગેણ- પર પ્ર
સંગેકરી ન ધિણ્ણતિ-ગ્રહણ કર્યા જતા નથી એનો નાવાર્ય - ડત્તરુટ ધર્મીને
પાપીનો પ્રસંગ થાય તો પણ તેની પાપમતિ થતી નથી, અને ડત્તરુટ જે પાપી
હોય તેને ધર્મીનો પ્રસંગ થાય તોપણ તેને ધર્મ મતિ થતી નથી, અને જે મધ્યમ
પુરુષ હોય છે તેજજ ન્યૂનાધિકતાને પામે છે જે અતિ પાપી તેમજ અતિ પુન્યવાન
નહોય તે મધ્યમ પુરુષ કહેવાય છે ॥ ૨૮ ॥

અવતરણ --ચલી એનેજ ચલી દઢાવે છે --મૂલ --અડ્ડસય પાવિય પાવા, ધમ્મિઅ પ
વેસુ તોપિ પાવ રયા ॥ ન ચજ્જતિ સુદ્ધ ધમ્મા, યજ્ઞા કિવિપાવ પવેસુ ॥૨૯॥ ડોહા -અતિ
શય પાપી પાપરત, રહે સુપર્વ જેમ ॥ પાપ કુપર્વે ધર્મથી, યન્ય ચલે નહિ તેમ ॥૨૯॥
વ્યાખ્યા --જે માટે એમ છે તો--તેમાટે અડ્ડસય પાવિય પાવા-અતિશય એટલે ડત્તરુટ
પામ્યુ છે પાપ જેણે, એટલે જે ડત્તરુટ પાપી પુરુષ છે તે ધમ્મિઅપવેસુવિ-ધર્મી પુરુ
ષો મધ્યમી પર્યપણાદિક પર્વોનેવિષે પણ પાવરયા-પાપ રત હોય છે, એટલે પાપ ક
ર્મનેવિષે આત્મક રહે છે કિન્નિ- તેમજ કેટલાએક ધન્ન-અન્ય એટલે પુન્યવત પ્રાણી

૩ પાપપદ્ધેસુ--પાપ પર્વાનેવિપે પણ શુદ્ધ ધર્મમા--શુદ્ધ ધર્મથકી નચલંતિ--ચલાયમા ન થતા નથી. અને નવીન ધર્મો જીવોને સ્થિર રાખવાને અર્થે દર્શન ત્રણ પાસઝા દિકનો તથા અન્ય દર્શની કુલિંગીનો પ્રસંગ પણ કરતા નથી, યણો કહેવાથી શું

અવતરણ:-- જેમ સુપર્વ અને કુપર્વ એ બે પ્રકારના પર્વ કહ્યાઠે, તેમ સુલક્ષ્મી તથા કુલક્ષ્મી એ બે પ્રકારની લક્ષ્મી ઠે તે બતાવેઠે:-- મૂલ:-- લઢીવિ હવડ્ હવિ હા, એમ પુરિસાણ સ્વવડ્ ગુણ રિદિ ॥ એમય ઉદ્ધસંતી, અપુત્ર પુત્રાણુ નાવાઁ ॥ ૩૦ ॥ દોહા:-- લક્ષ્મી દોવિધ એક તો, નર ગુણ ધણ ક્યકાર ॥ એક દિપાર્વ પુરુપકું, પાપ પુન્ય અનુસાર ॥ ૩૦ ॥ વ્યાખ્યા:--લઢીવિ--લક્ષ્મી પણ હવિહા--બે પ્રકારે હવડ્-ઠે. તેમાં એમ--એક તો અજ્ઞાન કષ્ટાદિકે કરી પ્રાપ્ત થયેલી જે ઠે તે પુરિસાણ--પુરુષોની ગુણરિદ્ધિ--જ્ઞાનાદિક ગુણરૂપ રિદ્ધિને સ્વવડ્-ક્ય કરેઠે, એટલે નાશ કરેઠે. ય--વળી એમ--એક સુપાત્ર દાનાદિકેકરી પ્રાપ્ત થયેલી જે લક્ષ્મીઠે તે પુરુષોની જ્ઞાનાદિક ગુણરુદ્ધિને ઉદ્ધસંતી--ઉદ્ધાસને પમાડે ઠે એટલે વધારેઠે. અપુત્ર પુત્રાણુ નાવાઁ--પાપ ધર્મના અનુજાવ થકી એટલે પ્રજાવથકી તે લક્ષ્મી બે પ્રકારે હોયઠે. અપુત્ર--પાપ અજ્ઞાન કષ્ટાદિક, તેના પ્રજાવથી પ્રાપ્ત થયેલી જે લક્ષ્મી તે ગુણરુદ્ધિને નાશ કરેઠે; અને પુત્ર--પુન્ય ધર્મ સુપાત્ર દાનાદિક, તેના પ્રજાવથકી પ્રાપ્ત થયેલી જે લક્ષ્મી તે ગુણ રુદ્ધિની વૃદ્ધિ કરેઠે. ॥ ૩૦ ॥

અવતરણ:-- તે લક્ષ્મી હેવા દેવામાં જેમ દોષ યાયઠે તેમ કહેઠે:-- મૂલ:-- ગુરુણો નટ્ટા જાયા, સદ્ધે શુણિકુણ લિંતિ દાણાં ॥ હુન્નિવિ અમુણિય સારા, દૂ સમ સમયમ્મિ વુહંતિ ॥ ૩૧ ॥ દોહા:-- નાટ થયા ગુરુ શ્રાદ્ધને, સ્ત્રવી લેત દા નાદિ ॥ તત્ત્વ અજાણ હાં વુહે, હસસ્મ સમય પ્રાદિ ॥ ૩૧ ॥ વ્યાખ્યા:--ગુરુણો--નામમાત્ર ગુરુ કેવલ બાહ્ય લિંગ રજોહરણ મુખ વસ્ત્ર ધારીને આજીવિકાનો કર નાર, નટ્ટા જાયા--નાટ થયા એટલે નાટની પઠે કીર્તિ વંચનાના બોલનાર થયા સદ્ધે--નામમાત્ર શ્રાવકને શુણિકુણ--સ્ત્રવીને એટલે અહો મહાનાગ્ય, પુન્યવંત, અહો કલ્પવૃક્ષ, મનોવંચિત પૂરક, દેવગુરુ નક્તિકારક, જિન આજ્ઞા પ્રતિપાલક, શ્રાદ્ધવ્રત ધારક, હીન દીનોદ્ધારક, ધીર ગંજીર ઔદાર્યાદિ ગુણ ગણૈરલંકૃત ઇત્યાદિક સ્તવના કરીને દાણાં--અસનાદિ આહાર વસ્ત્ર પાત્ર કંબલ પાદ પુસણાદિક વસ્તુ લિંતિ--લિયેઠે. હુન્નિવિ--તે બન્ને એટલે સ્તવના સાંજલીને વસ્તુને દેવાવાલો ગ્રહસ્થ અને સ્તવના કરીને વસ્તુને હેવાવાલો કુગુરુ અમુણિયસારા--જેઝંઈ સિદ્ધાં

तनो सार एटले परमार्थे जाण्यो नथी, तेउ दूसमसमयम्मि-डुपम कालरूप समु
 ण्नेविपे बुद्धंति-बूमेठे, एटले नरक निगोदादिकनेविपे प्राये घणा कालसुधीनमेठे १

अवतरण - गत गाथामा परमार्थने न जाणनारा बूडेठे एम कहु, ते परमा
 र्थने न जाणनारा घणा ठे अने परमार्थने जाणनारा थोडा ठे ते कारण सहित
 कहेठे मूल - मिच्च पवाहे रत्तो, लोअो परमच्च जाणथो थोवो ॥ गुरुणो गारव
 रसिआ, सुद्ध धम्म निगूहति ॥ ३१ ॥ दोहा - मिच्च प्रवाहे रत घणा, लोक स्तो
 क सवुद्ध ॥ गारविरस जपट गुरु, गोपे धर्म विसुद्ध ॥ ३१ ॥ व्याख्या - मिच्चप
 वाहे-मिथ्या एटले विचार रहित ज्ञानेविपे रत्तो-रक्त एटले आसक्त एवा लोअो-
 जे लोक ठे, ते घणा ठे ते लोकोपकी तथा सम्यक्त्वना पडिवाइ थकी परमच्च
 जाणथो-परमार्थना जाण पुरुषो हमणा घणाजथोवो-थोडा ठे, कारण के ग
 रव रसिआ-इहि रस साता गौरवनेविपे रसिक एवा गुरुणो-नाम मात्र गुरुठे, ते
 सुद्ध धम्म-निर्मल जिन जापित तपस्यमरूप धर्ममार्गने निगूहति-गोपवेठे केम
 के, सुद्ध मार्गनी प्ररूपणा करीश तो मने कोण वादो! तथा पूजो! एवी स्था
 पना करीने सुद्ध मार्गने प्रकाश करता नथी, माटे परमार्थना जाण पुरुष थोडाठे ३१

अवतरण - वली बीजो हेतु बतावे ठे मूल - सबोवि अरिह देवो, सुगुरु गुरु
 जणऽ नाम मित्तेण ॥ तेसि सुख सुहय, पुन्न विदूणा न पावति ॥ ३२ ॥
 दोहा - अरिह देव सुगुरु गुरु, नाम मात्र सवि कहत् ॥ ताके सुनग सुरूपकं,
 पुन्यहीण नहि जहत् ॥ ३२ ॥ व्याख्या - परपरा गत जे आवक कुल, तेनेविपे
 उपजेला ते सबोवि-वधाउने पूठीये तो नाममित्तेण-नामात्रे करीने जणऽ-एम क
 हेठे के, अरिह देवो-अरिहत जे वीतराग ते देव, सुगुरुगुरु-सविज्ञ गीतार्थ ते
 गुरु, उपलक्षणथी श्रीवीतराग जापित श्रुत चारित्ररूप ते धर्म, एम नाममात्र
 थी कहेठे, केमके, तेसि-ते देव गुरु तथा धर्मनु सुहय-सुख दायक इटकारी एव
 जे सुख-स्वरूप, तेने पुन्नविदूणा-रूडा पुन्यथी रहित प्राणी न पावति-पामता न
 थी, माटे परमार्थना जाण वर्तमान काजनेविपे थोडा अथवा कोई विरला ठे ॥ ३२ ॥

अवतरण - सुद्ध मार्गना उपदेशक तो ठे तोपण हमणा परमार्थना जाण
 पुरुष थोडा केम कहोठो? एवो जिप्यनो सगय दूर करवा निमित्त गुरु कहेठे के
 अहो नइ, सानज - ॥ मूल - सुद्धा जिण आण रया, केसि पावाण हुंति सिर सज,
 जेसि ते सिरसूल केसि भूढाण ते गुरुणो ॥ ३४ ॥ दोहा - सुद्ध जिनाज्ञा रत दुवे, कै
 खलने गिर सज ॥ जेने ते शिरसज फुन, ते गुरु सव अनुकूज ॥ ३४ ॥ व्याख्या -

જિણ આણરયા— જિન રાજની આજ્ઞા પાલવાનેવિષે રક્ત ઇટલે સાવધાન હોવાને લીધે સુઘા— નિર્મલ ચિત્તવાલા એવા જે સંવિદ્ધ ગીતાર્થ શુદ્ધ માર્ગોપદેશક છે તે કેસિં પાવાણ—કેટલાએક પાપી શ્રમણોના સિરસૂલં—માથાનું સૂલ હુંતિ— યાયઠે; ઇટલે શુદ્ધ માર્ગની દેશના કોઈક પ્રકારે સાંજલીને ત્રાસને પામે છે. એવા જેસિં— જે પાપી શ્રમણ કેવલ વેશધારી હોય છે, તેડને તે શુદ્ધ માર્ગ ઉપદેશક પુરુષ સિરસૂલં—માથાના શૂલના જેવા લાગે છે. તે—તે પાપી શ્રમણ નિઃકેવલ વેશધારી કે સિંમૂઢાણ— કેટલા એક મૂઢ અજાણ લોકોના ગુરુણો—ગુરુ છે, ઇટલે પૂજ્ય છે. એનો જાવાર્થ:— જે પાપી શ્રમણ પાપંદી જૈનાજાસ નિઃકેવલ વેશધારી સંવિદ્ધ પદ્ધીના ગુણે કરીને પણ રહિત એવા તથા તેડના સમ્યક્ જ્ઞાન વિકલ એવાં જત્ત લોક તો ઘણા હોય છે, પણ સત્ય અસત્યના વિવેકી પરમાર્થ કુશલ કોઈ વિરલાજ હોય છે

અવતરણ:— અશુદ્ધ માર્ગ પ્રરૂપક કુગુરુને તથા તેના જત્ત લોકોને જોડેને ગ્રંથકાર સ્વેદ સહિત વચન કહે છે ॥ મૂલ:— હા હા ગુરુ અ અકજ્ઞં, સામી ન હુ અણ્ઠિ કસ્સ પુક્કરિમો ॥ કહ જિણ વચણ કહ સુગુરુ, સાવયા કહ સ્ય અકજ્ઞં ॥૩૫॥ દોહા:— ગુરુ અકાર્ય દાનહિ ઘણી, કરિયે કહા પુકાર ॥ સુગુરુ શ્રાદ્ધ જિ ન વચન કહ, કહા અકાર્ય અસાર ॥ ૩૫ ॥ વ્યાખ્યા:— હા હા—અતિ મોટો સ્વેદ થાય છે; ગુરુ અ અકજ્ઞં—કુગુરુને માનવું તથા પૂજવું શ્યાદિરૂપ વર્તમાન સમયનેવિષે મોટું અકાર્ય થાય છે, એવી રીતે દયાલુ સુગુરુનાં વચન સાંજલીને કોઈ એકં બોલ્યો કે ત્યારે પુકાર કરો; ઇટલે કોઈ સુધર્મી રાજા પ્રમુખની પાસે ફિરિયાદ કરો. ત્યારે ગુરુ કહેવા લાગ્યા કે હે જન્મ, સામી—સુરાજકુલોત્પન્ન લોકહિત કારક ડુર્નીતિ નિવારક કોઈ રાજા નઅઢી—નથી. તો હુ—નિશ્ચયે કસ્સ—કોની આગલ પુક્કરિમો—અમે પુકાર કરિયે! માટે ફિરિયાદ કરવી નિરર્થક છે; એવાં ગુરુનાં વચન સાંજલીને વલી તે બોલ્યો કે, ત્યારે પ્રથમ ‘હા હા ગુરુ અ અકજ્ઞં’ એ વાક્ય તમે કેમ બોલ્યા? ગુરુએ કહ્યું ઇટલા વાસ્તે કે, કહ—ક્યાંહાં જિણવચણ—સકલ નય સમૂહ, અખિલ દોષ રહિત, એવાં જિનવચન ઇટલે સર્વજ્ઞ જાણિત વચન, અને કહ—ક્યાંહાં સુગુરુ સાવયા— સુગુરુ તથા શ્રાવક અને કહ—ક્યાંહાં ગુરુ અ અકજ્ઞં—સમ્યક્ જ્ઞાન ક્રિયા થકી ષષ્ઠ અવિધિ માર્ગના ઉપદેશક, એવા જે કુગુરુ, તેડની સેવનારૂપ મોટું અકાર્ય જે છે તે કેટલો અનર્થ કારી છે!! જિનરાજના નામાદિક જઈ, તથા અશુદ્ધ માર્ગની પ્રરૂપણા કરી કરીને તે

કુગુરુ પોતાને તથા પોતાના જન લોકોને હર્ગતિમાં નાચે છે, એવા કરુણા જાવ થી 'હા હા ગુરુ અથકક્ક' એ વાક્ય બોલવામાં આવ્યું છે ॥ ૩૫ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કુગુરુની સેવનારૂપ મોટું અકાર્ય કહ્યું તે યથાર્થ જાણીને કોઈક હલુકર્મી જ્યજીવ તે ગુરુનો ત્યાગ કરે તેને મૂઢ લોક હુટ કહેશે, તે દૃષ્ટાંતેકરિ કહેશે -મૂલ-સપ્તે દિષ્ટે નાસઈ, જોઈ ન હુ કિંપિ કોઈ અરકે ઈ ॥ જો ચચઈ ગુરુ સપ્ત, હા મૂઢા નણઈ તં હુઈ ॥ ૩૬ ॥ દોહા - સાપ ઢેચ નાસે કુઈ, લોક કહે કહુ નાહિ ॥ કુગુરુ સાપથી જે નસે, મૂઢ કહે સ્વજ તાહિ ॥ ૩૬ ॥ વ્યાખ્યા -જોઈ-લોક સપ્તે દિષ્ટે-સર્પનેદેશીને નાસઈ-નાશી જાય તેને કોઈ-કોઈ માણસ કિપિ-કોઈ અરકેઈ-કહેતા ન-નથી હુ-નિશ્ચયે, ઇટલે તેને કોઈ એમ કહેતો નથી કે તુ કાચર છે, બીકણ છે, અથવા નપુસક છે ઇત્યાદિક કોઈ નરહુ વચન કહેતા નથી, ઝલતું સારું કહેશે, કે તારુ મોટું જાગ્ય જે તુ સા પની પાસેથી નાશી ગયો અને જો-જે પુરુષ કુગુરુ સપ્ત-કગુરુરૂપ સર્પને ચચઈ-ત્યાગ કરેશે ઇટલે તેને મૂકી દિયેશે, હા-ઈતિશેદે મૂઢા-મૂઢ અજ્ઞાની લોક તં-તે કુગુરુરૂપ સર્પને મૂકી દેનારને હુઈ-હુટ, જાગ્યહીણ, પોતાના વાપ વાદાદિ પૂર્વજોની કુલમર્યાદાનુ ઝલ્લવન કરનાર છે એમ નણઈ-કહેશે; પણ સારું કહેતા નથી, ઇટલે તુ કુગુરુરૂપ સર્પથી વચી ગયો એ ઘણું સારું થયું માટે તું મોટો જાગ્યવાન છે એમ કહેતા નથી, કેમકે સર્પ અને કુગુરુમા કેટલું અંતર છે તે તેજ જાણતા નથી ॥ ૩૬ ॥

અવતરણ - હવે સર્પ અને કુગુરુમા ધણો અંતરાય છે તે કહેશે - ॥ મૂલ - સપ્તો. ઈક્ક મરણ, કુગુરુ અણતાઈ દેઈ મરણાઈ ॥ તો વરિસપ્ત ગહિયું, મા કુગુરુ સેવણ જઈ ॥ ૩૭ ॥ દોહા - એક મરણકું સાપ દે, કુગુરુ મરણ અનત ॥ શ્રેષ્ઠ સા પ ગ્રહતુ તદા, કગુરુ સેવ નહિ સત ॥ ૩૭ ॥ વ્યાખ્યા -સપ્તો-સર્પ ઈક્કમરણ-એકજવાર મરણને દિયેશે, અને કુગુરુ-અગીતાર્થ તથા વિધિમાર્ગના અજાણ જે કુગુરુ તે અનતાઈ મરણાઈ દેઈ-અનતવાર મરણને દિયેશે, જ્યારે અગીતાર્થ કુગુરુની એવી કથા છે, ત્યારે જે સર્વ ગુણેકરી રહિત કુગુરુ હોય તેવું જ કહેવું ॥ તો-તે માટે નહ-દે જઈ, સપ્તગહિયુ-સર્પને મણિલેવાદિકને અર્થે જે ગ્રહણ કરવું તે વર-શ્રેષ્ઠ છે પણ કુગુરુસેવણ-કુગુરુની સેવા અથવા પૂજા મા-કરીશ મા અર્થ ત્ દે જઈ, રહે કુગુરુની સેવના તુ કરે કદાપિ કરવી નહી, તુ પોતાનું કલ્યાણ ઇ જનાર તથા સરજ સ્વજાવનો હોવાથી આ ઉત્તમ સીલામણ હુ તને આપું ॥ ૩૭ ॥

અવતરણ -એવી રીતે પૂર્વ ગાથામાં સર્પથી પળ કુગુરુને જૂનો કહ્યો તેમ

ઠતાં તેને લોકો ગુરુવુદિએ નેમેઢે તેનું કારણ શું? તે ઠલાયાને લીધે માનેઢે એમ
 દૃષ્ટાંત સહિત કહેઢે.:- જિણ આણા વિચયંતા, ગુરુણો નણિકણ જં ન મિગ્યંતિ॥
 તા કિં કીરડ લોઢ્યો, ઢલિઢ્યો ગઢુરિ પવાહેણં ॥ ૩૬ ॥ દોહા:- જિણ આઢ્ઢાથી
 રહિતને, ગુરુકહિ જો શિર નાય ॥ ગમર પ્રવાહે જણ ઢલ્યો, તો સું કરિયે નાય ॥
 ॥ ૩૬ ॥ વ્યાખ્યા:- જિણ આણા- સમિતિ ગુપ્તિ મહાવ્રતાદિ જિણ નાષિત ક્રિ
 યા અનુષ્ઠાનરૂપ જે જિનરાજની આઢ્ઢા, તેને વિચયંતા-વિશેષે કરી ત્યાગ કરનાર
 એવો જે કુગુરુ, તેને ગુરુણો- ગુરુ નણિકણ- કહીને એટલે જાણીને જં- જો
 નમિગ્યંતિ-લોક નમેઢે, તા-તો કિંકરડ-શું કરિયે! એનો કોઈ ઉપાય નથી. કેમ
 કે, ગઢુરિ પવાહેણં-ગાઢરીના પ્રવાહની પઢે વિચાર રહિત મૂર્ખ લોકોની જે ચાલ
 તેણે કરીને લોઢ્યો-લોકો ઢલિઢ્યો-ઢલાઈ ગયા ઢે. તે જાણે દિગ્મૂઢપણાને, અં
 ધપણાને, બધિરપણાને પામ્યા હોયની! એવા એ લોક થઈ ગયા ઢે. તથા તેઢ્યોને
 જાણે હુષ્ટગ્રહ તથા નૂત વલગ્યા હોયની! તથા તેઢ્યોની ડપર યોગ ચૂર્ણાદિક
 નાપીને જાણે કોઈયે વશ કરી લીધા હોયની! કેમકે સિદ્ધાંતથી વધું વિપરીત
 આચારે ચાલેઢે, તેમજ બીજાને પણ ચલાવેઢે. એવા કુગુરુને ગુરુ કરીને માનેઢે
 માટે એ લોક ગાઢરીયા પ્રવાહે કરી ઢલાયા ઢે, તેઢ્યોને હવે સુધારવાનો કાંઈ ઉ
 પાય વિચારમાં આવતો નથી. ॥ ૩૬ ॥

અવતરણ:-પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે લોકો ઢલાઈ ગયાઢે તે ડપર કોઈ એવી આશંકા
 કરેકે, લોકો ગુરુને દાક્ષિણતાને લીધે નમતા હશે! એટલે ચતુરાઈવાલા જાણીને નમ
 તા હશે! તેને હિતોપદેશક ગુરુ કહેઢે કે, નાઈ એ ઢેકાણે લોકો ચતુરાઈથી રહિતઢે, તે
 સાંનલ:-મૂલ:-નિદક્ષિણો લોઢ્યો, જડ કુવિ મગ્ગેડ રુઢિયા સ્વંમં॥કુગુરુણ સંગ ચયણે,
 દક્ષિણંદી મહામોહે॥૩૭॥ દોહા:-લોક અદાક્ષિણ કોડ જો, માગે રુઢિયા નાગા॥કુગુ
 રુ સંગત્યાગનવિષે, દાક્ષિણતા ધિગ રાગા॥૩૭॥ વ્યાખ્યા:-નિદક્ષિણો-દાક્ષિણથીરહિત
 લોઢ્ય-આ લોકો ઢે, કેમકે, જડ-જો કુવિ-કોઈ પણ નૂંચેકરી પીઢિત રાંક માણસ રુઢિ
 યાસ્વંમં-રોટીનો સ્વંમ એટલે રોટલીનો એક કકડો મગ્ગેડ-અન્નદાતા, સેવ સાહેબ ડ
 ત્યાદિક ચાટુક વચને કરી માગેઢે, તો પણ તેને તે આપતાં નથી, ડલટાં હુર્વેચ
 નો બોલીને કહાડી મૂકેઢે. અને કુગુરુણ સંગ ચયણે-કગુરુનો સંગ ત્યાગવાને
 વિષે દક્ષિણ-દાક્ષિણપણું કરેઢે. એટલે એમને મારા બાપ દાદાદિક માનતા આ
 વેલા ઢે, વલી મારા ગહ્વના કહેવાયઢે; માટે કેમ ઢોડાય! એમ લોક કુગુરુની
 દાક્ષિણતામાં પડ્યા ઢે; હા-મોટો સેવ ઢે, મહામોહો-એ મોટું અજ્ઞાન ઢે કે,

दीन दुःखीने एक रोटीनो ककडो आपता कण लागेठे, अने दुर्ग-दुर्गति प्रापक
जे कुगुरु, तेने अति सरस असन प्रधान वसन प्रमुखेकरी सन्मानेठे, माटे ए
मोटुं अज्ञान लोकोने विषे प्रवर्त्ते ठे ॥ ३९ ॥

अवतरण - पूर्व गायामां दृष्टीरागी लोकोनु, मूढपणु कहु, हवे तेओना नाम
मात्र गुरुनु मूढपणु कहेठे - मूल - कि नणिमो कि करिमो, ताण हयासाण
धिष्ठि दुष्ठाण ॥ जे दसिकण लिग, खिवति न रयम्मि मुद्द जण ॥ ४० ॥ दो
हा - नाखे नरके मुग्ध जन, देखाडी मुनि वेष ॥ ते हताश खल धीमने, कहिये
किमुं विशेष ॥ ४० ॥ व्याख्या - हयासाण-उत्तरोत्तर कट्याणरूप हणार्ई ठे
आशा जेनी एवा धिष्ठि दुष्ठाण-धीठ एटले अकार्य करवामा अति चतुर अने दुष्ट
एटले दोषवाला ताण- तेओने कि नणिमो- ह्यु कहेबु! अने कि करिमो- ह्यु
करबु? जो उपकार करिये तो परघातादि उपद्रव करवाने सावधान थाय, ते
आधला सिहना नेत्र उघाडवाना दृष्टांते जाणी जेबु, एटले कोई आधलो सिह
जोई तेनी ऊपर दया आणीने कोई पुरुष काई इजाज करीने तेने देखतो करे
तो तेनाज प्राण लिये तेम कुगुरुनी ऊपर उपकार कखो होय तो तेना बदलामा
अपकार शिवाय बीजो फायदो थवानो नथी त्यारे कोई कहेज्ञो के तेओनी ऊप
र अपकारज करवो तो ते पुण्यवानने अघटित ठे, माटे तेओने ह्यु कहेबु! अने
ह्यु करबु काई कहेबु! अथवा करबु उचितज नथी केमके, जे-जे लिग-रजोहरण
तथा मुख वस्त्रादिक साधुनो वेष तेने दसिकण-देखामीने मुद्दजण-मुग्ध जन ए
टले विवेक विकल लोक, तेओने नरयम्मि-नरकनेविषे खिवति-नाखेठे ॥ ४० ॥

अवतरण - पूर्व गायामां कुगुरुनु मूढपणु देखाड्यु, हवे तेउनी सुतिने मिपे
निदा करे ठे - ॥ मूल - कुगुरुवि ससिमोह, जेसि मोहाइ चनिमा दहुं ॥ सुगुरुण
उवरि नची, अइ निविमा होइ नवाण ॥ ४१ ॥ दोहा - ते प्रससिये कुगुरु पण, ज
सु मोहादिक देष ॥ सुगुरु परिजवी जीवके, याए जगति विशेष ॥ ४१ ॥
व्याख्या - कुगुरुवि- कुगुरुने पण ससिमोह-हु- प्रशस्तुं बु, केमके, जेसि-जेना
मोहाइ चनिमा-मोहादिके करी जे चमपणु अथवा, कूरपणु, तेने दहुं-देखीने न
वाण-मोहाजिलापी नव्य प्राणीयोने सुगुरुण उवरि-सुगुरुनी ऊपर अइनिविमा-
अतिदृढ नक्ति होइ-थाय ठे एटला वास्ते कुगुरुनी प्रशसा करिये ठेये, परबु तेना
गुणोनु वर्णन करी प्रशसा करता नथी. ॥ ४१ ॥

अवतरण - पूर्व गायामा जे नव्य जीव कह्या ते सम्यक् दृष्टि जाणवा तेउनु

સમ્યક્ત્વ ઇલાસને પામવાનું કારણ કહે છે:- મૂલ:- જહ જહ તુટ્ઠ ધમ્મો, જહ જહ હુઠાણ હોઈ અઈ ઉદડ ॥ સમદિષ્ઠિ જિયાણં ॥ તહ તહ ઇલ્લસઈ સમત્તં ॥ ૪૧ ॥ દોહા ॥ જિમ જિમ સ્વલનો અતિ ઉદે, જિમ જિમ તૂટે ધર્મે ॥ તિમ તિમ સમકિત જીવકો, ઇલ્લસૈ સમકિત સર્મે ॥ ૪૨ ॥ વ્યાખ્યા:- જહ જહ-જેમ જેમ ધમ્મો-જિન નાપિત ધર્મે તુટ્ઠ-તૂટેઘે એટલે હાણીને પામે છે, વલી જહ જહ-જેમ જેમ હુઠાણ-દર્શન ગ્રપ્ટ, નિન્હવ, પાસઙા, ઇસન્ના તથા કુસીજિયાદિક અ ને અન્ય દર્શની ત્રિદંતી, પરિવ્રાજક, તથા વિપ્રાદિક હુટ્ઠ લોકોનો અઈ ઉદડ-અ તિ ઉદય એટલે અતિશય જોર સત્કાર તથા પૂજાદિક હોઈ-થાય છે. તહ તહ-તેમ તેમ સમદિષ્ઠિ જિયાણં-સમ્યક્ દૃષ્ટિ જીવોનું સમ્મત્તં-સમ્યક્ત્વ ઇલ્લસઈ-ઇલાસને પામે છે, એટલે વિગ્રેષ દીપે છે એ મોટો આશ્ચર્ય છે. શિષ્યને ગુરુ કહે છે કે, કોઈ આશ્ચર્ય નથી, વસ્ત્ર, પાત્ર, વસતિ, આહાર તથા પોતપોતાના શ્રાવક ઇ ત્યાદિની ડપર લડી મરણે; અને સાધુ કહેવાણે. વલી કલહના કરનાર, મારકૂ ટના કરનાર ગુર્વાદિક મોટા સત્પુરુષને પણ અસમાધિ ઉત્પન્ન કરનારા થણે. હ પમ કાલમાં ઘણા અસંયતિ થયા થકા સંયતિ કહેવાણે; અને કોઈક વિરલા ધર્મીયો સુસાધુ થણે એવાં શ્રી મહાવીર સ્વામીનાં વચન સંજારી સંજારીને તથા તે પૂર્વોક્ત લોકોને જોઈ જોઈને શ્રી વીર વચનની આસ્થા તે સમ્યક્ત્વનું આસિદ્ધ્યતા નામે પાંચમું લક્ષણ દૃઢ થાય છે. ॥ ૪૨ ॥

અવતરણ:- પૂર્વોક્ત ગાથામાં જેમ હુટ્ઠ પાપી લોકોનો હમણા અતિ ઉદય ક હ્યો તેમ હમણા જિનમતનો અતિ ઉદય કેમ થતો નથી? તે પ્રશ્નોત્તરરૂપ ગાથા એકરી કહેઘે:- મૂલ:- જઅ જંતુ જણણિ તુલ્હે, અઈ ઉદયં જં ન જિણમએ હોઈ ॥ તં કિઠ કાલ સંનવ, જિયાણ અઈ પાવ માહણ્યં ॥ ૪૩ ॥ દોહા:- જગ જનની સમ જિનમતે, જો અતિ ઉદય ન હોય ॥ કલિ કાલજ જણનો અતિ, પાપ મ હાતમ સોય ॥ ૪૪ ॥ વ્યાખ્યા:- જઅજંતુજણણિતુલ્હે-જગતના જીવને માતાની તુલ્ય, જિણમએ-એવો જે જિનમત, તેનો અઈ ઉદય-અતિ ઉદય જં-જો ન-નથી હોઈ-થતો તં-તે કિઠકાલસંનવજિયાણ-ક્ષિપ્રકાલ એટલે કલિકાલમાં ઉત્પન્ન થએલા જે જીવ તેડના અઈપાવમાહણ્ય-ઉત્સૂત્ર દેશનાદિક દોષરૂપ અતિ પાપનું મહાત્મ્ય છે. એનો નાવાર્થ:- જિનમતનો ઉદય તો શ્રી હુણ્ણસહ અણગારસુધી વ ર્ણે; તોપણ જેવો તીર્થંકર મહારાજ ઠતાં જિનમતનો ઉદય હતો, તેવો જિન મતનો અતિ ઉદય નથી થતો તેનું કારણ દોષ હુટ્ઠ કલિષ્ટ પંચમ કાલનેવિપે ઇ

તપ્ત્ર થયા જે જીવ પાસંની લોક, તેના ઉત્સૂત્ર દેશનાદિ મહાદોષરૂપ અતિ પા
પનો પ્રતાપ છે માટે જૈન મતનો અતિ ઉદય કેવી રીતે થાય । ॥ ૪૩ ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામાં કહ્યું કે જિનમતનો અતિ ઉદય થતો નથી તે હ
૫ લોકોના અતિ પાપનું મહાત્મ્ય છે, તે હૃદ્ય લોકો પાપે કરીને પૂર્ણ હોય છે તે
કહે છે - મૂલ - ધમ્મમિ જસ્સ માયા, મિહ્ત્ત ગદ્દો ઇસુત્તિ નોસકા ॥ કુગુરુવિ
કરડ સુગુરુ, વિવસોવિ સ પાવ પુત્તન્તિ ॥ ૪૪ ॥ દોહા - જિસકે માયા ધર્મમે,
લાગો ગ્રહ મિથ્યાત ॥ સો ઉત્સૂત્રી નરમ નહ, કહૈ વલટિ સવિ વાત ॥ ૪૪ ॥
વ્યાખ્યા - જસ્સ-જેને ધમ્મમિ-જિન ધર્મનેવિપે માયા-કપટ વર્તે, એટલે પૂજા
ધનાદિક લાન યશ કીર્તિને અર્થે લોકની દૃષ્ટિ કરી જે ધર્મ કરવો તે વધી મા
યા જાણવી તે જેને છે, મિહ્ત્તગદ્દો-અતલ શ્રદ્ધાન મિથ્યાત્વનો ગ્રહ હવવા
દ વર્તે જેને વલી ઇસુત્તિ-ઉત્સૂત્ર નાપી છે, નોસકા-ઉત્સૂત્ર નાપવા
થકી નરક નિગોદનેવિપે અનત કાલસુધી નિવાસ થશે એવી જેને શંકા નથી,
વલી જે કુગુરુવિ-કુગુરુપ્રતે પણ સુગુરુ-સારો ગુરુ કરડ-કરે છે, એટલે આ વત્તમ
ગુરુ છે એમ માને છે, સ-તે વિવસોવિ-વિદ્વાન ઠતા પણ એટલે અવ્યયકી ઘણા
શાસ્ત્રો નણેલો ઠતા પણ પાવ પુત્તન્તિ-હિસાદિક અઢારે પાપેકરી પૂર્ણ જાણવો ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામાં કહ્યા પ્રમાણે જે પાપેકરી પૂર્ણ હોય તે કાંઈ પણ
ધર્મ કાર્ય કરી શકે નહીં, ધર્મ કાર્ય જિનાજ્ઞા પ્રમાણે કલાથી સુખદાયક થાય
છે, અન્યથા ન થાય તે કહે છે - મૂલ - કિઙ્ગપિ ધમ્મ કિઙ્ગ, પૂયા પમુહ જિણિ
દ આણા ॥ ચૂચ મણુગ્ગ હરિદ્ધ, આણા ખંગાવ હહદાય ॥ ૪૫ ॥ દોહા -
જિન પૂજાદિક કાર્ય પણ, સફલ જિનાજ્ઞા થાય ॥ આણા ખગરહિત દયા, કાર્ય
સર્વો હુલ્લદાય ॥ ૪૫ ॥ વ્યાખ્યા - પૂયા પમુહ-પૂજા પ્રમુખ એટલે જિન પૂજા,
સામાયક પ્રતિક્રમણ, શાસ્ત્રાન્યાસ, તથા જિનચુવન કરાવવા પ્રમુખ ધમ્મકિઙ્ગ
ધર્મરૂપ જે કિઙ્ગપિ-કરતુ તેપણ જિણિદ આણા-જિનેંડની આજ્ઞા કરી સુખદાઈ
પાય છે ચૂચમણુગ્ગહરિદ્ધ-જૂત અનુગ્રહ રહિત એટલે જીવ દયાઈ કરીને રહિત
જે જિન પૂજા તથા સામાયકાદિક ધર્મ કાર્ય કરતુ તે જિન આણાનો ખગ કલા
જેવું પાય છે માટે સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે કે, વીતરાગની આજ્ઞાનો ખગ કરવા થકી
પૂર્વોક્ત સર્વ ધર્મકાર્ય હુલ્લદાય-જન્મ મરણાદિક હુલ્લના દેનારા છે જિન રાજની
આજ્ઞાનું આરાધન કલાથીજ મોહ પાય છે અને જિનરાજની આજ્ઞા વિરાધવા
થકી નરકાદિક હુલ્લ પાય છે એ જિનાગમનું શુદ્ધ છે ॥ ૪૫ ॥

અવતરણ:-- જિનાઝાવિના કષ્ટાદિક જે કરવું તે સર્વ સંસારનો હેતુ થાય છે તે કહે છે:-- મૂલ:- કઠં કરંતિ અપ્પં, દમંતિ દવં ચયંતિ ધમ્મહી ॥ ૬૬ ॥ કંઠં ન ચયંતિ મિહત્ત વિસલ્લવં જેણ વુહંતિ ॥ ૪૬ ॥ દોહા:-- કષ્ટ કરે આપા દમે, ઇચ્છ ત જે પણ જોય ॥ તજે નહી મિથ્યાત્વ લવ, વુડે જેહથી લોય ॥ ૪૬ ॥ વ્યાખ્યા:-- કઠં કરંતિ- લોચ કરવો, ઝઘામે પગે ચાલવું, ધરતી ઝપર સૂવું. તથા અણસણાદિ અનેક પ્રકારનું બાહ્ય તપ, ઇત્યાદિક કષ્ટ જે છે તે મૂર્ખ કરે છે: અપ્પં-આત્માને, એટલે મનને તથા ઇંદ્રિયોને દમંતિ-મૂર્ખ દમે છે, વલી દવં-ધનાદિક ઇચ્છ તેને ધમ્મહિ-ધર્મના અર્થી શ્રદ્ધા જે મૂર્ખ ચયંતિ- ત્યાગે છે, પણ ૬૬ મિહત્તવિસલ્લવં-એક મિથ્યાત્વ ઉત્સૂત્રરૂપ વિપલવને ન ચયતિ- મૂંકી દેતા નથી. જેણ-જે મિથ્યાત્વ ઉત્સૂત્રરૂપ વિપલવે કરી મૂર્ખ અજ્ઞાની હઃસ્વ સમુદ્ધનેવિપે વુહંતિ-વૂંદે છે; એ મોટી રેવડની વાત છે. ॥ ૪૬ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વે ગાથામાં ઉત્સૂત્ર જાપીનું મૂઢપણું દેખામયું, હવે શુદ્ધ પુરુષનો સંગ કરવો અને અશુદ્ધ પુરુષનો સંગ ત્યાગવો તે કહે છે. ॥ મૂલ:- સુદ્ધ વિહિ ધમ્મ રાઝ, વઢઈ સુદ્ધાણ સંગમે સુઅણુ ॥ સાવિય અસુદ્ધ સંગે, નિઝણાણ વિગલ્લ અણુદિયહં ॥ ૪૭ ॥ દોહા:- વધે મીત સતસંગથી, વર વિધિ ધરમ સુરાગ ॥ ઘટે કુસંગે પ્રતિ દિવસ, વિહુનો પણ તે રાગ ॥ ૪૭ ॥ વ્યાખ્યા:-- સુઅણુ--હે સુજન, હે ધર્મોપદેશ યોગ્ય, સુદ્ધાણ--જે શુદ્ધ પુરુષ, સુસાધુ, તથા સુશ્રાવક હોય તેનો સંગ મે--સમાગમ અથવા પરિચય કહ્યાથી સુદ્ધ વિહિ ધમ્મરાઝ--શુદ્ધ વિધિ તે રાગ દેપ મલ રહિત રત્નત્રયી મોક્ષ માર્ગ વિધિ તરૂપ જે જિન જાપિત ધર્મ તેનેવિપે રાગ એટલે પ્રીતિ વઢઈ-- વધે છે એટલે વૃદ્ધિને પામે છે. અને હે સુજન, સાવિય--તે પણ શુદ્ધ વિધિ ધર્મનો રાગ, અસુદ્ધ સંગે--અશુદ્ધ પુરુષ એટલે ઉત્સૂત્ર જાપી પાસઢાદિકનો સંગ અથવા પરિચય કહ્યાથી નિઝણાણવિ--નિપુણ પુરુષો પણ અણુદિયહં-નિરંતર દિન દિન પ્રતે ગલ્લ--ગલે છે એટલે હાણીને પામે છે. ત્યારે અનિપુણ પુરુષોને હાણી થાય તેમાં શું કહેવું! માટે ઉત્સૂત્રજાપી પાસઢાદિકનો સંગ સર્વથા વર્જવો; અને શુદ્ધ પ્રરૂપક આચારવંત પુરુષનો પરિચય કરવો ॥ ૪૭ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વે ગાથામાં અશુદ્ધ પુરુષના સંગનો ત્યાગ કરવો એમ કહ્યું, અથી એમ જાણવું કે જે અશુદ્ધ પુરુષ હોય છે તે શુદ્ધ પુરુષની ઝપર દેપ કરવા વાલા હોય છે; માટે તેના સમીપે બલવિનાના પુરુષે વસવું નહીં, તે કહે છે:-- મૂલ:- જો સે વ્હ સુદ્ધ ગુરુ, અસુદ્ધ જોઆણ સો મહા સજૂ ॥ તમ્હા તાણ સયાસે, બલ રહિઓ

મા વસિષ્ઠ્યાસુ ॥ ૪૮ ॥ દોહા -- શુદ્ધ ગુરુ જે સેવતો, તે અશુદ્ધ જણ શત્રુ ॥ તો
બલ રહિત વસો નહી, જ્યાં અશુદ્ધ જણ તત્ર ॥ ૪૮ ॥ વ્યાખ્યા -- જો-જે લોક
શુદ્ધ ગુરુ-નિર્મલ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર ગુણે ગુણવત ગુરુ પ્રતે સેવડ-સેવે છે, સો-
તે લોક અશુદ્ધ લોચાણ-ઉત્સવ્ર નાષી પાસઢાદિકના દટ્ટીરાગી નક્ક લોક, તેડને મ
હાસતૂ-મહા શત્રુ ઇટલે વૈરીના જેવા લાગે છે, તમ્હા- તે કારણ માટે તાણ-તે
અશુદ્ધ લોકોના સયાસે-સમીપે બલરહિત-યર્મ આશ્રી નિર્નય પણું અને શરીર ધ
નાદિક શક્તિ સપત્ર એમ અન્યંતર વાહ્ય એવે પ્રકારના બલે કરી, રહિતજે હોય તેણે મા
વસિષ્ઠ્યાસુ-વસતુ નહી, કેમકે, જે દેવી માણસ હોય તે સારા ગુણને પણ દૂષણ
વિચે છે, માટે અશુદ્ધ લોકોના સમીપે વસતુ તેમા ઘણો ડપડવ રહ્યો છે, તે
થી વીજે કોઈ ટેકાણો રહેતુ તે સારુ છે ॥ ૪૮ ॥

અવતરણ -- પૂર્વે ગાથામા સ્વજ પુરુષોની પાસે રહેવાનું નિવારણ કહ્યું તેડું
કારણ કહેટે -- મૂલ -- સમય વિક્ર અસમઢા, સુસમઢા જઢ જિણમણ અવિકાં ॥
તઢ ન વઢડ ધમ્મો, પરાહવ જહડ ગુણરાગી ॥ ૪૯ ॥ દોહા -- જિન મત્ત વિઢ
અસમર્થ જન, જહા સમર્થ અજાણ ॥ ધર્મ ન વાધે તહ જહ, ગુણરાગી અપમાન
॥ ૪૯ ॥ વ્યાખ્યા -- જઢ-જહા સમયવિક્ર-જિન આગમના જાણ પુરુષ અસમ
ઢા-ક્ષેત્ર કાલાદિક ડોપેકરીને અસમર્થ છે, અને જિણમણ-જિન મતને વિપે અવિકા-
જે અવિદ છે ઇટલે અજાણ છે, તે સુસમઢા-અતિ કલહ, ક્લેશ તથા માર કૂટ કર
વાને સમર્થ છે; તઢ-તિહા ધમ્મો-શુદ્ધ વિધિ ધર્મ નવઢડ-ઢુદ્ધને પામે નહી, ડ
જહડ ગુણરાગી-ગુણાનુરાગી પુરુષ પરાહવ-પરાજવને ઇટલે તિરસ્કારપણને જહડ-
જહ ઇટલે પામેટે, માટે અશુદ્ધ પુરુષોના સમીપે અસમર્થ હોય તેણે ન વસતુ ॥ ૪૯ ॥

અવતરણ -- જે સામર્થ્યવાન ડન્માર્ગી તથા ડત્સૂત્રી હોય તેનો જિનમાર્ગને
વિપે પ્રવેશ કરગા દેવો નહી તે કહેટે -- મૂલ -- જ ન કરડ અડ જાવ, અમગ્ગ સે
વો સમઢડ ધમ્મે ॥ તા જહ અહકુચ્યા, તા પીઢડ સુદ્ધ ધમ્મઢી ॥ ૫૦ ॥ દોહા
સઢજ કુમાર્ગી ધર્મમે, જો ન કરે અતિ જાવ ॥ તો સુદર અથ જો કરે, તો સુધ
ધાર્મિ ડવ ડાવ ॥ ૫૦ ॥ વ્યાખ્યા -- સમઢડ-સુટિ ચપેટાદિક પ્રહારની અપેઢાએ
કરી કુઢિત સમર્થવત એવો જે અમગ્ગસેવી-અવિધિમાર્ગ ઇટલે ડન્માર્ગનો સેવ
નાર, ડત્સૂત્રનો વોજનાર, સમ્યક્ત્વરહિત લિંગધારી લોક તથા તેડના નક્ક લોક
તે ધમ્મે-જિન ધર્મને વિપે જ-જો અડજાવ-અતિ જાગ્રતે નકરડ-કરે નહી, ઇટ
લે ત્યા પસારો અથગા પ્રવેશ કરે નહી, તા-તો જહ-જટ છે ઇટલે સુદરટે અહ-

अथ जो ते अविधि मार्गना सेवनार लोक जिनधर्मनेविषे अति जाव एटले प्रवेश
कुठ्या--करे ता--तो सुद्ध धम्मणी-सुद्ध धर्मना अर्थी जे नव्य प्राणी ठे तेउनेपी
ढइ-पीढे एटले अठता आल प्रदान डुर्वचन हेलनादिके करी दुःख दिये. माटे ते उ
न्मार्गि लोकोनो जिनधर्मनेविषे प्रसार न थाय एटले आवहुं न थाय तोज सारुं ५०

अवतरणः-- पूर्व गाथामां कसुं के, समर्थ उन्मार्गीनो जिनधर्मनेविषे प्रवेश
थाय तो ते धर्मार्थीने पीडा करेठे; हवे धर्मार्थी पुरुषोनो कोई पराजव करी श
के नही ते कहेठेः-- मूलः - जइ सव सावयाणं, एगच्चं जं तु मिहवायम्मि ॥
धम्मञ्जियाण संदर, ता कहणु पराजवं कुठ्या ॥ ५१ ॥ दोहाः-- मिथ्या वादे
होय जो, आवक जन सब एक ॥ धर्मी जनकूं वर तदा, किम थे दुख अविवेक
॥ ५१ ॥ व्याख्याः-- मिहवायम्मि--मिथ्यावादनेविषे सव सावयाणं--नाम मात्र
सर्व आवकोनुं जं--जो एगच्चं--एकत्वपणुं ठे, तु--वली जइ--जो एकत्वपणुं धर्मवि
धिवादनेविषे धम्मञ्जियाण--धर्मार्थी पुरुषोनुं होय ता--तो सुंदर--हे सुंदर, हे ज
इ, ते नाम मात्र आवक लोक धर्मार्थी पुरुषोनो पराजव--पराजव अथवा तिर
स्कार तु--इति वितर्कें कह--केम कुठ्या--करे! अपि तु नज करे. धर्मार्थी पुरुषो
नुं पण धर्मविधिवादनेविषे एकत्वपणुं नथी केमके, ए विषम कालनो प्रजाव ठे.
माटे नाम मात्र जे आवक ठे ते धर्मार्थी पुरुषोनो पराजव करेठे. एनो जावार्थ
आ देरासरनेविषे अमारो तथा अमारा गोत्री होय तेओनो मूल नायकनी पूजा
आरती करवानो अधिकार ठे; बीजानो अधिकार नथी. तथा चंडिकादि गोत्र
देवो देवता अमारा पूर्वज मानता आब्याठे, ते अमे तमारा कहाथी केम मूकी
ये? नगरादिकनेविषे सुविहितनो प्रवेश यतां पूर्वे कोई समये ओठव ययो नथो
ते अमे बेग ठतां केम थाय! इत्यादिक जे मिथ्यावाद तेनेविषे नाममात्र आवकोनुं
जे एकत्वपणुं ठे, तेमां विधि चैत्यादिक धर्मविधिवादनेविषे धर्मार्थी पुरुषोनुं संघपट्टोक
एकत्वपणुं होय तो हे सुंदर, कोई पण धर्मार्थी पुरुषोनो पराजव करी शके नही.

अवतरणः-- पूर्व गाथामां धर्मार्थीनुं वर्णन कसुं, हवे ते धर्मार्थीने सहाय क
रनारा गुणोने कहेठेः-- मूलः-- तं जयइ पुरिस रयणं, सुगुणहं हेम गिरिवर मह
ग्घं ॥ जस्सा सयम्मि सेवइ. सुविहिरउं सुद्ध जिण धम्मं ॥ ५२ ॥ दोहाः--सुगुण म
हर्ध महा गिरि, जयसों पुरुष रतन्न ॥ जसु आश्रय आचार रत, करै सुधर्म जत
न्न ॥ ५२ ॥ व्याख्याः-- तं पुरिस रयणं--ते पुरुष रत्न जयइ--जयवंत ठे; अथ
वा जयवंत आओ, जस्स सयम्मि--जेना आश्रये एटले जेना आधारै सुविहिर

૩-સુવિધિરત પુરુષ એટલે વિધિમાર્ગનેવિષે તત્પર પુરુષ શુદ્ધ જિણધમ્મ કદાગ્રહા
દિક મજ કલંક રહિત જિનધર્મેપ્રતે સેવડ- સેવેઝે એટલે આરાધેઝે એવો પુરુષરત્ન
સુગુણક-ઔદાર્ય, ધૈયે, ગજોર, ક્રમા વિનયાદિક સુષ્ટ ગુણરૂપ ધનેકરીને સહિત
ઝે, વલી તે પુરુષ રત્ન કેવો ઝે? હેમ ગિરિવર મહર્થ-મેરુ પર્વતની પટે મહર્થ ઝે
એટલે અતિ મહોંગો અથવા અમૂલ્ય ઝે ॥ ૫૨ ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામા કહ્યુ કે, ધર્મને સહાયતા કરનારો અમૂલ્ય પુરુષ
ઝે; તેનોજ ફરી પુટ્ટી કરેઝે - મૂજ - સુરતરુ ચિતામણિણો, અર્થ ન લહંતિ
તસ્ત પુરિસસ્ત ॥ જો સુવિહિરય જણાણ, ધમ્માધાર સયા વેઈ ॥ ૫૩ ॥ દોહા.-
તે સુપુરુષકે મૂજકૂ, સુરતરુ મળી ન પાય ॥ વિધિરત જનકું જો દિધ, ધર્મ સહા
હ્ય સદાય ॥ ૫૩ ॥ વ્યાખ્યા - જો- જે પુરુષ સુવિહિ રયણાણ- સુવિધિ રત લોકો
ને ધમ્માધાર- ધર્મનો આધાર એટલે ધર્મનો અવદંબ સાહ્ય, વેડ- દિયેઝે, સયા- સ
દા સર્વદા, તસ્ત પુરિસસ્ત-તે પુરુષનો અર્થ-અર્થ એટલે મૂજ તે સુરતરુ ચિતામણિ
ણો-કટપટ્ટુ ચિતામણિરત્ન ઉપલક્ષણથી કામધેનુ કામકુજ ઝે તે નલહંતિ-નથી
પામતા, કેમકે તે પુરુષને શિવસુખદાયક અમૂજક સમ્યક્ત્વ રત્નની પ્રાપ્તિ ઝે
માટે કટપટ્ટુ ચિતામણિ પ્રમુખ ઝે તે તે પુરુષના મૂજને નથી પામતા, એટલે
તેની ટુલના કરી શકતા નથી ॥ ૫૩ ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામા ધર્મને સહાય્ય કરનાર પુરુષના ગુણનું કીર્તન થયું
તે સાજજીને તે સત્પુરુષોતો લક્ષાને પામેઝે, ત્યારે તેનું ગુણ કીર્તન કરવામાં ફલ
શું ઝે એવી શકાનુ નિવારણ કરવાનેઅર્થે કહેઝે - મૂજ - લક્ષતિ જાણિ મોહ,
સપ્પુરિસા નિયય નામ ગહણેણ ॥ પુણ તેસિ કિત્તણાડ, અમ્હાણ ગલતિ કમ્મા
૬ ॥ ૫૪ ॥ દોહા - લાજે નિજ નામોચ્ચરે, હુ માનું સત્ત પુર્વે ॥ વલિ ત્હેના ગુણ
ગાય હમ, કર્મ ટલે કટુ તુર્થે ॥ ૫૪ ॥ વ્યાખ્યા - સપ્પુરિસા-સત્પુરુષ જે ઝે તે
જોપણ નિયય નામ ગહણેણ-નિજક નામનુ ગ્રહણ કહ્યાથી એટલે આ શક્તા,
પરોપકાર કર્તા, ઇત્યાદિક ગુણે કરી સહિત પોતાનુ નામ સાનલ્યાથી લક્ષતિ-લ
ક્ષાને પામેઝે જાણિમોહ-એમ ઝે તે હું જાણુઝું, તોપણ તેસિ કિત્તણાડ-તેના
ગુણ કીર્તન કહ્યાથી પુણ-વલો અમ્હાણ-અમારા કમ્મા-જ્ઞાનાવરણાદિક પાપ
કર્મ ગલતિ-ગલેઝે, એટલે ક્યય થાયઝે, માટે સત્પુરુષના ગુણ કીર્તન નિરતર કરવા

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામાં સત્પુરુષોનેવિષે રહેલા ગુણોનું જે વર્ણન કર્યુ તે
નિર્જરાનો હેતુ ઝે એમ કહ્યુ, હવે આજ્ઞા રહિત ધર્મ સેવનારનો વાર્તા કહેઝે -મૂજ

આણા રહિયં કોહાડ સંજુયં અપ્પ સંસણહંચ ॥ ધમ્મં સેવં તાણં નય કિત્તી નેય ધમ્મં ચ ॥ ૫૫ ॥ દોહા:-- આણ જંગ ક્રોધાદિ જુત, આપ પ્રસંસ નિમિત્ત ॥ ધર્મ સેવતા લોકને, નહીં ધર્મ નહિ કિત્ત ॥ ૫૫ ॥ વ્યાખ્યા:-- આણારહિયં--આશ્રવ હેય, સંવર, ઉપાદેય, એ વીતરાગની આજ્ઞા તેણે કરી રહિત. વળી કોહાડ સંજુયં ક્રોધાદિ સંયુક્ત એટલે ક્રોધ માન માયા લોભ એ ચાર કષાયે કરીને સહિત, તથા અપ્પ સંસણહંચ--આત્મ પ્રશંસાને અર્થે પોતાની શોનાને અર્થે એ પ્રકારે ધમ્મં--જિન ધર્મ પ્રતે સેવંતાણં--સેવનારા લોકોની નયકિત્તી--કીર્તિ નથી; એટલે વિવેકી પુરુષ જે હે તે તેડની શ્લાઘા કરતા નથી. ચ--વળી નેયધમ્મં--તે ધર્મ પણ નહીં કે જે ડુર્ગતિમાં પમતા પ્રાણીને રાખે નહીં ॥ ૫૫ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, આજ્ઞારહિત ધર્મના સેવનારની કીર્તિ નથી હોતી અને તેડને ધર્મ પણ નથી હોતો; તો પણ કાંઈક તો કીર્તિ તથા ધર્મ થ તો હશે, એ આશંકા દૂર કરવાને કહેહે:-- મૂલ:-- ડ્યર જણ સંસણાએ, હિંદા ઝસ્સુત્ત નાસિએ ન જયં ॥ હી હી તાણ નરાણં, હુહાડ જડ મુણડ જિણ નાહો ॥ ૫૬ ॥ દોહા:-- નીચ પ્રસંસાએ જણે, ઉત્થુત ધીર નિલાજ ॥ જો નાવી ડુઃખ તેહને, સો જાનૈ જિન રાજ ॥ ૫૬ ॥ વ્યાખ્યા:-- ડ્યર જણ સંસણાએ--જિનોક્ત ધર્મના અજાણ ઇતર જન સામાન્ય લોકોએ કરેલી જે પ્રશંસા, તેણે કરીને હિંદા--નિહિટ થાણા એટલે પ્રસન્ન થયા થકા ઝસ્સુત્ત નાસિએ--ઝત્સૂત્ર નાપણ કરતાં ન જયં--જે ને નરકાદિકને વિષે જમવાનું નય નથી; હી હી--મોટી છેદની વાત છે. તાણ નરાણં--તે નરોના અનાગત કાલસંબંધી હુહાડ--જે ડુઃખ છે, તે પ્રતે જડ--જો જિણ નાહો--જિનનાથ મુણડ--જાણે છે; તો પણ તે ડુઃખપ્રતે સમસ્ત પ્રકારે કહેવાને સમર્થ નથી, કેમકે, ડુઃખ અનંત છે માટે ॥ ૫૬ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં ઝત્સૂત્ર નાષીને અનંત ડુઃખ થાય છે એમ કહ્યું, હવે બોધીને અનંત સંસાર ત્રમણનો નાશ થાય છે તે કહે છે:-- મૂલ:-- ઝસ્સુત્ત નાસગાણં, બોહી નાસો અણંત સંસારો ॥ પાણઞ્ઞેવિ ધીરા, ઝસ્સુત્તં તા ન નાસંતિ ॥ ૫૭ ॥ દોહા:-- બોધિ નાશ ઝત્સૂત્રિકે, જામણ મરણ અનંત ॥ પ્રાણ તજે પણ ધીર તત, નહિ ઝત્સૂત્ર જણંત ॥ ૫૭ ॥ વ્યાખ્યા:-- ઝસ્સુત્ત નાસગાણં--જિન રાજના વચનથી વિરુદ્ધ તે ઝત્સૂત્ર કહેવાય છે, તેનું નાષણ કરનાર એટલે બોલનાર, તેને બોહીનાસો--શ્રી જિન ધર્મની પ્રાપ્તિ તે બોધી સમ્યક્ત્વ તેનો નાશ થાય અને અણંત સંસારો--અનંત સંસાર થાય એટલે અનંત કાલસુગ્રી ચાર ગતિમાં ત્ર

मवु थाय ता-ते कारण माटे पाणञ्जएवि-प्राण तज्याथी पण एटले प्राण कवने विपे आख्या ठता पण धीरा- बुद्धिमान जे पमित पुरुष ठे ते उत्सुतं-जिन वचन थी विरुद्ध न जासति- बोलता नथी ॥ ५७ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा उत्सूत्र बोलवु नही, एटले जे धीर पुरुष होयठे ते उत्सूत्रुं वोजवु अविधि जाणीने त्याग करेठे, हवे ते अविधिनी प्रशंसा पण न कर वी ते कहेठे - मूल - मुद्दाण रजणडं, अविधि पसस कयावि न करिध्या ॥ कि कुज बहुणो कडवि, शुणति वेसाण चरियाइ ॥ ५८ ॥ दोहा - अविधि कीर्ति न कर कदा, कुज जन रजन हेत ॥ शुन कुज वधु कि जी किया, वेस्या चरित शुणेत ॥ ५८ ॥ व्याख्या - मुद्दाण रजणड-अजाण लोकोने रजन कर वाने अर्थे अविधि पसस-पोतानो गह मूकी बीजानी पात्रो जई सामायक पडि कमण शास्त्र श्रवणादिक काई न करवु, जेम तेम पूजा सामायकादिक धर्मकृत्य करवु, विधि अविधि काई न जोवु, इत्यादिक जे उत्सूत्र तेरूप अविधिनी प्रशंसा एटले नि कारण जे अविधि करवानी अजितापा जे अविधिनी प्रशंसा तेने सत्पुरुष कयावि-कदापि एटले कोई काले पण न करिध्या-करे नही, एज वात दृढ करवाने वास्ते अर्ही दृष्टात कहेठे - कि-शुं कुजवहुणो- कुजवहु एटले कुजवा न स्त्रीओ कडवि- कोई ठेकाणे पण वेसाण चरियाइ- पोतानी इज्ञाए चालवु, मरत आहार करवो, अति उन्नव वेश पहरेवो, परपुरुषने जोगववु, जोगननो लान मानवो, इत्यादिक वेस्याना जे चरित ते प्रते शुणति-सवे अथवा वखाणे, अपि तु नहीज वखाणे केम के जो तेना वखाण करे तो कलक लागे तेम जे सत्पुरुष ठे ते अविधिनी श्लाघा करेज नही केमके, जो करे तो तेने उत्सूत्रनो कलंक लागे ५८

अवतरण - पूर्व गाथामा अविधिनी प्रशंसा ते जिन अज्ञाना जगनो हेतु हो वाथी तेनो निषेध कखो, हवे ते जिन अज्ञाना जगनो जय कोईने होयठे ने को ईने नथी होतो ते कहे ठे - मूल - जिण आणा जंग जय, जवसय जीयाण होइ जीवाण ॥ जवसय अजीरुयाण, जिण आणा जजण कीडा ॥ ५९ ॥ दोहा - जवसयथी अति जीरु जे, आण जग जय तास ॥ जवसयथकी अजीरुने, आणा जग न दास ॥ ५९ ॥ व्याख्या - जवसय जीयाण- जवसतनीत एटले नरकादि कना शेकडा जवसयकी बीहीना एवा जीवाण- जीव जे ठे तेओने जिणआणा जगजय- जिन अज्ञाना जगनो जय होइ-थाय ठे, केमके, ते जवसत नीत जीव एवो विचार करेठे के जो राजानो अज्ञानो जग कखो होय तो वगादिक अने

ક પ્રકારના ડુઃખની પ્રાપ્તિ થાયઠે, તો જિન આજ્ઞાનો જંગ કરવાથી જીવ નિશ્ચે કરી નરકાદિ ચાર ગતિમાં પ્રાપ્ત અનંત કાલસુધી અનંત ડુઃખ જોગવે તેમાં શું કહેવું ! માટે જિન આજ્ઞાના જંગનો જય સત્પુરુષ જવસતજીતને હોયઠે, અને જ વસય અનીરુયાણં— જે નરકાદિક જવના શેકડાથકી નથી બીહીતા એવા જે જીવ તેઓને તો જિણ આણાજંજણં કીમા— જિન આજ્ઞાનો જંગ કરવો, તથા વિરાધ વું તે ક્રોમારૂપ ઠે એટલે એક હાસીરૂપ ઠે. ॥ ૫૯ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, જે જીવોને જવની જીતિ નથી તે જિન આજ્ઞાને વિરાધે ઠે; એથી એમ ન જાણવું કે, જે શાસ્ત્રોથી અજાણ હોય ઠે તેજ વિરાધે ઠે; અને જે જાણ હોય તે નથી વિરાધતા ! કિંતુ શાસ્ત્રના જાણ હોય ઠે તે પણ કોઈ હુષ્ટ કર્મના ઉદયથી જિન આજ્ઞાને વિરાધે એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી તે કહે ઠે:— મૂલ:— કો અસુઆણં દોસો, જં સુઅ સહિયાણ ચેયણા નઠા ॥ ધિ ધી કમ્માણજઠ, જિણોવિ લઘો અલકુત્તિ ॥ ૬૦ ॥ દોહા:— જોનસિ સ્તુત યુત ચે તના, કિસો અસ્તુતનો દોષ ॥ ધિગ્ ધિગ્ કર્મનકું યદા, લજધ અલજ જિન પોસ ॥ ૬૧ ॥ વ્યાખ્યા:— સુઅ સહિયાણ—શ્રુત સહિત જે લોક ઠે, તેડને એટલે ઘણા સિદ્ધાંત ના જાણ લોકોની જં—જો ચેયણનઠા—ચેતના નાશને પામી એટલે જિન આજ્ઞાની શ્રદ્ધાને અજાણે અનિનિવેશ મિથ્યાત્વના ઉદયે કરી ચેતના વિપરીત પણાને પા મી તો અસુઆણં—અશ્રુત લોકોની એટલે જે જિનોક્ત સિદ્ધાંત નણ્યા નથી એવા લોક ઠે તેડનો કો દોસો—શું દોષ કમ્માણ—કર્મને ધિધિ—ધિક્ ધિક્ થાડ એટલે કર્મને ધિકાર ઠે જઓ—જે કારણ માટે જિણોવિ લઘો—જિન એટલે તીર્થંકર, પામ્યા ઠતાં પણ અલકુત્તિ—અણ લાખ્યા અથવા અણ પામ્યા જેવું થયું જ માત્રિ પ્રમુખને, તે સત્ય ઠે કેમકે, સિદ્ધાંતમાં કહ્યું ઠે કે, મનુષ્ય જન્મ અને સિ દ્ધાંત સાંજલવું હુર્જન ઠે. તે કદાચ સાંજલે પણ સાંજલીને તેની શ્રદ્ધા આવવી પરમ હુર્જન ઠે. કેમકે, મોક્ષ માર્ગે સાંજલીને પણ ઘણા ઝ્રષ્ટ થાય ઠે ॥ ૬૦ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં કર્મને ધિક્કાર હોજો એમ કહ્યું, માટે કોઈનો ઉપહાસ કરવો નહીં તે કહે ઠે:— મૂલ:— ઇયરાણવિ ઉવહાસં, તમ જુત્ત નાય કુલ પસૂયાણં ॥ એસ પુણ કોવિ અગ્ગી, જં હાસં સુઠ ધમ્મમિ ॥ ૬૧ ॥ દોહા:— કરવું પર ઉપહાસ જે, તે અયુક્ત જિનદાસ ॥ કુલ પ્રસૂતકે અગ્નિ લે, ધરમવિષે જો હાસ ॥ ૬૨ ॥ વ્યાખ્યા:— નાય—હે નાઈ ઇયરાણવિ ઉવહાસં—ઇતર સામાન્ય નીચ લોકોનો પણ ઉપહાસ કરવો તં—તે કુલ પસૂયાણં—કુલ પ્રસૂત એટલે કુલીન પુરુષોને અયુક્ત—અ

યુક્ત છે એટલે અષ્ટિત છે પુણ-તથા સુદ્ધ ધર્મમિ-નિર્મલ કપાય મલ રહિત ધર્મ
ને વિષે તથા શુદ્ધ ધર્મ ઈતે જ હાસ-અજ્ઞાની લોકોને જે હાસ્ય આવે છે એસ-એ
કોઈ અગ્ની-વચનથી ન કહેવાય, એવો કોઈક અગ્નિ છે કેમકે, હાસ્ય છે તે ક્રોધા
દિ કપાયતું કારણ છે તે કોઈ પૂર્વ સંચિત તપ ચારિત્રને વાલી નશ્વ કરી નાખે છે,
ને જીવને પ્રાયે ઉત્કૃષ્ટ અનત કાલ સુધી કુજકારના ચાકની પથે સતાર કાંતારમા
નમાવે છે માટે કોઈનો ઉપહાસ કરવો નહીં ॥ ૬૧ ॥

અવતરણ -- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે જે શુદ્ધ ધર્મનો ઉપહાસ કરે તે અજ્ઞાની
છે, તેને પણ જે સુમણ સુજન હોય તે, પરમ હિત દેવાની ઇચ્છા કરે એમ કહે છે -
મૂલ - દોસો જિણિદ વયણે, સતોસો જાણ મિહ પાવમ્મિ ॥ તાણપિ સુદ્ધ હિય
યા, પરમ હિયં દાઠ મિહિતિ ॥ ૬૨ ॥ દોહા -- મિથ્યાત્વે સતોપ જસ, જિન વર
વચને દેષ ॥ તસુ પણ સુદ્ધ મનાદિ, પરમ સુહિત ઉપદેશ ॥ ૬૩ ॥ વ્યાખ્યા -
જાણ-- જેઓને જિણિદ વયણે-જિનેંડના હાસ્ય કપાયાદિક દોષ વર્જિત જે વચન,
તેઓને વિષે દોસો - દેષ વર્તે છે અન મિહ પાવમિ-હિંસા જાવ મિથ્યાત્વ દર્શન શબ્દ
અઢાર પાપ તેને વિષે સતોસો-સંતોષ વર્તે છે એટલે પ્રસન્નતા વર્તે છે, તાણપિ-તેઓને
પણ સુદ્ધ હિયયા-નિર્મલ છે હૃદય જેઓના એવા જે પુરુષ તે પરમ હિય દાઠં ઇહં
તિ-સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર મોહના ઉપાયરૂપ પરમ હિત દેવાને ઇચ્છે છે ॥ ૬૨ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, જિનધર્મનો દેષો અને મિથ્યાત્વ પાપનો
અતિ રાગી હોય તેની કપર પણ ઉપકાર કરવો તેનું કારણ શું? તે કહે છે --
મૂલ - અહવા સરલ સહાવા સુઅણા સઘઢ ઢુંતિ અવિયપ્પા ॥ ઠઢુત વિસજરા
ણવિ, કુણતિ કરુસ ડુજીઆણ ॥ ૬૩ ॥ દોહા - સરલ સ્વજાવી સ્વજન ઘેં નિ
વિકટપ સઘ ઊર ॥ મસિત સાપ કપર અપી, કરે રૂપા ક્યા ઓર ॥ ૬૪ ॥
વ્યાખ્યા - અહવા-અથવા સરલ સહાવા-સરલ એટલે નિષ્કપટ સ્વજાવ છે જે
ઓનો એવા જે સુઅણા- સુજન એટલે સત્ પુરુષ છે તે સઘઢ-સર્વ સ્થાનકને વિષે
અવિયપ્પા-હૃદય રાગદેષ વિકટપ રહિત ઢુંતિ- હોય છે એટલે શત્રુમિત્રને વિષે સમ
ચિત્તવર્તી હોય છે ઠઢુંતવિસજરાણવિ ડુજીઆણ-મૂકી દીધો છે અથવા વમનકણો
છે મુલ્યકી વિપનો જર એટલે સમૂહ જેણે, એવા જે દિજિન એટલે સર્પ તેઓની
કપર પણ કરુણ-કરુણા એટલે દયા કુણતિ-કરે છે, ત્યારે બીજાની કપર દયા
કરે તેમાં તે શું કહેવું! અહીં સર્પ સમાન ડુર્જન અને વિષ સમાન તેઓનાં ડુર્વ

चन जाणवा. एवा दुर्जननी ऊपर पण जेने दयानाव वर्त्तेवे एवा सज्जन परम हित करवानी इत्ता केम नही करे! अपि तु करेज. ॥ ६३ ॥

अवतरणः— पूर्व गाथामां श्रावकानुं सम्यक्त्व दृढ करवाने कथन कथुं पण साधुनुं सम्यक्त्व कथुं नही तेथी एवो विचार थायवे के साधुने सम्यक्त्व हरो? ते शंका दूर करवाने कहेवेः— मूलः— गिहि वावार विमुक्के, बहु मुणि लोएवि न णि सम्मत्तं ॥ आलंबण निरयाणं, सद्धाणं जाय किं नणिमो ॥ ६४ ॥ दोहाः— गृह व्यापार रहित घणा, मुनि पण समकित हीन ॥ इह सालंबन श्राद्धकू. कहि ये कितुं कुलीन ॥ ६४ ॥ व्याख्याः— गिहि वावार विमुक्के—गृहस्थ संबंधी अंगार कर्म्मदिक अनेक प्रकारना व्यापार कुव्यापार थकी विमुक्त—रहित एटले इ व्येकरी गृहस्थना व्यापारेकरी रहित एवा जे बहुमुणिलोएवि—घणा जे साधु जन तेउनेविषेपण नणि सम्मत्तं—सम्यक्त्व नथी तो आलंबण निरयाणं—माता पिता नो आग्रह, पुत्र कलत्र चातादिकनो मोह, श्रेष्ठादिकनी दाक्षिणता, इत्यादिक जे आजंबन तेनेविषे निरत—तत्पर एटले पूर्वोक्त आलंबनोएकरी कुदेव कुगुरु तथा कुधर्मेने सेवता एवा जे सद्धाणं—नाममात्र श्रावक, तेउनेविषे सम्यक्त्वनी प्राप्ति नो जाय—हे चात, किं नणिमो—शुं अमे कहिये? केमके, जो गृहस्थ व्यापारआ लंबन रहित इव्य मुनिनेविषे सम्यक्त्वनी नास्ति वे; तो पुत्र कलत्रादिक अनेक आलंबनोएकरी सहित व्याकुल एवा जे नाम श्रावक तेउनेविषे सम्यक्त्व केम होय! अपि तु न होय ए जाव. ॥ ६४ ॥

अवतरणः— पूर्व गाथामां सम्यक्त्व पामवानो उद्यम प्रथम करवो एम देखाड्युं, हवे उत्सूत्रनो निषेध करवो ते कहेवेः— मूलः— नसयं न परं कोवा, जइ जीअ उसुत्त नासणं विहियं ॥ तावुड्डिसि निप्रंतं, निरब्धयं तवफडा डोवं ॥ ६५ ॥ दोहाः— किमहिन उत् श्रुत जापवुं, उत् श्रुत जाण्युं जोय ॥ तो सहि बूडिस नव्य तूं, निरर्थ जप तप होय ॥ ६५ ॥ व्याख्याः— सयं—स्वयमेव एटले पोता नो बुद्धि करीने न—उत्सूत्र न बोलवुं; परं—गुर्वादिकनी अपेक्षाए करीने न—उत्सूत्र न बोलवुं, वा—अथवा कोण जाणे केम वे केम नथी! जिनागम अति गं नीरार्थ वे; विधि जोतां तो तीर्थनो उब्बेद थाय; माटे जेम चाले तेम चलाव्या जवुं. एम जे बोलवुं ते उत्सूत्र; इत्यादिक उत्सूत्र बोलवुं नही, तथा कोवा—कोप थकी. उपलक्षणथी मान माया लोच हास्य नयादिकथी उत्सूत्र न बोलवुं. जीअ—रे जीव, जइ—जो उसुत्त नासणं—उत्सूत्रनुं जापण एटले कथन विहियं—कथुं

ता-तो संसार समुद्रनेविपे बुडिसि-तु बुडीश निप्रंत-निश्रेतवफडाडोव-तपनो
फटाटोप एटले आमंवर ते उत्सूत्र बोलवाथकी निरुद्धयं-निरर्थक ठे, एटले फो
कट ठे माटे तपक्रियाए करीने संसारथी तू वूटवानो नथी ॥ ६५ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा जेने जिनवचन परिणम्या नथी तेनु स्वरूप कसु,
हवे जेने जिनवचन परणम्या ठे तेनु स्वरूप कहेठे- मूल - जह जह जिणिद
वयण, सम्म परिणमइ सुइ हिययाण ॥ तहतह लोअ पवाहे, धम्म पडिहाइ
नड चरिय ॥ ६६ ॥ दोहा - जिम जिम जिनवच सुमनने, प्रगटे सम्यक् प्रकारा ॥
तिम तिम लोक प्रवाहमे, यर्म जाति नट चार ॥ ६६ ॥ व्याख्या - जह जह-जे
म जेम सुइ हिययाण- निर्मल हृदयवत पुरुषोने जिणिदवयण-जिनेइना वचन
सम्म-सम्यक् प्रकारे परिणमइ-परिणमे ठे एटले अत्यंत रुचेठे, तह तह-तेम
तेम लोअपवाहे- लोक प्रवाहनेविपे धम्म- जे आपमतिनो धर्म ठे ते नडचरि
य- नट चरित एटले नटना खेलनी पठे तेने पडिहाइ- प्रतिजासेठे एटले देखाय
ठे, तेवा पुरुषोने सम्यक्त्व आय. ॥ ६६ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा जिनेइ वचन आश्री कसु, हवे तेनुंज दृढपणे क
थन करेठे - मूल - जाण जिणिदो निवसइ, सम्म हिययम्मि सुइनाणेण ॥ ता
ण तिण व विरायइ, समिह धम्मो जणो सयलो ॥ ६७ ॥ दोहा - सुइ ज्ञान
कर जसु हिये, सम्यक वशो जिनेश ॥ तसु आगे तण जिम दिपे, मिथ्या धर्मि
अशोप ॥ ६७ ॥ व्याख्या - जाण हिययम्मि- जेना हृदयनेविपे जिणिदो-जिनेइ
तीर्थनाथ सम्म-सम्यक् प्रकारे सुइ नाणेण-निर्मल ज्ञाने करीने निवसइ- वसे
ठे, ताण-तेने सम्मिह धम्मो-मिथ्या धर्म सहित एवा जे सयलो-सकल जणो-
लोक ठे ते तिणव-तृणोनी परे अकिंचित्कर एटले काई हित बल करवा समर्थ
नथी एवो ते मिथ्यात्वी लोक विरायइ-विराजे ठे, जासेठे एटले देखायठे ॥ ६७ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा जेना हृदयमा सम्यक् प्रकारे जिनेइ देव वशेठे ते
जिनधर्मयकी चलायमान थाय नही, एम देखाडयुं हवे तेथी जे इतर ठे तेनुं
स्वरूप कहेठे - मूल - लोअ पवाह समीरण, उदम पयम चम लहरीए ॥ दढ
सम्मन महाबल, रहिया गुरुआविह्वंति ॥ ६८ ॥ दोहा - लोक प्रवाह पवन
उदम, चम प्रचम लहरेय ॥ दढ समकित अति बलविना, गुरुआ पण ह्वेय
॥ ६८ ॥ व्याख्या - लोअ पवाह समीरण-लोक प्रवाहरूप पवन, तेने उदंड-
आगम विरुद्ध अठता वचनरूप अति कजी एवी पयम-प्रचंड इ खदायक क्रोध

ના વચનરૂપ માહોમાંહે મલેલી શ્રેણી જે ચંમ-રોડ અતિશય નયકારી એવી જ હરીએ-જહેરીયોએકરી પ્રેસ્યા ઠતાં એવા, વલી દઢસમ્મત મહાબલ રહિયા-દઢ સમ્યક્ત્વરૂપ મહા બલેકરીને મોટા પરાક્રમે કરીને રહિતઠતા એવા ગુરુઆવિ-વાહ્ય ગુણેકરીને મોટા પણ તે હલ્લંતિ-હાલેઠે એટલે મોલમ મોલા થાયઠે. અમુક એમ કહેઠે, અને અમુક એમ કહેઠે તેમાં કોનું સ્વરૂપ માનિયે ! આનું કે પહેલાનું ! શું કરિયે ! એવી રીતે મોલમ મોલા થાયઠે પણ તત્ત્વ નિશ્ચે કરી શકતો નથી. ॥૬૫॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં લોક પ્રવાહરૂપ પવનની જહેરીયોએકરી જે પ્રેસ્યા હોયઠે તે અજ્ઞાની હોયઠે, એમ કહ્યું, હવે તેનું સ્વરૂપ કહેઠે:- મૂલ:- જિણ મય જવ હીજાહે, જં ડુઃસ્વં પાઝણંતિ અન્નાણી, નાણીણ સંનરિત્તા, નણ હિયયં ચરહરહ ॥ ૬૫ ॥ દોહા:- જિનમતની નિંદા કરી, જો અજ્ઞાનિ ડુસ્વ પાય ॥ તે સાંનરિ જ્ઞાની તણો, નય કરિ કંપે કાય ॥ ૬૫ ॥ વ્યાખ્યા:-જિણમય જવહીજાએ-સ્યા ઘાદની એક જવમાત્ર હીજનાએ કરી અન્નાણી-અજ્ઞાની જીવ જં ડુસ્વં-જે ડુઃસ્વપ્ર તે પાઝણંતિ-પામે ઠે, તે ડુસ્વને સંનરિત્તા-સંનારીને અથવા તં સંનરિત્તા-તે ડુઃસ્વ ને સમરીને નાણીણ-જ્ઞાનવાન પુરુષોનું નણ-નયેકરીને હિયયં-હૃદય ચરહરહ-ચર ચર કંપાયમાન થાય ઠે; એટલે તે અજ્ઞાની જીવની ડુપર અનુકંપા આવે ઠે. અને પોતે પણ જિનમતની હીજના ચકી ઘણુંજ બીહે ઠે એ જાવ ॥ ૬૫ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં જિનમતની હીજના કહ્યાથી અજ્ઞાની જીવ જે ડુઃસ્વને પામે ઠે, તે ડુઃસ્વને યાદ કરીને જ્ઞાની પુરુષનું હૃદય નયે કરી ચર ચર કંપે ઠે એમ કહ્યું, પણ તે જ્ઞાનીજીવ અજ્ઞાનીના દોષને જોતા નથી તે કહે ઠે:- મૂલ:-રે જીવ અનાણીણં, મિહ્વદિઠીણ નિયસિ કિં દોસે ॥ અપ્પાવિ કિં ન યાણેસિ, નચ્ચંહ કઠેણ સમ્મત્તં ॥ ૭૦ ॥ દોહા:- મિષ્ણાદૃષ્ટિ અજ્ઞાનિનો, દોષ જુવે શું યોધ ॥ નહિ જાણે શું આપને, કઠે સમકિત્ત બોધ ॥ ૭૦ ॥ વ્યાખ્યા:-રે જીવ-હે જવ્ય જીવ, અન્નાણીણં મિહ્વદિઠીણં-અજ્ઞાની જે મિષ્ણાદૃષ્ટિ ઠે તેડના દોસે-જિનમતની હીજનાદિક દોષને કિં-શું નિયસિ-તું દેખે ઠે; તું તાહરી અપ્પાવિ-આત્માને પણ કિં ન યાણેસિ-શું નથી જાણતો, જે અનેક વાર ડ્ય્ય ચકો જિનમત આશ્રીને જિનમતની હીજના કીધી તેથી મેં ઘણાં ડુઃસ્વ પામ્યાં; એમ શું તું નથી જાણતો? અર્થાત્ તું જાણે ઠે; વલી નચ્ચંહ-વીતરાગના વચનથી જણાય ઠે; જે સમ્મત્તં-સમ્યક્ત્વ દર્શન તે કઠેણ-કઠે કરી અનેકગમે ઉપદેશ દેવાથી પમાય અથવા જણાય ઠે; પણ સહેજે પમાય અથવા જણાય નહી. ॥ ૭૦ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा कष्टे करीने सम्यक्त्व जणाय ठे एम कष्ट, ल्यारे शिष्ये अशका करी के, गोत्र देवतादिक तथा पासडादिकने पूजता लोकवृत्ति ए करीने कोईएक खशी जाय तेमा शु दोष ठे ? इत्ता तो शुद्ध जिनधर्मनी ठे ? एनो उत्तर कहेठे - मूल - मिश्रत मायरतवि, जे इह ववति सुद्ध जिण धम्म ॥ तेग व्हावि जरेण, जुनु इवति खीराई ॥ ४१ ॥ दोहा - आचरता मिथ्यात्वने, जे चा हत जिन धर्म ॥ ज्वर पीडित ते पय पिवा, वाढे विकल विशर्म ॥ ४१ ॥ व्याख्या - मिश्रत मायरतवि-कुदेव कुगुरु, कुधर्म सेवनरूप मिथ्यात्वने आचरता अथवा से वता लोकनी वृत्ति ए करी कोईएक दिवसे पण जे-जे पुरुष इह-आ जगतनेविपे सुद्ध जिणधम्म-निर्मल जिन धर्मेने ववति-वाढे ठे, ते पुरुष जरेण-ज्वरे करी ने एटले तापे करीने घञ्जावि-ग्रस्त एटले पीडाता यका पण खीराइ-क्षीरादिकप्र ते जुनु-खावाने इवति-इव्हेठे, एवा न्याय करेठे एटले जे मिथ्यात्वप्रते सेवतो यको जिनधर्मनी इत्ता करेठे ते करबु तेनुं सर्व नव डु खने अर्थे ठे. ॥ ४१ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा मिथ्यात्वने आचरतो ठतो पण जे जिनधर्म कर वानी इत्ता करेठे, एम कष्ट, हवे तेना दोष देखाडता ठता दृष्टात सहित दाष्टात कहेठे - मूल - जह केइ सुकुज बहुणो, सीज मयजति जिति कुज नाम ॥ मि श्रत मायरतवि, ववति तह सुगुरु केरत्त ॥ ४२ ॥ दोहा - जिम केईक सुकुज बधू, व्रत हत जियकुल नाम ॥ आचरता मिथ्यात्व तिम, वहे सुगुरु अनुगाम ॥ ४२ ॥ व्याख्या - जह-जेम केई-कोईएक सुकुल बहुणो-सारा कुलमा उत्पन्न यएली स्त्रीयो सीज मयजति- अग वपाग गोपीने राखवा, पर पुरुषोनी साथे वातो न करवी, अति उग्रट वेप न पहेरवी, नीची दृष्टि करी चालबु, कामविका रनी कथा न करवी, घरने वारणे ऊजा न रहेबु, वारी गोखलानी बाहर मुख कहाडीने न जोबु, लाज तथा शरमने मूकीने वातनो विस्तार न करवी आलस न मोडबु, जाणी जोईने वगासा न नाखवा, कडकडा न कहाडवा, पर पुरुषने प्रेम सहित न जोबु, कार्यविना कोई सगावालाने पेर पण न जाबु, इत्यादिक शीज आचारने मजोन करती ठती जितिकुजनाम-सेनापति, गाथापति श्रेष्ठी इत्यादि मो टाना कुजनु नाम लेती एटले अमे मोटा कुजनी ठेए, एम कहेती मोटा कुजने कले कित करेठे तह-तेम मिश्रत मायरतवि-कुदेव तथा कुगुरुसेवा, अने उत्सूत्रप्ररू पणादिक मिथ्यात्वने आचरता ठता पण नामसाधु अने नामभावक ते सुगुरु केरत्त-साधर्मा स्वामी प्रमुख सुगुरुना केडवापणाप्रते ववति-वहेठे एटले धारण

કરેહે. અર્થાત્ પોતે ઉત્સૂત્રી અનાચારી ઠતાં સંવિદ્ ગીતાર્થ સુગુરુના કેડવાપણાને ધારેહે તે ઝલટું આચારવંત ગુરુને ઉત્સૂત્રી અનાચારી લોકમાંહે પ્રસિદ્ધ કરેહે પણ તે બાપડાને અજ્ઞાનને વસે સ્વર પડતી નથી. ॥ ૭૨ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં મિથ્યાત્વનું આચરણ કરતાં ઘણા દોષ લાગેહે એમ કહ્યું, હવે ઉત્સૂત્રવિષે વાત કહેહે:-- મૂલ:-- ઉત્સુત્ત માયરંતવિ, ઉવંતિ અપ્યં સુ સાવ ગત્તમ્મિ ॥ તેરુદરોરઘઢવિ, તુલંતિ સરિસં ધનદ્દેહિં ॥ ૭૩ ॥ દોહા:-- આચરતા ઉત્સૂત્ર જે, માને આપસુસદ્ધ ॥ રૌડ દરિડે હુ:સ્વિ તે, તુલે સાથ સુધનદ્ધ ॥ ૭૩ ॥ વ્યાખ્યા:--ઉત્સુત્ત માયરંતવિ--અવિધિએ જિનપૂજા સામાયક પઢિકમણાદિક ઉત્સૂત્ર પ્રતે આચરતાં ઠતાં પણ એટલે સેવતાં યકા અને જે સુસાવગત્તમ્મિ--સુશ્રાવકપણા નેવિષે અપ્યં--પોતાને ઉવંતિ--સ્થાપેહે તે--તે પુરુષ શું કરેહે ! રુદરોરઘઢવિ--રૌડ રોરેકરી એટલે અતિશય દારિડે કરી પ્રસ્તઠતા પણ એટલે પીડયા યકા અને ધણદેહિ સરિસં--ધનાઢયની સાથે એટલે મહાધનવાનની સાથે તુલંતિ- તુલના કરે હે, એટલે પોતે દારીડી ઠતાં ધનાઢયનીસાથેં બરોબરીપણું કરેહે. ॥ ૭૩ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં ઉત્સૂત્ર બોલે તે મૂઢ કહેવાય એમ કહ્યું, હવે જે મૂઢ હોય તે ન્યાય જાણે નહીં તે કહેહે:-- મૂલ:-- કિવિ કુલ કમમ્મિરત્તો, કિવિ રત્તા સુદ્ધ જિણવર મયમ્મિ ॥ ઇય અંતરંમ્મિ પિઢ્ઢહ, મૂઢા નાયં ન જાણંતિ ॥ ૭૪ ॥ દોહા:-- કેડ કુલાચારે રતા, કેડ રત જિન મતમાંહિ ॥ જુઓ ત્રાત ઇતિ અંતરે, જલ્લે ન્યાય સઠ નાહિ ॥ ૭૪ ॥ વ્યાખ્યા:-- કિવિ--કેટલાએક પુરુષ હે તે કુલકમ્મમિ--કુલ કર્મનેવિષે એટલે સત્ય અસત્ય વિચાર રહિત, અવિધિ મલ કલંક સહિત, લોક પ્રવાહનેવિષે રત્તા--રક્ત હે એટલે આસક્ત હે, અને કિવિ--કેટલાએક પુરુષો હે તે સુદ્ધ જિણવરમયમ્મિ--નિર્મલ અવિધિ મલ કલંકરહિત અનેકાંત સ્યાદાદ જિનવર મતનેવિષે રત્તા--રક્ત હે એટલે સાવધાન હે; ઇય--એ પ્રકારે અંતરમ્મિ--પુરુષોમાં પ્રગટ અંતર ઠતાં કુલક્રમ મિથ્યાત્વનેવિષે જે રક્ત તે અવિવેકી, અને સુદ્ધ જિનમતનેવિષે જે રક્ત તે વિવેકી, એ પ્રકારે પુરુષોમાં પ્રગટ અંતર હે તે મૂઢા--મૂઢ જ્ઞાન વિકલ પ્રાણી નાયં--ન્યાયને ન્યાણંતિ--નથી જાણતા એટલે કુલક્રમ હે તે સંસારનો હેતુ હે, સુદ્ધ જિનેંડમત હે તે મોક્ષનો હેતુ હે. એ સ્વરે સ્વરો જે ન્યાય તેને નથી જાણતા. પિઢ્ઢ--હે શ્રોતાઓ તમે જુઓ એ કેટલી આશ્ચર્યની વાત હે ! ॥ ૭૪ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યો જે ન્યાય ને વિપરીતપણે જાણીને કોઈ એક

જીવ મિથ્યા દૃષ્ટિ પાશ્વંમીડનો સંગમાત્ર મૂકે પણ તેણે કહેલો ધર્મ મૂકી દિયે નહીં તે અયુક્તપણું છે એમ કહે છે.— મૂલ — સગોવિ જાણ અહિં, તેસિ ધમ્માડ જે પકુવંતિ ॥ મુત્તૂણ ચોર સંગ, કરતિ તે ચોરિયં પાવા ॥ ૭૫ ॥ દોહા — અહિં તકારિ જસુ સગ પણ, જે તસુ ધર્મ કરેય ॥ ચોર સગ તજિ ચોરિને, કરે પાપિ ન ર તેય ॥ ૭૫ ॥ વ્યાખ્યા — જાણ—જે મિથ્યાદૃષ્ટિ પાશ્વંમીડનો સંગોવિ—સગપણ અહિંચો—અહિંતકારી છે, જન્મ જરા મરણાદિક હુ લેને દેવા વાલો છે, તેસિ—તે મિથ્યાદૃષ્ટિ પાશ્વંમી લોકોનુ કથન કરેલુ થાપેલુ જે ધમ્માડ—પાપ નવમી ચામુંડા કાલિકાદિક પૂજના પ્રમુખ ધર્મ તેને જે—જે પુરુષ પકુવંતિ—અતિશય કરીને કરે છે તે પાવા—પાપી જુઓ શું ન્યાય કરે છે ૧ ચોરસગ—ચોરના સગને મુત્તૂણ—મૂકીને ઇટલે સૂલી આરોપણ, કાન નાશિકાદિક ઘેડન જેમા કાર્ફક સંશય હતો તે ચોર નો સંગ મૂકીને તેના સગથી સતોપ ન પામીને પાપ મતિ તે ચોરીય—ચોરી પણા પ્રતે કરતિ—કરે છે, એનો નાવ—જેમા શૂલી દેવાનો અથવા કાન નાશિકાદિક ઘેડન કરવાનો કાર્ફ પણ સંશય નથી એવી જે ચોરી તેને કરે છે જુવો એ કેટલો અજ્ઞાન છે

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામા મિથ્યાત્વીના ઈર્મની સ્થાપના કરે તે પાપી કહેવાય એમ કહ્યું હવે તેજ વાત વિશેષે કરી કહે છે — મૂલ — જહ પસુમહિસ લક્ષ્મા, પઘ હોમતિ પાવ નવમી ॥ પૂઅંતિ તપિ સદ્ધા, હા હીજા વીયરાયસ્ત ॥ ૭૬ ॥ દોહા — પાતક નવમી પર્વમે, પસુ મરતા જસુ પાસ ॥ તેને પૂજિત શ્રાદ્ધ જન, હા જિન હેલા હાસ ॥ ૭૬ ॥ વ્યાખ્યા — જહ—જે સ્થાનકનેવિપે તથા જે ચામુંડા કાલિકા જ્વાલા પ્રમુખની આગલ પાપ નવમી ૧ પઘ—પાપ નવમી છુલ્લ આસુ ચૈત્ર સંવંધી નવમી તિથી પ્રમુખ જે પર્વ તેનેવિપે પસુમહિસ લક્ષ્મા લાલો ગમે પશુ ઠા ગ વોકડા મહીસ પામા ઇપલકુળથી મનુષ્ય સૂકરાદિક હોમંતિ—હોમાયા જાય છે, મરાયા જાય છે, રુધિરના કર્દમ થાય છે તપિ—તે ચામુંડાદિક દેવીઓપ્રતે સદ્ધા—કુજ ક્રમથી ચાલતુ આવેલું ગ્રહણ કહ્યું છે જિનમત જેણે, તે શ્રાવક લોક પૂઅંતિ—પૂજે છે, હાય જોડે છે, મસ્તક નમાવે છે, નૈવેદ્યાદિક ચઢાવે છે, જે શ્રાવક ના મ ધરાવીને એમ કરે છે તે હા—ઈતિ લેવે કરી વીયરાયસ્ત—વીતરાગ દેવની હીજા—હીજના ઇટલે નિદા કરે અથવા કરાવે છે, મિથ્યાત્વી લોક એમ બોલે છે જે લગારેક રુધિર થકી પણ જે મરે, એક કીડાના મરવાથી વીહે, એવા શ્રાવક લોકો આવી આવીને અમારી ચામુંડા દેવીને પૂજે છે માટે જૈનના દેવથી અમારી ચામુંડાદિ

ક દેવીઓ અધિક છે ; ઇત્યાદિક હીનના વચન મિથ્યાત્વી લોક બોલે છે ; તેના ક રાવવા વાલા તે શ્રાવકો જાણવા ॥ ૭૬ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં હોજનાવિષે કહ્યું ; હીનના છે તે મિથ્યાત્વ છે ; હવે જે મિથ્યાત્વનું આરોપણ કરે છે, તેણે શું કહ્યું તે કહે છે:— મૂળ:— જો ગિહ કુટુંબ સામી, સંતો મિહત્ત રોવણં કુણ્ડ ॥ તેણ સયલોવિ વંસો, પરિક્તો જવ સમુદ્ધમ્મિ ॥ ૭૭ ॥ દોહા:— ગૃહકુટુંબ સ્વામી થતો, જે થાપે મિથ્યાત્વ ॥ નાર્હ્યો તેણે વંશ સબ, જવ સમુદ્ધમેં જાત ॥ ૭૭ ॥ વ્યાખ્યા:— જો--જે ગિહ કુટુંબ સામી સંતો--ગૃહ એટલે નારી, કુટુંબ તે સ્વજનાદિક એતનો સ્વામી અથવા ઝપરી થતાં મિહત્ત રોવણં- મિથ્યાત્વનું આરોપણ એટલે સ્થાપન કુણ્ડ-કરે છે ; તેણ-તે પુરુષે શું કહ્યું ! સયલોવિ વંસો-સકલ વંસ પણ જવ સમુદ્ધમ્મિ-સંસાર સમુદ્ધનેવિષે પરિક્તો પ્રદેપ્યો એટલે નાર્હ્યો દીધો. સિદ્ધાંતમાં શ્રાવકને મિથ્યાત્વનો ત્રિવિધ ત્રિવિધ ત્યાગ કરવાનું કહ્યું છે. એ હેતુ માટે ઘર કુટુંબનો સ્વામી થતાં જે શ્રાવક તે મિથ્યાત્વનું આરોપણ અથવા સ્થાપન કેમ કરે ! ઝપલકુણથી કોઈના ઘેરમાં કેમ કરવા થે ! અપિતુ કરે પણ નહીં અને કોઈને કરવા પણ દિયે નહીં ॥ ૭૭ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં જે મિથ્યાત્વનું આરોપણ કરે તે પોતાને તથા સકલ વંશને જવ સમુદ્ધમાં નાર્હ્યે છે એમ દેશ્વાડ્યું, હવે જે મિથ્યાત્વને સેવે છે તેને સમ્યક્ત્વ હોતું નથી તે કહે છે:— મૂળ:— કુંડ ચઝહી નવમી, બારસ્સી પિંદ દાણ પમુહાઈ ॥ મિહત્ત જાવ ગાઈ, કુણંતિ તેસિં ન સમ્મત્તં ॥ ૭૮ ॥ દોહા:— બારસ નવમી ચૌથ મૂત, પિંદ પ્રમુખ મિથ્યાત્વ ॥ જે નર સેવે તેહને, નહિ સમકિત અવદાત ॥ ૭૮ ॥ વ્યાખ્યા:— કુંડ ચઝહી- ગણેશ ચૌથ, કરવા ચૌથ, નવમી-શુક્લ ચૈત્ત આશોની પાપ નવમી બારસ્સી- વજ્ર બારસ, પિંદ દાણ પમુહાઈ- મુણ્ડા પિત્રાદિકને જોજનનનું દેવું ઇત્યાદિક મિહત્ત જાવગાઈ- મિથ્યાત્વનો જાવ રહ્યો છે જેમાં, એવા જે લૌકિક દેવગત તથા ગુરુગત મિથ્યાત્વ, અને લોકોત્તર દેવગત તથા ગુરુગત મિથ્યાત્વ, એમજ લૌકિક પર્વગત મિથ્યાત્વ, તથા લોકોત્તર પર્વગત મિથ્યાત્વ જાણવાં તે મિથ્યાત્વને જે પુરુષ કુણંતિ-કરે છે એટલે સેવે છે. તેસિં- તે પુરુષોને ન સમ્મત્તં-સમ્યક્ત્વ અથવા જિનોક્ત તત્ત્વનું શ્રદ્ધાન નથી. ॥ ૭૮ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં જે મિથ્યાત્વને સેવે તેને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય નહીં એમ કહ્યું ; હવે તે મિથ્યાત્વનેવિષે પહેલા જે કુટુંબ તેને કોઈ એક ધીર પુરુષ કહાડેપણે તે સર્વના હિતને અર્થે દૃષ્ટાંતસહિત કહે છે:— મૂળ:— જહ અક્કલંમિ સુ

त्तं, सगमं कद्वंति केवि धुरि धवला ॥ तद् मिह्नाउ कुडुवं, इह विरला केवि कद्वं
ति ॥ ७९ ॥ दोहा - जिम कादव खूतो शकट, काढे केइक योरि ॥ तिम कुडुव
मिथ्यात्वथी, काढे केइ सजोर ॥ ७९ ॥ व्याख्या - जह-जेम केवि केटलाएक धु
रिधवला-प्रधान वृषन ठे ते अइकलमिखुत्त-अति कादवमा खूतेखुं एवु जे
शगमं-शकट एटले गारुं तेने कद्वंति-कहाडेठे तह-तेम इह-आ दूसम आ
रानेविपे केविविरला-केटलाएक विरला हलुकमीं आसन्न सिद्धि कदाग्रह रहित
पुरुष ठे ते मिह्नाउ-पूर्वोक्त मिथ्यात्वरूप कादवमाथी कहुव-पोताना पुत्र क
लत्रादिक कुटुंब परिवारने कद्वंति-कहाडेठे, अने जिननाषित धर्मेनेविपे जोडेठे
पण सर्व प्राणी जोडवा समर्थ नथी ॥ ७९ ॥

अवतरण - पूर्व गायामा मिथ्यात्वमा पडेला जे कुटुंब तेने कोई विरला पुरु
ष कहाडे पण बधा कहाडी शके नही एम कह्यु, पण जिनदेवने जोवायकी सर्व
जीव सम्यक्त्व पामशे ते शका निवारण करवाने वास्ते कहेठे - मूल - जह व
हलेण सूर, महियल पयडंपि नेय पिड्वति ॥ मिह्नाउस्त य उदए, तहेव न नियं
ति जिण देव ॥ ८० ॥ दोहा - जैसे महितल प्रगट जी, घन पुत रवि न दि
खाय ॥ तैसे उदय मिथ्यात्वके, नहि दीसत जिनराय ॥ ८० ॥ व्याख्या - महि
यल पयडंपि सूर-घट पटादिक वस्तु देखाडवायकी महीतल पृथ्वीमलनेविपे प्र
गट एवो जे सूर्य, तेने पण जह-जेम वहलेण-वादलाए करीने एटले मेघ घटाए
करीने लोक नेयपिड्वति-नथी देखता तहेव-तेमज मिह्नाउस्तय उदए-पूर्वोक्त
मिथ्यात्वनो उदय थयो ठता जिणदेव-जिनदेव प्रत्ये लोक न नियति-नथी देख
ता, च शब्दथी सुगुरु तथा सुधर्म प्रत्ये पण नथी देखता, जेम वादलाएकरीने सूर्य
नो विव देखाय नही, तेम मिथ्यात्वना उदयथी सुदेव सुगुरु देखाय नही वादल
खशी जाय ल्यारे सूर्य देखायठे, तेम मिथ्यात्व टव्याथी जिनदर्शन थाय ठे एटले त
त्वथकी जिनदेवनु स्वरूप उजखाय ए नाव, पण बीजीरीते नही एम जाणवु ८०

अवतरण -- हवे मिथ्यात्वनो उदय थयाथी जीव मिथ्यात्वनेविपे आसक्त था
यठे अने गुणी पुरुषनेविपे मड्डर करे ठे, एवा जीव थायज नही तो सारु ते
कहेठे - मूल - कि सोपि जणणि जाओ, जाणो जणणीऽ कि गओ विद्धि ॥ ज
इ मिह्नाउ जाओ, गुणोसु तह मड्डर वहइ ॥ ८१ ॥ दोहा -- किम ते जायो
जणनिये, जायो तो कि पुट ॥ मिथ्या मगन थयो जदी, तिम गुण मड्डरि डट ॥
॥ ८१ ॥ व्याख्या - कि-शु सो-ते अपिनिश्चे जणणिजाओ-माताए जन्म्यो,

जएणीइ-जो माता ए जाओ-जन्म्यो तो ते विद्धि-वृद्धिने किं-केम गओ-पाम्यो ! एटले ते पुष्ट केम थयो ! एम केम कहेवुं पड्युं ! जह-जो मिहुरओ-मिथ्यात्वनेविषे रत एटले आसक्त एहवो जाओ-थयो वली जो गुणोसु-सम्यक् ज्ञान दर्शन चारित्रादि गुणो युक्त जे पुरुष तेनेविषे तह-तथा समुच्चय अर्थनेविषे महुरं-महुर इषा एटले द्वेषभाव प्रत्ये वहइ-वहेढे, करेढे एटला वास्ते हे शिष्य, कहेवुं पड्युं जे ते माताए केम जन्म्यो ! अने जो माताए जन्म्यो तो केम ते वृद्धिने पाम्यो ! केमके पूर्वोक्त जे लोकिक लोकोत्तर मिथ्यात्व, तेनेविषे पोते प्रवृत्ति कल्याथी परने प्रवृत्ति कराव्याथी अने गुणी पुरुषनेविषे द्वेषबुद्धि कल्याथी प्राए अनंत नवत्रमण ठे. वली कुपुत्रनी माता पण प्राए सारी होती नथी, कदाच कोई सारी होय तो कुपुत्रने जोगे माताने मलिनता आवे माटे कुपुत्र न जन्म्योजसारुं.

अवतरणः- पूर्व गाथानो अर्थसांजलीने कोई बोव्यो के, देव तथा देवी प्रभुं स्व आपणने कोई उपडव करे नही माटे मानीए ठैए. ते शंका दूर करवाने कहेढे:- मूलः- वेसाण बंदियाणय, माहण डुंबाण जस्कसिरकाणं ॥ नत्ताजस्कछाणं, वियाणं जंतिदूरेणं ॥ ८१ ॥ दोहाः- वेस्या ब्राह्मण जाट डुब, जहसिह इन काय ॥ नह स्थान स्वजगत ठे, विरतीथी अलगाय ॥ ८२ ॥ व्याख्याः- वेसाण-वेस्या नो बंदियाण-चारण जाटादिक लोकोनो माहण डुंबाण-ब्राह्मण लोकोनो डुंबो नो, जस्क सिरकाणं-जह व्यंतर देव शेष गणेशादिकनो एटले मिथ्या दृष्टि देवी देवताओनो नत्ता-नक्त अथवा सेवक ठे तेज तेओनो नस्कछाणं-नहने मागवा तुं स्थानक ठे. एटले वेस्या चारण जाटादिक सरिखा जे मिथ्यादृष्टि देव देवीओने माने अथवा पूजेढे तेओनेज ते आवीने नडेढे अने दुःख दियेढे, ते तेओनीज पाशेथी नह मागेढे पण विरयाणं-विरति पुरुषोत्थकी दूरेण-दूर जंति-जायढे. एटले ते मिथ्यादृष्टि देव देवीना त्यागी ठे; वंदन नमस्कारादिक आदर पण कांई करता नथी तेथकी ते देव देवीउ दूर जायढे. ॥ ८३ ॥

अवतरणः- पूर्व गाथामां विरति पुरुषोत्थकी मिथ्यादृष्टि देवता दूर जायढे एम कह्युं, माटे विरति पुरुष शुद्ध मार्गनेविषे सुखे चाले ते कहेढे:- मूलः- सुद्धे मग्गे जाया, सुद्धेण गह्वंति सुद्ध मग्गंमि ॥ जे पुण अमग्ग जाया, मग्गे गह्वंति तं चुय्यं. ॥ ८३ ॥ दोहाः- सुखे सुद्ध मारग चलै, यया सुद्ध मग जेय ॥ जात कुमार्गी मा र्गमें, चाले अचरज तेय ॥ ८४ ॥ व्याख्याः- सुद्धे मग्गे जाया-शुद्धमार्गनेविषे उत्पन्न यया एटले जे शुद्ध परंपराए साधु श्रावकना कुलनेविषे उत्पन्न यया ते

जीव सुख मग्गम्मि-सम्यक् ज्ञान दर्शन चरित्र रूप निर्मल जे मोक्षमार्ग तेनेविपे सुहेण-सुखे सुखे गहंति-गमन करेते एटले जायते, एमा काई आश्चर्य नथी पुण-बली जे-जे प्राणी अमग्ग जाया-कुमार्गेनेविपे उत्पन्न थया ते एटले अन्य दर्शननेविपे तथा उत्सूत्र नापी उन्मार्गे चालनार जैनाज्ञास नन्हव पासवा ओस न्नादिकना कुजनेविपे उत्पन्न थया ते जीव सुगुरुना मुखनी वाणी साजलीने मग्गे-मोक्षमार्गेनेविपे गहंति-गमन करेते अथवा जायते त-ते चुष्यं-आश्चर्य ठे ॥ ८३ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा कयु जे कुमार्गेनेविपे उत्पन्न थया ते मोक्षमार्गे चा ले ते मोटो आश्चर्य ठे एवु सांजलीने कोई कहेतेके एमां सुं आश्चर्य ठे ? ए आशंका दूर करवाने कहेते - मूल - मिहत्त सेवगाण, विग्घसयाइपि विति नोपाया ॥ विग्घ लवमि विपडिए, दह धम्माण पणञ्चंति ॥ ८४ ॥ दोहा - 'मिथ्यात्वोके विघन सत, पण बोलत नहि छुट ॥ पडे विघन लव धर्मिके, तो नाचै अथ पुट ॥ ८४ ॥ व्याख्या - मिहत्त सेवगाण- मिथ्यात्वतुं सेवन करनार, एट ले कुदेव कुगुरु मिथ्यादृष्टि देवी देवताना पूजनारने विग्घसयाइपि-रोग सोग ज य कष्ट मरणादिक शोकडा गमे विघ्न थायते, पण ते शोकडा विघ्नोना समूह प्रत्ये पावा- जे पापी मिथ्यात्वी लोक ठे ते नो-नथी विति- बोलता थने दहधम्मा ण-दह धर्मी पुरुषोने विग्घ लवमि विपडिए- लवमात्र विघ्न पड्याथी पण एटले लगारेक खास श्वास ज्वरादिक थयाथी पण ते पापी मिथ्यादृष्टि लोक पणञ्चंति- अतिशय करी नाचै अथवा कूदेते, दह धर्मी पुरुषोनो अवर्णवाद बोलेते माटे जे कुमार्गेनेविपे उत्पन्न थईने शुद्ध मार्गेनेविपे चाले ते मोटो आश्चर्य जाणवो केम के कुमार्गमा उत्पन्न थईने सुमार्गे चाले एवो सज्जव थतो नथी ॥ ८४ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामा कयु के जे पापी लोक ठे ते दह धर्मी पुरुषोने ज गारेक विघ्न पडे ते जोईने नाचेते, केमके, तेपोते उन्मार्गेनेविपे उत्पन्न थया एवु जाणता नथी ते कहेते - मूल - सम्मत सज्जआण, विग्घपि दु होइ उच्चव सरिहं ॥ परमुच्चवपि मिह, न सज्जं अइ महाविग्घ ॥ ८५ ॥ दोहा - समदृष्टी के विघ्न न पण, उठव सरिखो होय ॥ अति उठव मिथ्यात्व जुत, महा विघ्न जय जोय ॥ ८५ ॥ व्याख्या - सम्मत सज्जआण-सम्यक्त्व सहित पुरुषोने विग्घपि दु-मरणादिक विघ्न पण निश्चये करी उच्चव सरिह-उत्सवना जेवु होइ-थायते केमके सम्यक्त्ववान प्राणी आ लोकनेविपे सम सवेगादिक गुणैकरी सदानदी होयते ते मरीने पण प्रधान देवगतिने पामेते माटे तेने मरणादिक विघ्नपण उत्सवतु

લ્યહે; અને જે મિહત્ત સંજુથ-મિથ્યાત્વ સંયુક્ત છે તે પરમુહવંપિ-પરમ ઉલ્કૃષ્ટ ઉત્સવ થતાં પણ અહ મહાવિગ્ધ-અતિ મહા વિગ્નનૂત છે. કેમકે મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ મહા મોહ મિથ્યાત્વ દવાનલને યોગે સંતપ્તાત્મા હોય છે માટે અહીં દુઃખી થઈને મરીને ડુર્ગતિને વિષે જાય છે એવી રીતે પરલોકને વિષે પણ દુઃખી થાય છે તે વાત ઉન્માર્ગીમાં જે ઉત્પન્ન થાય તે જાણતા નથી. ॥ ૮૫ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, સમ્યક્ત્વવાન પ્રાણીને વિગ્ન પણ ઉત્સવના જેવો થાય છે, તે કેવી રીતે તે કહે છે:- મૂલ:- ઇંદોવિ તાણ પણમહ, હીજંતો નિયય રિદ્ધિ વિહારં ॥ મરણંતે વિદુ પત્તે, સમ્મત્તં જે ન ઠહંતિ ॥ ૮૬ ॥ દોહા:- નિજ સંપતકું હીજતો, નમે ઇંદ પણ તાસ ॥ જે સમકિત ઠાંમે નહી, પહે મરણકી ત્રાસ ॥ ૮૬ ॥ વ્યાખ્યા:- હુ-નિશ્ચેકરી મરણંતેવિ પત્તે-મરણાંત સમય પ્રાપ્ત થતાં પણ એટલે કેવળ પ્રાણ થયા થતાં પણ જે-જે પુરુષ સમ્મત્તં-જિનોક્ત તત્ત્વ શ્રદ્ધાન સમ્યક્ત્વને ન ઠહંતિ-નથી મૂકતા તાણ-તે પુરુષોને ઇંદોવિ-દેવેંદ પણ પણમહ-પ્રણામ કરે છે. તે શું કરતો થકો પ્રણામ કરે છે? નિયય રિદ્ધિવિહારં-નિજક સંબંધી એટલે પોતા સંબંધી રૂદ્ધિ સમૃદ્ધિનો જે વિસ્તાર તેને હીજંતો-હીજના કરતો થકો એટલે તૃણ તુલ્ય માનતો થકો પ્રણામ કરે છે. ॥ ૮૬ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, કેવળ પ્રાણ થતાં પણ સમ્યક્ત્વનો ત્યાગ કરતા નથી એટલું દૃઢપણું હોવાનું કારણ શું છે તે કહે છે:- મૂલ:- ઠહંતિ નિયય જીયં, તિણંવ મુક્કઢિણો ન ઝણ સમ્મં ॥ લપ્પહ પુણોવિ જીયં, સમ્મત્તં હારિયં કત્તો ॥ ૮૭ ॥ દોહા:- મોહ્યાર્થી તૃણ જિમ તજે, નિજ જીવિત ન સમત્ત ॥ જીવિત વલિ પણ પામિયે, હશું ન સમકિત કત્ત ॥ ૮૭ ॥ વ્યાખ્યા:- મુક્કઢિણો-જે મોહનો અર્થી છે તે, નિયય જીયં-પોતાના જીવિતને એટલે આયુ તથા પ્રાણ ને તિણંવ-તૃણની પથે ઠહંતિ-ઠાંમે છે અથવા ત્યાગી દિયે છે. ઝણ-પુનઃ એટલે વલી સમ્મં-સમ્યક્ત્વને ન-નથી મૂકતા. શું જાણીને નથી મૂકતા? જીયં-જીવિત છે તે તો પુણોવિ-વલી પણ લપ્પહ-પ્રાપ્ત થશે; કેમકે, 'જ્યા સુધી મોહ નથી' ત્યાં સુધી જીવિત તો જન્મ જન્મને વિષે છે, પણ સમ્મત્તં હારિયં-સમ્યક્ત્વ રત્ન હારેલું કત્તો-ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય કેમકે સમ્યક્ત્વ રત્ન હારેલું ફરીને પ્રાપ્ત થવું અતિ ડુર્લભ છે. એમ શ્રીવીતરાગે કહ્યું છે. માટે પોતાના જીવિતનો ત્યાગ કરે છે પણ મોહનો અર્થી સમ્યક્ત્વનો ત્યાગ કરતો નથી. ॥ ૮૭ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં સમ્યક્ત્વ હારેલું ફરી પ્રાપ્ત થવું ડુર્લભ કહ્યું તે તો

તોક પણ તે સમ્યક્ત્વ વહે કરીને શુ ધનવાન નહીં થાય' એ શંકા દૂર કરવાને કહેહે - મૂલ - ગયવિહવાવિ સવિહવા, સહિયા સમ્મત રયણ રાણ ॥ સમ્મત રયણ રહિયા, સતેવિધણે દરિદ્રતિ ॥ ૫૬ ॥ દોહા - વિનવ રહિત પણ વિનવ છુત, સમકિત રત્ન સમેત ॥ સમકિત રહિત ઠતે બને, દારિદ્રી વનપ્રેત ॥ ૫૭ ॥ વ્યાખ્યા - સમ્મત રયણ રાણ - સમ્યક્ત્વરૂપ રત્ન રાજ એટલે સમ્યક્ત્વરૂપ જે ચિતામણિ રત્ન તેણે કરીને સહિયા સહિત જે પુરુષ તે ગયવિહવાવિ-ગતવિનવ થઈ જાય ધન સપદા રહિત થઈ જાય તો પણ સવિહવા-સહિત વિનવ કહિયે એટલે ધનસપદા કરી સહિત કહિયે કેમકે, સમ્યક્ત્વરૂપ ચિતામણિ રત્ન જે નાવ લક્ષ્મી, તેની પાસે ધનધાન્યાદિ બાહ્ય લક્ષ્મી શા હિંગાવમા છે' કાઈ પણ હિસાવમા નથી સમ્યક્ત્વ રત્ન મોઠું સુખનો ઢેનાર છે અને બાહ્ય લક્ષ્મી જેઠે તેતો સમ્યક્ત્વગિના પુરુષને નરકાઢિકની ઢેનાર છે. માટે એમ કહ્યું, અને સમ્મત રયણ રહિયા-સમ્યક્ત્વ રત્ન રહિત જે પુરુષ છે એટલે જેની પાસે સમ્યક્ત્વરૂપ રત્ન નથી તે પુરુષ સંતેવિ ધણે-બન ઠતા પણ દરિદ્રી છે એટલે નિર્ધન છે ॥ ૫૭ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામાં સમ્યક્ત્વનું વિશેષપણ દેવાડયું માટેજ સમ્યક્ત્વ છુદ્ધિના અવસરે કોઈ ધનની કોટી આપે તોપણ સમ્યક્ત્વવાન શ્રાવક તે અવસરથી ચૂકે નહીં, તે કહેહે - મૂલ - જિણ પૂજણ પઢાવે, જડ કુવિ સઢાણ વેડ ધણ કોહિ ॥ મૂતૂણ ત અસાર, સાર વિરચંતિ જિણ પૂજ ॥ ૫૮ ॥ દોહા - પૂજા અવસર આઢકૂ, કોડ દિધે ધન કોહિ ॥ તે અસાર તજિ સાર જિન, પૂજા રચે નિ ચોહિ ॥ ૫૯ ॥ વ્યાખ્યા - જિણ પૂજણ પઢાવે- જિન પૂજા કરવાના પ્રસ્તાવે એટલે અવસરે સઢાણ- સમ્યક્ત્વવાન શ્રાવક લોકો નણિ જડ-જો કુવિ-કોઈ ફડ નરેડ ધનવાન પુરુષ ધણ કોમિ-ધનની કોટીને વેડ- દિધે અથવા આપે ત-તે અસાર-અસાર અધિર ધનની કોટીને મુતૂણ-મૂકીને સાર-સાર પ્રધાન એવી જે જિણ પૂજ-જિનરાજની પૂજા તેને વિરચંતિ-વિશેષ પણે વિવિધ પૂર્વક રચે એટલે કરે ॥ ૫૮ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામા જિન પૂજા જેઠે તે સાર છે એમ કહ્યું, પણ વિધિ પૂર્વક જિનપૂજા સાર જાણવી અહીં શિષ્ય આશંકા કરેઠે કે, અધિધિએ કેમ સાર નહીં? તે શકા દૂર કરવાને કહેહે - મૂલ - તિઘયરાણ પૂજા, સમ્મત ગુણાણ કારિણી નણિયા ॥ સાચિય મિઘનયરી, જિણ સમયે વેસિયા પૂજા ॥ ૬૦ ॥ દોહા - ટર્શીનાદિ ગુણ કારિણી, કહિ જિનવર પૂજાય ॥ વણિ મિપ્યાત્વ કરી કહી, સા પૂજા જિનરાય ॥ ૬૦ ॥ વ્યાખ્યા - તિઘયરાણ-તીર્થંકર એટલે અરિહતો

ની પૂજા—જલ પુષ્પ ચંદન ધૂપ દીપાદિરૂપ વિધિપૂર્વક પૂજા તે સમ્મત ગુણાણ-
સમ્યક્ત્વ જ્ઞાનાદિક ગુણની કારિણી— કરવા વાલી તથા સમ્યક્ત્વ જ્ઞાનાદિક ગુ
ણ પ્રગટ કરવાને કારણજૂત જણિયા—જિનાગમમાં કહી છે. સાવિય— વલી તેપ
ણ પૂજા— તીર્થંકરની પુષ્પ ચંદનાદિરૂપ અવિધિ પૂર્વક પૂજા તે મિહત્તયરિ—મિ
થ્યાત્વની કરનારી જિણ સમયે—જિન આગમનેવિપે દેસિયા—દેખામી છે. એમ જા
ણીને અહો નહ, તીર્થંકરની વિધિપૂર્વકજ પૂજા કરવી શ્રેય છે. ॥ ૯૦ ॥

અવતરણ:—પૂર્વ ગાથામાં જે તત્ત્વને જાણનાર હોય છે તે વિધિપૂર્વક જિનપૂજા ક
રે એમ દેશ્વામયું; પણ એવી રીતે તત્ત્વને જાણનાર કોણ હોય છે તે કહે છે:—
મૂલ:— જં જં જિણ આણા, તં ચિય મન્નહ ન મન્નએ સેસં ॥ જાણહ જોયપવા
હે, ન હુ તત્તં સો અ તત્તવિક ॥ ૯૧ ॥ દોહા:— જો જો જિન આજ્ઞા સહિત,
તેહિજ માને જોય ॥ શેપ ન માને તત્ત્વ નહ, લોકિકે વિદૂ સોય ॥ ૯૧ ॥ વ્યા
ખ્યા:— જં જં જિણ આણા—જે જે વચન જિન આજ્ઞા કરીને છે, તં ચિય—તે વચ
નનેજ મન્નહ—જે પુરુષ માને છે સેસં—તે ટાલી શેપ જિન આજ્ઞા વિરુદ્ધ જે વચન
તેને ન મન્નએ— નથી માનતા વલી જે હુ—નિશ્ચે જોયપવાહે— લોક પ્રવાહનેવિપે
તત્તં—તત્ત્વ મોક્ષ સાધનરૂપ સાર પદાર્થ કાંઈ પણ ન—નથી. જાણહ—જાણતા. સો—
તે પુરુષ તત્તવિક—તત્ત્વજ્ઞાની જાણવો. પણ એથી બીજો કોઈ તત્ત્વનો જાણનથી ॥ ૯૧ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં કહ્યાં જે અર્થ, તે પ્રગટ કરવાને અર્થે ઉપનય સ
હિત નિગમન કરતાં ઠતાં એટલે સમાપ્તિ કરતાં ઠતાં કહે છે:— મૂલ:— જિણ આ
ણા ધમ્મો, આણા રહિઆણ ફુડં અહમુત્તિ ॥ ઇય મુણિ કણય તત્તં, જિણ આ
ણા કુણહુ ધમ્મં ॥ ૯૨ ॥ દોહા:— આણા રહિત અધર્મ કુટ, ધર્મ જિનાજ્ઞા
તાર ॥ એહ તત્ત્વ જાણી કરો, ધર્મ જિનાજ્ઞા સાર ॥ ૯૨ ॥ વ્યાખ્યા:— જિણ આ
ણા— જિન આજ્ઞા કરીને ધમ્મો— ક્રમા દયાદિકરૂપ ધર્મ છે; આણા રહિઆણ—
જિણ આજ્ઞા કરી રહિત જે પુરુષ, તેને ફુડં— પ્રગટપણે અહમુત્તિ— હિંસાજૂવ-પ્રકો
પાદિરૂપ અધર્મ પાપ વ્યાપાર છે; ઇતિ— પદ સમાપ્તિને અર્થે, ઇય— એ પ્રકારે તત્તં—
તત્ત્વને એટલે ધર્મના સ્વરૂપ અને અધર્મના સ્વરૂપ એટલે ધર્મ અધર્મ બન્નેના સ્વરૂપ
પ્રતે મુણિકણ— જાણીને હે નહ, જિણ આણા— જિન આજ્ઞા કરીને સહિત
ધમ્મં— ક્રમા દયાદિકરૂપ ધર્મ પ્રત્યે કુણહુ— તમે કરો. ॥ ૯૨ ॥

અવતરણ:— પૂર્વ ગાથામાં જિન આજ્ઞાએકરી ધર્મ કરવો એમ કહ્યું, હવે જે ત
ત્ત્વજ્ઞાની સામગ્રી ઠતાં પણ તત્ત્વને નથી સાંનજતા, નથી જાણવાનો ઉદ્યમ કરતા

तेने दोष देखाइता ठता कहेठे - मूल - साहीणो गुरु जोगे, जे नहु निसुणति
सुख धम्मडं ॥ ते डुछ धिछ चित्ता, अह सुहमा नवनय विहूणा ॥ ९३ ॥ दोहा -
नवनय रहित सुनट तथा, डुछ धीठ नर तेय ॥ ठते सुगुरु स्वाधीन जे, सुख
धर्म न सुणोय ॥ ९३ ॥ व्याख्या - साहीणो-स्वाधीन पणु ठतां गुरुजोगे-सुख ध
र्मोपदेशक गुरुनो योग समागम ठता जे-जे पुरुष सुख धम्मड-सुख धर्मार्थप्रते
एटले विषय कपाय मलरहित सम्यक् ज्ञान क्रियारूप धर्म परमार्थने हु-निश्चे न
नथी, निसुणति-साजलता ते-ते पुरुष केवाठे ? डुछधिछ चित्ता-डुछ धीठ चित्तवा
ला जाणवा एटले रागद्वेष मिथ्यात्व कदाग्रह सहित चित ते डुछ चित्त कहिये,
अने बारवार कहिये तोपण कुचाल ठोडे नही ते धीठपणु; ते धीठपणाए करी
ने सहित चित्त होय ते धीठचित्त कहिये एवा चित्तवाला अह-अथवा ते केवा
जाणवा ? नवनय विहूणा-ससार भ्रमणरूप संश्रामना जयथकी विहूणा-रहित
एवा सुहडा-सुनट एटले योधा जाणवा, घणुं शु कहिये । दश दृष्टाते दोहेलुं एवु
जे मनुष्यपणुं ते पामीने वली स्वाधीनपणु पामीने वली तत्वज्ञान प्रकाशिक सदगु
रुनो योग पामीने श्रीवीतराग नापित निर्मल धर्मार्थने साजलता नथी अने जे सांज
लेठे तेनी कपर डुछजाव करेठे माटेजकसु के ते नवनय रहित एवा सुनट योधाठे

अवतरण - हवे गुरु उपदेश साजत्याथी सु गुण थाय ठे ते कहेठे - मूल - सु
ख कुल धम्म जाइवि, गुणिणो न रमति जिति जिण दिस्क ॥ तत्तोवि परम तत्त
तेठवि उवयारठ सुक ॥ ९४ ॥ दोहा - सुकुल धर्म जाती गुणी, पर नर मे
जिय सम्म ॥ पठे विसुख चरण पठे, उपकारे शिव रम्म ॥ ९४ ॥ व्याख्या - सु
ख कुल धम्म जाइवि-निर्मल कुल धर्म जातिवत एवा पण गुणिणो-धैर्य, ग
नीयं, औदार्यादि गुणे सहित एवा पुरुष होय ते गुरु उपदेश साजत्याथी नरम
ति-विषय कपायमा रमता नथी जिणदिस्क-जिन वीक्षाप्रत्ये एटले सम्यक्त्वने
जिति-ग्रहण करे ठे तत्तोवि-त्यार पठी पण परमतत्त-परम तत्त्वने एटले जि
नोक चारित्र धर्मने ग्रहण करे, तठवि-त्यारपठी पण उवयारओ-उपचारथी ए
टले सुखविधि धर्मोपदेश कलाथी सुक-मोहने पामे ठे ॥ ९४ ॥

अवतरण - वली सदगुरुनो उपदेश साजत्याथी निश्चे निर्वेद थाय ठे ते कहे
ठे - मूल - वनेमि नारयाउवि, जेसि डुक्काइ सनर ताण ॥ नवाण जणइ हरि
हर, रिद्धि समिद्धि वि उद्धोस ॥ ९५ ॥ नीका नारक जेहनो, डुख सुणि नवि ज
ण केय ॥ हरि हर क्खि समृद्धि पण, तनु उत्कट जणोय ॥ ९५ ॥ व्याख्या -

નારયાઓવિ-નારકી જીવોને પણ વન્નેમિ-હું વર્ણવું હું, એટલે વચ્ચાણું હું. કેમકે જેસિં- જે નારકી જીવોના ડુસ્કાઈ- અનેક પ્રકારનાં જે ડુઃખ, તેને સંજરંતાણં-સં જારનાર અથવા ચિંતન કરનાર એવા જે જવાણ- જવ્ય જીવ, તેના ડહોસં-રોમ કુપને હરિહર રિદ્ધિ સમિદ્ધી વિ-વિષ્ણુ શંકરની રુદ્ધિ સમૂદ્ધિ છે તે પણ જણઈ- ઉત્પન્ન કરે છે કેમકે, હરિહરાદિકની રુદ્ધિ સમૂદ્ધિ છે તે પણ નરકાદિક ડુઃખની હેતુ છે. માટે તે દેખીને જવ્ય જીવોનાં રોમાંચ ઝના થાય છે. ॥ ૯૫ ॥

અવતરણ:- એમ બે ગાથાએ કરી સંવેગ નિર્વેદનો સ્વરૂપ કહ્યો હવે જે ગ્રંથોમાં એનું ઉપદેશ છે, એવા ઉપદેશ માલાદિક સિદ્ધાંત પ્રકરણ જે છે તેને સર્વ સાધુ શ્રાવક માને છે; અને કેટલા એક કદાગ્રહી લોક માનતા નથી; તે બન્નેના બે ગાથાએ કરી સ્વરૂપ કહે છે:- મૂલ:- સિરિ ધર્મદાસ ગણિણા, રડ્યં ડવણસ માલ સિદ્ધંતં ॥ સવેવિ સમણ સદ્ધા, મન્નંતિ પઠંતિ પાઠંતિ ॥ ૯૬ ॥ દોહા:- ધર્મદાસગણિ રચિત ડપ, દેશ માલ સિદ્ધાંત ॥ શ્રમણ શ્રાદ્ધ માનૈસવી, પઠે પાઠવે રાંત ॥ ૯૬ ॥ વ્યાખ્યા:- સિરિ ધર્મદાસ ગણિણા શ્રીધર્મદાસ- આચાર્યજીએ રડ્યં-રચ્યું છે, જે ડવણસમાલ સિદ્ધંતં-ઉપદેશમાલા નામે સિદ્ધાંત પ્રકરણ તેને સવેવિસમણસદ્ધા-સર્વ શ્રમણ સુસાધુ શ્રાધ્ય સુશ્રાવક જે છે તેડ મન્નંતિ માને છે, પઠંતિ-પઢે છે, અને પાઠંતિ-જણાવે છે. ॥ ૯૬ ॥

મૂલ:- તં ચેવ કેવિ અહમા, ઢલિયા અડમાણ મોહ જૂણ ॥ કિરિયાએ હી જંતા, હી હી ડુસ્કાઈ ન ગણંતિ ॥ ૯૭ ॥ દોહા:- માન મોહ જૂતે ઢલ્યા, અધમ કેડ કિરિયાય ॥ તેહ માલને હીજતા, ન ગણે જવ ડુઃખ જાય ॥ ૯૭ ॥ વ્યાખ્યા અડ માણ મોહ જૂણ-અનિમાન મોહરૂપ જૂતડાયેં કરી ઢલિઆ-ઢલાણા એટલે બેજાન થણા એવા અહમા-અધમ ડત્સૂત્ર જાણી નીચ માણસ કેવિ-કેટલા એક ચેવ-નિશ્ચે કરીને તં- તે ઉપદેસમાલા પ્રકરણને કિરિયાએ-તપાદિ કષ્ટ ક્રિયા એ કરીને હીજંતા-હીજના કરે એટલે એહવા પ્રકરણમાં શું જ્ઞાન વૈરાગ્ય છે એમ નિંદા કરે છે માટે ગ્રંથકર્તા કહે છે કે હીહી-મોટી રેવડની વાત છે કે, ડુસ્કાઈ-નરકાદિક જે ડુઃખ છે તેને ન ગણંતિ-નથી ગણતા. એટલે શ્રી ધર્મદાસગણિ પ્રમુખ મહા પુરુષોના રચેલા જે પ્રકરણ તે સિદ્ધાંતરૂપ કહ્યાં છે, તેને જે નથી માનતા તે નરકાદિકના ડુઃખથી નથી બીહીતા. એમ જાણીને મનમાં એવું થાય છે કે, તેઓની સી વલે અજો? ॥ ૯૭ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, ઉપદેશમાલાદિક સિદ્ધાંતબુદ્ધ પ્રકરણની હીજના કહ્યાથી ઘણું ડુઃખ થાય છે, તે ડુઃખ કીયું? તે કહે છે:- મૂલ:- ઇચ્છરાણ

ઠકુરાણવિ, આણા જંગેણ હોઈ મરણ હુહ ॥ કિ પુણ તિલોચ પહુણો, જિણિદે
વાઈ દેવસ્સ ॥ ૯૮ ॥ ઢોહા - એક મર લઘુ જૂપની, આણ જગથી ધાય ॥ સુંવ
લી ત્રિચુવન જૂપની, આણ હણે કહેવાય ॥ ૯૯ ॥ વ્યાખ્યા - ઇચરાણ ઠકુરાણ
વિ-ઇતર બીજાપણ ઠકુર સામાન્ય રાજાઓની આણા જંગેણ-આજ્ઞાજગ કસ્યાથી
મરણ હુહ-મરણાદિક હુ સ્વ હોઈ-હોયઠે તો તિલોચપહુણો-ત્રિલોકના પ્રહુ એટલે
સ્વામી એવા જિણિદ દેવાદિદેવસ્સ-જિનેંઈ દેવાધિદેવની આજ્ઞા જંગ કસ્યાથી અ
નત જન્મ મરણ ધાય તે હુ સ્વનું કિપુણ-શુ વર્ણન કરિયે' અનત હુ સ્વ કહી શ
કાય નહી સવિદ્ઞ ગીતાર્થની પરપરાથી ચાલતો આવેલો જે અર્થ, તેને પ્રમાણ ન
કરતુ એટલે માનતુ નહી તે આજ્ઞા જગ કહેવાયઠે ॥ ૯૯ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામા જિન આજ્ઞાનો જગ કસ્યાથી અનંત હુ સ્વ ધાયઠે એમ કહ્યુ,
પણ જેઓ દયા ધર્મેનેવિપે ઇયમવાન હોયઠે, તેઓને જિન આજ્ઞાએકરી સું ધાયઠે
તે કહેઠે - મૂલ - જગ ગુરુ જિણસ્સ વચણ, સયલાણ જિણાણ હોઈ હિય કરણ ॥
તાતસ્સ વિરાહણયા, કહ ધમ્મો કહણુ જીવદયા ॥ ૧૦૦ ॥ ઢોહા - જગહિતકર
જિનવર વચન, તે કારણ નવિલોચ ॥ તાત વિરાધે ધર્મ કિમ, જીવદયા કિમ
હોય ॥ ૧૦૧ ॥ વ્યાખ્યા - જગગુરુ જિણસ્સ-ત્રણ જગના ગુરુ એવા જે શ્રીજિનવ
ર, તેમનું-વચણ-વચન કહેવુ ઠે ? સયલાણ જિયાણ- એકેઈયથી લઈને જાવતુ
પચેઈય સકલ જીવોને હિય કરણ-હિત કરનાર એટલે કલ્યાણનુ કરનાર હોઈ-ઠે.
તા-તે કારણમાટે તસ્સ-તે જિનવચનની વિરાહણયા-વિરાધના કસ્યાથી એટલે સ્વ
ડના કસ્યાથી નુ-ઇતિ વિતર્કે કહધમ્મો-ધર્મ તે ક્યાંથી' અને કહ-ક્યાથીણુ જીવ
દયા-નિજ પરજીવની અનુકાપા એટલે કરુણા અપિતુ કાઈજ નથી, જિનવચનની
આરાધનાએકરીનેજ ચારિત્ર ધર્મ અને દયા પ્રમાણ ઠે, અન્યથા નથી ॥ ૧૦૧ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામા જિન આજ્ઞાની વિરાધના કહી, તે જિન આજ્ઞાનો
પ્રકાર દેશ્વામતા કહેઠે - મૂલ - કિરિયાઈ પમા મોવ, અહિય સાહસિ આગમ વિ
હૂણ ॥ મુદ્ધાણ રજણઠ, મુદ્ધાણ હીજણ-દાણ ॥ ૧૦૨ ॥ ઢોહા - સૂચ રહિત
દર્શો અધિક, ક્રિયા તણો મમાણ ॥ કુચ્છ રજણ મુનિ હીજવા, ફિરે મૂઢગત ત્રાણ
॥ ૧૦૩ ॥ વ્યાખ્યા - આગમ વિહૂણ-સિદ્ધાંતોક્ત વિધિયે કરીને રહિત અને
સિદ્ધાંતમાંહ નથી કહ્યો જે પ્રકાર તેણેકરીને સહિત એટલે સિદ્ધાંતમા પુષ્પ ને
વેદ્યાદિક પૂજા કરવી, કહી ઠે, તે ન કરવી એમ કહે, વલી જિનપૂજા સામાયક
પ્રતિક્રયણાદિક ધર્મ કર્તવ્ય વિધિ પૂર્વક કરતુ એમ કહ્યુ ઠે, તે જેમ તેમ કરતુ,

विधि अविधि प्रमुखने जोबुं नही एम कहे; इत्यादिक जे उत्सूत्र प्ररूपणा ते आ गम विहीण कहिये, एवं किरियाइं फडाडोवं-बाह्य तप नियम व्रतादि धर्म अनुष्ठानरूप क्रियानो जे फटाटोप एटले आमंवर तेने मुनिराजथी अहिंयं-अधिक साहंति-साधेठे एटले करेठे; जे निन्हवादिक लिंगिया लोक ठे ते, एम करेठे ते सा सारु आमंवर करेठे? सुद्धाण रंजणठं-मुग्ध लोक एटले जिन धर्मना अजाण जोला लोकोना चित्तने रंजन करवाने अर्थे, तथा सुद्धाणं हीलणछाए-शुद्ध पुरुषोनी एटले सिद्धांत नापित अर्थेना कथनार पुरुषोनी हीलना करवाने अर्थे ते अज्ञानी मूढ सम्यक ज्ञान रहित क्रियानो आमंवर अधिकतर देखाडेठे ॥१००॥

अवतरणः-पूर्व गाथामां अशुद्ध धर्म देखाडवावाजाने मूढ तथा अज्ञानी कह्युं हवे जे शुद्ध धर्मनुं दान करेठे ते पुरुषो केवा होयठे ते कहेठे:- मूलः- जो वेइ शुद्ध धम्मं, सो परमप्पा जयम्मि न दु अन्नो ॥ किं कप्पहुम सरिसो, इयर तरु होइ कइयावि ॥ १०१ ॥ दोहा:- शुद्ध धर्मकुं जो दिए, सो जिनराज न और ॥ सुरतरु समतरु अन्य क्या ! होय कहो किए तोर ॥ १०१ ॥ व्याख्या:- जो-जे साधु श्रावक सम्यक् दृष्टि कोइ शुद्धधम्मं-निर्मल कषाय मल रहित श्री वीतराग नापित धर्मप्रते देइ- दिये, सो- ते परमप्पा- परमात्मा ठे एटले तीर्थकरतुल्य ठे दु- निश्चय जयम्मि- जगतनेविषे तेनी तुलना करनारो अन्नो- बीजो कोई नथी. ए वातमां कोई वितर्क करे तो तेने एम कहिये के, किं-शुं कप्पहुमसरिसो- कल्पवृक्षना जेवो इयरतरु-कोई बीजो वृक्ष कइयावि-कोई काले होइ-थाय ! ते कहो. ल्यारे ते वितर्क करनारो बोळो के कदापि न थाय. माटे तमे कह्युं ते सत्यठे. १०१

अवतरणः-पूर्व वे गाथामां अशुद्ध धर्म प्रकाशकनी उपेक्षा अने शुद्ध धर्मदायक नी प्रशंसा करवानुं जे जणाव्युं ते तो जे वस्तुनो गुण दोष जाणे ते करे; केम के, ते मध्यस्थ पुरुष होयठे पण जे वस्तुना गुण दोषथी अजाण होय ते मध्यस्थ पुरुष मां गणाय नही ते कहेठे:- मूलः-जे अमुणिअ गुण दोषा, ते कहअ बुहाण हुंति मझडा ॥ अह तेवि दु मझडा, ता विस अमिआण तुल्लत्तं. ॥ १०२ ॥ दोहा:- जे गुण दोष अज्ञान ते, किम बुधमें बुध होय ॥ अथवा ते बुध होय तो, सम विष अमृत दोय ॥ १०२ ॥ व्याख्या:- जे-जे पुरुष अमुणि अगुणदोषा-वस्तुना गुण अने दोष नथी जाणता, ते-ते पुरुष बुहाण-बुध एटले पंडित पुरुषोनेविषे मझडा- मध्यस्थ राग द्वेष रहित समचित्तवाला कहअ-केम हुंति- थाय ! एटले जे वस्तुना गुण तथा दोषने जाणतो नथी ते बुध मध्यस्थ पुरुषने तुल्य केम गणाय !

અપિતુ નહીજ ગણાય અહ- વલી તેવિ-તેનેપણ હુ-જો મઝઝ-મયસ્ય કહિયે,
 એટલે વસ્તુના અજાણ જીવપણ જો સમચિત્તવાલા હોય તા- તો વિસઅમિઆણ-
 વિપ અને અમૃત વત્રેને તુલ્યત- તુલ્યતા થાય પણ એમતો કોઈ પ્રકારે પાય નહી.
 વસ્તુ ધર્મને જે જાણનારો હોય તેનેજ મયસ્ય પમિત કહિયે અને વસ્તુ ધર્મનો જે
 અજાણ હોય તેને અમયસ્ય પુરુષ કહિયે એ જાવાર્થ ॥ ૧૦૨ ॥

અવતરણ - હવે ગુણનો રાગ અને દોષ ત્યાગ પૂર્વકે ઉપદેશના મિતે કરીને ક
 હે ઠે - ત્રણ તત્વ આરાધવા યોગ્ય ઠે - મૂલ - મૂલં જિણિદ દેવો, તવ્યણ ગુરુ
 જણ મહાસયણ ॥ સેસ પાવછાણ, પરમપ્પાણ ચ વહ્મંમિ ॥ ૧૦૩ ॥ દોહા -
 મૂલ જિનેશ્વર તદ્વચન, ગુરુ જન ગાઢા સૈન ॥ શ્રેષ્ઠ પાપ ધ્યાનક તજૂ, નિજ પર
 નો ઢિન રૈન ॥ ૧૦૩ ॥ આશ્વા - મૂલં-પ્રથમ જિણિદ દેવો-જિનેંડ દેવ વીજો તવપ
 ણ-તે જિનેંડ દેવસવધી વચન સિદ્ધાત ત્રીજા મહા સયણ-પરમ હિતકારી માટે મોટા
 સ્વજન એહેવા ગુરુજણ-ગુરુજન એટલે તે જિનેંડ દેવના સાધુ મુનિરાજ, એ ત્રણ
 તત્વ સેવવા યોગ્ય ઠે સેસ- શ્રેષ્ઠ વીજા પરમપ્પાણ ચ- પર સવંધી એટલે અન્ય
 દર્શની સવંધી અને પોતાસવંધી એટલે લોકોત્તર મિથ્યાત્વ સંવધી પાવછાણ-જે પા
 પ સ્થાનક ઠે તે સર્વને વહ્મંમિ-હું વર્જુ હુ એટલે ત્યાગ કરુ હુ ॥ ૧૦૩ ॥

અવતરણ - કોઈ કહેશે કે, એકનો અગીકાર કરવો અને વીજાનો ત્યાગ કર
 વો; એમ કહ્યાથી તમારામાજ રાગ દેપની પ્રાપ્તિ થશે? તે શકા દૂર કરવાને કહે
 ઠે - મૂલ - અમ્હાણ રાગ રોસ, કસ્સુવરિ નહિં હંહ ગુરુ વિસણ ॥ જિણ આણરયા
 ગુરુણો, ધમ્મહં સેસ વોસરિમો ॥ ૧૦૪ ॥ દોહા - રાગ રોસ કિન કપરે, નહિ
 હમને ઠે એક ॥ ધર્મ હેત જિન આણ રત, ઠે ગુરુ આર વિવેક ॥ ૧૦૪ ॥
 આશ્વા - અહારે રાગરોસ-રાગ દેપ કસ્સુવરિ-કોઈની કપર નહિ-નથી ગુરુ
 વિસણ-ગુરુ સવંધી વાત્તી, હંહ-એમ ઠે જિણ આણરયા-જિનરાજની આજ્ઞામા
 રત અથવા તત્પર એવા ગુરુણો-ગુરુ ધમ્મહં-મોહ સાધન જે ધર્મ તેને અર્થે અ
 મારે સેવવા યોગ્ય ઠે સેસ- શ્રેષ્ઠ એટલે વીજા જે જિનરાજની આજ્ઞાથી વાહિર
 ઠે તે સર્વને વોસરિમો-અમે વોસરાવિએ ઠે, એટલે ત્યાગ કરીએ ઠે જે વીતરાગ
 ની આજ્ઞામા હોય તેને ગુરુ માનિયે ઠે, અને વીજાઝની કપર તો અમારે મથ્ય
 સ્થ પાવ વર્તે ઠે માટે હે જહ, કોઈની કપર અમે રાગ દેપ કરતા નથી ॥ ૧૦૪ ॥

અવતરણ - હવે ગુસ્નેવિપે પણ રાગ દેપનો અજાવ હોયઠે તેજ વિગેય પળે
 કહેઠે.- મૂલ - નો અપ્પણા પરાયા, ગુરુણો કડ્યાવિ હંતિ સુદાણ ॥ જિણ વય

ણ રચણ મંમણ, મંમિય સવેવિ તે સુગુરુ. ॥ ૧૦૫ ॥ દોહા:- નિજ પર ગુરુ ન કરે કદા, તત્ત્વ જ્ઞાત ગત ગર્વ ॥ જૈન વચન મણિ મંમણે, મંમિત તે ગુરુ સર્વ ॥ ૧૦૫ ॥ વ્યાખ્યા:- અપ્પણા-એ આપણા ગહ્વના ગુરુણો- ગુરુ છે. માટે એમનેજ વાંદવું અને એમની પાણેથીજ વ્યાખ્યાન સાંજલવું, તથા વ્રત પચ્ચસ્કાણ કરવા; અને પરાયા-એ પરગહ્વના ગુરુ છે માટે એને વાંદવું નહી, એની પાણેથી વ્યાખ્યાન સાંજલવું નહી; વ્રત પચ્ચસ્કાણ કાંઈ ન કરવું; એવી ચાલ તે સુદ્ધાણ-સમ્યક્દૃષ્ટિ શ્રાવક લોકોની કડ્યાવિ-કદાપિ નો-નહી. હુંતિ-હોય. કેમકે, જિણવચણ રચણ મંમણ મંમિય- જિન વચનરૂપ રત્નના મંમન એટલે આનૂપણે કરી જે મંમિત વિનૂપિત છે; તે સવેવિ-તે સર્વેપણ સુગુરુ-રૂઢા ગુરુ છે; સમ્યક્દૃષ્ટિ શ્રાવક લોકોને વાંદવા પૂજવા યોગ્ય છે. અને જે જિનવચનથી ઉપરાતા ચાલે, તે વાંદવા પૂજવા યોગ્ય નથી.

અવતરણ:- સુગુરુનુંજ શામાટે ગ્રહણ કરવું! એ શંકા દૂર કરવાને કહેઠે:- મૂલ:- વલિ કિઝ્ઝામો સઙ્ગણ, જણસ્સ સુવિસુદ્ધ પુત્તજુત્તસ્સ ॥ જસ્સ લહુ સંગમેવિ, સુધમ્મ બુદ્ધી સમુદ્ધસણ ॥ ૧૦૬ ॥ દોહા:- શુદ્ધ પુત્ર યુત સજન જન, તસું જણે બલિહાર ॥ જસુ લઘુ સંગમથી હુવે, ધર્મે બુદ્ધિ વિસ્તાર ॥ ૧૦૬ ॥ વ્યાખ્યા:- સુવિસુદ્ધ પુત્ર જુત્તસ્સ-અતિ નિર્મલ શ્રુત ચારિત્ર ધર્મરૂપ પુત્ર, તેણે કરી સંયુક્ત એવા જે સઙ્ગણ જણસ્સ-પરમ હિતકારી હોવાથી સઙ્ગન જન એટલે સાધુ જન તેની. વલિ કિઝ્ઝામો- વલિ પૂજા તથા સેવા અમે કરિયે ઠેયે; એટલે અમે તેની બલિહારીયે જૈયે ઠેયે. જસ્સ- જેનો લહુસંગમેણવિ- લઘુ એટલે અલ્પમાત્ર સંગમ એટલે પરિચય કહ્યાથી પણ સુધમ્મ- જિનનાથિત ધર્મની બુદ્ધિ- વિચારણા સમુદ્ધસણ- અતિ ઉદ્ધાસ એટલે અતિ આનંદને અથવા અતિ વિસ્તારને પામેઠે. એ કારણ માટે સુગુરુજ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. ॥ ૧૦૬ ॥

અવતરણ:- સાંપ્રત સુગુરુનું વર્ણન કરવાના અધિકારનેવિષે સ્મૃતિના ઉપયોગ માં આવ્યા જે શ્રીજિનવદ્ધનસૂરીજી, તે સુગુરુ હોવાથી તેમની સ્તવના કરતાં કહેઠે:- મૂલ:- અઙ્ગવિ ગુરુણો ગુણિણો, સુદ્ધા દીસંતિ તહયડા કેવિ ॥ પહુ જિણ વદ્ધહ સરિસો, પુણોવિ જિણવદ્ધહો ચેવ ॥ ૧૦૭ ॥ દોહા:- કેહ આજ પિણ આ કરા, દીસે ગુણિ ગુરુ શુદ્ધ ॥ પ્રહુ જિનવદ્ધન સારિવો, વલિ જિનવદ્ધન બુદ્ધ ॥ ૧૦૭ ॥ વ્યાખ્યા:- અઙ્ગવિ- આજપણ એટલે ચાલતા સમયમાં પણ ગુણિણો- જ્ઞાનાદિ ગુણોકરીને ગુણવંત એવા સુદ્ધા- દંતરહિત અથવા નિર્મલ ચિત્તવાલા એવા, તહયડા- આકરી તપ ક્રિયાના કરવાવાલા સુદ્ધા તથા શુદ્ધ-એવા, કેવિ-કેટલાએક ગુરુણો-

गुरु एटले साधुजन दीसती-देखीए ठैये, नजरे जोइये ठैये उपलक्षणथी सानली
ये ठैये पुणोव-वली पण पढुजिएवखह सरिसो-प्रभु जिनवखन सरखोतो जिए
वखहोचेव-जिनवखनज सनलायठे, ने तेज कए अचहुने दर्शनज यतु होयनी।

अवतरण - हवे जिनवखन सूरिना जेवा सर्वोत्कृष्ट पुरुषोना वचनोथी पण के
टलाएकने सम्यक्त्वनी प्राप्ति थती नथी, ते दृष्टातसहित कहेठे - मूल -- वयणे
वि सुगुरु जिएवखहस्स केसि न उखसइ सम्म ॥ अह कह दिणमणि तेय, उलु
आण हरइ अंधत्तं ॥ १०८ ॥ दोहा - गुरु जिनवखन वचनथी, उलसै सम्मन
जास ॥ द्वै धूककी अधता, केसे जानु प्रकाश ॥ १०९ ॥ व्याख्या - सुगुरुजिए
वखहस्स-सुगुरु जिनवखनजीना वयणेवि-वचनो उता पण एटले उपदेश सा
नलता उता पण केसि-केटलाएक नारीकर्मा जीवोनुं सम्म-सम्यक्त्व ज्ञान चहु
न उखसइ-उखासने पामता नथी एटले ऊधडता नथी अह-अथ एटले एनी
ऊपर दृष्टात कहेठे -- दिणमणितेय-सूर्यनु तेज सर्वत्र प्रकाश करतु उता उलु
आण-उलूक एटले धूवड पहीनो अंधत्तं-अंधकार कह-केम एटले कया प्रकारे
हरइ-हरे एटले दूर करे, अपि तु नहीज करीगके ॥ १०९ ॥

अवतरण - वली जे श्रीजिनवखनसूरिना वचनोथकी नवना स्वरूपने देखता
उता सम्यक्त्वने अगीकार करता नथी, तेवा पुरुषोना धिछपणाने धिक्कारता उता
कहेठे - मूल - तिहुअण जण मरत, दहूण निअति जे न अप्पाण ॥ विरमति
न पावाउ, धिखी धिछत्तण ताण ॥ १०९ ॥ दोहा - मरता जग जन जोइने,
जे न करै वस मल्ल ॥ पापयकी विरमे नही, ते नर धीठ अथन्न ॥ १०९ ॥
व्याख्या - मरत-मरता एवा जे, तिहुअण जण-त्रण नवनना जन एटले लो
रने दहूण-देखीने जे-जे पुरुष अप्पाण-पोतानी आत्माने न निअति-
नथी देखता अने पावाउ-हिंसा तथा मृषादि पाप व्यापार थकी न विरमति-
विराम पामता नथी, एटले निवर्तता नथी, ताण-ते पुरुषोना धिछत्तण-धीठ
पणाने धिखी-धिक् धिक् होजो, एटले धिक्कार थाउ ॥ १०९ ॥

अवतरण - हवे तेनाज कुस्नेहपणाने कहेठे - मूल -- सोएण कदिकण, कु
ट्टेकण सिर च उअरच ॥ अप्प खिवति नरए, तं पिहु धिखी कुनेहत्त ॥ ११० ॥
दोहा -- शोक विजाप करी उदर, शिर कूटी उर वेह ॥ नाग्ये नरके जीवने, धिग्
धिग् ते हुनेह ॥ ११० ॥ व्याख्या - सोएण-शोकेकरीने कदिकण-आरुदन अ
थवा विजाप कयाथी च-वली निग-मस्तक उअर-उदर एटले पेट च शब्दथी

ઠરુ એટલે ઝરાદિક પ્રતે કુટ્ટકણં-કૂટી પીટીને નરણ-નરકનેવિષે જે અપ્પં-આ
ત્માને સ્થિવંતિ-ઢેપેઢે એટલે નાચેઢે, હુ-જે કારણ માટે તેનું જે કુનેહત્તં-કુસ્નેહ
પણું ઢે, તંપિ--તેને પણ ધિહી-ધિક્ ધિક્ હોજો એટલે ધિક્કાર યાઓ. ॥ ૧૧૦ ॥

અવતરણ:-- હવે શોકાદિક કીધાયકી ઝલટો અતિ દોષ હોયઢે તેજ કહેઢે:--
મૂલ:-- એગં પિઅમરણહું, અન્નં અપ્પાવિ સ્થિપ્પણે નરણ ॥ એગંચ માલપમણં,
અન્નં જગુડેણ સિરિયાઝ ॥ ૧૧૧ ॥ દોહા:-- પ્રિય મરણનું એક ડુઃખ, બીજું ન
રક મઝાર ॥ ઇકતો પડવું માલથી, બીજો મંમ પ્રહાર ॥ ૧૧૧ ॥ વ્યાખ્યા:-- એ
ગં-એક પિઅમરણહું-પુત્ર કલત્રાદિક પ્રિયજન સ્વજન લોકોના મરવાનું ડુઃખ
અન્નં-બીજું નરણ-નરકનેવિષે અપ્પા-આત્મા વિસ્થિપ્પણે-વિઢેપિયે ઢે એટલે ના
ચીયે ઢે એ એ મોટો આશ્ચર્ય ઢે. અહીં દૃષ્ટાંતકહેઢે:-- એગંચ-એક તો માલપડણં-
એકાદિ માલયકી પડવું, અને અન્નં-બીજું જગુડેણ-લાકમીએ કરીને સિરિયાઝ-
માયાકપર ઘાત કરવો એટલે જે પમયો તેનું માથું ફોમી નાચવું એ મોટો અન્યાય ઢે

અવતરણ:-- એમ ક્યાંથી કરે? એવી આશંકા કરીને હમણા સુગુરુવાદિકનું ડ
ર્લનપણું પ્રગટકરતાં ઢતાં કહે ઢે:-- મૂલ:-- સંપડ દૂસમ કાલે, ધમ્મહી સુગુરુ
સાવયા ડુજહા ॥ નામ ગુરુ નામસઢ્ઠા, સરાગદોસા બહૂ અહી ॥ ૧૧૨ ॥ દોહા:--
ધર્મથી દૂષમ સમૈ, ડુલન સાધુને શ્રાહ ॥ નામ સાધુ શ્રાવક બહૂ, દુગ રાગાદિ
સબાધ ॥ ૧૧૨ ॥ વ્યાખ્યા:-- સંપડ-સાંપ્રત એટલે વર્તમાન કાલ દૂસમ કાલે-દૂ
સમ કાલનેવિષે ધમ્મહી-શ્રીજિન નાપિત મોહ પદ સાધક શુદ્ધ વિધિ ધર્મના
અર્થી અજિલાષી એવા, સુગુરુ સાવયા-સુગુરુ સુ સાધુને શ્રાવક સમણોપાસક ડ
જહા--ડુર્લન ઢે; અને સરાગ દોસા-રાગ ઢેપે કરીને સહિત એવા, નામ ગુરુ-સ
મ્યગ્ જ્ઞાનાદિ ગુણો કરીને રહિત કેવલ નામ માત્ર ગુરુ સાધુ, તથા નામ સઢ્ઠા-
નામમાત્ર શ્રાવક તેતો બહુ અહી- ઘણા ઢે ॥ ૧૧૨ ॥

અવતરણ:--હવે સુગુરુ શ્રાવકપણાનો હેતુ કહે ઢે:-- મૂલ:-- કહિયંપિ સુદ્ધ
ધમ્મં, કાહિવિ ધન્નાણ જણડ આણંદં ॥ મિહ્તત્તમોહિઆણં, હોડ રઈ મિહ્ત
ધમ્મેસુ ॥ ૧૧૩ ॥ દોહા:-- શુદ્ધ ધર્મની વાત પણ, ધનને રતિ ડપજાય ॥ મિ
પ્પ્યા મોહિત મૂઢને, મિપ્પ્યાલ્લે રતિ થાય ॥ ૧૧૩ ॥ વ્યાખ્યા:-- કહિયંપિ-ક
હ્યો ઢે તોપણ સુદ્ધ ધમ્મં-નિર્મલ વીતરાગ નાપિત ધર્મ એટલે વિસ્તાર સહિત ક
હેલો જે જિન ધર્મ તે કાહિવિધન્નાણ-- કેટલાએક ધન્ય પુરુષોને પણ એટલે થો
મોકજ ધન્ય પુન્યવંત પ્રાણીઝને આણંદ-આનંદ એટલે આત્મિક હર્ષ જણડ-ઉત્પ

ન કરેઢે, કેમકે, ધર્મરૂપ રત્નનો વ્યાપાર કરનારા થોડાજ હોય ઢે માટે, અને મિત્ર ત મોહિયાણ--મિથ્યાત્વનેવિપે મોહેલા ઇટલે મૂર્ઠિત થાણા જે લોકો તેડની ર ૬-રતિ ઇટલે પ્રીતિ મિત્રધર્મસુ- મિથ્યાત્વ ધર્મનેવિપે હોડ-હોય ઢે, તે અતિ ઘ ણા ઢે, માટે સુગુરુ તથા સુશ્રાવકતું ડર્જનપણું જાણવું ॥ ૧૧૩ ॥

અવતરણ - હવે બીજી આ કાલનેવિપે જે વર્તેઢે તે કહેઢે - મૂલ - ૬કંપિ મહાહુત્કં, જિણ વયણ વિકળ સુહૃદિયયાણ ॥ જ મૂઢા પાવાડ, ધર્મ નણિક ણ સેવતિ ॥ ૧૧૪ ॥ ઢોહા - જિન મત જાણ વિમલ હિયે, તાસ એક ગુરુ હુ સ ॥ ધર્મ કહીને સેવતો, પાપપ્રતે જો મુક્ત ॥ ૧૧૪ ॥ વ્યાખ્યા - સુહૃદિયયાણ- જેનું નિર્મલ ચિત્ત ઢે, ઇટલે સર્વ જીવોનેવિપે જેને અનુકપા જાવ વર્તેઢે એવા જે જિણવયણવિકળ-જિનવચન ઇટલે જિનઆગમનેવિપે વિદ્યાન ઇટલે અતિ કુશલ પુરુષોને આ કાલમા ૬કંપિ મહાહુત્ક-એક મોટું હુ સ હોયઢે જ-જે કારણમાટે મૂઢા- મૂર્ખ અજ્ઞાની લોક જે ઢે તે પાવાડ- જીવ વધાડિક પાપપ્રતે ધર્મનણિક ણ- ધર્મ કહીને ઇટલે દેવગત્યાદિ પુન્ય કહીને સેવતિ-સેવેઢે, સેવીને તે વાપડા ડર્ગતિમા પડશે, એ એક મોટું હુ સ જ્ઞાની પુરુષોના ચિત્તમા વર્તેઢે ॥ ૧૧૪ ॥

અવતરણ - ત્યારે શું વધાય મૂઢ પુરુષો ઢે, કિતુ કેટલાએક અમૂઢ પુરુષો પણ ઢે તે કહેઢે -- મૂલ - થોવા મહાણુજાવા, જે જિણવયણે રમતિ સવિગ્ગા ॥ તત્તો નવનયનીયા, સમ્મ સત્તીડ પાલેંતિ ॥ ૧૧૫ ॥ ઢોહા -- મહા જાગ જિન વ ચન રત, સવેગી નવ નીત ॥ વિરજા જે સમસક્તિ, વ્રત પાલે શ્રુત રીત ॥ ૧૧૫ ॥ વ્યાખ્યા - જે-જે પુરુષ જિણવયણે-જિન વચનનેવિપે રમતિ-રમે ઢે, ઇટલે તરુ ણ સુખી નારી પરિવારથી પરિવશ્ચો પુરુષ જેમ કિન્નર દેવતાના ગીત સાંજલવાને વિપે પ્રેમ કરેઢે. તેમ જે પુરુષ જિન આગમ સાંજલવાનેવિપે અતિજ પ્રેમ કરેઢે, વલી જે સવિગ્ગા--સવિદ્ઞ ઇટલે મોહુના અજિલાપી ઢે મહાણુજાવા-તે મહાનુજાવ પરાક્ર મવાન પુરુષ થોવા-થોડાઢે તત્તો -તે પુરુષથી નવનયનીયા-નરકાદિ ચતુર્ગતિ સસારના નયથકી વીના જે પુરુષ એવા, વલી સમ્મ-જિનોક્ત શ્રદ્ધાનરૂપ સમ્યક્ત્વપ્રતે સત્તી ડ-યથાશક્તિએકરી પાલતિ-પાલતા-આરાધતા એવા પુરુષઅતિશયથોડાઢે ॥ ૧૧૫ ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથાએ કરી સમ્યક્ત્વનું ડર્જનપણું દેશ્વાડયું, હવે તે સમ્યક્ત્વવિના ધર્મરૂપ નિષ્ફલ ઢે, એમ દર્શાવે કરીને કહે ઢે - મૂલ - સવગ પિદુ સ ગમ, જહ ન ચલડ ૬ક વડહિલા રહિય ॥ તહ ધર્મ પહામોવ, ન ચલડ સમ્મત પરિહીણ ॥ ૧૧૬ ॥ ઢોહા - ૬ક ધુર વિણ સર્વાંગ પણ, શકટ જેમ ન ચલેંત ॥

तेम धर्म मंमाण सब, विन समकित न फलंत ॥ ११६ ॥ व्याख्या:- इक्क बड हिला रहियं--गामानां पइडां रोकवानी खीलीए करी रहित एवुं, सबंगं सगडं-स वींग शकट ठतां पण एटले बीजां सर्व अंगेकरी सहित गाहुं ठतां पण जह--जे म हु--निश्चे नचलइ--नथी चालतुं तह--तेम. सम्मत्त परिहीणं--सम्यक्त्व रहित ए हेवुं जे धम्मफमामोवं--दान दया शील तपादिक धर्मेनो फटाटोप एटले जे आमंवर ते न चलइ--नथी चालतो, एटले अव्याबाध अक्षय मोक्ष फल नथी आपतो, उलटुं विशेषतर दुखनुं कारण थाय ठे ॥ ११६ ॥

अवतरण:- शिष्य वितर्क करेठे के, जे सम्यक्त्वविना अन्य धर्म आमंवर ठे, ते हितने करता नथी; एवुं वाक्य मिथ्यात्वीनेविपे रोपरूप थजे? ए आशंका दूर करवाने कहेठे:- मूल:- न मुणंति धम्मतत्तं, सबं परमत्त गुणहियं अहियं॥ बालाण ताण उवरिं, कह रोसो मुणिय तत्ताणं ॥ ११७ ॥ दोहा:- धर्म तत्व श्रुत आत्महित, अहित न जाणे जेह ॥ ते अजाण पर रोष किम, जिनमत कुस ल करेह ॥ ११७ ॥ व्याख्या:- धम्मतत्तं--जेमां जिनोक्त धर्मेनुं स्वरूप रहेलुंठे, एवो जे सबं--शास्त्रसिद्धांत तेने जे पुरुष नमुणंति--नथी जाणता; वली जे पुरुष परम त्त गुणहियं--परमार्थ जे मोक्षपद तेनुं साधन सम्यक् ज्ञानादिक गुण तडूप जे हित तेने जाणता नथी, वली जे पुरुष अहियं--अहित एटले मिथ्यात्व अविरति कपायादि नवत्रमणनुं कारणरूप जे अहित तेने नथी जाणता; ताणबालाण--ते बाल अज्ञानी जीवोनी उवरिं--उपर मुणियतत्ताणं--जेउए जिन धर्म तत्व एटले परमार्थ जाण्यो ठे; ते पुरुषोने कहरोसो--रोष केम थाय! अपितु नज थाय केम के, जे ज्ञाता पुरुष होय ठे ते इव्य तथा जाव ए बे अनुकंपा सहितज होय ठे ॥ ११७ ॥

अवतरण:- हवे जे बाल अज्ञानी लोको ठे तेउनुंज बालपणुं दृष्टांत सहित देखाडे ठे:- मूल:- अप्पावि जाण वयरी, तेसिं कह होइ परजिए करुणा ॥ चो राण वंदियाणय, दिठंतेणं मुणेयवं ॥ ११८ ॥ दोहा:- जसु वैरी निज आत्मा, तसु परदया न होय ॥ याचक चोरतणो इहां, उदाहरण जग जोय ॥ ११८ ॥ व्याख्या:- जाण--जे लोकोनो पोतानो अप्पा--आत्मा पण वयरी--वैरीठे; एट ले शत्रुनी तुल्य ठे; केमके हिंसा असत्य अदत्त तथा परदारागमनादि अहित कार्य करेठे माटे, तेसिं--ते बाल अज्ञानी लोकोने परजिए--पर जीवोनी ऊपर क रुणा--दया कह--केम होइ--थाय! अपितु नज थाय; एटले जेने पोतानो आत्मा पण शत्रुनी पठे शत्रु वर्त्ते ठे, तो तेने बीजा जीवोनी ऊपर दया ते केम वर्त्ते! अ

પિતુ નહીજ વર્તે તે ચોરાણ-ચોરને વલી વંદિયાણ-વંદિક પુરુષોને એટલે પરધન અજિલાપી પુરુષોને દિષ્ટેતેણ-દૃષ્ટાતે કરીને મુણેયદ્વં-જાણવુ એટલે જેમ ચોરાદિક કર્ને પરની દયા આવતી નથી, તેમ હુણચારી હહ પરલોક વિરોધકારી, વત્સુત્ર જાપી જે હોય તેને પરજીવની દયા આવે નહી ॥ ૧૧૮ ॥

અવતરણ-— હવે બાલ સ્વનાવપ્રતે વિચાર કરીને તે બાલના સ્વરૂપ તથા જ ક્રુણને કહેહે - મૂલ - જે રક્ક ધણાઈણ, કારણજૂયા હવતિ વાવાગ ॥ તેવિ હુ અણ્ણાવજ્જુયા, ધન્ના ઠહુંતિ નવનીયા ॥ ૧૧૯ ॥ દોહા - જે ઠે રાજ ધનાદિનો, હેતુનૂત વ્યાપાર ॥ તે અતિ પાપ વણિજ તજે, ઉત્તમ નવ જીતાર ॥ ૧૧૯ ॥ વ્યાખ્યા - રક્ક ધણાઈણ-રાજ એટલે રાજાદિ પદવીનો, ધણીમાદિ ધનાધિકનો આદિ શબ્દથી શબ્દાદિક ફિણિયવિપયનો કારણજૂયા-કારણનૂત એટલે હેતુરૂપ એવો જે-જે વાવારા-વ્યાપાર હવતિ-ઠે, એટલે બાહ્ય વ્યાપાર શત્રુદનન રાજસેવા કૃપી કર્મ દત્તવાણિજ્યાદિ, અને અતર વ્યાપાર પચાગ્રિતાપ અજ્ઞાન કષ્ટ ક્રિયાદિરૂપ તેવિ-તે વ્યાપાર પણ હુ-નિશ્ચય અણ્ણાવજ્જુયા-નરક નિગોદાદિકના કારણમાટે અતિ પાપસહિત ઠે એમ જાણીને તે વ્યાપારને ધન્ના-જે ધન્ય પુન્યવત ઉત્તમ પુરુષ ઠે તે ઠહુંતિ-ઠોઢેતે એટલે ત્યાગ કરેહે તે ઉત્તમ પુરુષ કેહેવાયઠે -નવનીયા-નવની ત ઠે એટલે જે સંતારયકી બીહીના ઠે, અને વડાસ રહેહે તેજ મહા સત્ત્વિઠે ૧૧૯

અવતરણ - ધન્ય પુન્યવત સત્ત્વવત જે ઉત્તમ પુરુષ ઠે તેનું સ્વરૂપ કહ્યુ, હવે અધમ પુરુષ જે હીણ સત્ત્વિ ઠે તેનું સ્વરૂપ કહેહે -મૂલ -વિણ્યાય સત્તરહિયા, ધણ સયણાઈહિ મોહિયા લુહા ॥ સેવતિ પાવકમ્મ, વાવારે ડયરનરણછા ॥ ૧૨૦ ॥ દોહા - મોહિત ધન સ્વજનાદિકે, લુબ્ધ સત્ત્વ કરિ હીણ ॥ પાપ નજે વ્યાપારમે, મથ્યમ પેટાધીન ॥ ૧૨૦ ॥ વ્યાખ્યા - વિણ્યાય-પ્રથમ ઉત્તમ પુરુષ કહ્યો, તેની અપેક્ષાએકરીને બીજા જે અધમ પુરુષ ઠે તે પાવકમ્મ-સ્વામી હોહ, વિશ્વાસઘાત, ચોરી, પરધન હરણાદી તથા અંગાર કર્માંદિ પદર કર્મમાદાન તથા હિંસાદિ અણ્ણાવજ્જુયા પાપસ્થાનકને સેવતિ-સેવેહે, વાવારે-વ્યાપારનેવિપે ડયરનરણછા-ડયર એટલે પેટ નરવાને અર્થે, તે અધમ પુરુષ કેવા ઠે - સત્તરહિયા-સત્ત્વ એટલે છુત્ત પરાક્રમ રહિત એવા, વલી તે અધમ પુરુષો કેવા ઠે - ધણસયણાઈહિ ધન સ્વજનાદિકે કરીને આદિ શબ્દથી શબ્દરૂપાદિક ફિણિય વિપયે કરીને મોહિયા-મોહિત એટલે મૂઢ થણા એવા, વલી તે અધમ પુરુષ કેવા ઠે? લુહા-લોની એટલે લાલચી અતિ ઠે એવા જાણવા ॥ ૧૨૦ ॥

અવતરણ:- બીજા અધમ પુરુષનું સ્વરૂપ કહ્યું હવે ત્રીજા અધમાધમ પુરુષનું સ્વરૂપ કહેઠે:- મૂલ:- તડ્યા હમાણ અહમા, કારણરહિયા અનાણગવેણ ॥ જે જંપંતિ ઝસુત્તં, તેસિં ધિદ્ધિહ પંમિચ્છં ॥ ૧૨૧ ॥ દોહા:- અધમ અધમ કારણ વિના, કરિ અજ્ઞાન અનિમાન ॥ જે ઝત્શ્રુત નાપન કરે, ધિગ ધિગ તેનું જ્ઞાન ॥ ૧૨૧ ॥ વ્યાખ્યા:- તડ્યા-ત્રીજા અહમાણ-અધમોનેવિષે અહમા-અધમ એટલે ત્રીજા અધમાધમ પુરુષ તે કારણ રહિયા-ધનલાજ કુટંબ પોષણાદિ કારણ રહિ ત ઠતાં અનાણગવેણ-અજ્ઞાનના ગર્વે કરીને જે-જે ઝસુત્તં- ઝત્સૂત્રપ્રતે જંપંતિ-જંપેઠે અથવા બોલેઠે તેસિં-તેના પંડિચ્છં-પાંમિત્યને ધિદ્ધિહુ-ધિક્કાર ધિક્કાર યાઓ. ધનલાજાદિ કારણે જે ઝત્સૂત્ર બોલવું, તે હુર્ગતિને દેવાવાલું ઠે, માટે કારણને લીધે પણ ઝત્સૂત્ર બોલવાનો નિષેધ ઠે ત્યારે કારણવિના તો વિશેષપણે નિષેધજ જાણ વો. માટે કારણવિના અને અજ્ઞાન અનિમાનની બુદ્ધિથી જે ઝત્સૂત્ર નાપણ કરેઠે તે અધમાધમ પુરુષ જાણવો. તેના પંડિતપણાને ધિક્કાર ધિક્કાર ઠે. જે નીચથી પણ નીચ હોય તેને અધમાધમ કહિયે. ॥ ૧૨૧ ॥

અવતરણ:- ઝત્સૂત્ર બોલનારને શાસારુ અધમાધમ કહ્યો? અને તેના પંમિતપણાને શાસારુ ધિક્કાર યાઓ એમ કહ્યું? તે દેખાડતા ઠતા કહેઠે:- મૂલ:- જં વીરજિણસ્સ જિઓ, મિરઈ ઝસુત્ત લેસ દેસણઓ ॥ સાગર કોડાકોડિં, હિંમઈ અજ્ઞીમનવરણ્ણે ॥ ૧૨૨ ॥ દોહા:- જીવ મરીચી વીરનો, ઝત્શ્રુત લેસ ઝચ્ચારા ॥ સાગર કોડા કોડિ જો, નમિઓ નવકાંતાર ॥ ૧૨૨ ॥ વ્યાખ્યા:- જં-જે કારણ માટે વીરજિણસ્સજીઓ-વીર જિનેશ્વરનો જીવ મિરઈ-નરત પુત્ર મરીચીને નવે ઝસુત્ત લેસ દેસણઓ-કપિલે જ્યારે વારંવાર પૂઠવા માંમથું, ત્યારે એમ બોલ્યા કે, હે કપિલ રૂપન જિણસાધુઓનેવિષે પણ ધર્મ ઠે અને અહીં અમારામાં પણ ધર્મ ઠે; એટલૂપ ઝત્સૂત્રનો જે લેશ, તેની દેશના થકી અજ્ઞીમનવરણ્ણે-અતિ નીમ રૌઈ નવ અરણ્ય જે સંસાર કાંતાર તેનેવિષે સાગર કોડાકોડી- સાગરોપમની કોડાકોડીસુધી એટલે એક કોડાકોડી સાગરોપમસુધી હિંમઈ-હીંમેઠે એટલે નમેઠે, એમ વર્તમાન નિર્દેશની અપેક્ષા કહ્યું, પરમાર્થે તો નમ્યોઠે એમ જાણવું. ॥ ૧૨૨ ॥

અવતરણ:- હવે ઝત્સૂત્રનું નિગમન કરતા ઠતાં કહેઠે:- મૂલ:- તા જઈ ઇમંપિ વયણં, વારંવારં સુણિત્ત સમયમ્મિ ॥ દોસેણ અવગણિત્તા, ઝસુત્ત પયાઈ સેવંતિ ॥ ૧૨૩ ॥ દોહા:- વારવાર એ શ્રુત વચન, સાંજિજિ જોતો હેય ॥ સેવૈં બહુ ઝત્સુત્ર પદ, દોષ ન માને જેય ॥ ૧૨૩ ॥ વ્યાખ્યા:- તા-તે કારણમાટે જઈ-જો ઇમં-એ

प्रत्यह, वयण-मरीचिउक्त उत्सूत्र वचनो प्रत्ये समयम्मि-सिद्धातनेविपे वारवार-
 वारवार सुणीत-सुणीने एटले साजलीने अपि-पण दोसेण-अजिनिवेप मिथ्यात्वा
 दिक दोपेकरी अथवा दोपेकरी अवगणिता-अवगणनाए करीने एटले अपमानताए
 करीने उत्सुत्तपयाइ-उत्सूत्रना पदने सेवति-जे सेवेठे एटले जे बोलेठे ॥ ११३ ॥
 मूल - ताण कहजिण धम्म, कह नाण कह डहाण वेरगं ॥ कूमानिमाण पमिय, न
 डिया बुड्ढति नरयम्मि ॥ ११४ ॥ दोहा - तसु जिन धर्म किहा थकी, ज्ञानसुं छ ख वै
 राग ॥ कूटमान पडित नटित, नरके खेलत फागा ॥ ११४ ॥ व्याख्या - ताण-ते पुरुषोने
 कह-केम जिण यम्मो-जिन धर्म थाय ! कह-केम नाण-यथार्थ ज्ञान थाय ! क
 ह-केम डहाण-नरकादिकना छ ख थकी वेरग-वैराग्य एटले उदासपणुं थाय !
 अपितु ते उत्सूत्र जापीउने जिनधर्मादिक काई प्राप्तज न थाय केमके, जिन धर्म
 आझाए करीने पूर्वे कसु ठे ते कारण माटे कूमानिमाण पमिय-कूड अने अजिमा
 न अथवा फूटा अजिमान अहकारे करी सहित जे पमित पणु ते कूटानिमान प
 डितपणुं कहिये तेणे करीने ते पुरुष नडिया-नडेला एटले पीढायला नरयम्मि-
 नरकनेविपे एटले नरकरूप अयकूपनेविपे बुड्ढति-बूडे ठे एम जाणीने उत्सूत्र
 न बोलेबु एज सार ठे ॥ ११४ ॥

अवतरण - हवे जे उत्सूत्र जापी जीव ठे, तेने हितोपदेशनु दान देबु नही, केम
 के, ते ए दान लेवाने अयोग्य ठे ते कहे ठे - मूल - मामा जपह बहुअ, जे वडा
 चिक्कणेहि कम्मेहि ॥ सबेसि तेसि जायइ, हिउवएसो महादोसो ॥ ११५ ॥ दोहा -
 जे बाध्या खल कर्म करि, ते सबहीके थाय ॥ हित उपदेश सु दोष मय ॥ बहु मा
 नण इण न्याय ॥ ११५ ॥ व्याख्या - उत्सूत्र जापी कदाग्रही अयोग्य जीवने व
 डुअ-घणो हितोपदेश मामा जपह-कहेवो नही केमके, जे-जे पुरुष चिक्कणेहि
 कम्मेहि-चीकणा कर्म एटले अति क्लिष्ट ज्ञानावरणादिक कर्म करि वडा-बांधेला
 अथवा निगडेला ठे तेसि सबेसि-ते सर्वने हिउवएसो-हितोपदेश एटले मोठ
 मार्गानो उपदेश ते महादोसो-महा दोषरूप अथवा महादोषरूप जायइ-थाय ठे,
 माटे अयोग्य जीवने घणो हितोपदेश कहेवो नही ॥ ११५ ॥

अवतरण - धर्मेने अयोग्य जीवने हितोपदेश करवायी क्लेशमात्र थाय तेसु
 कारण कहे ठे - मूल - हिययम्मि जे कुसुडा, ते कि बुजति धम्म वयणेण ॥ ता
 ताण कए गुणिणो, निरुद्य दमइ अप्पाण ॥ ११६ ॥ दोहा - जसु कुसुद मन
 केम सो, जिन वचने वूजेय ॥ तो तेने अर्थ गुणी, फोकट आत्म दमेय ॥ ११६ ॥

व्याख्या:- हिययम्मि-हृदयनेविपे एटले चित्तनेविपे जे- जे पुरुष कुसुंदा-कुसुंढे ; एटले अशुंढे ; एटले अजिनिवेश मिथ्यात्वादिक दोषरूप कलंक पंके करीने मजि न ठे ; ते-ते पुरुष किं-केम धम्मवयणेण-जिनधर्मसंबंधी वचने करी बुझंति-बोध पामे ! अपितु नहीज पामे ; ता- ते कारण माटे ताणकए-ते डुष्ट चित्तवालाने अथें गुणिणो- ज्ञानादिक गुणोकरी गुणवंत पुरुषठे ते निरुद्यं- निरर्थक एटले फोकट अप्याणं-आत्माने दमइ- दमेठे, एटले क्लेश उपजावेठे, अहीं फलीतार्थ एम समजवुं के, जे गुणी पुरुष होयठे ते परने गुण करवानी बुद्धिमाटे हितोपदेश कर्त्ता कांई पण पोताने क्लेश माने नही, पठी परने गुण आओ वा न आओ. ए गुणीनो सहज स्वभावठे माटे गुणी पुरुषनो कीधेलो उपदेश फोकट नथी ते उपदेश पोताने स्वाध्याय तप ठे. १२६

अवतरण:- गुणी पुरुष एम कहेठे के अहो नव्य, जिनधर्म करवादिक तो दूर रहो, पण एक जिन धर्मनुं श्रद्धान ठे तेपण दुःखनुं हरण करनासं ठे; तेज कहे ठे:- मूल:- दूरे करणं दूर, म्मि साहणं तह पजावणा दूरे ॥ जिण धम्म सदहाणं, पि तिस्रडुस्काइ निष्ठवइ ॥ १२७ ॥ दोहा:- करनो अरु साधन तथा, रहो प्रजावण दूर ॥ शुद्ध धर्म श्रद्धान पिण, हरै कठिण दुखपूर ॥ १२८ ॥ व्याख्या:- करणं- विधिए करीने दान शील तप जावनारूप जिनधर्मनुं जे करवुं, तेतो दूरे-दूर रहो. तथा साहणं-पूर्वोक्त जिनधर्मनुं साधन एटले कथन करवुं तेपिण दूरम्मि-दूर रहो, तथा पजावणा-प्रावचनी धर्मकथी प्रमुख अष्ट प्रकारना प्रजावकपणे करीने जे जिनधर्मनी प्रजावना करवो एटले जिनधर्मनो महिमा उद्योत करवो तेपण दूरे-दूर एटले ठेठे रहो; मात्र जिण धम्मसदहाणंपि-जिनजापित धर्मनुं एक श्रद्धान रुचि पणुं पण तिस्र डुस्काइ-तीक्ष्ण दारुण जे नरकादिक दुःख तेने निष्ठवइ-निष्ठापेठे एटले नसाडेठे; अथात् बीजुं कांई न बने तो पण एक जैनधर्मनुं श्रद्धानकरवुं. १२९

अवतरण:- ते श्रद्धाननुं लक्षण ए के सिद्धांतनुं सांजलवुं, ते सिद्धांत सांज लवानी पोतासंबंधी इहा देखाडता ठता कहेठे:- मूल:- कइया होही दिवसो, जइया सुगुरुण पायमूलम्मि ॥ उत्सुत्त लेस विसलव, रहिओ निसुणोसु जिण धम्मं ॥ १३० ॥ दोहा:- ते दिन क्यारे आवशे, ज्यारे सदगुरु पास ॥ उत्सूत्रांसे रहित जिन, धर्म सुणीसुं खास ॥ १३१ ॥ व्याख्या:- दिवसो-ते दिवस दिवस कहेवार्थी ते घडी ते मुहूर्त ते पक्ष, ते मास ते वर्ष कइया-क्यारे होही-अशे ! जइया-ज्यारे सुगुरुण-सुविहित गीतार्थ धर्माचार्य सुगुरुने पायमूलम्मि-पादमूल एटले समीपे जिणधम्मं-जिनजापित धर्मने निसुणोसु-हुं सांजलीश. केवो अयो

થકો હું સાંજલીશ ! ઝસુત લેસવિસલવ રહિઓ-ઝસૂત્રના લેશરૂપ વિપલવેકરી
ને રહિત ઠતો ઇટલે ગુરુને સમીપે સાંજલવાથી મનમા રહેલા જે ઝસૂત્ર વાક્ય,
તેના લેશરૂપ વિપના લવેકરી રહીત થયો થકો હું સાંજલીશ ॥ ૧૨૫ ॥

અવતરણ - તે દિવસ ક્યારે થશે એમ શાસત્ર કહ્યું ? ગુરુનું તો કાંઈ ડર્જનપ
છું નથી; કેમકે, ગુરુ તો જોવામાં ઘણા આવેઢે, તે કપર કહેઢે - મૂલ.- વિષ્ણ
વિ કેવિ ગુરુણો, હિયએ ન રમતિ મુણિય તત્તાણ ॥ કેવિ પુણ અવિહુચ્ચિય, રમં
તિ જિણવલ્લહો જેમ ॥ ૧૨૫ ॥ ઢોહા - ઢીઠા પણ કેશ્ક ગુરુ, ન ગમે જાણ હિ
યેય ॥ કેશ્ અઢીઠાહિ જગમે, જિમ જિણવલ્લજન શ્રેય ॥ ૧૨૫ ॥ વ્યાખ્યા - કેવિ-કેટલા
એક વિષ્ણવિ-નજરે જોણા પણ કાને સાંજલેલાની શી વાત કરવી ! ગુરુણો-સાધુ
સમાચારીમાંહે નિપુણ એપણીય આહારના લેવાવાલા એવા ગુરુ તે મુણિયતત્તાણ-જેણે
જિનશાસનનો તત્ત્વપરમાર્થ જાણ્યો ઢે, તેના હિયએ-હૃદયનેવિપે નરમતિ-રમતા
નથી ઇટલે રુચતા નથી, કેમકે તેના હૃદયનેવિપે તો જે સમ્યક્ જ્ઞાન ક્રિયા સવેગ
ગુણે કરીને સહિત ગુરુ હોય તે રુચેઢે, પણ એકલું જ્ઞાન એકલી ક્રિયાદિક વાલા
રુચતા નથી પુણ-વલી કેવિ-કેટલાએક અવિહુચ્ચિય-નહી ઢીઠેલા જ્ઞાનક્રિયા સ
વેગ સહિત ગુરુ પણ રમતિ-રમેઢે રુચેઢે, જેમ-જિમ જિણવલ્લહો-જ્ઞાન ક્રિયા
સવેગ સહિત જિનવલ્લજન સૂરિ નહી ઢીઠેલો અમારા ચિત્તનેવિપે રુચેઢે, તેમના ર
ચેલા ગ્રંથો જોતાં તથા તેમના સત્તાનીક સાધુની સમીપે તેઓના જ્ઞાન વૈરાગ્ય ક્રિ
યાનુષ્ઠાન સાંજલતા અતિ પ્રિય લાગેઢે એમ નેમીચડ્ જમારી કહેઢે ॥ ૧૨૫ ॥

અવતરણ - એમ ઠતાં પણ જે પુરુષ કુગુરુને પણ સુગુરુની પઢે માને ઢે, તેનું
નિરાકરણ કરતા ઠતા કહેઢે - મૂલ -અજયા અશ્ પાવિષ્ણ, સુઢ ગુરુ જિણ વરિંદ
તુલ્લતિ ॥ જો શ્દ એવ મન્નશ્, સો વિમુહો સુઢ ધમ્મસ્ત ॥ ૧૨૫ ॥ ઢોહા - અજ
ની અતિ પાપિને, જિનવર સુગુરુ સમાન ॥ જે જાણે તે જીવ જિન, ધર્મ વિમુલ્લ
વેજાન ॥ ૧૨૫ ॥ વ્યાખ્યા - તે કુગુરુ કેવા ઢે ? અજયા-યત્ન રહિત ઢે, ઇટલે
પટ્ જીવનિ કાયના વઢ કરવાનેવિપે જે તત્પર ઢે, તે કારણ માટેજ અશ્ પાવિ
ષ્ણ-અતિ પાપિષ્ઠ ઢે, ઇટલે પાપ કર્મ વાંધવાનેવિપે પ્રધાન ઢે ઇટલે મુલ્ય ઢે એવા
જે કુગુરુ ઢે, તેને પણ સુઢ ગુરુ જિણવરિંદતુલ્લતિ-નિર્મલ ગુરુ ગૌતમ ગણધરા
વિકને સદશ અથવા ઘણું શુ કહિયે જિનવરેશ્ તુલ્ય ઢે, એવ-એ પ્રકારે શ્દ-જ
ગતનેવિપે જો કોઈ મૂઢ પુરુષ મન્નશ્-માનેઢે ઇટલે જાણે ઢે, સો-તે પુરુષ સુઢ

ધમ્મસ્સ--શ્રી વીતરાગ નાષિત શ્રુત ચારિત્રરૂપ નિર્મલ જે ધર્મ, તેને વિમુહો--વિમુ
ખ જાણવો એટલે અવજા મુખવાલો જાણવો. ॥ ૧૩૦ ॥

અવતરણ:-- ધર્મને કરતો ચકો પણ ધર્મથી વિમુખપણું કેમ કહ્યું? એ આશં
કાનું સમાધાન કરતાં કહે છે:-- મૂલ:-- જો તં વંદસિ પુક્કસિ, વચણં હીલેસિ ત
સ્સ રાગેણ ॥ તા કહ વંદસિ પુક્કસિ, જણવાય વિંપિ ન મુણેસિ ॥ ૧૩૧ ॥ દોહા:--
વાંદે પૂજે જેહને, હીલે તેનો વૈણ ॥ વાંદે પૂજે કિમ તદા, જન થિતિ જૂયે સૈન
॥ ૧૩૧ ॥ વ્યાખ્યા:-- જો-જે જિનરાજપ્રતે તં-તું વંદસિ-વાંદે છે, પુક્કસિ-પૂજે
છે, અને પોતાના ઉત્સૂત્ર નાષી હીણાચાર્ય ગુરુને રાગેણ-રાગે કરીને તસ્સ-તે વંદ
નીયથી તો જિનરાજનું જ વલી વચણં-આગમરૂપ વચન હીલેસિ-તેની તું હીલના કરે
છે, એટલે નિંદા કરે છે; રે મૂઠ, જિનરાજનાં વચનોની હીલના કરે છે, તા-તો ક
હ-કેમ જિનરાજને વંદસિ-તું વાંદે છે, પુક્કસિ-તું પૂજે છે; જણવાય વિંપિ-રે મૂઠ,
તું જનવાદની લોક વ્યવહારની સ્થિતિ એટલે મર્યાદાને પણ નમુણેસિ-નથી જા
ણતો; કે જેને વાંદિએ તેનાં વચન જો ન માનિયે તો વાંદવું તથા પૂજવું વ્યર્થ
જાણવું એ નાવાર્થ છે. ॥ ૧૩૧ ॥

અવતરણ:-- લોકવ્યવહારની જે સ્થિતિ છે તે કહે છે:-- મૂલ:-- લોએવિ ઇમં
નણિયં, જો આરાહિજ્ઞ સો ન કુવિજ્ઞા ॥ મન્નિજ્ઞ તસ્સ વચણં, જહ્ ઇહસિ ઇહિ
યં કાઝં ॥ ૧૩૨ ॥ દોહા:-- કહ જન જે આરાધિએ, ન કોપાણ્યે તેહ ॥ માની
જો તસુ વેન જો, વંઠિત તું વાંઢેહ. ॥ ૧૩૨ ॥ વ્યાખ્યા:-- લોએવિ-લોકોત્તરની
તો શી વાત! લૌકિક વ્યવહારને વિષે પણ ઇમં નણિયં-એમ કહ્યું છે; જો-જે દેવ
દાનવ રાજાદિક મોટા પુરુષ આરાહિજ્ઞ-આરાધિએ, પૂજિયે, સો-તે દેવ દાનવ
રાજાદિકને ન કુવિજ્ઞા-કુપિત ન કરિયે એટલે તેને જે વાતથી કોપ ચઢે તે વાત ન
કરિયે. તસ્સ-તે દેવ દાનવ રાજાદિકનું વચણં-વચન માનિયે એટલે પ્રમાણ ક
રિયે. ઇહિયં કાઝં-ઇહિત કરવાને એટલે પોતાના મન વંઠિત પૂરણ કરવાને જહ્-
જો ઇહસિ-તું ઇહે છે તો એ પ્રકારે પુત્ર મિત્રાદિકને લોક વ્યવહારને વિષે લોક સી
સ્વામણ દીએ છે; તો લોકોત્તર વ્યવહારની વાત તો મોટી છે. ॥ ૧૩૨ ॥

અવતરણ:-- એમ નગવન્ વચન સાંજલ્યા ઠતાં પણ ધર્મ કરવાને દોષ
કહીને હવે ત્યાંહાં જે નિશ્ચલ પુરુષ છે તેની સ્તવના કરતો ઠતો કહે છે:-- મૂલ:--
દૂસમ દંમે લોએ, સુહુક્ક સિદ્ધમિ હુક્ક ઉદયમ્મિ ॥ ધન્નાણ જાણ ન ચલહ્, સમ્મ
તં તાણ પણમામિ ॥ ૧૩૩ ॥ દોહા:-- હુષ્ટ ઉદય હુલ પ્રગટ જન, દૂસમ દંઢ ઠ

તેય ॥ તસુ પ્રણમું જે ધન્યનો, સમકિત ગુણ ન ચલેય ॥ ૧૩૩ ॥ વ્યાખ્યા - દૂ-
સમર્થને-દૂપમાર્ક એટલે પાચમા, આરારૂપ દમ્ એટલે વલ મેધા સુખ સપતિ વિદ્યા
શુજ દીર્ઘાયુ નિરોગપણુ ઇત્યાદિ વિસિદ્ધ વસ્તુના નાશરૂપ દમ્, તેણે કરીને દંભાય
લા એવા, વલી સુદૃઢક સિદ્ધિમિ-તીક્રણ હુ સે કરીને સિદ્ધ એટલે નિષ્પન્ન થયેલા એ
ટલે નીપજેલા એવા, વલી હુ સ્વઉદયમિ-શરીરીને માનસી હુ સ્વ અતિ કષ્ટનો ઠે ઝ
દય જેને એવા, જે લોએ-લોકતેનેવિપે તથા તે લોકને થાઈ બેઠે જાણધન્નાણ-જે જિન
મત જાવિત મતિવાન ધન્ય પુણ્યવાનનું સમ્મત્ત-તત્ત્વ શ્રદ્ધાન સમ્યક્ત્વ ન ચલડ-
નથી ચાલતુ, તાણ-તે પુરુષોને પણમામિ-મન વચન કાયાએ કરી હું નમસ્કાર
કરું હુ વલી હુંમાથવસર્પિણીના પ્રજાવે જસમગ્રહને ઉદયે પ્રગટ્યો જે હુપમા
આરાનેવિપે અસયત પૂજા નામે દસમો આશ્ચર્ય, તેણેકરી પ્રાપ્ત થયું જે લોકોનું
વિરૂપ રૂપ તે સગપટ્ટાદિક બીજા શાસ્ત્રોથી જાણતુ ॥ ૧૩૩ ॥

અવતરણ - અહીં કોઈ આશકા કરેકે, કેટલાએક ગુરુને જોયાં ઢતાં પણ
વિવેકી પુરુષોના મનમા રુચતા નથી, અને કેટલાએક નહીં વીઠેલા જિનવદ્ધજસૂ
રિની પટે લોકોના મનમાં રુચેઢે તે સત્ય ઢે, પણ અમે તમને ધૂઠિએ ઢાઈ કે તમે
કોઈ ગુરુની પરિક્ષા કરીને નિશ્ચે કહ્યો અથવા જાણ્યો ઢે ? તેને નેમીચડ પ્રકરણ
કર્તા ત્રણ ગાથાએ કરીને કહેઢે - મૂલ - નિયમડ અણુસારેણ, વવહાર નયેણ
સમય સુઢોઈ ॥ કાલકિત્તણુમાણેણ, પરિક્ષિત માણિત્ત અ ગુરુ ॥ ૧૩૪ ॥ ઢોહા -
સમયસુઢિ વ્યવહાર નય, નિજમતિને અનુસાર ॥ કાલ ક્ષેત્ર અનુમાનથી, સુપરિક્ષિ
ત ગુરુ ધાર ॥ ૧૩૪ ॥ વ્યાખ્યા - નિયમડ અણુસારેણ-પોતાની સ્વાજાવિક બુઢિ
ના અનુસારે કરીને પણ અહં બુઢિએ કરીને નહીં, વવહાર નયેણ-મહાવ્રત સમિ
તિ ગુપી પ્રતિલેપણા સ્વાધ્યાય વિહારાદિક સાધુના જે વ્યવહાર તેણે કરીને સમ
યસુઢિએ-સિદ્ધાન્તની શુઢિએ કરીને કાલચિત્તણુમાણેણ-સજ્જમ સ્વપ કરતા કાલ
ક્ષેત્રને અનુમાને કરીને ડપલક્રુણથી ડવ્ય જાવને પણ અનુમાને કરીને ઘણાં ગા
મ નગરાદિકનેવિપે ડલોલતા ડલોલતા કાલને ડચિત જિનપતિસૂરિગુરુ મે પરિક્ષિત-
પરિચ્છા ઢે, થ-ચ એટલો વલી માણિત્ત-માન્ય કહું ઢે અને સારી રીતે જાણી લીધું
ઢે ॥ ૧૩૪ ॥ મૂલ -તદ્વિ હુ નિયજહયાએ, કમ્મ ગુરુ ત્તસ્ત નેવ વીતસિમો ॥ ઢન્નાણક
યઢાણ, સુઢ ગુરુ મિલડ પુત્રેણ ॥ ૧૩૫ ॥ ઢોહા -તો પણ નિજ જમતા કરી, ન
ગુરુ કર્મે તિથ્વાસ ॥ પુણ્યે ઢન્ય કૃતાર્થને, મિલે સુગુરુ ગુણરાસ ॥ ૧૩૫ ॥ વ્યાખ્યા -
જો પણ એમ ઢે તદ્વિ-તોપણ હુ-નિશ્ચય હુંમાથવસર્પિણી કાલાદિકને જોમે

तादृशविशिष्ट बुद्धि नथी माटे नियजमयाए-पोतासंबंधी जडपणानो वली कम्मगु
रुत्तस्स-प्रथम सुगुरु जोग न थवानी अपेक्षाए करीने कर्मना जारीपणानो नेव-न
थीजं वीससिमो-अमे विश्वास करता; केमके, पुत्तेण-तादृश विशिष्ट पुन्येकरीने
धन्नाए-धन्य पुन्यवंत प्राणीउने कयहाणं-जेणे अर्थ सिद्ध कखो ठे एटले जेणे
बोधं बीजरूप अर्थ नीपजाव्यो ठे तेने सुद्ध गुरु-बाह्य अन्यंतर परिग्रह रहित
निर्मल गुरु मिलइ-मले ठे. ॥ १३५ ॥

अवतरण:- वली कोई शिष्यादिक अथवा वादी वितर्क करे ठे के एमां तमा
रे छुं प्राप्ति थई? तेविषे कहेठे:- मूल:- अहअं पुणो अउत्तो, ता जइ पत्तो अ
ह न पत्तो अ ॥ तहवि हु सो मह सरणं, संपइ जो जुग पहाण गुरु ॥ १३६ ॥
दोहा:- वलिहुं अपुन्य तदा जदी, जाधो नवि जाधोय ॥ तेपिण ते मुज सरण अब,
जुग प्रधान गुरु जोय ॥ १३६ ॥ व्याख्या:- पुणो-वली अहअं अउत्तो-हुं अपु
न्य हुं एटले तादृश वसिष्ट पुन्येकरी रहित हुं ता-ते कारण माटे जइ-जो पत्तो-
पूर्वोक्त गुरु में पाम्यो, अह-अथवा न पत्तोअ-न पाम्यो; तहवि-तोपण हु-निश्च संप
इ-संप्रति एटले वर्तमानकालनेविषे जो-जे जुगपहाणगुरु-जुगप्रधान गुरु ठे, संविज्ञ
गीतार्थ आचार्य ठे, उपलक्षणथी तेमनी निश्चाए जे उपाध्याय अथवा साधु ठे सो-ते
मह-अमारे सरणं-शरण आधारठे आत्मगुणवृद्धिने अर्थ विश्रामनुं ठाम ठे. १३६

अवतरण:- कोई आशंका करे के, एवी सुगुरुनी प्राप्ति थवाथी पण छुं थयुं?
एवो संशय दूर करवाने कहेठे:- मूल:- जिणधम्मं दुत्तेयं, अइसय नाणीहिं न
ज्जाए सम्मं ॥ तहवि हु समय विईए, ववहार नएण नायवं ॥ १३७ ॥ दोहा:-
सम्यक् जाणे केवली, जैनधर्म दुईय ॥ तदपि जाणणा योग्य है, श्रुत व्यवहारे तेय
॥ १३७ ॥ व्याख्या:- जिणधम्मं-श्रुत चारित्र लक्षण जिननापित धर्म ठे ते, दु
त्तेयं-दुःखे जाणवा योग्य ठे केमके, उत्सर्ग अपवाद निश्चय व्यवहारादिक शोक
डागमे नयोए करीने कहेलो ठे माटे जिनधर्म दुःखे जाणवा योग्य ठे; अइसय
नाणीहिं-अवधिज्ञानी चौदपूर्वधर तथा दशपूर्वधरादि अतिशय ज्ञानीओने सम्मं-
सम्यक् प्रकारे जिननापित धर्म नज्जाए-जाणीए बैए पण अनिपुण बुद्धिने गम्य
नथी, माटे जिनधर्म दुःखे जाणवा योग्य कह्यो; एम निश्चयनये करीने ठे तहवि-
तोपण हु-निश्चय समयविईए-सिद्धांतनी स्थिति मर्यादाए करीने ववहार नएण-
सिद्धांतोक्त साधु श्रावक सम्यक् दृष्टिना व्यवहारे एटले व्यवहार नयेकरीने जिनना
पित धर्म नायवं-जाणवा योग्यठे, विधिपूर्वक यथाशक्ति आराधवा योग्य ठे. १३७

અવતરણ - કોઈ આશંકા કરે કે, એમ કહેલું છે તે કેમ માનવું? તેને કહે
 છે.- મૂલ:- જમ્હા જેણહિ જણિયં, સુચ વવહાર વિસોહિયં તસ્સ ॥ જાયઃ વિઘ્ન
 ઇ વોહી, જિણ આણારાહગત્તાઓ ॥ ૧૩૮ ॥ દોહા - શોધિત શ્રુત વ્યવહારને,
 નિર્મલ સમક્તિ થાય ॥ જિણ આણા રાધન થકી, જે કારન જિનગાય ॥ ૧૩૮ ॥
 વ્યાખ્યા - જમ્હા-જે કારણમાટે જિણેહિ-જિન તીર્થકરોળે જણિયં-કહ્યું છે. સુચ
 વવહાર-શ્રુત વ્યવહારે કરીને એટલે સૂત્ર નિર્ધુક્તિ વૃત્તિ જાણ્ય ચૂર્ણ એ પાંચને શ્રુત
 કહિયે, તે શ્રુતના વ્યવહારે કરીને વિસોહિય તસ્સ-ચારિત્રની વિઘ્ન કરનાર
 જે પુરુષ, તેને વિઘ્ન ઇ વોહી-વિઘ્ન ઇવોધી એટલે અતિ નિર્મલ સમ્યક્ત જાયઃ-
 થાય ઇયાથી? જિણ આણા રાહ ગત્તાઓ-શ્રુતવ્યવહારે કરીને ચારિત્રની વિઘ્ન
 કરવા રૂપ જિન આજ્ઞાનું આરાધકપણુ ચવાયી ॥ ૧૩૮ ॥

અવતરણ - કોઈ આશંકા કરે કે, તમે કહ્યું જે સિદ્ધાંતની સ્થિતિ કરીને
 અને વ્યવહાર નયે કરીને જિનધર્મે જાણવા યોગ્ય છે, એવી રીતે કહેવાયી જિન
 ધર્મે દેશાદવાવાલા ગુરુ પણ સિદ્ધ થાય છે, તેમ તમા તેનેવિષે શી શંકા છે? તે
 નો ઉત્તર કહે છે - મૂલ - જે જે સિદ્ધિ ગુરુ, સમય પરિક્ષા તે ન પુરૂંકતિ ॥
 પુણમેગં સદ્દહણ, હુપ્પસહતં જઠં ચરણ ॥ ૧૩૯ ॥ દોહા - જે જે ગુરુ અંબ દેખિ
 યે, તે ન મિલે શ્રુત ન્યાય ॥ પિણ શ્રદ્ધા ઇક છે ચરણ, હુપસહ અંત ગવાય ॥ ૧૩૯ ॥
 વ્યાખ્યા - સાંપ્રતકાલે જેજેગુરુ-જે જે ગુરુ ધર્માચાર્ય વપાયાય સાધુ સિદ્ધિ-દે
 શાય છે; સમય પરિક્ષા-સિદ્ધાંતની પરિક્ષા કરીને એટલે સિદ્ધાંત કથિત વ્ય
 વહાર નયની વિચારણા કરીને જે ધર્માચાર્ય ગુરુ છે તે ન પુરૂંકતિ-તે નથી પૂરાતા
 એટલે નથી મિલતા પરિક્ષાને નથી સહન કરી શકતા; સાથી? સિદ્ધાંત કથિત
 અનુષ્ઠાનને યથાર્થપણે ન કરવાથી અહીં કોઈ શંકા કરે કે, એમ તો ચારિત્રની
 નાસ્તિ થઈ? ત્યારે યથાકર્તા કહે છે કે, પુણમેગ સદ્દહણ-વલી અમારે એક જિનવ
 ચનનુ શ્રદ્ધાન છે જઠ જે કારણમાટે સિદ્ધાંતમા કહ્યું છે. હુપ્પસહતં-હુપ્પસહ
 ચાર્ય સાધુ અતસુધી એટલે હુપ્પસહ આચાર્યસુધી ચરણ-ચારિત્ર વર્તણે. એ અમારે
 એક શ્રદ્ધાન છે માટે અમે ચારિત્ર માનિયે છે એ ચારિત્રનો નિપેધ કરતા નથી, પણ
 શ્રુત વ્યવહારે કરીને પ્રવર્તતો દેખીએ તો કહિયે કે, કુગુરુને સુગુરુ કેમ કહેવાય ૧૩૯

અવતરણ - જે શ્રદ્ધાન છે તે શુ કરવાયોગ્ય છે તે કહે છે - મૂલ - તા એગો
 હુગ પવરો, મક્કઠમણેહિ સમયદિછી ॥ સમ્મ પરિક્ષિયવો, મુત્તુણ પવાહ હજ
 વોલ ॥ ૧૪૦ ॥ દોહા - તો મધ્યસ્થ મનેયિ ઇક, યુગ પ્રધાન શ્રુત, ન્યાય ॥ રૂઢી

रीते परिखवो, तजि प्रवाह हलवाय ॥ १४० ॥ व्याख्या:- ता- ते कारणमाटे
 प्रवाह हलबोल- लोकप्रवाह संबंधी जे हलबोल विचाररहित जे कलकल तेने,
 निपुण- मूकीने वली समयदिछीए- श्री आचारांग निसीथ व्यवहारादिक सिद्धां
 नी दृष्टिए करीने मझठमणेहिं- मध्यस्थ राग छेप कदाग्रह रहित जेथोना मन
 ते पुरुषोए एगो जुगपवरो- एक जुगप्रवर एटले सम्यक् ज्ञान क्रियाएकरी सहित
 एक जुग प्रधान आचार्य होय ते सम्म-सम्यक् प्रकारे परिखियवो-परखवो निश्चय
 करवो; पण आचार्यादिकना आचारे करि रहितने आचार्यादिक मानवुं नही. १४०

अवतरण:- कोई आशंका करे के, प्रवाह हलबोलने मूकीने एम कह्युं, पण
 लोक प्रवाहनो हलबोल जो पोते निपुण होइये तो शुं करे? एतुं निवारण कर
 तां कहेबे:- मूल:- संपद् दसमहेरय, नामायरिएहिं जणिय जणमोहे ॥ सुह ध
 मओ निकणवि, चलंति बहु जण पवाहाओ ॥ १४१ ॥ दोहा:- थव दशम
 प्रज नामगणि, जनित नीच जन कर्म ॥ लोक प्रवाहे निपुण पण, पडिआ त
 जे शुन धर्म ॥ १४१ ॥ व्याख्या:- संपद्-सांप्रत एटले वर्तमान दुषमा कालने
 वेपे दसमहेरय- आरंभ परिग्रहमां आसक्त सदा ब्रह्मचारी असंयत थका संय
 त कहेवरावता तेथोने जे पूजवुं तथा वंदन नमस्कारादिक करवुं, ते असंयत
 पूजा नामे दशमो आश्चर्यबे; वली नामायरिएहिं-नाम मात्र आचार्य केवल लिं
 गोपजीवि इव्यथकी ने जावथकी साधुनी क्रियाए करीने रहित दशमो आश्चर्य ने
 नामाचार्य ए बने जाणिय-जाण्युं ठे अथवा उपजाव्युं ठे; जण-नीच पामर
 जोकोने उचित मोहे-मोह एटले अति राग तेने, एवा जे निकणवि-निपुण पण
 एटले धर्म कर्मनेविपे चतुर पण सुअधम्माउ-शुन शिव कव्याणकारी जिन जाणित
 जे धर्म तेथकी चलंति-चलेबे; चष्ट थायबे; तो बीजा अनिपुण पुरुषोनी शी वा
 र्त्ता! केमके, निपुण पुरुष पण धर्मथकी चलेबे, बहु जण पवाहाउ-घणा लोको
 नो जे प्रवाह गतानुगतिक एटले विवेकरहित बोलवुं चालवुं प्रवर्तवुं, तेणो क
 रीने ते निपुण पुरुष पण जिन धर्मथकी चलेबे पडेबे माटे लोक प्रवाहने मूकी
 ने ठेठे रहेवुं, चष्टाचार नामाचार्यनो पण परिचय न करवो जो जिनधर्म विधिमा
 र्गनो अनिलाष राख्यो होय तो. ए जाव ॥ १४१ ॥

अवतरण:- एवी रीते जेथो लोक प्रवाहमां पडेला ठे तेथोतुं दुष्टपणुं देखा
 ड्युं, हवे जे जिनधर्मथी पडेलातुं आलंबन लिएबे तेनो दोष, अने जे नथी लेतां
 तेनो गुण बोलता बता कहेबे:- मूल:- जाणिय मिहदिछो, जे पडणा लंबणा

૬ ગિહ્નંતિ ॥ જે પુણ સમ્મદિઠી, તેસિ મણો ચડણ પયડીએ ॥ ૧૪૨ ॥ ઢોહા -
પડના લંબન આચરે, મિથ્યાદૃષ્ટિ તેય ॥ જે સમદૃષ્ટિ તેહનો, મનચડતે પગથેય ॥
॥ ૧૪૨ ॥ વ્યાખ્યા - જે-જે પુરુષ પડણાલવણાઈ-પહેલા એટલે જિનનાપિત
શુદ્ધ વિધિમાર્ગ થકી ઘ્રષ્ટ થાણા પાસઘાટિકની તથા તેડના આવક લોકોની
કુપ્રવૃત્તિનું વધુમાનરૂપ જે આલંબન તેને ગિહ્નંતિ-ગ્રહણ કરેઠે એટલે એનીપાસે
જગવતનો વેપ ઠે, જિનાગમ જણેઠે જણાવેઠે, તથા સજલાવેઠે માટે એને ચૈલ્ય
વાસાદિ કથાથી શુ વગડેઠે ? इत्यादिक પહેલા પુરુષોની કુપ્રવૃત્તિનું વધુમાનરૂપ
જે આલંબન તેને જે પુરુષ ગ્રહણ કરેઠે, તેને મિથ્યાદિઠી-મિથ્યાદૃષ્ટિ જાણિય-અ
હો નય્ય, તમે જાણો પુણ-ચલી જે-જે પુરુષ સમ્મદિઠી-સમ્યકદૃષ્ટિ ઠે, તેસિમ
ણો-તેનું મન ચડણપયડીએ-ચડતી પગથીએ વર્તે એટલે ચડતે ચડતે ગુણસ્થાન
માર્ગે વર્તે, પણ પાપસ્થાને વર્તે નહી, કહ્યું ઠે કે જેણે અમૃત ચાલ્યું હોય, તેને
બાકસ બુકસની રુચિ કેમ થાય ? અપિતુ નહીજ થાય તેમ જે સમ્યક્ત્વ રસનો
જ્ઞાતા પુરુષ હોય તે ઘણા કાલથી સેવેલું મિથ્યાત્વાદિ પાપરૂપ કુજોજન તેને નિવે
અને ત્યાગ કરે, પૂર્વ કર્મેના યોગથી જો કાંઈ પાપરૂપ કુજોજન સેવેઠે તો પણ
જાવથી તે સમ્યક્ત્વરૂપ અમૃત જોજનનેજ વાઞ્ઞે ઠે ! અથવા કરેઠે, કેમકે, તેણે
સમ્યક્ત્વ અમૃત પ્રથમ આસ્વાદેલુંજ ઠે, માટે પાપ કુજોજનને કેમ વાઞ્ઞે ? અપિ
તુ નહીજ વાંઞે ઠૂઠા આલંબન આદરે, પણ ચોટા આલંબન આદરે નહી એડુ
સમ્યક્ત્વવાનું લક્ષણ હોય ઠે એ નાવ ॥ ૧૪૨ ॥

અવતરણ - હવે પહેલા પાસઘાટિક લોકોનું વાદુલ્યપણ જોઈને સુમાર્ગ તત્પર
પુરુષોનો સમાગમ અતિ ડુર્જન ઠે, એમ દેશાઢતા ઠતા કહે ઠે - મૂલ - સઘપિ
જા સુઝહ, સુવન્ન રપણાઈ વધુ વિચાર ॥ નિચ્ચંચિય મેલાવ, સુમગ્ગ નિરયાણ જ
૬ ડુઝહ ॥ ૧૪૩ ॥ ઢોહા - સુઝન સકલ પિ કનકમણિ, આદિ વસ્તુ વિસ્તાર
માર્ગે નિપુણનો સગ જગ, અતિ ડુર્જન અવધાર ॥ ૧૪૩ ॥ વ્યાખ્યા - જાણ-જગ
તનેત્રિપે સુવન્ન રપણાઈ વધુવિચાર-સુવર્ણ રત્નાદિક વસ્તુનો વિસ્તાર સઘપિ સુલહં
અનત વાર પામવા માટે તે સર્વે સુઝન ઠે, પણ સુમગ્ગ નિરયાણ-સુમાર્ગનિરતા
પુરુષોનો એટલે જિનનાપિત વિધિમાર્ગનેત્રિપે જે તત્પર તે પુરુષોનો નિચ્ચંચિય-નિ
ત્યમેવ એટલે નિરતરજ મેલાવ-મિલાવ એટલે સમાગમ તે અડુઝહ- અતિ
ડુર્જન ઠે, કેમકે, તે સદર્મ પ્રાપ્તિનું કારણ ઠે માટે ॥ ૧૪૩ ॥

અવતરણ - હવે માર્ગતત્પર પુરુષોનો સમાગમ ઠતા પણ જેને અનિમાન ઠ

ઠે ઠે તેનું સ્વરૂપ કહે ઠે:- મૂલ:- અહિમાણવિસોપસમઘ યં ચ યુવંતિ દેવ ગુ
રુણો ય ॥ તેહિં પિ જઞ્ઞો માણો, હીહી તં પુઘ ડુઙ્ગરિયં ॥ ૧૪૪ ॥ દોહા:- મા
નવિષોપ સમાવવા, શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મ ॥ તે સેવે પણ મદ થયો. હા તે પૂર્વ કુ
ર્મ ॥ ૧૪૪ ॥ વ્યાખ્યા:- દેવગુરુણોય- અમાર દોષ રહિત. બાદશ ગુણ સહિ
ત જે અરિહંત દેવ તેની; તથા સત્ત્રિંશ ગુણાલંકૃત ગુરુ સુસાધુ તેની; યુવંતિ-
સ્તવનાતથા ઉત્કર્ષિતના કરવી, ઉપલક્ષણથી અન્યુબાન નક્તિ વહુમાન વંદન ન
મસ્કારાદિક કરવાં તે અહિમાણ વિસોપસોપઘ યં ચ- જાત્યાદિ અનિમાનરૂપ
વિષને ઉપશમાવવાને અર્થે ઠે. ચ શબ્દ થકી મિથ્યાત્વાદિ દોષ ઉપશમાવવાને
અર્થે ઠે, કેમ કે, સુદેવ સુગુરુની સ્તુતિ કસ્યાથી અનિનિવેશ કદાગ્રહ અજ્ઞાન અ
નિમાન ટલે અને શુદ્ધ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય. એમ આગમમાં કહ્યું ઠે. તેહિંપિ-
તે દેવ ગુરુયેં કરીને જઞ્ઞો- જો માણો-- માન અનિમાન દેવ ગુરુવિષે થયો. કેમ
થયો તે કહે ઠે:- આ ચૈત્ય મારા પૂર્વજોના ઠે. એને મૂકીને વીજા ચૈત્યમાં ઉત્સ
વાદિક કરવાને કેમ જવાય? इत्यादિક દેવવિષે અનિમાન; વલી એ ગુરુ મારે અં
ગીકાર કરેલો ઠે, એ ગીતાર્થ ક્રિયાવંત ગુણવંત ઠે. તેવિના વીજા ગુરુઓ નલે ગુણ
વાન હોય તો પણ તેની ડપર રાગ ધરે નહી. ડલડું મહર જાવ આણે. इत्याદિ ગુરુ
વિષે અનિમાન થયો; હી હી-એ મોટી ખેદની વાત ઠે. તંપુઘડુઙ્ગરિયં-તેપૂર્વજવનું
ડુઙ્ગર્મ ચરિત ઠે. એટલે તે પોતાનો દોષ ઠે. એમાં વીજા કોઈનો દોષ નથી ॥ ૧૪૪ ॥

અવતરણ:- જેને ઓટા અનિમાનરૂપ ધન ઠે, તે સદૈવ અસન્નત પદાર્થ ને
માને ઠે; તેને ઉપાલંબ સહિત પ્રગટ દોષ જણાવીને નિર્નત્સના કરતા ઢતા કહે
ઠે:- મૂલ:- જો જિણઆચરણાણ, જોઞ્ઞો ન મિલેઈ તસ્સ આચારે ॥ હા હા મૂ
ઢ કરિંતો, અપ્પં કહ જણસિ જિણ પણયં ॥ ૧૪૫ ॥ દોહા:- જિન આચરણ થ
કી જુદો, જે જણ તસુ આચાર ॥ રે સઠ કરતો કિમ કહે, હું જિન જગત ઉદાર
॥ ૧૪૫ ॥ વ્યાખ્યા:- જોજોઞ્ઞો- જે પાસઙાદિક લોક ઠે તે જિણ આચરણાણ-
જિન જાણિત આચરણાની સાથે નમિલેઈ- નથી મળતા, તસ્સ- તે પાસઙાદિક
નો જે આચારે- નિજમતિ કલ્પિત જે આચાર ઠે તેને કરિંતો- અંગીકાર કરતો
ઢતો હા હા- મોટી ખેદની વાત ઠે. મૂઢ- હે મૂર્ખ, અપ્પં- પોતાને જિણપણ
યં- જિનને વિષે સુગુરુને વિષે નમસ્કાર કરવાવાલો, સ્નેહ કરવાવાલો કહ- કે
મ જણસિ- તું કહે ઠે, જો જિનજાણિત આચરણાને આચરતો હોય તો તારું કહ્યું
સંજવે; માટે જુઝ વોલીને શાસારુ- ફોકટ આત્માને વિઢંબના કરેઠે. ॥ ૧૪૫ ॥

અવતરણ - અહીં કોઈ વિકર્ક કરે કે, જિન આચરણ મૂકીને કોઈ પાસઢા વિકની કહેલી આચરણ અગીકાર કરતા હશે, તેનો ઉત્તર કહેશે - મૂલ - જ ચિચ્ચ લોચો મન્નડ, તંચિચ્ચમન્નંતિ સયલ લોચાવિ ॥ જ મન્નડ જિણનાહો, તંચિ અ મન્નંતિ કિવિ વિરલા ॥ ૧૪૬ ॥ દોહા - જાકૂ માને લોક તસ, માને લોક અનેક ॥ માને જાસ જિનેંડ તસુ, માને કોંક ઠેક ॥ ૧૪૬ ॥ વ્યાખ્યા - લોચો-પાસઢાદિક લોક જચિચ-જેઆચરણાને મન્નડ-માનેઠે સયલ લોચાવિ-તાદૃશવિ વેક વિકલ સકલ લોક પણ તચિચ્ચ-તે પાસઢાદિકની જાપેલી આચરણાને મન્નંતિ-માનેઠે, જેમ લાંબડાનો કીડો લાંબડાને સારુ માનેઠે, તેમ, વલી જિણનાહો-જિ નનાથ જ-જે આચરણાને મન્નડ-માનેઠે, સમ્યક્ જાણેઠે, તેમ કિવિ વિરલા-કેટલાંક ક વિરલા હલુકર્મી જીવ તચિચ્ચ-તે જિનજાપિત આચરણનેજ મન્નંતિ-માનેઠે, યથાશક્તિયે પાલે, આરાધે ઠે, જિનધર્મ પાલવુ તે નદીના પૂરની સાથે જવા વરા વર ઠે માટે કોંક હલુ કર્મી જીવ જિનજાપિત ધર્મ આચરણને માનેઠે કિંવ દુણા એટલે ઘણુ કહ્યાર્થી શુ ॥ ૧૪૬ ॥

અવતરણ - અહીં કોઈ વિકર્ક કરે કે, લોકો પ્રાયેકરી લોકોતુંજ કહેલું માનેઠે, જિનરાજવુ કહેલું માનતા નથી, એવો તેઓનો સ્વજાવજ ઠે, તે નહીં પણ જિનરાજવું કહેલું ન માન્યા ઠતા અને લોકોતું કહેલું માન્યા ઠતા જે દોષ થાયઠે તે કહે ઠે - મૂલ - સાહમિ આઝ અહિચો, વધસુઆંસુ જાણ અણુરાઓ ॥ તેસિ નહુ સમ્મત, વિન્નેયં સમયનીંયે ॥ ૧૪૭ ॥ દોહા - સાધર્મીથી અધિક જસ, પરિ જન ઉપર પ્રેમ ॥ તાસ ન સમકિત માનિયે, આગમ નોતી એમ ॥ ૧૪૭ ॥ વ્યાખ્યા - જાણ-જેને સાહમિઆઝ-સમ્યક્ત્વાદિ ગુણે કરીને જે સરસ્વા તે સાધર્મી, કહિ યેં તેથીપણ વધસુઆંસુ-વાધવ પુત્રાદિકનેવિપે આદિ શબ્દથી માતા પિતાનાર્યાદિક નેવિપે અહિચો-અધિક અણુરાઓ-અણુરાગ સ્નેહ વર્તે ઠે તો તેસિ-તેને નહુ-નહીં જ સમ્મત-સમ્યક્ત્વ, હોય એ વાત સમયનીંયે-સિદ્ધાંતનીતિએકરીને વિન્નેય-વિશેષપણે જાણવા યોગ્ય ઠે સાધર્મીની સાથે કોઈ પ્રકારનો કલહ અથવા ક્લેશ કરવો નહીં વલી સાધર્મી સીઘતો હોય તો તેને સહાય કરવુ, કેમકે, શાસ્ત્રમાં કહ્યુ ઠે કે, સસારમા સાધર્મીના જેવુ વીજુ કોઈ સગપણ નથી સાધર્મીની સેવા જક્તિ વાઙ્ઘાતાએ કરીને સમ્યક્ત્વ વિશેષ નિર્મલ થાય માટે વંધુ સુતાદિક સર્વ સ્વજ નનો અનુરાગ તે કરમવધનું કારણ એ દોષ જાણી સાધર્મીનેવિપે અધિકતર ધર્મી અનુરાગ નિરતર રાખવો એજશ્રેય ગુણ ઠે ॥ ૧૪૭ ॥

अवतरणः— एवी रीते लोकाचारने माननारनो दोष प्रगट करीने हवे ते लो
काचार संबंधी निषेधनो उपदेश कहेवे:— मूलः— जइ जाणिसि जिण नाहो, लो
यायारा विपरकए नूओ ॥ ता तं तं मन्नंतो, कह मन्नसि लोओ आयारं ॥१४७॥
दोहाः— जिनपति लोकाचारथी, जो तुं जाणे निन्न ॥ तो किम लोकाचारने, तुं
माने प्रभु मन्न ॥ १४७ ॥ व्याख्याः— जइ—जो जाणिसि—तुं जाणेवे; जिणनाहो—
जिननाथ एटले जिनवरेंड ठे ते लोआयारा—दर्शनत्रष्ट पासठादिक तथा चतुर्द
शीनी ब्राह्मण परिव्राजक त्रिदंडी तापसादिक जे लोक, तेओना आचारथकी विप
रकए नूओ—विपक्कूत ठे, एटले न्यारो ठे अथवा ते लोकोना आचारोनो जिन
नाथ विपक्कू नूत ठे एटले शत्रुरूप ठे. एम जो हे जइ, तुं जाणेवे, ता—तो तं—
तुं तं—ते जिननाथने मन्नंतो—मानतो अथवा जाणतो ठतो लोओआयारं—लोक
ना आचारने कह—केम मन्नसि—तुं मानेवे. ॥ १४७ ॥

अवतरणः— तुं लोकाचारने केम मानेवे? एम कह्युं तेनेज फरी दृढ करेवे;
तथा जिनेंइने मान्या थका पण जे मुग्ध लोको ठे ते बीजा देवोने मानेवे ते दे
खाडता ठता कहेवे:—मूलः— जे मन्नेवि जिणिंदं, पुणोवि पणमंति इयर देवाणं॥
मिहत्त सन्निवायग, गहाणं ताण कोविज्जो ॥ १४८ ॥ दोहाः— जिनवरने प्रण
मी वली, जे प्रणमे अन देव ॥ सन्निपात मिथ्यात हत, तस कुण वैद इहेव
॥१४८॥व्याख्याः— जे—जे मुग्ध तत्वना अजाण ठे, ते जिणिंदं—जिनेंइ देवने पण म
न्नेवि मानेवे अने पुणोवि—वली पण इयरदेवाणं—इतर जे जिनेंइ देवथी बीजा ह
रि हर ब्रह्मादिक रागी देवी मिथ्यादृष्टि देव ठे तेने पणमंति—प्रणमे ठे एटले
पूजे ठे; ताण—ते मिहत्तसन्निवायगगहाणं—मिथ्यात्वरूप सन्निपात रोगे करि ग्रस्त
थएला गलायला अथवा व्याप्त थएलानो कोविज्जो—वैद्य कोण थाय! अपितु तेनो
कोई वैद्यज नथी. केमके, जेने अमृत समान जिन धर्म पुरिस विषसमान मिथ्या
धर्म जेवो थयो तेनो हितोपदेशक गुरु वैद्यराज गुं उपाय करे! ॥ १४८ ॥

अवतरणः— हवे मिथ्यात्वरूप सन्निपात रोगेकरी ग्रस्त थएला गुं करेवे ते
कहेवे:— मूलः— एगो अ गुरु एगो वि सावगो चेइआणि विवहाणि; ॥
तवय जं जिणदवं, परुप्परं तं न विज्जंति ॥ १४९ ॥ दोहाः— गुरु एक वलि आ
५ इक, चैत्य विविध चित्रेव ॥ तामें जो जिनइव्य ते, दिए परस्पर नेव ॥१४९॥
व्याख्याः—एगोअगुरु—एकज गुरु केमके लिंग आचार एक माटे एक गुरु, एगोवि साव
गो—एक पण आवक कारणके सर्वना देवगुरु धर्म एक माटे आवक पण एक चेइआणि

વિવહાણિ— ચૈત્ય દેહરાસર અથવા જિનપ્રતિમા તે વિવિધ અનેક છે, તથાપિ જિ નેંડ દેવ સર્વે સરસા માટે ચૈત્ય પણ એકજ; એ ત્રણે એક એક થયે થકે પણ ત હય— ત્યા એટલે તે શ્રાવકોની પાસે જ— જે જિણદર્શ— જિન ઇચ્છે છે, ડપલ દ્વારથી જ્ઞાન ઇચ્છે સાધારણ ઇચ્છે છે તં—તે ઇચ્છે પરુપર—પરસ્પર એટલે માહો માહે ચૈત્ય જ્ઞાનાદિક કાર્ય પહેઠતે ન વિચિંતિ— નથી વેચતા એટલે નથી આપ તા, તે જોની સુખના લાલચી ગુરુ નિર્મલ ડપદેશ તેને દેતા નથી, પણ ડલટુ જેથી અદ્ધકાર મમકાર પણ વધે તેવો ડપદેશ કરે છે એ જાવ છે ॥ ૧૫૦ ॥

અવતરણ — એમ કરતા ઠતા તે ગુરુ આદિક છે કે નથી ? તે વિપે કહે છે — મૂલ — તે ન ગુરુ નો સદ્ગુ, ન પૂજ્યો તેદે હોઈ જિણનાહો ॥ મૂઢાણ મોહ વિઈ, સા નક્કઈ સમય નિઝણોહ ॥ ૧૫૧ ॥ દોહા — તે ગુરુ નહિ શ્રાવક નહી, નહિ પ્રહુ પૂજક તેય ॥ મોહ થિતી મૂઢોતણી, જાણી શ્રુત નિપુણેય ॥ ૧૫૨ ॥ વ્યાખ્યા.— તે— તે નગુરુ—તેગુરુ નથી કેમ કે, સુખ દાક્ષિણતાએ કરીને જિનોક્ત નિર્મલ ડપદેશ નથી દેતા માટે તથા નો સદ્ગુ—તે શ્રાવકપણ નથી, કેમ કે, ચૈત્યાદિ ઇચ્છે ચૈત્યાદિ કાર્ય પરુપરથી મમતાને લીધે નથી વેચી આપતા માટે તે શ્રાવકપણ નહો કહેવાય વલી તેહિ—તેણે જિણનાહો—જિનનાથ પણ ન પૂજ્યો હોઈ—પૂજ્યો નથી એમ છે કેમકે જે મમકારાદિક ક્લિષ્ટચિન્તવાલા યથાપિ પૂજાદિક કરે તથાપિ તેને પૂજાદિક કર વાવાલા ન કહિયે માટે શિષ્ય કહે છે તો તેને છુ કહિયે ? ગુરુ કહે છે મૂઢાણ—મૂર્ખોની મોહવિઈ—મોહસ્થિતિ કહિયે સા—તેવાત સમય નિઝણોહિ—સિદ્ધાન્તમાં જે નિપુણ પુરુષ છે તેને નક્કઈ—જણાય છે પણ વીજા જાણતા નથી ॥ ૧૫૧ ॥

અવતરણ — પૂર્વ ગાયમા કહ્યુ નથી તે ગુરુ તેજવાત પ્રગટ કરતા ઠતા કહે છે —મૂલ.—તો ન ગુરુ હુગ પવરો, જસ્ત વયણમિ વટ્ટા જેઓ ॥ ચિય જવણ સ દ્વાગણ, સાધારણ દર્શમાઈણ ॥ ૧૫૨ ॥ દોહા —ચૈત્ય હુવન વલિ શ્રાદ્ધજન, સાધારણ ઇચ્છાદિ ॥ તાસ જેદ જસુ વચનમેં, તેગુરુ છે જગદાદિ ॥ ૧૫૩ ॥ વ્યાખ્યા — જસ્ત—જેગુરુના વયણમિ—વચને કરીને એટલે કુટિલ ડપદેશો કરીને તથા પોતાસંબંધી ચૈત્યાદિ કરાવતુ તે તમને પ્રધાન છે, એમ સાદ્ગાત્ ડપદેશ દીવાથી ચિયજવણ—ચૈત્યજવનોને વિપે એટલે જિન પ્રાસાદોને વિપે તથા સદ્ગાણ—શ્રાવકોને વિપે વલી સાધારણદર્શ માઈણ—સાધારણ ઇચ્છાદિકને વિપે આદિ શબ્દથી જ્ઞાન ઇચ્છેને વિપે જેઓ—જેદ વટ્ટા—વર્તે છે, એટલે અદ્ધકાર મમકારની બુદ્ધિએકરીને પોતા સંબંધી ચૈત્ય તથા શ્રાવકાદિક આપીને માહોમાહે જે જગડા કરાવે છે, જેદ

पाडे ठे ते जुग पवरो जुग प्रधान गुरु-आचार्य न-नथी केम के, प्रथम जे वि शेषण कहुं ते कुगुरुहुं ठे माटे ते जुगप्रधान गुरु न जाएवो ॥ १५२ ॥

अवतरण:-अही कोई वितर्क करे के, जेनां वचन थकी चैत्य नवनादिकोनों नेद वर्ते ठे, ते जुग प्रवर गुरु न होय; एम जे कहुं, ते तो तीर्थकरादिकवर्त्त ते काल नेविषे युक्त ठे; पण हमणा तो नेद विना कोई पण मर्यादा नहोय ! ए आश का दूर करवाने सांप्रतहमणा पण सिद्धांत कथित विधिनेविषे जे पुरुष नथी प्रवर्तता तेओना दोष देखाडता ठता कहे ठे:- मूल:- संपद् पदुवयणेणवि, जाव न उ छसद् विहि विवेयत्तं ॥ ता निविड मोह मिह त गंतिया डठ माह्पं ॥ १५३ ॥ दोहा:-प्रगटे न विधि विवेक अब, प्रभु वचने पण जाव ॥ ताव निवड मिथ्या त्वनी, गंतितणो अनुनाव ॥ १५३ ॥ व्याख्या:-संपद्-संप्रति एटले वर्त्तमान का लनेविषे पण पदु वयणेणवि-प्रभु नापित जे वचन आगम ते सांनल्यायी जा व-ज्यां सुधी विहिविवेयत्तं-जिन इव्यादिकनुं जिनागम उक्त प्रकारे वधारवुं, खर चवुं, रक्षण करवुं, तथा इव्ये नावे पवित्र थईने आशातना टाजी, अनिगम सा चवी, जिनपूजा करवी, सुगुरु नक्ति करवी, तथा दोष रहित सामायक प्रतिक्रम ए पोषध उपवास करवां, तथा निरतिचार सम्यक्त्व सहित सर्व व्रत पालवां, इ त्यादिक विधिविवेक पणुं जेने न उछसद्-नथी उछासने पामतो, ता-ते कारण माटे ए निविममोहमिहत्तगंतिया डठ माह्पं-निविम एटले अतिदृढ मोह मिथ्यात्वनी गांठनुं कोई डठ माहात्म्य ठे; एटले प्रनाव ठे; एम जाएवुं. केमके ठती समर्थार्थें सिद्धांतोक्त विधिनेविषे न प्रवर्त्तवुं ते प्रभुना वचननी आशातना ठे. ॥ १५३ ॥

अवतरण:- ते कारण माटे हवे प्रभुवचननी आशातनानुं डठपणुं कथन क रतां ठतां कहेठे:- मूल:- बंधण मरण जयाइ, डहाइ तिरकाइ नेअ डःकाइ ॥ ड स्काण डह निहाणं, पदुवयणा सायणा करणं ॥ १५४ ॥ दोहा:-बंधन मरण जयादि डख, नहि तीक्ष्ण डख जाए ॥ जे अविनय प्रभु वचननो, ते डख दोष निधान ॥ १५४ ॥ व्याख्या:-बंधन-दोरडादिके करी बांधवुं, मरण-आयु अथ वा प्राणनो नाश, जयाइ-इह लोकादिक सात जय इत्यादिक जे डस्काइ-डःख ठे ते, तिरकाइ-तीक्ष्ण एटले आकरा डस्काइ-डःख नेअ-नथीज थोडाकाल रहेठे पण पदुवयणा सायणाकरणं-प्रभुनां वचननी आसातनानुं जे करवुं, ते डःका ए-जन्ममरणादिक डःखनुं डहनिहाणं-डःख निधान ठे; एना जेवुं बीजुं कोई संसारमां डःख नथी ए नाव ॥ १५४ ॥

અવતરણ - એવી રીતે આશાતનાના કરનાર સંબંધી અનંત હુ સ્વ કહ્યા, હવે વર્ત
માનકાલાદિ દોષ થકી યથોક્ત વિધિ કરવાને અસમર્થ એવો જે પોતાનો આત્મા
તેને નિદતા ઠતા કહે છે - મૂલ - પદુવયણ વિહિરહસ્સ, ણાકણ જાવ, દીસે
અપ્પા ॥ તા કહ સુસાવગત્ત, જ ચિન્નં ધીર પુરિસેહિ ॥ ૧૫૬ ॥ દોહા - વીર વચ
ન વિધિ સાર લલિ, જવ નિજ આતમ જોય ॥ તો કહંતે ગૃહિ ધર્મે જે, ગૃહ્યો
ધીર પુરુષોય ॥ ૧૫૫ ॥ વ્યાખ્યા - પદુવયણ વિહિરહસ્સ-પ્રચુના વચન સિદ્ધાંત
નો જે વિધિનો સાર તેને નાકણ-જાણીને જાવ-યાવત્ એટલે જ્યાંસુધી અમે અપ્પા-
પોતાનો આત્મા દીસે-દેખીએ ઠૈએ તા-ત્યારે એમ વિચાર થાય છે કે, મારેવિપે
કહ-આથી સુસાવગત્ત-સુશ્રાવકપણું ધીરપુરિસેહિ-કામદેવ અરણ્યક શ્રાવકાદિક
ધીર પુરુષોએ જ ચિન્ન-જે આચરું તે ॥ ૧૫૫ ॥

અવતરણ - કોઈ વિતર્ક કરે છે કે, જો ધીર પુરુષોએ અંગીકાર કરેલું શ્રાવક
પણું નથી તો શા કારણથી દેવપૂજાદિ અનુષ્ઠાનવિધિનેવિપે પોતાના આત્મા એ
પ્રકારે પર્યાસીએ ઠૈએ એટલે જોડિયે ઠૈએ? એ આશકાએ કરીને કહે છે - મૂલ -
જહ્વિ હુ ઉત્તમ સાવય, પયડીએ ચડણ કરણ અસમઙ્ગો ॥ તહ્વિ પદુવયણ કર
ણે, મણોરહો મજ્જ હિયયમ્મિ ॥ ૧૫૬ ॥ દોહા - ચદપિ સુશ્રાવક સેઢિએ, ચઢણ
કઢણ અસમર્થ ॥ તદપિ મનોરથ મુજહિયે કબહૂ કરું તદર્થ ॥ ૧૫૬ ॥ વ્યાખ્યા:-
જહ્વિ-જોપણ હુ-નિશ્ચે, ઉત્તમ સાવયપયડીએ-પૂર્વોક્ત ઉત્તમ શ્રાવકોની પગથીએ
એટલે શ્રેણિએ ચડણ કરણ અસમઙ્ગો-ચઢણ કરવાને એટલે અરોહણ કરવાને અ
સમર્થ એવો હુ હું તહ્વિ-તથાપિ એટલે તોપણ પદુવયણ કરણે-પ્રચુનાપિત વચ
ન અંગીકાર કરવાનેવિપે એટલે શ્રીવીતરાગ કથિત જે વિધિનું કરવું તેનેવિપે મ
ણોરહો-મનોરથ મજ્જહિયયમ્મિ-મારા હૃદયમાં વસે છે, એટલે જોપણ ઉત્તમ શ્રાવ
કોની પદવીને આરોહણ કરવાને હું અસમર્થ હું તો પણ પ્રચુવચન અંગીકાર ક
રવાનો મનોરથ મારા હૃદયમાં વસે છે, અને પોતાની યથાશક્તિપ્રમાણે આરાધુ
તું, તેમાટે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ યોગ્ય કોઈએક શ્રાવકના જેદમા તું નિશ્ચયતો શ્રીવીત
રાગ દેવ જાણે ॥ ૧૫૬ ॥

અવતરણ - હવે વલી તે જિનવચન અંગીકાર કરવાના મનોરથની વાંઠા કર
તા ઠતા કહે છે, જે કારણ માટે પ્રચુના વચન અંગીકાર કરવાનો અમારા મનમાં
મનોરથ છે - મૂલ - તા પદુ પણમિઅ ચલણે, ઈક્ષ્ણેમિ પરમ જાવેણ ॥ તુહ વ
યણ રયણ ગદ્ધે, અહ્ લોહોમજ્જ દુક્ક સયા ॥ ૧૫૭ ॥ દોહા - તો સુન જાવે

प्रभुनमत, चरणे जाचू एक ॥ होय सदा मुज तुम वचन, रतन लोन अतिरेक.
॥ १५७ ॥ व्याख्या:- ता-ते कारण माटेज पदु-हे प्रनो, श्रीवीतरागदेव, चर
णे-तमारा चरण जुगलने पणमिअ-प्रणाम करीने परम नावेण परम उत्कृष्ट
नावथी इक-एक वस्तु पठेमि-हुं प्रार्थुं तुं एटले मांगु तुं, ते एक वस्तु तुहवयण
रण गहणे-तमारा वचनरूप दुःख दारिद्र्य दार्जग्यादिक दूर करवाथी रत्ननीप
ठेरत, तेतुं ग्रहण करवानेविपे अइलोहो-अतिलोन एटले अति प्रदपणं मक्ष-अ
मारे दुज्ज-होय सदा-सदा. ॥ १५७ ॥

अवतरण:- कोई वितर्क करे के, एवीरीते शासारु इहा करवी पडे? पोतानी
मेलेज जिन वचनरूप रत्ननुं ग्रहण करवानेविपे लोन थजे. ? ए आशंका करीने
कहेढे:- मूल:- इह मिहवास निक्किठ नावउगलिअ गुरुवि वेआणं ॥ अम्हाण
कह सुहाई, संजाविज्जंति सुमिणेवि ॥ १५८ ॥ दोहा:- मिथ्यावास सुमलिन
मन, गत विवेक हममांहि ॥ कहांथि सुख संजाविए, स्वप्नविपे पण नाहि ॥ १५८
व्याख्या:- इह-ए पांचमां दूपम कालनेविपे मिहवास-मिथ्यात्वनी वासनाए अ
हाए करीने निक्किठ नावउ-निक्कीष्ट एटले अति मलिन नाव परिणाम थयो ते
थी गलिअ गुरुविवेआणं-- गलायो ठे एटले नाशने पाम्योठे तत्व अतत्व संबंधी
प्रथग नाव एटले न्यारा न्यारा नाव, जे मोटा विवेक विचार जेना एवा जे अ
म्हाण-- अमे, तेने सुमिणेवि - स्वप्ननेविपे पण सुहाई-- जिनवचनरूप रत्न ग्रहण
करवुं ते सुख हेतु माटे सुख ते कह-शा प्रकारे करीने संजाविज्जंति-संजाविए
एटले विचारिए अथवा थापिए? केमके, मिथ्यात्वे करीने वासित ठे मति जेनी,
अने गयो ठे मोटो विवेक जेनो तेने तेवुं सुख क्यांथी थाय? ॥ १५८ ॥

अवतरण:- शीरीते क्यांथी होय तेरीत कहेढे:- मूल:- जं जीविअमित्तंपि दु, धरे
मि नामं च सावयाणंपि ॥ तं पिपदु महा चुज्जं, इह विसमे दूसमे काले ॥ १५९ ॥
दोहा:- थंरुं जो जीवित मात्र पण, नाम आइनो सार ॥ तेपण अति अचिरज
प्रभु, दूसम काल मजार ॥ १५९ ॥ व्याख्या:- इहविसमे दूसमेकाले-आ विपम
दूसम कालनेविपे जं-जो जीविअ मित्तंपि-देश संयमरूप जीवितमात्रने पण को
ईक प्रकारना जंगे करीने दु-प्रकटपणे सावयाणंपि-सम्यक्त्व पूर्वक द्वादश व्रत
धारी आवकोनो च-वली नामं-नाम मात्रप्रते धरेमि-हुं धारण करुंहुं; तं पि-ते
पण पदु-हे प्रभु, हेनाथ महा चुज्जं-मोटो आश्चर्य ठे; बीजुं वधारे शुं कहिये? ॥
अवतरण:- ए प्रकारे कालादिकना अनुसारे करीने पोताना स्वरूपने कहीने हवे

पोतानु जन्म सफल करवाने अर्थे सुगुरुने विनती करता ठता कहेवे - मूल - परिज्ञा विकृण एव, तद् सुगुरु करिज्ज अम्ह सामितं ॥ पढुसामग्गि सुजोगो, जद् सहजं होइ मणुअत्ता ॥ १६० ॥ दोहा - इम विचार करि तिम सुगुरु, हमने करो सनाथ ॥ सुजन होय जिम नरपणु शिव सामग्री साथ ॥ १६० ॥ व्याख्या - एव-दूपमा कालनेविपे जिन जापित धर्मेनुं दुर्जनपणु ठे ए प्रकारे परिज्ञाविकृण-परिज्ञावीने एटले वीचारिने सु गुरु-हे सुगुरु, हे शोचन आचार्य एटले हे सम्यक् ज्ञान दर्शन चारित्रादि गुण सपन्न सुगुरु तद्-तेम अथवा ते प्रकार अम्हसामित-अमारा सबधी स्वामीपणाने करिज्ज-करो एटले ते प्रकारे अमारा ऊपर तमे स्वामीपणु धारण करो जद्-जेम अथवा जे प्रकारे पढुसामग्गिजोगो-प्रभुदर्शनादिकनी सामग्रीनो एटले प्रभुजापित धर्मसामग्रीनो सारो योग थाय, ते अथके मणुअत्त-मनुष्यपणुं सहज-सफल होइ-थाय, केमके, संसारमा चार अंग जीवने पामवा दुर्जन ठे, तेमा प्रथम मनुष्य पणु, बीजु सिद्धातनु साजजबु, त्रीजु सिद्धातने साजलीने जिन वचननी श्रद्धा करवी, श्रद्धा थया पटी तप समयने विपे पराक्रम फोरववो, ए चार अंग दुर्जन ठे तेमा प्रथम मनुष्य पणु दुर्जन कष्ट, पण ते मनुष्य पणु सफल क्यारे थाय, ज्यारे शेष त्रण-अगनी प्राप्ति थाय माटे हे सुगुरो अमारा ऊपर तमे स्वामीपणु करो के जेम प्रभु जापित धर्म सामग्रीनो रूपो जोग थाय, ते थवाथी मनुष्यपणुं सफल थाय ॥ १६० ॥

अवतरण -- हवे समाप्तिने अर्थे ग्रथकार पोतानुं नाम कथन पूर्वक तथा ते ना अव्ययनादिकथो थता फलना कथन पूर्वक अने स्मरणनी उपादेयता प्रते ए टले तेनु जे अंगोकारपणु तेने कहे ठे - मूल - एव जमरिअ ने, मि चदरइथा व कइविगाहाउ ॥ विहि मग्गरया नवा, पढतु जाणतु जतु सिव ॥ १६१ ॥ दोहा नेमिचद जमरिअ, गाथा केइक एम ॥ विधि मग मग्न जविक जणो, लखो ल हो शिव हेम ॥ १६१ ॥ पटि शतक प्रारुत थकी, दोधक किया सुजास ॥ दोध क शोधक बुद्धिजन, सेवक मोहन तास ॥ १६१ ॥ व्याख्या - एव-ए प्रकारे सङ्क न जमारीनो पुत्र थने जिनेवर सूरिनी पिता प्रसिद्ध एवो जे जमारीअ नेमिचद-एटले जमरिक गोत्री नेमिचइ आवक तेणे रइथाउ-रचिउ जे कइवि-केटली गाहाउ-गाथा ? एरुशो ने एकसठ, ते गाथाउने विहिमग्गरया-श्री चोतराग जापित नि विमार्ग एटले मोहमार्गेनेविपे रत एटले तत्पर एवा जे नवा-जय जीव ते पढ तु-सूत्र थकी जणो, जाणतु-अर्थे परिज्ञानेकरी जाणो, सूत्रार्थ वेहु सम्यक् प्र

કારે અન્યાસીને સિવ-શિવપ્રત્યે એટલે નિરુપદ્ધિ મોહને જાહે-પામો. એ ગ્રંથ જ
 આથી તથા ગ્રંથનો સમ્યક્ પ્રકારે અર્થ જાણ્યાથી નિશ્ચલ સમ્યક્ત્વ થાય છે ; નિશ્ચ
 લ સમ્યક્ત્વથી ક્ષાયિક જ્ઞાન ચારિત્ર થાય. તે ક્ષાયિક જ્ઞાન ચારિત્રેકરી અનુક્રમે વંઠિ
 ત અર્થની સિદ્ધિ થાય. વલી વંઠિત અર્થ છે તે નવ્ય જીવોને શિવ પ્રાપ્તિ જાણવી ;
 બીજો કોઈ વંઠિતાર્થ નથી. તથા શિવ શબ્દ ગ્રંથના અંતે અંગીકાર કહ્યો તે મંગલ અ
 થવા કલ્યાણને અર્થે જાણવો. ઇતિ ગાયાર્થ ॥ ૧૬૧ ॥ ઇતિ શ્રીષષ્ઠી શતક સમાપ્ત.

તપોરત્ન શ્રી ગુણ સુંદર ઉપાધ્યાયકૃત ષષ્ઠી શતકની ટીકા તે શ્રીશાંતિ
 સાગરજી મહારાજજીનો સમીપે શ્રીરાજનગરમધ્યે શ્રી ગુરુ બુદ્ધિવિજય મહારાજ
 જીનો ઉપાસક જે ચક્ર ગોત્રી ઝંસવાલ મોહનલાલ, તેણે સાંજની ધારી વિચારીને તે
 નો કિંચિત્ નાવાર્થ ગ્રહણ કરીને ષષ્ઠી શતકનો અકૂરાર્થ કેવલ નાષારૂપ બાલાવ
 બોધ કહ્યો ; તેમાં શ્રી વીતરાગનાં વચનથી જે કાંઈ અધિકું ડુંબું વિપરીત લખાણું
 હોય, કોઈ પ્રકારનું ઉત્સૂત્ર લખાઈ ગયું હોય, તથા કોઈ કાનામાત્રાદિ રુસ્વ દોષનો
 ફરક પડ્યો હોય, તસ્મિન્નિહામિ હુક્કમં એટલે તેનું જે પાપ મને લાગ્યું હોય, તે
 મિથ્યા ફોકટ થાઉં. વલી સ્યાદાદ શ્રી જિનમત નિપુણ પરોપકાર સ્વજાવવાલા
 પુરુષોએ મુજ અલ્પમતિ ઊપર અનુગ્રહ કરીને આ ષષ્ઠી શતકનો બાલાવબોધ શોધી
 લેવો એજ વિનતી છે. ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

શ્રી ષષ્ઠીશતક નામક ગ્રંથ દો
 હા તથા બાલાવબોધ સહિત સમાપ્ત.

॥ श्री वीरपरमात्मायनम ॥

सकलपंक्ति चक्रचक्रवर्तिपंक्ति श्रीह्रमाविजयगणि शिष्यमुख्यपंक्ति परषद
मिनीनालतिलक पंक्ति श्रीजिनविजयगणि गुरुन्योनम सिद्धि बुद्धि विधायिने
श्रीमत् गौतम स्वामिनेनम.

अथ श्री पंक्ति उत्तम विजयजीकृत संयमश्रेणीनुंस्तवन
अर्थसहित प्रारंभिये.

श्रीवर्द्धमानंजिनंतला ॥ वर्द्धमानगुणास्पद ॥

स्वोपज्ञसंयमश्रेणी ॥ स्तवस्यार्थोवितन्यते ॥ १ ॥

॥ ढाल पहेली प्रथम गोवालातणेनवेजी एवेशी ॥

केवल ज्ञान दिवाकरूजी ॥ सिद्ध बुद्ध सुखदाय ॥ आत्म सं

पद जोगवेजी ॥ वर्द्धमान जिनराय ॥ गुणोदधि शासन ना

यक वीर ॥ मेरू महिधर धीर ॥ गुणो ॥ शास ॥ १ ॥ एआकणी

अर्थ ॥ समस्त केवलज्ञानावरणी कर्मना ह्यथकी उपजुंजे केवलज्ञान तडूप
सूर्यवे ह्यायकनावें सकलगुण निष्पन्नसिद्धते समस्त वस्तुस्वभावतुं बुद्धके जाण
वे उपकारीपणे सर्वसुखतुं दातारणे स्थादादपणे परिणमित अनतगुण पर्यायरू
प आत्मसपदाने जोगवेठे एहवो चोवीसमो तीर्थकर सामान्य केवलीउमा राजा
सरिखो श्रीवर्द्धमानस्वामी गुणोनोसमुद्ध गुणरूप रत्ननी उत्पत्तिनुं स्थानक वर्त्तमान
शासननु अधिपति श्रीवीरपरमेश्वरने वली उपसर्ग परिसद् आवेथके अग्निगरह्या माटे
मेरूनीपरे धीरने ॥ १ ॥ एटले वदनात्मक स्तवनात्मक अने वस्तुनिर्देशात्मक एत्रणप्र
कारना नमस्कारने तेमां स्तवनात्मक इष्टसमुचित नमस्कारकखो ॥ १ ॥

अनुक्रमिं संयम फरसतोजी ॥ पाम्यो ह्यायक जाव ॥

संयमश्रेणी फूलडेजी ॥ पूजु पद निष्पाव ॥ गुण ॥ २ ॥

અર્થ ॥ અનુક્રમે ઉત્તરોત્તર પ્રધાન સંયમસ્થાનક ફરસતોથકો યદુકં દશાશ્રુત સ્કંધે:- 'તસ્સણંજગવંતસ્સ અનુત્તરેણંનાણેણં અનુત્તરેણંદંસણેણં અનુત્તરેણંચરિત્તેણં અનુત્તરેણંઆજણેણં અનુત્તરેણંવિહારેણં અનુત્તરેણંવીરિણં અનુત્તરેણંઅક્કવેણં અનુત્તરેણંમદ્ધવેણં' इत्यादिक मोहनीय कर्मणुं क्लयकरी उत्कृष्ट संयमस्थानरूप क्लीण मोह गुणस्थानक पाभ्यो एहवो श्री वर्द्धमानस्वामी तेना पापरहित चरणकमल ने संयम श्रेणीरूप नावफूलैकरीने पूजुंके० अर्चुं बुं एवंदनात्मक नमस्कार कस्यो॥ १

વાચક જશવિજયેં રચ્યોજી ॥ સંખેપેં સજ્ઞાય ॥ વિસ્તરિ
જિન ગુણ ગાવતાંજી ॥ જીહા પાવન ધાય ॥ ગુ ૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ પ્રથમ સંયમશ્રેણીનું સજ્ઞાય તિરુણબુદિવાલાને ગમ્યધાય એવુંન્યાયવા દિઓનેવિષે મુકુટમણિ સમાન ઉપાધ્યાય શ્રી જશોવિજય ગણિયેં રચ્યુંઠે પણ તેની રચના શંકેપેકરીઠે માટે વિસ્તારરુચીને અર્થે વિસ્તારેં સંયમસ્થાનક ગર્જિત જિનેશ્વરના ગુણ ગાવતાં જીન તથા જન્મ પવિત્રધાય ઉત્તમજીવને એવોજ મનોર્થ હોયઠે યદુકં ચિરસંચિય પાવપણાસણીએ જવસયંસહસ્સમહણીએ ચોવીસજિનવિ ણિ ગાયકહા વોલંતુમેદીહા એટલે મંગલ અન્નિધ્યાદિકકહ્યાં ॥ ૩ ॥

વારકપાંચ સ્વય ઉપશમેજી ॥ સરવ વિરતિ ગુણ ઠાણ ॥

તેના આદિમ ઠાણમાંજી ॥ પર્યવનું પરિમાણ ॥ ગુ ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ હવે આદ્યના બારકપાયને ક્લયોપશમેં એટલેજે દલિક ઉદયઆવ્યાં તેનું ક્લયકરે અનેજે ઉદય નથીઆવ્યા તેને ઉપશમાવે અને પ્રદેશેં ઉદયઆવ્યાને વેદે એહવી અવસ્થાયેં વર્તતાથકાં અવિરતિ દેશવિરતિપ્રમુખ બારકપાયને અજાવેં ઉપનુંજે સર્વવિ રતિરૂપ ઠાણે ગુણસ્થાનક તેહના સર્વજઘન્યમાંજઘન્ય સ્થાનકમાં એટલે આદિમજે પ્ર થમ સ્થાનક તેમાં નિર્વિજાગ જાગ એટલે જેના કેવલીની બુદ્ધિયેંપણ એકસ્વંમના વે અંસનધાય એવાજે ચારિત્રનાપર્યાય અથવા અંસ તેનું પ્રમાણ જે સંખ્યા તેકહેઠે ॥ ૪ ॥

સરવાકાશ પ્રદેશથીજી ॥ અનંત ગુણ અવિજાગ ॥

વૃહતકલ્પના જાણ્યમાંજી ॥ જાપેતું મહાં જાગ ॥ ગુ ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ લોકાલોકના આકાશપ્રદેશ જેટલામેં અનંતેઠે એટલે અનંતાની ગણના અનંત પ્રકારનીઠે તેમાં લોકાલોકના આકાશપ્રદેશની ગણનાનું જે અનંતુંઠે તેને અનંતગુણો કરિયેં એટલા અવિજાગ ઠાણગુણસ્થાનકના સર્વથી જઘન્યમાં જઘન્ય

स्थानक जे पहेलु स्थानक तेमाळे एरीतें बृहत्कल्पनानाप्यमां हे महाभाग्य म हापूज्य तु कहेते यदुक्त तेकतियापेसा सवागासस्तमग्गणा होई, तेतनियापेसा अविनागतउ अनतगुणा ॥ १ ॥ इति ॥

एरीतें सर्वविरतिगुणस्थानना सर्वथी जघन्यमा जघन्य पहेला - संयमस्थानमां एटला निर्विजागहोय ए निर्विजाग सर्वोत्कृष्ट विद्युद्ध देशविरति गुणस्थानकना निर्विजागथी समस्त जीव जेटले अनतेते तेटले अनते गुणता जेटला अनताथा य तेटला जाणवा अथातरे एमपण कहुते जे उत्कृष्ट, देशविरति विद्युद्धस्थानक ना अविनाग दशहजार अस्तत्कल्पनाये कटिपये पठी सर्वजीवतो अनंताळे तेनेप ए अस्तत्कल्पनाये एकशत प्रमाणकटिपये पठीते परस्पर दशहजारने सोगुणाकरि ये तेवारे दशलाखथाय एटला अविजाग सर्वविरतिना प्रथम संयमस्थानकमाळे ॥५॥

जाग अनते आटिथीजी ॥ बीजे ठाणे वृद्धि ॥ इम

अनत जागुत्तरेजी ॥ ध्यानकनि होय सिद्धि ॥ गुण॥६॥

अर्थ ॥ एपहेला संयमस्थानथकी बीजा संयमस्थानकमा अनतमें जागे वृद्धिहोय एटले पहेला संयमस्थानकमा जेटला अविनागते ते जेटलाचवदराजलो कमा जीवते ते सर्वजीवने सरखेनागे वहेचीआपता एकजीवनेनागे जेटला संयमना अविनागथावे तेटला अविनागनी पहेला संयमस्थानना अविनागकरता बीजा संयमस्थानमा वृद्धिथाय एवीरीते बीजा संयमस्थानथी वली बीजा संयमस्थानमा पण तेटलाज अविनागनी वृद्धिथाय तेम बीजाथी चोथामा यथोत्तर अनतजाग वृद्धिथाय तेमज आगलपण संयमस्थाननी निष्पत्तिथाय हवे एमवृद्धि करता करता सर्व केटला संयमस्थानके एक कमकथाय तेकहेते ॥ ६ ॥

अगुल जाग असंखमांजी ॥ जे आकाश प्रदेश ॥ तेता

ध्यानक नीपजेजी ॥ कमक तास निवेश ॥ गुण ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ एक अगुलमात्र आकाशक्षेत्रना असख्यातमां जागमां जेटला आकाश प्रवेश ते तेटला अनतजाग वृद्धिना संयमस्थानक नीपजे के० नीपजावियें एटला संयमना स्थानकनो समुदाय तेने आगम परिजापार्यें कमकनी स्थापना कदिये वक्तव्य कमतिएवन्नर्ई अगुलजागो असखिल्लो ॥ ७ ॥

बीजा कंडक ठाणमांजी ॥ आदि असंख्यांस जाण ॥

तदनंतरनंत जागनाजी ॥ थानक कंमक माण ॥ गुण ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवे पूर्वेजे अनंतजागवृद्धिना कंमकनुं स्वरूपबताव्युं ते अनंतजाग वृद्धिकंमकनी स्थापना ने अनंतर बीजो असंख्यातजाग वृद्धिना कंमकनी स्थापना थाय ते आवीरीते जे पूर्वे अनंतजागवृद्धि कंमकना चर्मस्थानकमां जेटला अविजागढे तेथकी आ बीजा कंमकना आदिस्थानकमां असंख्यातमें जागें वृद्धिजाणवी.

एटले पहेला कंमकना चरमस्थानकमां जेटला अविजागढे ते असंख्याता जो काकाश प्रदेशने वहेची आपतां एकप्रदेशने जागे जेटला अविजागढावे तेटला असंख्यातजागनाअंसनी बीजाकंमकना प्रथमस्थानकमां वृद्धिथाय तेने अनंतर वली अनंतजाग वृद्धिना स्थानक कंमक प्रमाणथाय ते केम असंख्यातजाग वृद्धिना प्रथमस्थानथी अनंतमो जागवधे एवुं प्रथम स्थानक तेनुं अनंतमोना ग वृद्धिरूप बीजुं स्थानक एम यथोत्तर कंमकप्रमाण होय एम आगलपण पाठ ला स्थानथी आगला स्थानमां जागवृद्धि तथा गुणवृद्धि पोतानी बुद्धेजाणवी. ॥ ७ ॥

इम नंत जाग वृद्धिनेजी ॥ कंमक कंमक मध्य ॥ ठाण

असंख्यांस वृद्धिनाजी ॥ कंमक माने लक्ष ॥ गुण ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ एम अनंतजाग वृद्धिना कंमक प्रमाणस्थानक अने असंख्यातजाग वृद्धिनुं एकस्थानक एरीते अनंतजाग वृद्धि कंमक कंमकने विचालें असंख्यजागवृद्धि नुं एकेक स्थानक करतां असंख्यात जाग वृद्धिना स्थानक केटलाथाय ते कहेढे कंमकमानेलक्षके० कंमकप्रमाणेलाथा एटले एक कंमक प्रमाण थयां एटले पट्ट वृद्धिमांहे असंख्यजाग वृद्धिरूप बीजीवृद्धि पूरीथई ॥ ८ ॥

ते आगेनंत जागनाजी ॥ थानक कंमक मात ॥ तदनंतर

संख्य जागनुंजी ॥ थानक एक विख्यात ॥ गुण ॥ १० ॥

अर्थ ॥ ते असंख्यजागवृद्धि कंमकना चरम स्थानकने आगेके० आगल अनंतर अनंतजाग वृद्धिना स्थानक कंमकमात्रथाय एटले कंमक प्रमाण करियें तेवा रपढी संख्यातजागवृद्धिनुं एकस्थानक प्रसिद्धहोय एटले पूर्वेपाश्चातथयेला कंडक ना चरमस्थानकमां जेटला अविजागढे तेने उत्कृष्ट संख्यातपद साथें जागवेतां एकनेजागें जेटलाआवे तेटलावधे एम आगलपण स्वबुद्धे जाणीजेवुं ॥ १० ॥

ते ऊपर द्वय वृद्धिनाजी ॥ जेता ठाण अतीत ॥ ते कीधे
संख्यात्तागनुंजी ॥ बीज्युं ठाण पवित्त ॥ गुण ॥ ११ ॥

अर्थ - हवेते संख्यातनाग वृद्धिना प्रथम स्थानकने ऊपर द्वयके० वे वृद्धिना
स्थानक जेटला अतिक्रम्याळे एटले पूर्वे अनंतनागवृद्धि अने असंख्यातनागवृद्धि
एरीते एवेवृद्धिना जेटला स्थानक गयाळे ते सर्वने आ पहेला संख्यातनाग
वृद्धि नामा स्थानकने आगलकरिये ते करवापठी संख्यातनागवृद्धिनुं बीज्युं स्था
नक पवित्र संयम परिणामरूप आवे ॥ ११ ॥

इम वृद्धि द्वय अंतरेजी ॥ कमक माने इठ ॥ अंससं
ख्याते वृद्धिनाजी ॥ ध्यानकजिनवर पुठ ॥ गुण ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एजरीते आगलपण ते अनंतनागवृद्धि तथा असंख्यातनागवृद्धि ए
द्वयके० वे वे वृद्धिना स्थानकने विचमा एकेक संख्यातनाग वृद्धिनुं स्थानक कर
ता कमक प्रमाणनीपजे हेईष्ट हे प्राणवद्वज ते संख्यातनाग वृद्धिना स्थानक हे
जिनवीर हे वीतराग तुम फरस्या ॥ १२ ॥

वलि पूरव द्वय वृद्धिनाजी ॥ ध्यानक सरव करेह ॥ आग
ल गुण संख्यातनुजी ॥ ध्यानक एक धरेह ॥ गुण ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ संख्यातनागवृद्धि कमकना चरमस्थानकने आगले पूर्वजी वे वृद्धिना
जेटला स्थानकगयाळे तेटला सर्वस्थानक करवा एटले करिये तेने आगल संख्या
तनागवृद्धिनुं कमक पुरुषयु तेमाटे तेने ठेकाणे संख्यातगुणवृद्धिनुं एकसंयम
स्थानकधरे एटले धरिये थापिये एटले पाठल अनंतनागवृद्धिनुं कमक गयुठे तेना
चरम स्थानकमां जेटला अविनागयाळे तेने ठळ्ळष्ट संख्यात गुणाकरिये ते संख्यात
गुणा करता जेटला अविनागयाय तेटला अविनाग प्रथम संख्यातगुणवृद्धिना
स्थानकमां वधे एरीते आगलपण स्वबुद्धे जाणवु ॥ १३ ॥

इम त्रिक वृद्धिने अंतरेजी ॥ गुण संख्यातना ठाणाकम
क माने नीपजेजी ॥ जाणे तु वर नाण ॥ गुण ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एम त्रिकवृद्धिने विचाले एटले पूर्वे अनंतनागवृद्धि असंख्यातनाग
वृद्धि संख्यातनागवृद्धि ए त्रण त्रण वृद्धिना सर्व स्थानकने विचाले एक एक
संख्यातगुणनु स्थानक करिये एम करता संख्यातगुण वृद्धिना स्थानक कमक

प्रमाण नीपजे एटले पटवृद्धि मांहे चौथी संख्यातगुणवृद्धि पूरीथई संयम स्था
नक चारित्र परिणामरूप होवाने लीधे अरूपीठे तेमाटे हे सर्वज्ञ ते सर्वतुं जाणोठे.

पुनरपि त्रिक वृद्धी तणाजी ॥ पूरी थानक सर्व ॥ असंख्या
त गुण वृद्धिनुंजी ॥ थानक एक अगर्व ॥ गुण ॥ १५ ॥

अर्थ:- संख्यातगुण वृद्धिकंमकना चरमास्थानकथी आगल वली त्रणवृद्धिना
एटले अनंतजागवृद्धि असंख्यातजागवृद्धि अने संख्यातजागवृद्धि ए त्रणवृद्धिना स्था
नक जेटला पूर्वे गयांठे ते सर्व संयमस्थानक पूरीने नीपजावीने ते पढी असंख्या
तगुण वृद्धिनुं एक संयमस्थानक आवे माटे हे अगर्व पाश्चात एटले पूर्वे थयला
अनंतर कंमक ना चरम संयमस्थानकमां जेटला अविजागठे तेने असंख्यात
लोकाकाश प्रदेश प्रमाणे गुणाकार करतां जेटला अविजागथाय तेटला अविजा
ग प्रथम असंख्यगुण वृद्धिना स्थानकमां वधे ॥ १५ ॥

चउरंतर चउरंतरेंजी ॥ थानक कंमक मेय ॥ असंख्यात
गुण वृद्धिनाजी ॥ पंमिit वीर्य वरेय ॥ गुण ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तेवारपढी वली आगलपण चार चार वृद्धिने विचालें एकेक असंख्या
तगुण वृद्धिनुं संयम स्थानक नीपजे एम नीपजावतां कंमक मात्र थाय ए असं
ख्यात गुणवृद्धिना संयम स्थानक एटले असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानक
पढी अनंतजागवृद्धि असंख्यजागवृद्धि संख्यातजागवृद्धि संख्यात गुणवृद्धि एवां
चार वृद्धिना स्थानक कस्यापढी असंख्यगुणवृद्धिनुं बीजुं स्थानक आवे एरीते
चार चार वृद्धिने विचालें एकेक असंख्यातगुण वृद्धिनुं स्थानक करतां कंमकमा
त्रथाय एटले षट वृद्धिमांहे असंख्यगुण वृद्धिरूप पांचमी वृद्धि पूरीथई ए सर्व
संयमस्थानकरूप आत्मगुण ते हे वीर हे परमेश्वर तुमें पंमिit वीर्येंकरीने वखा
पाम्या माटे तुमे वंद्य पूज्य स्तुत्यठो तमारी स्तवना करतां एवां गुण पामियें ॥ १६ ॥

उपर वली चउ वृद्धिनाजी ॥ फरसे थानक सार ॥ तद
नंतरनंत गुणनुंजी ॥ थानक एक उदार ॥ गुण ॥ १७ ॥

अर्थ:- हवेते असंख्यगुणवृद्धि कंमकना चरम स्थानकने उपर वली चारवृ
द्धिना स्थानक एटले अनंतजागवृद्धि तथा असंख्यजागवृद्धि अने संख्यातजागवृ
द्धि तथा संख्यातगुणवृद्धि ए चार वृद्धिना सर्व स्थानक फरसे हे सार हे जगत
उत्कृष्ट प्रभु तेवार पढी वली आंतरारहित अनंतगुणवृद्धिनुं एक प्रथम स्थानक

महोदु आवे एटले पाश्चात्य जे (पूर्वथयला) अनतर संयम स्थानकमा जेटला अ
विजागठे ते सर्व जीवोनी सख्यारूपजे अनतोठे ते अनता साथे अनतगुणकरता
जेटला अविजागथाय तेटला अविजाग अनतगुणवृद्धिना प्रथम स्थानकमा वधे
पच पच वृद्धी विचेजी ॥ ठाण एक इक जोय ॥ इम

अनत गुण वृद्धिनाजी ॥ कमक माने होय ॥ गु० ॥ १८ ॥

अर्थ -- अनतगुणवृद्धिना प्रथम स्थानक पठी अनतर अनतजागवृद्धि असंख्य
जागवृद्धि सख्यातजागवृद्धि सख्यातगुणवृद्धि असख्यातगुणवृद्धि एवा पाच वृद्धि
रूप समस्त सयम स्थानक उपजे तेवारपठी एक अनतगुणवृद्धिनुं बीजु संयम स्था
नक आवे एरीते पाच पाच वृद्धिने विचमा एक एक अनतगुणवृद्धिनुं स्थानक नीपजे
ते ज्ञान दृष्टिये जुठं एम करता अनतगुणवृद्धिना सयमस्थानक केटलाथाय ते
कहे ठे कमक प्रमाणहोय एटले अगुजना असख्यातमा जागमा जेटला आकाश
प्रदेशठे तेनाजेटला अनतगुण वृद्धिना संयम स्थानक थाय ते कमक थुं ॥ १८

उपर वली पच वृद्धिनाजी ॥ फरसे संयम ठाण ॥ प्रव

चन अनुसारे कह्युजी ॥ पट थानक परिमाण ॥ गु० ॥ १९ ॥

अर्थ -- हवे अनतगुणवृद्धिना चरम स्थानकने उपर वली मूलयकी पाचे वृ
द्धिना सर्व सयमस्थानक फरसे पण पाचवृद्धि पूरी कखापठी प्रसंगे आव्युंजे अ
नतगुणवृद्धिनु स्थानक ते न करबु केमके पट स्थानक प्ररुथयु तेमाटे, एरीते पट
स्थानकना परिमाणनी परुपणा ते प्रवचनअनुसारेके० कल्पनाप्य तथा प्रवचन
सारोक्षरनी टीकाने अनुसारे कह्यु ॥ १९ ॥

असख्य लोकाकाशनाजी ॥ प्रदेश ने परिमाण ॥ इक पट

थानक ऊपरेजी ॥ ऊठे वलि पट ठाण ॥ गु० ॥ २० ॥

अर्थ -- चक्रदराज प्रमाण एक लोकाकाशठे एहवा असख्याता लोकाकाश
अलोकमा कटपीये तेना जेटला आकाश प्रदेशनु समूहथाय तेटला प्रदेशने प्रमा
णो एक प्रथमनु मूल पट स्थानक ने ऊपर ऊपर वली बीजा पट स्थानिक ऊपजे
एटले असख्यातिवार ऊपरा ऊपर पट स्थानकथाय ऊक्तंच उद्याण अथवासाणे,
अन्न उद्याण पुनो अन्न, एव मसखा लोणा, उद्याणाण मुखेयवा ॥ १ ॥ ॥ २० ॥

ए संयम गुण ठाणमाजी ॥ जे वरते मुनि सोय ॥ वद्य

अपर नजना पणेजी ॥ नाप्यकल्पमा जोय ॥ गु० ॥ २१ ॥

ख्यात गुणवृद्धिने पामे ते पाठला संयमस्थानना जे अविनागठे तेने अस
ख्यात लोकाकाशनाजे प्रदेशठे तद्गुणित करिये तावत् प्रमाण असख्यातगुणो अ
धिक जाणवु तथा जे संयमस्थानक अनंतगुणवृद्धिने पामेठे ते पाठला संयम
स्थानकना जेटला अविनागठे तेने समस्तजीवोनी अनति सख्याये गुणतां जेटला
अविनाग याय तावत्प्रमाण अनंतगुणो अधिक जाणवु इतिज्ञेय ॥ ११ ॥

पट थानक संयम तणाजी ॥ कहेतां स्तवतां वीर ॥ ह
माविजय जिन नकिथीजी ॥ उत्तम लहे नव तीर ॥ गुण ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ ए संयमना पटस्थानक कहेता थका तथा संयमश्रेणी गर्जित वीर प
रमेश्वरने स्ववता तथा वली कृमागुणे करीने मोहहुं जेणे विजय कसोठे, अणुत्तरा
ए खंतिए इतिवचनात् एहवा जिनके० वीतराग जे श्रीवीरस्वामि तेनी नकिथी
वृत्तमजीव होय ते नवके० संसारसमुद्रनो पारपामे सिद्धपरमेश्वरयाय एटले पं
क्ति श्री कृमाविजयगणि तत्शिष्य पक्तिश्री जिनविजयगणि तेमनी नकिथी मु
नि उत्तमविजयजी संसारनो पारपामे एमपण जाणवु ॥ १२ ॥

अवतरण - पूर्वोक्त संयमस्थानक समजवाने सुगमथाय तेमाटे श्री वीरप्रभु
नी स्तवनाकरता यत्रनो बीजोढाजकहेठे इति संबंध ॥

ढाल बीजो सुरतीमहीनानीदेशी.

वस्तु स्वभाव प्रकाशक जाशित लोभालोभ ॥ वीर जगत
गुरु भोगवे रत्नत्रयीनो भोग ॥ संयमना पट थानिक सूक्ष्म
बुद्धि गम्य ॥ स्व पर विवोधन हेते थापु यंत्र सुरम्य ॥ २ ॥

अर्थ - सदसदादिक अनंतधर्मात्मक वस्तुस्वभाव तेनु प्रकाशक तथा केवल
ज्ञानरूप आरसीमा जेने लोकालोकनुं स्वरूप नास्योठे एहवा श्रीवीरपरमेश्वर त्र
एजगतनुं गुरु जावरत्नत्रयीनो आस्वाद अनुभवठे सम्यक्ज्ञान यथार्थविवोध स
म्यक्दर्शन तत्प्रतीति सम्यक्चारित्र निजस्वरूप रमण स्थिरतारूप इति रत्नत्रयी
स्वरूप संयमनी पटवृद्धिना स्थानक तीक्ष्ण बुद्धियें गम्यठे तेमाटे पोताने तथा
परने समजवाने अर्थ असत्कल्पनाये मनोहर यत्रथापुवु तिहा अनंत जागवृद्धि
ने स्थानके र्मां अने असख्यातजागवृद्धि स्थानके एकठा संख्यातजागवृद्धि स्था
नके वगडा संख्यातगुणवृद्धि स्थानके त्रगडा असख्यातगुण वृद्धिस्थानके चोगडा

अनंतगुण वृद्धिस्थानके पांचडा एम असत्कल्पनायें चारमीमायें अनंतजागवृद्धि
कंकक चार एकडे असंख्यजागवृद्धि कंकक इत्यादिक संज्ञा जाणवी ॥ १ ॥

जाग अनंतह वृद्धिना ठाणवे कंकक सार ॥ ते यद्यपि ते अ
संख्य ठवुं तस विंडु चार ॥ असंख्य जाग वृद्धिनुं स्थानक आ
गल एक ॥ तस ठामें ठवुं एको मन धरी अतिहि विवेक ॥ २ ॥

अर्थ ॥ अनंतजागवृद्धिना स्थानक जलां कंककमात्र अंगुल असंख्यजागगत
आकाश प्रदेश प्रमाणवे एरीते जोपण ते अनंतजाग वृद्धिना स्थानक असंख्या
तावे तोपण असत्कल्पनायें तेना चारविंडु स्थापुंवुं एटले अनंतजागवृद्धिनुं कंक
क पुरुंथयुं तेथी आगल असंख्यातजागवृद्धिनुं स्थानक एक आवे तेने ठेकाणे
मनमां अत्यंत विवेक धरीने एकडो थापुंवुं ते पूर्वोक्त स्थानकथी निन्न पाडवा
निमित्तें थापुंवुं एम सर्वत्रजाणवुं ॥ ३ ॥

चउ चउ विंडु अंतर इम होय एकाचार ॥ तदनंतर चउ विंडु
सघलां वीस उदार ॥ आगल जाग संख्यातह वृद्धिनो वीठ
जाण ॥ इम चउ विया ठवतां मीमां शत परिमाण ॥ ३ ॥
चउ वीआ वीस एका मीमां शत समुदाय ॥ जागनी वृद्धि मांहे
थयां हवे गुण वृद्धि कहाय ॥ संख्यात गुणनी वृद्धिमां तीठ
आदि उदार ॥ इम सवि मीमां अंका विच ठवि तिआ चार ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली आगल अनंतजाग वृद्धिना एक कंकक जेटला स्थानक थाय तेने
ठेकाणे चारविंडु थापीयें आगल असंख्यजाग वृद्धिनुं एक स्थानकवे तेमाटे वली
एकडो थापीयें एरीतें चारचार विंडुने आंतरे जेवारे चार एकडाथाय एटले असंख्य
जाग वृद्धिनुं कंकक पुरुंथयुं तेवारपठी आंतरा रहीत ठेडानुं अनंत जागवृद्धिनुं कंक
क आवे तेने ठेकाणे चारविंडुथापीयें एटले सघला सरवाले चार एकडाने वीस
मीमांथया ते पठी आगल संख्यातजाग वृद्धिनुं स्थानक एक आवे तेने ठामे बग
डानी थापना जाणीये एरीतें चार एकडा गर्जित वीसविंडु अनंतर संख्यातजा
ग वृद्धिनुं एक एक बगडो आणतां जेवारें चार बगडाआवे तेवारें संख्यातजागवृद्धि
नुं कंकक पुरुंथाय तेवारपठी वली ठेडे चार एकडा गर्जित वीस मीमांआवे एम सं
ख्यातजाग वृद्धिपर्यंत सर्व समुदायें मीमां (१००) एकडा (२०) बगडा (४)

एतावता सख्यात जागवृद्धिनु कमक एक असंख्यातजागवृद्धिना कमक पाच अ
नतजागवृद्धिना कमक पचवीस एटला स्थानक असत्कल्पनाये जाग वृद्धिमाथया
हवे गुणवृद्धिमाहे जे स्थानकथाय ते कहेजे हवे आगल संख्यातगुण वृद्धिनु ए
क स्थानकआवे तेने ठेकाणे एक त्रगडो थापीये एटले सख्यातगुण वृद्धिमा प्रथम
उत्तमस्थानकनो त्रगडोजाणवो एरीते वली पण पूर्वला चार बगडा वीस एकडा
गर्जित शतमिमा थापीने तेने अनतर बीजो त्रगडोआवे एरीते जेवारे चार त्रगडा
थाय तेवारे ते चार त्रगडे सख्यातगुण वृद्धिरूप कमक पुरुथयु चोथा त्रगडाने
अनतर वली चार बगडा वीस एकडा अने शत मीडा थापीये ॥ ३ ॥ ४ ॥

वीस बीआ शत एका पण सय विडु मान ॥ असख्यात गुण
वृद्धिनो चोको धुरि मंमाण ॥ इम चउ चोका आणता तिक वीस
दिक शत जोय ॥ पण सय एकडा मीडा पचवीससे होय ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ इहा सख्यातगुण वृद्धिपर्यंत सर्वमली त्रगडा चार बगडा वीस अने एक
डा शो तथा पाचसे मीमा एटले सख्यातगुण वृद्धिनु कमक एक अने सख्यात
जाग वृद्धिना कमक पाच असंख्यातजाग वृद्धिना कमक पचीस अनतजाग वृद्धि
ना कमक एकसो ने पचीस थाय तेवार पठी असख्यातगुण वृद्धिरूप प्रथम स्थान
कनो चोगडो मांमीये फरी चार त्रगडा वीस बगडा एकसो एकडा सहीत पाचसो मी
मा गयेथके वली बीजो चोगडो मांमीये ए परीपाटीये जेवारे चार चोगडाथाय एटले
असख्यात गुण वृद्धिनु कमक पुरुथयु वली चोथा चोगडाने अनतर चार त्रगमा
वीस बगडा एकसो एकडा अने पाचसे मीमा थापीये तो सर्वमली चार चोगडा
वीस त्रगमा एकसो बगडा पाचसे एकडा पचीसोमीमा थाय एटले असख्यात गु
णवृद्धिनु कमक एक सख्यात गुणवृद्धिना कमक पाच सख्यात जागवृद्धिना कम
क पचीस असख्यात जागवृद्धिना कमक एकसोपचीस तथा अनतजागवृद्धिना
कमक उसोने पचीस थया ॥ ५ ॥

हवे अनत गुण वृद्धि पदे ठवि पंचक चग ॥ पुनरपि पूरव रीते-
मीडा अक सुरग ॥ तिवार पठी पंचक इम पंचक चउ जव
थाय ॥ आगे पण पचवीससे मीमा अक कराय ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे अनतगुण वृद्धिपदेक० अनतगुण वृद्धिरूप प्रथम स्थानकने ठे
काणे एक पाचमोथापीये पुनरपि पूर्वलीरीतें चार चोगमा वीस त्रगमा एकसो बग

હા પાંચસો એકમા ગર્જિત પચવીસસો મીંદાયાપીયેં તેવારપઠી બીજો પાંચડો યા પીયેં એરીતે અનુક્રમે જેવારેં ચાર પાંચડા થપાય તેવારેં અનંતગુણ વૃદ્ધિરૂપ કંમક પુરંથાય વલી આગલપણ ચોથા પાંચડાને અનંતર ચારચોગડા વીસત્રગમા એકસો બગમા પાંચસો એકડાયેં યુક્ત પંચવીસસો મીંદાંકરીયેં એટલે એક પટસ્થાનક પુરંથયું.

પાંચડા ચોગડા ત્રગડા બગડા એકડા વિંડુ ॥ પટ ધ્યાનકનાં યંત્રની સંખ્યા કહે જિનચંડુ ॥ ચઠ વીસ સય પણસય પંચ વીસ સય સાર ॥ અંકા મીંડા ગણતાં સાઠા વારહજાર ॥ ૭ ॥

અર્થ:- હવે પટસ્થાનક મધ્યે આંક તથા મિંદાની સંખ્યાઆવી તે પશ્ચાત્ પૂર્વિયેં કહિયેંઠે પાંચડા ચોગડા ત્રગડા બગડા એકડા તથા વિંડુ તેના સમુદાયરૂપ પટસ્થાનકના યંત્રની સંખ્યા તે શ્રી જિનચંડુકે ૦ રૂપનાદિકે કહી તેરીતે હે વીર પરમેશ્વર તમે ફરસી તે આવીરીતે ચારપાંચડા વીસચોગડા એકસોત્રગડા પાંચસો બગડા પચવીસો એકડા અને સાઠાવારહજારમિંદા સરવાલેથાય એટલે અનંતગુણ વૃદ્ધિનું કંમક એક અસંખ્યાતગુણ વૃદ્ધિના કંમકપાંચ સંખ્યાતગુણ વૃદ્ધિના કંમક પંચવીસ સંખ્યાતનાગ વૃદ્ધિના કંમક એકસોપંચવીસ અસંખ્યાતનાગ વૃદ્ધિના કંમક ઠસોનેપંચવીસ અને અનંતનાગવૃદ્ધિના કંમક ત્રણહજાર એકસોને પંચવીસ એ સર્વમલી (૩૯૦૬) કંમક થયાં એ સર્વયંત્રપ્રમાણે અસત્કલ્પનાયેં લખ્યુંઠે પણ પરમાર્થરીતે તો આગલા ઢાલમાં કહીસું ॥ ૭ ॥

સંયમ શ્રેણિમાં શ્રેણિ ક્ષપક લહિ સુકુ ધ્યાન ॥ ઘાતી કરમનો

ક્ષયકરી પામ્યો પંચમ જ્ઞાન ॥ પ્રવચનસારની વૃત્તિમાં યંત્રની

ઠવણા દીઠ ॥ ક્રમાવિજય જિન વયણથી ઉત્તમ ચિત્ત પવિઠ ॥ ૮ ॥

અર્થ:-સંયમશ્રેણી આરોહતાં અનુક્રમે ક્ષપકશ્રેણિમાં સુક્લધ્યાન પામીને ઘાતિ યાં ચારકર્મ ક્ષયકરતાં યથાસ્થાત ચારિત્ર કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શનરૂપ રત્નત્રયી પામ્યા તદનુક્રમો યથા અપ્રમત્તગુણગણે અનંતાનુબંધીની ચોકડી દર્શનમોહ ત્રિક એવં સાતપ્રકૃતિ ક્ષયકરી અપૂર્વકરણ અનિવૃત્તિ ગુણગણે ચઢ્યા તિહાં અનિવૃત્તિ ના પ્રથમનાગને અંતે સોલપ્રકૃતિ સ્વપાવે તન્નામ આવરતિરિનરયાએવ ડુગથીણતિ મેગવિગલસાહરંતિ ઇતિ વલી બીજાનાગને અંતે અપ્રત્યાસ્થાની ચોકડી તથા પ્રત્યાસ્થાની ચોકડી એવં આઠપ્રકૃતિ સ્વપાવે ત્રીજેનાગે નપુંસકવેદ સ્વપાવે ચોથે નાગે સ્ત્રીવેદ સ્વપાવે પાંચમેનાગે હાસ્યઠક્ક સ્વપાવે ઠઠેનાગે પુરુષવેદ સ્વપાવે સાત

मेजागे संज्वलननुं क्रोधखपावे आवमेजागे संज्वलननुमान खपावे अने नवमेजागे संज्वलननी माया खपावे एरीते नवमे गुणगणे बीजापायाथी बीसप्रकृति खपावे पठी दशमेगुणगणे संज्वलननु लोच खपावतो शुक्लध्याननु प्रथक्त्व वितर्क सविचाररूप प्रथमपाद तदूप अनलेकरी सकल मोहनीय जस्म शातकरे पठी क्षीणमोह गुण गणे चढे क्षायक चारित्रवतथाय तिहा एकत्व वितर्क अविचाररूप शुक्लध्याननु बीजोपाद अनुजवी द्विचरम समय निहाङ्गखपावी चरमसमये ज्ञानावरणीपांच दर्शनावरणीचार अंतरायपाच एव चवदप्रकृति ने ह्वये अनत चतुष्टी विनूपित सिद्धवधु योग्यथाय इतिश्री सिद्धसेनद्विवाकर कृत प्रवचनसारोद्धारनी वृत्तिमा पटस्थानकना यंत्रनीस्थापनादीठी ते कृमाये उपलक्षित जे दशविधधर्म तेयेकरी विज्ञेये जयवता एवा जिनके० श्रुतकेवली अवधिजिन मनपर्यवजिन जे सुधर्मा स्वामी तेना वयणके० वर्तमान आगम तेथी उत्तम साधु साध्वीउने फरसनरूपे तथा उत्तम श्रावक आविकाने श्रद्धा मनोरथ रूपे संयमश्रेणी चित्तमापेठी एटले पमितश्री कृमाविजयगणि शिष्यरत्न पमितश्री जिनविजयगणि ना वचनथी मुनि उत्तमविजयना चित्तमा यंत्रनीस्थापना पेठी एटले स्थिरपणोरही इति ए पण सोचवु अवतरण - प्रथमढाले पटस्थानक परूपणाकीधी बीजाढालें तेनायंत्रनी स्थापनाकरता स्थूलबुद्धिनेपण सुखेसमजाय तेमकषु हवे एकातरादिक मार्गणाये को ईपूठे तेने सुखे कहीसकिये तेरीते वीरप्रभुनी स्तवनाकरता अधस्तन स्थान परूपणानो ढाल कहियेते इति संबंध जाणवो ॥

ढाल त्रीजो एकवीसानी देशीनो

आतम रामीरे, शिव विसरामी नित्यनमु ॥ प्रभुजी स्तवतारे पाप पोताना निगमु ॥ पटथानिकरे जे अहं ठाण परूपणा ॥

सुणो सयणारे वयणा कल्पनी जाप्यना ॥ १ ॥ ब्रूटक - आ

दि असंख अस वृद्धिथी कहो ॥ जाग अनंत अस केटला ॥

हेठथानिक एम पूगत ॥ कइये कंमक जेतला ॥ जाग सख्या

तह गुण सख्याते ॥ असंख अनंतह गुण वली ॥ तस प्रथ

मथी कहे अध अनंतर ॥ कम्मरु मानि केवली ॥ १॥ इत्यनंतरमार्गणा

अर्थ ॥ शुद्ध निर्मल निकलंक आत्मस्वभाव रमणशीज निरुपद्रव्यस्थान हेतुप्रथी उर्थ लोकाग्रजायथी निरावरणावस्था तेनेविषे विसरामी एवा श्री वीरप्रभुने नित्य

सदा नमस्कारकरुं ए प्रभुने स्तवतां अनेकजवोपाजित पोतानाकखां खीरनीरनी
परे अजेदरह्यां जे पापकर्म तेने निगमु के० गमावुं प्रजोर्नमस्कार स्तुतिफल
मेतदेव संयमपट स्थानकनेविपे जे अनंतर एकांतरादिक अहवाण परु पणावेतेहे
सम्यक्दृष्टी उत्तमसज्जनो तमे सांजलो ए वचन श्रीवृहत्कल्पना जाप्यनावे. ॥ १ ॥

हे उत्तमजीवो तमे कहोके असंख्यात जागवृद्धिना प्रथम संयम स्थानकथी
अनंतजाग वृद्धिना हेवला संयमस्थानक केटलांगयां एम कोई पूढे तेने उत्तर जे
अनंतजाग वृद्धिना हेवलास्थानक एक कंमक जेटला गयांवे केमके अनंतजागवृद्धि
कंमकपूरुंथयुं तेने अनंतरेज असंख्यजाग वृद्धिनुं प्रथम स्थानक थयुंवे तेमाटेज एम
केवुं. तेमज संख्यातजाग वृद्धिना प्रथम संयम स्थानकथी असंख्यजाग वृद्धिना हे
वला संयम स्थानक केटलांगयां तथा संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी सं
ख्यातजागवृद्धिना हेवला स्थानक तथा असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी
संख्यातगुण वृद्धिना हेवला स्थानक वली अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी
हेवला असंख्यातगुण वृद्धिना स्थानक केटला गयां ए रीते कोई पूढे तेवारे सर्व
त्र हेवला आंतरा रहीत मार्गणायें कंमक प्रमाणे संयम स्थानक केवलीकहे य
हुक्तं पंचसंग्रहे सवासिं बुद्धिणं कंमक मेता अनंतरा बुद्धि ॥ इत्यनंतरमार्गणा. ॥ २ ॥

एकांतररे मार्गणा सुणो सवि संतरे ॥ जाग संख्यातेरे मूल था
नकथी तंतरे ॥ हेवे थानिकरे जाग अनंतना जापीयें ॥ एककं
मकरे कंमक वर्गते दापीयें ॥ ३ ॥ त्रूटक ॥ दापीयें गुण संख्या
तथी वली ॥ असंख अनंत गुणथी तथा ॥ पढम ठाणथी एक
अंतर ॥ कंमक वर्ग कंमक यथा ॥ इति एकांतर मार्गणा ॥ एक
अंतर मार्गणा कही ॥ सुणो द्यंतर मार्गणा ॥ संख्यात गुण
थी हेवथानक अनंत जागना सुजमना ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे एकांतर मार्गणा कहेवे ते हे सर्व संतजनो उत्तम पुरुषो तमे सां
जलो के एकांतरमार्गणाते सुं जे एकवृद्धि विचमां पडतीमूकीने पृढाकरवी ते ए
कांतर मार्गणा कहेवाय ते आवीरीते जे संख्यातजाग वृद्धिना मूलके० प्रथम
स्थानकथी हेवला असंख्यातजाग वृद्धिनाजे स्थानकगयां तेनी पृढानकरवी अने तेने
हेवला वलीजे अनंतजाग वृद्धिना स्थानकगयांवे ते पूढवा एम कोईक एकांतरे पूढे ते

वारे एम कहिये जे एक कंमक अने कंमकवर्ग प्रमाण जेमां हेतल असंख्यातजाग वृद्धिना स्थानक कंमकमात्र गयावे तेमा एकेका असंख्यातजाग वृद्धि स्थान कने हेतल एकेक अनंतजाग वृद्धिनुं कंमकगयुठे अने असंख्यातजाग वृद्धिना स्थानक कंमकमात्रवे माटे कंमक कंमक साथे गुणाकार करिये-एटले कंमक वर्ग थाय तजुणोवर्ग इतिवचनात् अने असंख्यातजाग वृद्धि उपरे अनंतजाग वृद्धिनुं एक कंमकगयुठे तेमाटे एकतो कंमकवर्ग अने तेना उपर वली एक कंमकप्रमाण एटला अनंतजाग वृद्धिना स्थानक गयावे एम कहेवु ॥ ३ ॥

तेमज वली संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेवे संख्यातजाग वृद्धिना स्थानकगयां तेमूकीने असंख्यातजाग वृद्धिना स्थानक पूठवा तथा असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेतल संख्यातगुणवृद्धिना स्थानक गया । ते मूकीने संख्यातजाग वृद्धिना स्थानक पूठवा तेमज वली अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेतल असंख्यातगुण वृद्धिनाजे स्थानकगया ते पढतामूकीने संख्यातगुण वृद्धिना स्थानक एकातर मार्गणाये केटला पामीये एमकोई पूठे तेने एवु उत्तर आपिये जे कंमकवर्ग अने उपर एक कंमक जेम पूर्वे कहावे तेम कहेवा इति एकांतर मार्गणा यहुकं पचसग्रहे एगतराउबुद्धी ॥ वगो कंमस्तकंमच इति एरीते एकातर मार्गणाकही हवे द्व्यंतर मार्गणा साजलो जे वे वृद्धि वचमा मूकीने पूठीये ते द्व्यंतर मार्गणा कहिये ते आवीरीते के संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थान कथी अनंतजाग वृद्धिना स्थानक केटला गया एमपूठवाथी हे शुभमना तेकहियेवे ॥ ४ ॥

कडक घनरे, कंडक वर्ग ड, गुणो करो ॥ एक कंमकरे तस संख्या मनमा धरो ॥ डगे अतररे असंख्य अनंत गुणथा ल ह्यां ॥ अध स्थानकरे पुरव परे जाणो कहा ॥ ५ ॥ इति धिकां तरमार्गणा त्रूटक - त्रिके अतर कोई पूठे ॥ आदि असंख्य गुण वृद्धिथी ॥ हेवे जाग अनंत केरा ॥ ठाण कहो गुरु वय एथी ॥ कडक वर्गनु वर्ग कीजे ॥ कडक घन त्रिक उपरे ॥ कडक वर्ग त्रिक एक कडक ॥ होए ते मनमा धरे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ कंमक घन एक अने कंमक वर्ग वे तथा ते उपर एक कंमक एटला स्थानक पामीये ए सर्व जेजा करता केटली संख्याथाय ते मनमा धरोके धारणा

करो तेज विवरीने कहेले इहां पहेलांतो संख्यातगुण वृद्धिना प्रथमस्थानकथी हेव ला संख्यातजाग वृद्धिना एकेक स्थानकने हेवले प्रत्येके एकेक कंमकाधिक कंमकवर्ग एटले एक कंमकवर्ग अने एक कंमक ते अनंतजाग वृद्धिना स्थानकनुं पामियें.

अने संख्यातजाग वृद्धि स्थानक कंमक प्रमाणले माटे कंमकवर्ग जेवारें एक कंमक साथें गुणियें तेवारें कंमक घनथाय अने एक कंमकले ते कंमक साथें गुणियें तेवारें कंमकवर्ग थाय अने संख्यातजाग वृद्धि स्थानकने हेवले कंमकवर्ग अने एक कंमक पामियें ए सर्व जेला करतां सूत्रोक्त प्रमाणथाय.

एरीते आगलपण दुगअंतर मार्गणायें असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानक थी तथा अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी यथाक्रमे हेवली असंख्यातजाग वृद्धिना तथा संख्यातजाग वृद्धिना संयम स्थानक पूर्वे जेम कहांले तेमजाणो यडुक्त पंचसंग्रहे कंम कंमस्स घनो वग्गो दुगुणो दुगंतरा एउ॥६॥ इतिद्विकांतर मार्गणा.

हवे त्रिकांतरमार्गणायें एटले त्रणवृद्धि विचमां मूकीने कोइपूढे के प्रथमजे असंख्यगुण वृद्धिनुं स्थानक तेथी हेवला अनंतजाग वृद्धिना स्थानक केटलाग यां ते सुविहित गीतारथ गुरुना वचन जाण्याहोय तो कहो. एक कंमक वर्गवर्ग एटले जेम असत्कल्पनायें चारआंकने कंमकनी स्थापना करियें तेनोवर्ग करतां चारचोक सोलथाय वलीतेनो वर्ग करतां बशोने उपन्नथाय ते वर्गवर्ग कहियें एरीते असंख्यातनो समजवो केमके एक कंमकमां असंख्याता स्थानकले माटे. हवे ए एकतो कंमक वर्ग वर्ग तथा तेनाउपर वली कंमक घन त्रण तथा वली कंमक वर्गत्रण अने वली उपर एक कंमक होय ते सर्व उत्तम श्रद्धा सहीत मनमां राखे

ए संख्या शीरीते जाणीयें तेरीत कहेले प्रथम असंख्यगुण वृद्धिना स्थानक थी हेवले संख्यातगुण वृद्धिना स्थानक कंमकप्रमाण गयांले तिहां एकेका स्थान कने हेवले प्रत्येके अनंतजाग वृद्धिना स्थानक एक कंमकघन तथा कंमकवर्गबे तथा एक कंमक प्रमाण पामियें तेमाटे ए सर्वने कंमक गुणाकरीने सरवालो करीराखि यें पढी संख्यातगुण वृद्धि कंमकने उपर एक कंमकघन कंमकवर्गबे अने एक कंमकले ते पूर्वली रासीमां प्रक्षेपीयें तेवारें यथोक्त मानथाय यडुक्त पंचसंग्रहे कंम स्स वग्ग वग्गो घण वग्ग तिगुणिया कंम इति ॥ ६ ॥

ठढी वृद्धिनारे पहेला ठाणथी हेवलां ॥ बीय वृद्धिनारे स्थानक पूरव जेतलां ॥ इति त्रिकांतर मार्गणा, चउरंतररे अनंत गुणा

दिम ठाणथी ॥ हेठ थानकरे जाग अनत ना मानथी ॥ ७ ॥
 चूटक, परिमाणथी ते अष्ट कंडक ॥ वर्गवर्गा पट घना ॥
 चार कंडक वर्ग आगल ॥ एक कडक सोजना ॥ इति चतुरं
 तर मार्गणा, पर्यवसाननी मार्गणा ते ॥ पट थानिक पूरे करे ॥
 मूलथी सयम ठाण फरसी ॥ वीर विन्नू केवल वरे ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ एम ठी अनंतगुण वृद्धिना पहेला स्थानकथी हेठलि बीजी वृद्धिना
 एटले अस्तरव्यात जागवृद्धिना स्थानक पण पूर्वे जेटला त्रिकांतर वृद्धिना अनत
 र कट्याळे तेठला जाणवा इति त्रिकांतर मार्गणा

हवे चतुरतर मार्गणानेविषे अनंतगुण वृद्धिना आदिमके ० प्रथम स्थानकथी
 हेठला स्थानक अनतजाग वृद्धिना प्रमाणथी केटलाळे ॥ ७ ॥ तेपरिमाणथी
 आठ कमकवर्गवर्ग तथा ठ कमकघन तथा चार कमकवर्ग तथा उपरें एक कम
 क शोनन सयम परिणामरूपठे ए केवीरीते जाणीये ते समजावेळे.

अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेठलि अस्तरव्यगुण वृद्धिना स्थानक कम
 क प्रमाण गयाळे अने अस्तरव्यगुणना एकेक स्थानकने हेठल अनतजाग वृद्धि
 ना स्थानक कमकवर्गवर्गएक तथा कमकघनत्रण अने कमकवर्गत्रण वली कमक
 एक प्रमाण पामिये तेमाटे ए सर्वने कमकगुणा करिये जेथाय ते सरवालो करी
 राखिये तथा अस्तरव्यातगुण वृद्धिने उपरे कमकवर्गवर्गएक कमकघनत्रण कमक
 वर्गत्रण कमकएक पामियेते ते पूर्वली रासीमा प्रक्षेपिये तेवारे यथोक्त मान थाय
 यष्टुक्त पचसग्रहे, अष्ट कम वगवग्गा, चत्तारि वग्गा ठ ग्यनाकम ॥ चउ, अंतर
 बुढीए, हेठठाण परवणाए ॥१॥ इति, कमक सज्ञा चारतेने तजुणोवर्ग सोल वर्ग
 कमकगुणो घन चोसठ वर्गवर्गो वसो उपन्न घन कमकगुणोपि वसो उपन्न यथो
 चित स्थानके सरव्याकरजो इति चतुरतरमार्गणा

हवे पर्यवसाननी मार्गणा कहेळे पर्यवसान जे ठेह्दो तेनी मार्गणा ते पट
 स्थानक पूरेधये जाणवी ए मूलथीके ० धुरथी सयमस्थान फरसीने जगतनुं नायक
 जे श्रीवीरपरमेस्वर ते केवलज्ञानचखो ॥ ८ ॥

उपर मध्यथीरे संयम थानिक जे नजे ॥ ते नियमारे हेठ उ
 तरी पुनरपी सजे ॥ अतर्मुदूर्तेनीरे वुढी दानि ठाणमां ॥ होय

मुनिनेरे ज्ञानीदेखे ज्ञानमां ॥९॥ त्रूटक ॥ अप्पबहुअ विचार
करतां अनंत गुणना थोडला ॥ तेहथी गुणह असंख्य के
रा ॥ कंमक वर्ग कंमक जलां ॥ पठानुपूर्वि वुद्धि उत्तर एहन्याये
जावीये ॥ क्कमाविजय जिन चरण उत्तम चक्तिजावे पावीये ॥१०॥

अर्थ ॥ जे उपरना संयमस्थानक तथा वचमांना संयमस्थानक अनुक्रमे फर
से ते नियमा हेव उतरने कालांतरे पुनरपीके वली सजेके सावधानथाय सं
यमश्रेणीपामे यहुक्त अंतोमुहुत्त मित्तिपि, फासियं दुक्क जेहि संमत्त ॥ तेसिअवट्ठ
पुग्गल, परियट्ठो चेव संसारो ॥ १ ॥ जो एमठे तो संयम पाम्यानुं सुं कहेवुं इति
अंतरमुहुत्त कालप्रमाणे अधस्तन संयमस्थान थकी उपरि स्तन संयमस्थानारो
हरूप वुद्धि तथा उपर स्तन स्थानथकी अधस्तन स्थानावरोहरूप हाणी मुनिने
थाय ते हे ज्ञानवान वीरपरमेश्वर तमे देखोठो यहुक्त कल्पजाये गाथादयं ए
यं चरित्त सेठिं, पडिवज्जइ हेव कोइ उवरिंवा ॥ जे हेव पवमिज्जइ, सिअइ एिय
मां जहा जरहो ॥ १ मझेवा उवरिंवा, नियमा गमाणंतु हेविमं छाणं ॥ अंतो मु
हुत्त वुद्धी, हाणीवि तहेव नायवा ॥ २ ॥ इति ॥ ९ ॥

हवे अप्पबहुत्वनो विचारकरतां अनंतगुण वुद्धिना संयमस्थानक सर्वथकी थो
डा जाणवा तेथकी असंख्यातगुण वुद्धिना संयमस्थानक कंमकवर्ग अने एक कंमक
जेटलां एटले परमाथे असंख्यातगुणा पश्वानु पुर्वीये वुद्धि आगले आगले एरी
ते जाविये सर्वत्र अनंतर वुद्धिस्थानक असंख्यातगुणा इतिजाव क्कमानाविजय
एवां जिनके वीरपरमेश्वर तेना चरणकमलनी उत्तमविधि युक्त चक्तिना महिमा
थकी संयमश्रेणी पामिये जवनिस्तार अइये संसार समुद्धनो पारपामिये ॥ १० ॥

ढाल चौथो रागधन्याश्री कलसरूप

गायो गायोरे जलें वीर जगतगुरू गायो ॥ एअंकाणीठि
संयमश्रेणी थानक षटविधठवणा यंत्र बनायो ॥ अह
ठाण परुपण करतां ॥ मनुज जनम फल पायोरे ॥ जलें ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जगतनागुरू जगतनापुज्य एवां श्री महावीरप्रभु तेने जलेजावेकरी गा
यो स्तव्यो संयमश्रेणीना स्तवननी संग्रहगाथा कहेता (कहीने) कलस रचीयेठे प्रथम

ढाले संयमश्रेणीना पटस्थानपरूपणा बीजाढाले यंत्रस्थापना त्रीजाढाले अहवा
ण परूपणा करता मनुष्य जन्मनुं फल पाम्युं ॥ १ ॥

शुद्ध निरंजन अलख अगोचर ॥ एहिज साथ्य सुहायो ॥ झा
नक्रिया अवलंबी फरसो ॥ अनुनव सिद्धि उपायोरे ॥ नलेण ॥ २ ॥

अर्थ ॥ शुद्धनिरावरण निरंजन रागद्वेष अजन रहित अलख लिपि अगोचर ते
जे स्वरूप चर्म चक्षुये जणायनही एवो परमात्मा स्वरूपानंद विलासी परभाव उ
दासी तेहीज अमारो स्वरूप अमने साथ्यपणे सुहायो एटले रुच्यो हे आत्मन्
हे जीव सम्यक्ज्ञान सम्यक्क्रिया अवलंबीने फरसो पामो जे स्वस्वरूपना विचारमां
मनविसरामपामे अने अपूर्व रसस्वादउपजे एवोजे अनुनव ते सिद्धिउं उपायते
यडुकं नाणकिरियाहिंसुको इतिवचनात् ॥ १ ॥

अथा ज्ञान-लह्याते तोपण ॥ जोनवि-जाय पमायो ॥

वध्य तरु उपमते पामे ॥ सयमठाणजो नायोरे नलेण ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ संयमश्रेणीनुं महोमा कहियेते जे सम्यक्दर्शन सम्यक्ज्ञान पाम्याते
तोपण जो प्रमादस्थानक नजाय तो वाजीया फलरहीत वृद्धनी उपमापामे केम
के जोसंयमस्थानक न आब्योतो राजाश्रेणीक तथा सत्यकी विद्याधरनीपरे जाणुं

जंम खेर चदन नारनो वाहक ॥ नारनो जागी कहायो ॥ ति

पिपरे ज्ञानी सयम हीनो ॥ सदगतीये नविजायोरे ॥ नलेण ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेम गर्दन वावनाचदननो नारवहेतोथको नारनो नजनार कहेवाय
पण सुगधनो नोगी न कहेवाय तेम ज्ञानीपुरुष चारित्रविना ज्ञाननो नोगीथाय
पण सदगतीजे मोह तिहाजायनही यडुकं जहाखरो चदन नारवाही ॥ नारस्त
जागी नहुचदनस्त ॥ एवपुनाणी चरणेणहीणो नाणस्तजागी नहु सुगईए ॥ १ ॥

आश्रव त्यागें सवर परिणति ॥ अविरति सरव उठायो ॥ स्व

स्वरूपमां थिरता तेहिजा ॥ सयम शुद्ध उहरायोरे ॥ नलेण ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ सयमनु मूलस्वरूप कहियेते पचाश्रवने त्यागे पचसंवर परणतिरूप
मनकरणानियमुवजीववहो ए बार अग्रतिने अनावें पोताना स्वरूपमा स्थिरता
रमण निश्चिजानुनव तेहीज वीतरागे आगममा शुद्धसयम उहरायो ॥ ५ ॥

અનુન્નવ સુરતરુ ફલને કાજે ॥ કીજે આત્મ અમાયો ॥ સન
મુખનાવે જેહ પ્રવર્તન ॥ તેહ નિવર્ત નિદાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ અનુન્નવરૂપજે કલ્પવૃક્ષ તેનુંફલજે મોક્ષ તે પામવાને અર્થ આત્મા મા
યારહીત કરવો અથવા અનુન્નવસુખી જીવનમુક્તિ મોક્ષને સન્મુખનાવે પ્રભુમાર્ગ
નુસારી જે પ્રવર્તન તેહિજ નિવર્તનનું ઉપાયઠે યજુક્ત નિર્જિત મદમદનાનાં વાક્કા
ય મનો વિકાર રહિતાનાં ॥ વિનિવૃત્ત પરાશનાં મેહૈવ મોક્ષસુવિહિતાનાં. ॥ ૧ ॥ ૬ ॥

જ્ઞાનક્રિયા હુગ ચક્રે શોનિત ॥ સંયમ રથ સુખદાયો ॥ અનુન્નવ
ધોરી યુત શિવ નગરે ॥ જાતા વિઘ્નનથાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જ્ઞાન અને ક્રિયારૂપ વે ચક્રકે ૦ પડ્ડા તેણેકરી શોનિત એવો સંયમ
રૂપ રથ તે સુખદાઈઠે અને અનુન્નવરૂપ ધોરિયે જોડયો તદારૂઢ આત્મા ચિદાનં
દને શિવનગરિયે જાતાં નિરાવરણથાતાં વિઘ્ન અંતરાય કોઈનથાય ॥ ૭ ॥

રાયસિદ્ધારથ વંશ વિન્નૂપણ ॥ તિસલારાણીજાયો ॥ અજઅજ
રામર સહેજાનંદી ॥ ધ્યાન જુવનમાં ધ્યાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ ઉદિતોદિત રાજા સિદ્ધાર્થના વંશનો શોનાવનારો શીલ સમ્યક્ત્વ દેસ
વિરતિ એવી ત્રિસલારાણીયે જન્મ્યો અપુનરાવૃત્તિયે યોનિનિર્ગમ એટલે હવે સિદ્ધાવ
સ્થા કહીઠે જન્મરહિત જરામરણ રહીત સહેજ અકટુમ સ્વસ્વરૂપાનંદી એવો વીર
પરમાત્મા તેને ધ્યાનરૂપ જાવ ઘરમાં ધ્યાવ્યો ચિંતવ્યો ॥ ૮ ॥

સંવત નંદ નિધિ મુનિ ચંદ્રે ॥ દેવ દયાકર પાયો ॥ પ્રથમ જિને
સર પારણ દિવશે ॥ સ્તવના કલશ ચઢાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ નવનંદ નવનિધિ સાતમુનિ એકચંદ્ર અંકાનાંવામતોગતીતિવચનાત્ એટલે
સંવત્ ૧૭૯૯ નાવરસમાં દેવદયાનો કરનાર પામ્યો અથવા તેનું સાસનપામ્યો
જે દિવશે પ્રથમ જિનેશ્વર શ્રી આદિનાથે વરસીતપનો પારણો ઇશ્વરસે શ્રેયાંસને
હાર્યે કીધો તે દિવશે સંયમશ્રેણે ગર્જિત શ્રીવીરપ્રભુનું સ્તવનરૂપ પ્રાસાદનેવિષે ક
લસચઢાવ્યો એટલે સંપૂર્ણકીધો ॥ ૯ ॥

વિજયદેવસૂરીસ પટોધર ॥ વિજયસિંહ સવાયો ॥ સત્યશિષ્યાધર
કપૂરવિજયબુધ ॥ ક્ષમાવિજય પુણ્ય પાયોરે ॥ જલેં ૦ ॥ ૧૦ ॥

हवे गुरुपरपरा लिखीयेते श्रीवीरस्वामिना पांचमां गणधर श्रीसुधर्मस्वामि पदे
ला पटोदरथया तिहाथी आठपाटलगे निग्रंथविरुद्धारी १ नवमेपाटे सूरिमंत्र कोटी
वार जप्या माटे कोटीविरुद्धारी २ पन्नरमेपाटे चडसूरि चडवत् घनुसोम्यथया माटे
चडगह्वा कहेवाणा ३ सोलमेपाटे सामतजडाचार्य घणु निर्ममथया वनवासेरह्या
माटे वनवासी विरुद्धथु ४ त्रतीसमेपाटे सर्वदेवस्वरिथया वडतले आचार्यपद आ
प्युं अने तेना शिष्यजेथया ते वडसाखानीपरे परिवारे बध्या तेवली घणागुणे व
ध्या माटे वडगह्वाकहेवाणा ५ चुमालीसमेपाटे आबिल वर्द्धमान तपकीधामाटे रा
णाजीये तपाविरुद्धीथो तिहाथी तपाकहेवाण ६ अनुक्रमे वासठमेपाटे आदेयना
मधारी श्रीविजयदेवसूरि तत्पटप्रजावक सवाइ विजयसिंहसूरि तेनी साची ग्रहणा
शिह्या आसेवना शिष्याधारी अर्थात् पमित सत्यविजयगणि गह्वनायकनी आह्या
मागी क्रिया उद्धारकीयो श्रीआनंदघनसाथे वनवासरह्या अनेक तपकीधा अनुक्रमे
मेवृद्धावस्थाजाणीने अनिहलपुर पाटणमां रहेता धर्मोपदेशदेता तेमना शिष्य प
मित कपूरविजय अने पमित कुशलविजय थया तेमा श्रीकपूरविजयगणितो अरि
हंतप्रतिमा प्रतिष्ठादिक अनेक धर्मकार्यकारी प्रजावक थया देश नगर पुर पाटणे
विहार करता करता रह्या तेमना शिष्य पमित वृद्धविजयगणि तथा पमित कृमा
विजयगणि थया तेमा पमित कृमाविजयगणि तो देशनाआपवाना गुणोकरि अ
नेक नव्यजीवोने उपकारी पवित्र चरण कमल धारी थया ॥ १० ॥

सूरतमाहे सूरय मंमण ॥ श्रीजिन विजय पसायो ॥ विजयद
यासूरिराजे जगपति ॥ उत्तमविजय मल्हायोरे ॥ जले ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ श्रीसूरतवंदरे सूर्यमण पार्श्वनाथनी स्मृति प्रणति महिमाये तथा
पमित श्रीकृमाविजयगणि शिष्य रत्न संप्रति विद्यमान चिरजीवी परमोपकारी पं
मितश्री जिनविजयगणिये उद्यमकरी मने प्रथम अच्युत कराव्यो ते जेम माता
पिता पुत्रने प्रथम पगमानवा तथा बोलवा शिखवे तेम गुर्वादिके मने उपकारकीथो ए
श्री तपागह्वाधिराज जटारक श्रीविजयदयास्वरिश्चरना राजमा जगत्पति जगत् परमे
श्वर श्रीवीरस्वामिने सुनि उत्तमविजये मल्हायो गायो स्तवनागोचरकीथो ए स्तवन अ
महारी गीतार्थ पुरुषो तमे सोधजो जणावजो जणता जणावता संयमश्रेणीये नू
पितयइ सहेजानदपामजो ॥ ११ ॥

इतिश्री संयमश्रेणी गर्जित वीरविजो स्तवनं समाप्त श्रीरस्तु.

अथ श्री लोकनालघात्रिंशिका बालावबोध सहित प्रारंभः-

वस्ये लोक विचारस्य, वार्त्तिकं समयानु गम् ॥ १ ॥

नमइ जिउणंत नवे, तरस सरूवं किमवि वुठं ॥ १ ॥

अवतरणः— अनंत प्रदेश अलोकाकाशनेविषे सामान्यपणे अल्पमात्र लोकनो
आकार, वखाणे ठे:-

उपपत्ति नास धुञ्च गुण, धम्माइ ठ दव पडिपुसो ॥ ५ ॥

વ્યાખ્યા:- ‘વશ્સાહ’-રવાશ્ચો તેના ‘ઠાણ’-વિલોવવાના સમયનેવિષે ‘ત્રિય’-સ્થિત એટલે સ્થાપ્યા છે ‘પય’-પદ એટલે બે ચરણ જેણે, વાલી વિલોવતાં ‘કઢિ ઘ’-કટિસ્થ એટલે કઠીનેવિષે જે ‘કરયુગ’-હસ્થ યુગલ એવો જે ‘નરાગિઈ’-

नराकृति एटले मनुष्यना जेवो जेनो आकार ठे, एवो लोक ठे तथा विलोववाना अधिकारमाटे नर शब्देकरी प्रायें स्त्री जाणी लेवी स्त्री ज्यारे ठास विलोवेठे, त्यारे वे पग मोकला राखेठे अने कटिप्रदेशनेविपे यथा बंध सकीर्ण थाय तेनी पठे लोक पण हेठल पद्मोलोठे तथा चढतो मध्य जागनेविपे सकीर्ण ठे वली विलोव तां बन्ने हाथ कटि देशमा राख्यामा आवेठे, त्यारे वे कोणीना वचला नागमां कटि प्रदेशथी हृदयसुधी चढतो विस्तार थायठे. अने मस्तक दिशी सकीर्ण ठे तेम लोक पण मध्य जागथी ऊपर चढतां पांचमां देव लोकसुधी विस्तार पामे जो ठे त्याथी वली सकीर्ण थायठे तेमाटे विलोवनारी स्त्रीना आकारनु दृष्टांत कयु ठे हवे ए लोकमां कया कया पदार्थो ठे ? ते कहेठे - 'उपपत्ति' - उपजजुं, 'नास' - नाशने पामजु, 'धुय' - धुय एटले निश्चलपणुं अथवा स्थिति ए 'गुण, गुणो जेनेविपे ठे, एवा 'धम्मस्' - धर्मास्तिकायादिक 'उदव' - उ इव्य एटले पदार्थ जेमा 'पडिपुसो' - परिपूर्ण नखा ठे धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, आकाशास्तिकाय पुज्जास्तिकाय जीवास्तिकाय तथा काल ए उ इव्य जाणवां ॥ २ ॥

अवतरण - केटलाएक परदर्शनी एम कहेठे के, लोक ब्रह्माए उत्पन्न कखो ठे, विष्णु पालना करेठे, महादेव सहार करेठे, शेषनाग काढवो तथा काम धेनु धारण करी रक्षां ठे, एम कहेठे तेजुं निराकरण करेठे -

केणवि न कउ न धउ, ऽणाहारो नहठिउ सयं सिद्धो ॥

अहमुह महमल्लग लघु, तडवरि सपुन सरिद्धो ॥ ३ ॥

व्याख्या - 'केणवि' - कोईए पण 'नकउ' - आ लोक उत्पन्न कखो नथी, 'नधउ' कोईए पण धखो नथी 'अणाहारो' - निराधार ठे सर्व पदार्थ लोकने आधार ठे, 'नहठिउ' - ए लोक ननजे आकाश तेनेविपे स्थित ठे, 'सयंसिद्धो' - तेथी स्वयंसिद्ध ठे ए लोकनो आकार प्रकारांतरे कहेठे - 'अहमुह' - अधमुख एटले कथो कीधेलो जे मोटो 'महमल्लग' - महत् मल्लक एटले मोटो सराव, 'तडवरि' - तेनी ऊपर 'लघु सपुन' - न्हाना सरावनो सपुन कखो होय तेनी 'सरिद्धो' - सदृश एटले तेना सरखो आ लोकनो आकार ठे. ॥ ३ ॥

पयतालि सग मल्लेगा, पण कुणरि सिरतलेग रज्जु पिढु ॥

सो चउदस रज्जुद्धो, माघवइ तलाउजा सिद्धी ॥ ४ ॥

વ્યાખ્યા:- ‘પયતલિ’-પદતલે એટલે પહેલાં જે વૈશાખ સ્થાન સ્થિત મનુષ્યને આકારે લોક કહ્યો; તે પગના તલિયાને ઠેકાણે ચારેદિશિય સાત રાજ પ્રમાણ પો લો છે; અને મધ્ય નાગ જે પુરુષાકારનેવિષે નાનિતું ગામ છે, ત્યાંહાં એક રાજ પ્રમાણ ચારે દિશિય પોલો છે. બન્ને હાથની કોણીના ગામનેવિષે પાંચ રાજ પ્રમાણ પોલો છે; અને મસ્તકને ઠેકાણે એક રાજ પ્રમાણ પોલો છે; વલી તે લોક હેવલી માધવતી સાતમી નરક પૃથ્વીના તલાથી ડપર યાવત્ સિદ્ધ શિલાસુધી જોતાં ચૌદ રાજ પ્રમાણ આ લોક કુંચો છે ॥ ૪ ॥

અવતરણ:- હવે પહોલાણની સ્થિતિ કહેઃ:-

સગરજી મધવડ તલા, પાંચ હાણીય મહિયલે એગા ॥

તો વૃદ્ધિ બંનજા પુણ, પાંચ હાણીજા સિવે એગા ॥ ૫ ॥

વ્યાખ્યા:-માધવતી જે સાતમી નરક પૃથ્વી, તેના તલાથી ચારે દિશિનેવિષે એ લોક સાત રાજ પ્રમાણ પહોલો છે; ત્યાંથી પ્રદેશની હાની કરતાં ડપર તિર્યગલોકની મહી તલનેવિષે આવે ત્યારે ચારે દિશિનેવિષે એક રાજ પ્રમાણ વિસ્તાર છે. ત્યાંથી વલી ડપર જાતાં વૃદ્ધિ થાય છે; તે પાંચમો બ્રહ્મ નામે દેવલોક છે ત્યાં ચારે દિશાએ પાંચ રાજ પ્રમાણ પહોલો છે. ત્યાંથી વલી પ્રદેશ ઘટતા છે. તે જ્યાં સિદ્ધ શિલા છે ત્યાં ચારે દિશિય એક રાજ પ્રમાણ પહોલો છે. તથા હાણી વૃદ્ધિ જે છે તે તો પ્રદેશ માત્ર કહી છે. તો પૂર્ણ શાંકુઆ કેમ માંમિયે હૈય? ત્યાં એ વિશેષ છે:- જે બન્નેપાસે પ્રદેશની હાણી છે તોપણ કતરતાં તથા ચઢતાં બન્ને પાસાના બે ત્રિશૂળા લઈ, અવલા સવલા જોડી શાંકુઆમાં નેલીએ ત્યારે શાંકુઆ પૂરાં થાય. એમ સર્વત્ર જાણવું. હવે વિસ્તારનો વિવરો લખીએ હૈય:- સાતમી નરક પૃથ્વી સાત રાજ પ્રમાણ, ઠઠી સાડા ઠ રાજ પ્રમાણ, પાંચમી ઠ રાજ પ્રમાણ, ચોથી પાંચ રાજ પ્રમાણ, ત્રીજી ચાર રાજ પ્રમાણ, બીજી અમીરાજ પ્રમાણ તથા પહેલી ધમ્મા નરક પૃથ્વી એક રાજ પ્રમાણ પહોલી છે. ચારે દિશિનેવિષે એ વિસ્તાર છે. કુર્ધ્વલોકનો વિસ્તાર આગલ કહીશું. એ માન લોકનાલ બત્રીશીને અનુસારે કહ્યું છે. ગ્રંથાંતર નેવિષે અન્યપ્રકારેપણ દીઠામાં આવે છે. નિશ્ચયની વાર્તાતો જ્ઞાની જાણે. ॥ ૫ ॥

અ ૭:-હવે લોકનાલ માંમવાનો ઉપાય કહેતાં પ્રથમ ત્રસ નાડોનો વિચાર કહેઃ:-

સગવત્ત રેહ તિરિચ્ચં, ઠવસુ પણુમું ચરજી ચઠ્ઠાંસે ॥

ઇગ રજી વિઠરા યય, ચઠ્ઠસ રજી તસનાડી ॥ ૬ ॥

- વ્યાख्या - સત્તાવન રેષા ત્રીઠી સ્થાપીયે, વલી પાંચ રેષા કઞ્જી માંદિયે, એમ કરતાં કંચપણે ચઢ સૂણા ઠપન સંદ ધાય, ત્રીઠી સત્તાવન રેષા છે તેમાટે તેના ઠપન સંદ ધાય છે કઞ્જી પાંચ રેષા છે. તેના ત્રીઠા ચાર સ્વાંદુઆ ધાય, ચાર સ્વાંદુએ એક રાજ ધાય, તથા એ ત્રસ નાડી પહોલાઈએ કરી એક રાજ પ્રમાણ, અને લાં વ પણે ચૌદરાજ પ્રમાણ જાણવી. ॥ ૬ ॥

અવતરણ - તથા લોકનો મધ્ય નાલ તે ત્રસ નાડી તેમાં વેંડિયાવિક, ત્રસ જીવ જન્મમરણ પામે છે, માટે ત્રસ નાડી કહેવાય છે એ ત્રસ નાડીની બાહાર જે લોકોનો વિસ્તાર છે, ત્યા સૂક્ષ્મ એકેડિય નિગોદ સર્વત્ર વ્યાપી રહ્યું છે તે બાહારનો વિસ્તાર અધોલોકનેવિપે કહ્યો હવે ઊર્ધ્વલોકનેવિપે સ્વાંદુઆનો વિસ્તાર કહેવે

ઠહું તિરિચ્છં ચતુરો, હુસુ ઠ હુસુ અઢ દસય ઇક્કિકે ॥

વારસ દોસુ સોલસ, દોસું વીસાય ચત્તસું પુઢો ॥ ૭ ॥

વ્યાખ્યા - ઊર્ધ્વ લોકની શ્રેણીનેવિપે પ્રથમ રત્નપ્રજા નરકપૃથ્વી થકી ઊપર જે આઠઘાવીશ સ્વાંદુઆની શ્રેણી છે તેમા લોકના મધ્યથી ઊપર પહેલી બે શ્રેણીનેવિપે ચાર ચાર સ્વાંદુઆ ત્રસ નાડીનાજ છે પણ ત્રસ નાડીથી બહાર નથી. ત્યાર પછી વલી તેથી ઊપર બે શ્રેણીનેવિપે ઠ ઠ સ્વાંદુઆ છે, એટલે ચાર સ્વાંદુઆ ત્રસ નાડીના અને એકેકો વન્ને પાસાનો સ્વાંદુઓ લેખવતાં ઠ સ્વાંદુઆ ધાય ત્યાર પછી ઊપર એક શ્રેણીનેવિપે આઠ સ્વાંદુઆ છે. તે બંને સ્વાંદુઆ બે પાસે તેનાં ચાર સ્વાંદુઆ અને ત્રસ નાડીના ચાર સ્વાંદુઆ એ આઠ સ્વાંદુઆ છે વલી તેની ઊપર એક શ્રેણીનેવિપે દશ સ્વાંદુઆ છે તેવન્ને પાસે ત્રણ ત્રણ છે, અને ત્રસ નાડીના ચાર મલી દશ ધાય છે ત્યાર પછી બે શ્રેણીનેવિપે બાર બાર સ્વાંદુઆ છે, ત્યાર પછી બે શ્રેણીનેવિપે શોલ શોલ સ્વાંદુઆ છે, તેમજ ચાર શ્રેણીનેવિપે વીશ વીશ સ્વાંદુઆ છે તે વધા ઇષક્ એટલે જીજીઆ છે ॥ ૭ ॥

અવતરણ - એવી રીતે ઊર્ધ્વ લોકનેવિપે પ્રદેશની વૃદ્ધિના સ્વાંદુઆ કહ્યા, એટલે આઠઘાવીશ શ્રેણીમા ચૌદ શ્રેણી થઈ, હવે હાનીના સ્વાંદુઆ કહે છે.-

પુણરવિ સોલસ દોસુ, વારસ દોસુ ચ તિસુ દસ તિસુઢ ॥

ઠહુસુ હુમું ચન સ્વદુઅ, સવે ચત્તરુત્તરા તિસયા ॥ ૮ ॥

વ્યાખ્યા - વલી પદરમી તથા શોલમી એ બે શ્રેણીનેવિપે શોલ શોલ સ્વાંદુઆ

ઠે. સત્તરમી તથા અઠારમી એ બે શ્રેણીનેવિષે બાર બાર ધાંડુઆ ઠે. ઓગણીશ મી, વીશમી તથા એકવીશમી એ ત્રણ પંક્તિનેવિષે દશ દશ ધાંડુઆ જાણવા. બાવીશમી ત્રેવીસમી તથા ચોવીશમી એ ત્રણ પંક્તિનેવિષે આઠ આઠ ધાંડુઆ જાણવા. પચીશમી તથા ઠવીશમી એ બે શ્રેણીનેવિષે ઠ ઠ ધાંડુઆ ઠે અને સત્યાવીશમી તથા અઠ્યાવીશમી એ બે શ્રેણીનેવિષે ચાર ચાર ધાંડુઆ ત્રસ માહેલાજ ઠે ॥ ૫ ॥

અવતરણ:—એવી રીતે ઋધ્વ લોકની અઠ્યાવીશ શ્રેણીના ધાંડુઆનું માન કશું એ પ્રમાણે સર્વ ઋધ્વ લોકના ધાંડુઆ ત્રણશેને ચાર થાય ઠે. વલી પણ કહેઠે:—

ઝયરીય લોઅ મજ્ઞા, ચઝ ચઝ ઠાણેસુ સત્ત પુઢવીસુ ॥

ચઝર દસ સોલ વીસા, ચઝવીસ ઠવીસ અઢવીસા ॥૬॥

વ્યાખ્યા:—ચૌદ રાજ પ્રમાણનો મધ્ય એટલે જે વજ્ઞેનો પ્રદેશઠે, ત્યાંથી અધોલોક પ્રતે કતરતાં સાત નરક પૃથ્વીનેવિષે પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે ચાર ચાર શ્રેણીનેવિષે કહે ઠે તે કેમ? અધો લોકની અઠ્યાવીશ શ્રેણીમાં પહેલી નરક પૃથ્વીની ચાર શ્રેણીનેવિષે ચાર ધાંડુઆ ઠે. તેના શોલ ધાંડુઆ થાય ઠે. બીજી નરક પૃથ્વીનેવિષે ચાર શ્રેણીએ પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે દશ દશ ધાંડુઆ ઠે. તેને દશ ગુણ કરતાં ચાલીશ ધાંડુઆ થાય ઠે. ત્રીજી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાં પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે શોલ શોલ ધાંડુઆ ઠે. તેના ચોસઠ થાયઠે, ચોથી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાની પ્રત્યેકમાં વીશ વીશ ધાંડુઆ ઠે. તેના એશી ધાંડુઆ થાયઠે. પાંચમી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાં પ્રત્યેકે ચોવીશ ચોવીશ ધાંડુઆ ઠે, તેના ઠનુ થાયઠે. ઠઠી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાં પ્રત્યેકે ઠવીશ ઠવીશ ધાંડુઆ ઠે, તેના એકશેને ચાર થાયઠે સાત મી નરક પૃથ્વીનેવિષે ચાર શ્રેણીએ પ્રત્યેકમાં અઠ્યાવીશ અઠ્યાવીશ ધાંડુઆ ઠે. તેના એકશેને બાર થાય ઠે. એવી રીતે શોલ, ચાલીશ, ચોસઠ, એશી, ઠનુ, એકશેને ચાર તથા એક શેં ને બાર ॥ ૬ ॥

અહ પણ સય વારુત્તર, ધંડુઅ સોલહિય અઢસય સવે ॥

ઘમ્માઈ લોકમજ્ઞં, જોયણ અસ્સંખ કોડીહિં ॥ ૧૦ ॥

વ્યાખ્યા:—અધોલોકના સર્વ એકઠા ધાંડુઆ ગણિએ તો પાંચશેને બાર ડપર થાય અને પૂર્વે ઋધ્વ લોકના ત્રણશેને ચાર કહ્યા તેને સાર્થે મલાવીયે તેવારે સર્વ મલી આવશેને શોલ ધાંડુઆ થાયઠે. હવે લોકના મધ્યનું ઠામ કહે ઠે: ઘમ્મા

नामनी प्रथम नरक पृथ्वीनेविषे असंख्यात योजननी कोडी मेरुना मूलनेविषे गो
स्तनाकार रुचकथी हेतल लोकनो मध्यभाग जाणवो ॥ १० ॥

अवतरण - हवे चाद राजनेविषे अथो लोक, तिर्यक् लोक तथा कर्ध्व लोक
मां कोण कोण रहेते ते कहे ठे -

सग रज्जु जोयण सया, अठार सुण सगरज्जु माण इहं ॥

अह तिरिय उहु लोआ, निरय नर सुराड जावुल्ला ॥ ११ ॥

व्याख्या - लोकना मध्यची आत्मा राजनेविषे समजूनतलची नवशें योजन कं
चो तथा नवशें योजन हेतल ए अठारशें योजन प्रमाण तिर्यग् लोक कहे
वाय ठे. त्यारे कर्ध्व लोकना सात राज ठे ते अठारशें योजन कर्ध्व लोकमां ग
एयाची हेतला सात राज ते अथो लोक कहेवाय, आठारशें योजन रहित सातराज
प्रमाण कर्ध्व लोक कहेवाय ठे. हवे अथो लोकनेविषे नारकी प्रमुख, तिर्यक् लोक
नेविषे मनुष्यादिक, अने कर्ध्व लोकनेविषे देवता प्रमुख वशेठे यद्यपि जवनपत्यादिक
देवता अथोलोकमां वशेठे तथापि नारकी घणा ठे, माटे तेज अथोलोके कद्याठे. ॥ ११ ॥

अह लोय निरय असुरा, वंतर नर तिरिअ जोइस तरुग्गी ॥

दीवु दहि तिरिअ लोए, सुर सिद्धा उहु लोगम्मि ॥ १२ ॥

व्याख्या - पाठली गाथानेविषे 'निरय नर सुराड' - ए वाक्यमां आदि शब्द
आव्यो ठे माटे आदिशब्द निरयादि त्रणे शब्दोनी साये जोडिये. त्यारे निरयादिक
नारकी असुर देवता अथोलोकमा वशेठे व्यतर नर मनुष्यादिक तिर्यच ज्योतिषी,
तरु वनस्पतिकाय अग्निकाय एअसख्याता क्षीप समुद्ररूप तिर्यक लोकमा वशेठे.
सुरादिक सुर देवता, सिद्ध कहिये मुक्त जीव ते सर्व कर्ध्व लोकमा रह्या ठे ॥ १२ ॥

इकिक्क रज्जु इकिक्क निरय सग पुढवि असुर पढमतो ॥

तह वतर तडवरि नर, गिरिमाइ अ जोइसा गयणे ॥ १३ ॥

व्याख्या - एकेक राज प्रमाण एकेक नरक पृथ्वी ठे एटले साते नरके सात
राज थया. तथा पहेली नरक पृथ्वीमा असुर एटले जवन पति रहेते, तथा प्र
कारे व्यतर पण पहेली नरक पृथ्वीमां रहेते तथा प्रथम पृथ्वीनी कपर नर म
नुष्य अनेक नगर गिरि एटले मेरु पर्वतादिक पदार्थना समूह ठे. चडमा, सूर्य, ग्रह,
नक्षत्र तथा तारा ए पाच प्रकारना ज्योतिषी गयणेके आकाशनेविषे रहेते. ॥ १३ ॥

ઠસુ સ્વંદુગેસુ અહુગં, ચઠસુ હુગં ઠસુ અ કપ્પ ચત્તારી ॥

ચઠસુ ચઠ સેસેસુ અ, ગેવિશ્વ ણુત્તરાય સિદ્ધંતે ॥ ૧૪ ॥

વ્યાખ્યા.— લોકના મધ્યથી ઊપર ઠ સ્વાંદુગ્યાના ઊપરલા જાગનેવિપે સૌધર્મે ઈશાન એ નામના બે દેવલોક છે. એટલે અહીં લોકના મધ્યથી દોઢ રાજ કુંચા બે દેવલોક છે. વળી ત્યાંથી ચાર સ્વાંદુગ્યા ઊપરના જાગનેવિપે સનત્કુમાર તથા માહિંડ નામના બે દેવલોક છે. ત્યાંથી ઠ સ્વાંદુગ્યામાં અનુક્રમે બ્રહ્મ, ભાંતક, યુક્ત તથા સહ શ્રાર નામના ચાર દેવલોક છે. ત્યારપછી ચાર સ્વાંદુગ્યાનેવિપે ચાર દેવલોક આનત, પ્રાણત, આરણ, તથા અચ્યુત નામના છે. બાકીના આઠ સ્વાંદુગ્યાનેવિપે નવગ્રંથેયક તથા પાંચ અનુત્તર વિમાન છે. તેમાં પ્રથમ ચાર સ્વાંદુગ્યાનેવિપે નવગ્રંથેયક છે ને ઊપરના ચાર સ્વાંદુગ્યાનેવિપે પાંચ અનુત્તર વિમાન છે. અંતસ્સ્વાંદુગ્યાના ઢેડાનેવિપે સિદ્ધ શિલા છે.

અવતરણ:— એવીરીતે ઊર્ધ્વ લોકનેવિપે દેવલોકની સ્થિતિ કહી, તેવિપે આગ મની સાચ કહે છે તથા ચાગમે:—

સોહમ્મમ્મિ દિવદ્ધા, આદ્ધુજ્જા ય રઙ્ગુ માહિંદે ॥

ચત્તારી સહસારે, પણ્ણુએ સત્ત લોગંતે ॥ ૧૫ ॥

વ્યાખ્યા:— લોકના મધ્યથી સૌધર્મે દેવલોક દોઢરાજ કુંચો છે ; લોકના મધ્યથી માહિંડ દેવલોક અઢીરાજ કુંચો છે ; લોકના મધ્યથી સહસ્ત્રાર દેવલોક ચાર રાજ કુંચો છે ; લોકના મધ્યથી અચ્યુત બારમો દેવલોક પાંચરાજ કુંચો છે ; અને લોકના મધ્યથી લોકાંત સાત રાજકુંચો છે. ॥ ૧૫ ॥

સમ્મત્ત ચરણ રહિયા, સવં લોગં ફુસે નિરવસેસં ॥

સત્તય ચઠદસ જાણ, પંચય સુય દેસ વિરહિં ॥ ૧૬ ॥

વ્યાખ્યા:— સમ્યક્ત્વ એટલે દેવનેવિપે દેવની સદ્ગુણ, ગુરુનેવિપે ગુરુની સદ્ગુણ, દયામૂલ ધર્મનેવિપે ધર્મની સદ્ગુણ, ચરણ એટલે પંચાશ્રવથી વિરમણ, પાંચ ઇંદ્રિયનો નિગ્રહ, અનંતાનુબંધિયા ક્રોધ, માન, માયા તથા લોભનો ત્યાગ ; મનોદંડ, વચન દંડ, કાયદંડ, તેની વિરતિ એવા જે સંયમના સત્તર જેદ, તેણેકરી સંયુક્ત જે ચારિત્ર તેણેકરિ રહિત એટલે મિથ્યાત્વ કુગુરુ, કુદેવ, તથા કુધર્મના સદ્ગુણ અવિરતિ એવા જે સંસારી જીવ તેને સમ્યક્ત્વ ચરણ રહિત કહિયે, એવા જીવો ચૌદ રાજલોક પ્રતે સૂક્ષ્મ તથા બાહ્ય જીવ યોનિમાં ફરતા થકા નિરવિશેષ

પણે ફરસે એટલે ચાંદરાજમા તિલમાત્ર ચૂમિ અણ 'ફરસી ન સૂકે, શ્રુતજ્ઞાની જે યતિ ઠે તે લોકના મથ્યથી ડચે સાત રાજ ફરસે ઠે, કારણ કે, શ્રુત જ્ઞાની ને ઝલ્કટી ગતિ સર્વાર્થ સિદ્ધિ સુધી ઠે એવું સિદ્ધાન્તમાં કહ્યું ઠે તે સર્વાર્થ સિદ્ધિ લોકના મથ્યથી કાંઈ એક ઝળા સાત રાજ ઠે. તે સ્તોકમાત્ર કળા હોવા થી સામાન્ય પણે પૂરાજ ગણ્યામા આવ્યા ઠે “ઠઠમઠ સજયાણ, ઠઠવાઠ ઠ ક્રોસઠ અસઠઠે” એમ કહ્યું ઠે ‘ચઠદસ નાગે પંચય, વલી દેશવિરતિ વારવ્રત ધ ર શ્રાવક તે ચોદ રાજના ચોદ નાગમાંથી, પાચ નાગ ઝઘ્વે લોકના ફરસે, કેમકે, શ્રાવકની ઝલ્કટી ગતિ અચ્યુત નામના વારમા દેવલોકસુધી કહી ઠે તે વારમો દેવલોક લોકના મથ્યથી પાચ રાજ ડચો ઠે. તેમાટે પાંચ રાજ કહ્યા અવતરણ - હવે પ્રથમ સુચિરહ્નુ, પ્રતરરહ્નુ, ધનરહ્નુ, તેડના અનુક્રમે પ્રમાણ કહેતા પ્રથમ સાતમી નરક ઇધ્વીને આદિથી માંનીને સુચિરહ્નુ કહેવે -

અઢવીસા ઠઢીસા, ચઠવીસા વીસ સોલ દસ ચઠરો ॥ સુઢ

રજ્જુ સત્ત પુઢવિસુ, ચઠ ચઠ ઝઢઆઠ પયર ઘણા ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ સાતમો નરક ઇધ્વીનેવિપે અઠાવીશ સુચિરહ્નુ ઠે, ઠઠી નરક ઇધ્વીને વિપે ઠઠીશ સુચિરહ્નુ, પાચમી નરક ઇધ્વીનેવિપે ચોઠીશ સુચિરહ્નુ, ચોથી નરક ઇધ્વીનેવિપે વીશ સુચિરહ્નુ, ત્રીજી નરક ઇધ્વીનેવિપે શોલ સુચિરહ્નુ, બીજી નરક ઇધ્વીનેવિપે દશ સુચિરહ્નુ તથા પહેલી નરક ઇધ્વીનેવિપે ચાર સુચીરહ્નુ, જે ચાર સ્વંહુ આ શ્રેણીવધ, અને પહોલાઈએ એકજ સ્વંહુ હોય તેને સુચિરહ્નુ કહિયે સાત મી નરક ઇધ્વી ચાર સ્વંહુઆ કંચી ઠે, અને અઠાવીશ સ્વંહુઆ ત્રીઠી શ્રોલીએ ઠે, એ માટે અઠાવીશ સુચિરાજ જાણવા એવી સર્વેત્ર નાવના કરવી હવે એ સાતે ન રક ઇધ્વીના સુચિરહ્નુ માન જે એકઝેને અઠાવીશ પાયઠે તે ચાર નાગે કરીએ તો પ્રતર રહ્નુ માન મળે વલી તે પ્રતર રહ્નુ આંક ચારે નાગે દેતાં જે ફઝિતાંક પાય તેટલા ધનરહ્નુ જાણગા ચાર ચાર સ્વાહુઆ ચારે દિશિએ, એટલે અકેક રાજલાંબો તથા પહોલો અને પારાજ જાઢો હોય તે પ્રતરરહ્નુ કહેવાય ઠે, તથા ચાર સ્વાંહુઆ જાઢાપણે, લાંબપણે તથા પોહોલપણે તે ધનરહ્નુ કહિયે પહેલા પ્રતર રહ્નુનેવિપે શોઝ સ્વાંહુઆ હોય ધનરહ્નુનેવિપે ચોશઠ સ્વાંહુઆ હોય તે આગલ કહેવાઝે ॥ ૧૭ ॥

અઢવીમ મય ઠસયરિ, અઢ ઝઢ ચઠ જુયા ડમય સઘે ॥

મુઢ રજ્જુ પયર રજ્જુ, દુતીસિ ઘુણ વીસ ડગવણા ॥ ૧૮ ॥

બ્યાख्या:- અધો લોકનેવિપે પાંચશેને ચાર ચાંદુઆ છે; તેના ચાર નાગ કરતાં પ્રત્યેક નાગ એકશેને અઠાવીશનો થાય તેટલા સુચિરજી જાણવા. ઊર્ધ્વ લોકનેવિપે ત્રણશેને ચાર ચાંદુઆ છે તેના ચાર નાગ કરતાં પ્રત્યેક નાગ ઠોતેરનો થાય; તેટલા સુચિરજી જાણવા. તે અધોલોકના એકશેને અઠાવીશ સુચિરજી, તથા ઊર્ધ્વ લોકના ઠોતેર સુચિરજી, એ બન્ને એકઠા કરિયે ત્યારે બશેને ચાર સુચિરજી થાય. અધોલોકના એકશેને અઠાવીશ સુચિરજીને ચાર નાગ દૈયે ત્યારે બત્રીશ પ્રતરરજી થાય; ઊર્ધ્વ લોકના ઠોતેર સુચિરજીને ચાર નાગ દૈયે તો ઓગણીશ પ્રતરરજી થાય. ॥૧૭॥

અવતરણ:- હવે ધનરજીનું માન કહેઢે:-

ઘણરજી અઠ દિઠા, પગુણ પગુઠું ઝને પગુણ તેર ॥

ઘણ પયર સૂઝ રજી, ચંદુઅ ચઠસઠિ સોલ ચઠ ॥૧૮॥

બ્યાख्या:-અધોલોકના બત્રીશ પ્રતરરજી છે; તે ચાર નાગે દેતાં આઠ થાય; માટે અધોલોકનેવિપે આઠ ધનરજી જાણવા. ઊર્ધ્વ લોકનેવિપે ઓગણીશ પ્રતરરજી છે તે ચાર નાગે દેતાં પોણા પાંચ ધનરજી છે. તે ઝને કહેતાં અથ તથા ઊર્ધ્વ લોકના એકઠા કરિયે તો પોણા તેર ધનરજી થાય. હવે ધન પ્રતર તથા સુચિરજીનું માન કહેઢે:-ચોસઠ ચાંદુઆનો એક ધનરજી થાય, શોલ ચાંદુઆનો એક પ્રતરરજી થાય, ચાર ચાંદુઆનો એક સુચિરજી થાય. એ સામાન્ય પ્રકારે દૃષ્ટાંત માત્ર ચતુર સ્વ લોકનું પરિણામ દેઢાડયું; પણ લોકનું સ્વરૂપ વૃત્તાકાર મદ્ધકને આકારેઢે, તે વૃત્તાકારના ચાંદુઆ યંત્રમાં લેવાય નહીં, માટે ચૌરસ કહ્યો છે. ॥ ૧૯ ॥

અવતરણ:-હવે મન કલ્પનાએ કૃત વૃત્તાકાર લોકનેવિપે ધનરજી, પ્રતરરજી, તથા સુચિરજીનું માન કહેઢે, તેમાં પ્રથમ ચાંદુઆની સંખ્યા કેહેઢે:-

સયવગ્ગુ સિંગુણે પુણ, વિસય ગુણયાલ હવંતિ ઘણ રજી ॥

સમૂ પણહત્તરિ સયં, સમૂ તિસઠી અઢુઢુ કમા ॥૨૦॥

બ્યાख्या:- પોતાના વર્ગથી ચાંદુઆ ગણીએ. તે આ પ્રમાણે:- સાતમી માઘવ તી પૃથ્વીનેવિપે દેવલી શ્રેણી એ અઠાવીશ ચાંદુઆ છે; તેને અઠાવીશના આંકથી ગુણીએ ત્યારે સાતશેને ચોરાશી ચાંદુઆ એક શ્રેણીમાં થાય. એવી ચાર શ્રેણી છે. તેથી સાતશેને ચોરાશીને ચારે ગુણતાં ત્રણ હજાર એકશેને બત્રીશ ચાંદુઆ થાય. એમ ઠઠી નરક પૃથ્વીનેવિપે દેવલની શ્રેણીએ ઠવીશ ચાંદુઆ છે. તેને ઠવીશ

थी गुणता ठगेने ठोतेर थाय एवी चार अणीउ ठे तेथी ठगेने ठोतरने चार
 थी गुणतां वे हजार सातगेने चार धनरङ्गना खाहुआ थाय पाचमी नरक पृ
 ध्वीनेविपे हेवलनी अणीए चौवीश खाहुआ ठे तेने चौवीशथी गुणतां
 पांचगेने ठोतेर थाय एवी चार अणी ठे तेथी पाचशोने ठोतरने चा
 रथी गुणता वे हजार त्रणगेने चार धनरङ्गना खाहुआ थाय चौथी नर
 क पृध्वीनेविपे ठेली अणीए वीश खाहुआ ठे तेने वीशथी गुणता चारगे थाय.
 एवी चार अणी ठे तेथी चारगेने चारथी गुणता शोलगे धनरङ्गना खाहुआ
 थाय त्रीजी नरक पृध्वीनेविपे ठेली अणीए शोल खाहुआ ठे तेने शोलथी गुण
 ता वगेने ठप्पन थाय एवी चार अणी ठे तेथी वगेने ठप्पनने चारे गुणतां ए
 क हजारने चौवीश धनरङ्गना खाहुआ थाय वीजी नरक पृध्वीनेविपे ठेली अ
 णीए दश खाहुआ ठे तेने दगे गुणता एकशो थाय एवी चार अणी ठे तेथी
 एकशोने चारे गुणता चारगे खाहुआ थाय अने पेळी नरकपृध्वीनेविपे ठेली अ
 णीए त्रस नाडीना चार खाहुआ ठे तेने चारे गुणता शोल थाय एवी चार अ
 णी ठे तेथी शोलने चारथी गुणता चौशठ थाय त्यारे पहेली नरकपृध्वीनेविपे
 धनरङ्गना चौशठ खाहुआ जाणवा एवी रीते सात नरकपृध्वीना खाहुआनो व
 र्ग करी सर्व अक एकठा करीए तो अग्यार हजार वशोने वत्रीश अधोलोकनेविपे
 धनरङ्गना खाहुआ थाय हवे ऊर्ध्वलोकनेविपे धनरङ्गना खाहुआनो विचार क
 हेते -ऊपर लोकना मस्तकथी आदि लेवी ऊपरनी अणीए चार खाहुआ त्रस
 नाडीना ठे तेने चारे गुणता शोल थाय एवी वे अणीउ होवाथी शोलने वमणा
 करता वत्रीश धनरङ्गना खाहुआ थाय तेथी हेवलनी अणीनेविपे ठ खाहुआ ठे.
 तेने ठ गुणा करतां-ठत्रीश थाय. एवी वे अणीउ होवाथी ठत्रीशने वमणा करतां वो
 तेर थाय पठी आठने आठ गुणा करिये त्यारे चौशठ थाय एवी त्रण अणीउ हो
 वाथी चौगठने त्रण गुणा करता एकशोने वाणु थाय त्यार पठी दशने
 दश गुणा करिये त्यारे एकशो थाय एवी त्रण अणीओ होवाथी एकशोने त्र
 णथी गुणता त्रणगे थाय पठी चारने वार गुणा करिये त्यारे एकशोने चुमाली
 श थाय एवी वे अणीओ होवाथी एकशोने चुमालीशने वमणा करता वगेने
 अठवाशी थाय पठी गोजने शोलथी गुणता वगेने ठप्पन थाय एवी वेअणीओ
 होवाथी वगेने ठप्पनने वमणा करतां पांचगेने वार थाय पठी वीशने वीशथी
 गुणता चारगे थाय एवी चार अणीओ होवाथी चारगेने चारथी गुणतां शोलगे

આય. વલી ત્યાંથી ઘટતાં શોલને શોલથી ગુણતાં બશેને ઠપન થાય. એવી બે શ્રેણીઓ હોવાથી બશેને ઠપનને બમણા કરતાં પાંચશેને બાર થાય ત્યાંથી હેતલ બારને બારે ગુણતાં એકશેને ચુમાલીશ થાય. એવી બે શ્રેણીઓ હોવાથી એકશેને ચુમાલીશને બમણા કરતાં બશેને અઠાશી થાય. ત્યાંથી હેતલ દશને દશે ગુણતાં એક શો થાય. એવી એકજ શ્રેણી હોવાથી એકશોજ ગણવા. ત્યાંથી હેતલ આઠને આઠે ગુણતાં ચોશઠ થાય. એવી એકજ શ્રેણી હોવાથી ચોશઠજ ગણવા. ત્યાંથી હેતલ ઠને ઠથી ગુણતાં ઠત્રીશ થાય એવી બે શ્રેણીઠ હોવાથી ઠત્રીશને બમણા કરતાં બોતેર થાય. ત્યાંથી હેતલા ચારને ચારે ગુણતાં શોલ થાય. એવી બે શ્રેણીઠ હોવાથી શોલને બમણા કરતાં બત્રીશ થાય. એ સર્વે અંક એકઠા કરતાં ઊર્ધ્વલોકને વિષે ચાર હજારને ચોસઠ ઘનરજ્જુના સ્વાંદુઆ થાય છે. તેને પૂર્વોક્ત અધોલોકના અગ્યા હજાર બશે બત્રીસ સ્વાંદુઆની સાથે એકઠા ગણતાં પંદર હજાર બશેને ઠનુ ઘનરજ્જુના સ્વાંદુઆ થાય. એવી રીતે પોતાના વર્ગની સાથે ગણતાં ચોશઠ સ્વાંદુ એક ઘનરજ્જુ થાય છે. માટે પંદર હજાર બશે ઠનુને ચોશઠ નાગે વેંચતાં બશેને ઊગણચાલીશનો નાગ આવે. ત્યારે એ વૃત્તાકાર લોકને વિષે બશેને ઊગણચાલીશ ઘનરજ્જુ થાય છે. હવે અધોલોકના તથા ઊર્ધ્વ લોકના ઘનરજ્જુઠ નિન્ન નિન્ન કરી કહે છે:— ‘સદુ પ એ હત્તરિયં’ અધોલોકને વિષે એકશેને સામી પચોતેર ઘનરજ્જુ થાય છે. ‘સદ્ઠિતિ સદ્ધીથ દુદ્ધકમા’ ઊર્ધ્વ લોકને વિષે સાઢી ત્રેસઠ ઘનરજ્જુ થાય છે. અનુક્રમે એ માન જાણી લેવો. એ બન્ને એકઠા કરિયે ત્યારે બશેને ઊગણચાલીશ ઘનરજ્જુ થાય ॥૨૦॥

અવતરણ:— હવે ઘનરજ્જુના સ્વાંદુઆના પ્રતરરજ્જુ કહે છે:—

ચઠ ગુણિય પયર રજ્જુ, સત્ત હરુત્તરય હસય ચઠપણા ॥

અહ ઉઠ નવ ઠપણા, સઘે ચઠ ગુણિય સુદ રજ્જુ ॥૨૧॥

વ્યાખ્યા:— અધોલોકને વિષે એકશેને સાઢી પચોતેર ઘનરાજ છે. તેને ચારથી ગુણતાં સાતશે ને બે અધોલોકને વિષે પ્રતરરાજ થાય. ઊર્ધ્વ લોકને વિષે સાઢી ત્રેસઠ ઘનરાજ છે, તેને ચારથી ગુણતાં બશેને ચોપન પ્રતર રાજ થાય. એમ અધોલોક તથા ઊર્ધ્વલોકના એકઠા કરિયે ત્યારે નવશે ને ઠપ્પન પ્રતરરાજ થાય. એ સર્વ પ્રતર રાજને ચોગુણા કરતાં જે અંક આવે તે સૂચીરજ્જુનું માન જાણવું. ॥ ૨૧ ॥

अवतरण - हवे सूचीरङ्गुं मान गाथाए करी कहेवे -
अडवीम सयधुतर, दम सोला अठतीस चोवीसा ॥
इय सवग्गिय लोए, तिह रङ्गु खहुआ नेया ॥७७॥

व्याख्या - अथोलोकनेविषे सातगो ने वे प्रतर रङ्गु ठे तेने चोगुणा करता वे हजार आठगो ने आठसूची रङ्गु थाय. ऊर्वलोकनेविषे वगोने चोपन प्रतर रङ्गु ठे, तेने चोगुणा करता एक हजारने शोलसूचीरङ्गु थाय तथा अधोलोक अने ऊर्ध्व लोकना एकठा करता त्रण हजार आठगो अने चोवीस सूचीरङ्गु थाय पोता ना बगो गणित लोकनेविषे त्रिक रङ्गु कहिये एम धनेरङ्गु तथा प्रतररङ्गु तथा सु चीरङ्गु ए त्रण राजना खाहुआनी सख्या जाणवी ॥ ७१ ॥ हवे वर्गना अकथी गणता जे खाहुआनी सख्या आवे ते सयह गाथामा कहेवे -

एगार सदस डसया, वतीसा चउसदस्स चउसठी ॥ अ
ह उहु मव पन्नर, सदस्स डन्नि सय ठ त्रउआ ॥ ७३ ॥

व्याख्या - अधो लोकनेविषे वर्गने अकथी गणतां अग्यार हजार वगोने व त्रीश खाहुआ थाय ऊर्ध्व लोकनी त्रेणी वर्गना अकथी गणताचारहजार ने चोमठ खाहुआ थायतेवेहु एकठा करिये ल्यारे पदर हजार वगो ने उपन्न थाय ॥ ७३ ॥

अवतरण - हवे वर्ग करगानो विधि गाथाए करी कहेवे -
अड ३ चउतीस वीमा, सोल दस चऊ अहुहु चउठठा ॥
दम बार सोल वीमा, सरिसक गुणाठ चउहि गुणे ॥७४॥

व्याख्या - अद्वी वीम जउ त्रण ठेकाणे जोडवो ते थाम - अठवीश, ठवीश तथा चोवीश एम जाणवु तथा ए माघवती सातमी पृथ्वीयी आदि लज्जे जे आ गयीशादिक अक त्रीती त्रेणीनेरिये आये ते पोतपोतानेमरखे अके गुणी ए अनेएक ठा कग्गिये पठो तेने चोगुणा करता जे अक आये ते खाहुआनी सख्या जाणवी ते आवी गीते - मातमी नरक पृथ्वीने तलेथी अठवीशने अठवीमथी गुणतां सात गोने चांगसीयाय ठवीमने ठवीशथी गुणतां ठोनेठोतर थाय चोवीमने चोवी सथी गुणतां पांचशोने ठोतर थाय वीशने त्रीशथी गुणतां चारगो थाय, शोत्रने शोत्रथी गुणतां वग ने उपन्न थाय; दशनने दशथी गुणतां एकगो थाय, अने चारने

चारथी गुणतां शोल थाय ; ए साते स्थलना अंकोने एकठा करिये त्यारे वे हजार आ
ठशो ने आठ थाय ; तेने चोगुणा करतां अग्यार हजार बशें ने बत्रीस थाय. ए अधो लो
कना खांहु आ जाणवा. हवे ऊर्ध्व लोकना खांहुआ कहेठे:—चार, ठ, आठ, दश, बार,
शोल तथा बीस ए अंकोने सरखा अंकथी गुणवा ; ते आवी रीते:—चारने चार
गुण कख्याथी शोल थाय. ठने ठथी गुणतां बत्रीस थाय ; आठने आठथी गुण
तां चोसठ थाय ; दशने दशथी गुणतां एक शो थाय. बारने बारथी गुणतां एक
शोने चुमाजीस थाय ; शोलने शोलथी गुणतां बशोंने ठपन थाय ; बीसने बीस
थी गुणतां चारशे थाय ; ए सात स्थलोना अंक एकठा कख्याथी एक हजारने
शोल थाय. तेने चारथी गुणतां चार हजार ने चोसठ ऊर्ध्व लोकना खांहुआनी
संख्या थाय. पठी अधोलोकना तथाऊर्ध्व लोकना खांहुआ एकठा करिये त्यारे
पंदर हजार बशोने ठनु थाय. ॥ १४ ॥

अवतरण:— वली प्रकारांतरें वर्ग करवानो विधि गाथाए करी कहेठे:—

चठ अडवीसा ठप्प, सपयरसरिसंक गुणिय पिढुमिलिए ॥

सम दीह पिढुवेहा, उहुमहो खंहुआ नेआ ॥ १५ ॥

व्याख्या:— लोकना मस्तकनेविषे ऊपरली त्रीठी श्रेणीए चार खांहुआ ठे. सा
तमी नरक पृथ्वीनी ठेली श्रेणी अठावीस खांहुआनी ठे. एम चारथी आदिलइने
ठेली ठपन्नमी श्रेणी अठावीस खांहुआनी ठे एटले पुरुषाकार लोकनेविषे
त्रीठी ठपन प्रतरनी श्रेणी ठे. आदि तथा अंतनी श्रेणीउनुं ग्रहण कख्या
थी मध्यनी श्रेणीनुं पण ग्रहण थाय ठे ; माटे ठपन श्रेणी ठे. जे श्रेणीनेविषे
त्रीठी श्रेणीना जेटला खांहुआ ठे, तेटला अंकथी गुणीए ; जेमके, सर्वथी ऊपर
नी मस्तक श्रेणीनेविषे चार खांहुआ त्रीठा ठे. त्यारे चारने चारथी गुणतां शोलथाय
एम ठपन श्रेणीउं सरखे आंके गणी एकठी करिए त्यारे पूर्वोक्त पंदर हजार ब
शेंने ठनु खांहुआनी संख्या थाय. हवे खांहुआनुं परिमाण कहे ठे:— लांबपणे,
पोलाइए तथा जाडपणे कुंजीनी पठे सरखा ठे. एटले पोला, लांबा तथा जाडा
पा राज प्रमाण ऊर्ध्वलोक तथा अधोलोकना सर्व एवा खांहुआ जाणवा. ॥ १५ ॥

अवतरण:— हवे वृत्ताकार लोक घन करवानो विधि कहेठे:—

दाहिण पास डुखंमा, उहुं वामे ठविज्ज विवरीया ॥

नामी सहिय ति रज्जु, पिढु जाया सत्त दीहुच्चे ॥ १६ ॥

બ્યાલ્યા - કુર્ધ્વ લોકનેવિપે ત્રસ નાહીયકી દક્ષિણ વાજુએ એલે જમણી વાજુના વે સ્વમ, તે થામ - કુર્ધ્વ લોકનેવિપે જ્યા કોણીની જગો ઠે, તેમથયથી જોતાં વારમી શ્રેણી ઠે તે વારમી શ્રેણીથી વે સ્વમ કરિયે એલે કપરલા સ્વમનેવિપે શોલ શ્રેણીઓ રહે એવી રીતે દક્ષિણ વાજુના જે વે સ્વમ ઠે તે કુર્ધ્વ લોકનેવિપે ત્રસ નાહીની માવી વાજુનેવિપે ઝલટા કરી નાસીએ તે થામ - કપરના સ્વમની કૂર્પરની જે દિશા, તે મસ્તકની તરફ કરિયે, અને હેઠલા સ્વમની કૂર્પરની જે દિશા તે લોકના મધ્ય તરફ કરિયે એલે કપરલો સ્વમ કપરની દિશાએ તથા હેઠલો સ્વમ હેઠલી દિશાએ થાપીએ ત્રસ નાહી સહિત માવી વાજુએ ત્રીઠા ત્રણ રાજ થાયઠે તે થામ - ત્રસ નાહીથી વાહાર કૂર્પરને ઠેકાણે જમણી વાજુએ આઠ સ્વાં હુ આ ત્રીઠા ઠે, તેના વે રાજ અને એક ત્રસ નામીનુ રાજ, એમ ત્રણ રાજ પોલા ઈએ થાયઠે, અને લાવપણે તથા ઠવપણે સાત રાજ હોયઠે ॥ ૨૬ ॥

દ્વિઠાઠ વામ સ્વંમે, દાક્ષિણ પાસે ઠવિજ્ઞ વિવરીઞ્મં ॥

ઠવરિમ તિ રઙ્ગુ સ્વંમં, વામે ઠાણે અહો દિજ્ઞા ॥ ૨૭ ॥

બ્યાલ્યા - અધો લોકની ત્રસ નાહીથી જે માવી વાજુનો આલો સ્વંમ ઠે, તે વિપરીત એલે થવલો થયવા યયો હેઠલી ત્રસ નાહીની જમણી વાજુનેવિપે થા પીએ. એલે અધોલોકનેવિપે જમણી વાજુએ ત્રીઠા ચાર રાજ, અને લાવપણે સાત રાજ થયા તે આ પ્રમાણે - ત્રસ નાહીથી જમણી વાજુમા અધોલોકની હેઠે વાર સ્વાનુથ્યા ઠે, તેના ત્રણ રાજ, અને ત્રસ નાહીનુ એક રાજ, એમ ચાર રાજ થાય પઠી કુર્ધ્વલોકનો માવી વાજુનો ત્રીઠો ત્રણ રાજ લાવો સાત રાજ પ્રમાણ સ્વમ ઠે તે અધોલોકની જે ત્રસ નાહી ઠે તેની માવી વાજુએ દેએ, એલે સર્વે ત્ર પ્રવં, પશ્ચિમ, દક્ષિણ તથા ઠવતર દિશિયોએ તથા ઝાઢ પણે સાતપનરઙ્ગુ પ્રમાણ ધન લોક થયો ॥ ૨૭ ॥

ઇય મવટિય લોઠ, વુદ્ધિ કઠં સત્ત રઙ્ગુ માણ ઘણો ॥

મગ રઙ્ગુ અદિય દિઠા, ગિણહ્મ પાસાઠ પૂરિજ્ઞા ॥ ૨૮ ॥

બ્યાલ્યા - એ પ્રકારે કરી ઇય સગર્જનત લોક વૃત્તાકારે કીધો પણ તે લોક વૃત્તાકારે, તે કંઠી રીતેકીધો - યુદ્ધિએ કરી, મન કમ્પનાએ કરી સાત રાજ પ્રમાણ ધન કીધો, તથા સાત પનરઙ્ગુ થતા લાવપણે, પોઝપણે તથા કચપણે જે અધિક

સ્વાંમુઝ ધાય તે જઈને દેવલ જે જગોએ ઓઠુ હોય તે પાસૂં પૂરિયે. એવીરીતે ચોરસ સાત ધનરજ્જુ પ્રમાણ લોક કશ્યો પણ ચોરસ નથી. ગોજાને આકારે લોક વૃત્તાકાર છે. પણ ધનલોક વૃત્તાકાર લખાય નહીં. તેમાટે ચોરસ કીધો છે ॥૧૬॥

અવતરણ:- હવે એ સમધન લોકનેવિષે ધનરજ્જુ, પ્રતરરજ્જુ, સૂચીરજ્જુ અને સ્વાંમુઝાની સંખ્યા કહે છે:-

ઘણ રજ્જુ તિસય તેયા, લ તેર વાવત્તરીય પયર સૂઝ ॥

ચતુષ્પદ ડસી સ્વંમુઝ, સહસિ ગવીસા નવહ પન્ના ॥૧૭॥

વ્યાખ્યા:- એ વૃત્તાકાર ધનીકૃત ચોરસ લોકનેવિષે ત્રણશોને તેતાલીશ ધનરજ્જુ છે એક હજાર ત્રણશોને બોતર પ્રતર રજ્જુ છે. પાંચ હજાર ચારશોને અઠવાશી સૂચી રજ્જુ છે. સ્વાંમુઝાની સંખ્યા કહે છે:- સાતરાજ પ્રમાણ ધનલોકના સ્વાંમુઝા એકવીશ હજાર નવશે ને વાવન જાણવા ॥ ૧૭ ॥

અવતરણ:- હવે ધનરજ્જુ, પ્રતરરજ્જુ, સૂચીરજ્જુ અને ધનલોકના સ્વાંમુઝા આણવાની કરણી ગાથાએ કરી કહે છે:-

સગવગ્ગો સગ ચતુ તિગ, ગુણિએ ઝનયં અદુદ્ધુ સ્વંમુ ઘણા ॥

ઠનૂસનં સિચ્છાલં, ચતુ ગુણિએ પયર સુઝ અંસા ॥ ૩૦ ॥

વ્યાખ્યા:- એ સાતધનરજ્જુ પ્રમાણ સમચોરસ જે લોક છે. તે સાત સાત વર્ગથી ગણિ એ તે સપ્ત વર્ગ કહિયે. ત્યારે સાતને સાતથી ગુણિયે, ત્યારે ઝંગણ પચાસ ધાય એવી ઝંગણપચાશ ધનરજ્જુની સાત શ્રેણી છે. તે ઓગણપચાશને સાતથી ગુણતાં ત્રણશોને તેતાલીશ ધનરજ્જુની સંખ્યા થાય. પઠી ધનરજ્જુનો આંક ત્રણ વાર ચોગુણો કરિયે ત્યારે અનુક્રમે અધોલોક તથા ઊર્ધ્વલોકના પ્રતરરજ્જુ, સુચીરજ્જુ, તથા સ્વાંમુઝાની સંખ્યા મળે છે; તે આ પ્રમાણે:- ત્રણશો તેતાલી ધનરજ્જુને ચોગુણા કરિયે ત્યારે એક હજાર ત્રણશોને બોતર પ્રતરરજ્જુ થાય છે. તે પ્રતરરજ્જુનો આંક ચોગુણો કરિયે ત્યારે પાંચ હજાર ચારશો ને અઠવાસી સુચીરજ્જુ થાય. તથા સુચીરજ્જુનો ચોગુણો આંક કરતાં સ્વાંમુઝાની સંખ્યા એકવીસ હજાર નવસેને વાવન થાય. હવે અધોલોક તથા ઊર્ધ્વલોકની જુદીજુદી ધનરજ્જુ. સુચીરજ્જુ પ્રતરરજ્જુ તથા સ્વાંમુઝાની સંખ્યા કહે છે:- અધોલોકનેવિષે એક સેને ઠનું ધનરજ્જુ છે; અને ઊર્ધ્વ લોકનેવિષે એક શો ને સુડતાલીશ ધનરજ્જુ છે, એને વળી ત્રણ વાર ચોગુણા કરતાં અનુક્રમે પ્ર

तररङ्ग, तथा सुचिरङ्गना अंस एटले खाहुआनो मान अधोलोक तथा ऊर्ध्वलोक
कनेविपे निन्न निन्न मिली आवेढे. ॥ ३० ॥

अवतरण - अधो लोक तथा ऊर्ध्व लोकना खाहुआनो निन्न निन्न प्रमा
णनो सग्रह करी कहेढे -

सग चुलसी पण अमसी, इग तीस बतीस तिविस बावन्ना ॥

पण चुअल जुआ वारस, हस्स चउण वइसय ढ हिआ॥३१॥

व्याख्या - अधोलोकनेविपे एक शो ने ठनु घनरङ्ग ठे, तेने चोगुणा करिये
त्यारे सातशे ने चोराशी अधोलोकनेविपे प्रतररङ्ग थाय अने ऊर्ध्व लोकनेविपे
एक शो ने सुडतालीश घनरङ्ग ठे, तेने चोगुणा करिये त्यारे ऊर्ध्व लोकनेविपे
प्रतररङ्ग पाच शो ने अठ्ठाशी थाय अने अधोलोकनेविपे त्रण हजार एक शो
ने ठत्रीश सुचिरङ्ग थाय ऊर्ध्व लोकनेविपे वे हजार त्रण शो ने बावन सुचिर
ङ्ग ठे हवे खाहुआनी संख्या कहेढे - अधोलोकनेविपे पण वार हजार
पाँचशोने चुमालीस खाहुआठे ऊर्ध्व लोकनेविपे नवहजार चारसो ने
आठ खाहुआ ठे अधोलोक तथा ऊर्ध्वलोकना एकठा खाहुआ करिये तो एक
वीश हजार नवशोने बावन पूर्वोक्त संख्या मले तथा अही त्रणशे ने तेतालीश
राज कद्या पण तेना खाहुआ नथी मात्र वशोने उगण चालीशराजना खाहुआ ठे
तेथी एकशोने चार घनरङ्ग अधिक ठे तेना खाहुआनो गम नथी पण एक वि
शेष ठे, के ए घनलोक चोरस कखो ठे, अने लोक वृत्ताकार ठे त्यारे चारे दिशि
ना खूणा अधिक थाय, तोपण एवढो अंतर पडे नही पण ए चोरसतुं जे परि
माण कसु ठे ते अतरंग वृत्ताकार लोकतुं मान धरीने कसु ठे माटे खुणानो जा
ग अधिक थाय नही पठी प्रकारांतरनी बात तो झानी जाये पण पूर्वोक्त वर्ग
ना आक गणता पंदर हजार वशोने ठनु खाहुआ थाय तेने चोशठ जाग देतां
घनराज थाय अधिक खाहुआ नथी त्यारे त्रणशोने तेतालीश राज केम थाय
ते गीतार्थे विचारी लेबु, असंख्यात योजननो एक राज थायठे अथवा सहस्र चार
लोहनो गोलो कोईएक महर्द्धिक देवतापोतानी शक्तिए करी तेने नीचे नारवी दिये त्या
रे ते गोलो ठ मास, ठ दिवस, ठ पद्मे, ठ घडी अने ठ पल जेटला काले
नीचे आवीने पडे तेतलो एक राज थाय ए चारे दिशिउनेविपे राजतुं प्रमाण
थाय ते जाणवु ॥ ३१ ॥

इय पयर लिहिय वगिगय, संवट्टिय लोग सार मुवलप्र ॥
सुअ धम्म कित्तिअं तह, जय ह जहा नमह न इह निसं ॥३५॥

વ્યાખ્યા:- એ પ્રકારે કરી જે ઢપન પ્રતર, તે પ્રકારે લિખિત વલી સંવર્ગિત એટલે વર્ગને આંકે ગણિત લોક તેનો સાર તત્વ જ્ઞાનવિચાર યથાર્થ પણે લોકસ્વરૂપ સદ્ ગુરુશ્રી પામીને તે પ્રકારે યત્ન એટલે ઝદ્યમ કરવો પૂર્વે જે પ્રકારે ચૌદ રાજ લોક તું પ્રમાણ કહ્યું, તે લોકમાં અનંત જન્મમરણ પામતા થકા વારંવાર અત્યર્થપણે માં ઝમો, એવો તીર્થંકર સકલ જીવ હિતકર પારગ પરમેશ્વરનો નવ્ય જીવને ડ પદેશ ઢે. લોકનો સાર કેવો ઢે:- તે શ્રુતધર્મ એટલે જે સિદ્ધાંત માર્ગમાં જ્ઞાનના બજે કરી જ્ઞાનવાન તીર્થંકરે કહેલું ઢે. ॥ ૩૫ ॥

श्रीमदाप्तोक्त विधिना, लोकनालस्य वार्त्तिकं ॥ धिमित्र
धनराजस्य, गंगाख्य तनुजाकृते ॥ १ ॥ श्रीमत्सहज रत्ने
न, व्याख्यात मुदयाब्धिना ॥ असंगत यडुक्तंतं, दिशो
ध्य धीधनैर्नृशं ॥ २ ॥ युग्मम् ॥

इतिश्री लोकनाल द्वात्रिंशिका बालावबोध

समाप्ता.

श्री कलीकुंभ पार्श्वनाथायनम

अथ

श्री सम्यक्त्व विचार गर्जित श्री महावीरजिनस्तवन
बालावबोध सहित प्रारंभ.

मगलाचरण

प्रणम्य परमानन्द, दायकं जिननायकं ॥ वर्द्धमान चिदानन्द, वर्द्धमान जिधा
धर ॥ १ ॥ श्रीसम्यक्त्वस्तवस्यास्य, बद्धस्य लोकनापया ॥ बालानामवबोधाय
बालावबोध तनोम्यह ॥ २ ॥

दोहा - प्रणमी पद जिनवरतणा ॥ जे जगने अनुकूल ॥ जात पसायें मे
जह्यु ॥ समकित रयण अमूल ॥ १ ॥ ते जिम वीरे उपदिष्ट्यु ॥ परखद मज्झि अ
नूप ॥ तिम हुं वर्णवसुं हवे ॥ समकित सुद्ध स्वरूप ॥ २ ॥

अर्थ - श्री देवाधिदेवना चरणकमल नमीने जेना चरणकमल सकल जीवने
हितकारीठे अनुकूलठे जे श्रीवीरपरमात्माना चरणकमलने प्रसादे मे पण अमु
जक सम्यक्त्वरत्न पाम्यु ॥ १ ॥ ते सम्यक्त्व जेम श्रीमहावीरे बार परपदामा प्र
कास्यु तेम हु सम्यक्त्वतुं स्वरूप महारीबुद्धिप्रमाणे वर्णवीस ॥ २ ॥

ढाल पेहेलो एठिभीकिहा राखी एदेशी टीका

इगविध डुविध त्रिविध चउविधवलि ॥ पणविध दशविधजाणो ॥ ए समकि
त शिवतरुनु बीजक ॥ सप्रति परे मन आणोरे ॥ प्राणी समकित शुध आरा
धो ॥ जेम शिवमारग साधोरे ॥ प्राणी० ॥ सम० ॥ १ ॥ ए आकणी ॥ इगविध
तुज आणा रुची डुविहा ॥ इव्य जावथी कहिये ॥ निश्चयने व्यवहारे अथवा ॥
समकित डुविध सदइये रे ॥ प्रा० ॥ २ ॥ सदहणा संधी तुज आगम ॥ परमा
रथ नवीजाणो ॥ समकित इव्यथकी तस कहिये ॥ जावथी तत्व वखाणोरे ॥ प्रा०
॥ ३ ॥ मिथ्यापुज्ज शुद्धनु वेदन ॥ समकित इव्य कहावे ॥ जावथि तत्व रु
चिपण तिमहिज ॥ तत्व रुची परिजावेरे ॥ प्रा० ॥ ४ ॥ पुज्जरूपी अरूपी अ
पुज्ज ॥ ए पण द्विविध तु देखे ॥ ह्यायोपशमिक वेदक पुज्ज ॥ शेष अपुज्ज
लेखेरे ॥ प्रा० ॥ ५ ॥ निश्चय समकित शुज, आत्मनो ॥ ज्ञानादिक परिणाम ॥

अथवा आतम समकित कहिये ॥ गुण गुणी नेद न ठामरे ॥ प्रा० ॥ ६ ॥ मि
थ्या दृष्टीतणी संस्तवना ॥ त्यागादिक व्यवहार ॥ वलिय निसर्गापर अधिगमथी ॥
बिहुंनेदे निरधाररे प्रा० ॥ ७ ॥ जिम कोई मारग नूलो पंथी ॥ नमतो मारग
आवे ॥ कोइक उपदेशादिक योगे ॥ कोइक यागं न पावेरे ॥ प्रा० ॥ ८ ॥ ज्वर प
ण सहेजे औषध योगे, जाये एक न जाय ॥ मारग ज्वर दृष्टांते समकित ॥ ९
णि परें द्विविधे आयरे ॥ प्रा० ॥ ९ ॥ जाती समरण प्रमुख थकीजे ॥ तास नि
सर्ग विचारो ॥ गुरुउपदेशादिक थी आव्युं ॥ ते अधिगम चित्तधारोरे ॥ प्रा० ॥ १० ॥
कारक रोचक दीपकनेदे ॥ त्रिविधे पण ए नाप्युं ॥ अथवा उपशम ह्वायोपशमि
क ॥ ह्वाधिक नेदे दाख्युरे ॥ प्रा० ॥ ११ ॥ तें जिमनाप्युं ते तिमकीधुं ॥ ते का
रक तस खास ॥ तुज धर्मोपरि रुचिथी रोचक ॥ नहि, किरिया, अन्यासरे ॥ प्रा०
॥ १२ ॥ मिथ्या दृष्टि थको पण पोते ॥ धर्मकथादिक सारे ॥ दीपक परें परने दी
पावे ॥ ते दीपक उपचारेंरे ॥ प्रा० ॥ १३ ॥ ते समकित जिम फरस्युं जीवे ॥
तिम तुज आगल दाखुं ॥ तुज आगम नय न्याय शुधोदधि ॥ परमारथ रस चा
खुरे ॥ प्राणी समकित सुख अराधो ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एकप्रकारनुं बेप्रकारनुं त्रणप्रकारनुं चारप्रकारनुं पांचप्रकारनुं अथवा
दशप्रकारनुं सम्यक्त्वजाणवुं ए सम्यक्त्व मोक्षरूपवृद्धनुं बीजनूतजाणवुं संप्रतिरा
जानीपरें मनमांचिंतवुं यहुक्तः— एगविह डुविह त्रिविहं, चउहा पंचविह दसवि
हं सम्मं ॥ मुक्त तरुबीयनूर्य, संपइ रायाव धारिझा ॥ १ ॥

एकविधते ताहरी आझारुचिरूप बेप्रकारनुं सम्यक्त्वते एकइव्य सम्यक्त्व बीजुं ना
वसम्यक्त्व अथवा निश्चैसम्यक्त्व अने व्यवहारसम्यक्त्व एण बेप्रकार कहिये ॥ १ ॥

तेमांजे तमेवसच्चं निरसंकंजं जिणेहिं पवेइयं इत्यादिकसदहणासूधीहोय पण प
रमार्थ कांईनजाणे जीवाजीवादि स्वरूपपण नसमजे तेने इव्यसम्यक्त्व कहियें
नावेण सदहंतो अयाण माणेवि सम्मत्तमिति वचनात् तथा तमेवसच्चं इत्यादि
क सदहणासूधीहोय अने नवतत्वादिकना नेदानुनेदपण परमार्थ समजे तेने ना
वसम्यक्त्व कहियें जीवाइनवपयथ्ये, जोजाणइ तससहोइसम्मत्तमिति वचनात् ॥

अथवा रूपी इव्यसम्यक्त्व अने अरूपी नावसम्यक्त्व एप्रकारेंपण बेनेदथाय
तेज विवरीनेकहेढे मिथ्यात्वना शुद्धपुंजनुंवेदन एटले मिथ्यात्वना त्रणपुंज कखा
ढे तेमां जे सुद्ध पुंजनुंवेदवुं तेने इव्यसम्यक्त्व कहियें अने नावथी तत्वरुचिहोय
तेने नावसम्यक्त्व कहियें ते उपशम ह्वायिकादिक जाणवुं ॥ ४ ॥

अथवावली बीजेप्रकारे सम्यक्त्वनु द्विविधपणु देखाहेठे रूपी अने अरूपी ए वे जेदेजे सम्यक्त्वते ते आचीरीतेजे एक ह्यायोपशम अने बीजुंवेदक ए वे सम्यक्त्वरूपी पुग्लरूपते माटे एने रूपी कहिये अने शेष जे ह्यायक, उपशम अने सा स्वादन ए त्रण सम्यक्त्व पुग्लरूपनथी माटे एने अरूपी कहिये यहुकं विचारपं चासिकायां धम्माधम्मा गासा, जीवाकालोय खाइमचेव ॥ सासायण उवसमियं, अपुग्ललाई तुएयाई ॥ १ ॥ करालिय वेवविय, आहारग तेयस क्खणी मम्मो ॥ उ स्तासनिस्तासकम्मण कम्माणिठायतमो ॥ २ ॥ वगणअणतआयव, मिस्सकंधो अचिन्त महखधो ॥ वेयग खाउवसमं, कज्जोय पुग्लसुएजणियं ॥ ३ ॥ ए द्विविध पणुपण साक्षात् केवलज्ञाने हे जगवन्तु देखेते ॥ ४ ॥

हवे निश्चेसम्यक्त्व अने व्यवहारसम्यक्त्व ए वे देखाहेठे निश्चयथी निश्चनये ज्ञानादिमय एटले ज्ञान दर्शन चारित्ररूप आत्मानो गुणपरिणाम तेहिज सम्यक्त्वकहिये अथवा ज्ञान दर्शन चारित्ररूप आत्मानो परिणाम ते आत्मारूपजठे तेमाटे आत्माज सम्यक्त्व कहिये इहा गुणगुणीनो अनेदोपचार लहिये गुणते ज्ञान दर्शन चारित्रादिक अने गुणीते आत्मा ए वे एकेकथी जूदानथी तेमाटे ए वे ने माहोमाहे जेदनथी अनेदरूपजठे यत आत्मैव ज्ञानदर्शन चारित्राएथवा यते यत्तदात्मकएवैय शरीरमधितिष्ठति ॥ ५ ॥

बीजु व्यवहार सम्यक्त्वते जे मिथ्यादृष्टिसथाते परिचयप्रमुख ठाने अथवा वे वगुरुनी नक्तिप्रमुख साचवे व्यवहारथी सम्यक्त्वना दूषणटाले अने सम्यक्त्वना नूपणआदरे इत्यादिक लक्षणेकरी व्यवहारथी सम्यक्त्वधारि कहिये जेमाटे गुण स्थान क्रमारोहमा कछुठे देवेगुरौच सवेच, सज्जकिशासनोन्नति ॥ अग्रतोपि करो त्येव, स्थितिस्तूर्ये गुणालये ॥ १ ॥

अथवा निसर्ग अने अधिगम ए वेजेदपण सम्यक्त्वना कहिये ते देखाहेठे जे म कोइकपुरुष मार्गथीनूलो कोईना उपदेशविना स्वयंजमतो पोतानीमेलेज पोते मार्गप्रतेपामे एटले पोतानीमेले मार्गेआवे अने कोइकतो नूलोथको परनाउपदेश थी एटले बीजोकोई मार्गदेखामे तेवारें मार्गेआवे अने कोइकतो मूलथी मार्ग पामेज नही एमज नूलोफरे अथवा ज्वरनेदृष्टाते जावबु जेम कोइकने ताप आ वतोहीय ते पण कोइकतो पोतानीमेले परीपाकेजजाय अने कोइक औपधादिक ने सयोगे जाय तथा कोइकज्वरतो जायजनही ए दृष्टाते सम्यक्त्वपण कोइकजी वतो जातिस्मरणादिके पोतानीमेलेजपामे अने कोइकजीव गुरुनाउपदेशथी पामे

तथा कोष्कपामेजनही इहांतो मिथ्यात्वरूपज्वरळे ते कोष्कने गुरुउपदेशें अथवा सहेजेमटीजाय अने कोष्क अन्नव्यादिकने मटेजनही अने जल वस्त्र कोडव हृष्टांत त्रणळे ते पुंजत्रयनेविषे जांवसे इहां मार्ग तथा ज्वर ए बेदृष्टांतनो प्रस्तावळे माटे बेज कहां ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

हवे सम्यक्त्वना त्रण चेद कहेळे तेमां एक कारक बीजुं रोचक त्रीजुं दीपक अथवा एक क्षायक बीजुं उपशमिक त्रीजुं क्षायोपशमिक ॥ ११ ॥

हवे एना लक्षण कहेळे हे जगवन् हे वीतराग तें जेम कह्युंळे तेमज करवुं एटले ताहरी आज्ञाप्रमाणे चालवुं तेने कारक सम्यक्त्व कहियें अने करनार ते पण कारकसम्यक्त्ववंत थयो तेनेपण कारक सम्यक्त्व कहियें आधाराधेयानेदोष चारें अने रोचक सम्यक्त्व तेतो ताहारा धर्मउपर ताहारा शासनउपर रुचीमात्रनुं कर नार एटले धर्मउपर रुचीमात्र होय पण आचरी शकेनही तेमाटे रोचक कहियें ॥ १२ ॥

त्रीजुं दीपकसम्यक्त्वते पोते मिथ्यादृष्टी अथवा अन्नव्य अंगारमर्दकादिकनी परें धर्मकथायेंकरी अथवा मातृस्थानानुष्ठानातिसयेकरी कोष्क प्रकारें जिनोक्त तत्व परने दीपावे वीतरागना वचन परनेप्रकाशे तेथी कोष्क सम्यक्त्व पामे दीप कनीपरें पोतानीपासें अंधकार अने परने प्रकाशस्थानीय सम्यक्त्व पमाडे तेमाटे दीपक सम्यक्त्व कहिये एतुं अपरनाम व्यंजक सम्यक्त्वपण कहियें ते मिथ्यादृष्टीनेपण परिणाम परिणामन ते उपचारथी कारणनेविषे कार्यनाउपचारथी सम्यक्त्व कहिये यदुक्तं यथायथा चाचरणं जिनोदितं, तथा तथा यत्र सतिप्रवर्तते ॥ तदंगसम्यक्त्वमिदं प्रचक्षते, तथा विशुद्धेःखलुकारकंजिनाः ॥ १ ॥ विहितानुष्ठानं प्रतिनाविशुद्धे रतीवविमलायाः ॥ प्ररोचयतीतिकृत्वा रोचकमिदमाह सम्यक्त्वं ॥ १ ॥ स्वयंमिथ्यादृष्टि स्तदपिचजनंधर्मकथयामुहुः सम्यङ्मार्गे नयतिचहितं चैववदति ॥ तदुक्तं सम्यक्त्वं ह्युपचरितवृत्त्या जिनमते तथा धर्मादीनांप्रकटनतया व्यंजक मिति ॥ २ ॥ पुनरप्युक्तं:- विहियाणुष्ठाणं पुण, कारगमिहरोयगंतु सद्वहणं ॥ मिह्विहीदीवइ, जंततोदीवगंतंतु ॥ ४ ॥ इति.

ते सम्यक्त्व जेम जीवे फरस्युं अनुनव्युं पाम्युं तेम तमारा आगल वीनवुंळे ते ताहारा आगमने अनुसारे एटले ताहारा आगमना नयजे नैगमादिकने न्याय शास्त्र संमत्यादिक तडूपजे सुधोदधि एटले अमृतसमुद्र तेनु परमार्थजे तडहस्य तेहिजरसने चाखुं अनुनवुं एटले तहारा आगमनुं परमार्थ लेशने तेने अनुसारे कहीसुं ॥ १४ ॥ ए पहेला ढालनुं अर्थ पुरो थयुं.

વી० ॥ ૧૦ ॥ મિથ્યામોહ તણીસ્થિતિ તેહનુ ॥ અંતરમુદૂરત ઈકોરે ॥ ડડય ક્ષ
 ણ ડપરેં ડલંઘી ॥ તે સમરથ સુવિવેકોરે ॥ વી० ॥ ૧૧ ॥ અનિવૃત્તિ કરણ વિશે
 ષે અંતર ॥ મુદૂરતકાલ અનૂપોરે ॥ અંતરકરણ કરે તિહાં વેચજે ॥ દલિક અજાવ
 સરૂપોરે ॥ વી० ॥ ૧૦ ॥ જિમવનદવદગ્ધે ઘન ડસ્વર ॥ પામી ઠામ ડલ્હાયરે ॥ તિમ
 મિથ્યા વેદન વનદવ સમ ॥ અંતરકરણે યાયરે ॥ વી० ॥ ૧૧ ॥ અંતરકરણ કરે
 મિથ્યાતની ॥ યિતિયુગ કહે જિન ન્યાનેરે ॥ અંતરકરણ યકી યિતિ હેઠી ॥ પહે
 લી મુદૂરત માનેરે ॥ વી० ॥ ૧૧ ॥ તેહંચી ડપરલી યિતિ બીજી ॥ તિહાં પ્રથમ
 સ્થિતિ જાણોરે ॥ મિથ્યાદલીકનું વેદન તેહંચી ॥ મિથ્યાદટ્ટી વચ્ચાણોરે ॥ વી०
 ॥ ૧૨ ॥ અંતરમુદૂરત તે યિતિનાશે ॥ નહી મિઠાદલ વેદોરે ॥ અંતરકરણનો પ્ર
 થમ સમય તિહાં ॥ જહે ડપશમ નિરવેદોરે ॥ વી० ॥ ૧૪ ॥ પરમાનંદ મગન હોડ જટજિ
 મ ॥ જીતી કટક અજોષરે ॥ ન્યાયવંત હરષેજિમ ગાઢે ॥ ન્યાય ધનાગમ પેચરે ॥ વી० ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ હવે બીજાઢાલની પ્રથમગાથાતો સુગમઢે માટે બીજીગાથાથી અર્થ ક
 હેઢે:- ઇહાં સદૈવલોકાકાશ પ્રતિષ્ઠિત અનાદિ અપર્યવસિત જવચક્રાચ્ચ પુરોદર
 વર્તિ તેમાંહે વર્તતા ઇવા પૂર્વે સર્વપ્રાણી અનાદિવનસ્પતિમાં સૂક્ષ્મનિગોદ પરપર્યાય
 માંહે અનંતા પુજ્જપરાવર્તનજેં જીવ રહ્યો સાર્યેં ઇકશ્વાસોશ્વાસમાં સતરજવ જાજેરા
 કરે જન્મમરણાદિક વેદનાના સમૂહને અનુજવે તથાવિધ જવ્યપ્રાણી પણ અનંતો
 કાલ અવ્યવહારરાસીમાંરહી કર્મપરિણામ રાજાની આજ્ઞાથી તથાવિધ જવ્યપણાને
 નિયોગેકરી વ્યવહારરાસીમાંહે પ્રવેસકરે.

વ્યવહારરાસીતે કોનેકહિયેં જે બાદરનિગોદ પૃથ્વી પાણી તેજ વાયુ પ્રત્યેકવન
 સ્પતિ અને ત્રસ તેમાંપણ અનંતાનંત કાલસુધીરહે ઇપ્રમાણે સકલદુઃખપાદપ બી
 જનૂત જે મિથ્યાત્વ તેણેકરી ઇટલા કાલજળેં ચારગતિનું સંસાર સંબંધી ઢેદન જે
 દન તામન જૂષાતૃષાદિસહન ગુરુનારાક્રમણ ગર્જવશન જન્મ જરા રોગ શોકશ્વેચિયો
 ગ અનિષ્ઠસંયોગ ઇર્ષા વિપાદ મરણાદિક દારુણદુઃખ પ્રાયેં અનંતિવાર અનુજવીને
 પાલાને દૃષ્ટાંતે પાલુંતે ધાન્યજરવાનું નાજનવિશેષજાણવું તે જેમ કોડકપુરુષ તે
 પાલામાં યોમુંથોમું ધાન્યનાચે અને ગણુઘણુકાઢે તે ધાન્ય કેટલેકકાલે ચૂટે તેમ
 કર્મધાન્યરૂપ પાલામાંહે જીવ અનાજોગથી યોમ્ના કર્મબાંધે ઇટલે યોમુંઘાલે અને
 ઘણાકર્મનિર્જરે ઇટલેઘણુંકાઢે ઇરીતે ઢેહલો ઇક પુજ્જપરાવર્ત જેણે જવસ્થિતિ
 આણીરાચીઢે ઇવુંકોડક ચારગતિ સંબંધીજીવ તે કથમપિ મહતાકષ્ટે તથા જવ્ય
 ત્વ પરિપાકના વશચકી ગિરિસરિહુપલ ઘોલના ડકલ્પ પર્વત નદી પથ્થર ઘોલના સ

मान अनाजोग निर्वर्त्तित एतु यथाप्रवर्त्तिकरण करणपरिणामोत्रेतिवचनात् एहदु
अथ्यवसायविशेषरूप तेणेकरिने एक आयुवर्द्धीने सर्वज्ञानावरणादिक सातेकर्म ते
नी पढ्योपमासख्येजगणे न्यून एककोटीसागरोपमनी स्थितिढे जेहनी एहवांकरे
ते सर्वकर्मनी उत्कृष्ट स्थितिकेटलीढे के जेमाथी बीजीन्यूनकरे ते गाथायेकरीकहे
ढे मोहे कोडाकोडी, सत्तरिवीसंचनामगोयाण ॥ तीसयराणि चउह्ण, तितीसयराणि
आकस्स ॥ १ ॥ अत्रांतरे जीवने कर्मपरिणामजनित घन रागद्वेषपरिणामरूप क
र्कश निविडचिरप्ररूढ गुपिल वल्कग्रथीनीपरे डुर्नेद अनिन्नपूर्वगाढीहोय.

तडुक्तं घस्सण घोसण जोगा, जीवेणजयाहविक्क कम्मविर्इ ॥ खविया सत्तासा
गर, कोडाकोडी पमुत्तूण ॥ १ ॥ तडवियथोवमित्ते, खविये इडंतरमि जीवस्स ह
वइदु अनिन्नपुढो, गरीएव जिणाविति ॥ २ ॥ गवित्तिसुडप्पेउ, कक्कडयणरूढगूढ
गंविह जीवस्स कम्मजणित्, घणरागदोस परिणामो ॥ ३ ॥

ए गाठ सुधी अजव्यपण यथाप्रवर्त्तिकरणेकरी कर्मखपावी अनंतिवारआवे प
एगावने जेदेनही यडुक्तं प्रवचनसारोक्षरे करण अहापवत्त, अपुवमनियट्टिमेव न
वाण ॥ इयरेसि पढमच्चिय, नमुइकरणति परिणामो ॥ १ ॥

ग्रंथीदेशेवर्त्ततो नव्य अथवा अजव्य तिहा सख्यात अथवा असख्यातोकाल
रहे तिहारह्योयको इव्यश्रुत निन्न दशपूर्वलगे अजव्यजणे ते तीर्थकरनी क्खिदे
खी अथवा स्वर्गसुखादिकनो अर्थियको जेवारे दीह्णालिये तेवारे पूर्वजणे तेमाटे
ज निन्न दशपूर्वातश्रुत ते मिथ्याश्रुतपणहोय मिथ्यात्वेग्रह्यामाटे मिथ्याश्रुत कहे
वाय अने जेने चउदपूर्व अथवा सपूर्ण दशपूर्वश्रुतहोय तेने नियमा सम्यक्त्व
होय पण काइकउणा दशपूर्वधरादिकनेविपे सम्यक्त्वनी नजना जाणवी यडुक्तं
कटपजाप्ये चउठस दसय अनिन्ने, नियमा सम्मत्त सेसए जयणा ॥ इति तिहाथी
इव्यसयमपाली जैननीक्रियानेवले नवग्रैव्यकेपणजाय पण मिथ्यादृष्टीमाटे ससा
रनो पारपामेनही यडुक्त आवश्यकटीकाया अजव्यस्यापि कस्यचित् यथाप्रवृत्तिक
रणतो ग्रथिमासाद्याहर्दादि विनूतिदर्शनत प्रयोजनातरतोवा प्रवर्त्तमानस्य श्रुत
सामायिक लानोजनवति नशेपलाजइति

एम यथाप्रवर्त्ति करणेकरिने ग्रथीलगे नव्यपणआवे अने अजवपणआवे पण
अपूर्वकरणादिकतो नव्यनेजहोय अपूर्वकरणे तो पथिक पिपीलिकयोज्ञात यथा
जह इह तिन्निमणूसा, जतमविपह सहावगमणेण ॥ वेला इकंमनिया, तुरति
पताय दोचोरा ॥ १ ॥ दडुमग तडडे, तडेगोमासउ पडिनियत्तो ॥ बीउंगहिउ तइउ,

समश्कृतो पुरंपत्तो ॥ १ ॥ अडवी नवो मणूसा, जीवाकम्महिं तहोदीहो; गंती
यनयत्ताणं ॥ राग दोसाय दो चोरा ॥ ३ ॥ नग्गोविं परिवुड्डी, गहिं पुण गंति
उं गउं तइउं ॥ सम्मत्त पुरंएवं, जोइक्का तिन्नि करणाइं ॥ ४ ॥ खिं सानावियग
मणं, थाणूसरणं तउं समुप्पयणं ॥ ठाणंठाणुसिरेवा, ऊहरणं वा मुअंगीणं ॥ ५ ॥
खिइगमणं पिव पढमं. थाणुं सरणंच करण मपुवं ॥ उप्पयणंपिवतत्तो, जीवाणं
करण मनियट्ठिं ॥ ५ ॥ ठाणुव गंतिदेसो, गंतिय सत्तस्स तउ वत्ताणं ॥ ऊपरणं
पिवतत्तो, पुणोविकम्महिंविबुड्डी ॥ ७ ॥

एम ए वे दृष्टान्ते त्रणकरण नाववां एकआयुकर्मवर्जिने बीजा सातकर्मनी
ऊत्तुष्टी स्थिति खपावी बाकी एककोडाकोडी सागरोपमते पट्योपमने असंख्या-
तमेजागें न्यून सातेकर्मनी स्थिति प्रत्येकें आणी राखी.

हवे कोइक महात्मा समासन्न परमनिवृत्ति सुख समुल्लसित प्रचुरधुनिवार
वीर्यप्रसर तीक्ष्ण कुठारधारानीपरे अपूर्वकरणरूप आत्मान्नी परमविशुद्धं यथाक्त
स्वरूप ग्रंथीनोद्देकरीने मिथ्यात्वमोहनीय कर्मस्थितिनु अंतरमूढुत्त उदयद्वणशी
उपरें अतिक्रमिने अनिवृत्तिकरण संज्ञितविशुद्धि विशेषेकरीने अंतरमूढुत्तकाल-
प्रमाण वेद्यदलिका नावरूप अंतरकरणकरे इहां यथाप्रवृत्तिकरण अपूर्वकरण
अनिवृत्तिकरण नो अनुक्रम आवीरीतेंजाणवुं तेकहेवे यथा जागंती तापढमं,
गंतीसमश्कृतं नवेवीयं ॥ अनियट्ठीकरणं पुण, सम्मत्त पुरस्कडेजीवे ॥ १ ॥ गंतिस
म इउत्ति ॥ ग्रंथि समतिक्रामतः निदानस्येत्यर्थः सम्मत्तपुरस्कडेति सम्यक्त्वं पुर
स्कृतं येनतस्मिन् आसन्नसम्यक्त्वे एवजीवे अनिवृत्तिकरणं नवतीत्यर्थः

एटले जे करणेकरी गिरिसरि जलवेगालोमयमान पाषाणनीपरें धंचना घोलनादि
केकरीने एकआयुकर्मवर्जि शेष सातेकर्मनी कांइकउणी एक कोडाकोडी सागरोप
मनी स्थितिकरतो ग्रंथीदेशजगेआवे ते यथाप्रवृत्तिकरणकहिये अने जे अध्यवसा
ये अप्राप्तपूर्वकें घन रागद्वेष परिणतिरूप ग्रंथीने न्देवामांमे ते अपूर्व करण क
हियें वली पूर्वप्राप्तययाजे अध्यवसाय तेने अनिवर्तकें एवां अध्यवसायविशेषे
ग्रंथीनोद्देकरीने सम्यक्त्वपामे ते अनिवृत्तिकरण कहियें हवे अंतरकरण करतिवे
जायें मिथ्यात्व मोहनीयकर्मनी वे स्थितिकरे एक अंतरकरणशी हेवली प्रथम
स्थिति अंतरमुद्दुत्तप्रमाण बीजी तेथी उपरली बाकीरहेली पट्योपमासंख्येयजाग
न्यून कोडाकोडी सागरोपमरूप स्थितिजाणवी.

तेमां प्रथम स्थितिनेविषे मिथ्यात्वदलिक वेदनशी ए जीवने मिथ्यादृष्टीज क

हिये अंतरमुहूर्ते वली ते स्थितिगथेयके अंतरकरणनो प्रथम समय तिहाज सम्यक्त्वपामे मिथ्यात्वदजिक वेदनना अजावथीजेम वनमा दवलागोहोय ते जेवारे उखरजूमिपामे तेवारे पोतानीमेले उट्हाइजाय तेम मिथ्यात्व वेदनरूप वनदव तेपण अतरकरणरूप उखरजूमिपामिने उट्हाइजाय तेवारे तेने उपशमसम्यक्त्वनो लाज थाय

उक्तच कसरदेसंदडि, जिय च विक्षाइ वणदवोपपण॥ इयमिहस्ताणुदए, उवस मसम्मलहइजीवो ॥ १ ॥ टीका ॥ अथिचेदोहि मनोविधातपरिश्रमादिजिडं ख साध्योवर्त्तते तदाहि सजीव कर्मरिपुमव्यगतस्त अथिप्राप्यातीव परिश्राम्यति प्रचू तकर्मातिरैत्यातकृत्वेन संजातखेदत्वात् संग्रामशिरसीवडुर्क्यापाकृतानेक श त्रुनरनरेडनटवत्॥ यडुक्तं सम्यक्त्वस्तवे॥सोतवरणे सुहमो, व वैरिजयजणियपरम आणदो ॥ सम्मत लहइ जिउं, सामन्नेण तुह पसाया ॥ १ ॥ टीका ॥ सजीवस्त त्रानिवृत्तिकरणेकृते अंतरे हेनाथ तवप्रसादात् तवसाह्यात् सामान्यतो ननुद्वायि काविवद्विजिष्टतया सम्यक्त्व उपशमिकारख्य जनतेजीव कइवेत्याह रणे सुहमोवे ति वैरिजयेन जनितोय परमानदस्तरणे सुजटइवा॥तथाहि रणेनटो वैरिजयादान दमश्रुते तथेय रागद्वेष कर्मस्थित्यादि वैरिजयात्परमानद कल्पसम्यक्त्व जनते जीव तडुक्त पावति खवेऊण, कम्माइ अहापवत्त करणेण ॥ उवलनाएण कह मवि, अजिन्न पुवि तउंगति ॥ १ ॥ तगिरिवरवनेत्तु अपुवकरणुग्गवज्ज धाराए ॥ अंतोमुहुत्तकाल ॥ गंतुअनियट्टिकरणमि ॥ २ ॥ पइसमयसुजतो, खविउंकम्माइ तडु बहुआइ ॥ मिहत्तमिउइसे खीणेणुइयमि उवसते ॥ ३ ॥ ससारगिम्हत्तविउं, त तो गोसीतचदणरसोव ॥ अइपरम निवुइ कर, तस्सते लहइसम्मत्त ॥ ४ ॥ अत एव जच्याना मिथ्यात्वस्यानादिसातत्व ॥ तडुक्त मिहत्तमजवाण, तमणाइ मणतय सुणेयव ॥ जडाणतमणाइ, सपक्कवत्तियतु सम्मत्ते॥ए वीजाटालनी सोलमीगाथाथी मांमिने चोवीसमी गाथासुधी नवगाथानो अर्थकह्यो वीजाटालनोअर्थ पूरो थयो

॥ टाल वीजो सहीरेसमाणी एवेजी ॥

॥ इणीपरे तुजथी समकित फरस्यु ॥ जेहथी नवजल तरस्युरे ॥ धनधन तुम सेवा ॥ एथी मन वठीत फल लेया ॥ तेकरवा सुज हेवारे ॥ ५० ॥ १ ॥ तिहा कोइ देश विरति तससरसी ॥ सर्व विरतिलहे हरिसीरे ॥ ५० ॥ मिह्यामयण कोदर वा सरिसु ॥ उपशम ओपधपरसुरे ॥ ५० ॥ २ ॥ जल वस्त्रादिकनेट्टाते ॥ तुज आगम कहेखातेरे ॥ ५० ॥ मिथ्यापुजकरेत्रणसोधी ॥ उपशमकरीशुनवोधीरे ॥ ५० ॥ ३ ॥ शुद्धने अर्द्ध शिणुद्धते वीजो ॥ अशिणुद्धे मत्तरीजोरे ॥ ५० ॥ उपशमथी

पडिउमनवामे ॥ द्वायोपशमिक पामेरे ॥ ध० ॥ ४ ॥ मिश्र तथा मिथ्यात्वने फर
 से ॥ करममतीइम हरसेरे ॥ ध० ॥ बीजुंद्वायोपशमिक कहिये, उपशमपरिपणल
 हियेरे ॥ ध० ॥ ५ ॥ मिह्वापुंजकरीत्रिण निरणे ॥ कोई अपूरवकरणेरे ॥ ध० ॥ शुद्धपुंज
 तिहांवेदतोझानी, जिनवचनामृतपानीरे ॥ ध० ॥ ६ ॥ उपशमपान्याविण तुजना
 मे ॥ द्वायोपशमिकपामेरे ॥ ध० ॥ यथाप्रवृत्तिकरणत्रयक्रमथी ॥ अंतरकरणेतुज
 थिरे ॥ ध० ॥ ७ ॥ जेलहेउपशम नवजल तरवा ॥ तसत्रणपुंजन करवारे ॥ ध०
 आलंबन अलहंती ईयल, जिमसंवाण नमूकेरे ॥ ध० ॥ ८ ॥ मिश्रपुंज अणलानी
 उपशमे ॥ तिममिथ्याते ठूकेरे ॥ ध० ॥ उपशमसमकितथीतिणिपडिउ ॥ जइ मि
 थ्या गुण अडिउरे ॥ ध० ॥ ९ ॥ इम सिद्धांतीनिज मत खोले ॥ कल्पनाप्यपण
 बोलेरे ॥ ध० ॥ ते त्रणपुंजनुंसंक्रमजापुं ॥ जिनवयणेमनराखुरे ॥ ध० ॥ १० ॥ मिथ्या
 दलिकथीपुजल खिंची ॥ समकितदृष्टीविंचीरे ॥ ध० ॥ संकरमावे समकित मीसें ॥
 शुनपरिणामे हिंसेरे ॥ ध० ॥ ११ ॥ समकितदृष्टी मीस आकर्षी ॥ समकितमां
 हेहर्षीरे ॥ ध० ॥ संकरमावे मिथ्यादृष्टी ॥ मिथ्यामांगुणदृष्टीरे ॥ ध० ॥ १२ ॥ सम
 कित पुंजल मिथ्यामांहे ॥ पण मीसें नवि चाहेरे ॥ ध० ॥ मिह्वाखीण नहीठे जे
 हने ॥ ते त्रण पुंजठे तेहनेरे ॥ ध० ॥ १३ ॥ मिह्वाखीण थये दोय पुंजी ॥ मी
 स खये एक पुंजीरे ॥ ध० ॥ द्वायक समकित पुंजल नाशे ॥ जिन आगम इम ना
 सेरे ॥ ध० ॥ १४ ॥ सोधित मयण कोइवा थाने ॥ समकित पुंजल मानेरे ॥ ध० ॥
 तेहने विरुध तैलादिक पाशे ॥ शुद्धपणु तस नासेरे ॥ ध० ॥ १५ ॥ तिमज कु
 शास्त्र कुतीर्थिकसंगे ॥ तस किरिया मन रंगेरे ॥ ध० ॥ मिथ्या, मिश्रित समकित
 जाये ॥ ततद्वण मिथ्या आयरे ॥ ध० ॥ १६ ॥ समकितथी पडिऊंजो पाबुं ॥
 वली समकितलहे आबुरे ॥ ध० ॥ ते त्रण पुंज करे तिहां फेरी ॥ मिह्वा अपूर
 विवेरीरे ॥ ध० ॥ १७ ॥ अनिवृत्तिकरण बजे ते रसीउ ॥ समकित पुंजे वसीउरे ॥
 ध० ॥ समकित परेजिहां विरतिनेपावे ॥ आद्यकरण बे आवेरे ॥ ध० ॥ करण अपू
 रव कालने आगे ॥ विरतिजही तिहां जागेरे ॥ ध० ॥ १८ ॥ अंतर मुंदुरतमां
 तस लाधे ॥ निज परिणामे वाधेरे ॥ ध० ॥ उंचो नियम नही तिहां कोई ॥ वृ
 षि हाणी सम होईरे ॥ ध० ॥ १९ ॥ अनाजोग परिणामनी हाणे ॥ गइ विरति
 नवी जाणेरे ॥ ध० ॥ अकृत करण थको ते प्राणी ॥ फिरी लहे विरति सुहा
 णीरे ॥ ध० ॥ २० ॥ आनोगें जे विरतिथी खसिया ॥ तिमज मिथ्यागुणे वसिया
 रे ॥ ध० ॥ अंतरमुंदुरतमां लहे आढी ॥ जघन्य थको फिरी पाढीरे ॥ ध० ॥ २१ ॥ उत्कर्षे ब

દુકાલેં જાપી ॥ આય કરણે સાચીરે ॥ ૫૦ ॥ ઇણીપરે કર્મપ્રકૃતિ વૃત્તિમાહે ॥
તિહા જોજો ઝઘાહેરે ॥ ૫૦ ॥ ૨૨ ॥ કોઈ વિરાધિત સમકેત ફેરી ॥ તે લહે મિ
પ્યા વેરીરે ॥ ૫૦ ॥ ઠીનરક લગે તે જાય ॥ સમય મતેં કહેવાયરે ॥ ૫૦ ॥ ૨૩
આક વયવિના ઝઘાહે ॥ ફિરી સમકિત અવગાહેરે ॥ ૫૦ ॥ વૈમાનિકવિણ આ
ઠ ન વાયે ॥ કર્મ મતો મત સાંધેરે ॥ ૫૦ ॥ ૨૪ ॥ સમકિત પતિત કહે મતવા
ધે ॥ ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતી વાધેરે ॥ ૫૦ ॥ નિન્ન ગ્રંથિને આગમ ન્યાને ॥ સ્થિતિ ઉત્કર્ષ
ન માનેરે ॥ ૫૦ ॥ ૨૫ ॥ ઇણીપરે જેદ મતાતર જાણે ॥ પણ સદેહ ન આણેરે ॥ ૫૦
નિ શકિત તુજ વચણ આરાધે ॥ ન્યાયેં તસ ગુણ વાધેરે ॥ ૫૦ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ - હવે ત્રીજાઢાલનો અર્થ કહેઢે હવે પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પામતાં કોઈક
જીવ સમ્યક્ત્વની સાયેજ દેશચિરિતિ અથવા સર્વેવિરતિપણ પામે ॥ ઠકેંચ શતકદૃહ
જૂઠો ॥ ઠવસમ સમ્મદિષ્ટી, અંતરકરણેઠિઠ કોઈ ॥ દેસવિરયપિલજડ, કોઈપમત્તાપ
મત્તજાવપિ સાસાણોનકિપિલજેડિતિ પઠી તે ઓપધસમાન ઠપશમ સમ્યક્ત્વે કરી
ને કોઈક જલ વચ્ચને દૃષ્ટાતે મિથ્યાત્વ મોહનીયકર્મ સોધીને ત્રણ પ્રકારેકરે તે
કહેઢે ૧ શુદ્ધપુજ ૨ અર્ધવિશુદ્ધપુજ ૩ અવિશુદ્ધપુજ

તે ત્રણ પુજમાથી જેવારે શુદ્ધ પુજનો ઠદય હોય તેવારે શુદ્ધમિથ્યાત્વ પુજ્જ
વેદનથી ક્ષાયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહિયે તેઠું લક્ષણ કહેઢે જેમ કોઈવા ધોયાથકા
કેટલાક મયણારહિત થાય અને કેટલાક જિગારેક મયણાવાલારહે અને કેટલાક
તો મયણાસહીતજ રહે અથવા પાણીપણ કેટલુક સ્વચ્છ નિર્મલ થાય અને કેટલુક
નિર્મલ તથા મેલુ રહે તથા કેટલુકતો મેલુજરહે તેમજ વચ્ચપણ ધોયાથકા કો
ઈક નિર્મલજ થાય કોઈક અર્ધ મલીન રહે અને કોઈકતો આશુ મલીનજરહે.

૬ પૂર્વોક્તિ દૃષ્ટાતે ત્રણ પુજપણ ઠે તેમા જેવારે શુદ્ધપુજનું ઠદય હોય તેવારે
તેના ઠદયના વશથકી જીવને વિશુદ્ધ અરિહતના તત્ત્વની શ્રદ્ધાહોય તેથી તે જીવ
ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ પામે અને જેવારે વલી અર્ધવિશુદ્ધ પુજનો ઠદય હોય
તેવારે તે ઠદયનાવશથકી જીવને અર્ધવિશુદ્ધ અરિહતજાપીતતુ તત્ત્વ શ્રદ્ધાન હોય
તેવારે ઇજીવ સમ્યક્ મિથ્યાદૃષ્ટી ઇટલે મિશ્રદૃષ્ટીવત્ત કહિયે અને જેવારે અશુદ્ધપુ
જનો ઠદય હોય તેવારે જીવને મિથ્યાદૃષ્ટીજ કહિયે તેવારે તે ઠદયનાવશથકી
વીતરાગના શાસનઠપરે સર્વથા રુચી નજ હોય

યથાપ્રવૃત્તિકરણાદિકરણત્રય અનુક્રમે અંતરકરણે ઠપશમ સમ્યક્ત્વપામે ત્રણપુજ
તોજીવ સર્વથા નજકરે તેમાટે ઠપશમ સમ્યક્ત્વથી પદ્મયો અવશ્યમિથ્યાત્વેજ જાય

हवे कर्मग्रंथिकनुं मतकहेढे कर्मग्रंथवाला एममानेढे के अनादि मिथ्यादृष्टीजीव स
म्यक्त्वज्ञानकाले यथाप्रवर्त्यादिक करणत्रय पूर्वक अंतरकरणकरे तिहां उपशम सम्य
क्त्वपामे तिहांत्रणपुंज अवश्यकरे ते कारणमाटेज उपशमथी पड्योजीव ह्यायोपश
मिकसम्यक्त्वपामे अथवा मिश्रपुंजेजाय अथवा मिथ्यात्वेजाय एचारगाथानो अर्थेढे.

हवे पांचमीगाथाथी मांमीने नवमीगाथासुधी वली सिद्धांतिकनुंमत कहेढे कोई अ
नादि मिथ्यादृष्टी तथाविधसामग्रीना सद्भावे अपूर्वकरणेकरी त्रणपुंजकरे पढी शु
द्धपुंजना पुजलनेवेदतो जीव उपशम सम्यक्त्व पाम्याविना प्रथमथीज ह्यायोपश
मिक सम्यक्त्वपामे अने बीजा घणाजीवतो यथाप्रवर्त्यादिक करणत्रय अनुक्रमे
अंतरकरणे उपशम सम्यक्त्वपामे माटे त्रणपुंजतो जीव सर्वस्थानजकरे उपशमथी
पड्यो अवश्यमिथ्यात्वेज जाय ॥ यदुक्तं कल्पजाप्ये ॥ आलंबण मलहंताजह सदाणं
न मुंचएइलिया ॥ एवं अकयतिपुंजो, मिहंचिय उवसमीएई ॥ १ ॥ जेम गात्रसमु
हितकरेथके इलिकाजे गामरते बीजास्थानकरूप आलंबनने अणपामति पोतानुं
स्वस्थाननमूके गात्रसंकोची तेजस्थानके रहे तेम उपशम सम्यक्दृष्टी उपशम स
म्यक्त्वथीपड्यो त्रणपुंजकस्थानथी माटेमिश्रपुंज अने शुद्धपुंजलक्षण स्थानांतर
अणपामतो वलीतेहीज मिथ्यात्वपुंजे आवे एसिद्धांतिकनुं मत कह्युं ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

हवेपुंजत्रयनुसंक्रमण कहेढे कल्पजाप्यमां एमकह्युंढे के सम्यक्दृष्टीजीव मि
थ्यात्वदलिकथकी पुजलआकर्षि प्रवर्द्धमान परिणामथको सम्यक्त्वपुंजमांहे अथ
वा मिश्रपुंजमांहे संक्रमावे अने मिश्रपुजलने सम्यक्दृष्टी सम्यक्त्व पुंजमांहे संक्र
मावे अने मिथ्यादृष्टी मिथ्यात्वपुंजमां संक्रमावे तथा सम्यक्त्वपुजल पण मिथ्या
त्वमांहेज संक्रमावे पण मिश्रमांसंक्रमावे यदुक्तं मिहत्तासंकंती अविरुद्धा होइ
सम्म मीसेसु ॥ मीसाउवादोसुं, सम्मामिह्वन उणमीसं ॥ १ ॥ जेनो मिथ्यात्वह
यपाम्बुंनथी ते सम्यक्दृष्टी नियमा त्रिपुंजीजहोय अने मिथ्यात्वह्नीणययेथके
द्विपुंजीजहोय अने मिथ्यात्व तथा मिश्रवेह्नीणययेठते एकपुंजीजहोय अने स
म्यक्त्वपुंज ह्यकरेथके हूपक एटले त्रणपुंजनोह्य कस्याथकां ह्यायिक सम्यक्त्व
वंत होय ॥ यदुक्तं कल्पजाप्ये मिहत्तेमिअखीणे, तीपुंजीसम्मदिठिणोनियमा ॥ खीणं
मिउ मिहत्तेहुएगपुंजीवखवगोवा ॥ १ ॥ जे सम्यक्त्वपुजल ते सोधित मदनकोइ
वा समानजाणवा तथा जेम सोधेला कोइवा विरुधतैलादिके जाव्याथका फरीपा
ठा मयणाजायाय तेम सम्यक्त्वपुजलने विरुधतैलादिक समान कुतीर्थसंसर्ग कु
शास्त्रश्रवणादिक मिथ्यात्वेकरी वासीतकस्याथकां ततह्ण मिथ्यात्वियाय.

वलीते सम्यक्त्वथी पडवडियो फरी सम्यक्त्वपामे तेवारे शीरीते पामे तेकहे
वे प्रथम पडवडिया केटलाहोय अने ते केड्गतिमालाजे ते कहेवे

अनविय चउठणते, पंचमए दसणाइ परिवडिया ॥ सेसाउंसिद्धिमाइ, अछम
एतमि तेवीस ॥ १ ॥ मतातरेषेव ॥ अनविय चउठणते, पचमिसमाइ परिवडी
सिद्धा ॥ सेसाअछमणते, पळयूजवणाइ वावीस ॥ २ ॥ चत्तारिय वाराउं, चउदस
पुढीकरेइआहार ॥ ससारमिवसतो, एगजवे इन्नि वाराउं ॥ ३ ॥ तिठयररिद्धिदस
ण, सुहुमपयडावगाहणाहेउ ॥ ससयबुड्येयठं, गमणजिणपायमूलंमि ॥ ४ ॥ स
मउजहन्नमतर, उक्कोसेणहवति ठम्मासा ॥ आहारसरीराण, उक्कोसेण नवसह
स्ता ॥ ५ ॥ जनरए असुराई, पुढवाइसु सयल विगल तिरिएसु ॥ वतर जोइविमाणे,
सुपत्तेयइमेअसखिळा ॥ ६ ॥ सियसखसियमसखा, मणुएसु अणतया वणेनवर ॥
परिवडिअगया आहा, रग्गविलपुत्ति इह समए ॥ ७ ॥

जेवारेपण सम्यक्त्वथी पडयो फरीपाडु सम्यक्त्वपामे तंवारे पण अपूर्वकरणेकरी
पुनत्रणकरीने अनिवृत्तिकरणेकरी सम्यक्त्व पुजेजाय एटले द्वायोपशम सम्यक्त्व
पामे इहां कोई पूजेजे अपूर्वकरण तो पूर्वे केवारेपण एवो परिणाम न आव्योहोय
अने प्रथम नवोआवे तेने कहिये करणपरिणामविशेष इतिवचनात् अने अ
पूर्वकरणतो ग्रंथोनेदेआव्योहोतो तेहीज वली परिणामे फरी आव्यो तेवारे अपू
र्वपणु केमथयु ? तेने उत्तरकहेवे अपूर्वमिवापूर्वस्तोक वारमेवलाजादितिवृद्धा अपूर्व
नीपरे अपूर्व थोमावारज पाम्या माटे फरी अपूर्वकहिये जेम कोइक पदार्थ पुत्र ध
नरत्नादिक पूर्वेथोमुपाम्याहोय ते फरीपामे तोपण तेने अपूर्व करीजमाने तेम अ
पूर्वकरणरूप परिणामपण जीवने थोमावारज आव्योवे तेमाटे तेपण अपूर्वज
कहिये ए सिद्धांतनु मत्तजाणवु

हवे सम्यक्त्वपाम्यानीपरे जेवारे कोइजीव देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुपा
मे तेवारेपण यथाप्रवृत्तिकरण अने अपूर्वकरण ए वे करणकरे पण अनिवृत्तिकर
ण करेनही अपूर्वकरणनो अतरमुदूर्तरूप काल समाप्तिने अनंतर समयेज देश
विरति सर्वविरति पडिवज्या, पठो अनंतर अतरमुदूर्तलगे ते जीवने अवश्य प्रव
र्द्धमान परिणामहोय पठो अतरमुदूर्त उपरात नियमनही कोइप्रवर्द्धमान परिणा
मियकोजरहे अने कोइ स्वभावस्थजरहे तथा कोइ हीनपरिणामिपणथाय तेवली
अनाजोगे कोइक परिणामनी हाणीयकी देशविरति अथवा सर्वविरति थकी
पडया ते अरुतकरणा एवतालजतेके यथाप्रवृत्तिकरण अने अपूर्वकरण कयावि

નાજ વલી દેશવિરતિ અથવા સર્વવિરતિપણુપામે અને જેજીવ આનૌગેકરી પડયા અને અનૌગેકરીનેજ મિથ્યાત્વેંગયાં તે જઘન્યથી અંતરમુહૂર્તે અને ઉત્કર્ષથી ઘણે કાલે યથોક્ત કરણપૂર્વકજ એટલે પૂર્વોક્ત બન્નેકરણોકરીનેજ દેશવિરતિ અથવા સર્વવિરતિપણુ વલી ફરીથીપામે એવું કર્મપ્રકૃતિની વૃત્તિમાં કહ્યું છે એ દશમીગાથાથી માંમીને બાવીસમી ગાથાસુધી તેરગાથાનું અર્થજેલો કહ્યું ॥ ૨૨ ॥

હવે સિદ્ધાંતનુંમત અને કર્મગ્રંથનુંમત જિન્નજિન્નકહેશે તેમાં પ્રથમ સિદ્ધાંતિક નામતેતો વિરાધિત સમ્યક્ત્વી સમ્યક્ત્વથી પડયો ફરી સમ્યક્ત્વ પામ્યોયકોપણ કોઈક ઠીનરકસુધીજાય અને કર્મગ્રંથિકનામતેતો ઠીને સમ્યક્ત્વે વૈમાનિકવિના બીજાઠેકાણાનું આયુબાંધેજનહી યદુક્ત સમ્મત્તમિતલકે, વિમાણવક્કું ન બંધાય આ ૩ ॥ અહવન્ન સમત્ત જહો, અહવન બંધાઉ ડંપુવિં ॥ ૧ ॥ વલી કર્મગ્રંથિકનેમ તેતો સમ્યક્ત્વપામીને પડયો તેજીવ ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિની કર્મપ્રકૃતિબાંધે તથા સિદ્ધાંતિક મતેતો જિન્નગ્રંથીવાલાને ઉત્કૃષ્ટીસ્થિતિનો બંધજનહોય.

યદુક્ત સૈદ્ધાંતિક મતેહિ વિરાધિત સમ્યક્ત્વે ગૃહીતેનાપિ સમ્યક્ત્વેન પષ્ટ પૃથિવીયાવત્કોપ્યુત્પદ્યતે અને કાર્મગ્રંથીકમતેતો વૈમાનિકેન્યોન્યત્રનોત્પદ્યતે તેનગૃહીતેનેત્યુક્ત પ્રવચનસારોદ્ધારવૃત્તૌ અવાપ્તસમ્યક્ત્વશ્ચતત્પરિત્યાગે ॥ કાર્મગ્રંથિકમતેતો ઉત્કૃષ્ટસ્થિતીઃ કર્મપ્રકૃતીર્વિધ્નાતિ સિદ્ધાંતિકાનિપ્રાયતસ્તુજિન્નગ્રંથેરુત્કૃષ્ટઃ સ્થિતિબંધ એવનસ્યાદિત્યાદિજેદ મતાંતરે જાણે પણ હવતાણેનહી જે જેમ વીતરાગની આજ્ઞાહોય તેમ પ્રમાણકરે પણ સંદેહનઆણે તેજીવ તાહરી આજ્ઞાનું આરાધક જાણવોએ ત્રેવીસથીમાંમી ઠવીસમીગાથાસુધી ત્રીજાઠાલનો અર્થપૂરોયયો.

॥ ઢાલચોથો વિનયવહોસુખકાર અથવા સાલિનડ નોગીરહો એદેશીઠે. ॥

॥ દર્શન મોહ વિનાશથીજી ॥ જેનિર્મલ ગુણઠાણ ॥ તે સમકિત ડંધે કહ્યુંજી ॥ તે જવિયણ હિત આણરે ॥ જિન જી તુજ આણાસુંરંગ ॥ મુજ નગમે મિથ્યાસંગરે ॥ જિ૦ ॥ ૧ ॥ એ આંકળી ॥ મિહ્ના દરસણ મોહનીજી ॥ ડપશમિ ડપશમજાણ ॥ ધુરગ્રંથી જેદે કહ્યુંજી ॥ ડપશમશ્રેણી પ્રમાણરે ॥ જિ૦ ॥ ૨ ॥ નાશ ડદીરણ મિહ્નોજી ॥ અનુદીરણ સમઠામ ॥ હ્યડપશમથી ડપજેજી ॥ હ્યોપશમિકા નામરે ॥ જિ૦ ॥ ૩ ॥ ત્રિવિધિ મોહ વિનાસથીજી ॥ ત્રીજુંહાયિકનામ ॥ હ્યપકશ્રેણી ચઢતાંહુણજી ॥ જેહથી શિવપુર ઠામરે ॥ જિ૦ ॥ ૪ ॥ વિપાક પ્રદેશે વેદવુંજી ॥ દિવિધ ડદય વિષ્કંજ ॥ ડપશમતું તેહને કહેજી ॥ આગમમાં ધિરથંજરે ॥ જિ૦ ॥ ૫ ॥ નાશ વિપાકોદય ચકી જી ॥ વેદન તેહનુંરે નામ ॥ ડપશમિ તે નવિ સંજવેજી ॥

ह्वायोपशमिक ठामरे ॥ जि० ॥ ६ ॥ मिह्वा पुज्ज वेदवाजी ॥ सु६ अ६ तिहा दो
य ॥ विपाक प्रदेशोदय थकीजी ॥ अनुक्रमे समजी जोयरे ॥ जि० ॥ ७ ॥ अण चउ
डुग मिह्वा तणाजी ॥ पुज खपावोरे होय ॥ सु६पुंज खपता तिहांजी ॥ अंतिम पु
ज्ज होयरे ॥ जि० ॥ ८ ॥ तस वेदन तेहने कहुजी ॥ वेदक चोथुरे नाम ॥ उपश
म वमतां पाचमुंजी ॥ सासादन गुण धामरे ॥ जि० ॥ ९ ॥ अंतरमुहूरत एकनी
जी ॥ उपशम स्थिति उवेप ॥ उत्कर्षे पट आवली जी ॥ जघन्य समय होय शेपरे
॥ जि० ॥ १० ॥ अ६पुज जावा तणीजी ॥ इहाये तिहा तास ॥ अण कसाय उदये
हुयेजी ॥ जेहथी उपशम नाशरे ॥ जि० ॥ ११ ॥ उपशमथी पमताथकाजी ॥ न ग
यो मिह्वारे जाव ॥ तावत सासादन कहुजी ॥ उपशम स्वाद सहावरे ॥ जि०
॥ १२ ॥ अंतरमुहूरत कालनीजी ॥ उपशम स्थिति गुणखाण ॥ सासादन पट आ
वलीजी ॥ वेदक समय प्रमाणरे ॥ जि० ॥ १३ ॥ स्थिति सागर तेत्रीतनीजी ॥ सा
धिक ह्वायक जाण ॥ वमणी स्थिति एहथी कहीजी ॥ ह्वायोपशमिक ठामरे ॥
जि० ॥ १४ ॥ उपशम सासादन कहुजी ॥ आनव वेलारे पच ॥ वेदक एक वेला
हुयेजी ॥ तिमहिज ह्वायक सचरे ॥ जि० ॥ १५ ॥ वार असस्व उत्कर्षथीजी ॥ ह्वायो
पशमिक होय ॥ हवे तस गुण ठाणा कहुंजी ॥ सानलजो सहु कोयरे ॥ जि० ॥ १६ ॥
उपशम अडगुण ठाणमाजी, अविरत गुण पदरेख ॥ ह्वाइक गुण ठाणे सवेजी ॥
आदिम त्रणविणशेपरे ॥ जि० ॥ १७ ॥ अविरति गुणठाणा थकीजी ॥ जावत स
नम ठाण ॥ एक वेदक बीजु इहाजी ॥ ह्वायोपशमिक जाणरे ॥ जि० ॥ १८ ॥ सा
सादन सासादनेजी ॥ नापे अंग उवग ॥ न्याये शिवसुख ते लहेजी ॥ जशतुज आ
ण अचगरे ॥ जि० ॥ १९ ॥

अर्थ - हवे चोथा ढालनो अर्थकहेते तेमा प्रथम बारगाथालगें उपशमादिक
पांच सम्यक्त्वनुं स्वरूपकहेते दर्शनमोहनीयना विनाशथकी जे आत्माने निर्मल
गुणस्थानक उपजे ते निर्मल सम्यक्त्व कहियें ते उपशमादिक पांचप्रकारनुंते

हवे उपशमसम्यक्त्व ते कोने कहिये ते उलखावेते उदीरणामिथ्यात्वनो ह्यथ
याथी अने अनुदीरणा मिथ्यात्वनो उपशमथयाथी एटले विपाकप्रदेश वेदनरूप
दिवियें उदयने विष्कनपणे करीने नीपनुं ते उपशम सम्यक्त्व कहीयें

उदीर्णस्य मिथ्यात्वस्य ह्येसत्यनुदीर्णस्य उपशमेविपाकप्रदेशवेदनरूपस्य
दिविथस्याप्युदयस्य विष्कनणेन निर्णयितं, उपशमिक तदोपशमिकं सम्यक्त्व द्वि

धा ग्रंथिनेदसंनवं उपशमश्रेणि संनवंच ग्रंथिनेदसंनवंप्रसिद्धं उपशमश्रेणिसंनवं
सम्यक्त्वं श्रीजिनजङ्गणिप्रणितगाथानिरेव विज्ञाव्यते.

उपशमसम्यक्त्व वे प्रकारनुंठे एकग्रंथिनेदेउपनुं बीजुंउपशमश्रेणीथी उपनुं तेमां
ग्रंथिनेदनुं स्वरूपतो बीजाढालमां कह्युंठे अने प्रसिद्धपणठे अने उपशमश्रेणीथी
उपनुंजे सम्यक्त्व तेनुं स्वरूपतो श्रीजिनजङ्गणि कृत गाथायेंज नावियेठे.

यदुक्तं उवसामग सेढीए, पठवउं अप्पमत्तविरउत्ति ॥ पङ्कवसाणो सोवा होइ
पमत्तोअविरउवा ॥ १ ॥ अन्नेनणंति अविरय, देसपमत्तापमत्तविरयाणं ॥ अन्नय
रो पडिवङ्कइ, दंसण समयंमि अनियट्ठी ॥ २ ॥ संजलणाईण समो ॥ जुत्तो सं
जो अणोदउंजेउ ॥ तेपुवंचिय समिया ॥ नणुसम्मत्ताइ लानंमि ॥ ३ ॥ आचार्या
आसिखउंवसमोसि, समो दुणा नणइ कोविसेसोसिं, नणुखीणंमि उइन्ने ॥
सेसोवसमे खउंवसमो ॥ ४ ॥ सोचेव तणूवसमो ॥ उइए खीणंमि सेसए समिए ॥ सु
हुमोदय यामीसे ॥ नतूव समिए विसेसोयं ॥ ५ ॥ वेएइ संत कम्मं ॥ खउंवसम्मे
सु नाणुजावंसो ॥ उवसंत कसाउं पुण, वे एइन संतकम्मंपि ॥ ६ ॥ संजोअणा
इयाणं ॥ नणूदउं संजयस्स पमिसिद्धो ॥ सच्चमिह सोणुजावं ॥ पडुच्च न पएस
कम्मंतु ॥ ७ ॥ नणियं च सुए जीवो ॥ वेएइ नवाणुजाव कम्मंतु ॥ जं पुण पएस
कम्मं ॥ नियमा वेएइ तं सबं ॥ ८ ॥ नाणुदियं निज्जरए ॥ नासंत मुदेइ जं त
कुवसम्मं ॥ सबंपएसकम्मं ॥ वेएउं मुच्चए सबो ॥ ९ ॥ किहदंसणाइ घाउं ॥ न
होइ संजोअणाइ वेययउं ॥ मंदाणु जावयाए ॥ जहाणु जावंपि विकहंचि ॥ १० ॥
निच्च मुइन्नंपि जहा ॥ सयल चक जाणिणो तदावरणं ॥ नविघाय मंदयाए ॥
पएस कम्मं तहा तेयं ॥ ११ ॥

हवे द्वायोपशमिकनुं स्वरूप कहेठे उदीरण मिथ्यात्वमोहनीयने विपाकोदयेंक
रीने वेदितपणामाटे द्वायकरेयके अने अनुदीरण मिथ्यात्व मोहनीयने उपशमावे
यके ए द्वाय अने उपशमरूप ते द्वायोपशम सम्यक्त्व कहियें इहां पूर्वपक्करीने
चर्चक पूठेठे के कहोजी द्वायोपशमिक अने उपशमिक सम्यक्त्वनो शो विशेषप
णुठे केमके उदीरण मिथ्यात्वनोद्वाय अने अनुदीरण मिथ्यात्वनो उपशम ए तो
बेदुनेविषे समानठे तेमठता बेदुना जूदाजूदा नाम केम कहोठे एकनाम केम के
हेतानथी एम पूठनारने उत्तर कहेठे सांजलो द्वायोपशम सम्यक्त्वनेविषे शुद्धमि
थ्यात्वपुंजना पुजल विपाकोदयें वेदीयें ठे अने अशुद्धमिथ्यात्व पुंजना पुजल प्रदे

शोदय वेदीयेते अने उपशमसम्यक्त्वनेविश्रोतो वली सर्वथा कांश्येपण नथीवेदता
एतनु विशेषपणुं उपशम अने ह्यायोपशमनु जाणवु

यडुक्तं - आसि खउंवसमोसिसमोदुणा नणइ कोवितेसोसिं, तणु खीणमि
उइत्रे ॥ सेसोवसमे खउंवसमो ॥ १ ॥ सोचेवनणूवसमो ॥ उइए खीणमि सेसएसमि
ए॥ सुदुमोदय यामीते ॥ नतूव समिए वितेसोप ॥ २ ॥ वेएइ सतकम्म खउंवसममे सु
नाणु जावसो ॥ उवसत कसाउं पुण ॥ वेएइन संतकम्मपि ॥ ३ ॥ इत्याद्युक्त मस्ति

हवे ह्यायक सम्यक्त्वतुं स्वरूपकहेते सम्यक्त्व मिश्र अने मिथ्यात्वपुजरूप त्रिवि
ध दर्शनमोहनीयतुं नि शेष ह्यलक्षण ह्यायक सम्यक्त्वकहिये ते ह्यायकसम्य
क्त्व रूपकश्रेणीपडिवजतानेहोय यडुक्त ॥ खीणे दंसण मोहे, तिविहमि विनव नि
आण जूयंमि ॥ तिप्पञ्चवायमतुलं, सम्मत्तं खाइयं होइ ॥ १ ॥ ते ह्यायकसम्य
क्त्व रूपकश्रेणीने विपे आवीरीतेहोय ते कहेते

यडुक्तं ॥ पढम कसाये समय, खवेइ अतो सुदुत्त मिचेण ॥ तत्तुच्चिय मिहत्तं, त
उंथ मीतं तउंसास ॥ १ ॥ वडाउं पडिवन्नो, पढम कसाय र्कए जइ मरिज्जा ॥
तो मिहत्तोदयउं, विणज्ज उज्जो न खीणमि ॥ २ ॥ तमिम उज्जाइ दिव, तप्परि
णामो अत्तए खीणे ॥ उवरय परिणामो पुण, पढा नाणा मई गइउं ॥ ३ ॥
खीणमि दसणतिए, किहोइ तउंति दसणाईउं ॥ जन्नइ सम्मदिघी, समत्त खए क
उं सम्म ॥ ४ ॥ निदलिय मयण कुदव, रूव मिहत्त मेव सम्मत्त ॥ खीण न उ
जोनावो, सबहणा लक्खणो तस्स ॥ ५ ॥ सो तस्स विमुदयरो, जायइ सम्मत्त
पुगल र्कयउं ॥ दिठ्ठि सएह सुइ, प्प पमल विगमे मणूस्स ॥ ६ ॥ जह सुइ
जलाणुगय, दउ सुइ जलक्कए सुतर ॥ सम्मत्त सुइ पुगल, परिक्कए दसण एव
॥ ७ ॥ तंमिअ तइय चउठे, नवमि सिञ्जंति खइय सम्मत्ते ॥ सुर निरय जुगलि
सुगई, इमनुजिणकाजिय नराण ॥ ८ ॥ पडिवत्तीए अवरिय, देस पमत्तापमत्तविरयाण॥
अन्नयरो पडिवज्जइ, सुक्कळाणोव गयचित्तो ॥ ९ ॥ इति ह्यायक सम्यक्त्व स्वरूप

हवे वेदकसम्यक्त्वतुं स्वरूपकहेते वेदकसम्यक्त्वते रूपकश्रेणी पडिवर्जनारने
होय चारअनतानुवंधीया कपाय तथा मिथ्यात्व अने मिश्र ए वे पुज खपावेयके
अने सम्यक्त्वपुज खपावतोहोय एतले सम्यक्त्वपुजना ठेलापुज्ज खपाववाने उज
मालययो ते सम्यक्त्वनापुजनु वेदनकाज तेना चरमसमयनेविपे चरमपुज्जनु वेदवु
तेनुनाम वेदक सम्यक्त्व कहिये, जेम सुअलोचना खम वेदनथी सूअसपराय कहिये
तेम जाणवु यडुक्त सम्मत्त चरम पुगल, अणुनवणावेयगविंति इति वचनात्

हवे सास्वादन सम्यक्त्वनुं स्वरूपकहेढे पूर्वोक्त परमनिधान जान समानजे उ
पशम सम्यक्त्व तेनो अंतरमुहूर्तजे काल ते कालमांथी उत्कृष्टथी शेष ठ आव
लिका प्रमाण काल रह्यो होय अने जघन्यथी एकसमय अविशेषहोय तेवारें अ
शुद्धपुंजे जावानी इहायें कोइकने महा विजोपिकोठान कल्प अनंतानुबंधियानो
उदयहोय ते अनंतानुबंधीने उदयें सम्यक्त्व वमतो गुलवमननीपरें अथवा मा
लपतननीपरे सम्यक्त्वने आस्वादे आतेथके सास्वादन सम्यक्त्वहोय एटले उपश
मसम्यक्त्ववंत उपशमथी पमतोथको जिहांसुधी हजी मिथ्यात्वगुणठाणो नथी
पाम्यो तिहांलगे सास्वादन सम्यक्त्व कहियें तडुक्तं उवसम सम्मत्ताउं, चयउं मि
हं अपाय माणस्स॥सासायण सम्मत्तं, तयंतरालं मिठा वलिया ॥ १ ॥ एरीते चोथाढा
जनी बारगाथासुधी पांच सम्यक्त्वनुं स्वरूपकहुं हवे वली कांइकतेनोजविशेष कहेढे.

सम्यक्त्व ते सुं कहिये जे मिथ्यात्व विकारनुं अणउपजावनारो एहवो कोइ
अतिशुद्ध अध्यवशायविशेष आत्मानुं परिणमन तेनेज सम्यक्त्व कहियें तेनाजे
द द्वायक वेदक उपशमिक सास्वादन द्वायोपशमिक जेदव्याख्यान गाथायेंकहेढे.

खीणो दंसण मोहे, तिविहंमि विखाइयं जवेसम्मं ॥ वेयग मिह सवोइय, चरमि
द्वय पुग्गल ग्गासं ॥ १ ॥ उवसम सेढि गयस्सउं, होई उवसामियंतु सम्मत्तं ॥
जोवा अकयतिपुंजो, अ खविय मिहो लहइस्सम्मं ॥ २ ॥ उवसम सम्मत्ताउं, चय
उमिहं अपाव माणस्स ॥ सासायण सम्मत्तं, तयं तरालं मिठा वलिया ॥ ३ ॥
मिहत्तंज मुइन्नं, तंखीणं अणुइयं च उवसंतं ॥ मीसीनावपरिणयं, वेइज्जं तंखउं
समं ॥ ४ ॥ इत्यादि बारगाथाउंनो अर्थ कह्यो.

हवे ए पांच सम्यक्त्वनी स्थिति कालमानादिक कहेढे तेमां उपशमसम्यक्त्व
नो अंतरमुहूर्त स्थितिकालढे सास्वादननुं उत्कृष्टो ठ आवलिकानुं अथवा जघन्य
थी एक समयकालढे वेदकनो एक समय द्वायकसम्यक्त्वनो साधिक तेत्रीस सा
गरोपमकाल द्वायोपशम सम्यक्त्वनुं साधिक ठाशवसागरोपमनुं काल जाणवुं.

एक सास्वादन सम्यक्त्व अने बीजुं उपशमसम्यक्त्व ए वे उत्कृष्टा पांचवार
आवे तथा वेदक अने द्वायिक ए वे सम्यक्त्व एकवारज आवे अने द्वायोपशम
सम्यक्त्व असंख्यातिवार आवे. यडुक्तं अंतमुहुत्तो वसमो, ठावलि सासाण वेयगो
समउं ॥ साहिय तिती सायर, खइउं डुगुणो खउंवसमो ॥ १ ॥ उक्कोसं सासाय
ण, उवसमिया हुंति पंचवाराउं ॥ वेयग खइगाइकसि, असंखवारा खउंवसमो २
हवे प्रसंगागत कांइ विशेषता कहेढे सामायक चार प्रकारनुंढे सम्यक्त्व सा

मायक श्रुतसामायक देशविरतिसामायक अने सर्वविरतिसामायक तेमा जे सम्यक्साधोनावते सम्यक्त्वसामायक श्रुतसिद्धातनुं नणवुते श्रुतसामायिक देशयकी विरमवु ते देशविरतिसामायक सर्वयकी विरमवु ते सर्वविरतिसामायक एरीते चार सामायक छे तेमां सम्यक्त्वसामायक श्रुतसामायक देशविरतिसामायक ए त्रणने उत्कृष्ट आकर्ष एटले जे प्रथमपणे भूक्यानु ग्रहण ते एकजवमां सहस्रष्टयक्त्व एटले बेहजारथी मांमीने नवहजारशुधी होय अने सर्वविरतिने शतप्रथक्त्व एटले बशोथी मांमीने नवसोसुधी होय ए उत्कृष्टथी कसु, ने जघन्यथी एक ज आकर्ष सर्वने होय ए एकजवथाश्रयी कसु यडक्त तिक्ल सहस्र पुहुत, सय पुहुतच होइविरईए ॥ एगनवे आगरिस्ता, एवइया हुंति नायवा ॥ १ ॥

हवे नानानव आश्री आकर्ष कहेछे -ए उपरना त्रणसामायकने सर्वजवनेविषे उत्कृष्टा असख्याता सहस्र प्रथक्त्व आकर्ष थाय अने सर्व विरति सामायकने सर्व जवमा सहस्र प्रथक्त्व आकर्ष होय ए सर्वजव आश्री कसु यडक्त तिक्ल सहस्र मसखा, सहस्र पडुतच होइ विरईए ॥ नाएनवे आगरिस्ता, एवइयाहुंति नायवा ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

हवे ए पांचसम्यक्त्वने गुणगणाकहेछे बीजे सास्वादन गुणगणे सास्वादन सम्यक्त्वहोय अने चोथाथीमांमीने अग्यारमा गुणगणालगे आठगुणगणा उपशम सम्यक्त्वने होय अने चोथाथीमांमी चउदमालगे इग्यारगुणगणा ह्यायक सम्यक्त्वनेहोय अने चोथाथीमांमी सातमागुणगणालगे चारगुणगणा वेदक अने ह्यापोपशमसम्यक्त्वनेहोय यडक्त बीयगुणे सासाणो, तुरियाइसु अछिगार चउ चउसु ॥ उवसमग खइग वैयग, खाउवसमा कमाहुति ॥ १ ॥

हवे चउदगुणगणानोअर्थ लेशमात्र गाथार्येज कहीदेखाडेछे गाहा ॥ जीवाइ पयवेसु, जिणोव इहेसु जा असदहणा ॥ सदहणावि य मिच्छा, विवरीय पहवणा जाय ॥ १ ॥ ससय करण जपिअ, जतेसु अणायरो पयवेसु, तं पचविह मिच्च, त दिछिमिच्चविचीअ ॥२॥ उवसम अइइ विउ, मिच्च पमत्तो तमेयग तुमणो ॥ सम्म, आसार्यतो, सासायण सो मुणोयवो ॥ ३ ॥ जह शुभ दहीणिवि समा, इ नाव सहि याणि हुति मीसाणि ॥ जुज तस्सतहोनय, दिछीउमीस दिछीउ ॥ ४ ॥ तिविहेविदु सम्मत्ते, थेवावि नविरइजस्त कम्मवसा, सो अविरउ चिन्नइ देसे पुण देसविरई उ ॥ ५ ॥ विगहा कसाय निदा, सदाइउ नवे पमत्तुति ॥ पच समिवति शुत्तो, अ पमत्त जई मुणोयवो ॥ ६ ॥ अप्पुव अप्पुव, जडुनर जोकरेइ ठिक्कं ॥ रसकम म

ग्यायं, सोहोइ अप्पुव करणुत्ति ॥ ७ ॥ विनिवट्ठंति विसुद्धि, सम्मग दइठवि जंमि
अन्नन्नं ॥ तत्तो नियट्ठिठाणं, विवरीय मउवि अनियट्ठी ॥ ८ ॥ यूलाण लोहं खंमा
ए बेअगो बायरो सुणोयवो ॥ सुहुमाण होइसुहुमो, उवसंतेहिं तु उवसंतो ॥ ९ ॥
खीणंमि मोहणिल्ले, खीण कसाउ सजोगि जोगिन्ति ॥ होइ पउत्तो अतउ, अपम
तो होइहु अजोगी ॥ १० ॥ अविरय सासण मिह्हा, परजविया नउण सेस गु
एवाणा ॥ मिह्हस्स तिल्लि जंगा, ठावजियं होइ सासाणं ॥ ११ ॥ तिचीसयर च
उहं, पुवाणं कोडि ऊण तेरसमं ॥ लहु पंचकर चरिमं, अंतमुहू सेसगुण वाणा
॥ १२ ॥ ए चोआढालनो १७-१८-१९-ए त्रण गाथानो अर्थ कह्यो.

॥ ठाल पांचमो शांतिसुधारस कुंममां तुरमे सुनिवर एदेशी. ॥

धन धन शासन ताहरुं ॥ माहरुं जिहांमन जीनरे ॥ कृण पण तसविण न
विरहे ॥ जिमजल जर विण मीनरे ॥ धन० ॥ १ ॥ देशविरति दरशणयकी ॥ प
लिय, पुहुत्तमां जाणिरे ॥ अनुक्रमे चरणश्रेणीविहुं ॥ संख्यसायर गुण खाणिरे ॥
धन० ॥ २ ॥ तेहिज नवेहुए तेहने ॥ जेहनेसत्तगखीणरे ॥ चउतियनव उत्कर्ष
थी ॥ पुवबद्धाउने पीणरे ॥ धन० ॥ ३ ॥ बद्धायु सुर नरगनुं ॥ तेहने तियनव
तंतरे ॥ आउ असंख्यनर तिरितणु ॥ तसपण चउनवे अंतरे ॥ धन० ॥ ४ ॥ स
मकित स्थितिहोए अगोथी ॥ अंतरमूहूरत एकरे ॥ साहिय खउंवसमासिरी ॥
सायर ठासठि ठेकरे ॥ धन० ॥ ५ ॥ इग अथवा बहु आसरी ॥ दरसणनो उप
योगरे ॥ जघन्य उत्कृष्ट थकी कह्यो ॥ अंतरमूहूरत नोगरे ॥ धन० ॥ ६ ॥ दरस
णलब्धि शुन सुरलता ॥ कृयोपशमादिक रूपरे ॥ अंतरमूहूरत माननी ॥ जघ
न्यथी कहेजिनचूपरे ॥ धन० ॥ ७ ॥ ठासठ सायर सविमली ॥ नरनव हिय उ
त्कृष्टरे ॥ तेहथी उई जो नविदिए ॥ समकित रयणने पृष्टरे ॥ धन० ॥ ८ ॥
ते निश्चय शिवपदलहे ॥ ए एकजीवने योगरे ॥ जीवनानाश्रित सर्वदा ॥ दरस
णनो उपयोगरे ॥ धन० ॥ ९ ॥ अंतरमूहूरत एकनुं ॥ जघन्य अंतरमन आणरे ॥
अई पुजल परावर्त्तनुं ॥ तस उत्कृष्ट परिमाणरे ॥ धन० ॥ १० ॥ जीव नानाश्रि
त नवि होए ॥ समकित अंतर लेशरे ॥ तत्र आवश्यक वृत्तिमां ॥ ए अधिकार
विशेषरे ॥ धन० ॥ ११ ॥ दशविध सहज उपदेशथी ॥ उपशम प्रमुख जे पं
चरे ॥ अहव निसगग रुइ जेदथी ॥ दशविध तस परपंचरे ॥ धन० ॥ १२ ॥ नि
सगगुवएस आणारुइ ॥ सुत्त बीयरुइ अनिरामरे ॥ अजिगमा जोग किरियारुई ॥
संखेव धम्म रुइ नामरे ॥ धन० ॥ १३ ॥ गुरुउपदेशविण सहजथी ॥ जिनवय

एषे परतीतरे ॥ जेहने तेहने जाणजो ॥ प्रथम निसर्ग रुचि रीतरे ॥ धन० ॥ १४ ॥
 तेसवि गुरुउपदेशथी ॥ सदहे जे जण आपरे ॥ ते उपदेशरुचि नर कह्यो ॥ इम
 तुज आगम थापरे ॥ धन० ॥ १५ ॥ कारण प्रमुख अजाणतो ॥ मुज जिन आ
 एज खेमरे ॥ तइय आणारुचि तुकहे ॥ माप तूपादिक जेमरे ॥ धन० ॥ १६ ॥
 सूत्र जणतो समकितलहे ॥ प्रसन्न प्रसन्न परिणामरे ॥ गोविंद वाचकनीपरे ॥ सु
 तरुई तसनामरे ॥ धन० ॥ १७ ॥ देशरुई खउवसमथी ॥ सबरुई विस्तारिरे ॥
 उदकमा तेजविडुपरे ॥ वीयरुइ नवतारिरे ॥ धन० ॥ १८ ॥ अजिगमरुई सुअना
 एने ॥ अरथथकी अवगाहेरे ॥ अंगपइन्न प्रमुखजे ॥ शास्त्र सबेनिरवाहेरे ॥ धन० ॥
 ॥ १९ ॥ इव्यना जाव जाण्वाजिणे ॥ सर्व प्रमाणे असेसरे ॥ सर्वनयेतिम तसक
 ह्यु ॥ विडार रुई अकलेशरे ॥ धन० ॥ २० ॥ दशणनाण चारित वली ॥ तिमतिन
 यो तमकामरे ॥ सुमति गुपतिकिरियारुचे ॥ तेकिरिया रुइनामरे ॥ धन० ॥ २१ ॥
 आगम कोविंद नवीहुए ॥ कुमय कुदिछीवि जुत्तरे ॥ सखेवरुई तेहने कहु ॥ जि
 मचिलातिय पुत्तरे ॥ धन० ॥ २२ ॥ धम्म अधम्म प्रमुख दव ॥ चरण सुय ध
 म्मना जेदरे ॥ जेजिन जापित सदहे ॥ तेधम्मरुई निरवेदरे ॥ धन० ॥ २३ ॥
 एदशविध दरशण कहु, उत्तराध्ययनमजाररे ॥ अध्ययने ते अडवीतमें ॥ न्याय
 सागर सुखकाररे ॥ धन० ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ हवे पाचमा ढालनो अर्थ कहेजे जेटली कर्मस्थिति ठते पूर्वे
 सम्यक्त्वपणु पाम्योठे तेमांहेथी पव्योपम पृथक्त्व लक्षण स्थितिनाखन ख
 पावेथके आवकपणु देशविरतिपणुपामे तेवारपठी ते कर्मस्थितिमाथीपण सख्यात
 सागरोपम कर्मस्थितिखन खपावेथके चारित्र उदय आवे तेवारपठी पण वली
 सख्यात सागरोपम स्थितिखन खपावेथके उपशमश्रेणी पडिवजे वली तेवारपठी
 पण सख्यातसागरोपम खपावेथके कूपकश्रेणी थाय तडुक्त सम्मत्तमि उलढे, प
 लिय पुढेणे सावगो दुड्का ॥ चरणोव सम खयाण, सायर सर्वंतराहुंति ॥ १ ॥

हवे काइर लेशमात्र श्रेणीस्वरूपकहेजे पूर्वनोजाण पूर्वगतश्रुतनो धरनार अ
 प्रमत्तगुणनुधणी आद्यनात्रण सघयणमाहेला सघयणनोधणी तेखुक्कथ्यानना चारपा
 याठे तेनानाम कहेजे पृथक्त्ववितर्कविचार एकत्व वितर्क विचार सद्भक्तिप्रक्रियानिवृत्ति स
 मुञ्चिनक्रियानिवृत्ति तेमाहेला पृथक्त्ववितर्कविचार नामेप्रथमपायो ध्यातोउपशमश्रे
 णी पडिवजे यडुक्त पूर्वज्ञ शुद्धिमान् शुकोह्यायै सहननैस्त्रिनि ॥ सध्यायन्नाय शुक्ता
 शस्त्राश्रेणि श्रयतिक्रमात् ॥ १ ॥ अन्यनेमतंतो अविरतादिकपण श्रेणी आरनकहे

वली तेवारपठी अप्रमत्तांतगुणगणे अनंतानुबंधीनी चोकडी अने त्रणमोहनी
य ए सातप्रकृति उपशमावी एकसंज्वलननुं लोनवर्जि बाकी मोहनीयकर्मनी जे
वीसप्रकृतिरही ते आठमे अपूर्वकरण तथा नवमें अनिवृत्तिबादर गुणगणे उपशमा
वे पठी सूक्ष्मसंपरायने विषे लोननुं अणुअणुकरीने उपशांतमोहनेविषे तेहिज
लोचने उपशमावे. तडुक्तं अपूर्वादि षयैकैक, गुणेषु शमकः क्रमात् ॥ करोति विंश
तेःशांतिं लोनाणुत्वंच तद्धमं ॥ १ ॥

तिहां प्रथम संघयणवालोतो उपशमश्रेणी अपरिसमाप्ते एटले श्रेणीपूरीकऱ्या
विना मरेतो पंचानुत्तरविमानेजाय अने जो पुष्ट आउषावालोहोय तेवली उपशां
तमोहलगे मोहनीय उपशमावे तिहां उपशमसम्यक्त्वहोय अने उपशमनाव चा
रित्रहोय ए बे उपशमनावना होय ए उपशमिक अवश्यपडे.

तडुक्तं शांतदृग् वृत्तमोहत्वादन्नौपशमिकानिधे ॥ स्यातां सम्यक्त्वचारि
त्रे नावश्रोपशमात्मकः ॥ १ ॥ पततिचाय मवश्यं ॥ यत्तः ॥ वृत्तमोहोदयं प्रा
प्योपशमीच्यवते ततः ॥ अधःकृतमलंतोयं पुनर्मांलिन्यमश्नुते ॥ २ ॥ अपिच ॥
सुअ केवलि आहारग, उज्जुमस् उवसंतगाविहुपमाया ॥ हिंसंति नव मणंतं, त
यणंतरमेव चउगइया ॥ ३ ॥

इहां शिष्यपूढे स्वामी उपशमिकने तेहिजनेवें मोहहोय किंवानहोय तेवारे
गुरुकहेढेके होयपणखरुं तेकेमके सातलव अवशेषायुहोय एवो कोइ उपशमिक
खंमश्रेणी करीनेज पाठोवले ते सातमेगुणगणेआवीने वली कृपकश्रेणीपडिवजे ते
शातलवमां क्षीणमोहीयइ अंतगडकेवलीथाय पण एटलोविशेषजे एकवारज उप
शमश्रेणी पडिवज्योहोय ते कृपकश्रेणीपामे अने कृपकश्रेणीपण पडिवजे पण जे
बे वखत उपशमश्रेणी पडिवज्योहोय तेने तेहिजनेवें कृपकश्रेणी नथाय.

तडुक्तं जीवोद्भु इक्क जम्ममि, इक्कसिं उवसामगो ॥ खयंपि कुळा नोकुळा ॥ दो
वारे उवसामगो ॥ १ ॥ उवसमसेणि चउकं, जायइ जीवस्स आनवं नूणं ॥ ता
पुण दो एगजवे, खवग स्सेणी पुणो एगा ॥ २ ॥ उक्तंच सप्ततिका चूणौ ॥ जोदो
वारे उवसम, सेढिंपडिवज्जइ तस्स नियमात्तम्मि नवे, खवगसेढि नडिजो इक्कसिं
उवसमसेढि पडिवज्जइ तस्स खवगसेढि बिहुज्जत्ति.

ए कर्मग्रंथिकनो अजिप्रायढे अने आगमनो अजिप्रायतो आवीरीतेढे जे एक
नवनेविषे एकजश्रेणी पडिवजे. यडुक्तं कल्पनाये ॥ एवं अप्परि वडिए, सम्मत्ते देव
मणुअज्जम्मेसु ॥ अन्नयर सेढिवज्जं, एगजवेणंच सवाइ ॥ १ ॥ सवाइ के० सर्व

देशविरत्यादिकहोय अन्यत्राप्युक्त ॥ मोहोपशमएकस्मिन् नवे द्वि स्यादसंतत ॥
यस्मिन् नवे उपशम द्वयोमोहस्य तत्रतु ॥ १ ॥

इहा शिष्य पूठेठे कहोस्वामी संयतने अनतानुबंधियातुं उदय निपेधोठे तो तेनुउपशम केवीरीते घटमानथाय ए ससयदूरकरो गुरु कहेठे हे माहानुजावतेतो अनुनागकर्म अगीकारकरीने निपेधोठे पण प्रदेशकर्मआश्रीने निपेधोनथी तेमाटे प्रदेश कर्मोदयनु इहां उपशम जाणवो तेवारे फरी शिष्यबोळो जोतमे सयतने प्रदेशकर्मोदयनो उपशमकखो तो अनतानुबंधिआना उदयथी दर्शननोविघात के म नथीघतु तेवारे गुरुकहेठे एना प्रदेशकर्मना मद अनुनवपणामाटे तेम कोडकने अनुनागकर्मनो अनुनवपण अत्यंत विघात न करे जेम सपूर्ण मत्यादिक चतुर ज्ञानीने मत्यादि ज्ञानावरणोदय अत्यंत विघात नथी करतु इत्यादिक दृष्टाते दर्शननो विघात न थाय

तथाचान्यथायि परमगुरुणा - जीवेणजंते सयंकम कम्मवेएइ गोयमा अठेगइयं वेएइ अठेगइय नोवेएइ सेकेणठेणंपुठ्ठा गोयमा इविहे पन्नत्ते तंजहा पएसकम्मैय अणुनागकम्मैय तिष्ठणज पएस कम्म ते नियमा वेएइ तिष्ठण ज अणुनागकम्म तं अठेगइय वेएइ अठेगइयनोवेएइ इत्यादि हवे वली विज्ञेपथी कांइक उपशमश्रेणीतुंज स्वरूप ग्रथातरथी कहेठे त्या प्रथमथी अनतानुबंधीनी उपशमना कहियेवें

अविरति सम्यक्त्वदृष्टी देशविरती प्रमत्त अप्रमत्त ए माहेलो अन्यतमअन्यतमयो गनेविपे वर्त्ततो तेजोलेइया पद्मलेइया शुक्ललेइया मांहे अन्यतमलेइया सहीत साकारोपयोगे उपयुक्त सागरोपम कोडाकोडीमाहे स्थितिसत्कर्मकरणकालथी पूर्वें पण अतरमूढुर्त्तकालजगे अयदायमान चित्तसतति एवो अवतिष्टेतिम अवतिष्ठतोयको वली परावर्त्तमान प्रकृतिप्रते शुनजवाधे पण अशुनजवाधे वलीजे अशुन प्रकृति नुरस चवगाणुहोय तेने वे गाणुकरे अने जे शुनप्रकृतिनुरस वे गाणुहोय तेने च वगाणुकरे वली स्थितिवंधनेविपे पण पूर्णपूर्णथयेयके अन्यस्थितिबधप्रते पूर्वपूर्वस्थितिबधनी अपेक्षाये पड्योपमासख्येयनाग हीणोकरे.

ए प्रकारे करणकालथीपूर्वें अंतरमूढुर्त्तकालजगे रहीने तेवारपठी अनुक्रमे त्रण करणप्रत्येके अतरमूढुर्त्तना तेप्रते करे ते आवीरीते जेम यथाप्रवृत्तिकरण अपूर्व करण अनिवृत्तिकरण वली चोथो उपशातकाल तिहा यथाप्रवृत्तिकरणनेविपे प्रवेशकर्तो प्रतिसमये अनतगुणवृद्धि विशुद्धेप्रवेशकरे वली तिहापण पूर्वोक्त शुद्ध

प्रकृतिबंधादिकजकरे पण वली स्थितिघात रसघात गुणश्रेणी गुणसंक्रमण प्र तेनकरे केमके ते प्रतिसमय योग्य विशुद्धि नथी.

वली नानाजीवनी अपेक्षाये असंख्येय लोकाकाशप्रदेशमान अध्यवसाय स्था नकहोय वली ठगण वडियाहोय बीजुं वली प्रथमसमयनी अपेक्षाये बीजासम यनेविषे अध्यवसायस्थानिक विशेषाधिकहोय तिहांथीपण त्रीजासमयनेविषे वि शेषाधिकहोय ए प्रकारें जिहांलगे यथाप्रवृत्तिकरणनुं चरमसमयथाय तिहांलगे केवुं एम अपूर्वकरणनेविषे पण जाणवुं. एटलामाटेज ए अध्यवसायस्थानक स्था पतांथकां विषम चतुरस्र क्षेत्रप्रते आस्त्रणेव्यापे तेनी स्थापना.

१२००००००००००००१६. इहां कल्पनाये बे पुरुष समकालें करण पडिवज्या
१०००००००००००१७. विवक्षियें तिहां एक सर्वजघन्य विशोधि श्रेणी पडि
००००००००००००१८. वज्यो अने बीजो सर्वोत्कृष्टविशोधि श्रेणी पडिव
६००००००००००१९. ज्यो तिहां पहेलाजीवने प्रथम समयनेविषे जघन्य
४०००००००००११. विशुद्धि सर्वथी अल्प जाणवी तिहांथी बीजासमयने
३०००००००००. विषे जघन्यविशोधि अनंतगुणी तिहांथी त्रीजा समयने
२०००००००. विषे जघन्यविशोधि अनंतगुणी ए प्रकारे त्यांलगे कहेवुं जि
१००००००. हांलगे यथाप्रवृत्तिकरणना कालनो संख्यातमोनाग गयोहोय
तेवारपढी संख्येयजाग गयेथके चरमसमयनी जघन्यविशुद्धिना समीपथकी प्रथम
समयनेविषे बीजाजीवनी उत्कृष्टविशुद्धि अनंतगुणी तेवारपढीपण जेमाटे जघ
न्यविशुद्धि स्थानकथी निवत्यो तेवारपढी उपरलु जघन्यविशुद्धिस्थानक अनंतगु
णी तेवार पढी द्वितीय समयनेविषे उत्कृष्टी विशुद्धि अनंतगुणी तेथी ऊपरलुंज
घन्यविशुद्धि स्थानक अनंतगुणुं तिहांथी तृतीय समयनेविषे उत्कृष्टविशुद्धि अनंत
गुणी ए प्रकारें ऊपरनुं वली हेवलु एकेकु विशुद्धिस्थानक अनंतगुणपणे बे जीव
ने तिहांलगे जाणवुं जिहांलगे यथाप्रवृत्तिकरणना चरमसमयनेविषे जघन्यविशु
द्धि स्थानक तेथी शेष उत्कृष्टा जे विशुद्धिस्थानक अनुत्तरह्यांते ते निरंतर अनं
तवृद्धे तिहांलगे जाणवा जिहांलगे चरमसमयनेविषे उत्कृष्ट विशुद्धिस्थानक
ए यथाप्रवृत्तिकरण कथुं.

हवे अपूर्वकरण कहियेते त्यां अपूर्वकरणनेविषे प्रतिसमये असंख्येय लोकाकाश प्रदेशप्रमाण अध्यवसाय स्थानकहोय प्रतिसमयवली ठगणवडियाहोय तिहांप्रथम समयनेविषे जघन्यविशुद्धि सर्वथीथोडी तेवली यथाप्रवृत्तिकरणना चरमसत्क उत्क

प्रविशुद्धि स्थानकथी अनतगुणी तिहाथी प्रथमसमयनेविपेज जघन्यविशुद्धि अनतगुणी तिहाथीपण तेहिज प्रथम समयने विपेज उत्कृष्टविशुद्धि अनतगुणी

त्याथी पण बीजासमयनेविपे जघन्यविशुद्धि अनतगुणी त्याथीपण तेहिज बीजासमयनेविपे उत्कृष्टविशुद्धि अनतगुणी त्याथीपण वली त्रीजासमयनेविपे जघन्यविशुद्धि अनतगुणी ए प्रकारे जघन्य अने उत्कृष्टविशुद्धिस्थानक अनंतगुणवृद्धे त्यालगेजाणवा ज्यालगे अपूर्वकरणना चरमसमयनेविपे जघन्यथी उत्कृष्टविशुद्धि अनतगुणी स्थापनाचेयं एअपूर्वकरणेविपे प्रवेशकरतोजीव स्थितिघात रस २५०००००००००२५ घात गुणश्रेणी गुणसंक्रम अने अन्यस्थितिवंध प्रते २३००००००००२४ समकालें आरजे त्यास्थितिघात कहेताठता कर्मना अग्नि २१०००००००२२ मनागथकी उत्कृष्टथी प्रनूतसागरोपम शतपृथक्त्व मात्र अ १९००००००२० ने जघन्यथी पद्मोपमसख्येयनागमात्र स्थितिखंमनादलिकप्रते १७०००००१८ खंमे वली हेवलीजे स्थिति खंमाते नदी तिहाप्रहेपे अतरमुहूर्त कालें उकेरे (खडे) पूर्वोक्तप्रकारेज वली निहेपे ए प्रकारे अपूर्वकरणना कालनेविपे घणास्थितिखम सहस्रव्यतिक्रमे तेमठतापण अपूर्वकरणना प्रथमसमयने विपे जे स्थिति सत्कर्महनु ते तेनाज चरमसमयनेविपे सख्येयगुणहीनथयु ए स्थितिघातकयु

हवे रसघात कहेवे अखुजप्रकृतिनाजे अनुनाग सत्कर्म तेना अनतमनाग प्रते मूकीने ओपअनुनागनु अतरमुहूर्तकालमा बिनासकरे खपावीनाखे त्याथी वली पण ते पूर्वे मूक्यो जे अनत नाग तेनो पण अनत नाग मूकीने ओप अनुनाग प्रते अतरमुहूर्त काले खपाडे एरीते अनेक सहस्र अनुनाग खम ते एकस्थितिखम नेविपे अतिक्रमे वलंपेतेस्थितिखमनेसहस्रेअपूर्वकरणपरिसमाप्ति थायएरसघातकयु

हवे गुणश्रेणी कहेवे अतरमुहूर्तस्थितिनी उपरलीजे स्थितिवर्तणे तेमांथी दलिकजेइने उदयावलिकानी ऊपरली स्थितिमा प्रतिसमये असख्यातगुणपणे निहेपे तद्यथा प्रथम समयनेविपे स्तोक बीजासमयनेविपे असख्यातगुण त्रीजा समयनेविपे असख्यातगुण एप्रकारे त्यालगेजाणवु ज्यालगे अतरमुहूर्तनो ठेलो समय आवे ते अतरमुहूर्त अपूर्वकरण अने अनितृत्तिकरणना कालथकी किंचित्मात्र अधिकजाणवु ए प्रथमसमयनेविपे लीयाजे दलिक तेनो निहेपविधि एप्रकारे ठे के द्वितीयादी समयग्रहीत दलिकनो पण निहेप कहेतो बीज गुणश्रेणी रचनाने अर्थे प्रथम समयनेविपे जे दलिक ग्रहीये तेथोमु तेथोपण बीजा समयनेविपे असख्यातगुण तेथोपण त्रीजा समयनेविपे असख्यातगुण एप्रकारे त्यालगे जाणवु

ज्यालगें गुणश्रेणी करवानुं चरमसमय आवे त्यांलगे ; अपूर्वकरणना समयनेविपे वली अनिवृत्तिकरणना समयनेविपे अनुजवतांने अनुक्रमे कृपामतां गुणश्रेणी दलिक निक्षेपयाकते वेहुयेवली ऊपर वधेनही ए गुणस्थान कहुं.

हवे गुणसंक्रम कहेते अपूर्वकरणना प्रथम समयनेविपे अनंतानुबंधियादिक अशु चप्रकृतिना जे दलिक परप्रकृतिनेविपे संक्रमावे ते स्तोक तेवार पढी बीजा समयनेविपे परप्रकृतिमां असंख्यातगुण संक्रमावे त्यांथीपण त्रीजासमयनेविपे असंख्यातगुण संक्रमावे ए प्रकारें त्यांलगेकहेवुं ज्यालगे ठेहेलो समयआवे, तिम अन्यस्थितिवंध कहेतां अपूर्वकरणना प्रथमसमयनेविपे अन्यज अपूर्वस्थितिवंध आरंभियें स्थिति बंध अने स्थितिघात ए वे समकाले जे पुराथाय ते अन्यस्थितिवंध जाणवुं ए प्रकारे पांच पदार्थ अपूर्वकरणमां होय प्रवर्त्ते ए अपूर्वकरण कहुं.

हवे अनिवृत्तिकरण कहियेते जेमां प्रवेश करनार सर्व तुल्यकालना धणीनुं ए कज अध्यवसायस्थानिक होय ते आवीरीते के अनिवृत्तिकरणना प्रथमसमयनेजे वर्त्तेते अने जे वर्त्ती अनेजे वर्त्तसे तेसर्वेनुं एकजरूप अध्यवसायस्थानिक होय तेमज बीजा समयनेविपेपण जे वर्त्ती वर्त्तेते अने वर्त्तसे तेपण सर्वेनुं एकजरूप अध्यवसाय स्थानिकहोय पण एटलोविशेषजे प्रथम समयजावी विशोधिस्थानिकनी अपेक्षाये बीजा समयमां अनंतगुणहोय ए प्रकारे त्यांलगे कहेवुं ज्यालगे अनिवृत्तिकरणनो चरमसमयआवे. एटला माटेज ए करणनेविपे पेठा तुल्यकालनाधणी जेप्राणी ते संबन्धी अध्यवसाय स्थानिकने परस्पर निवृत्ति अने व्यावृत्तिनथी तेमा टेज एनु अनिवृत्तिकरण एवुं नाम कहिये.

वली ए करणनेविपे जेटलासमय तेटला अध्यवसाय स्थानिकहोय पहेला वे अध्यवसायस्थानिकथी आगला अध्यवसायस्थानिक अनंतगुणवृद्धेहोय ए मुक्ताव जीने स्थाने स्थापवा : इहांपणप्रथमसमयथी आरंभीने पूर्वोक्त पांचपदार्थ समकाले प्रवर्त्ते ए करणनाकालना असंख्याताजाग गयेथके एकजागयाकतेथके अनंतानुबंधियानेहेवुं आवलीकामात्रमूकीने अंतरमूहुर्त्तप्रमाण अंतरकरणप्रतें अजिनवस्थिति बंधाक्षासमान अंतरमूहुर्त्तप्रमाण कालेंकरे.

वली अंतरकरण सत्कदलिक उत्कीर्यमाण बंधाक्षानी परप्रकृतिमां प्रक्षेपे प्रथमस्थितिगतदलिक आवलिकामात्र वेद्यमान परप्रकृतिमांहे स्तवुक संक्रमावे अंतरकरणकरेथके द्वितीयसमयनेविपे अनंतानुबंधीयानी उपरली स्थितिनुंदलिक उप समाववाने अर्थे आरंभे.

ते आवीरीते प्रथमसमये स्तोक उपशमावे तेथी द्वितीयसमये असंख्यातगुणु वली तृतीयसमये असंख्यातगुणु एम ज्यालगे अंतरमुहुर्त्तनुकाल त्यालगेकहेवु एटलेकाले सर्व अनतानुवधिया उपशम्या उपशमिताते शुक्रहिये जेमरेणुनु निकर एटले समूहते पाणीनाविडुआना समूहे सिच्यो घणादिके कूटयो निस्पदहोय ते म कर्मरेणुनु समूहपण विशोविरूप सज्जिलप्रवाहे सिचिने अनिवृत्तिकरणरूप घणथी कूटयोथको सक्रमण उदय उदीरणा निधत्त निकाचना एटला कारणोने अयो ग्यथाय एप्रकारे केटलाक अचार्योना मते अनतानुवधियानी उपशमनाकही

वली बीजातो एमपणकहेवे के अनतानुवधियानी उपशमनानहोय पण विसं षोजना एटले कृपणाहोय ते आवीरीते इहा श्रेणी अणपडिवज्यापण अविरति तथा विरति चारेगतीचालावेवा ते आम - जेम नारकी तथा देवताते अविरतिस सम्यक्कृष्टी अने तिर्यच तथा मनुष्यतेमां अविरति सम्यक्कृष्टी तथा देशविरतिसम्य कृष्टी अथवा सर्वविरति ते अनतानु वधियानी विसयोजनाने अर्थे यथा प्रव र्यादिक त्रणकरणकरते करणीनी वक्तव्यता सर्व पाठलकह्याप्रमाणे जाणवी पण इहा एटलो विशेषजे अनिवृत्तिकरणमा प्रवेश कखोथको अंतरकरण करेनही. उ क्तच कर्मप्रकृती॥चउगइया पळ्ळता, तिन्निविसजोयणे विसजोय ॥ तिकरणहितीहि सहिया, नतरकरण उव समोवा ॥ १ ॥ एनी अक्षरगमनिका चारगतीना नारकी तिर्यच मनुष्य देवता सर्व पर्याप्तियेअपर्याप्ता एवा अविरति देशविरति अने सर्वविर ति ए त्रणेमा अविरति सम्यक्कृष्टी तो चारेगतीना तथा देशविरति तिर्यच अथवा मनुष्य अने सर्वविरति तो मनुष्यज सयोजनना अनतानुवधियाप्रते विसयोजे एटले विनाशे ते यथाप्रवृत्तिकरण, अपूर्वरकरण, अनिवृत्ति बादरेसहितथको विना से पण इहा एटलो विशेषजे एक अंतरकरण न कहेवु अथवा उपशम न कहेवो एटले उपशम अनतानुवधियानो न होय पण कर्मप्रकृति अनिहित स्वरूपे वडल ना सक्रमणे करीने हेवु आवजिकामात्र प्रते मूकोने उपर निरविशेष अनतानुव धियानु विनाशकरे अने आवजिकामात्रतो स्तिवुकसक्रमे करीने वेद्यमान प्रकृतिने सक्रमावे एटले अनतानुवधियानी विसयोजनाकही

हवे दर्शनत्रिकनी उपशमना कहियेवे तेमा मिथ्यात्वनी उपशमना मिथ्याह ट्टीनेहोय सम्यक्त्वनी तथा मिश्रनी उपशमना वेदक सम्यक्कृष्टिनेजहोय, तेमां मिथ्याहट्टीने मिथ्यात्वनी उपशमना प्रथम सम्यक्त्व उपजावतानेहोय ते आवी रीते - जे सझीसर्वपर्याप्तिये पर्याप्तो करणकालथीपूर्वपण अंतरमुहुर्त्तनुकालसुधि प्र

તિસમયે અનંતગુણવૃદ્ધિવિશુદ્ધીએ પ્રવર્ધમાન અજવ્યસિદ્ધિક વિશુદ્ધિની અપેક્ષાએ અનંતગુણ વિશુદ્ધિસહીત મતિઅજ્ઞાન શ્રુતઅજ્ઞાન અને વિજંગજ્ઞાન એમાહેલો અન્યતમ સાકારોપયોગ તેનો ઉપયોગી અન્યતમ યોગનેવિષે વર્તમાન જઘન્યપરિણામે તેજોલેશ્યાનેવિષે મધ્યમપરિણામે અને પદ્મલેશ્યાનેવિષે ઉત્કૃષ્ટપરિણામે શુક્લલેશ્યાનેવિષે વર્તતો મિથ્યાદૃષ્ટી ચારેગતીમાહેલો નારકી તિર્યંચ મનુષ્ય અથવા દેવતા સાગરોપમકોડાકોડીમાંહે જેને કર્મસ્થિતિની સત્તાહે તેને મિથ્યાત્વની ઉપશમના પ્રથમસમ્યક્ત્વઉપજાવતાં હોય ઇત્યાદિક પૂર્વોક્ત ત્યાંજગેંકહેવું જ્યાંજગેં યથાપ્રવૃત્તિ કરણ અને અપૂર્વકરણ પરિપૂર્ણહોય ત્યાંજગે; પણ, ઇહાં એટલોવિશેષ જે અપૂર્વ કરણમાં ગુણસંક્રમ ન કેવો તોસુંકેવો સ્થિતિઘાત, રસઘાત સ્થિતિબંધ ગુણ શ્રેણી એટલાવાનાજ કેવા ગુણશ્રેણીની રચનાપણ ઉદય સમયથી આરંજીને જાણવી. તેવારપઠી અનિવૃત્તિકરણનેવિષે પણ એમજકહેવું અનિવૃત્તિકરણકાલનાં સંખ્યાતાનાગ ગયેયકે અને એક સંખ્યાતમનાગ અવશેષરહેયકે અંતરમૂઢુર્ત્તમાત્ર હે તુંમૂકીને મિથ્યાત્વનું અંતરકરણ અંતરમૂઢુર્ત્તમાત્ર પ્રમાણ પ્રથમ સ્થિતિથી કાંઈક સમધિક અથવાન્યૂન અજિનવસ્થિતિ બંધાદાસમાન અંતરમૂઢુર્ત્તકાલેંકરે અંતરકરણસત્ક વલી દલિકપ્રતેં ઉકેરીને પ્રથમસ્થિતિ અને દ્વિતીયસ્થિતિમાં પ્રદ્દેપે પ્રથમસ્થિતિનેવિષે પ્રવર્તતો ઉદીરણાપ્રયોગેકરીને જે પ્રથમસ્થિતિગત દલિકહે તેને સમાકર્ષિને ઉદયનેવિષે પ્રદ્દેપે તે ઉદીરણા અને વલીજે દ્વિતીયસ્થિતિના પાસાથી ઉદીરણાપ્રયોગેંજ દલિકાકર્ષિને ઉદયનેવિષે પ્રદ્દેપેએ ઉદીરણાપણ પૂર્વસૂરિયેં વિશેષપ્રતિપત્તિનેઅર્થે આગાલડ્ત્યુચ્યતે એવુંકહિયે.

ઉદય ઉદીરણાએંકરીને પ્રથમસ્થિતિપ્રતેં અનુજવતો ત્યાંજગેંગયો જ્યાંજગે આવલિકા હ્યવિશેષરહેહે તેરહેયકે આગલવ્યવહેદીયેં તેવારપઠી કેવલઉદીરણાજ પ્રવર્તે તેપણત્યાંજગેં જ્યાંજગેં શેષ આવલિકાનહોય અને આવલિકાશેષહોય તેવારેં ઉદીરણાપણ નિવર્તેં તેવારપઠી કેવલ ઉદયઆવલિકામાત્ર અનુજવે આવલિકામાત્રના ચરમસમયનેવિષે વલી દ્વિતીયસ્થિતિગત દલિકપ્રતે અનુજાગનેદેકરીને સમ્યક્ત્વ મિશ્ર મિથ્યાત્વ એ ત્રણપ્રકારેકરે.

ઉક્તંચ કર્મપ્રકૃતિચૂર્ણો ॥ ચરમસમય મિહ્વદિઠીસેકાલે ઉવસમસમ્મદિઠીહોહીઠ તાહેવિશ્યવિઠ તિહાણુનાગંકરેઠ તંજહા સમ્મતંસમ્મામિહ્વતં મિહ્વતં ચેતિ સ્થાપના એણે તિવારપઠી અનંતરસમયનેવિષે મિથ્યાત્વનાઉદયના અજાવથી ઉપશમિક સમ્યક્ત્વ પામે.

उक्तं च कर्मप्रकृतौ मिश्रतुदयेखीणे, जहए सम्मत्त मोवसमिधंसो ॥ लंजेण ज
स्त जप्पइ, आयहिय मलइ पुवज ॥ १ ॥ अन्यत्राप्युक्तं जात्यंधस्य यथापुसश्चरु
ह्वाने शुनोदये ॥ सदृशं तथैवास्य, सम्यक्त्वे सति जायते, ॥ २ ॥ आनदो जायतेऽत्यंतं
सात्त्विकोम्य महात्मन ॥ स द्वाध्यापगमेय द्वाध्याधितस्य सदौपधात् ॥ २ ॥ ए प्रथ
म सम्यक्त्वं लान् मिथ्यात्वना सर्वोपशमनथकी थाय उक्तच सम्मत्तपढमलनो,
सवोवसमाइति ए सम्यक्त्व पडिवजतो कोऽकतो देशविरतिसहित पडिवजे अने
कोऽक सर्वविरति सहित पडिवजे

उक्तं च पचसग्रहे ॥ सम्मत्तेण समग, सवदेसंच कोविपमिवज्जे ॥ बृहत्तक बृह
ज्जुणावपुक्तं उवसम सम्मदिही, अतरकरणो तिउ कोऽ ॥ वेसविरइ पिलहेइ,
कोइ पमत्ता पमत्त जावपि ॥ १ ॥ सत्ताणो पुणनाकिपिलहेइति तेमाटे देशविरति
प्रमत्त अप्रमत्त सयत्तनेविपेपण मिथ्यात्व उपशातलाने

हवे वेदकसम्यक्दृष्टीनेविपे त्रण दर्शनमोहनीयनी उपशमना विधिकद्विजे
ते इहां वेदक सम्यक्त्वदृष्टीजीव सयत्तनेविपे प्रवर्त्ततोथको अतरमूहुर्त्तमात्रकाले
दर्शनत्रिकउपशमावे ते उपशमावताने वली करणत्रिकादिकनी विधि जेम कर्म प्र
कृतिनीटीकामा कहीते तेमज जाणवी

एम उपशातदर्शनमोहनीयत्रिक चारित्रमोहनीयने उपशमाववा वांठतो वली
पण यथाप्रवृत्तादिक त्रणकरणेकरी उपशमावे ते करणनुस्वरूप पूर्वनीपरेंजाणबु
पण केवल इहां यथाप्रवृत्तिकरण ते प्रमत्तगुणगणे जाणबु तेमज अपूर्वकरण
अपूर्वगुणगणे अने अनिवृत्तिकरण अनिवृत्तिवाटरगुणगणे तथा सूक्ष्मसपरायगु
णगणे जाणबु इहां पण स्थितिघातादिक पूर्वनीपरे प्रवर्त्ते पण एटलोविज्ञेप जे
इहा सर्व अशुनप्रकृति अवध्यमाननो गुणसक्रम प्रवर्त्ते एम कहेबु अपूर्वकरणका
लनो सख्यातमोनाग गयेथके निडाप्रचलाना बंधनो व्यवघेद होय तेवारपठी
प्रचूत स्थितिरुम सहस्र गयेथके अपूर्वकरण कालना सख्यातानाग गया होय
एक अवशेप रह्योहोय वली इहा अतराले देवगति देवानुपूर्वी पचेइयजाति वं
क्रियशरीर वेक्रियागोपाग अहारक शरीर अहारकांगोपाग तेजस कार्मण समचतु
रस्र वर्णचतुष्क अगुरुलघु उपधात पराधात उन्नास त्रस वादर पर्याप्त प्रत्येक
प्रशस्तविहायोगति स्थिर शुच सुनग सुस्वर आदेय निर्माण तीर्थकर असइी ए
त्रीसप्रकृतितुं वध व्यवघेद थाय

तेवार पठी स्थितिरेवम पृथक्त्व गयेथके अपूर्वकरण कालना चरमसमयनेविपे

तेना त्रण जाग करे तेमाथी वे जागने समकाले उपशमावे त्रीजा जागना सख्या
ताखम करे तेपण जूवे जूदे कालजेदे उपशमावे वली संख्याता खमना किट्टीएबु
अपरनाम ते तेना चरमखमना असख्याता खमकरी सूक्ष्मकिट्टीएबु अपरनामकरे
तेवारपठी समय समयनेविपे एकेको खमकरे ते उपशमावे इहावली दर्शनस
सक उपशमेशके निवृत्तिबादर एबुनामकहिये त्याथी कंचु अनिवृत्तिबादरकहिये ते
ज्यालगे लोननो असख्येय अतिम चरमखमआवे त्यालगे कहिये. ए अठावीसजेवे
जिन्नमोहनीयनी उपशमनाकही

हवे गायानोअर्थ विवरियेते इहा बन्नेश्रेणीना स्वरूपमा प्रथम उपशमश्रेणीनुं
स्वरूपकहेते उपशमश्रेणीनु प्रारजक अप्रमत्तसयमी ज होय अने बीजातो एमकहे
ठेके अविरति देशविरति प्रमत्त अप्रमत्त ए माहेलो गमेतेहोय अने श्रेणीपरिस
मासँ पण श्रेणीथी पडे तेवारे वली पाठो अविरति देशविरति प्रमत्त अप्रमत्त ए
माहेलो अन्यतम गमेते होय ते पहेलो समकाले अनंतानुबधिया क्रोध मान
माया लोचने उपशमावे तेवारपठी मिथ्यात्व तथा सम्यक्मिथ्यात्व अने सम्यक्
दर्शन ए त्रण समकाले उपशमावे तेवारपठी अनुदीर्घे पण नपुसकवेद उपशमावे
तेमां जो पुरुष प्रारजक होय तो प्रथम नपुसकवेद पठी स्त्रीवेद पठी हास्यपट्क
उपशमावीने पठी पुरुष वेद उपशमावे

अने जो स्त्री प्रारजिका होय तो प्रथम नपुसकवेद पठी पुरुषवेद पठी हास्यादि
पट्क पठी स्त्रीवेद उपशमावे अने जो नपुसक प्रारजक होय प्रथम ए अनुदीर्घे पण
स्त्रीवेद उपशमावे पठी पुरुषवेद पठी हास्यादि पट्क तेवारपठी नपुसकवेद उपश
मावे पठी वे क्रोध एकातरित सज्वलन विशेष क्रोधातरित सदृशतुल्य उपशमावे
एटले एनो ए अर्थते जे अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण ए वे क्रोध क्रोध
पणे सरखा समकाले उपशमावे तेवारपठी एकलो सज्वलननोक्रोध उपशमावे प
ठी अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण एवेमान समकाले उपशमावे पठी सज्वल
ननुमान उपशमावे पठी अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण ए वे मायाने सम
काले उपशमावे पठी सज्वलनीमाया उपशमावे पठी अप्रत्याख्यानावरण प्रत्या
ख्यानावरण ए वे लोन समकाले उपशमावे तेवारपठी सज्वलननुं लोन उपश
मावे इहा उपशमश्रेणीनी स्थापनाकरवी

इहां चर्चकपूठेते के कहोजी सज्वलनादिकने उपशमघटेते पण अनतानुब
धियाने तो सम्यक्त्व प्राप्तिथई त्याज उपशमाव्याते तो इहाअनतानुबंधियानु उ

पशम केम घटमानथाय हवे गुरु उत्तरकहेढे दर्शनपमिवजतां त्यांअनंतानुबंधिया
नो क्योपशमहतो अने इहांतो उपशमते तेमाटे विरोधनथी वली शिष्यबोव्यो क
योपशम अने उपशममां शोविशेषते गुरुकहेढे ज्यां क्योपशमते त्यांतो उदीरणानु
क्य अने अनुदीरणानु विपाकानुनवनी अपेक्षाये उपशमते अने वली प्रदेशानुन
वथीतो उदयतेज अने उपशमनेविपेतो प्रदेशानुनवपणनथी. यदाहपीयूषपायोधिः
वेएइसंतकम्मं, खउवसमिए ढनाणुजावंसो ॥ उवसंत कसाउ पुण, वेएइ नसंत
कम्मंपि ॥ १ ॥ अन्यत्राप्युक्तं उवसंतं कम्मंजं, नतउं कमेइ नदेइ उदएवी ॥ नय
गमयई परमग्गइ, नचेवउंकडूएतंतु ॥ १ ॥ एगाथानो लेशमात्रअर्थ कहेढे सर्वोप
शमेजे उपसम्युं ते मोहनीयकर्मते बीजाकर्मने सर्वोपशमनथी सवोवसमो मोहस्स
चेवेति वचनात् तेनुं अपकर्षण पण नथाय.

एटले मोहनीयकर्म अपवर्त्तनाकरणेकरीने स्थितिरसेकरी हीनपण कोइ करीश
केनही अपिशब्दने निन्नक्रमपणामाटे उदयेंपण ते दिये एटले ते वेदेपणनही उ
पलक्षणथी उदयने अविनाजावी उदीरणाने विपेपण नदीये एपणजाणवुं.

वली बध्यमान सजातीय परप्रकृतिप्रतें संक्रमणकरणेकरीने नगमें संक्रमावे प
णनही वली तेकर्मउपशमाव्युंथकुं उत्कर्षपणनही एटले उ वर्त्तनाकरणेकरीने स्थि
तिरसेकरी वधारेपणनही निधत्ति निकाचन तो पूर्वे अपूर्वकरणकालेंज निवृत्तिते
तेमाटे इहां उपशांतपणे तेनु निषेध नकरीयें इहां शिष्यपूढेढे कहोजी संयतने अ
नंतानुबंधियानुं उदय निषेध्योढे तो तेनुं उपशम केवीरीते घटमानथाय? तेवारे गु
रुकहेढे के तेतो निश्चें अनुजागकर्म अंगीकारकरीने तेनुं उदयनिषेध्योढे पण प्रदेश
कर्मआश्रीने अनंतानुबंधियानुं उदय निषेध्योनथी. तथा चान्यथायि परमगुरुणा जीवे
एजते सयंकंमं कम्मं वेएइ गोयमा इत्यादिक पाठपूर्वे एज तवनमां कहीगया बैये.

तेमाटे इहां प्रदेशकर्मानुनवना उदयनो उपशमजाणवो तेवारे वली शिष्यबो
व्यो जो एमसंयतने अनंतानुबंधियानो उदयहोय तो तेथी दर्शननो विघातकेमन
थाय गुरुकहेढे प्रदेशकर्मनुं मंद अनुनवते तेथी दर्शननो विघातनथाय तेम कोइ
कने अनुजागकर्मानुनवेपण अत्यंत विघात नकरे जेम संपूर्ण मत्यादि चतुर्दानी
ने मत्यादि ज्ञानावरणोदय विघातनथी करता तेम जाणवो तेवारपढी सूक्ष्मलो
न चरम किट्टिनो उपशम अयेथके संज्वलननो लोन उपशांतथाय. यडुक्तं अणदं
स नपुंसि ढीवेय ढक्कंच पुरिस वेयंच ॥ दोदोएगं तरिए, सरिसे सरिसं उवसमेइ
॥ १ ॥ ते समयेज ज्ञानावरण पंचक दर्शनावरण चतुष्क अंतराय पंचक यशः

कीर्ति उच्चैर्गोत्र एतली प्रकृतीनोबन्ध व्यवहेदथाय तेथी अनंतर समयनेविपे ए उपशात कपाय गुण होय ते जयन्यथी एकसमयमात्र अने उत्कर्षथी अतरमूढुर्त्तकाल लगे तेथी कर्ष्व नियमा ए उपशामक अवश्यपडे, तेपढवु वे प्रकारेते एक जवने ह्मये बीजु कालनेह्मये त्याजवह्मय मरतानेहोय अने कालह्मय उपशातनो काल पूर्णथये होय जे कालह्मये पडेतेतो जेम चढ्यो तेमजपडे ज्याज्या बंधउदय उढी रणा व्यवविघ्ने त्यात्यापडतोथको तेपाठा आरजीये एटलालगेपमतो थको क्या लगेपडे ज्यालगे प्रमत्तसयतगुणगणोवे त्यालगेपडे वली कोइकतो तेथीपण हेव ला वे गुणगणोजाय अने कोइक सास्वादन जावपणपामे

वली जे जवह्मयेपडे ते प्रथमसमयेज सर्व बंधनादिक करणप्रवर्त्तावे ते करणना ना मकहेते बंधन सक्रमण उद्वर्त्तना अपवर्त्तना उदीरणा उपशमना निधत्ति निकाचना ह्वे ए बंधनादिक आतेना अर्थ कहेवे कर्मपुज्जने जीवना प्रदेशसाये अ ग्गिलोह पिमनीपरे अन्थोन्य मलवु ते वधन कहिये वली प्रकृति स्थिति अनुनाग प्रदेशने अन्यकर्मरूपपणे रह्यावे तेने अन्यकर्मरूपे व्यवस्थापन करवु ते सक्रमण कहिये तथा जे स्थिति अने अनुनागनु वधारवु ते उद्वर्त्तना कहिये अने स्थिति तथा अनुनागनु घटाडवु ते अपवर्त्तना कहिये तथा जे कर्म पुज्जने अकालप्राप्त ने उदयावज्जिकानेविपे प्रवेश न करवु ते उदीरणा कहिये वली कर्मपुज्जने उदी रणा निधत्ति निकाचना करणने अयोग्यपणे व्यवस्थापवु ते उपशमना कहिये तथा उद्वर्त्तना अपवर्त्तना ए वे करण मूकीने बीजाकरणने अयोग्यपणे व्यव स्थापवु ते निधत्ति कहिये समस्त कर्मने अयोग्यपणे व्यवस्थापन करवु ते निका चनाकहिये एटजे आवकरण माहेलो कोइ करण न लागे ते निकाचनाकहिये

यडुक कर्मप्रवृत्तिवृत्तावपण सक्रमण वद्वृणाय अपवद्वृणा उदीरणया ॥ उव सामणा निदत्ति, निकायणा चित्ति करणाइ ॥ १ ॥ तत्रबंयोनामकर्म पुज्जाना जीवप्रवेशे सहवन्हास्पिभवद्वन्योन्यानुगम १ सक्रम प्रकृतिस्थित्यनुनागप्रदे शाना अन्यकर्मरूपतथास्थितानामन्यकर्मरूपेण व्यवस्थापन २ स्थित्यनुनाग योर्वृहत्करण मुद्वर्त्तना ३ तयोरेव ह्मस्वीकरणमपवर्त्तना ४ कर्मपुज्जानामका लप्राप्तानामुदयावज्जिकाया प्रवेशनमुदीरणा ५ कर्मपुज्जानामुदीरणानिधत्तिनिका चनाकरणायोग्यत्वेनव्यवस्थापनमुपशमना ६ उद्वर्त्तनाऽपवर्त्तनावर्त्तशेषकरणा योग्यत्वेन व्यवस्थापन निधत्ति ७ समस्तकरणायोग्यत्वेन व्यवस्थापननि काचना ८ इति करणाएकस्वरूप प्रकृतिवृत्तिगत स्थानागवृत्तावपि सक्रमण

स्वरूपं त्वेवं यांप्रकृतिं बध्नाति जीवस्तदनुजावेन प्रकृत्यंतरस्थं दलिकं वीर्यविशेषे
 ए यत्परिणमयति ससंक्रमः तत्रप्रकृतिसंक्रमः सामान्यलक्षणावगम्यः मूलप्रकृती
 ना मुत्तरप्रकृतीनां वास्थितेर्यदुत्कर्षणमपकर्षणं वा प्रकृत्यंतरस्थितौवा नयनं
 सस्थितिसंक्रमः अनुजागसंक्रमोप्येव मेव यत्कर्मैवमन्य प्रकृति स्वजावेन
 परिणामेन परिणम्यते सप्रदेशसंक्रमः कर्मणि कर्मांतरानुप्रवेशः संक्रमकरणात्
 उक्तंच मूलप्रकृत्यनिष्ठाः संक्रमयति गुणतउतराः प्रकृतीः ॥ नचात्मा मूर्तत्वादध्यव
 सायप्रयोगेण १ तथा मतांतरं ॥ मोक्षूण आउअंखलु, दंसणमोहंचरीत्तमोदंच ॥
 सेसाणं पयडीणं, उत्तरविहिसंकमोन्नणिउ ॥ ५ ॥

उत्कृष्टथी एक नवनेविषे बेवार उपशमश्रेणी पडिवजे तेने नियमा ते नवने
 विषे कृपकश्रेणी न होय अने जे एकवार उपशमश्रेणी पडिवजे तेने कृपकश्रेणी
 पण होय उक्तंच सप्ततिकाचूणौ जोदोवारे उवसम, सेढिंपडिवज्जई तसानियमा॥तंमि
 नवेखवग,स्ते ढीनडिजोइक्कस्सिं॥१॥उवसम सेढिंपडिवज्जइ, तस्सखवगसेढिंदुज्जत्ति॥

ए कर्मग्रंथीनो अनिप्राय कह्यो अने सिद्धांतानिप्रायेंतो एकनवमां एकजश्रेणी
 पडिवजे. उक्तंच कटपाध्ययने॥ एवं अप्पडिवडिए, सम्मत्ते देव मणुअ जम्मसुरा ॥
 अन्नयर सेढिवज्जं, एगनवेणंच सवाइं ॥ १ ॥ इहां सवाइंके० सर्व सम्यक्त्व देश
 विरत्यादिक अन्यत्राप्युक्तं मोहोपशम एकस्मिन् नवेदिः स्यादसंततः॥ यस्मि
 न नवेतूपशमः कृत्योमोहस्य तत्रनइति उपशमश्रेणिः

हवे कृपकश्रेणीनुं स्वरूपकहेढे इहां कृपकश्रेणीनुं पडिवजणहार मनुष्य आव
 वर्षथी उपरनो अविरत देशविरत प्रमत्त अप्रमत्त ए माहेलो कोइ अन्यतम अत्यं
 त विशुद्धपरिणामि उत्तम संघयणवालो पूर्वनोजाण अप्रमत्त शुक्लध्यानोपगतें पण
 पडिवजे अने बीजातो धर्मध्यानोपगतेंज पडिवजे एमकहेढे पडिवजवानुं अनुक्रम
 म कहेढे अविरति देशविरति प्रमत्तसंयत अप्रमत्तसंयत ए माहेलोकोइ अन्यतम
 प्रथम अंतरमूढुर्ते अनंतानुबंधियानी चोकडी समकाले खपावे तेनो अनंतमजा
 ग मिथ्यात्वमांसंक्षेपीने तेवारपढी मिथ्यात्व तदंशसंघातेज समकाले खपावे जेम
 अतिसंनृत दावानल निश्रें अर्द्धदग्धें इंधणांतरपामिने वेउनेवालेढे तेरीते ए कृपक,
 पण तीव्रशुनपरिणाम पणाथी सावशेष अन्यत्र प्रक्षेपीने खपावे एमज वली स
 म्यक्त्व मिथ्यात्व, पण खपावे तेवारपढी एजअनुक्रमे सम्यक्त्वनेपण खपावे वली
 सम्यक्त्वनो चरमस्थितिखंम उत्कीर्णथके ए कृपककृतकरण एवुं कहिये एकृतक
 रणादाननेविषे वर्त्ततो कोइक कालपण करीने चारगतिमांहे अन्यतमगतियें उपजे.

वली जेइयानेविपे पण पूर्वे शुक्लजेइयानेविपे हतो अने हमणा अन्यतम जे
इयानेविपेजाय तेमाटे प्रस्थापक मनुष्य अने निष्ठापक चारेगतिनेविपेहोय उक्तच
पठवयगोय मणुस्तो, निष्ठवगो चउसुविगईसु, इहाजो वडापु रुपकश्रेणीप्रतें आ
रजे तो अनतानुबंधियाना क्यथी अनतरमरण सजवतो व्युपरमेविरमे तेवारप
ठो कदाचित् मिथ्यात्वनाउदयथी वली अनतानुबंधियाने उपविणे पाठा आरजे
केमकेअनतानुबंधिनुं बीजजे मिथ्यात्व ते हज्जी विनाश पाम्युं नथी माटे अने जेणे
मिथ्यादर्शन क्यकखुजे ते उपविणेनही अनतानुबंधिया फरीपाठा प्रारजेनही एट
जे अनतानु बंधियानु वयकरेनही केमके मिथ्यात्वरूप बीज नथी तेमाटे

वली ह्रीणसप्तक तो अग्रप्रतिपत्तित परिणाम माटे अवश्यदेवतामा उप
जे अने प्रतिपत्तित परिणामतो वली नानापरिणाम सजवे तेमाटे जेवो परिणाम
होय तेवी चारेगतिमाहेली अन्यतमगति उपजे उक्तच वडाक पडिवन्नो, पढम क
सायस्कए जइमरिक्का ॥ तोमिह्वतोदयउ, विणिह्व नूउन खीणमि ॥ १ ॥ तमिमकजा
दिव, तप्परिणामोय सत्तए खीणे ॥ उवरय परिणामोपुण, पडानाणा मईगइत्तापादा
वडापुपण जो तिचारेकालनकरे तोपण सप्तकह्रीण थयो थको नियमारहेसंच ॥ १ ॥
ली चारित्रमोहनीय खपाववाने यत्ननकरे उक्तच वडा खोडिवन्नो, नियमो देवो
मि सत्तएगइति इहा कोइपूठेजे मिथ्यादर्शनादिकनो इ रूपकने तेवारे ए समयने
सम्यक्त्व रहीत कहियें किवा सम्यक्त्वसहीत कहीये त्यारगुरुबोल्या सम्यक्कृष्टीज
कहिये फरी परबोल्या जे कहोजी सम्यक्दर्शननो परिक्यथयो तो सम्यक्कृष्टीपणुं
क्याथीहोय फरी गुरुकहेवे मयणालाटाली चोखाकल्या एवाजे कोइवा ते समान
अपनीत मिथ्यात्वनाव एवा मिथ्यात्वना पुजल तेहिज सम्यक्दर्शन कहिये तेने प
रिक्येवली तत्वश्रदान लक्षण परिणाम पम्योनथी तेमाटे साहसु श्रद्धणात्रप
टल टलवाथी चक्रुदर्शननोपरे विद्युदितरहोय

यदाह नायसुयाजोधि ॥ खीणमिदसणतिए, किहोइ तउनिदसणईए ॥ जन्नइ
सम्मदिष्टी, सम्मत्तखए कउ सम्म ॥ १ ॥ तिबिलीय मयण कुदव, रुवमिह्वत्तमेव
सम्मत्त ॥ खीण तउजोचावो, सदहणा लकणोत्तस्त ॥ २ ॥ यदिव ॥ जह सुइ
जलाणुगयं, इइ सुइ जलकएसुतर ॥ सम्मत्त सुइ पुगल, परिकए दसण ए
व ॥ ३ तम्मिय तइय चउवे, जवमि सिझति खइय सम्मत्ते ॥ सुरनर जुगली सु
गई, इमनु जिण कालिय नराण ॥ ४ ॥

ए प्रकारे ह्रीणसप्तकीनेविपे सम्यक्त्व पामिये जोवली अवडापु रुपकश्रेणीने

आरंजे तोसप्तकहीणथये नियमा अनुपरत परिणामज चारित्रमोहनीय खपाववाने यत्तप्रते आरंजे. उक्तंच ज्ञाप्यकृता ॥ इयरो अणुवरउच्चिय, सयलिसमाणेति तिहांजे सकलश्रेणीप्रतेकरे तेवा कूपकने निजनिज जवनेविषे सुरायु नरकायु तिर्यगायु ए त्रण आउषाव्यवढेद्याजहोय. उक्तंच ॥ सुरनरय तिरिय आउ, नियय जवे सवजी वाणमिति एहिज कहेढे देवायु नारकायु तिर्यगायु लहणजे आयुत्रय ते कूपक स्वल्प सम्यक्दर्शन अवशेषढे एहवोज अप्रत्याख्यानावरण अने प्रत्याख्यानावरण कषायरूप आठप्रकृति ते समकालें खपाववाने अर्थे आरंजे ए प्रकृति अर्धख पावेथकेज अंतराले नामकर्मनी तेरप्रकृति अने त्रण दर्शनावरणनी मली सोलप्र कृति खपावे तेना नाम कहेढे एकेंडियजाति, बेइंडियजाति, तेंडियजाति, चउरिंइ यजाति, स्त्यानर्द्धिकत्रिक ते निडानिडा, प्रचलाप्रचला, स्थिण्डीए, स्त्यानर्द्धिरूप, उद्योतनाम तिर्यक्द्धिक, नरकद्धिक, आवरनाम, सूक्ष्मनाम, साधारण नाम, आ 'प नाम, तेवारपढी आठ कषायनुं जेटलुं अवशेष रह्युं होय ते खपावे ए सर्व मूहुर्त्तमात्रे खपावे ए सूत्रादेश जाणवो.

पडिवजे बीजा एमकहेढेके प्रथम सोलप्रकृतिज खपाववानेअर्थे आरंजे केवल अन्नयर ले आठकषायने खपावे पढी सोलप्रकृतिखपावे पढी नपुंसकवेद पढी स्त्री विरत्या हास्यादिषट्क पढी पुरुषवेदना त्रणखंमकरे तेमांवेखंम समकालेखपावे अने त्रीजोखंम तो संज्वलनना क्रोधमांहेआहेपे एक्रम पुरुषप्रतिपत्ति होयतेवारेजाणवो.

अने स्त्रीप्रारंजिकाहोय तो प्रथम नपुंसकवेदकखपावे पढी पुरुषवेद पढी हा स्यादिषट्क पढी स्त्रीवेदखपावे अने जेवारे नपुंसक प्रारंजकहोय तेवारे ए कूपक अनुदीर्णपण प्रथम स्त्रीवेदखपावे पढी पुरुषवेद पढी हास्यादिषट्क पढी नपुंसक वेद खपावे तेवारपढी संज्वलनना क्रोध मान माया लोच लहण प्रत्येके अंतर मूहुर्त्तमात्र कालें पूर्वोक्तरीते खपावे श्रेणी परिसमाप्ति कालपण अंतरमूहुर्त्तनोज ढे अंतरमूहुर्त्तना असंख्याताजेदढे त्यां लोचना चरमखंमना संख्याताखंम करी ने पृथक् कालजेदेकरी तेने खपावे वली तेनो चरमखंम तेना असंख्याताखंमक रे तेपण समयसमय एकेको खंमखपावे.

इहां हीण दर्शन सप्तक निवृत्तिबादर कहिये त्यांथी उंचो अनिवृत्तिबादर ज्यांलगे चरमलोचखंमने खपावे त्यां लगे जाणवो त्यांथी उर्ध्ववली असंख्येय खं मप्रते खपावतो सूक्ष्मसंपराय कहियें ते ज्यांलगे चरमलोचनो अणुउं ह्यथाय त्यांलगेजाणवो, त्यांथी ऊर्ध्वतो यथाख्यात चारित्रियो कहियें तेवली महत्प्रतरण

वस रज्जुगत परमाणुप्रते जीवपरसीने अनुक्रमेभूके तेवारे इव्यथी सूक्ष्म पुञ्ज परावर्त्तथाय एटले चउदराजलोकमाहेला सर्वपरमाणु पुञ्जने औदारिकशरीरपणे परिणमावे पवीवली तेमज सर्वपरमाणुपुञ्ज वैक्रियशरीरपणे परिणमावे एमज तेजस शरीरपणे जापापणे सासोश्वासपणे मनपणे कार्मणशरीरपणे प्रत्येके अ नुक्रमे आत्मापरिणमावे तेवारे इव्यथी सूक्ष्मपुञ्ज परावर्त्तथाय अने केटलाएक आचार्यने मर्तेतो ए सातमाहेला औदारिक वैक्रिय तेजस ने कार्मण ए चारशरीर माहेलु गमेते एकशरीरपणे सर्वपुञ्ज परमाणुआ प्रते आत्मा अनुक्रमे फरसीने भूके पणइहा व्युत्क्रमे फरस्याते लेखामां गणायनही जे अनुक्रमे फरस्यातेज परमा णुआ लेखामागणाय तेवारे इव्यथी सूक्ष्मपुञ्जपरावर्त्तथाय यडुक तत्सकैककेनच, समस्त परमाणु परिणतेर्यस्य, संसारं ससरत सूक्ष्मोमेजिनतदावर्त्त॥१॥ मतातरेतु सूक्ष्मस्त्वैकेन कायेन स्पष्टासर्वेपि पुञ्जला येनुक्रमेण मुक्तास्तेगण्यंते व्युत्क्रमेणतु ॥१॥

हवे क्षेत्रथी सूक्ष्म अने वादर ए वे प्रकारनो पुञ्ज परावर्त्त कहेठे जेटला लो काकाशना प्रदेश ठे तेटला सर्व आकाशप्रदेशों जीवमरणपामे एटलासर्व मरणेक रीने जीव क्रमोत्क्रमे जेम तेमकरीने फरसे एटले जेटला लोकाकाशनाप्रदेशठे तेटला सर्वआकाशप्रदेश जेम तेम मरणेकरी फरसे तेवारे क्षेत्रथी स्थूल पुञ्ज परावर्त्तथाय

अने जेवारे एक आकाशप्रदेशनेविपे जीवमरीने तदनतर बीजा आकाशप्रदेश नेविपे मरे तेवारे ते मरणाश्रित आकाशप्रदेश लेखामागणाय पण तृतीयादिक आकाशप्रदेशमरे ते आकाशप्रदेश लेखामागणायनही जोडना पासेना आकाश प्रदेशमरे तेहिज आकाशप्रदेश लेखामागणाय एम अनुक्रमे सर्वलोकाकाशना प्र देश मरणेकरीने फरसे तेटलेकाले क्षेत्रथी सूक्ष्मपुञ्ज परावर्त्तथाय यडुकं लोका काशप्रदेशाये त्रियमाणेन जतुना ॥ क्रमोत्क्रमेण सस्पष्टा, सस्थूल क्षेत्रतोचवेत्॥ ॥१॥ मृत्वाक्षेत्रेयदैकत्र, क्षियतेतदनतर॥ क्रमेणजीव सर्वत्र, क्षेत्रेसूक्ष्म सउच्यते १

हवे कालथी सूक्ष्म अने वादर पुञ्जपरावर्त्त कहेठे जेटला उत्तापिणीनेविपे समयहोय तेटला समय क्रमे अने उत्क्रमेअनुक्रमे अने अननुक्रमे जीव मरणेक रीने व्यापे फरसे तेवारे कालथी स्थूलपुञ्ज परावर्त्त थाय

अने ते उत्तापिणीने पहेले समयेमरीने वली बीजी उत्तापिणीनाबीजे सम ये मरे तेवारे ते समयलेखामागणाय पण बीजी उत्तापिणीने त्रीजे अथवा प हेलेसमये मरे ते लेखामा गणाय नही वलीत्रीजी उत्तापिणीने त्रीजेसमयेमरे तो तेसमये लेखामा गणाय पण पहेले बीजे चोथे प्रमुख समयमामरे तेलेखामा

નાવે ઇરીતે જેટલા એક ઋત્સર્પિણીના સમયહોય તેટલાસર્વ સમય અનુક્રમે મરણે કરીને ફરસે તેવારે તેટલે કાલે કાલથી સૂક્ષ્મપુજ્જ પરાવર્તથાય યદુક્તં યાવંત ઋત્સર્પિણ્યાંસ્યુઃ, સમયાસ્તાન્ સ્વમૃત્યુના ॥ ક્રમોત્ક્રમેણવ્યાપ્નોતિ, સસ્યૂલઃ કાલતો નવેત્ ॥ ૧ ॥ પ્રથમે સમયે મૃત્વોત્સર્પિણ્યાંસ્તદનંતરં ॥ ત્રિયતે યદિ સર્વત્ર, ક્રમાત્સૂક્ષ્મઃસકાલતઃ ॥ ૨ ॥

હવે જાવથી સૂક્ષ્મ અને વાદર પુજ્જપરાવર્ત કહેહે ફહાં જગતમાં એક સમયને વિષે જે પૃથ્વીકાયાદિકનાજીવ સૂક્ષ્મ અગ્નીકાયમાં ઝપજેહે તે જીવ કેટલાઝપ જેહે અસંખ્યેય લોકાકાશપ્રદેશ રાસીપ્રમાણ ઝપજેહે એટલે અલોકમાંહે ચક્રદરા જલોકના જેવા અસંખ્યાતા લોક કલ્પીયેં તે અસંખ્યાતા ચક્રદરાજલોકના જેટલા આકાશપ્રદેશથાય તેટલાજીવ એકસમયનેવિષે પૃથ્વીકાયાદિકમાંથીચવીને સૂક્ષ્મ અગ્નીકાયનેવિષે ઝપજેહે તે જે પૃથિવ્યાદિકથી અને વાદર અગ્નિકાયથી ચવીને એકસમયનેવિષે સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયપણે ઝપજેહે તે લેવા પણ જે સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયપણે પૂર્વેઝપનાહે વલી તેહિજમરીને સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયપણે ઝપજેહે તે લેવાનહી કેમ કે તે તો પૂર્વેજ સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયપણે રહ્યાહે તે કેટલાહે એકસમયનેવિષે જે સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયનાજીવ ઝપજેહે તેથી અસંખ્યાતગુણા પૂર્વે ઝપના સૂક્ષ્મઅગ્નીકાયના જીવહે તેકેમકે એક સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયનોજીવ ઝપનોથકો અંતરમૂઢુર્તસુધી જીવેહે અને અંતરમૂઢુર્તમાં જેટલા સમયહે તે સમયસમયમાં પ્રત્યેકે પૂર્વોક્ત અસંખ્યેયલોકાકાશપ્રદેશપ્રમાણ સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયપણે જીવો ઝપજેહે તેમાટે એકસમયમાં સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયના જે જીવઝપજેહે તેથી એજકાયનેવિષે પૂર્વે ઝપજેલાજીવ અસંખ્યાતગુણાહે.

એટલે એકસમયનેવિષે ઝપના તે તથા અંતરમૂઢુર્તમાંહે જે પૂર્વે ઝપનાહે તેસર્વ જોલાકરીયેં તેનીજે સંખ્યાથાય તે સર્વસંખ્યાથી તેજજીવોનો કાયસ્થિતિ એટલે તેહિજ કાયનેવિષે મરીને અવતરવું તેરૂપ કાયસ્થિતિ અસંખ્યાતગુણીહે કેમકે એકેક સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયનાજીવની અસંખ્યેય ઋત્સર્પિણી અવસર્પિણી પ્રમાણ કાય સ્થિતિ કહીહે માટે. વલીતે કાયસ્થિતિથીપણ સંયમસ્થાનક અને અનુનાગબંધસ્થાનક પ્રત્યેકે અસંખ્યાતગુણાહે એટલે કાયસ્થિતિથી સંયમસ્થાનક અસંખ્યાતગુણા અને અનુનાગબંધસ્થાનકપણ અસંખ્યાતગુણાહે અને એ વે માહોમાંહે તો તુલ્યહે એટલે જેટલા સંયમસ્થાનક તેટલાજ અનુનાગબંધ સ્થાનકહે અને કાયસ્થિતિની પરે અસંખ્યાતા સ્થિતિબંધહે અને એકેક સ્થિતિબંધનેવિષે અસંખ્યાતા અનુનાગબંધ સ્થાનકહે. તેનોજ સ્વરૂપ કહેહે.

अनुनागबंधं स्थानकते कोनेकहियें जे एक कपायिक अध्यवसायें करीने ग्र
ह्याजे कर्मपुञ्ज तेनुं विवक्षित कसमय बंध रस समुदाय परिमाण तेने अनुना
गबंध स्थानककहिये ते अनुनागबंधस्थानक केटलाळे तो के चक्रदराजलोक जे
वो एकलोकाकाश तेवा असख्याता लोकाकाश अलोकमा कटपीये तेना जेटलाप्र
देशे तेना जेटलाळे ते अनुनागबंधस्थानकना निष्पादक एटले नीपजावनार जे
कपायोदयरूप अध्यवसाय विशेष ते पण अनुनागबन्ध स्थानक कहिये तेपण ते
टलाजळे जेटलेकाले क्रमोत्क्रमे करीने सर्व अनुनागबंधाध्यवसायनेविपे वर्त्ततोथ
को जीव मूर्त होय तेवारे तेटलेकाले बादर नाव पुञ्जपरावर्त्तथाय.

कोइकजीव सर्वजघन्य कपायोदयरूप अध्यवसाय स्थानकनेविपे मरणपाम्यो
तेवारपठीजो तेहिजजीव अनताकालपठी पण ते प्रथम स्थानकथकी अनंतरवी
जा अध्यवसाय स्थानकनेविपे वर्त्ततोथको मरणनेपामे ते मरणने लेखामांगणियें
पण बीजा उत्क्रमनावी अनतामरण पण लेखामां न आवे एरीते अनुक्रमे सर्व
अनुनाग बंधाध्यवसाय स्थानक जेटलेकाले मरणेकरीने फरसे तेटले काले सूक्ष्म
नाव पुञ्ज परावर्त्त कहिये इहा क्षेत्रथकी सूक्ष्म पुञ्जपरावर्त्त मार्गणानेविपे
सेबु ने बीजा पुञ्जपरावर्त्ततो परूपणा मात्रे

यङ्क्तं - एक समयमि जोए, सुदुमगणिजिआउ जे उपविस्तंति ॥ तेहुंति अस्त
खलोग, पएस तुह्ना अस्तखिङ्गा ॥ १ ॥ तत्तो अस्तख गुणिया, अगणिक्कायाउ ते
सि कायविई ॥ तत्तो समय अणुना, ग बध्नाणाय सखाणि ॥ २ ॥ ताणिमत्तरेण
जया, पुणणि कमुक्कमेण सवाणि ॥ नावमि वायरोसो, सुदुमो अक्रमेण बोधवो
॥ ३ ॥ अन्यत्राप्युक्त ॥ नवेथ समये जीवा पृथ्वीकायपुरस्सरा ॥ सूक्ष्मेपु तेज
कायेषु यावत प्रविशतिहि॥१॥ इहते स्युरसख्येय लोक प्रदेशतुल्यका ॥असख्यातास्त
त पूर्वोत्पन्ना कायस्थितिस्तत ॥ तत स्थानान्यसख्यानि समयमाध्यवसाययो ॥
तानिस्पृश्यदाजीव किलगह्वन् नवातरे ॥ ३ ॥ वादरोव्युत्क्रमेणाय ज्ञेय सूक्ष्मक्र
मेणतु ॥ अत्रक्षेत्र परावर्त्तेणा धिकार परैर्नतु ॥ ४ ॥

ए प्रकारे सम्यक्त्वरहित थको एणेजीवे अव्यवहार रासीमाहे एवां पुञ्जपरा
वर्त्त अनताकखा तेहिजजीव महताकष्टे व्यवहाररासीपाम्यो त्या व्यवहारराशीमां
पण केटलाक कालसुधीरहेवे माटे हवे इहा प्रसंगे कायस्थितिनु काइक स्वरूपकहेवे
तिर्यचनी गति असन्निया एकेई वनस्पति अने नपुसक एटला मांहे एक आ
वलिकाने असख्यातमेनागे जेटलासमयहोय तेटला पुञ्जपरावर्त्त उत्कटोरहे एक

આવલિકાના પણ અસંખ્યાતાસમય અને આવલિકાના અસંખ્યાતાનાગનાપણ અસંખ્યાતા સમય જાણવા કારણકે અસંખ્યાતું અસંખ્યાતે જેદેહે.

હવે વ્યવહારરાસીમાં આવ્યાપઢીપણ સૂક્ષ્મપણે કેટલો કાલરહે તે કહેહે ધ્વી અપ તેજ વાઝ અને વનસ્પતિ એ પાંચ સૂક્ષ્મમાં સામાન્યપણે અસંખ્યાતા લોકાકાશ પ્રદેશપ્રમાણ ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી કાલજગે રહે એકસૂક્ષ્મમાં રહે તોપણ એટલોજ કાલ અને પાંચસૂક્ષ્મમાંરહે તોપણ એટલોજ કાલજાણવો.

હવેબાદરમાં સામાન્યપણે રહેતો કેટલો કાલરહે તેકહેહે બાદરમાં અને બાદરવનસ્પતિમાં અંગુલને અસંખ્યાતમેજાગે જેટલાપ્રદેશહોય તેટલીઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીકાલજગેરહે અનેબાદરનિગોદમાં અડીપુજ્જલ પરાવર્ત્તરહે અનેપૃથ્વીકાય અપકાયતેઝકાય વાઝકાય પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય અને નિગોદમાં સિતેર કોમ્કોમી સાગરોપમ જગેરહે.

હવે વિગલેંડી અને સામાન્યપણે પર્યાપ્તોબાદર એકેંડી એમાં કેટલોકાલરહે તે કહેહે વેંડી તેંડી ચોરેંડીમાં સંખ્યાતાવરસ સહસ્રસુધીરહે અને સામાન્યપણે પર્યાપ્તોબાદર એકેંડી માટી પાણી વાયરો પ્રત્યેક વનસ્પતિ માંપણ સંખ્યાતાવરસ સહસ્ર સુધીરહે.

હવે બાદરપર્યાપ્ત અગ્નિકાય અને વિગલેંડી તેનો કાંઈક વિશેષકહેહે બાદર અગ્નિકાયની જવસ્થિતિ કલ્કપીતો ત્રણઅહોરાત્રી અને કાયસ્થિતિ કલ્કપીતો નિરંતર સર્વજનવકાલ સંકલનાયેં સંખ્યાતા દિવસની જાણવી અને વેંડીમાંહે જવસ્થિતિ બારવર્ષની અને કાયસ્થિતિ સર્વજનવ કાલ સંકલનાયેં સંખ્યાતા વરસ હોય અને તેંડીમાંહે ઝંગણપચાસદિવસ જવસ્થિતિ તે એકજવનો કલ્કપીતો આઝપાનોકાલ છે અને કાયસ્થિતિ સર્વજનવસંકલનાયેં સંખ્યાતાદિવસની છે વલી ચત્તરંડીમાં ઉલ્કપીતો ઠ મહીનાની જવસ્થિતિ એકજવઆયુરૂપ છે અને કાયસ્થિતિ તો સંખ્યાતા મહીનાની છે અને ત્રસ માંહેતો બે સહસ્રસાગરોપમ સંખ્યાતેવરસે અધિક કાયસ્થિતિ છે.

હવે પંચેંડીનું સામાન્ય વિશેષપણે કાયસ્થિતિનું સ્વરૂપકહેહે પંચેંડીમાંહે પંચેંડીપણેજીવરહેતો ઉલ્કપીતો એકહજાર સાગરોપમ જાજેરુંરહે અને દેવ તથા નારકીમાં જવસ્થિતિ અને કાયસ્થિતિ તેપણ તેંત્રીસસાગરોપમજ જાણવા સન્નીયા અને પુરુષવેદમાંહે બજો સાગરોપમથી માંમીને નવજો સાગરોપમ જાજેરાની કાયસ્થિતિ છે સન્નીયા તિર્યંચ સન્નીયા મનુષ્યમાંહે ત્રણત્રણ પલ્યોપમ સાતપૂર્વકોડી સહિત કાયસ્થિતિહોય અને સ્ત્રીવેદમાંહે એકશોદશપલ્યોપમ અને પૂર્વકોમી પૃથક્ત્વે અધિક એટલી કાયસ્થિતિહોય તથા સ્ત્રીવેદ અને નપુંસકવેદમાં જઘન્યતો એકસમય તે ડપશમશ્રેણીવાલાને હોય અને શેપવીજાથાકતાને જઘન્યકાલ અંતરમૂઢુર્ત

अपर्याप्ताने जघन्य अने उत्कृष्टो पण अतर मुहूर्त्तकाल पर्याप्ता सूक्ष्म अने बादर
अनत कायने जघन्य अने उत्कृष्टो अतरमूढसंज्ञ काल जाणवो

यदुक्त कायस्थिति विचारस्तोत्रे अववहारियमज्ञे, नमिकण अणंत पुग्गल
परद्वे ॥ कद्विवदहाररासि, सपत्तोनाहतवविय ॥ १ ॥ उक्कोसततिरियगइ, अस
त्रि एगिदिवण नपुसेसु ॥ नमिउं आवलि असंखि, नागसमपुग्गल परद्वी ॥ २ ॥
सामन्नं मुहमत्ते, उस्तप्पिणित् असखलोगसमा ॥ नमिउं तहपिदुसुहमे, पुढविज
लजलण पवणवणो ॥ ३ ॥ उहेण वायरत्ते, तह वायरवणस्सई सुताउ पुणो ॥ अंशु
लअसखनागो, दोसमुपरद्वयनिगोए ॥ ४ ॥ वायरपुढविजलजलण, पवण पत्तेय
वणनिगोएसु ॥ सत्तरि कोडाकोडी, अयराणनाह नमिउंह ॥ ५ ॥ सखिऊवास स
हसे, वित्तिचउरिदीमुउंहुअतहा ॥ पऊत्त वाय रेगिदिनूजलानिल परिचेसु ॥ ६ ॥
वायरपऊगिवित्ति चउ, रिदिमुसखदिवणवास? ठमासा, सखिऊवास अहिया, तसे
मुदोसागरसहस्ते ॥ ७ ॥ अयरसहस्सअहिय, पणिदिमुत्तितीसअयरसुरनिरए ॥
सन्निमुतहपुरितेसु, अयरसयपुहुत्तमप्रहिपं ॥ ८ ॥ सन्नितिरिनरेसु पुढो, पव्वतिगं
सत्त पुव कोडिउअं ॥ दसहिय पलिय सयं, थि सु पुवकोडि पुहुत्तउअं ॥ ९ ॥ इ
वि नपुसे समउं, जहन्नो अंतो मुहुत्तसेसेसु ॥ अपऊ सुकोसपिय, पऊ सुहम थू
ल अणतेवि ॥ १० ॥ ए कायस्थितिकही

हवे प्रसगागत नवसंबध परस्परं नवगणनारूप कहेवे -परनवउं अने तेनवउं
उत्कृष्ट अने जघन्य आयुने जेदेकरी चारजांगाथाय तेकेवीरीतेके ज्यां अवतरे त्यां
उत्कृष्ट अने परनवउपण उत्कृष्ट, ज्या अवतरे त्या जघन्य अने परनवउपण ज
घन्य, ज्या अवतरे त्या उत्कृष्ट अने परनवउ जघन्य, ज्या अवतरे त्या जघन्य
अने परनवउ उत्कृष्ट, ए चारजागाजीवने नवगणनाये जाणवा

सन्निउंमनुष्य अने सन्निउंतिर्यच ठ नरकमा उत्कृष्टो एकातरित आव नवसुधि
जाय, सन्निउं मनुष्य अने सन्निउं तिर्यच ते नवनपति व्यंतर ज्योतपी अने आ
वमा देवलोकसुधी आवनव एकातरित उत्कृष्टोजाय अने जघन्यतो वे नवजाण
वा, तिर्यच सातमीनरके सातवारजाय अने पूरण आउपे पाचवारजाय, अने ज
घन्यतो त्रणनवथाय, नवग्रैवेयक अने आनंत प्राणत आरण तथा अच्युत ए चा
रेदेवलोक जगे सातनवहोय, चारअनुत्तरमा पाचनवहोय, जघन्यतो त्रणनव
होय, अनेसर्वार्थसिद्धे जघन्य अने उत्कृष्ट त्रणनवहोय, सातमीष्टवीये वेनवजघ
न्य, अने उत्कृष्टपण वे नवजहोय, इहा सर्वत्र पर्याप्ता मनुष्यजाणवा

युगलिया तिर्येच तथा मनुष्य ते जवनपति व्यंतर ज्योतषी अने वे देवलोकना देवतामांजाय, पण इहां उत्कृष्ट अने जवन्यवेज्जवहोय, असंन्निउं पर्याप्तोतिर्येच ते प्रथमनरके अने जवनपति तथा व्यंतरमां उत्कृष्ट तथा जवन्य वेज्जवहोय.

आवदेवलोकना देवता अने ठ नरकनानागकी ते पर्याप्ता अपर्याप्ता सन्निआ तिर्येच तथा मनुष्यमां उत्कृष्टा आवज्जवकरे, सातमि नरकना नागकी तिर्येचमां ठ जवकरे अने पूरण आउपे चारजवकरे. नवग्रैवेयकना देवता अने नवमांथी चार मां देवलोकसुधीना चार देवलोकना देवता पर्याप्ता सन्निआ मनुष्यमां ठ जवकरे.

चार अनुत्तर विमानना देवता मनुष्यमां चारजवकरे अने जवन्यथी वे जवकरे, तथा सर्वार्थसिद्धिना देवताने जवन्य अने उत्कृष्ट वेज्जवहोय; जवनपति व्यंतर ज्योतषी अने वे देवलोकना देवताने माटी पाणी प्रत्येक वनस्पतिमां जवन्य अने उत्कृष्ट वे जवहोय. असंख्याता आउपावाला युगलिया तिर्येच अने मनुष्यमाहे संन्निउं असंन्निउं तिर्येच अने संन्निउं मनुष्य मिथ परस्परें वेज्जवजाणवा.

माटी पाणी वायु अने अग्नि एना जीव वनस्पति पृथ्व्यादिकमांहे मिथ परस्परें असंख्यातो कालरहे, अने पृथ्व्यादिकजीव वनस्पतिमांहे असंख्यातो कालरहे अने वनस्पतिना जीव वनस्पतिमांहे अनंतो कालरहे, विगलेंडीना जीव पांच पृथ्व्यादिकमांहे संख्यातो कालरहे पांच पृथ्व्यादिकना जीव विगलेंडियमा संख्यातो काल रहे; विगलेंडीना जीव विगलेंडीमांहे संख्यातो कालरहे, उत्कृष्ट आउपे त्रिजागें आव जवजाणवा, जवन्यतो सघले वे जवजाणवा.

सन्निआ असंन्निआ तिर्येच तथा मनुष्यने विगलेंडी अने पांच पृथ्व्यादिकमां आवज्जवयाय, मनुष्य अने तिर्येचमांहे विगलेंडी अने पृथ्व्यादिकना जीव आवज्जवआवे, ए चिहुं जागें जाणवा; वली वायु अने अग्नीमां मनुष्यने उत्कृष्ट अने जवन्य तो वेज्जवहोय, एरीते परजव अने ते जवना आयुनो संबंध तेनी बंधस्थिति चिहुं जागे जवन्य अने उत्कृष्ट अनुक्रमे कही.

उक्तंच तत्रैव कायस्थिति विचार स्तोत्रेः— परजव तप्पवआऊ, लहु गुरु चउजंगि सन्निरतिरिउं ॥ नरयठगे उक्कोसं, इक्कंतर जमइ अठजवे ॥ १ ॥ जवणवणजोइ कप्प, ठ गेविइय अडजवाउ ड जहन्ना; सगसत्तमीइतिरिउं, पण पुष्पासु यतिजहन्ना ॥ २ ॥ गेविक्काणय चउगे, सग पणणुत्तर चउक्कितिजहन्ना ॥ पक्क तरोति सवठे डहाडजवत मतमाइ पुणो ॥ ३ ॥ डजुगलिय तिरियमणुआ ॥ डजवा जवणजोइ कप्पडगे ॥ रयणप्पह जवणवणे, डह डजव असन्नि पजतिरिउं ॥ ४ ॥ पज स

સર્વપદાર્થ પરિવ્યાપિકેનથી પણ સ્વરૂપે ઠતાપણથી એકેકાલે નિપેધ વિધિ ક
ત્પનાયે અવક્તવ્યજઠે જેમ સેલમી ગોલ ટાઈ અને પરસ્પરે યદ્યપિ નિન્નપણુજઠે, અ
ને માધુર્યપણાનો અતરપણઠે, અને સેલડીપણે એક્યઠે, પણ નિન્ન અનિન્ન એકેકહી
સકીયેનહી, એ સ્યાન્નાસ્ત્યેવ સ્યાદવક્તવ્યમેવ સત્તજગીનો ઠઠોજેદ જાણવો

સર્વપદાર્થ સ્વરૂપાદિકેઠતાઠે અને પરિવ્યાપિકે અઠતાઠે પણ સમકાલે વિધિ
નિપેધ કત્પનાયે અવક્તવ્યજઠે, જેમ ઘટ સ્વરૂપાદિકે પોતાનેરૂપેઠે અને પટાદિકની
અપેક્ષાયેનથી, માટે એક સમયેસડૂપ અને અણકહેવાયોગ્યપણેઠે એમ એકપદાર્થનેવિ
પે સ્યાદસ્ત્યેવ સ્યાન્નાસ્ત્યેવ સ્યાદવક્તવ્યમેવ લક્ષણ સત્તજગીનો સાતમોજેદજાણવો

એકપદાર્થનેવિપે એ કત્પના કેમઘટે? ત્યાદૃષ્ટાત —જેમ કોઈકને દૂધનોનિયમઠે
તે દૂધવિના દધિપ્રમુખ સર્વજાતનો ગોરસલિયે, અને જેને દહિનો નિયમ ઠે
તે દહિ વિના સકલ ગોરસ લિયે અને જેને ગોરસનોનિયમઠે તેને હુધદહીપ્રમુ
ખ સમસ્તગોરસકત્પેનહી, તેમજે પૂર્વે એકજેદ સ્યાદસ્તિ સ્યાન્નાસ્તિ સ્યાદવક્તવ્યમેવ
લક્ષણ દેખાડયા તેને સકલિતરૂપ સાતમાજેદનો અતર જાણવો એમ સત્તજગી
શ્રીજિનેંદ્રદેવે ઉપદેશી તે સર્વપદાર્થનેવિપે સમ્મતઠે તે સત્તજગ્યાદિ જેને સમ્યક્પ્ર
કારેરુચે, જે જેમકહ્યુ તે તેમ સદ્દે, સદ્સમ્મત્યા જાતિસ્મરણદિકે સ્વપ્રતિજાચેક
રીને રુચે તે નિર્તર્ગ રુચિ સમ્યક્ત્વકૃહિયે ॥ ૧૨ ॥ ૧૩ ॥ ૧૪ ॥

ધર્માસ્તિકાયાદિક પટિવ્યના સમસ્તજાવ એકત્વ ઇચક્ત્વાદિક અગ્રોપ પર્યાયરૂ
પ ને પ્રત્યક્ષાદિકપ્રમાણે જેનો જિહ્વાવ્યાપાર તિહા તેજપ્રમાણે પ્રતીતિ પ્રતિષ્ઠ જે
ણે પામ્યાઠે, અનેવલો સર્વનયવિધિયે નૈગમાદિકજેદે ડ્યનાસર્વજાવ જાણ્યાઠે તે
વિસ્તારરુચિ પ્રમુખને ધર્મે ધર્મીના અજેદ ઉપચારે વિસ્તારરુચિ સમ્યક્ત્વ કહિયે

હવે કાર્ષ્ક પ્રમાણ અને નયની વિગ્રોપતા કહેઠે —ત્યાપ્રથમ પ્રમાણ એટલેસું? તે
કહેઠે.—પ્રમાણુકરણ તે પ્રમાણકહિયે. જે ‘યથાર્થાનુજવ પ્રમા’ યથાર્થજ્ઞાન તે પ્રમા
કહિયે તે પ્રમાણું કરણ અતિશયિતકારણ તે પ્રમાણકહિયે તે જૈનમતે એકપ્રત્યક્ષ
અને બીજો પરોક્ષ એ વે પ્રમાણઠે અને નાસ્તિકમતિ એકપ્રત્યક્ષપ્રમાણજમાને તથા
સુગત બોધ કણાદ અને વૈજેષિક પ્રત્યક્ષ ને અનુમાન એ વે પ્રમાણમાને પારમાર્થ
સાંખ્ય, પ્રત્યક્ષ અનુમાનને શબ્દ એ ત્રણપ્રમાણમાને અરૂપાદનૈયાયિક પ્રત્યક્ષ અ
નુમાન ઉપમાન અને શબ્દ એ ચારપ્રમાણમાને પ્રજાકર, પ્રત્યક્ષ અનુમાન ઉપમાન શ
બ્દ અર્થાપતિ એ પાંચ પ્રમાણમાને, નટ્ટ, પ્રત્યક્ષ અનુમાન ઉપમાન શબ્દ અર્થાપતિ
અને અજાવ એ ઠ પ્રમાણમાને યદુકં રત્નાકરાવતારિકાયા ચાર્વાકોથ્યક્ષમેક સુ

चेष्टाये करी इडियनु मूलथकी वल गमावीने नपुसक थया होय ते अने त्रीजा जे जन्मथीज नपुसक थया होय ते ए त्रणेने लोको नपुसक कहेठे परतु पर मार्ये जोता पहेला वे ने नपुसकपण नथी केमके, तेउनेविपे पुरुष वेदनो अजि लाप होयठे, जोगने अर्थे स्त्रीनी इज्ञा करे ठे, परतु पुरुषनी इज्ञा करता नथी पण शु करे के तेउनां अवयव सावचेत होता नथी तेथी योनि जोग न थाय एउ नपुसक पणाने बीजी कुचेष्टाथी पाम्या ठे, माटे पुरुषवेद ठे, नपुसक वेद नथी नपुसक वेद तो जे जन्म जात होयठे तेनेज कहिये ते नपुसकने पुरुष तथा स्त्री ए बन्नेने जोगवचानी अजिलापा थायठे, माटे तेज वास्तविक नपुसक कहेवाय अत्ररुद्र आचार्य एम कहेठे के, जे स्वजावे जन्मजात नपुसक होय ते ने चारित्र आवे नही, त्यारे तेने मोक्ष पदनी प्राप्ति ते केम थाय । माटे कृत्रिम नपुसक जेवो अने नवीन आचार्य एम कहेठे के, जे कृत्रिम होय ते नपुसक न कहेवाय जेने नपुसक वेद उदयागत होय तेनेज नपुसक कहिये कृत्रिमने तो पुरुष वेद उदयागत होयठे, तेथी तेने तो पुरुषवेदज कहिये एनुं विवेचन करी जेवु एवा नपुसकलिंगे जे मोक्ष थया ते नपुसक सिद्ध कहेवाय ठे

(११) जे रजोहरण तथा मुखवस्त्रिका प्रमुख ठतां कैवल्य पद पामे ते स्वलिंग सिद्धकहेवायठे (१२) जे तापसादिक प्रमुख बीजा चिन्हवान ठतां लोकांत स्थित थयाठे ते अन्य लिंग सिद्ध जाणवा. (१३) जे जरत प्रनृति गृहस्थ वेप धारी ठतां लोकना मस्तकनेविपे स्थित थएला ठे ते गृहि लिंगी सिद्ध जाणिये (१४) जे एक समयनेविपे एकजो ज सर्वोत्कृष्ट सुखना धामने पाम्यो होय ते एकाकी सिद्ध ठे. (१५) अने जे एक समयनेविपे अनेक जीवो सिद्धत्व पाम्या होय ते अनेक सिद्ध कहेवाय ठे वली जे सिद्धावस्था पाम्या वझे बीजो कोई समय थई गयो न होय किंतु तेज समयठे ते अनंतर सिद्ध कहिये, अने जेने सिद्धावस्था पाम्याने समयथी उपरांत काल थई गयो होय ते परपर सिद्ध कहिये इत्यादिक सिद्ध जीवोना जेद ठे

हवे बीजा सतारी जीवोविपे ग्राम समजबु -ते सतारी जीव वे प्रकारनाठे-
एक स्थावर बीजा त्रस तेमा स्थावर पांच प्रकारना ठे -पृथ्वीकाय, अपकाय, तेज काय, राउकाय ने वनस्पतिकाय ए पाचेना वली सूक्ष्म अने वादर एवेवे जेद ठे. अ ने त्रस जीवो चार प्रकारना ठे -वंडिय, तेंडिय, चउरिंडियने पचेडिय तेमां पचेडिय चार प्रकारना ठे -देव, मनुष्य, नारक ने तिर्यच एवधा जीवोविपे सविस्तर जीववि